

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

FCC
14.617

299
C&J

80 - San Francisco

89-8

JOH. BAPTISTÆ CASALII ROMANI
DE
PROFANIS ÆGYPTIORUM.
ROMANORUM
ET
SACRIS CHRISTIANORUM
RITIBUS,
LIBRI TRES.

JOH. BAPTISTÆ CASALII ROMANI
de
PROFANIS ET SACRIS VETERIBUS
R I T I B U S 14.6.17
OPUS TRIPARTITUM,
c u j u s

P R I M A P A R S

Agit de

Profanis Ægyptiorum Ritibus , veluti
Deorum cultu , Superstitione & Idololatria , Obeliscis ,
Funeribus , Linguâ , Characterum Varietate , Symbolis &
Hieroglyphicis , Iside , &c.

S E C U N D A P A R S

Agit de

Profanis Romanorum Ritibus , vario scil. Deorum Cultu , Diis ,
Sacrificiis , Virginibus Vestalibus , Sponsalibus , Connubiiis , Balneis , Tricliniis ,
Funeribus , & Sexcentis aliis.

T E R T I A P A R S

Agit de

Sacris Christianorum Ritibus , velut de Imaginibus Ecclesiae ,
Fidelium Ritu orandi , Baptismo , Triplici Cœnâ , Ritibus Missæ , Calicis Usu ,
Communione , Catechumenis , Sacramentis , Ordine , Reliquiis , Monachis , Diebus Festis ,
Funeribus , Decimis , Conciliis , Indulgentiis & similibus .

*Editio post Romanam , omnium prima , qua in Germaniâ prodit , quam plurimis
ÆNEIS TABULIS ornata.*

Accedunt

Indices Capitum , Rerum item & Verborum copiosissimi , & accurassissimi .

FRANCOFURTI ET HANNOVERÆ ,

Sumptibus THOMÆ HENRICI HAUENSTEINII , Bibliop. Hannov.

Anno M DC LXXXI.

DE
VETERIBUS
ÆGYPTIORUM
RITIBUS,

AUCTORE

Joanne Baptista Casalio Romano.

Francofurti & Hannoveræ,

Sumptibus Thomæ Henrici Hauensteinii, Bibliop. Hannov.
Anno M DC LXXXI.

Eminentiss. & Reverendiss. DOMINO,
DN. JULIO MAZZARINO
S. R. E. CARDINALI
AMPLISSIMO.

JOANN. BAPTISTA CASALIUS ROMANUS F.

CRATVLATVR Tibi Eminentissime Princeps, non solum nostra hac Vrbs, in qua natus, & educatus es; verum & universus Christianus Orbis; non propter opulentiam, & honores, quos consequi potuisti; quoniam hac fragilia, & vitrea, dum splendent, sape franguntur, sed certè quod tuo ingenio, & prudentia merueris assistere consiliis Ludovici XIII. ejusdemque filii Ludovici XIV. potentissimorum, & Maximorum Regum terrarum in Galliis, de quorum potentia Magnus Gregorius Romanus Pontifex, & Ecclesia totius lumen vix primo clapsò saculo; cum primum Francorum splendor, & potentia eluescere videbatur, scribens ad Childebertum Regem lib. 5. Registr. epist. 6. sic testatur. Quanto cæteros homines Regia dignitas antecellit, tanto cæterarum gentium Regna Regni profecto culmen excellit; quicquid autem cæteri Reges se gratulantur habere, habetis; sed ipsi in hac re vehementius superantur, quoniam hoc principale bonum non habent, quod habetis, &c. Hoc igitur Te consequendum fuisse magnum est, sed quod absque alicuius Principis opera, nec aliquo gentis tua prævio famulatu erga Christianissimam Coronam, sed præclaris tantum, & ingensibus officiis, que Tu in illam contulisti, hunc gradum fueris consequutus; hoc profecto magnum, & juxta Tibi, Galliaeque gliosum, existimari debet.

At vero, quod Tu iusti, & Invictissimi Regis Ludovici XIII. adepro favore, nec non & Armandi Cardinalis à Richelieu, tunc Regni clavum tenentis; ipsi unanimes Te in partem consiliorum, & curarum vocaverint, ac Te magno animi ardore ad Cardinalatus gradum nominaverint, posteaque ipsum in summum Cælum sublatis; non minus à Christianissima Regina, quam à Dyna-

à Dynabis omniibus promotus fueris, hoc maximum est, & alteri forsitan recentius memoria non concessum.

Memini ego, Eminentissime Princeps, quod cum anno millesimo sexcentesimo trigesimo essem Gratianopolis, quae est provincie Delphinatus caput apud fel. mem. Ioann. Franciscum Cardinalem à Balneo, tunc Nuncium Apostolicum ad Ludovicum XIII, ibi cum tota aula residensem; & cum interim omnem Sabaudiam, & Pedemontii partem à Duci Caroli Emanuelis Imperio arma prediti Regis occupassent: Tu vero à sanctissimo Pontifice Urbano ad illa companda missus fueris; tunc Cardinalis à Balneo Te ad primum colloquium cum ipso Rege duxit: Ac vidi ego jam prescas, quanta animi abaritate Rex ille te ob insignes mores, & praelarum animum tuum, ut Pacis praecursorem, exceperit: Memoria habeo etiam omnes illos populos audito aduentu suo, quamvis diu conseruatis animis propter infantes bellorum illorum evenerat, menses primi revocasse, meta disiectas; ac etiam demum latitia exulsasse ob pacem, quam à Te formari revera sibi persuaserant; ut plurimi ex his gentibus prope ea à me tam requisierint, an esses Tu sanguinis affinitate summo Pontifici conjunctus? ac sacra purpura insignitus? vel alicujus ex primariis Ecclesiae Artifices? sed hec parum à prudentibus pendenda sunt; quoniam populi amores, & plausus breves, & aliquando etiam infasti esse solent. Hoc vero fasis admirari possum, quod Tu ipsum præfigisti felices eventus tuos, ut ex familiari sermone, quem mecum habere voluisti, conjicere mihi postea non fuit difficile.

Istud unum minimè pratermittendum est; quod in procinctu cum essent cives aduersi, ut inter se acriter in Insubria dimicarent, Tu Pacis nuntius hilari valeu statim equo insiliens apparuisti, unde prospectu Tuo sedatis animi motibus exercitus illi ob reverentiam filialem erga sanctissimum Urbanum, tuorum officiorum intervenga deposito furore, ac armis conquieverunt, nec multo postea se se pace reconcilarunt.

Hoc vero insigne factum sanctissimus Urbanus sic magni fecit, ut cum depingi curavisset apud Vaticanum in suo intimo ambulacro illos exercitus hinc inde dispositos, Te eorum in medio representarit iras, & dissidia franganter, & componenter; illamque picturam scio ego sanctissimum Pontificem pluribus Principibus tanquam singulare apud posteros gloria Tua monumentum exhibuisse.

Sed haec ulterius addam quod in Regno Gallia, in quo sub aliis Regentibus Reminis ortas vidimus seditiones, ac Civilia bella, & simul heres in omnia profani,

profana, & sacra penitus devastantem: Tu contra ope, consilio, & prudentia tua fecisti, ut quietum, & tranquillum istud Regnum permaneat, quod à Rege etate proiectiore magna tranquillitate regatur; ut summo jure prudentissimus ille Cardinalis à Richelieu sapius retulerit: Non alium unquam geniū similiſ præter te bonum comperiſſe.

Sed hoc nostrum, & totius Italia negotium recens est, quod hinc præritis mensibus, cum penes nos Italos omnia in armis essent, quorum malorum adhuc remanent reliquiae; (utinam ne diu supersint.) Tu in animum Christianissimae Regiae induxiſſi, ut illius opera, exemplo Christianissimorum Regum, diffidia componerentur, ejusque auspicio, & imperio subsequita est per universam Italiā Pax summopere omnium votis exoptata.

Magna certè hac sunt inter alia egregia facinora, qua Tu parasti, ut in eorum quolibet potuiffes assequi gloriam alterius cuiusque Herois; sed hæc simul omnia nihil sunt in comparatione eorum, quæ tibi remanent equeunda; scilicet ut dum Christianissimus Ludovicus XIV. in impuberi est adhuc etate; Tu solita prudentia animum Christianissimæ Regiae disponas, ac in eundem Regem instilles opportuna consilia ad Pacem cum Christianis Principibus maximè in proprio Gallia Regno conciliandam; quoniam pomerium, & confinia illius ita in præsens sunt dilatata, ut uberiori ampliari non posint; & ut ille omnia arma, ac totius Italia vires, imitando Regem sanctum Ludovicum IX. ac alios progenitores suos contra communem inimicum Ottomannum convertatur, ac illo everso Imperio valeat ipse Rex sanctissimum Redemptoris nostri sepulchrum sibi vendicare, simulque terram illam alias promissionis, mox sanctam, nunc à Barbaris occupatam; ut inde Rex ipse in Cælum, sicuti oracula præſerunt, spoliis, & gloria onustus attollatur.

At mihi si daretur super hoc alloqui Reginam Christianissimam, non aliis certè verbis uterer, quam quibus sanctus Leo in epist. ad Imperatorem Theodosium, quæ est in Concilio Chalcedonensi. Defendite contra Hæreticos inconcussum Ecclesiæ statum, ut & vestrum Christi dextra defendat Imperium.

Ego vero, Eminentissime Princeps, ut hoc ultimum senectus me atemperus non inane penitus consumerem, De Veteribus quibusdam Ritibus Collectanea scripsi; hac Tibi lubens dico, & sacro; ut sic obsequium Tibi præstisſe credam. Restat, ut Tu sicut magna, & heroica disponis, & geris, meanon deficias, sed oculo ita benigno minimum hoc opus respicias, ut per manus virorum tuo feliciter auspicio transire mereatur. Vale.

Ad Lectorem.

Opus, quod assumpsi in cadente mea ætate, quo minuerem sollicitudines, quæ accidunt ex Chiragra, & Podagra, ac potissimum ad sublevandum aliquantisper annum ex assiduis calamitatibus, quas patitur S. Mater Ecclesia, cum in præsentia tota ferè Europa bello ardeat.

Hoc opus inquam, non alium habet scopum, quam ut ex multis congestis à S. Paulis, & aliis viris piis in augmentum Catholicae Religionis; ego quoque aliqua delibarem, quæ maximè respiciunt Ritus naſcentis Ecclesiae, eaque minus eruditis forsan non bene nota, nec minus injucunda: ac etiam fortasse ex istis nonnulla, quasi racemos post vindemiam, & spicam post messem præ nūbia copia neglectam, & reliquos fructus post illos perceptos, oblivioni traditos; coacervantes excipiemus.

At quarevis multa in epitomen redacta sint ex Ægyptiorum, & Romanorum superstitione (quorum mentes succum nequitæ perbiberunt) non erit ab hoc, inquam, proposito abhorrens; nam ex horum detestatione magis veritas Catholica Religionis roborabitur.

Præterea homines ex prædictarum vanitatum delectatione allientur forsan facilius ad proficia veræ Religionis, ut ex Lactantio lib. 5. de Jusititia cap. 6. Circumlierat modo poculum coelesti sapientia melle, ut possint ab imprudentibus amara remedia fæ offensione potari; dum illiscens prima dulcedo, acerbitatem saporis asperi sub præextu suavitatis occulat.

His ego ductus, ac etiam amicorum suarum, ut opus prosequerer; illicid qualecumque sit, in tres partes divisi, occasione fragmentorum antiquitatis, non solum rerum materialium, quarum ego multa, & alii Antiquarii plurima apud me in propriis retinent Museis, verum & de aliis fragmentis antiquis multa assero, de quibus scripsere sacram Scripturarum Interpretes.

In prima igitur parte de Ritibus Ægyptiorum, & de variis eorundem Idolis agemus: In secunda pariter de Romanorum Religione, eorundemque nefandis superstitionibus tractabimus: Tertia autem pars, Deo dante, aliqua forsan jucunda, & proficia Christianæ Religionis continebit.

Optime calleo, non nullos contra me genii, & zeli similitudine insurrecturos, multosque errores lynceis oculis contra meum opus comprehensuros; ita ut ignorantia notam mihi incutere non formidaverint: sed cum ego pro mea ingenii tenuitate solum ad maiorem Dei gloriam illud protulerim; eos precor, in quorum manus hoc veniet, ut quæ minus recta censuerint, mihi ostendant; nam libenter corrigam: quod si spes laboris me fecellerit; illud certè me consolabitur.

*In magnis volnisse fas est. — Hæc omnia S. R. E. judicio
subiecta sunt. Vale.*

( )

Erndi-

ERUDITISSIMO VIRO.

DN. JOANNI BAPTISTÆ CASALIO
SALLUSTIUS PECULUS
Episcopus Venusinus, S.

Quod tuas ad me, de Veteribus Reribus lucubrations, tamquam ad Lydiuum, ut tibi quidem videbasur, lapidem missere properaveris, Eruditissime Joann. Baptista; non mea virtutis, aut meritis, sed tua modestia fuit; aut certe quoddam communis amicitiae pignus. Quod vero legenti mihi, tametsi studiorum laborumque tuorum non ignorans, tam varia, tamque abundans sepe obnulerit discendi, acque obstupefcendi materies; ejus fuit sapientie, acque solertia, qua non modo cenuissimi ingenii mei caput, verum ipsam quoque versatissimorum in omni litteratura virorum de te conceperam opinionem, amplissimique nominis famam longè superares. Quare si quid tibi, quod ante non debuerim, debere possum, novo hoc amicitia strictioris indicio, jam facias ne debeam.

Nam vero (quod peris) decencius, aut elegantius in publicam possint prodire lucem iste tua tam latè radiante lucubrations, quam sub draconis Italia, Gallieque luminebus, hoc est sub felicissimis auspiciis purpuravorum Patrum Bichii, ac Mazzarini, ut libere dicam, nec dubitandum quidem, nedam trahendum in consultationem fuit. Quandoquidem, ut silentio, vel in opportuno, pertranscam spectaram, celebratamque eoto Orbe virtutem gloriofissimorum Herorum, Romana nuper Ecclesia, federatisque Principibus ob refractos, sedatosque terribilium bellorum tumultus supra modum profusum; Quas alia par erat, ut peterent Columnas, quam duplex illud Francorum, Italorumque fulcimen robustissimum scripta tua, Joann. Baptista, qui & Romanatus es, & Eminensissimi Bagno quondam sodalis, aut verius commilieo non tam in scribus Galliarum, ac variis temporibus Europam ferè universam instravisti, quam inquisitione lectionis voluminum, aut potius lectione, ac subinde uberrima sapientie communicatione magno illi Placoni non impar, quin etiam Romana nobilitate major jucundus Principibus, sapientibus charus, cunctis venerabilis Christianitate omnem illustravisti? Quid itaque? Opus suspicio, consilium lando, vitam tibi mortalem ad otium immortale coelitus tribuam, non ut gloriam, quam fore presagio sempiternam, sed quandiu Christiana Reipublica expedire providentia divine decreto sanctum est, diuinam deposito. Vale.

INDEX

—(4)—

INDEX CAPITULORUM

DE

PROFANIS ÆGYPTIORUM RITIBUS,

Liber Primus.

- I. **U**x causa suscepti Operis.
II. **Q** De Ægyptiorum Monarchia, & potentia.
III. De Obeliscis.
IV. De Origine Idololatriæ Ægyptiacæ.
V. De Ægyptiorum superstitione.
VI. De Propagatione Idololatriæ Ægyptiorum.
VII. De Ægyptiorum Funeribus.
VIII. Quod lingua Ægyptica antiqua, simillima esset Coptæ linguae.
IX. De Affinitate linguae Coptæ, sive Ægyptiacæ cum nonnullis aliarum Nationum.
X. De Varietate Characterum apud Ægyptios.
XI. De Scientiis, quas Ægyptii invenerunt, & propagaverunt.
XII. De Symbolis, & Hieroglyphicis Ægyptiorum.
XIII. De Iside, & Osiride, seu Serapide.
XIV. De Canopo.
XV. De Arpocrate.
XVI. De Sphinge.
XVII. De Bovis Capite.
XVIII. De Scarabæo.
XIX. De Gracilitate in effigie Isidis, & statu Pedum.
XX. De Plantis Pedum.
XXI. De triplici Isidis Figura.
XXII. De Falciolis, seu velis circa Isidis Caput.
XXIII. De Mysticæ Isiacæ imaginis interpretatione.
XXIV. De Sistro.
XXV. De Lucernis apud Ægyptios.
XXVI. De Circulo, Corona, seu Diademate.

APPRO-

APPROBATIONES.

Imprimatur, si Reverendiss. P. M. Sac. Pal. Apost. videbitur.

A. Sacratus Episcopus Comaclen. Vices gerens.

EGO Paulus Josephus Meronus jussu Reverendiss. P. Michaelis Mazarini Sac. Apostol. Pal. Mag. legi Librum hunc de profanis & sacratis veterum Ritibus Collectanea, Auctore Joanne Baptista Casalio Romano, nihilque in eo deprehendi, quod à Catholica Fide, bonisque moribus abhorreat, immò multa vidi, quæ voluptatem, & utilitatem Lectori allatura sint. Die 12. Julii 1644.

Ita judico Ego Paulus Josephus Meronus.

REverendissimus P. Mazarinus Sac. Apost. Pal. Mag. mihi mandavit, ut de Collectaneis profanorum, sacrorumque veterum Rituum Auctore Joanne Baptista Casalio Romano judicium proferrem, Opus ab omni culpa liberum arbitror, immò omni dignum laude censeo; ut de eo dici posset. Romanè factum.

Octavii Tronsarelli manus, & nota.

Imprimatur,

Fr. Hyacintus Serronius Mag. & Soc. Reverendiss. P. Fr. Michaelis Mazarini Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Prædicatorum.

Isaias Cap. 19. in princ.

Ecce Dominus ascenderat super nubem levem (scilicet in uterum Virginis) & ingredierat *Egyptum*, & commovebuntur simulaçra *Egypti*, & cor *Egypti* tabescet in medio ejus.

C A P. I

Quæ causa suscepit operis?

Nno præterito, cum Dominus Paulus Josephus Meronius eruditissimus in literis sacris & prophanicis; tum Latinis, Græcis, & Hebraicis, in meo Musæo, ad radices Aventini montis, oculos conjecisset in multitudinem Cimeliorum artis, & naturæ, præfertim antiquorum, ut est ingenuè ille curiosus, & aliquibus non sine voluptate consideratis; Quid tu, inquit, Joannes Baptista hæc tua Cimelia venire in conspectum hominum non permittis? Ego censitatatem mei styli excusare, sive potius accusare, & materiam non omnino convenientem respondi: etenim Seneca illum otiosum vocat, qui majorem dierum partem in æruginosis Lamellis consumit; & Hor. ait lib. 2. fer. Sat. 3. *Insane, veteres flatuas Damasippus emendo.*

At Meronius contrâ jubere, de stylo sollicitum me esse non debere: amasse etenim magnos viros loquitionem solutam, & familiarem, neque aliud requiri, quâm ut sit imago quædam sermonis domestici, & quotidiani; fidejubore se præterea segetem rerum haud displicituram exemplo eorum, qui hæc similia inferuerint; inspecta eruditione, ac etiam delectatione: Nec intellexisse Senecam de iis Cimeliis, quæ eruditionem pariunt, sed de iis, quæ delectationem, & ornamentum in se tantummodo habent.

At ego cognito tanti viri judicio dixi: Tui arbitrii facio, Meroni, An hæc, quæ subnotabo, redigenda sint in libri censu? & statim dedi manus, coacervando hæc mea Cimelia, ac simul aliqua eruditione illa annotare: Propalando primum Ægyptiaca; Deinde alia profana, præfertim Gentilitatis Romanorum: Demum ad nostra sacra Christianorum transitus; Ita tamen, ut meum consilium sit, non explanare solum fragmenta & rudera, verum & alios reconditos ritus antiquitatis explicare, prout se offeret occasio.

De veteribus Ægyptiorum Ritibus.

DE Ægyptiorum Ritibus scripturus. Videamus de illorum potentia, de Idololatria & superstitione eorundem. De Lingua, Characteribus, Hieroglyphicis, & Scientiis. Deinde de pluribus eorundem Diis, ac etiam de aliquibus particularibus Hieroglyphicis.

A

De

DE VETER. AEGYPT.

CAP. II.

De Aegyptiorum Monarchia & Potentia.

Dicitur de Aegyptiorum Monarchia, quæ ante Persas extitit: præfandum, quod Aegypti Regio habitata primum fuit post Diluvium, ut ex nomine *Mesrain* illi apposito ab uno ex Nepotibus Noe, ut in cap. 10. Genes. Filio Cham, unde in Psalm. 104. & 105. nominatur Aegyptus terra Chanaan, quæ postea tempore Abraham redacta sub dominio politico fuit; & tunc Rex Aegypti nominabatur Pharaos, ex Genes. cap. 12. quod nomen dignitatis attributum deinde fuit quibuscumque Regibus Aegypti successoribus, ut quoque Cæsares & Augusti nominantur Imperatores Romani.

Aucta fuit ingenti populo terra Aegypti propter illius fertilitatem & fœcunditatem ad prolem procreandam, ut refert Plinius lib. 7. cap. 3. Incrementum quoque maximè fecit ex concursu exterorum, qui à prædicta fertilitate allecti, singulis quoque mensibus fruges serebant, & magno proventu fructus colligebant, ut ex Plinio lib. 18. cap. 10. Ac tanta crat in ea regione fertilitas, ut priscis temporibus cum famæ per tres vices universum orbem coarctaret, sola Aegyptus vicinis populis fruges subministraret: prima, de qua in Genes. cap. 12. anno ætatis Abraham septuagesimo sexto: Alteraverò famæ facta est temporibus Isaac, ut in Genes. cap. 26. Tertia, quæ maxima fuit gubernante Joseph Aegyptum, qui cum horrea frumento ante replevisset, refertur in Gen. cap. 41. *Omnes Provincia veniebant in Aegyptum, ut emerent escas, & malum in opie temperarent.* Hinc factum, ut Regnum Aegypti extunc extolleretur, inquit Diod. lib. 1. Hominum colonias ex universo orbe illuc advenisse: Etenim ex Pomp. Mela de Situ Orbis habemus, extisset antiquitus in Aegypto Amasi regnante viginti millia urbium, ex quibus aliquæ tam grandes, ut non alia similes, nempe Heliopolis, Memphis, Sajis, Thicba & alia.

Fuerunt in Aegypto Aurifodinae, ex quibus circa Aethiopiam confines tantum copia extraheretur, ut vix concipi valeat, refert Diodorus ubi supra.

Præterea ex ingenti pretio frumenti venditi à Josepho nomine Pharaonis, empta deinde fuerc omnia Aegypti prædia, quæ postea prioribus Dominis restituta fuere cum responsione quintæ partis dicto Pharaoni.

Cœpit deinde Dominium Aegyptiorum in vicinos populos, ex quibus plurimos ad arma colligebat, ut ex Hieremia recensente exercitum Pharaonis habetur. *Ascendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes Aethiopia, & Lybie, tenentes scutum, & Lydii arripientes, & jacientes sagittas, qui numerus, ut refert Strabo lib. 17. erat unius millionis diversarum Gentium: unde inquit Deus per Ezechiem cap. 31. Fili hominis, dic Pharaoni Regi Aegypti & populo ejus, cui similitus factus es in magnitudine? & cap. 32. Leonis gentium assimilatus es, & Draconi, qui est in mari.*

Fuit

Fuit igitur Osiris Rex, qui prius contra exterros dimicaret; & creditur hunc eundem fuisse, ac fuit ille Pharao, qui Joseph gubernante tempore famis, imperavit in Aegypto; propter quod attribuitur illi inventio Agriculturae à Diodoro lib. 1. eo quod ministraverit frumentum esurientibus populis.

Rhamses deinde regnavit in Aegypto, qui invasit, & superavit Phoenices, occupavit Insulam Cyperi, & sub Imperio redegit Mædos Assyrios & alios Orientis populos; undein Obelisco, quem in honorem illius construxit Rex Sermeserteus, leguntur haec verba apud App. Marcellinum lib. 17. *Dominus orbis terrarum Rhamses fortissimus;* & Germanicus Cæsar, cum advenisset in urbem Thebas, jussit explanari quasdam eorum notas, refert Tacitus lib. 2. his verbis: *Quasque senioribus Sacerdos cum patrionum sermonem interpretari, referebat, habitaesse quondam sexaginta milia etate militari: atque eo cum exercitu Regem Rhamsem, Lybia, Aethiopia, Mædisque & Persis, & Bactriano, ac Scythia potuit, quasque terras Suri, Armeniique, & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare Imperio tenuisse. Legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti, & auri, numerus armorum, equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti, & omnium utensilium, queque natio penderet, hand minus magnifica, quam nunc vi Parthorum, aut potentia Romana jubentur.*

Vesores obtinuit postea Aegypti monarchiam, de quo Orosius lib. 1. cap. 14. inquit, *Vesores Rex Aegypti Meridiem, ac Septentrionem, aut miscere bello, aut Regno iungere studens, Scythis bellum indixit.*

Cui Rhamses successit, quem, inquit Orosius, vixisse ante Romanæ ædificationem quatuorcentis annis.

Refer Suidas in verbo Thule de alio Aegypti Rege Thulis nominato, eo quod extenderit Imperium usque ad extremam Oceani Insulam, nomine Thulis, in praesenti Islandia.

Simendius, sive Simandius inde fuit, qui usque ad mare Caspium, seu Baruch redegit editionem suam, proximus Sesostris antecessor, ex Eusebio in Chronic.

Sesostris in sacro textu Sesac appellatus, omnium aliorum Aegypti Regum potentissimus, duxit exercitum in Soriam, de quo lib. 2. Paralipom. cap. 12. dictum. *Anno quinto Regni Roboam ascendit Sesac Rex Aegypti in Hierusalem (quia peccaverunt Domino) cum mille ducentis curribus, & sexaginta milibus equitum: neceps numerus vulgi, quod veneratum eo ex Aegypto Lybices scilicet, & Troglodytes, & Aethiopes. Et idem habetur 3. Regum cap. 14. Hic conquivit Soriam, occupavit Hierusalem, & templum Salomonis deprædavit, debellans totum Orientem, & Scythiam; transiens in Græciam, ut reverteretur in Aegyptum, ex Herodot. lib. 1. & Clement. Alexand. in Protreptico, reliquit in qualibet Regione Trophea incisa his verbis, ut inquit Diodorus lib. 1. *Hanc provinciam armis subegit Rex Regum, & Dominus Dominantium Sesostris.* Demum spoliis & thesauris onustus triumphavit in Aegypto, de quo Lucanus ait:*

DE VETER. AEGYPT.

*Venit ad occasum, mundique extrema Sesostris,
Et Pharios currus Regum cergicibus egit.*

Verum, quia omnia orta occidunt; & Aegyptiorum iniquitas iam completa erat; corruit demum Aegypti Imperium à Cambyle filio Cyri occupatum, & dirutum, apnis 521. ante Redemptoris nostri ortum, cuius destructionem prophetans Jeremias cap. 43. & 44. inquit, *Venientque percutiet terram Aegypti: quos in mortem, in mortem: & quos in gladium, in gladium, & succendet ignem in delubris Deorum Aegypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & conteret statuas domini Solis, qua sunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegypti comburet igni.* & Ezechiel cap. 29. *Inter cetera regna erit humillima, & non elevabitur ultra super nationes, & immixtuam eos, ne imperent gentibus.* Ethicæ de Aegyptiorum potentia, quæ quoniam nulla alia in re hodie apud nos resplendet, quam in Obeliscis; Ideo de iis videamus.

CAP. III.

De Obeliscis.

Dicitur **O**belisci sunt lapides asperimi, in figuram metæ cujusdam sensim ad proceritatem consurgentes excelsam: utque radium imitantur, gracilescentes paulisper, specie quadrata, in vesticem productæ angustum, innumeratas hieroglyphicas habent; atque ad jam tum exorientis sapientæ initia commonistranda ex Veterum auctoritate adinventas, ut refert Ammianus Marcellinus. Imitabantur in iis: Aegyptii radios Solis, quem ipsi adorabant, eidemque etiam illos dicavere: nec non ab iisdem Solis radiis sumptum est nomen Obeliscus, diminutivum verbi Obeli, quod Veru, seu Acum significat, quamvis sint lapides excelsi, ex Herodot. in Euterp. & Bargzo de Obelisco. Nec forsitan hoc satis dissimile est nomen Guglie sermone Italico, cum illud sit forsitan desumptum à verbo Gallici idiomatis Aguglie, quod Acum denotat, quamvis ali credant hoc verbum Guglia processisse, quia in Basi Vaticani Obelisci alias legebatur à radioribus JULIUS; at illi corrupto verbo nominaverunt Guglia, ut refert Mercanus de Qbeliscis cap. 1.

Mercanus **P**räfatorum Lapidum materia nominatur Granitum rubeum, nempe ex mixtione versicolori, tendente potissimum in rubeum. colorem, nec non tenacissimæ firmitatis: ita ut, nisi difficile, frangi possit: nominatur hic lapis communiter à Græcis Pyropacilos, ex Plinio lib. 36. cap. 8. quod idem sentit, ac versicolor in rubeum, quamvis ab aliis Psaronium, cum sit ille similis maculis sturni, ex Plinio lib. 36. cap. 22. Thebaicus quoque lapis sic dictus à Thebaide Aegypti provincia, sicuti etiam Syenites à Siene civitate ejusdem Thebaidis, apud quam extant adhuc voragini, ex quibus hic lapis excavabatur ad Obeliscos extruendos, seu ingentes columnas elaborandas: & ex hinc per magnam foslam ducebantur ad Nilum versus Elephantinam civitatem, ut refert Herodot. in Euterp. & ex prædicto lapide solummodo elaboratos fuisse Obeliscos, patet ex omnibus, quos adhuc videmus, diversæ etiam magnitudinis.

RITIBUS.

5

admisab **Ægypto** Romam advectos circiter quinquaginta, ut refert dictus **Mercatus** cap. 3. Quare autem ex prædicto lapide solummodo extructi fuerint Obelisci? præter illius tenacitatem; videtur illius materia satis conveniens ad exprimendam quoque Generationis materiam, in qua exercet Sol propriam virtutem, siquidem cum sit ille lapis compactus ex variis partibus versicoloribus, quarum plurimæ in colore rubeum ad similitudinem elementi ignis; alia partes crystallini coloris sicuti aer, & aqua; cæteræ verò assimilantur colori terræ: quæ omnia simul denotant mixtionem, quæ præcedit generationi; sicuti quoque significant multas & variæ res, quæ generantur, ut voluit **Mercatus** cap. 8.

Unde autem Obeliscorum forma assimiletur radiis solaribus? Dicimus prædicta **Ægypti** radios, quo magis erga nos extenduntur, eo amplius restringantur, quasi Coni figura, sicuti etiam Obelisci; sed quamvis differant, quod Obeliscus terminet in acumen quadratum, conus autem in formam circularem, sicuti alterum veru: Dicimus hoc expressissime **Ægyptios**, ut quadra Obeliscorum forma solummodo responderet radiis Solis, non autem radiis cæterorum astrorum; quoniam Solis cursus continuo per quatuor anni tempora vertitur, nempe in Ver., Estatem, Autumnum, & Hyemem, quod non est in cæteris astris. Secundo ea sit ratio, quoniam terrarum orbis illuminatur à Sole in quatuor partes, nempe in Orientem, Occidentem, Septentzionem, & Meridiem: ex iis expressere **Ægyptii** radios Solis in Obeliscis forma quadra, ut differentiæ radiis cæterorum astrorum circularibus: unde ex Horoapolline lib. 1. Hieroglyphic. 5. volentes **Ægyptii** annum exprimere, quartum numerum exprimebant.

Quare autem Obelisci ab **Ægyptiis** fuerint fabrefacti? Dico, cum potissimum **Ægyptii** intenderent futura per judiciariam astrologiam præcognoscere: unde & ex iudicio Prophetarum nominabantur ipsorum sacerdotes, ex Clemen. Alexan. lib. 1. propterea scalpendo ipsi prognostica in lapidibus magnificentissimis, ea mysteriosis figuris distinguendo, juxta materiam, de qua tractabant, nempe ad Imperium spectantem, scalpebant ea in Obeliscis Soli dicatis, tanquam Gubernatori, & dispensatori omnium viventium, iidemque hoc efficiebant, cum præviderent qualitatem futurorum temporum circa corporum dispositionem, circa pestiferam contagionem, ut legitur apud Suidam in verbo Joches, ac etiam confirmatur à Galeno lib. 5. de corpor. medic. & lib. 6. epidem. sic etiam hieroglyphicæ nota in basibus sphyngijs admonebant futura de Nili inundatione, sicuti de fertilitate, &c. & hæc sunt, quæ intellexit Plinius lib. 36. cap. 9. continere Obeliscos inscriptos rerum naturæ interpretationem. Ergebantur etiam Obelisci in consecrationem alicujus viri illustris, seu proprii Regis affinis, ut in Obelisco Semnisertei; sicut etiam colore Religionis in honorem Solis primebant potestatem Imperii, Victorias consequutas, Magnitudinem tributariorum, & cætera, unde gloriam reportarent: Non defuere tamen, qui fastum respuerentes, & vanam gloriam dicarunt etiam Soli, absque ullis hieroglyphicis characteribus.

Differebant inter se Obelisci Magnitudine, quod proveniebat ex facultatibus

DE VETER. ÆGYPT.

eorundem auctoris Principis, aut Privati, quod ille esset; seu extemporum varia-
te, quod sic servaretur.

De eorundem Obeliscorum Inventoribus refert Plinius lib. 36. cap. 8. *Primus
Mitres. omnium id instituit Mitres, qui in Solis urbe, nempe Heliopoli, regnabat somnio
jussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo*, quamvis ab Eusebio in Chronicō non ap-
pelletur Mitres, sed Mesphires, cum constet de corruptione diversorum exemplariū
ex Josepho lib. 1. contra Appion. Euseb. in Chronic. & aliis. Quod autem scribit
Plinius de prædicto somnio, fuit hoc figmentum, ut Obeliscorum inventio, tanquam
quid Divinum esset auctoritatis apud posteros, sicuti plurimis dein Regibus usque
ad exterminium Cambysis id fuit exemplar in aliorum similiūm extictionem. Ab
inventione autem prædictorum Obeliscorum usque in præsens tempus transferunt
circiter 3200. anni ex Mercato cap. 12.

*Sochis, &
Ramis. tuor numero quadragenū octonū cubitorū longitudine. Ramis autem is, quo
regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorū; & hunc Ramisem fuisse filium,
& successorem potentiae Sochis indubitatū apud Josephum, & alios: Et extruxit
hic Ramisēs alios quinque Obeliscos, ex Plinio dicto cap. 8. & 9. lib. 36. quorum
quatuor non amplius quadraginta cubitorū, quintum verò tantæ altitudinis, ut
nec à præcedentibus, nec à subsequentibus Regib⁹ similis fuerit unquam erectus:
In hoc opere, inquit idem Plinius cap. 9. elaborasse xx. hominum millia, & ipse Rex
cum esset illum subrecturus in Thebis civitate prope Nilum, verereturque, ne machina
ponderi non sufficerent, quo majus periculum cura artificum denuntiaret, filium suum
ad alligavit cacumini, ut salus ejus apud molientes prodesset lapidi: Hunc eundem
Obeliscum, refert Diodorus lib. 3. fuisse annumeratum inter septem mundi mirabi-
lia; ac ut refert Constantius Magni Constantini filius in inscriptione, quam posuit,
& adhuc visitur in basi prædicti Obelisci, his verbis: *Et quod nulla tulit tellus, nec vi-
derat etas.* Hic Obeliscus ille est, quem fel. recordat. Sixtus Quintus Pont. Max.
erutum ex ruderibus Circi Maximi erexit ante Lateranensem Basilicam, ut supra illū
extolleret salutiferum Crucis signum, & nostræ Religionis tropheum.*

Sesostris. Sesostris Ægypti Rex, qui extitit regnante Salomone, ut habetur 3. Regum c.
ii. his verbis: *Voluit autem Salomon interficere Jeroboam, qui surrexit, & aufugit in
Ægyptum ad Sesac Regem Aegypti, & fuit in Aegypto usque ad mortem Salomonis.*
Fuit siquidem Sesac idem, qui Sesostris, ut ex præcipuis literis, quæ reperiuntur in
utrisque verbis, ut etiam à Diodoro Seosis, & à Plinio Sesostris, & Sefochis nomi-
natur: Hic Rex Sesostris post ingentes victorias, ut diximus in præcedenti Capitulo
de Monarchia Ægyptiorum, reversus in Ægyptum inter illustria, & mirabilia desti-
navit, & cœpit simili jungere mare Rubeum, & Mediterraneum, ut ex Arist. Meteo-
rorum lib. 1. Præterea scribit Diodorus lib. 1. Ab hoc eodem Sesostrœ duos fuisse ex-
tructos Obeliscos, utrumque altitudinis centum viginti cubitorū, de quibus alte-
rum refert Plinius lib. 36. cap. 9. in fine, fuisse Romanum adiectum ab Augusto, & in
Campo Martio erectum: & ab urbe Heliopoli ante exportatum voluit Diodorus; nec
non

R I T I B U S.

7

modem scribit, fecisse Sesostrem in praedictis inscribi ipsius potentiam, cum tot consequuntis victoriis superbus devenisset, quamvis velit Plinius fuisse in illis scriptam Aegyptiorum Philosophiam.

Nuncoreus filius Sesostris, postquam a libidinibus sobrius devenit, & continebat; obtulit plura dona templis diversis, & praesertim Heliopoli obtulit Soli duos Obeliscos excelsae magnitudinis, quos extrui fecit absque ulla hieroglyphicorum characterum sculptura, ut hic Romæ ex iis duobus alterum in Vaticano videmus a Cajo Imperatore Romanum adiectum: Quare autem fuerit absque notis hieroglyphicis extructum? Credimus, quoniam scientiarum ad quæ Hieroglyphica inserviebant, sum fuerant diminutæ. Altitudo praedictorum Obeliscorum Nuncorei, ut refertur ab Herodoto, Diodoro, & Plinio erat centum cubitorum, quamvis hodie constet non eisdem esse magnitudinis, quem habemus in Vaticano, sed hunc fuisse diuinatum sexdecim cubitis: unde Plinius de hoc ipso inquit; *Ex omnibus unus factus est in molitione.* & hunc forsitan tempore Nuncorei, quando ipse forte illum erigere fecit, non autem tempore Caji, ut ex verbis, quæ subsequitur Plinius. quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus.

Annis ducentum post Nuncoreum elapsis, regnavit in Aegypto Smarres, qui ab Smarres. Euseb. in Chronic. Merres Aethiops nominatur, vixit tempore Manassis annis 690. ante Christi nativitatem, scribit de praedicto Plinius dicto cap. 9. his verbis: *Sunt & ali dico Obelisci, unus a Smarre positus, alter ab Eraplio sine notis quadragenum octonum cubitorum:* non legitur apud autores, ubi illum crexerit Smarres, Romanum autem ambos adiectos, & in Mausoleo Augusti collocatos, quorum unus dicti Smarritis ille est, qui modo ante Ecclesiam sanctæ Mariæ Majoris visitur, cum sit absque notis, necnon eisdem mensuræ cubitorum quadraginta octo.

Regnauit deinde Nectabis, seu Necho in Aegypto ante Christi adventum anni sexcentum & duodecim: Hic circa confinia Babyloniam vicit, & occidit Josiam Regem Judæe, reduxitque totam Judæam tribus mensibus sub ditione sua, & cum pervenisset Hierusalem, privavit Imperio Joacham, in quod successerat post mortem Josæ patris, refert Herodot. in Euterp. & pluris in sacro textu, Regum lib. 4. cap. 23. Paralipom. lib. 2. cap. 35. Esdræ lib. 3. cap. 1. Jerem. cap. 46. Reversus post victoriam Nectabis in Aegyptum juxta morem Sesostris, & aliorum extruxit Obeliscos in memoriam victoriarum. Plinius dicto lib. 36. cap. 9. inquit; *Alexandria statuit unum obeliscum cubitorum Ptolemaeus Philadelphus, quem exciderat Nectabis Rex, purum;* neque opus fuit in devehendo, statuendoque, quam in excidendo: erexit dictum Obeliscum Ptolomeus Alexandriæ trecentum viginti quinque annis post mortem Nectabis, ut voluit Mercatus cap. 17.

Aphries, seu Ephrees nepos dicti Nectabis regnauit in Aegypto ante Christum annis quingentis nonaginta quinque, & septimo Regni suo anno capta est Hierusalem a Nabucodonosor, qui captivos in Babyloniam duxit Judæos; ex iis tamen plurimi in Aegyptum fugerunt, protegente illos Ephree contra Dei præceptum, & propterea minatus est Deus flagella non solum fugitivis, verum & ipsi Regi Ephree,

phree, ex Jerem. cap. 44. his verbis : *Ecce ego tradam Pharaonem Ephree Regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu querentium animam illius, sicut tradi- didi Sedeciam Regem Iuda in manu Nabucodonosori Regis Babylonis inimici sui, & querentis animam eius;* etenim dictus Ephrees trigesimo Imperii sui anno prodi- toriè occisus fuit ab Amasis exercitus sui Duce, qui in Imperium successit, ex Herodo- to in Euterp. & Diodor. lib. 1. Erexit dictus Ephrees Obeliscum similem alteri Smarris cubitorum quadraginta octo, absque hieroglyphicis notis, & hic unus ex iis reputatur, jam in Mausoleo Augusti erectis, ut apud Plinium dicto cap. 9. à quo per errorem dictus Rex non Ephrees, sed Eraphius nominetur.

*Samni-
forere.*

Fuit Samniserteus Rex, qui ab Herodoto in Euterp. Psammenitus; hic filius Amasis, & postremus in Aegypto regnavit; sed cum paulo post obitum Amasis adver- nerit Cambyses ad destruendam Aegyptum, supponendum ex hoc, nec Obeliscos, nec aliud quippiam insigne potuisse perfici per Samniserteum, sed quod vivente ad- huc patre Amase in senectute extrema Samniserteus extrui fecerit Obeliscum, quem Augustus dein Romanum adduxit, & in Circo Maximo collocavit, ut ex Plinio dicto cap. 9. his verbis : *Is autem Obeliscus, quem Divus Augustus in Circo Magno statuit, excisus est à Rege Samneserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, centum vi- ginti quinque pedum, & dodrantis, prater basin ejusdem lapidis: is vero, qui est in Campo Marcio novem pedibus minor à Sesostride; inscripti ambo rerum naturæ in- terpretationem Aegyptiorum opera Philosophia continent.* Fuithic annus quingen- tesimus vigesimus primus ante Redemptoris nostri adventum. Quamvis desuevi- sent præcedentibus seculis inscribere Obeliscos hieroglyphicis notis, ut diximus. Voluit tamen hic Rex iterum apponere illas in Obeliscis, quoniam cum illius Pa- ter Amasis ignobili esset genere natus, ex Herodot. in Euterp. sibi persuasit ipse Samniserteus Rex nobilitatem aslumere, demonstrando propriam originem à Rhamse celeberrimo Aegypti Rege; & propterea Obeliscum Soli dicavit nomine dicti Rhamsis, attributis illi in consecratione titulis, & prarogativis, iisdemque hie- roglyphicis notis exaratis.

Ammianus Marcellinus lib. 17. refert partem explicationis hieroglyphicarum notarum in prædicto Obelisco Samnisertei, & inquit, eam transumpisse ex libro Hermaphionis, qui forsan illam à Sacerdotibus Aegyptiis receperat, seu quod vi- xerat ille Hermaphio tempore, quo prædictæ notæ scribabantur; & eandem nota- rum explicationem, nec non earundem declarationem refert Mercatus dicto tractatu de Obeliscis cap. 19. & seq.

*Diruti à
Cambyse
Obelisci.* Erectis in Aegypto prædictis Obeliscis, ut diximus, Cambyses Persarum Rex in Aegyptum transiens septimo imperii sui anno, nempe quingentesimo vigesimo primo ante Christum natum, totum illud regnum devastavit, ut saepius vaticinave- rant Jeremias cap. 43. 44. & 46. Ezechiel cap. 29. 30. & 31. & seq. nec non etiam Isaia- as cap. 19. & 20. his verbis : *Tradam Aegyptum in manu Dominorum crudelium, & Rex fortis dominabitur eorum.* Ex cujus eversione diruti sunt Obelisci, quod de- monstratur iam ante prænuntiatum à Propheta Jeremia cap. 43. *Conteret statuas du-*

R I T I B U S.

9

Solis, qua sunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegyptiorum. Nec ambigendura, quin statuz domus Solis essent Obelisci, qui repræsentabant radios Solis, & eingebantur in loco ejusdem Templi aperto. Scribit Strabo lib. 17. de hac evenione Obeliscorum Heliopoli in Aegypto patrata per Cambysen, quorum duo ab igne fatis combusti Romam adveeti fuerunt: eosdem Obeliscos dirutos refert videlicet Thebis Ammianus Marcellinus lib. 17. Plinius vero lib. 36. cap. 9. inquit, quod Cambyses cum Thebas expugnaret obstupefactus magnitudine molis à Ramise extractus, jussit ignem extingui, ne illud incendio absumeretur, quamvis nullam urbis miserationem habuisset.

Mortuo Cambysse perseverarunt in Aegypto spatio centum nonaginta quinque annorum bella, & seditiones usque ad Alexandrum Macedonem, qui subacto Dario ultimo Persarum Rege obtinuit omnia à Dario possessa, sicuti & Aegyptum, ubi Alexandriam à proprio nomine extruxit, trecentum viginti octo annis ante Christum natum, quæ postea Macedoniam fuit Regia usque ad Augustum, qui Aegyptum in dicionem Romanorum rededit. Inter Macedones tertius fuit Ptolemæus Philadelphus, qui inter egregios illius animi sensus, Bibliothecam insignem collegit ex auctoribus omnibus, qui illa aestate poterant inveniri, inter quos, ut & sacraria Scripturarum haberet liberalissimè erga Hebreos se præbuit; quæ tunc primum ab Hebreo in Græcum idioma per Septuaginta duos Interpretes fuit traducta; duobus septuaginta annis ante Christi nativitatem: Idem Ptolemæus pariter erexit dirutos à Cambysse Obeliscos; & illum Regis Neótabis Alexandri in templo Arsinois uxoris sua collocavit, Plinius dicto cap. 9.

Romanis autem in Aegyptum ingressis ex oranibus ab illis Regibus gestis, Obeliscos solummodo sunt æmulati; illosque Romanum (ut inquit Plinius dicto cap. 9. Sueton. in Claudio, & Ammianus lib. 17.) per mare advehendo supra naves satis planas, quarum duæ simul catenis compactæ ducebant unumquemque Obeliscum per fluminia Nili, & Tiberis; in mari vero inserviebant aliaz Naves, quæ altiores, & profundiores essent, ut refert Ammianus dicto lib. 17. quod Navis, qua Constantius vexit Romanum Obeliscum Lateranensem, fuerit ita grandis, ut nec antea, nec postea visa fuerit similis in Nilo, nec in Tiberi trecentorum remorum, quæ per Nilum vehebatur exuberante aqua mensibus Julii & Augusti.

Augustus igitur primus fuit ex Romanis Imperatoribus, qui Romanam duos ex majoribus Aegypti Obeliscos advexit à Civitate Heliopoli anno vigesimo secundo ante Christi ortum, quorum unus Semnesertei in Circo Maximo erectus, & Sesostris alter ab eodem Augusto in Campo Martio positus, ac utrumque illorum idem Augustus Soli consecravit; sicuti etiam Circus, in quo primus fuit positus, symbolum terræ Mundi, qui à Sole circundatur: & quamvis locus in Campo Martio, ubi alter Obeliscus Sesostris fuit collocatus, non esset Soli dicatus; nihilominus ad Solis mirandum usum ibi accommodatus extitit, ut Solis umbræ dierum, ac noctium magnitudinem ostenderent: Quale opus tamen suo tempore defecisse refert Plin. lib. 36. cap. 10.

B

Cajus

DE VETER. AEGYPT.

Cajus Imperator in Circo Vaticano à se extructo, cum vellet ibi O
apponere, advexit Romanum post Christum natum anno quadragesimo prin
exduobus Obeliscis à Nuncoreo elaboratis, quamvis ante fractus fuisset, ut
& refert Plinius cap. ii. lib. 36. cumque consecravit Augusto, & Tiberio
bus, & in Imperio prædecessoribus, ut legitur in inscriptione per ipsum. C
apposita.

Post Caii Imperium adiecti Romam fuere quadraginta quatuor Ob
versæ magnitudinis, notis hieroglyphicis fore omnes incisi, ac in variis Ur
bis. collocati, & ii à diversis adiecti, quorum ignoratur nomen, ex quib
Mausoleo Augusti eructi ab Imperatoribus sublequutis, refert P. Victor. de
nibus Urbis, & alter in Hortis Salustii, inquit Ammianus Marcellinus lib. 17.
bis: *Sequuntaque et ates alios transulerunt, quorum unus in Vaticano, unus
Salustii, duo in Augusti monumento erecti sunt.* Quamvis satis probabile
duos in Augusti Mausoleo prope Tiberinum à Claudio adiectos Romanum, bi
unus sit eructus, & ab eodem Claudio alter eructus in Salustii Hortis, refert
tus cap. 27. & 28. ac etiam ex prædictis quadraginta duobus Obeliscis, credi
fuisse illos, qui in Circo Flora, & in Circo Caracella fvero, inquit Mercatus c

Magnus Constantinus Thebis adiecti Obeliscum, que
Ramis extruxerat, cum decrevisset illum Constantinopoli erigere in Circo
ibi extruxerat, sed morte præventus Constantinus remansit in portu Alexan
drius Obeliscus, donec Constantius filius sequuta divisione inter fratres, p
elapsis annis, illorumque morte sequuta, ac Tyranni debellatis, cum dictus Co
tius Romanum advenisset, ibidemque triumphasset, ad augendam sibi gloriam, A
dria Romanum advenit Obeliscum, quem ibi pater Constantinus reliquerat, & in
Maximo eundem magna porupa collocavit; de cuius erectione maximè dubi
artifices, ut refert Ammianus Marcell. lib. 17. Theodosius Imperator deir
Circum Constantinopolis ex Aegypto alium Obeliscum adiectit, ibidemque
fuit, sicut Magnus Constantinus jam destinaverat, ut refert Mercatus cap. 34.

A Gabio: Erectis Romæ Obeliscis, ut vidimus, iterum illi diruti fucre, & hoc no
secundo seu fortuito incendio, vel terrarum motu, sed data opera. Credidere aliqui
confacti à Summis Pontificibus Christianis zelo Religionis peractum, qui destruentes
cos cum omnibus suis ornamentis, everterint etiam Obeliscos, sicuti à sanctis P
ibus reprehenduntur spectacula Circensia, & Equestria, quæ in Circo repræ
bantur, ut ex sancto Cypriano, & Tertull. in lib. de Spectaculis, & Prudentiu
penitus tales ludi tollerentur, hortatur Honorius, *Tu mores miserorum hom
prohibe liberaliter.* Quod exequutus est Honorius, quamvis Arcadius & Honorius per
miserint solita, quæ in Circo & Theatris agabantur, *Ne nimia tristitia in Populo
generaretur.* Affirmat Theodoretus cap. 26. lib. 5. Deinde in Concilio Constan
tinopolitano generali anno 681. Can. 66. omnia spectaculorum genera diebus festis
fuerunt prohibita. Demum Romæ propter ejusdem Urbis valationem & desola
tionem penitus remanserunt abolita spectacula: ctenim spatio annorum quinqua
ginta

catus cap. 35. superlēderet, nec tei. recordat. sextus Quintus anno 1585. Pontificatus primo ardenti veræ Religionis zelo, quos bis Ægyptii, & prisci Romani falsis eorum Diis ante dicavabant; & propterea justo Dei iudicio à Persis sub Cambyses in Ægypto, & à Gothis sub Totila hic Romæ fuerant prostrati; hos eosdem dicitus Summus Pontifex vero Deo ante insigniora Urbis templa jussit erigi, ut supra illos salutiferum Crucis signum, tanquam prostratæ Idololatriæ trophæum, extolleatur, sicuti jam pridem Ilias vaticinatus fuerat: *Elevabitur signum in Gentibus.*

Destinavit Summus Pontifex Architectum Dominicum Fontanam, qui ministerio septingentarum operarum usus artificio Camilli Agrippæ cum machinis ab

reprehenduntur, quæ in circuis representantur, ut ex sancto Cypriano, & Tertull. in lib. de Spectaculis, & Prudentius, ut enī tales ludi tollerentur, hortatur Honorium, *Tu mores miseriorum hominum prohibebolis tari.* Quod exequutus est Honorius, quamvis Arcadius & Honorius permiserint solum, quæ in Circo & Theatris agebantur, *Ne nimia tristitia in Populo generaretur.* Affirmat Theodoretus cap. 26. lib. 5. Deinde in Concilio Constantinopolitano generali anno 681. Can. 66. omnia spectaculorum genera diebus festis fuerunt prohibita. Demum Romæ propter ejusdem Urbis vastationem & desolationem penitus remanserunt abolita spectacula: etenim spatio annorum quinquaginta

gata septem Roma Orbis dominatrix ter violenter capta, & direpta fuit à Barbaris; Primum à Genserico Rege Gothorum, anno Christi 412. Secundò Valentiniiano mortuo anno 456. capta iterum, & crudelius direpta à Rege Vandalorum, qui secum adduxerunt in Aphricam Eudoxiam Imperatricem Valentiniiani viduam, una cum immenso populo captivo: & duodecim elapsis annis. Tertiò, direpta à Ricimerio Suevo, qui Valentiniiani duxerat alias exercitum; Respiravit nihilominus deinde Roma sub Theodorico Gotha, à quo etiam restaurata fuere spectacula, & alia insigniora ædificia, ut Cassiodor. lib. 3. in epist. ad Faustum Präpositum.

At verò postquam Justinianus Imperator dein Urbem à Gothorum dominio recuperavit, à Totila eorundem Gothorum Rege, quartò crudeliter bis capta, & perennis desolata remansit anno 547. ut omnibus habitatoribus vacua romanerit, refert id Procopius lib. 3. de Bello Gothorum, & de hac eadem desolatione Leonardus Areatus sic scribit: *In que insurgens Totila mirabili crudelitate mœnia Roma pluribus in his ad solum exvertit: fuit autem illa, qua eversa est terra pars totius ambitus murorum; Capitolium deinde incendit; circa Forum, & Suburram, & viam Sacram omnia conflagravunt: Fumabat Quirinalis, Mons Aventinus flammam incendi evanescet: Fragor ruentium domorum ubique audiobatur.* Ex tunc de spectaculis, suū aliis Pompis Urbis non amplius penitus actum: siquidem anno 589. eandem etiam Longobardi obfederunt, quamvis tunc non fuerit capta: fuit nihilominus deinde bis à Saracenis direpta, nempe anno 829. item anno 845. & sic variis seditionibus depresso remansit usque ad Caroli Magni Imperatoris adventum.

Hinc clare constat Gothos, & Barbaras alias nationes in tam longa Urbis vastatione, ipsas, non autem Summos Pontifices devastasse Obeliscos in Circis inclusos. Præterea nec omnes Obelisci crant intra Circos, sed ex iis plerique in Campo Martio, in Mausoleo Augusti, & Hortis Salustii, ac in aliis Urbis partibus rep̄eribantur errecti; & ille Vaticani Obeliscus, quem ex omnibus unicum adhuc integrum videamus; ante alios omnes à Pontificibus fuisse fractus, quando hoc illi egissent, ut tollerentur spectacula; cum hic in Circo Vaticano esset erctus.

Post dictam Obeliscorum à Gothis devastationem plurimi ex Summis Romanis Pontificibus sibi in animum induxere velle prædictos Obeliscos erigere; nempe Nicolaus Quintus, Paulus Secundus, Julius Secundus, Paulus Tertius, & Gregorius XIII. sed vel morte præventi, seu bellis, aut aliis detenti impedimentis, ut refert Mercatus cap. 35. superfederunt, donec fel. recordat. Sextus Quintus anno 1585. Pontificatus primo ardenti veræ Religionis zelo, quos bis Ægyptii, & priſci Romani fatis eorum Diis ante dicavabant; & propterea justo Dei iudicio à Persis sub Cambyse in Ægypto, & à Gothis sub Totila hic Romæ fuerant prostrati; hos eosdem dicitus Summus Pontifex vero Deo ante insigniora Urbis templo jussit erigi, ut supra illos salutiferum Crucis signum, tanquam prostratæ Idololatriæ trophæum, extolleretur, sicuti jam pridem Iſaias vaticinatus fuerat: *Elevabitur signum in Genuis.*

Destinavit Summus Pontifex Architectum Dominicum Fontanam, qui ministerio septingentarum operarum uſus artificio Camilli Agrippæ cum machinis ab

equis deductis mirabili inventione mathematica priscis temporibus ignota, erexit Obeliscum Vaticanum, quanvis apud Plinium legamus ad erectionem Obelisci Regis Ramis, bodie in Laterano, viginti hominum millia elaborasse.

Erecti Obelisci fuerunt quoque exorcismis expurgati, nec non ab Episcopo solenni pompa, & hominum concursu sanctissima Crucis consecrati, ac demum supra illos Crux clata.

Et hæc de Aegyptiorum potentia, & maximè in Obeliscis dicta sufficiant, quibus consequens est videre de eorundem Idololatria & superstitionibus.

CAP. IV.

De Origine Idololatriæ Aegyptiacæ:

LACTANTIUS Firmianus Institut. divinarum lib. 2. De orig. erroris cap. 14. refert: Deum post perditum Diluvio humanum genus, elegisse ad multitudinem reparandam Noëm, qui corruptis omnibus, singulare justitiae supererat exemplum. Ille egressus ex Arca, terram studiose coluit, atque vineam sua manu scvit, unde arguuntur, qui authorem Vim Liberum putant. Ille enim non modo Liberum, sed & Saturnum multis antecessit ætatibus, qua ex vinea cum primum fructum cœpisset, bibit usque ad ebrietatem, jacuitque nudus. Quod cum vidisset unus ex filiis, cui nomen Cham, nomexis patris nuditatem, sed egressus etiam fratribus indicavit. At illi sumpto pallio intraverunt aversis vultibus, patremque texerunt. Quæ cum facta recognovisset pater, expalit filium; At ille profugus in Arabiam ivit, ibique condidit, eaque Gens à nomine suo Chanaam dicta est, & posteri ejus Chananæ: Qui primi Deum ignorarunt, quorum princeps, & conditor cultum Dei à patre non accepit, maledictus ab eo, & ignorantiam divinitatis posteris reliquit. Deinde Mensus filius Cham, & alii ab eo propagati: primi, qui Aegyptum occuparunt, cœlestia suspicere, atque adorare cœperunt; & quia neque domiciliis tegebantur propter aeris qualitatem cursus syderum, & defectus notaverunt, factumque est, ut dum ea fœpè curiosius intuerentur, adoraverint. Postea portenticas Animalium figuræ, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. S. Joannes Damascenus de Hæresibus inquit, quod Seruch Idololatriam primus invenit. Cum enim omnes ritum, quem tum probaverant, superstitione quadam ad humaniorem cultum deducere communi consensu constituisserint: mos simulacrorum hominum generi ponendorum ortum habuit.

Deinde crexere simulacra hominibus quoque celestioribus, vel potentioribus: propter beneficia, ob adulationem, & alias causas, prout infra in secunda parte dicimus.

Habuere Aegyptii inter ipsorum Deorum monstra in veneratione cœlestia signa, sed potissimum Solem, quem Osiridem appellantur, & Lunam Idem. Hinc Theodoretus sermon. 3. de Diis & Angelis inquit, *Atque ut testis est Siculus Diodorus, omnium mortalium primus Aegyptius Solem, Lunamque Deorum nomine appellantes Solam.*

RITIBUS.

Solem quidem Osiris, Lunam vero Isum esse dixerant: hinc Jeromias cap. 43. & sequenti, ait: *Et conieret statuas domus Solis, qua sunt in Aegypro.* Et iterum: *Sacrificemus Regina Cœli, & libemus ei libamina.* Hinc Stetonius in triumpho, quem Augustus de Antonio, & Cleopatra Romæ habuit, præcedere fecit imaginem Solis, & Lunæ. Et de prædictis Aegyptiis conqueritur propterea Apostolus ad Rom. cap. 1. dicens: *Et miraverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum: proper quod eradicidilos Dens in desideria cordis eorum.*

CAP. V.

De Aegyptiorum superstitione.

AD antiquissima Aegyptiorum rudera, ac temporis injuria semisepultas monumentorum parietinas, pauci ex Antiquariis aspirare, quod ego sciam, sunt ausi: nunc ex magna satis messe, colligam spicilegium aliquod hujusmodi figurarum, quarum penes me alias detineo: Nihil enim ita absonum infingendis uspiam fuit, quod non æquarent, vel etiam exsuperarent monstrosæ Imagines Aegypti, quibus exantiquitate pepercit tempus edax rerum, etenim ut inquit Arist. lib. 12. Metaph. cap. 4. in fine. *'De Diis & universa natura, multa ad persuasionem multititudinis, & legum opportunitatem fuisse inventa: nam præter substantias, quas Deos arbitrabantur, invenerunt etiam formas hominum, & aliorum animalium, & similium, ut ea reverentur.* Colebant enim Bestias ferè omnes, quas portentorum mater Aegyptus alebat, in iis & serpentibus, & dracunculos. Hæc enim sacra (ut ipsi dicebant) animalia eo studio venerabantur, ut cum admiratione diceret Cicero 1. de natura Deorum: *Firmiores apud Aegyptios opiniones esse de bestiis quibusdam, quam apud Romanos de sanctissimus Templo, & simulacris Deorum;* cui consonat illud Juven. sat. 15.

Quis nescit Volusi Bithynice, qualis demens:

Aegyptas portenta colas? Et paulò post,

Oppida tota Canem venerantur, nemo Dianam.

In proelio, ut si quis Canem, Accipitrem, Felem, Ibim, Crocodilum, & alia hujusmodi violasset, capite plecteretur: cuius præcipuum extat testimonium Moysis Exod. cap. 8. in Aegypto sacrificare detrectantis: *Quod si (inquit) malitaverimus in qua cibam Aegyptiis coram eis, lapidibus nos obrueni: & hoc fundamento Josephus contra Appionem ratiocinatur: Orbem terrarum, si Aegyptiorum sacra suscepissent brevi bestiarum plenum, in anum hominum futurum: horum tamen cultus non solum totam Aegyptum, Regionesque finitimas, verum universum ferè orbem incredibili superstitione pervaserat: & dum hujusmodi deliria Arnobius exagitaret, hæc scripsit lib. 5. adversus Gentes: Si contemptor aliquis Numinum, & sacrilegi pectoris immunitate furiosus, intenderet animum maledicere Dei uestris, anderet in eos quicquam gravius dicere?* Hinc Lactantius lib. 2. cap. 2. *Vos alas mentes, & ad Parrem suum*

*cum corporibus suis erectas ad inferiora deprimitis, tanquam vos paeniteat, non
Quadrupedes effonatos.*

Ægyptiacal superstitione, licet per orbem fere universum diffusa, exagitata tamen, & sapientum contumelias vexata fuit: Romæ Anno siquidem Urbis DC XCVI. Pisone & Gabinio Coss. ex Urbe hujusmodi sacra ejecta sunt, ut narrat Arnobius lib. 2. adversus Gentes, & Tertullianus in Apolog. cap. 6. Anno 700. Fana Isidis & Serapidis ex S. C. solo æquata: & M. Aprippa Ædilis anno 732. extra Pomerium receptas imagines eliminavit, vetuitque in Urbe, & suburbano intra 500. passus confistere, ex Dione lib. 40. 42. 47. & 54. Expulit postremo Senatus Tiberio imperante, Tacitus lib. primo. Exinde tamen, tanquam ruptis obicibus in Urbem, superstitionum asylum, nefaria hæc sacra agmine sacro irruperunt adeo, ut Imperatores Commodus, Caracalla, Al. Severus manus dederint ex Lampridio & Spartiano, ac Tertulliano in Apolog. cap. 6.

Hinc disce Amice lector ex D. Leone sermone primo in Natali Apostolorum Petri & Pauli; Quod, *Roma ignorans sua provectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsiisse Religionem, quia nullam refuebat falsitatem: unde quanto erat per Diabolum tenacius illigata, tanto per Christum est mirabilius absoluta.*

Laboravit tamen cultus hic Ægyptiacus infamia quadam peculiari, cuius testis Augustus ex Dione cap. 51. qui Apim adorare noluit, quod se Deos, non Boves adorare diceret.

Hæc sacra sub Augusto nondum Romæ recepta; sed lenocinia, & mollities præter cetera objectabantur, ut de Paulina Illustri Fœmina legimus, quam perditus Amator obtenuit Ægyptiacæ Religionis polluit, ut latè Joseph. lib. II. cap. 47. antiquatum; quod & actitatum innuit Juven. Satyr. 6.

*Tamque expectatur in horis,
Aut apud Iſiaca potius sacraria Lenœ.*

Et Suetonius in Othono inter alia mollicici, & effeminitati animi signa, refert; quod in linea, religiosaque veste, Sacra Isidis propalam celebrasset.

Ex prædictis vanis superstitionibus discamus nos Christiani non superbire, spernentes verba prudentum, & sapientum; sed quod bonum est permixtum falsæ doctrinæ tenentes, & approbantes; ut docuit D. Augustinus de unico Baptismo contra Petilianum cap. 4. his verbis: *De ipsis Gentibus, Idolorumque cultoribus multa utique à nobis diversitate distantibus, nihil alind nobis demonstrat Apostolus; nisi ut iis quoq; quod parvum est, corrigamus, ut quod foris rectum est, approbemus: nam utiq; Idololatrias redarguebat, ubi ait: Qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificavissent, aut gratias egerunt, sed evanuerant in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt, & immunitaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & serpentium: Talia quippe novimus fuisse simulacra Ægyptiorum, ubi instituta esse Idololatria prohibetur: talem scilicet fingentes Deum, qualis non*

est Deus, & non sicut eum cognoverunt, tradentes hominibus. Et paulò post, de illis dicit: *Qui immutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt Creatura potius, quam Creatori: quod ergo immutaverunt in mendacium suum, culpar, detestatur, evertit; quod autem verum in doctrina; quamvis multis falsitatis permixta, confusaque servarunt; approbat, tenet, & affirmat.* Simile etiam habemus ex Origene in Exod. c. 17. homil. II. ibi: *Unde & nos si forte aliquando invenimus aliquid sapienter à Gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus & discriba, nec prae quod legem à Deo datam tenemus, convenit nos zumere superbia, & spernere verba Prudentium; sed sicut Apostolus dicit: Omnia probantes, quod bonum est tenentes:*

Sed quanquam gloriaretur, & triumpharet Diabolus de prædicta Idololatria, & infidelitate, ut David sapienter cecinerit in Psalmo 28. *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos;* nihilominus benignitas Salvatoris nostri assumpta humana carne, primo itinere voluit in Ægyptum se transferre ad evelendam, & extirpandam radicem, & sementem Idololatriæ, quam inimicus Diabolus ibidem seminaverat; ut jam pridem Spiritus Sancti lumine vaticinatus fuerat Propheta Isaías cap. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem levem (scilicet in uterum Virginis) & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra & Egypci, & cor Egypci rabiescet in medio ejus:* quæ propheta ex Rabano in cap. 24. Eccl. fuit adimpta, ex quo Joseph admonitus ab Angelo fugit in Ægyptum cum puerō JESU, & sanctissima Mātre ejus; & Origenes in diversi. Homilia 3. declarans dicta Angelica verba, ait: *Fuge in Ægyptum, propterea, ut destruantur manufacta eorum, & confringantur, & pereant Idols forū;* propterea, ut Demones turbentur, & Regum fabrice in Idolis destruantur, *ut fiat in Adventu Domini fugiti vorum servorum, a que malorum interitus.* Et hoc iter, ita peculiare; propriumque fuit in Ægyptum, ut ad alias Barbaras nationes non transierit, ex Divo Anastasio Sinaita in Exameron. lib. 8. ibi: *Prima omnium Regionum Gentilium terra Nili vidit Deum in carne apud se venientem; & nulla Regio Barbarorum alienigenarum in mundo Christi faciem vidit in carne, nisi sola Ægyptus.*

Interitudo Idololatriæ in Ægypto non solum per Isaiam fuit prænunciatus, verum quod mirabilius est per Hermetem, seu Mercurium Trismegistum Asclepii cap. 9. ibi *Eritur tempus est, cum appareat Egypcius incassum pia mente Divinitati seduliam Religionem servasse, & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur.* Deinde in eodem capitulo prædicit tempus, quo Christiana Religio cuncta fallacia signenta subvertet.

Quod autem, utnirum, est advertendum; quod homo ita sapiens, qui aperte cognovit ridiculas superstitiones Ægyptiacas, dolcret tamen de earundem subversione, quod magno jure S. Augustinus reprehendit de Civitate lib. 8. cap. 23. ibi: *Hec vana, deceptoria, perniciosa, sacrilega Hermes & Egypcius, quia tempus quo auferrentur, venturum sciebat, dolebat, sed tam impudenter dolebat, quam imprudenter sciebat: Non enim hoc ei revelaverat Spiritus Sanctus sicut Propheticus sanctus, qui hec*

præ-

prævidentes, cum exultatione dicebant : si faciet homo Deos, & ecce ipsi non sunt Dii ; & in alio loco : Erit in die illo, dicit Dominus : Exterminabo nomina simulacrorum à terra, & non erit eorum memoria.

Lætabantur autem Sancti advenisse Christum, quem venturum prædixerant, qualis Simeon, qualis Anna, qualis Elisabet, quæ etiam conceptum in utero agnovit, qualis Petrus revelante Patre dicens : *Tu es Christus, Filius Dei vivi*; & propterea huic Aegypto maligni spiritus trementes indicaverunt futura tempora perditionis suæ, qui præfenti in carne Domino dixerunt Matth. 8. *Quid venisti ante tempus perdere nos?* sive quod tardius venturum opinabantur, sive quod ante tempus Judicii, quo æterna damnatione puniendi sunt cum omnibus etiam hominibus, qui eorum societate detinentur.

Prædicta Idola Aegypti (quamvis Christo in carne) non omnia penitus defecerunt; dein tamen à Christianis Imperatoribus, & à Theodosio primo potentissimum templum Serapidis Alexandriæ in Aegypto toto orbe terrarum celeberrimum, & notissimum cum aliis Gentium templis subversum fuit occasione turbarum à Gentilibus in Christianos motarum ob detecta secreta quædam nefanda eorundem Gentilium mysteria, ut refert Ruffinus lib. 26. cap. 22.

Prædixerat illam, & aliorum templorum demolitionem non solum Beslarion Abbas, sed ab Antonio quoque Ethnico Philosopho, & Mago prænunciatam fuisse, auctor est Eunapius Sardianus in vita Philos. in Aedesio. Inde Gentiles cum in templi jactura erubescerent; & quod Christiani illa pronunciassent; corum tamen rursus prædicare potentiam cœperunt, refert Baronius anno 389. & ibi Spondanus n. 14. & 15. ubi etiam fit mentio de flagitiis mysteriis, ac fraudibus ab illis peragi solitis, unde Gentiles plurimos, hujusmodi sceleribus deprehensis, fidem Christianam amplexos esse per cunctas Aegypti Urbes, & alia loca: & ibidem etiam Baronius, & Spondanus num. 17. inquunt, quod Theodosius, ut ea quæ adversus delubra Gentilium fieri præceperat, ne avaritiæ potius quam pietati adscriberentur, Deorum imagines jussit (ut inquit Socrates) ad pauperes sublevandos impendi.

Successu deinde temporum Sole justitiæ jam mundo exorto per sanctos Apostolos, corumque successores Aegypto ad veram Christi fidem adducta: multi ex Aegyptiis amore Evangelicæ perfectionis instigati, se contulerunt ad loca strepitum semota cœlestium contemplationi maximè apta, cuiusmodi Thebaidos solitudo erat, & monasticæ vitæ sectatores ea loca elegerunt, ut in quibus tantæ superstitionis monumenta intuebantur, quæque Dæmonum furii infesta erant, sanctis Christianæ vitæ discipulis initia, in Spiritus Sancti habitaculum mutarentur, refert Baronius dicto anno 389. ubi Spondanus num. 15.

Hæc inquam eadem ipsa loca fuere, in quibus ex crudeli illa, atque formidanda Diocletiani Imperatoris persecuzione, dicti Augusti decimo nono, Marcellini Papæ septimo salutis nostræ 302. teste Cardinali Baronio, ad viginti millia

Chri-

Christianorum crudelitate inaudita , innumeris aliis in exilium amandatis , vitam gono fine terminarunt , ut in chronico Alexandrino cap.2. fol. 19. & sequent. Quoniam ino Ignatius Patriarcha , ex prædicta persequitione cœpta anno 19. Diocletianus propter ejusdem edictum martyrio coronata fuisse fidelium Terra Coptæ centum quadraginta quatuor millia , septingenta autem in exilium amandata . Ut etiam refertur in dicto Prodromo cap.2. fol. 24. & seq.

C A P . V I .

De Propagatione Idololatriæ Ægyptiorum.

AEGYPTII expeditiones fecere in Persiam , in Indiam , & usque ad extre- mos terminos Sinarum , ut latè refert P. Athanasius Kircherius in Prodromo cap.4. etenim , cum ipsi Ægyptii habuerint commodissimos maris Erythræi portus ; ex Erythræo vero mari in Æthiopiam , Persidem , & reliquam denique Indiam non incommodus tractus fuerit ; frequentissimè nullo non tempore ultro citroque conmearunt , testatur id celeberrima illa Salomonis ex Asiongaber maris Rubri portu in Regionem Ophir facta maritima expeditio : Ophir vocem Ægyptiacam esse , qua veteres Ægyptii eam Indiam appellabant , quæ continet Malabar , Zei- anum , Auream Chersonesum , Samatram , Malucas , Javas , aliasve vicinas Insulas anteras , in quas Rex Hiram classem Salomonis statutis temporibus expediverat ; aliquid non aurum tantum ; sed & gemmæ , lapides , & ligna pretiosa , Pavones , &c. quæ ex dictis Regionibus , rebus hujusmodi refertis , affcri solebant , testa- tum faciunt.

Hujus Regis Hiran vestigia frequentius postmodum Ægyptios sequutos , hujusmodi plagas adiisse , verisimile est ; certe Persarum Magos , Indorum Brachmanas , uti & cæteros Asiae serpentes omnem philosophandi rationem , omnes circa Deorum cultum , & ritus , & ceremonias ab Ægyptiis , non aliter quam hoc reciproco commercio accepisse ; præterquam quod clare in vita Apollonii docet Philostratus ; certè dictarum Gentium & mores , & consuetudines id luculenter indicant ; cum in hodiernum diem in India , China , Japone , Tartaria , quin etiam in ipso America Solis , Lunæ , Siderum , Terræ , animalium omnis generis cultum , non secus ; ac in Ægypto ab innumerabili tempore vigore intueamur . Osiris , & Iridis statuas , Aphides quoque , Anubes , Canopos , & similia Ægyptiorum nonnulla ibi passim coli reperias ; Pyramides mysticas , & magnificentissima templa Genii ad Ægyptiorum normam erecta ; uno verbo Ægyptiacam rerum faciem tunc reperies .

Et de his satis , quibus consequens aliquid solummodo de eorum funeribus brevissimè degustare .

CAP. VII.

De Aegyptiorum Funeribus.

NON erit omnino à nostro instituto alienum aliquid breviter recensere de Aegyptiorum funeribus, cum sepius viderimus eorundem Cadavera adhuc ad præsens servata, (quaæ Mumiae nominantur) & præsertim hic Romæ in Domo Nobilissimi Domini Petri de Valle, quaæ illam ex illis Regionibus huc advexit.

Aegyptii mortuo eorum Rege dilaniabant vestes, flentes, & clausis templis, ac Prætorio septuaginta diebus deturpantes faciem limo, nullum ostendebant lætitiae signum; Et bis in diem multitudine Virorum, ac Mulierum circumibat Civitatem, renovando fletum, ac Regis virtutes canendo.

Abstinebant omnino ab esu ciborum, qui essent cocti, à vino, & ab omni apparatus mensæ sumptuoso, sicuti à Balneis, Unguentis, ab Accubitu in lectis, ab actu venereo, sed sicuti cuique proprius filius fuisset mortuus, per totidem dies fabant.

Refert Diodorus Siculus lib. 2. Histor. idem ferè servatum fuisse in morte conjunctorum Consanguineorum, & affinium.

Posito igitur supra feretrum Cadavere ante Sepulcrum, referebant adstantibus Sacerdotibus, & Populo omnia ipsius Defunctigesta; quod si turpia vivens ille fuisse, Sepulchri honore privabatur.

Efferebant deinde Cadaver ad domum artificis, qui ex ligno Formas Cadaveris elaborabat extrinsecus depictas, & postquam ex illis una pretio empta fuerat; Primum ferro adunco extrahebant cerebrum ex naribus cadaveris, repleto odoribus loco cerebri vacuo; acutissimo postea Aethiopicola lapide indebant illius latera, & ex corpore omnia viscera extrahebant, lavantes, & abspergentes diligenter ipsum cadaver vino Phœnicio, replentes illud contusis odoribus, nempe Myrrha, Cæsia, & similibus præter Thus. Et ita apertum illud claudebant trajecto acu.

Num. I. Deinde septuaginta diebus illud sale servabant. Ac postea fasciis byssinis illud involvabant & Gummi oleo ungebant. Coniunctiores illud includebant intus Formam illam jam emptam, ibique custodiebatur; ut intra Pyramides reconderetur, quaæ oculis adhuc præstò sunt extra Cayri Urbem, ex Herodoto, quod illæ pro sepulchris inservirent, quamvis Nazianzenius, & alii velint, Josephum Patriarcham illas fabricari fecisse in horreorum usum, quoniam apud ipsos vox πυρὶ, frumentum denotat.

Hæc, & similia refert Thomas Porchachius in suis antiquis funeribus Tabula Decima, Undecima, & alibi.

Retineo quoque apud me Icunculas, que passim è thorace conditorum cadaverum ad nos adducuntur: & quidem hæc imago Infantis pueri involuta nimis fasciis, & compositis pedibus, quo statu Deorum simulacra apud Aegyptios fingi testatur Heliodorus lib. 3. Aethiopicarum; & refert de iis quoque Pignorius, in sua Tabula Ista.

Cognitis præfatis de Aegyptiorum historia, videamus nunc de lingua, characteribus, hieroglyphicis, & scientiis eorundem.

CAP.

S. EMIN. IN MUSEO AVCTRIS EX ARE.
D. VERO SPIL.

C A P . VIII.

Quod lingua Ägyptiaca antiqua simillima
esset Coptæ lingue.

Linguam Ägyptiacam antiquam simillimam esse Lingue Coptæ est indubitatum. Ex P. Athanasio Kircherio in suo Prodromo cap. 5. siquidem Coptam ab Urbe Coptos (quæ Thebaidos esse caput) originem duxisse; ut in dicto Prodromo cap. primo; eamque esse germanam antiquæ Ägyptiacæ filiam, non puram, qualis ab initio florescentis Ägyptiorum Imperii tempore Patriarcharum vigebat, sed evaria hominum, linguarumque commixtione, statusque Ägyptiaci mutatione succedentibus seculis corruptam; & quamvis apud Coptas nonsit mentio de Gentium Deorum nominibus (præter unum Ptha), neque unquam Osiridis, Isidis, Hori, & similium; Id siquidem processisse, non quod Coptæ hujusmodi nomina ignorarent, sed quoniam nefas esse putabant, cum essent ipsi Christiani, sacras Historias, in quibus conscriberent totierant intenti fabulosis Gentilium nominibus profanare, in hoc imitantes Hebraeos, qui silentio etiam hujusmodi nomina suppressivebant, tunc quia Ägyptiis nunquam licitum erat Hobræis commisceri, tunc ob Idololatriæ detestationem, ut falsi numinis nomen vel ore proferre crimen existimarent morte perandum.

C A P . IX.

De Affinitate linguæ Coptæ sive Ägyptiacæ cum
nonnullis aliarum Nationum.

AEGYPTUS vetustissimis seculis, ut refert Herodotus lib. 3. fuit celeberrima Äthiopum Colonia; Ägyptos enim universorum mortalium primos extisse, ac manifestas hujus rei demonstrationes esse, multi perhibent: nam indigenas fuisse non advenas; ideoque inerito *Autochthonas* nominatos; quod omnium consensus probatur: magnum tamen fuit inter eos populos de sapientia, ac eruditione certamen. Amasis Rex Ägyptiorum per litteras ex Plutarcho in Convivio, seu sympos. imperavit Regi Äthiopum, ut pronunciaret, quidnam antiquissimum sit, quid maximum, sapientissimum, pulcherrimum, communissimum, utilissimum, nocentissimum, potentissimum, facillimum? Respondit Äthiops antiquissimum Tempus; maximum mundus; sapientissimum veritas; pulcherrimum lux; communissimum mors; utilissimum Deus; nocentissimum Diabolus, potentissimum fortuna; facillimum suave. Quas solutiones Amasis partim accepit, partim rejecit. Hinc Ägyptios polluisse litteras, illarumque notis usos fuisse ad aperienda animi arcana, clare videmus.

Hi vero litteris bifariis (ut idem Herod. inquit lib. 2.) utuntur, quarum una sacra vocant, populares altera. Hiera dicebatur pars illa, quæ sacra significabat,

Dimotica vero, quæ popularia docebat. Plato in Philæbo tribuit Theuto, sive Taauto litterarum Ægyptiorum inventionem. At Diodorus lib. I. Mercurio acceptam refert. Mercatus autem cap. II. de Obeliscis Urbis, & alii interpretantur eundem esse Theutum vel Taautum & Mercurium cum Mercurio illo Trismegisto ter maximo, Ægyptiorum celeberrimo. Thales dicit fuisse Herculem Ægyptium, qui litteras suis demonstraverit: at Anticlides asserit Ægyptios à Memnone litteras didicisse: alii vero referunt Isidem Reginam eorum litterarum inventricem fuisse. Immò ipsi litteras aliis conscriperunt; Hercules enim Ægyptius Phrygibus litteras dedit, ex Pansa in Bibliotheca Vaticana.

Porrò autem litteræ Ægyptiacæ similes sunt in numero, connexione, & pronunciandi modo litteris Hebræorum, Chaldaeorum, & Arabum, & horum quoque Populorum scriptio non dissimiles, qui in exarandis litteris à manu dextera in finistram deflectunt; interque Ægyptios & Hebræos (litterarum ergo) magnum commercium habitum fuisse commemorant.

Abraham in Urbe Heliopoli cum Sacerdotibus Ægyptiis vixit, illosque Astrologiam docuit; & è converso Moyses (prout habemus in Act. Apost. cap. 7.) eruditus est omni sapientia Ægyptiorum.

Ipsi etiam Græci rerum Ægyptiarum amantissimi, eorum disciplinis exculti fuerunt, ut Plato in Epinomide testatur. Pythagoras Heliopolitam habuit præceptorem, & Solon in eadem Urbe Heliopoli, Sai, & Sebenito diversos audivit Ægyptiorum Sacerdotes; ut bene Causinus colligit in principio sui operis selectorum Symbolorum; Verum dum Coptam linguam Græcæ similem existimo, hæc non ita plana proferam, nisi vocabula recipiamus; cum in nominum verborumque constructionibus Coptica Græcam linguam illo pacto sibi non vendicet. Quamvis P. Kircherius in suo Prodromo cap. 7. dicat, verisimile esse linguam Ægyptiacam in Græcia noyam Coloniam instituisse, quæ brevi ingentia incrementa fecerit; adeò ut nec Græcis Ægyptiacam, nec Ægyptiis Græcam adsciscere esset difficile, quod & Trismegisti libros plerosque stylo Græco conscriptos insinuare videmus; sicuti quoque certum est, & linguam Græcam apud Ægyptios in usu fuisse, ut testantur complurium Philosophorum in Ægyptum suscepτæ expeditiones, continuumque litterarum utrinque commercium, quod factum non esset, nisi communis aliqua lingua, sicuti Europæ Latina, usi fuissent: Confirmant id quoque variae Cipporum & Columnarum Græca Lingua ab antiquis Regibus factæ inscriptiones; de quibus Diodorus Siculus lib. I. cap. 2. ad Basil.

CAP. X.

De Varietate Characterum apud Ægyptios.

Verum apud Ægyptios triplex litterarum, scù Characterum genus fuisse usitatum novimus. De quibus Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum, videlicet: Qui ab Ægyptiis instruuntur, primum quidem Ægyptiarum litterarum viam, & ratiō-

rationem addiscunt. Nempe, quæ tunc temporis toti Ægypto erat communis in litteris vulgaribus lingua conscribendis, quæ eadem erat cum lingua Copta. Secundam autem *Sacerdos alem qua utuntur;* qui de rebus sacris scribunt. Hoc est qui arcana Theologiz, aut Philosophie suæ mysteria arcano quodam modo Characterum è variis formis, similitudinibusque rerum naturalium, & artificialium figuris consignabant, cujusmo si minutum illum Characterum, quem Mummiis, Canopis, Isiacis, Statis, & in Bembina tabula appictum videmus, & vocare solent Characterem Hieroglyphicum currentem, eo quod ea, quæ ob artis defectum pingere nequirent, minutiori Charactere, & ad scribendum aptiori exprimebant absque cujusdam Alphabeti figura. *Ubi* *nam* *anxem* *scriptura* *speciem*, id est, *sacram*, *qua* *insculpitur*; *cuius* *una* *est*, *que* *res* *per* *confimiles* *Characteres* *exprimit*, *altera* *vero* *symbolica*, *id* *est*, *per* *signa* *significans*, *usdeinceps* *per* *imitationem*, *alia* *vero* *scribitur* *per* *quadam* *Ænigmata*, *et* *imper* *qui* *Solem* *volunt* *scribere*, *faciunt* *circulum*, *Lunam* *autem*, *figuram* *Luna* *Cor* *num* *formam* *preferentem*.

Difficilem hanc antiquitatum Ægyptiarum, sacrorumque Mysteriorum sub hieroglyphicis disciplinis latentium, à nemine huc usque tentatam investigationem, Idiomatis quoque Ægyptiaci antiqui, quod Coptum vocamus, restorationem, suppeditavit nobis hæc omnia R. P. Athanasius Kircherius è Societate Jesu totius orbis admiratione; siquidem in summa rerum humanarum inconstantia, & vicissitudine nihil difficilius est, ac arduum magis, quam carum, quas vetus temporum paulatim ab hominum memoria longè remotas ita abdidit, ut omnem intellectus lucem effugere videantur, describere narrationem; etenim ubi multæ tenebrae, ibi multis error contingere solet.

C A P . X I .

De Scientiis, quas Ægyptii invenerunt & propagaverunt.

Alteri Regioni à priscis scriptoribus non est attributa inventio tot artium, & scientiarum ita nobilium, sicuti Ægypto, & in hoc maximè opitulabatur quæ situs. *Arithmetica* primum inventa fuit occasione magni commercii, quod crecebant Ægyptii; simili causa etiam attribuitur Phœnicibus inventio illius à Strabone lib. 17. *Geometriam* idem invenerunt, ex Diodoro lib. 1. & Strabone allegato, quia prædia Ægypti certo anni tempore Nilus inundabat; unde termini illius terræ transferebantur, & cum ex hoc litigia inter Ægyptios orientur, necessaria fuit continua exercitatio mensurationis, ac etiam inde perfecta cognitio Geometriæ. *Ad Astrologiam* acquirendam conferebat etiam natura Regionis, quoniam propter aeris qualitatem, quia domiciliis non tegebantur, cursus syderum, & defectus notaverunt, maximè dum ea sæpè venerantes curiosius atque liberius intuebantur, ut inquit Firmianus Divin. instit. lib. 2. cap. 14. & ex hoc Astrologi peritus se devenere.

Ex iis perspicaciores facti, considerantes res naturales, apprehenderunt Medicinam, cuius inventor (scribit Mercurius Trismegistus) fuit Asclepius, seu (ut proferunt Græci hoc nomen) exitit Aesculapius Avus Asclepii, quem introduxit Trismegistus in Dialogo de hoc nomine: Post verò (res naturales declinando in superstitiones) immergere se in magicas artes, ut in sacro textu Exod. cap. 7. & 8.

Post cognitionem rerum naturalium ex universalibus scientiis redegerunt ad methodum perfectam *Philosophiam* naturalem, ex qua potuerunt agnoscere supernaturalia, nempe *Metaphysicam*, quæ à Mercurio habuit initium, qui primus de Majestate Dei disputavit Diodor. lib. 1. & hic Mercurius Ayus fuit Trismegisti, ut ipse met refert in Dialogo Asclepius: ultimam verò scientiarum inventionem habuit Trismegistus, cuius libri numero quadraginta duo ab Aegyptiis sacerdotibus inter preciosiora, & sacraria templorum habebantur; & juxta cujusque applicationem illos qui libet apprehendebat, ut refert Clemens Alexandrin. Stromatum lib. 6. Hinc à Græcis ille Trismegistus nominatus propter veram de Deo cognitionem, refert Suidas in verbo Hermes, adeo ut de Ethicis Philosophis non aliis, ut ille pervenerit ad cognitionem sanctissimæ Trinitatis. Referunt Laetantius Divini Institut. lib. 1. cap. 6. & S. August. de civit. Dei lib. 8. cap. 33. Vixit dictus Trismegistus circat tempora Moyfis; ex Eusebío in Chron. & ex iis patet floruisse in Aegypto Philosophiam quingentis annis, antequam illam apprehenderent Græci, ut voluit Plato in Timæo.

Moralis Philosophia inventio tribuitur quoque Aegyptiis à Dionysio Afro de situ orbis. Is loquitur de Nilo his versibus:

*Hunc habitant juxta sapientum corda virorum,
Disposuere vias, qui vitamente potenti.*

Quod etiam affirmat Aristoteles lib. 7. Politic. cap. 10. Aegyptios leges habuisse satis ante Græcos, & refert Strabo lib. 17. Reges Aegypti ordinasse perfectè inter se *Politicum regimen*: quoniam Aegyptiaca multitudo in tres partes dividebatur, in quarum prima erant Sacerdotes, in Secunda Artifices & agrorum cultores, in Tertia Milites.

Inter Sacerdotes continabantur omnes Nobiles, qui solum officia, & gradus dignitatis exercebant, sicuti quoque scientias, de quibus fuerant inventores, tractabant; hinc segregati manebant à ceteris duabus Republicæ partibus, liberi ab omni tributo, ut in Genesi cap. 47. Habebant in omnibus insignioribus Aegypti Civitatibus Collegia penes tempula, ubi inhabitabant, qui in illis ministrabant, quique alios docebant scientias, seu illas apprehendebant: nec aditus patebat illas addiscendi, nisi sacerdotum filii, sub silentii sigillo, ne scientiæ ad plebem divulgarentur; unde recondita hieroglyphica dimanavere, de quibus inferius: nec minus inter sacerdotes adscribabantur, nisi qui ad Imperii successionem erant ordinati, & qui inter scientias, & nobilitatem essent insigniores, ut voluit Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. similiter omnes, qui gradum, seu dignitates penes Regem obtinebant, non eligebantur, nisi à Sacerdotibus, ut propterea maximè incumberent in apprehensionem, seu ampliationem ipsarum scientiarum, quarum electi plurimi è Philosophis ex Orbis

par-

paribus in Aegyptum transferunt, ex quibus ante Troja bellum Orpheus Thracius, Linus Thebanus, Musæus Atheniensis, Melampodes Argivus, ubi apprehenderunt Theogiam illam Sacerdotalem: sequuti idem pariter postea sunt Homerus, Hesiodus, Cuneus, Lycurgus, Solon, & Thales Milesius, sicuti quoque Pythagoras, Zalmoxis: Ita & Plato tredecim annis ibidem moratus est, ut de iis omnibus referunt Clemens Alexandrinus, Diodorus Siculus, Diogenes Laertius de Vitis Philosophorum.

Ex cognitione naturalium scientiarum pervenerunt Aegyptii ad supernaturalia, & quamvis ex hoc ad Idolatriam fuerint delapsi, adorando Lunam, & Solem: ex Jерем. cap. 43. & 44. nihilominus aliqui ex iis etiam naturali lumine cognoverunt verum & unicum Deum, qui aliis præceloret; de quo satis clarè loquitur Trismegistus in Asclepio: dividentes siquidem Deorum numerum inter Intelligibiles, & Sensibiles; In intelligibili parte unicum Deum posuerunt, cui attribuitur forma totius regiminis in Universo; nec isti summo Deo nomen aliquod distinctè est attributum, quia eum sit unus, & totus, non potest unico nomine comprehendendi. Inter Sensibiles verò Deos adscripsere Solem, & Lunam, & alios, de quibus infra.

Et quoniam in Aegypto inter eorum sacras scientias maximè studebant Astrologiz, & Magiz, ut per has futura prævidendo, ac faciendo supra humanum usum, appellarentur ipsorum Sacerdotes. Prophetæ, & summus Sacerdos Archipropheta; At Isaías perfectius eorum ruinam, & destructionem annuntiat, quæ jam proxima erat; & improbans incertitudinem talium scientiarum cap. 19. inquit: *Ubi nunc sunt Sapientes tuis annuncient & indicent, & subdit idem Isaías, quomodo Aegyptus deciperetur à sapientibus, & principibus suis ibi: Sapientes consiliarii Pharaonis dedecunt consilium inspiens: Itulis factis sunt Principes Taneos, emarcuerunt Principes Memphis, deceperant Aegyptum angulum Populorum ejus. Dominus misericordia in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo, sic ut cora ebræi, & vromens.*

C A P. XII.

De Symbolis, & Hieroglyphicis Aegyptiorum.

SYMBOLUM apud Antiquos aliquando sumitur pro signo bellico, seu Tessera, quæ in bello dabatur militibus, per quam Amici ab inimicis discernebantur; Ac etiam dari fuit solita eisdem militibus, quando erat tempus incipiendi bellum, invadendi Inimicum, seu præcipuum aliquod aliud aggrediendi; & sic Plutarchus in vita Romuli nominavit signum, quod Romulus dedit Romanis, quando aggredi, & rapere deberent Sabinas iis verbis; *Erat autem Symbolum, aggredienda res opportunitatem adesse, cum assurgens, purpuram in sinu conteraberet, ac rursus contractam explicaret.*

Volvère Latini, quod sic definiretur. Symbolum est nota alicujus mysterii significatrix, cuius natura est, ducendi animum nostrum, interjecta quadam similitudine,

dine, ad intelligentiam rerum satis distantium ab iis, quæ sensui exterius afferuntur; ejusque proprietas est, remanere absconditum sub velo reconditorum dictorum, vel sub umbra metaphoricarum figurarum. Existimantes Ægyptii, quod decens non esset, ut majestas sacrarum rerum pateret Plebi, & hominibus rudioribus: Hinc Plutarchus de Iside & Osiride, sic ait: *Pythagoras autem maxime, ut appetat, in admiratione habitus, admiratusque Sacerdotes istos; imitatus est rationem eorum res notis quibusdam, & per ambages proponendi, suasque sententias involucris texit.*

Non solum Legislatores, & Institutores novarum Religionum non abstinuerunt ab ænigmatibus & metaphoris reconditis; verum magnus Moyses, & cæteri Prophetæ, & ipse met Redemptor noster Deus ad nostram salutem iisdem saepius usi fuere: Hinc Julius Firmicus Maternus ad Lollianum in ultima parte; *Celari & abscondi plurimis tegumentis natura Divinitatis ab initio voluit, ne omnibus facilis esset accessus, neve, ut cunctis patefacta majestatis sue origine pandetur:* Et propterea Pythagorici sequuti Doctrinam eorundem magistrorum in Ægypto apprehensam, & post ipsos Platonici talia documenta recondita dare erant soliti. Et D. Dionysius Areopagita de Cœlesti Hierarchia cap. 2. refert, negari non posse, quod obscuræ similitudines plurimum non excitent mentem nostram, quodque ad Cœlum cam non extollant, quas ipse sacra Symbola nominavit.

De Symbolis autem, quæ verbis exprimebantur, non solum Ægyptii verum & Hebræi, & Chaldaei, iis utebantur, ut in libris Moysis, Salomonis, & Prophetarum, quorum multa similitudinem Proverbiorum habent: Hinc Pythagoras ad æmulationem Zoroastris exhibere volens Discipulis suis, quomodo humana anima posset se disponere ad volandum in Cœlum, unde jam descenderat, dixit, quod anima nostra sit alata, & quando alæ cadunt, ipsa in corpus repente ruit; sed cum iterum alæ creverint, ipsa in Cœlum, & ad Deos transvolat, ut ex Platone in Phœdro; & ex tali Symbolo nobis indicatur, quod, quando alæ Virtutum cadunt ex anima, ipsa in profundum vitiorum illico ruit, & in res sensibus objectas se immergens tota efficitur corporea, & terrestris; At cum denuo creverint alæ virtutum, nempe se alienando à vitiis, & peccatis; iterum virtutes viriliter ac sanctè amplectitur, per quas ad Cœlum erigitur.

Et ad prædicti Zoroastris Symbolum alludere volens D. Augustinus in expositione Psalmi 138. concione prima: *Si sumpero pennas meas diluculo, inquit, quas pennas vult assumere, nisi duas Alas, duo precepta Charitatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ?* Et saepius in Scripturis sacris fitmentio de Alis Dei; nam in Psalmo 16. *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Et in Psalmo 35. *Elii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt:* Et Moyses in Cantico Deuteronom. 32. *Expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portavit in humeris suis:* Et Dominus noster ad Civitatem Hierusalem Matth. 23. ait: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos sub alas, & noluisti;* Unde cum hæc Scripturis sacris habeamus, quod in Divina Natura alæ existant, ac etiam quod nostra anima creata sit ad imaginem, & similitudinem Dei, consequens quoque est, quod anima nostra creata sit alata, ut similitudo respondeat suo prototypo.

Hinc

Hinc est, quod ad prædictum symbolum alludentes antiqui Institutores *Ægyptiæ* Num. 2. piac Theologiæ, in ipsis symbolis figuris exprimere sucre soliti varias imagines humana facie, & corpore instar volucrum, & aliorum alatorum. Quæ hic exprimi curavi, desumpta ex Tabula hieroglyphica Cardinalis Beombi, & successivè Serenissimi Duci Mantua, ac ego quoque ex his metallo scalptis servo in meo Musæo.

Quas Imagines quamvis antiqui Philosophi *Ægyptiaci* formaverint ad significanda suprema mysteria supra indicata; nihilominus infensati, & stulti populi *Ægyptiaci* tractu temporis has imagines, & alia multa detestanda monstra adoravere, ut diximus supra.

Restat quoque indicare, quod signa, seu tesserae solitæ erant dari Militibus, ut amici ab inimicis dignoscerentur, & hæc symbola nominabantur; Ita quoque quam multi pseudoprophetæ, & falsi apostoli insurgebant, falsam doctrinam prædicantes, ad hoc institutum fuit Credo, quod Symbolum nominatur, ut illi agnoscerentur, aut veri, vel falsi essent. Ita Ruffinus Aquilejensis, ex Commentario in symbolum.

Solebant Antiqui, & præcipue *Ægyptii* exprimere etiam sua symbola Imaginibus, & figuris, suosque sensus exprimebant sub occulta significatione, vel proprietate illorum, & in hoc conveniebant *Ægyptii* cum Hebræis: Hinc Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 5. cap. 3. ait: *Quod attinet ad occultationem sunt Hebraicis similes Ægyptiorum enigmata.* *Ægyptii* aliquando formarunt oculos, & aures ex preciosâ materia, suisque falsis Diis illa consecrabant, volentes ex hoc innuere, quod omnia Deus videt, & audit: Leo apud ipsos Symbolum erat fortitudinis: Bos Terra, & Agriculturæ: Equus, animi generosi, virtutis, & libertatis: Sphinx, habens totum corpus leonis, & faciem hominis, corporis firmitatem, & ingenium simul denotabat: In homine exprimebatur Ingenium, Prudentia, Ars, Indultria: Accipiter cum stigne, & habeat vires occidendi, denotat Solem: Justitia exprimebatur simulacris Judicum absque manibus; & corundem Judicum Principis, oculis in terram demissis; rescribit Plutarchus de Iside, & Osiride, ibi: *Thebis simulacula fuerunt dedicata Judicum manibus carentium, & Princeps Judicum oculos in terram dejectos habens, quo innubatur Justitiam donis, & alloquiis non esse obnoxiam:* Regem, vel Deum significabant depicto sceptro, & superne oculo, sceptro quidem hominis potestatem, oculo providentiam innuentes.

Habuerunt propria symbola non solum *Ægyptii*, Syrii, Græci, Romani; verum primi quoque Christiani, qui exprimendo Pavonem mundi vanitatem denotabant: Obedientiam, & Pacem exprimebant Columbae imagine portantis ramum Olivæ: Indotanda aviditate vilissimarum rerum mundi, pingebant Corvum: Pro symbolo Resurrectionis exprimebant Phœnicem, & similia.

Hieroglyphica, quibus utebantur *Ægyptii*, non sunt alia, quam sacræ notæ. Goropius Hieroglyphicorum lib. 2. *Nihil est aliud Hieroglyphicum, quam rei sacra Symbolum materiacuspiam incisum:* Hinc patet, quod non omissa Symbola sint Hieroglyphica, sed sacra tantummodo: Hujusmodi Hieroglyphicis *Ægyptii* Sacerdotes

dotes indicabant mysteria suæ occultæ Theologię, quoniam aliter scribebant res sacras à rebus Popularibus: Herodotus lib. 2. ait: *Ægyptii litteris bifariis utuntur, quarum unas sacras vocant, Populares alteras.* Hieroglyphica solum sacerdotibus erant nota, & de illis privatim proprios filios instruebant Diodorus Siculus rerum antiquarum lib. 3. parte 2. cap. 1. *Quod Ægyptii litteris utantur propriis; has quidem vulgo discunt omnes; Has vero quas sacras appellant, soli sacerdotes norunt a parentibus eorum arcane acceptas.*

Quod autem fuerit primus inventor Hieroglyphicarum litterarum non satis constat, quamvis ab Æthiopibus harum sumptissime formam Ægyptios voluit Diodorus Siculus Rerum antiquarum lib. 3. cap. 1. ibi: *Sed de Æthiopum litteris, quas Ægyptii sacras vocant, ne quid de priscis rebus omittatur, dicendum; sunt Æthiopum littera variis animalibus, extremitatibusque hominum, atque instrumentis, sed pricipue Artificum persimiles; non enim syllabarum compositione, aut litteris verba earum exprimant; sed imaginum forma, earum significatione uia memoria hominum tradita: scribunt quidem Accipitrem, Crocodilum, Serpentem, Hominis oculum, manus, faciem, & cetera hujusmodi: Accipiter rem denotat citio factam; quoniam haec aliarum fermè omnium Avis sit velocissima; Transfertur hac notio ad domesticas res, que velociter siant: Crocodilus malum significat: Oculus iustitiae servator, & totius corporis interpretatur custos; Reliquarum corporis partium, dextera manus digitis expansis libertatem designat: sinistra vero compressis tenacitatem, atque avaritiam: Eodem modo ceterarum corporis partium figura, atque instrumenta certum aliquid notabant. Quia memoria hominum longo usu, ac meditatione observata, è vestigio quidea exprimerent, internoscabant.* Corn. Tacitus Annal. lib. 11. dixit fuisse primos Ægyptios, qui per figuras animalium exprimerent sensus mentis. Marsilius Ficinus in Platonis Comment. cap. 20. voluit, quod Zoroastres, & ejusdem Sacerdotes habuerint pricipiam formam scribendi litteras Charactoribus signorum cœlestium, ac stellarum, quæ Mercurius Trismogistus sequutus ipse quoque litteras figuris animalium, & plantarum expressit, ne vulgo innotescerent mysteria recondita Theologię. Ammianus Marcellinus lib. 17. differens de significatu litterarum Ægyptiorum inquit: *Non enim, ne nunc litterarum numerus praestitutus, & facilis exprimit, quicquid humana mens excipere potest; ita Prisci quoque scriptarunt Ægyptii; sed singula littera singulis nominibus serviebant, & verbis nonnunquam significabant integros sensus: Cu us rei scientia in iis interim sit duobus exemplum. Per Vulturem natura vocabulum pandunt, quia mares nullos posse inter has alter inveniri rationes memorant Physice. Perque speciem Apis mella conficiunt, indicant Regem: Moderatori cum jucunditate aculeos quoque innasci debere, his signis ostendentes, & similia plurima.*

Porphyrius pariter tractans de figuris Ægyptiacis, ut refert Eusebius Cœsariensis de Præparatione Evang. lib. 3. cap. 4. *Scarabeum Animal rerum Divinarum in dulci abominabantur, quod Ægyptii sumptuere venstantur, Animatum Solis effigiem esse putantes: Scarabeus autem omnis virilem sexum habet, & spermate in sterco in-*

clauso,

disfo, pila deinde confecta, pedibus involvitur; veluti Sol in Cælo; & mensem Lunam expectat. Sic de Ariete, de Crocodilo, de Vulture, ceterisque animalibus philosophatur: ita ex sapientia, & religione ad cultum animalium pervenerant.

Et hæc de Symbolis & Hieroglyphicis Ægyptiorum delibasse sufficiat; quod attinet ad necessitatem, & utilitatem nostri tractatus subsequens est; ut mox dicamus de pluribus eorumdem Diis.

C A P . X I I I .

De Iside, & Osiride, seu Serapide.

Refert Plutarchus in tractatu de Iside, & Osiride, hos mutuo impulsos amore, *Nam. 3.* antequam alvo Rheiæ Matris exirent, in tenebris corpora miscuisse. Item Osirim Regno inito statim Ægyptios inopi, & belluina victus ratione solvisse, cum & fruges iis ostenderet, & leges poneret, & Deorum cultum præciperet: Postmodum universam obiisse terram, hominesque mansuetos redigisse minimo armorum usu, cum plerosque persuadendo, & docendo adhibitis Carminibus, & Musica alliceret; creditum est; Endemque esse cum Libero Patre; Ubi cum Isis quoque litteras docuisset; uterque Divinos honores meruit: Tandem à Typhone fratre clam occisus Osiris; & ab Iside diu quæsusitus est; Demum apud Phialam juxta Syenem laceratus repertus est; Curavitque Isis sepeliendum in Abato Insula; nec nisi Sacerdotes; eosque Mitratos certis diebus ed accedere voluit. Sed cum apparuisset deinde Ægyptius Bos quidam, Osirim putaverunt, adoraveruntque, ut Deum, & vocaverunt Apin, id est Bovem eorum lingua; & postea dictus Serapis.

Nulli Numinis magis, quam Isidi convenire Scientiam, & Cognitionem voluit Plutarchus: Græca enim Vox Isis est à Scientia demanans; & hujus Dæz inimicus Typhon à fastu (qui Typhos Græcè dicitur) nomen habet; quod infictia, & erroribus inflatus disperbat, abolcatque sacram doctrinam, quam Dea colligit; componi; traditque Divinitatis comprehendæ initiatis.

Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 2. scribit, quod Apis Bovis nomen apud Ægyptios pro Deo colebatur a nomine Scrapis; Corpore erat niger, candida fronte, in tergo alba nota insignis. Responsa autem illum dare non ut reliqua oracula solitus, sed si manu oblatum pabulum si impississet è consulentibus, secundos evenitus, arque omnia prospera decerniebat: si vero abnueret, omnia sinistra portendebat; Ideo cum à Germanico Cæsare pabulum oblatum renuisset, funestum omen, & indubiam necem, quæ postea sequuta est, pronunciavit.

Eusebius Cæsariensis lib. de Præparatione Evang. post Diodorun Siculum inquit, fuisse primos Ægyptios, omnium motum, ordinemque celestium Corporum admiratos, & Solem, & Lunam Deos putasse; ac Solem quidem Osirium, Lunam Isim buncupasse, à proprietate quadam inditis ipsis nominibus: Multioculus enim Osiris dici potest; Radiis enim suis quasi multos rebus immittat oculos, quibus omnia perspicit, ut inquit Poeta:

Sol, quis Terrarum flammis opera omnia lustras.

Istim verò dicere possumus Latinè, Lunæ hoc nomine indito, quoniam sempiterna, priscaque sit; cui idcirco Cornua depingunt, vel quia cum minor est, Cornuta videatur, vel quod Bos ei apud Aegyptios sit dedicatus.

Volunt alii, Serapidem fuisse Apim Regem Argivorum ex D. Augustino de Civitate Dei lib. 18. cap. 5. ubi: *His temporibus Rex Argivorum Apis navibus transveitus in Aegyptam, cum ibi mortuus fuisse, factus est Serapis omnium maximus Aegyptiorum Deus: Hominis autem hujus cur non Apis esset post mortem, sed Serapis appellatus sit, facilissimam rationem Varro reddidit: Quiaenam Arca, in quam mortuus ponitur, quod omnes jam Sarcophagon vocant: & ibi eum venerari sepulcum cœperunt, priusquam Templum ejus esset extructum: velut Sorosapis, vel Sorapis primo, deinde una littera, ut fieri afferat, commorata Serapis dictus est;* Arn. Pontacus Episcop. Vasatensis in suis notis ad Eusebii Chron. inquit, quod Serapis dicatur ab *Apis* & voce Hebraica *Sor*, quæ Bovem significat, ut Serapis idem sit, quod Bos Apis; de Etymologia vide etiam, quæ refert Corn. à Lapide in Gench 41. ad finem. De hoc eodem Serapi, seu Osiri inquit Tertull. adversus Marcionem lib. 1. cap. 13. *Sic & Osiris quod semper sepelitur, & in vivo quartatur, & cum gaudio invenitur; reciprocum frugum, & vividorum elementorum, & recidivi anni fidem argumentantur.* Cujus figuram Osridis in Sarcophago hic supra effigiaui, ut in ædibus Eminentiss. D. D. mei Cardinalis Verospir.

Ac vero Julius Firmicus Maternus de Mysteriis, & erroribus Prophanarum Religionum cap. 14. scribes Constantio, & Constanti Imperatoribus filiis Magni Constantini; haec inquit, *Discite etiam Sacrosancti Imperatores, Venerandum Alexandria Numen, unde sumpererit exordium.* Cum ingrueret arescentibus frugibus malitiosa fames, Jacobi Religiosi Patriarcha semine procreatus juvenis Joseph, interpretatusque somnium Regis, totonc, quicquid innuebat, ostendit: Joseph est Jacobi filius, qui ob pudicitiam in carcerem missus: erexit post interpretationem somni, fuit particeps Regni: nam septem annorum collectis, & servatis frugibus, alterius septennis ogestatem Divina manus providentia mitigavit; *Hic post mortem Aegyptii patrio gentis suæ instituto, templa fecerunt: Et ut justæ dispensationis gratiam posteritas discereret, quo Modio esurientibus, & ementibus frumenta divisorat, capitii superimpositus est;* Nomen etiam, ut sanctius coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam quia Saræ Pronepos fuerat, ex qua nonagenaria Abraham, indulgentia Dei, suscepit filium, Serapis dictus est. Sed hoc invito Joseph accidit, immo mortuo; neque enim ad hoc facinus Religiosus animus, & Deo summo dicatus, adduci potuisse, ut erroris illecebras, ex nomine suo superstitionis hominibus ipse praberet, prasertim cum sciret, hac esse in Dei sacrosanctis legibus; ne quis hominum tale aliquid, aut veneraretur, aut coleret. *Hic in Aegypto colitur, hic adoratur, hujus simulacrum Neocorum turba custodit; sed & in ipso simulacro, sicut in ceteris, ex affiduis sacrificio immundi Demonum spiritus colliguntur.*

Refert Baronius super Annum 389. ubi etiam Spondanus n. 16. quod apud Aegyptios vox Serapis idem erat, ac Mundi Salvator: nam si hoc erat, non alium quam

quam Joseph illos significare voluisse, certum redditur. Sanè fertur ab antiquis Serapis oraculum Josepho Patriarcha dignissimum, à nostris etiam decantatum, sic Latinè redditum.

Principio Deus est, tum Verbum, his Spiritus natus,

Congenita hac tria sunt, cuncta hac tendentia in unum.

Certè non frumentum tantum, sed veram Dei cognitionem Joseph tradidisse Agyptius, satis asseritur in Psal. 104. dum ait Pharaonem: *Constituisse eum Dominum dominus sue, ut erudiret Principes sicut semetipsum*, ut jure dici possit eam de sacrosancta Trinitate sententiam fuisse Josephi. Traduntque insuper à Serapi inventa esse Symbola quædam ab obsecris Dæmones pellerentur, quod Hebræorum sapientia convenit, ut apud Spondanum d. n. 16.

Sed quicquid sit super tanta varietate hujus pseudodeitatis, de qua nil certum constat; Habemus ex Ruffino lib. 26. cap. 22. Magnificentissimum templum, ingenique Serapidis Idolum, quod factum olim fuit à Sesostræ Rege per Bryantem artificem ex omnibus generibus metallorum, lignorum, lapidumque pretiosorum commixtione; Socrates lib. 5. cap. 17. Histor. Eccles. refert in expurgatione ejusdem templi Serapidis facta per Theodosium: primum fuisse ibidem repertas figuræ Crucis; tractans quoque de Significatu earundem his verbis: *In Delubro Serapidis iam arreto, & fundamentis convulso, littera reperta fuerunt lapidibus incisa, quas Hieroglyphicas appellant. Erant forma insculpta, qua Crucis habebant effigiem. Quas & Christiani, & Gentiles oculis intuentes, utriusque eas ad suam ipsorum Religionem accommodarant: Nam Christiani Crucem Salutaris Christi passionis signum esse disserunt, propriamque sua Religionis notam censuerunt; Gentiles aliquid in ea communem esse Christo, & Serapidis affirmarunt. Nam effigiem Crucis aliud Gentilibus, Christianis aliud significare: Dum si inter se de hac re diliguntur; Gentiles quidam ad fidem Christianam conversi, qui litteras hieroglyphicas accuratè noverant, formam Crucis, quid sibi veller, interpretantur VITAM FUTURAM significare docent; Quod quidem Christiani, ut potè pro sua Religione maximè faciens, cupide arrisper, & de eo animo efferre coeparent; Postquam per alias litteras hieroglyphicas significarum erat, Serapidis Delubrum tunc disruptum fore, cum Crucis effigies appareres (si id enim esse Vitam venturam) multò plures ad Religionem Christianam se transmiserant, peccata quo confitentes baptizari sunt: Hac de Crucis effigie ipse equidem accepit.*

Hæc eadem quoque referunt Sozomen. lib. 7. Eccl. Hist. cap. 15. Suidas in Theodosio. Nicephorus Calystus lib. 12. cap. 26. & Historiæ etiam tripartitæ lib. 9. cap. 29.

Cælius Rhodiginus in suis antiquis lectionibus lib. 10. cap. 8. loquens de efficacia, & virtute, quam existimarunt Antiqui habuisse Imaginem Crucis, inquit: *Quæ opinio ab Agyptiis initia duxit, confirmataque vel præcipue est, inter quorum Characteres Crux erat insignis, vitam, eorum more, fusuram significans; proinde figuram ejusmodi Serapides peccatoris insculpebant, & hoc idem refert Ruffinus Eccl. Hist. l. 2. c. 29.*

Astruunt prædictam Historiam Picturæ, in quibus passim hodie videoas D. Antonii vetustissimi Anachoretæ penulae, & manui imponi hanc Crucem seu Tau; siquidem Ægyptio illi Viro jam notum intor Sacra erat hoc Signum. Quod pariter Obeliscis, qui inde Romanæ vesti sunt, insculptum sèpissimè videmus, uti unicum & fulgentissimum salutis symbolum: Et forsitan hunc Crucis Characterem Ægyptii primùm sumpserunt à Moysi exaltante Serpentem in deserto, aut ex Virga ejusdem mirifica, in qua Tetragrammaton Dei nomen forma Crucis incisum fuisse traditur, ut refert Kircherus in suo Prodromo.

Hinc nos superius effigiari curavimus non solum effigiem Isidis ex metalli simulacro hieroglyphicis characteribus sculptam, ut in meo musæo; sicuti & Osiridis facie Bovis in Sarcophago, demum ejusdem Osiridis habentis præ manibus signum Crucis, seu Tau, ut diximus.

CAP. XIV.

De Canopo.

Num. 4. **F**uit Canopus Gubernator Navis Osiridis, quæ à Græcis Argo dicta fuit, & secundum Ægyptiorum fabulas, hæc in honorem Osiridis translata est in Cœlum inter Stellas. Ita ut hodie nominetur **ARGO NAVIS** imago stellarum, quæ resplendet propè imaginem Orionis, & Caniculae, inter quas lucidissima est illa, quæ cingitur collocata in Remo, quæ Canopus nominatur. De qua Plutarchus de Iside, & Osiride sic ait: *Imperatorem nominant Osirim, & Gubernatorem Canopum, cum quo stellæ idem habeat nomen; Et Navim, que Argo à Græcis dicitur, inter sydera relatam, in honorem Navis Osiridis non procul ab Orione, & Cane ferri.* Et de hac eadem Stella dicit Plinius lib. 6. cap. 22. *Canopum lucere noctibus, sidus ingens, & clarum.*

Voluerunt alii hunc Canopum fuisse Gubernatorem Navis Menelai Imperatoris Græcorum, qui regressus ab expugnatione Trojæ ducens secum Helenam à Paride raptam naufragatus ad ripas Ægypti, descendit in parvam Insulam ad ostia Nili, ubi mortuus, & sepultus est à Menelao, in cuius honorem jussit ibi Urbem ædificari ab ipsis nomine Canopum, sicuti quoque pariter nominatum ostium illud Nili: De hac Insula loquitur Tacitus 2. Annal. Cum Germanicus in Ægyptum provectus, ut illas antiquitates inviseret, sic ait: *Nilo subvenebatur; orsus oppido à Canopo: Condidere id Spartani ob sepulum illic Reclorem Navis Canopum, qua tempestate Menelaus Graciam repetens, dive sum ad Mare, Terramque Lybiam delatus.*

Temporis decursu à superstitione Ægyptiorum gente fuit iste Canopus habitus Deus, & post Isidem, & Osiridem nulli alteri hujusmodi honores habiti fuerunt; ejusdemque sepulcro vota appensa, & in templo illius erat celebrius Gymnasium totius Ægypti, in quo hieroglyphicæ litteræ apprehendebantur.

Refertur historia istius Canopi, seu illius sacerdotis memoranda, & curiosa, propter quam in rudi Plebe illorum temporum maximè crevit superstitione circaprädictum

R I T I B U S.

31

dicunt Deum. Ruffinus Aquilejensis in historia Ecclesiastica lib. II. ad Eusebium adjuncta cap. 26. his praecisis verbis ait : Ferunt aliquando Chaldaos ignem Deum suum circumferentes , cum omnium provinciarum Diis habuisse conflictum , quo scilicet , qui vicisset , hic Deus esse ab omnibus crederetur . Reliquarum provinciarum Diis eris , aut auris , argenteique , aut ligni , vel lapidis , vel ex quacunque materia conflabant , que per ignem procul dubio corrumperentur , ex quo fiebat , ut ignis locis omnibus obtineret ; Hec cum audisset Canopi sacerdos , callidam quiddam excogitauit : Hydria fieri solent in Aegypti partibus fistiles , undisque crebris , & minus admodum foraminibus patula , quibus turbida aqua desudans , defacat , ac parior redditur : Harum ille unam cera foraminibus obturata , desuper etiam variis coloribus pictam , aqua repletam , statuit ut Deum . Et excisum veteris simulacri , quod Menelaus Gubernatoris ferebatur , Caput desuper positem aperavit : Adsanct post hec Chaldaei : istur in conflictum , circa Hydriam ignis accenditur , Cera , qua foramina fuerant obturata , resolvitur : Sudante Hydriam ignis extinguitur : Sacerdotis fronde Canopus Chaldaeorum vicitur ostenditur : Unde ipsum Canopi simulacrum , pedibus penexignis , attracto collo , & quasi suggillato ventre tumido in modum Hydriæ , cum dorso equaliter tereti formatur , ex hac persimulatione , velut Deus Victor omnium , colebatur .

Hanc eandem Historiam similiter referunt Suidas in verbo Canopus ; Geraldus de Diis Gentium , Syntagm. I. & alii , sed haec maximè contestantur ex duobus antiquissimis simulacris hic Romæ Canopum representantibus è silice Aegyptiaco , quorum unum reperitur in Palatio Farnesiorum , & alterum in Domo , quæ erat Dominorum Jacobi , & Antonii de Bosius : Utrumque , ante , & retro repletum est Characteribus Hieroglyphicis , & sunt in forma Hydriæ , supra quam appositum est Caput Canopi eodem modo , quo à Ruffino fit descriptio relata ; Et maxime est mirandum , quod inter praedictos characteres hieroglyphicos sapientius expressa est variis modis effigies salutiferæ Crucis .

Hanc eandem Canopi ignis Victoris representatam Historiam exactè refert Numisma expressum in Prodrorno Patris Athanasii Kircherii cap. ultimo fol. mihi 227. Ubi idem Canopus sindone amictus , forma autem tereti intra hydriam positus quibusdam signis , figuris , seu characteribus circundatus ; nec non quibusdam lineis à praedicta hydriæ procedentibus , quibus facile aqua donotabatur , quæ à foraminibus hydriæ desudabat , & ex his patet , quod Aegyptii postmodum more suo in omni superstitionis genus praecipites juxta relatæ historiæ seriem in certa materia dictum numisma effigiantes inter sacra symbola collocearunt , coque , phylacterii loco , postmodum contra ignis , flammaturumque violentiam usi sunt . Unde ego ad majorem cognitionem hic delineari curavi , tum simulacrum existens in domo Dominorum de Bosius , ac etiam Numisma praedictum à Patre Kircherio effigiatum .

CAP.

CAP. XV.

De Harpocrate.

Num. 5. **E**st mihi figura Harpocratis valde concinna ex antiquissimo metallo, quam hic delineatam propono. Ea siquidem puerum redimitum repræsentat, quia ad os compressum dextero digito silentium indicit, innixus truncu arido, & spinoso, de quo Ovidius in Metamorph.

Quique premis vocem, digitoque silentia suadet.

De quo Apulejus, Martianus libro primo, & alii.

Hæc scribit Plutarchus in lib. Isidis, & Osiridis. Genitum fuisse post interitum Osiridis ex Iside, & Helitomeno, imbecillumque natum membris inferioribus: alibi autem idem auctor non puerum fuisse (ut fertur) imperfectum, sed Deum juvenilis adhuc imperfectæ, & inarticulatae orationis præfidem, & moderatorem, ex quo dito ori admoto ipsum effigiebant uti silentii, & taciturnitatis symbolum, refert Gyraldus de Diis Gentium syntagm. primo.

Dicebatur Harpocrates silentii Deus: re vera autem Græcus Philosophus fuit; cuius eruditio, ac præcepta in id maximè tendebant, ut silentium præciperet, & omnibus rebus anteponeret. Hunc ipsum Deum Harpocratem una cum Osiride, & Iside eliminatos Italia; Pisone, & Gabinio Coss. refert Tertull. in Apologet.

Quod autem hæc mea figura præter cætera curiosum in se continet; est illi quoque supra caput nota quædam quasi membra virilis erecti: quod symbolum declaratur, quod quæ contraria sunt pudori, & honestati servari debeant sub silentio apud Harpocratem. Hinc Catullus in Gellium epigr. 59.

Gellius audierat Patrum objurgare solere,

Si quis delicias diceret, aut faceret:

Hoc ne ipsi accideret, Patris perdespicit ipsam

Uxorem, & Patrum reddidit Harpoeratem.

Ubi reddere Harpocratem, ut monet Erasmus in Adagiis, proverbialiter dictum est per silentium imponere.

Quamvis alii crediderint, sed non ego, supra caput dicti mei Harpocratis non fuisse effigiatum membrum prædictum, sed Cistulam quandam, in qua cognitio de Deo servetur. Plutarch. in lib. de Iside, & Osiride inquit; *Hi autem sunt, qui sacram de Diis doctrinam omni à superstitione, & curiositate puram in animo suo tanquam in Cista gestant, arque continent: fugiuntque atra & umbrosa: manifesta autem, & splendida de Deo scientiam monstrantia, amplectuntur.* Unde S. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 5. inquit: Quod in omnibus templis, ubi colebatur Osiris, & Isis, erat simulacrum, quod digito labii impresso admonere videbatur, ut silentium fieret: hoc significare Varro existimans, ut Homines eos fuisse taceremus. Hinc ait Lætantius lib. 5. cap. 20. Quod fida silentia Sacris instituta sint ab hominibus callidis, ut nesciat Populus quid colat.

Vera

Vera autem significatio ejus notæ expressæ in effigiata figura mei Harpocratis
hic est; ut repræsentet frondes arboris Pericæ, quæ circundant ejusdem fructum ab
Ægyptiis huic Deo dicatæ, quod ejus arboris frondes lingua, fructus autem cordi
sunt quam simillimi, Gyraldus in historia de Diis Gentium syntagmate primo,
fol. viii 56.

Et propterea quidam Albinus offereas munus hujusmodi fructuum Alciato
scribit eidem Epigramma per hæc verba:

*Fert folium lingua, fert poma simillima cordi,
Alciare, hinc vitam degere disce tuam.*

Ite que præcipitur ei, qui sit Oraculum aditurus, ut sanctè, pièque sentiat, & modestè
loquatur.

Hinc Pythagoras discipulos suos prius tacere, quam loqui instituerat: ostendens ex eo, verba prius præmeditanda, quam effundenda esse; ipsum siquidem deniam vallum coerceri linguam, indicat: proinde idem Philosophus loquaciores adolescentes, quinquennali vocis exilio coinprimebat, Franciscus Patrit. Senen. de instit. Reip. n. 64. & Socrates admonebat suos discipulos, ut tria præcipue in omni vita haberent: In animo Prudentiam, in vultu Verecundiam, & in lingua Silentium: At Simonides dicere solebat: nunquam se poenituisse silentii, sermonis autem sapientius. Marc. ser. 20. & propterea Euripides apud Stobæum titulo 34. Grande est malum sua
decere sibi metu eloquentia: *Os morficandum potius, quam hac proferat.*

Cognito de præfatis Ægyptiorum Diis, videamus de pluribus Hieroglyphicis,
& alijs hujusmodi ad rem nostram facientibus.

C A P . XVI.

De Sphyngi.

SPHYNX monstrum est apud Thebas, cuius caput & manus puellæ, corpus canis,
ala avis, vox hominis, unguis leonis, cauda draconis similitudinem referebant.
Dicitur autem Sphynx à constringendo, vel vinciendo, quod prætereunte suis quæ-
stionibus ita stringeret, ut se expedire non possent: scribit Lactantius Thebaidos
Interpres, quod Sphynx iasidens scopulo viz imminentि insolubilia ænigmata trans-
euntibus proponebat, & quotquot ea dissolvere non poterant, unguibus, & alijs inter-
ficiiebat. Ænigma erat hujusmodi. Quodnam animal quadrupes, meridie bi-
pes, Vespri tripes esset? Cujus Ænigmatis nodum Oedipus ita dissolvit, ut Homi-
nem esse diceret, qui in infantia manibus, & pedibus repens Quadrupes est: Factus
vir qui nullo alio, quam pedum adminiculo nititur, Bipes: Ingraveſcentibus annis
alium scipione Tripes; sed hæc fabulosa.

Constat ex testimonio Alberti Magni, & aliorum Sphyngem animal esse ex
genere Simiarum, & Solinus, & Diodorus Siculus inquiunt. Sphynges villoſas co-
mis, mammis prominentibus dociles ad feritatis oblivionem. Quin imò naturam
habere mansuetam pluribus exercitiis, & disciplinis aptam.

Aegyptii ex Leone, & Virgine Sphynges perficiebant, quales videmus hic Romz, & alibi; Ea scilicet de caula, quod Quintili, & Sextili mensibus, in quorum tutela Leo & Virgo sit, exuberet Nilus. Bellonius lib. de Admirabil. Antiq. Rerum præstant. cap. 2. Ant. August. numism. Dialog. cap. 3.

Apponebantur præ foribus Templorum, ut docerent Deum, & amandum, & timendum esse: Feræ enim, & Homines imaginem Sphynges gerere; itaque Deum Impius ferum, Justis humanum esse: Plinius lib. 8. cap. 22. Pignorius super tabula Iliaca pag. mihi 36.

CAP. XVII.

De Bovis Capite.

*Nun. 6. R*eperitur in meo misæo ex antiquo metallo Bovis caput carne nudatum, quod Symbolum Aegyptiorum erat, dum vellent illi labore occulte demonstrare: ea quippe ratione, quod aratio Bovum ministerio absolvatur: carne verò nudatum, quod laboriosi homines plerumque macilenti sint, ex Hori Apollinis Hieroglyphicis cap. 16.

Est quoque penes me aliud Bovis caput ex ære similiiter antiquissimo; at hoc carne circundatum; quod Apin representasse credo ab Aegyptiis pro Deo habitum; Responsa autem illum dedisse, non ut reliqua oracula solitum, sed si manu oblatum pabulum sumpsiisset consulentibus, secundos eventus atque omnia prospera decernobat; Si verò abnueret, omnia sinistra portendebat, Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 2. de quo etiam supra diximus.

Hinc est, quod Hobræi Divinorum beneficiorum immemores ab Aegyptiaca servitute liberati, & in luxuriam prolapso, ad prophanos Aegyptiorum ritus animos transfluerunt: cum enim Moyses Dux eorum ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur aureum caput Bovis, quem vocant ipsi Apin, quod eos signo præcederet, figurarunt: Quo peccato & scelere offensus Deus impium, & ingratum populum meritis poenis affecit; & logi, quam per Moysen dederat subjugavit. Lactantius Firmianus lib. 4. de vera Sapientia cap. 10.

CAP. XVIII.

De Scarabæo.

*S*CARABÆI Symbolo Mundum significari apud Veteres Aegyptios refert Horapollo hieroglyphi. 50. lib. 1. Unigenitum aut ortum, aut Patrem, aut mundum, &c. significantes, Scarabæum scribunt. Et paucis post: Mundum vero significant per Scarabæum, quod ad mundi figuram ejus procreatio, ac factus accedit. Nam cum certo anni tempore Bubulum excrementum noctis, materiem eam sibi suscipit elaborandam: utcunque primum ex eo Pilus conficit; ut jammunus ipius formam initio imitetur; mox eas ab ortu occasum versus posticis impellens pedibus non intermissa rotatione protrudit; ipse interim aversus orbem spectat, quasi

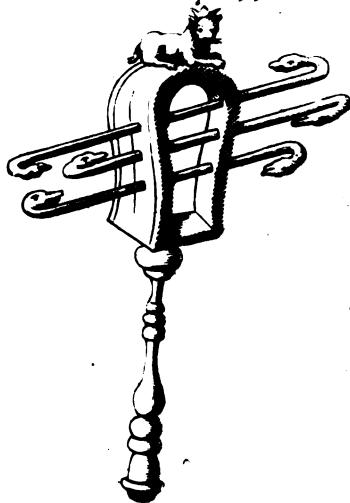

No. 3. pa: 36.

QVILIANAE.

No. 4. pa: 44.

quasi ipsius Cœli exemplar intuendo imaginem illam exprimere conetur. Plinius lib. 30. cap. II. *Scarabæum, qui Pilulas volvit, propriè hunc Aegypti magna pars Scarabæos inter Numina colit: curiosa Apionis interpretatione, qua colligat Solis similitudinem basic animali esse, ad excusandos Gentis sue ritus.* Certè in ea veneratione vile hoc animal Aegyptiis fuit, ut publicas scimitas, viasque incidentes hoc unicum summa cura cavere viderentur: Ne numen illud famosum sibi forte obvium incauti pedibus obtererent.

Hoc animal Bicorne Lunæ Sacrum, ut Porphyrius animadvertisit, In partu fo- vendo octo & viginti dierum periodum Lunarem observat, ut notat Horoapollo lib. I. cap. 10.

Scarabæi charactere Aegyptiorum Bellatores signabantur ea ratione, quod Num. 7. cum fœmineo genere hoc insectum careat, Viros utique solos doceat Bella tractare. Plutarch. de Iside & Osiride, inquit, *Bellacosis sculptura Anuli erat Scarabæus &c.* & propterea etiam Gemma, lapideve eisdem elaborari in eum videlicet usum, ut filo trajecto gestarentur, docet. Pignorius super dicta Tabula Ista pag. 22. Ut est videre apud me, & alios de predictis prout hic dolineatis.

Pater Athanasius Kircherius in suo Prodromo cap. ult. fol. mihi 264. inquit, per Scarabæum unigenitum Dei Filium significari, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, neque indignum quispiam clamiter Deum ipsum omni admiratione majorem insecto omnium vilissimo tetrico, putidissimo assimilari; siquidem Magnus August. in Soliloquis inquit: *Bonus ille Scarabæus meus non ea tantum de causa, quod Unigenitus, quod ipse est suis auctor mortalium speciem induerit, sed quod in hac face nostra se voluntaverit & ex ipsa nasci Homo voluerit.* Nec dubitavit sanctus Augustinus Deum Scarabæo comparare, quippe satis exploratum habebat, Deum per Prophetam se vermem appellasse, quo loco multi Scarabæum vertunt: Ut sic vilitas conditionis humanæ, qua infinita Majestas Dei induta venit in mundum, indicaretur.

C A P. X I X.

De Gracilitate in effigie Isidis & statu Pedum.

D'E Gracilitate in Isidis figura, sicuti in aliis ferè omnibus Aegyptiorum. Excusavit illam Pierius Valer. lib. 49. cap. 32. ea ratione, quod innuere vellent Dei naturam spiritu, non corpore constare; Nisi velimus asserere potius, adeo indecè Pictores tunc temporis penicillum tractasse, ut adscribere nomina rerum necesse haberent: vel quod studio eorum in id magis incumbenterent; ut picturas miras exprimerent, quam ut venustatem affectarent. Pignorius super dicta Tabula Ista cap. 2.

Est quoque notandum in fere omnibus hujusmodi Imaginibus communis, statu Pedum complicatorum: etenim veteri mortalium instituto ad suæ quisque gentis similitudinem omnes Deorum species effingunt: hinc ab ipsa Aegyptiæ gentis corporum habitudine petendæ sunt causæ, ob quas crura eorum depravari contingat:

unde docuit Galenus hoc in Aegyptis provenire propter incompositi corporis motum atque onus, ut rectiora non sint, quam natura usus exposcit. Et de hoc quæstionem latè formavit Antonius Querengus relatus in Expositione dictæ Tabula Isiacæ per Pignorium.

C A P. X X.

De Plantis Pedum.

Mura. 4. **E**x hac penes me non ignobile marmor album forma quadrata duorum fere; pallorū altitudinis, & latitudinis: scripsere de hoc ipso eruditissimi viri, & quamvis libenter aliud non adderem; nihilominus non indecorum putabo breviter hæc quoque recensere.

Hoc Votum fuisse Isidi Deæ dicatum ex illis duabus litteris hinc inde. I. D. cui conforme est aliud simile marmor hic Romæ in Ecclesia sanctæ Mariæ de Ara Cœli una cum litteris infra noratis.

I S I D I
F R U C T I F.
P O S U I T.

De primo illo verbo in hoc meo marmore **QUIETIANÆ**, cum sit aliquantum corrosum ab antiquitate, ac etiam ambiguum, non potui verum illius intellectum scrutari; nisi forte sit nomen proprium alicujus, qui votum solvit, vel etiam propter corrosionem litteræ D. ante verbum **JANÆ**. Diana fuerit dicatum, quæ eadem est cum Iside, ut diximus supra.

Diodorus Siculus lib. 1. cap. 12. Scripsit ubique terrarum Isidem cultam; idque propter manifestas ejus morborum curationes (tales miseris officiis obtrudebat Diabolus), cuius testimonio adjungimus nummum æreum Claudii Imperatoris, in quo His cum Situla, & Sistro inscribitur **SALUS AUG.** Hinc Juvenalis satyr. 12. naufragii mentionem faciens, Pictores tebularum quæstu vitam querentes ab Iside pasci duxit, tanquam naufragantium tutela, & ventorum Domina.

*Si quando Prostica surgit:
Tempestas, genu effa. aliud discrimini arditi:
Et miserere iterum, quamquam sine cassa fortis
Ejusdem; pars dira quidem, sed cognita malest.
Et quam VOTIVA restantur fana TABELLAI
Plurima: Pictores quis nesciebat pasci?*

Quare autem in nostro marmore votivo appositorum sunt Plantæ Isidi dicatae? Dico ea re nil aliud significari nisi prudentem rerum progressum, ut notavit Calcagninus de rebus Aegyptiacis. Vel potius crederem, quod nostræ Plantæ pedum non in terra posita, & firmata, sed potius suspensa in aere vacillationem, seu varietatem denotent: etenim sicuti Pedes in solido constituti jactum ostendunt fundamentum: ut:

ut apud Jurisconsultos ponere pedem pro jacere fundamentum: In Deo pedes virtutis ejus firmitatem ostendunt, & solidi fundamenti stabilitatem, Isaías cap. 66. *Celum mihi sedes est, terra autem Scabellum pedum meorum.* Pierius lib. 35. cap. 41. Hinc etiam Ægyptii volentes indicare Solis cursus, dum in Solsticio est Hyberno, seu Bruma, significabant geminos pedes simul compactos, ac firmatos. Ex Horopollione lib. 2. cap. 3. Ita contra vacillatio, seu variatio denotetur ex Hieroglyphico Pedum, qui non sunt positi in terra, & loco stabili, Psalmo 73. legitur: *Mer penè meti sunt pedes.* Græca lectio habet vacillarunt, seu fluctuarunt Pierius d. lib. 35. cap. 40.

At in proposito nostro sicuti Variatio & Inconstantia significatur per varietatem Lunæ, & Noctum Lumen. Eccles. cap. 27. *Sapiens sicut Sol permanet, insipiens sicut Luna mutatur.* Et apud Matthæum legitur de Juvene Lunatico, qui nonnunquam in ignem, nonnunquam in aquam cadere conserverat, Pierius lib. 44. cap. 41. Infertur ex iis, quod Plantæ nostræ suspensa, & non firmata denotent di-stantiam varietatem, inconstantiam, & fluctuationem, quod proprium est Lunæ, & Isidi attributum; ut dixit etiam Juvenalis in antecedenti Satyra, in qua dicitur *Iris Vento-ram, & Naufragantium Domina.*

Post hæc à me scripta circa dictum metam marmor; cum in revisione hujus-
mei operis eadem legisset Dominus Octavius Tronsarellus bonarum scientiarum erudi-
tissimus, sicut & Numismatum, & altarum cuiusque generis antiquitatum peri-
tissimus: Quæ ego ingeniū mei tenuitatem assequi non potui circa intellectum illius
verbī **QUIETANE** in prædicto marmore scalpti; ipse statim maxima perspicacitate
declaravit, quæ hic inferius ego ad verbum transcripsi.

De Interpretatione QUIETANE.

Diana à Nigidio, qui à Macrobio primo Saturn. cap. 9. refertur, Jana appellabatur, ali poetea *Alos*, Græca voce adjuncta, quæ Jovem significat, Dianam pronunciatam. fuisse opinantur, quasi Jovianam, id est, Jovis filiam dictam. Apud Ciceronem vero lib. 2. De Natur. Deorum; nomen sortita est Diana. Quod noctem quasi diem Jana efficiat. Alii verò quasi Duanam interpretantur, quod duobus temporebus noctu, & interdiu apparcat, & ex Juliano Aurelio cap. 2. de Cognominibus Deorum; Non nulli quasi Dewanam; hoc est per devia in venatu errantem nominata alii affirmant; ut videre est apud Gyraldum de historia Deorum syntagm. 12. Hinc ego suphicor, hanc inscriptionem esse nomen-compositum à Jana, & Quietæ, & compactam fuisse vocem Quietjanam, ut etiam Vejovis nomen, à Ve, & Jove factum dicunt, quasi Jovis non juvantis; particula enim Ve privandi, habet significationem, id est, Nocentis: & Ovid. 3. Fast. Vejovem explicat, quasi non magnum Jovem, hoc est parvum.

Vis ea si verbi est, cur non ego Vejovis adem.

Ædem non magni sufficor esse Jovis?

Et Di jovis vocem à Di, & Jove in unum conjunctam, quasi dici Patrem Jovem, quis non intelligit? Summanus quoque à vocibus Summo, & Manibus simul annexis

DE VETER. AEGYPT.

dictum esse à Martiano Capella lib. 2. de Nuptiis Philologiae comperi, in quo habetur. Summani nomine intelligendus est Pluto, quem ita nuncupant, quasi summum Deorum Manium. Unde non mirum, si à vocibus Quietæ, & Jana. Quietana uno vocabulo ipsa quoque Diana pronuncietur. Luce enim clarius est hoc nomen non esse dicantis votum, nam in A, primi casus terminaret, & diceret Quietana, verum cum sit in tertio casu prolatum, inscriptio hæc innuit Deitatem, cui votum solutum erat, & ita explicari possit. Quietana Isidi dicatum.

Votum hoc autem plantarum pedum potest esse peregrinantis, & defatigati viri, qui à longis itineribus dimensis quietem aliquando fortitus fuerit; pedum quippe vestigia angusta, & prælaboriosa peregrinationis latitudine satis gracilia in hanc opinionem animum meum deduxerunt; unde erectæ hæc plantæ habentur, quæ non amplius peregrinando terram suis vestigiis impressuræ, sed in quietis signum Dianæ sint suspensæ; & hoc votum cum altero, naufragantis apud Horatiū non valde dissentiat, de quo cecinit Poeta:

*Suspendisse potenti,
Vestimenta maris Deo.*

CAP. XXI.

De Triplici Isidis Figura.

Num. 9. **F**ictilis est Figura penes me palmorum duorum circiter altitudinis, variis coloribus picta, de recenti cruta è ruderibus viæ Appiæ. Hæc humanum fœminæ caput repræsentat, habitu Aegyptiaco, & præter fasciolas, seu vela, quibus hinc inde est circumsepta, ut de iis inferius.

Primo, Coronam radiatam habet colore fusco circundatam. Secundo superimposita sunt prædicto Capiti duo cornua erecta. Tertio, sub cornibus sunt quoque aures Canis.

Hanc Isidem puto, quæ pro Luna communiter sumitur, ex Plutarcho, Eusebio, & aliis relatis per Pierium lib. 39. cap. 3. & possent hæc tria signa denotare, quod Isis, seu Luna Trivia, & Tergemina, seu Triformis sit nuncupata; solet enim Luna in triplicem speciem se convertere: malunt alii cognomina hæc ei tributa, quod ipsa tres facies, seu tres vias, hoc est tria numina in diversis locis habeat, nempe in Cœlo, ubi Luna dicitur, & apud inferos, ubi Hecate, seu Proserpina nominatur; & in terra, seu sylvis, ubi Diana vocatur: Hinc Prudentius contra Symmachum:

*Denique cum Luna est, sublustris splendet amictu,
Cum succincta jacit calamos Latonia virgo est:
Cum subnixa sedet solio Plutonia conjux,
Imperitat Furiis, & dictat jura Magere.*

Et incertus auctor:

*Terret, Lustrat, Agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, Superna, Eeras Sceptro, Fulgore, sagitta.*

At

At vero quo ad nostram figuram, præter illas fasciolas versicolores, quibus illustratur, et prima circundata corona radiata; & hæc à Sole pulchritudinem suam participat, semper lucem, quæ Divinæ pulchritudinis imago quædam est. Hinc Cicero de Somnio Scipionis: *Luce lucebat aliena, hac Solis discipula obsequitur cursibus superius, & prout accedit ad Solem, vel recedit crescens, aut senescens, dispensat lumen, itaque semper instabilis.* Ovidius 15. Metamorph.

Nec par, aut eadem natura forma Diana.

Esse potest usquam.

Et Macrobius: *Dispensationibus septenariis Luna sui luminis vices sempiterna lego variando disponit.* Hinc est, quod dicta nostra radiata Corona ad Caput Isidis non sit coruscantibus radiis depicta, sed potius fuscis, curi illi non ex se subsistant, sed alieno Solis lumine egantur; ad differentiam aliorum radiorum coruscantium, qui superne descendunt super caput nostræ Isidis; quasi nobis velint indicare, quod iucoruscantes à Sole eni si recipiantur à Luna, seu Iside tenebrosa.

Quod autem radiata corona Divinitatem sapiat. Plinius Jun. in Panegyrico. Radiatum caput Principis vocat, quod inter Deos referebatur (qualiter pinguntur hodie Divorum Imagines) sic ait: *Horum unum si praestisset alius, illi jam dudum radiatum caput, & medea inter Deos sedes auro staret, aut ebore.* Et Sueton. in Augusto cap. 94. referens somnium patris ejusdem sic ait: *Aique etiam sequenti nocte faciem videre viuis est filium mortale specie ampliore et cum fulmine, & sceptro, exunesque Jovis Opt. Max. ac radiata corona supra laureatum currum.*

Alterum Figuræ nostræ signum erant cornua erecta tanquam symbolum Proserpinæ imperantis Furiis: cornua enim animam, viresque effertur. Ovid. eleg. 9. lib. 4. Tri. 1.

*Tam feror in pugnas, & non dum cornua sumpti.
tractum à pecoribus, quæ cornibus minantur; quamvis alibi sumatur cornu pro potentia, & in sacris litteris: Protector meus, & cornu salutis mea.* Et Horat. de Baccho loquens 3. carm. Ode 21.

Viresque, & addis Cornua pauperi.

Tertium quoque signum nostræ Figuræ appositum erant aures, & hæc canis: nec dubium est ex iis Dianam denotari, quæ ob Virginitatis amorem fertur virorum confortia fugisse, & ut à se libidinis pruritum amoveret, venando sylvas incoluisse, paucarum virginum comitatu contenta, Arcum ferebat, & pharetram, succincta semper incedens, & cothurno induita; unde sylvaram, & nemorum Dea putabatur, dum illa arctis auribus instar canis prædæ invigilabat, otiumque fugiebat, & propterea aures symbolum sunt vigilantis Diana; nam sicuti dormire in arietem est animo otioso, seculo, vacuoque esse, ita ut supinam securitatem intellegi velit Menander in Plotio apud Gellium: *In aurim utramque si dorata fuerit, est cubitura;* contra purgatis auribus pro attentis & vacuis est proverbium apud Plautum in Milite: *Per purgatis ambo damno tibi operam auribus.* Lucianus in Dialogo Meretricis: *Ad Deorum aures pervenit;* ubi faciatus clanculum patratum resci-

resciscitur ab iis, qui possunt, vel remunerari recte factum, vel puniri secus admissum.

Canes præterea à canendo dicuntur, quod noctu in custodia, & venando signantur: Hinc Columellalib. 7. cap. 12. *Quis hominem clarus, aut tanta exortatione bestiam, aut furem predicit, quam sile latratus?* *Quis famulus amans Dominum; quis fidelior Comes?* *Quis custos incorruptior?* *Quis excubitor vigilans?* *Quis denique ultor, aut viindex consanguitior?* Quæ omnia cum sint propria vigilantis Diana, non immerito pro symbolo eidem inservire videntur.

Cum hæc ostendisse Domino Dominico Berto Cæsenatenensi annuit idem, ac statim ex cornibus posse denotari flumen, sicut quoque per aures canis Anubin Deum, liceat mihi & hæc addere, ut Lector, quæ maluerit ex his felicit, vel ipse affectat meliora.

Igitur primò ex radiata corona videtur denotari influxus Lunæ, dum illa lumen à Sole acceptum restituit; ut in sequenti dicemus Capitulo: & propterea in Novilunio ineunte Vere celebrabant Ægyptii festum, quod appellant ingressum Osiridis in Lunam; unde nominant etiam Lunam matrem mundi, propter naturam compositam, & mixtam ex utroque sexu; quoniam cum sit plena, & prægnans ex Sole iterum emittit in aerem generabilia principia.

Secundò ex Cornibus Flumen significatur; etenim per translationem Cornua fluminum dicuntur Flexus, & curvitates alveorum; eo quod multis in locis ad Cornuum similitudinem flectantur. Valerius Flaccus lib. 1. Argonat. *Elias cornibus amnes.* Ovid. eleg. 2. lib. 4. Tristium: *Cornibus hic frætis, nempe Rhenus:* Flumen autem istud in præsenti non aliud esse quam Nilum; quoniam crediderunt Ægyptii illius argumentum respondisc illuminationi Lunæ: etenim majus illius fluminis argumentum prope Civitatem Eleusipam ascendit ad cubitos viginti octo, quot sunt dies quibus Luna singulis mensibus terminat circuire cælum: at minimum argumentum penes Civitatem Mendetes, & Xoin ascendit ad sex cubitos, & totidem sunt dies, in quibus orbis Lunaris ostenditur per medium divisus: Mediocrè vero argumentum, quod est prope Memphis, & hoc quatuordecim cubitorum respondens tempori Plenilunii; hinc Eusebius de præpar. Evangelic. lib. 2. cap. 3. dixit, quod putarint Ægyptii fructuum procreaticem virtutem, quæ inest Nilo, Osirim esto; & Osiridi Isidem conjungi, & propterea cum tanta sit correlatio inter flumen Nilum, & Isidem, quæ eadem est cum Luna; non abhorrebit à vero, qui dicat Cornua, symbolum fluminis, apposita esse Capiti nostræ Isidis.

Tertiò, ex auribus Canis denotatur Anubis, quem Ægyptii Deum canino capite effingunt, ac etiam lingua Ægyptiaca Canis dicitur. Virg. 8. Aeneid.

Omnigenumque Deum monstrat, & latrator Anubis.

Voluerunt tamen aliqui, quod sub forma Canis, seu Anubis coleretur Mercurius Lucanus lib. 8. *Nos in templo tuam Romana accepimus Isum, Semideosque Canes;* videlicet Mercurium, quem Anubim Expositores vocant. Boccacius in sua Genealogia lib. 7. cap. 34. scribit, Mercurium Nili filium fuisse, ut legitur apud Tulium

de

de Natur. Deorum : Hunc scribit Theodontus Hermetem Trismegistum fuisse
Pium quidem hominem ; & pluribus imbutum doctrinis : & quidem de vero Deo
mirabiliter sensit ; & in libro quem Asclepium de Idolo scripsit. Hic apud Agyptios
maxima fuit veneratione ; adeo ut apud eos nefas fuerit, ipsum proprio nomine
nuncupare ob reverentiam Numinis, ne forte nominando de ejus humanitate, &
mortalitate sermo contingenteret ; & sic videretur Deitati ejusdem in aliquo derogari ;
Nili autem filius dictus est ad extollendam fluminis, & ejusdem gloriam : Cum au- Num. 10.
tem Anubis Mercurius fuerit, idemque fluminis Nili filius, & sic respondens illumin-
ationi Lunæ, seu Isidis, ut diximus ; non mirum propterea est, quod antiqui ex-
presserint Numisima argenteum hic dolineatum sicuti quoque est in discursu an-
tiquæ Religionis Romanorum Guglielmi Choul, de quo etiam Ant. Augustinus
intertio Dialogo ; cum ipse crediderit fuisse hoc Valentini Imperatoris : Ha-
bendo Numisima in anteriori parte effigiem Isidis, quæ tenet dextera manu Sistrum,
& in sinistra Cistam, seu Vas fructuum plenum : eo quod illa fuerit horum inventrix ;
in posteriori vero parte est imago Anubis ab aliis Cinocephalus nuncupatus ; quo-
nam exprimebant illum habentem caput canis, tenentem quoque Sistrum dextera
manu, & Caduceum Mercurii sinistra : Anubim siquidem, & Mercurium, & hunc
Trismegistum eundem fuisse à pluribus existimatur, ut diximus. Addit Festus Pomp.
lib. II. capite canino effigi solitum, quod canis sagacissimus sit animalium. Et hæc,
quæcumque de Isidis figura vaticinati sumus, dicta sufficient.

C A P . XXII.

De Fasciolis seu Velis circa Isidis caput.

Quod verò attinet ad illas Fasciolas varias, & multicolores appositas capiti Isidis
figuræ : non solum illæ demonstrant septem aspectus Lunæ ; verum etiam ma-
nifestant illam virtutem suam, quæ versatur circa materiam, dum gignit, & concipit
omnia, nempe Lucem, & Tenebras ; Diem ac Noctem ; Principium, & Finem : unde
quis non admiretur continuam varietatem aspectus Lunæ ? modo exinanitæ, modo
cornutæ, modo dimidiatae, modo tumidae, modo plenaæ ; ac demum de vario ejus
splendore, quid dicemus ?

Certè, quo magis distat à Sole, eo amplius splendet, & juxta revolutionem sui
aspectus variat speciem splendoris. Pariter ipsa Isis, seu Luna, mysticè significat mate-
riam tenebrosam, quæ nondum assumpsit formam aliquam : Sol verò formam, &
agentem vim ; Lunaque Solem suum ita observat, ejusque radios semper excipere
querit, quibus illustretur, & secundum Platonem sicuti conjux conjugem expectat
avidissima ; unde rerum species concipiatur, & loco reddat, ac etiam sicuti mollis cera
apta recipere modo hanc, modo alteram impressionem ; ita Lunalumen acceptum
mutuo, quo potest studio, restituit, ut latè Plutarchus de Iside, & Osiride.

Dominus Octavius Tronsarellus in revisione hujus Libri ex ordine Reverendissimi
Patis Magistri Sacri Palatii, habens ipse præ manib[us] simulatum ærcum hieroglyphi-
cis repletum ; voluit idem Octavius illud explanare, cuius simulacrum hic in sequenti

Capitulo effigiatum propono, simulque explicationem predictam transcripti, ut hoc meum opus ornarem.

C A P. X X I I.

De Mystica Isiacæ Imaginis Interpretatione.

Narr. 11. **H**EC DEX Isidis Effigies, quæ eadem est cum Diana, asservaturque in celeberrimo Domini Francisci Angeloni Musæo, pulchrastim continent veritatis indagandæ ambages, rerumque symbola mirè complectitur.

Pinnas Accipitris in capite gerit, nempe mysticæ volucris Osridem, seu Solem experimentis, ex Valerian. lib. 21. hieroglyph. cap. r. Accipiterque Soli dicatus est: nam Isis, hoc est Luna à Sole lumen recipit: unde Cicero de somnio Scipionis inquit de Luna:

Luce lucet aliena.

Hinc est, quod Orbis ille, qui in ipso Pinnarum medio fingitur, Mundus rectè judicetur, qui ut à penitus Accipitris, hoc est Solis radiis illuminatur, ita à Luna, quæ illi subjacet, & in Cornua surgit, illustratur.

Verum quia triplicem Diana habet potestatem, nempe cælo, ut in hac Isidis superiori parte videre est; sic etiam Terræ vires extendit suas, & nostras has plagas suo nomine complet; ideo Fascia, qua ejus caput ornatur, turre, Terræque imaginem repræsentat, & mundi insignia profert; & hac in parte Venatrix Diva apparet; unde illi pharetra, & sagitta humeros gravant, spoliumque Cervi medium pectus operit; hoc enim Cervi spolio insignitam Arcades suam coluerunt Dianam, & Natales Comes lib. 5. cap. 15. hæc scribit: in sacrificio Isidis cognomento Tithonoz apud Phocenses, à quibus siebant ejus anniversaria, mos fuit, ut horis pomeridianis homines opulentiores Isidi, aut Boves, aut Cervos immolarent. Porro hæ tergoris Alæ appositoræ Dex velocitatem in venatu demonstrant; ni forte velimus interpretari, orbem Lunæ inter Planetas cunctis velociorem circumvolvi, & viginti novem dierum spatio suum cursum metiri; alatumque suis Diana simulacrum referat Cartarius lib. de Deorum imaginibus; & ita ex Pausania apud Corinthios in Cipseli Tyranni Arca fictum videtur.

Fert dextera Serpentem, prosperitatis signum, ut ipsa Historia docet apud eundem Pausaniam: nam Atheniensibus contra Medos apud Salamina navalem pugnam icuris, serpens draco in navibus dicitur apparuisse, fœcundissimo rerum, quæ prosperè subsequuntæ sunt, prodigio, cuius rei monumentum in Salamine templum fuit Cichreο dicatum, quod Apollo responderit, serpentem illam, Cichreum Heroem fuisse, qui auxilium afferens fuisse. Verum cum patera delibantem videamus, licebit anguem interpretari signum Salutis: unde habemus in Virgilio 5. Aeneid.

Ille agmine longo.

Tandem inter pateras & lavia poenla serpens,
Liberisque dapes.

Ex

Et plura hoc etiam Imperatorum numismata testantur, in quibus serpens patera debitat cum inscriptione *Salus*. Aut verè hoc, & propriè de ipsa Dea Iside affirmemus, de qua Natalis lib. 4. Mytol. cap. 10. cum Isis, sive Ceres, ut quidam putant, multa pharmaca ad sanitatem invenerit, ut magnam partem medicinæ Empyricæ, Salus haberi potest, serpentisque signo denotari.

Gubernaculum autem Navis manu tractat; nam Luna fluctibus, & velitatis praest, navigantesque servat. Lucianus scribit in dial. Jovis, & Mercurii, cui raandat Jupiter, *Ipsam verò Io per pelagus in Aegyptum abducens Istim facito. Ceteram Dea illis esto, Nilumque attollat, & ventos immittat, & navigantes servet;* & de maris fluctibus loquens fuisius ipsa Isis in Apulejo II. Metam. inquit: *Diem aeronimbi nuncupavit Religio, quod sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis mariis procellos fluctibus navigabili iam pelago rudem dedicares carinam, primitias commemorabant mei sacerdotes.*

Sinistra verò Isidis Cornucopiam cum fructibus, & spicis gerit Apul. lib. 11. d: Iside loquens dixit: *Spicis etiam Cerealibus desuper porrectis.* Eadem autem est Isis ac Ceres. Natalis Com. ex loco supra citato: *Cum Isis, sive Ceres: & clarè Diodorus Siculus, Plutarchus, & Eusebius.* Frumento enim ex Nili alluvione maxime Aegyptus redundat; & ideo Julianus Aurelius lib. 2. de cognominibus Deorum colligit eandem fuisse apud Aegyptios Isidem, quæ fuit apud Græcos Ceres, & lib. 3. in fin. refert Diodorum accipere Osirim, & Bacchum pro eodem numine; sicut Isidem, & Ceterem; itemque afferit Natalis Com. lib. 2. Mytol. *Quidam antiqui scriptores volunt Saturnum regnasse in Aegypto; ac Rheam sororem duxisse in matrimonium, & quibus nati sunt Jupiter, & Juno, qui ob uitriuem, præstantissimaque animi ornamenti universo terrarum orbi imperarint; ex his natos esse quinque filios, omnino memor esse Osirim, Istim, Typhonem, Apollinem, Venerem; Atque Osirim esse Dionysium ratiopere à Gracie celebratum, Istim autem Cererem; & ideo dum à Virg. dicitur I. Georg.*

vos ô clarissima mundi

Lumina, labentem cœlo qua ducitis annum,

Liber, & alma Ceres.

Nil aliud intelligitur nisi Sol, & Luna, hoc est Osiris, Isis; quæ triplici imperio, ut hæc denotant symbola, Cœlo, Terræ, & Mari præst. Hoc autem Imperium à Virg. 4. Georg. Jovi assignatur.

Deum, namque ire per omnes

Terraque, tractusque Maris, Calumque profundum.

Unde cum ab aliis Jupiter dicatur Omnipotens, meritò etiam legimus Caput in antiquo marmore de Iside, quod sit omnia. *Te tibi uia, que es omnia, Dea Isis:* Quin & ipsa Osiridis, & Isidis capita huic Cornucopia affixa, & ex antiquorum Numismatum fide recognita, totum hoc probant, meæque fidei manifestè, clarèque adstipulantur.

DE VETER. AEGYPT.

C A P . X X I V .

De Sistro.

Num. 12. **S**ubsequitur, ut dicamus de Sistro, cuius typum hic damus, quod servatur in nobis. Musæo Domini Francisci Gualdi Ariminensis, Equitis S. Stephani, qui estremum antiquarum diligentissimus indagator, & custos: Erutum est è ruinis Urbis, viridine ærugine obductum. Igitur Sistrum est instrumentum frequens apud Aegyptios ex ære ad sonitum fabrefactum, quod adamussim delineavit Apulejus lib. 1.: Metamorphos. inquiens: *Dextera quidem ferebat areum crepitaculum, cui per angustans laminam in modum Balhei recurvatum; trajecta media pauca virgula crispante brachio tergeminos jactus, reddebat argutum sonorem.* Hinc Propertius: *Romanamque tubam crepitanti pellere Sistro.*

Et Ovidius:

Crepuitque sonabile Sistrum.

Et nemo est, qui Plutarchum de Sistro legerit, & gemmas, nummosque antiquos per tractaverit, quinon hæc sentiat, sicuti otiam de eodem latè refert Dominus Franciscus Angelonus in sua Historia Augusta de Numis natibus in Adriano num. 57.

Sistrum verò vel motum, vel ortum rerum indicabat ait Plutarchus, vel Nili accessum, vel recessum ex Servio 8. Aeneid. Fuit verò Sistrum peculiare Isiacorum gestamen, quo Typhonem arceri credebant, ex Plutarcho, & hoc Isidis imitatione, quam Ovidius, Apulejus, & Numisma superius delinearunt, qua de re scribens sistrat agnus turbam appellavit Martialis lib. 12. annuendo capiti calvo, lineis vestibus, & Sistris, quæ portabant stulti Sacerdotes Isidis, ubi inquit:

Fanigeri fugiunt calvi, sistrataque turba

Inger adorantes cum stetit Hermogenes.

Et Ovidius Eleg. 8.

Quid nunc Aegyptia profune

Sistra?

Adhibebantur etiam ad sedando Infantium ploratus, Martialis lib. 14.

Si quis plorator collo tibi vernula pender;

Hac quarias tenera garrula sistrum manus.

Sed & in Bello usi eo esse Aegyptii videntur. Virgil. de Cleopatra in pugna 8. Aeneid.

Regina è puppi patrio vocat agmina Sistro.

Et Manilius lib. 1.

Atque ipsa Isiaco cesserunt fulmina Sistro.

Isim Sistrata, aut Anubim dixerat Propertius:

Ansa Jovi nostro larranem opponere Anubim.

Apulejus non æra tantum, sed & argentea, & aurea fuisse Sistra innuit lib. 11. At nescio, an illa præter æra sint hactenus reperta, ex ære ut plurimum factitari solita, quod as præ cæteris metallis sit admodum vocale; Id elici potest ex Tibullo, qui æra simpliciter vocat Sistra iis versibus:

Quid tua nunc Ijis tibi Delia? quid mihi profun

Illata tua torres erarepulsa manus!

Qua-

Num. 12.

S E I

• 1003 881-000

auarua toties erarepulsa manu!

Quans

15.

Quam ob rem Statius primo Thebaid. Nilum eris onas vocat. Nam ajebat Claudius. Nilotica Sistri Ripa sonat. *Æs certe ad res Divinas adhiberi solitum testatur Macrobi. 5. Saturnal. quod & alicubi innuit Festus Pompejus.*

Isidem eandem cum Luna creditam esse nemini obscurum est, quin & ipsomet Sistri curvamine designari Luna globum ea completem, qua motionibus, & mutationibus sunt obnoxia. Plutarch. de Iside, & Osiride, ubi etiam loquitur de Fele, quæ cum canulis curvato Sistri vertici incubat, ut etiam in nostra effigiata figura.

C A P .   X X V .

De Lucernis apud Ægyptios.

QVanvis in tertia parte videbimus de Lucernis Christianorum ; nihilominus *Num. 19.* quoniam variae sunt mihi de illis etiam prophani, fictilibus, ac æneis hic delineatis ; opere pretium duxi de earum usu apud Ægyptios potissimum circa Religionem cognoscere.

Lucerna propriè dicitur instrumentum aliquod Metallicum, aut fictile, in quo posito oleo, & parato lychno nutritur ignis, ut omnes, qui ingrediuntur, lumen excipiant.

Sacrum verò aliquod portendisse Lucernam tam Græcis ex testimonio Suidæ, quam Latinis ex auctoritate Seneca de Vita Beata cap. 27. certum est ; præsertim ex monumentis Ægyptiorum, penes quos adeo frequens hæc consuetudo fuit, ut sola Lucerna teneret Hieroglyphicum Ægyptiæ Religionis, teste Beroaldo in 11. Aupulei ; ea fortasse ratione, quod ipsi ad cultum Idolorum, tunc priunis Lucernis uterentur, vel quia Lucernarum usus ab Ægyptiis ad reliquias translati nat. ones, sentiant plurimi ; In quo quidem adeò fuerunt superstitioni Romani apud Plutarch. lib. 7. sympo. 14. ut Lucernam extingue Religio esset : quamobrem oleo posito inextinctam Lucernam dimittebant, quo usque ignis oleum consumpsisset, & deficiente nutrimento, ipsa quoque deficeret flamma : sive id reverentia sacri ignis facerent, ut dicebat apud Plutarchum Cesernius ; sive ut Lucius ibidem, ne videreint necem inferre elemento quodammodo animato ; sive denique ne Lucernam extinguentes lucem aliis invidere existimarentur, quod ibidem affirmabat Florus.

Verum Ægyptios in Lucernis colendis ceteris religiosores dicit Herodot. lib. 2. *I* enim cuiusdam diei festi solennissimi apud Ægyptios meminit, qui Festus dies Accensio Lucernarum dicebatur, quod noctu sub dio, per universam Ægyptum Lucernæ salc imbutæ, oleo plenæ, Elychno quam optimè instructæ accenderentur : eaque luce Luciferum, Solemque Orientem attingerent.

De hoc die Felto, illiusque significacione aliter atque aliter autores censem ; sunt, qui putant, Lucernas has ab Ægyptiis accendi solitas in honorem Vulcaei, quem ignis inventorem existimarent ; sed unde lamenta, ejulatus, & lacrymæ, de quibus Laetantius lib. 1. Divin. institut. cap. 21. certè nihil cum Vulcano ? Arbitrantur alii ad inquirendum cum Iside Osiridem Lucernas accendere consueuisse Ægyptios, hujusque gratia lacrymabilem Festum diem ab ipsis institutum : Hunc Jovis filium crediderunt, Isidemque, ut placet Laetantio, ibidem habuisse Matrem,

seu, ut aliis placet, Uxorem fabulantur: Quod verò uterque beneficiis maximis Aegyptum affecisset, Divinos ab illis Populis promeriti sunt honores; Isidem namque litteras, litterarumque usum excogitasse, Aegyptiisque tradidisse affirmant: Osiridem varias artes ad vitam excolendam à se inventas, eos docuisse: tamque Religiosum Isidis numen habebatur, ut morti obnoxius crederetur, qui illius aditum penetrare auderet, Pausanias sic scribit: *Tunc igitur cum Romanus quidam gubernaret Aegyptum, hominem mercede conductum missus in aditum Isidis, quod est in Kopto: & rediisse quidem: sed mox ut narravit, qua vidit, & hunc subito mortuum esse.*

Quærebant verò Osiridem Aegyptii inter nocturnas tenebras, quod à Thysphone fratre aliquando occisus, non modico tempore ab Iside lacrymis comitata, ac ejulatibus quasiitus fuerit.

Quamobrem in Plenilunio sub diu inter tenebras quasi Lunam, id est, Isidem, comitarentur, lucernis accensis magno cum luctu Osiridem requirebant: credentes hoc cultu arva fœundari, Nilumque excrescere, & sic scribit Pausanias: *Egere Isidi Aegyptii Festum, quando ipsa Osiridem lugere dicunt; & illis quidem diebus Nilum incipere crescere dicunt, & multi Incolarum dicunt angumentum fluminis, & inundationem agrorum lacrymis Isidis fieri.* Inde Statius lib. i. Thebai:

Melius votis Mareorica fumat

Coptos, & arisoni Ingentia flumina Nili.

Nam Sacerdotes Aegyptiorum sua pectora tundebant, quemadmodum Isidem, cum Osiridem amisit, fecisse putabant; quotannis illum perdebant, totidem eundem quærebant, unde Lucanus:

Nunquamque satis quasius Osiris.

Sole mox oriente inventum Osiridem cum gaudio excipiebant.

At si divinare licet de hoc festo Lucernarum ab Aegyptiis culto lacrymis, atque ploratu; Dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Israel, Primogenitis Aegyptiorum quorumcunque tam hominum, quam Brutum ipse intulit: tunc enim Pharaon Rex sub media nocte, totaque Aegyptus luctu, ac lacrymis confusa, è stratis surgentes, accensisque Lucernis necatos filios lamentabantur, filiosque Israel exire compellebant de terra Aegypti, ut Exod. 12. *Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne Primogenitum in terra Aegypti à Primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat; usque ad Primogenitum captiva, que erat in carcere: surrexitque Pharaon nocte, & omnes servi ejus, canctaque Aegyptius, & orsus est clamor magnus in Aegypto, neque enim erat domus, in qua non jacere mortuus.* Etenim potuit fieri, ut is Primogenitus Pharaonis, qui mortuus est, Osiris appellaretur: nam de Osiride Aegyptio loquuntur omnes: Et præterea factus hic dies Lucernarum, qui in Plenilunio celebraretur, testis est Apulejus lib. ii. *Qui circa primam ferme noctis vigiliam experictus pavore subito pramicantis Luna candore nimio completum orbem, commodum Marinis emergentem fluctibus.* Quemadmodum & exitus filiorum Israel ex Aegypto Plenilunii tempore in Martio contigit esse sacra tradidere oracula.

De

De Apparatu vero Pompa Iidis, ut in ea Lucernarum cultum, & in Religionem agnoscamus, meminit Apuleius dictolib. ii. dicens: *Magnus præterea sexus utriusque numerus Lucernis, tadiis, & alio genere facium, luminis syderum cœlestium stipem propitiantes.* Et de Antistitum ejusdem Religionis apparatu scribens: *Quorum primus Lucernam pramicantem claro porrigebat lumine, non nostris consimile, quæ vespertinas illuminant Epulas, sed aureum Cymbium in medio sui patore flammulam suscitans largiorem.*

In usu Lucernarum, & Lucernario cultu Idolorum, adeo superstitiosi fuere Ægyptii, & alias nationes testibus Clem. Alex. lib. i. Strom. Euseb. lib. ro. de preparat. *Evangelic.* ut quamplurimas illis appenderent Lucernas, quam superstitionem irridet Lactantius lib. 6. Divinarum Initit. & Tertull. *Cur die latoron laureis postes obumbraamus, nec Lucernis diem infringimus?* & Seneca ep. 95. *Accendere aliquam Lucernam Sabbathis prohibemus, quoniam, nec lumine Diis egere, & nec homines quidem delectantur fuligine.* Unde Lucretius:

Tellæ lucernantur florentia numina fertis.

Hinc Hieremias in epistola ad filios Israelitas, qui captivi in Babylonem adducendæ erant, Lucernarum meminit, quas Babylonii ad Idolæ accendebant, Batuch. 6. *Lucernas accendant illis, & quidem malas, ex quibus nullam videre possunt.* Et quidem multas, inquit Propheta: cum tamen D. O. M. septem tantum Lucernas in Candelabro uno intra Tabernaculum oleo apparandas jusslerit, Exod. 25. *Facies & Lucernas septem, & penes eas super Candelabrum, ut luceant ex adverso.* Quamvis, ubi Deus catus sub Salomone augeri cœpit, Lucernarum quoque numerum auctum legimus 3. Reg. Cap. 3.

Effigandas curavi plures ex meis Lucernis æreis, quæ varia continent symbola, tamē Can. m. Bovem, Sphyngem, Mutinum, seu Virile membrum, ac etiam Lunam, quæ est signum Dianaæ.

Accedunt etiam aliæ quatuor Lucernæ æreæ insigniores in urbe, quarum una in honorena Jovis; cum Aquila, altera Neptuno dicata cum Equo, tertia Palladi; Quartæ Laribus, quæ reperiuntur in Musæo Domini Francisci Angeloni.

Est quoque altera insignis Lucerna ex celebri Musæo Domini Francisci Gualdi Administrensis, Equitis sancti Stephani, quæ creditur inscrutissæ alicui Lupanari, supra quam est fœmina nuda; quasi prostituta, penes quam adest Rota, quam Cucurbitæ pendentes circumdant. Certum est Rotam vitæ nostra progressum significare; unde à die nativitatis ad extremum usque hospites, & peregrini dicimur; ut potè qui solum hoc extra patriam incolimus, ubi nulla consistendi firmitas, perpetua vero semper est agitatio animi; sicuti quoque imperitoram præcipitium per Rotam significatur: Rota quippe circumvolvitur: Posteriora sunt bona fortunæ, quæ quia nostra non sunt, ea nobiscum transportare non possumus. Anteriora vero sunt æternæ, quæ nos assidue comitantur. Impurus igitur, & imperitus rerum (ut effigiata fœmina sensus deliciis dedicata) cum fortunæ bonis augetur, dum quæ retro sunt, averberat; obliuiscitur quoque, quæ æternæ sunt, in anteriori parte posita, & in

præceps

præceps mergitur, ut inquit Job: *Ducunt in bonis dies suos, & in punito ad Infernum descendunt*, ut propterea exclamat Psalmographus: *Deus meus pone illos ne Rotam.* refert Pierius lib. 39. cap. 26. & 28.

Simile etiam conitat ex effigiata Cucurbita, quæ, ut inquit Pierius lib. 58. cap. 12. inanes spes præsigit, ut potè, quæ cum ventricolam admodum speciem præferat, multumque item nutrimenti polliceri videatur, illud tamen tenue, & sine condimento omnino fatuum, ac cito simul putrefit, & exsiccatur; quia cito nata, cito perit: symbolum præfatæ scœminæ innixa vanæ, & transeunti corporis pulchritudini. Et hæc de Lucernis.

C A P. XXVI.

De Circulo, Corona, seu Diademate.

Num. 14. **E**xstat apud me ex marmore nigro scalpta figura longitudinis ferè dimidii palmi, Isidem ex habitu repræsentans: Circulum seu Coronam supra caput habens, quod Regium insigne erat, ex Horoapolline lib. 1. cap. 15. ac Æliano lib. 6. cap. 37. Quinimo antiquitus nulla quidem Corona, nisi Deo dabatur, Plinius lib. 16. cap. 4. Et hunc orbem ab ipsis Ægyptiis etiam sumpsisse Romanos, cui divinum quid inesse putabant; eoque situ Corona aptaretur, qui tamen ornatus in sequentium Principum moderatione, & tacito omnium consensu Deo & Sanctis ejus, ut alia pleraque, cef- sit, & antiquum Diadematis nomen in hodiernum dicem retinuit; ut latè Pignorius in expositione tabulæ Iſiacæ, fol. mihi 23.

Quibus accedit, quod Circulus sit Hieroglyphicum Aëternitatis, Perpetuitatis, Perfectionis, & ejusdem Dei, qui Principium non habet, nec Finem, ex Pierio Vale- riano lib. 39. cap. 7. 8. 10. & 16. latè.

Et propterea Deus præcipiens Moysi formam, quam Arca testamenti esset ha- bitura; dixit Exod. 29. *Faciesque supra Coronam auream per Circuitum.* Etsimiliter i. Maccab. cap. 4. *Milites illi ornaverunt faciem templi Coronis aureis:* Ac etiam inter Deos Gentilitatis. Tertull. de Corona Militis cap. 7. ait, Saturnum ante omnes coronatum, Jovem Diodorus post devictos Titanas; dat etiam Priapo tænias idem, & Ariadnæ lertum ex auro & Indicis gemmis.

Tractu temporis in ornamento capitis adeo ambitiosi fuere Romani Imperatores, & alii Reges, ut non solum Lauream, sed Auram etiam, ac Radialem Coro- nam excoigitant: quin imo etiam, quasi cum Sole vellent certare, non tam Radiis, ac Gemmis Circulum illum aureum condecorare curarunt, quam ad cursum Solis, ad Numerum mensium, ad Circuitum anni, & ad signa Zodiaci respicientes in ipsa Corona Radiorum quoque numerum illum duodenarium continuerint, ut significavit Virg. 12. Aeneid. Coronam radialem Latini Regis describens:

*Ingenti male Latinus
Quadriga vehitur curru, cui tempora circum
Auratis bis sex radis fulgentia cingunt,
Solis Avi specimen.*

Ulos

Uis Diademate fuisse Persarum Reges ostendit Brissonius lib. 1. de Regio Persarum Principatu : Xerxem etiam Diadema gestas pro more Persarum, Plutarch. lib. de Fraterno Amore, & Xenophon in Cyri Poëdia saepe testantur. Numidas quoque Reges ex Livio lib. 4. Decad. 3. habuissent. Similiter apud Macedones Diadematis usus fuit, Herodotus lib. 4. Valer. Maximus lib. 5. cap. 1. ubi de Gneo Pompejo scimus est, & Tigrani Armeniæ Regi usum Diadematis adscribit.

Circaformam, & Colorem Diadematis. A. Gellius de Græcorum Diademate *De forma*. inquit: *Dicunt autem Diadema, id est, Regium gestamen, quod exponitur pro Fasce candida, que Regum capitibus obligabatur. Diadema quippe Lancum, vel Lineum extitisse ligamen, quo caput Regis circumligabatur; quam ob rem Creon apud Statuum lib. 12. Thebaid. inferias Meneti celebrans, cum sceptrum, Diademaque illius in rogam injecisset, dolens sic inquit:*

*Accipe nate tui nova libamenta triumphi,
Accipe, & hoc regimen dextra, frontisque superbe
Vincula, que Pauri nimium portanda dedisti.*

Et lib. 9. de morte Regis Adraсти ait:

*Heu qualem versare in sanguine vidi
Exutum canos, lacero Diademate, crines.*

Et Seneca in Troade ait:

*Ego esse quidquam sceptra, nisi vano putem
Fulgore tellum nomen? & falso comam
Vinclo decentem?*

Falsum vinculum vocat, quasi nullo vinculo coerceri possit omnino Majestas.

Diadema fuisse latum, longumque ligamen colligitur ex Plutarcho in Lucullo, cum de Monima Uxore Mithridatis agit, cui mortis genus eligendum in eius liberavolumitate Mithridates reposuit, quod de Regno, suisque rebus jam actum esse intelligeret, inquit: *Cum advenisset Baccharides, & Regis mulieribus imperasset, ut quod
cuique facillimum & gratum esset, genus moris eligerent, avulsum a capite Diadema
Monima collo circumligavit, & se ipsam suspendit: quo cito confracto; o execrabilis
inquis fascia, neque ad hoc mihi utilis fuisti.* Unde colligitur Diadema fuisse fasciam, seu vittam longam, quæ ad suspedium apta censeretur.

De hoc Diadema Cuperopala de officiis Curiaz Constantinopolitanæ c. 6. num. 33. his verbis; Illud quod nunc vocatur stemma, olim appellatum esse Diadema: id autem erat Vitta ex unionibus, & margaritis, posita quidem in Imperatoris fronte, sed circa cerebrum retro ligata: unde & Diadematis quasi dicas ligamenti nomen obtinuit: quod paulatim mutatum evasit tale, quale hodie visitur, & nominatur stemma: idein auctor num. 34. ibidem ait. Porro, quod nunc vocatur Diadema, olim Zona militaris dicebatur, insigne honoris: hinc Tyranni venerandos Milites; qui Christum confitebantur, ante omnia privabant Zona, & Torque, & postea tradebant Tortoribus.

Colorem in Diademate purpureum apud antiquos extitisse Alexander lib. 1. Gen. dier. cap. 18. scribit. Album tamen apud exteros, ut plurimum fuisse, consensu Scriptorum omnium comprobatur.

Suetonius cap. 79. in Cæsare refert; cum quidam Lauream Coronam fascia candida colligatum Cæsaris statuæ imposuisset, Tribuni plebis Coronæ detrahi fasciam, & hominem in vincula duci iulcerunt: Finebat enim Populus, & Tribuni; non quidem quod Corona Cæsari, aut statuæ illius imponcretur, hanc enim deberi Cæsari non negabant; sed quod fascia candida Coronæ alligaretur, atque una cum Corona Diadema quoque ei imponeretur.

*Corona-
rum ge-
nera.*

Hoc autem Diadema caput cingebat, adeo ut in Occipitio aliquid fluctuaret, quod indicatur, cum varia essent Coronarum genera apud Græcos, & Latinos: Nam prius illas ex floribus, de quibus in conviviis, quæ propriæ ferta appellabantur; erant quoque Coronæ Laureæ, ex quibus Lemnisci, seu Virtæ pendebant, ex Plutarcho in Silla: *Nam illico sacrificanti jecur Coronæ laurea typum habere visæ est, & lemniscorum binorum ex illa dependentium.*

Fuere quoque Coronæ ex Olæastro, seu alia planta ad ornandum vñctores in Ludis, seu Triumphis, quorum filamina ad constringendum ramusculos Coronarum apponebantur, quæ propriæ phylira, seu scirpi vocabantur, de quibus Horat. l. Carmin. ode 38.

Perfidos odi Puer apparatus

Displicent nexa phylira Coronæ.

Tertiū genus Coronarum metallicum fuit ex auro, seu argento: nam quos virtute bellica Regio sive Imperatorio ornati dignos Græci agnovissent, Vitta quadam, ac etiam aurea ornabant Corona; Vitta quidem, qua quotidie utebantur, corona vero, quam in solennioribus tantum diebus gestarent, ex Thucydide lib. 4. histor. ibi: *Braſidam cum aliis rebus honorificè acceperant, tum etiam publice quidem aurea Coronas edimerunt, ut Græci libratores; privatum vero tenuis coronabant, & ad ipsum ut arbletam accedebant.* Ex quibus Coronis non Lemnisci, seu Virtæ, ut in præcedentibus Coronis, sed satis ampliores, & coloris albi, quæ in occipitio Imperatorum flaitabant ad humeros usque protensi; & neque colligandis fertis, neque constringendis ramusculis usui erant; sed ad Diadema pertinuisse, ut ex Festo, qui de Lemniscis ait: *Lemnisci, id est, fasciæ colorie dependentes ex Coronis proprieæ adiunctæ, quod antiquissimarum genus coronarum lanearum: Colorias nimurum dicentes Coronas, quia unius tantum Coloris albæ erant; id ipsum fermè loquens de Corona tradidit Istorius lib. 19. cap. 130. Hujus principium à Libero quondam duce Gentiles existimant, quod is in pœnando mota vino Capita vincire fasciolis instituerit; idcirco olim Laneri, ac Laneris generis coronas fuisse.* Ethas quidem Vittas à lauræ Corona Cæsariana distrahebant jussisse Tribunos, cum in ludis aliquando ab adulante coronaretur, ne tales essent additamentum honoris.

Diadematis usum à priscis usque temporibus Romanæ Republicæ penes Reges constituisse scribit Dionysius Alicarnassus lib. 3. & de Regio Diadematæ Servii Tullii Juvenalis satyr. 8.

*Ancilla natus erabeam, & Diadema Quirini,
Et fasces mernis, Regum ultimus ille honorum.*

Et

R I T I B U S.

51

Estud Ant. **Augustinum** Numismata sunt Romuli, Numæ Rompilii, & Anci Martii, in quibus hi Reges Diadematæ redimiti conspiciuntur, sed Republica postmodum ad ordinem redacta Crassus dives primus argento, auroque folia imitatus ludis suis Coronas dedit, accesseruntque, & Lemnisci, quos adjici ipsarum Coronarum honos erat, inquit Plinius lib. 21. cap. 3.

Refert quoque Plinius lib. 16. cap. 4. Primum omnium Liberum Patrem impensis capiti suo ex Edera Coronam: Polteca Deorum honori sacrificantes sumptuose; Victimis simul coronatis: Novissime, & in sacris certaminibus usurpatæ; inde natum, ut & Triumphaturis conferretur in templis dicandæ ymox ut & ludis darentur.

Prisci quoque Christiani non abstinere ab hujusmodi Coronis, quibus ornare Statuas, & Imagines summi Dei, & Sanctorum ejus soliti sunt: siquidem Imagines Sanctorum non denotant solum, quæ ipsi in terris gesserunt, verum quæ in cœlis ab ipsis geruntur, cum immensa gloria fruantur; & quicquid auri, geminarum, coronarum adhibueris, nec minimam partem ejus gloriarum describeris, quam Deus iudicem Sanctis jam in æterna vita largitur, ut refert Molanus de sanctis Imaginibus lib. 2. cap. 4.

Quamvis Josephus Scaliger in Priapeia referens imprecationem Priapi apud Horatium *merdisque coinquinet albis Corvorum*. Idcirco Minisci imponebatur statuis, ne ab avibus confundarentur. Hi minisci adhuc hodieque in templis Christianorum imponuntur capitibus statuarum, cujus tamen rei causam ignorantes Pictores, dum putant honoris causa imponi debere, non solum non omnibus statuis imponunt: sed & imaginibus quoque pictis adhibuerunt: quæ tamen illis opus non habent, ut Statuæ: & hi Minisci sectiones circuli significabant, & dabantur Divis jam in cœlum relatis.

Mos quoque fuit apud Priscos fideles in picturis Viventium, qui pro Sanctis tunc habebantur pingere, aut scalpercet etiam Diadema forma quadrata, non autem circulare; sicuti adhuc videmus operæ Musivo delineatas in Triclinio Leoniano apud Lateranum effigies Magni Constantini, Leonis Papæ, & Caroli Magni, quas figuræ etiam effigiatæ propono in tertia parte mei Operis cap. 3. ubi de sacris Imaginibus, & de hoc adducitur ratio, quoniam Viri insignes virtutibus habentur pro lapidibus Quadratis, ut describitur à sancto Gregorio homil. 21. in Ezechielem cap. 40. super verba: *Mensa de lapidibus quadris extructa*, ait: *Quos enim hoc loco lapides quæbras accipimus, nisi quos liber Santos, quorum vita in prosperitate, & adversitate novit fortiter stare? Lapis etenim quadrus aque stat, in quounque latere fuerit versus: Quisquis ergo in prosperitate non extollitur, in adversitate non frangitur, suasionibus a malum non trahitur, vita operationibus à bono opere non revocatur. Lapis quadratus est; & quasi ex omni parte statum habet, qui casum in qualibet permutatione non habet: Ceterum judaorum populum Propheta à fide perire cognoscet, & sanctos Apostolos sergere in Ecclesia prævideret, per quos multi sunt in fides & vita fortitudine solidati, in magna consolatione loquutus est dicens; Lapidés ceciderunt, sed magnis lapidisbus adficiuntur, &c.* Ac de prædicto Diadematæ quadrato latè scripsit Nicolaus Alemanus in libro, quem edidit de Leoniano Triclinio.

Num. 15.

Nullo tamen unquam tempore fuit ita limitata Adulatio, ut fines non transierit: etenim Justinus Imperator Christianus, una cum filio Justiniano, quantumvis Christiani, utiq; non abhorruerunt sibi assumere etiam Coronam circularem, sicuti Deo, & Sanctis solitu fuit apponere, ut diximus; & videre est in Numismate hic adjecto, quo d expressit etiam dictus Alemannus in suis Notis ad historiam arcanam Procopii fol. 344. Refert Evagrius Justinum anno Imperii octavo, mense nono, (is erat Martius) Justinianum participem Regni fecisse, & cum eo imperasse quatuor menses, & eo tempore de prædictis adhuc viventibus, honoremque Divinitatis assumentibus dici forsitan potuerit, quod Caracalla de Geta fratre suo dixit, ut refert Spartanus:

Sit Divus, dum non sit vivus.

Lubet hic referre, quod annotavit Sirmonodus Soc. Jesu ad epist. 3. lib. 6. epistola Ioram Sidonii. Tonsura Clericalis ita olim fiebat, ut circulus tantummodo capillorum emineret instar Coronæ: sic enim describit Gregor. Turonen. de Nicetio Treviro- rum Episcopo: *S. Nicerius*, inquit, *ab ortu suo Clericus est designatus, nam cum in partu fuisse effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo puerorum, à capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab iisdem Coronam Clericis fuisse signatam.* Hodie apud nos antiquam Coronæ formam soli ferè Monachi retinent, & pueri vocales symphoniaci. Nam brevis ille orbis in vertice, quo Cleri magna pars uititur, insolens olim, atque inusitatus in Ecclesia fuit, ut docet Canon 40. Concilii 4. Toletani.

Scio voluisse aliquos circulum supra Caput prædictæ meæ Isidis figuræ, indicare voluisse circulum Lunarem in singulis mensibus: sed de hoc satis sit in praesenti dictum.

Hæc sunt, Clarissime Lector, quæ ex meis potissimum Cimeliis concessi, ut eruditio nementem afferre valeant circa Aegyptiorum potentiam, superstitionem, Hieroglyphica, & alios ritus: & quamvis hæc tota chartacea sint, ut vides, si tu illa probaveris, Aurea, Gemmea, & quantumvis pretiū fient: Colligant Araneæ (si quæ sint) venena de floribus; Tu Apisingeniosa merum ex iis nectā stipando, mel eruditio nis hauries. Vale.

PARS

DE
ANTIQUIS
ROMANORUM
RITIBUS,
AUCTORE
Joanne Baptista Casalio Romano.

Francofurti & Hannovera,
Sanptisibus Thomæ Henrici Haenleinii, Bibliop. Hannov.
Anno M DC LXXXI.

Eminentiss. & Reverendiss.
DOMINO,
DN. ALEXANDRO
BICHI O,
S. R. E. CARDINALI
AMPLISSIMO.

JOANN. BAPTISTA CASALIUS ROMANUS. F.

Iberà me in cadente mea ætate de Veteribus Romanorum Ritibus compactus est; Scio absque fulcimento Tuo (Princeps Eminentissime) per se non posse subsistere: Hinc, sicut Galliae Reges nil unquam magis cogitarunt glorioſius, quam sublevare, & à pressuris eruere sanctam Romanam Ecclesiam, ut de Martello, Pipino, Carolo, Ludovico Pio, & cæteris usque in præsens Successoribus narratur. Et cum Tu Comprotectionis munere de Galliæ Regno hoc, Romæ fungaris; Tu fulcimentum eris huic Operi de Veteribus Romanorum Ecclesiæ Ritibus elaborato ne cadat.

Præterea Tibi sacra Purpura insignito, qui Ecclesiæ quoque Gallicanæ inter primos existis Antistites, maxi-

mè debitum est patrocinium hujus voluminis ; quod nulla sit penitus Ecclesia post hanc nostram Romanam omnium primam , cuius præclare gestis , pugnisque cum inimicis Christi, victoriis, atque trophæis magis il- lustrentur scripta Ecclesiastica.

Sicuti nec alia fuit Ecclesia in qua magis viguerit , florueritque Divinorum Dogmatum puritas , disciplinæ observantia , Morum Censura , Custodia Canonum , & nitor Veterum sacrorum Rituum quam Ecclesia Gallicana : De qua inquit Hieronym. adversus Vigilant . *Tu sola monstra non habuisti, sed viris semper fortissimis, & eloquentissimis abundasti.* & Hilar. de Synod. in princ. *Tu fidei integritatem, gloriose conscientia inconcussam stabilitatem, intemeratae voluntatis illasam, imperturbatamque constantiam, innocentem inviolatamque Religionem servasti, & sanctæ, & indemnabilis perseverantia glorioso triumpho prefulisti.* De qua etiam S. Gregor. Magn. lib. 5. regist. Ep. 6. ad Childebertum Regem ait : *Sicuti magna lampadis splendor in tenebris obscuritate fulgescit ; ita fidei tuae claritatem inter aliarum gentium obscuram perfidiam rutilare, ac coruscare.* Et alter Roman. Pontifex Gregorius IX. Epist. ad Episc. Rhemn. de hac ipsa ait : *Post Apostolicam Sedem esse quoddam totius Christianitatis speculum, & immotum fidei firmamentum ; ut potè, quæ in fervore fidei Christianæ ac devotione Apostolica Sedis non sequaris alias, sed antecedas.* Et Arnulph. Lexoviensis ad Episcopos Angliae de ista sic etiam inquit : *Sicut omnes, quos ad oppressionem Romanæ Sedis, rabida Tyrannici furoris provexit invisa,*

—(*)—

dia, virtus Altissimi manifesta dejectit; sic omnibus, quos de-
votio GALLICANA suscepit, victoriam semper contulit,
et Triumphum; Neque hanc fætidæ Harpijæ nuper
obortæ obscurare, vel inquinare potuerunt, quin sem-
per appareat candidior nive, nitidior lacte, rubicun-
diorebore antiquo, sapphyro pulchrior, speciosior for-
ma præ cunctis gentibus, & multo florentior in Liliis
suis, quam Salomon in omni gloria sua, firmiter innixa
solidæ Petræ Petri, ejusque doctrina fulserit, ut Sole
Luna.

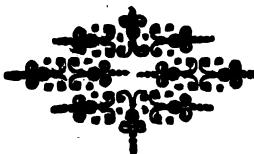
Tibi quoque Eminentissime Princeps, potissimum
debitum est patrocinium hujus de Veter Eccles. & Ro-
man. Ritibus libelli; sicuti Tu solus idoneus, electus &
missus fuisti à Gloriosa memoria Justi, & Invictissimi
Ludovici XII, ut sublevares recentes Ecclesiæ Roma-
næ, totiusque Italiæ calamitates, atque removeres tur-
bines, & monstra bellorum, quæ communis tenebra-
rum Hostis undequaque commoverat, & ad hoc ipsum
munus præmortuo prædicto Rege Ludovico XII confirmavit Te invicta Pietas Regentis Reginæ.

Vellem Tullii Eloquentiam mihi accommodari, ut
commemorare valerem labores, vigilias, excursiones,
quæ die, noctuque obieris, media hyeme, nihil sollici-
tus de pluviis, & rigoribus nivis, convolans statim à die
Tibi injuncti muneris in Italiam è Gallia, ac dein con-
tinuo discursando ad aulas singulorum Principum, re-
movendo difficultates, quæ undequaque objicieban-
tur; ut tandem Tibi acclamare valeamus. *Facta est Pax*

—(•)•—

*in virtute tua , & propterea omnes exultent , & dicant:
Semper honos , nomenque tuum , laudesque manebunt . Tibi
etiam beatus Petrus , qui in propria sede & vivit , & præ-
sidet , eo quod Tu Pacem Ecclesiæ suæ atuleris , æternam
felicitatem præstabit .*

At quoniam satis hæc omnia nos per Te facta nu-
per vidimus , ut omnium Populorum debitum est ,
Deum precari pro Regis , Reginæ , & Tui felicitate ; ita
ego Te valde precor , ut patrocinium hujus operis , in
quo Veteres Romanorum , & Ecclesiæ Ritus continen-
tur , suscipere digneris : quippe qui Galli in illorum ob-
servatione potissimum insistunt : Tua enim auctoritate
suffultum minime corruet ; sed Tuo gloriæ præsidio fe-
liciter stabit , & Tua luce , & splendore illustratum ,
in luce oculisque omnium
vivet . Vale .

INDEX

— ( ) —

INDEX CAPITULORUM DE PROFANIS ROMANORUM RITIBUS, *LIBER SECUNDUS.*

- I. De Gentilium Diis, & aliis Romanorum Ritibus.
II. De Etnicis ante Christum natis, fuerintne aliqui salvi?
III. De Matre Deorum.
IV. De Jove.
V. De Marte, & Venere.
VI. De Mercurio, & Minerva.
VII. De Aesculapio.
VIII. De Hercule.
IX. De Baccho, seu Libero.
X. De Termino Deo.
XI. De Silvano.
XII. De Priapo.
XIII. De Mutini, seu Priapi Idolo.
XIV. De Symbolo Obsceno.
XV. De Romanorum Sacrificiis.
XVI. De Virginibus Vestalibus.
XVII. De Monetæ Usu.
XVIII. De Annulis.
XIX. De Fibulis.
XX. De Pileo apud Romanos.
XXI. De Tesseris.
XXII. De Rita Nuptiarum.
XXIII. De Lege Connubiali.
XXIV. De Balneis.
XXV. De Conviviis, seu Tricliniis.
XXVI. De Funeribus Romanorum.

S. Leo

S. Leo serm. I. in Natali Apost. Petri, & Pauli.

Roma ignorans suæ provectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus; & magnam videbatur assumpsisse Religionem, quia nullam respuebant falsitatem: Unde quanto erat per Diabolum tenacius illigata, tanto per Christum est mirabilius absoluta.

PARS

P A R S S E C U N D A , D E P R O F A N I S R O M A N O R U M R I T I B U S .

Videbimus de Priscorum Romanorum Idololatria in genere. Deinde de aliis corundem Diis. De Sacrificiis, & Virginibus Vestalibus: sicuti de aliis corundem Ritibus, & in specie de Sponsalibus, Connubio, Balneis, Triclinis, Funeribus, & similibus.

C A P . I .

D e G e n t i l i u m D i i s , & a l i i s R o m a n o r u m R i t i b u s .

Dicitur varias Ægyptiorum superstitiones transiturus ad alia sumi- Deo sententia
lia Gentilitatis, de quorum Deorum cognitione scripturus: ante omnia recensabo, quid de Deo Veteres senserint; & Philosoporum.
Thales Mileius Deum esse dixit, mentem cunctarum rerum ex aqua procreatricem: Aquam enim putavit initium rerum omnia: Pythagoras nil aliud credit Deum, quam Animum per universas Mundi partes diffusum: Cleantes & Anaximenes Deum statuerunt Aerem, eumque digni, esseque immensum, & infinitum, & semper in motu. Sed Anaxagoras Atheos, mente infinitum: & Xenophanes mente adjuncta omne præterea, quod esset infinitum, Deum esse paterunt: Plato censuit Mundum ipsum, & Cœlum, & Astra, & Terram, & Animas esse Deum: & Aristoteles modo menti, modo ipsi Mundo, modo Cœli ardori omnem tribuit Divinitatem, quem sequutus est discipulus Theophrastes: sunt qui naturalem vim Divinare preditam, & naturalem legem Deum fecerunt, ut Chrysippus, & Zeno: sunt qui naturam ipsam Deum statuerunt, ut Straton: Quin & fuerunt, qui sint ne Dii dubitarent? sed omnia sua sponte esse nata, omnia fortuito fieri, que geruntur, ut Protagoras, Diagoras, & Theodorus: Fuere Epicurei, qui esse quidem Deos affirmant, sed curare quicquam negant, neque irasci eos, neque gratia commoveri: Pausanias ~~minit in Attica~~ a rectas fuisse Aras Incognito, & Ignoto Deo, quæ Aræ Epimenidis

Vatis Cretensis suasione erectæ fuerunt. Cum enim terra Attica pestilential laboraret, consultum est ab Atheniensibus oraculum, quibus Pythium Numen respondit, urbemque & agros expiari, oportere, non expresso, cui Deo sacra esent facienda: Epimenides ab Atheniensibus accitus jussit ibi Ignoto Deo propitio immolari debere, ubi oves nigrae per agros dimissæ constituerunt: Itaque ex eo tempore, ut ait Laertius, frequentes per agros Atticæ Aræ sine nomine Dei ridebantur: meminit de Diis Ignotis Pausanias, Cicero, Hesychius, & alii: meminit etiam Divus Lucas in Actis Apostolorum cap. 27. ita de Paulo loquens; *Prateriens, & conspiciens vefroscultus inveni, & Aram, in qua erat inscriptum Ignoto Deo.*

Fuerunt, qui dixerunt, non influere Deum omnimoda sua virtute in terram; Si quidem Aristoteles in lib. de Mundo, ac etiam Apulejus eodem libro de Mundo ait: Quod cum Deus in summo culmine Cœli suum domicilium collocaverit, cumque natura divina ab uno eodemque simplici primo vim suam immittat in ea, quæ sunt primo, continentia sunt, nempe in Solem, Lunam, & Cœlum, omne circumagat: Ac proinde quantum est accessus ad Deum, vel abscessus ab eo, ejus opitulationem quoque sentiunt; Quo fit, ut terra, & terrena omnia, longissime à divinitatis admiriculo infirmitate sua dejecta, ideoque multo tumultu exagitata sint.

Sed hæc Philosophi opinio, quod omnipotens & misericors Deus non valeat, seu quod indignetur extendere Divinos influxus ad res humanas, tanquam impia, & erronea, habetur ex Psalm. 112. dum ait: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humiliare respicit in Cœlo, & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem;* ac etiam in suo Cantico B. V. Mater, inquit: *Quia respexit humiliatem ancilla sua: quia fecit mihi magna, qui potens est.*

Præterea omnes prædicti auctores licet suramo ingenio fuerint, tamen gravissimè hallucinati sunt, utpote, quibus præluceret tantum naturæ quædam bonitas, non autem Christiana Veritas perfecta. Lactantius tamen libro de falsa Religione ad confundendam Gentilium Idololatriam, ex opinione Poetarum, Philosophorum, Oraculorum, & Sybillarum evincere conatur, etiam antiquissimis temporibus nunquam dubitatum fuisse, nisi à male feriatis quibusdam unum esse Deum; licet non intelligerent, quisnam ille esset, seu quomodo ageret. Ideoque eos excusari non posse, qui in Deorum numerum homines impios reposuerint: hinc si bona pars Gentilium Deum spiritum, ac mentem vocaverint, eumque animo coleendum esse etiam libris testati sunt: mirum est, unde tanta Deorum multitudo inventa sit, hominesque jam morte deleti divinis honoribus affecti sint? Equidem existimarim errorrem illum ab impostore Cacodæmone fuisse inductum: nam cum ille malorum omnium auctor sit, & parens, procul dubio, & in hanc, & multo profundiorem erroris caliginem miseriorum mortalium corda tamen demersit.

Deificatio- Referunt tamen Ethnici Scriptores istas hominum consecrationes propter merita, vel virtutum, vel munierum, vel artium repertarum à Veteribus in memoriam inventas; sic enim Cicero de natura Deorum. *Suscepit vita hominum, consuetudog, communis, ut beneficiis excellentes Viros in Cœlum tolleret:* Unde Horatius ad Augustum: *Romulus*

Romulus, & Liber Pater, & cum Castore Pollux

Post ingentia facta, Deorum in Templis recepti.

Hinc colunt Cererem, quia prima fruges invenit; hinc Bacchum, quia primus, ut putabatur, vites p[er]tavit.

In libro Sapientiae Salomonis cap. 14. ibi: *Acerbo luctu dolens Pater citò fibi rapiti filii, fecit imaginem; & illum qui runc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra, & sacrificia: Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine hic error tanquam Lex custoditus est, & Tyrannorum Imperio colebantur figmenta.*

Lactantius lib. 1. de falsa Religione cap. 22. scribit, hunc ritum Deorum condendorum à Jovis immodica superbia fluxisse; nam cum terras circumiret, morem hunc habuisset, ut curaret sibi templis de Hospitalium suorum nomine construi; Sic et a fuisse templo Jovi Atabyrio, Jovi Labrdeo, Jovi Laprio, Jovi Molioni, Jovi Casfio; qui omnes Jovis hospites, eique in bello adjutores fuere.

Quomodo autem Cacodæ non superstitionis antiquitatem magis ac magis, *Templa* cui non satis fuerat, ut hominibus Divinitas tribueretur, nisi quoque eisdem *& simulacra*, *Imagines* statuerentur, ludificatus est? certè Perilæ, & alia plurimæ *lauro Dæ* gentes licet patrio ritu Deos colerent; eis tamen, neque tempora, neque *Simulacra* *quomodo* ponebant, sibi persuadentes Deum, ubique præsentem esse *decreta*.

Atque ire per omnes

Terraque, tractusque maris, columque profundum.

Ideoque stultissimum velle eum certo loco concludere. Et quia Deum nemo unquam vidit, ridiculum credebant, eum specie figuræ humanæ repræsentare. Romani quoque plusquam annis centum septuaginta Deos ex instituto Numæ coluerunt sine simulacris, neque fictis, neque pictis; quamvis tempora eisdem exerint; nefas esse judicantes deterioribus meliora assimilare. Primus autem Tarquinius Priscus Simulacra Romæ posuit; Quod Varro probare non potuit, dum scribit: *Futurum, ut si absque simulacris Religio mansisset, castius Dii observati fuissent.* Et Seneca sic scribit: *Simulacra Deorum venerantur, illis supplicant, genu posito illa adorant, illis per totum assident diem, illis stipem, aciunt, victimas cadunt, & cum hac tantopere suspiciant, fabros, qui illa fecere, contemnunt.* Et inquit Lactantius lib. 2. cap. 2. *Quod ii infeliti tali persuasione, mentes eorum succum flutilia perbiberunt.*

Nolim autem hæc de Deo, & de Sanctorum nostrorum imaginibus intelligi in tot Conciliis approbatis, quanvis hæretici s[ecundu]m eas conculcaverint. Ethnici enim dæmones, & bruta animalia in iuis simulacris colebant; nos autem Creatorem, & optimos, ac sanctissimos Viros imaginibus solum repræsentatos, ut hi apud Deum pro nobis Patroni esse velint, invocamus.

Verum quia Gentiles non omnes Deos unius faciebant potestatis, hoc loco *Dii Consensu* Deorum divisionem paucis attingamus. Divus Augustinus de Civitate Dei. Quosdam dicit appellatos fuisse *Consentes*, quosdam *Selectos*, his verbis: *Quis enim ferat, Selecti.* *quod neque inter Consentes Deos, quos dicens in consilium foris adhiberi, neque inter Deos,*

Deos, quos Selectos vocant, felicitas constituta sit? Consententes enim dicti quasi in eo, quod gerendum est, consentientes; appellantur etiam à Cicerone Dii majorum Gentium, quasi inter omnes Deos principatum obtinentes ad differentiam eorum, qui minorum Gentium dicuntur; & ii consentes sunt sex masculi & totidem fœminæ ex Ennio:

Pluralitas Deorum aliquando pro unicō Deo sumpta ab Ethnici.

*Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.*

Quoniam Ethnici Scriptores multos Joves faciunt, multos Apollines, multos Mercurios, multas Veneres; opere pretium facturus videor admonere omnia sub unius tanto persona aliquando relata: illud namque notissimum est, Stoicus unum tantum Deum credidisse, nominaque ejus variari pro actibus, & officiis: Hinc Sacrificaturam apud inferos Didonem Jovem Stygium pro Plutone nominare.

Sacra Jovi Stygio, qua rite incepit paravit.

Aristoteles in libro de Mundo: *Cum Deus unus sit, multa nomina habet ab affectionibus variis.* Et Apulejus eundem imitatus in libro de mundo, ad Faustum scribens: *Unus est, inquit, Deus, unumque numen pluribus quidem nominibus propriè specierum multitudinem, quarum diversitate fit multisformis; nam à Juvando Jupiter dicitur, idem fulminator, tonitrualis, ac serenator,* ut latè D. Augustinus de Civit. Dei lib. 4. cap. II. Macrobius Saturnalium lib. I. cap. 18. cum Deorum omnium nomina ad unum vollet referre, hunc Orphei versiculum recitat:

Bacchus, Sol, Orcus, & Juppiter unus & idem.

Quod Deus unus sit.

Quod autem Deus unus sit solummodo, patet ex Lactantio de falsa Religione libro I. cap. 3. Quod illa summa rerum potestas, ac Divina Vis, ne semel quidem dividi potest: quicquid enim capit divisionem, & interitum capiat necesse est; si autem interitus procul est à Deo, quia incorruptibilis est, & æternus, consequens est, ut dividi potestas æterna non possit; Præterea, quando pluralitas esset deorum; se queretur, quod illi partiti inter se essent officia; ut ex illis quilibet sufficere omnibus nequiret; & nisi singularium partium potestas ad unam providentiam referatur, non poterit summa illa constare potestas; unoquoque nihil curante amplius, quam quod ad eum proprie pertineat; Et de iis vide Gyraldum Syntagma I.

Dii erant Daemonib.

Sciendum quoque prædictos Deos, qui in templis à Gentibus adorabantur, ibique responsa reddebat, non alios fuisse, quam Dæmones; etenim Homerus summum illum Jovem Dæmonibus aggregavit, sicut & alii Poetæ, & Philosophi, qui eosdem modo Deos, modo Dæmones nuncupant; & illi nequissimi spiritus ubi adjurantur; se Dæmones confitentur; ubi coluntur se Deos mentiuntur, ut errores hominibus immittant, & avocent à veri Dei notione; Ac iidem sunt, qui variis sibi cultus per diversa Regionum condiderunt intentis tantum assumtisque nominibus, ut fallerent; & quoniam divinitatem per se ipsos affectare non poterant, ascivorunt sibi nomina potentium Regum, sub quorum titulis honores sibi Deorum vindicarent: unde facilis probatio, ex quo adstantes Christi fideles Ethiicorum sacrificiis, Idolis responsa dare negabant, & Deos corum fugaverunt,

R I T I B U S.

verunt, ne possent in visceribus Hostiarum futura depingere, ex Lactantio lib. 4. cap. 27.

Est quoque indubiatum Deorum ejusmodi Cultores bonos & iustos esse non posse. Quomodo enim sanguine abstinebunt, qui colunt Deos cruentos Martem, atque Bellonam? quomodo autem Parentibus parcent, qui expulsorem Patris sui Jovem? aut natis ex sc̄ Infantibus, qui colunt Saturnum? Quomodo pudicitiam tuebuntur, qui colunt Deam nudam, & adulteram, & quasi apud Deos prostitutam? Quomodo à rapinis, & fraudibus abstinebunt, qui Mercurii furtæ noverunt? quomodo libidines coercebunt, qui Jovem, Liberum, Herculem, Apollinem, cæterosque Deos venerantur, quorum adulteria, & stupra in maiores, & feminas non tantum Doctis sunt nota, sed experiuntur etiam in theatris, atque cantantur, ut sint omnibus notiora? Possuntne inter hæc Justi esse homines, qui etiam si natura sint boni, ab ipsis etiam Diis erudiuntur ad iniquitatem, & sceleram? Lactantius lib. 5. cap. 10.

Nec Religiosi hujusmodi homines habendi sunt, cujus nomen à vinculo Pietatis est deducum, quod hominem sibi Deus relegarit, & pietate constringerit, quia nos servire ei, ut Domino, & obsequi ut Patri necesse est: Superstitiones quidem vocantur; cum superstitem memoriam Defunctorum colant, aut qui Parentibus suis superstites colebant Imagines eorum domi, tanquam Deos penates: nam qui novos sibi ritus assuebant, ut in Deorum vicem mortuos honorarent, quos ex hominibus in celum receptos putabant; hos superstitiones vocabant. Lactantius lib. 4. cap. 28.

At infelices illi, nec ex sceleribus suis intelligunt, quam grande malum sit, quod colunt; quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & se pie sacrificare opinantur, si cutem laverint, tanquam libidinom intra pectus inclusam ulli amnes abluant, aut ulla maria purifcent: non retinentes memoria, quod Cicero suis Legibus castè ad sacrificia præcipiteret accedere. *Pietatem inquit adhibeto, opes amorem, qui secus faxit, Deus ipse Vindex est.* Quanto satius est mentem potius eluere, quæ malis cupiditatibus sordidatur, & uno virtutis, & fidei lavacro universa vita depele: Quod qui fecerit quantumlibet inquinatum, ac sordidum corpus gerat, satis purus est.

Perseveravit hæc Idololatriæ cæcitas penes homines usquequò Christus. R. N. humana carne assumpta misit Apostolos suos in universum mundum prædicare Evangelium, quorum quoque discipuli idem sunt prosequuti: donec Theodosii, & Valentini Imperantium Iesu prædicta Idola, eorumque templo funditus eversa sunt: unde Gentiles ubique concussi, atque pro defensione Deorum suorum multos Christianos occidentes; nec non Episcopos, inter quos Marcellum Apamœ in Syria Episcopum, cum famosissimum ejusdem Civitatis Jovis templum demoliendum curaret: cuius Martyrium describit Sozomenus lib. 7. cap. 15. additque Theodoretus lib. 5. cap. 21. Dæmones ejus templi ruinam impedire conantes Aqua signo Crucis sanctificata fugatos fuisse. Ceterum Zelus, qui tetigit Orientis Episcopos sub ipsis Principibus pii Idola demoliri, atque Occidentales impulit id ipsum præstare, si quidem a sancto Martino plurima in Galliis diruta fuisse Deorum templo, magnauste ista occasione

DE PROFAN. ROM.

catione ab illo edita fuisse miracula, quibus Ethnici hujusmodi demolitionibus resistentes ad fidem conversi sint; narrat Severus in vita S. Martini cap. 10. ex quibus conjecturam capere possumus, quid à ceteris quoque sanctis Episcopis gestum fuerit. Quæ quidem anno 390. cœpta, sequentibus sine dubio agi perseverarunt; nullibi autem majori studio quam Romæ delubra prostrata esse, constat ex Hieronymo in procœm. lib. 2. Commentar. in Epist. ad Galatas, & tradit Baronius dicto anno 390.

CAP. II.

Ex Ethnicis ante Christum natum fuerint ne aliqui salvi?

Diximus in antecedenti Capitulo, quod ex Philosophis ante Christum in carne natum, eorum damnatio proceſſerit potissimum; quoniam plures Deos ipsi, non autem unicum, & verum coluerunt; modo antequam ulterius procedamus de predictis pseudo-Diis dicere est consilium: videndum igitur nobis est in praesenti, *An salus ex fide in Christum fuerit etiam ante ejus adventum?* Neque est audiendum, quin & aliqui ex Ethnicis ante Christi adventum aeternam sint adepti salutem, quod præ ceteris ostendit. S. Prosper lib. 2. de Vocatione Gentium cap. 1. *Abdita est enim semper universis hominibus quedam superna mensura doctrina, qua & si parioris, occultiorisque gratia frui; sufficit tamen factus Dominus iudicavit, quibusdam ad remedium; omnibus autem ad testimonium.* Certe enim Christus antequam adventum, ut dixi, quibusdam etiam Ethnicis ipsam veritatem detegere dignatus est; atque ad Job respxissimo videtur. S. Augustinus Epistola 49. dum ait: *Cum enim nonnulli commemorantur in sanctis Hebreis libris jam ex tempore Abraham de stirpe carnis ejus, nec ex populo Israel, neque ex adventitia societate in Populo Israel, quis tamen hujus sacramente participes fuerunt; cur non credamus etiam in ceteris haec aequaliter illas gentibus alias alios fuisse; quamvis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus?* Quapropter auctor epistolæ ad Demetriadem speciosa elogio Job appellat, *Virum ante Evangelia Evangelium: & Apostolicum ante Apostolicam præcepta, & discipulum Apostolorum:* quia nimirum ea penè didicisset, quæ postmodum Apostoli docuerunt, edoctus scilicet ab ipso Veritatis, & Justitiae largitore Deo. Est enim in confessio apud Catholicos, hominibus in statu naturali constitutis, opus fuisse ad salvitatem speciali aliquo Divinae gratiæ auxilio, quo ad fidem in Christum perducerentur, neque enim naturalem legem sufficere ullatenus potuisse; Sed neque ipsis legi scriptæ traditæ Judæis ea vis inerat; & hoc est, quod Apostolus in Epistola ad Romanos docet: *Non Legis opera, atque actiones, sed fidem fuisse, qua Abram in istum effecit;* Quod idem defcribit S. Thomas in sua summa parte 3. quæst. 60. articulo primo, ibi: *Nunquam homines potuerunt salvari ante Christi adventum, nisi fuerint membra Christi; quicquid dicitur Act. 4. non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, sed ante adventum Christi homines Christo incorporari.*

porabantur per fidem futuri adventus: nec minus perspicue S. Augustinus epist. 57. inquit: *Sicut etiam illi, quando idem sacramentum oculorum erat, credebat Christi incarnationem futuram, sic & nos credimus factam: Et a nobis autem, & ab illis futuri expectavimus ad judicium ejus adventus: Et quamvis Judaei loco Baptismi, qui hodie est necessarius, Circumcisionem haberent, ea tamen gentes non utebantur, quibus fides abunde tunc erat.* Divus Thomas parte 3. quæst. 68. art. 1. ibi: *Licer ipsum Sacramentum Baptismi non semper fuerit necessarium ad salutem; fides tamen, cuius Baptismum Sacramentum est, semper necessaria fuit.* Atque hoc idem de Gentibus esse statuendum clarè evincit, quod de Christo ajebat Aggæus Propheta cap. 2. *Et veniet desideratus cunctis gentibus: siquidem ex Romanis, Græcis, Aegyptiis, & similibus, qui Christum venturum desiderarent, fatendum est, & tis aliquam de Christo venturo iudicatam fuisse notitiam, quoniam rei ignoratæ nullum concipere desiderium possumus.* Hinc Augustinus epistola 89. *Ut sciamus etiam antiquos infios, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberarunt & nos, fidem scilicet Incarnationis Christi, qua illis pronunciabatur, sicut & a nobis facta annunciatur.* Sed quatenus in contrarium adducatur Lactantius divin. instit. dum voluit Pythagoram, & Platonem, qui amore indagandæ veræ sapientiæ ad Aegyptios, & Persas penetrarunt, ab Judæis, penes quos ea tunc veritas erat abstinuisse; *Siquidem, inquit ille, aversos esse Divina providentia, nescire possent veritatem, quia nondum fas erat alienigenis hominibus Religionem Dei versi, justitiamque nescire:* Quoniam non usquequaque id verum est, neque enim veritatis radios ab eorum obtutis subduxit Deus, qui recta incedentes semita, procul ab errorum caligine pervestigatum illum irept. Dixit equidem ille Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis, quarite, & invenietis, pulsate, & aperietur vobis:* multum enim interest, qua ratione, qua via, quibus auxiliis queratur, quidve sit, quod potissimum queritur, & inquit S. Ambrosius epist. 10. *Qui per Dominum querit, invenit: Laban, quia querebat Idola, non invenit.* Invenit Regina Austri, quæ quainvis Ethnica rectæ voluntatis ductu è longinquis Regionibus veræ sapientiæ adipiscenda causa profecta est. De qua Regina S. Paulinus sic refert epistola prima. *Barbara natione non animo, & in aperto peregrina, sed in occulto Iudea sanctorum fieri Civis optabat; unde non solum cœlesti præmio Resurrectionis beata, sed etiam potestate Apostolorum de Judæis adulteris judicandi, ipsius ore Judicis digna censetur, quia Christum in Salomonem mirata, verum Regina cœlestis effectum in imagine mystica Ecclesia prævidens impleverat.* Certè enim Christus ante suum adventum quibusdam etiam Ethnicis ipsam veritatem detegere dignatus est, ut de Job inquit Divus Augustinus lib. 18. de Civitate Dei: *Divinitus prævisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt pertinentes ad Hierusalem spiritualem.* At de Platone, & Pythagora quis nescit non Dei, sed suam ipsorum gloriam aucupatos, & multis etiam culpis fuisse obnoxios, adeo ut alter luxui, & libidinibus addictus, alter etiam magicas curiositates lectatus fuerit.

Id quæ cause fuit, cur Justinus Martyr in Apologia 2. non Abrahamum solum, sed & Socratem, & Heraclitum Christianos iis verbis appellaverit: *Christum Præmogenitum esse Dei edicti sumus, Verbumque, ac Rationem esse, cuius universum humnanum genus est particeps*, antea ostendimus, & quicunque ex prescriptio rationis vixerunt, licet impii habitus sint, quemadmodum inter Gracos Socrates, & Heraclitus, atque iis similes; inter Barbaros vero Abraham, & Ananias, & Azarias, & Misael, & Elias, & complures alii. Quamobrem comprobatur, quod Justini mens in prædicta Apologia fuerit Dei Filiūn Verbum, ac Rationem rationis compotes fecisse homines: qui verò rationis ductu vitam innocentem transigerent, illud consequitos esse, ut Christiani fierent, hoc est eo fidei lumine afflarentur, ut Christum venturum crederent, sive illi ex Populo Dei peculiari fuerint, ut Abraham, aliqui, sive ex Ethniciis, ut Socrates, qui ab iisdem Ethnicis impius habitus fuit, quia nimis Deos respueret, quos ipsi colebant: qua potissimum de causa mortis sententiam subiit. Quanquam non sit in hoc ambigendum multo clarius Abrahamo Christum innotuisse, quam Socrati; quoniam ex Apostolo ad Ephesios 4. *Unigenite data est gloria secundum mensuram donationis Christi*. Et si Socrates verè ullam Christi cognitionem habuit, habuit illam ut loquitur Justinus involutam nimis, & subobscuram; sed quæ eo tempore satis esse poterat ad salutem tribuendam.

At verò Divus Joannes Chrysostomus, homilia 38. in Matth. quamvis videatur docere Dei solius cognitionem necessariam tum temporis fuisse, dum inquit: *Poterant enim tunc homines etiam Christum non confessi salvare, non enim hoc ab illis perebasur, sed us Idolatria abstinerent, unumque solum Deum cognoscere*: Et subdit exemplum de Macchabæis, & tribus pueris, & de aliis apud Judæos, quos optimam vitæ rationem sequitos, ejusque cognitionis mensuram servasse, dum ait: *Ad consequendam enim salutem Deum solum nosse, tunc sat erat: nunc id non sufficit, sed & Christi cognitione opus est*. At profecto de notitia ad religionem profitendam necessaria loquitur Chrysostomus: nam Macchabæi ipsius quidem Christi venturi fidem habebant, ut sentit Nazianzenus, forsitan & Socrates, uti Justino videtur, illum tamen in adito cordis custodiebant: siquidem fides quæ corde concipitur, ex Apostolo ad Romanos 10.c. tanquam justificationis instrumentum necessaria semper est, at nos semper, quæ ore emittitur fidei professio, sed tum demum cum res postulat. At prīcis illis ante Evangelium temporibus, qui fidei professionem edere adiebantur, sat erat; si unum se Deum credere fatarentur; de Christo autem non opus erat, quicquam proferre, nec credita sibi speciali privilegio mysteria profanis evulgare, qui nec illa intelligere ullatenus poterant. Itaque cum ait Chrysost. sat tunc fuisse solum Deum nosse, nunc verò etiam Christi notitia opus esset, intelligendus est de perspicua illa, & explicita notitia, quæ post Christi adventum ad ipsius confessionem requiritur. Quam ob rem fatendum est, eos omnes, qui sive apud Ethnicos, sive apud Judæos lumen ipsum non repulerunt, quo docentur rectam vivendi rationem, subdium à summo Deo reportare, ut Christum perfectè cognoscerent, ac demum per ipsum Christum ad immortalitatis præmia pervenirent. Hinc Diony-
fius.

Sus Areopagita de cœlesti Hierarchia cap. 9. in fine inquit: *Omnes autem Angelos, qui singulis Gentibus præsint, ad illud ipsum principium, ut proprium eos, qui ultro, ac pone sequantur, deducere.* Cum etenim intelligatur à Dionysio Deus pro ipso principio proprio, quæ proprietas non ad Israelitas solummodo, verum & ad Gentes pertinet, ut inquit Apostolus ad Romanos 3.c. *An Iudeorum Deus tantum? nonne & Gentium?* & nominavit se Christus Joan. 8. cum a Judæis interrogatus; *Tu quis es?* respondit *principium, qui loquor vobis.* Quapropter ea Dionysii mens fuisse videtur, ut Tuteclares Angeli gentes præcipue edocerent Christi Incarnationem; hoc enim mysterium explicitè faltem Doctioribus etiam ante Evangelium credendum erat, ut iis salutis janua patesceret, ex Divo Thoma 2. 2. quæst. 2. artic. 7.

Advertendum insuper, quemadmodum Judæis Prophetas ad Christi fidem aliquaratione nunciandam, ita Gentibus suos Vates fuisse datos, tradit Augustinus epistola 49. ibi: *Ab initio Generis humani alias occultius, alias evidenter, sicut congrueret temporibus Divinitus visum est; nec prophetari desisteret, nec quis in eum crederent, defuerunt, ab Adam usque Moysen, & in ipso populo Israël, qui specialis quodam mysterio Gens prophetica fuit, & in aliis Gentibus antequam venisset in carne.* Id vero munus præcipue inter Gentes habuerunt Sibyllæ, quemadmodum lib. 6. stromatum scribit Clemens Alexandrinus. Ac fane cum libro primo idem afferat prolatum ab Heraclito fuisse, non humaanitus, sed divinitus potius apparuisse Sibyllas: supponendum est sapientem illum virum nonnulla de Christo ab ipsis quoque Sibyllis eliciuisse, iisque ascensum fidei præstissime: Ut propterea non immixtò Heraclitus inter eos à Justino Martyre collocetur, qui Christianam fidem ante Christi adventum aliquatenus percepérunt. Quam fidem implicitam vocat sanctus Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 7. ibi: *Non fuerunt salvati absque fide mediatoris; quia & si non habuerunt fidem explicitam in Divina providentia, credentes Deum esse Liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscensibus spiritus revelasset.*

Sed Heraclitus quamvis Sibyllino Vaticinio credi dicitur, non tamen creditur Virgilius, qui Sibyllæ Cumæ carmina tam aperte de Christo loquentia, & pertractavit, & aliorum detorsit, cum versaretur uterque in tenebris Gentilitatis: *Quia nimis ut in Psalm. IIII. Exortum est in tenebris lumen rectis;* Et Heraclitus recto trahite incedebat: Per devia Virgilius. Ille veram Philosophiam amplexatus, unique Deo cultum exhibens, & vitiorum labes fugiebat, & virtutem sectabatur: Hic vero Idolatriæ ad dictus, & à veritatis luce procul aberrans, ut propterea immunis non fuerit à maculis, exercens potissimum calamum commentitiis figurantis. Itaque, quod adeò perspicue de Filio Dei vaticinata fuerat Sibylla, ridiculè Maro ad Pollio-
m filium transtulit Ecloga 4. ibi.

Jam nova progenies cœlo demittitur alto?

Subsequitur modo discutere cuan locum Clementis Alexandrini, qui in libro stromatum Philosophiam à Deo hominibus concessam voluit, nimis recte vivendogratam, & ante Christi adventum fuisse hanc necessariam Gentibus ad Justitiam,

quemadmodum lex Hebræos docebat, ut iis verbis potissimum. Ac sanè præter ea, quæ dicta sunt; illud Clemens voluit, Philosophiam quasi viam stravisse ad justificationem; cumque esset ex Dei dono piz, atque innocentis vita norma: qui amplectatus illam fuisset, fidei lumen à clementissimo Justitiae largitore consequbatur; inde justificatio; jactabant siquidem Judæi adeo suam légem, ut Ethnico, qui eam nona reciperent, ab æternæ vita consortio excludendos omnino crederent, quam opinionem evertere studet Apostolus ad Romanos cap. 2. ibi: *Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ sunt legis, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.* Ethnæ de Gentibus ante Christi adventum intelligenda esse Theologi censuerunt: & ex iis, quæ fuerit Clementis sententia, in aperto est maximè ex ejusdem sequentibus verbis: *Preparat itaque Philosophia, et tu dirigens, qui à Christo perficitur.* Perspicuè indicans non à lege naturali, non à Philosophia, sed ab ipso tantummodo Christo perfectionem, sive eam justificationem provenire.

CAP. III.

De Matre Deorum.

Num. 16.

Hæc una, teste Orpheo, est mater hominum, materque Dorum, & idem Orpheus Terram omnium matrem dixit, divitias, & opes largientem, vel quod remedia multis non modo pecorum, sed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit. Servius Matrem Deum appellari putat, quod ipsa sit ex iis Diis, qui Cœli certas non habent sedes, sed ubique generatim ab omnibus coluntur. Magna Mater à Martiano configitur Grandæva, corpulentaque Mater, quamvis fœcunda circumfusaque partibus, tamen floridam, discoloremque vestem herbida palla contexuerat, in qua totus Gemmarum, metallorumque cœsus, atque omnium proventus, frugumque, & sationum larta admodum ubertate ferobantur; & idem subdit, quod qui Allium gustasset, arcebantur procul ab hujus Deæ templo.

Appellata est Maja, & Magna Mater, teste Macrobo à Magnitudine, ipsam enim arbitrii sunt tanquam Piam Matrem maxima sua ubertate cuncta nutrire, & suo gremio morientia suscipere. Item bona Dea, quod omnium nobis ad victum bonorum terra causa sit: & Faunia, quod omnibus animantibus faveat; & Ops quod ipsius ope vita nobis constet: Appellata est Cybeles à monte Cybclo, in quo à Mente Patre Phrygia Rege fuerat exposita: Dicta est Berecynthia, Idæa, Dyn-dimena, Ovid.

*Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Ideæ festa Parentis erunt.*

De hac eadem Plinius lib. 2. ait: *Sequitur terra, cui uni rerum natura partim eximia. Nos noscentes excipit, naros alit, semel editos sustinet, & semper novissime complexa gremio jam ab reliqua natura abdicatos, cum maxime ut Mater operiens.*

Et

No. 16. p. 62.

No. 19. p. 74.

Ede Tellure Dea sic etiam Statius in Thebaide:

*O Hominum, Divumque eterna Creatrix,
 Qua fluvios, sylvaque animarum semina mundi
 Cuncta, Prometheusq; manus, Pyrrhaeque saxa
 Gignis, & impereis, qua prima clementa dedisti,
 Mutaistique viros, qua Pontum ambisque vehisque.
 Te penes, & pecudum gens mitis, & ira ferarum,
 Et volucrum requies, firmum, asque immobile mundi
 Robur, & Occidens te velox machina caelis
 Acre pendente vacuo, te currus uerque
 Circnit, o rerum media, indevisaque magnis
 Fratribus: ergo sumit tot gentibus alma, tot alio
 Urbibus, ac Populis subterque, & desuper una
 Suffici, &c.*

Sanctus Augustinus lib. 7. de Civit. Dei cap. 24. Tellurem eadem dictam esse Magnam Matrem, ait, quod Tympanum habeat significari Orbem terræ: quod Turres in capite Oppida; quod sedes figatur circa eam, cum omnia moveantur, ipsam non moveri, quod Gallos huic Deo ut servirent, fecerunt, significato eos, qui semine indigeant, terram scilicet oportere: Habebat enim Gallos Sacerdotes à Gallo Phrygiz fluvio sic denominatos homines eviratos, qui cum furore Divino correpti erant infanticium more circumquaque cursitabant, capita affida rotatione quatientes. Leonem adjungunt solutum, & mansuetum; ut ostendant nullum esse genus terræ tam remotum, ac vehementer ferum, quod non subjici cuique possit: vel forsitan aliquid ad regnum; Leo namque est aliorum animalium Rex; & sicuti subjectus est curui Deo Opis, ita Princeps, & Reges terræ, quamvis soluti sint naturæ legibus, tamen secundum leges debent & ipsi vivere, nec non ab ipsa terra necesse habent, ut sibi subministrarentur opes. Addit Isidorus lib. 8. quod simulacrum ejus cum clave singebatur, quia tellus clauditur in hyeme, & vere aperitur, ut fruges nascantur. Sed de illo vide Gyraldum, Phornutum, & alios.

Sanctus Augustinus lib. 7. cap. 26. de Civitate Dei, tractans de turpitudine factorum Matris Magnæ contra omnem virorum, & mulierum verecundiam, inquit: *Vicit Matris Magnæ omnes Deos filios, non numinis magnitudo, sed criminis.* Et hæc prosequitur.

CAP. IV.

Jupiter.

Jupiter à principio Jovis appellatus est à Juvando, postea adjuncto altero vocabulo, dictus est Jupiter, quasi Jovis, sive Juvalis Pater, sicuti Liber Pator, & Dis pater, Neptunus pater, Janus pater, Mars pater, pro quo & Marspiter dixerunt Antiqui, ut est actor Celsus cap. 12. lib. 5. & è contrario dixere Vejovem Deum, cui nulla esset jupiteri facultas.

Jupi-

Jupiter dicitur Genitor, & Rector, & eo nihil majus: Plaut. Most. scen. i. act. 2. ait: *Jupiter supremus summis opibus, atque industriis Me perisse cupit.* Idem in Captiv. scen. i. act. 4. *Jupiter supreme serva me, measque auget opes.* Dicitur quoque Jurantis, adjurantisque, Plaut. Men. scen. 2. act. 5. *Per Jovem, Deosque omnes adjuro.* Imprecantis Plaut. Most. *At te Jupiter, Diique omnes perdant.* Item bene optantis, idem in Most.

Ita ille faxit Jupiter.

Dicebatur Optimus Maximus, Cicero pro Domo sua. *Quocircate, Capitoline, quem propter beneficia Populus Rom. optimum, propter vim maximum appellavit.*

Fingunt Poëtae Aquilam fulmen Jovi porrigeret, quod hæc avis omnium altissimè subvolet, nec istu fulminis lœdatur. Dixere tamen Veteres: *Ne Jupiter quidem omnibus placet:* id est neque Jupiter ipse sibi pluat, sive non, unicuique placet, Theognis in sentent. Fuit quoque adagium *Procul à Jove, procul à fulmine;* nempe non esse cum præpotentibus agendum, qui nutu possint perdere, si quando libeat: maxime cum Regibus, atque Tyrannis.

Sunt alia infinita, quæ dici possent de Jove, de cuius cognominibus inquit Arnobius lib. 7. *Tot monstra, quot Jovis nomina;* ut est videre Rosinum Antiquit. Roman. lib. 2. cap. 5. ubi Patalipomena. Referam solum, quod de illo inquit Lactantius lib. 1. cap. 10. *Jupiter Deorum Pater, qui Optimus Maximus nominatur: nonne à prima sua pueritia impius, & penè parricida reprehenditur? cum Patrem Regno expulit, ac fugavit, nec expectavit mortem decrepiti senis cupiditate regnandi, & cum paternum regnum per vim, & arma capisset, bello est à Titanis laceritus, quibus viciis reliquam suam vitam in stupris, & adulteriis consumpsit; & Regium puerum rapuit ad stuprum: hac qui fecerit, videimus, an Maximus?* certe Optimus non est, quod nomen à Corruptoribus, Adulteris, & Incestuosis abest.

C A P. V.

De Marte & Venere.

COnjunxerunt veteres hos Deos, non quidem, quod conjuges essent, sed Amasii. Mars dictus inquit Varro, quod maribus in bello præstet; & à Sabinis Mavors dictus, quod magna vertat, ex Servio. Hunc Romani summo cultu venerati sunt, quod existimarent Parentem ipsum fuisse Romuli: accedentem enim Martem ad Rheam Silviam Romuli matrem concubitum cum ea, in nummis expressum videamus; sicuti etiam finixerunt Romani ex Venere, & Anchise natum Æneam; unde in nummis etiam expresserunt Mercurium deducenter Venerem ad Anchisen in Ida monte decubentem, ut cum eo congrederetur.

Dictus fuit Gradivus à gradiendo in bolla ultro citroque, sive à vibratione hastæ, ut inquit Festus. Hujus templum elegans, & magnum extra Urbem prope Portam in via Appia, quod à L. Corn. Sulla restitutum, ampliatumque, ac supra centum columnas positum, ferunt. Fuit aliud simile in Circo Flaminiio, cuius membrinit

mittit Corn. Nepos, sicuti etiam in Capitolio ædes Martis fuit à Tito Tatio vota, & exstructa, cuius simulacrum Jovi Capitolino cedere noluisse, ab aliquibus proditur. Mars Ultor ab ulciscendo dictus, huic templum in suo foro sumptuosissimum Augustus extruxit Bello Philippico, quod Patris sui ulciscendi causa suscepit, refert *Sueton.* & *Ovid.* lib. 5. fast. *Dionys.* lib. 54. cuius Icones in nummis conspicuntur.

Refert *Lactantius* lib. 1. cap. 10. quod *Mars homicida, & cedis criminis ab atheniensibus ex gratia liberatus, ne videretur nimis ferus, & immanis, adulterium cum Venere commisit.*

Venus enim cum Marte concubuit, Sol Vulcano prodidit, ille catenas adamantis excogitavit, quibus adulteros vinciret, illa in dolii vindictam, ut videbatur, legitimam quinque Solis filias, amoribus succendit. De hoc adulterio. *Ovid.* lib. 2. de arte amandi, & lib. 4. *Metamorph.* & lib. 1. *Amorum, Eleg.* 1.

Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit,

Notior in celo fabula nulla fuit.

Martialis lib. 5. epigramm. 7. ad Vulcanum:

Parce Pater, sic Lemniacis lasciva catenis

Ignoscat conjux, & patienter ames.

Fabulæ prædictæ de Adulterio Martis, & Veneris, data fuit occasio, sive quod indomita quæque ab Amore superentur; sive quod Martis Planeta cum Venere coniunctus benignissimus sit, ut Mathematici docent; unde communis templo utriusque Deo data Altaria. *Claudianus Catm. de Magnete:*

Mavors sanguinea, qui cuspide verberat Urbes,

Ez Venus humanas, que laxat in otia curas,

Annati delubratenent communia templi.

Venus generationis, voluptatisque, & formæ Dæa à Gentilibus credita est; ideoque dicta Venus, quod per eam omnia proveniant ex Cicerone. Varro autem inquit: *Poeta semen cœlo igneum cecidisse dicunt in mare, ac natam è spumis Venerem conjunctione ignis, & humoris, quam haberet vim significantes.* De hac eadem vi generandi à Venere inquit Euripides apud Stobæum titulo 12. de Venere.

Quam magna vis fit Veneris, an non vides?

Quanta illa quoque numen extendat suum,

Alio illa teque, meque, & omne hominum genus;

Cerne, amet si imbreu terra, cum sterili solum

Squallore lugens poscie humectas opes.

Rursum amat etiam aether ipse, Venerisque impetus

Ferros madoris explet in terram sinns:

Quæ fœderata mutuis amplexibus,

Quod ubique rerum est, proferunt, ac nutriunt,

Hinc vita, visque seculis mortalibus.

Plurimis cognominibus, & templis Venus honoratur, & inter hæc Calva nominatur ab eventu; sic enim *Lactantius* lib. 1. cap. 10. inquit: *Urbe à Gallis occupata*

pata obfessi in Capitolio Romani, cum ex mulierum capillis tormenta fecissent, adem Veneri Calva consecrarent, & refert etiam Vegetius lib. 4.

Erat etiam Veneris Libilitinae ararium, quod Servius Tullius instituit, in quo defunctis certi pretii nummi inferrentur, Dionys. lib. 4. in hujus templo vendebantur ea, quae ad funera pertinebant, cuius rei causam refert Plutarch. aut esse hoc unum de Numæ Regis sapienter institutis, quo discerent homines ab iis rebus non abhorrire, neque propiaculis eas ducere: Aut voluisse Veteres ex hac ipsa remoneare caducum esse, quod esset natum: una eademque Dea, & ortibus, & interitibus praesidente, Horat.

Magna pars mei vitabit Libilitinam,

id est mortem.

Veneris Genitricis templum Julius Cæsar potitus victoria Pharsalica instituit; quia ab Julio Aeneæ filio, Veneris nepote genus ducere videri volebat, eique spolia de hostib[us] dicavit: in hoc collocavit Augustus statuam ænacem: Cæsari Divo cum stella crinita supra caput ipsius fulgente, quia ejusmodi post mortem ejus stella visa est, de quo meminit Dio. lib. 43. Appianus lib. 2. de Bello Civil.

Plato in Symposio, inquit duas esse Veneres: alteram antiquiorem, & Matre carentem Cœli filiam, quam etiam Cœlestem cognominamus: alteram juniores Jovis, & Dionis filiam, quam vulgarem vocamus. Marsilius Fic. in Platon. Conviv. orat. 2. cap. 7. ait. Venus duplex est: una est intelligentia illa, quam in mente Angelica possumus: altera est vis generandi animæ mundi tributa: utraque sui similem comitem habet amorem, illa amore ingenito ad intelligendam Dei pulchritudinem rapitur, haec amore suo ad procreandam eandem pulchritudinem in corporibus: illa Divinitatis fulgorem in se primum complectitur, deinde hunc in Venerem secundam traducit, haec fulgoris illius scintillas in materiam mundi transfundit.

Sicuti prior amplectenda, ita posterior fugienda, & de hac posteriore Ficinus de vita produc. lib. 2. cap. 8. Venus senibus fugienda est, nam & juvenibus detrahit vitæ plurimum, & non consulit natis; sed inascurit, & etiam herbas statim productæ femine siccatur; de qua Virgilii Epigramma:

Compedibus Venerem, vincis constringe Lyam.

Ne te muneribus ladat uterque suis.

Vina sicut sedent, natis Venus alma creandis.

Serviat, hos fines transfluisse nocet.

Post hæc scripta mense Maii præterito, refosum fuit ex ruderibus clivi Scauri insigne: **Ærum simulacrum Veneris, quod hic effigiat: impopropono.**

Posita est illa inter duas Columbas, quas esse in tutela ipsius Veneris fictum putant; quia fœtui semper indulgent, luxuriam inter se excitando, inquit Apollodorus, velex Athenæo Columbae in Cypro (unde Venus magno Jove prosata) primum repertæ, & inde in alias Regiones translatae, refert Pierius lib. 22. cap. 3.

Reperiuntur apud eandem Venerem duo Amores, quorum unus speculum, alter pharetram tenet, quæ propriæ sunt Veneris, eorundemque Amorum symbola.

Nec

Nec unquam reperitur Venus sine Amore: Duos effigiatos Amores, alterum colestem, alterum vulgarem esse, ut Plato in symposio ait: *Venus non est sine Amore; & una esset, utram esset Amor, cum vero duo sint Veneres, duo quoque Amores sunt.* Hinc Proclus in hymno Veneris apud Stobaeum titulo 63.

*Arce animam probris, & honestis subjice flammam
Terrigena pellens furiatum virus Amoris.*

Sub duobus praedictis Amoribus est Delphinus Neptuni symbolum, cum ille praestat Mari, Malleus Vulcani, Herculis Clava, Serpens Aesculapii, Fistula Panis, Apollinis Pharetra, Crotalum Cybelis, seu Bacchi, quæ, & similia non aliud indicare voluerunt, nomen Veneris, & Amoris triumphos, ac quantum illi in alios quoscunque Deos prævaleant, eosdemque sub iugis suamittant demonstratur, inquit Proclus in Veneris hymno:

Omnibus hic labor est Veneri servire parenti.

Hinc Sophocles apud Stobaeum titulo 63.

*Pueri Venus, qua dicta non tantum est Venus,
Sed omnium unanominum vim possider,
Eademque Dis est, visque non superabilis,
Eadem furor limphaeus, eadem & merum
Amoris, eadem luctus.*

A t Euripides ubi supra:

*Qui non Amoris Numen admirabile,
Supraque cunctos caelites possum puer;
Aut stupidus ille, aut orbis experientia,
Ignorat, homini maximus quis sit Deus.*

Sic etiam Antiphanes:

*Equidem Cupido primus, & Calestium,
Cunctis superior, atque majoris pretiss,
Nam nemo reperitur usque adeo tenax,
Adeoque duris, aut severis moribus,
Qui non suorum tribuat hunc partem Deo.*

Sophocles similiter in Phædron:

*Non in virorum sola Amor se pectora
Et feminarum insinuat: ipsa quin Deum
Sollicitat animas, & serum ponti gregem.
Nec ipse contra rendere Omnipotens Deum
Rex audet: ultra flexus Imperium subiit.*

At quoniam sincere Poeta, etiam ipsos Deos hac pice perniciosa infectos; si credere est peritis, non aliud remedium, quam fugam, proponit Ovidius i. de Remed.

Me duce dannosas homines compescite curas.

Nec quicquam pernitosius mora, ut idem auctor sic refert
Sed quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus assidue, cras quoque fiet idem,
Interea sacra serpunt in viscera flamma,
Et mala radices altius arbor agit.

Et in principio fugandus amor, ut idem epist. 16.
Dum novus est, capto potius pugnemus Amor;
Flamma recens parva sparja recedit aqua.
 Et idem lib. i. de Remed.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente,
Et tua laeturo subtrahere colla ingo.

C A P. V L.

De Mercurio & Minerva.

Veteres hos conjunxere, non quidem conjugio, sed communitate studiorum. Mercurius à Latinis dictus quasi medius current, quod sermo medius inter homines sit, cuius ipse Deus ab antiquis credebatur. Festus ait: Mercurium à mercibus dictum esse; hunc enim negotiorum omnium Deum existimarent. Glossator in Persium Satyr. 5. ait: *Ipsum Deum luci dicunt; unde, & cum saccello pingitur, & à negotiatoribus plurimum coletur.* Addit Isidor. lib. 8. ult. Ethymol. Capite canino effigi solitum, quod canis sagacissimus sit animalium. Fulgent. lib. 8. Mytholog. Mercurium dici voluerunt, quasi mercurium curam: *Pennata calaria, quod negotiantum pedes, ubique peragendo, quasipennatis sint: Virga serpentiibus nexam, quod mercatoribus dicit aliquando Regnum, & scepterum, & vulnus us serpentium. Galero cooperio capite pingitur, quod omne negotium sit semper absconditum.*

Quod autem cum sacculo eum depinxerant; interpres Marsupium è Zona pendulum resondendæ pecunia, sicuti etiam Sueton. in Vitell. cap. 16. simul dilabentibus eundem, Zona se aureorum plena circundedit, confugitque in cellulam Janitoris.

Multa munia Mercurio tribuerunt, nempe, ut Deo sermonis; unde Internuntius Deorum existimatus, Mercatorum etiam Deus, qui pondera, mensuras, & quæstum ex mercatura facere instituerit, teste Diodoro: Litteras, Musicam, Palæstram, & Geometriam invenisse dicitur, refert Galenus Pergamenus.

Cyllenius dictus Mercurius, inquit Festus, quod omnia rem sermo sine manibus conficiat. Camillus idem dictus ab Hetruscis, quod esset Minister Deorum, Camillos enim ministros Deorum veteres appellabant. Communis Deus vocatur Mercurius; & cum quis in itinere quippiam invenisset, solebat prefari; *Communi Mercurio, qui rei inventæ conscientis est; ut qui in viis versetur, etc' n'm solus Mercurius natura celestium, terrestrium, & aerorum habere judicatus est.* Horat. lib. 2. Ode 10.

Tu piis lati' animas reponis
Sedibus, virga que levem coerces
Aureat turbam, superis Deorum Gratias & imis.

Ni-

Nihilominus Lactantius Firmianus lib. i. cap. 10. de falsa Relig. de hoc ipso mensuratiens sic ait: *Mercurius Fūr, ac nebula, quid ad famam sui relinquit? nisi memoriā fraudum suarum; cetero dignus, quis a palestram docuit, & lyram primus invenit.*

Cultus præcipua veneratione à Germanis antiquis Tacitus lib. 13. Annal. Veneres Hermondis diversam aciem Maris, ac Mercurio sacravere. idem de moribus German. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque bestiis latere fas habent.

Apud Græcos & Romanos in compitis Civitatum statuas ei erigebant. Herodot. lib. 2. Ut Mercurii statuam facerent porreto cum feretro. Plutarch. de præcept. Republicæ gerendæ: *Eam ob causam Mercurium seniores sine manibus, & pedibus rigente fascino fingunt; eo quod omnem rem sermone sine manibus conficiant.* Idem apud Macrob. lib. 1. saturnal. cap. 9. Vocatæ sunt hæ statuæ Hermae: eo quod Latini Mercurium sermonis, & nunciorum Deum fecerunt. Hinc Alciatus Emblem. 98.

Ut sphæra Fortuna, Cubo sic insuet Hermes,

Artibus hic varisis, casibus illa praest.

Adversus vim fortuna est ars facta, sed artis

Cum fortuna angala est, sape requirit opem.

Sicutus Pomp. lib. 5. de hujusmodi statua. *Cylenius Mercurius dictus est, quod omnem rem sermone sine manibus conficiat, quibus partibus corporis qui carent, Cylenos vocant.*

Materia harum staturarum, vel lignum, vel marmor, ut ex Juvenale, vel Lapis, & Heliодoro. Scholiaстes ejusdem Juvenalis ad Satyr. 8. Hermes effigies æneæ, & marimoreæ sine manibus, quales videmus in Circo, Hermes Athenienses ante Janus pro Religione positos habuere.

Plures fuere Mercurii, inter quos Trismegistus ab Ægyptiis in veneratione habitus.

Minervæ, sicuti & Mercurio erigebatur Ara communis; immò, & utrumque numen in eadem statua, quæ ob id Hermathea dicta est; ac si dicas Mercurio-Minervam: Hanc in Academia sua Villæ Tusculanæ posuit Cicero; ut, cum illa omnibus annino Gymnasiis præset, illic eloquentia parens, ac moderator doctrinæ esset. Turnebus lib. 8. cap. 14.

Bellis præterat Ovid. 5. Fast. Enfibus exercitibus bellica lethæ Dea est. Statius lib. 4. Regina bellorum virago:

Erat & Lanificiis præposita; Quam gelam orditam esse, & colorasse perhibent, Ovid. 6. Metamorph. fabul. prima. Idem lib. 1. de Arte amandi.

Quid facis Æacie? non sunt tuam nubera lana?

Tu titulos alia Palladis arte peto.

Varius Flaccus Argonaut. lib. 3.

Dat pieras auro, atque ardentes murice uestes,

Quas rapuit telis formosa vocantibus Austris

Fippophile,

DE PROFAN. ROM.

70
Olivæ quoque inventricem, & fabricæ multarum artium repertricem; ideoque illi vulgo Opifices supplicant. Præterea, quia sapientia in capite dicitur esse hominis, & Minerva de capite Jovis nata fingitur, ideoque sensus sapientis, qui invenit omnia, in capite sit.

Minerva, ut inquit Cicero, dicta est à minuendo, vel minando, quia prudentiæ Deafit, & Belli; Minervam vult Arnobius esse dictam, quasi Meminervam, quia eadem sit, quod memoria; & ideo de Capite Jovis nata fingitur. Pallas etiam dicitur, vel à Pallante Gigante occiso, ut scribit Servius, vel quod in Pallante palude sit orta.

Fuit à Pompejo Magno dclubrum Minervæ consecratum confecto Bello annorum 30. de quo Plinius lib. 7. cap. 26. in quo fuit etiam breviarium rerum gestarum à Pompejo. Fuit in Urbe Roma Minervæ sive Palladis Aventinæ templum, de Ovid. 6. Fast. & alii.

CAP. VII.

De Æsculapio.

Num. 12. **A**Esculapius non sine flagitio Apollinis natus, non aliud divinis honoribus dignum fecit, nisi quod sanavit Hyppollitum; mortem sane habuit celebriorem, quia a Deo meruit fulminari. Hinc sanctus Cyprianus de Idololatriæ vanitate, ait: *Æsculapius, ut in Deum surgat, fulminatur: Hercules, ut hominem exuat, oecet ignibus concrenatur.* Hunc Tarquinius de Illustribus viris ait: incertis parentibus natum, expositum, & à venatoribus inventum, canino lacte nutritum, Chironi traditum didicisse Medicinam; fuisse atem Messenium, sed Epidauri moratum.

Romæ coli cœpit, cum Q. Fabio, & Junio Bruto Scæva Coss. ingens pestilentia urbem & agros vastavit: Libri Sibyllini aditi quæsitum quisnam finis? aut quod remedium ejus mali à Diis daretur, inventumque in libris Æsculapium ab Epidauro Romanum accersendum, quod paulò post factum: Missi enim Legati Epidaurum, & ab incolis benignissimè accepti, & in Templum Æsculapii perduci; Anguem quem Epidauri pro Æsculapio coluerant, sponte ad Romanorum Navem pergentem, Romanæ vexerunt; ibique Templo condito coluerunt; scribunt historiam Val. Maximus, prolixè Livius lib. 10. & Florus in epitom. lib. 11. Ovidius lib. 13. Metamorph. & alii.

Templum ei Romæ conditum in Insula Tiberina; cuius rationem reddit Plutarchus problem. 94. quod ægroti à Medicis maximè sustententur.

Refert Baronius in anno 145. & ibi Spondanus num. 6. & 7. tempore Antonini Pii, de Serpente tanquam Æsculapio palam exposito, & oracula ejus nomine conficta per Alexandrum ex Schola Tyanæ Magum, & incantatorem; nec non ab eodem Serpente nomine Æsculapii facta Romæ miracula: & hæc omnes consentiunt ejusdem generis fuisse cum illis, quæ olim à Vespafiano, & postea ab Hadriano facta fuere.

Venan-

Venantius Fortunatus Episcopus Pictaviensis, Cedrenus, Methaphrastes in Sylvistro, & alii, præter acta in aliquibus supradictis deprevarata referunt de Dracone in specu morante, & lethali halitu homines enecante, quem sanctus Pontifex Sylvester obsignatis januis æreis signo Crucis, quibus specus claudebatur, perpetuo ergastulo tranciparit.

Hunc Draconem, seu Serpentem apud Romanos sacro sanctum fuisse testatur Phinius lib. 29. cap. 4. quem allatum ex Epidauro tot intercurrentibus saeculis suo tempore fuisse superstitem tradit; vulgoque in domibus pastum esse; ac nisi incendii semina exusta fuissent, non potuissent fecunditatati serpentes resistere.

Sanè quidem ejus Colubri, quem Romani colerent, cellam fuisse ad extincionem superstitionis obsignatam à sancto Sylvestro perfacile est creditu; cum post hac nulla penitus ejus extet memoria; nisi quod Gentiles Deo suo carcere nolentes, quem fame extinctum nossent, ex ligno aliave materia alium fabricarunt, gladium ore gestarem, oculis rutilantibus gemmis metuendum, ac terribilem; eidemque pariter iaspem collocato devotas Virgines floribus exornatas eo modo in sacrificium offerebant, quatenus insicias munera deferentes gradum scalæ, quo tegebatur fraus, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, quod sic mansit usque ad Honorium Imperatorem; cum iterum per sanctam Monachum impostura detecta, ipsoque contracto serpente, caruere penitus superstitionis alumni Avito Deo: rem gestam sanctus Prosper de prædic. par. 3. quæ accidit Römæ suo tempore, narrat, de qua etiam Baronius anno 324. n. 97. & seq. & Spondanus anno 315. n. 8. & seq.

Post hæc à me scripta, cum Dominus Octavius Tronsarellus exhibuerit mihi ē suo Musæo figuram Aesculapii ex albo marmore cubitali, quam hic delineatam apposui: voluit & ipse quoque Dominus Octavius, ut est ipse eruditissimus, & locupletissimus omnium antiquitarum, hæc infra notata supradictam Aesculapii figuram miscens conigure, quæ ad verbum extant transumpta.

Domini Octavii Tronsarelli in ejusdem Aesculapii figuram Enarratio.

Bonum omen: Aesculapium Medicinæ artis parentem, salutisque datorem in medium afero. Deus hic apud Ethnicos filius Apollinis fuit, qui & Asclepius in Homericō versu dicitur; quem apud Theodoricum Cirenensem Acciaiolus sic vertit: *Huc homini Pater est Asclepius, arte medendi clarus:* Omnes prægrandem illi appingunt Serpentem & hujuscce rei causam, ut fabulosæ ita varie exponunt. Fertur quidam ex antiquis Sacerdotibus, ut ex Natali Comite Mytol. lib. 4. habemus, serpentem perexiguum in ovum vacuum cornicula inclusisse, ceraque studiose oblitum in luto, quodam in loco occultasse, mox ara instructa populum in concionem ad eum locum advocasse, cum nunciaret omnibus palam, se Deum esse ostensurum. Post concionem incognitis quibusdam vocibus usus, Apollinem & Aesculapium invocavit, ut dexter ac felix illi Civitati accederet; deinde phiala aquam hauiens in profundum demersa, ovum illud una cœpit, quod præsentibus multis fregit, pullumque recentem

centem serpentis inveniens, cunctos homines in admirationem rei induxit. Postea vero serpentem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiose semoventem, illud ita crevississe ajebat, ac Deum esse Aesculapium Apollinis filium. Hic Apius ab initio dictus est, verum quia Asclen quendam Epidauri Tyrannum sanavit, utroque nomine conjuncto Aesculapius; & ab Homero, supra memini, Aesclepius appellatus est. Inde vero serpentes in ejus tutela crediti sunt: eodem interim virtus Aesculapii processit, ut mortuos in lucem reddere posse crederetur. Glaucus interim Minois Cretæ Regis filius, cum murem insequeretur, in dolium mellis cecidit, atque ibi suffocatus est; hunc ubi Pator Minos quereret, neque uspiam inveniret, Aesculapium precatus, ut filium in lucem redderet, vitæque restueret, cumque hoc illi forte impossibile videretur, & hoc tam ingens opus aggredi renueret, a Minoe tandem carcere detentus, speluncisque abditus, & vi coactus fuit. Hic dum maximo agitabatur dolore, nec illa esset fugæ ratio, forte accidit, ut serpentem ante pedes sese conglobantem viderit; & forte suæ vitæ insidiantem noverit; hic baculo, quo cogitabundus innixus erat, serpentem encavat, tum alter serpens ad mortuum socium illico accedens, herbam quandam attulit, qua tacta serpens ille revixit. Hanc herbam statim Aesculapius Glauco imposuit; & ita Regis filium in vitam revocavit. Hinc mos fuit Aesculapio baculum gestandi, cui serpens intortis spiris circumvolvutus esset, ut in plurimis hujuscemodi simulacris videre est; Verum ut in Pierio lib. 16. Hieroglyph. cap. 1. habemus, ipse dicit fuisse statuas Aesculapii, per cujus non baculum, sed crura, & genua serpens flexuosis voluminibus præsertim Romæ implicaretur, salubritatisque Deus hoc insigni decoratus esset: Serpens enim quid est aliud, nisi ingenti numismatum testimonio Salutis symbolum, & Hieroglyphica nota: nam multa in humanum genus remedia ex serpentibus procedunt. Ifigonus apud Indos memorat, Cirnos centenis quadragenis annis vivere, quia viperinis carnibus aluntur; & Tertullianus inquit, tantam inesse Cervo vivacitatem, quippe quod ipse ætatis suæ arbiter serpente pastus, veneno augescit in juventutem.

Dextera Poculum tenet Aesculapius; sic & Salus patéram porrigit: medicamentorum enim potionibus diluuntur morbi, infectisque membris ægritudo abstergitur, & corporis vigor renovatur, pharmacisque vita conbibitur.

Porrò ad pedes hujus numinis bene sese habet Aquila, & ægrotantium Deum comitatur; nam ipsa erga filios, si quando illis ægrotare contingat, magnæ sedulitatis officio utitur, & cum ob stomachi debilitatem cibum concoquere nequeant, illa sanguinem è præda exsuctum, oreque haustum suo in os pullorum immittit, levique ac digesto facile recreat cibo, qui fracti morbo difficillimum concoquere non valerent. Aquila magno acie acumine oculos fixè in Solem erigit, lucisque æternæ radios haurit. Non tangitur fulmine, & quod templis non parcit, Aquilas veretur. Paucissimus morbis obnoxia est. Quin imo *animalium est valentissima*, ut inquit Aldrovand. lib. 1. Ornithol. de Aquila pag. 17. omniumque præterea avium (rejecto explosoque fabuloso Fœnico, quem sexcentos & sexaginta annos vivere vulgus nugatur) vivacissimum esse perspectum est, mortisque larvas ac territamenta adeo abhorrens, ut

ne ipsa cadaverum exanima corpora tangat, ut pag. 34. & 40. idem Aldrov. lib. 1. Ornithol. asserit. Immò ipse Aquilæ conspectus salutem nobis auspicatur: Nam Dejotaro regi omnia ferè auguria captanti, cum Aquila visa fuit, continuuit se ab eo tecù, quod frequenti nocte concidisse refert Valer. Max. lib. 1. cap. 4. de Ominibus, & ita salutis nunciam pericitanti se fecit. Sic apud Plutarch. in Parallel. Helenam jamjam sacrificandam Aquilâ singulari beneficio à morte subripuit; parique modo Valeria Luparia virgo sacrificio forte destinata ab hac ave liberatur. Ab eaque agriculta præservatur apud Ælianum lib. 17. cap. 37. & non minus memorabili exemplu apud eundem lib. 12. cap. 21. ab Aquila infans, cui nomen postea Tilgamus impostrum fuit, servatus est. Quin & ipsa, quanquam mortua, in usum medicinæ se valde parat, ut latè habet idem Aldrovand. lib. 1. Ornithol. pag. 75. si fortè mori eam dicimus, de qua Psalm. 102. habemus: *Renovabitur ne Aquila juventus tua.* Quæ verba D. Hieron. ita dilucidat: *Aquilam, ubi sensuerit, pennis supra modum gravari, ideque fontem ab ea queri, cuius apergine pennis egerat, quibus levata calorem intra se colligis, sanarique tum primum oculos, mox ab immersione in juventutem redire.* & S. Augustin. eodem in loco: *Impulsam nature vi collidere rostrum ad petram, cuius astris excussa ea parte, qua redundabat, ad cibum redire, atque ita ex eo senio reparari, ut omnino juvenescere videatur.* Hujus autem Aquilæ imago à dextero Æsculapii latere jure, hoc est feliciter, posita est. Xenophon. ita de Cyro Persarum Rege lib. 2. de Pœdia Cyri: *Aquila dextera apparens, itineris dux facta, Deos, Henræque precacis terram colentes Persidem, ut se propitijs juvarent, ac misericordias suæ pararent.* Et de eodem paulo ulterius hæc habet: *Aquila autem volans dextra leporum despiciens in fugientem irruit, & percussit; Anguriam igitur Cyrus cum cœpisset, levaret, tum jovem regem adoravit, dixitque ad presentes. Venatio quidem pulchra est futura.*

In sinistra autem Æsculapii parte, Arietis caput flexis cornibus insculptum est, & aptè quidem Aris Æsculapio apponitur Symbolum conservatricis naturæ: Unde in nummo Gallieni Imperatoris Aris impressius cernitur, addita inscriptione; *Jovi Conservatori;* & in altero Saloninæ nummo Aris habetur cum his notis, *Ammoni Conservatori,* Ammon autem in Lybia erat Juppiter arictinis cornibus, qui laboranti, & sitienti exercitui amoenissimo fonte robur, & salutem attulit & (ut habemus in Laborio) quemadmodum Latini Jovem, sic Ægyptii Ammonem salutis Deum agnoverunt, colucruntque; unde apud eosdem Ægyptios in more positum fuit; cum se quisque invicem compellebat, Ammonis nomine salutem auspicari. Sic & Æsculapio salutis Deo Aris intortis cornibus mèrito apponitur: *Arietina quippe carnis & juniores minus humidi, minusque viscosi sunt, & caro Arietum Agmina, & Ovina prefertur; si bene concoquuntur laudabilem, & copiosum sanguinem generant, maxime castrorum; est enim calida, & humida temperatæ, & eandem ob causam boni saporis.* Bellonius lib. 3. Observ. 46. & sic agrotantium saluti maximè confulit: Addam etiam Arietis signum in celo expellendis malorum affectibus ineunte Vere ab omnibus observandum. Albumansor in suo introductorio lib. 2. cap. 5. *Calidum*

inquit temperatum est principium generationis, & motus animatorum; frigidum autem contra principium corruptionis, & diminutionis rerum; idcirco justè ab Arietate sumpsis Zodiacus principium; cum enim Sol Arietem perambulat, accedit tempus temperate calidum, & incipiunt res generari, augmentari, & renovari. Ovidius primo Faistorum:

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,

Et nova de graviro paluisse gemmatum est.

Sic in nostro Æsculapio salutis Deo perspicimus prægrandem serpentem, qui illi membra circumligat; sinistra baculum, dextera poculum tenet, à dextra Aquilam, à sinistra Arietis Caput exsculptum habet; & non tam ægris, quam eruditissimum ostendit.

CAP. VIII.

De Hercule.

Herculem Jovis, & Alcmenæ aju[n]t fuisse filium, qui ob fortitudinem, & gloriam Ethnicis creditus est inter Deos relatus: quamvis Cicero libro tertio de Natura Deorum sex memor et fuisse Hercules, tamen prædicto ex Almena, & Jove aliorum res præclare gestas communiter ascribunt. Herodotus inquit, Herculem unum ex duodecim Diis Ægyptiorum fuisse, Græcosque ab Ægyptiis hoc nomen mutuatos, indidisse filio Amphitronis. Quo factum est, ut licet plurimi fuerint Hercules, qui variis temporibus floruerunt omnes heroica virtute, rerumque gestarum magnitudine insignes; tamen hunc unum reliquorum omnium labores, & restituenè gestæ tribuuntur, ut est videre apud Diodorum Siculum, & alios.

Lactantius Firmianus lib. i. cap. 9. de falsa Religione inquit de prædicto Hercule, qui ob virtutem clarissimus inter Deos habetur: Nonne orbem terræ, quem per agrasse, & expurgasse narratur, stupris, libidinibus, adulteriis inquinavit? Nec mirum cum adulterio esset genitus Alcmenæ. Quid tandem in eo potuit esse divini, qui suis ipse vitiis mancipatus, & mares, & foeminas contra omnes leges infamia, dedecore, flagitio affecit? sed nec illa quæ gessit, mirabilia talia judicanda sunt, ut virtutibus divinis tribuenda videantur: si Leonem, aprumque superavit; si aves sagittis dejicit, si equos feroces cum Dominis intererit, & similia: opera sunt hæc fortis viri, hominis tamen, & hæc quæ vicit fragilia, & mortalia fuere. At animam vincere, iracundiam cohibere fortissimi est, quæ ille nec fecit unquam, nec potuit: ex quo fit, ut ille solus Vir fortis debat judicari, qui temperans est, & moderatus, & justus. Nam illud quidem nemo negabit, Herculem non tantum Euristheo servisse Regi, sed etiam impudicæ mulieri Omphalæ, quæ illum vestibus suis induitum sedere ad pedes suos jubebat, pensa faciem: detectabilis turpitudo, sed tanti erat voluptas. Navigavit ergo cum Argonautis, expugnavitque Trojam, ira percitus in Laomedontem obnegatam sibi pro filiæ salute mercedem. Idem furore, & insania percivit uxorem suam cum liberis intererit: Hunc homines Deum putant, sed Philisteos

Actes ejus hæres non putavit, qui faces supposuit arsuro, qui arctus ejus & nervos
cremari, & dissolvit, qui ossa ejus, cineres in Oeta monte sepelivit, pro quo mu-
nere sagittas ejus accepit.

Sed quamvis Lactantius Herculem lascivientem supponat, ut diximus nihilominus, quoniam ex mea antiqua metalli figura eundem Herculem hic effigiatum proposui, qui sinistra clavam erectam tenet, dextera vero pudenda comprimit: quasi hoc nobis velit indicare, quod ipsemet dum sinistra manu clavam erectam tenens fortia heroice gerit; dextera tamen, ut quid difficilius veneros appetitus cohibeat, ac refrænet. Pierius Valerianus hieroglyphicorum lib. 34. cap. 30. inquit cum Ægypti sacerdotes genitale viri martu cohibitum pingebant, hominis continentiam cogestu describebant; hinc illud Virgilii ex Lactantio:

*Ana sitim sedent, natis Venus alma creandas
Serviat, hos fines transfluisse nocet.*

Hinc aliqui in hoc fortes fuere, qui potius excastrari voluerint, quam illico coitu contaminari, de cuius facti fide quære Cyprianum, & Origenein. Præcipuum autem illud in Christianorum institutis præceptum ponit Eusebius: *Ventrem, queque sub ventre sunt, coercenda esse.* Sane Anacharsis Scytha, ut refert Laertius in ejus vita, convivio acceptus apud Solonem, itamox decubuit compositus, ut una manu pudenda, altero vero os obsignaret, palma ad id appressa, datus per hujusmodi gestum continentia, atque silentii monumenta: eam verò toto vitæ tempore continentiam à deliciis omnibus alienam sequutus est Anacharsis: quare status ejus inscriptum erat, *Lingnam, ventrem, mensulam compescere:* nam ille nimurum ante omnes probus est, qui tribus his sibi egregie temperarit. Neque parvam hujus continentia laudem meruisse videtur Alexander Macedo, qui adhuc juveni, cum puella, noctis bona parte peracta deducta cisset, ut cum eo dormiret, quærenti Regi tarditatem causam, respondit illa, expectasse se, donec maritus cubitum iret: commotus Alexander ministros acriter objurgavit inquiens: *Reducite hanc; parum enim abfuit, quin vestra culpa factus fuerim adulter.* Qui & captivas Darii puellas quanta integritate servaverit, ignorat nemo: exempla hæc adolescens ætate fervidus, deliciis affluens, adulatoribus undique circumseptus, sponte præsttit, ut nos qui monitis dubio procul sanctioribus eruditum sumus, aliquando cogeret erubescere.

C A P. IX.

De Baccho, seu Libero.

Liberi cognomentum Baccho impositum, quod Vindex, & assertor Libertatis, & à Civitatibus erecta illi in foro statua colebatur; is enim liberas fecit Bœotia Civitates; & primus triumphavit Scholast. Juvenalis ad satyr. 14.

Inter Deos antiquorum nullus est, quem tam diversis nominibus antiquitas insignierit: unde magnam partem corundem cognominum complexus est Ovid. lib. 4. Metamorph. his verbis:

DE PROFAN. ROM.

*Thuraque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque Lyxum
 Ignigenamque satumque iterum, solumque Bimatre
 Additur his Nysaeus, inde tonsusque Thyoneus,
 Et cum Lenae genialis confitor uva,
 Nycteliusque parens, Eleususque & Iacchus, & Evan,
 Et que preterea per Grajas plurima gentes
 Nomina Liber habet.*

Auson. Epigramm. 28. & 29. & Elias Vinetus eleganter ibidem.

Orgya me Bacchum vocant.

Osyrim & Egyptus putat.

Mysta Pharaonem nominant.

Dionysion Indi existimant.

Romana sacra liberum.

Arabica gens Adonenum,

Lucaniacus Penthem.

Receptius tamen illi erat in sacris Evius Virg. 7. Aeneid.

Evoe Bacche frenens.

& Sidon. Apoll. Carm. 12.

Foris sagittiferas Evan populatus Amyclas.

Vitifer, seu vimi inventor Abbas Urspergensis in Chronico, *Hoc tempore Dionysius,*
quis & Liber Pater vitium dicitur ostendisse hospiti sue in Attica terra: Tibull. lib. 2.
 Eleg. 3.

At in Bacche tener jucundae confitor uve,

Tu quoque devotos Bacche relinque lacus.

Lactantius Firmianus lib. 1. de falso Relig. cap. 10. refert Liberum Patrem in senatus Deorum summae suisse auctoritatis; qui apud Jovem solus oranium triumphavit, exercitum duxit, Indos debellavit; sed invictus ille Imperator Maximus ob amorem, & libidinem turpissime vinctus est: nactus enim Diu, nactus est impudicari, mulierem in littore, atque illam Patris proditricem, fratris interempricem, ab alio reliquit, & repudiatam, in conjugium sibi vendicavit, & Liberam fecit, & cum ea pariter ascendit in Cœlum. Nenamena credo audivisse unquam obscenitatem similem, quam de hoc non dicam Deo; sed infami & spureissimo monstro refert Arnobius circa medium 5. libri adversus Gentes, ad quem remitto Lectorem, ne castas illius aures offendam.

Erepingebatur Bacchus, refert Jul. Hygin. fabul. 225. *Pectore nudo, manib[us] brenniis, capite cornuto, viribusque coronato, Tigris inequitanus, manu dextera racemum portendebat, sinistra poculum, ut etiam scribit Phornutus de Nat. Deorum.*

Poculum illud è cornu Bovis. Nonius Dionysiacon lib. 12. *Et poculum carnum habuit bovis cornu. Arnob. lib. 5. ad finem: Mercurius Pinnatus, Esculapius baculo Ceres Adamantis cum grandibus, ac in Liberi dextera pendens poterunt cantharus.*

Tigris

RITIBUS.

77

Tigris ei sacravit, quod feracissima quæque pectora vino domentur. Martialis lib. 8. Epigr. 26. Ovid. i. Amor. Eleg. 2. & Silius Italicus lib. 17. bellum Punic.

Qualis odoratis descendens Liberas ab Indis

Egit pampinos fragata Tigris currus.

& Claudian. de 4. Honorii consulatu,

Irens blande sub vincula Tigres.

Thysum autem in ejus sacrificiis receptum; id est Hasum hedera involutam, quam exercitus ejus in India ad decipiendos rudes Indorum animos, belloque indomitos gestavit. Virg. 6. Aeneid. Tacitus ii. annal. de Agro in alio quens: *ipsa crine fluxo abyssum quatens.*

Sacra ejus, seu mysteria nocturna erant, & facibus accensis per urbem discubebant, crateres vino plenos statuentes, neque quicquid turpidudinis, scelerumque vino, & nocte suadentibus omittebatur D. August. de Civit. Dei lib. 18. cap. 13. & Hudencius lib. 1. in Symmachum.

Quod & ebria jam tunc

Ance oculos Regis Satyrorum insaniam fecit;

Et fecisse reor stimulis furialibus astas

Menadas inflammante mero, in scelus omne rotatas.

Veteres, ut ostenderent quantum Bacchi, Priapique Numina inter se consenserunt, immò potius unum amborum esse nūmen; in Bacchanalibus ex collo membris vestigiarum suspensam gestabant: hanc phallum appellabant ex siculeno ligno dolorum; sed apud Suidam legitur ex Corio rubro, hanc imaginem olim impressam fuisse, quae inter Coxas suspendebant, per Urbem discubantes, cum Bacchanalia celebrauerat. Cartarius de Diis antiquorum, ubi de Baccho & Priapo fol. mihi. 295.

In Cistis sacra hæc confida erant, & singulis tribus annis excitabantur magnō viis Græciæ concursū. Seneca in Hercule Octo act. 2. in Choro.

Nos Cadmeis orgya ferre

Tecum solita condita Cistis,

Cum jam pulso fidere bruma

Tertia Soles evocas astas.

sq̄ locum multa congregavit Antonius de Rio.

Incunabulae igitur Vere Orgya celebrata noctu, unde & Bacchus Nyctelius dicitur; Scivis ad versic. 302. Aeneid. Liberi sacra tertio quoque anno innovabantur: sane suendum Orgya apud Greacos dici sacra omnia, sicut apud Latinos Ceremonia dicuntur; sed iam absurè Sacra Liberi Orgya vocantur, vel à furore, vel à motibus nocturnis, quod nocte celebrarentur: unde & ipsa sacra Nyctelia dicebantur, qua Populus exclusa causa turpitudinis. Hinc Ovid. lib. 1. de Arte amandi.

Nycteliumque Patrem, nocturnaque sacra precare,

Ne jubeant capiri vina nocere tuo.

Lubet rescribere in proposito ad cognitionem Antiquitatis extare hic in Agro Romano extra Postam Colimontanam, seu Lateranensem Rudera quamvis à terra ele-

elevata; tamen ab eadem terra desuper obruta, instar parvi Collis, ac etiam intus vacua ex fictili lapide satis eleganter constructa, & adhuc bene servata sub dominio Illustriſ. & Reverendiss. D. M. Antonii Cuccini Episc. Anglonen. antiquitatum, ac diversarum scientiarum, eruditissimi; Ad locum prædictum memini cum ego adduxisse fel. record. Cardinalem à Balneo una cum Claudio Monneterio Antiquario Emin. Cardinaliſ. F. Barbarini; & cum ibi esset sermo inter illos de prædicto loco, dixerunt indubitantes, quod propter obscuritatem, ac etiam subitus terram tantam ædificii molem ad aliud non fuisse exstructam, quam ut in ea præfata Orgya, seu sacrificia in honorem Bacchi, seu Deorum Infernalium celebrarentur.

Hinc summo jure Bacchus, quamvis inter Deos Conſentes ab omnibus cultus, tamen Scythæ non admiserunt Dionysiaca ſacra. Quod *nefas ducerent Deum colere, qui ad insaniam adigeret.* Herodot. lib. 4. Roma etiam ejectus testimonio Tertulliani in Apologetico cap. 6. *Etiam circa Deos vestros; qua perfette decreverunt Patres vestri, idem vos obsequientissimi recidifis:* Liberum Patrem cum Mysteriis Consules, Senatus auctoritate, non modo Urbe, sed universa Italia eliminarunt. Quæ ille hauit à Cicero 2. de legibus: *Quid ergo aget Bacchus, Eumolpidaque nostri, & augusta illa Mysteria, siquidem ſacra nocturna tollimus? non enim populo Romano, sed omnibus bonis, firmisque Populis leges damus.*

Eſlet hic etiam habendus sermo, quales Baccho fuerint Comites, ſeu Minifti; nempe Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thiye, Mimallones, Naidæ, Tytiri, Nymphæ; ſed de iis omnibus, & aliis ſimilibus vide Rosinum antiquitatum Romanarum lib. 2. cap. 11. & alios.

CAP. X. De Termino.

Numa Pompilius Romanorum Rex, cum publicum agrum Populi Romani, & Privatum certis limitibus, terminisque definivisset, Sacellum erexiffe Termino Deo traditur in Colle Tarpejo, cui animatum nihil ſacrificaretur, ſed Liba tantum, pultes, & frugum priuitiæ Dionysius Alicarn. lib. 2. Quod ſi quis occuluerit, aut tranſtuliferat ſacrum, eum eſſe Dei Lege reum statuit, ita ut volenti eum occidere tanquam ſacrilegium, & ſecuritas aderit, & pollutionis expiatio: Saxum verò fuit hic Deus, unde & termini agrorum publicorum, & privatiorum tales fuerunt, licet, & poſtea ſtipes, & arbor, & tegula etiam pro termino poſita.

D. Augſt. lib. 4. de Civitate Dei, cap. 23. recitat fabulam, cum Rex, inquit Tarquinius Priscus Capitolium fabricare vellet, eumque locum, qui ei dignior, aptiorque videbatur à Diis alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid facere contra eorum arbitrium, & credens eos tanto numini, quoque Principi voluntate cefluros, quia multi erant illic, ubi Capitolium eſt, per augurium quæſivit, utrum cedere vellent Jovi, ac locum illum concedere? omnes ceflerunt præter Martem, Juventam, & Terminum, atque ideo Capitolium ſic conſtructum eſt, ut iſti quoque intus

istus escent. Mars autem cedere noluit, nam bellorum viribus dominuntur erant Romani totum terrarum orbem, & spolia hostium in Martis honorem relaturi: Terminus verò & Juventas cedere noluerunt, quod Romani in omen traxere, fore ut unquam termini urbis moverentur, nec unquam juvenilis vigor defesset. De Roma Martialis bellorum triumphatrice, hæc Virgil. lib. 6.

*Super & Garamantas, & Indos
Proferet Imperium.*

Et de termino, & juventa:

Imperium sine fine dedit.

Facto Jovis templo, foramen fuit relictum in tecto supra ipsum Terminum. Ut libero Cœlo terminus frueretur. Sed de iis, & aliis, vide Gyraldum de Diis Genitum, syntagm. 1. fol. 43. & syntagm. 17. fol. 527. ac etiam Rosinum antiquit. Roman. lib. 2. cap. 20. ubi Paralipomena.

CAP. XL De Sylvano.

ATULENUS hic tabulam effigiatam ex lapide albo duorum circiter palmorum, Num. 20. cum latitudinis, tum altitudinis, quam ego in meo Musæo libens detineo, Silvanum repræsentat, cui à priscis illis hanc fuisse pro voto dicatum constat ex ejusdem literis in calce.

De hoc ipsomet Marmore meo meminit Grutherus in suis inscriptionibus his verbis:

Stathic Silvanus inter Quercum, &
Palmam, altera manu falcem putatoriam
habens, altera ramum, cuius extremo
nescio, an Nux Pinea eminat.

A dextris, ad altare tibicen canit adstantibus duobus aliis;
A sinistris, duo idem adstant, quorum hic
nescio, quid vasculi utraque manu
cápiti impositum sustentat: ille
Porcam dicit ad tergum vittatam.
Subscribitur.

SACRUM. SANCTO. SILVANO. AUG. VOTO.
SUSC. EX. VISU.

Reve-

Reverendissimus Jacobus Philippus Tomasinus Episcopus Aemoniensis in eruditissimo suo opere de Donariis hunc ipsum meum Silvanum concinne delineatum repræsentavit, & elogiumde eo doctè composuit.

Silvani à silvis, ubi versabantur, denominati sunt. Silvanus Cyparissum puerum amasse perhibetur: Puer hic Cyparissius mansuetissimam Cervam habebat, quam cum Silvanus ignarus occidisset, puer est dolore extinctus, quem Deus amator in Cupressum arborem ejus nominis vertit. Et eam pro solatio portasle dicitur: hinc Poeta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Silvane Cupressum.

Unde Silvanus in meo marmore habet Cupressum in manibus, & à dextra illius extet
Cervus.

Hanc ita fabulam Servius in Georgicis. In Aeneide verò super hos versus:

Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos

Arvorum, pecorumque Deo, lucumque, diemque:

Sic scribit: Publica Ceremoniarum opinio hoc habet, pecorum, & agrorum Deum esse Silvanum, &c. Est apud Aelianum de Histor. animalium, Cratin Sybaritan concubuisse cum Capra, & inde natum puerum, qui Caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fuerit in Deorum numerum relatus, & Silvanus Deus appellatus; Scribit de eodem Sylvano D. August. lib. 6. & lib. 15. de Civit. Dei.

Hunc Agricolæ, ut arvorum, & finium Dominum colebant; Cives ut Matronalis pudicitiae insidiatorem, omnés vero ut conjugii conservatorem. Et latè Geraldus in historia Deorum, syntagn. 15. Plura mihi essent dicenda, quæ ob reverentiam prædicti Reverendissimi Tomasini, qui doctissime scripsit in meam figuram, missa facio.

Mos fuit apud antiquos Silvano apponere titulum Sancti; ita ut illi peculiaris sit, & Aldus Manutius Pauli filius in sua Orthographia quatuor recenseat Sylvani inscriptiones hoc titulo Sancti insignitas, quorum postrema mentionem facit Agricolæ Dci.

S I L V A N O S A N C T O
S A C R U M
M. F L. V A L E N S
M I L. C O H. X. P R.
7. A G R I C O L. V O T.
S. L. M.

cioè, solvit lubens meritò.

Cap.

C A P . X I L

De Priapo.

Priapus Deus est naturalis membra, & sobolis, ac prolis. Diodorus Priapum Græci, Hircum Ägyptii propter eam corporis partem, à qua sit omnium ortus, inter Deos retulisse traduntur: Vel quia dictum animal post septimum diem ab ortu ad Coitum sit idoneus, ad quem semper sit paratus; Cartarius de Diis antiquorum, ubi de Baccho, & Priapo in fine fol. mihi 207.

Refert Servius, quod Priapus fuit è Civitate Lampaco Hellefponiti, è qua pulsus propter Virilis membra magnitudinem, postea in Deorum numerum receptus, meruit numen esse Hortorum, Virg. 4. Georg.

*Et Custos furum, atque avium cum falce saligne
Hellefponiaci servet tueula Priapi.*

De hoc etiam Horatius:

*Nam fures dextra coerces,
Obsecnoque ruber porrectus ab Inguine Palus.*

Phallus, ac etiam Ithyphallus vocatur, & feretrum significat, quæ è collo pendebant. Dio in sacris Ägyptiorum pudendum Osiridis Phallum vocavit; Et in ejus memoriam cubitales statuae factæ eodem nomine dicebantur, quæ præcincte tibia circumferebantur; Item ponebatur Ithyphallus in hortis propter generationem, ubertatemque eorum; iis enim præesse dicitur propter fecunditatem, cuius ipse symbolum putabatur. De quibus Gyraldus in historia Deorum de Priapo, syntagma. 8. Cartarius ubi supra. Hinc Columella in Carmine de Hortis:

Sed truncum falce dolatum

Arboris antiqua numen venerare Ithyphallis;

Horatius in sermonе de Priapo:

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus scannum faceret, ne Priapum,
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum, aviumque
Maxima formido: Nam fures dextra coerces,
Obsecnoque ruber porrectus ab inguine palus.
Est importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, veraque novis considere in hortis.*

Phornutus Priapum Deum describit; & quid membra pudendi magnitudo significet? & cur sinum habeat omni genere fructuum refertum? cur Horti, & Vineæ Custos? quid falx in dextera? quæ omnia naturæ totius convenire ostendit. Num. 21.

Ego penes me habeo simulacrum Priapi antiquissimum ex lapide albo: complectitur utraque manu in sinu magnam copiam fructuum, immanissimum habet feretrum, ut inquit Virgil. in Copo:

*Est inguri Custos armatus falce saligne,
Sed non & vasto est ingaine terribilis.*

L

Quod

Quod autem est animadversione dignum induitur vestimentis hodie monachorum nempe Scapulari, Cucullo seu caputio, & patientia, ut ajunt, ac etiam caput rasum instar corona, seu tonsura.

Voluerunt aliqui hoc meum simulacrum effictum ab haereticis in derisum Anachoretarum Ecclesiae primitivae: sed magis probabile est, quod cum Priapus sit Hortorum Deus, & soleat effigie habitu Agricolaram, & rusticorum, ut ait Tibullus:

Agricolam proximus ante Deum.

Gyraldus d. syntagma 8. ubi plura in proposito.

At cum primi Anachoretæ intenderint assumere habitum vilissimorum hominum, ut sunt Rustici, & Agricolæ: propteræa hoc vestimenti genus inter alia maxime abjectum, despiciendumque sumpererunt: siquidem Columella de re rustica describens habitum Rusticorum, seu Agricolaram sic ait: *Cultam, vestitamque familiam magis utiliter, quam delicate habeat, munitam diligenter vento, pluviaque, qua cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, & Sagis, aut Cucullis: similiter Juvenalis Contentusque illic Veneto, duroque Cucullo.* Ita quoque sanctus Praecursor Joannes indutus vestimento ex pilis Camelorum Zona cinctus pellicea, & cibans se lacustis, & melle silvestri: Matth. 3. Marc. 1. Ejusmodi porro vitæ genere jecisse eum monastica vitæ fundamenta, ut post Chrysostomum, & Hieronymum tradit Baronius ann. 31. & ibidem Spondanus num. 6. Et Cassianus de institutis Cœnobitarum lib. 1. cap. 3. describens singula monachorum vestimenta sic ait: *Operimenta, quæ corpus operiant tantum, non quod amictus gloria blandiantur: ita utilia, ut nulla coloris, vel habitus novitate inter ceteros hujus propositi viros habeantur insignia: ita studiofis accurationibus aliena; ut nullis rursum sint affectati per incuriam sordibus decolora;* Postremo sic ab hujus mundi separantur ornati, ut cultui servorum Dei in omnibus communia perseverent.

CAP. XIII.

De Mutini, seu Priapi Idolo.

Nunc referam de Idolo Mutini, seu Priapi reperto, ut est traditio, in Monte Viminali ex ruderibus cuiusdam templi Gentilitatis, quod sicuti credo fore offendiculum ingenuis, & castis viris; ita spero auctoritatem sanctissimorum, & eruditissimorum virorum posse per illud confundi vanam superstitionem Gentilium, & absconam Idololatriam Hebreorum.

Apud Clarissimos Viros Dominos de Gottifredis, quorum magna est eruditio antiquitatum, ac copia veterum Numinatum raro similis apud alios, extathic Roma singulariter Idolum ex marmore albo altitudinis trium circiter palmorum; Representat membrum: Virile erectum junctis pedibus; ut mos fuit apud Ethnicos illud effigieare; à tergo hujus Idoli est aliud quoque membrum virile erectum, sed hoc parvum non amplius parvi digiti, & supra hoc virile membrum parvam insidet puella nuda, quæ propria padenda super parvum apponit.

Sup-

Supponetur communiter apud eruditos viros, quod antequam sponsæ jungentur viris, inviserent templum Mutini, seu Priapi; & apponenter propria pudenda supra hoc Idolum magnum, sicuti expressum est in altero parvo Idolo à tergo.

Hoc nobis expresse demonstratur auctoritate Arnobii lib. 4. adversus Gentes ibi: *Etiam ne Mutinus, cuius immanibus pudendis, horrentique fascino vestras inequare Matronas, & auspicabile ducitis, & optatis. Laetantius Firmianus de falsa Religione, lib. 1. cap. 20. & Mutinus, in cuius sinu pudendo Nubentes resident, ut illearum pudicitiam prior Deus delibasse videatur.*

D. Augustinus de Civitate Dei, lib. 6. cap. 9. *Sed quid hoc dicam, cum ibi sit & Priapus nimis masculus, super cuius immanissimum & turpisimum fascinum sedare venia nupta iubebatur more honestissimo, & religiosissimo matronarum.* Et idem Augustinus lib. 7. cap. 24. ad finem eodem tract. de Civitate Dei.

Et hoc idem referunt Cartarius de Diis antiquorum, ubi de Baccho, & Priapo scilicet 296. ac etiam Brisionius de Ritu nupt. pag. penult. & Rosinus antiquitat. lib. 5. cap. 37. col. finali.

Nec anulta ab iis abhorrebit, quod scribitur in proposito de Hebraeorum Idolatria; & videtur hoc idem ianuere Textus in sacra Scriptura, 3. Reg. c. 15. ubi habemus Macham Matrem ab Asla filio amotam, ne esset Princeps in sacris Priapi, cuius etiam Specum subverterit, & confregerit simulacrum turpisimum, coram quo obsecrata quæque impudentissime exercebantur.

Præterea Card. Bellarminus in Psalmo 105. num. 28. super illa verba: *Initiatus sum Beelphegor:* refert historiam lib. Numeri, cap. 25. quod filii Israel decepti à filiabus Moab, coeperunt fornicari cum eis, & colere Idolum earum dictum Beelphegor, ex quo iratus Deus jussit suspendi in patibulis omnes Principes populi.

Jo. Lorina, P. Societatis Iesu, in d. lib. Nutneri, cap. 25. num. 3. fol. mihi 948. super illa verba: *Initiatus est Israel Beelphegor,* secundum expositionem Rabinorum inquit, quod filii Israel coibant quotidiè cum simulacro obscenissimo in virili membris similitudinem efficeret. Ad quod adverte verbum illud, *Initiati,* quod juxta versionem Latinam idem est, ac sacrificare ex Tertulliano in Apolog. cap. 16. ibi: *Atque ista inde presumptum nos quoque eidem simulacro initiari.* Et Minutius Felix in Octavio; *Hunc jam velim convenire, qui initiarios dicit de cede Infantis, & sanguine.*

Circa figuram puellæ nudæ; quæ insidet predicto membro virili parvo, dignum notatum est, quod Cingulum pectori ejusdem appositum; nominabatur Cestus sine diphthongo, quod sumitur pro Cingulo, & Zona virginea, quam maritus prima nocte dissolvebat; unde Cingulum Veneris, quo ipsa Martem, & Juno Jovem conciliabat. Martialis Epigramm. 13. lib. 6.

Ut Martis revocetur Amer, summique Tonantis,

A te Juno petet Cestrum & ipsa Venus.

Unde Cestum Veneris habere dicuntur, qui novis modis quemlibet in Amorem sui pelliciunt. Item Cestus dicitur communiter Cingulum Sponsæ, quæ legitime Matrimonium contrahebat, aliter tale conjugium nominabatur Incestus,

cui Cingulum illud justarum Nuptiarum non adhibetur, Papinianus in l. siadulcium, ff. adl. Julianum de adult.

CAP. XIV.

De Symbolo Obscenō.

Occasione prædictorum exponam quoque, quid velit denotare Symbolum, seu signum obscenūm, nempe duo membra virilia inter se decussata: etenim cum annis præteritis essem in Rcgno Galliaæ in Comitatu fel. record. Eminentissimæ Cardinalis à Balne apud Regem Christianissimum tunc Nunziæ, & transitum fecerimus per civitatem Nemausi in Narbonensi provincia, ibique admiraremur præclaris antiquorum Romanorum ædificia, in quorum marmoribus sapientius obscenūm symbolum forma litteræ X, effigiatum extabat sculptum. Reversus ego in Italiam cum diversissimè in provinciam Latii apud Reverendissimum Alexandrum Vitricium Antistitem Civitatis Alattinæ, & cum sit in omnibus scientiis ille versatus, & maximè in eruditionibus antiquitatum, ostendit mihi fortalitium antiquissimum ex marmoribus non usitatæ magnitudinis, & in prædictis per multas vices similiter scalpta prædicta eadem symbola, seu signa, ut in Civitate Nemausi, & cum variis inter nos fuerit sermo de explicatione eorundem; accidit, quod iis diebus fuit mihi dono datus liber tunc elaboratus, & in lucem proditus ab eruditissimo Domino Gabrieli Naude Parisiensi modò à Secretis, & Bibliothecario Eminenterissimi Cardinalis Mazzarini, ex quo intellectum prædictorum percipi: siquidem de studio militari tractans lib. 2. cap. 12. pag. 743. refert ex Herodot. lib. 2. quod Rex Sesostris in Urbibus, quas nullo negotio cœpisset, muliebria genitalia in scalpero solitus, ut virilia in iis, in quibus sibi cum viris rem fuisse existimabat. Harum rerum imaginem Pierius Valerianus lib. 34. cap. 21. in frusto antiqui marmoris forma acuminata, hieroglyphicisque referita ponit, & exponit: ibi enim visitur Mutinus humanus medio positus loco; in superiori parte habet Aquilam, & Arcum; in inferiori Cultrum, & Fulmen, symbola omnia fortitudinis, & strenuitatis; in ultima vero marmoris parte scalpta est feminca vulva, que cum sit subjecta narratis hieroglyphicis membra virilis, nil aliud innuant, nisi fortitudinem præesse inertiam: unde in ejus extremitate, sed forte ab ipso Valeriano appositum est dictum:

Vicit armis strenuus, vicit fama inertes.

Et sic ipse dicit, ubi in Columnis, & Obeliscis virilia pudenda conspexeris, bellicos, strenuos, & magnanimos viros superatos intelligas. Et Artemidorus de somniorum interpretatione, cap. 47. scribit pudendum simile esse robori, & corporis virilitati, quia & ipsum horum causa existit: quapropter etiam Virilitas à quibusdam appellatur. Et sic communiter, Virile accipitur pro forte, & magnanimo, & mitiùm effeminate. Terentius in Phorm. *Animo virili,* presentique ut sis, para. Cicer. l. Offic. *Quod enina viriliter, animo quoque magno fit,* id

a Libero Patre, qui primus tam vini, quam Libationum exultimetur invento
hicit Ovidius 3. Faftorum:

*Nomine ab antoris ducunt Libamina nomen,
Libaque quod sanctis pars detur inde foci.*

L 3.

Nu

oris virilitati, quia & ipsum horum causa existit: quapropter etiam
quibusdam appellatur. Et sic communiter, Virile accipitur pro foro,
gnanimo, & iniunione effeminate. Terentius in Phorm. *Animo virili,*
utique ut sis, para. Cicer. i. Offic. *Quod enim viriliter, animoque magno fit,*

2 Libero Patr. ^{per primus tam vini, quam libationum existimetur inventor}
bit Ovidius 3. Faftorum:

Nomine ab antoris ducunt Libamina nomen;
Libaque quod sanctis pars detur inde focis.

pter cuam VI-
s à ymousdam appellatur. Et sic communiter , Virile accipitur pro fortis
tagnanimo , & mihius effeminato. Terentius in Phorm. *Animo virili,*
Sentique ut sis, para. Cicer. I. Offic. *Quod enim viriliter, animoque magno sit,*
id

id dignum viro, & deorum videtur; ex quibus facile inferri potuit fortalitia praedicta tum Alatri, tum Nemaus expugnatu difficultima fuisse.

C A P. X V.

De Romanorum Ethnicorum Sacrificiis.

UT aliquid de sacrificiis, quæ à superstitione Romanorum Gentilitate peragebantur dicamus, non erit absconum aliquid prius recensere de nomine, & origine eorumdem. Deinde de Ritibus. Tertio de Vasis, quæ inserviebant. Et deinde de Personis, quæ ministrabant.

Sacrificium, inquit Isidorus, est victimæ, & quæcunque in ara cremantur, seu ponuntur: Victimæ vero, ut idem ait, sunt sacrificia, quæ post victoriam devictis hostiis immolabantur; sic dictæ, quod vi iustus percutiæ caderent, seu quod vincitæ ad aras duecerentur. Hostias vero dictas ab antiquo verbo Hostio, quod ferio significat. Ovid.

Hostibus à victimis Hostia nomen habet.

Ceterum sacrificia hac ratione peragebantur, cum sacerdos victimam ad aram adduxisset, stans aram manu præhendebat, & preces fundebat primum Iano, & Vettæ, quæ in sacris præcipua Numina erant, ut per illos aditus ad ceteros pateret. Advocabatur Juppiter Pater Optimus Maximus; & omnes ceteri Patres nominabantur; Deinde ne quid præteriretur, aut præpostérè recitaretur, erant custodes dæi, qui attenderent sedulò, alium favere linguis, & tibicinem canere, ne quid infastum exaudiret: sacrum ab Immolatione sacerdos inchoabat, fruges, aut molam saltam in caput Victimæ deponbat addito thure masculo: vocabatur Immolatio, quasi Molæ in caput victimæ colloccatio; deinde vinum simpulo leviter delibabat, & idem postea aspergebat, ac in ignem projiciebat; tandem Victimam Diis oblatam jebebat jugularc Ministros, qui Victimarii, Popæ & Agones nuncupabantur; sed qui adnotis vasculis cruentum excipiebant, victimam excoriabant, abluebant, & ignem accendebant: mox Aruspex, Flamen, & sacerdos viscera rimabatur, atque explorabant an perlitandum fore, & ex omni membro, seu visceri, Ministri partes decisæ farina farris involvabant, quas sacerdos aris impositas foculo accenso comburebat: ubi quod Diis tributum erat conflagrasset, ad epulas ipsi, & convivia convertebantur. Inter recessum Diis laudes canebant, & pedibus psallebant, & pulsatis cymbalis Choræs agebant. Atque hæc de sacrificiis ingreßus refert Rosinus antiquitat. Roman. lib. 3. cap. 33.

Uſus autem Libationum in quoque saerorum genere fuit frequentissimus. Libare etenim est aliquid leviter degustare, quamvis aliqui putent hoc verbum dici a Libero Patre, qui primus tam vini, quam Libationum existimetur inventor, ut vocat Ovidius 3. Fastorum:

Nomine ab antoris decunt Libamina nomen;

Libaque quod sanctis pars detur inde fociſ.

Nullum itaque sacrum fuit, cui vinum non adesset, & vine *Genio* supplicabatur, ait Persius. *Funde merum Genio.* Et Horat. 3. Carmin.
Crus Genium mero curabis, & Porco bimestrī.

Et idem in epist.

Floribus, & vino Genium memorem brevis hora.

Vocabatur hic ritus vinum degustandi Libatio, ut expressum habemus in Deuteron. cap. 32. *De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum Libaminum.* Et Christus R. N. in nocte ante suam Passionem vinum in sanguinem cum transubstantiasset, ex eo ipse gustavit, & statim discipulis præbuit dicens: *Dividite inter vos, & bibite ex eo omnes: sacrificii rationem habuisse in sacra illa institutione probaretur.*

Facta Libatione vinum aspergebatur, hinc 4. Aeneid. in sacris Didonis.

Ipsa tenens dextra Paterq. pulcherrima Dido

Candentis Vacca media inter cornua fudit.

Et Ovid. 1. Fast. Vitem commiseratur à capro corrosam, atque in illum affurgens Poeta ait:

Rode Caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aram,

In tua quod spargi cornua possit, erit.

Fundebatur pariter vinum foculo jam accenso, Virgil. Georgic. 4.

Ter liquido ardescere perfudit necare flammas,

Ter flamma ad summum seculi subiecta reluceat.

Et Ovidius lib. 5. Trist. eleg. 6.

Da mihi thura puer, pinguis faciensia flammam,

Quodque pio fusum stridat in igne merum.

Mactata hostia, membraque flammis imposita in Deorum honorem cremanda vino similiter tam exta, quam etiam femora artis imposita perfundebantur, Homer. in Odyss. *Super autem femora vinum libavit.* & Macrob. lib. 7. ait: *Pari modo post solitos victimas liborum, & pulchrum, hostiarumque cesarum, quo putrefacta faciliter, & percoquatur cibus, frequentissimo irrigant se vino.*

Thuris, & vini meminit, Ovidius scribens ad Acontium:

Flava salutatis thura, merumque damus.

Ac etiam una cum frugibus in igne vina imunissa, refert idem Ovid. 2. Fast.

Inde ubi ter fruges medios immisi in ignes,

Porrigit incisos filia parva focos,

Vina tenent alii, libantur singula flammis,

Speciant, & linguis candida turba favet.

Quod verò ad numerum determinatum libabatur, & in sacrificiis natalitiis toties vi-
num in altari super ignem effundebatur, quot fuissent anni illius, pro quo sacrum fie-
bat: Ovid. 3. Trist. Eleg. 13.

Fumida cingatur florentibus ara coronis

Mitaque solenni thuris in igne sonet?

Lobaque

RITIBUS.

87

*Libaque dem pro te, genitale norantia tempus,
Concipi amque bonau ore favente preces?*

Habebant pro his Libationibus hæc signata verba:

MACTUS. HOC. VINO. INFERIO. ESTO.

Inferium vinum dictum, ne omne vitrum in cellis religione obligatum videretur.

Vinum etiam sanguine commiscebant, ac eisdem aram deturpabant, ait Hero-dianus lib. 5. referens de Heliogabalo, quamobrem Statius lib. 6. Thibaid. ait:

*Sputantesque mero patera verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratissima Cymbia lactio.*

Et nunquam Libationibus in Ethnicorum sacris finem fuisse irridens Arnobius lib. 60 ait: *Non casoram sanguinem animalium domus, non thura, non fruges salias, non de-nique vinum liquens paserarum infusionibus inferimus.* Nam sanguis vino admix-tus faciliter diluitur, magisque aptus ad effusiones, & aspersiones redditur.

Ethnici, qui sacros ritus ab institutis Mosaicis suffirari non sunt veriti; siquidem hæc eadem libamina habuisse Hebreos, pluribus in locis aperiunt nobis sacræ paginæ: & præter libationem, seu prægustationem, quæ præcedebat sacrificium, de quædiximus supra ex cap. 32. Deuter. *Et bibebant vinum Libaminum,* erat quoque altera Libatio per effusionem super Víctimas, de qua habetur in Numeris, cap. 15. cum sit ibi lex generalis pro omni sacrificio his verbis: *Et vinum ad libamenta fundenda eisdem mensura dabit in holocaustum, sive in victimam;* quod etiam cap. 28. repetitur. *Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt.* Dicabantur autem libamenta tam prægustationes, quam effusiones, quoniam uno eodemque vino utraque libamenta fiebant.

Quod vero attinet ad Vasæ, quæ sacrificiis inserviebant, cuius fuerint formæ, sit difficile est illa investigare, nisi de iis ex nummis, lapidibus, & veterum monumen-tis lumen recipiamus.

Verum quia in plurimis marmoribus antiquitatis expressum habemus Vas, seu Num. 23. Urceolum hic præsignatum, & hunc fuisse Præfericulum ab Ethnicis sic nominatum, aliqui censuerunt. Sed ab hoc intellectu removet nos Festus Pauli, dum ait: *Præ-
fericulum vas anatum sine ansa patens, summum velut petrus, quo in Sacrificio Opis
Confundebantur.* Quod penitus contrarium est Iconi præsignata; si quidem vas illud ansa effectum visitur, ac etiam summitas Vasis non patens, sed satis arcta.

Et cum de prædicta Scriptorum discordantia esset mihi sermo cum Clarissimo Viro Domino Francisco Angelono Numismatûm, & totius antiquitatum suppel-létilis eruditissimo; exhibuit ille mihi ex suo Musæo Vas æneum in summitate pa-tens, cui supernè ineft infixus discus concavus, ex metallo magni ponderis, ut ignem super illud appositum fuisse satis probabile sit in Sacrorum usum, sicuti in Ædibus Dominorum de Matthæis hic Romæ videmus antiquum marmor, in quo sculptus est sacerdos simile Vas habens in manibus, supra quod ignis ardet, & hunc fuisse an-tiquum Præfericulum, ad sacrificia supponit Dominus Angelonus, cui ego facile subscriberem.

Nisi

Nisi forte velimus dicere, Præfericulum fuisse Lucernam instar cymbæ potorū, seu Nucis Amygdalinæ; in qua ellychnium in medio statui possit: cum utraque extremitate sit angusta, in acutum tantisper definens; cuius medium latius sese aperit: illiusque formam ex antiquis marmoribus hic effigiandam curavi; Quod ipse quoque Apulejus loquens de Antistite Sacrificiorum Isidis, explicuit. II. Metamorph. his verbis: *Quorum primus Lucernam premicantem, claro porrigebat lumine, non nostris consimile, qua vespertinas illuminant epulas; sed aureum Cymbium in medo sui patore flammulam suscitans largiorem.* Etenim prædictæ Cymbæ, seulucernæ optimè quadrare videtur diffinitio Præfericuli, de qua Festus, nempe quod sit vas senecum sine ansa patens velut pelvis, quo in sacrificio utebantur.

Num. 24. Verum præter istud Præfericulum excogitare oportet, qua forma essent alia sacrificiorum vasæ; Nimirum quibus vinum prægustabatur ante sacrificium, & aliud quo illud inter victimæ cornua effundebatur, sicut & in aram, in ignem & pertotum sacrificium.

Usos siquidem fuisse veteres in Libationibus sacrificiorum Simpulo, sive Simpuvio, quod in prægustationibus minutatum, & parum ex eo vivi sumerent sacrificantes; & propterea Simpulum hoc vas appellatum, de quo M. Varro: *Quod vinum dabant, ut minutatim funderent, à Guttis Guttae appellarunt; & quo sumebant minutatim à sumendo simpulum nominavere: hinc in sacrificiis remansit Guttum, & Simpulum.* Festus quoque Pauli de Simpulo dixit: *Vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur, unde & mulieres rebus divinis dedita simpulatrices dicuntur, ac etiam de iisdem Simpulis loquitur Plinius lib. 35. cap. 12. his verbis: In sacrificiis non murrinis, crystallinisve sed fistulis pralibabatur innocentius.* Loquitur enim ille de veteri Romanorum simplicitate, & paupertate, ex Apulejo Apol. I. his verbis: *Paupertas Populo Romano Imperium à primordio fundavit, proque eo in hodiernum Diis immortalibus simpulo, & catino fistulis sacrificat.* Hujus vasis inventum tradidit Numæ primus, post Romulum, Deorum cultu summe laudatus, cuius religionem irridens Juvenalis Sat. 6. dicebat:

Simpulum ridere Nume, nigrumque catinum.

Num. 25. Simpuli forma ex communi consenſu interpretum, tam Latinorum, quam Rabinorum per medias quasdam fistulas significari dicitur, quod nimirum usus gratia medias fistulas dictione illa vasæ haberent non solum à tergo, ubi manubrio satis longo fulciuntur uno altero majus, quod veluti quoddam canale excavatum habent; sed etiam in anteriori parte, unde liquor degustabatur, medio canale vas excavatur ad vinum fundendum, degustandum, atque libandum, sive extra protenditur, ut ori cum adjungitur vini tantillum, exsorberc licet, quod constat ex ejus forma hic apposita defumpta ex antiquis lapidibus, ac etiam ex nuvnis, quorum hic unum delineandum curavimus figura Claudi Imperatoris cum toga, & capite cooperito, ut mos erat sacrificantium, habentis dextera manu simpulum, ac si vellet incipere sacrificium, & de hoc numisinate Dominus Franciscus Angelonus antiquitatum restaurator in sua Historia Augusta in Claudio num. 13.

Simpuli

Simpuli autem materiam diximus supra fuisse fictilem, nempe Luto Samio, *Num. 26.*
quod est ex Insula Samo, & de hac eadem materia in rubeum colorem vertente, pluri-
ma ego seruo vasā etiam ad veterum sacrificia, quod autem in talem usum interfervisset
Samium Lutum, Plautus in *Captivis* scen. 2. *Adrem Divinam, quibus opus est, Sa-*
mīus vasis, & Cicero 6. pro Repub. ut citat Nonius: Mūnera Pontificum Diis im-
mortalibus grata fine Samio.

Quamvis verbum Libare labii leviter degustare significet, denotabat etiam
effundere, siquidem vino utrumque fiebat; etenim ubi accubuisserent ad mensam con-
vivantes, aliquid Poculi Deorum in honorem, vel in terram, vel in ignem effusum
fuisse legimus, ut apud Virgil. lib. 5. *Aeneid.*

Dixit, & in mensa latiscum libavit honores.

Et sibi:

In mensa lati libant, Divosque precantur.

Vd etiam in mari si navigarent:

Stans procul in puppi pater am tenet, exaque salis

Perrigit in fluctus, ac vinaliquentia fundit.

Hec autem vascula sacrificiorum, quibus vinum etiam sanguinem mixtum fundebatur
in aris, sive solo, Pateræ dicebantur à portando, ut dicit Varro lib. 4. de lingua La-
tina his verbis: *Præterea in poculis erant Patera; eo quod parent Latinè ita dicunt;*
fusilli etiam nunc in publico convivio antiquissimæ retinenda causa, cum magistris
fuerint, potio circumferunt, & in sacrificando Deis, hoc poculo Magistratus das Deo
venerum, & sanguinem. Inde Ovid. 4. Fast. inquit:

Cumque meri patera thuri acerra fuit,

& idem Metamorph. lib. 15.

Vineque dat patoris, malitiarumque bidentum.

Quæ vasā labra minus extensa habebant, quorumque usum etiam in sacrī ad *Num. 27.*
vinā fundenda Patellæ dicebantur ex Varrone loco citato sic ait: *Patina à patulo di-*
perum, quod libareni in cenis patellas. Cujusmodi patinæ, seu pateræ cum manubrio,
quam ego inter mea cimelia servo, hic delineatam apposui, quamvis aliæ quoque ef-
fent pateræ absque manubrio, ut in hac effigiata ex ære figura, quam habeo cum aliis
plurimis hujusmodi. Fuere quoque alia vasā in sacrificiis ad effundendum vi-
num, vel sanguinem, ex quibus Guttus, ut inquit Varro lib. 4. de ling. Latina. *Quo*
vinum dabant, & cum minuciatim funderent à Guttis Guttum appellabant. Et paulo
post: *In sacrificiis remansit Guttum, & Simpulum.* Illud vero inter Guttum, &
Simpulum discriben in ipsis altaribus erat, quod ad libandum vinum Simpulum, de *Num. 28.*
serviebat; Guttus vero ad idem funderendum in sacrī habebatur; Et de iis Guttis ex
luto Samio ex meo museo hic formam delineatam apposui.

Ex quibus Guttis, quoniam aliqui, ut in supra effigiato schemate, unde effun-
debant vinum, & liquorem, Leonis caput effigiatum habebant, Leunculos propteræ
appellatos; & sic forsitan intelligitur facetus primo Paralipom. cap. 28. num. 17.
his verbis: *Ad fascinulas quoque & phialas & ibaribulas ex auro purissimo, & Leon-*

enlos aureos pro qualitate mensura pondus distribuit in Leunculum; similiter & in Leones argenteos diversum argenti pondus separavit. Ut sensus sit, quod David unicuique Crater tam argenteo quam aurco pondus tam auri quam argenti præscripsit; & ita intellexit Fr. Fortunatus Sacchus de sacris Eleocrismatibus mytothe. 2. Cap. 44.

Num. 29. Erant propterea alia multa instrumentorum genera, quæ sacrificiis inserviebant, nempe securis seu Scæspita, qua Victima erat ferienda.

Vas aureum, argenteum, seu æcum Lustrali continendæ, quæ in sacrificia, & in circumstantes expiandis criminibus spargebatur (ut in hac apposita figura exæcavæ antequissimo in meo musæo quemadmodum nos Christiani Aqua benedicta ad eluendas leves animi sordes, locumque contagio malignorum Spirituum purgandum; & in sacris tum frequenter, tum efficaciter utimur; Ethnicis autem superstitionis inanis & inefficax fuit, sicut & cæteræ religionis observantia).

Habebant quoque Ethnici in Sacrificiis Aspergitorum seu Aspergillum, quo aquam Lustralem aspergebant.

Num. 30. Erat acerra, ubi servabantur Aromata, quibus abstergebatur fœtor carnum, quæ immolabantur.

Pileus quoque flaminis & Mitra summi Sacerdotis.

Aderant etiam Tripodes diversimodè elaborati, super quos accenso igne Sacrificia celerabantur; ut in hac apposita figura, quorum prior flexilis extat in musæo celebrissimo Domini Francisci Gualdi Nobilis Ariminiensis Equitis S. Stephani: alii vero duo extant in altero insigni musæo Domini Francisci Angeloni Antiquitatum restauratoris, de prædictis loquitur Virg.

Trojugena interpres Divum, qui numina Phæbi,

Qui tripedas, Clarii Lanros, qui sidera senis.

Loquitur etiam Dionys. de arte Rhetor. cap. I. de Panægyr. & Pausan. lib. 8. & 9.

Num. 31. Fuerunt quoque instrumenta quædam, quibus viscera animalium Aruspices, & Sacerdotes rimabantur, & explorabant; de quibus antiquissimis in meo musæo ex ære & ferro, hic delineatis est videre.

Fuerunt præterea varia vasa, quibus Popæ, & Victimarii utebantur ad excipiendum sanguinem ex mactatis victimis, ut in figuris appositis.

Inter cætera Sacrificiorum genera apud Ethnicos Romanos fuit satis frequens, quod *Sæcoveransis* nominarunt, toties fieri solitum, quoties Milites recensebantur & exercitus lustratio fiebat, docet Livius lib. 7. quod in Columna Trajani bis etiam expressum appareret, cum expeditio Belli Dacii ibidem repræsentetur.

Denum dicturus de Personis, quæ Sacrificio assiltebant; erant Primo Sacerdotes laureati, ritu Gabino succincti, hymnos, lætumque Choro Psana canentes, precesque aliquot sacrificio dieatas: Cinctus autem Gabinus vestimenti genus erat, quo sacerdotes cujusque Dei, ritus, & templi utebantur, quale Camisiun lineum, candidum, quo nunc nos Christiani utimur ab Italis Cotta, & ab Hispanis Alva nominatum; & cum esset latum, adeoque oblongum, ut distinctum per columnas traheretur;

ur; postea cinctum pendentem supra cingulum faciebat undique sinum, ut in Trojani Columna adhuc etiam videamus expressum; Qui ritus perhibetur fuisse Gabinus à Romanis usurpatus, ut Livius in 5. hist. Rom. & Virg. in 7. Aeneid.

*Insignis referat stridentia lumina Consul
Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino.*

& de iis Blondus lib. 1. Romæ triumphantis.

Adstabat Popa seminudus & succinctus minister Sacrorum, lauro redimitus quicvictimas habebat, aris alligabat, feriebatque, ut refert Propert. lib. 4. *Succinctus,* calent ad nova sacra Popa; quorum etiam meminit Suetonius in Caligula, & Spartacus in Geta. Limus, vestis qua Popa utebantur victimas confecturi, ab umbilico ad medias usque tibias descendens, ut illorum pudenda tegerentur, habens in extremo sui purpuram limam, id est, flexuosam, unde & nomen accepit: nam limum obliquum dicimus; hujus generis vestis meminit Virg. lib. 12. Aeneid.

Velatis limo, & verbena tempora vicit;
ubi Servius.

Victoriarius Sacerdotum minister, qui victimas ligabat, deducebat, aquam, & molam parabat, & reliqua, quæ ad sacrificia erant necessaria, ut Valer. Max. lib. 1. cap. 1. & Livius lib. 40. meminerunt.

Erat præterea Puer ingenuus Vitta tempora redimitus Camillus dictus, Pontificis Maximi Sacrificio ministrans, urceolum dextera ferens; ex quo vinum, vel liquorem in Pateram Sacrificantis infundat: antiqui namque Camillos, & Camillas vocabant ministros, & ministras impuberces Sacrificiis inservientes; Romulus enim instituit, ut qui sine liberis essent, gratissimos sibi ex omnibus singulos pueros, & pueras ex singulis curiis eligerent, qui ad pubertatem usque ministrarent, puellæ vero quoad essent nubiles: More ex Græcia translato; coronis autem interim dum sacrificarent, vel vittis essent redimiti, Camillique ejusmodi pueri ingenui vocarentur, cujus rite auctore sunt Dionysius Halicarn. lib. 2. & Sext. Pompejus. Panuinus de Fastis & in 2. de Rep.

Summus Sacerdos, & hic potissimum erat Imperator, veste linea candida indutus usque ad talos demissa velato capite (ne quicquam videret, aut audiret inter sacrificandum triste, vel indecens,) super ara lapidea in usum sacrificandi constructa, igne superaccenso, flores Odores, & præcoces fructus, myrrham, casiam, thus, & crocum Diis adolet; è paterna vinum, vel liquorem alium superinfundens, aut certè sanguinem mactatae victimæ, quod Cicero in Paradoxis, & Macrob. in Saturn. prodidere.

Tibicines interim, dum Sacrificium perficitur, tubis clangebant: tuba autem instrumentum est ex ære, vel argento cavum, & rectum, cuius sonitus in castis, & præliis, & sacris etiam maxime in usu erat. Tuba autem quæ directa est, ita appellatur, sicut Buccina, quæ in semetipsam æreo circulo flebitur.

Enarratio figuræ Sacrificiij.

Dum hæc scriberem, Clarissimus Eques D. Cassianus à Puteo vir inter cetera animi, insignisque nobilitatis ornamenta, cum dñissimæ, & lectissimæ Bibliothecæ, tum selectissimi antiquitatum musæ, & singulari quadam, ad eruditos demerendos, benefica suavitate conditus; ipse inquam mihi dono dedit figuram antiquissimam marmoris, quam hic delineandam curavi: Solenne sacrificium repræsentat, in quo primum tres deferunt canistrum ad panes, & carnes, seu alia sacrificii necessaria: sequuntur quatuor Tibicines coronati; sicuti & ali quinque juvenes cum galeis & scutis: præterea sex ali juvenes seu Camilli sacrificio ministrantes satis concinne induti ferentes duo magna caadelabra ad suffumigandum odoramenta sacrificii: subsequuntur ali duo, quorum alter juvenis distentis buccis geminam tibiam inflat; alter autem grandioris ætatis plectrum sonat, ne quid infauustum in sacrificio exaudiretur: sunt præterea ali tres, qui arborem, seu longum lignum portant: subsequuntur alii duo senes cum fascibus, & securibus: Tres autem adfistunt Popæ, quorum unus cum acerra defert ollam magnam ad coquendas carnes sacrificii, & ali duo tenent Bovem intactam; ex his unus fert supra caput cistam repletam cultris ad sacrificium necessariis: deinde extat sacerdos capite coopero supra flexilem tripodem sacrificans.

Crederem hoc sacrificium pro solutione voti peractum à Consule reverso à bello hostibus devictis; nam præter habitum consularem ipsius sacrificantis, ut in numismatibus etiam sacrificantium Imperatorum videmus, adsunt Lictores cum fascibus, & securibus: Quod autem sacrificium sit pro voto solvendo è consequata victoria, patet; quod fere omnes adstantes sunt coronati; sicuti, quod plures milites cum galeis, & scutis interveniunt; ac etiam plerique omnes cum calceamentis, militaribus & similibus.

Cui autem Deo fiat sacrificium, si divinari fas est, crederem forsitan Apollini, complectrum præcedat sacrificium; ac etiam quod supra tripodem illud peragatur, quæ duo propriæ Apollini dicata sunt.

Remanet sola difficultas de longo illo ligno, quod etiam antecedit sacrificium, & in hoc ego hæro, nisi velimus forsitan ascerere hoc symbolum, seu indicium esse vi expugnatæ Urbis ligno oblongo instar Arietis, ut videtur annuere Salmasius in suis Notis Aelii Spartiani ad vitam Antonini Caracallæ num. 15. pag. 166. Lignum à prædictis delatum significare materiam ad bellicas machinas allatum, quamvis idem Salmasius videatur postea firmare, quod illi dictum lignum ferentes Dendrophori nominentur, & in honorem Bacchi, & Silvani id faciant; quod non omnino tutum, nec ego illi adscriberem, quoniam auctoritates, quas ille adducit Artemidori, Virgilii & similium, loquuntur, quod Dendrophori in sacrificiis Bacchi, & Silvani ferrent ramusculos Hederae, seu vitium: At lignum nostri sacrificii est satis grande à tribus viris delatum, quod nil commune habet cum prædictis ramusculis: ac etiam nostrum sacrificium apparet solenne esse secundum morem:

Roma-

Romanorum, nec in eis minimum indicium constare de ritibus Bacchi, aut de ho-
bius Silvani.

CAP. XVI. De Virginibus Vestalibus.

Vestales dicebantur, quæ sacra curarent, & ignem sacrum: est enim *Vestæ* no-
men, ab Hebraico vocabulo *Hæs* deductum; quod ignem significat, ut sentit
Berosus lib. de Cognominibus; *Estatim, id est, ignem post mortem cognominarunt:*
qua ipsa Regena factorum funerat, & puellas docerat sempiternum ignem factorum
maximum servare.

Virginem dicebant *Vestam*, quia incorruptus ignis est, & nullius rei generatio-
nem in se admittit; quam ob rem à Virginibus ignis iste summa religione, atque cultu
custodiebatur, ut etiam refert Ovid. 6. Fastor.

Nec tu aliud Vestam, quam param intellige flammam,
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Zere igitur virgo, que semina nolla remittit,
Nee capis, & comites virginis habet.

Inflammea
Pofalem.

De prima apud Romanos institutione non admodum inter Scriptores con-
venit: Trojæ siquidem sacrum hunc ignem adveatum cum Palladio, Dñsque pena-
tibus arbitrabantur Romani Aeneæ pietate, quod etiam Virgil. lib. 2. Aeneid. insinuat
Hector Aeneam in somniis admonente, ut una cum Penatibus sacrum hunc ignem
abstinet, quò novæ fidei querendæ, ac figendæ forent, ubi sic ait:

Sacra, sñosque tibi commendat Troja Penates,
Hos cape faroram comites, his mania quare;
Magna pererrato starnes qua denique ponas;
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potenter;
Eternumque adyris efferi penetralibus ignem.

Aeneas siquidem, postquam *Vestæ* sacra cura Penatibus, & Palladio ex urbe Troje
in Latiū tulit; condito Lavinio, *Vestæ* ibi ædem sacravit, cui deinde etiam Alca-
nius condita Alba longa templum in Monte Albano extruxit: tum vero Rhea Silva
Romuli Mater à Numinore Patruo Vestalis Virgo creata fuit, quam ob rem in pene-
tralibus *Vestæ* ea omnia cum sacro igne asservabantur. Plutarch. in Camillo, Strabo
lib. 6. Alex. ab Alexand. lib. 5. cap. 12.

In penetralibus, sacroque recessu templi Vestalis, veluti in sanctiori aditu,
solis Vestalibus, Pontificique introire fas erat: Pontifici, inquam, non Maximo,
sed Pontifici Vestali, de quo Symmach. lib. 2. Ep. 36. & Guth. lib. 1. de Vet. Jur.
Pontific. cap. 5.

Non solum Latium, Albam, & Roman Vestales habuere, verum & Ti-
bur, ac alias Regiones, meminit etiam Guth. dicto cap. 5.

DE PROFAN. ROM.

A Numa autem Romæ institutas fuisse Vestales, testis est Dionys. Alicarn. his verbis: *Romulus nullas Virgines Vesta sacerdotes instituit, memor fortasse materne dedecoris, que inter illius ministeria virginitatem amiserat: haudquaquam idoneus futurus juxta leges patrias, si quam fraudasse pudorem deprehendisset, ne sibimes refricaret probrum domesticum.* Hæc ille, quæra sequuti, dicemus, à Numa Pompilio primum Romæ institutas. Quod carum officium, quæve dignitas foret, cundem Dionysium audiamus sic loquentem: *Quinto loco erant Virgines ignis sacri custodes, quas illæ à sua Dea Vestales nominant, cui Rex hic primum templum sacravit. & cultrices Virgines.* Et paulo post: *Virgines qua Dea sacris operabantur. quatuor erant ab initio, et ius optandi eas penes Reges esse Numa voluit; postea proprie sacrificiorum multitudinem ad senarium numerum aucta à Tarquinio Præfco; hodieque permanent degentes in Deafane, à cuius aditu nemo arctetur interdum, sed per nocte intia fæcet viro nemini: Has per XXX. annos manere puras à nuptiis necesse est, sacrario servientes; & primo decennio rationem sacrorum eas oportebat aiscere, secundo exercere, tertio docere alias; Post exactum annum trigesimum nihil vetabat eas positis coronis, reliquisque insignibus sacerdotii, cui vellent nubere: fecerunt id panca aliquot, sed parum laeo vita exitu, & ominoso apud ceteros.* Hactençus Dionysius.

Numa.

Quod autem post trigesimum annum nil vetabat, Vestales nubere, D. Ambros. lib. I. de Virginibus ait: *Quis mihi pretendit Vesta Virgines, & Palladis sacerdotes? qualis est ista non morum pudicitia, sed annorum, qua non perpetuitate, sed etate prescribitur? peculantior est talis integritas, cuius corruptela senior servatur etatis. Ipsa docente Virgines suas non debere perseverare, nec posse, qui Virginitatis finem dederunt. Qualis autem est Religio, ubi pudica adolescentes jubentur esse impudice annis? sed nec illa pudica est, qua lege tenetur, & illa impudica qua lege dimittitur. O Mysteria, o mores, ubi necessitas imponitur castitati, auctoritas libidini datur.*

ignis.

Perpetuus æternusque ignis in templo Vesta, tanquam Imperii certissimum pignus astervabatur. Val. Max. lib. 5. cap. 4. tit. 6. Livius prima Decad. lib. 5. ait: *Quid de eternis Vesta ignibus, signoque, quod Imperii pignus, custodia ejus templi retenetur. Id: m Decad. 3. lib. 6. Vesta adem peccatum, & eternos ignes.* Hunc ignem Vestales custodiebant, de quibus Ovid. Eleg. 2. lib. 4. Trist.

- - Caslos - - - Perferunt virginitate focos.

Nec illum in altari bus, sed suspensum in vasculis quibusdam fictilibus refert Val. Max. lib. 4. cap. 4. in fin. Namque per Romuli casam, perque veteris Capitolii humilita recta, & eternos Vesta focos, fictilibus etiam nam vas contentos juro. Tantum fiducia in hoc igne erat, ut aportuerit cum nunquam extingui. Ovid. 6. Fast. *Ignis inextinctus templo celatur in illo.* Et nunquam sine prodigo credebatur extingui, quod contigit ante initia bellorum civilium, motaque inter Cæsarein, & Pompejum arma præter historicos, Lucanus Lib. I.

- - - Vesta rapta ab ara
ignis, & ostendens confectos flamma Latiro
Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit.

Quod

Quod ubi contigerat, Virgo, cuius incuria id evenisset, à Pontifice severè plectebatur. Val. Max. lib. i. cap. i. tit. 7. *Licinio Pontifici Maximo Virgo Vestalis, quia quādam nocte parum diligens eterni ignis custos fuisse, digna visa est, quæ flagro admoneretur.* Atque etiam si non fuisset extinctus, accedebatur tamen quotannis Calendis Martii, & renovabatur Ignis, quem asservabant in aperto non autem sub tecto, ostendit Janus Parrhasius, Epist. 57. & Ovid. 3. Fast:

*Adde quod arcana fieri novus ignis in ade
Dicatur, & vires flamma refecta capit.*

Et Manilius lib. 4. astromicoruin:

Vesta tuos, Capricorne, foves penetralibus ignes.

Vestales, cum atrio excedebant, matronarum custodie mandabantur Plinius *Atrio ex Jun. Ep. 19. lib. 7. Angit me Fannia valetudo, contraxit hanc, dum assidet Junia Virgines cedentes.* Vestals, sponte primum; deinde etiam ex auctoritate Pontificum; nam Virgines cum virorbi aero Vesta coguntur excedere, matronarum cure, custodieque manuantur, quo munere Fannia, dum seculo fungitur, hoc discrimine implicata est. Quod etiam animadvertisit Cœlius Rhodig. antiquar. lection. lib. 15. cap. 14.

Magna erat penes Virgines Vestiles auctoritas. Suetonius in Vitell. cap. 16. ait: *Aucto-
sus fit Senatus, ut legatos cum virginibus Vestalibus mitterent, Pacem aut certe tem-
pore a consultandum peterentur.* Adde & Vibidia Vestalis precibus Messalinam tentasse veniam à Claudio Principe marito consequi; ut refert Tacitus. 11. annal. similiter Cicero orat. 2. Agrar. ait: *Si quisquam deliqueret, nulla sunt Virgines, qua me
a vobis deprecenentur*

Testamenta penes eas erant asservata. Sueton. in Cæsare cap. 83. ait: *Testa-
mentum, cuius aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod i libus Septembribus monia.
proximi in Lavicano suo fecerat, demandaveraque Virginis Vestalis Maxima: ubi
notandum unam inter eas auctoritate præcipuam, quæ Maxima dicebatur, ut etiam
Sueton. in Domitiano Cap. 3. Corneliam Virginem maximam vocat. Sed nemo
melius prærogativas expressit quam Seneca lib. 6. Controvers. 8. *Tibi Vestali virgi-
nis magistrinus fasces suos submittunt, tibi Consules, Praetoresque via cedunt, nunquid
exigua mercede virgo es? Sacerdos raro juret, nec unquam nisi per Vestam suam mo-
riat, nunquid ae nuptiis appellaraes?* Item Carpensis, seu pilentis, ut alias matro-
narum vectas, ex Sueton. in Tiberio cap. 2.*

Honores redditi illis fuerunt, ut etiam vivo Patre testamentum condere, ac *cæ-
terá gerere sine Curatore possent, quemadmodum & trium filiorum Matres;* Ut
cum fascibus, si prodirent, deducerentur; & si casu in quemquam incidissent, qui ad
mortem duceretur, necari eum non licet; verum dejerare Virginem oportebat,
se forte non autem dedita opera, & de industria obviam factam, referunt Plutarch.
& Plinius.

Ornatus seu vestitus eorum Suffibulum appellabatur. Fest. Poimp. lib. 17. ait: *Ornatu-
suffibulum vestimentum album, prætexum, quadrangulum, oblongum, quod in capite
Vestales virginis sacrificantes habebant; idque fibula comprehendebatur.* Vittas ca-
pitis

pictis ornamenta, sicut aliæ matronæ gestabant. D. Ambros. ad Valentianum. *Vix septem Vestales capiuntur puella, en totus numerus, quem insula vitiatis capitius &c.* Ovid. 3. Fastor. *Decidit ante acros lanae vitta focos, & 3. Fastorum: Nullaque dicitur vitta ceterasse Sacerdos.* Nec Vestales modo Vittas, sed etiam aliæ sacerdotes. Tacitus 1. Annal. *Sacerdos apud aram Ubiorum ruperat vitta.*

*Pena in-
cessu.*

Sed, ut magnus eis honor est habitus; ita & delinquentes gravissimis afficiebantur suppliciis, Vetus Scholast. Juvenal. ad Satyr. 4. *Hac virginibus Vestae pena fuisse decreta, si vitia esse fuissent, vive in parietibus struebantur, aut sub terra obruebantur.* Plinius lib. 4. Ep. n. *Fremebat Domitianus, astubaberatque ingenti inuidia destitutus, nam cum Corneliam Maximillam Vestalem defodere vivam concupisset, ut quis illustrari sculpsit suum hujusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi iure, senatus potius immanis Tyranni, licentia Domini, reliquos Pontifices non in Regiam, sed in Albanam suam convocavit.* Et Symmachus Ep. 120. lib. 9. rescribit, quod incestum Primogenitæ Vestalis apud Albam legibus usque ad eum diem consideratis severissime ulciscatur: *Quod usque adeo observatum, ut in Annalibus pro prodigio Vestalis damnatio notetur, Eusebii Chronicon Olympiade 73, de Minutia Vestali: Ratio predicit pœnæ, quod terra hujusmodi libidinosa corpora purgari crederentur, ex Clement. Alexand. pædagog. 3. & ut ignis nil patitur impuri; ita Virgines istæ omni corporei contagii labore carere debent.* Propert. Eleg. 4. lib. 4.

Et satis una mala potuit mors esse pueræ,

Quæ voluit flammæ fallere Vestæ inas. •

tradit Festus, injustum fuisse eas cremare, vel quod mortuos tantum cremen, ut quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere, at manus adferre sacra mulieri, nefas censeretur; ipsamque ultro mori volentes infra terram demittant in extrellum ad hoc domicilium.

Refert Plutarchus, quod juxta portam Collinam sit tumulus, seu agger in eodem subterranea non magna, in qua ex superiori parte descensus, in eaque locutus constratus, lucerna ardens, paucæque eorum, quæ ad vitam favendam sunt necessaria, primitæ reponuntur, ut panis, aqua, lac in vasculo, & oleum, tanquam nefas putent fore, si corpus summis consecratum ceremoniis fame pereat: tum illam, quæ suppicio est afficienda, lectica impositam extra operam, lorisque revinctam; ita ut nec vox exaudiri possit, per forum vehunt; ei omnes via decedunt taciti, neque horribilibus ullum spectaculum, aut dies, quam Urbs agat tristiorum; ubi ad locum lectica pervenit, vincula Lictores solvunt, ac Princeps sacerorum quædam secreto comprecatus, obvelatam educit, & in scalis deorsum in domum deferentibus constituit; ita ipse cum reliquis sacerdotibus revertitur; postquam damnata descendit, sursum gradus attrahunt, multaque supernè terra, ingesta domus occulitur, & complanatur.

*Capiens
sive Vesta
m.*

Virgo Vestalis capi solita fuit, inquit Agellius; de quo ritu aliud non extat, nisi quod fertur, quæ capta prima est, à Numa Rege esse captam; at lege Papia caveretur, ut Pontificis Maximi arbitramur Virgines à Populo viginti legitantur, sortitioque

ex eo numero fiat, ut eam post Pontifex Max. capiat, eaque Vestae fiat; sed ea sortitio, exlege Papia, non omnino necessaria postea fuit; nam si quis honesto loco natus adiisset Pontificem, atque attulisset ad Sacerdotium filiam suam, cuius ratio secundum ritus Religionis haberi potuisset, gratia Papiæ legis per Senatum fiebat: capi autem Virgo propterea dici videtur, quia Pontifex Maximus manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate est, veluti bello capta abducebatur; ut in libro Fabii Pictoris, & Amata inter capiendum à Pontifice Maximo appellabatur: quoniam que prima capta fuit, hoc fuisse nomine traditum est: hactenus Agellius.

Alebantur Vestales sumptibus publicis: Duravit autem earum Sacerdotium ^{De ali-} usque ad Theodosii Senioris Imp. tempora, quo regnante una cum aliis sacerdotiis, ^{mentis} nequicquam reclamante Senatu, omnimodo est sublatum, ut ex Epistolis Symmachi, & D. Ambrosii responsionibus manifestum est, & refert Rosinus antiqu. Rom. lib. 2. ubi ad cap. 12. Paralip. ac idem Rosinus lib. 3. cap. 19.

Symmachus etenim scribens Valentiniano, Thodosio, & Arcadio Auggg. conqueritur acriter de sublatis muneribus in Vestalium favorem à Christianis ministris ut in Epist. 54. lib. 16. his verbis: *Vestalium Virginum prarogativa detraha de-est? sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi persistierunt. Honor solus est in illo velut stipendio Castratio; us virtute earum capitii decus faciant, ita insigne ducient sacrificii vacare muneribus &c. si quidem salutis publica dicata virgini-
nas crescit merito, cum caret premio.* Absit ab araris vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum Principum non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis au-
geatur, Capiunt legata Liberti, Servis testamentorum justa commoda non negantur:
zantum Nobiles Virgines, & fatalium sacrorum Ministri excluduntur pradis ha-
reditate quesitis? Quid iuvat salutis publica castum corpus dicare, & Imperii aer-
nitatem caelestibus fulcire presidiis? armis vestris, aquilis vestris amicas applicare
virtutes? pro omnibus efficacia vota suscipere? ex hisusmodi facinoribus orta sunt
cuncta Romani generis incommoda. Honoraverat lex parentum Vestales virgines,
& ministros Deorum vitiū modico, iussisque privilegiis: stetit maneris hujus integrati-
tis neque ad degeneres trapenziatas, qui mercedem vilium balearorum sacra castitatis
alimenta verterunt, sequuta est hoc factum fames publica, & spem provinciarum
omnium missis agra decepit. Non sunt hac vitiæ terrarum; nihil impetramus astris;
nec rubigo segetibus absuit, nec avena fruges necavit. Sacrilegio annus exaruit: ne-
cessè fuit perire omnibus, quod Religioni negabatur. Commendabat enim terrarum
provencus vietus Antistitium, & remedium magis quam largitas erat. Dices aliquis
sumptum publicum denegatum alienarigionis impendio. Absit à bonis Principibus
ista sententia, ut quod de communis quibusdam tributum est, in jurefisci esse videatur.
Omnia regitis, si sum cuique servatis, plusque apud vos iustitia, quam licentia valet.
Faveant clementia vestra sectarum omnium arcana presidia, & hac maxime, quamq-
uiores vestros aliquando juverunt, vos defendant, à nobis colantur.

Relationi præfatae Symmachii Urbis Præfecti D. Ambrosius libertate magna
respondet, validissimisque rationibus evertit, ut in epist. 12. lib. 2. maximè his ver-

bis: *Habent Vestales virgines immunitatem suam. Dicant hoc, qui nesciunt credere, quod possit esse gratuita virginitas: provocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virginis premia promissa fecerunt? vix septem Vestales capiuntur puella, en totus numerus, quem in fula vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa lectoria ministrorum circumfusa comitatu, privilegia maxima, lucra ingentia, prescripta denique pudicitiae tempora coegerunt.* Attollant mentis, & corporis ocoulos, videant plebem pudoris, populum integratam, concilium Virginitatis. Non virtus capiti decus, sed ignobile velamen usu nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarum insignia, non luxus deliciarum, sed susus jejuniorum: non privilegia, non lucra: omnia postremo talia, ut revocari studia pures, dum exercentur officia: suis castitas cumulatur dispensis: non est Virginitas, quae pretio emitur: non est integratas, quacunque tanquam in auctione nummario ad tempus sollicitatur compendio. Prima Castitatis victoria est facultatum cupiditates vincere: quia lucri studi in testamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferenda Virginibus. Quae Christianis munera redundabant, quod tantas opes sufficiet erarium. Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendum, non pudet, ut qui totum sibi sub Imperatoribus Gentilibus vendicarunt, idem sub Principibus Christianis non putent nobis sortem debere esse communem. Hæc, & alia sanctus Ambrosius.

Etiunc agnoscamus, quam dispar sit vita conditio illarum Vestalium, quæ hominibus, divitiis, & omni deliciarum genere affluebant, à nostris sacratis Virginibus Christianis, quæ spretis divitiis, & omni fœminarum cultu; paupertate, vigiliis, jejuniis, & abstinentiis summo Deo servant veram mentis, & corporis Virginitatem.

CAP. XVII. De Monetæ Usu.

Antiquitus emptiones, ac venditiones rerum non nummo, aur moneta, sed rerum commutatione tantum agebantur, ut in Genesi cap. 21. quod cum disfensio esset inter Pastores Abrahāni, & Abimelech de peccato effosso à servis Abraham, inquit textus: *Tulit itaque Abraham oves, & boves, & dedit Abimelech:* & hoc non alia causa, nisi pro emptione loci, in quo servi illi puteaverint fodere; neque longo post tempore apud Romanos, neque apud alias Nationes æris, aut argenti signati usum fuisse affirmant communiter scriptores; quamobrem rerum commutatione mercionium exercere, necessariaque invicem recipere consuevisse homines, testatur Alexander ab Alexandro lib. 4. Genial. dierum cap. 15. nec non in priori illo sæculo bobus, pecudibus, ferro, ærc, auro, & argento rudi atque inculto, & aliis hujusmodi res coëmperare consuevisse comperimus ex usu Romano, & Massiliensium in Africa testatur prædictus Alexander ab Alexandro, & tradit Homerus 7. Iliad. in Trojana obsidione Græcos non aliis profecto nummis viminiis.

vinum emisse, commeatumque reliquum, quam ære, ferro, pellibus, bobus, & similibus ex hostium præda:

*Dedit Jasonides ducere vini mille lagenas,
Hinc vinum emebant somati Achivis,
Alii quidem ære, aliis autem ardens ferro,
Alii autem pellibus, aliis autem ipsis bobus,
Alii autem captiuis rebus, posuerunt convivium abundans.*

Quamvis pellium, boumque numismata intellexisse forsan Homerum suaderi posset; siquidem ex moneta, quæ Bovem sculptum habebat, atque Bovis vocabulo appellabatur apud Athenienses fuisset commercium, ut inde etiam emanarit vetus proverbium: *Bovem habet in ore*, pro homine pecunia corrupto, testatur Pollux lib. 9. cap. 6. dicens: *Vetus autem erat Atheniensibus Numisma, Bos appellatum*, et quod *Bovem insculptum haberet*. Non immrito igitur aliquis suspicari potest, Homerum omnia Numismatum genera, quibus in caltris negotia agebantur, volunt recenscri auro, argento, ære, ferro, atque nomine Boum, & pellium; ac propterea, nequaquam animalia ipsa, sed monetas in supra allatis carminibus indicasse.

Fuisse propterea notissimum usum pecuniarum sacræ testantur litteræ in Genesi cap. 23. ubi Abraham empturus argento agrum, ad usum sepulchri in funere Saræ uxoris his verbis: *Quod cum andesset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat audentibus filiis Heth quadragesitos sicles probata moneta publica*. Qui locus, quamvis absque dubio de moneta appensa sit intelligendus ex illo verbo appendit, non propterea negatur numerata quoque pecunia consuevisse veteres negotia agere: Sacra enim oracula nostra non solum appensam, sed etiam numeratam in solutionibus pecuniam tradunt: *Quadragesitorum sicerorum numero Abraham, ab Ephrone agrum ad sepulchri ius emisse scribunt*. Quæ tamen solutio pretii pondere, numeroque retinuisse rationem lance probatur.

Ac etiam in cap. 3. Esteris, Aman volens Populum Judeorum perdere, sic Assurum alloquitur: *Si tibi placet, decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam Arcariss gazatua*. Sic pariter lib. 1. Esdræ cap. 8. dicitur de sacerdotali æratio, quod ab Esdra Sacerdotibus custodiæ causa traditum fuerat. *Et appendi in manib[us] eorum argenti talenta sexcenta, quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta*. Si igitur pecuniae, dum appendebantur, nequaquam numerarentur, sed rudi massa designaretur valor illius, dicendum est sacris oraculis appensum argentum ad pondus sexcentorum quinquaginta talentorum: sic etiam apud Ester dixisset Aman, se publico æratio præstitum argenti massam ad pondus talentorum decem millia, non vero decem millia talenta se appensurum Arcario regio: *Quibus liquido constat Veterum consuetudinem fuisse non solum pecuniam appendere, sed etiam numerare.*

Quod quidem aperte confirmat, id quod de ære gravi Romanorum tradiderunt Scriptores, de quo ita Festus Pauli Diaconi: *Grave as dictum, à pondere: quia densisses, singuli pondo libra, efficiebant denariorum ab hoc ipso numero dictum; sed Bello*

*appendio.
& numerata pecunia.*

Pannico Populus Romanus pressus are alieno, ex singulis assibus librariis, senos fit quia tantumdem valerent. Dicebatur igitur æs grave à pondere monetæ, quod guli asces, quorum decem efficiebant denarium, maximi essent ponderis, unius numeri libra, non tamen decem æris rudit librae denarium constituebant, nisi decenes numerarentur, quorum singuli libram æris haberent.

Eandem pecuniam, quæ numerabatur apud Veteres, eandem etiam appendebat nihil in ea fraudis committeretur, jam vidimus: Verum, quia hæc numeratio, atque appensio fieri potuisset metallorum frustulis, quæ nullo essent percussa signo, propterea hujusmodi signatae monetæ initia breviter hic cognoscamus.

Ab exordio Romanæ Reipublicæ usum fuisse in negotiationibus solum cœboum numariorum loco voluit Alexander ab Alexandro lib. 4. cap. 15. & cum alii eo argumento usi, quod Numa Pompilius Scorteos asces in congiarium Populi dedisse, velit Plutarch. in Numa: sicuti quoque Lacedæmonios aliquando Scortum Numismate usos tradidit Stobæus Serm. 42. dicens: *Pecunia studio Spartanum va turpe dicitur; Numismate utuntur Scorteo: Aurum, Argentum, ut apud quempa deprehendi capitale est.* Similiter Seneca lib. 5. de Benef. cap. 15. inquit: *Æs à num habere dicitur, & qui aureos debet, & qui Corium forma publica percuissa quale apud Lacedæmonios fuit, quod usum numeratae pecuniae prestat.* Quibus tamen moniis prius ex Coriis Boum nummos publico signo cūsos fuisse probabile et quamvis alii velint usum fuisse pecuniæ ex dictis Coriis solum in defectum æris, genti, non apud Veteres tantum, sed nostris quoque temporibus scorteis quoque nummis stipendia milites meruisse, quod tamen non tollit ultimè præcedentis signum monetæ aureæ, argenteæ, vel æreæ: ea etenim conditione ex coriis animalium et aliquando asces fuere, ut ii postmodum publico signo ad valorem æris, vel argenti, cœsserentur: & cum primum cessasset defectus æris, vel argenti, cœsserit quoque omnino dictus usus monetæ cūsa ex Corio Boum.

Signati nummi in ens or. Acriis igitur primo signatum inventum Iano plurimi ascribunt. Lactantius Filianus lib. 1. de falsa Relig. cap. 13. inquit, quod senex Saturnus à juvente Jove filius vicit, & spoliatus Imperio, fugit expulsus, & in Italiam navigio venit, cum errassit, sicut refert Ovidius in lib. Fastorum:

Causa ratis superest, Thuscum rate vehit ad amnem.

Ante pererrato falcifer orbe Deus.

Hunc errantem, atque inopem Janus exceptit, cuius rei argumenta sunt Nummi veteres satis frequentes, in quibus cum duplice fronte Janus, in altera parte Navis, d. quibus aliqui penes me, quorum unum hic delineatum apposui.

Hoc idem refert Macrobius lib. 1. Saturni. cap. 7. asserens in honorem Saturni Nummum primum in usum: *Hic igitur Janus cum Saturnum classe pervectum cœcepisset hospitio; & ab eo edictus poritiam ruris, ferum illum & raudem ante frugis cognitas victimas in melius redigisset; regni eum societate munerauit, cum prima quoque era signaret, servavit in hoc Saturni reverentiam, ut quoniam ille navis fuit Num. 33. ras adiectus ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero Navis exprimeretur.*

APVD AVCTOREM.

enim argenti, & unius aurea coquimaria, & escaria, manus etiam pecunia signata numerus. Sicli argentei etiam minit sacer textus in morte Sarai uxoris Abrahæ, vidi mus supra in cap. Genes. 23, quibus in locis præclarè ostenditur nomine Sicli non rudes metalli frustulos, sed monetam signatam signo publico intelligendam fore: sed & adhuc aurei sicli signati habemus usum in sacris litteris de ferro illo, qui ab Abraham in Mesopotamiam abiit, ut filio Isaaco quæreret uxorem, dedit Rebeccæ. In aures aureas appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo scilorum

N. 3

decem.

meretur, quo Saturni memoria in posteros propagaretur; sicut & idem Ovid. Poeta subjecit:

*At bona posteritas puppim formavit in aere,
Hospitis adventum testificata Des.*

Omnis ergo non tantum Poeta, sed historiarum quoque Scriptores hominem fuisse Saturnum consentiunt, qui res ejus in Italia gestas memoriae prodiderunt, Graci, Diodorus, & Trallus: Latini, Nepos, Cassius, & Varro; nam cum agresti quodammodo in Italia vita duceretur.

*Is genus indecile, ac differsum montibus altis
Composuit, logesque dedit: Latinumque vocari
Maluit, his quoniams tunc latissime in oris.*

Quamvis alii vident, prædictum Janum fuisse eundem, ac Noë, & Saturnum ipsum, quem etiam tradunt ad Latum appulisse, & à filio Iaphet hac in Regione rengante, hospitio exceptum; illius igitur memoria, ut servaretur, qui anteriora Diluvii, posteriora quo viderat, arcaque fabricata humanum genus à Diluvio redemerat, summos cudos credunt; licet Ovid. lib. r. Fast. biceps caput Jani ad anni exordia referat, eo que nomine Januarium mensem appellari credit, dicens:

*Jane biceps, anni tacite labentis origo;
Solus de superis, qui tua terga vides.*

Argenteum nummum primo signatum apud Romanos dicunt aliqui Servio Cepione, & Gna. Sempronio Coss. post Atilium Regulum: At vero Plinius lib. 33. cap. 3. signatum esse argentum anno Urbis 585. Q. Fabio Consule, quinque annis antequam bellum Punicum; equidem ante victum Pyrrhum regem argento signato nequaquam usos Romanos, scribit Plinius loco citato: Qui tamen ex auro primus monetam signaverit Plinius ibidem ignotum putat, apud Romanos tamen non ante signatum aurum, quam anno sexagesimo secundo post nummum argenteum, qui annus respondet vigesimo tertio Principatus Hircani in Judæa, quando nimirum Romani Numidas subjecerunt.

Apud Israelitas multo ante sane monetam signatam sacra Oracula tradidit, quam Romanum Imperium initium habuisset; quin imo Cain primus Ad. 1000, cum pessimum genit gessisset, ex auro primum denarium signavit, ex Jos. pl. 10 tradit Polydorus Virg. de Rerum Inventor. lib. 2. c. 22. ac etiam monetæ usum excusse constat apud eundem Josephum lib. 3. antiquitatum cap. 2. in quo, dum Israclitarum Duce Josue, & Amalekitarum pugnam describit, de qua in Exod. c. 17. legitur relatio prædæ. *Multum
argentum & aurum in castris fuit repertum, & vasorum aere & quinaria, & escaria, ma-
gnitudinem pecunia signata numerus. Sicli argentei etiam in minit sacer textus in morte
Sarpanoris Abraham, vidimus supra in cap. Genes. 23. quibus in locis præclarè ostendi-
tur omnes Sicli non rudes metalli frustulos, sed monetam signatam signo publico in-
telligendam fore: sed & adhuc aurei sicli signati habemus usum in factis litteris de ser-
vo illo, qui ab Abraham in Mesopotamiam abiit, ut filio Isaac quæreret uxorem, de-
bet Rebecca. In aures aereas appendentes scilicet duos, & armillas totidem pondos scilicorum*

decem. Quod intelligendum, ut sicut nomine signatam monetam accipiamus, aliás enim insolens esset, quod delicata puella decem auri libras circa manus, & brachia ornatus gratia deferre voluisse. Et in i. Paralipomen. cap. 21. *Dedit ergo David Ornan pro loco, siclos auri justissimi ponderis sexcentos;* Siquidem solutiones debitorum non solum pondere, sed etiam monetæ signatae numero determinabantur.

Ferreæ monetæ apud Romanos, Græcos, & cæteras nationes usus erat, & hic erat nummus parvus, teste Polluce lib. 9. cap. 6. dum ait: *Byzantinorum autem nummus ferreus erat sic appellatus: Ferreum autem numisma parvum erat, ita, ut loco dicendi, Eme mihi tria area, diceretur, Eme mihi tria ferrea.* Quemadmodum de Lacedæmoniis idem Pollux. *Ferrea quoque moneta idem Lacedamonii utuntur ingentis magnitudinis, sed minimi valoris;* ac etiam apud Hebræos dicitur cap. 17. lib. 1. Regum: *Ferrum lancea Gigantis Goliath fuisse ponderis sexcentorum scilorum ferri;* quod, utique de valore ferreæ monetæ intelligitur, non autem de pondere, cum impossibile fuisset, ut tantum ponderis haberet ferrum illud, quantum habebant sexcentæ libræ rudes ferri.

CAP. XVIII. De Annulis.

Annulorum usum in magna veritate fuisse arguunt sacra Litteræ, Genes. c. 21. in quibus Joseph annulo Regio donatur. Prometheus tradunt fabulæ primum digito adaptasse circulum ferreum inclusò lapide, qua consuetudine homines usi Annulos habere cœperunt. Argumento sunt Gemmæ annulares, quæ copia sui ipsam propemodum infinitam numerorum veterum vim exequant.

Materies Annulo-rum. Materies Annulorum fuit aurum; argentum, æs, ferrum cum gemmis inclusis: Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant: Gemmas vitreas in vulgi annulis notavit Plinius lib. 35. n. 6. cuiusmodi habeo ego alias penes me satis antiquas.

Pythagora præceptum. Inter Pythagoræ præcepta, quæ Symbola appellantur, memoriarum proditum est, ne quis annulum Dei imagine insignitum gestaret, quod Pythagoræ effatum à Clemente Alexandrino lib. 5. Stromatum, quasi præceptum, aut consilium fuisse expostum, quod à Moïse iussum fuerat, ne qua scilicet Imago adoranda effingeretur, quoniam Dei Majestas, quæ intelligentia tantum percipitur, vilipendi censetur, cum in materia colitur, caque magis, quæ in annulo gestatur, siquidem contemptum parit, quæ in promptu est videndi consuetudo: Nec multum Jamblicus discrepat, ubi singulariter Symbola exponit lib. 2. ad Symbol. 24. At vero lib. 1. de Vita Pythagoræ ait, vetitum hujusmodi gestamen, ne cui forte in locum immundum sacram imaginem deferre contigeret. Quod didicisse Jamblicus ex quodam more temporibus Tiberii Cæsaris, ut refert Sueton. in ejus Vita cap. 58. Cum Reus majestatis postulabatur, quiunque effigiem Imperatoris annulo impressam, Latrinæ aut Lupanari intulisset.

Illud

Illud certè Pythagoræ documentum, neque Græcis probatum fuit, neque Romanis; Innumeræ enim annulorum Gemmas hodie videre est, in quibus Deorum imagines, aliave Ethnicæ superstitionis Symbola veteres exsculpsérunt.

Frequenter etiam annuli, proferunt vultus Principum, & clarorum virorum. ^{magines} in annulis.
Plinius Jun. lib. 10. Epist. 16. Gemmam commemorat habentem Imaginem Pacori Regis, & Sueton. in August. cap. 1. & in Tiberio cap. 58. & Valer. Maxim. lib. 3. cap. 5. rem satis confirmant. Sapientiæ quoque sectatores Hæresum suarum magistrorum annulis palam habebant. Cicero lib. 5. de finibus in princ. ait: *Nec tamen Epicuri licet obliuisci; cuius imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis, & in Annulis habent.*

Sanè Idolorum facies in his frequentissimæ sunt, item per Zodiacum decurrentia, sicuti Catamitos, & Meretriculas sub argumento Venerum, & Cupidinum celatos arbitror; ut etiam penes me Imagines Jovis, Martis, Mercurii, Solis, Fortunæ, Serapidis, Cereris, Romæ Schenante Militari gemmorum altricis, & alia multa, præsertim Ægyptiorum deliria.

Neque vero usum Annulorum repudiariunt Christiani, sive quia hortatus nos Christia-
est Apostolus ad Colos. 3. *Ut quicquid agimus, in nomine Dei agamus;* ac propterea ^{nè etiam} effigiebant ^{annulos.}
sacris Symbolis manus suas operum effectrices exornatas gestabant; sive, ut per illas,
quas gestamus gemmas in digitis, excitetur memoria ad rerum Divinarum meditationem: adeo ut ex iis opere pretium arbitratuſ sit Clemens Alexand. Pœdag. lib. 3. cap. 11. præscribere aliquem terminum, intra quem contineretur hæc licentia promiscua quidlibet irannulis inscuspendi: censet enim à nostris recte geri, non quidem Idolorum facies, vel ensim, vel arcum, vel pocula; multo minus amasios, & amicas investes; sed Columbam, Piscem, Navim, vel Lyram, vel Ancoram, vel Piscantes: Per Columbam intellexit Clemens Spiritum Sanctum, per Piscem prandium, cum apparavit Christus discipulis Joh. 21. vel Convivium, quo quinque millia Virorum pavit, Lucæ 9. per Navim, vel Ecclesiam, vel vitam humanam, per Lyram Concordiam, per Piscantes Apostolos, vel Baptisma; videmus etiam in gemmis Arcam Noëticam, Symbola nominis Christi, & Crucis & quod hoc idem signum Christi solitum fuisset apponi in annulis Spon salibus tradit Card. Baro-
nus in annum 57. & ibidem Spōndanus in Epitome n. 17.

Cavit Solo ex Diogene Laertio, ne annularius sigillum Annuli quem vendidif-
feceraret ad vitandas nimirum fraudes, quæ ex suppositiis annulis enasci poterant; in quo hoc nostro tempore Annularii maxime aberrant, dum, & typos sigillorum ser-
vant, & in propatulo habent, magno periculo eorum, qui hæc negligunt, & habet Tacitus annalium lib. 16. Cajum Petronium coactæ morti proximum fregisse annu-
lum, ne mox usui esset ad subeunda pericula.

Et hæc dicta sint de materia & forma Annulorum. Nunc ad usum veniamus, *De usu*
dicamusque gestatos fuisse etiam in articulis, & in digitis. Martialis lib. 5. Epig. 10. ^{annulor-}
Sardonicos, Smaragdos, Adamantas, Fassidas uno ^{rum.}

Portari in articulo Stella Severe mens,

Mulier

DE PROFAN. ROM.

*Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Invenies: inde est hac parvo culta manus.*

Ideoque monuit Clemens Alexandrinus loco citato non esse à viris annulum in articulo ferendum; hoc enim mulieris esse, sed in parvo digito, atque adeo in ima ejus parte collocandum. Aulus Gellius lib. 10. cap. 10. inquit, mōrem Romanum fuisse gestandi annulum in digito sinistræ manus, qui est minimo proximus, cui & annularis nomen est inditum: extant autem ejuscc gestaminis rationes apud Macrob. lib. 7. cap. 14. quoniam in libris anatomicis volunt aliqui, nervum quendam de corde natum pergere usque ad digitum manus sinistræ minimo proximum, quod derisus habetur apud viros peritos, qui inquiunt, nihil hujusmodi comparere in humano corpore. Vel potius, ut inquit Macrobius citatus, dicamus, quod in eo digito Gemma annuli ab omni laſione effet tutissima.

Distinguebat etiam annulus ingenuos ab hominibus servilis conditionis; ideoque Pater apud Lucam cap. 15. ait: *Date Annulum in manu ejus*, & fuisse aureum probabile est, ex Epist. D. Jacobi in princ. cap. 2. qui nec servi, necque libertis conveniebat: Libertini enim argenteo, servi ferro utebantur: cum & sis conveniret beneficio Principis, ut notat præter cæteros Lipsius lib. 11. electorum Annulorum jus Liberto tributum, ut scripsit Ulpianus in l. 10. §. sed & si jus. ff. de in jus vocand. non eximit illum à reverentia, quam Patrono exhibere debet: & hoc ea ratione, quia usus Annulorum aureorum beneficio Principi tributus Libertinis, quoad vivunt, imaginem non statum ingenuitatis præstat, ut in l. 11. C. de Jur. annul. aureorum.

De Annulorum munere Martialis Epigr. 122. lib. 14. Cicero Orat. 5. in Verrem. sæpe enim nostri Imperatorcs superatis hostibus, optimè Republica gesta scribas suis annulis aureis in concione donarunt; & hunc Annuli honorem in ostentationem luxus verit Satyricus Juvenalis Satyr. 7.

Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi fulseris annulus ingens.

Æstivorum, & hiemalium annulorum usum, refert Juvenalis Satyr. 1.

Veniles æstivum dig. iis sudantibus aurum,

Nec sufferre queat majoris pondera gemma.

Natalitiorum meminit Persius Satyr. 1.

Et Natalitia tandem cam Sardoniche albus.

quia, Annulos quidem habebant, quos die tantum natali gestabant, seu aliis donabant.

Adhibebant autem annulum ad signandum, quicquid lubebat, ut abditum esset secretumque, nempe Cellas, Dolia, & utensilia, iteuti & Epistolas, ac Testamenta: ideoque Pater pluribus filiis hereditibus institutis moriens claves, & annulum custodia causa majori natu filio tradidit. l. 79. §. Pater pluribus de legat. 2. & quemadmodum dixit Seneca l. 16. de Benef. cap. 15. *Annulis nostris, plusquam animis credimus*, quibus videlicet annulis ad contractus roborandos signa solemus apponere, ut cum aut testamento, aut matrimonialibus tabulis, aut stipulationum, pactionumque Chirographis sacra illa signa imprimerent, id se, quodammodo Deo teste, facere crederent.

Nor

Non solum ad signandum Annulis utebantur, verum etiam ad claudendum, sicuti claves inserviunt, ut inquit Tacitus lib. 2. annulum in princ. *Irridebantur & Greci comites, ac vilissima uenit filium Annulo clausa.* Et de praedictis Annulis in usum clavium, quas penes me servo, habes hic delineationem. Num. 34.

Arrha verò, & *Sponsio* annulo interveniente celebrabantur i. 5. de Institor. act.

Item Sponsas annulo donatas Juven. Satyr. 6. *Deinde Adams notissimus, & Berenices in digito factus pretiosior.* Hinc B. Virgo Agnes apud D. Ambros. *Annulo suo sub arr. havis me Dominus meus Iesus Christus.* Et Tertull. in Apolog. cap. 6. reprehendens luxum foeminarum inquit: *Circa foeminas etiam illa majorum infinita ceciderunt, que modestia, que sobrietati patrocinabantur, cum aurum nulla norat prater uno digito, quem sponsus obpeignorasset Pronubo annulo,* quin imo refert Plinius natural. hist. lib. 33. cap. 1. Ferreum annulum, eumque sine gemma à Sponso Sponsæ mitti sua estate apud Romanos confucuisse, apud quos bellicæ virtutis quoque talis ferreus annulus insigne erat.

C A P . X I X.

De Fibulis.

Quoniam ferè apud omnes antiquitatum studiosos reperiuntur Fibulæ anti- quæ, diversis formis elaboratae, (quarum aliquas, quia ego, & alii) Romæ ha- bamus, curavi, nec puto absurdum, aliquid de eis dicere.

Fibula igitur Vox origine Latina teste Joanne Meursio ab antiquo Fibo, quem admodum à Synonymo ejus Fibo: vel à Findendo, ut refert Julius Scaliger: *Quasi fundas illud, quod perforas.* Unde apud Columellam de Re Rustica lib. 1. cap. 6. Fibulari dicitur idem quod jungi.

Fibulas dividemus in Architectonicam, & Vestiariam, & Gymnasticam; Vi- Fibula
trius lib. 1. cap. 5. & lib. 10. cap. 2. expresse meminit Architectonicæ: eaque vulgo Archite-
Ferramento est, quo tigna conjunguntur, quod comprobasse videntur nonnulli, tonica.
qui Confibulam quoque ferrum dicunt, quo lapides, & ligna conjunguntur inter se:
inde Confibulare, & Affibulare, nempe Fibulas colligare, ut apud Isidorum, &
alios.

Fibula verò Vestiaria propriè est ornamentum Cinguli, qua per annulum pars Fibula
Cinguli retinetur ad vestem subligandam. Isidorus de Origin. lib. 19. cap. 31. *Quod Vestiaria:*
pediti foeminarum ornat, vel Pallium virorum in humeris, Cingulum in lumbis fir-
mat. Et apud Jul. Pollucem lib. 7. cap. 13. *Tunica aperta Fibulis circa humeros, con-*
nectebatur. Elianus Var. histor. lib. 1. cap. 11. *Tunicarum verò eam partem, qua*
est ab humeris, usque ad manus, non consuebant, sed continuis Fibulis aureis, &
argenteis constrinxere. Fibulam quoque esse vinculum, quo Mulieres fluentem retro
vestem subnectebant, in Vitruvium annotat Philander; Nec Lunulas in Senatorum
Calceis aliud, quam Fibulas fuisse eburneas Lunæ instar corniculantes, opinatur

O

Alexan-

Alexander ab Alexandro Dierum Genialium lib. 5. cap. 18. & Gangraus ad Juvenalem
Satyr. 1. *Lunula, nempe illa, fuit Fibula in Malleolo pedis eborea, specie Luna:* Imò
Arcadum more Lunatos, Plutarcho teste, Patriciorum Calceos declarat Juvenalis
Satyr. 7.

Appositam nigra Lunam subtexit aluce.

Talem verò Fibulam Nobilitatis olim extitisse indicem hoc Statii versu habemus :

Primaque Patricia clausit vestigia Luna.

Eo videtur spectare modus, quem è Zonara Magius repetit Miscell. lib. 3. cap. 3.
Patricios in Urbe Calceos gestasse adornatos corrigiarum inflexione, & forma littere.
C. Nec aliter Gallienus apud Trebell. Pollionem: *Caligas gemmatas annexuit.* Fibula quoque Capillitium continebat Lucianus Dialogo de Domo. *Aliqua Fibula, vel tania comam diffluentem colligans.* De hac Virgilius fortè 10. Encid.

Fusos cervix, cui laetitia crines

Accipit, & molli subnecatis circulus auro.

Usum hujus Fibulae expressit Corippus lib. 2.

Substrictoque finu vestis Divina pependit

Poplite fusata tenes.

Flamines præterea pro sua Divinandi facilitate Insfibulatos fuisse voluit Joannes Rhodius de Acia cap. 5. Ex Varrone de Ling. Latin. lib. 4. *Quod in Latio capite velato erant semper, ac caput cinctum habebant filo.* Et clariss idem Varro lib. 5. de Ling. Lat. *Eo præter Virgines Vestales, & Sacerdotem publicum introcat nemo; Is cum se at suffibulum hand habeat.* Quamvis Suffibulum hoc in loco videatur subligaculum, Festo tamen, est *Vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in Capite Vestales Virgines sacrificantes habebant, idque Fibula comprehendebantur.* Ut putabimmo.

Fibula.

Fibulae porro usum sic docuit Panciroli. de reb. desperditis pag. 312. *Consideratione digna est Fibula, qua Veteres togam subnecabant, & quandoque etiam cingulam: Fibula enim superius annexa in finum fundebat Togam, instar veli vento inflatis. Et mox, facta est porosissimum in eum finem, ut Togam supra dexterum humerum connecceteret; in quo duas illius partes subiectam acum in Canalicula stringebant: Nec enim adsuta panno erat Fibula; sed duas Toga partes adstringendo, non verò transfigendo subnecabantur. Quapropter supra Fibulam nodus quidam conficiebatur ex Toga, quam cum venustate, & elegantiâ dilatabatur.*

Fœminarum ornamentis annumeratam fuisse credit Thomas Dempsterus Prudentium sequutus, apud quem lib. 2. in Sym. in Mundo Fœminæ.

Crinalis acus, Redimicula, Vitrea;

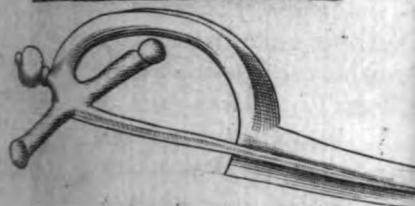
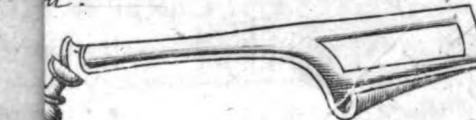
Fibula, Flammecolum, Strophium, Diadema, Monile.

Et Plinius lib. 12. cap. 19. *Revehunt Vitrea; anea: Vestes Fibulari, cum armillis, ac mobilibus. Ergo negotiorio illa fœminarum maxime fide constat.*

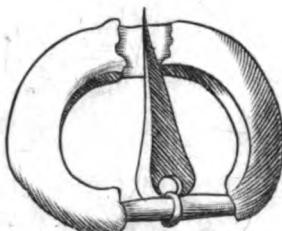
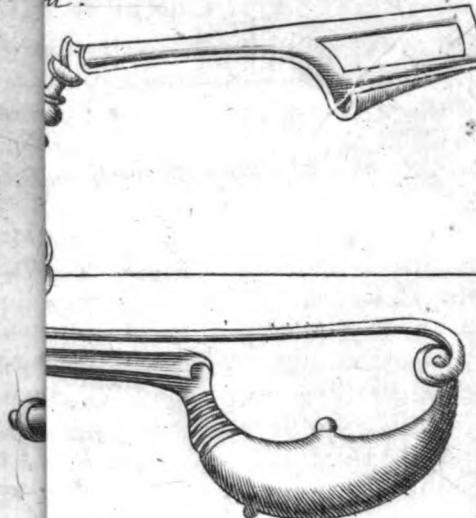
Viris quoque ornamento Fibulae fuere in Mantellis, seu Penulis. Bayfius de Re Vestiaria: sicuti & in Chlamydibus, seu Paludamentis, quæ operta Fibulam desidera-

FIBV

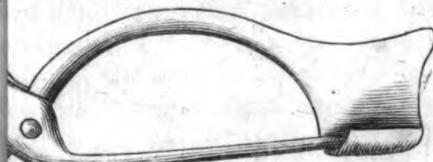
No. 35. pa. 107.

CL. Monetris.

H. Ernslit.

R I T I B U S.

siderabant. Hinc in lib. II. Cod. I. i. Fibulis quoque in Chlamyibus usantur iis, quae solo auro, & argento pretiosa sunt.

107

Fibula ex ferro, orichalco argento, auro, aut quovis metallo. Infima sortis hominibus propria erat ferrea, ænea, etiam sic referente Festo de verb. signif. *Infibulati sacrificabant Flamones propter usum aris antiquissimum ereis fibulis.* Mediocris fortunæ milites manipulares in Baltheis, aut Phaleris argentea utebantur, donec Aurelianus Imperator iis aureas indulgeret... Vopiscus in Aurel. Ditioribus postea Leonis Augusti Decreto concedebatur Aurea: Principibus frequentior. Ita Didoni Aeneid. 4.

*De Ma-
teria.*

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Quin & gemmis distinctas fuisse Aeneid. lib. 5.

Lato quem circumpletebitur auro

Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.

Et Claudianus in Raptu Proserpinæ lib. 2.

Collecta tereti nodantur Jaspide vestes.

Fibulam Imperatoribus fuisse propriam, ac in vestitu Imperatorio pretiosissimam. Ita Gallicenus, ut in ejus Vita Treb. Poll. *Gemmatis fibulis, & aureis visus est.* E diverso Adrianus ex Spartiano sine auro ipse Baltheum sumpxit, sine Gemmis fibulas strinxit. Et in Gallieno Trebell. Pollio, *Cum Chlamyde purpurea, gemmatisque fibulis, & aureis Roma visus est.*

Fibulæ aureæ, & gemmæ originem ex Veterum sacris processisse, satis probabile est, nempè superno Sacerdoti dilecti Populi tali magnificentia sub Mysterii velo adornatam impercabat Dominus, quod Reges deinde fuisse imitatos, penes quos diu Num. 35. Sacrorum Jus mansit, ac postea Imperatores, ac Prinimates, donec tandem crescente industria luxu singularis Fibularum usus in communem transiret.

Etiam Mortalium primi Fibula, sive spina sibi vestes adstrinxerunt. Ut de Veterum Germanorum moribus differens Tacitus: *Tegumen omnibus Sagum Fibula, ant si desit, spina consertum.*

Hilce de materia præmissis Fibulæ formam novisse magis ad rem erit: ex iis *ma.* aliquæ circulares, sive anuulares erant omnes variis quidem icunculis distinctæ, unica tamen ferme figura ad arcum accidentes: Conficiuntur etiam forma quadrangulæ, Equi, Hinmuli, Avis, Delphini, Cochlearæ, & Anguium specie; ut in delineatione à me hic apposita.

Unus tamen omnium usus, idemque utendi modus fuit: veram hujusmodi Fibula fabricam, sic expressit Pancirolus: *Inferius, & externa parte grandiorem habebat. Acum cum areo, aut aureo filo, quo efficebatur, ut illa absque ulla difficultate quasi fluituus vagaretur, ipsius præsertim cuspide in Canalicula, qua in altera Fibula parte erat, impressa.* Et Julius Scaliger exerc. 329. De Fibula tractans, eam solius Acus nomine exprimere videtur, dum ait: *Tales acus area, vel aurea, qua in annulo transversa transadigit corrigam ad cincturas.* Videre est etiam inter cæteras meas Fibulas hic delineatas, Acus, cui annexa est Columba adornatun, ut inserviat ad vestes,

stes, seu similia subiecta: Neque sanè absonum erat, à Veteribus viriam Fibulae speciem formari, modo rectus ei usus constaret; non minus formæ magnitudinera immutantes, quam fortunæ conditio, materiz pretium, aut ingenii solertia figuræ. Ut ex Iconibus hic in aperto est.

Fibula
Gymna-
stico.

Est quoque aliud genus Fibulae, quam Gymnasticam appellant Cantoribus, & Comœdis præcipue intervens: Hæc siquidem ponitur pro Circulo æneo, quod adolescentorum virilia solent coerceri conservandæ vocis gratia, quæ ex Veneris usu debilior reddi solet, & asperior. Corn. Celsus de Re Medica, lib. 7. cap. 25. ait. *Infibulare, quoque adolescentes, interdum vocis, interdum valetudinis causa, quidam censurunt;* *Eiusque hæc ratio est:* *Cutis, qua super glandem est, extenditur, nota turque utrinque à lateribus atramento, qua perforetur, deinde remittitur.* Et paulo post: *Tum, qua Nota sunt, cuti, Acu filum ducent transiunt, ejusque fili capita inser se deligantur, quot die que id mouetur, donec circa foramina cicatricula fiant;* *Ubi ha confirmatae exempto filo Fibula inditur, que quo levior, eo melior est.* Sed hoc quidem sepius intersupervacua, quam necessaria est. Hinc Martialis lib. Epigr. 8. sic ait.

Menophili penem tam grandis fibula vestit,

Ut sit Comœdis omnibus una satie.

Et Juvenalis Satyr. 6.

*Solvitur his magno Comœdi fibula, sunt, quæ
Chrysogonum cantare vetere.*

Porro Athletas etiam in Palæstra pugnantes fibulam usurpasse ostendit Martialis lib. 7. Epigr. 81.

Cæterum quæ fuerit materia, & forma fibulae huic operi destinatæ. Celsus supra dictus Metallicam fuisse ait: *Quo levior, eo melior.* Et Martialis lib. 9. Epigr. 28.

Iam Pedagoz liberatus, & cuius

Refibulavit turgidum faber Penem.

Circulum quidem hanc fuisse æneum arbitrii sunt plerique, ut suggestissime videtur veterus Interpres ad illud Juvenalis Satyr. 6.

Nullius Fibula duras

Vocem vendentis Prætoribus.

Fibulam dicit Circelloz, quos Tragædi, sive Comœdi in pene habent, & hæc forma Circularis huic usui concinnior videtur fuisse: Siquidem Annulum tenuissimum, argenteum, aureum, sive æneum intelligit, item versatilem, non ponderofum: Accesisse prætorea velandis inguinibus thecam quandam, vel ejus vice Alutam, id est, Pellem tenuem, ac mollem ex Martiale lib. 7. Epigr. 34.

Inguina succinctus nigra stat servus aluta.

Et Amiculum hoc solis virilibus destinatum satis explicat Hidorus, qui Gymnasiū ex eo dictum refert, quod Juvenes nudi exercebentur in Campo, ubi sola pudenda operiebantur cinctu, sive lata Zona, quæ inde Campestris dicebatur, ut ex Thucididis testimonio lib. 1. Olim in Olympiaco certamine athleta subligacula circumverenda habebat, pugnabant. Et Mox. apud Barbaros, & Asianos premia pugilibus,

ac Inflatoribus proponantur, & hi subligaculis in certamine utuntur. Et Tullius lib. 1. offic. Scenorum quidem mostantam habet vetere disciplina verecundiam, ut in Scenam sine subligaculo prodeas nemo. Et ex hoc indumento, seu subligaculo intelligitur Martialis lib. 7. Epigram.

Dum iudic media, Populo spectante Palaestra

Delapsa est misero Fibula, Verpus erat.

Locus certè obscurus, sed Celsi Infibulationem examinetur; etenim cum à Fabro refibulari consueverat, ab alio demī fibula non poterat, nisi ponderis vi pelle attrita. & consideravit Josephus Scaliger.

Joannes Britannicus in suis ad Juvenalem Commentariis Satyr. 6. refert, quod prædicto indumento utebantur non solum ad inguina tegenda, sed etiam ut libidinem comprimitterent. Admittens præterea ad hoc alteram Fibulæ speciem, nempe tenuissimum filum, sive æneum, sive argenteum, quod præputio ab utroque latere super glandem perforato addebatur.

Cæterum diversitate notabilis est apud Strabonem Geogr. lib. 17. Infibulationis modus, quem ille de quorundam Aethiopum mulieribus ita protulit: *Armanæ etiam mulieres, quarum pleraque oris labium aneo circulo trajectum habent.* Eam consuetudinem hodie ad nares traductam habemus ex plurimis Itinerariis. Et Odardus Barbosa tom. 1. Itinerar. Turc. lib. L cap. 2. refert in Regno Narsica Mulierum naso inauris more Unionem, vel Pyropum perforatum pendere: Viris inter Basiliæ incolas hoc etiam in fabro inferiori usitatum ex Purchafii Itinerario lib. 12. cap. 16 & 20. Veterissimam hanc fuisse rationem, quoque constat ex sacris litteris Proverb. cap. II. *Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra, & fatua.* Et hæc de Fibulis dicta sufficiente de quibus etiam plurima scripsit Eruditissimus Joannes Rhodius in Dissertatione de Asia, cui hæc jam dicta maximè ascribo.

C A P . X X .

De Pilco apud Romanos.

Num. 36.

Cum Illustrissimus, & Reverendissimus Dominus Franciscus Vitellius Urbinas Archiepiscopus ex sua Veneta Legatione attulisset Romam Congeriem antiquorum Numismatum, quorum est ipse peritissimus & inter cætera præbuisset mihi supra hic delineatum numisma de Fœmina exhibente manu dextera Pilcum sub Galba Imperatore.

Cumque incidisset sermo inter nos de eo, decretum est fuisse illud Symbolum manumissionis, seu Libertatis constitutæ: Pilus etenim, quandoque pro Libertate usurpat, & apud Romanarum rerum Scriptores Servos ad Pilum vocatos legimus, hoc est, ad Libertatem. Cujus testis est Livius lib. 24. *Postero die Servi ad Pilum vocati, & Cærcere vinceti emitti.* Sueton. in Tiber. *Servisque ad Pilum frustra vocatis in Siciliam profugie.* Et ad rem nostram maximè facit Emblema 150. Andreæ Alciati de Liberata Republica à Bruto, Cassio, & cæteris conjuratis occiso in Senatu

Julio Cæsare; ii cœlibertate Populo restituta fabricari Numisma valuerunt, in quo sculpti erant duo Pugiones adjecto Pileo: Pugio cœdem patratam omnino significabat, Pileus vero Libertatem Dio. lib. 47.

Accipiebant Servi Pileum raso capite, cum manumittebantur. Plaut. in Amphitr. *Ut ego hodie raso capite calvus accipiam Pileum.* Cœlius Sabinus I. C. Pileati, & raso capite erant, qui manumittebantur. Scribit Aurelius Victor. *Mor-
tuo Nerone sic cunctas Provincias, omnemque Romanam exultasse, ut Plebs induita Pi-
leis manumissionum, tanquam sevo exempta Dominio triumpharet.* Et Plutarch. in Flam. *Et alii Pileatis sequebantur triumphum.*

Habeo apud me aliud Numisma supra effigiam à præcedenti non multum absimile, sed tempore satis recens, quod retuli ex Batavia; ab eisdemque Incolis de eorum prætensa Libertate vanè exultantibus, in quo Pileum est excussum adjecto Verbo LIBERTAS.

*De Pileo
apud Ro-
manos.
cap. 19.* Est quoque non incuriosa altera quæstio, quam excitat Lypsius de Ampliteatr.

Fuerint ne Pileo usi Romani? & quo tempore?

Caput oportum, & sine tegmine haberi solitum non à Romanis solum olim, sed & veteribus Græcis, Germanis, & Gallis reperio. De Græcis apud Homerum. Non Causiz, non Pilei usquam mentio, ab eodemque ritu eos abstinuisse refert ejusdem Interpres. Quin Horatius in Vita Hippocratis anxius, cur Imago ejus pileata cernatur, idque alii ad Peregrinationes, alii ad alias causas, quas vide, retulere. At de Germanis cirros, eorum, nodosque commemorat Tacitus de moribus Germanorum tegmina, nusquam. Imò de Suevis clare satis ostendit, pugnasse eos capite aperto, crinibus religatis in altitudinem quandam, & terrorem. Gallos comatos dicitur ea parte intectos, & plerasque imò Europæ Gentes, demum apud Parthos, ut novum, Pileum Martialis invenit:

*Frustra blanditia venitis ad me;
Ad Parthos procul ite pileatos.*

Videmus quoque nos hic Romæ in Trajani Columna scalptos esse Dacos pileatos.

Sed de Romanis certius hoc nobis est: Primum Nummi omnes veteresque Statuæ (in quibus cultus, & habitus priscus) sine tegmine semper. Quibus concordant Scriptores, Suetonius etenim de Julio Cæsare refert: *Ex omnibus honoribus illi decretis, non alium libertus, aut crebrius usurpasse ait, quam jus Laurea Corona perperuò gestanda, idque ad Calvitum celandum.* Qua certè aptior, & fidelior ad dissimulandum Pileus fuisse.

Fuere tamen Tempora quædam, & homines, quibus Jus & usus caput tegendi fuit. Tempora quinque, *Sacra, Ludi, Saturnalia, Peregrinatio, Melitia.*

Nam Romanos dum sacrificabant, capite fuisse velato, idque prisco quodam ritu. Ut est videre in Numismatibus, & Marmoribus antiquis, & ex aucto-ribus.

R I T I B U S.

III

In Ludis item Pileatos fuisse Romanos ex Martiali:

In Pompejano rebus spectabat theatro;

Nam Populo ventus vela negare solebat.

Vopiscus in Carino, ubi Junium Messallam, ejusque effusionem in Ludis acer-
bè taxat: *Donati sunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri canusini.*

Saturnalibus etiam, per quos liberrimæ Vitæ dies, Pileus admissus, signum
tempè Libertatis. Martialis:

Permitte puto Pileata Roma.

Idem.

Dumque decent, nostrum pila sumpta forem.

Sed & Peregrinatio quoque Petasum sumpluit contra pluviam, æstus, & ven-
tos. Cicero in Epistolis describens Tabellarios iturientes: *Petasatos eos venire, &
Comites expectare ad Portam.* Sueton. de Aug. *Solis hiberni, quidem patiens, domi
quoque non nisi petasatus sub Dio parabantur.* Demum nec Militia Pileo exempta,
*Usque ad presentem erat consuetudo permaneant, ut omnes milites Pileis, quos Pan-
nonicos vocant, ne Pelliibus utearentur.* Veget.

Fuere quoque Homines, qui Pileo utebantur: Liberti nova Libertate donati
erant Pileati, ut diximus supra. De Aegris hoc idem licuit. Ovidius:

Arguat & macies animum, nec turpe putaris

Pileolum nitidis imposuisse Comis.

Sed & Senibus etiam Pileum tribuerunt. Ut refert Nicephorus Gregoras cum
morem cum Romano Imperio etiam Byzantium translatum lib. 10. in fin. *De capitio
regmine, moris apud superiores Principes, ut etate proiectiores Aulici Pileis ute-
ntur, serico rectis, juniores autem prorsus nudis essent capitibus.*

Deinde & Convivæ fuisse videntur Pileati. Horatius:

Ut cum Pileolo soleas Conviva tribulis.

Sed hunc habitum convivalem de Pileo, & soleis non habemus penes alios authores:
Unde magis credendum Pileorum usum in Balneis fuisse; à quibus cum exirent, eos-
dem aliquando retinuisse etiam in Mensa.

Superest demum tertia quæstio de Pileo: Qui mos Romanus de honore ver- *Qui Mor-*
sus Dignorem in capite aperiendo, an id semper apertum? Quam solvit clarè Plu- *Romanorum in*
*tarchus in quæst. Romani, sic cui obviā facti sunt, cui honor babendus, & si forte ca-
piti vesti injecta rectum habeant, id revelant.* Hinc capitistextio, & aperitio Ro- *de Hono-*
rū; Laciniam quippe togæ in caput sèpe rejiciebant contra ventum, aut æstum, re?
eamque detrahebant in honorati alicujus occursu. Plutarch: idem in Gracchis. La-
ciniā togæ rejiciens in caput. Interdum capite incedebant palliolato, sed ægroti,
& delicati non absque suspicione luxus. Seneca de Moecenate: *Hunc esse, qui in
tribunali, in nostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, ut Pallio velaretur caput.*
Et Petronius de mollissimo Trimalcione: *Pallio coccino abrasum incluserat Caput.*
Sueton. in Claud. cap. 11. *Ob valerudinem, gladiatorio munere novo more Palliolatus
presedit.* Et Quintilian. *Palliolatum sicut fasciam, & focalia, sola excusare potest
valerundo.*

Caput.

Caput aperuisse Romanos in honore habendo ex Salustio: Sullam in vittoria Dīctatores, equo descendere; Pompejo uni assurgere de sella, caput aperire solitus. Item Seneca: Si Consulem video, aut Praetorem, omnia, quibus honor siles haberi, faciam, equo dosiliam, caput aperiam. Loquuntur quippe praedicti de Militia, aut Peregrinatione, seu quia de capite rejiciebant Laciniam togæ ad honorem Dignioris. Et hæc satis.

CAP. XXL De Tesseris.

Num. 37.

Cum ego duas Tesseras habeam inter se cohærentes, quas amicitiæ, seu Hospi-
talitatis nominant; in parte Inferiori earundem verba notantur, prout est vi-
dere hic in delineatione.

Fuit antiqui moris, Tesseraam Hospitalē dari Hospitibus dimidiatam, in qua
communi consensu Symbolum quoddam sculpebant, quæ quidem testimonium erat
contractæ amicitiæ; Et hanc quicunque attulisset ad Hospitem, continuo agnoscí
posset, & Hospitio accipi, tanquam Amicus, & verus Hospes: Hoc autem Jus ne-
cessitudinis ad posteros transibat quasi Jure quodam Hæreditario, ut significavit
Homer. lib. 6. Iliad. loquens de Diomede, & Glauco; propterea Tesseraam Hospi-
talem diligenter asservabant. Plaut. in Poen. Act. 5. Scœn. 2.

- A. *Ego sum ipfus, quem tu quersis.* P. *Hem quod ego audio?*
A. *Antidama gnatum me esse.* P. *Si ita est, tesseraam
Conferre si vis Hospitalē, eccam attuli.*

Tesseraam Hospitalē, confregisse dicebant, qui Jus Hospijii violarat. Hoc est,
ut ait Erasm. qui sibi creditum in domum aliquam præcluserat. Plaut. in Cistell. *Hic
apud nos Alcesimarche confregisti Tesseraam.* Infames verò habebantur teste Tullio
orat. ult. in Verrem, qui hujusmodi amicitiam violabant, nisi prius illi renunciassent,
sicut T. Livius lib. 5. Belli Punic. secund. sic ait: *Badiū Civem Campanie renun-
ciasse hujusmodi Amicitia contracta cum Q. Crispino Romano, priusquam pugnaret
contra eum.* Hæc autem fuit Consuetudo Græcorum, & Romanorum, de qua
Scriptores Græci, & Latini, nemincrunt.

De hujusmodi Tesserais cùm esset mihi sermo cum eruditissimo D. P. Josepho
Meronio ille locum singularē, quem hic apposui.

Joannes Albá Cartusianus in suis selectis sacræ Scripturæ Centuria 73. inquit,
quod ad eam Tesseraum consuetudinem respexisse videtur Christus R. N. & forsū
ea transierat ad Judæos, præcipiens discipulis Lucæ 9. & Matthæi 10. Ne in prædi-
catione Evangelii deferant virgam, sive Tesseraam ejusmodi. Ac si dicat. Non ob
amicitiam Jure humano contractam. Volo vos percipere victui necessaria, nolo,
ut exigatis hospitium, vel victum propter Tesseraam, cui hæc ex consuetudine, & Jure
quodam debentur. Non ergo feratis virgam, sive Tesseraam in via prædicationis;
sed hospitium, & victus dentur vobis propter Me, & Evangelium, propter laborem,
& ope-

& operam; Dignus est enim operarius mercede sua: si enim seminetis hominibus spiritualia, quid mirum, si eorum carnalia, id est temporalia metatis? Nec repugnat, quod idem Salvator N. apud Marcum cap. 6. præcipiat discipulis. Ne quid tollant in Via nisi Virgam, non Peram, non Panem, &c. Quoniam in hoc alio loco pro Virga non tessera, sed intelligitur baculus, quo pedites miti solent, ex prædicto Alba Cartusiano in dicta Centuria sua 73.

C A P . X X I I .

De Ritu Nupiarum.

Fuit mos priscis temporibus, ut qui uxorem duxurus esset, eam in matrimonium datum iri stipularetur, qui contractus stipulationum, sponsonumque dicebatur *stipulatio*, sponsalia, ut ex Servio Sulpitio, Neratio, & aliis refert Gellius lib. 4. Noct. Attic. cap. 4. quod & Ulpianus in l. 2. & 3. D. de Sponsal. I. Sponsio D. de Verborum lignif. & ex Plauto in Aulularia. Megadorum ab Euclione filiam stipulantem facit: *M. Quid nunc etiam mihi despones filiam E. illis legibus, cum illadore, quam tibi dixi. M. Sponden, ergo. E. Spondeo. In Trinummo quoque Lysiteles, à Charmide, ita stipulatur, Sponden ergatnam gnataam uxorem mihi? Ch. Spondeo, & mille auri Philippum datis.*

Ad constituenda sponsalia nudus consensus sufficiebat; cumque & absenti *consensus* per Nuntium, seu per Epistolam desponderetur l. sufficit l. in Sponsalibus D. de Sponsal. In tabulas tamen Sponsalitiae conventiones reserebantur. Tertull. lib. de Virg. veland. *Hæ sunt tabella priores naturalium Sponsaliorum, & nupiarum.* Quæ tabulae signatoriis eorum, qui interfuerant, annulis obsignabantur; Unde Juvenalis de nuptiis contrahendis ait: *Veniet cum signatoribus ausepex.* Apulejus Apolog. II. *Habes cur tabula nupiales inter me, & Pudentillam non in oppido sim, sed in Villa Urbana confignare.*

Arrhae à Sponso Sponsæ dabantur, ut in l. si quis officium. D. de Ritu nupt. *Arrhas in* cum similibus. Quia & Annulus Sponsæ pignoris loco mittebatur, quem Pronubum Tertull. lib. de Cultu foemini. vocat. *Annulum nulla prater uno digito, quem Sponsus oppignerasset promulo Annulo.* Dabatur Annulus ex Isidor. lib. 2. de Divin. offic. cap. 15. vel propter mutuz dilectionis signum, vel ut eodem pignore eorum corda nuda jungantur: ferreum verò Annulum, eumque sine gemma sponsæ mitti sua ætate refert Plinius lib. 33. cap. 1. & de his vide, quæ latè diximus in Capitulo de Annulo.

* Ceterum qua ætate sponsalia contrahi olim poterant ex Modestino l. in Sponsalibus D. de Ritu nupt. quamvis ætas contrahentium definita non sit; tamen Sponsalia offici possint, si modo id fieri ab utraque persona intelligitur, id est si non sint minores, quam septem annorum.

Post contrahentium pubertatem sèpè justæ, ac necessariæ cause non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, & quadriennium, & ulterius trahunt

Sponsalis; nempe eorumdem valetudo, vel mortes Parentum, aut capitalia criminis aut longiores peregrinationes, quae ex necessitate fiunt.

Dier in-
ditio.

Sponsalibus factis consequens erat nuptiis diem dici, nec temere, aut quolibet die nubebant, sed in ea re non levem mensum, ac dierum delectum habebant, novarum certe calendarum posteros omnes dies à nuptiis habitos alienos. Sex. Pomp. lib. 12. scribit. Mensis item Majus ex Plutarcho nuptiis infastus habebatur, ut ex Ovid. 5. Fast.

*Nec vidua radis eadem, nec virginis apta
Tempora, que nupsit, nec diuina fuit,
Hae quoque de causa, si te proverbia tangunt
Mense malas Majo nubere vulgus ait.*

Dies etiam alios, qui contrahendis nuptiis vitabantur, refert Macrobius lib. I. cap. 15. & Ovidius 2. Fastorum. Indicat Cicero lib. II. Epist. ad Q. fratrem Epist. II. Pomp. nuptias pridie Idus Febr. celebratas infasto & ominoso die. Sed & Saliorum diebus festis abstinentium à nuptiis idem Ovidius suadet 3. Fast.

*Nubere si qua vader, quamvis properabitis ambo
Differ, habent parva commoda magna more.*

Contra conjugio aptissimum esse id tempus, quod Idus Junias sequitur. Ovidius lib. 6. Fast.

*Hanc ego cunus vellem genero dare tempora radis
Apta requirebam, quaque cavenda forent:
Tunc mihi post longas monstratur Junius Idus
Utilis, & nuptis utilis esse viris.*

Tribus genitoribus uxoris quafisia. In contrahendis matrimonii tribus generibus Uxores quafitas Usu, Farre, Coëmptione: Arnob. lib. 4. adversus Gentes: *Uxores Dis habent, atque in coniugalia fædera veniunt conditionibus ante quafitis, usu, farre, &c. coëmptione genitatis lectuli sacramenta conducunt.* Atque in proposito de farris usu inquit Plinius lib. 18. cap. 3: *Quis et in sacris nihil religiosius confarrationis vincula erat, non aequa nuptia farrum preferebant, & Apuleius lib. 10. de Asino, matrimonium confarreare dixit.*

De Ritu Coëmptionis, Boëtius lib. 11. Comment. ad Topica Ciceronis sic ait: *Coëmptio certis solennitatibus peragebatur: & se se in coëmendo invicem interrogabant: Virita, an sibi mulier materfamilias esse veller? illa respondebat velle; item mulier interrogabat. An vir sibi Paterfamilias esse veller? illa respondebat velle: Itaque mulier in viri conveniebat manum, & vocabantur ha nuptia per coëmptionem, & erat mulier matræfamilias Viro loco filia.* Cui interpretationi accedit Idorus lib. 5. Etymolog. Gellius lib. 18. cap. 6. unde non mirum. *Nuptias à Modestino Divinis, & humanis iuris conjunctionem definiri, l. L D. de Ritu nupt. & à Gordiano in l. adversus, C. de crim. expil. hæred. Uxorem rei divinae, & humanae sociam appellari.*

Ceterum de Uxorium usu querendarum, videtur formam indicasse Cicero, dum Flacci partes tuerit.

Usū partas, ac quæfitas Uxores eas fuisse, quæ matrimonii causa in domum absque coëmptionis solennibus deductæ, toto vertente anno cum viro adfuisserent; quæ post id temporis ex 12. tab. in manu, mancipioque viri fuerint, quasi usū, id est possessione viro mancipata: usq; enim pro possessione Veteres dicebant, atque legitimum fuisse modum adipiscendorum dominorum, & præter Juris civilis auctoræ, testis est Horatius:

Si proprium est; quod quis libra mercatur, & are,

Quedam si credis consultis mancipat usus.

Et sicuti res mobiles anno possessæ possessoris fiebant; ita mulierem, quæ cum Viro una matrimonii causa anno integro morata esset, ei uxorem cum re, & effectu partam, conciliatamque fuisse suspicari possumus, dummodo talis anni usus trinoctio perfecto à viro Uxor non abnoctaverit, quia tunc ex lego 12. tab. interrumpebatur usus, referunt Macrobius, & Aul. Gellius: Ex earum verò mulierum, quæ vel in matrimonio, vel in concubinatu promiscuè haberi poterant, ex destinatione animi eorum, qui eas habebant, pendebat.

Nuptiæ antiquitus nonnisi captatis prius Angurijs fiebant; Sic Tacitus de *De An-*
nuptiis Messalinae lib. 11. & de Neronis cum Pythagora conjugio lib. 15. agens utro-*gravi*,
dique auspicum adhibitorum, meminit Cicero pro Cuentio: *Nubit Genere Socrus*
nullis auspiciibus, nullis auctoribus, funestis omnibus. Lucanus lib. 11. Bello Pharsali.

Pignor a nulla domus, nulli coière propinquai,

Funguntur taciti, contentique auspice Brato.

Symmachus, lib. 11. Epist. *Sororem Pompejam olim viro matram te auspice in ma-*
nus opes accipere. Seneca in Troade act. 4. Scen. 1.

Quicunque hymen funestus, illatabilis,

Lamenta, cades sanguinem, gemitus habet;

Est auspice Helena dignus.

& lac ad Rosinum Paralipomena lib. 5. cap. 37.

His expositis ad novæ nuptiæ vestitum, ornatumque transeamus: Ac ut à vertice *De orna-*
incipiam, senis crinibus ornari solitum scribunt, sicuti Vestales Virgines ornabantur in festa,
er Sexo Pompejo. Cælibari præterea hasta, quæ in corpore Gladiatorio stetis-
set, imbellis caput eodem auctore comebatur; vel quia Matronæ in Junonis Ca-
ritis tutela essent; vel ut fortes viros ominarentur, & alia hujusmodi, refert Plutar-
chus in Romulo, & de tali more Ovid. 2. Fastrorum:

Hac tibi, que cupide matra videbere matri,

Comat virginæ hasta recurva comas.

Arnobius lib. 11. advers. Gentes inquit: *Cum in matrimonio convenitis, roga sterni-*
tis letulos, & maritorum genios advocatis, nubentium crinem calibari hastam mulcetis.
Corona deinde redimiri novæ nuptiæ consueverant, Tertull. de Corona militum.
Coronant & nuptiæ Sponsos. Catull. de nuptiis Julii & Manlii.

Cinge tempora floribus

Suave olentis amaraci.

& Lucanus de nubente: *Turriteaque premens frontem maiora Corona.* Texta Tunica novæ nuptæ in duebantur. Plin. lib. 18. cap. 48. ait: *Quod quidam ex felici textricis coniugio in usum venisse non dubito, ex quo memoriam boni omnis causam nuptialibus ritibus nuvas nupias usurpare constat.* Cingulo insuper nupta cingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum id ex lana ovis. Sext. Pomp. scribit, quasi ut vir suus secum vinctus, cinctusque esset: Circulum id Herculano nodo junctum, vir omnis gratia solvebat, ut sic ipse felix in suscipientis liberis esset, sicut Hercules fuit, qui 70. liberos reliquit. Inde Catull. in nuptiis Julii, & Manlii:

Te suis tremulus parens

Invocat; ubi Virgines

Zonula solvant finus.

& idem ad Januam ait: *Quod Zonam posset salvare Virginem;* & Ovid. in Epist. Phyllidis ad Demophoontem:

Cnī mea Virginitas avibus libata sinistris,

Castraque fallaci Zona revincta manu.

Ab hac verò Cingulorum replicatione Junoni, quæ conjugalibus fœderibus præesse credebatur, Cinxia cognomen inditum fuit, ut ex Sext. Pomp. & Arnobius 2. adversus Gentes ait: *Cingulorum Cinxia replicationi*, unde etiam Virg. 4. Aeneid. *Junoni ante omnes, cuius vincula jugalia cure;* & Statius in Silvis: *Das Juno verenda Vinoula,* & insigni geminas concordia radae. Junoni quoque nubentes sacra facientes fel. cum reliquis victimirum extis non porrigitabant, sed demptum, & divulsum abjeciebant; mysticè significantes omnem billem, & amaritudinem à nuptiis abesse oportere, ex Plutarcho refert Brixonius de Ritu nupt. Plutarillus quoque, & Macrob. II. Satur. cap. 12. volunt Jurium mensē propitium contrahendis nuptiis, ut diximus hunc à Junone denominari, quod etiam refert Beda lib. de ratione temporum, Censorinus in lib. de die natali cap. 18.

Jugum contrahentibus matrimonium imponi confueverat, Servius & Isidorus commemorant, ut etiam Plautus ex Curellione: *Iam noea fert jugum?* quemadmodum etiam Horatius: *Nondum subalta ferre jugum valeat ceruice.*

Velo obnubi solita nova nupta, cum ad virum deduceretur Tertull. de Virgineland. ait: *At qui etiam velate ad virum deducuntur;* unde nuptiarum nomen ductum esse, omnium Grammaticorum fert opinio: nubere enim & obnubere Priscis velare, & operire significabat, ut Sext. Pomp. Nonius Marcellus, & alii notant. Quo in significatu Arnob. lib. 3. adversus Gentes, hoc verbo usus est, inquiens: *Quod aqua nubat terram, appellatus cognominatusque est.* Neptunus: Vekm autem id, quo Nuptæ caput operiebatur, flammum vocabatur. Martial. II. Epigram.

Flammea rex antur sponsa: iam Virgo parva est,

Tondebis pueros iam novanuptia tuos.

Et idem lib. 12: *Preluxere faces, velarunt flammea vulnus.* S. Ambros. in lib. de Viduis: *Suspiramus, ut vestem mutares, non ut flammeum sumeres; ut à Sepulchro recesseres, non ne halatum preparares.*

Expo-

*Exposuimus, quo cultu, & ornatu nova nupta ad virum procederet; videbimus
nunc de Pompæ apparatu, ac Ritu traductionis. In Viri igitur domum, tanquam in
conjugis mansionem, ad domicilium nuptæ traducebantur. Plautus in Aulularia:*

*E. Quod sempiternum tibi salutare sit procreandi liberis. M. ita Diffaxint. Volo te
domum uxorem ducere, & in Trinummo: Nunquid causa est, quin uxorem eras do-
mum ducas? Item unam post matrimonium Viri, & Uxor's domum dici: Plutar-
chus lib. 4. Symposiacon. cap. 3. & est text. in l. 1. §. si vir. D. ad senat. syllajan.
Enimvero deducatio hæc antiquitus non nisi noctu siebat Sext. Pomp. lib. 14. & Val.
Max. lib. 1. cap. 5. ibi, more prisco noctu connubianupcialia petat. & Tacitus lib. 11.
à Nerone cum Pythagora confectas nuptias referens ait: & interdiu in viro nubente
pellata, quaeriam infæmina nox operit, & Catullus in Epitalamio:*

*Vesper adestr, juvenes consurgite, vesper olympos:
Surgere jam tempus, jam pinguis linquere mensa,
Jam veniet virgo, jam dicitur hymeneus.*

Pari verò tres Patrini nubentem deducebant ex Sext. Pomp. in verb. Patrini,
quorum unus faciem præferebat, reliqui duo nubentem tenebant.

Fax porrò, quæ præferebatur ex spina alba siebat, ut idem Pomp. scribit, ideo-
que Catullus de Nuptiis Juliæ, & Manlii:

*Pelle humani pedibus, manu
Spineam quiaue radam;*

Hinc Plinius, *Spineam nupiarum facibus auspicacissimam*, ait: Non defunt, qui ve-
lint nuptiales faces ex Pinu confici solitas, ut apud Catullum, *Pineam quato redam*,
& Ovidius lib. 2. Fastor. suadet à conjugio per aliquor dies abstinendum:

*Dam rāmen hac fient, vidua cessare pueris;
Expellet paros pinea reda dies.*

& D. Ambrosius de hujusmodi facibus in lib. de Viduis ait: *Vel cum accensis fune-
bris mox deducisur, non ne Pompæ funebris exequias magis putat, quam thalamum
præparari.* Præterea in altum tolli nubentes priscis temporibus consuevit, ut ex
Optato Mellevitano lib. 6. contra Donatistas; tradit etiam Brissonius de Ritu nupt.
et Apulejo Polluce, Synesio, & Suida; Ac etiam apud Pœnos, Græcos, & Ægyptios
ut receptum fuisse, ut nubentes sellæ insidentes, curruque sublimes vectæ à Patris
domo in mariti domicilium transferretur, quamvis apud Romanos solum à Pueris
manu ductam nubentem, ex Sext. Pomp. videmus.

Comitabatur præterea nubentes Colus compta cum fuso, & stamine ex Plu-
tarcho, & ex Plinio lib. 8: cap. 48.

Utensilia item mulieris, & quæ in usu, & ministerio ejus erant per puerum impu-
berem in vase operto gestari confluverant: Puer Camillus; Vas ipsum cumerum pro-
prio nomine vocabatur: Varro lib. 6. de Ling. Lat. Cumerum vocabant antiqui Vas
quoddam, quod opertum in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis utensilia: Quo
verò ad Camilli vocem, sicuti & Flaminium, puerum dictum ingenuum patrum, &

matrimum, qui flamini Diali ad Sacrificia ministrabat. Ita ex Sexto Pompejo, ac etiam Macrob. lib. 3. cap. 9.

Quin etiam Aesles tres ad maritum nubentes deferebant, ut apud Nonium Marcellum, Varro scribit, ubi de illorum significatu.

Fores ædium mariti floribus, & frondibus ornari consueverunt, unde Catullus de nuptiis Pelei,

Vestibulum ut molli velatum fronde vireret.

Claudianus de raptu Proserpinæ, lib. 2. ea excepta in thalamos Plutonis ait: *Pars anleat enent alii, præxereremus limina: Lauro quippe Postes ornare, tam in publicis, quam privatis gaudiis moris erat.* Tertullian. in Apolog. cap. 35. *Cur die Læsi non laureis postes obumbramus?* Plinius lib. 15. cap. ultimo: *Laurus triumphis propriè dicatur, vel gratissima domibus, janitrix Cesaram, Pontificumque sola, & domos ornat, & ante limina excubat.* Ex hoc more Juvenalis de muliere statim post nuptias divertente.

Ornatae paulo ante fores, pendentia liquit

Vela domus, & adhuc virides in lumine ramos.

Præ foribus ædium mariti interrogatae nubentes, quænam essent? Cajas se esse respondebant ex Plutarcho: Fertur enim Cajam Cæciliam Tarquinii Prisci Regis uxorem optimam Lanificam fuisse; ideoque novæ nuptæ ante januam mariti sic interrogatae respondebant. Quintil. lib. 1. cap. 7. Nam, & Cajus, C littera notatur, quæ in inversa mulierem declarat; quia tam Cajas vocitatas esse, quam Cajos ex nuptialibus sacris apparet. Postes januæ lana tangi à nubentibus, adipeque ungi consueverant; Servius in 4. Aeneid. ait: *Moris fuit, ut nubentes puella, simul ac venissent ad limen mariti, postes antequam ingredierentur, ornarent lanceis vittis, & oleo ungerent, & ideo uxores dictæ Unxores, & refert etiam Isidor. lib. 9. cap. ultimo.*

Sponsa ingrediendo limen domus mariti pedem attollebat; illud enim tangere ominus erat, & id est saltu illud transgrediebatur: hinc Catullus in Epithalamio.

Transfer omne cum bono

Limene aureolos pedes,

Rasilemque subsi forem.

Ethoc in novis Nuptiis Religioni habebatur, Plautus: *Sensim super attolle limen pedes novæ nuptæ.* Causas ex Servi, & Plutarchi problematis require. Muretus in commentario ad Catullum de nuptiis Juliæ, & Manlii.

Ingredienti Nuptæ Claves dabantur, ex Sexto Pompejo in verbo Clavis, ut significaretur ei rerum omnium domesticarum, quæ clavibus concludi solent, cura, & administratio demandata.

Ac etiam in pelle lanea nova Nupta statuebatur, ex Sexto Pompejo, quo testatur, se lanificiū officium viro præstituram.

Sed etiam aqua, & ignis nuptiarum solennibus adhiberi consueverat; unde Scævola in l. penult. D. de donat. inter virum, & uxorem: *Die nuptiarum priusquam ad virum transires, & primquam aqua, & igni acciperetur:* quæna morem refert

refert quoque Serv. in 4. Aeneid. unde postea faces præluecebant, & aqua per puerum de fonte petita, quæ nubentibus pedes lavari solebant. & ex Varrone lib. 4. de Ling. Latin. ignis, & aqua adhibebantur; ut hæc nupta cum viro communicaret, cum ea sint causa nascendi, & Halicarnassæus lib. 11. hujus instituti originem à Romulo deducit, de quo etiam Val. Flaccus lib. 8. Argonaut. ait:

Pariterque precati,

Incipiunt; ignem Pollux, undamque jugalem

Præluit

In cæna nuptiali, opiparè, & lautè acceptos convivas fuisse, Plautus in Curculio, ait: *Tum miles apud me canabis: hodie fient nuptie.* Legibus sumptuariis, quibus effervesceens Romaniorum luxuriæ æstus coërcebatur nuptiis aliquid induluisse, lex siquidem Julia, C. Augusto imperante pro festis diebus ducentos æris impendi permisit, Calendis, Idibus, Nonis trecentos: nuptiis autem, Repotius. H. S. millies esse concessit, quemadmodum Cellius lib. 2. cap. 24. refert.

Maxima populi frequentia, & celeberrimo officio nuptiæ deducebantur, ex Suetonio in Caligul. cap. 25. de Livia Horestilla Pisoni nubente; & Quintilianus, declam. 306. *Affice illam virginem, quam pater tradidit eunton die celebri comitate populo.*

Tibiam quoque nuptialibus festivitatibus intervenisse: Terentius Adelph. *Verum hoc mihi mora est Tibicina, & Hymenæum, Turbam, Lampadas, Tibicinae, & Claudianus in Epitalamio:*

Ducant per vigiles carmina tibiae.

Præterea Talassionem in nuptiis Romanorum; non sicut, atque Hymenæum in clamore confusæ vissæ sciendum est. Martial. Epigramm. 36. lib. 1.

Quid si me jubeas Talassionem

Verbis dicere, non Talassionis.

Eusebius in Chronico, ait Sabinæ raptæ, & una Virginum pulcherrima cunctorum acclamatiōne rapientium Talassio Duci Romuli decernitur: unde in nuptiis solennitatibus Talassio vulgo accusatant; quia scilicet talis nupta sit, quæ Talassum habere mereatur, quod etiam Servio placet in lib. 1. Aeneid.

Nuces à novis maritis jaci, & pueris spargi consuevisse. Virgil. Eclog. 8.

Sparge maritenses: jam deserit Hefferus Octan:

Quod ideo fecisse Varro tradit, quoniam à rapientibus pueris fieret strepitus, ne pueræ vox virginitatem deponentis posset audiri; Aliis placuit id factum, ut se pueroibus omnibus ludis renunciare, & juvenilia cuncta relinquere eo indicio testarentur: Persius; *Et nucibus facinus quacunque relitus. Cum sapimus patmos.*

Nubentes præterea prætextis depositis à multitudine puerorum, qui ad eam celebratatem conveniebant, obscena omni licentia occinebantur, qui versus Fescennini dicti sunt, sive quod ab Urbe Fescennia essent allati, sive quod Fescinum arceret putabantur, Servius in 7. Aeneid. & Catull. in Epithal. Jul. & Manl.

Heu, heu dum raccat procax Fescennina lognatio.

L.D. Hieron. in Epist. ad Gerontiam: *Respondemini charissima in Christo filia inter ipsa*

DE PROFAN. ROM.

istam nupturam es? & Fescennio carmine terribilis tibi rauco sonitu buccina concrēbat, ut quas habeas pronubas, habeas forse lugentes. Erant autem Fescennini versus joculares, incompositi, rudes, qui alternis jaciebantur: Horat. lib. II. Epist.

Fescennina per hunc invecta licentia morem,

Versibus alternis opprobria rusticafudit.

& Livius lib. 7. Non sicut ante Fescennino versū similem in compositionem, temere, ac crudelē alternis jaciebant.

Interea verò Lectulus nuptialis componebatur, qui propriè Genialis dicebatur, à generandis liberis ex Servio 6. Aeneid. & Cicero pro Cuentio, *lectum illum genialem, quem biennio arte filia sua subenti fraverat.*

Toga verò sterni lectos, & maritorum Genios advocari consueville, refert Arnobius lib. 9. adversus Gentes.

Super Priapi fascinum sedere nova Nuptia jubebatur, ex D. Aug. de Civit. Dei, & aliis, quos latè retulimus sup. cap. 43. de Priapi, seu Mutini Idolo. Deinde in lecto Pronubas collocasse Nuptiam sciendum est. Donatus in Eunuchum Terentii ad ea verba: *Deinde eam in lecto collocarunt.* Lampridius de Heliogabalo: *Nupsit, & coiuit, ut & Pronubam haberet, & Claudian. de Raptu:*

Ducitur in thalamum Virgo: stat Pronuba iuxta.

Ad hujusmodi autem officium spectata pudicitia mulieres, quæ unictantam viro nupsiissent, adhibebantur, ut matrimonii perpetuitatem auspiciarentur ex Sext. Pompejo, & Tertull. in lib. exhortation. ad Castitatem: *Monogamia apud Technicos in summo honore est, ut & virginibus legitimè nubentibus Uniuersa Pronuba adhibeatur;* & hæc satis de Nuptiis, quibus consequens est dicere de Jure Connubiorum.

CAP. XXII.

De Jure connubiali inter Romanos Cives.

Cognito in præcedenti Capitulo solenni Nuptiarum ritu; consequens huic est de justis, injustisque Matrimoniiis inter Cives Romanos addere, ut juris Civilis, & antiquitatis Romanæ Studiois satisfaciam. Igitur, ut ab Aestate ordiamur, eam in matrimoniiis contrahendis definivit Justinianus, Institut. de Nuptiis in princ. Masculos quidem puberes, foeminas autem viripotentes, ac etiam refert Dio lib. 4. A duodecimo quidem anno pubertatem foeminas a spicari prudentibus placuit; idque ea ratione factum Plutarchus in Numa interpretatur, ut celerius conjugum mores tenella adhuc ætate imbibercnt, & ad obsequium virorum facilius acceti, fingique possent. Macrob. verò lib. 7. Saturn. voluit pubertatem foeminis legibus definire, quod generationi essent ab eo tempore aptæ, nempe duodecimus, & quartodecimus in masculis: quoniam, ut inquit Euripides apud Stobæum: *Muliebre corpus citius in sensum cadit:* Undeque testamenta foemini citius, quam masculis facere licet. à qua ætate. D. de testamentis. Cæterum si foemina minor duodecim annis dominum pro uxore deducta esset, non ante justa, & legitima uxor siebat, quam apud vi-

R I T I B U S.

xxii

undevidecimum annum implevisset. l. minorem, D. de Ritu nupt. Interim vero, dum pubertas conjugis expectabatur; si quidem sponsalia intercessissent, sponsa tamen loco ea habebatur l. cum hoc status s. si quis sponsam D. de Donat. inter viram & uxorem: Nuptias autem cessantibus; nec in concubinatu minor annis duodecim putella haberi jucelito poterat l. l. in princ. D. de Concubinis.

Nuptias vero, quas Vir sexagenarius cum uxore quinquagenaria contrahebat, fuisse improbatas, est textus in l. penult. C. de Nuptiis. unde scitè Lactantius lib. 1. de falsa Religio. cap. 16. ait: *Utrum sexagenarius factus est, & illi ex Papia fibulae imposuit.* inquit enim Euripides apud Stobæum tit. 71.

Res senibus importuna matrimonium,

Et triste natos tollere atate in mala,

Seni marito quippe matrona imperat.

Hoc in legibus condendis agebat Augustus, ut exhausta bellis Civilibus Civitatem sebole repleret. l. si sterilis. D. de action. empt. l. si major Cod. de legit. hæred. Aristoteles certè in Politicis finem gignendi, ut plurim in viris septuagesimum annum adferre, mulieribus vero qui quagesimum scribit, & Plinius lib. 7. cap. 14. absolute definit mulierem post quinquagesimum annum non parere, majoremque partem quadragesimo profluvium genitale sistere; At planè, quibus crux menstruis intervallis fluere destitit, eas jam concipere non posse, confirmat D. Augustinus lib. 3. contra Julian. Pelag. Et ideo alienam à Nuptiis contrahendis superius memoratam atatem, veluti liberorum suscipiendorum spe destitutam præmiis afficiendam non existinarunt. Nihilominus Claudius Cæsar cum comperisset etiam sexaginta annos natis, aut eo amplius generandi vires inesse, derogavit in eo capite predicta legi; sic enim Suetonius in ejus vita cap. 23. ait: *Capiti Papia Pœpæ legis a Tiberio Cæsare quasi sexagenarii generare non possent, editio abrogavit.* Quam vero importunum sit senibus matrimonium sic docet Euripides ubi supra:

Audite juvenes: omnibus dictum volo,

Differethalamos ad seniæ terminum

Nolite: prolem serire dum tempus finit.

Res est molesta fœmina conjinx senex.

Properate: juvat hoc educendis liberis,

Pulchrumque juveni natus alludens Patri.

& Theognis apud eundem Stobæum:

Tempestiva Seni primævo flore puella

Non est; nec clavo, cer ratis, apta regi:

Anchora non illam teneat: sed fune soluto

Nocte illam statio non tua suscipiet.

In uxore petenda, quam sit perpendenda conditio bona, & alia qualitates, audiamus prudentes: Euripides enim apud Stobæum tit. 70.

De Con-
dione &
Senam.

Moneo nunc omnes semel,

Ut ex beneficio genere progeniem serant:

Q

Non

DE PROFAN. ROM.

Non illa quippe semper infelix erit.

Ubi etiam Theognis:

Nobilitas aenius, & equis simul, arietibusque.

Dat pretium: nec de semine degeneri.

Admissura placet. Sed prava è sanguine prava;

Si dos sit, praefto est optima conditio.

Et Hesiodus ibidem:

Quero toro intactam; pulchris quam moribus ornans,

Nen sit leta tua vicinia labo, caricta;

Et Euripides predictus:

Sublimiori genere; qui natas petunt;

Opibusve opimas conjuges, optant male;

Ubi namque porior res domi est uxoria;

Vir mancipatus jura non retinet sui;

Dotalis iste Census infelix viro est;

Qui difficilis efficit divortium.

Hinc apud Romanos inter liberas, & serviles personas, nuptias olim nomine constitisse certum est l. Proculus. D. de Jur. dot. l. 3. C. de Incest. nupt. quam ob rem si ancilla libero nupsisset, dotisque nomine pecuniam numerasset; nec matrimonium erat, nec viri ea pecunia siebat, quam tempore jure statuto penes se usum ceperisset: planè si apud virum ad libertatem pervenisset, convalescebat matrimonium; eodemque soluto, dotalis pecunia repetitio competebat d. l. proculus.

Præterea iusta matrimonia non inter Liberas quascunque personas, sed inter solos cives Romanos, contrahebantur. Instit. de Nuptiis in princ. Nam cum Latinis, Peregrinisque connubium, nisi eis concessum esset, non erat; Senec. lib. q. de Benefic. ait: *Promisi tibi filiam in matrimonium: postea peregrinus apparuit, non est mihi cum extraneo connubium:* Macrob. i. Saturn. cap. 6. *Libertini vero nulli jure uti preteritis licebat: ac multo minus Peregrini; quibus nulla esset cum Romanis necessitas.* Hinc maximam apud Populum invidia sibi conflavit Antonius, quod contra leges patrias nupsisset Cleopatræ, refert Plutarch. Nec nonquod Titus Berenioen Ägyptiacam uxoris loco haberet, ut proinde repudiare eam sit coactus, narrat Xiphylinus; quod eo processit, ut ex Peregrino; & Cive Romana natus Peregrinus nasceretur. Ulpian. in fragment. tituli. V. At ejusmodi Peregrinitatis observationem tandem exolevisse Prudentius. lib. 2: contra Symmachum ait::

*Nuno per gentilia fulcrari
Externi ad ius connubii: nam sanguine mixto,
Textur alternis ex gentibus una propago.*

At à Provincialibus, cujuscunque ordinis, aut loci essent; cum Barbaris conjugia contrahii Valentianus, & Valens prohibuerunt l. unica de Nuptiis Gentilium in Cod. Theod. etenim Patribus cum plebe connubium ne esset 12. tab. sanctum est, quemadmodum refert Halicarnass. ii. antiquit: cum Livia lib. 4. ab V. C..

Sena-

Senatores quoque Senatorumque filii uxores ducere prohibebantur Libertinus, quarumve parentes artem ludicram fecissent. Paulus in l. qui Senator. D. de Ritu Nupt. cunctis quinque Senatoris filium accipere debemus non tantum naturalem, verum etiam adoptivum: dummodo talis adoptio emancipatione subsequita non fuisset soluta, l. senatoris filium D. de senator. Senatoris autem filia, quæ corpore questum, vel arte in ludicram fecerit, aut judicio publico damnata fuerit, impune Libertino nubis: nec enim honor ei servatur, quæ se in tantum scelus deduxerit l. Senatoris filiam. D. de Ritu nupt.

Senatorius personis exceptis, ceteris omnibus ingenuis Libertinas Uxores ducere legge Papia concessum fuisse Celsus in l. lege Julia D. de Ritu. Nupt. & Dio lib. 54. affirmant, & hoc idem indicare voluit Mauritianus in l. observandum D. de Ritu. Nupt. his verbis: *Ut inferioris gradus homines equestris, ut puta, vel plebeji ordinis, uxores ducant eas, quas qui altioris dignitatis sunt, veluti Senatores, ducere legibus propter dignitatem prohibentur.* Exicipiebat tamen lex quasdam personas quasne inferioris quidem ordinis hominibus, dummodo ingenuis, ducere permettebat: veluti Lenam à Lenone, Lenavé manumissam, vcl eam, quæ palam quæstum corpore faceret; item in adulterio deprimens, vcl judicio publico damnatam, &c. ut ex fragmentis titulorum Ilpiani, Titulo de Cælibe, orbo, solitario, & latè Brissonius de Jure Connubiorum pagin. mihi 23. & seq.

Captivitate Mariti matrimonium solvebatur, quod is in servilem causam deductus, servus hostium factus iam pro nullo habeatur. Novell. Constit. 37. itaque Triphonius in l. in bello. §. medio tempore D. de Captiv. ait: *Captivi uxori, tametsi maxime velit, & in domo ejus sit, non tamen in matrimonio est.* At vero Julianus I. C. fatis diversæ sententiae in l. Uxores D. de Divort. inquit: *Ergo generaliter definitendum est, donec certum est maritum vivere in captivitate constitutum, nullam habere licentiam uxores eorum migrare ad aliud matrimonium, nisi mallent ipsæ mulieres causam repudiis prestare: si autem in incerto est, an vivus apud hostes teneatur, vel morte preventus: tunc si quinquennium a tempore captivitatis excesserit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias, ita tamen ut gratia dissolutum videatur primum matrimonium: & unusquisque jus suum habeat imminutum, eodem jure, & in marito in Civitate degente, & uxore captiva observando.*

Tutores prohibentur pupillas suas uxores ducere, & filiis suis nuptum dare ex Prohiben-
S. C. Marci Antonini, & Commodi l. Senatusconsulto D. de Ritu Nupt. cuius tur con-
cipua hæc ratio, ne Pupillæ in re familiari circumscriberetur ab iis, qui rationes tr. abero.
gestæ tutelæ eis reddere necesse habebant, neve fraudes hujusmodi domestici matri-
monii velamento, quo tutelæ reddendæ ratio compellebantur, tegerentur l. libertum
§. i. D. de Ritu Nupt. Præterea, & adolescentum Curatores, nec non & ventri Cu-
ratores, bonisque dati: ii quoque, qui Tutores quidem non sunt, periculo tamen
tutelæ suo nomine obstringuntur, à pupillarum nuptiis arcentur, l. si quis tutor D.
de Ritu Nupt. Hæredes quoque Tutorum licet extranei, quoniam rationes reddere
debent, Senatusconsulti prohibitione concluduntur d. l. libertum §. i. ubi etiam

DE PROFAN. ROME.

subditur, quod Tutor pupilli non prohibeat ex hoc filiam suam pupillo suo collocare in matrimonium.

Nuptiae.
Nuptias.

Ex gradu ascendentium & descendentium duci uxores non possunt. Nuptiae §. D. de Ritu Nupt. §. ergo Instit. de Nuptiis, nec interest, an ex iustis Nuptiis ejusmodi personarum conjunctio descendat, an non l. & nihil D. de Ritu Nupt.

Ac neque cum his quidem personis, quae vel affinitatis ratione parentum, liberorumve vicem repräsentant, iusta sunt Nuptiae; quare nec nōvercam Proavi nostri Uxorē, nec socrum, id est uxoris nostrae matrem, nec ejusdem Aviam Proaviam ducere licet l. si quis mihi §. 1. & l. adoptitius §. nanç videamus. D. de Ritu Nupt. §. ergo Instit. de Nupt. Fuit siquidem tam infanti matrimonii cupiditate incensus Imp. Antoninus Caracalla, de quo sic Spartanus ait: *Interest scire, quemadmodum Novercam suam Julianus duxisse dicoatur, qua cum esset pulcherrima, & quasi per negligentiam se maximam corporis parte nudasset, dixissetque; Antoninus, vellem si licet, respondisse fertur; si libet, liceret. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus est: nuptiasque eas celebravit, quasi sciret se leges dare cum verè solus prohibere debuisse.*

Ab earum quoque, quae in parentum fuerint concubinatu, nuptiis abstinendum Imperator Alexander constituit. l. C. de Nuptiis liberi contra religionem quippe, ac pudorem est cum ea matrimonium coire, quae pudicitiam Patri prostraverit.

Ex transverso etiam cognitionis gradu prohibitas esse nuptias, nemini dubium est, sive ab eodem Patre, eademque Matre progeniti fuerint; sive ab altero eorum §. inter Instit. de Nuptiis Ämil. Prob. in procem. de Vit. Imp. ait: *Neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo Viro sororem germanam in matrimonio habere: at id quidem nostris moribus nefas haberur.* Romanis utique semper detestabilis, & execranda talis conjunctio visa est; ideoque de Caligula non ut de Principe, sed ut de monstro Sucton. refert cap. 24. quod cum sororibus suis stupri confuetudinem fecerit, quem etiam Drusillam germanam Longino Consulari colloccata abduxisse, & in modum iusta uxoris propalam habuisse, ut etiam refert Dio lib. 59. eademque se, ac famam suam turpitudine foedasse Othonem, Xiphilinus memorat. Plutarch. in Parallelis refert, Papyrium quendam Romanum impatientia, & ardore amoris victum, Camillam sororem gravidam fuisse, quod ubi Papyrius Tolucer eorum communis Pater rescivit, ensem filia misit, quo Puella pectus transfudit, eodemque lethi genere scelestum, ac nefarium facinus suum Papyrius deinde expiavit. Planè per adoptionem factam sororem, adoptione soluta, uxorem ducere nihil rebat l. quin etiam D. de Ritu Nupt.

Adoptivæ utique sororis filia uxor duci, vel constantē adhuc adoptione licito iure poterat, quod ea cognata non esset; siquidem per adoptionem contrahitur solum cognatio, cum agnitorum jus adjunctum habet. l. 2. §. patrii D. de suis, & legit. & Claudius Imp. Neronem à se in locum filii adoptatum cum filia sua Octavia matrimonio junxit, refert Dio lib. 59. verum ne Frater sororem ducere videretur,

adoption-

adoptionis commento necessitudinis species dissoluta est. Inde Junoni Octavia & Seneca comparatur: Sic in Tragedia ejus nominis habetur;

*Tu quoque terrie
Altera Juno, soror Augusti
Conjuxque graves vincere dolores.*

& alio loco:

*Maret infelix soror,
Eademque conjux,*

Fratrum, sororumve filias uxores ducere non licebat nemini C. de Nuptiis §. fraris Instit. de Nuptiis: Tametsi talium conjugiorum usum invexit Claudius Imp. Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ amore incensus, ut publici juris velamento ejus matrimonii à se cum ea contrahendi turpitude tegeretur, refert Tacitus lib. 12. *Claudius Senatum ingressus decrenum postulat, quo justa inter patnos, fratrumve filias Nuptia etiam in posterum statuerentur.* Tranquillus in Claudio ait: *Verum illecebru Agrippinæ Germanici fratris sui filia per ius osculis, & blanditiarum occasiones affectum amorem, subornavit proximo Senatu, qui cogerent se ad ducendum eam uxorem, quæ Reipublica interesset, dandique ceteris veniam talium conjugiorum, quæ ad idempsius in iusta habebantur: ac vix uno interposito die de Nuptiis conferit.* Verum Imp. Nerva vetuit, ne fratrum filiæ ducerentur, ne tam mali exempli Nuptiæ in posterum frequentarentur, refert Xiphilinus in Nerva. Eadem flagitiosa libidine inctatus Heraclius Imp: cui non aliunde id morbi, quo laboravit, quam ob illicitam eum fratris filia conjunctionem accidisse vulgo creditum, tradit Zonaras. Acerbissimè hujus generis nuptias, ut incestas, ac nefarias Imp. Anastasius & Zeno constitutionibus suis damnarunt, in quas etiam invehitur B. Ambros. lib. 8. Epist. Sed nec in concubinatu haberri sororis filia; licet Libertina absque incesti crimen potuit. Etiam D. de Rit. Nupt. non modo autem fratris, aut sororis filiam, verum etiam neptem, proneptemve ducere non licet l. fratris Instit. de Nuptiis.

Mortuorum fratrum Conjuges fratribus superstibus dissolutis seu morte, seu repudio Nuptiis, duci citra incesti crimen non posse Imperatorum Constitutionibus cavetur l. nemini C. de Nuptiis: quanquam non defuerint in Romana historia ejusmodi matrimoniorum exempla: Lucius enim Tarquinius, cui Superbi cognomen Tulliam minorem natu, quæ Arunti nupserat, Arante veneno ab ea sublato, cum ipse conjugem quoque suam eodem genere interemisset, duxit, refert Halicarnass. lib. 4. Ut cunque sit, hujusmodi matrimonia aliquot Imp. Constitutionibus sunt interdicta l. fratris, & l. ult. C. de Incest. Nupt. l. nemini C. de Nuptiis, ut quoque in Concilio Neocæsariensi can. 2. prohibita: Quia etiam cum quidam Aegyptiorum mortuorum fratrum conjuges matrimonio sibi copularent hoc colore, quod Virgines mansisse dicerentur, Zeno eas nuptias, & qui eas contraxisset, & inde suscepitos liberos incestarum Nuptiarum pœnis subjacere voltuit l. licet C. de Incest. nupt.

Uxor etiam sororem ducere, & sic duabus sororibus conjungi, licentiam disso-
luto quoque modo conjugio Imp. Valens, Theod. & Arcad. veterunt: Honorius

tamen Imp. duas Stiliconis filias unam post alteram in matrimonio habuisse fesseretur exitu infelici, ex neutra enim liberos suscepit, mortoque immatura utraque obiit. Zonaras lib. 3. annal. Paulus Diaconus lib. 34. Appendix ad Eutropium.

Verum duorum fratrum Liberi invicem recte matrimonio jungabantur §. duorum Instit. de Nuptiis l. 3. & l. non solum. §. i. D. de Ritu nupt. namque Augustum filiam Julianum Marcellum Octaviæ Sororis suæ filio junxisse appetat ex Dione lib. 35. & Sueton. in August. cap. 63. At Theodosius Major religiosus Imp. etiam has nuptias prohibuit, ut refert S. Ambros. Ep. 66. & S. Augustinus lib. 15. de Civit. Dei, cap. 16.

Amitam, & Materteram Uxorem ducere non coaceditur, quoniam parentum loco habentur. §. Item. amitam. Instit. de Nuptiis.

De consensu. Requiritur maxime Consensus contrahentium, ut Nuptiæ justæ sint; Quare cum furioso, furiosavé matrimonium contrahi nequit. l. furor. D. de Sponsal. l. oratione in fine D. de Ritu Nupt. quoniam nec voluntatem, intellectumve habent: mutorum, surdorumve dissimilis causa est, quibus non obest talis defectus, ut contrahere possint matrimonium in quibuscumque, D. de oblig. & act. quanquam matrimonium furor contrahi non sinit; contractum tamen non dirimunt l. furor. D. de Ritu nupt.

Præterea non solum consensus eorum, qui contrahunt; sed & eorum, in quo rumpotestate sunt, exigitur l. 2. D. de Ritu Nupt. adeo ut legitimi non habeantur liberi, inde suscepti, ut inquit Apulejus lib. 5. de Asino. Nepoti siquidem Uxorem ducere tam Avum, quam Patrem consentire debere, inquit Paulus l. Oratione §. 1. D. de Ritu Nupt.

Filiæ, quæ vigesimum quintum annum sunt egressæ, inconsultis parentibus impunè pro arbitrio nubunt, nec penam ex hæredationis ob eam rem timent. §. Causas Novell. Ut cum de appellat. cognosc.

Definit quoque Paulus I. C. lib. 2. sententiæ titulo 19. Eorum, qui in Patris potestate sunt, sine voluntate ejus matrimonia jure non contrahi, sed contracta non solvi.

De pluribus literis uxorum. Duas eodem tempore Uxores habere Romæ non licuit §. affinitatis. Instit. de Nuptiis. Et hoc crimen infamia pœna vindicatum edicto Prætoris l. 1. in fin. & l. quod ergo §. i. D. De his qui notant. infam. unde Imp. Valerian. & Galien. in l. cum qui, C. ad l. Jul. de adult. ait: *Eum, qui duas simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia: in ea namque non juris effectus, quo cives nostri plura contrahere matrimonia prohibentur, sed animi destinationi cogitantur.* Nec non capitali pœnæ hujusmodi matrimonia obnoxia esse, ut ex Constitutione Constantini in l. uxor C. de Rcpudiis, ubi de mulieribus, quæ vivis maritis militibus nullo accepto de eorum hospitate nuncio, post quatuor annorum spatium alterci nupserint: Et quavis Aelius Coecina Tribunus plebis jussisset, ut uxores liberorum querendorum causa, quas, & quot vellent ducere, Quiritibus licaret. Sueton. in Julio cap. 52. ea tamen lex promulgata non fuit. Valentinianus quoque Imp. alteram Severi Justi-

Juſtinam uxorem ſuperinduxit, ex qua Valentianum Juniorem fuitulit, ac ut facti turpitudinem amoliretur, lege fanxit, ut cuilibet duas ſimul uxores habere licet, quemadmodum Socrates lib. 4. histor. Eccles. cap. 30. Paulus Diaconus lib. 11. append. ad Eutrop. sed nec ea lex accepta fuit: Nam Judæos, qui colore quod primis generis humani fatoribus Polygania multiplicandæ ſobolis neceſſitate permifſia fuiffet, quaſi majorum vestigiis inhærentes, plures ſibi uxores habere licere exiſtimabant. Inpp. Theodos. Arcad. & Honor. prohibuere in diversa ſub uno tempore conjugia convenire li nemo C. de Judæis.

Sicuti nec Concubina Uxori jure Quiritum adjungi potuit, eſt Constantini Magni Constitutio. l. i. C. de Concubinis dum ait: *Nemini licentia conceditur conſante matrimonio concubinam penes ſe habere.*

Dicam hic obiter veteres sanctos Patriarchas legis Mosaicæ tempore, pluribus uxoribus conjunctos culpe immunes fuiffe, quo daffcrit Innocent. III. cap. Gaudemus, de Divortiis, atque multis relatis, & exploſa eorum ſententia, qui dicunt, nunquam licuisse uxorum pluralitatem; ſed permiffam fuiffe tanquam minus malum, probat latè Cardinal. Bellarm. lib. 1. de Matrimon. cap. 21. Hæc autem dispensatio non confeſſa eſt externa aliqua ſcriptura, aut loquutione; ſed inſpiratione interna facta Patriarchis, quæ derivata eſt vi exempli, & conſuetudinibz ad reliquos e populo Iſraēlitico, ac proinde omnibus illis pluralitas uxorum licet: quod tanquam notum ſupponitur. Denteronom. cap. 20. *Si habuerit homo duas uxores:* & ita docent sanctus Thomas, sanctus Bonaventura, Sotus, & alii, quos refert, & ſequitur Sanches de Sacramento Matrimonii lib. 7. diſput. 80. num. 12.

Nuptiæ, quæ à mulieribus intra annum luctus contrahuntur, turpitudine ^{Nuptiæ} non carent. Luctus autem tempus regia lege definitum decem mensium erat, per ^{intrat tempus} pueri luctus. quos mulier abſtinere à nuptiis jubebatur, ut eſt testis Plutarch. in Numa.. Ovid. I. Faſtor.

Quod ſatis eſt uero matris, dum prodeat infans;

Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Per totidens menses à funere conjugis uxor

Sufſinet in vidua triftia ſigna domo..

Etidem lib. 3. Faſtor.

Affuetos igitur numeros ſervavit in anno,

Hoc luget ſpatio femina moſta virum;

Itaque, quod apud Senecam epift. 65; ad Lucill. legitur: *Annum feminis ad luggendum conſtituiffe maiores:* de anno utique Romuli, qui decem duntaxat mensibus conitabat, fuſe à Macrobi lib. 2. cap. 12.. Primi namque Gratianus, Valentianus, & Theodosius Inpp. luctus tempus duobus mensibus auctum anno definiere, ut ex eorum Conſtitut. in Codice Theodosiano, lib. 1. de secundis nupt. At Caligula die ſuo Natali, quo & Auguſti templum conſecravit, luctus inhibuſſe, & præterea Viduis intra conſtitutum legitimum tempus uabere, niſi prægnantes eſſent,,

essent, concessisse fertur. Dio lib. 59. & Heliogabalo refert Xiphilinus cum Pomponio Basso, è vivis sublatè, ut ab uxore, cuius amore flagrabat, viri memoriam divelleret, eam protinus duxit, nullo ad lugendum virum spatio dato: Simili etiam ratione mulier post missum ex justa causa repudium, alii nubendi potestatem non habebat ex Imp. Theodos. & Valentin. Constitut. ut in l. si constante. C. de Repud. ne, ut ipsi ajunt, de prole dubitandi occasio daretur: Fuere tamen Imperatores, qui etiam prægnantes sumpserunt uxores, ut de Augusto refert Suetonius cap. 61.
Cum Scribonia divortium fecit, perteſus morum perverſitatem ejus, & statim Li- viam Drusillam matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem adduxit, di- lexitque, ac probavit unice, & perseveranter. Cæterum Livia apud Augustum Claudium Drusum Neronem intra trium mensium spatiū peperit, quem natum Augustus patri Tiberio reddidit, refert Dio lib. 48. Octaviam quoque Augusti sororem post Marcelli viri sui mortem adhuc gravidam, ventreque pleno Antonio desponsam, Dio dicto lib. 48. Ut etiam Caligula Milioniam Cæfoniam adulterio sibi ante cognitam; & jam tum partui propinquam duxisse, ac trigesimo die pater fieri ex uxore, glriosum duxit. Dio lib. 50. Sueton. in Calig. cap. 25.

Cum Virginibus Vestalibus jam nonnisi nefarias, & incestas nuptias contrahi potuisse: Heliogabalum tamen humani generis portentum Aquiliam Severam Vestalem duxisse, narrat Xiphilinus, quod etiam perstrinxit Lampridius in ejus vita:
In Virginem Vestalem incestum admisit. Atque hæc sunt, quæ habui de legitimis, incestisque Quiritum conjugiis.

Qui plura desiderat, legat Andream Tiraquellum de Legibus conubialibus, & alios scribentes.

CAP. XXIV.

De Balneis.

Num. 38.

Balnei publica. **A**deo studiosi fuere Veteres Thermarum, ut inter præcipua Urbium ornata censerentur, quam ob rem Diocletianas, Antonianas, & alias recentebant inter publica ædificia, quæ ex publico ærario ad ornatum civitatum construebantur. Plinius Jun. ad Trajanum de Prusiensium Balneo sic scribit epist. 25. cap. 10. *Prusienses, Domine, balneum habent, & sordidum & vetus: id itaque indulgentia tua restituere desiderant, & infra: Deinde quam ipsi pecuniam erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balnei conferre, quod alioquin & dignitas Civitatis, & facultati nitor expostulat, & idem Epist. 41. meminit Balnei Claudiopolitanorum, quod minus apto loco construeretur, sibique tanquam Provinciae Proconsuli Architectum mitti à Trajano postulat, ut de loco aptiori consulat.*

Usos autem illos fuisse hujusmodi publicis Balncis: notum est, quod Hadriano Imperatore refert Spartianus in ejus vita: *Publico, & frequenter cum omnibus levit;*

38. pa. 128

-o. p. 133

116

leuit; nam cum quodam tempore veteranorum quendam notum fibi in militia, dorsum, & caseram partem corporis vidisset asterere; percontans, cur semarmoribus disfringendum daretur? ubi audire hoc idcirco fieri, quod serum non haberet; & servus cum donavisse, & siempribus; uerum alia die cum plures sene ad provocandam liberalitatem Principis pariter & secesserent, evocari iussit, & alium ab alio defricari.

Balnea habebant tres domos, sive cellas, ex Plinio Jun. lib. 2. Ep. ad Gallum. *Divisa.*
Quarum superior aëris erat calidi, & calidarium, sive sudatorium, quod in eo sudorem sicco calore provocabant, & Lanonicum dicebant: Medium ex aqua tepida Tepidarum appellabant; in qua Labrum ubi considentes lavabantur, cuius Labri, & Balnei hic apposui Iconem: infima ex aqua frigida, Frigidaria dicta. Galenus lib. 3. de Sanit. tuenda addit Quartam cellam, in qualoti ungerentur, & ob id Unctorium dicta; Et de iis Cornelius Celsus lib. 1. cap. 4. Fulvius Ursinus in Appendice ad Ciaconium de Triclinio sol. mihi 71.

Inserriebant Balnea primo ad sanitatem, & laffitudinem tollendam. Tullius *Vfus ad*
ad Tercianam suam sic scribens ait: *Labrum, si in Balneo non est, fac ut sit.* *rum.*
Plato Dialog. 6. de Legibus: *Ubique autem in iis Gymnasia Juvenes, tam sibi comoda, quam sensibus preparant; calidis Balneis constitutis, & copiose siccis appositis lignis, ut & remedium agorantibus, & lenimen labore defessis agricultis afferantur: que sanè curatio longe melior est, quam medici parum periti medela.* Et Plaut. in Mercat. *Nenquam aedepol omnia Balnea mihi hanc laffitudinem adimerent.* Quamvis subiectum sumenda; & non immixtò in antiquo lapide incisum à vetere Poëta:

Balnea, Vina, Venus conservant corpora nostra;

Corrumptunt vitam Balnea, Vina, Venus.

Secondo inserriebant Balnea ad abstergendum sudorem: Hinc Magnum Alexandrum ex pugna laffum illico ad Balneum Darii jam fugati perrexisse, sic scribit Plutarchus: *Confestim armis extutis ad Balneum processit, dicens, eamus ad ablendum Dari Balneo ex pugna sudorem.*

Tertio Voluptatis quoque causa multi utebantur Balneis, quos voluptuarios iridet Plutarch. de Curand. Valet. *Alii Gule, & delitiarum causa projiciunt se ipsos in Balnea, festinantque ad escas.* Ac in iisdem Balneis partem diei infumebant, carmina, & historias recitando, & audiendo. Juvenal. Satyr. 7.

Ut legat historias, autores noverit omnes,
Tanquam unguis digitosque suos ut forte rogarunt;
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea dicat,
Nuricem Anchise, &c.

Veteres lotione Coenam præveniebant Apulejus 4. Metamorph. ubi Anula *Ante Ca-*
quodam sicarios, mensa jam instructa, sic alloquitur: *At vobis fortissimi, fidelissimique nam,*
mei hospitatores Juvenes, affatim cuncta navi sapore percocta pulmenta prestosunt: pa-
nus numerosus, vinum probe calicibus effricatis affluenter immissum, & ex more calida
tumultuoso lavacro vestro preparata. & statim ingressum eorum, qui oceenaturi erant
in Balneum sic prosequitur: *In fine sermonis hujus, statim se devestiunt, nudatique, &*

R

flamma

*flamme largissime vapore recreati, calidaque perfusi, & oleo per unctum mensa ad apibus
largiter instructas accumbunt.*

Fuere aliqui, qui Balneis utebantur non solum ante cibum, verum etiam postquam comedissent, ut digererent cibum, quem comederant.. Hos damnat Persius Satyr. 3..

*Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur:
Gutture sulphureas late exhalante Mephitis.*

Horatius quoque epist. 6.

Crudi, sumidiisque lavemur.

Crudi dixit pro non digesto, vel inconcoeto cibo; ut propter ea balneum repeterent capti voluntate escarum, & convivia iterum fumerent.

Clēmens Alēxandrinus īdīcāns, quomodo Balneis uti debent; maxiūmē Chriſtiani lib. 3; pædag. cap. 9. inquit: *Balnei quartuor sunt causa. per quas ad ipsum accedimus; vel enī mīcausa munditios; vel Caloris, vel sanitatis; vel postremos; voluptatis: se ergo voluptatis causa lavare rejiciendum est; sumendum est lavacrum maleribū quidem mandationis causa. & sanitatis, solitus autem sanitatis viris.*

Christus in Ihesu: Quā ob rem aliquando Christum in terris domesticā balnēa quoque frequenter legimus: reprehenditur enim ab ipso Christo Pharisaeus, Euc. 7. *In eis do-
mum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: & aliās cum ipse Christus illo tempore ali-
quando accubuisse, scandalo fuit Pharisaeo, qui illum invitaverat, ut dicitur Euc. 11.
Rogavit illum quidam Pharisaeus, ut prandere apud se; & ingressus recubuit; Phari-
saus autem cœpit intra se reputare dicere: Quare non baptizatus esse ante prandium?
Eterat hic sermo de ablutione totius corporis, cuius tunc erat consuetudo, ut etiam
in lib. 2. Reg. 12. Sanctus Rex David deposito mōrō ob mortem filii Betsabae
non prius mensam petere ausus est; quam de more abliteretur, ubi sic legitur: Sur-
rexit ergo David de terra, & locutus, antīusque est; peccatisque; ut ponerent ei panem;
& comedit: Et quamvis Christus nequaquam frequens lavacrum petierit; quoties
sibi accubendum fuisset, ut de corrupto Regionis, & ecclī more sic refertur Marc. 7.
Pharisei enim, & omnes Iudei nisi crebro laverint manus, non manducant; tenentes
traditionem seniorum & a foro nisi baptizentur, non comedunt; Negari tamen non
potest, aliquando eum animarum lucrandarum causa balnea petuisse: Ut omnia omni-
bus factus, omnes iuris faceret; & propterea balneorum voluptuarium usum redar-
gueret; necessarium vel sanitatis, vel munditici causa tantum permiserit:.*

Hinc advertendum, quod Hebræi duplii coena sacrum Paschatis festum celeb̄are consueverunt; in priori enim coena Agnum manducabant: Posteriorem autem coenam instituebant, ut Azima ex Mosaice legis institutiōis inchoarent: Quā ob rem cum de more balneo, & pedum ablutione illi coenam prævenire solerent; ita Christus in ultimo accubitu cum discipulis, ut duplii coenæ duplex responderet pedum ablūtio: consumpto jam Agno in priori Coena; cum posteriorē coena inchoanda, & aqua pedibus porrigendā fuisset a Ministris, Christus R. N. Surgit à Coena; Jp. 13; nimirum à priori Coena: Recinxit sedimico, & lavis pedes discipulorum. Hoc autem

autem mystice factura, ut doceret Christus, quanta cum puritate, & animi candore accedere debeamus ad augustissimum Eucharistiae Sacramentum.

Consueverē Veteres exercitiis, & corporis agitatione sudorem excitare. Cle-
mens Alexand. lib. 3. pædag. cap. 10. *E Viris autem aliis quidem nudis luctantur, alii cito,*
vero parvo quoque globo ludent, qui Phenix dicitur, maxime in Sole. Et paulo post:
Est enim honestior, & virilior, qua cum decora robore fit hoc modo exercitatio, qua utilius, & donacibilis sanitatis gratia assumitur: unde exercitationis causa, sudandumque gratia balnea instituta fuere. Cornelius Celsus lib. 1. cap. 2. *Exercitationem optimè sequuntur modo Unctio, modo balneum, quia non solum balneo sudorem compescabant,* De
ut vidimus supra de Alexandro Magno, sed etiam Oleo. Scenecareste in præfat. lib. 1. *Ritio.*
Controversi. *Nulla unquam illi cura vocis exercenda fuit, illum fortem agrestem.*
Et paulo post: *Non sudorem olei Unctione discutere, non latus ambulatione reparare.*
Adhoc semper in balneis destinata erant Oleum, & Unguentum. Sidonius lib. 2. Epist. 2.
de Balneo ait: *Hic aquarum surgit Cella coctilium, qua unguentaria sparsii parilitate*
conquadrat. Ac etiam de Unguentis ad perfectam balneationem, Leontii Epigr.
in Florilegio Epigramm. lib. 4. n. 32.

Edificavit me communī in vestibulo lavacri

Civis Vir, virtutis causa, non contentionis.

Illud cura sit multis, ego vero paucisque, & amicis

Exhibeo lavacra, & Unguentum, & gratias.

Acciam certatores, & luctatores, nisi tantummodo uncti, in arenam descendebant
Virg. 3. Aeneid.

Exercent patrias oleo labente palestram

Nudati socii.

& 5. Aeneid.

Cetera populea velatur fronde juvenus,

Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.

Etiammos fuit ungendi post varias corporis agitationes; sicuti Lampridius de Alex-
andro Severo inquit: *Post lephionem, operam palestra, aut Sphaisterio, aut cursus,*
aut luctaminibus mollioribus dabit: atque inde Unctus lavabatur.

Ungendi autem officio fungebantur in Balneis servi, qui ab eo Unctores dicti
sunt. Senec. lib. 7. Epist. *Supra ipsum balneum habito, cum in aliquem ac plebeja Un-*
ctione consentaneum incidi, audio crepium illis manus humeris.

Unctores Gutto utebantur; ut inquit Varro, oleum, lavantibus se in Balneo,
guttatum fundebant. Juven. Satyr. 3.

Pleno componisti linea Gutto.

Et ad hoc in usu erant, Ampullæ Apulejus lib. 2. Floridorum inquit: *Strigilem,*
& ampullam, careraque balnei utensilia nundinis mercari. Nam Rhinocerote
potentiores tantum utebantur. Juvenalis:

Magnō cum Rhinocerote lavari

Qui solet.

DE PROFAN. ROM.

Strigili.

Utebantur etiam in Balneis tum ad fricandum corpus, sudoremque elicendum, tum ad abstergendas sordes ænea strigili, cuiusmodi multæ reperiuntur in antiquis ruderibus Thermarum, cuius Iconem hic declineandam curavimus, sicuti **Numb. 39.** etiam supra apposuimus aliam figuram Pueri cum strigili, & Guttto præmanibus, unde Persius Satyr. I.

*I, Puer, & strigiles Griffini ad Balnea defer.
& Juvenalis Satyr. 3.*

Et sonae unitis strigilibus.

Nam Uncti oleo strigilibus radebantur sudantes, deinde linteis ad id paratis tergebantur. Plinius lib. 28. cap. 4. solum quoque remediorum maximum ab ipso libi præstari potest, sicut linterorum, strigiliumque vehementia. Martial. lib. 14. 15.

Pergamus haec misit curvo distringere ferro.

Non tam saepe tereb linsea fullo tibi.

Distringere eleganter est sudorem strigilibus siccare & detergere apud Senecam Epist. 123. *Ut sudorem, quem moverunt, poisonibus crebris & ferventibus, subiendo distingat.*

Offendebantur aliquando corpora nimio Strigilis usu, ut scribit Sueton. in August. cap. 80. *Cum nimio strigillis usu curem lefisse.* Delicatores homines, & eos præcipue, qui mala erant valetudine; spongiis, & linteis interdum uti solitos fuisti, tradit Plinius lib. 31. cap. ult. ibi: *Præstant & strigilium vicem, linterorumque effectis corporibus.*

Non prætermittam hic recensere formam strigilis, ac etiam, Guttæ seu ampullæ ad effundendum oleum in Balneis: hæc graphicè delineata ab Apulejo lib. 2. florid. dicente: *Magno in cœtu prædicavit fabricatum sibi semet ampullam quaque olearium, quam gestabat lenticulari forma sereti ambitu, pressula rotunditate, juxta quo honestam strigileculam recta fastigiatione clausule, flexa tabulatione ligata, ut & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex earivolo laberetur.* Et de pueri inferviente in Balneis Domino cum strigili, & Gutto apposui Iconem.

Locus vero in Balneis, in quo ungebatur, Unctorium vocabatur. Plinius Jun. lib. 2. Epist. ad Gallium ait: *Adjacer Unctorium.* De variis Unguentorum generibus in Balneis, & hujusmodi ad materiam latè Fulvius Ursinus in Appendice ad Ciacconium de Triclinio; accedam Guglielmus Cheul in tractatu de Balneis.

Qui Balneis prærant, Balheatores dicebantur, ut in marmore antiquo: *Anteros Balnearior.* Capitolinus in Claudio secundo: *Balneariorum unum, & ad balnea, &c.* Hi quadrantem exigebant ab iis, quilavabantur Juven. Satyr. 2.

Nec pueri credunt, nisi qui, nondum are lavantur.
& Horatius lib. 1. serm. Satyr. 3:

Dum te Quadrante lavatum.

Rex ibis.

**Di sepi-
nomo.** Balnea olim erant Mixta, in quibus lavabantur Viri, & Mulieres: Hadrianus autem Imperator in primis Viros à Mulieribus discretos lavari edixit; ut scribit Spartanus in Hadriano, ibi: *Lavacra profenibus separavit.* Et Capitolinus in M. Aarelio:

Ecce: Lavacra mixta submovit. & Lampridius in Alex. Severo ait: Balnea nuda et Roma exhiberi prohibuit: Vittuvius lib. 5. cap. 10. aperte ostendit Balnea Vitorum disjuncta à Balneis Mulierum fuisse; ita tamen ut in iisdem regionibus collocata es- sent, sit ait: Usque Caldaria Muliebria, Veriliaque conjuncta, & in iisdem Regionibus sunt collocata; sic enim officietur usque Vasaria ex hypocausto communis sic eorum uerisque.

Lampridius in Alexandro scribit Eunuchos Balneis Fœminarum ab Alexandre propositos fuisse.

Tempus autem, quo Balneapaterent, indicant Lampridius in Alexandro cum De tem-
a: *Addidit & oleum Luminibus thermarum, cum non ante Auroram paterent, & por- ante Solis occasum clauderentur.* Vopiscus in Tacito: *Thermas omnes ante Luciferam claudi jussit.*

Lavationi tamen hora eadem erat assignata, quæ exercitationi, & hanc fuisse octavam in nonam ex Martiali lib. 4. Epigr. ad Euphemum:

Sufficit in nonam nitidis octava palestris.

Nam exercitationes, & Palestram statim consequebatur Lavatio; Cicero lib. 15. Epist. ad Atticum dicit: *Post horam octavam in Balneum;* itaque Spartanus in Hadriano inquit: *Ante octavam horam in publico Neminem nisi agrotum lavari possebat.* Plinius Junior lib. 3. Ep. 1. *Ubi hora Balnei nuntiata est: est autem hi- me nona, astero octava.* Ipsa autem lavandi Hora indicabatur sonitu Tintinnabuli ex Martiali lib. 14..

Redde pilam, sonat as Thermarum, ludere pergis?

Virgine vis sola lotus abire domum.

Plinius dicta Epist. 1. lib. 3. *Ubibora Balnei nuntiata est: Lotus accumbat, & pa- biper cibum differat.* Nam data Lavationi opera, & loto unctioque corpore, ut ex Num. 40. figura apposita inferius Cœnas inibant. Cicero Epist. ad Atticum: *Post horam octa- van in Balneum; & Vnctus accumbat.* Et Apulejus lib. 4. de Asino inquit: *In fine sermonis basius statim se se deponet, calidaque perfusi, & oleo peruneti; mensa da- pibus largiter instruitas accumbunt.*

Tandem ubi Balnea exivissent, soleas, & fœvos accipere consueverant, ut à soli contactu, & cordibus pedes à Balneo nudos contegerent, atque defendenter: Hinc Martialis lib. 12. Epigr. 84. *Et sijam lotus, jam soleatus erit.* Verum ingressi cœnatum ne stragula atque strata luto fœdarent, antequam recumberent, deponebant soleas ministerio servorum, & puerorum. Plautus in Truculento: *Jam redit ani- mus, deme soleas, cedo Vnctum.* & Plutarch. lib. 7. Sypos. quæst. 8. *Ut ne à puerulis quidem, qui Dominis modestis calces portant, spostari ea deceat.* Ut videre est in fi- gura hic apposita...

Non reticabo quod circa varia loca, & Cellas, quæ in Balneis reperiabantur, latè & eruditè scriptis Guglielmo Chouli in tractatu de Balneis, ad quem rejicio le-ctorern.

Et quoniam mos fuit apud Romanos expletis Balneis ad Cœnandum transire, ideo de Tricliniis in sequenti Capitulo dicemus.

C A P. XXV.

De Conviviis & Tricliniis.

*Triclinium
nimmo
quid sit.* **T**riclinium, Conclave, Cœnaculum erat locus, in quo discumbebant, & cœnabant, à tribus lectis, quos in eo sternebant, nomen habens. Hinc Horatius lib. I. Satyr. 4.

Sepè tribus lectis videas cœnare quaternos.

In iis cœnaculis Romani veteres sedentes cœnare soliti erant; Virgil. 8. Æneid.

Perpetuis salitis Patres confidere mensis.

Ubi Servius mensis, id est longis ad ordinem exæquatis sedentium; maiores enim nostri sedentes epulabantur. Et apud Græcos teste Homero in Odyss.

Hic me

Ante focos olim scannia confidere longis,

Mos erat.

Postquam autem, ut inquit Varro lib. de Vita Populi Romani, non jam sedentes, sed accubantes omnes cœnabant (Imitantes in hoc foisan Persas, qui jam ante conふeverant accumbere in cœna, & legitur in libro Hesteris cap. 1. de Convivio Assueri, & in lib. Tobiz cap. 2. & 7.) lectos non dissimiles illis in quibus dormiebant, facere cœperunt, quos Triclinares appellabant. Cic. orat. 4. in Verrem. *Non quero, unde tantam Melitensem vestem habueris, unde quinque agmina Tricliniorum lectos?* Et hæc Triclinia pretiosa erant, Plinius lib. 16. c. 43. *Sic lectis pretia queruntur, sic terebinthum vinci juvas, sic cedrum preciosius fieris, sic acer despici: modo luxuria uero fuerat contenta ligno, jam lignum etiam est testidine facit.* Ut latè Petrus Ciacconius de Triclinio, fol. mihi 2. & Fulvius Ursinus in ejusdem Appendice fol. 123. & seq. & Bulingerus de Conviviis lib. 1. cap. 30. & 31.

Lecti autem Magnorum Virorum, Illustrorumque Personarum altiores erant, Virgil. 2. Æneid.

Inde toro Pater, Æneus sicorsus ab alto.

Itaque ad eos gradibus ascendebant. Ciacconius. Ubi supra fol. mihi 6.

Stragulis injiciebantur pulvini Triclinares; & in marmoribus antiquis vides mus accubantes Pulvinis cubito innoxios Martialis lib. 3.

Cubitum trudit hinc, & inde convivus,

Effultus ostro, sericisque pulvinis.

Lotice nobant. Jam strato Triclinio Convivæ Loti cœnatum veniebant, aut apud ipsum Convivii Dominum lavabant, Plautus in Stico: *Quam mox cocta est cœna? impræsus ego sum. Ep. Abi intro ad me, & lava.* Et apud eundem Plautum in Persa. Convivæ advenienti quidam ait: *Locus hic tuus est, hic accumbe, ferre aquam pedibus: proba tu puer?*

Vestis annatio. Vestem deinde mutabant Cœnatoriam, sive Convivalem, sumebant etiam ii, qui luctus causa atrati erant. Petronius Arbiter. *Cœnatoria repetimus, & in proximam*

simam collans duxi sumus, in qua res lecti erant, soleas demebant, cum accumbere vellent. Cicero in Vatinium: Atque illud etiam ex te scire cupio, quo confilio, aut quia mente feceris, ut in Epulo Q: Avi familiariis mei cum togā pullā accumberes?
Et inferius: Cedo, quis unquam cœnare ait atratus? ita enim illud Epulum est funebre,
ut manus suū funeris, Epule quidem ipse dignitas.

Sumpta Cœnatoria jam discumbitur, & ne pretiosam vestem stragulam lutulentis, aut folidis Calceis inquinarent; Soleas deponebant. Paulus in Truculento:

Nam redit animus deme soleas, cedo Vinum.

Postquam se in lectis ordine collocaverant, manus lavabant Virg. r. Aeneid.

*Manus
lavabantur.*

Jam Pater Aeneas, & jam Trojana juvenus.

Conveniunt: stratoque super discumbitur Ostro,

Dant manibus famuli lymphas;

Eccl Plantus in Persia: Date aquam manib; apponite mensam: Et Romani aliquando post singulos missus laverunt. Lampridius in Heliogabalo: Exhibuit aliquando tale Convivium, ut haberet viginti, & duo fercula ingentium epularum; & per singula manus, quasi jans comedissent, lavarentur.

Unguentum deinde dabantur, quibus caput, & barbam ungerent. Martialis lib. 3. ^{Vnguentas} _{dabantur.}

Unguentum factor bonum dedisti:

Convivis Here; sed nibil scidisti

Corona etiam dabantur ex iustoribus, quos anni tempus subministrabat: sed ^{Corona.} maximè Rosa aliquaque, quæ ebrietatem prohiberent, & caput non gravarent: Has quidem Capiti, nonnulli Collo, aliis Brachiis aptabant, ut in antiquis marmoribus videmus. Cicero. Verrina 5; Ipse autem Coronam habebat, unam in capite, alteram in collo. Coronabant autem Pocula, non se ipsos, nisi in privata cœna essent, quia Ebrium fuit se ipsos coronare. Plautus in Amphit. Capiam Coronam mihi in capite, assimilabilem esse ebriam: Propertius: Cum tua propendere dimisissæ in pocula serua, Virgil.

Et Vina coronans;

Pateramque Corona induit:

Theocritus: Cirge posulum purpureo ovis flore: Festus antiquissimum genus fuit Coronarum lancarum, & de his vide Bulingerum de Conviviis lib. 3. cap. 24.

*Dè Numero Convivarum à Varrone apud A. Gellium lib. 13. cap. 11. ita defini- ^{Numerus:}
 tur: Ut non pauciores sint; quam tres, nec plures; quam novem; ut numerum Gratia- ^{convivis-}
 rem equent; aut Musarum: Atque ideo in pleno Convivio plerumque terni in le- _{rum.}
 cis, nonnunquam & quaterni accumbentes. Horat. lib. 1. Satyr. 4.*

Sepe tribus lectis videat venare Quaternos:

Ei aliquando etiam Quini, ut apud Ciacconium dict. tract. fol. mihi 28. Quamvis apud Suctoniam in Augusto Cœna fuit, in qua duodecim Convivæ, duodecim Diorum nomine, & specie. Et apud Macrobius in Pontificiæ cœnæ descriptione in duobus Tricliniis decem convivæ nominantur.

*Pro cuiusque autem Dignitatis fastigio discumbebant in lectis ordine servato, ^{Ordo Di-}
 ut ex Plutarcho de Convivalibus quæst. lib. 1. quæst. 3; Verum enim vero quod ^{cumbens-}
 ipli.*

DE PROFAN. ROM.

136

ipse ait, medii lecti ultimum locum digniorem fuisse apud Romanos, idque cum Consul convivio intererat, fortasse perpetuum fuit: cum verò Pontificales Cœnæ dabantur, aut ipsi Pontifices adhibebantur Convivis, medii lecti primus locus præcipuus erat; ut apud Græcos liquet solitum fuisse ex A. Gellio de Pontificalibus libris ibi: *Super hominem Dialem in Convivis nisi Rex sacrificulus hand quisquam alius accumbit.* Et latè Ciacconius, fol. mihi 23. & Bulingerus lib. 1. cap. 34.

*Mulieres
an. &
quomodo
discum-
berent.*

Quamvis soliti fuissent viri discumbere; Mulieres tamen ut plurimum sedebant, quia turpis visus est in Muliere accubitus Val. Maximus lib. 2. cap. 1. Bulingerus lib. 2. cap. 32. Nihilominus etiam Mulieres fuisse aliquando solitas infra eos hoc est in sinu eorum accumbere, qui eas amarent, sive sociam ducerent. Juvenalis Sat. 2.

Signata tabule, dictum feliciter, ingens

Cena; sed in gremio jacuit nova nupta Mariti.

Ex Cicerone, Suetonio, & Livio citatis à dicto Ciacconio, fol. mihi 23. Atque auctore Plutarcho is locus Uxorium, aut filiorum, aut alioquin Carorum hominum inter honestas personas fuit. Plin. Junior lib. 4. Epist. *Cœnabat Imperator Nerva cum paucis Vejento proximus, atque etiam in sinu recumbebat.* Sicuti etiam Amicos in sinu Amantis accubuisse apud A. Gellium lib. 7. cap. 12.

*Sicca
peric.*

Proni Cœnæ initio in Ventrem decumbebant pulvinis pectoribus appositis, quo utraque manus ad vescendum esset liberior; procedente autem tempore in cubitum se reponebant, aut si loqui nollent supini jacebant. Hinc Plutarchus lib. 5. symposiacion. quæst. 6. Quæritur cur cœna initio angustè, & postmodum laxius discumberent? eamque rationem reddit, quod scilicet principio in ventrem, postmodum verò laxius discumberent, quia supini. Hinc Horat. lib. 2. Satyr. 4.

*Mensa
quid sit?*

Languidus in cubitum jam se conviva reponet

& hæc omnia in marmoribus expressa videmus.

Mensa dicebatur, in qua ponebantur Vasa tum Escaria, tum Vinaria. Martial. lib. 4. Epigram.

Ad cœnam nuper Varus me forte vocavit.

*Ornatiss. dives, parvula cœna fuit:
Anno non dapibus ornatur mensa, Ministris.*

*Apponunt oculis plurima, parva Gula,
Tunc ego, non oculos sed Ventrem pacere venis:
Aut appone dapes Vare, vel anfer opes.*

Et Ovidius:

Ministris.

Nunc dape, nunc posito mensa nisuere Lyea.

Hinc appetit Pocula apponi solita in mensa, non autem à Ministris porrigi, Ciacconius dicto tractatu fol. mihi 38. Quamvis Pueri scituli, & puellæ Convivia misstrarent. Horat. Satyr. 8. lib. 2.

Ut omnes

Precincti Pueri recte, comptique ministrarent.

Homer. 4. Odys. ait: *Proma, conda, modesta cibum apposuit, varia ferula ferens,*
scissor

RITIBUS.

137

cessor apposuit lances carnium variarum, &c. Apposuit illis variapocula; ancilla autem manibus lavandis fudit aquam ex infundibulo, seu gutto aureo, subpelvi argentea. Senec. Ep. 96. Ad eum ministrorum turbalinteis succincta, per quos signo dato ad inferendam cœnam hand obstreperenter discurritur. Ammianus lib. 26. Tunica auro distincta, ut Regius minister. Qui autem parum scitè ministrabant, aquam bibere cogebantur, Lucianus in Sacerdote, & Crono: *Ministrorum alios in aquam incidere: hac enim multa mali ministerii.*

Non defuere præterea in conviviis Pocillatores, seu Pincernæ, qui vinum miscerent; talis apud Superos dicitur Ganymedes, quem ab Aquila raptum Jovi poculatorum ministrare fabulantur, & apud Homerum in Odyss. Filius Menelai vina porrigebat: ingenui enim, & nobiles adolescentes in Græcia sic ministrabant in conviviis, ut apud Juvenal. Satyr. 9.

Puerum se

Et pulchrum, & dignum cyatho.

Ac refert Bulingerus de Conviviis lib. 4. cap. 6. quod etiam demonstratur ex æne reteris Pocillatoris Imaguncula, quam inter cætera mea Cimeliaretineo, eamque hic delineari curari; & habet is Pocillator Pateram dexteram, & Phialam sinistra manu, quis instar cornu est effigiata: siquidem de hujusmodi poculorum formare refert Atheneus lib. 11. pag. mihi 476. *Priscos fama est atque primos homines Bonum cornibus etiam bibisse.* Xenophon. lib. 7. expedit: *Mutuo se primo quidem salutarunt, deinde, ut Tibicibus uos est, Vini Cornua protenderunt;* & simile etiam refert Plutarchus de Ira.

Celabantur etiam apud priscos aurea, & argentea Pocula, & alia Vasa, ut apud Statuum lib. 1. Thebaid. & refert Bulingerus de Conviviis lib. 4. cap. 14. Etenim veteres Romani potius ingenio, quam consilio varias utensilibus etiam induxerunt figuræ, ut aequæ in lauitiis ad festivitatem ab obscenis temperatum fuerit; inde Juvenalis Satyr. *Vistro bibit ille Priapo.* Quam foedissimam consuetudinem egregie taxavit Plinius in Procœnlo lib. 33. hist. nat. *In poculis libidines celare jurat, ac per obscenitatem bibere.*

Fuere quoque apud Priscos in Conviviis Prægustatores, qui Regios cibos, & potius prægustarent ex Q. Curtio lib. 10. *Philippus, & Cora sporum Regis prægustare soliti.* Tacitus 12. Annal. *Inferre Epulas, & explorare solitus.* & lib. 13. *Pocillatores Regum, præfugiant deuersus phialam Principi, haurientes cyatho, ex eo in manum dexteram effusa sorbens.*

Discubentesse inter Convivas invitabant ad bibendum. Ovid. 3 Fastorum: *Invitatio ad bibendum.*

Sole tamen, vinoque calent, annosque precantur

Quos sumunt cyathos, ad numerumque bibunt.

Inuenies illic, qui Nestoris ebibat annos,

Qua sit per Calces facta Sybilla suos.

Ita & familiariter in iis voxebant Diis, Plinius lib. 14. c. 13. L. Papirius Imperator adversus Samnitess dimicatus utrum fecit, si viciasset, prospicillum vini. Livius lib. 10. *Vox erat Iovi Victoris, si legiones hostium fadiisset, pocillum multis prius quam temeratum biberet.*

8

Con-

Magister vivis, qui sunt instituti per andi modi Moderatores. Cicero in Catone: Me vero magisteria delectant, & is ordo, qui more majorum a summo adhibetur in poculis.

Ordo dampnum. Cœnæ initio Ova apponebantur Cicero in Epist. famil. Integræ famem ad Ovum affero, & Horatius lib. 1. Satyr. 3.

Si collibuissest ab ovo

Usque ad mala citaret, Io Bacche.

id est ab initio Cœnæ usque ad mensam secundam, quæ Pomis seu malis constabat.

De Varicte Daprum, & Qualitate vini in Conviviis Romanorū, videlicet scripsit Bulingerus lib. 2. & 3.

Apud majores singulis Convivis suæ certæ partes tribuebantur, postea in commune vesci, cœlius visum ex Plutarcho lib. II. Symposiacon quæst. 16.

Acroamata & Symphonia. Inter cœnandum Acroamata omnis generis adhibebantur, nam aut Symphonia personabat Triclinium aut Instrumenta, aut organa varia concinabant, Tragedia, Comœdia, Mimique agebantur, aut spectacula alia jucunda inducebantur, odores naribus gratissimi. Seneca de Vita beata cap. 1L *Vides hos eodem ē suis lecti spelestantes popinam suam, aures vocum seno, spēlæculis oculos, saporibus palatuum delectantes, mollibus, lenibusque fonsentis rotum lacerfatur corpus, & ne nares interim cessent, odorisque varis infest locus ipse, in quo luxuria parentatur.* Sic Plautus in Menech. Sternite lectos, incendite odores & de Neronis coenationibus mirahac effet Sueton. in Neron. cap. 31. *Cœnationes laqueata tabulis eburneis, verfaribus, arflores, fistulasque unguenta de super p̄fagerentur.* Elephantes etiam inductos refert Plinius lib. 8. cap. 11. *Plenis hominum Tricliniis accubitu Elephantes iere per lectos, italibrasis vestigis, ne quis posantum attingerentur.* Et quod horrendum fuit in latiori convivio soleane fuit, paria aliquot Gladiatorum exhibere ad pugnam. Silius lib. II. Belli Punic.

Quin etiam exhilarare viris convivia cader.

Mos olim, & miscere epulis spēlæcula dura,

Certatum ferra sapè, & super ipsa cadentum:

Pœula, reffersis non parco sanguineous.

Lampridius de Antonino: *Gladiatores ante Convivium pugnantes fibifrequenter exhibebantur.* & de iis vide late Lipsi Saturnalia de Gladiatoribus lib. 1. cap. 6.

Pueri quoque Pavonio Flabello muscas abigebant. Martialis Dist.

Lambere querentes prohibet tua prandia muscas,

Aliis eximia canda superbia fuit.

Vel Ventum faciunt ex Proprietate.

Et mihi Pavonis canda flabella superbii.

Ministri fabant ad pedes. Inter lectos, & Triclinii parices relinquebatur tantum spatii, quantum sat sufficerent servientibus administrandum, qui dicebantur ad pedes stare. Martialis in Zoilum lib. 3.

At ipse retro flexus ad pedum turbans.

& in

pag. 240. Cap. 25.

ETECCE MULIER VE
CO
STANS RETRO SECVS I
CAPILLIS SVISI TERCER

& in Santram. lib. 7.

*Nec excolenta sufficit gula prada,
Misto lagenam replet ad pedes Vino.*

Quod antea ad pedes starent ministri Triclinares Seneca lib. 3. dc Benef. Servi qui cananti ad pedes steterat. Ut ex Appendix Fulvii Ursini Ciacconium fol. mihi 112.

Ad pedes autem Domini discubentis stetisse Mulierem peccatricem mini- ^{peccatrix} strarem. Luc. 7. *Mulier quaerens in Civitate specatricem, ut cognovit, quod Jesus accu- ad pedes buis in domo Pharisaei, accubuisse alabastrum unguenti, & stans retro secus pedes ejus, & Domini capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebatur. Veteres non solum caput, & pedes unguento ungebant; verum unicuique corporis parti iodo- nea unguenta assignabant. Ut in dicta Appendix F. Ursini fol. 132. mihi.*

Abeantibus Convivis à Convivii Domino dabantur Apophoreta. Sueton. *Apoph-* in Caligula: *Agitatori Enthycō Confessione quadam in Apophoreta vices HS. resa-* contab. D. Ambros. in exhortat. ad Virgines: *Qui ad Convivium magnum invi-* tatur, *Apophoreta secum referre consueverunt.*

Illiud non omiserim, ambivisse quosdam magno conatu, & ingenti non aucti- ^{Ambivis-} quam pretio redemisse à Vocatoribus, ut Convivio Principis adhiberentur. Sueton. *so que-* in Caligula: *Compererat Provincias locupletrem ducentia. HS. numerasse voca-* ^{dom convi-} torib, ut per fallaciam Convivio interponeretur: nec rulari molesta etiam magno esti- ^{vivia} ^{Principis.} mari bonorem Cœnsua Porro ducentas lestertia, quinque millia iūcutorum sunt.

Derum pro Coronde adducam Tertullianum in Apologet. De conviviis *Convivio* Christianorum: *Non prius discubatur, quam oratio ad Deum pregaſſetur, editur,* ^{Christia-} *quatum esuriens capsunt, bibunt, quantum pudicis est usile; Ita saurantur, ut ^{mores} qui meminerant etiam per noctem adorandum Deum sibi esse: ita fabulantur, ut ^{qualia} sciam Dominum audire. Post aquam manualem, & lumina, ne quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere; hinc probatur, quomodo biberit, aque oratio convivium dirimit, inde disceditur.*

In iis auctem conviviis, quæ Dominus, & Redemptor noster, dum inter homi- ^{Christum} nes versaretur, iniisse memoratur, omnia more Romano administrata fuisse inferius ^{in iis con-} reperiemus: *Quoniam Hebrei jam inde à Pompejo in ditionem, potestatemque ^{vivia} more Ro-* Romanorum redacti, ad Victoris, dominantisque Populi instituta se, victusque suj ^{manner.} tuinem, accommodaverant.

Romani tribus Lectis in Cœnaculo stratis apparabant Convivia; & Christi ^{Num. 42.} discipuli Cœnam illam apparaturi quæ fuit extrema ante Passionem. *Invenient Cœ-* ^{naclum grande stratum, & ibi paraverant. Luc. 22.}

Tribus autem lectis eos cœnasse illud indicio est, quod cum tredecim essent, in eandem omnes patinam porrigebant manus: quod si mensa perpetua fuissent, fieri haud quaquam posset. *Qui intingit mecum manum in Paropside hic me traditor,* Matt. 26. neminem ex illis hac voce designans, cum omnes id ex æquo facerent.

Romani Loti, & Unci convivia inibant, & Christi discipuli Loti accubuerunt, quia cum Petrus primo negaret, ut sibi Christus pedes ablueret, & postea idem ca-

put, & manus ablucandas offerret, audit à Domino. *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes laret. & est mundus totus.* Joh. 13. quo significatur illos lotos discubuisse, nec debuuisse ablucere, nisi si quid fordidum pedes interveniendum forte contraixerant: & alioquin Judæi omnes ex Marco 7. nisi lavissent manus, non manducabant, & à fôro, nisi baptizarentur, cibum non sumebant.

Unctos vero fuisse persuadere videtur: cum Christus objecerit Simonū, quod ab eo invitatus ad cœnam id officii non exhibuisset Luc. 7. *Veni in domum tuam, aquam pedibus meis non dediti, oleo caput meum non unxitisti.* Et à tali unctione Dominus non abhorruit inter Divina præcepta Matth. 6. *Tu autem (ait) cum jeunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.*

Romani accubituri vestem mutabant, & Christi discipulos vestem mutasse apparet, quod Adolscens (quem Joannem fuisse Ambrosius testatur) à Cœna in hortum cum Christo secedens: *Amictus sindone super nudo,* ostendit, ex Marc. 14. quasi veste Cœnatoria adhuc induitus, quod si solitum illi, & quotidianum fuisse, non utique ab Evangelista memoria traderetur: & in marmoribus antiquis videmus accumbentes una tantum veste super nudo: pariter & ille, qui non induitus veste Nuptiali in Convivium irrepigit, in tenebras exteriores projici jubetur, Matth. 22. & hanc eandem cœnatorialiam veste habuisse Christum in ultima Cœna, tradit Baroniū in annum 34. ubi Spondanus n. 12..

Manus lavabant illi ante cœnam: & hos etiam abluisse credendum est, postquam eis à Pharisæis vitio datum est, quod illotis manibus cibum sumerent, Matth. 7. Nam hujusmodi scandala vitare nitebantur: *We scandalizemus eos,* (dicit Dominus Petro) *vade, da illis pro me, & te,* Matth. 17.

Accumbentes, non sedentes cœnabant Romani: & hos similiter accubuisse, cum Evangeliste utantur semper verbo accumbere, & recumbere.

Triclinares Lectos, in quibus Christus, cœnabat, altiores fuisse patet, quod *Mulier illa stans retro secus pedes ejus,* Luc. 7. Stans, inquam, non procidens, non genu nixa eos lachrymis rigat, & capillis tergit; quo Lectorum altitudo ostenditur.

Soleas illi deponebant Accubituri, nudisque pedibus cœnabant: & Christus nudos Discipulorum pedes ablitit; & Maria ipsius Domini nudos pedes lachrymis rigat; *Cum calceatum incessisse Christum innuat Joannes Baptista,* Matth. 3. & apud Marcum 6. legitur mississe Christum Discipulos, ut Evangelium prædicarent, non habentes zonis, sed tantum calceatos sandalias.

Romanilberos, & clarios suos habebant in conviviis infra se, hoc est in sinu suo collocabant: & Joannes Christo maximè charus in ejus sinu recubuit. Joh. 13.

Regem Sacrorum apud Romanos sumimum locum mediæ lecti in Pontificalibus cœnis occupare solitum, neminemque supra eum accubuisse: & in iis Pontificalibus cœnis Christus vere Rex & Sacerdos secundum ordinem Melchisedech eundem locum occupat, nec quisquam super eum accumbit; alioquin non potuisset

Maria

Maria alabastrum unguenti effundere super caput recumbentis, si in medio lecto ac-
cubuerit, aut ipsum Joannem in sinu habere, si in imo.

Romani aliquando Quini etiam in Lectis discubebant, ut diximus: & Christi-
Discipulos, verisimile est, Quinos duobus in Lectis discubuisse, in reliquo tres tan-
tum, nempe ipsum Dominum, & Joannem, & fortasse Petrum, qui proximus Joanni
inuit, ut ex Domino auctore tanti facinoris quereret. Joh. 15.

In commune illi vescabantur: & isti in commune vescuntur, in eandem pati-
niam manus porrigunt omnes. Matth. 26.

Magistrum potandi, seu vini illi constituebant: & in Nuptiis Canæ Galileæ, in
quibus Christus interfuit, faisse Architrichiūm apparet. Joh. 2.

Spectacula fecisse Romanos in conviviis: Et quale spectaculum cum Cœsi,
& Mundi Dominus positis vestibus, linteo præcinctus pedes Discipulorum lavit, &
linteotterrit? Joh. 13.

Comedia apud Romanos inter epulas agebantur: & quæ similis Catastrophe;
Quod mulier illa in civitate peccatrix lachrymis lavit pedes Christi, & capillis
territ, Luc. 7. Et hoc non sine insigni corollario, cum Dominus ad hanc mulie-
rem conversus dixit: *Remittuntur tibi peccata tua, fides tuare salvam fecit; Vade*

in pace.
Quis Symphoniae cantus cum Divino illo Hymno similis? Matth. 26. & *Hymno*
~~ad~~ *coronat in monasterio Olivensi:* Paulus Brusensis scribit; Judæos loco gratiarum
~~ad~~ *post coronam solitos recitare septem Psalmos, id est à Psalmo centesimo duo-*
decimotrium incipient. Laudate pueri Dominum. usque ad Psalmum centesimum deci-
mooctavum; Judæos enim aliqua certaque gratiarum actione uti solitos, non so-
lo interpretes, verum in Deut. habetur c. 8: ibi: *Cum comedetis & satietis fueris,*
laudate Dominum Deo tuo pro terra optima, quam deo tibi: & hoc etiam refert
Julianus in Matth. 26. v. 30.

Quamvis Baron. in annum 34. ubi Spondan. n. 19. vellit ex Rituali Hebraeo-
rum modis fuisse apud illos in singulorum solennium cœmis recitare Psalmos ad Mys-
terium quis diei accommodatos: in Paschali vero consueuisse dici Psalmum 113. incip.
Laudate Israël de Egypro. & breves alios.

Nec defuerunt odores illi convivio: Joh. 12. *Efusso enim alabastro unguento*
Ram pretiosi prepositi implita est domus ex odore unguento.

Abeuntibus Romanis è corvivio dabuntur illis a Domino pretiosa Apophore-
a. At liberalissimus, & sui nimitem profusus Christus Dominus ex hoc mundo ipse
decens, Matth. 26. pretiosissimum Corpus suum, & sanguinem in Apophoreta
conviviis dedit, ut sibi haberent, & secum dotum dederent.

Demum quoniam Romani ambibant, & magno pretio redimebant, ut inter-
amicos Principis ejus Epulis interessent: ambiamus, & nos quoque, qui sectatores
Christi sumus, ut peccatorum fôrdibus ablutos, bonorum usq[ue]nto nitidos, nu-
ciali stola innocentia indutos suis epulis Princeps noster adhibeat, ut edentes & bi-
bentes super mensam ejus, illis gaudiis lætemur, quæ oculus non vidit, nec auris au-
dit, nec in cor hominis ascenderunt.

CAP. XXVI.

De Funeribus Romanorum.

Narr. 43. EX Priscorum Romanorum antiquitate, omissis Funerum Ritibus extorarum nationum, collegi, & lexitavi res tetras, ac frivolas; neque Mulierum praeficarum voces, quæ mercede conducta Naniis aliena funera emptis lacrynis decorabant.

Putarunt siquidem Ethnici, quod omnis vita, aut Fortuna terminaretur, ut in Didonis persona. Virgil. 4. Aeneid.

Vixi, & quem dederat cursum Fortuna, peregi.

Vedato constitueretur, ut in 2. Aeneid. cum de Priami morte loquitur Peeta;

*Hac finis Priami Fatorum: hic exitus illum
Sorte, tulit.*

Nos autem, qui veram Religionem agnoscimus, Divinæ dispositioni terminum vite tribuimus. Job. 14. Numerus mensum ejus apud se est: constitusti sermios ejus, qui præstiri non poterant.

Propinquus affito- bane mo- rire. Peracto vite cursu Romani constituerunt omnibus funderis Ritum. Primum propinqui circumstantes morientis lecto assidebant, cum jam deficere videretur, ignemque amitteret, & frigesceret, quo ultima illius verba attentiores exciperent: nam Divino aliquo instinctu inflatuque incitatus morientium animus credebatur, qui urgentibus fatis perfectiorem haberet futurorum quandam prædictionem, & præsentationem; scriptores omnes verba illa, quam maximè observarunt; inter hos Suetonius in Augusto cap. 99. quemq[ue] oculis Livie, & in hac voce defecisse tradit: *Livia nefriconjugis memor Vixit, et Vale.* Morientis Bruti verba præteriti temporis recordatione studiosos virtus tangunt. Dion. lib. 47. *O misera virtus: ego te tanquam rem aliquam exercui: Tu vero servis fortuna.* Quod forsitan succedit, dum tempora erunt ipsimica Virtuti.

Inter ultima morientis Verba, Complexus, & Oscula; si quis præsens charior morienti esset, annuli ei tradebantur, quemq[ue] plurimum scribebat. Haeredem. Val. Max. lib. 7. cap. 9. quod tamen nihil ad institutionem profuit, nisi testamento probaretur, & firmaretur, ut Papinius responso deciditur l. cum Pater s. Pater pluribus de Legat. 2.

Refert Gyraldus de vario sepeliendi ritu. Quod morientis spiritum erunt propinquiorum, ut mater, frater, soror excipiebant. Tullius action. 10. in Verrena Patres iacobant in limine, matres misera pernotabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberorum exclusae, que nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi licoret. Sororem Didonis Annam Virg. introducit, quæ:

Extremus si quis super haliens erreret:

Ore legas.

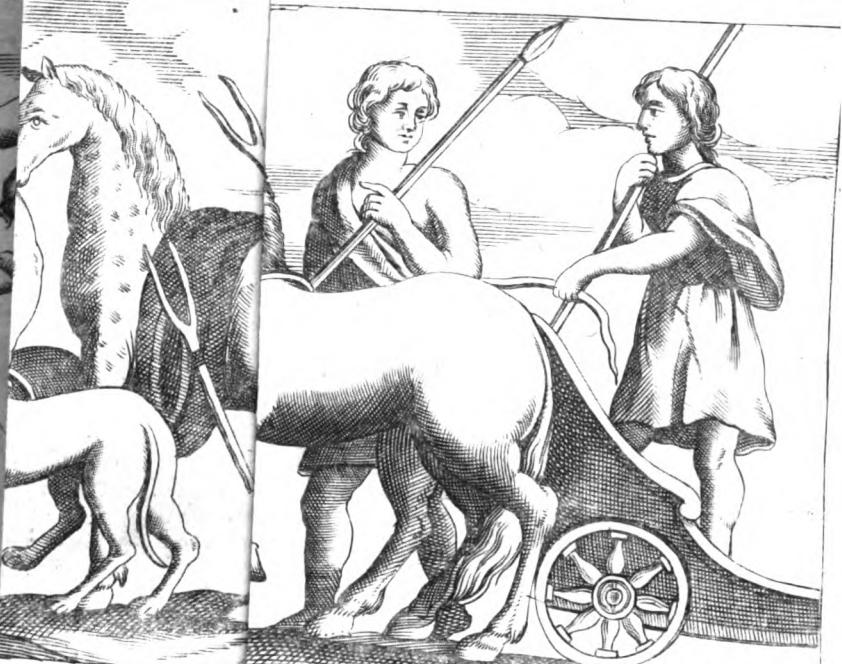
Quod etiam viri præstiterunt, ut Pardo in versibus suis:

Sospite te saleam moriar Nero, tu mea condes

Lamina, & excipias hanc animam ore pia.

Moriet-

No. 41. p. 237

Morientem nomine proprio magno cum clamore vocabant. Servius in 4. *Ocelos*
Aetid. cum primum illum putabant obiisse: tum illius cladebant oculos. & mos fuit *claudo-*
parentibus, cum morerentur liberi, oculos claudere, ut liberis *Parentes*. Martialis *bam.*
lib. 10. Epigram. 63.

Quinque dedit pueros, totidem mihi Juno puellas:

Claverunt omnes lumina nostra manu.

Et quamvis h̄x Mævia præcipere, Ne filii parentibus lucielaro sugillent oculos, ut
ut Varro in Geminis apud Nonium; ejusdem tamen legis sensum hunc putat esse
Ant. Augustinus *lib. de Legibus.* Nè oculos clauderent, quod per translationem for-
tasse dictum est; ne illorum mortem maturarent.

Postea & repetiti plangores, & paululum, si intermissi essent, mortui virtutes præ-
cipue memorabantur, novi luctus incitamenta: occurtebant sermones ejusdem ju-
cundi, conversatio hilaris, officiosa pietas, ut oculi velut in gaudio relaxarentur. Se-
nec. Epist. 99. Dcinde ad oscula, & complexus mortui concurrerant. Senec. ad
Helviam cap. 3. Filium in manibus, & in osculis suis funeraveras. & recens auctor in
proposito: *Affligoque manus, ora que ad ora fero.*

In legibus 12. tabul. minucendi sumptus, lamentationesque funeris tollendi: *Luctur.*
Makros gena gena radunto, neve Lessum funeris ergo habento; quod id ipsum Cicero
2. de legibus explicans, vestimenti aliquot genus funebris esse, quasi lugubrem ejula-
tionem dicta lex vetet, ut etiam intellexit. Plautus in Truculento:

Thesis quoque etiam

Lamentando Lessum fecit filio.

Lugentium scena, & ostentatio doloris ea fuit, ut in luctu familia omnis intus
clausa, scissis vestibus, promissa barba, intonsa coma; matronæ crinibus solutis, & an-
tependulis, humi prostratae jacerent, oppresso igne, Lucernis extintis ex Apulejo 2.
Metamorphr. quoniam, ut ait Servius, Lugentibus ideo inimica lux, quia caruerunt ea
quæ quo lugent, ut voluit Cicero 1. Tuscul. Ex illo fonte varia, & detestabilia genera lu-
gendi promanarunt, lacerationes genarum, pectoris tuniones, capitis percussionses,
quibus se gratum mortuis facere existimabant, Diisque Inferis facilis satisfacturos, si
le afflictos, & stratos esse facerentur. Cicero 3. Tuscul. Et talibus insaniis leges 12. tabul-
cesserant. Varro apud Servium 3. Aeneid. Gyraldus de vario sepeliendi Ritu.

Lavabant Mortuorum cadavera propinquiores, & ungebant, ut est notum ex
Gyraldo ubi supra, & inquit Poëta:

Teque mea poserant ungere nata manus.

Lavabantur corpora Defunctorum, quod si vitales spiritus essent sopiti nec *Lava-*
ctiuncti reviviscerent; ut Cornelius Celsus in præfatione 10. libri refert, & Servius in *bam.* &
6. Aeneid. inquit: Quod videlicet plerumque puerar exclusus virilis spiritus, qui ca- *ungebant,*
lida, que ablatione, velutis sopitus excitatur.

Unguenta autem in funeris causa jure Civili computantur I. funeris D. de Relig.
Ut si odorcs, & unguenta servus emerit, & ad funus erogaverit, quod ad Dominum *suum*

suum pertinebat, in rem Domini versum videbatur l. 7. §. illud placet. De inuenienti vers. Ad quamunctionem lepidè ludit Martialis lib. 3. Epigr. 12.

Qui non caenat, & unguitur Fabulle,

Hic vere mihi mortuus videtur.

Talis ungendi usus ab Ægyptiis ad Hebreos, & alias nationes translatus, ut in Genesi cap. 50. De quo etiam Plato in Phœdone inquit: *Corpus enim servatum, & rebus quibusdam ad durationem curatum (quemadmodum in Ægypto faciunt) incredibile quoddam tempus ferme integrum manet ; quia etiam si putrefact, tamen nonnullæ corporis partes ossa uidelicet, & nervi, atque similia (ut ita dicam) immortalia permaneant. Ac etiam Herodot. lib. 2. idem refert de Ægyptiis, distinguens tria condimentorum genera, juxta personarum conditiones. Et Tacitus l. 5. testatur Hebreos non comburere cadavera, sed illa secundum morem Ægyptiorum unguentis condere consueuisse.*

Qui autem funera curabant, Libitinarii dicebantur à Libitina Dea nuncupata, quam Sepulchrorum Præsidem Romani habuere Gyrald. de Vario sepeliendi Ritu in priac. in cuius templo, quæ ad Sepulturas necessaria essent, curarent, candemque cum Proserpina, & Venere fuisse arbitrati sunt. Plutarch. in Numa, & apud illos morientium nomina edebantur. Sueton. in Nerone cap. 39.

Libitinarii munus non ita sordidum, quin & splendorem aliquem retinuerit, ut apud Val. Maximum lib. 5. cap. 5. Quin imo ipsi Libitinarii servos ad hoc ministerium multos habuerunt, qui ipsi ut honestiores designatorum inunere fungebantur; nempe Magistri Pompæ, qui à Libitinariis non separantur. Seneca de Beneficiis lib. 6. cap. 38. Gutherus de Jure Manium lib. 1. cap. 15.

Sunt autem prædicti Ministri in primis Pollinctores sic vocati, quod pollincere, funus curare significaret, nempe lavando, & ungendo, quo verbo usus est Plautus in Poenulo ibi: *Eorum alter vivit, alter est mortuus, qui a mihi Pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Præfice planctus principes non doloris; Sunt & Vesperones mox Vespillones, qui mortuos in Lecto efferebant ad Sepulturam, ut Lecticarii in Lectica; sic dicti quod Vespri sepeliebantur olim vita functi. Sandapilarii. Sandapila feretro viuorum. Ustores infimæ servitutis, & miseræ conditionis. Custodes cadaverum, qui ad mortui cadaver pernoctabant. Fuit quoque Piatrix Sacerdos funestam domum expurgare solitus certio scoparum genere, dum mortuus ad Sepulturam ferebatur. De his omnibus vide Gyraldum dicto lib. de vario sepeliendi ritu, & Gutherum de Jure Manium lib. 1. cap. 15.

*Curatio
Cadeve-
tis.* Ubi quis extinctus esset, diebus septem domi illius corpus asservabatur, & curabatur lavando, ungendo, osculando, complorando, conclamando, ut diximus: Octavo die funus procedebat, & corpus incendebatur. Nono sepeliebatur; & si qui Ludi in mortui honorem fierent, ab eo Novendiales sunt appellati. Gyraldus dicto lib. citato & Gutherus dicto lib. 1. cap. 16. Novendiales illas ferias, aliqua ex parte à Christianis ctiam servatas, ex Novella Constitutione Justiniani cap. 115. qua omnis exactio Creditorum funestæ familiæ diebus novem cesabat: Prædictam tamen veterem in nostris superstitionem arguit D. August. in quæst. super Genesim: *Nescio.* (inquit)

(inquit) utrum inveniatur alicui Sanctorum in scripturis celebratum esse iuctum novem dierum, quod apud Latinos Novendiale appellatur. Gutherus dicto Cap. 16.

Membris omnibus, unguentis & odoribus respersis; tunc Mortuis conclamabatur, ex Terent. in Eunuche, & ibi Donatus, & alii notant. *Defere, jam conclamamus.* Nempe quia nihil habent reliqui ad longioris vita officia.

Facta Conclamatione, deinalbo linteo Corpus involvebatur, & componebatur, utnotatur ad Persium Satyr. 3. Exin pretiosa veste stragula ornabatur, qua etiam Pauperes exponi solebant; & propterea Superbi Mortui dicebantur. Plautus in Amphit. Mercurius Sosie.

Faciam ego hodie te Superbum, nisi hinc abis.

Mortuo composito in ipsius ore stipem ponebant, Charonti Portorium, & *Stipes Nauli*, quod est pretium solvendum pro vectura Navis ei, qui Navem exercet. *I. cum in ore.* Servos §. fructus de Legat. 1. Apulejus sic ait. 6. Metamorph. *Hinc squalido senectus Nauli nomine de stribus, quas feres alteram, sic tamen ut ipse sua manu de ore sumat.* Hinc Virgil. 6. Aeneid. *Inops, inhumataque turba.* Nempe inops, quia Naulum persolvere non posset.

Cadaver postea producebatur. Virgil. Aeneid.

*Recepitque ad limina gressus
Corpus, ubi exanimi possum Pallantis Aceres
Servabat senior,*

*Produlus
Cadavus.
vix.*

Hipropriè Corporum Custodes ex Libitiniorum familia conducebantur:

*Circum omnis, famulumque manus, Trajanaque turba,
Et macta Ilades crinem de more soluta.*

Domesticorum turba torum circumstabat vestitu lugubri, & adveniente aliquo lustro instaurabat; quod in persona Aeneæ servatum est ibi, dum sequitur. *Hec ubi defivit, tolli miserabile Corpus Imperat.* Sic Manes adorari diebantur, cum quis illos alloqueretur. Seneca Epist. 86. *In ipso Scipione Africani villa jacens, hec tibi scribo, adorari manibus ejus, & Ara.* Gutherus lib. 1. cap. 18.

Cupressus Potentiotum januas in iuctu comitabatur, funestamque domum indicabat, ne quisquam Pontifex per ignorantiam ingressus pollueretur. Servius in 3. Aen.

Funebri arbore ornata domo, & producto corpore Honestiorum exequæ per Præconem indicebantur. Indictionis formula ex Varrone lib. 4. & 6. de Lingua Lat. *Indictio* & Festa in verbo Quiris. *Ollus Quiris lesbo dasus est, ad exequias, quibus est com-exequi-
modumire, jam tempus est: Ollus ex adibns afferetur.*

Vulgare funus Pauperiorum fuit, qui tamen loti, uneti, conclamati, & defleti *Pauper-* sine Pompa & gravi sumptu Sandapila vesperi per Vespillones exportabantur. *Mar-* rum fa-
tialis Epigr. 75. lib. 8.

Quatuor inscripti portabant vile cadaver,

Accipit infelix, qualia mille rogus.

Estrina publica fuit, ubi illorum Cadavera urentur. Horat. 1. Serm. Satyr. 8. & publico sepulchro condebantur in Exquiliis extra portam Mortiam, quæ Exquilina di-
cta

Eta est, ubi pauperum cadavera ponebantur, & Sontes pœnas capite luebant, ut ex Plaut. in Cassin. Ille adeps videlicet ardorem ea extra Portam Matiam, id est in Ustrina combustam.

Fuere quoque funera Ordinaria, & Indistitia, sed de iis consule Gutherum aliquatum cap. 20. & 21.

Majorum Imagines. Majorum Imagines in luctu exponebantur, & ex iis Carolus Sigonius de antiquitate.

Jur. Cap. 20. sribit, Eos apprime nobiles fuisse, qui majorum Imagines habuissent: Homines novos, qui suas tantum: qui nullas ignobiles illos.. Quæ, & quales fuissent Imagines illæ cum Coronis.. Vide prædictum Gutherum cap. 22.

Cantus. Mortuos cum Cantum ad sepulturam prosequebantur, induiti persuasione, quod corpore extinto animæ ad Cœlum rodire crederentur dulcedine musicæ: Macrobius lib. 2. in Somni Scipionis cap. 3. Quare plangebant flebile carmen, quod in exequiis à Præfica præcinebatur, & à propinquioribus, vel iis, qui ad hanc rem conducti essent, cantabatur ad Tibias. Hæ Nenix canebantur inter ludos Suetoni. in Julio cap. 84: ibi: *Inter ludos: cantata sunt, quæ danu[m] miserationem, & invidiam cedat ejus accommodata.* Et quod tales tubæ seu tibiæ funeri inservirent Propertius Elegia ultima lib. 4. & Gutherus cap. 23. & talim oratione Gentilium adhibendi. Tibicines in funeribus non solum usos Latinos, & Græcos, verum & Hebreos non autem Christianos, refert Baro. in annum 38 ubi Spond. in Epitom. n. 28.

Mores accessum Pompa funebriæ. Post Tibicines progrediebantur, qui mittere serebant propinquorum, & nomine Amicorum, Odores, Unguenta, Epulas, Vestes. Statius: *Dona male feralia pompe.* In Fronte præposita thoro Effigies, qua Mortui vultum exprimebat, Toga prætexta si Vir esset Consularis, Purpura si Senatorius, Piæta si Triumphalis; Ex funobres Lectuli procedebant, usq; sexcentos Augustus in Martelli exequis protulit Servius in 6. Aeneid. etenim Coronæ lectuli serebantur, & Magistratus insignia, allavæ, quæ Pompa amplitudinem commendarent: Posthos Liberti, quorum major frequentia Testatoris benignitatem præferebat, & in funeris elatione magna Pileatorum turba præcellebat, quia iis novis Civibus. Testator turbem illam terrarum Dominam funeritare videbatur: Hoc genus hominum vocat Persius Satyr. 3. *In duto capite heffernos Quirites.* Constituit enim Imperator I. unica. S. sed & qui. C. de Latia. Liber. tollend. Quod qui Domini funus Pileati antecederent: si hot voluntate testatoris fieret, vel Hæredis, illico fierent Cives Romani; sic Pilei i impositione Liberti Orcini facti sunt I. C. de Manum. testam. Archimimus sequebatur Libertos, qui personam Mortui fingebat, & imitabatur Suetoni. in Vespasiano cap. 19. Archimimo igitur prætereunte à filiis plerumque, aut honoratis Viris lectus funebris portabatur, ut de Metello Plinius lib. 7. cap. 47. Paternulus lib. 2. Pauli. Amylli funebris lectulo se sponte sua Macedonum Legati subjecere. Val. Maximus lib. 2. cap. 20. Funus ducebat funeris Præses, cui hæc cura testamento delegata esset, vel illam ultro suscepisset, ut Mi Antonius in Julii Cæsaris funere, in quem M. Tullius Philipp. 2. inquit: *Tu funeri Tyranni illius sceleris affissi prefigisti? tua illa pulchra laudatio? tua miseration? tua cohortatio? Tu illas faces incondiſsi? & eas, quibus seminatum latus illius est, &c.* Ductor funeris prætexta pulla indu-

indatus, si filius esset aperto capite, Patrem efferebat, Filiae crinibus sparsis: Mulier reliquias funus faciebat magno fœminarum comitatu, Defunctique nomen vocabat canora voce, Propert. lib. 4. Eleg. 10. Postremo agmine turba omnis obsoleto vestitu ambulabat, qua funus cladebatur, Apulejus lib. 4. floridorum. Longo ordine theda uniuersitate lucebant. Plinius lib. 16. cap. 37. & pueros maximè ad faces, & cereos efferri solitos, Senec. Epist. 122. *Isti mihi Defunctorum loco sunt: quantum enim a funere absunt; & quidem acerboz qui ad faces, & cereos vivunt.*

Defunctum in exequiarum prosequitione deflebant in foro, per quod Pompa omnis ducebatur, Plautus in Monstella. *T. numquid processit ad forum tibi hodie novi?* 5. *Videri non possunt Mortuum.* A foro in Rostra ascendebat, qui laudatione funebribus virtutes *Laudatio;* enarraret, Senec. Epist. 102. *Nemo dicit laudem funebrem, sed laudationem, cuius officium oratione constat;* Servius 11. *Eneid.* *Laudes defunctorum viventium exhortatio est.* Pater filium, filius Patrem, Maritus Uxorem, aut qui proximior, vel amicus esset, mortuum laudabat, nisi ex publico officio, atque ex S.C. Magistratibus mandabatur: maxime si quis pro Patria in bello cecidisset: Quintilianus lib. 3. cap. 7. Guth. d.l. 1. c. 25.

Post laudationem Libitinensi Porta cadaver afferebatur ad Rogum, *Servius Rogus.* lib. 11. *Eneid.* inquit, quod *Pyram extructio lignorum; Rogus cum iam ardere coepit: Eustum cum iam exustum est.* In Rogum mortuo illato conscendebat propinquior, ultimumque illi ungendi, & osculandi officium conferebat. Valerius Maximus lib. 4. cap. 6. Myrrata potio in os illius inferebatur, ut ex legibus 12. tabl. quæ illam ventant, quæ potio tanquam cœna ad Ccelum viatica fuit. Ventos præterea precabantur, ut flammæ flamin am properarent. Propert. lib. 4. Elegia 7. *Cur ventos non ipse rogus ingrat petisti?* Cum corpus arderet, vino rogum aspergebant, ut flammæ validiores essent; unde dictum: *Respersum Vinum.* Plinius lib. 14. cap. 12. Pix, & Resina addebantur, quæ etiam pauperiores uti solebant. In Campo Martio Nobiliorum Rogus erat, ab omnibus Sepulchrum, dummodo intra duo millia passuum ab urbe Pyram strueretur ex Edicto A. Claudio & C. Nerbanu Coss. Dio lib. 48.

Cœna funēbris una in Rogo Dis manibus parabatur, & hæc nominata exequium, seu Silicernium. Varro. *Funus exercui laute ad sepulchrum, antiquo more Silicernium confecimus.* Dictum ab eo, quod in luctu fas non esset, Lucernas accendere. Altera Cœna, quæ domi propinquoribus, & Amicis; & hæc propriè Epulum funebre, & ad hos vulgari Goquis conducebatur ex Plaut. in Pseudol.

*Coquim non potui, quam hunc, quem duco, ducere;
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Ut effet hic, qui mortuis Cœnam coquat.*

Funeris ductor illas epulas primum degustabat. Virgil. in persona Aeneas 5. *Eneid.* Libavitque dapes. De hoc Cœna genere Tertull. lib. de Resurrect. Carn. cap. 1. *At ego magis ridebo vulgus, cum ipsos Defunctorum atrocissime extirrit, quos postmodum gulosisime nutrit, iisdem ignibus, & promerens, & offendens.*

Rogi Lustratio antequam faces subjicerentur, fieri solita à maxima quoque multitudine, quæ circumibat, & ambiebat Rogum. Quintil. declamat. 329. Cadaver

Augusti Rogo impositum, primum Pontifices, deinde Equites, tum Milites circumierunt, postea Centuriones ignem ad moverunt: Quâ Lustratione facta, accensio Rogo ut in funere Pallantis. Virgil, II. Aeneid.

*Ter circum accensos cincti fulgentibus armis,
Decurrere Rogos, ter mæstum funeris ignem
Lustrare in Equis, ululatusque ore dedere.*

Atque hanc Lustrationem cum sulphure, & tædis accensis & circumlati factam, quibus Manes maximè placarentur ex Juvenal. Satyr. 2.

*Umbras venit, cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tædis.*

Mos fuit, & tunc conjuncti sanguine, amicitia, seu alio vineulo cum defuncto occident se ante Rogum, ut in funere Othonis inquit Tacitus lib. 17. *Tulere corpus Pratoria Cohortes cum lachrymis, & laudibus vultus, manusque ejus osculantib[us]: Quidam militum juxta Rogum interfecere se, non noxa, neque ob metum, sed amulatione decori, & charitate Principis.*

Post lustrationem Gladiatores ante Rogum dimicabant, qui Bustuarii à Buffo sunt appellati, Serv. 10. Aeneid. & de hujusmodi Gladiatoribus ante Rogum scripti copiosè, & ornatè in tractatu de Gladiatoribus, Lipsius cap. 9. Unde Cicero pro Sulla: *Interpositi sunt Gladiatores, sed quos testamento Patris dari videmus.* Et in Spartiano habetur: *Hadrianum præcipuos honores socrui sua ludis Gladiatorius impendisse.* Gladiatorium à ludi separatum, Livius lib. 28. Huic Gladiatorum spectaculo ludi additi pro copia, & Provinciali, & Castrensi apparatu; quos à Græcis cœpisse tradit Gyrald. d. Tractatu.

Collerio Funeustum dein sequebatur officium, ut Reliquæ legerentur, cum flamma quievit Cinerum, set Tibull. lib. 1. Eleg. 3. *Non mihi Mater, quæ legat in mæstos ossa perusta sinus.* Suetonius in August. cap. 100. Reliquias legerunt primores equestris ordinis tunicati, discincti, pedibusque nudis, & in Manusculo condiderunt; & Tacitus lib. 2. inquit: *At Agrippina quanquam defessa luctu, & corpore agro ascendit classem cum cineribus Germanici miseransibus cunctis, quod fæmina nobilitate Princeps, tunc ferialis reliquias sinu ferret.* Deinde manes præfabantur, hoc est alloquebantur; & insuper animam ter vocato defuncti nomine. Tibull. lib. 2. Eleg. 2. *Prafata ante meos manes, animamque rogate.* Puris manibus dum legissent ossa, illaque lavissent vino, & lacte, ter vale dicto, Reliquias ter osculabantur, ut in Anna Didomis, Ovidius 3. Fastorum:

Terque valedixit cineres, ter ad ora relatos.

Pressit, & est illis visa subesse soror.

Tum sinu Cineres fovebant ex Tibull. Eleg. 3. lib. 1.

Quæ legat in mæstos ossa perusta sinus. Et idem Tibull. lib. 3. Eleg. 2.

Post hac Carbasiss humorem tollere velis,

Atque in marmorea ponere siccâ domo.

Nam Lino Carbascino sive Asbestino, ex Plinio lib. 19. cap. 1. utebantur Romani in Ustrinis ad colligendos cineres cum illud compertum sit ignibus non absimi: unde

ponto

K I T I B U S:

posito cadavere supra dictum linteum, sive linum, & accenso deinde igne subtus eodem linteo, cadaver resolvebatur in cineres absque linteai consumptione: Postea adhuc calentes cineres priusquam refrigerisset, & ossa simul claudebantur in urna, cum odoribus, & lachrymis, quæ vitro vasculo, seu phiala injecta essent. Ut de prædictis Phialis vide hic delineationem una cum olla fictili, in qua cineres recondebantur, quæ Num. 44. in meo Musæo seruo.

Et hic intelligitur, quod Romæ passim in antiquis lapidibus legimus: *Cum lachrymis posuere*: & similia. His ita compositis post injectam glebam, & vale xternum dicebatur. *Nos te ordine quo cui natura iussit, cuncti sequemur*. Servius 5. Aeneid. Deinum sacerdos circumstantes iustrabat, hoc est levè rore aspergebat, quod genus purgationis sufficio dicebatur, Festus in verbo Aqua, & de his Gather. l.i. c.28.

Mansit verò apud Romanos cremandi consuetudo usque ad Antoninorum Imperatorum tempora, quibus à plurisque desitum est corpora cremare, & rursus terræ mandare cœptum est, ut à principio conditæ urbis: Etenim Numæ Pompillii corpus in arca lapidea conditum legitur, quod multa post secula in Janiculo à Gn. Terentio effossum, tradunt Scriptores, ut refert Gyraldus de vario sepelendi Ritu.

Non reticebo in memoriam antiquitatis, quod hic Romæ in mea vinea ad viam Appiam reperitur Subterraneum Conditorium sive Hypogaeum dealbatum, & crustatum satis è ganter; & in hoc plurime concavitates in muro, sive, ut Italice dicunt, Nicchie, & in unaquaque prædictarum extant duæ vel tres Ollæ fictiles muro affixa repletae cineribus, & ossibus semiustis, intra quas aliquæ repertæ quoque fuere ex prædictis Phialis vitreis, & fictilibus ad usum lachrymarum. Et hoc conditorium est simile illi, de quo Petronius Arbiter in suo Satyrico ait: *In conditorium enim prosequuntur et defunetum, possumusque in Hypogeo, Graco more, corpus custodire capite*. Simile quoque est, quod scripsit Plinius Epist. 96. *Tentata in amicis fides, tam parata obliuio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus conditoria extruere, omniaq; heredum officia perfumera*. Extabat in prædicto meo conditorio Tábula Lapidea palinorum trium longitudinis, quam etiam adhuc servo, litteris hic annotatis:

L. Hostilius Fortunatus. sibi. &
Hostiliæ. Januariæ. filiæ. item.
Libertis. Libertabusque. suis.
Posterisque. eorum. fecit.
Exteræ. Familiaæ. aditus. nocti.
Datur. nec. jure. quis. in. hoc..
Momento. Ollas. emet.

Consecravere Romani in Deos Romulum fundatorem, & alios Principes suos, *Consecravimus* Divo Augustino de Civitate Dei, lib. 22. cap. 6. & lib. 3. cap. 15. Novos, & Ad erasis scriptitos Cives in cælum adulatio recepit, & Pulvinaribus, Aris, Templis, Columnis, Hamine, Ludorumque celebritate, & Natalium cumulavit, ut ex Cruthero, lib. 2. c. 5.

DE PROFAN. ROM.

Resert enim Plinius in sua Naturali hist. quod opusingens, occultumque Divinitatis, & quo nullum majus reperiri possit, sit consecratio, sive relatio inter Deos. Servius tamen inter Deos, & Divos ita distinguit, ut Dii dicantur Aeterni: Divi autem, qui ex hominibus fiunt; unde etiam hac appellatione quidam Imperatores Romani post mortem decorati sunt, à quibus insignia in vita profecta essent in Rempublicam merita (& de predictis Consecrationibus plurimi numimi fuere effigiat) quanquam postea crescente indies adulatione plerique ne vivi quidem honoris alpernati sunt.

Aromata ad condiendum. Et ut me expediam, referam fuisse apud eruditos dubitatum, quomodo cadavera ante combustionem octo diebus sine corruptione servarentur absque viscerum extractione: sed difficultas à Plinio tolli videtur lib. 22. cap. 24. dum ait: *Mellis quidem natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, iucundo sapore, atque non aspero, alia quam salis natura:* & apud Xenophontem in Græcorum historia, lib. 5. *Melle oblitus demum deportatus, ac regiam sepulturam consequetus.* Huc pertinet mystica antiquorum significatio: nam viventium symbolum *Fel*, mortuorum quidem *Mel*. Cœlius Rodig. lib. 28. c. 17. Antiq. lect. meminit ritus Diogenes Laërtius l. 3. Dict. Philosoph.

Non solum melle, sed & cera cadavera oblinire receptum maximè in defectum mellis. Aemylius Probus in Agesilao in fine: *In morbum implicitus decessit, ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod Mel non haberent; cera circumfuderunt, atq. in domum retulerunt;* & idem dixit Plutarchus in ejusdem Agesilai vita: *Cera cadaver a illaquefacta, quia mel non supperebat, Lacedaemonium retulerunt Spartiata.*

Tertio ungebantur cadavera Cedrio: Plinius lib. 16. cap. II. *Primus sudor, aqua modo, fluit canali; hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis est, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa serventur.* Eadem penè habet idem auctor lib. 24. c. 5. & de iis vide etiam alia relata in Paralipomeno ad Rosinum, cap. ult. ad finem.

Prædicta Aromata ad condiendum corpora (ut ego de his sermonem habui cum peritis) satis probabile est hodie ad nostram notitiam non pervenisse; siquidem cadavera quantumvis eviscerata, & condita, videmus hodie maximè in æstate tertio vel quarto die putrefactare, & corrumpi: at tempore antiquorum Romanorum etiam quod tunc illa non aperirentur, ut diximus, ferè semper usque ad nonum diem antequam comburerentur, non putrefacebant.

Quin imo Romanorum cadavera aromatibus condita post plurima sæcula reperita in sepulchris absque corruptionis laesione; ut legitur in historia Boccacii de Analogia Deorum lib. 12. cap. 60. quod tempore Henrici III. Imperatoris repertum fuerit prope Romanum corpus Pallantis Evandri filii à fodiente villico integrum; uti nuper sepultum maxima proceritate, in quo adhuc apparerat vulnus impressum lancea Turni.

Ac etiam scribit F. Leander in lib. Descrittione d' Italia Capitulo della Campagna di Roma: sedente Alexandro VI. Pont. Max. repertum fuisse corpus integrum e cuiusdam puellæ satis concinnum absque laesione, & hoc perfusum intra mirabili li- quore: ad cuius pedes ardebat lucerna, quæ aperto sepulchro extinta remansit; & hanc fuisse Tulliolam Ciceronis filiam sunt arbitrati, de quo ego valde dubito, cum fuerit mos tunc temporis corpora comburi, non autem sepeliri, & aromatibus integra

pra-

prefervari; probabilis tamen corpus illius puellæ fuisse sepultum posterioribus temporibus, quando imperantibus Antoniniis sepeliri cœperunt.

Praeterea jam triginta circiter elapsis annis in agro Romano extra Portam Appiam reperta fuit arca marmorea, in qua cadaver erat conditum ab omni ævi laesione levata, quod ex paludamento purpureo, quod gestabat. Consulē fuisse sunt opinati: De prædicta purpura libens ego habeo aliqua frusta jucundo etiam odore adhuc fragrantia: color autem prædictæ purpuræ est duplex, particula coloris rubei satis accensi; altera vero pars desinens in flavum colorem.

Hanc autem corporum durationem non ex alia processione causa opinor, quam ex officia illorum aromatum, de quibus nobis in praesentia non constat.

Ethæc satis dicta de Antiquorum Romanorum funeribus. Quibus annexari plurima sepulchrorum antiqua monumenta, quæ adhuc in meo Musæo seruo: omnia fere eruta anniis præteritis ex rudibus vineæ meæ in via Appia, nec ab alio illa adhuc sonata.

D. M.

Fulviæ felicissimæ
conjugi Ka-
rissimæ, quæ
vixit annos
xvij. Mens. vij. D.
xii. Hor. v.
M. Aurelius Filii-
tianus cum qu.
vixit annos vj.
Conjagi Bene-
merenti fecit
cum Arria Vi-
torina Matre
eius, &
Patre eius,
L. Rasinus
Epicurus
vixit ann. xxx..

M. S.

Julius Eros
Apic Patrone
Ereti fecerunt.

Vtia Agathem.

Clymene Patr.

Luriæ Danæ. F.

C. Vtio Flo.

Memia C. L.

Pistolio.

H. S. S.

Vmbreia: C. L. Chila.

C. Vilius.	C. Julius
D. Aug. L.	Styrax..
Dionylius.	

Cocceia:

L. L. Gemella:

vixit A. xxvij.

D. M.

Mævio.

Functor.

Nævia Fu-

hodia Con-

jugi, Ben. Me.

fecit.

D.M.

DE PROFAN. ROM.

D. M.

Q. Dafianio

Supero

Julianice

(Conjugi B. M. Pol

& sibi, &

C. Julio Rufo

Patreno.

Claudiz

Spendusæ

wix. an. xvij. M. viiij.

Jaxytus Pater fec.

Jomedes Ap.

Strator

Fausta Hediz.

D. M.

C. Cornelio C. Fil.

Sergia Fusco

Avonia M. filia

Kidora filie

piissimo.

D. M.

Marci-

æ Rho-

dopes fe-

cit L. Thal-

lius Af-

pes Conju-

gi Remi.

L. Terentius. C. L.

Gratus.

D. M.

Viychus

Valeri Viichi

Anthusæ fil.

wixit M. iiij. D. xijj.

D. M.

M. Aurelio Optavete

Aug. C. N. Natitra,

Qui vixit an. liij Men.

iiiij. Di. xx. Pon. Erm.

& Aut. Opta. Patri

pientis fecerunt.

P. Perelius

Nicia.

DECIA

V. A.

XIX.

HYGIA.

D. M.

Dio. Cn. Ser.

Gess. Labicana

Benemerenti

Cognato

Maronianus

Aug. Lib. Proc.

vivos sibi

comparavit.

Foteia

Staphis

Mifontes

Nicander

Medicus.

C. Claudius

Phalik

Cur.

P. Nævius

Eros

RITIBUS.

133

P. Arruntius Gaa
Cinnamus Wilicus.
Sacerdos.

Ovia Optata
Ollas II. filiis suis
Crescenti, &
Admeto

M. Novi M. L. Eronis
Noviæ M. L. Hilaræ

Anicetus
Caſtaris Aug.
Cajanus.
Tundareus
Atiae L.

Gnomatiaes L.
Sempronia
M. L. Helena
Dis. Mani.
P. Clodio Quieto
Filio suo
carissimo fecit.
Vixit Ann. II,
mensib. iiiij. diebus xxvij.

D. M.
Soteridi fecit
Auxelis
Mater Filiae.

F. Vicinia Julia
Flacilla II. Auctii L.
Rhodia.

D. M.
Sabina Nutrix Martine
Alumnæ lusæ, quæ vixit
Ann. iij.
mensib. iij.
Benevolentifecit.

D. M.

Novius Cassianus
Eques Romanus Di-
ne meæ Nutrici Are-
thuseæ, quæ vixit
Annis xxxv. menses
vii. dies x. Benevolentia
fecit.

D. M.

Capidius
Proculus
Scriba æd. curul.
Præf. Fabrum, &
Cassia Prisca
Vxori Cæsio Prisco
Scriba Æd. Cur. fratri
pienitissimo
Parentibus suis
fecit.

D. M.

P. Flavio Rufo
T. T. Flavii
Venustinus, &
Saturninus
Fratri
pienitissimo
fecerunt.

D. M.

Plautio Gnatio
Alumno dulcissime
gratissimo,
luavissimo,
carissimo,
Plautius Filius
Julianus V. C.

Vennonia L. L. P. Quintilius
prima. P. N. L. Faustus

U

DM.
Digitized by Google

DE PROFAN. R. OM.

D. M.

Æmiliz.

Saturnine.

T. Pescennius.

liberals Conjugi.

Benemerenti.

& sibi, & suis posuer.

D. M.

Pantagati II.

Epigonus

amico carissimo.

Atrebia Arbuscla.

heres Aureli,

& M. Luxius Cerdio.

D. M.

Faustæ Ruf.

inx ossa pila

cineresque sacri

hic ecce quiescunt.

D. M.

Ulpia

Clementilla.

lib. Benemerenti.

M. Upius.

Elipticus.

Abinnæus.

Cæsaris Aug. P.

Rupilia Q: L.

Arbuscula.

Alexandro.

sue sorores pia:

myrtis stibas.

nephe prima.

secundus magist.

P. Hilargurus.

Insularius.

D. M. S.

Donatæ.

Blaſsus.

Helena.

Alumæ.

B. M. F.

D. M.

T. Fuficio Icelo.

fecit

Fuficius Ceriali.

B. M.

D. M.

Antonia Fortunata.

fecit. Paronæ suæ

Bene merenti.

Heraclia.

Et sibi, & suis.

D. M.

II. Claudio.

Suciffo. Cla.

Sucissa Mat.

III. piissimæ

fecit.

V. A. XX.

D. M.

M. Antoniæ.

Theodotæ.

Stertinia.

Gaome.

E. C. G. C.

D. M.

Flora Murinæ,

qua: vix. Anno

vno, mens: viiiij. D. xxliij.

Euphrosinianus,

& Flavia Metice.

Parentes, filiae

dulcissime.

RITIBUS.

155

Vaternia Rigilla
Avia Procula.

Ceonteus.
Beicus.

Callius C. C. L. Myro Pat.
Allia c. L. Megiste L.
Allia c. o. L. Nice. L.
C. Allius c. L. Mario L.

HERMA

DE SUO

DAT.

GENIO CANONIS ATTALI
LIBENTIA.

GENIO PASICLENIS
ATTALI SERVL.

D. M.

Sabbio Cæf. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
fecit sibi, & Fabiæ
Versecundæ Conjug.
sua, cum quæ vixit
annis xxiv. fantiſſi-
mæ, & libertiſ, liber-
tabusque ejus, & Vikaris
suis posterisque eo-
rum omnia in
parte dimidia sua.

D. M.

Sporus Cæf. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
Hermione Conjugi
sua ſantifimæ
& libertiſ, liberta-
busque ejus, & Vikaris
suis, posterisque
eorum omnium
in parte dimidia sua.

Dis. manib.
posuit Tib.

Claudius.

actus Tabellarius.

Aripa, & Po-
pilia Gallini-
æ contuber-
nali mæ, &

Popilia Æutichia:

Dis. manib.

Quationis
Decumi, Aug. lib.

Eufemiani

amanu fidelis conlibertis

Fratri B. M.

In fronte pedes duo,
in agro pedes duo.

L. Lazio

DE PROFAN. ROM. RITIB.

L. Lælio Apro. V. A. VII. M. X. A. Lelio pietati.
V.A.III.M.V.

A. Lelius Cresens. & Claudia Pietas Filiis
Pientissimis fecerunt sibi, & suis
Lib. P. Q.E.

Tria precedentia monumenta, quæ in Musæo Auctoris adhuc reperiuntur:
sunt etiam impressa in libro epigrammata antiquæ Urbis cap. 16. de Regione Campi
Martii, supra Portam Romani Casalis, quod volumen de anno 1521. editum auctore
Jacobo Mazochio.

PERORATIO.

Hec diximus de Agyptiorum, Romanorum, & aliarum Gentium superflitionibus, & his populis, qui ambulabant in tenebris: & in regione umbre mortis, & cum advenisset plenitudo temporis, lux orta est eis, & viderunt, ac cognoverunt verum Deum, qui venit omnes salvos facere; ut ex Psalmo 35. inquit Regius Propheta: *Homines, & jumenta salvabis Domine.* Hinc factum, ut Dominum recens natum exceperit Præfape, quasi Bobus, atque Afinis, Jædorum scilicet, ac Gentium Populis, alimentum esset præbiturus: Quo alimento tanquam Divinitatis pharmaco, etiam nos, qui de Populo Gentili eramus, recuperaremus rationis donum, ipsumque Deum veneraremur. Quid ergo mirum, si Christus nos, qui alijs cæci, ac inimici eramus absque lumine Fidei, amicos nos deinde appellaverit, & sua nobis arcana crediderit, quæ servis non facile credantur: sic enim ajebat Johann. cap. 35. *Iam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid facias Dominus ejus: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audiri a Patre meo, nota feci vobis.*

Agamus ergo, una cum Leone Pontifice, gratias Deo Patri, quia nos, cum essemus cæci, & mortui peccatis, convivificavit nos Christo, ut essemus in ipso nova creatura, novum figuramentum, ut Divinæ consortes modo facti naturæ, nullius in veterem vilitatem degeneri conversatione redire: sed ut in sequenti libro videbimus, speculemur maximè priscos nascentis, & militantis Ecclesie ritus, ut tandem in illa triumphanti celesti gloria perfruamur.

L A U S D E O.

Index Rerum & Verborum accuratissimus, & copiosissimus, in Tractatum Joann. Baptiste Catalii, de Veteribus Agyptiorum, & Romanorum Ritibus.

A.

A Ccipiter Soli dicatus	pag. 42
Accipitris pinna quid denosent?	<i>ibid.</i>
A Egypti Aurifodina & Argentifodina 2	
Fertilitas	<i>ibid.</i>
Habiteatores post Diluvium	<i>ibid.</i>
E gyptii Osiridem mortuum lucernis qua-	
rebant	46
Res sacrae plebi noluerunt parafacere 24	
Per Symbola & Hieroglyphica expri-	
mebant	<i>ibid.</i>
Sacerdotes quas invenerint?	21 22
A egyptiorum Anachoreta & Martyres	
Cavalierum triplex genus	16. 17
Dignitatem?	12. 13
Dominium in vicinos populos	2
Expeditiones in Indiam & Sinas	17
Fascula in Cadaverum thorace	18
Fatalia quando cooperie?	12
Fatalia interitum quis predixerit?	13. 15. 16
Drigo	
Propagatio	17
Lugae affinicias cum aliis	19
Lugae simillima copte	<i>ibid.</i>
Lugae quis Regnum propagarint?	3
Lugae à Cambyses occupati finis	4
Supersticio Roma ejelta	14
Symbola & Hieroglyphica	23
Vespens sola Deum videt in carne	15
A esculapii Naecos	70
Serpens & Oracula	<i>ibid.</i>
Serpens setiferus Epidastro allatus	71
multis seculis superficies fuit	<i>ibid.</i>
Serpentem habentes homines necantem	

S ylvester Papa classis januas areis si-	
gno crucis obfignatis	71
S erpenti Virgines sacrificabant	<i>ibid.</i>
S erpentis semina combusta & quare?	
S erpentis vivi loco, lignens factus cum	
gladio in ore	71
T emplum in Insula Tyberina	70
A sculapio Aquila apponitur & cur?	71
Aries assisteret, & quare?	73
A esculapius Roma quando coti casperie?	70
Cum Poculo & quare?	71
Cum Ariete cur effigieatur?	<i>ibid.</i>
A etas in contrahendis Nuptiis	120
A eternitas Circulo notata	48
A mon Salutis Deus	73
A mores duo, Celestis & Vulgaris	66. 67
A moris Dominium in Deos omnes	67
A moris remedium, Fuga	<i>ibid.</i>
A mpulla in Balneis	131
Anacharsis Scytha continentia	75
A nachoreta Aegyptiorum	16. 17
A nubis canis formam culus	40
A nnuli Astrorii	104
Christianorum	103
Clavum loco usurpati	105
Donati ab Imperatoribus	104
Gestati in quibus Digitis & Atticulis	
	<i>ibid.</i>
Hyemales	104
Natalius	<i>ibid.</i>
A nnularum Imagines, Principium, Philoso-	
phorum,	
I dolorum	102. 103
M ateria	102
U sus ad signandum	104
X	
	Annua-

INDEX RERUM

<i>Annulus signum Ingenuitatis</i>	<i>ibid.</i>	<i>Nyctelius</i>	77
<i>Nuptis novis datus</i>	105	<i>Vitifer</i>	76
<i>Traditum Heredi à mortiente</i>	142	<i>Bacchi Comites quinam?</i>	78
<i>Apis Bos Ægyptiorum Deus</i>	27	<i>Obscena & Turpia</i>	76
<i>Apis Æsculapius dictus</i>	72	<i>Sacra nocturna</i>	77
<i>Apopboreta conurvis data</i>	139	<i>Ubi & quomodo celebrata</i>	78
<i>Apotheosis vid. Deificatio</i>		<i>Bacchi Thyrus</i>	77
<i>Aqua & Ignis in nuptiis</i>	118. 119	<i>Balnea mixta olim</i>	132
<i>Aquila Æsculapio apposita & cur?</i>	71	<i>Publica</i>	128
<i>Animal vivacissimum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Separata postmodum</i>	132
<i>Cadaverum corpora non tangit</i>	23	<i>Quando patuerint?</i>	133
<i>Fulmine non tangitur</i>	71	<i>Balnearum Cella quartuor</i>	129
<i>Jovi sacra</i>	64	<i>Balnearum Hora</i>	133
<i>Morbis paucissimis obnoxia</i>	71	<i>Luxus</i>	128. 129, seqq.
<i>Oculos in Solem dirigit</i>	<i>ibid.</i>	<i>Balnearum supellestria</i>	131
<i>Prospira in Auguris</i>	73	<i>Ampulla</i>	<i>ibid.</i>
<i>Renovatur in Senectute</i>	<i>ibid.</i>	<i>Guttus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Salutis nuntia</i>	<i>ibid.</i>	<i>Strigiles</i>	132
<i>Archimimus in funeribus</i>	146	<i>Balnearum Tempus: ante Cenam</i>	129
<i>Archipropheca quis apud Ægyptios?</i>	23	<i>Post Cenam</i>	130
<i>Aries cur Æsculapio adiicitus</i>	37	<i>Post Exercitationes</i>	131
<i>Aries carnes salubres</i>	73	<i>Balnearum Thermarumque studiosi veter-</i>	
<i>Signum</i>	<i>ibid.</i>	<i>res</i>	128
<i>Solis in Aries existentis virtus</i>	74	<i>Balnearum usus salutaris ad</i>	
<i>Arba sponsis data</i>	113	<i>Lassitudinem</i>	129
<i>Asbestinum Linum</i>	148	<i>Sanitatem</i>	<i>ibid.</i>
<i>Asclepius dictus Æsculapius</i>	71	<i>Sudorem</i>	<i>ibid.</i>
<i>Aspergillum</i>	90	<i>Voluptatem</i>	<i>ibid.</i>
<i>Asperatorium</i>	<i>ibid.</i>	<i>Balnearores quinam</i>	131
<i>Aurea corona</i>	48	<i>Balneis Christiani quomodo nisi debant</i>	130
<i>Autoxugia in funeribus</i>	184	<i>Balneis Christus usus</i>	130
<i>B.</i>		<i>Imperatores nisi</i>	128
<i>Bacchanalia annis singulis tribus excita-</i>		<i>In Balneis Lotio & Uncio siebat</i>	131
<i>bantur</i>	77	<i>Bos ab Ægyptiis Apis dictus</i>	27
<i>Celebrantes Phallum de collo suspende-</i>		<i>Responſa dabat</i>	<i>ibid.</i>
<i>bant</i>	<i>ibid.</i>	<i>Bovis capre carne nudatum cuius rei Sym-</i>	
<i>Româ & Italâ ejelta</i>	78	<i>bolum</i>	34
<i>Scythe non admiserunt</i>	78	<i>Hebrai venerati sunt</i>	34
<i>Bacchi Cognomina</i>	75	<i>Bustuarii quinam?</i>	148
<i>Evinus</i>	76		
<i>Liber</i>	75		

C. Cade-

E T V E R B O R U M.

C.		
<i>Cadaverum defunctorum Lotiones</i>	143	<i>Conviva Soleas ponebant</i> 135
<i>Unctiones</i>	ibid.	<i>Vestes mutabant</i> 134
<i>Cajus se dicebant nova Nupta</i>	118	<i>Conviviarum discumbentium ordo</i> 135
<i>Calidarium in Balneis</i>	129	<i>Numerus</i> 136
<i>Camilli & Camilla</i>	91	<i>Situs corporis</i> 136
<i>Causa formæ Anubis & Mercuris colitur</i>	40	<i>Vestitus</i> 134
<i>Canis Erymon</i>	ibid.	<i>Vota bibentium</i> 137
<i>Canopi Historia curiosa</i>	30, 31	<i>Convivia Christianorum qualia?</i> 139
<i>Caput & Egyptiorum Deus</i>	ibid.	<i>Christus in iure more Romano</i> 139, 140
<i>Cestus Veneris</i>	83	<i>Principum magno prelio redempta</i> 139
<i>Christians non debent superbire de Ethnorum moribus</i>	14	<i>Conviviorum Acroamata</i> 138
<i>In Ethniconum Doctrinæ quod bonum, retineant</i>	ibid.	<i>Dapnum ordo</i> 138
<i>Catinus Gabinius quid</i>	90	<i>Gladiatores</i> ibid.
<i>Capulum Veneris</i>	83	<i>Magistri posandi</i> 138
<i>Cœnæ Defunctorum</i>	148	<i>Ministri Sabane ad pedes</i> 136, 139
<i>Circalib honor Deo & Sanctis tribuitur</i>	48	<i>Mulieres quo loco discubuerint</i> 136
<i>Cribulum Romani ab Egyptiis accep- rent</i>	ibid.	<i>Odores</i> 135
<i>Circulus Hieroglyphicum & Eternitatis</i>	48	<i>Pocillatores</i> 137
<i>Regium insigne</i>	ibid.	<i>Prægustatores</i> ibid.
<i>Calathis Hasta qua?</i>	115	<i>Pueri & Pueri ministrabane</i> 136
<i>Confucios Ricus</i>	114	<i>Spectacula</i> 138
<i>Cœnæ initium Ova</i>	138	<i>Summus locus</i> 140
<i>Cœnæ locorum Lecti illustrium personarum</i>		<i>Symphonie</i> 138, 141
<i>Abores</i>	130	<i>Voluptates</i> 138
<i>Cœnæ locus ubi cœnabant</i>	ibid.	<i>Conviviorum suppelletilia</i>
<i>Cœnæ convivalem vestem musa- bant</i>	134	<i>Mensa</i> 136
<i>Sedebant</i>	ibid.	<i>Pocula varia</i> 136, 137
<i>Soleas deponebant</i>	135	<i>Aurea</i> 137
<i>Conclamatio Defunctorum</i>	144	<i>Calata</i> ibid.
<i>Consecratio Imperatorum</i>	149	<i>Coronæa</i> 135
<i>Consensus in Matrimonio</i>	126	<i>Pulvini</i> 134
<i>Consentes dii quinam?</i>	55, 56	<i>Stragula</i> ibid.
<i>Continentia figura & descriptio</i>	75	<i>Triclinares Lecti</i> 140
<i>Continentia Alexandri M.</i>	ibid.	<i>Convivis Apophoreta dabantur</i> 139
<i>Anacharsis Soyea</i>	ibid.	<i>Corona data</i> 135
		<i>Dapnum partes singulis apposita</i> 138
		<i>Manus lavabantur</i> 135
		<i>Muscas ministri abigebant</i> 138
		<i>Unguenta dabantur</i> 135
		<i>Corii usus in Moneta</i> 99, 100
		<i>Cornua Isidis quid denotent?</i> 39
		<i>Flumen</i>

INDEX RERUM

<i>Flamen ex Cornu</i>	40	<i>Diadema quadrato non Circulare Christiani usi erga Sanctos viventes</i>	51
<i>Coronam Genera</i>	50	<i>Diadema Christiani usi erga Deum & Sanctos</i>	52
<i>Aurea</i>	48	<i>Reges</i>	<i>ibid.</i>
<i>Coloria</i>	50	<i>Diadematis color qualis?</i>	49
<i>Gemmea</i>	48	<i>Diane Erymon</i>	37
<i>Lanea</i>	135	<i>Diane Ale</i>	42
<i>Radialis</i>	39. 48	<i>Diana Cornuta</i>	30
<i>Corona Deo data</i>	ibid.	<i>Vigilans</i>	<i>ibid.</i>
<i>Divinitatem notabat</i>	39	<i>Dii Consentes quinam?</i>	55. 56
<i>Coronam ex Hedera quis primus sumpserit?</i>	51	<i>Reponsa dantes Demones erant</i>	56
<i>Corona nova Nupta ornabantur</i>	115	<i>Selecti quinam?</i>	55. 56
<i>Cronam qualiter Reges sumpserint</i>	48	<i>Dii Tempia quomodo decreta?</i>	55
<i>Tonsura Clericis imicatur</i>	52	<i>Discubendum mos & ordo</i>	135
<i>Coronis Sanctos ornabat priisci Christiani</i>	51	<i>Divinitatis Symbolum Corona</i>	39
<i>Cremandi Ritus</i>	149		
<i>Crinibus Senis nova Nupta ornata</i>	115		
<i>Crucis Signum in Serapidis Templo invenerunt</i>	29		
<i>sum</i>	ibid.	<i>E.</i>	
<i>Virtus & Efficacia</i>	ibid.	<i>Empatio & Venditio Permutatione fiebat</i>	98
<i>Cucurbita quid notet?</i>	48	<i>Epulum funebre</i>	147
<i>Cupressus in Luctu</i>	145	<i>Ethnici non tenentur proficeri Christianum</i>	
	D.	<i>veneratum</i>	60
<i>Dapiam ordo in Convivis</i>	138	<i>Ethnicis cognitio de Christo in confuso sus-</i>	
<i>Defunctorum curandorum Ritus. Vid. Funerum Ritus.</i>	ibid.	<i>ficiebat</i>	60
<i>Deificationis Origo</i>	54	<i>Ethnicis in statu naturali constitutis opus fuit</i>	
<i>Dei ignota area</i>	53	<i>ad salutem speciali gratia auxilio</i>	58
<i>de Deo Philosophorum Opiniones</i>	53	<i>Ethnicis quibusdam Christus ante Adventum</i>	
<i>Deorum Cultores quales fuerint?</i>	57	<i>veritatem detexie</i>	58. 59
<i>Imagines quis primus posuerit?</i>	55	<i>Eruus Bacchi cognomen</i>	76
<i>Simulachris diu carnere Romani</i>	ibid.	<i>Exequiarum Inditio</i>	145
<i>Deorum pluralitas non datur</i>	56		
<i>Deus annos fuit in celum, ita in terram in-</i>	54		
<i>fluat?</i>	ibid.	<i>F.</i>	
<i>Densus nuncius est</i>	ibid.	<i>Faces & Tada in Nuptiis</i>	116. 117
<i>Diadema. Vid. Circulus, Corona.</i>	51	<i>Fascioli in capite Iridis</i>	38. 48
<i>Diadema Circulare Christiani non abomi-</i>	51	<i>Fereturum Priapi</i>	81
<i>nati</i>	ibid.	<i>Fescennini versus in Nuptiis</i>	119. 120
<i>Lanum l. linum legamen erat</i>	49	<i>Festum Lucernarum apud Aegyptios</i>	46
<i>Diadema à Libero principium habet</i>	51	<i>Fibula Architectonica que?</i>	105
<i>Caput quomodo cingere</i>	50	<i>Capillitum continens</i>	106
		<i>Gymnastica</i>	105. 108
		<i>Imperatorum pretiosissime</i>	107
		<i>Lunaris nobilitatis Index</i>	106
		<i>Vestiaria</i>	105
			<i>Fib-</i>

ET VERBORUM.

<i>Fibula Erymon</i>	107	<i>Sinu fovebant</i>	ibid.
<i>Fibula Aurea</i>	107	<i>Urna excipiebant</i>	149
<i>Gemmæ</i>	ibid.	<i>Cæna funebribus in Rogo</i>	147
<i>Ferrea & Ænæa</i>	ibid.	<i>Cæna funebribus domi celebrata</i>	ibid.
<i>Iunculus distincte</i>	ibid.	<i>Conclamatio</i>	144
<i>Quadrangula</i>	ibid.	<i>Consecratio Imperatorum</i>	149
<i>Spina loco Fibula</i>	ibid.	<i>Cremandi Ritus quando abolium?</i>	ibid.
<i>Fibula Lunula erat Eburnea in calceis Se-</i>		<i>Cupressus ante fores</i>	145
<i>natoris</i>	105.106	<i>Epalum funebre</i>	147
<i>Fibularum Forma, Alia erant</i>		<i>Gladiatores</i>	148
<i>Circulares</i>	107.108	<i>Lachryme in funeribus</i>	147
<i>Forma Avis, Equi, Hannuli</i>	107	<i>Laudatio funebribus pro Rostris</i>	ibid.
<i>Fibularum Maceria</i>	ibid.	<i>Letitia funebris à Filiis portans</i>	146
<i>Fibularum Uſus</i>	106	<i>Libitinarius</i>	144
<i>Fibulis uobantur Æthiopes in labiis & na-</i>		<i>Libitinensi porta elati defuncti</i>	147
<i>ribus</i>	109	<i>Linum Carbasium in Ustrinis</i>	148
<i>Athlete in Palestra</i>	108	<i>Luctus & Lamentationes</i>	134
<i>Flamines</i>	106	<i>Majorum imagines exposita</i>	146
<i>Femina</i>	ibid.	<i>Manes prefabantur</i>	148
<i>Vefales</i>	ibid.	<i>Munera Amicorum</i>	146
<i>Vixim Mansellis & Pennulis</i>	ibid.	<i>Myrrhata porio defunctis infusa</i>	147
<i>Flabelam Pavoniam</i>	138	<i>Pompa funebris</i>	146
<i>Flamines insibulati</i>	106	<i>Preco</i>	145
<i>Flora in Conviviosis</i>	135	<i>Prefice</i>	144
<i>Frigidarium in Balneis</i>	129	<i>Rogo Incensio</i>	147
<i>Funera Inductoria</i>	146	<i>Lustratio</i>	147. 148
<i>Ordinaria</i>	ibid.	<i>Rogo defuncti impositis</i>	147
<i>Panperme</i>	145	<i>Rogus in Campo Martio</i>	ibid.
<i>Funerum Ductor</i>	147	<i>Tad lucebant longo ordine</i>	ibid.
<i>Preses</i>	146	<i>Tibicines</i>	146
<i>Funerum Ritus</i>	142	<i>Ventos precabantur</i>	147
<i>Archimimus in funerum deductione</i>	146	<i>Vitium respersum, quale</i>	ibid.
<i>Armatæ ad condienda corpora</i>	147.150	<i>Urna cineres excepit</i>	149
<i>Autoxylæ conjunctorum</i>	148	<i>Urna cum Lachrymis</i>	ibid.
<i>Buſtarii</i>	ibid.	<i>G.</i>	
<i>Cadavera lavabanc</i>	143	<i>Gemmæ Corona</i>	48
<i>Ungebant</i>	ibid.	<i>Gladiatores in Conviviosis</i>	138
<i>Cineres collecti</i>	148	<i>In Funeribus</i>	148
<i>Conditi in Hypogeo</i>	149	<i>Gradivus cur Mars dictus?</i>	64.
<i>Lavabant lacte & vino</i>	148	<i>Guesus quale vas?</i>	89. 121
<i>Oculabantur</i>	ibid.		

INDEX RERUM

H.		
Harpocrates cur juvenis?	32	Iidis Effigies
Philosophus fuit	ibid.	Figura, Tripex
Silensis Deus	ibid.	Isis & Osiris quales fuerint?
Symbolum in capite	ibid.	Alas intergore gerit & quare?
Hercules in Deos relatus	34	Aores caninas habet
Jovis & Almena filius	ibid.	Cornua in capite
Vnus ex duodecim diis	ibid.	Carnucopiam dextra tenuet
Herculis varia pudenda	74-75	Coronam radiaram in capite
Hieroglyphicarum literarum Inventor	26	Fasci ac caput ornata
Hieroglyphicis nota res sacras exprime-		Gubernaculum navis in manu habet
bane	26	Serpentem dextratenet
Hieroglyphicum quid?	25	Sistrata
Differt à Symbole	ibid.	Isis eadem que Diana
Hircum & Egyptii celebant ob partem cor-		Isis & Osiris Sol & Luna est
poris obscenam	81	Isis pro Luna
Hymenaeus in Nuppii	119	Ithyphallus quid?
I.		Jugum Nubentium
Janus moneta signata Inventor	100	Junius Mensis nuppii aptus
Iuncula in Thorace cadaverum Egyp-		Junonis sacra faciebant nova Nuptie
ptiorum	18	Juniper varius nominibus appellaens
Idolatria origo in Egypto	12	L.
Quousque durabit?	16	Lachrymae in Funeribus
Idolum Priapi	82	Urnis excepte
Ignis Vesta extinti poena	95	Lanificiis Minerva praeras
Renovatio quando fieret?	ibid.	Landario funebris pro Rostris
Imagines Majorum funeribus pralata	146	Lecticarii quinam?
Imagines deorum, Principum, Philosopho-		Lectionis Genialis & Nuptialis
rum in Annulis	102.103	Leetus funebris à filiis portatus
Infansum ploraens fistro inhibitus	44	Lemnisci in Coronis
Insibulati Flamines	106	Libaminum usum unde suffuratis Ethnici
Inscriptiones sepulchrorum varia	151	
usque 156		Libationis Ritus. Vid. Sacrificium.
Josephus Patriarcha Egyptius religionem		Liber Bacchi Cognomen
tradidit	29	Liberti Orcini
Jovi Aquila & Fulmen cur tribuuntur	64	Pileati
Jovis Cognomina	55.63.64	Libitina
Jovis sclera & Turpia	64	Libitinarii
Ista Imaginis interpretatio	38.42	Libitinenis porta
Iudi Boves & Cervi immolati	42	Limen Nupsanova non sangebas
Planta pedum dicata	36	Limus vestimenti genu
		Linnum Carbasinum in usbrinis

ET VERBORUM.

<i>Loti canabante</i>	134	<i>Fannia</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lotiones in Convivis</i>	<i>ibid.</i>	<i>Grandeva</i>	<i>ibid.</i>
<i>in Funeribus</i>	143	<i>Idea</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lucerna & Egyptus quid portenderit</i>	45	<i>Maja.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lucernam Romanis non extinguebant</i>	45	<i>Ops</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lucernarum cultus superstiosus ap. E-</i>		<i>Matrimonium. Vid. Nuptia</i>	
<i>gyptios</i>	45. 47	<i>Matrimonii condicio bona querenda</i>	127
<i>Lucus in funeribus</i>	134	<i>Consensus necessarius</i>	126
<i>Luminum Accensio quale Festum Egyp-</i>		<i>Consensus quando non requiratur</i>	126
<i>ptiss</i>	45	<i>Contrahēdēt etas commoda Femeninis</i>	120
<i>Luminum Festivitas quare inducta</i>	<i>ibid.</i>	<i>Masculis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Festivitatis pompa</i>	47	<i>Matrimonium Illicium. Duxere non li-</i>	
<i>Lane Aspectus septem</i>	39. 41	<i>cuit</i>	
<i>Cognomina</i>	38	<i>Anitiam & Materteram</i>	126
<i>Diana</i>	39	<i>Concubinas parentum</i>	124
<i>Hecate</i>	<i>ibid.</i>	<i>Fratrum mortuorum Conjuges</i>	125
<i>Proserpina</i>	<i>ibid.</i>	<i>Fratrum Sororumque Filias</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cornua</i>	39	<i>Novercam & Socrum</i>	124
<i>Lane varietas admirabilis</i>	37	<i>Sorores duas</i>	125
<i>Luna instabilis semper</i>	<i>ibid.</i>	<i>Tutores pupillas</i>	123
<i>Lumen à Sole accipie</i>	39	<i>Virgines Vestales</i>	128
<i>Mystice quid noce</i>	41	<i>Uxores duas simul</i>	125. 126
<i>Solem obseruat</i>	39	<i>Uxor Sororem</i>	125
<i>Triformis & Trivia dicta</i>	38	<i>Matrimonium Irruum fuit inter Personas</i>	
<i>Lanula in Calceis Senatorum</i>	106	<i>Ascendentes & Descendentes</i>	124
<i>Lastrale quale das?</i>	90	<i>Captivitate Mariti solvebatur</i>	123
M.		<i>Cives Romanos & Peregrinos</i>	122
<i>Magistri potandi</i>	138	<i>Patres & Plebem</i>	<i>ibid.</i>
<i>Martis adulterium</i>	64. 65	<i>Provinciales & Barbaros</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cognomina</i>	<i>ibid.</i>	<i>Senatores & Libertas</i>	<i>ibid.</i>
<i>Gradivus</i>	64	<i>Sexagenarium & Quinquagenarium</i>	121
<i>Mavors</i>	<i>ibid.</i>	<i>Matrimonium. Licum fuit ducere</i>	
<i>Ultor</i>	65	<i>Adoptiva sororis filiam</i>	124
<i>Simulacrum Jovi natus cedere</i>	65	<i>Fratrum duorum liberos</i>	126
<i>Tempium</i>	64	<i>Ingenuis Libertas exceptis Senatori-</i>	
<i>Martyres in Egypto</i>	16. 87	<i>bns</i>	12
<i>Mater Magna Deum, dicta</i>		<i>Matrimonium intra Annū Luclus pro-</i>	
<i>Berecyntia</i>	62	<i>hibitum</i>	127
<i>Bona Dea</i>	<i>ibid.</i>	<i>Matris Magne Deum cognomina</i>	62
<i>Cybele</i>	<i>ibid.</i>	<i>Sacra, illorumque turpitudo</i>	63
<i>Dyndymena</i>	<i>ibid.</i>		<i>Sym-</i>

INDEX RERUM

<i>Symbola erant Clovus, Galli, Leones, Sc-</i>	<i>Corpora linteis involuta</i>	149
<i>des, Turra, Tympanum</i>	<i>ibid.</i>	ibid.
<i>Mavors Mars dietus</i>	64	146
<i>Mercurii & Minerva Ara</i>	69	ibid.
<i>Etymon</i>	68	143
<i>Imago & Effigies</i>	68	147
<i>Muria multa</i>	ibid.	145
<i>Nomina multa</i>	ibid.	145
<i>Statua in Complicis</i>	60	ibid.
<i>Statua sine manibus & pedibus</i>	ibid.	146
<i>Mercurii & Minerva conjuncti</i>	68	Cum Tibiis elati
<i>Cultus à Germanis</i>	69	ibid.
<i>Fur & Nebulo cur dietus à Laclantio</i>	69	143, 145
<i>Minervae Etymon</i>	70	Liberti pilates concubantur
<i>Minervae Bellis precerat</i>	69	146
<i>Inventrix multarum artium</i>	70	Ungebant Aromatibus & quibus
<i>Lanificius precerat</i>	69	143
<i>Oliva inventrix</i>	70	Muscas abigebant Ministri convivis
<i>Minisci quid?</i>	51	138
<i>Ministri Conviviorum</i>	136	Mutinus
<i>Mitra Sacerdotis</i>	90	82, 84
<i>Moneta Appensa & Numerata Usus Scri-</i>		Myrrhaca potio defunctis infusa
<i>ptura notus.</i>		147
<i>Anrea & Argentea Usus Israelicis cogni-</i>		N.
<i>tus in Romanum Imperium</i>	101	Neulum in ore Defuncti
<i>Ferræ Usus apud quos?</i>	102	143
<i>Signata inventio</i>	100	Nisi Accessus & Recessus Sistro significab-
<i>Moneta ex Bonum corius</i>	99, 100	tar
<i>non Moneta, sed permutatione Empio &</i>		44
<i>Venditio fiebat</i>	98	Filius quis?
<i>Morientes Annulum tradebant Heredi</i>	142	Nilus quantum crescat?
<i>Morientis Letum circumstabant Domestici</i>		40
<i>Oculos cludebant</i>	142	Novendiales Iudi
<i>Spiritum excipiebat Mater</i>	143	144
<i>Verba ultima excepta</i>	142	Nubentes in altum colli consuetos
<i>Mortui conclamabantur</i>	ibid.	117
<i>Nono die sepulti</i>	144	Iunium Mensem observabant
<i>Mortuis oscula figebant</i>	142, 143	116
<i>Moriorum Cadavera incendebant</i>	147	Iunoni Sacra faciebant abjecto felle ibid.
<i>Conclamatio</i>	145	Parrimis tres deducebant
		117
		Nubentibus jugum impossum
		116
		Numisma Isidis
		41
		Scorteum
		100
		Nummi cum imagine Bovis
		99
		Jani & Nari
		100
		Nummus Gallieni
		73
		Salonina
		ibid.
		Nupre nova Cajas se dicebant
		115
		Cingulum
		116
		Claves tradice
		118
		Colus cum fusfo
		117
		Deductio noctu fiebat
		ibid.
		Magna populi frequentia
		119
		Domum

ET VERBORUM.

<i>Domum Maricis ingrediebantur</i>	117	O.
<i>Fescennini versus occinebantur</i>	119.120	<i>Obelisci Cacumini filium alligavie Ram-</i>
<i>funimi sacra faciebant</i>	116	<i>ses</i>
<i>Limen non tangebant</i>	118	<i>Confracti Roma</i>
<i>Obscena occinebant</i>	119	<i>Diruti à Cambyses</i>
<i>Ornari solus Cingulo</i>	116	<i>Exstructi Roma, ubi?</i>
<i>Calibari Hassia.</i>		<i>Extruendi causa</i>
<i>Corona.</i>		<i>Obelisci Forma</i>
<i>(rinibus senis.</i>		<i>Obelisci Inventores</i>
<i>Tunica recta.</i>		<i>Aphries</i>
<i>Pronuba</i>	120	<i>Miebres</i>
<i>Pudenda fascino Priapi apponebant</i>	120	<i>Neclabis</i>
<i>Velate erant</i>	116	<i>Nuncarens</i>
<i>Nupta nova in Pelle & Lana stacuebant</i>	118	<i>Ramises</i>
<i>Nupialis Coena opipara</i>	119	<i>Sammisferens</i>
<i>Lettu, Genialis cur dictus?</i>	120	<i>Sesofstris</i>
<i>Toga sterni solitus</i>	ibid.	<i>Smarrhos</i>
<i>Nuptiarum Ritus</i>	113	<i>Sotchis</i>
<i>Sexus in contrahendis Nuptiis</i>	113.120	<i>Obelisci Materia</i>
<i>Amnis datus</i>	113	<i>Nomen s. Etymon</i>
<i>Aqua & Ignis adhiberi solitus</i>	118.119	<i>Obeliscos quomodo & quot Romam adver-</i>
<i>Artha sponsa data</i>	113	<i>xerie</i>
<i>Auguria capieata</i>	115	<i>Augustus</i>
<i>Confusus nudus sufficiebas ad sponsalia</i>	113	<i>Cajus</i>
<i>Contractus in nuptiis</i>	114	<i>Claudius</i>
<i>Dies indictus</i>	ibid.	<i>Constantinus</i>
<i>Faces & Tede</i>	116.117	<i>Obeliscus Sixti V.</i>
<i>Janu floribus coronatae</i>	118	<i>Obscena Bacchi</i>
<i>Lanatangi & Adipe ungi solita ibid.</i>		<i>Nuptis novis occinebant</i>
<i>Janus Mensis observatus</i>	116	<i>Oculi Defunctis clausi</i>
<i>Nucis sparsa</i>	119	<i>Oderes in convivis</i>
<i>Sponsa impuberes tres Asses Marito af-</i>		<i>Oliva inventrix Minerva</i>
<i>ferebant</i>	118	<i>Olla fictiles cum cineribus</i>
<i>Tassationem & Hymenau inclama-</i>		<i>Oraculum Apis</i>
<i>bant</i>	119	<i>Orgya Bacchi sacra</i>
<i>Tibia Cantus adhibitus</i>	119	<i>Osiris & Isis quinam?</i>
<i>Traditio sponsa</i>	117	<i>Occisus à Typhone</i>
<i>Viensilia puer impuber gestabas in va-</i>		<i>Quaezius Lucernis</i>
<i>se opero</i>	117	<i>Separatus ubinam?</i>
<i>Uxores tribui modis capiebant</i>	114	<i>Osiris Multioculus cur dictus</i>
		<i>Ova sub incium cene</i>

INDEX RERUM

P.		
<i>Patere in sacrificiis</i>	89	<i>Priapus Feretrium magnum habebas</i> <i>ibid.</i>
<i>Patrimoni tres Sponsum deducebant</i>	147	<i>Horti & Vineae Custos</i> <i>ibid.</i>
<i>Pecunia. Vid. Moneta.</i>		<i>Priapus inter deos cur relatus?</i> 81
<i>Permutatione Emulo & Vendictio fiebat</i>	98	<i>Symbolum fortitudinis</i> 84
<i>Phallus quid?</i>	77	<i>Pronuba que dicta?</i> 120
<i>Phiale ad usum Lachrymarum</i>	149	<i>Putrini in convivis</i> 134
<i>Piatrix que fuerit in Funeribus</i>	144	<i>Puris manibus Offa legebant</i> 148
<i>Pilei ueebantur in Balneis</i>		<i>Q.</i>
<i>Funeribus</i>	146	<i>Quadrantem exigebant Balneatores</i> 133
<i>Ludis sacris</i>	110.111	<i>R.</i>
<i>Militia</i>	110	<i>Radialis Corona</i> 39.48
<i>Permutatione</i>	111	<i>Rhamses</i> 3
<i>Saturnalibus</i>	ibid.	<i>Roga Lustratio</i> 147.148
<i>Pileo non usi Romani</i>	110	<i>Roga Defunctorum imposti</i> 147
<i>Pileo Romanebantur Egroti</i>	111	<i>Roma à Gotis vastata</i> 10.11
<i>Conviva</i>	ibid.	<i>Roma spectacula quando desierint</i> 10
<i>Delicati</i>	ibid.	<i>Rosa in convivis</i> 135
<i>Liberti</i>	ibid.	<i>Rosa cuius rei Symbolum</i> 47
<i>Sacerdotes summi</i>	90	<i>S.</i>
<i>Senes</i>	111	<i>Sacerdotes sacrificia faciebant</i> 9
<i>Pileum servi accipiebant manumittendi,</i>		<i>Sacrificandi Ritus</i> 85
<i>capite raso</i>	110	<i>Sacrificii figura ejusque enarratio</i> 85
<i>ad Pileum vocabantur Servi</i>	109	<i>Sacrificiorum Ministri</i> 90
<i>Pileus Liberatis Symbolum</i>	ibid.	<i>Camilli & Camilla</i> 91
<i>Plante apedium Ifigi sacra</i>	36	<i>Popa</i> <i>ibid.</i>
<i>Pocillares in convivis</i>	137	<i>Sacerdotes laureati</i> 90
<i>Pocula Coronata</i>	135	<i>Summus Sacerdos</i> 91
<i>Poculum Aesculapius cur teneat?</i>	71	<i>Victimaria</i> 85.91
<i>Pollinctores quinam</i>	144	<i>Sacrificiorum Ritus, ubi</i>
<i>Polygania Patriarcharum</i>	127	<i>Libaminum usum à Mose suffiravit</i>
<i>Popa quinam?</i>	91	<i>Ethnici</i> 87
<i>Preco in funere</i>	145	<i>Libatio à Libero Patre inventa</i> 85
<i>Prefericulum quid?</i>	87.88	<i>Libatio fiebat ad numerum determina-</i>
<i>Prefice</i>	144	<i>tum</i> 86
<i>Pregustatores</i>	137	<i>Thus & Fruges cum vino in ignem misse</i>
<i>Priapi fascino Sponsa infidebat</i>	82.83	<i>ibid.</i>
<i>Statua cubitale in hortis posita</i>	81	<i>Tibicines</i> 91
<i>Statua Phallus & Ichypallus dicta</i>	ibid.	<i>Verba in Libationibus</i> 85
<i>Priapus Anachoretaram habet</i>	82	<i>Vini Aspergio</i> 86
<i>Sinum fructibus referunt habent</i>	81	<i>Vino Extra & Femora perfusa</i> <i>ibid.</i>
<i>Soboli & membrinaturalis Dens</i>	81	<i>Vinum cum sanguine miscebatur</i> 87
		<i>Vinum foculo accenso fundebatur</i> 86
		<i>Saci-</i>

E T V E R B O R U M.

Sacrificiorum suppellectilia		89	Sistrum materia	44
Aspergillum		90	Sistrum usus ad infantium ploramus sedandos ib.	
Guttatum Guttatum quale vas		89	ad arcendum Typhonem	ibid.
Patella	ibid.		in Bello	ibid.
Patere cum Manubio	ibid.		Sistrum quale Instrumentum?	44
S. ne Manubio	ibid.		Iiacorum gestamen	ibid.
Simplici Formae	88		Motum & Ortum rerum notat	ibid.
Materia	89		Nili Accessum & Recessum notat	ibid.
Simplicius ad gustandum vinum	ibid.		Sixti V. Obeliscus	12
Triptodes	90		Soleas deponebant Cenacari	135
Vas Lustrale	ibid.		Solis in Aries virtus	74
Scandapilares	144		Specacula in convivis	138
Scarabaei charactere milites Egyptiorum notati	35		Quando desierint	10
Scarabaeum Egyptii venerantur	26		Sphinges Leone & Virgine formarunt Egyp-	
Scarabaei quare cultus ab Egyptiis	35		gyptis	34
Filius Dei unigenitum notas	34.35		Templorum foribus apposita	ibid.
Sexum virilem omnis habet	26		Sphinge Enigma	- 33
Bulus imaginem gessit	35		Sphinx monstorum quale	ibid.
Symbolum mundi fuit	34		de Simiarum genere	ibid.
Scientias quas invenerint Egyptiis	21.22		Spinal loco Fibulae surpata	107
Science Numeris	100		Spongia usus in Balneis	132
Saintis Affes	ibid.		Sponsa. Vid. Nupta. (ferebant 118	
Sophia Bacchanalia non admiserunt	78		Sponsa impuberes 3. Affes ad Maritum de-	
Sophia quid?	90		Sponsalia	114
Id est Deus quinam?	55.56		Statue Cubitales Priapi	81
Zenodus Etymon	28		Stragula in Convivis	134
Templo expugnatio	29		Strigiles in Balneis	132
Templum pulcherrimum	ibid.		Sue ore taurilia	90
Soror an Iosephinus fuerit?	28		Suffibulum quid?	106
Soror & Apis pro diis cutti	ibid.		Sumanus Deus quis?	37.38
Arbitrorum Rex	ibid.		Supersticio Egyptiorum Roma ejelta	14
Soprus Esculapii. Vid. Esculapio.			Sylvani cultus	80
Sophris Rex mare rubrum & mediterrane-			Fabula	ibid.
seum crepe jungere irrito conatu	6		Ortus ex Capra	ibid.
Scutus argenteus & aureus	101		Volutum	ibid.
Silenus Deus	32		Sylvanus Agrorum & Sylvarum Deus	80
Silicernum	147		Sylvanus cur Sanctus dictus?	ibid.
Simpulum	88		Symbola Christiani M. habebant	24.25
Soror Priapi			Symbolum in capite Harpocratis	32
Sistrata turba	14		Symbolum quare Oredo dicatur	25
Sistrum cur varumine Luna denotatur	45		Symbolum quid notat?	23
			Symphtonia in Convivis	138.141
			T. Tede	

INDEX RERUM ET VERBORUM.

T.		ibid.	
Tada in Funeribus	147	Vestalibus	144
Talassionem in clamabant in Nupelia	119	Vestae Ignis perpetuum	94
Tellus	83	Extinctus prodigium credebatur	ibid.
Tempa diis quomodo decreta	55	Renovabatur quotannis Calendis Martiis	95
Tepidarium in Balneis	129	Vesta Nomen	93
Termeni Sacellum, ubi & quo eretum	78	Vesta Penitralia, solis Vestalibus & Pontifici Maximo ingreditur	93
Termino nibil animatum offerri solitum	ibid.	Vestales alebant sumptibus publicis	97
Terminus transirentem oscidere licuit	ibid.	A Numa instituta	94
In Templo Iovis Capitolini supra Terminum frumentum reliquum	79	Atrio egresso Marronarum custodia tradita	95
Terminus Mars & iuventa noluerunt edere loru		Vestales in quibus Regionibus reperiuntur	93
Capitolino	78	Vestales Testamenta publica afferabant	95
Terra Descriptio	63	Vestalibus honores exhibiti	ibid.
Tessera Hospitalis transibat ad posteros	112	Nubere licitum post 30. annos	94
Hospitibus & Amicis dari solita	112	Vestalis capiebatur & quomodo?	96
Tessera Hospitalis qui confregisse dicantur?	112	Vestalium Autoritas magna	95
Christus ne prohibuerit ferre Apostolus?	ibid.	Officium & Dignitas	ibid.
Thau signum in obeliscis	30	Ornatus Suffibulum dictus	ibid.
Thermarum studiosi veteres	128	Penae ob incestum horrenda	96
Thyrus Bacchi	77	ob ignem extinctum	95
Tibia Cantus in Funeribus	146	Sacerdotium quamdiu duravit	97
In Nuptiis	119	Vestis Canatoria	234
Tibicines in Funeribus	146	Convivialis	ibid.
Tintinnabulorum Iesus in Balneis		Vestimenta quinam?	85, 91
Triclinares Letti	138, 140	Vini Effusio, ubi & quomodo facta	86
Triclinium	124	Libatio. Vid. Sacrificium.	
Triformis & Trivia Lanu cur dicta?	38	Virile Membrum quid nosset	84
Tripodes in Sacrificiis	90	Verilites pro Fortitudine	84
Tunica Texta nova Nupera ornabantur	116	Visifer Bacchus	76
Typhonem sistro arcebant	44	Vesta in Coronis	50
V.		Vlcor Martis Gognomen	65
Variatio per Lunam significatur	37	Vnctio in Balneis	138
Vasa sacrificia adhibita	87	Funeribus	243
Velata nova Nupta	116	Quibus Aromaticis fierent	150
Velum in Capite Istdis	41	Vnctores in Balneis	138
Venditio & Empsio siebat permutacione	98	Vnctorium quid	129, 132
Veneri columba sacra	66	Vnguentum convivis data	135
Veneris simulachrum	66	Vota bibentium	137
Symbola	67	Vrcolpus in Sacrificiis	87
Triumphi	ibid.	Vrsna Cithara excepta	149
Via generandi	65	Cum Lacrymis?	ibid.
Ventum faciebant convivis	138	Vfrina	145
Venus Calva	65	Venilia in Nupile praelata	119
Duplex	66	Vxores quos modis caparentur	114
Libitina	ibid.	Z.	
Venus generatione Dea	65	Zona militaris, Diadema elian dicta	49
Voluptatis & Formis Dea	ibid.	Zona virginea	89
Venus nunquam sine Amore est	67	Zonafria opinio de Anima.	24

F I N I S.

DE
VETERIBVS SACRIS
CHRISTIANORUM
RITIBUS.

Sive apud OCCIDENTALES , sive ORIENTALES
Catholica in Ecclesia probatis,

Joannis Baptista Casalii Romani
Explanatio,

*In qua hand pauca , ut temporum praestitit ratio , de Sacris
ritibus , ac de illorum mystico sensu , deque Ecclesiasticis historiis modo
annotata , modo discussa simplici style
pasebunt.*

Francfurti & Hannovera ,
Semptibus Thomae Henrici Hauensteinii,Bibliop. Hamm.

Anno M DC LXXXI.

DEO TRINO ET UNI.

AUCTORIS VOTUM.

EX precepto Divinae Majestatis Tuae in sancta, & mysticale-^{Denuo. 26.}
ge: Ut populus in promissam terram ad inhabitandum in-
grediens de cunctis frugibus primitias tolleret, & pergens
ad Sacerdotem, qui illas susciperet, & ponere ante Absarum
Domini Dei sui.

Primitiae namque sunt mea ista. Lucubrationses cunctorum operum, que
mihi à Te summo Deo provenisse laetor. Primitiae certè sunt ista frugum ter-
renas Dominus dedit, nempe veri sensus sacra Scriptura, quam Spiritus san-
ctus condidit. Itaque primitias frugum istas, qualescumque sunt, ego provo-
latus in terram in sublimi Altare suum in conspectu Divinae Majestatis Tuae
eudem offero, dico, & consecro.

At quoniam, ut dixit Archangelus Raphael Tobia: Sacramenum Regis ^{Tob. 10.}
descendere bonum: opera autem Dei revelare honorificum est. Ego pariter
has ipsas meas lucubrationses, ut ad maiorem Fidelium utilitatem illa quoque
proficiant, maximè exopto: & propterea easdem à Divina Majestate Tua
militerum prestari humiliter peto. Sic etiam ipse Rex David gladium, quo
Golia Philisthaum percussa, & in templo appenderat, petiit ab Achimelech ^{I Reg. 21.}
Sacerdote, & obtinuit inquiens: Non est huic alter similis, da mihi eum. Ego
quecum sacra mea ista lucubrationses ex Verbo Majestatis Tua penetrabi-
litas omni gladio anticipavi, ut cum fratribus meis communicem, nec non
ribelis Scelerarios confundam, Te Deo meo propitio, proficuum spero.

In Denuo lux temporum, rerum, & hominum: in quo, & à quo, & per quem
intelligibiliter lucent, qua intelligibiliter lucent, omnia. Sapientia, in qua,
& à qua & per quam sapiunt omnia: adveni mihi propitius Tu una aeterna,
& vera substantia, ubi nulla discrepantia, nulla confusio, nulla indigentia, nulla
mores: Tu scintillam aliquam tui, si non radium in meam hanc mentem im-
mitte, ut & videre, attingere, referare possim in Veteribus istis Christianorum
Ritibus, & his annos antiquitatis, & memoriae, quos in avi diffuso, implicitoque
fini reponis, & servas. Iube queso arque impera quicquid vis: sed aperi au-
res meas, quibus voces Tuas audiam: aperi oculos meos, quibus nutus tuos
videam, ut Tibi semper placere valeam.

* * * (*) * *

Ad Lectorem.

Fragmentum de Veteribus Christianorum Ritibus jam à me in lucem proditum; sed plurimis Auctoris, & Typographiæ defectibus repletum: placuit eruditis aliis quibus amicis etiam ex Gallia, & Belgio me admonere, ut idem Opus magis elaboratum, & absolutum iterum imprimi curarem. Quorum suasiones, cum mihi iussa semper fuerint; anni potissimum, quoniam florentibus annis nulla mihi ex legalibus studiis utilitate reportata, nec ullo ex longo Principum obsequio mihi suffragante favore: sicuti nec alio quopiam ex longis itineribus, & aliis laboribus fructu acquisito; nisi fortè modica aliqua rerum humanarum cognitione; quam comitata est sola mentis agitatio, & vanitas, cum omnes cogitationes meæ fuerint semper dissipatae. Propterea hac saltem mea ingravescente ætate residuum annorum meorum considerans, & quietam, tranquillamque vitam inquirens, omni humana dignitate, & aliis prædictis abnegatis ad Deum verum reversus, sacris insignitus Ordinibus; ut ex eruditis sacrarum litterarum studiis, & circa Veteres hos Christianorum Ritus aliquid mihi compararem, plurimum mihi complacui.

Ritus namque, qui in Ecclesia servantur, altissimarum signa sunt rerum, & maxima quæque continent coelestium arcanorum Sacraenta. Et sicut in Scriptura sacra,
In cap. 5. B. Hieronymo teste, singuli sermones, syllabæ, apices, puticta plena sunt sensibus: &
Matt. & quæ minima putantur in sacris Litteris, ea item sunt Sacramentis spiritualibus plena, &
in Epist. omnia in Evangelio summatim tractantur, ita in Ecclesia sancta Dei à Spiritu sancto
ad Ephes. informata nullus Ritus, nulla consuetudo, nullaque ceremonia à sanctis Patribus ad
cap. 5. debitum Deo cultum persolvendum est introducta, quæ sacris mysteriis careat.

Ex prædictis Ritibus & Ceremoniis ad Divinam Majestatem contemplandam non nisi eruditus, & religiosus quisquam aspirare idoneus est: siquidem ab his viris ordinata hæc atque in obsequium Domini JESU Christi (qui est Caput Ecclesiæ) instituta sunt. Ac etiam Sacraenta Incarnationis, Nativitatis, Passionis, Resurrectionis, ac Ascensionis ejus, & sublimiter illi intellexerunt, & prædicare voce, litteris, atque hujusmodi signis fideliter, & sapienter voluerunt. Hæc vero Sacraenta celebrare, & causas coram non intelligere, quasi lingua loqui est, & interpretationem nelcire. *Qui autem lingua loquitur*, inquit Apostolus, *oret ut interpretetur*; id est, ut ea quæ spiritu oramus, aut psallimus, mentis quoque intelligentia capiamus. Quamvis etiam qui mysteria, vel signa Ecclesiæ fideliter, & piè frequentant, si causas eorum scire non possunt, non tamen sine fructu sunt; ideo quippe instituta sunt hæc, ut miro modo arcana Dei, quæ à paucis possunt intelligi, penè ab omnibus possint tenentur, intelligant, vel saltem ad majorem fidelium utilitatem profint.

Sed cum memoriarum ego retineam, quod etiam Dominus per Moysen præceperit, sibi à filiis Israël primitias præstari; & illi dum certatum offerrent, venerunt Artifices, & *Exod. 25.* dixerunt Moysi: *Plus offert populus quam necessarium sit: oblata sufficiat, & superabundare.*

—(8)—

dant. Simile huic suspicor posse mihi objici : Iste scribit, quod necessarium non est : Sancti scripserunt : Sanctorum scripta sufficiunt, & superabundant. Nos haud sufficiens legere, quæ Sancti scripserunt, nedium hæc quæ isti ignoti sine auctoritate de corde suo proferunt. Hæc & alia graviora surda aure ego præteriens, ut totus ad eam intentus, quæ me tacere non permittit, dilectionem Verbi Dei : primitias istas ex vigiliis laborum meorum concessi : *Et Domino Deo edorato epulabor in omnibus bonis, qua dedit Dominus.* *Doms. 26.*
Dominus mihi.

Et quanquam sancti, & prisci Patres, qui nos præcesserunt, plurima etiā hoc argumento tractaverint, non tamen ita omnia perfectè, quin nobis etiam aliquid remaneat supplendum : Senec. *Multum egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt, multum Epist. 64. restas operis, multumq; restabit, nec nulli nato post mille secula precludetur occasio aliqua adiendi.* Unde Eccles. *Sapientiam antiquorum exquirere Sapiens, & Prophetis vocabat.* *Cap. 39.*

Igitur Sacramentorum omnium opificem invoco sanctum Spiritum ; uthæc quæ per sanctos Patres ipse ordinavit ; eadem gratia mihi secundum sensum, & auctoritatem scripturarum in perscrutatione Ecclesiasticæ antiquitatis aperire dignet. Vismus autem hunc librum sic ordinari.

Ut primum cognoscamus, quibus Ritus mox fuit apud priscos fideles Divinam Majestatem, & Sanctos ejus venerari, & maximè de sacris Imaginibus.

Secundo de Sacramentis novæ Legis, & præcipue de Veteribus corundem Ritis.

Tertio de Ecclesia materiali, nec non de ejusdem utensilibus, vestimentis, & aliis pluribus sacramentalibus, ac etiam de priscis Ritis circa prædicta.

Quarto de ipsa Ecclesia spirituali, in qua summus Pontifex præst., verus Christi Vicarius, Petri successor, ac ejusdem Ecclesiæ visibile Caput circa omnes occurrentes difficultates.

Quinto de Statu Ecclesiæ Græcæ, & maximè in quo different in præsenti ab Ecclesia Romana illius Schismati.

Videbimus quoque de Ritis, qui apud Orthodoxorum Ecclesiam quotidiani in usum sunt recepti, & de his quos diversis temporibus, & causis variari contingit, ac etiam de illis qui antiquati, & in desuetudine abierunt. Pariter de priscis, & Ecclesiasticis historiis plura considerabimus, & multa Sectariorum dogmata confutabimus: ac etiā mysticos sensus prædictorum Rituum, & alia multa, ipso adjuvante Christo, digeremus.

Illud autem à bonis omnibus hujuscce studii meritum, vel dignitas impetrare debet; ut quamvis vetus cum suavitate vinum bibere illi sint assueti, nostra tamen musta despiciant non judicent: sunt enim hic nonnulla, quæ in studio, ac labore homines adipiscuntur: sunt quæ admireris: sunt quæ sigillatim asperneris; sed sunt simul omnia, in quibus Christianorum temporum antiquitatem veneraberis pariter atque admaberis: & quicquid maximè sequendum, & imitandum, contra vero potissimum evitandum, ex ipsa rerum enarrandarum lectione intelligendo percipies.

Neque enim auctoritati Veterum quicquam in hoc detrahimus, scilicet, Isidori, Albini, Amalarii, Ruperti, Durandi, & aliorum, qui de hujusmodi eruditissime scripserunt; sed licet semperq; licebit salva fide sanctæ Catholicæ Ecclesiæ cuiquam aliorum lucubrationibus adjicere ad maiorem Dei gloriam quid senserit. Vale.

—(*)—

JACOBUS PHILIPPUS TOMASINUS, ÆMONIÆ PRÆSUL,

Nobili & Erudito VIRO.

JOANNI BAPTISTÆ CASALIO,
S. P. D.

QUINTUS annus est, cum Romæ suavissimæ conversationis tuae perþuo fæ-
vore nulla dies sine tuo aspergatu transiret, qua nunc per Urberi celeberrimam
Orbis dominam, Romanorum Imperium in delubris, in tuderibus, in porticibus ad-
miraremur, nunc in tua Bibliotheca, modo in tuo Musæo ad radices Aventini montis
oculos, animumque reficeremus. Dulcis profecto illius temporis mihi semper hæret
memoria. Jam obrepentibus paulatim annis, remanent adhuc in me ea tua erudi-
tionis exempla quæ de Ritibus priscis, & recentioribus copiosè ac doctè differebas.
Gratulor modo, quod præclara illa ingenii monumenta de Ritibus profanis, cum Ä-
gyptiorum tum Romanorum compendio in lucem produxeris: quæ avide exspecta-
ta demum ad me pervenere in hac Ämoniæ solitudine non longe à maris obstrep-
tis æstu, frondisque Palladiæ umbris in Musæo abditum, ut earum lectione animum
oblectarem. Nec mora; ut primum latus volumen inspicio, & oculo plusquam
curioso transiego, vinnulam heu orationem persentio, pulcherrimas etiam tui Musæi
Icones, Saxa, Lucernas, Tripodes, Vasa, cæterasque curiosæ, & reconditæ eruditio-
nis imagines elegantissimo verborum nitore comparere video. Tibi vero universa me-
cum Respublica literaria, quod tam solidè, studioseque reconditam antiquitatis me-
moriā erueris, debet plurimum. De Ritibus porrò sacris Commentarium di-
gnitati Ecclesiasticæ magis consonum summa cum voluptate pervolvi. Argumen-
tum sanè tuo ingenio dignum, iisque perjucundum, qui omnem ingenii vim contu-
lere iis rite recteque percipiendis, quæ puram Ecclesiæ disciplinam longa verustas
occultarunt, uberiore stylo si ampliaveris, non de amicis dicam, verum de universa
posterioritate, quantum aliis nemo promereberis. Plures namque profanorum Rituum
Scriptores habemus; factorum autem paucissimos. Christiani nempe cultus ratio-
nem ad hanc usque statem pauci, satisque parce prodiderunt. Inde qui Ritus præ-
sertim Baptismi, aquæ-lustralis, Missæ, Eucharistiz, similiusque initio fuerint, non-
dum omnibus perispicum. Hæc verò omnia sic tuo calamo illustata scio, ut erudi-
to labore veterum Patrum lectionem obscuris fiduci mysteriis redundantem insigniter
illustra-

illustri perieris, Rituumque sacrorum causam ita egeris, ut ipsorum iniiores tantum non everteris, verum ab erroris pertinacia revocaveris, dummodo rationes tuas æquo animo cognoscere voluerint. Si pari studio Saxonem, & Monumenta in Templis Romæ per otium lustraveris, conatus profecto tam insigni labore haud erit indignus. Historicos & Polyhistores autem plurimum juveris, si quæ in tuis scriniis habet, publicæ utilitati expetita rei literariae damno haud distuleris. Perge Nobilissime CASALI, & graviter ceptæ factorum studiorum curricula tuorum Avorum exemplo perage. Virtutis tuae inter cæteros præluxit JOANNES BAPTISTA CASALIUS: cuius nomen ut getis, ita viri planè eximii conatus pari fortuna sequere. Britanniae ille Regi ob summam prudentiam ab intimis consiliis ad Serenissimam Republicam Venetam peracto Legati munere, variis tandem itineribus optatam quietem habuit Insula Bellunensi, qua toti Orbi sua virtute præ reliquis eniuit. Vale advenarum Collumen, ac urbis Delicium, meque tuo nomini devinctissimum redama, ut Deo & Amicis vivamus. Amonia die 15. April. 1646.

REVERENDISSIMO ET ERUDITISSIMO
DOMINO,

DN. JACOBO PHILIPPO
TOMASINO,
ÆMONIAE PRESULI,
S. P. D.

Non aliud meum certè fuit ingenium Reverendiss. Presul, cum aliquid quod arriscripsit, chartis mandavi; statim aliquem conquirere, qui prudentia, & doctrina opime sapientia: non ne scriptis causam suscipias, & reprehensione dignificetur, & laudet; sed ut vulneribus medecetur, & si que sunt à recta ratione non bene dictata corrigat, emendet, deleat, ac penitus tollat. Neque enim fieri potest, ut omnia semper laudanda scribamus, reprehendenda nunquam. Id si nunquam alias, nunc mihi in negotio diffidimus peroprandam filie: neque in re levius versamur, sed intima presorum Christianorum Rerum penetrantes adira, & evisceratas ex eorum pectore, & scriptis sententias examinantes: & iudicio factu ponderantes ea, quam minus ad Catholicæ Ecclesie dogmata sustinuerit: eaque tanquam spuria, & adulterina pandamus, refellamus, & rejiciamus: recta vero, sanaque comprobemus. Hinc ego cum annis presertim fragmentum de sacris & profanis Veteribus Reribus à me non bene compactum, & missum ad te transmissem, ut de eo quid tu sentires perciperem. Humanissime à te suases, ut illam partem de Christianorum Reribus, que rotam fere Catholicam Religionem autorizat, & Sectariorum confundat proceriam, diffusius ego prosequerer. Igitur in hoc argu-

(4)

mento, que inter legendum aut animadverterem ipse, aut animadversa ab aliis obseru-
verim, quam libentissime, ne tibi moorem gererem, modo in lucem protuli. Tante co-
gnitor cause unus tu mibi eris: Tu qui in omnem dicendi occasionem intentus omnia ubi-
que rimando, omnia colligendo, & tua mente feracitate omnia progignens, tam multa,
tam varia, tam aptarebus, tam opportunitate temporibus, tam decora personis, quis non vi-
det Opus ingenii tui, & intelligentia quanta sine opes? ut ex ranta librorum congerie, quos
in lucem proculteris, ad perfectam instruendam bibliothecam illis superabundent copiis.
Tu vero has meas lucubrations, quas nec ordine, nec stylo, aut alio forsitan defellit; quas
quam non satisficiant, protuia in me benevolentia latet suscipio, atque quo posses ingenio,
djudicato, male compræ perpoluo, errata corrigito, spuria norato, si nihil est, quod arri-
deat, igne cremato. Quicquid feceris, optimè factum fuerit: ex osculari sententiam,
nec judicem alium appellabo: si autem hoc meum institutum tibi forsitan probabierit, si er-
rat in Veterum Christianorum tenebris doctrinam frui luce permiseris, de tuo iudicio
summopere gaudeo.

Quod autem de Tempis, Ruderibus, & aliis hic Roma antiquis monumentis me-
memorie retineas, que jam nos simul annis præteritis inviseramus, Istor, sed magis labor si-
tu, ut mihi alias indicasti, iterum proximo seculari anno Romanam advenies, ne ea diligen-
tius intuecamur, & perscrucemur. Hoc interim in eodem sacrarum antiquitatum argu-
mento perfrueris eruditissimo Opere, quod brevi adveniet in lucem tunculo: Roma Sub-
terranea, & quamvis alias post obitum Antonii Bosii, ejusdem Auctoris macilenta
prodierit; at modo luculentissime auctam, & illustratum ab Eruditissimo, & Admodum
Reverendo P. Paulo Aringhio Congregationis Oratorii apparebit.

Demum cum mihi referende gratia facultas non sit; majoribus tuis beneficiis me
magis ac magis obstrinxii. Attamen non pariar profiseri, quod debeo, quemadmodum
nec tu parieris non tibi me obnoxium facere, & aliquo semper beneficio devincere. Rome
Kalend. Decembr. M DC XLVI.

Amplitudinis tuae Reverendissima

Addictiss. Deditissimusque

JOANN. BAPTISTA CASALIUS.

ERVDI.

ERVDITO ET NOBILISSIMO VIRO

DN. JOANNI BAPTISTÆ
CASALIO,

JOANN. FRANCISCUS à SLINGELANT,
S. D.

Postquam, Dei beneficio , liberum aera paulisper haurire datum est , & à qua-
drimestri ægritudine, mihi met velut postlimonio, redditus sum, nihil profecto an-
tiquis habui, nihil ardentiore studio flagrabam, ut internæ mentis pabulo quodam-
modo reficerer, quam exspatiari protinus in tripartitos sacræ ac profanæ eruditionis
campos, doctis omnibus, totique adeo posteritati, à tua, Nobilissime Casali, munifi-
centia reseratos. Evidem, jam inde, ex quo primum hisce in oris innotuit, te istud
openis moliri , omnium sic expostulata votis sunt volumina Rituum ; nec mora, nec
requies inter annos fuit, quin ad me illicò per litteras sciscitarent, num prodisset tan-
dem, exoptatum Opus ? Nunc vero , cum unicum illud tantum , quo me donasti ,
exemplar, apud Belgas delatum sit, neque sufficiat explenda sita doctiorum , qui hau-
rire inde aut Ceremoniarum Ritus sacros, aut historias profanas, vel, quod caput est,
perdiscere cupiunt solidioris doctrinæ argumenta, quibus Novatorum dogmata con-
vallis, hæresesque fluxas esse, & vagas commonstras: atque eas denique , orthodoxo
partim stylo tuo, partim & propriis telis jugulas, vel sanctæ Romanæ Ecclesiæ aucto-
ritate Evangelica prosternis, ac penitus conficis. Committere igitur non potui, quin
eius ergo , certiorem te redderem: simulque adhortarer audentius (pro ea, quæ mihi
tecum, à multis retro annis necessitudine, conjunctioneque animorum intercedit,
quæque penes Eminentissimum inter Eminentissimos, felicis memorie Cardinalem à
Balneo, inter nos, longis tractibus per Galliam, & Italiam coaluit) ut secundas porrò
curas , uberiori, atque auctiori editioni, quantocyus impenderes: Belgarumque in-
primis votis facere satis, animum inducas tuum. Ne autem pigeat te , gloriosum
istum laborem subire, cogita identidem cum Xerophonte, oblonii loco , viris bonis,
esse labores. Hos vero , quos tam præclaros exantlasti , fax mentis honestæ gloria
consequetur indubie atque collustrabit: tuque in Opere isto æternaturo , superstata-
bis. Meministi autem quale responsum Crassus olim tulit: Non posse, scilicet fortu-
nam aut opes, sibi quemque fingere, aut vitam protelare ad libitum : ingenium duna-
xat, fingere posse ; quo solo , ad æternitatis perenne decus, emituntur mortales. Ac
vitam extendere scriptis, hoc virtutis Opus. Honores quippe, tituli , divitiae, &

) ( ) alia

alia quæque fortunæ sunt: tribui posse a Principibus fateor; ingeniam, doctrinamque non eripi, non dari. Et quis, te uno excepto, potiore titulo, aut majore cum fructu, ac fide exercens calamum, per hæc sacrorum Rituum Controversiarumque arguenda, decurrat? ut qui mores hominum varios lustrabas, & urbes; ac studio discendi percitus, Alpium claustra pervasisti, Gallias late qua patent undique perlustrans; Belgium deinde peragrans, atque ipsas adeo confederatas Provincias explorasti ad unguem. Et ne quid intentatum relinquas, temet in Angliam ultimam penetrans, trajicere fretum, ut variata istic, & laceram Ecclesiæ faciem dignosceres, constituesti. Post hos, tantos labores, viarumque anfractus superatos, beato nunc demum otio, atque Urbi, & tibi redditus, sub hoc felicissimo S. D. N. INNOCENTII Papæ X. Imperio, prodeesse publico recte instituis, fructumque peregrinationis tuae, non modio neque trimodio, sed toto velut horreo admetiens Orbi universo.

Ego denique, qui, epistolam scribere, oblitus videar, ut in orbitam redeam, sumptum hoc iterum, atque iterum te rogo, per, si quid amicitia nostræ non intermitituræ tribuas, ut patiaris exorari te, ad evulgandum locupletius volumina ista Rituum, extremis terrarum Morinis pariter, ac Belgis omnibus desideratissima. DEUS, auctor Pacis, idemque exercituum Deus, tranquilla Reges inter utrosque, componat tempora: ut horum ad exemplum, tanquam majorum luminum, cæteri quoque videant Moderatores Europæ Christianæ, unum id conducere Ecclesiæ, ut ad Pacis studia convertant animos, hostique Christiani nominis, devota Deo pectora objiciant, & procul finibus nostris, atrox & crudele bellum, quod intentat, propulsare fortiter valeant. Hæc summa votorum, conceptissimis signata verbis. In qua desino & te bene valere jubeo. Scribebam in Areopago Belgiæ, Machliniæ. Eid. Apr. 1646.

**CLARISSIMO ET ERUDITISSIMO VIRO
IOANNI FRANCISCO
A SLINGELANT,
C. R.
JOANNES BAPTISTA CASALIUS,
S. P. D.**

Te magno excolsoque ingenio esse, nunquam mihi timide pronuntiandum patravi; us maximè in negotiis peragendis solertiam ad singulorum mores ita componas, ut unus omnium gnarus, nusquam hospes, atque insolens, ubique in parte esse videaris; & quam prudentiam Homericus Ulysses multarum urbium mores videndo didicis; eandem tu magnam Europe partem perlustrando maximè es consequerurus. Unde cum primum in hanc nostram Urbem totius Orbis Caput advenisses, ab hoc inclito Romano

— ( ) —

Romano populo libentissimè in Civem Romanum electus, & cooptatus fueris: inde in Belgium reversus à secretis in Areopago Machlinie & fuoris adscriptus; ut jam pridem apud felicis memoriae Joannem Franciscum Cardinalem à Balneo eodem munere in illius Legationibus Brabantia, & Gallia, ac Roma hic etiam fungebaris: ex his ego, & conjuncta etiam inter nos amicitia anno elapsò transmisi ad te bonarum omnium litterarum eruditissimum lucubrations meas de profanis & sacris Veteribus Ritusbus; & cum judicium tuum, ut prosequerer ego illam partem de Veteribus Christianorum Ritibus, percepisse; banc sigitur ad te in presenti magis elaboratam, & auctam remitto. At vero dum in easdem has meas lucubrations iudicas: tantum absum ab eo, quod putasti non me latere hujusmodi Ritus, ut nihil in Epistola tua legimus tristius; & miror quod in genitissimi meis tenacitate latecas, quod non solum in aliis innumerabilibus rebus multa me lateant; sed in his etiam hujusmodi Ritibus multo nesciam plura, quam sciam. Libenti animo nihilominus suscipi hoc Opus, ut mentem à Principum aulis, & inanibus mundi honoribus in prasens alienam, cum in adolescentia mea in his parum suffragante fortuna non ratio, non consilium proficeret: falem in cadente etate studiorum pabulo in hujusmodi Veteribus sacris Christianorum Ritibus, etiam te annue, illam sic feliciore sorte recrearem.

Et maximè in hoc tuo genio etiam satisfeci, quoniam Batavorum Provincia per totum ferè impiss Calvinii dogmaibus infecta; in illius tamen Metropoli Dordrechti, ubiq[ue] oclapsis arris humanissime iam hospes fui in Gentilitia, & Nobili domo tua, avisam sibi maximè fidem, & Catholicam Religionem coli, & illibatam servari deprehendi: ac non sine lachrymis gadio permixtis sacra istic Missarum solennia celebrari conspergi; quantum quidem per artissimas temporis angustias eluctando familiata confusus potest. Unde ego ipse sapienter cogitabam eodem fideliū Ritus tunc in illa domo tua parissimum peragi, quos alias savientibus Tyrannis ab exordio nascentis Ecclesie priscos fideles in Cypri, & Carvernis celebrasse legimus, ut etiam in hoc ipso Operre nos indicamus.

Te igitur ex corde rogo; ut praesentes bellorum calamitates, qua undique totum Belgium devastantur, fortiter feras, ut soles; donec mittas misericors Deus suum Angelum Pacis, qui omnia componat, & regat. Vale mi Slingelant. Quicquid sum, sum: & Casaliumthum, ut facis, ama. Roma prid. Non.

Decemb. M DC XLVI.

IN LIBRUM
DE
VETERIBUS SACRIS CHRISTIANORUM
RITIBUS,
P. PAULUS ANTONIUS
DE ÆILLI PARISINUS C.R.M.

In genium, labor assiduus, pietasque Casalis
Concurrunt pariter singula ad istud Opus.
Et licet haud facile est duxisse an vincitur hujus
Ingenio pietas, an pietate labor.
Veratamen pietas, & multe gentibus orbis
Cognita, in authoris pectore prima sedet.
Hac illi Baravos, terra, pelagoque potentes,
Quoque fluis Tannisus, suasis adire solum.
Illic Christiadum sprevit gens impia cultus
Hastenus, & jacuit religionis honor.
At postquam, us fidus, tua pagina, lumine fausto
Graecani Ausonia, docte Casali, micat:
Quisque suas damnas tenebras, veteremque requirant
Anglica, cum Baravis, te duce, regna fidem.
Quin etiam Gallis non amplius Hydra resurgit,
Que Lodoicea concidit ita manu.
Rupella frustra lazebra: totumque per orbem,
Antiquos ritus nunc celebrare juvat.

Auctoris Responso.

Complacuit tibi Admodum Reverende Pater Eruditissimo epigrammate tuo
mea scripta de Veteribus Christianorum Ritibus illustrare: plurimas idcirco
gratias ago: sicut & immensas tibi & familiæ tuæ debeo semper, quod Lutetiae in No-
bilissima, & opulenta domo tua pluries hospes fuerim; dum adhuc in saeculo tu essem,
quando post peracta humaniora, & philosophia studia egregie, ac fortiter ibidem No-
bilium aliorum Gallorum exemplo Regi tuo recolendæ memorie Ludovico XIII.
in præliis interviebas. At deinde nobili conjugio à tuis destinabaris, majora pre-
mens, & oculos è terra in cœlum intendens, mutata militia temporalis exercitatione
cum spirituali; relicta domo & patria tua, unica soboles viduæ matris tuæ ex Condio-
rum nobilissima prosapia, Romam profugus advenisti: singulari propè exemplo ut
cœlum lucifaceres, in coenobium ingressus: pauper & humilis Christum Dominaum
imitatus, ibidem innocentia, & austernitate vita, extinctæ jam familie tuæ immemor,
eidem in præsens dignè familiaris.

INDEX

—•••(•)••—

INDEX CAPITULORUM

DE

Veteribus sacris Christianorum Ritibus.

Prior Numerus ordinem Capitulorum designat. Secundus Numerus pagi-
nam eorundem Capitulorum. Tertius Numerus & seq. indicat paginam Nota-
bilium ad predicta Capitula.

Præfatio, seu de causa suscepiti Operis.

PARS PRIMA.

- Cap. I. **D**E figura sanctissimæ Crucis apud Priscos variis modis expressa. pag. 3
Notabilium, pag. 490. & seq.
II. De sacris Imaginibus nascentis Ecclesiz. 15. Notabilium. 492. & seq.
III. De pluribus priscorum Fidelium Ritibus, circa eorum preces. 29

PARS SECUNDA.

- IV. **D**E Sacramentis novæ legis. 38. Notabilium. 492. & seq.
V. De Baptismo. 40
VI. De triplici Christi Cœna: & primum de Legali. 64
VII. De vulgari, seu Communi Cœna. 67
VIII. De tertia Cœna Eucharistica. 70. Notabilium. 494. & seqq.
IX. De antiquis Missæ Ritibus. 77. Notabilium. 498. & seqq.
X. Departiculari Missæ Expositione. 94. Notabilium. 501. & seqq.
XI. De Calicis Uso. 107
XII. De Græcorum errore. 109
XIII. Quomodo servari solita Eucharistia. 110
XIV. Quo Ritu, seu Ceremoniis, & situ Communio olim percepta? 112
XV. Quis porrigere solitus? 115
XVI. De interna Dispositione in sumenda sanctissima Eucharistia. 116
XVII. De Lætitia ob susceptram Eucharistiam. 118
XVIII. De Frequentia sanctissimæ Communionis, & quibus ministranda? 120
XIX. De Communione sub unica specie Panis. 121
XX. Catechumeni quomodo participarent de Eucharistia & assisterent Missæ. 125
XXI. Quis apud Antiquos sit Communio, seu Communicare? 129. Not. 503. & seqq.
XXII. De antiquissimo Excommunicationis Ritu. 135
XXIII. De Sacramento Confirmationis. 136
XXIV. De Pœnitentiæ Sacramento & auriculari Confessione. 140
XXV. De Satisfactione pœnæ post remissum peccatum. 144
XXVI. De Sacramento Ordinis. 147
XXVII. De Ordinum Distinctione & eorund. Functionibus. 148. Not. 508. & seqq.

—(*)—		pag.
XXVIII.	D e Potestate exorcizandi Energumenos, & Catechumenos.	154
XXIX.	D e Diaconissis, Presbyterissis, & Episcopissis.	155
XXX.	D e Sacramento Matrimonii.	157
XXXI.	D e Impedimentis Matrimonii.	159
XXXII.	D e Sacramento Extremae Unctionis.	160
P A R S T E R T I A .		
XXXIII.	D e Ecclesiarum Edificatione & Consecratione. 163. Not. 517. & seqq.	
XXXIV.	D e Supellectilibus factorum Temporum.	178
XXXV.	D e Vestibus à sacris Ritibus decretis ad exercendos ordines Sacramentales.	189
XXXVI.	D e Aqua benedicta & Pane benedicto.	204
XXXVII.	D e Benedictione & Uso Olci sancti. Chrismatis. 208. Notab. 518. & seqq.	
XXXVIII.	D e Reliquiis, & Intercessione Sanctorum.	211
XXXIX.	D e Peregrinationibus quæ fiunt ad Reliquias Sanctorum & alia S. loca. 218	
XL.	D e Processionibus, & Rogationibus, seu Litanjis. 221. Notabilium. 519	
XLI.	D e Incenso, seu Thymianate, & Thuribulo.	228
XLII.	D e Lucernis Christianorum, & aliis Luminibus. 232. Notabilium. 520	
XLIII.	D e Äre Campano, seu Campanis.	239
XLIV.	D e Cantu in Ecclesia antiquis. & aliis Musicis instrumentis. 245. Not. 521	
XLV.	D e Horis Canonicas.	252
XLVI.	D e Breviario & ejusdem antiquitate. 255.	Notabilium. 522
XLVII.	D e Uso Incognitæ Linguae in servitio Ecclesie.	253
XLVIII.	D e sacris Fidelium Icunculis, vulgo Medaglic, & Agnus Dei; sicut de Bullis, Amulexis & aliis Ethnicorum superstitionibus.	265
XLIX.	D e Corona Clericorum.	268
L.	D e Tonsura Religiosorum.	271
L I.	D e Habitu Monachorum & Religiosorum.	273
L II.	D e Monachorum & Religiosorum Institutione, & Votis eorundem.	274
L III.	D e Votis in Genere.	278
L IV.	D e Coelibatu Ecclesiasticorum.	279
L V.	D e Bigamis, quod sint Irregulares, nec ad Ordines admittantur.	282
L VI.	D e Christianis Imperatoribus erga Ethnicorum Ritus.	285
L VII.	D e Sacerdotibus Gentilium, qui ad Relig. Christianam transibant.	285
L VIII.	D e Ceremoniis, seu Ritibus in Genere.	286
L IX.	D e Osculo Pacis.	290
L X.	D e Festis Diebus. 298.	Notabilium. 522. & seqq.
L XI.	D e Cinctum Ceremonia.	300
L XII.	D e prisco & vario Ritu observare Quadragesimæ. 507. Notabilium. 522	
L XIII.	D e Vigiliis & aliis Ecclesiæ Jejunii, ac etiam de Operibus Supererogationis. 317.	Notabilium. 524
L XIV.	D e Libero Arbitrio.	323

Quod

LXV.	Quod Fides absq; Operibus non valeat justificare.	326.	Notab. §34. & seqq.
LXVI.	De Funeribus priscorum Christianorum.	329.	Notabilium. 337
LXVII.	De Miraculis.	327.	Notabilium. 338
LXVIII.	Quod Miracula in Catholica tantum Ecclesia continuaverint ab Apostolis singulis quibusque saeculis.	350	
LXIX.	De Canonizatione Sanctorum, deque Apotheosi, seu Consecratione Romanorum.	354	
LXX.	Quod Judicium Ecclesiae & sanctae Sedis sit infallibile in Canonizatione Sanctorum.	360	
LXXI.	De Decimis.	365	
LXXII.	De Exemptionibus & Immunitatibus Ecclesiarum & Ecclesiasticorum.	367	

PARS QUARTA.

LXXIII.	D E Veris Ecclesiae Signis.	371	
LXXIV.	De sacra Scriptura & ejus expositione.	375.	Notabilium. 339. & seqq.
LXXV.	De Apostolicis Traditionibus.	379	
LXXVI.	De Conciliis, & eorum Auctoritate.	385	
LXXVII.	Quod S. Petrus fuerit Princeps Apostolorum.	388	
LXXVIII.	Petrus fundavit, gubernavit, & sanguine proprio Ecclesiam consecravit.	390	
LXXIX.	Quod Papa sit successor sancti Petri, Hæres dignitatis, & præminentia: ac de Ritibus in Eleccióne ejusdem.	395	
LXXX.	De Romana Ecclesia.	404	
LXXXI.	De aliis Ritibus, & Titulis Romano Pontif. competentibus.	408.	
			Notabilium. 346
LXXXII.	De Cardinalibus S. R. E.	423.	Notabilium. 347
LXXXIII.	Quod omni tempore habitus fuerit recursus ad Papam, uti Caput viiib: Ecclesiae.	428	
LXXXIV.	Quod Episcopus Romæ debeat ipse, seu qui ab ipso delegatus est, præside: in congressibus Conciliorum.	430	

PARS QUINTA.

LXXXV.	D E Græcæ Ecclesiæ Statu.	432	
LXXXVI.	De Spiritu S. ex Patre, Filioq; procedere : non ex Patre tantum.	436	
LXXXVII.	Quod in Azymo apud Latinos, & Fermentato apud Græcos orthodoxe, & vere Christi corpus conficiatur.	438	
LXXXVIII.	De Purgatorio.	441	
LXXXIX.	De Fruitione Sanctorum.	445	
XCI.	De Petri Primatu.	447	
XCI I.	Deplurimis Græcorum Ritibus.	448.	Notabilium. 347. & seq.
XCI I I.	De Indulgentiis, Potestate easdem concedendi, & de earundem Distin: ctione.	464	
XCI I I I.	De Jubilæo, & Anno sancto.	467	
XCI I V.	De Indulgentiis pro Mortuis.	472	
	De		

xCV.	De Antiquitate Indulgentiarum.	473
XCVI.	De Limbo sanctorum Patrum.	474
XCVII.	De Limbo Puerorum, & Peccato Originali.	475
XCVIII.	De Inferno. 478.	
XCIX.	De Resurrectione Mortuorum.	479
C.	De Græcorum Imperatorum Triumphis.	483
CI.	Appendix seu Notabilia.	490

Notabilium. 548. &c.

A P P R O B A T I O.

De Veteribus Christianorum Ritibus Librum Auctore Joanne Baptista Casalio Romano iussu Reverendissimi P. Fr. Vincentii Candidi Sacr. Apost. Palat. Mag. Legi nihilque in eo Catholica Fidei contrarium, nec contra bonos mores reperi; immo opus multa eruditissime refertum, & Christianae antiquitatis studiofis pergracum deprehendi; dignum quod Typis eterna memoria mandetur. Die 10. Februar. 1646.

Ita censeo ego Didacus Cinquinius.

A P P R O B A T I O.

R. Pater. Legi iussu tuo librum Viri Clarissimi Joannis Baptiste Casalio inscriptum de Veteribus Christianorum Ritibus, nihilque in eo reperi, quod fidei Catholicae honestam moribus repugnet, quin etiam multa vides, que Christianam historiam illustrare possunt. In quorum fidem, &c. Idibus Februar. 1646.

Ego Paulus Josephus Meronus ita certifico.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. Magistro sacri Apostolici Palatii A. Sacrae Episcoporis Comaclensis Vicegerens.

Imprimatur. Fr. Raymundus Capiscus Magister, & Socius Reverendiss. P. Fr. Vincentii Candidi S. Palatii Apostolici Magistri Ord. Prad.

Moyses ad populum Deut. cap. 4. inquit;

Quæ est alia Gens sic inclita, ut habeat Ceremonias, justaque judicia, & universam legem, quam ego proponam vobis ante oculos vestros.

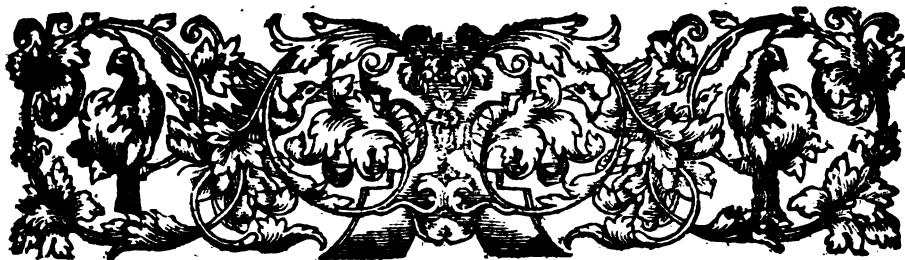
Et David jam moriturus ad filium Salomonem. 3. Reg. cap. 2. inquit;

Confortare, & esto vir fortis, & observa, ut custodias manda Domini Dei tui, & custodias ceremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia; sicut scriptum est in lege Moysi.

Lanfranchi Archiepiscopi Cantuariensis ex Comment. de Eucharistia contra Berengarium. De Historia Ecclesiastica efficacitate.

Ecclesiasticæ Historiæ, & sanctorum Patrum gesta, tametsi illam excellenter etiam auctoritatis arcem non obtinent, qua donatae sunt Scripturæ, quas Prophetarum seu Apostolicas nuncupamus; hoc tamen probare sufficiunt, quod hanc fidem, quam nunc habemus, omnes fideles, qui nos præcesserunt, à præscis temporibus habuerunt.

PRAEFA

P R A E F A T I O S E U De Causa suscep*ti* operis.

Durimi ex priscis Scriptoribus, cum de Ritibus nascentis Ecclesiae sparsim multa eruditè scripsissent, de quibus recentiores pauca notarunt; Cumq; etiam plurimi ex nostris antiquariis penes se copiam habent sacrarum supellectilium veteris Ecclesiae ad usum illarum rerum, quibus tam sacra quam profana historia illustrari & confirmari valet; atque de iisdem, mensibus præteritis publicè etiam eruditissimam habuerit Orationem magno Urbis concursu Dominus Paulus Josephus Meronius, à quo ego varia desumpsi: me ut eundem campum ingrediar, excitarunt. Igitur honestissima piissimumque studium imitatus, concessi ex prædictis sacris veteribus Ritibus, nec non ex lapideis, ac æneis quibusdam supellectilibus priscorum Christianorum (maximè quæ adhuc in meo Musæo seruo) fragmenta aliqua: de iisdem scripturus, & nonnulla breviter expli-

a

caturus:

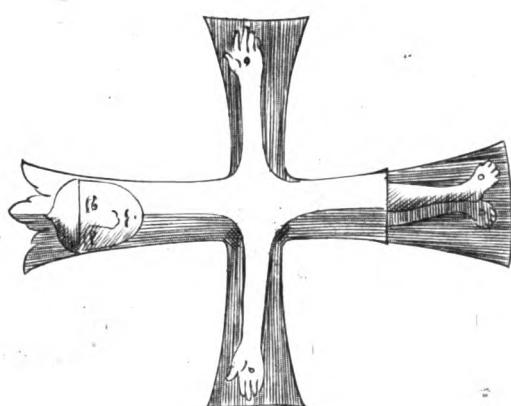
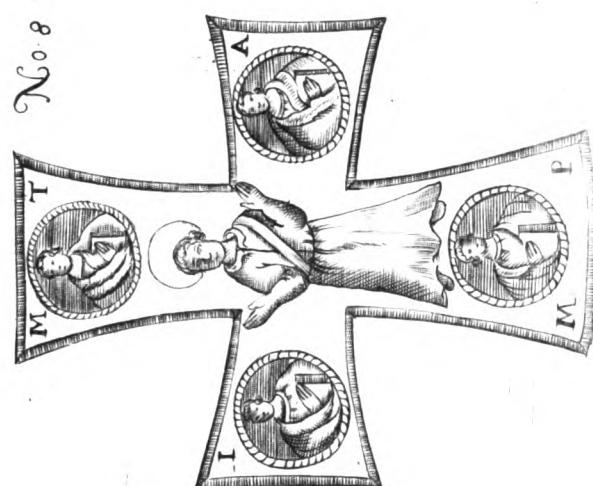
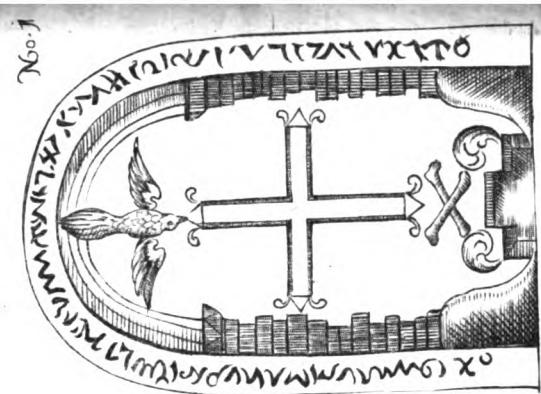
caturus: quasi si Christianis omnibus Evangelicum il-
lud Joann. 6. dictum esset: *Colligate, quæ superaverunt
fragmenta, ne pereant.*

Hæc inquam libenti animo sum aggressus; quo-
niā annis præteritis in Galliam, Angliam, Hollandiam, & Germaniam cum divertissem, cumque ibidem
ex librorum lectura, & ex colloquio eruditorum vi-
rorum cognovissem, Hæresin hisce nostris tempori-
bus in hoc potissimum versari; quod in quarto & quin-
to sæculo fuerint superaddita & immutata Ecclesiæ Sa-
cramenta, sacramentalia, nec non & cæteri priscorum
fidelium ritus: unde in hoc nostro opere si ex sacrarum
Scripturarum auctoritate, & Apostolica traditione, ex
factis Conciliorum & Orthodoxis auctoribus, maximè an-
tecedentium sæculorum, cognoverimus, omnia prædi-
cta, sicut in ipso nascentis Ecclesiæ exordio, sic etiam
adhuc apud nos in usu esse, quæ principaliora & Ortho-
doxæ fidei substantialia sunt: adversariorum Hæreti-
corum cavillationes destructas, & nostrum munus ad-
impleuisse censemus. Præterea quantum hæ nostræ
lucubrations, sive ad historiam illustrandam, confir-
mandamque, sive ad Ecclesiam ab Hæreticorum cona-
tibus vindicandam, valeant: pro mearum virium tenui-
tate quam brevissimè referam.

---

*Vt igitur in prima Parte nostri operis cognoscamus, quibus Ritibus mos fuit
apud priscos fideles Divinam Majestatem, & Sanctos ejus venerari:
De figura sanctissima Crucis primò dicemus.*

PARS

PARS PRIMA.

De Figura sanctissimæ Crucis apud Priscos: variis modis expressa.

C A P. I.

Quoniam à priscis illis Ecclesiæ Magistris ita instructi sumus, ut res omnes Christi nomine, signoque Crucis auspiciis aggrediamur: De hoc primum agendum, cum ego præsertim apud me habeam diversas hujusmodi Cruces antiquissimas: Quarum una parva est ex lapide pretioso sculpta, & in ea Christus affixus cernitur quatuor clavis; stantibus hinc inde beatissima Matre, & Evangelista Joanne. Altera ex metallo unius digiti longitudinis, adducta ex Orientali Civitate Aleppi, & cruta ex antiquissimo Christianorum Templo subterraneo, quod nunc versum est in usum stabuli; nec in hac Cruce Christus affixus apparet, sed solummodo adunbratus. Tertia pariter è metallo antiqua, in qua Christus patiens non est affixus, sed in Majestate quasi Imperans; & huic similis est celeberrima Imago illa, quæ in Urbe Luca servatur, à Nicodemo, ut traditio est, elaborata; de qua Cardinalis Baronius anno 1099. & ibid. Spondanus in epitome num. 7. ex quibus duas posteriores hic effigias proposui.

Effigiebat aliquando antiquitus Crucem, unâ cum Columba in summitate, Num. 1.
quæ est symbolum Spiritus sancti; sicuti hic proponam imaginem illam, de qua in Antiqui-
tatis Crucis effigia, in Civitate Meliaporis, dicta S. Thomæ apud Indos. Quæ Crucis imago invicta in
Ecclæsia, ubi affirmabant Incolæ sanctum Thomam Apostolum interfectum, ejusdem
Apostoli sanguine tincta, singulis annis octo dies ante celebrationem Natalis
Domini, cum Evangelium in officio Missæ inchoaretur, in nigrum colorem, deinde
in cœruleum versa, multum ex se liquorem splendidum mittebat. Osorius lib.
3. de rebus Regis Emmanuelis. Baronius ann. 57. ubi Spondanus num. 34. & P.
Kircherus in suo Prodromo cap. 4. latè.

Præterea tempore, quo supplicium Crucis frequens fuit apud Gentes in Reos, & Latrones; Christiani magna circumspectione apponebant Imaginem Christi Patientis affixi ad crucem; sed hanc potius exponebant gemmis, & margaritis ornatum, ut etiam canit Ecclæsia.

O Crux splendidior cunctis astris.

Ad pedes ejusdem Crucis effigiebat aliquando imaginem Agni effundentis sanguinem ex pectore, & ex quatuor pedibus, in symbolum Christi crucifixi; ut ex opere musivo in antiquæ Vaticanae Basiliæ abside jam extabat: quam imaginem hic delineatam proposui.

In

DE VETER. SACR. CHRIST.

In hoc princi illi fideles fragilitati recentium initiatorum indulgebant, qui sive ex Judaismo, sive ex Gentilitate ad fidem Christi convertebantur: accidebat enim ut ex his multi erubescerent Christum Crucifixum uti Deum adorare; ex Apostolo i. Cor. 1. *Nos quidem predicamus Christum Crucifixum: Iudæi quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam:* & post Nicephor. Sozomen. & Cassiodorum refert Card. Baron. dicto anno 1099. ubi Spondan. num. 7. Hoc nobis etiam indicavit S. Paulinus Episcopus Nolanus, epist. 12. ad Sulpitium Severum dicens:

Sub Cruce sanguinea vives stat Christus in Agno.

Et paulò post;

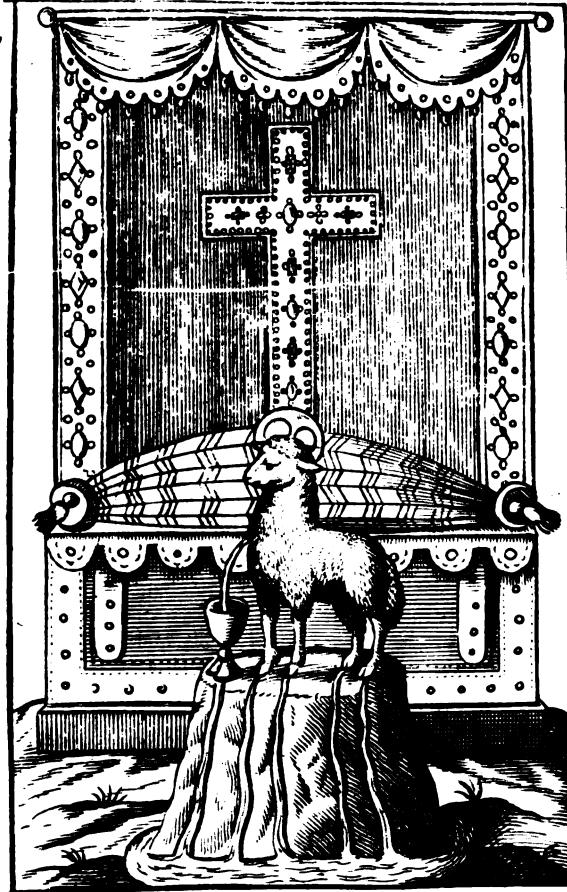
Sanctam fatentur Crux & Agnus victimam.

Nunt. 2. Et hic est Agnus ille mansuetus, de quo Isaías cap. 53. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus innocens coram iudice se obmutescet, & non aperios os sumum.* Et hunc ipsum indicavit Præcursor Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ad hanc imaginem sanctissimæ Crucis, & Agni immaculati, ex cuius latere sanguis in Calicem effunditur, respiciens Summus Pontifex Innocentius III. Mysteriorum Missæ lib. 4. c. 44. inquit: *Non solum enim laudes nos Christus a peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit in Crucis passib[us]: verum etiam quotidie nos laudes a peccatis nostris in sanguine suo, quando eum sanguinem accipimus in calice p[ro]culo.* Nec durum nobis debet esse, quod fragilitati priscorum illorum fidicium indulgerent sancti illi Patres circa ritus, qui directe Christianæ Religioni non repugnarent: quoniam suaviter ad verum cultum erant ii reducendi; utin nostro proposito S. Gregorius Magnus scribens Mellito Abbatii in Regist. lib. 9. epist. 71. inquit; *Nam duris menisbus simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est: quia uero, qui locum summum ascenderent, gradibus vel passibus, non autem saltibus elevatur. Sic Israelitico populo in Aegypto Dominus se quidem innocuit: sed tamen ei sacrificiorum usus, quos Diabolo solebat exhibere, in cultu proprio reservauit: ut eis in sacrificio suo animalia immolare præciperet, quaenam &c.* Hinc est, quod plurimi similes ritus, sive Hebræorum, sive Gentilitatis, perseveravere etiam apud priscos illos fideles: sicuti & alii similes à summis Pontificibus, & aliis sanctis Patribus in Christianam Religionem redacti, ut in d. epist. S. Greg.

Hæc consuetudo exponendi Agnum fuit servata, donec anno 680: sub Papa Agathone, & Constantino Paganato imperante, in sexta synodo Constantinopolitana can. 82. fuit decretum, ut loco figuræ Agni pingeretur in cruce Christus. infra figura hominis, dator gratiarum, quod etiam confirmavit Adrianus Primus, prout expressè in Decreto de consecrat. distict. 3. can. sextam sanctam.

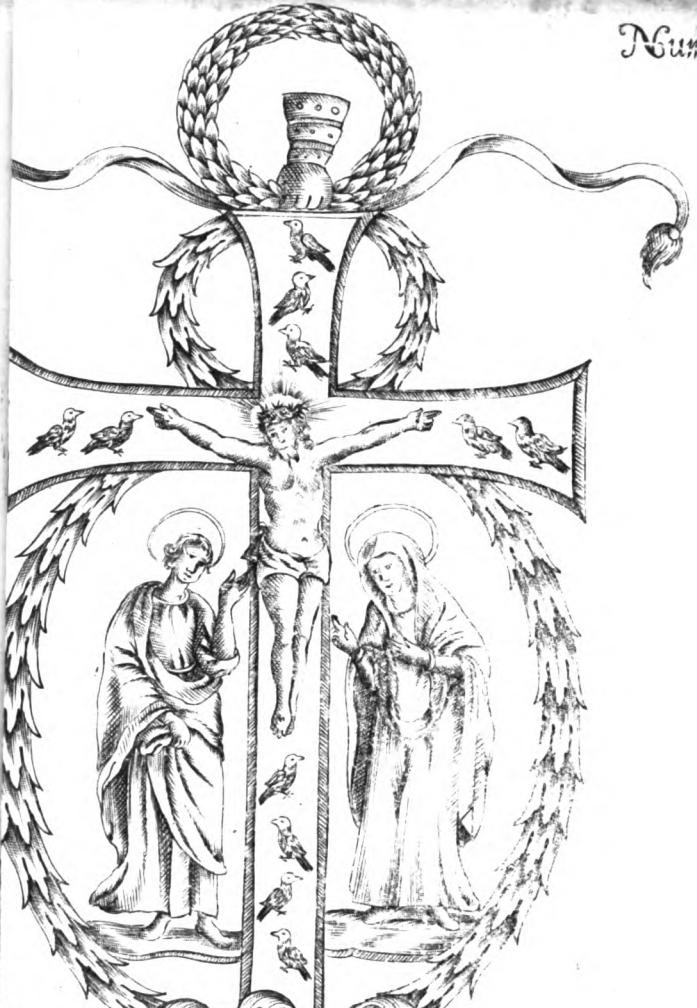
Sed de prædictis Crucibus Gemmati, quas effigiare Prisci fidelès confuerant; alias singularis & mysteriis repleta, lapide musivo expressa. repræsentatur in Lateranensis Basilicæ absida: quæ quanquam Nicolao Quarto Romano Pontifice sedente fuerit restaurata; ea tamen omnino similis perhibetur, ut ibidem à Magno Constantino jam fuerat constructa: quam etiam hic nos delineare curavimus.

Columba

Numb

R I T I B U S.

Columba super hanc Crucem expansis alis apparet (ut in alia Cruce sancti Thomæ in Civitate Meliaporis, quam etiam effigiamus supra) ex cuius nostræ Columba ore copiosæ supereffluunt aquæ, quæ totum Crucis truncum irrigant: infrendingo ad illud, quod S. Paulinus Nolanus ep. 12. ad Severum Sulpit. script.

DE CRUCE IN LATERANO.

Ex per Columbam Spiritus sanctus fluit. Quoniam sicut Spiritus sanctus in Columna super Dominum apparuit; rectè per Columbam Spiritus sancti charismata figurantur. Dictæ aquæ in profundo Crucis fontem repræsentant; è quo flumina scaturiunt, quibus nomina quatuor fluminum terrestris Paradisi sunt adscripta; quæ in quatuor partes dividuntur, juxta quatuor mundi plagas, & quatuor humani generis status; hoc est Naturæ, Legis Mosaicæ, Evangelii & Gloriæ: sic ut omni loco & tempore copiose participarent homines hujus divinae Crucis spiritualibus donis à sancto Spiritu, ut in Psalm. 129. *Quoniam apud Dominum misericordia, & opiosa apud eum redemptio.* Hinc Robertus Abbas in Numeros Comment. lib. 2. c. 7. inquit. *Hoc factio egressa sunt aquæ largissime: nil vorius: passo namque Christo fluxerunt aquæ scripturarum, torrentes gratiarum Spiritus sancti inundaverunt.* Innuentes etiam aquæ istæ septem Ecclesiæ Sacraenta à Cruce provenientia, quibus onus dona & gratiæ Spiritus sancti super justos & electos effluunt; & potissimum ad sanctissimum Sacramentum Baptismi respiciunt, de cuius aqua Spiritus sanctus promiserat per Ezechielem cap. 36. *Effundam super vos aquam mundum, & mundabitimi ab omnibus iniurietibus vestris.* Quod autem Fons, & Flumina prædicta Baptismum denotent, testis est effigies Præcursoris Christum baptizantis in medio hujus nostræ Crucis. Fontem & Flumina ista præviderat jam Regius Propheta, quod foecundare debuissent Civitatem Dei; hoc est sanctam Ecclesiam, ut in Psalm. 45. *Fluminis imperus letificat civitatem Dei.* Hinc etiam sub eadem hac nostra Crucis instar Civitatis Ecclesia sancta apparet expressa, vera supernæ Civitatis, & celestis Hierusalem imago: vera spiritualis effigies terrestris Paradisi, ad cuius sanctæ Civitatis regimen Christus ipse adest; cuius typus in meodioplius Civitatis eminens Palma apparet, victoriæ & triumphi symbolum; ac supra Palmam residet Phoenix, qui Christum Salvatorem supra Crucem aperte denotat: quoniam ut Phoenix supra Palmam volitans se ibi comburens moritur; & iterum post mortem renascitur: sic & Salvator noster Christus supra victricem arborum Crucis ardenti charitate cum ascendisset, amore erga nos mori voluit; & quasi mysticus Phoenix cum postea resurrexisset, vicit, & subjugavit Tartarum, mortem destruxit, ut nobis æternam vitam repararet: quod jam à multis saeculis in Christiana persona fuerat prævisum in Cantic. cap. 7. *Ascendam in Palmam, & apprehenderem fructus ejus.* De quo mirando facinore Lactantius, dum de Phœnicio loquitur, sic inquit:

Eternam vitam mortis adopta bona.

Eiusdem Civitatis Dei, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, Custodes sunt sancti Angeli, inter illos præsertim gloriósus cœlestis militiæ Dux sanctus Michael Archangelus

6 DE VETER. SACR. CHRIST.

effigiatum per Angelum ante januam dictæ Civitatis , habentem evaginatum gladium in manu : alludens ad Cherubinum, quem Deus ante terrestris Paradisi januam constituerat: quorum Angelorum custodiam pie à Deo intercedit sancta Ecclesia, his verbis: *Civitatem istam tu circunda Domine , & Angeli tui custodiante muros ejus*: ejusdemque Civitatis defensores sunt Apostoli sancti, & maxime gloriosi principes Petrus & Paulus ; quorum imagines supra muros ejusdem effigiatas videmus.

Respicimus etiam in hac nostra musiva figura Cervos , & Agnos , qui avide bibunt aquas è sacro fonte scaturientes , & per dicta flumina se effundentes. Per Cervos denotantur credentes ex gentilitate , qui virtute sanctæ Crucis non solum aquis Baptismi erant aspergendi, verum & aquis verbi Dei , ac ejusdem doctrinæ ab Idololatria & peccato erant mundandi , ut exponit D. Hieronymus in Ezechielem cap.63. his verbis: *Tunc omnes Genitium turbam cognoscet, quod ego eos tollam de terris, in quae dispersi erant, & reducam in terram Ecclesiam, & effundam super illos aquas doctrinæ, & sermonis Dei: & mandabo illos ab omnibus iniquitatis suis, & ab universis Idolis atque erroribus, quos in suo corde simulaverunt, &c.*

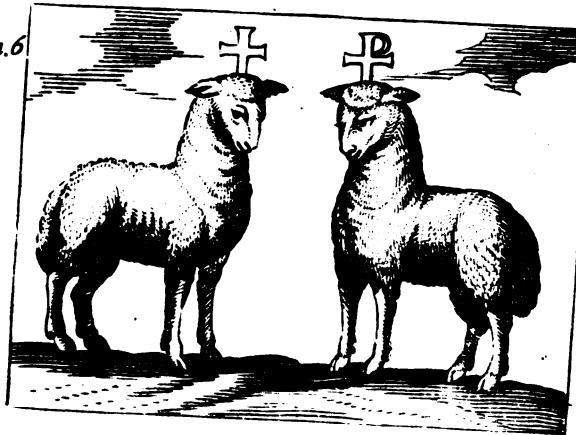
Per Agnos effigiatos , dum bibunt aquas effluentis per flumina , quæ à fonte sanctissimæ Crucis emanant, innocentes Fideles significantur , qui ex hac aqua bibunt, ut immaculati à peccatis serventur : quod Christus ad Ecclesiam ex persona sponsi ad sponsam voluit indicare , ut in lib. Cantorum cap. 4. & 6. *Dentes nisi fecerit greges ovum, que ascendunt de lacro: omnes gemelli fuerib, & sterili non est in eis.* Ad quod respiciens D. Augustinus de Doctrina Christiana lib. 2. cap.6. & idem in Psalm. 94. inquit: *Inuenor in his verbis Sanctos . cum eos quasi dentes Ecclesie video præcidiere ab erroribus homines, atque in ejus corpus emolliri a duritate quasi demersos, mansosque transferre. Oves etiam jucundissime agnoscit consensu, oneribus facultibus tanquam velleribus depositis, & ascendentis de lacro, id est de Baptisma; creare omnes geminos, id est, duo præcepta dilectionis; & nullam esse absito sancto fructu sterilem video.*

Mos quoque fuit antiquitus , in musivis & aliis Ecclesiasticis picturis Agnos bibentes ad flumen effigiare , non solum ut sanctos Apostolos indicarent, de quibus cum laetitia canit etiam hodie Ecclesia : *Ibi sunt Agni novelli, qui annunciantur, Alleluja: modo venerant ad fontes, repleti sunt claritate, Alleluja, Alleluja:* Quin imo, ut nos ostendimus supra, ad Christum ipsum denotandum, Agnum etiam effigiant in medio aliorum duodecim Agnorūm , sicut Christus in medio duodecimi Apostolorum , ut legitur Apocal. cap.7. *Quasi Agnus, qui in medio ibron est, reget illos, & deducit eos ad via fontes aquarum.*

Num.4. Sed ut clarius Fideles illi Christum exprimerent; non solum cum Agni simbolo effigiant; verum supra ejusdem Agni caput signum Crucis aliquando ponebant; ac etiam interdum duabus Græcis litteris Christum pariter significabant: quorum Agnorūm effigies ex antiquis marmoribus, & aliis musivis hic nos effigiamus.

Reperi-

No. 4. p. 6

R I T I B U S.

Reperitur præterea altera Crucis species, quæ *Coronata* nominatur; non minus veneranda ac mystica prædictarum; quam nos hic effigiamus ex abside mu- De Cruce coronata.
sivo Ecclesiæ sancti Clementis hic Romæ in Cœlio Monte, Nicolao Primo Rom.,
Pont. sedente extracta: In cuius superiori parte, & aliis extremitatibus undequaque non unam tantum, sed plurimas videmus Coronas: mysticè denotantes, quod quanquam ardua & difficilis sit ipsa Crux, quam Fideles & electi suffrant viventes in mundo; eò sublimiores sint Coronæ, quas iisdem benignus & misericors Deus præparavit in Cœlo: ut indicavit sanctus Paulinus Nolanus epist. 12. ad Severum.

Sæculorum labor, & merces, fibritè coherent:

Ardua Crux, presumque Crucis sublmo Cyrene.

Quibus Coronis non coronabitur quispiam, nisi in agone hujus mundi legitime certaverit. At vero circa hujusmodi Coronarum effigies quantum augeatur pietatis studium, & viscera doloris compunctione, & devotionis ardore maximè comprimentur & colliduntur: scribit S. Basil. homil. in 40. Martyribus verbis: *In ardor ad spectandum me allicitus prælure flores; contempler foris etudinem Martyris, coronam præmia considero; & tanquam igne incendor amulandi cupiditate, auge proponens & superplex per martyrem D. um adoro, salutemque percipio.*

Cotona vero, quæ in eminentiori cornu hujus Crucis apparet, per manum subplata; indicat apertè gloriosam victoriam & triumphum, quem per sanctissimam Crucem Christus obtinuit; alludens in hoc ad Romanorum triumphos, Imperator gestabat Coronam aliena manu clamat: cum & hæc Corona sit similis illis, quas Crassus ex auro & argento in ludis & certaminibus, ut constituit, de quibus Plinius lib. 21. cap. 3. *Crassus dives, piimus argentea folia immitatus, ludis suis coronas dedit.*

In eadem nostra Cruce Imago nuda Crucifixi Domini cernitur, clavis quatuor ab cujus pedibus ad fulcimentum corporis extat tabella, quæ *suppedanea* nun-

Cernimus in eadem Cruce candidas Columbas duodecim, duodecim Apostolos, quibus præcepit Christus apud Matth. 10. *Estate prudentes sicut columbe, & simplices sicut columbae: Quæ verba ut sunt intelligenda docet D. Amoris Fide lib. 3. cap. 7. Premittitur astutia, ut sit tuta simplicitas: sunt inimici Evgelici, qui exuanterunt uterum usum, ut induant novos mores; sicut scripsit: Expulsantes veterem hominem cum aliis suis, & induentes novum secundum imaginem ejus, qui reauitent. Discamus ergo depositis veteris hominis ex Evangeliorum serpentum vias, ut more serpentium servare caput, fraudem caveamus.*

C R U X C O R O N A T A.

Num. 5.

Nec prodest simplicitas, quæ rectum non discernit, ut quis innocens invenia-

Hinc Paulus ad Roman. 16. *Volo vos sapientes esse in bono, similes autem in*

& i. Epist. Corinth. 14. *Nolite præmers effici sensibus, sed malitia parvus estote.*

Quod

DE VETER. SACR. CHRIST.

Quod autem Columba circa Crucem denotent Apostolos, expresse de hujusmodi Imaginibus scripsit S. Paulinus ep. 12. ad Severum.

Crucem Corona lucido cingit globo:

Cui Corona, sunt Corona Apostoli;

Quorum figura est in Columbarum choro.

Est etiam talis Columba dilecta illa sponsa, quam coelestis sponsus sic invitata in Cantic. cap. 2. *Surge, propera Amica mea, Speciosa mea, et veni, Columba mea in foraminibus petre, in caverna maceria.* Quod autem haec Columba invitetur ad se protegendum in foraminibus petre, declarat S. Bernard. in Cantic. sermon. 62. ex verbis Psalm. 54. *Quis dabis mihi pennas sicut Columba, et volabo, et requiescam?* & sic inquit: *Ecclesia Columba est, et sic requiescit. Columba, quia innocens, quia gemens: Columba inquam, quia in mansuetudine suscepit insitum verbum: et requiescit in verbo; hoc est in petra: nam petra est verbum.* Foramina petre, & caverna maceria, ad quae invitatur haec dilecta sponsa ad se protegendum, non aliud sunt, quam fixuræ clavorum Christi Crucifixi. Hinc sanctus Bernardus ibidem serm. 63. inquit: *Foramina petra vulnera Christi interpretans: recte omnino; nam petra Christus. Bonum foramina, quia fidem astruunt resurrectionis, et Christi avitatem: Dominus messes, inquit, et Deus messes: unde hoc reponemus oraculum, nisi ex foraminibus petra?* In his Passer inventis fibi domum, et Turtar nidum, ubi reponas pullos suos: in his se Columbatu' ator, & circumvolantem intrepida intuler Acoipitrem: et ideo ait: *Columba mea in foraminibus petra.* *Vox Columbae: In petra exaltasti me.*

Effigiantur Columbae à priscis illis fidelibus penes Christum Crucifixum, ut indicarent semper ibidem residere puros, mansuetos & innocentes tanquam Columbas gementes, flentes, & semper meditantes in lege Domini, ut in Isaia, cap. 38. *Sicut pullus hirundinum sic clamabo: meditabor usi Columba: quod nullibi quam in ipse Cruce perfici melius potest.* S. August. in Psalm. 54. *Columba enim pro signo alet. omni ponitur, et in ea gemiu' amatur: nibil tam amicum gemiu' quam Columba; dñe no[n] que gemit; tanquam iheropisca, ubi gemendum est.*

Quod autem effigiasent primi fideles Columbas supra ipsam Crucem in principio nascentis Ecclesiæ: vidimus nos etiam supra ex illa Cruce Civitatis Meliaporis in Indiis, quam effigiari & scalpi fecit in petra gloriosus sanctus Thomas Apostolus: cuius Columba non solum indicabat Spiritum sanctum supra ipsum Christum apparuisse, verum & supra eundem resedisse plenitudinem & septiformem gratiam donorum & virtutum omnium ipsius sancti Spiritus: ut refert Rupertus Abbas de Operibus Spiritus sancti lib. I. cap. 22.

Apparet in calce hujus nostræ Crucis Cervus, qui flatu' videtur serpentem absorbere: Symbolum peccati ab homine concepti, à quo nisi Spiritus sancti afflante gratia per Sacramenta è sanguine Christi provenientia, tanquam à vivis fontibus, non purificatur; ut propterea dixerit Psalmista: *Quemadmodum desiderat Cervus ad fontes aquarum; et desiderat anima mea ad te Dñs: cervus anima mea ad Deum fortiter vivum.* Quod mysticè explanavit D. Hieron. in Psal. 41. *Mos est Cervus,*

in inventum serpente m nari bns hauiat: Et post hec ex ardescens, extinguae sitim. Ergo bamo Ecclesia, qui dñs in actu venenoſo degebat, ubi ſe perſpicie cæno fornicationis, Idololatria facore repletum, defiderat venire ad Christum, in quo eſt fons luminis; ne abluerit Baptismo accipias donum remiſſionis: sed Et ſi quis hodie noſtrum extintis viuis ignefcas in defiderium Dominicæ contemplacionis, potest Et ipſe dicere: Quia defiderat anima mea ad te Dens. Hinc etiam in noſtra figura duo Cervi ardentem bibunt ad quatuor flumina erumpentia ab ipſa Cruce, ut à ſerpentium veneno curentur; ſicut etiam homines ad aquas Sacramentorum bibentes à peccatis mundantur; ut declaravit Ruffinus Aquilejensis in Psalm. 41. Dicitur natura eſſe Cervi, ut ſerpentem flatu ſuo extrabat, atque ipſum ad renovationem ſuam transglutiat: quo absorpto tanta ſi prope venenum in ardescit, quod non ſufficit ei de uno fonte potaffe, ſed ad plures currit. Ad hunc modum ſe perhibet hac anima perfecta Deum defideraffe, dicens: Quem admodum id eſt; Quam ardentem defiderat, Et festina Cervus abſorbo ſerpente, non ad unum tantum, ſed ad plures aquarum fontes: ita ad illum modum Et ardore, Et fervore anima mea abſorbi viuis defiderat pervenire ad te: Quoniam apud te eſt fons vita, ad quem tu ipſe animas invitare dignatus es, dicens: Si quis ſtit, venias ad me, Et bibat, Et erit: Qui bibit ex hac aqua, quam ego do, fiet in eo fons aqua viva ſalientis in viam eternam.

Mysticè hujusmodi Cruces alia pia ſymbolica continent ornamenta, nempe flores, ut indicarent talem fuifle Christum: *Ego flos campi, Et lilyum convallium.* Fructus denotant immensa iuſtorum donatum gratiæ, tum gloriæ, quæ ex Cruce proveniunt, ut in Proverb. cap. 11. *Fructum iuſti lignum vita:* de quo in Apocalypſ. cap. 22. *Lignum vita afferens fructus per ſingulos mensas.* At de iis & ſimilibus aliis imaginibus hæc dicta ſufficient: quarum plurima veneranda mysteria antiquitatum indagatori me lius patebunt.

Præterea de hoc ſalutifero Crucis ſigno inquit Corn. à Lapide in epift. 1. Corinth. cap. 1. num. 23. quod lingua Chaldaica, & Indica illud pronunciatur verbo *Mafcal*: quo etiam ſignificatur Dei ſapientia, & virtus: indeque ibidem ait alluſiſe Paulum: *Predicamus Christum Crucifixum, Iudeis quidem scandalum, Gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudeis atque Gracis Christum Dei virtutem, Et ſapientiam.* Si quidem hæc vox Crux, commutatis tantum litteris ſymbolicis, & punctis: scandalum, ſtultitiam, & ſapientiam ſignificat.

Præterea Aegyptii, quamvis ignoranter, ex Horoapolline hieroglyphic. 112. vi-tam, & ſalutem futuram indicantes; geminas lineas ducebant, quarum transmissa altera alteri in perpendiculi modum ductæ ſubſterneretur; atque ejus rei nulla alia ſuppetebat ratio, niſi quod hæc Divini cuiusdam mysterii significatio eſſet. Quod etiam explicavit Marsilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 18. dicens: *Inter characteres Aegyptiorum Crux una erae in ſignis, vitam eorum more futuram ſignificans, cumque figuram pectori Serapidis inſculpebant.*

At ego in alio meo tractatu de prophaniſ Aegyptiorum Ritibus, cap. 13. Num. 6. ubi de Iſide, & Oſiride, delineari curavi effigiem Oſiridis habentis in manu

DE VETER. SACR. CHRIST.

Crucem, seu Tau; sicuti & hic delineatam propono ex museo Domini Octavi Tronfarelli effigiem Herculis circundati pelle Leonis, & habentis signum Crucis decus-
satæ: quod non aliud indicatæ credo, quam quod ad consequendam vitam, & salu-
tem in hieroglyphico Crucis, operandum sit prius fortitudine, & virtute, ut in Her-
cule, quem evexit ad æthera virtus.

Num. 7. Sed hoc eminentius etiam apparet nobis, non verbis expressum, sed ad vivum
præfiguratum, & delineatum ex antiquissimo Ægyptiorum Hieroglyphico in cele-
berrima ænea tabula Cardinalis Bembi, quam etiam inspexit in parte Jacobus Bosius
in tractatu *Della trionfante Croce*. Estibi Arula bipes, in qua stat urceus è duabus
partibus aquam in modiolos effundens: urceo supernè infixa est Crux, & in utroque
illorum modiolorum positum est aspergillum; quasi hæc nobis indicare velint, quod
per sanguinem, & aquam ex latere Christi prodierint Sacra menta, & sacramentalia
Ecclesie sanctæ: ad Hebræos 9.c. *Et sine sanguinis effusione non fit remissio*. Quæ o-
mnia absque signo Crucis exerceri non possunt. Sanctus Cyprianus de Baptismo
Christi in princ. inquit: *Nos in Cruce Christi gloriamur, cuius virtus omnia peragit*
Sacra menta, sine quo signo nihil est sanctum, nec aliqua consecratio meretur effectum.
*Hinc omnium sanctificationum exsurgit sublimitas, & profundum: & longe, latèque dif-
funditur plenitudo gratiarum.*

Urceus in prædicta figura, supra quem est posita Crux, potest nobis significare
Christum crucifixum, de quo per Prophetam: *Quoniam apud te est fons vite*.
Hinc sanctus Ambrosius in exposit. Psalm. 45. *Fons ibi est, ubi Christus est. Fons*
est, ut aqua supereffluant requirentibus, quo & universa carnis, vel flagitia diluantur, vel
restinguantur incendia. Et iste Divinus Fons ex latere Christi fuit jam ante pronun-
ciatus per Zachariam cap. 13. *In die illa erit fons patens domui David, & habitatoribus*
Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruæ: & erit in die illa, dicit Dominus
exercitum: Differdam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra. Et
Ezechiel: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquina-
mentis vestris, & universis Idolis vestris mundabo vos*.

Extant præterea ante prædictam Arulam hieroglyphicam expressi duo viri ge-
nusflexi, sanctam Crucem adorantes; ac etiam sinistra manu portantes eandem
Crucem in summitate ejusdem instrumenti, quod Sistrum, vel hujusmodi quidpiam
æneum est: dextera autem manu tenentes iidem Vasa. Ethoc nobis demonstrasse
videtur, quod antiqui Ægyptii ab alienantes se à superstitione, & impio ipsorum Ido-
lorum cultu; ad lumen sanctæ fidei, & ad fontem Baptismi, erant se demum conver-
furi.

Num. 8. De istis genuflexis ante Crucem loquuntur Redemptor noster Christus ad
Samaritanam, Joann. 4. *Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adora-
bunt Patrem in Spiritu, & veritate: nam & Pater tales querit, qui adorem eum*. Quod
Christus exaggerat, quoniam prædicti fuerant antea Idolorum cultores, ut in Psalm.
17. *Populus, quem non cognovit, servivit mihi: in audiatur obediens mihi*.

At

R I T I B U S.

ii

Vit quoniam isti non solum corde credebant ad justitiam, verum ore etiam considerantur ad salutem, Christi nomen Gentibus annuntiantes: Hoc ipsum nobis indicatur ex sonitu sistri; quoniam et pro diuturnitate perdurandi, & suavitate sonandi, Divinis competit Sacramentis, quæ nulla sæculorum longitudine deficiunt: *Et in evanescere terram exire sonus eorum:* Propterea dicitur *Lucæ 17.* quod *Unus ex decem leprosis, ut videt quia mundatus est, regresses est cum magna voce magnificans Deum, gratias agens: Et hoc erat Samaritanus.* Et respondens Iesus: *Non est inventus, qui dare gloriam Deo nisi hic alienigena.* Similiter: *Mulier Samaricana, Joann. 4.* reliquit hydram, & abiit in Civitatem, & dicit hominibus: *Venite, et uidete hominem, qui dicit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?* Ex cœsiare autem illa mulier credidit ei cum propter verbum mulieris testimonium perhibentis.

Tenen quoque prædicti Ægyptii dextera manu vasa, ut ad Ecclesiam confundentes sancto Baptismo laventur, & vasa cordium ipsorum sancta fide repleantur, ad Rom. 2. *Unicunque sicut Deus divisit mensuram fidei:* Unde D Prosper de Vocatione Gentium ait: *Paulus vero Apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis predicat.*

De prædictis Ægyptiis, & aliis Gentium populis aridis, & mendicis omni salvaticauxilio, quod efficiunt aqua Baptismi, & aliorum Sacramentorum reficiendi, prophetavit Isaías cap. 41. *Egeni & pauperes querunt aquas, & non sunt: lingua cornu si- nister.* Ego Dominus exaudiām eos, Deus Israël non dereliquerām eos. Aperiām in supernis collibus flumina; & in medio camporum fontes: ponām desertum in stagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.

Præterea iidem Ægypti ministri, & Sacerdotes Christi facti sunt; ut ex Stola Sacerdotali circundata ad peccatus istorum in forma Crucis instar celebrantium Sacramentorum: isti inquam, ut ministri Christi, & dispensatores ministeriorum Dei, non solum habent in manibus vasa ad propriam ablutionem culparum; verum quod ex fonte, qui Christus est, aquas, quæ supereffluunt, dispergant requirentibus Laicis, ut flagitia camis diluantur, & incendiaria extinguantur, ex Divo Ambroso citato. Et ad hoc postea videntur aspergilla in vasis penes fontem; ut per illa effundant Sacerdotes aquam super populum, & Gentes, quas Christus invitat, dicens Joann. 7. *Si quis sit in veritate ad me, & bibat, flumina de ventre ejus fluent, neque vivet.* Similiter Joann. 4. *Qui bibet ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sit in aeternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fieri in eo fons aqua salientis in viam aeternam.* A quæ istæ illæ sunt, quæ ex fixis clavorum, & latere Christi profluxerunt. Isai. 12. c. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Nec mirum, quod cum gaudio sumantur, quoniam bibentes ex illis præ dulcedine inebriabuntur. Psalm. 22. *Calix mens inebrians, quam præclarus est.* Et idem Prophetæ: *Inebriabuntur ab ubertate domus sua, & torrente voluptatis potabis eos.*

Aliudmirabile hieroglyphicum Crucis consideravit prædictus Bosius in dict. Num. 9: tract. de Cruce lib. 5. cap. 10. nempè figuram Crucis supra caput volucris, quam Nycticoracem Græci, & Bubonem Latini appellant, ut est expressum in Obelisco

Læteranensi. Etenim sicuti hoc animal ab hominibus, & ipsis etiam avibus deluditur, & odio habetur; ita quoque Christus Rex noster à Gentibus, & à Judæis; unde in Christi persona clamat Regius Propheta Psalm. 21. *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis,* & hoc idem intellexit in Psalm. 101. secundum expositores, dum dixit: *Factus sum sicut Nycticorax in domicilio.*

Hujusmodi sacratissima mysteria Incarnationis, Crucis, Passionis, & Mortis suæ, voluit Christus pro salute Hebræorum fuisse indicata illis sub umbra figurarum in sacris codicibus; ita Gentibus, & præsertim Ægyptiis abscondi voluit in hieroglyphicis, & symbolis eorum vanæ, & falsæ Religionis: & hoc usque in tempus plenitudinis gratiarum, quo hæc Apostolis, & Sanctis suis revelavit, unde Doctor gentium ad Coloss. i. *Mysterium, quod absconditum est à seculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, quibus voluit Deus nos as facere divitias glorie Sacramenti hujus in Gentibus.* Quæ verba exponens sanctus Ambrosius inquit: *Mysterium, quod latum à seculis, modo revelatum afferit, id est, tempore Apostolorum ostensum;* quia & Gentes admittenda essent, sine circumcidione carnis ad fidem.

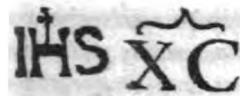
*ab Cru-
cis symbo-
la.* Non solum venerandum Crucis, seu Christi signum inter Ægyptiorum hieroglyphica consueverat apponi: verum etiam ab aliis quoque Ethnicis ignoranter olim usitatum fuisse. Ea nota, ut probè scimus, est littera X, quam P, interde-

 cat. Etenim in plerisque Ptolemaeorum ærcis numismatibus, non semel extat; ac etiam in Collaribus fugitivorum hanc notam imprimi consuevit; in Moneta siquidem ante Christum percussa potuit significare compendiaria ratione nomen alicujus, qui monetam cuderet; exempli gratia Chrysanthis, Chrysippi, & similiūm. Et hoc docet Pignorius in eruditissima sua epistola 24. Quodque longe ante Constantini tempora fuerint quoque in exercitu Romanorum Gentilium alia militaria signa, quæ signum Crucis exprimerent; ut Romæ, & alibi cernere licet in multis trophyorum imaginibus, & alius antiquis monumentis; refert post alias Baron. ad ann. 312. ubi Spondanus. num. 4.

At vero Magnum Constantinum Augustum ex illo veteri usu transtulisse hanc notam ad hunc pium & sacrum, tum in propriis nummis, tum etiam in Galea, & Labaro, & ex promiscuo monetarum usu potuisse existere hanc notam, cum infraeiam abrogaverit supplicio crucis; ita ut post Constantinium solum nomen Salvatoris iudicaverit; ex scriptoribus Ecclesiasticis constat: nec novum est, multa in suppledilectione Christianam, ut ita dicam, fuisse inventa, quæ alias profanitatem suboleverant. Crux ipsa, quæ nunc exornat Imperantium frontes, fuit olim ignorariæ theca, & servilium suppliciorum epitome. Divertit deinde ad figuram rectam Crucis ab illa veteri Decussata in hanc formam, me habeo, ac etiam servo. ut nummi veteres praeficerunt; quos apud Lucernam fictilem hac quoque nota signacuravi, cap. 42.

Hanc arcannam nominis Dei, & Christi scribendi rationem ad Latinam quoque Ecclesiam traductam monstrant sequentia Monogrammata Christi, videlicet.

Cæterum

Ceterum non solum litera X, quam P, interfecat, sed unica etiam littera X spectatur in ecclēmētēris : nempe hac littera X nomine Christi significari, seu Crucis, qualem efformavit Jacob; cum Josephi liberis benedixit, *manibus transversis obligatis inter se*, ut loquitur Tertullianus de Baptismo cap. 8. Illud quoque argumento est, quod Julianus Apofata propterea Ofor X à Christianis Antiochenis dicitur est (ut ex libello, qui Milopogon inscribitur, apparet) quia Christi erat juratus hostis. Quid vero aliud duarum linearum ista Decussatio, nisi figura Crucis? Huc accedit locupletissimum Justinī Martyris testimonium: Is enim in Apologia secunda cum Platonem verba hæc de Filio Dei à Moše accepta in Timao protulisse diceret: *Decussavit enim in universo: Decussationem figuram Crucis esse affirmavit.* Et hanc sanctissimi viri interpretationem sacrosanctæ Cruci non mediocriter faventem, ut Platonicæ Philosophiæ hortos Mosaicis fontibus irrigatos doceat, cur valde suspiciamus?

Ipsa quoque littera Tau Crucem denotavit, ut proinde rectè Origenes, aliique veteres Patres locum Ezechielis cap. 9. de signo frontibus impresso ad Christi Crucem aptaverint. Itaque Tertullianus in Marcionem, lib. 3. cap. 22. de eodem Ezechielis loco agens, ajebat: *Ipsa enim littera Gracorum Tax nostra autem T, species Crucis, quam ostendebat futuram in frontibus nostris apud veram & Catholicam Hierusalem.* Est præterea verissimum Hieronymi testimonium sic scribentis in dict. cap. 9. Ezechielis: *Antiquis Hebreorum litteris, quibus usque hodie utuntur Samaritani, exvenia Tau littera Crucis habet similitudinem.*

Et hæc quidem haec tenus de salutari Christi nominis, & Crucis nota, quam regis admodum, ut habet Rufinus lib. II. cap. 19. *Alexandria unusquisque in posticis ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingebat.* Et in 2. Synodo Ephesin. act. 4. habet: *In communi domo, in qua multa fuerint habieacula; ad se in singulis habitaculis veneranda Crucis Imago.* Addit S. Augustin. in Psalm. 33. *Imperii Reges signum Crucis Christi in fronte jam portant, pretiosius signum, quam qualibet gemma Diadematis.* Et addit Hieronymus ad Lætam: *Vexilla mulierum Crucis insignia sunt: Regum purpuras, atque ardentes Diadematum Coronas pasibiles Salvatoris pectora decora.* Crucis signum ex lucis fulgore figuratum oranti Constantino apparuit, cum inscriptione: IN HOC VINCE. Unde ad illius effigiem vexillum suum, quod Romanī Labarum appellant, fabricari curavit. Eusebius in vita Constantini lib. 1. & nos infra cap. 4. delineari curavimus fragmentum columnæ ab Antonio Ethnico Imperatore erectæ, in qua milites Christiani per signum Crucis in suis scutis impresum (ut adhuc Romæ ad fiduci nostræ testimonium intuentibus apparet) victoriam miraculosè à Marcomannis reportarunt. Ejusdem sanctæ Crucis signum atramente in frontibus Turcarum pictum, eos (quantumvis infideles) à pestis contagio præservavit, ut est apud Nicophorūm Callisthum: & Alcuinus lib. 18. de divinis Officiis dicit in die Parasceves in omnibus Ecclesiis præparari Crucem ante altare, & adoratam deosculari, Pontificem deinde, Presbyteros & Diacones, ceterumque inde populum. Chrysostomus homil. 55. in Matth. hortatur:

DE VETER. SACR. CHRIST.

Ut in penetralibus, & in parietibus, & in fenestrīs, & in fronte quoque ac mente, magno studio Crucem inseramus. Crucifixi imaginem in medio templi poni solere indicant Lactantio adscripta carmina de Passione Domini.

Quisquis ades, mediisque subis in limina templi,

Siste parum, insontemque tuo pro crimine passum

Respic me; me conde animo, me in pectore serva.

Quod spectat, quod concionatus est Ambrofius serm. 55. veluti malum in navi Crucem erectam esse in Ecclesia, quae inter saeculi naufragia servatur in columnis, & generaliter inquit sanctus Maximus serm. 53. Ecclesia sine Cruce stare non potest.

De signo Crucis in fronte. Constat præterea etiam priscos Fideles frontem signaculo Crucis semper trivisse ex sancto Ambrosio serm. 44. *Surgentes gratas agere Deo debemus, & omne diei opus in signo facere Salvatoris.* Cyrilus Catech. 4. & 13. *Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & stans, & sedens, & loquens, & ambulans, & in omni negotio tuo.* & infra: *In fronte fidenter signaculum Crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus Crux fiat; in panibus comedendis, & in poculis bibendis; in ingressu, & egressu ante somnum recumbendo, & resurgendo, eundo, & quiescendo: magna haec est custodia.* Et D. Hieronymus epist. 22. ad Eustoch. *Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat Crucem.* Tertull. de Corona militis cap. 3. *Ad vestitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conversatio exercet; frontem Crucis signaculo terimus.* Et quod Parentes supplere teneantur propriis Infantibus, quando hoc signum sibi imprimere non valent; Chrysost. homil. 12. in 1. ad Corinth. *Prinsquam hoc signum possit Infantulus manu propria facere, vos ipsi Crucem ei imprimite.*

Refert præterea Tertull. in Apolog. Christianos dum orarent, manibus expansis utique ad similitudinem Crucifixi in Cœlum suspendisse; ut nos infra c. 4. dicemus. Tuigitur, ut habet Cyrilus Hierosolymitanus Cateches. 4. manifeste signe Crucis in fronte. Huc pertinet illud Prudentii in vi. hymno ante somnum.

Fac cum vocante sonno

Castum petis cubile,

Frontem, locumque cordis

Crucis figura signe: *Crux pellit omne crimen: &c.*

Dæmones pellit. Etenim maxime hoc sanctissimum Crucis signum salutare est; ut Dæmones procul fugiant, eorundemque suggestiones diluantur: quoniam ut inquit Hieronym. de Nativit. *Hoc signum Diabolus contremiscit, qui aurea Capitolia non timet: qui contemnit sceptra regalia, Caesarum purpas; Crucem timet.* Et Origen. homil. 6. in cap. 9. Exod. *Quid timent Dæmones? quid tremunt? sine dubio Crucem Christi.* Ad quod respiciens Theodoret. in Psalm. 43. explicat verba illa: *In te inimicos nostros ventilabimus; & in nomine tuo spernemus insurgeos in nobis.*

Exemplum illustre, quod nulla exceptione submoveas, apud Nazianzen. orat. i. in Julianum; refert Apostamat Imperatorem cum magicæ arti operam daret, à vencifcis deductum in abditas sedes, ut mysteria illic perageret tenebris digna. Illic vero

vero cum umbris & adventantium spectrorum tumultu terneretur, memorem adhuc Christianæ, quam nuper reliquerat disciplinæ signo Crucis in se armasse: Abscessisse subito spectra, quievisse tumultum: neque tunc impios illos potuisse resuas, tanta virtute turbatas, instaurare.

At non minori dignum admiratione, quod refert Gregorius Magnus lib. 3. Dialog. cap. 7. de Judæo, qui ex Campaniæ partibus Romanam veniens; cum per Fundanum territorium transisset, & diem cerneret vesperascere, & quo declinare posset, minime reperiret, ibique in quodam Apollinis templo remansit. Qui ipsum locellius sacrilegium pertimescens; quamvis fidem Crucis minime haberet, signo tamen se Crucis munire curavit. Nocte autem media ipso solitudinis pavore turbatus, pervagil jacebat, & repente conspiciens vidit malignorum spirituum turbam, in obsequium cujusdam, qui cæteris præerat: & dum idem singulorum spirituum sibi obsequentium actus discutere cœpit, quatenus unusquisque quantum nequitia gesisset, inveniret: cumque singuli quid operati fuissent, contra singulos exponerent; unus in medium profiliat, qui in Andrea Episcopi Fundani animum per speciem fœminæ quæ in Episcopio ejus habitabat, quantam tentationem carnis commovisset, aperuit: tunc malignus qui præerat, spiritus subdidit, tantum sibi factum lucrum grande, quantum sanctioris viri animum ad lapsum perditionis inclinaverat. Cumque Judæus hoc pervagilans cerneret, & magnæ formidinis anxietate palpitaret; ab eodem spiritu, qui cunctis illic obsequentibus præerat, jussum est, ut requirerent, quisnam esset ille qui jacere in templo eodem præsumpsisset. Quem maligni spiritus subtilius intuentes, Crucis mysterio signatum viderunt, mirantesque dixerunt, *V. v. v. vacnum, & signatum.* Quibus hoc renunciantibus cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit. Judæus vero qui hæc viderat; illic ad Episcopum perirent, eidemque prædictam illius temptationem aperuit. Quod agnoscens Episcopus ad terram protinus in orationem dedit, moxque de habitaculo suo omnem feminam expulit: Judæum vero aqua Baptismatis emundatum ad sanctæ Ecclesiæ genitium perduxit. Hæc latius D. Gregorius.

Nos autem hanc sanctissimam Crucem, divam Helenam imitantes, conquiramus, & corde veneremur; ut signo filii Dei, quod apparebit in Cœlo, suus sit honos.

C A P. II

De sacris Imaginibus nascentis Ecclesiæ.

Cultus sacris Imaginibus debitus, quamvis ab Arianis, Iconoclastis, & aliis recentioribus Hæreticis fuerit diversis temporibus impugnatus; contrarium tandem restitut & docet Catholica Ecclesia ex sacra Scriptura, Conciliis generalibus, & Sanctorum dictis. Hoc tamen advertendum, ut docet Tridentina Synodus sess. 2. decret. 2. *Honos, qui eis exhibetur (ut potè Imaginibus) refertur ad Prototypa, quæ illæ representant; ita ut per Imagines quas osculari, & coram quibus caput aperiatur, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum ille similitudinem gerat, veneremur.*

Habe-

DE VETER. SACR. CHRIST.

Habetur igitur ex præcepto Dei ad Moysen de effigie Cherubim Exod. 25. *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi: utrumque latus Propitiatoriū tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus, &c. de quibus Cherubim hallucinatur Joseph Antiquit. Animalia volucria, specie nova, à nullo unquam hominum confecta.*

Præterea Numer. cap. 21. vers. 8. loquutus est Dominus ad Moysen: *Facer pentem aneum & pone eum pro signo. Fecit ergo Moyses serpentem aneum, &c. Quas Imagines ex ore Dei formatas, quis unquam impugnare audebit?*

Confirmatur talis cultus ex Concilio Niceno in Anathematismis tom. 3. act. 7. *Nos venerandas Imagines suscipimus, nos qui secus faxint anathemate percellimus; Qui cunque sententias sacrae Scriptura de Idolis contra venerandas Imagines adducunt, Anathema: Qui venerandas Imagines Idola appellant, Anathema.* Porro beatus Basilius ex Apostolorum traditione processisse sacrarum Imaginum venerationem inquit, *Historias Imaginum illarum honoro & palam adoro: hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum.*

Quod autem motus animæ ad Imaginem sit relativus ad rem imaginataim , divus Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 19. *Cum autem per vim illuminatricem intendimus oculos in pulchritudinem Imaginis Dei invisibilis, per hanc supervehimur ad pulcherrimum spectaculum archetypi &c.* Excitant enim Imagines affectum in pectoribus Fidelium, qui illas aspiciunt, ut de se confitetur S. Gregorius Nyssenus orat. i. de juvandis Pauperib. ibi: *Vidi sapientis inscriptiones Imaginum, & sine lacrymis pertransire nequivi; cum tam efficaciter pictura obtutibus meis proponeret historiam. & infrà. Efficaces sunt Imagines in commovendis inspectorum cordibus; dum in eis quis contemplatur exemplaris Divinitatem, aut quamlibet virtutis sublimitatem.* Et quantum adjumentum conferant Imagines sacrae, consentit Beda de Templo Salomonis cap. 19. his verbis: *Imaginum aspectus mitem compunctionis solet prestare contuentibus, & eis qui litteras ignorant, quasi vivam Dominicæ historię pandere lectionem.*

Sed omisis hujusmodi auctoritatibus, ut passim est studiosis intueri; Refragari non videtur cultui sacrarum Imaginum Concilium Elibertinum cap. 36. his verbis: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere; nec quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur.* Quoniam Concilium illud Provinciale fuit non Generale, nec à sede Apostolica approbatum, ut aliqui dicunt: vel ut à Sandero respondetur lib. 2. de Orat. cap. 4. & à Turriano lib. 4. Dogmatum, dictum Decretum processit tempore, quo Christiani ad mortem persequebantur; qui cum s̄pē fugere cogerentur; & ne Sanctorum Imagines permanentes in manus Gentilium & Hæreticorum incurrerent, & ab eisdem conculcarentur; propterea Concilium prohibet illas in parietibus Ecclesiarum pingi: & idem videtur sensisse Azorius part. 2. lib. 9. cap. 7 & Card. Belalmin. de Imaginibus lib. 2. cap. 9.

De Radiis seu Dia- demate. Prædictas Sanctorum Imagines confueverunt etiam prisci Fideles effigiare capitibus radiatis instar solis, quod refert Abdias, de Histor. Apostol. lib. 5. processisse à magna quadam luce: quæ apparuit circa caput sancti Joannis Evangelistæ

versus

verius finem illius vita (quod etiam in aliis Sanctis evenit post mortem) ostendens in hoc Deus gloriam, qua ipsi fruuntur in cœlo : Matth.c.13. *Fulgebunt iusti sicut Sol in regno Patri mei.* Ac etiam eisdem splendor ille competit, quoniam opera eorum à Spiritu sancto Soli assunlantur, in Ecclesiast.c.17. *Opera eorum velut Sol in conspectu Dei.* Ut ex hoc à Christo illi nominentur, Matth.c.5. *Vos estis lux mundi:* & infra : *Luceat lux vestra coram hominibus.* Aliis vero Sanctorum Imaginibus quoque apponebant capiti Diadema, quod est Circulus sphæricus instar coronæ, symbolum Regni, & Imperii, ut in Cantic. cap.3. *Videte Salomonem in Diademate.* & apud Isaiam cap.62. *Diadema Regni in manu Dei.* Quorum supremum est illud Beatorum in Empyreo : Sapient.c.5. *Infini autem in perpetuum vivent: ideo accipiant Regnū in de- coru, & Diadema species de manu Domini.* Et propterea Sanctorum Imagines sic effigiantur, ut in Sapient. cap.18. *Magnificentia tua in Diademate capitis illius sculp- pietas.* Et hoc etiam voluit Molanus de sanctis Imaginibus lib.2. cap.4.

Bene verum est præter mysteria, quo ad originem fuisse sumpta prædicta ab insignioribus Ducibus, & Heroibus, quibus Coronæ & Diademata imponebantur propter egregiam eorum virtutem in bello: & Imperatores Romani de novo electi, quo ipsum non poterant se conferre, transferebant hujusmodi eorum Imagines, ut illis debitus cultus præstaretur, ut refert Card. Bar. ad annum 603. ubi Spandanus num. i. qualis cultus multo magis est debitus Sanctis in gloria propter devictos ho- fites Diabolum, Mundum, & Carnem: ut nos etiam diximus in lib. de Veteribus Æ- gypt. Ritibus cap.26. de Circulo, seu Diademate.

Sed ut deveniamus ad particulares Imagines, quas prisci Fideles etiam symbo- licè persape exprimebant.

Christus variis symbolis exprimebatur, præsertim litteris A & Ω, ex quibus enumerum principium & finem esse intelligimus: modo Agni, ad cuius pedes va- sculum apponitur, & Crucem gestantis; ut in cœmeteriis & antiquis lapidibus il- lum expressum vidimus supra. Etenim B. Paulinus epist. 5. ad Severum inquit : *Ipsus Agnus & Pastor est; qui pro omnibus suis Pastor, & pro Pastore us suis Agnus oc- cu- ni est. Ipse enim Dominus hostia omnium sacerdotum est, qui semet ipsum pro omnium reconciliacione Patri libans, victimam sacerdotis suis, & sacerdos sue victimam fuit.* Quod etiam indicasse videtur Canon. 82. textæ Synodi his verbis: *Ergo antiquas figuræ & umbras, ut veritatis signa & presignationes Ecclesia traditas amplectentes; gratiam preferimus & veritatem.* Iisdemque planè verbis in septima Synodo Hadrianus Papa Primus in epistola ad Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum Imagi- nem Christi sub Agni forma laudavit, & amplexus est; sicuti etiam verum Pisto- rem mirabiliter, & cum affectu Deus promittit Christum, & cum eo pacem per E- zechielem, cap.34.

Præterea Columba imago, qua Spiritus sanctus pingi solet, approbatur; ete- *Spiritus* niam Columbas aureas, & argenteas super divina lavacra, & altaria appensas legi- *santius.* mus. Id reperitur in septima Synodo contra Iconomachos. In ejusmodi Columba super altari Eucharistiam assertivavit Basilius Magnus, teste Amphilochio in vita

ejusdem Basili. Quam consuetudinem Ecclesiæ primitivæ servandi sacrum Christi corpus in ejusmodi Columbis suspensis super altari; ego quoque annis præteritis vidi servatam in plurimis Ecclesiis Galliarum Regni, & præsertim Lutetiae Pariforum. Meminit ejusdem picturæ semel ac iterum S. Paulinus in carminibus duodecimæ epistolæ: meminit Baronius ad annum 57. suorum annalium, ac demum Joannes Molanus de historia sanctorum Imaginum lib. 2. cap. 8.

Ac etiam quoniam Columbae imagine Spiritus sanctus pingitur, non modo simplicitatis est typus, ut dicebat Dominus: *Estote simplices sicut Columbae*. Matth. 10. sed & puritatis. Concordia quoque, & Charitas ex Columbae ingenio consideratur: sic loquitur Divus Cyprian. lib. de Unitate Eccles. lib. 6. *In domo Dei; in Ecclesia Christi unanimiter habitant, concordes, & simplices perseverant: ideoque in Columbas venit Spiritus sanctus, qui simplex, & latum est animal, non felle armatum, non mortibus savum, non unguium laceratione violentum.* Et mox: *Hec ipsis in Ecclesia noscenda simplicitas, hac charitas obtinenda, ut Columbas dilectio fraternitatis operatur.* Et sanctus Chrysostomus in homil. in Matth. Ideo à Spiritu sancto speciem Columba suscepit, quoniam pra omibus animanib[us] hac cultrix est charitatis.

Num. 10. Imago Christi. Imagines profecto Christi, quæ sub humana forma illum in cœmeteriis, & chis, tabulisque lapideis nobis designant: valde frequentes sunt, quibus representantur gesta, & miracula per Christum Servatorem nostrum in hac vita mortali. Sed omissis, quæ Antonius Bosius in eruditissimum suum opus, *Roma Sotterranea*, concessit; referam solum contenta in lapidea tabula, quæ ad manus meas pervenit ex hæreditate Martii Milesii, plurimi partibus lacerata (& forsan ab Hæreticis) quam ego restaurandam curavi, & hic delineatam apposui.

Exprimuntur primum in ea illi, qui offerebant parvulos, ut tangeret illos Jesus, qui ait illis: *Sinete parvulos ad me venire*. Matth. 19. Luc. 10.

Succedit deinde mulier, quæ laborabat fluxu sanguinis, & retro tetigit simbriam vestimenti Jesu, ad quam ipse dixit: *Fides tua te salvam fecit.* Matth. 9. Luc. 8.

Extat præterea probatica Piscina quinque porticus habens, ubi ad hominem languidum dixit Jesus: *Via sanus fieri? tolle grabatum tuum, & ambula*, & statim sanus factus sustulit grabatum, & ambulavit. Joan. 10.

Demum Christus insidens Afinæ ingrediebas Hierusalem, & turba prostravit vestimenta sua in via, cædit ramos de arboribus, & clamat, Hosanna filio David. Matth. 21.

Prædictæ Icones in meo marmore; sicut & alia plurimæ à D. Antonio Bosio congestæ in opere suo, *Roma sotterranea*, Symbolum erant Resurrectionis. Et omissis, quæ reperiuntur de Jona in ventre Cœti, Lazari resuscitati, cum aliis similibus: consideremus duo solum in meo lapide. Primo, cum Christus dixit Languido, *Via sanus fieri? tolle grabatum tuum, &c.* unde sanctus Ambrosius in Lucam cap. 5. *Hec loco plenaria spem resurrectionis ostendit, qui mentis vulneribus, corporis que*

que sanatis, peccata donas animarum, debilitatem carnis exclusit. Hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamvis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere; tamen multo divinus est resurrectionem dare corporibus. Quandoquidem ipse Dominus Resurrectio est.

Secundo considereremus in nostro marmore Christum insidentem Afinæ, & ingredientem Hierusalem in triumpho: de quo Hidelbert. Cenoman. De Christi benef. in Biblioth. Patrum tom. 5. Porro beatus ille introitus (nempè in cœlestem Hierusalem) designatur per pueros Hebreorum; Designatur per eosdem Resurrectio Dormientium in sanctam Civitatem. Hebreorum pueri Resurrectione vita denunciantes, cum amis palmarum clamabant: Osanna in excelsis. Quid fratres charissimi, aliud Responsorio presenti decantatur: quam futura Resurrectionis qualitas, quam captivitas, & membrorum beatitudo sempiterna?

Sed omnium longè frequentissima, ultraprædictam tabulam, est Imago Pastoris, qui ovoidaliam in humeros suos sublatam reportat ad ovile. Hac nempe imagine, ut potè, quæ summam Domini nostri misericordiam oculis mortalium subjicit, valde capi visi sunt Veteres Christiani, considerantes quoque verba illa Salvatoris Amoris plena: *Ego sum Pastor bonus, et pro oviis meis pono animam meam.* Joann. cap. 10. Hanc eandem Christi Pastoris imaginem in sacris Calicibus insculpi consuevisse, qua Sacerdotes admonerentur Divinum illum Pastorem insculpi debuisse in corde, refert Tertullianus de Pudicitia cap. 6. & 10. & Baronius anno 57. ubi Spondanus num. 34.

Refertur per Eusebium lib. 7. cap. 14. quod mulier, quæ sanguinis fluore labans, tacta fimbria Salvatoris, sanata est, Christo statuam ex ære fusam, quæ ipsius effigiem repræsentaret; & scribit ex eadem materia statuam mulieris genibus Christi provolutæ, palmasque suppliciter tendentis: sub pedibus autem statu Dominice herbam ex crescere, quæ omnium morborum curationes exhiberet. Hanc statuam Julianus Apostata deturpavit, suamque ejus loco posuit; quam fulmen de caelo circa pectus porsecuit. At Christiani postea fragmenta illius Dominicæ cum collegissent, in Ecclesia posuerunt, ubi etiam adhuc custoditur; ut ait Sorenus lib. 5. hist. Ecclesiast. cap. 4. & alii relati à Molano de sanctis Imaginibus lib. 2. cap. 4. ubi multa, & refert Baronius anno 31. & ibidem Spondan. num. 27.

Imaginem suam Christus ad Abagarum Edessæ Regem misit, non manufactam; quæ magno honore apud posteros habita est, & ejus virtute hostes profligati. Baron. in annum 31. ubi Spondan. num. 23. quæ hic Romæ in Ecclesia Monialium sancti Silvestri de capite religiosè scrvatur. Extat quoque in Vaticana Basiliæ Imago Christi impressa sudario, quo Veronica faciem ejus abstersit; de qua Baron. in annum 34. ubi Spondan. num. 42.

Nec non in Taurinensi Civitate adhuc extat Sindon, quæ delibuta unguento Christi Corpus involvit, cuius figuram repræsentat, ut refert Baron. ann. 34. ubi Spond. num. 42.

Christi

*Deipara
Image.*

Christi Domini nostri Imaginibus proxima est Imago Deiparæ Virginis Nostre super omnes Angelos exaltatæ; cuius Imaginem à Luca depictam esse, non est à Niccephoro, aut Metaphraste natum, sed ante mille annos, hanc Imaginem à Luca effectam esse, tradit Theodorus Lector, dum ait in initio Collectaneorum: *Paulchervia Endocia Imaginem Matri Christi, quam Lucas Apostolus pinxerat Hierosolymis:* Ex prædicto Molana lib. 2. cap. 9. referente varia hujusmodi exemplaria. At ego quoque antiquissimam ex ebore sculptam habeo figuram Deiparæ Virginis gestantis filium Jesum Christum.

*Angelo.
num.*

Imaginiæ Angelorum à Vetusitate observatas, quis nescit? In lege Exod. 25. Deum ipsum iussisse sanctorum Angelorum Imagines, & fieri, & in ipso Templo sacrario asservari? *Duos, inquit, Cherubim aureos, & productæ facies ex utraque parte oraculi, respiciantque se munero versis uulnibus in propinquitorum: ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimoniis, cuncta mandabo per te filius Israel.* Sed & Salomon postea 3. Reg. c. 6. *Fecit in Oraculo duos Cherubim de ligno Oliværum, posuitque Cherubim in medio Templi interioris, et exinde eos anno.*

Angelorum effigies formantur, quamvis incorporeales sint: repræsentantur facie Juvenis, ut denotetur eorum puritas, & immortalitas: apponuntur iisque alæ; ut apprehendatur Angelos esse spiritus, & intelligentias puras; qui absque discursu currunt ab antecedenti ad consequentiam, & à primis propositionibus ad remotissimas conclusiones. Hinc Nazianzenus in laudem Heronis inquit: *Angelis enim, cum corporeo modo informantur, candida vestu, atque hilari, &c. porrecta facies tribus solet; ad designandam, ne fallor, natura illorum prius aetatem.* Et D. Chrysost. homil. 3. de incomprehensibili Dei natura refert, quod ad demonstrandam eorum velocitatem in operando, & obediendo mandatis Dei, alæ apponantur eorum figuris; sicuti hominibus se sèpius prebuerunt.

Angelorum vocabulum nomen est officii non naturæ: refert D. Greg. Mag. homil. 34. in Evang. quod cœlestes illi Spiritus semper quidem sint Spiritus; sed Angeli solum vocantur, cum per eos aliqua nunciantur: Hi autem, qui minima nunciant, Angeli: qui vero summa, Archangeli vocantur: Qui etiam privatis nominibus consentur, ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Michael namque, *Quis ut Deus*, interpretatur; ex ipso actu prælii cum Diabolo, dabit intelligere, nullum posse facere, quod non prævaleat Deus, Gabriel *Fortudo Dei* nuncupatur: illum namque nunciare veniebat, qui ad debellandas aëreas potestates humiliis factus est. Raphael *Medicina Dei* nominatur, cum tenebras cœxitatis Tobiæ terserit.

Et quam verè assistant nobis Angeli prædicti: hoc non Sanctis modo; ut etiam Origenes homil. 8. in Jeremiam inquit: *Omnis hic Angelus, cum quibus versamus in terra, gaudet, quando justè agimus; quando peccamus, lugens;* sed etiam Gentilibus hoc cognitum. Eusebius Cæsariensis de preparat. Evangel. lib. 13. cap. 7. inquit: *Angelum unicusque ad custodiam divinitus datum dedicimus.* & Plato scribere hoc non dubitavit: *Quoniam, inquit, omnes anima sorte uenient modum elegere;* ordine.

ordine ad sortem suam progrederuntur moxa à Demone, quem singula sortita sunt, qui ad custodiendam hanc usum, & ad perficienda, quae elegerant; una cum eis mittitur. Hoc ipsum credo Sacrae etiam significasse, cum à Damone quodam sapienti gubernari se dicerit.

Joannes Præcursor Domini subjungendus est. Habetur ex Damasceno in Ioannis Silvestro, quod Constantinus Augustus fontem sanctum construxit, in quo, & Baptista baptizatus est, & in labro fontis Agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pendente libras triginta: ad dextram Agni Salvatorem ex argento purissimo: in leva Agni beatum Joannem Baptistam ex argento; adscripto hoc titulo: *Ecce Agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi;* gravem libras centum. Canon. 8z. synod. in Trullo, inter alias Venerabiles Picturas Agnus, qui digito Præcursoris demonstratur, depingitur. Tarasius in Confessi. fidei sua act. 3. synod. 7. Decreto eiusdem tradidit quoque Canones recipio, in quo affiguntur quibusdam in picturis Agnum digito Præcursoris demonstratum effigies. Et Molanus de sanctis Imaginibus lib. 3. cap. 20. Pingitur cum Agno: & ut clarius etiam effigietur; Animali bruto Agno appingunt nonnulli ad caput aureolam, sive Coronam Sanctorum, & in humeris verbum Crucis.

De Picturis Apostolorum Petri & Pauli scripsit Eusebius lib. 7. hist. Eccles. cap. 14. tales se prædictorum Apostolorum, & Domini nostri JESU CHRISTI Imagines vidisse ea specie, qua putantur fuisse; quas illis viventibus effigiatas, eas- lis Petri que ad posteros per manus venisse, refert etiam Baronius ann. 69: & ibi Spondanus num. 6. Habetur etiam tom. 1. Conciliorum in edicto Donationis Magni Constantini: *Interrogare coepimus beatissimum Papam Silvstrum, utrum istorum Apostolorum Imagines expressas habeat, ut ex ipsa pictura disceremus, hoc esse, quos revelatio docuerat.* Tunc idem Venerabilis Patri Imagines eorundem Apostolorum p[ro]pterea Diaconum suum exhiberi præcepit: quas dum ap[osto]lerom, & eorum, quos in somno videram, figuratos in ipsis Imaginibus cognovissem vulnus; ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum, eos esse, quos in somno vidiram. Idem refert Adrianus Primus in synodo Nicena act. 2. De Calvitie, quam Petro appingunt, habemus testimonium Clementis tom. 3. Concil. Hieronymi in Epist. 1. ad Galatas in illa verba, *Venit Hierosolymam videre Petrum. Non ut oculos aut genas, ut unquam e[st]is aspiceret, & utrum frontem vestiret coma; an ut Clemens in primordiis omni refert, Calvitiem haberet in capite.* Et in hoc consideratione dignum: Imaginum originem ex umbra Petri esse deductam, & inde earum venerationem, refert Baron. an. 34: ubi Spondanus. num. 77.

Cur autem Petrus cum durabus clavibus regni Cœlorum pingatur? quarum una aurea est, altera argentea? Dico per auream clavem intelligi potestatem absolvendi; per argenteam excommunicationis: hæc enim inferior est, illa nobilioꝝ. Ita Molanus lib. 3. cap. 21.

Additur quandoque tertia clavis in antiquissimis picturis sancti Petri, ut in imagine Triclinii Lateranensis per Leonem Tertium summum Pontificem ex-

tructi, de qua infra videbimus. Eto missa eorum opinione, qui volunt Celi, Terræ, & Inferorum potestatem Petro traditam; dicimus, ut denotetur per hanc tertiam clavem potestas, quam habet Ecclesia in suo visibili Capite dandi, & transferendi Imperia, ut fecere summi Pontifices Adrianus, Leo Tertius prædictus, & alii, quando expediens id fuit habitum: ut repræsentatur in dicto Triclinio Lateranensi.

Cur Petrus ad sinistram Pauli pingatur?

Est etiam Quæstio dudum agitata: Quibus de causis Paulus sæpe pingatur à dextris Petri? quod à prisca vetustate ad hæc usque tempora etiam est observatum in Apostolicis diplomatis. Inter cæteras una ratio est, quia dextera significat vitam cœlestem: sinistra autem temporalem; unde non immerito dexter locus Pauli tribuitur, qui vivens adhuc ad cœlestia raptus est, ubi arcana audivit, quæ non licet homini loqui; & ad Apostolatum vocatus à Deo jam glorificatus; ut ex epistola Petri Damiani ad Desiderium Abbatem, ac etiam Innocentius Tertius serm. de Evangelistis: Guilielmus Durantes lib. 7. Rationalis cap. 44. & alii. Altera ratio, quod Petrus à sinistris collocetur; ut inde documentum sumamus summum Pontificem humilitate decoratum esse oportere; sicuti ipse Petrus fuit. Tertia ratio adducitur: dum Paulus Petro præponitur, significari potest, hos Apostolos esse æquales meritis, quodque de ipsis nihil debeamus sentire diversum, quos & electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales: nam & scriptura æqualitatem ingerit Filium, & Patrem significat, dum Filium afferit ad dextram Patris sedere. Quarta adducitur ratio per Cassianeum in catalogo Gloriarum mundi; Petrum in sinistra collocari, quia pars læva, seu sinistra, pro digniori in Divinis, seu sacris apud antiquos est habita, ut ex Varrone de lingua Latina: etenim quamvis in progressu pars dextra sit nobilior; tamen in consilio dicitur præcedere is, qui sedet in parte sinistra; ubi Paulus stat à dextris Petri, qui erat Pontifex. Et sic etiam servabatur in Concilii universalibus, ubi Legati Apostolici sedebant à sinistris aliorum Prælatorum, ut bene refert, & sequitur Baronius occasione Concilii Niceni sub anno 325. & ibi Spondanus in epitome num. 17. & seq. ac etiam idem Baronius sub anno 451. & ibidem Spondanus num. 13. occasione Concilii Chalcedonensis.

Quoniam recentiores Hæretici maximè deludunt alias ex sacris Imaginibus: easdem hic-nos proponere in testimonium veritatis non erit molestum.

De S. Antonio.

Et primum circa figuram D. Antonii Anachoretae; de hac afferendum: ut Ignis, Sus, Tintinnabulum, Tau, & cætera similia, quæ penes illius effigiem conspiciuntur: Hæc potius componunt Emblema, quam Historiam; unde mysticus sensus nihilominus in veritate rei permanet; cum sit anima Historiarum: siquidem mos erat antiquitus apud Orientales & apud Ægyptios potissimum; ut quod vellet ipsi docere, iudicem proponerent ipsis symbolis & hieroglyphicis. Hinc est ut *ignis* hujus Sancti proponat nobis divinum amorem, quo erat accensus: *Sus* ad pedes ejusdem Sancti, denotat sensuales voluptates, quas ille conculcaverat: *Tintinnabulum* vigilantiam, & assiduitatem in orationibus significat: Littera *Tau* supra humerum ejus, est signum Crucis Christi, nempè mortificationem JESU in corpore suo continuo

tinuo circumferentis: *Brachia & Crura* circa ejusdem figuram indicant donum
finitatis, quam miraculosè impetraverat fidelibus, qui spiritualiter seu corporaliter
erant percussi.

De sancto Christophoro similiter ejus *Astitudo* etiam hieroglyphico emble- *De S.
Christo-
phoro.*
matico proponit nobis magnitudinem cordis illius. *Puer* indicat amorem filii
Dei, quem ille in anima portabat impressum, & exterius etiam demonstrabat exhorta-
tionibus, actibus, & passionibus, charitate, & zelo plenis: *Torrens seu Fluvius* indi-
cat martyrium & tormenta, quæ sustulit in nomine JESU: *Virago* cordis ejus signi-
ficatur in *Palma*; cum hæc magis gravata extollatur, seu etiam hæc indicat signum
Crucis, ad quam innixus torrentem præsentis vitæ ille pertransiit.

Quanvis præfata allegoricè intellecta, ut plurimi voluere; nihilominus veri-
tas litteralis historiæ non rejicienda, quam Beda, Usuardus, & Ado in eorum Me-
nologiis descripsere septimo Idus Maji, & S. Gregor. Magnus in Registro lib. 8.
epist. 33. meminit Ecclesiæ, & Monasterii S. Christophori. Advertendum est ta-
men aliquos reperiri errores censura dignos in ejus historia: & inter alios irrepsit, ut
pro Decio Imperatore Dagus quidam sit positus: sub Decio etenim esse passum una
cum cæteris Christianis commilitonibus, constat ex veteri hymno sacro, qui legitur
in Breviario Toletano secundum regulam sancti Isidori, ut etiam refert Baron. in
annotatione ad Martyrologium 25. Julii. At hoc non impedit, ut quod supereft in hi-
storia, non sit authenticum: proderittamen maximè hoc nobis, si precibus ejus nos
erimus veri Christophores, ut potè quod nos, Filium Dei in corpore nostro circum-
feramus, sicuti ex verbo χριστοφόρος, nos hortatur Apostolus 2. Corinth. c. 4. ut etiam
nos docuit Cyrilus Hierosolymitanus Catech. 50.

De sancto Georgio supponendum, ut dixi, Orientales usos symbolis, & hiero- *De S.
Georgie.*
glyphicis; & propter ea Provincias, & Civitates, *Nympharum* effigie proponebant: *Draconis*
Diabolum forma: Sanctos qui fortiter pugnaverant, & sanguinem pro
Christo effuderant, indicabant per *Equisitem à Gratia Dei* delatum, tanquam ab
equo velocissimo, eundemque armatum; ut descripsit Apost. ad Ephes. cap. 6. scuto
Fidei, galea Salutis, lorica Justitiae, & gladio Spiritus, quod est verbum Dei. *Puella*
igitur genuflexa manibus expansis, necessitate impulsa: hæc Civitatem, seu Provin-
cam præbet, quæ sub patrocinium D. Georgii se confert, ut ab infernali Dracone
prævetur: ut simile de effigie, quam pingi fecerat Constantinus Imper. refert Eu-
lub. in vita ejusdem lib. 3. cap. 3. his verbis: *Quin etiam in tabula depicta, quam in
sublimi ante Palatii vestibula suspenderaat, se omnium oculis contemplandum proposuit,
salutareque Passionis in signe supra caput ipsius locatum in pictura exprimentum; ini-
timam autem, Et hostilem bellum, que Ecclesiam Des impiorum ty annide oppugnas-
set: in altum dimeram Draconis specie & figura describendam curavit.* Hoc totum
Idolatriam repræsentans per ipsum Constantinum submersam.

Possent alia etiam adduci ratio, qua Orientales pinxerunt Equitis forma Divum
Georgium: quoniam ad hunc illi reclamabant in corum expeditionibus, ut ad D. Pe-
trum Romani, ad D. Dionysium Parisienses, Hispani ad S. Jacobum &c.

Hic

DE VETER. SACR. CHRIST.

Hic Sanctus per ludibrium à Novatoribus Perseus nuncupatus : Hic est, & quo in Græco Menologio sub. 23. Aprilis: Metaphraſtes ejusdem vitam, acta & martyrium descriptis: Lippomanus in Latinum idiomā traduxit ex Cryptæ ferratae Bibliotheca ab autographo Pafciratis ejusdem beati Martyris famulo : Surius refert eadem acta tom. 2. Et advertendum hæc illa non esse à Gelasio reprobata; quinimo ab Orientali Ecclesia semper recepta. Venantius Fortunatus de hoc sancto Martye lib. 2. epigr. 13. inquit:

• *Carcere, cæde, fusi, vincis, & frigore, flammis
Confessus Christum, duxit ad astra caput;
Qui virtute potens Oriens in axe sepulcus,
Ecce sub occiduo cardine p̄t̄ et op̄m.*

Aymo etiam de rebus Francorum meminit de Reliquiis hujus Sancti, quæ reperiuntur Lutetiae Parisiorum lib. 2. cap. 25. & lib. 3. cap. 4. Sanctus Gregorius Magnus lib. 9. Registr. epift. 68. meminit etiam de reparanda Ecclesia dicti Martyris: faciunt etiam mentionem de Ecclesiis in honorem prædicti S. Georgii Procopius lib. 1. de Aedificiis Justiniani Imperat. Cedrenus in Epitome Histor. Paulus Diaconus lib. 6. cap. 5. de Gestis Longobardorum, & alii plurimi.

Dos. Hieronymo. Deludunt etiam Sectarii figuram sancti Hieronymi, cui adhæret Leonis imago; quamvis de illo in ejus vita, nec in scriptis ullum verbum reperiatur. De qua Molanus lib. 3. sanctorum Imaginum cap. 42. inquit: Significat Leo, quod secesserit Hieronymus in vastam Syriæ solitudinem; ubi quadriennium in lectione divinorum librorum, cœlestisque beatitudinis contemplatione consumpsit. Leonem enim Hieronymus Marco tribuit, qui Evangelium suum à solitudine incipit. Vox clamans in deserto &c. sanè Macario scribit Ruffinus lib. 11. cap. 4. quod Leōnē speluncam habuerit apud suam cellulam: Et ipse Hieronymus testis est mortuo Paulo Thebæo Principe Eremiticæ vitæ duos Leones ex interiori eremi parte currentes, ei humi pedibus locum sepulchri scalpsific.

Dos. S. Catharina & M. Quidam spiritus blasphemiarum Palladem, seu Calliope nominat gloriosam Virginem & Martyrem Catharinam: supponens ut Catholica Ecclesia ullam de illa attestationem non habeat pro servando honore illi debito, tam in Oriente, quam Occidente 25. Novembris. Respondemus primo cum Beda, & Adonc, in eorum Martyrologiis: nec non Menologium Græcum die 25. Novembris inquit, *Commemoratio sancte magnæ Virginis Catharinae.* Metaphraſtes ex Græcis prodidit in lucernam ejus acta, quæ reperiuntur etiam apud Lippomanum tom. 5. & apud Surium tom. 6. cadem etiam extant apud Abbatem Rabanum; ut regulit Molanus in annotationibus ad Usuardum; ubi ille affirmit quod pietas & devotione Populorum in Occidente erga hanc Sanctam maximum incrementum habuit ex subventione ad illius intercessionem in expeditione Terræ sanctæ. Quatenus aliquis error irreproscriptus in prædictis actis; ut potè quod nomen Mezentii vice Maximini fuerit appositum; non derogat hoc in eo quod superest veritatis in historia; nisi Oriens, Occidens, & totus orbis, ubi Christi nomen invocatur, de mendacio redarguantur. Extitit semper,

per, & etiam extat in præsens affluenter concurrere Vota, Donaria, Peregrinantes ad montem Syna, ubi corpus sanctæ Virginis Angelorum ministerio, ut illud Mosis, miraculose fuit sepultum: cuius devotio tanta est, ut non à Christianis solum, sed & Turcis & Barbaris in veneratione habeatur.

Sigibertus in sua Chronica anno Domini 453. & alii recentiores relati per Baroniūm in suis annotationibus ad Martyrologium 21. Octobris, & Surius tomo quinto, referunt historiam undecim milium Virginum, quam Sectarii apocrypham, & fictam supponunt. Advertendum tamen in exacta inquisitione prædictorum actorum nostra invenisse Baronium loco citato exactiore relationem, quam Gaufridus Episcopi Azafensis in antiquo Codice Vaticano, de Rebus Britannicis; & referens hic auctor, quæ gessit Maximinus Tyrannus, dum Imperium tempore Gratiani occupavit: compendium fecit Historiæ sanctæ Ursulæ his verbis.

Cum Maximus proximas Gallias invasisset, ac vicinos Armoricos sedibus expellisset; vacuam Provinciam, uberes glebas Britannicis militibus novæ Coloniae tribuit, ac divisit: unde & eidem Provinciæ comparatum est nomen, ut minor Britannia diceretur. Quo vero eorum posteritati consuleret, ex magnæ Britannia Insula singulis uxores queri jussit: singulis militibus singulæ Virgines & gentilibus suis sunt in matrimonium postulatae. Erat autem prædictorum militum postipius post Maximum Dux Connianus, unus ex Britannia Regulis, cui paris nobilitas conjux designata est filia Dionocis Regis Cornubiaæ, nomine Ursula. Londoniisque cunctis coactis; invitæ licet patrium solum, charosque suos relinquentes, imponuntur navigiis. Dumque regionem Armoriconum cogitant Nautæ; morte procella naves impulit in Germanicum littus; ubi dum essent Malga Pictorum, & Gaunus Hunnorum piratae, qui comparata classe, icto fœdere cum Gratiano Imperatore, adversus Maximum; ut vel hac arte cum acceptis disturbaret, cum infestandam Britanniam tenderent; in has ad littus jactatas Virgines naves incidentes; sic in Britannas Virgines, ut in hostes grassati sunt, ut vim intendi earum pudicitia confilium caperent. Quæ omnes hortatu Ursulæ mortuæ barissimam potius appetere, ac gladiis obtruncari Christiana constantia decreverunt, quam ignominiosum quid pati. Cumque ea persisterent animi firmitate: noslorum libidine in Barbaricum furorem mutata, cum aliò properarent, ne longiorimora detinerentur; singulas crudelissimè trucidarunt, indeque in Britanniam navigarunt; nam tamque eam militibus vacuam aggressi: sed confessim missis illuc Maximo duabus militum legionibus; inde pulsi solerunt in Hyberniam. Hæc est Gaufridus.

Accedunt prædictis, quæ scripsit Lindanus, relata per Baronium in dicta anno ad Martyrologium 21. Octobris; cumque satissit, quæ ex longa traditione Ecclesia universalis recepit circa Nomen, Imagines, Reliquias, Solennitates, & invocationem hujusmodi Sanctorum, propter tenebras ignorantie, quæ in anteactis sævis, orbem penè universum invasit.

Insurgunt etiam Sectarii contra Imaginem D. Luciae V. & M. quod effigietur
d habere

habere oculos præ manibus, de quo nil legitur in Martyrologio, nec aliis Ecclesia. liticis Scriptoribus; sed quod post varia passa tormenta gladio in gutture percussa martyrium illa consummaverit. Quibus respondet, symbolice indicare illos oculos lumen mentis collatum eidem, ut Spiritus sancti gratia meruerit illusiones Tyranni superare, castitatem servare, & martyrii æternam gloriam consequi.

Dicimus etiam: sicuti finis orationis universæ acceptus nil aliud est, quam enunciatio illarum affectionum, quæ in animo sunt, his modis expressæ, quæ signa data appellantur: Aristot. in principio Perihermen. & ex iis animorum affectionibus varii finis emergunt, quasi effectus respondentes illi causa, quæ linguam in hunc & in illum motum inflectant; ita Imagines ad externum cultum assumptæ, prater alterius rei similitudinem quam sustinent, proprios & singulares fines habent; nempe intimos animi sensus testantur; cumneq; tanquam oblationes & genus quoddam sacrificii offerimus Deo, dum fatemur nos illi omnia debere: nosmet ad illius precepta voluntatem nostram accommodare: una spe gratiæ cœlestis niti: ut etiam hujusmodi Imaginibus nos exprimimus desiderium consequendi à Dco cæteras gratias spirituales & corporeas. Etenim Imagines Christianæ affectionibus hominum excitandis maximè serviunt, quam verba, ut inquit Horat. in Poetica: *Segni irritante animum demissa per aures: quamque sunt oculis subiecta fidelibus: cum tales Imagines undeaque devotionem & sanctitudinem spirare videantur, ut dixit Magnus Gregor. his verbis: Dura exterorum rerum inersecus species astrabuntur, quasi in corde depinguntur, quiequid fictis Imaginibus deliberaendo cogitur.*

Et quicmadmodum Orator finem suum, quod est persuadere, in potestate non habet; officium tamen & apta ad finem media habet: sicuti neque in Medici potestate est xgrotantem morbo liberare, qui medicinæ finis est; in illo tamen est curandi regula & modus, quæ ad officium suum pertinent; Idem igitur in Pictore quatenus cum Oratore convenit; dicimus illius partes esse, ut talcm picturam faciat, quæ finem suum consequi possit: cum scilicet finem, qui à sacris Imaginibus exprimitur.

Inde est quod Fideles effigiantes D. Luciæ Imaginem, habentem oculos præ manibus, hoc faciunt non solum ut fideles ipsi orantes precibus illius lumen mentis consequantur à Deo, ut illa fuit consequuta; sed etiam ut nos fateamur à Deo tale lumen agnoscere, idemque ad ejusdem Dei voluntatem, nos dirigere, ut ab ipso Deo idem lumen mentis & corporis consequi semper mereamur precibus ejusdem Luciæ, quod ipsa obtinuit, ut non immerito à luce Luciæ nomen habuerit.

Deficeret calamus, si in singulis Iconibus, quæ occurrunt, contemplandis, immorari velim, de quibus satis copiosè, & eruditè post alias Joannes Molanus & Eminentiss. Card. Paleottus in eorum Hist. de sanctis Imaginibus, & Picturis tractarunt.

Antiquitas sacra. Imaginum.

Desinunt itaque recentiores Hæretici, veterum Iconomachorum more, triumphum canere ante victoriaum. Desinunt sacras Imagines extemplic abradere, & avellere, turpique mendacio veritati oblitus repere, & gloriari, cum negent eas primis quin-

quingentis annis in Ecclesiis Christianorum depictas, scalptasve fuisse; atque hoc solo nomine vincere putant, quia ad antiquitatem provocant. Nil profecto est, cur ut impudentissimum mendacium illud refellamus, vel ad veterum Patrum testimonia, & exempla, quæ septima Synodus nobis copiose suppeditat, confugiamus; sed satis crit si cœmteria, (ubi olim Ethnicis magistratibus in Christianum nomen levientibus, majores nostri latitantes Eucharistiam sumebant, sacras conciones audiabant, aliaque omnia, quæ in Ecclesiis obiri solent, obibant) ingrediamur; ibique Imagines, quæ passim obviæ fient, contèmplemur; quas accuratissimè cumulavit, ac in lucem edidit Antonius Bosius in suo lib. Roma subterranea.

Et hic Romæ in monte Esquilino in Titulo Equitii magno fidelium cultu à ^{Tides ha-}
tempore sancti Silvestri (qui Oratorium & Ecclesiam ibidem construxit) adhuc ap-
parent S. picturæ, nempe sanctissimæ Crucis Imago geminis ornata, (ut mos tunc erat ^{bites ima-}
ginebus, illam effigiandi) Christi Salvatoris, Virginis Deiparæ, Apostolorum & plurimo-
rum aliorum Sanctorum. Et hæc præter alia multa similia antiquitatis monumen-
ta, ad confutandos Hæreticos, quod etiam primis quinque sæculis à Christo nato vi-
guisset cultus sacratum Imaginum.

Impugnant præterea prædicti veteres, & recentiores Iconomachi, quod
quævis magnum antiquæ imagines ad Hæreticos confundendos, ac pietatem erga
Deum, omnesque Cœlitcs excitandam, momentum habeant; certe ad historiam
juvandam non valeant. Etenim Pictores, cum pro ea potestate, quam habent quid-
libet audendi; multa more Poetarum configere, Historiæque veritatem ita cor-
rumperent soleant, ut ea ferè nusquam appareat.

At certè mirandum, ut quis mentis compos de antiquis Christianorum pictu-
ris sentiat. Etenim & si recentiores Pictores, sive quod artis elegantiam ostendare malint, non raro peccent, transiliantque historiæ lineas; non tamen propterea
antiquorum Pictorum, ac Sculpторum (de Christianis loquor) quibus certè quidem
religio erat, ab historia vel minimum discedere, fidem elevabimus. Porro quan-
tum olim veritati studuerint Christiani Pictores, & Sculptrores (ut de aliis Imagini-
bus tractarem) exemplo est vetus illa Icon ex opere Musivo, quæ nobis in æde S. Petri
ad Vincula Sebastianum martyrem, non juvenem imberbem, sed senem (talis enim
tracsum martyrium subdit) ante oculos ponit.

Unde ex hac Icone Card. Baron, in annotat. ad Martyrologium 20. Jan. re-
prehendit Pictores divum Sebastianum imberbem palo alligatum perperam effigi-
entes. Quam præsatam Iconem temporibus Papæ Agathonis ad luem propulsan-
tam, divino monitu fuisse erectam: refert etiam Baron. in dicta annotatione & in
lunalibus anno 680. ubi Spond. num. 7.

Fuere quoque non ita pridem, quia Græcis ad Francos, Imperium Romani
Pontificis auctoritate, translatum fuisse negarunt. Ad magnum istud impudens-
se mendacium profligandum, quid intercitat librorum veterum ac Iconum aucto-
ritate, fideque pugnemus? Itaque si Card. Belarmino, quod libro de Translatione
apcrii edito, Ecclesiæ Romanæ adversarios, multorum historicorum testimoniis

fregerit, plurimum nos debere profitemur; æquum profecto est, ut etiam restaurata antiqua Imagine, producta in Palatii Lateranensis parietinis, & à nobis hic effigia ta; quæ hoc idem præstiterit, plurimum etiam debeamus. Sanè, qui Apostolum Petrum in throno sedentem, ac dextera Leoni Tertio Pontifici Maximo Pallium, sinistra vero, vexillum Carolo Magno tradentem aspicerit, subjectamque hanc inscri pionem legerit;

Num. II.

**BEATE PETRE DONA VITAM
LEONI, ET BICTORIAM CARULO
REGI DONA.**

Quis, nisi in historia valde sit hospes, & Leonis Tertii restitutionem, & Caroli Imperatoris inaugurationem, & Ecclesiæ Romanæ auctoritatem, graphicè de scriptam; non continuo fateatur? Quæ imago, si nulla veterum de auctoritate Pæ in transferendo Imperio extarent monumenta: una hæc sit ad Hæreticorum per vicaciam contundendam, historiæque veritatem constabiliendam instar omnium testium.

Nec non etiam nobis sufficiabit ad veterum Pictorum, & Scalptorum fidem confirmandam, quod legitur in Martyrologio & Idus Novembribus de Glori osis Martyribus Claudio, Nicostrato, Castorio, & Symplicio. Siquidem, cum es sent illi summi Scalptores, & artem suam Crucis signo munire consuevissent; nullo modo adduci potuerunt, ut Idolorum statuas facerent, ac Solis simulacrum venerarentur: unde post varia tormenta iussi sunt Romæ Diocletiano-Imperante in flu men præcipites dari. De quibus etiam Surius tom. 6. & alia plurima Pictorum & Scalptorum exempla, qui in numerum Sanctorum relatisunt, refert Card. Paleottus de sacr. Imagin. lib. I. cap. 8.

Cum hæc ita sint, non minus antiquis Imaginibus sacris fidem habebimus, integris, incorruptisque sacræ vetustatis testibus, quam antiquorum Historicorum libris, quos Viri doctrina & sanctitate præcellentibus tanquam arma ediderunt ad Iconomachiam labefactandam. Urbem etenim colimus, quæ cæterarum urbium est Regina, Catholicæ Religionis Arx, morumque Magistra; ex omnibus terrarum oris quotidie Peregrini ad eam ventitant; incredibile est, quanta ii cum cura non ea modo, quæ in propatulo sunt, obseruent; sed abstrusa quæque rimentur. Equidem haud dubito, quin cum ea, quæ à majoribus nostris quasi hæreditario jure ac cepimus, permagni à nobis extinari viderint; satis amplum suæ peregrinationis fructum se percepisse dicturi sunt, quod & Hæreticorum mendacia deprehenderint, & sancta sanctè tractanda esse didicerint.

De

Scuptorum exempla, qui in humerum Sanctorum relati sunt, referit Card. ~~Peregrinus~~
de sacr. Imagin. lib. i. cap. 8.

Cum haec ita sint, non minus antiquis Imaginibus lacris fidem habebimus, integris, incorruptisque sacræ vetustatis testibus, quam antiquorum Historicorum libris, quos Viri doctrina & sanctitate præcellentibus tanquam arma ediderunt ad Iconomachiam labefactandam. Urbem etenim colimus, quæ cæterarum urbium est Regina, Catholicæ Religionis Arx, morumque Magistra; ex omnibus terrarum oris quotidie Peregrini ad eam ventitant; incredibile est, quanta ii cum cura non ea modo, quæ in proposito sunt, obseruent; sed abstrusa quæque rimentur. Evidem haud dubito, quin cum ea, quæ à majoribus nostris quali hæreditatio jure accepimus, permagni à nobis astimari viderint; satis amplum suæ peregrinationis fructum se perceperisse dicturi sunt, quod & Hæreticorum mendacia deprehenderint, & sancta sanctè tractanda esse didicerint.

De

De plurimis prisorum Fidelium Ritibus, circa eorum preces.

Cognito antiquo Fidelium ritu circa Hieroglyphica, Symbola, & Imagines, quibus illi denotabant ac exprimebant sanctissimam Crucem, Christum & Sanctosejus: Congruum erit forsan recensere, sicuti jam mos fuit, qualiter prisci Christi fideles in ipsorum precibus Deum exorarent.

Pars enim est Religionis, & quidem ex primis una; Orare / Nec nulla fuit unquam Religio, quæ non certam supplicandi Deo rationem haberet: itaque quisquis unquam Religionem mutavit; & orandi rationem mutavit. Quare praecursor Joannes, qui homines à vetere legis Mosaica religione avellere, & ad Christum traducere conabatur, hoc in primis curavit, ut præscriberet discipulis suis modum orandi: idemque ut Christus faceret, qui novam instituebat Religionem. Discipuli rogabant apud Lucam cap. II. in princ. *Domine doce nos orare, sicut docuit Et Iohannes discipulos suos.* Qui emulatione fortassis aliqua pericre, ut existimat Theophilactus.

Imitati sunt Hæretici, Joannis, & Christi exemplis abutentes. Nulla enim unquam Hæresis fuit, quæ non continuo suas effingeret preces. De Arianis passim scribit Athanasius: de Valentinianis Irenæus: de Marcionistis Tertullianus: de Manichæis & Donatistis Augustinus: de omnibus simul Hæreticis Epiphanius. Nec longe nobis exempla petenda sunt. Quot nostro tempore Lutherani, quot Calvinistæ pre candi formulas, neque cum nostris, nec inter se ipsos convenientes, edidere? Propterea Christus orandi formulam in Dominicali oratione tradidit: primum Apostolis, ut apud Matthæum cap. 6. deinde apud Lucam cap. II. in principio, septuaginta duobus Discipulis: postea electis, quibus dixit; *Sic vos orabitis, sicutidem Matthæus.* Vos, qui laudem apud Deum, non apud homines, ut illi debetis: Vos, qui melius docti à me etsi, Deum non tam verborum multiloquio, quam magno orantis affectu exorari: nihil nisi justa, & ad ejus gloriam concentia petetis.

At inter varios prisorum Fidelium ritus in ipsorum precibus; illud maximè *Oratio versus Orientem.* ut inter orandum verterent se ad Orientem: & quod etiam plurimi è sanctis Patribus variis mysteriis observarunt, ac potissimum S. Athanasius ex Psalmo 131. *Adorabimus, ubi sternerunt pedes ejus.* Volens ipse Sanctus, quod pedes Domini steterint ex Zachar. cap. 14. supra montem Olivarium, qui est contra Hierusalem ad Orientem: & hoc etiam refert Baron. in annum 34. ubi Spondan. num. 64. in fin. Secundò, quoniam Deus Lux, & Creator Lucis nuncupetur: & propterea orantes respiciendo orientem Solem, elevent mentem ad Creatorem Lucis, ut inquit S. Augustinus lib. 2. de Orat. Domin. in Monte tom. 4. ibi: *Cum ad orationem stamus, convertimur ad Orientem, ut admoneatur animus ad naturam ex eleviore se convertere,* id est

DE VETER. SACR. CHRIST.

id est ad Domum, cum ipsum corpus ejus, quod est terrenum ad corpus excelsius, id est ad corpus celeste converteratur; quoniam necesse est ut celum preferant terra: & cum aliquando cognoverent dignitatem anima celeste etiam corpus excezere; magis eum querant in anima. quam in corpore etiam celesti: Et cum cognoverint quantum distat inter peccatorum animas, & justorum; sicut non audebant, cum adhuc carnaleraperire eum in terra colloquare, sed in celo, sic postea melioris intelligentia magis eum in animis justorum, quam in peccatorum requirant.

Tertio ad Orientem convertebantur; ut cum homo expulsus è Paradiso deliciarum, qui est ad Orientem; hinc ad illum respicientes exoptent illuc reverti. Quarto Oriens & Occidens sunt Symbola lucis & tenebrarum: propterea mos antiquitus in Ecclesia, quod Baptizandus respiceret ante Occidentem, & ibi per tres vices abrenunciato Dæmone, vertebat se deinde versus Orientem, ubi per alias tres vices confitebatur nomen Christi. Quinto, & ultimo: sicut Christus pendens in Crucce contra Hierusalem Occidentem respiciebat; & idem etiam ad Cælum ascendens similiter Oceidentem intuebatur; ita & homines orantes versus Orientem debent aspicere; quasi expectantes adventum ejus, ut Angeli dixerunt discipulis post ejus ascensionem; *Quemadmodum vidistis eum ascendenter in Cælum, ita veniet.* Et inquit Damascenus lib. 4. de fide Orthodoxa cap. 3. tale fuisse institutum Apostolorum, quamvis non scriptum: quod idem affirmat Justinus Martyr. lib. 6. quæst. 118. & sanctus Basilios de Spiritu sancto cap. 27. refert etiam Baronius anno 58. ubi Spond. num. 43.

Adeo tenaces fuere priisci illi fideles in hoc ritu respiciendi Orientem, ut non solum ipsi viventes, hoc in eorum precibus exacte servarent: verum etiam mortui eorum corpora supina in sepulchris facie Orientem respicerent; ut nos infra dicemus, in cap. 67. de Funcribus Christianorum.

Cumque etiam ad Orientem respicere, & construi solitas Ecclesias Christianorum, Baron. in annum 57. ubi Spond. num. 32. eoque etiam spectabat Templum Hierosolymitanum: idem Baron. in ann. 58. ubi Spond. num. 42.

Nihilominus tractu temporis S. Leo Primus, qui vivit anno 443. invehitur serm. 7. de Nativitate contra l'opulum, qui similiter vertebat se ad Orientem in atrio Vaticanæ Basilicæ sancti Petri, antequam illud ingredieretur; cujus haec verba sunt. *Quod non nulli etiam Christiani adeo se religiose facere putant, ut prinsquam ad B. Petri Apostoli Basilicam, quamvis Deo vivo, & vero est dedicata, perveniant: superasis gradibus, quibus ad suggestum a ejus personis ascendunt, converso corpore ad nascentem se Solem reflectant, & curvatis cervicibus, in honorem se splendidi orbis incipient: quod fieri partim ignorantie urbo, partim paganae a spiritu; mulum tabescimus, & dolendum:* *Quia et si quidam foris Christiani etiam postius pulchri luminis, quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur; absconditam enim est ab his modi specie offici, &c.* Hoc egit predictus sanctus Pontifex, cum esset vigilansissimus in arguendo Manichæos, & Priscillianistas, qui Solem orientem respiciebant, & ad hoc ut illi orantes à Fidelibus distinguerentur, refert etiam Baron. in anno 58. ubi Spond. num. 43. in fin. & anno 443 ubi Spond. num. 1.

Hinc

Hinc factum postea est, ut cum perseverarent etiam sequentibus saeculis fideles in atrio sancti Petri vertere se ad Orientem, ut ibi Deum precarentur contra portam praedictæ Basilicæ : & anno 1300. Jottus Florentinus excellens Pictor mandante Cardinale Stephanescō Nepote Bonifacii Octavi summi Pontificis, construxit ex opere Musivo Navem, in qua conspiciuntur Christus, sanctus Petrus, cum aliis Apostolis ; ad hoc ut illam Imaginem Orientem versus positam orarent Fideles, & omnis evitaretur supersticio Solem adorandi. Quæ figura prædictæ Navis per Urbanum Octavum P. M. annis præteritis fuit collocata supra Portam majorem intus in prædicta Basilica.

Fuit precandi ritus apud Priscos Fideles, ut elevatis manibus in Crucis formam Christi passionis memoriam facerent. D. Ambros. de Cruce serm. 56. ibi: *Homocum manus levaveris, Crucem pingit; atque ideo elevatis manibus orare precipiatur, utsipso membrorum gestu Passionem Domini faciemur.* Et Tertull. in lib. de Orat. num. 11. in fine ait: *Nos vero non astollimus tantum, sed etiam expandimus à Dominice Passione modulatum, & orantes confitemur Christo.* Quod exponit Rigaltius: modulatum nempe, quem exhibuit Christus Dominus expansis in Cruce manibus. Quod ipsum etiam Maximus Taurinensis homil. 11. de Cruce ait: *Ipsius etiam incessu bonum, cum manus levaveris, Crucem pingit.*

Requirebatur in Oratione humilitas, & submissio, Tertull. de Orat. num. 13. inquit: *Atqui cum modestia, & humilitate adorantes magis commendabimus Deo precies nostras: ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate, ac probe elatis: ne vulnus quidem in audaciam erecto.* Nam ille Publicanus, qui non tantum prece sed & vultu humiliatus, aique dicitur orabat, iustificator Pharisæo procacissimo uscissus.

Sono enim vocis submissos esse volebant, ut idem Tertull. num. 13. *Deus non vocis, sed cordis auditor est; sicut et consipitor.* Quomodo, & oratio Jonæ de ventre Ceti per tantæ bestiæ viscera, pertantam æquoris molam ad Cœlum potuit evadere? Quid amplius referent isti, qui clarius adorant, quam si in publico orent? Ethnicorum fuit error, qui exercendæ linguae potius, quam mundando animo operam darent, ut existimarent, quanto plura, clarioreque voce loquerentur, facilius se à Deo exaudiri: colligitur ex sacro textu, 3. Reg. cap. 18. ubi Elias alludens ad Ethnicorum ritum, quem decem tribus Israël imitabantur, inquit: *Clamate voce majore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere; aut certè dormit, ut excitetur.* Etenim S. Augustinus lib. 2. de Sermon. Domini in monte, tom. 4. inquit: *Non verbis nos agere debere apud Deum, ut impetremus quod voluntus; sed rebus, quas animo gerimus, & intentione cogitationis cum dilectione pura, & simplici affectu. & infra. Quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat. & purgat, capaciusque efficit ad excipienda divina manera, quæ spiritaliter nobis infunduntur.*

Nec prius quis orationem cœperat, quam si discordiam, vel offendam cum fratre contractam remiserat, Tertull. de Orat. num. 10. *Quomodo placabit Parentem*

DE VETER. SACR. CHRIST.

iratus in fratrem; cum omnis era ab initio interdicta sis nobis? Quam autem temerarium est, aut diem fine Oratione transigere, dum cessas fratri salutefacere; aut perseverante ira, unda orationi in perdere?

Cordis munditia ad orationem necessaria; nempe à falso, à cædo, à lèvitia, ceterisque maculis; quæ corde concipiuntur, & manuum opere complentur. Tertull. de Orat. num. 11. inquit: *Habent vere mundis, non quas plerique superstitione cravant, ad omnem orationem, etiam cum lavacro totius corporis, aquam sumentes: quae ratio est manibus quidem ablutas, spiritu quidem fōrdente, orationem obire? Ceterum, satis munda manus, quas cum toto corpore in Christo semel lavavimus.*

Nec illa constitudo antiquitus recepta; ut Jejunantes dum orarent, cum fratribus subtraxerint osculum pacis; quod erat signaculum orationis, ut inquit Tertull. de Orat. num. 14. *Quando magis confenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendet, ne spissis de nostra operatione participes, jam auacant de sua pace fratris transigere? Siquidem, que perfetta erit oratio cum divorcio sancti osculi, quod Dominus præstandit in precibus? Quali erit sacrificium, à quo sine pace receduntur? Sed de hoc nos intra cap. 59.*

Mos etiam fuit apud priscos Fideles circa precandi ritum, non solum Deum & Sanctos adorare; sed ut plurimum etiam genua flectere; ut refert Tertull. de Pœnitent. cap. 9. *Presbyteros ad uolvi, & chorus Dei ad geniculare, omnibus fratribus legationes deprecantes injungere.* Et S. August. Serm. 1. in festo Apostol. Petri & Pauli: ubi de multitūdine Gentilium ad fidem conversarem inquit: *Nam beatissimum Petrum pescatorem modo gensibus provoluntis adorat Gentilium multo modo credendum.* Etidem serm. 4. in eodem festo: *Nunc ad memoriam Piscatoris flectuntur genua Imperatoris: ibi radian gemmae adematis, ubi fulgent beneficia Piscatoris.*

At si aliquando lava urgebat necessitas, prostrati in terra, junctis vel etiam expansis manibus, ut dixi, fideles precari consueverant, ut ex præfatis, & alia innumerata sunt exempla: tamen quod dies Dominicus Resurrectioni Domini esset consecratus; ideo non nisi *stantes* fideles ex antiqua Ecclesiæ traditione eo die; itemque à Pascha usque ad Pentecosten orare sic solitos. Tertull. de Corona Militum cap. 3. At vero *Sedendo* adorare, extra disciplinam esse, inquit Tertull. de Oration. & refert Baronius sub ann. 58. ubi Spandan. num. 44. Nec permittebatur in Ecclesia sedere, quando lectiones legebantur, aut Dei verbum prædicabantur; nisi longiores essent lectiones, aut debiles adstantes: & tunc qui non poterant stare, humiliter & cum silentio sedentes, attentis auribus, quæ legebantur, audiebant. S. Augustinus Homil. 26. in princ. & per tot.

Sed, quod magis Idolatriæ conforme videbatur, ut homines mortales saepius exercuerint hujusmodi actus erga sibi similes. Tertull. de Pœnitent. cap. 9. supra adductus: sicuti etiam in sacro textu 3. Reg. 1. Nathan Propheta adoravit Regem Salomonem pronus in terram: ut etiam Abraham in Gencl. 23. adoravit populum terræ Chanaan, cum similibus.

*Circa Habitum corporis fuit etiam precandi ritus, ut Viri *de recto capite*, Foemi-*

R I T I B U S.

nr 1070 in Ecclesia orare deberent: est Apostoli institutio ad Corinth. epist. 1. cap. 11. & nos infra dicemus cap. 14.

Utque in precatiōnib⁹ aliquando suum quisque *tundat pectus pugno*: Publicani à Christo adeo commendati, Luc 18. probat exemplum; atque adeo signo animi pœnitūdinem declarari fact⁹ illorum, qui post Christi passionem revertebantur percutientes pectora sua, Luc 23. quod & Nicolaus Papa docet rescribens ad Consultationes Bulgarorum.

Infertur igitur ex prædictis, quod pectus percutere, flectere genua, prosterne-re se in terram, & similes obsequii actus, & interni affectus, non sunt semper actus latrīz, nec supernaz adorationis; quoniam præcipuum in hoc consistit circa bene diligendum principium intentionis: necesse namque est assiduè, & diligenter Popu-lum instruere de hac veritate; ut præcipit Tridentina Synodus sess. 25. de Invocat. Venerat. & Reliquis Sanctorum.

Ut autem hoc magis dilucide pateat omnibus; supponendum consuevitHonores variis in redditusse Ecclesiam reddere honorem Latriæ soli Trinitati; ut docuit tom. 3. Con-cil. Constantinus Episcopus Constantiæ in septima Synodo Oecumenica art. 3. sub *precibus finem*. *Suscipio & amplector venerandas Imagines: Adorationem autem, qua sit secundum Lacriam, hoc est Dei culturam; eantummodo supersubstantiali, & vivificat Trinitati conseruo, &c.* Similis est doctrina Augustini lib. 10. cap. 4. de Civitate Dei, cūm sic loquatur de Latria: *Hic est Dei cultus, hac vera religio, hac vera pietas, hac can-tum Deo debita servitus.* Et idem lib. de vera Relig. sub finem: *Quare venera-mur Angelos charitate, non serviente; nec eis templa construimus: nolunt enim se sis-honorari a nobis; quia nos ipsos, cùm boni sumus, Tempa summi Dei esse neverunt, & in-ferunt; Religio nos Religio uni omnipotenti Deo.*

At quoniam tot sunt genera honorum, quot extant excellentiæ; hinc est, quod sapiens mater Ecclesia, & Domina, nos admonet, ac omnib⁹ præcipit; quod non recognoscit nisi tria excellentiarum genera, nec filii suis permittit, quam tria genera honorum Religiosorum.

Prior namque excellentia est Divina, cui respondet *Latria*, quæ accipitur pro superna adoratione, quæ soli Deo debetur. Secunda excellentia major quam humana, & minor quam Divina, consistit circa dona supernaturalia gratiæ & gloriæ, quæ Sanctorum sunt propria; ac isti respondet cultus *Dulce* nuncupatus; nempe honor magis quam politicus, & summè inferior quam Latria. Tertia excellentia, si militer nec comparabilis cum Divina, sed eminentior satis communis Sanctorum; propere talis cultus *Hyperdulia* nominatur; nempe obsequium supra commune; tale inquam obsequium Humanitati filii Dei deberetur, si hæc separatim ab hypostasi consideraretur: Hujusmodi honore veneramur nos Virginem sanctissimam, propter privilegia & præminentias supra cæteras omnes creaturas ipsi collatas. Quarta denique species excellentiæ humanae, & naturalis ex virtutibus moralibus prove-niens, seu dignitatibus, & aliis qualitatibus in humana Mundi Politia apparenti-bus: isti enim excellentiæ respondet honor, quem nos virtute præditis reddimus;

simul & obsequium, & homagium, & fidelitas debita Regibus, Parentibus, ac Dominis. Hæc autem communiter civilia, politica, & naturalia nominantur; quæ similiiter possent ascribi etiam inter religiosa, sancta, & meritoria; quandocunque is, qui illa exercet, recognosceret superioritatis excellentiam, quæ debetur Regibus, Principibus, Magistratibus, Parentibus, &c. tanquam à Deo provenientem: siquidem hi sunt tanquam Imagines, & characteres magnitudinis Dei; ex Apostoli doctrina ad Ephes. cap. 6. ibi: *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus.*

Quis imposterum hanc doctrinam non amplectetur? quis prefatam distinctionem excellentiarum, & honoris negabit? quis reverentiam Deiparæ debitam rejicit? quis venerationem Sanctorum; & id omne, quod religiosam relationem habet ad ipsas nempe imagines, & Reliquias? quis observantiam proprio Regi? quis obsequium Magistratibus? quis fidelitatem propriis Dominis? quis inquam imposterum asserere audebit, quod non sibi complacat Deus Zelotes, quando honorantur ii, quos ipse honorat? & quando nos eundem Deum veneramur in suis creaturis, iuxta communicationem sui esse illis participatum? Legat is quæso D. Hieronymum ad Riparium contra Vigilantium his verbis: *Vi honor servorum redūdet ad Dominum, qui ait: Quis vos suscipit, me suscipit: & hoc idem impius Lutherus coactus est asserere in farragine epistolarum ad Ephordienos: Quanquam supervacaneum sit Santos colere; non tamen eos putarim respuendos, aut condemnandos esse, qui Sanctos adhuc colunt.*

**De horis
Canonici-**

Fuit apud priscos fideles certis Horis orandi ritus; de quo sanctus Leo sermone 7. de Jejun. septimi mensis refert; quæ scripta in lege, vel consuetudine laudabiliter introducta essent apud Hebræos præcepta moralia; ea non modo Apostolos non sprevisse, sed etiam in Ecclesiam transfundere voluisse. Tertull. advers. Psych. cap. 10. agit in primis de tribus insignioribus (ut vocat) ab Apostolis ex Judæorum sotilibus in Ecclesiam deductis, nempe *Tertia, Sexta, & Nona*: quibus alias duas superadditas docet Cyprianus de orat. Domin. nimurum *Maturinam, & Vesperinam*: earundem omnium quinque originem simul, & mysteria describit. Denique Athanasius de Virgin. præter istas quinque, duarum item aliarum mentionem facit: vide licet, quæ *orientem fit Sole, & quæ media nocte*; cunctarum septem Divina mysteria explicans. De quibus septem orandi horis, quatuor diurnis, & tribus nocturnis, agit Card. Baron. sub ann. 34. ubi Spondan. num. 72. & nos plura infra cap. 45. referemus.

De no-
turnis
precibus. *Quod vero pertinet ad nocturnas preces; ut potè ipsas sacras Vigilias; habemus in actis Apostol. cap. 16. Paulum, & Silam media nocte orantes laudasse Deum: quod ante eos David Rex facere consueverat, ut in Psalm. 118. Media nocte surgebam ad confundendum Domino. Quod quidem, & à fidelibus faciendum esse, Dei Ecclesia Apostolorum traditione, & exemplo constituit; idque illa præterim ratione, quod*

quod media nocte Dominum ad judicandum orbem terrarum ex improviso venturum esse crederent; ut ipse dixerat apud Matth. 25. *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit.* At quoniam nec satis exploratum voluit esse Dominus, qua potissimum hora venturus esset; dicente ipso apud Marcum cap. 13. *Vigilare; ne fecitis enim quando Dominus veniet; sero an media nocte, an galli cantu, an mane.* Hac de causa non media nocte tantum fideles ad preces Deo fundendas consurgere conseruerunt, sed & aliis diversis horis ejusdem noctis; sicuti declarat Clemens Alexandrinus Pædag. cap. 9. Et fortasse illis quatuor noctis temporibus expectandi Dominum ab ipso Domino enumeratis, respondent tres illæ nocturnæ preces, cum his accedant Matutinæ laudes; quæ tamen omnes simul uno compendio hodie absolvuntur. Agit item sâpe Hieron. epist. 7. 8. & 22. de cisdem tribus orationis horis nocturnis.

Refert idem Hieron. dicta epist. 7. quod *Vespertina oratio accensa lucerna fieri.* Ideo Epiphan. in Compedit. de ipsis horis agens; Psalms, qui prima noctis hora cani consueverunt, *Lucernales* appellat: estque de iisdem Lucernariis precibus mentio apud Clementem lib. 8. Constitut. cap. 38. & Cassian. lib. 3. cap. 3. Chrysostom. etiam in Psalm. 118. & alibi, *Lucernarium officium* illud appellat, cum septem prædictas Canonicas horas orandi enumerat. Tertull. ad uxorem lib. 2. c. 4. *Nocturnas convocationes* eas appellat; quod scilicet non privatim in suis ædibus à singulis agerentur, sed publicè omnes in unam convocarentur Ecclesiam: quod, etiam Ignatius epist. ad Magnesos agendum monet.

Porro de antiquo in Ecclesia sacrarum *Vigiliarum* usu, de quo agimus, non solum innumera sanctorum Patrum suppetunt testimonia, sed & scriptorum Gentilium; nempè Plin. junior lib. 10. epist. 97. Luciani in Philopat. Aminiani Martell. lib. 8. in fin.

Sanctus Ambrosius in Psalm. 109. edito Romæ de festo Pentecostes, commentans exactam Vigiliarum observationem, inquit: *Jejunavimus Sabbato, Vigilias celebremus, orationibus pernoctantes instituimus, &c.* Erant in usu Vigilia nocturnæ, ilæque puræ, & Christiana observatione dignissimæ, ut testatur August. in concione ad Catechum. contra Judæos tom. 6. ad quas etiam frequentandas suos consuevit bortari, ut ex sermone 251. de tempor. Insuper ex sacro, religiosoque usu Vigiliarum sublati fuerunt perditissimi sui temporis mores, qui ante irrepererant: refert idem sanctus August. serm. in die natali sancti Cypriani in ord. 115. de divers. ubi hec leguntur cap. 5. tom. 10. *Aliquando ante annos non valde multis, istum locum invaserat petulania saltatorum; istum sanctum locum, ubi jaceat sancte Martyris corpus, invaserat pestilentia, & petulancia saltatorum.* Per totam noctem hic canabantur nefaria, & cancriibus saltabatur. Ex quo hic coepérunt sancte Vigilia celebrari, illa pestis aliquantulum reluctata postea cessit diligentia, erubuit sapientia. Itaque ex his, & aliis clare cognoscitur, non Ambrosium, non Augustinum, non alium quempiam Orthodoxorum his temporibus Vigilias nocturnas Ecclesiasticas abrogasse, ut à pluribus suppositum ex prætenso sermone August. ad fratres in Eremo in ord. 25.

Siquidem impiissimus hæresiarcha Vigilantius, Vigilias, sui nominis hostis, primus impugnavit; sicque minuere conatus est; ut non nisi semel in anno in Paschali solennitate Vigilias peragendas esse jactaret, ex Hieron. adversus Vigilantium, & tradit Cardinal. Baron. in suis notis ad Martyrologium die 5. Januar. & in Annal. ad annum 51. ubi Spondan. num. 20. & qui easdem Vigilias profanare ausi fuerunt, graviter à Deo condemnati fuere, Baron. in dictis notis ad Martyrolog. die 24. Decembri.

Locus orationis. De loco ad preces fundendas, quò conveniebant fideles ad orationes: Quantumlibet privatas quis orationes domi agere intra cubiculum suum (ut Dominus docuit) debeat esse sollicitus; tamen exemplo Apostolorum, Templum ad orationem adeundum, admonentur Christiani, ad publicas preces in unum locum, ad ipsam scilicet Ecclesiam, convenire. Quod quidem faciendum Ignatius scribens ad Magnesianos inculcat; sicut & exemplo Domini, qui cum Hierosolymis esset, docebat in Templo. Idem etiam Apostoli illic doctrinæ cathedram exercuerunt, ut in actis Apostol. cap. 5. dum dicitur: Eos omnes fuisse unanimis in Portico Salomonis. Ad quod alludens Tertull. de præscript. cap. 7. ait: *Institutionem Christianorum de Portico Salomonis esse.* Et refert Baron. ad annum 34. ubi Spondan. num. 73.

Precum formula. At vero circa formulas precum illorum fidelium, plurimæ etenim tunc erant, ut etiam in præsens est, apud Divina officia: Quod autem in hoc animadversione dignum ut Magnus Constantinus Imperator non Christianis solum, sed imperaverit, dederitque etiam militibus Gentilibus precationum formulam, qua omnes dominibus Dominicis in patentibus suburbiorum campis in unum convenientes, uti debarent, ex Euseb. in vita Constantini lib. 4. his verbis: *Te Deum agnoscimus, te Deum proficiemur se adiutoriem invocans; per te victorias consequuntur sumus, per te hostes superavimus, abs te & præsentem felicitatem consequentes factemur, & futuram advenit speramus: tui omnes supplices sumus: abs te petimus Constantium Imperatorem unam cum pitiis ejus liboris, quam diutissime nobis salutem & Victorem conserves.* Quam etiam refert Baron. sub anno 321. ubi Spond. num. 6.

Etiam Christiani pro Principiis infidelibus. At preces ad Deum verum, non ab Infidelibus & Ethnicis subditis pro Impp. & Regibus Christianis, ut dixi, solum præstabuntur: verum & quod majorem quoque admirationem refert; ut etiam pro Imperatoribus, & Principibus Ethnicis Christiani subditi exorarent Deum: extat locus Athenagoræ Atheniensis in fine supplicationis, quam habuit ad Imperatores Antoninum & Commodum his verbis; *Dominus vos igitur, qui in omnibus omni modo, cum natura, cum institutione, boni, moderati, humani, & Imperio digni esis; mihi nunc, & cum objecta confucarim; & quod nos Pius, Justi, & animo contemporatis sumus, demonstraverim; Regali capite annuite: Quos oblinere justus est, quod petunt, quam nos, qui ergo Imperio vestro oramus, ne & Filii a Pare, sicut aquissimum est, Imperium per manus accipiat; & ipsum Imperium vestrum subjectis omnibus incrementum & accessum capiat.* Et ulterius in Commentario ad dictum locum leguntur hæc verba: *Quod anem hic dicit Athenagoras, Christianus*

Ritibus pro Imperio Caesaris orare Deum; id ut nunc longa consuetudine pro Christiano Imperatore in Ecclesia solenniter obseruantur. Ita in prima nascente Ecclesia, etiam pro impiis Principibus fieri solitum; non solum ex hoc loco, sed ex Eusebio, Arnobio, Lactantio, & aliis antiquis intelligimus.

Adeo verum est, Christianos pro Principibus Infidelibus Deum exorasse, (dum gravi Ethnicorum servitute pressi reperiebantur,) ut non pigrat se ferre in propointo Historiam. Cum Romani ab ingenti hostium multitudine aliquando ita conclusi fuissent apud Cornutum oppidum in expeditione Marcomannica, ut ex locis difficillimis nulla excedendi nec vi, nec arte facultas daretur; atque insuper tum alii incommodeis, tum maximè siti vexarentur: & Marcus Aurelius Imp. cum Deos suos precatus ab illis non exaudiretur: tunc milites Christiani, quorum magna copia in exercitu erat, flexis genibus ad Deum verum se converterunt: qui mox illos exaudiens; non solum aquam Romanis, qua reficerentur, immisit; sed & eodem momento hostes vehementi grandine, igne, & fulminibus consumperit. Hæc à pluribus referuntur auctoribus, & maximè à Xiphilino, dum arguit de mendacio voluntario Dionem, quod magicis artibus id tribuerit. In tanti vero beneficij remuneracionem suis litteris Imperator generali edicto sanxit: Neminem quod Christianus esset, in iudicium vocari, eorumque ut talium accusatores, vivos exuri; cujusmodi edictum etiam temporibus Commodo Marti filii viginti Romæ, meminit Eusebius lib. 5. histor. cap. 20. Hoc idem testatur Tertullianus in Apolog. cap. 5. his verbis; Si littera Marti Aurelii gravissimi Imperatoris requiratur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum force militum precationibus impetrato imbris discussam, contestatur. & infra: Adjecta etiam accusatori- bus damnatione, & quidem terriore.

Sed, quod spectat ad nomen Legionis, in qua iidem Christiani militarunt: omnes ferè autores consentiunt, eam ex admiranda illa fulminum immissione, dicant esse Fulminarem, seu Fulmineam.

Extat porro hactenus Romæ tam egregii miraculi præclarum monumentum in nobilissima Marti Antonini Columna cochlide insigniter sculptum, una cum aliis Marti Aurieli in bello Marcomannico facinoribus fortiter gestis: ac etiam in eadem Milites Christiani apparent, qui flexis genibus Deum exorant: nec non iidem in propriis eorum scutis tremendum Crucis lignum sculptum habent: ac præterea cernitur inter cætera Jovis figura undique imbres fundentis, & fulgura admiscentis, qualcm dicere solerent Pluvium. Quamvis M. Aurelius Imp. publicis suis litteris, tantam divinitus impetrata gratiam, Christianorum precibus acceptam tule- nit; tamen, vel quodd nomen Christianorum illi esset incognitum, vel quod ore omnium Gentilium diffamaretur, eam à Jove fuisse concessam, cui reliqua res omnes prosperæ; etiamsi Christianorum precibus impetrarentur, tribui sole- rent; ut ex Tertull. in Apolog. cap. 4. & idem Tertull. in Apolog. cap. 4. & idem Tertull. cap. 4. ad Scapulam, de dicta pluvia per milites Christianos à Deo impetrata, sic inquit: *M. quoque Aurelius in Germanica expeditione Christianorum Militum*

Num. 32.

Orationibus ad Deum factis imbres in siti illa impetravit. Quando non geniculatibus, & juvantibus nostris, etiam Civitates sunt depulsa? Tunc & Populus ad clamans Deo Deorum, qui solum potens est, in Jovis nomine Deo nostro testimonium reddidit. Idcirco Jovis Imago pluviam dantis in Columna fuit expressa; cujus Columnæ fragmentum in Christianæ fidei attestationem hic delineandum curavi.

Cæterum eandem Columnam, & Christianæ Fidei præclarissimum monumentum, Barbarico furore deorsum incensam, ac desuper fulmine tactam, jam deformatam & collabente m; Sixtus V. P. M. summo studio in pristinum splendorem restituendam curavit; collocata desuper in ejus vertice ærea inaurata Pauli Doctoris gentium sacra effigie: ut ubi olim ab Antonino Pio statutum fuerat simulacrum Marco Aurelio Parenti; ibidem illius, qui ad veram pietatem Urbem excoluit, & Gentiles Christo subegit, signum nobilissimum cerneretur: ut de his latè Card. Baronius tom. 2. Annalium sub anno 176.

Ethæc de Veteribus Ritibus circa preces: & de veneratione Divinæ majestatis & Sanctorum: dicta sufficiant.

Diximus de Ritibus sacrarum Imaginum, & Precum apud priscos Fideles; & quomodo Divina Majestas per illos adorata; nec non cœlestes Cives in Ecclesia venerati fuissent. Modò de Sacramentis novæ Legis, qua fundamentalia sunt Catholicæ Ecclesia, consentaneum est videre.

PARS SECUNDA.

C A P. IV.

De Sacramentis novæ Legis.

*Sacra-
menta no-
va Legis
in quibus
differant
à Sacra-
mentis
veteris
Legis.*

Nova Legis Sacra menta signa sunt visibilia invisibilis gratia, quam Deus ef-
ficaciter, & certè in ipsis operatur; modò ritè tractentur & accipiuntur:
non enim talia Sacra menta significandi tantum gratia instituta sunt, sed
etiam sanctificandi. Quæ autem erant veteris Legis sacramenta, instituta fuerunt,
ut solum ea significarent; signa enim solummodo erant, & non propriæ Sacra men-
ta; sicuti sacrificia carnalia & ceremoniæ veteris Legis, quæ nunquam poterant ju-
stos facere offerentes, ex Apostolo ad Hebr. cap. 9. Ac etiam prædicta Sacra men-
ta veteris Populi servitutem pro congruentia cordis illorum, & propheticæ tem-
poris imposuerunt; sicuti leguntur in quinque libris Moysis. Ea etenim Sacra menta
veteris Legis fuerunt necessaria tantum necessitate præcepti; non quidem omnibus
hominibus, sed iis tantum, qui erant de populo Israel, quibus circumcisio imperata
erat, veluti janua aliorum Sacramentorum, ut in Exod. cap. 12. Præterea talia Sa-
cra menta veteris Legis non imprimebant characterem; nam in illis per se nullus
spiritualis effectus conferebatur per modum operis operati; quia nondum pretium

nostræ

nostræ redemptiōis erat exhibitum , à quo omnia sacramenta habent virtutem D. Thom. 3. part. quæst. 63. art. 1. ad tertium Suarez tom. 3. disp. 10. sect. 2. §. sed hæc etiam evalio , & sect. 3. §. primo & sequent.

Item Sacra menta omnia novæ legis principaliter instituta sunt , ut sint non modò signa certa gratiæ , sed causa ; cum id efficiant sive conferant ex opere operato , quod significant ; & sint præsentissima remedia contra omnia peccata , & efficacia signa gratiæ Dei , per quæ omnis iustitia vel incipit , vel coepit augetur , vel amissa reparatur . Quam ob rem Dominus noster JESUS CHRISTUS , sicut ipse in Evangelio loquitur , levi jugo suo , & levi sarcinæ nos subdens ; Sacramentis numero paucissimis , observatione facillimis , significatiōne præstantissimis societatem novi populi colligavit ; sicut est Baptismus , Trinitatis nomine consecratus ; Communio corporis & sanguinis ipsius , & cætera , quæ in scripturis Canonicis commendantur . Et sic coelestis medicus humani generis reparator tali modo ægrotum sanavit , sicut optimè competebat ægrotanti , ægritudini , & ipsius ægritudinis curationi . De quibus omnibus Card. Bellarminus lib. de Sacramentis cum aliis Theologis .

De numero autem prædictorum Sacramentorum novæ legis , quanquam apud De numero
prædictos Patres fuisse aliquæ controversia ; confundentibus illis inter sacramenta no- ro Sacra-
menta .
væ Legis etiam sacramentalia ; constat tamen ex Conciliis Florentino in Decreto Eugenii , & ex Tridentino sess. 7. can. 1. quod ea sint septem à Christo instituta , nempe Baptismus , Confirmatio , Eucharistia , Pœnitentia , Extrema uncio , Ordo , & Matrimonium : & si quis plura aut patiencia quam septem prædicta esse dixerit , anathema sit , ut in dicta Tridentina Synodo .

Advertendum tamen ; quod Sacra menta in nulla lege necessaria sint simplici- Sacra-
ter : nec minus eadem homini necessaria in ordine ad finem qui est Beatitudo ; cum menta .
Deus possit eam homini conferre sine sacramentis : Non enim , ut inquit Magister quando
fenantiarum distinc. 1. lib. 4. Deus alligavit potentiam suam Sacramentis : ex sup- necessaria .
positione tamen divinae ordinationis , qua decrevit , nullum de massa perditionis
propagatum salvare regulariter nisi per Sacra menta (dummodo suscipiendo impo-
tentia non excusat) & isto' casu ipsa Sacra menta necessaria sunt ad salutem ; ut de
Baptismi Sacramento Joani . 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu san-
cto , non potest introire in regnum cælorum . De quibus omnibus Suarez tom.
3. quæst. 63. art. 1. & Cardinalis Bellarminus part. 2. lib. 1. De Sacramentis in genere .

Notandum præterea circa varios Ritus antiquos & recentes in Sacramentis Ritus non
novæ Legis , quos non scriptos sed traditos custodimus , qui quidem toto terrarum scripti .
orbe obseruantur : de his datur intelligi vel ab Apostolis , aut à summis Pontificibus ,
vel plenariis Conciliis (quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas) illos com-
mendatos atque statutos ; necessario esse illos retinendos ; sicuti & si quid alius tale
occurrerit , quod ab universis servatur , quacunque se diffundit Ecclesia , ut refert D.
Augustinus epist. 118. ad Januarium .

Exstant quoque in Ecclesia præter Sacramenta etiam sacramentalia , quæ re- Sacra-
media quædam sunt , quibus solet attribui effectus remissionis venialium ; ut ex com- munita .
muni

muni sententia Doctorum apud Suarez sect. 2. disp. 12. ubi etiam patet, an illa remittantur ex operc operato, vel ex opere operantis. Et quanquam nulla extet Ecclesiæ lex de illorum institutione, tamen antiqua traditio, & communis sensus fidelium satis hoc probat. Sunt autem prædicta sacramentalia inter cætera *Oratio dominicalis* cap. de quotidianis, de pœnit. dist. 3. *Aqua benedicta* cap. aquam, de consecrat. dist. 3. *Eius panis benedicti*, soliti diebus festis populo distribui: *Confessio generalis* d. cap. de quotidianis: *Eleemosyna*, cap. medicina, & cap. quamobrem cauf. 33. quæst. 3. de pœnitent. dist. 1. Item *Benedictio Episcopi*, vel *Abbatis consecrati*. cap. benedictio & cap. dictum prima quæst. 1. Et de his latè Filiuccius in suis moralibus quæstionibus tom. 1. tractat. 6. cap. 5. num. 127. & seq.

Et hæc satis de Sacramentis in genere; ut de Baptismo modo prosequamur.

C A P. V.

De Baptismo.

Baptismus, cum sit janua, ac primus aditus ad cæstra Sacra menta, per quem recuperatur ante omnia munditia originalis, adeo ut per illum mansio fiat Christi in homine, ac etiam hominis in Christo; propterea cum Baptismus sit initiatio, de illo nos primum verba faciamus.

Supponendum est autem circa hoc Sacramentum, ut nec solus sanguis, nec sola aqua de latere Salvatoris manaverint: Sanguine namque redimigatur, aqua abluimur. Ut ergo à peccatis lavaremur, Aqua (quæ corporales tantum lavare poterat fordes) Sanguini sociata est; & ex ejus societate virtutem atque auctoritatem sumpsit, ut ad abluendas invisibilis peccatorum fordes digna sit sancto cooperari Spiritui. Qua eadem societate hæc aqua comparatur Rubro mari, per quod salvatus populus transvit, Pharaone submerso cum curribus & equitibus suis: nam fuentes Ægyptum hujus seculi, mundatos in veram re promissionis terram transmitit: Diabolum per sequentem penitus absorbet cum præteritis actibus & pompis ejus. Rupertus Abbas de Divinis Offic. lib. 6. cap. 16. Christus ergo ut hanc aquam cum sanguine suo effunderet super nos in Baptismo, inquit apud Joannem cap.: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest videre regnum Dei.* Adeo ut ipse Christus unigenitus Dei Filius de propria sui persona baptizanda non aqua, sed sanguine, dixerit apud Lucam cap. 12. *Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor usque dum perficiar?* Utque plurimi etiam Martyres Baptismum aquæ nondum consequuti tempore per sequentium Tyrannorum, suppliciis affecti, pro Christo in proprio sanguine baptizati sunt: cum talis baptismus Sanguinis sit omnium potissimus, quia Deus in eo excellentius operatur effectum per operis imitationem. D. Thomas 3. parte quæst. 66. art. 12. Adeo ut convenienter describantur tria Baptismata, Aquæ, Sanguinis, & Spiritus: seu etiam Elaminis, Sanguinis, & Fluminis; quia his conformamur Christi passioni: & duo ultimi supplantum primum, non tamen sunt Sacra menta; sed convenient in effectu, quem Deus potest producere sine Sacramento. D. Thom. d. quæst. 66. art. u.

Baptismus

Baptismus in præsenti, ex communi loquendi consuetudine, ad eam tantummodo ablutionem accommodatur, quæ ab Episcopo, vel Presbytero, aut alio quo-cunque sub certa verborum forma ministratur.

Res igitur Christiana primis temporibus inchoata cum esset, Baptisteria in uia non fuere, sed in fluminibus aliquando baptizabatur. Tertull. lib. de Baptismo, c. 1. *Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Jordane, & Petrus in Tiberi rinxerunt.* Idem quoque Origenes tract. 7. in Matth. & Cyrillus Alexand. lib. 2 in Joann. c. 57. & clare in Actibus Apost. cap. 16. ubi Paulus mulierem Lydiam sacris baptismalibus in fluvio insignivit. Honorius Augustunensis ait in lib. de Gemma animæ, quod Apostoli non solum in fluvii, sed & in fontibus, & stagnis baptizabant; ut adhuc extat Mediolani fons, quo sanctus Barnabas Apostolus ad Baptismum utebatur. Ac etiam in via baptizabatur, ut in Actibus Apostolorum cap. 8. Eunuchus à Philippo, dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam, & ait Eunuchus: *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* Item in domibus, vel in mari, ut in vita S. Apollinaris Ravennatis Episcopi.

Baptisteria, sancti Dionysii tempore instituta fuere, caue consuctudo usque *Baptisteria* ad nos stabilis, & firma derivavit. Neque obstat Beda lib. 2. Hist. Eccles. de Anglis ria. in fluvio Rheno, & Walva insignitis Baptismo. Nam in principio recentis ibi Ecclesia Christianæ hæc facilitata, quando Baptisteria ædificari temporum angustiae non ferebant; quemadmodum ejusdem Bedæ verba lib. 2. histor. *Nondum enim Oratoria, vel Baptisteria in ipso exordio nascentis ibi Ecclesia poterant edificari.* Eaque Baptisteria primum in privatis ædibus ædificata; ut in vita sancti Marcelli Papæ, ubi Maximiano Imperante, Carpasius crudelissimus angustum Baptisterium à Beato Cyriaco domi extructum flagitosissime delevit, suffecto ejus in locum Balneo. Cujus forsitan causa fuit, quod saevientibus dein tyrannis, sanctissimi homines extra urbem, & in occultis & abditis locis Baptisteria statuere: Donec Imperator Constantinus Magnus ea in suburbio construi fecit. Socrat. histor. Eccles. lib. 1. cap. 26. Sozomen. lib. 2. cap. 32. & etiam intra Urbem in Cœlio Monte Damasus Papa de Silvestro Primo hujus Baptisterii Constantiniani elegantiam explicans inquit: *Fontem sanctum, ubi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide porphyretico:* quibus congruunt sanctus Augustinus de Civitate Dei, lib. 22. cap. 8. Socrat. lib. 7. histor. Eccles. cap. 4. & 17. Gregor. Turonensis lib. 10. histor. Francorum cap. 28. At in Galliis cœpere forsitan Baptisteria ædificari in Ecclesia tempore Clodovæ Regis; ut de ejusdem Regis Baptismate loquens Gregor. Turonensis lib. 2. histor. Francorum. Nec multo post Concilium Ilerdense c. 7 apud Gratianum de consecrat. distinct. 4. cap. 106. statuit *Fontem Baptismalem extra Ecclesiana non asportari* & Gregor. Magnus epist. 24. lib. 11. meminit Baptisterii in Ecclesia constructi.

Quanvis mos fuerit apud priscos Fideles collocare Baptisteria extra Ecclesiam; inferentes ex hoc, quod solum per Baptisteria admittebantur homines in Eccles. ad Sacrosancta Mysteria; ut ex Gregor. Turon. lib. 5. hist. c. II. S. Paulin. Ep. 7. Steph. Durant. de Ritib. Eccl. lib. 2. c. 19. ac etiam hodie patet Romæ in Lateranensi

Basilica, ubi Constantinus Magnus Imp. baptizatus: & in vita S. Silvestri legitur quod locus ille sit ab Ecclesia disjunctus: Crescente tamen dein fidelium numero; & cum Infantes ut plurimum, dum baptizarentur, ob inbecillitatem aetatis, & ab aere illi offenderentur; Decretum propterea fuit tempore Clodovae Francorum Regis, quod Baptisteria intra Ecclesiam à sinistra parte ingredientium in Ecclesiam construerentur, ut ex Gregor. Turonensi de Miraculis sancti Martini lib. 2. cap. 21. ut etiam in Concilio 4. Provinciali Mediolani, decretum eadem ratione quoque fuit, Baptisteria in singulis Parochiis posse construi; cum Parochus proprius & ordinarius sit Minister hujus Sacramenti praeter Episcopos; ut in cap. constat, de Consecrat. dist. 4. & capit. Perlechtis dist. 25. Isidor. De Divinis Offic. lib. 2. cap. 24. S. Thomas p. 3. quæst. 67. art. 4. ad 2.

Qualitas hujus Baptisterii requiritur ut sit ex lapide duro, non autem fragili seu bibulo; ne aqua penetret, seu vas frangatur; ut ex Concilio Ilerdensi relato à Bucardo lib. 4. cap. 13. & per Ivonem part. I. cap. 208. Omnis Presbyter, de Consecrat. distinct. 4.

Collocabantur quoque Baptisteria in loco elevato supra basin, seu columnam; cuius circuitus esset aliquantum profundus: & ad illum descendebatur instar sepulchri; quoniam sepulti sunt Baptizati cum Christo: ad Roman. 6. *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum.* & ad Colosensi. 2. *Consepulti & in Baptismo, in quo & resurrexisti.* Quale mysterium servatum videmus in Baptisterio Magni Constantini apud Lateranum; & refert de eodem Viccomes in tract. de Veterib. Eccles. Rituibus; quod etiam de recenti imitatus est S. Carolus Borromæus in suis Decretis Synodalibus, cap. de Baptisterio.

Solitum quoque fuit antiquitus consecrare Baptisteria Rituibus diversis à Consecratione aquæ; ut ex antiquo Rituali titulo, *Ordo Romanus.* Qui locus propter ea à fidelibus magna habebatur in veneratione, ex illo peccatorum remissionem sperantibus, & alia multa; ut ex Georgio Patriarcha Alexandrino in vita S. Chrysostomi: ut etiam qui hujusmodi sacra loca prophanarunt, quamvis involuntariè, gravissimis poenis affecti fuerint, sicuti de Copronimo Imp. & Vincislao Bohemiæ Rege, & similibus, referunt scribentes.

Diversa Baptisteria loca. Viris ac mulieribus diversus Baptisterii locus assignatus erat; non quia plura Baptisteria essent, sed quia uterque sexus distinctum locum haberet. Nam cum eodem tempore multos utriusque sexus baptizari oporteret, quos ueste nudari, illorum temporum consuetudo postulabat: è certis lignis hinc inde à terra exsurgentibus, quasi duplum fontem adeuntes integra verecundia baptizabantur; sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in præfat. catech. ipsos baptizandos monet in fuscipendo Baptismate, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus &c. S. August. de Civit. Dei, lib. 22. cap. 8. & clare in Synodo Constantinopolitana, act. I.

Consecratio aquæ baptismalis. Consecratio Aquæ baptismalis ab Apostolis instituta pervenit ad nos, ut ex constitut. Apost. Clement. Papæ lib. 7. cap. 43. ibi: *Deinde venit ad aquam, benedit, & glorificat sacerdos Dominum Deum omnipotentem, &c.* & paulò post Benedictio-

nisverba referens inquit: *Descende de cælo, & sanctifica hanc aquam; da ei granum, & virtutem, ut qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & corresurgat;* sic etiam testatur Dionysius Areopag. de Eccles. hierarch. cap. de Baptism. & refert Baron. anno 132. ubi Spondan. num. 2.

Baptismus in Ecclesiæ Christianæ primordiis quolibet die celebrabatur. Sic *Tempus baptissimi.* act. 8. de Eunucio Candacis Reginæ à Philippo baptizato. Item Actor. 10. Petrus Cornelium, & aliam turbam baptizavit. D. Ambrosius, cap. 4. in epist. ad Ephes. explicans Actorum loca, refert de eadem consuetudine: sed non multo post mos obtinuit, ut extra Paschatis, & Pentecostes tempus nemo Baptismatis mysteria celebraret. S. Leo epist. 4. ad universos Siciliæ Episcopos cap. 3. id ex Apostoli doctrina profectum esse docet. Non solum adultos, sed & infantes, & parvulos, tantum Paschatis, & Pentecostestempore baptizatos, ex D. Ambrosio de mysterio Paschæ cap. 5. & sanctus Augustinus serm. 160. in Dominica in octav. Paschæ inquit: *Illi pueri infantes, parvuli, lactentes maternis uberibus inherētes, & quantum in eis gratia conferatur nescientes, ut ipsi videris. & ipsi habene octavas hodie.*

Necessitate postulante omnibus baptizare licebat Ecclesiæ surgentis initio, ut *Minister.* testatur D. Ambrosius cap. 4. epist. ad Ephes. Cæterum solis Episcopis fuisse munus baptizandi, ex D. Ignatio ad Smirnenses habetur. *Non licet sine Episcopo baptizare.* Et Tertullian. similiter lib. de Baptism. cap. 17. Sed ex quo postea certa Baptismi tempora cessarunt, & Episcopis aucta onera; singulis oppidis certi presbyteri assignati fuere, quibus totum negotium devolutum est. Monachi autem ab hoc munere in totum repellebantur, ut in decreto Eugenii apud Gratianum cap. Placuit secunda 16. quæst. 1. Baptismus verò à pueris collatus etiam per jocum, ritu Ecclesiæ validus: supplenda tamen, quæ à fæderotibus mos est fieri. Refert Baronius anno 311. & ibi Spond. num. 8.

Qui sacro fonte Baptismi candidatos suscipiunt, Compatres appellantur. S. De Comm. August. sermon. 116. de tempor. Et Concil. primum Moguntinum. Nominabantur etiam Patrini, Sponsores, Susceptores, Offerentes; ut apud Patres, & Concilia. Munus Susceptoris fuit in Ecclesia antiquissimum, ut ex Constitut. Apost. Clementis lib. 3. cap. 16. Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. de Baptism. refert quomodo baptizandus à susceptore ad Episcopum dicitur. Susceptorum mos in Ecclesiam profectus est ab illo Evangelii. *Et adduxit eum ad Iesum.* Et Landulpho Carthusiano, libro 1. vitæ Christi, cap. 24. *Et adduxit eum ad Iesum. Ex hoc accipit Ecclesia, quod in Sacramento Baptismi, & Confirmationis utitur adducentibus, qui præsenscent suscipientes Sacramentum, qui Parrini solent vocari.* Susceptores adhibebantur in Baptismo non solum infantium, verum & adulorum, Conc. Nicen. cap. 22. ibi: *Viri non teneant Baptismo puellas, aut mulieres, neque mulieres teneant masculos; sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos.* Cum non suis opus distinguere mulieres à pueris. Advertamus etiam ex dicto Niceni Conc. decreto. *Quatenus viro inulicrem, & mulieri vitum de Fonte suscipere*

tunc non licebat: ut etiam ex constitutione Apostol. lib. 3. cap. 16. cuius ratio fuit, quoniam adulorum Baptismus frequens erat, ac nudi de sancto lavacro admovabantur: quibus antiquatis, liberum fuit mari foeminam, & foeminam matrem suscipere, ut colligitur ex Concil. Maguntino cap. 10. apud Gratianum parte secunda, causa 30. quæst. 1. cap. de eo. Monachis susceptoris officio fungi non licebat, ut in cap. placuit, secunda 16. quæst. 1. Quoniam illos claustrales à negotiis secularibus segregatos esse oportebat. Non ita vero de Presbyteris, & Clericis, quos susceptoris officio functos suisse refert Gregor. Turonens. lib. 6. històr. Francorum: Cum Theodoricus ab urbis Episcopo de Fonte susceptus fuerit. Parentes de Fonte filios suscipiebant, can. Quod autem 30. quæst. 4. S. Augustinus lib. 6. Hypognost. ibi: *Novimus parvulos, parentum manibus ad gratiam sancti Baptismi deportatos.* Et idem Augustinus epist. 23. ad Bonifacium. Modo consuetudo prædicta penitus abrogata est in Concilio Maguntino, cap. 55. Nullus proprium filium, vel filiam de sacro Fonte suscipiat. Cujus forsitan ratio est, ut denotetur, educationem spiritualem longè distare à carnali.

*De infan-
tib. ba-
ptizan.*

Quamvis Baptismum parvulorum maxime impugnaverint Hæretici; nihilominus probatur ille evidentissimè ex sacris litteris, & Patribus antiquis. Etenim Matth. 19. Redemptor noster dixit Discipulis: *Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum Cœlorum.* Quem locum de Baptismi mysterio accipiendum esse, voluere scriptores. Item ex constit. Apostol. lib. 6. cap. 15. habetur: *Baptizate quoque parvulos vestros, & educate eos in preceptis Dei.* Dionysius de Eccles. Hierarch. cap. ultimo, August. epist. 28. & 39. & ex Apostolica traditione, Infantes baptizandos inter alios censet Origen. lib. 5. cap. 6. ad Roman. dicens: *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit etiam parvulis Baptismum dare.* & Concilium Melevitanum contra hoc negantes: *Placuit ut qui parvulos recentes ab uberibus Maris baptizandos negat, anathema sit.*

Nec verum baptizandos Infantes absque Fide baptizari: Quia in eis ipsum baptizari est credere; & actio ipsa est fidei professio: Quemadmodum etiam de Sanctis Innocentibus canit Ecclesia: *Non loquendo, sed moriendo confessi sunt.* Unde Augustin. de peccator. meritis cap. 27. *Parvuli actu credunt; partim re ipsa dum baptizatur; partim aliena fide: & Sermon. 10. de Verbis Apost.* Accommodat Mater Ecclesia Infantibus aliorum pedes, ut veniant; aliorum cor, ut credant; aliorum linguam, ut confiteantur. Et idem August. lib. 1. cap. 22. contra secundam Epistol. Pelagi rationem ponderans ait; *In Ecclesia Salvatoris per alios Parvuli credunt, &c.* & idem Epist. ad Dardanum. *Mirabile est, & tamen verum est, quod in multis Deus non habitat, qui eum non rurunt, ut in Philosophis, de quibus Apostolus ait: Cum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt: & contra in multis habitat, qui eum non rurunt, ut in Parvulis baptizatis.* Quin imo sanctus Hieronymus peccato obstitutos declarat parentes Christianos, quorum Infantes non baptizantur in ætate, qui contradicere non possunt.

Qui baptizandi erant, nominabantur Christiani, Catechumeni, Competentes, Initiani,

Initiatī, & Electi ; ex Concil. i. Constantinop. cap. 7. Item Concil. Constanti-

6. cap. 34.

Catechumeni nomen Græcum est , & à sanctis Patribus dicitur , cui mysteria ^{De Cate-}
fidei , vivæ vocis ministerio credebantur : Etiam infantes inter Catechumenos re-^{chume-}
serebantur . Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. ultimo . August. epist.
23. ad Bonifacium lib. 4. de Baptism. cap. 24. & serm. 10. & 14. de verbis Apostol. &
Susceptorum , in catholica fide , & Christi præceptis illos imbuendi munus erat , ut in
dicto cap. ult. de Eccles. Hierarch. Et ipsorum nemo baptizabatur , nisi symbo-
lum , & orationem Dominicam memoria retineret , Concilium Constantinop. 6. cap.
6. catechesi prosequendæ.

In Catechumenatu quamvis nullum esset præfinitum tempus ; in plerisque ta-
men Regionibus primo duravit tribus mensibus , ex Clemente Papa I. epist. 3. de of-
ficio Sacerdot. & Cleric. Deinde solum quadraginta diebus in Catechumenorum
numero perfliterunt , ex D. Hieron. epist. ad Pammach. qui ait ; *Qui baptizandi sunt
super quadraginta dies , publicè ius tradamus sanctam , & adorandam Trinitatem.* Fue-
re autem tempora , cum Catechumenorum plurimi Baptismi diem longius protrahe-
bant , ut ex Constantini Magni , & aliorum exemplis . Verum cum plurimum detri-
menti hoc Christianæ Reipublicæ afferret ; Primo. Neocæsariana Synodus canone
12. tuin in Occidente sanctus Ambrosius , in Oriente , Basilius , Nyssenus , Nazianzenus
oratione 23. in laudem Heron. Philos. extirpare & evellere plurimum conati sunt :
Ut ex eorum orationibus de Baptismo editis , refert Baron. anno 377. ubi Spondan-
num. 5. Catechumeni , omnes Christianorum ritus , & præcipue Quadragesimam ob-
servabant . Isidorus Hispalens. lib. 1. de Eccles. offic. cap. 27. de Dominica Palma-
num . Albinus de divinis offic. capit. de Dom. Palm. Et quamvis Eucharist. Sacra-
ment. fidelium more expiari non possent Catechumeni ; tamen sanctificato Pane , sive
Sale , loco Eucharistia reficiebantur ; ut in Conc. Carthag. 1. c. 5. D. Aug. lib. de peccat-
merit. & remissione cap. 26.

Catechumeni post Evangelium à Missæ Sacro ejiciebantur , ex Apost. Constit.
lib. 2. cap. 61. & lib. 8. cap. 7. ubi ejictionis mentio fit per hæc verba : *Post hac Dia-
conus dicat : Ite Catechumeni in pace.* Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarch. cap. 5.
Et similiter hoc idem interdixisse Gentiles omnibus suæ Religionis non initiatis , ex
Virgil. Aenid. 6. *Procul , ô procul este profani , conclamat Vates.* Insuper nec Cate-
chumenis permisum , neque in publicis , neque in privatis Orationibus , cum Bapti-
zatis convenire : Concilium Arausican. cap. 19. ibi : *Catechumeni nunquam admitten-
di sunt etiam inter domesticas orationes.*

Mos dandi Nomina in Baptismo antiquissimus est. Clemens Papa Primus ^{De nomi-}
Epist. 3. ad omnes Episcopos ait : *Si quis fidelis voluerit existere , & desideret baptizari ,
accedat ad Sacerdotem suum , & ipse dei nomen suum , & ab eo audiat mysteria , &c.*
S. Ambros. lib. 2. de Sacram. cap. 2. S. August. de cura pro Mort. genien. & idem lib.
de Fid. & Oper. Cujus ratio adducitur : ut Catechumeni ex Nominis mutatio-
ne , vita commutandæ argumenta desumerent : ac etiam ut Apostolorum propter
^{ne.} suam

suam in eos propensionem Nomina sumerent. Ut apud Eusebius lib. 7. Histor. Eccles. Nicephorus Calistus lib. 6. Histor. cap. 22. ibi: *Multa enim propter suam in Apostolos propensionem, & affectionem, nomina eorum liberis suis imponebantur.* Unde in Synodo Nicena Can. 30. Gentilium nomina filiis imponere fuit vetitum: quod & à S. Chrysostomo significatum homil. 22. in cap. 4. Epist. 1. ad Corinth.

*De re-
nuncia-
tione.*

Renunciabant Diabolo, & pompis ejus Catechumeni ex antiquissimo ritu, Paulus ad Timoth. 6. ait. *Apprehende vitam eternam, in qua vocatus es; confessus bonam confessionem coram multis testibus.* Super quod S. Hieron. in lib. Annot. ait: *Confessus es bonam Confessionem in Baptismo, renunciando seculo, & pompis ejus, &c.* Constit. Apost. lib. 3. cap. 18. ibi: *Qui baptizatur, sit ab omni impietate alienus, heres Dei Patris, coheres Filii sui; qui renunciaverit Sarana, & Demonibus, & fraudibus suis.* Idem lib. 7. cap. 40. & 41. Locus renunciationis erat extra Ecclesiam. Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarch. cap. de Baptismo, ibi: *Puer ante fores Ecclesie statuerit in signum humiliatis.* Postquam perficiuntur Exorcismi, & Insufflationes, & Renunciations, Ecclesiam cum confidentia ingredieur. Renunciatus, fuisse item nudos, tanquam Athletas ad pugnandum, Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarch. de Baptismo ibi. *Exuit eum, expoliatusque per ministros; tum cum tertio iubet Saranam insufflare, & qua deflectionis, & abrenunciationis sunt proficeri.*

De Pallio.

Post renunciations Catechumenis dabatur pallium: & hoc institutum, ut reflecta toga, quæ insigne dignitatis erat, pallium, quod abjectionem, & humilitatem referebat, omnes induerent. Tertullian. lib. de pallio cap. 5. in princ. ait: *Cum hanc primum sapientiam vexit, quæ vanissimis superstitionibus renuit; tunc certissime pallium super omnes exuvias, & peplos angusta vexit, super que omnes apices & Tustulos sacerdos suggestus.* Quare postea Gentiles irridentes Christianos dicebant: *A Toga ad pallium.* Tertull. dicit cap. 5. Pallium erat nigri coloris, ut indicaret penitentiam. Severus Sulpitius de vita sancti Martini dicens, *Martimum in ueste ifpida, nigro, & pendulo pallio circumseptum.* Cœpit usus predicti pallii ab Apostolis, à quibus deinde fuit commune indumentum Christianorum, ex Tertull. dicto tractatu: sed temporis decursu ad solos Monachos transivit, quos Sulpitius Severus epist. ad Befull. nominat, *Agmina palliata.* Cassianus de habitu Monach. lib. 1. cap. 7.

*De Pro-
fessione
Fides.*

Fidei profitendæ mos fuit Catechumenis ante Baptismum; quod ab Apostolis ad nos processit: ut in Actis Apostol. cap. 8. Etenim Eunicho petenti Baptismum, dixit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Et respondentis ait: *Credo Filium Dei esse Iesum Christum.* Similiter Clemens in constit. Apostol. lib. 7. cap. 42. Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch. part 2. cap. 2. Gregorius Magnus de sacr. Baptism. cum aliis. Et talis professio de suggestu cœdebatur, August. lib. 8. confess. ubi hoc refert de Victorino. Professionis forma tribus vicibus repetebatur, ut triplicem maculam corde, ore, & actione trina confessio aboleret. Sanctus Ambrosius lib. de Spiritu sancto, cap. 11. ac etiam desumptum ex triplici responsione Petri de Christi dilectione, Ambros. lib. 2. de Sacrament. cap. 7. Profidentes insuper, renunciatio prius

prius ter Occidentem versus Diabolo, Christum similiter confessuri, ad orientem Solem spectabant; cum Deus Parens orienti Soli comparetur. Dionys. Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. 2. ait: *Ipsum ad Orientem transfert.* Nazianzenus orat. 40. in Sacramant. Baptism. inquit: *Ad Occasum inversus Satanam abjuras, rursumque ad Ortum te convertens Deum conficeberis.* Baron. anno 58. ubi Spondan. num. 43. Postmodum Professio in tabulas relata, profitentis videlicet, alterius manu subscribebatur: Dionys. de Eccles. Hierarch. cap. de Baptismo ibi: *Cumque Sacerdos aliquis ex Tabula Professionis, &c.* Gregor. orat. 40. de sancto Baptismo.

Nares, & aures, Presbyterorum digitis ex saliva tangendi, antiqua fuit consuetudo: sanctus Ambrosius de iis, qui Myst. initiantur, ait. *Aperue aures, & bonum odorem vita eterna inhalatum vobis, munere sacramentorum carpite; quod vobis significavimus, cum aperitionis celebrantes mysteria diceremus Ephata, quod est, adaperire, &c.* S. Gregor. lib. de sacram. de catechiz. infant. Nares tanguntur, quia stetim divinæ cognitionis odor percipitur: quod autem ex sputo aures, quia nos ad Deiverbum percipiendum paratas illas offerimus, sanctus Ambrosius lib. de sacram. cap. 1.

De Exorcismis in Baptismo loquitur Christus apud Marcum, cap 16. *In nomine meo Daemonia ejicient: & de Lunatico apud Matth. cap. 17. Et increpuit eum cismis, Iesu, & exiit ab eo Daemonium.* Hoc idem explicat Isidorus Hispalen. lib. 2. de divin offic. cap. 20. sanctus Augustinus lib. 2. de aupt. & concupisc. Accedentes ad exorcismum erant nudis pedibus, & uno tantum vestimento. Joann. Chrysostom. homil. ad baptiz. ibi: *Cur post nostrum magisterium imbuti, nudis pedibus, uno tantum vestimento concessi, ad voces exorcizantium accedunt?* Concil. Constantinopolit. 2. act. 1. ibi: *Cum effemini in baptisterio Neophyistarum sine tunicis, calcementis, &c.* Ardentem cereum in exorcismo Catechumeni manu tenebant. Albinus de divin. offic. cap. 19. *Cereus precedit Catechumenos nostros, humen ipsius Christum significat.*

Unctio olei in Catechismo adhibita Spiritum sanctum significat: Constitut. Vnctio Apo^t. lib. 3. cap. 17. ibi: *Baptismus dasur in morem Filii, aqua adhibetur pro separata. Oleum pro Spiritu sancto, Sigillum Crucis pro Cruce.* * Et talis Unctio in Baptismo adhiberi solita, diversa ab Unctione Chrismati: Baronius anno 35. ubi Spondan. num. II.

Signum crucis in Catechismo apponi antiquitus consuevit: de quo B. Linus de pass. sancti Petri ait; *Postquam non credentes in hac vicina custodia, fonte, precibus, signo. Admirabile signum Crucis in sancta Trinitatis nomine baptizati.* Sanctus Ambrosius ib. de initiandis cap. 2. ibi: *Credie autem etiam Catechumenus in Crucem Domini nostri Iesu Christi, qua & ipse signatur.* Et ratio est, ut Dæmones vereantur pugnare cum Catechumeno. Inniuit Tertull. lib. de Resurrect. carn. ibi: *Caro signatur, ut & huma munitur; caro abluitur, ut & anima emaculetur.*

*De Sale
in os.*

Sal in Catechumeni os inseri solitum est: Origenes homil. 6. ait: *Opere epi, quae renascitur, Sale salari, & pannorum involucro colligari; ne dicatur ad eas: Sale saxon es salita, & pannus non es colligata.* Ratio adducitur ab Isidoro Hispalens. lib. de offic. c. 20. qui ait: *Sales in mysterio Catechumenis dandos, à Paribus est infusum, ut eorum gustu condimentum sapientia percipient.* Demum Catechumenus benedicebatur, ex constitut. Apostol. lib. 7. cap. 40. *Quomodo oportet Catechumenus, cum inicietur, à Sacerdotibus benedici?*

*De Com-
peten-
tibus.*

Baptizandi inter alia nomina Competentes etiam nuncupabantur: Isidorus Hispalens. lib. de Eccles. offic. c. 21. ibi: *Post Catechumenos secundus Competentes gradus est. Competentes autem sunt, qui jam post doctrinam fidei, post continentiam vita, ad gratiam Christi percipiendam festinabant; ideoque Competentes appellantur, id est gratiam Christi petentes.* Fiebant quippe Competentes in Dominica Palmarum: Ambros. epist. 33. August. serm. 116. in Dominica Palmarum ad Competentes. Soli Competentes jus habebant Baptismi flagitandi. Sanctus Augustinus lib. de fide & oper. ibi: *Hoc si multo diligentius, & insistantius his diebus, quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum Baptismum sua nomina omnia dederunt.* & Isidorus dicto cap. 21. Idemque humi prostrati Baptismum petebant, Augustinus lib. 2. de symbol. cap. 1. Gregor. Turon. lib. 5. histor. Francor. cap. II.

*De Pœni-
tentia.*

Baptizandi variis pœnitentia generibus utebantur. Sic Petrus in act. Apostol. cap. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi.* Sanctus Augustinus de vera & falsa pœnitentia, ibi: *Ad hoc sunt Catechumeni in Ecclesia constituti, ut dum Baptismum expectant, unde verè pœnitentia habeant.* Ethæc in conscientia excusione, & lachrymis. Augustinus, sermon. II. ad Fratres in cremo. *O compunctione sancta, sine qua adulterio non prodest Baptismus.* Sicuti etiam in peccatorum confessione consistebat, ut legimus in actis Apostol. cap. 19. *Multique credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos:* & hac generaliter erat, non autem singulatim de peccatis, ut sacramentalis, ex prædicto verbo; *Annunciantes actus suos,* sicuti exponunt interpretes. Requiebatur etiam Jejunium in Baptizandis; Clemens in constitution. Apostol. lib. 7. cap. 23. ibi: *Ante Baptismum jejunet, qui est baptizandus.*

Abstinere quoque debent à legitimis uxoribus: sanctus Hieronymus, Epistola 83. ad Ocean. ibi: *Audiant Catechumeni, qui fidei sunt candidati, ne uxores ducent ante Baptisma se honesta jungant matrimonia.* Concilium Carthaginensi. 4. cap. 86. habet: *Neophyti aliquamdiu à laicis orationibus abstinat.* Accedant ad prædictam pœnitentiam, Catechumentorum orationes, jejunia, & familia. Tertull. lib. de Baptism. cap. 29. *Ingressuros Baptismum orationibus crebro, jejuniis, & geniculationibus, & privilegiis orare oportet, & cum confessione omnium reu delictorum, &c.* Similiter hortatur Nazianzenus orat. 40. in sanct. lavacrum. Nudit quoq; pedibus incedebant Catechumeni. Augustinus lib. 4. de symbol. ad Catechumenos, cap. 1. *Omnia Sacraenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis, exorcismis, orationibus, inclinatione cervicum, humiliitate pedum, &c.*

Symbol.

R I T I B U S.

49

Symbolum Fidei tradebatur baptizandis in die Palmarum Dominica. Isidorus Hispalens. lib. i. de Eccles. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, ibi: *Hoc autem symbolum Competentibus tradiebat propter confinem Dominica Pascha solennitatem; ut quia jam ad Dei gratiam percipiendam festinavit, fidem, quam confiteantur, agnoscant.* Albin. de divin. offic. cap. de Dominica Palmarum: *Pascha petitum, sive Competentium dicitur, quia hodie symbolum Competentibus tradebatur propter confinem Dominica Pascha solennitatem.* S. Augustinus, serm. II. de Dominica Palmarum, & alibi idem asserit.

In Gallia, & Hispania fuit olim gnos lavandi capita baptizandis in Dominica Palmarum; & propterea dicta dies nuncupabatur Capitilavium, quia tunc lavabantur capita Competentium, qui ungendi erant, ne forte observatione Quadragesimæ sordidata accederent ad unctionem. Isidorus libr. i. Eccles. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, Albinus de divin. offic. cap. de Dominica Palmarum. Non solum infantibus, verum & adultis capita lavabant. Pamelius in Tertullian. de Baptismo, *Filiaceus de Quadragesima, cap. 14.* Hæc consuetudo duravit in Ecclesiis Galliz, & Hispaniz; donec anno 813, in Concilio Maguntino secundo derogatum est, ut nemo amplius capitis ablutionem adhiberet: turn ne ab Ecclesia Romana discentiret; tum ut offendendi occasionem demeret ius, qui illam ablutionem Baptismum esse rati, verum salutareque Baptisma respuebant.

Oratio Dominicalis exponebatur baptizandis feria secunda post Dominicam Palmarum. S. Augustinus homil. 42. de commendatione orationis Dominicæ.

Mos quoque fuit Mediolani, & in aliis Regionibus, ablueri pedes eorum, qui erant baptizandi. Sanctus Ambrosius lib. 3. de Sacrament. cap. 1. & lib. de initianis, cap. 6. refertens talem consuetudinem à sancto Petro habuisse originem. Meminit etiam ejusdem consuetudinis sanctus Augustinus, epist. 118. ad Januar. Et detali consuetudine vide latè, quæ scripsit Joseph Vicecomes de antiquo baptizanditu, lib. 3. cap. 17. cum sequent.

Ultimus gradus eorum, qui baptizandi erant, Electi fuere, qui differebant à Catechumenis, & Competentibus: quoniam Electi non dicebantur nisi eo die, quo baptizabantur, ut scripsit Siricius Papa, epist. 1. ad Hieron. Tarragonensis. cap. 2. Item ex Ordine Romano habetur, quod die Sabbati sancti, quo baptizabantur, Electorum nomine sic nuncupabantur: Orate Electi.

Origo Electorum pendebat ex scrutinis, quod in eis de fide, & moribus inquireretur. Rupert. Abb. de Divin. offic. cap. 18. ibi. *Quarta ergo feria nove Ecclæ celebrantur initia, que appellantur Scrutinia: Scrutinia vero dicuntur à scrutinio, quin perscrutandum erat in his, qui accedebant, ne qua radix amari endimis subefficeret, velut fuit in Simone Mago.* Scrutinia Apostolorum tempore non fuerunt, quia tunc certa Baptismo tempora nondum statuta fuerant, ut propterea scrutinia celebrare opus fuerit. VValfridus de rebus Eccles. cap. 26. ait. *Alii addiderunt in Baptismatis Sacramento exorcismos, alii consecrationem Fontis, alii salis, alii Catechumenorum instructionem, alii Scrutinia ad tantum Mysterium preparationis*

statuerunt. In scrutinis perquirebantur diligenter voluntas, & opera baptizandi : Albinus de Divin. offic. cap. de Sabbato sancto Paschæ. *Tunc fiunt scrutinia, ut exploretur certius, an post renunciationem Satanae, sacra verba data fidei radicibus corde defixerit.* Et idem asseritur in Concilio Braccharen. 2. cap. 1. Ferebant suffragia in prædictis scrutinis, non solum Clerici, verum etiam Populus: sanctus August. lib. 2. de Symbol. ad Catechum. ferè initio ibi; *In conspectu totius Ecclesie.* Quibus verbis etiam laici comprehenduntur. Scrutinia prædicta septem numero fure. Albinus de divin. offic. cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ ibi: *Neque hoc omitendum est, quod Romani infra Quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum: in isto septenario intelliguntur Dona S. Spiritus in baptisme data.* Idem Rupertus Abbas lib. 4. de divinis offic. cap. 20. Quorum septem scrutiniorum erat majus in Feria quarta ante Dominicam Passionis: & quare illo die ? Vide Rupertum Abb. lib. 4. cap. 19.

Fiebant quoque scrutinia publicè in Ecclesia, non autem in privatis domibus. Rupert. Abbas, dicto cap. 20. ubi etiam subdit, quod scrutinium futurum in præcedenti baptizandis indicebatur. Conficiebantur autem scrutinia hisce ceremoniis: ut primo recitarentur nomina singulorum Baptizandorum: Deinde ad morum, & fidei disquisitionem animum intendebant, ac etiam in iisdem fidei rudimenta quandoque explicabant. His peractis Diaconus imperabat quinques humi sterni, & totidem vicibus surgere; ut quinque Christi plagas frequenti memoria recollet: successive à susceptore, velsusceptricè una cum Acolyto signum crucis in fronte imprimebatur. Ultima ceremonia, Cineris consecrati a sacerdote aspersio, ut ex Ordine Romano cap. de denunciatione scrutinii ad Electos. Vide de his omnibus latè Josephum Vicecomitem de antiquo baptizandi ritu, lib. 3. cap. 25. & nota quod ubi agebantur scrutinia, propriè quoque Collectæ pro Catechumenis dicebantur. Rupert, Abb. de Divin. offic. lib. 4. cap. 21. Infantes etiam subdebantur scrutinio, non ut fidei, & morum rationem sacerdotibus redderent; sed ut ceremoniis & ritibus, præfertim exorcismo, lustrarentur; ut ex Ordine Romano in denunciatione scrutinii ad Electos, ibi: *Quarta feria hora tertia scribantur nomina infantium, vel eorum, qui ipsos suscepturi sunt: & Diaconus clamat dicens; Catechumeni præcedant: & vocentur ipsi infantes per nomina, vel ordinem, sicut scripti sunt: eodem die instruantur: item benedictio cineris ad eos, qui scrutinia sunt habituri, & baptizari desiderant.* Scrutinia omnibus baptizari volentibus necessaria erant: Strabo de rebus Eccles. cap. 26. ibi: *Alii scrutinia diligentissime ad tantum Mysterium præparationis statuerunt.* Ea tamen necessitas, sive usus, postmodum ab Ecclesia sublatus est circa annum Domini 860. Imperantibus Ludovico, & Lothario: Quoniam posteriores scriptores omnes eam consuetudinem nusquam sua ætate cognoverunt; & Rupertum Abbatem, nec non Ugonem in præterito tempore, *Fiebat, erat, vel similia loquutos esse patet.*

De ornata Ecclesiæ. Expletis ritibus, qui præcedebant Baptismum: subsequuntur modo, qui in Baptismo ministrando, vel paulo ante servabantur. At primum fuit Christianorum studium,

Rituum, baptisni die, Ecclesiam Peristromatis ornatam esse, Balsama, & odores, Incensa, & varios cereos, & lychnos accendi consueuisse; Gregorius Turonensis lib. 2. hiltor. Francorum, dum Clodovæ Regis baptisnum recenlet. Et haec non in solo baptismo Regum, & Principum; sed & ceterorum, ut ex Ordine Romano, titulo de Sabbatho; ubi celebrandi Baptismi modum prescribit. *Sabbati vero die sancto, ac solennissimo, primo mane ornetur Ecclesia cum omnibus uenitibus suis, &c.*

Fuit jam in Ecclesia receptum, ut qui baptizarentur, pecuniam, vel alia munera sacerdotibus darent: quod etiam de inopibus accipiedum esse, tradit Nazianzenus orat. 40. in sanct. Baptism. ubi etiam Nicetas ait, quod talis oblatio non esset definita, sed pro cuiuscunque arbitrio; & illa pro necessitatibus Ecclesiaz, & ministrorum inserviebat.

Ante Baptismum, & in Baptismo Litaniaz dicebantur. Albinus de divinis officiis, cap. 19. de Sabbatho sancto sic ait. *Euntes ad Fontes, canant litanias, per tantum viii. modo repetendo: sequitur consecratio Fontis, &c. & cap. 25. de Vigil. Pentecostes ibi: Finitis lectionibus, descendendum est ad Fontes cum sancto Chrismate, & cereis, in magna reverentia, decantando Litaniam.* Idem Fortunatus lib. 1. de divinis officiis, cap. 28. Similiter dicebantur lectiones, & orationes variae Baptismi necessitatem, & dignitatem indicantes, ut ex sancto Gregorio Magno, lib. de sacrament. titulo de Sabbatho Paschaz.

De forma Baptismi, qualis primis temporibus fuerit: quamvis aliqui Authores discrepent, & velint, quod Apostoli, cum maximè intenderent Christi Divinitatem ^{ma}, barbaris nationibus suadere, in ejus nomine Baptisini sacramentum administrassent, non quidem quasi ea legitima & vulgaris forma esset; verum ex divina dispensatione; quæ rerum formas pro rei opportunitate commutat, ut ex actis Apostol. cap. 2. 8. 10. II. & 19. ubi Baptismus: *In nomine Christi, aut, In nomine Domini Iesu*, collatus perhibetur. Item Paulus ad Roman. 6. *Ignoratis fratres, quicunque baptizati sumus in Christo.* Alii autem putant in Christi nomine Trinitatem implicitè comprehendи; quoniā nomine Christi simul Patris personam, à quo unctus est, & Spiritum sanctum, quo unctus significatur. Sed verissima est opinio Baptismi formam cum expressis, & distinctis trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, hoc est Patris, Filii, & Spiritus sancti nominibus semper fuisse; cum ita à Domino Apostolis præceptum fuerit, Matth. ult. Nec illos, neque successores eorundem à communi forma discessisse, ut ex constitut. Apostol. lib. 3. cap. 16. & lib. 7. cap. 23. Pelagius, cap. si revera de consecrat. dist. 4. cap. in synodo, eadem distinct. Quin immo Catholica Ecclesia divinitus edocta optimè intellexit non virtutem, aut fidem indicari, sed tres Personas Sanctissimæ Trinitatis distinctè nominandas esse, & Christus hanc formam baptizandi Apostolos voluit docre: Si Justinus Martyr. Apolog. 2. pro Christianis ad finem, Joann. Chrysostom. homilia 16. ad Roman. & Fulgentius lib. de Incarnatione, cap. II. Ad contrarios autores possemus respondere; Christi, aut Jesu, aut Christi nomen, aliquandiu appositum fuisse; addito item Domini nostri, sed non omisso Patris, & Spiritus sancti nomine, hac forma: *Ego te baptizo in*

in Nomine Patris, & Filii ejus Domini nostri, & Spiritus sancti, &c. Atque hanc sententiam Aetorum, & sancti Pauli subesse, B. Cyprianus testatur epistol. 73. ad Ju-bajanum; S. Fulgentius de Incarnatione, & Gratia, cap. ii. & sequitur Cardinalis Baronius anno 34. & ibidein Spond. in epit. num. 70. Respondetur etiam, Christi nomen, nihil aliud, quam institutionem significare; hoc est Baptismo Christi initiari, quia antea solo Joannis Baptismo fuerant initiati; ita ut nominis expressio in illis verbis, ad Baptizandos, non ad Baptizantes referri debeat. Dicimus etiam, quod in Christi nomine vis efficiendi ejus intelligitur; ut sensus sit Baptismum, sicut & cetera Sacra menta, suum robur a Christo accepisse. Aut demum in Christum baptizati esse dicimus, quod ita simus baptizati, ut in Christum cooptati simus; & capiti tanquam membra copulati.

De immersione. Nota quod Graeci non attribuant actum Baptismi Ministris, ad evitandum antiquorum errorem, qui virtutem Baptismi baptizantibus attribuebant, dicentes: Ego sum Pauli, ego sum Cepha: & ideo dicunt: *Baptizetur servus Christi N. in nomine Patris, &c.* Et quia exprimitur actus exercitus per Ministrum cum invocatione Trinitatis, verum perficitur Sacramentum. Quod autem additur *Ego in forma nostra,* non est de substantia formae, sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis. D. Thom. part. 3. quæst. 66. art. 5. in corpore.

Priscis temporibus Baptismus solum per immersionem fuit in usu, non autem per infusionem, vel aspersionem; hoc etenim patet ex verbis Domini nostri, cum Apostolis præcepit, Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* verbo *Baptizantes* mersionem intellexisse, ut ex sancto Chrysostomo, homilia de fide in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ibi: *Omnibus Mysteriis veluti sigillum imponens Dominus, in tribus mersionibus aqua, unum Baptisma Discipulis suis tradidit, dicens; Euntes, doceate, &c.* Item in cap. multi sunt, de consecrat. dist. 4. ibi: *Trinam mersionem sanctum Baptisma unicuique tribuere.* Et adeo necessaria tria immersio, ut aliqui Patres dubitaverint: num Baptinus aspersionis, & infusionis esset legitimus, etiam in casu necessitatis? ut facit Magnus apud sanctum Cypri-anum epist. 76. Et quamvis in ætis Apostol. cap. 2. dicatur, sanctum Petrum uno die tria millia hominum baptizasse; ex quo videtur, quod aquæ aspersionem adhibuerit: Dicimus tamen, quod dies astiva, qua Petrus baptizavit, trium millium mersioni fuisset sufficiens; præsertim cum tempore Apollolorum multæ solennitates Baptismi non essent in usu. Præterea Baptizandos, rectos, & stantes mergi solitos, totumqne hominis corpus in aquam mersum esse: Joseph Vice-comes de antiquis Baptismi ritibus lib. 4. cap. 7. Consuetudo mergendi totum corpus in Baptismo duravit usque ad tempora sancti Gregorii, ex Pamelio in epistolam 76. sancti Cypriani. Consuetudo levis tinctioris cœpit in Ecclesia occidentali circiter annum 875. ob teneritatem infantum, cum jam rarissimus esset adultorum Baptismus, ut ex allegato cap. 7. in fine de antiquis Baptismi ritibus. Unicanæ, an trina mersio fieret? utroque modo quandam in Ecclesia vere Baptismum confectum esse, ex D. Gregor. epist. 41. ad Leandrum lib. 1. & Concil. Toletano

R I T I B U S.

Toletano 4. cap. 5. Et quamvis tria mersio ex Apostolica traditione, diu in Ecclesia servata, sanctus Basilius de Spiritu sancto, cap. 27. can. 5 multi sunt, de consecrat. distinct. 4. Idem testantur Dionysius Areopagita de Baptismo, Tertullian. de corona milit. Ambros. lib. 2. de Sacrament. cap. 7. Nihilominus, quia postea aliquorum haeresis supposebat tres Naturas Divinas in tribus Personis ex praefata trinariatione; visum est Divo Gregorio Magno, quod ex hoc unica mersio fieret, ut ex dicto Gregorio, epist. 41. ad Leandrum, & dicto cap. 5. Concil. Toletani 4. Strabo de rebus Eccles. cap. 26. Quibus addo, quod in singulis mersionibus nomen trium Personarum proferebatur, ita Tertullian. lib. adversus Praxeam, cap. 16. S. Damasc. epist. de Trifagio. Baptismalis mersio in modum Crucis effingebatur; ut significaretur, à Christi morte, quæ in Crucis signo peracta est, humanae redēptionis merita profluissit: sanctus Augustinus, serm. 119. ad Competentes ibi: *Lancea perforatum est latus Christi, & manavit pretium nostrum: ideo signo Christi signatur Baptismus, id est aqua, ubi tinguimini.* S. Chrysostomus, homil. 55. in cap. 16. Matth.

Nudi Baptizandi ad Baptismum accedebant, Dionys. Areopagita de Eccles. *De nudis.*
Hierach. cap. de Baptismo, ibi: *Cum plane vestes Ministri derracerint, runc Sa-*
cerdos sacramunctionis Oleum offerunt; Sanctus Ambrosius sermon. 10. ibi: *Nu-*
di accedimus ad lavacrum, ut nudi quoque & expediti ad Cœli januam propere-
mus. Quam autem incongruum est, ut quem nudum Mater genuit, nudum suscipit
Ecclesia; dives velie intrare in Cœlum? Et hoc adeo verum, quod in Baptismo etiam
partes obscoenæ vestibus carerent: Metaphrastes in vita sancti Sylvести de Con-
stantino, ibi: *Hac cum audisset Imperator, & latus probrum carnis subiecisset oculi,*
& sanctus fuisset sancto Chrismate: ingressus est Piscinam. Vicecomes dicto
traditu de antiquis Baptismi ritibus lib. 4. cap. 10. Quod autem adulti nudi ba-
ptizarentur, præter exemplum Constantini Magni ex Metaphraste, & Surio alleg.
Elias Magnus Basilius sine veste sacro Baptismate lustratus fuit, ut scribit in
eius vita Amphirochius. Similiter etiam de infantibus, quod nudi baptizarentur,
patet ex Ordine Romano, cap. de Sabbato sancto Paschæ. ibi: *Pontifex cum egre-*
ditur à Fonte in sacrarium, & cum vesti fuerint infantes, confirmet eos. Ipsas
etiam mulieres nudas ad Baptismum accessisse, ex sancto Chrysostomo, epistola
ad Innocent. Papam, quæ in vita ipsius per Palladium scripta circumfertur, ibi:
Mulieres, que intra Ecclesiam, ut baptizarentur, se vesti nudaverant, per idem,
tempus nude surgebant: neque sexus verecundia, & honestati permittebantur pra-
pvere consulere. Pariter constituti in carcere nudi baptizabantur, quamvis esset
timor saevientis persecutionis; ut de Aproniano, cum à Sisinius Diacono baptiza-
tus est: ut in vita sancti Marcelli apud Surium. Item infirmi, ac debiles, etiam
cum propinquæ mortis periculo, nudi baptizabantur, ut antiqui manuscripti Codic-
tes de gestis sancti Sebastiani apud Surium, ubi de Tranquillino, qui manuum, pe-
dumque dolore magnopere distractus, à S. Polycarpo nudus baptizari voluit. Causa
cur nudi baptizarentur? ut Christi similitudinem, qui pro nobis passus est, quantum
humana

humana imbecillitas patitur, in nobis mutuò exprimeremus; ex S. Cyrillo Hierosolymitano, Catech. 2. Mystag. sic habetur: *Atque ita exi eratis nudi; imitantes eis in hoc enim, qui in Cruce nudatus fueras, Christum.* Secundo, placuit ad Baptismum nudos accedere eodem habitu, quo Adam ante peccatum fuit, ex Cyrillo dicta Catech. secunda: *Orem admirandam: Nudi fuisti in conspectu omnium, et non vos pudebat: re vera enim in hoc Adam ferebat exemplum, qui nudus in Paradiso fuit, et tamen nullo officiebatur pudore.* Duravit autem prædicta consuetudo baptizandi nudos, usquequo malitia ad cumulum aucta, propter flagitii periculum illa cessavit in Occidente plurimis in locis circa annum 1140. quamvis in Oriente, ac etiam diversis locis Occidentalibus adhuc perseveret, Joseph Vicecomes, lib. 4. cap. 4.

De jejunio. Qui baptizabantur, usque ad horam Vesperarum jejunabant. B. Linus de passione sancti Pauli ibi: *Sicque procurrente jejunio usque ad Vesperam baptizari sunt in nomine Patris, et Fili, et Spiritus sancti.* Atque hac jejunii lege etiam infantes obstrictos fuisset. Joannes Diaconus in vita sancti Gregorii: *Pascha est supervenit dies: et dum sacraissimo Sabbato, in quo omnes etiam parvuli baptizandi jejunante, ipse jejunare non posset, cœpit prius aerore, quam infirmisare deficere.* Et hoc servatum, donec imbecilla puerorum ætate diuturno jejunio nimis afflicta, matutinum tempus suffectum fuit: de quo Synodus Colonensis, cap. 15. Vicecomes dict. libr. 4. cap. 4.

De separacione. Mulieres seorsim à viris baptizari solitas: & viri ad dexteram prius baptizantur, deinde scemina ad sinistram; Ordo Rom. cap. de Sabbato sancto, ibi: *Masculi in dexteram partem, scemina vero in sinistram.* Deinde Presbyteri induentes se vestibus mundis, et candidis, ingreduntur intro in Fontem, et baptizantur primo *Masculi*, deinde *Fæmina*: Albinus de divinis officiis, cap. de Sabbato sancto idem refert.

Nomina-bantur-baptizan-di. Baptizandorum nomina recitabantur à Clericis, & eo ordine, quo quisq; suum nomen detulerat, baptizabatur. Dionysius Areopagita de Baptismo, ibi: *Viximus ad se portari jubet; cumque sacerdos aliquis ex tabula professionis, et eum, et sponsorem citat; hic quidem ad aquam à sponsoribus ducitur ad Hierarcha manus, ab eis manudictus.* Hierarcha autem in loco superiori stans, ter quidem illum demergit. Ex quo etiam deducitur, quod Catechumenus manuducebatur ad Episcopum. Baptisma intercerat Populus, & Clerus, ex Ordine Romano de Sabbato sancto, ibi: *Adstant omni Clero, et Populo in circuitu Fontis, Albin. de divinis officiis, cap. 19. de Sabba-to sancto, idem refert Cyrilus Hierosolymitanus, Catech. 2. Mystag. O rem admirandam, nudi fuisti in conspectu omnium, et non vos pudebat?*

Denum variaz orationes & lectiones cum Psalmis recitabantur in Baptismo, ut ex Albino citato refert etiam Vicecomes, cap. ult. lib. 4.

Absoluto Baptismo, statim minister baptizatis oscula figebat; sanctus Cyprianus, epist. 59. ad fid. Episcop. ubi idem refert prædictam osculandi consuetudinem extendi non solum ad adultos, verum ad infantes in primis partus eorum diebus.

Præter-

Præterea subdit etiam, quod oscula cum amplexu, atque in imo pede figebantur. Ex prædicto osculo innuebatur Pax & Gratia, quam baptizatus cum Christo, & Ecclesia inibat; sanctus Ambrosius lib. 2. de pœnit. cap. 3. & epist. 33. & sanct. Bernard. serm. 2. super Cantica. Intuper ex dicto osculo affirmabatur cognitio spiritualis, quæ ministro cum iis, qui ablauuntur, intercedit, Tertullian. de veland. Virgin. & cap. 6. apologet. Ambros. lib. 2. adversus Gentes; & idem Ambrosius, lib. 3. de Virg. Baronius ad annum Christi 294. Velsaltem ad vulgarem salutandi ritum pertinuit, ut ex Marco cap. 10. Christus parvulos: Matth. 26. Judas Christum; Actorum 20. Christiani Paulum osculati sunt; & ab eodem Paulo ad Roman. 19. & 2. Corint. cap. 13.

Deinde Minister baptizatum susceptor in manus dabant, à quo sinistro brachio De linteo-fultum, ipse adhibitis linteis abstergeret; Albinus de divinis officiis, cap. 19. de Sabato sancto Paschæ, ibi; Ut autem surrexit à Fonte, suscipiatur ab ipso, à quo suscipiens rum ab sterfione. est. Et paulò est: *Sunt parati, qui eos suscepere sunt, cum linteis in manibus suis;* deinde accipiant eos à Pontifice, vel Diaconis, qui eos baptizaverunt.

Interea, qui adstabant, novis Christianis omnium peccatorum indulgentiam Congratulatio- gratulabantur. Hujus quoque meminit S. Hieronymus, lib. 3. adversus Pelagianos. De Baptismatis Fonte surgentes, & regenerati in Dominum Salvatorem; impleto adstan- illo, quod de scriptum est; Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, statim in prima Com- munione Corporis Christi dicunt; Et dimittite nobis debita nostra, &c. Subsequeretur postea Cantus post Baptismum. Nicetas in sanctum Baptismum ait: Quod post Baptismum ante altare collocaris, futura vita gloriam, & propinquitatem apud Deum indicat. Psalmus latum, & festivum illius facili sonum. Nicephorus lib. 3. histor. Eccles. cap. 37. Mysteria omnia absolvuntur, & circum vicinum templum psallentes thambulabant. Oratio autem illa interim religiosè fiebat à baptizatis, ut in constituit. Apostol. lib. 7. cap. 49. ibi; Deinde adstant dicar orationem, quam nos docuit Domini. Et B. Eutichius Constantinopolitanus, de quo Surius 8. Nonas Aprilis inquit. Narrabat enim vir optimus, cum ab Avo ad sacram Baptismum ductus esset, ab nō didicisse, ne cum baptizatus genua esset flexurus, ita precaretur; Bonam mihi mente Domine elargire, &c. Tertullian. lib. de Baptism. cap. ult. &c.

Sacerdos item summum Baptizati verticem Chrismate ungebant: de cuius origine Silvester Papa, propter timorem imminentis mortis post Baptismum absente mate. Episcopo; Damasus in Pontificali de Silvestro. Hic & hoc constituit, ut Baptizatum hinc presbyter Chrismate levatum de aqua: propter occasionem transitus mortis, & propter abscentiam Episcoporum necessitate addidit, & à presbytero ungeretur. Idem Rupertus Abbas de divinis officiis, cap. 16. Cujus unctionis instituendæ occasio referunt à Rabano, lib. 1. de institut. Clericorum, cap. 28. ibi: Bené quidem Baptismo continuatur Chrismatis unctione; quia Spiritus sanctus, qui per illud Chrisma sua virtutis admixtione sanctificat credentes baptizato Iesu, statim super illum in Columba specie de-lendit. Præterea tali unctione ad pugnandum contra Dæmones baptizati invitabantur: sanctus Augustinus, tractat. 33. in Joannem inquit: Christi nomen à Chri-

mate

mare dictum, hoc est ab unctione: ideo autem nos unxit Christus, quia luctatores contra Diabolum fecit. Et ita super talis unitio signum leticie fuit: sanctus Chrysostomus homilia ad Neophyt. scribit. Ut scias nostrarum parium spectacorem; perte, quando nos tanquam suos unxit oleo leticie. Sanctus Gregorius de feria quinta in Corona Domini ait: Cum oleo leticia pre confortibus suis ungendum.

*De Veste
candida.*

Vestis candida dabatur ulterius Baptizatis; Cyrillus Hierosolymitanus Cathech. 5. Mystag. ait. Ex eius vestibus antiquis, & iis, que sunt secundum spiritum alba, induit, perperuò jam in albis incedere oportet. Lactantius de Resurrectione Domini.

*Candidus egreditur nitidis exercitus undis. &
Fulgentes animas vestis quoque candida signat,*

Et grege de niveo gaudia Pastor habet.

Vestem candidam etiam infantibus datam, & aliis omnibus, Nissenus orat. 3. de festo Paschæ ait: *Puerus infans mutatione vestis sensu externo Festum colit, quandoquidem interiori animi sensu nondum potest.* Item Ado in vita sancti Hieronymi de eodem ait; *Hic natus in oppido Stridonis Patre Eusebio, vestem Christi Roma puer suscepit.* Eamque dari solitam esse omnibus, quacunque dignitate prædictiscent, Beda lib. 2. histor. Angl. de vita sancti Paulini Eboracensis, Baronius de Imperatore Arcadio ad annum 401. Quare autem daretur Baptizatis vestis candida? Primo, ut esset symbolum Innocentiae, quæ in Baptismo confertur; Origenes homilia 12. in Exod. *Loca sunt vestimentata, cum venisti ad Baptismi gratiam, purificatus es corpore, purificatus es spiritu, mundatus es ab omni inquinamento carnis, & Spiritus.* Similiter vestis alba significabat spiritualem nativitatem, & resurrectionem futuram; sanctus Augustinus, serm. 163. de tempore ibi: *Ad hoc enim Dominus hodie resurrexit, ut imaginem nobis hodie futurae resurrectionis ostenderet, & ideo hodie vitali lavacro resurgens Dei populus, ad instar resurrectionis, Ecclesiam nostram splendore nivei coloru illuminet.* Albinus de divinis officiis de Sabbato sancto Paschæ ait; *Albis induit vestimentis proper gratiam regenerationis.* Et pariter dabatur Baptizatis vestis alba, ad indicandam libertatem à Dæmonis servitute. Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in Procatech. inquit. *Magnum est sane propositum hoc Baptisma: captivitatis liberatio, vestimentum candidum, signaculum sanctum, &c.* Et sanctus August. lib. 4. de symbol. ad Catechum. cap. 9.

Forma vetus dandæ vestis albæ, illa eadem semper fuit, qua nunc utimur, ho est; *Accipe vestem candidam, & immacularam, quam proferas sine macula ante tribunal Domini nostri JESU CHRISTI, ut habeas vitam eternam. Amen.* Gregor. Mag. de Sacrament. in ordine Baptismi infantium. Et idem fr̄ Ordo Rom. de divin officiis tit. de Sabbato sancto. Materia vestis candidæ ex lino constabat; sancti Hieronymus epist. 128. ad Fabiolam inquit: *Preceptis Dei lavandi sumus, & cum per rati ad indumentum Christi sunicas pelliceas deposuerimus; nunc induemur ueste lino nibil in se mortis habente; sed tota candida: ut de Baptismo consurgentess cingamus lumbos veritate.* Idem refert Nicephorus lib. 3. histor. Eccles. cap. 37.

R I T I B U S.

Hinc infertur, quod vestis candida erat arcta, & adstricta cingulo; ac etiam corpus totum operiebat vestis alba, ex Tertullian. de Idololatr. cap. 18. & de oratione cap. 3. Fortunatus lib. 1. de Eccles. offic. cap. 27. ibi. *Quam ablutionem significant albae vestes in Baptismate per rotum corpus, &c.* Vestis alba plerumque à baptizatis deponebatur octava die: sanctus Augustinus serm. 157. de Dominica in octava Paschæ, ibi; *Paschalis solennitas hodierna festivitato concluditur, & ideo hodie quoque Neophytorum habitus committatur; ita ramen, ut candor, qui ex habitu deponitur, semper in cordeteneatur.* Fortunatus lib. 1. de Eccles. offic. cap. 28. & cap. 29. & alii passim. Ferendi autem vestem albam septem diebus ea causa fuit, ut septem Spiritus sancti Dona, quæ in Baptismo infunduntur, nobis indicentur. Ita Fortunatus lib. 4. de Eccles. offic. cap. 23. ibi; *Baptismalia sacramenta suque ad completionem dierum septem tendunt, quia septiformi Spiritu ditantur nuper baptizati.* Solam vestem candidam non aliam inferiorem baptizati cerebant; Vicecomes de antiquis Baptism. ritibus, lib. 5. cap. 14. Veste candida baptizati ab aliis exuebantur, Albinus epistola ad Carolum Magnum, ibi; *Cum alba tolluntur vestimenta à baptizatis;* Quamvis vestem albam foeminæ per se deponerent, ex Vicecomite, dict. cap. 14. Deponebatur quoque dicta vestis alba in Ecclesia, sive Baptisterio: Fortunatus de ordine antiphonarum, cap. 51. ibi; *Et hodie revertuntur ad Fontes, ut exuant se albis.* Ulterius vestem candidam postquam deposita erat, aqua lustrali lotam fuisse; & post depositionem in Ecclesia relictam, Vicecomes d. lib. 5. cap. 15.

Mysticum, seu sacrum velamen dabatur baptizatis, Albinus de divinis officiis, *De S.* cap. de Sabbato sancto, ibi; *Albis induitur vestimentis, propter gratiam regenerationis,* *Velam.* *Velam, tunc sacro Chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, ut intelligatur Diadema Regni, & Sacerdotii dignitatem portare.* Hinc agnosce mysticum velamen distinguiri à veste candida, ac etiam, quod illud Diadema, Regni, & Sacerdotii dignitatem denotet. Fuit etiam dictum velamen inventum ad conservandum Christum, Concilium Belluacens. cap. 121. ibi: *Si quis voluerit Chrismate pannum iterum habere, & super alium Baptismum mittere, non est absurdum.* Filum rubrum in mystico velamine insutum erat, ut Christi passionem indicaret, à qua omnis ablueretur in Baptismum uti à Fonte; Durantus ration. divin. offic. lib. 6. cap. de Sabbatho sancto. Et hoc velamen pariter octava die deponebatur. Ex D. Augustin. serm. 160. in Dominica octava Paschæ. *Hodie octava dicuntur infantium, revelata sunt capita eorum, quod est indicium libertatis.* Duravit velaminis usus usque ad tempora Iovis Carnotensis de anno 1090. post quem Giosipio, vulgo Bombaro abstergi Christum Patres voluerunt, Vicecomes d. lib. 5. cap. 17.

Calcei post Baptismum dabantur: Ratio affectur à Ruperto Abbatel. b. 7. cap. 1. *De Cal-*
cum de Baptismi ritibus agit, & ait; Calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt, cœs.
& hec manifesta Dominica mortis insignia sunt. S. Gregorius exponens illud, *Cal-*
ceamenta habebitis in pedibus, inquit; Calceamenta in pedibus habere, est mortuorum
vitam conspicere, & nostra vestigia à peccati vulnere custodire.

DE VETER. SACR. CHRIST.

Decem siliquæ olim dabantur Baptizato à Pontifice : & præter Ordinem Romanum in titulo de Sabbato sancto, idem refert Albinus de divinis officiis, cap. de Sabbato sancto sanctæ Paschæ ibi ; Postquam autem vestiti fuerint, deportantur ante Pontificem ad confirmandum ; quibus dat singulis stolam candidam Christalem, & decem siliquas, & sic vestiuntur. Hæc siliqua erat pecunia minimi valoris, & hæc à Pontifice dabatur forsan, ut tolleretur ea macula, quod Christiani res divinas pretio venales haberent.

De Cere. Cerei accensi in manus Baptizati à Ministro dabantur : sanctus Cyrillus Hierosolymitan. Catech. i. Mystag. *Qui fidei lampades nuper accendisti, nunc non extinxit easdem manu tenendo custodice.* Ivo Carnotens. serm. de Sacrament. Neophyt. ibi. *Ad ultimum datur cereus ardens in manu baptizati, quatenus implere docetur illud Evangelii : Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificant, &c.* Hinc disce, quod cereus dabatur, ut exemplo aliis præluerent, ut idem consideravit Ugo Victorinus de Sacramentis, cap. 20. Significabat quoque cereus, Animam baptizati nuptias cum Christo contrahere, Cyrillus Hierosolymitanus Procatech. ad baptiz. ibi ; *Et sponsales lampades vobis donare.* Sicut quoque spiritualem denotabat, ut ex Nazianz. orat. 39. Cereum ferebant baptizati septem diebus, Albinus epistola ad Carolum Magnum ibi ; *Et per septem dies in Angelico castitatis habitu, & luminibus cœlestis claritatis sanctis assistere sacrificiis solent.* Et idem de divinis officiis, cap. de Sabbato in Albis, ibi : *Unde intelligitur ad nullos alios usus in quibuslibet locis eam debere accendi, nisi in recordatione luminis Spiritus sancti, dum itur ad Ecclesiam.* Cereus ferebatur à baptizatis, manibus suis, ut ex dicta epistola Albini ad Carolum Magnum. Demum cereus depositus in baptisterio in Ecclesiæ usum servabatur, ex Vicecomite de antiquis Baptismi ritibus lib. 5. cap. 25.

De Pace. Pax dabatur baptizato à Ministro, ex Auctore Ordinis Romani, titulo de Sabbato sancto in principio. Pacis nunciandæ post Baptismum fuit consuetudo abrogata 800. scilicet ab hinc annis, quia per vulgata in totum orbem Christi fide, communionis signa præbere non erat necesse, ex dicto Vicecomite, cap. 29. lib. 5.

**Dolpe
odiso.** Baptizatus locabatur in loco edito ante sacrarium, ex Dionysio Areopagita de Baptism. ibi ; *Rursus ad prima, & priuora speculanda sustollitur.* Et de quodam baptizato, qui mortem Matri machinatus fuerat ingemens, sanctus Augustinus epist. 168. ad Eusebium, ibi : *Furens, & in maternum sanguinem tremens, albis vestibus candidatus, confronitur intra cancellos eminens, atque conspicuus, & omnium gementium oculis matricidisi medicator, &c.* Hinc vide, quod locus, in quo ponebantur baptizati, editus erat ; in eoque stabant recto corpore, ut ex D. Augustino citato, ibi : *Eminens, atque conspicuus.* Causa verò collocandi ad altare in loco edito, fuit, ut à rebus humanis mens avocata ad cœlestium meditationem erigeretur, ut ex dicto loco Dionysii, ibi ; *Speculanda sustollitur.* Ex quibus verbis infertur etiam, quod ibi collocabantur ab aliis, non autem per seipso, ut videlicet homines nihil recti virtibus suis efficere posse significaretur : Et similiter Divus Augustinus dicta epistola

168. citata. Prædicta confuetudo collocandi ad altare, quanvis etiam hodie contractetur in Oriente, fuit tamen jamdiu antiquata in Occidente, ex Vicecomite, dict. tract. lib. 5. cap. 27.

Baptizati in primitiva Ecclesia statim confirmabantur, Clem. I. Papa, epist. 4. De Confir-
matione. inquit: *Omnibus ergo festinandum sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo.* *cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi Spiritus gra-*
ta ab Episcopo confirmatus. Concilium Laodicenum, cap. 48. *Oportet baptizatos*
post Baptismum, Chrismatis quoque caelestis, & Regni futuri participes fieri. Adver-
te, abeat Sylvestro ductam esse consuetudinem duplicitis Chrismatis usus. Primo,
ungendi baptizatos Chrismate statim in vertice, ut diximus supra: Secundo, in fron-
te, quod pertinet ad Confirmationem: & de hac posteriori intellexit sanctus Cy-
prianus, epist. 73. ad Jubajanum, ibi: *Quod etiam nunc quoque apud nos queritur, ut*
qui in Ecclesia baptizantur, Prepositis Ecclesia offerantur, & per nostram orationem,
*ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consum-
muntur.* Hoc quippe verbum idem importat, quod perficiantur, seu confirmen-
tur, ut dixit sanctus Ambrosius, lib. 2. de Sacrament. cap. 2. ibi: *Post Fontem super-
eclise perfectio fia.* Adde Theodoretum ad cap. 1. Cantic. *Sacri Baptismatis my-
sterium recordare, in quo, qui initiatur, post Sacrae abnegationem, & Dei confessionem,*
*veluti signo, ac nota quadam regia, spiritualis unguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili
inguenti specie, invisiabilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.* Quæ verba non
de Chrismate in vertice accipienda sunt, sed de Confirmationis Sacramento, ut ex
illis vocibus, *Signo, ac nota,* quæ soli Confirmationi tribuuntur: quod patet, cum ba-
ptizatis necessaria sit Confirmatio statim post Baptismum: ex Concilio Laodiceno
cap. 48. ibi: *Oportet baptizatos post Baptismum, Chrismatis quoque caelestis, & Regni*
futuri participes fieri. Et hujusmodi consuetudo extendebatur, ut etiam baptizati
obiente Episcopo, ab eodem postmodum confirmarentur, ut in Actis sancti Mar-
celli legitur. Apronianus respondit, Credo: *& Sisinnius Diaconus dixit ei; Illumi-
nate Christus: Et elevavit eum de pelvi, & duxit eum ad sanctum Marcellum Episco-
pum, quem eum Chrismate consignavit.* Et quod Episcopi circumirent minores Ur-
bes, lacrae confirmationis nuper baptizatis conferenda causa, refert sanctus Hic-
cymnus, lib. adversus Luciferian. ibi: *Non quidem ab uno hanc esse Ecclesia con-
fundimur, ut adeos, qui longe in minoribus Urbibus per presbyteros, & diaconos bapti-
zantur, Episcopus ad invocationem Spiritus sancti manum impositionis excurrat.*
Non solum adultos, verum etiam infantes statim, post Baptismum confirmatos esse, *infantes*
*santus Augustinus de Eccles. dogmat. ibi: Si vero parvuli sunt, vel heberes, qui do- confirmam-
tum non capiant, respondeant pro illis, qui illos offerunt iuxta morem baptizandi; & si*
se manus impositione, & Chrismate committit, Eucharistia mysteriis admittantur.
Simile habetur ex Ordine Romano inter Baptisini ceremonias de Sabbato sancto.
Addimus prædictis, ut mos confirmandi post Baptismum fuerit in usu Apostolorum tempore, ex Actis Apostoli. cap. 8. *Cum audissent Apostoli, quod receperisset*
Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem, qui cum descendissent, ora-
verunt

verunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. Et simile habetur c. 28. & Apost. ad Hebr. 6. ubi Ambros. Haymo, Anselmus, & alii. Quare autem statim post Baptismum celebraretur Confirmatio? Ut nimis ex eo ad professionis Christianæ studia attentiores fieremus, ex Urbano I. Pap. epistola ad universi. Christ. ubi ait: *Omnies fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, ut plenè Christiani inveniantur, &c.* Affertur etiam alia ratio, quam reficit Albinus de divinis Officiis, cap. de Sabbato sancto Paschæ, ibi: *Per impositionem manus à summo Sacerdote, & sepiiformis gratie Spiritum accipit, ut roboretur per Spiritum sanctum ad predicandum aliis.* Cessavit deinde successu temporis (& forsitan impe- rante Carolo Magno) ritus confirmandi statim post Baptismum: Quoniam aucto- fidelium numero, & Baptismo per singulas Parochias invecto, cum Episcopi tantam multitudinem uno die confirmare non valerent; cœptus est ritus, ut illi statim per anum diebus Diocesin obeundo, eos, quibus opus erat, Chrismate confirmarent: & hoc in Occidentis Regionib; etenim in Oriente vetus ritus ut plurimum perseve- rat, ex Vicecomite, dict. libr. 5. cap. 32.

De Pace. Baptizatis iterum dabatur Pax: Ordo Roman. de Sabbato sancto. *Pontifex tincto pollice in Chrismate faciat Crucem in frontibus singulorum, dicendo, Confirmo Ego. Pax vobis. Quibus expletis iussi incipiunt in Ecclesia Litaniam, Tertiam, & campana tanguntur, & ingreduntur ad Missam.*

**De Bene-
dictione.** Benedictio deinde impertiebatur Baptizatis. Tertullian. de Baptism. cap. 8. ait; *Dehinc manus imponitur, per Benedictionem advocans, & invitans Spiritum sanctum, &c.*

De Missa. Missa quoque post Baptismum celebrabatur, ut ex citato Ordine Romano. Item Albinus de divinis officiis cap. 19, de Sabbato sancto Paschæ, ibi; *His finitis, pulsantur signa ad Missam publicam.*

**De Eu-
charistia.** Post Baptismum, peracto Missæ sacrificio dabatur statim Eucharistia. Clemens I. Papa, epistola 3. de officio Sacerdotis. *Baptizetur unusquisque in aquis per omni- bus nomine Trinitatis, perunctus oleo per orationem sanctificatus; ut ita demum per hac consecratus possit percipere de sanctis.* Et non est dubium, Sanctorum nomi- ne Eucharistiam intelligi; & Dionysius Areopagita de Ecclesiast. Hierarch. cap. de Baptismo. *Iscum virum unguento insignivit. Eucharistia participem esse pronunciat.* Ritum Eucharistie suscipienda post Baptismum non solum adultis, verum etiam in- fantibus fuisse communem, ex sancto Anselmo in cap. 2. Lucæ, ibi: *Potest etiam puer iste, qui in templum introducitur, illos nunc significare, qui ad fidem venientes in Eccle- siam inducuntur, ut consuetudinem Legis observent;* quia expleta in Baptismo purgatio- ne, introducunt eos ad sanctum altare consecrandos Victimæ Divina Eucharistia. Sed nota ex Hugone Victorino, lib. 1. de Sacramentis, c. 20. & ex Div. August. ad Bonifa- cium contra Hæresin Pelagianam: *Quod pueri post Baptismum Eucharistiam so- lummodo sub specie vini sumebant.* Secundo, Ugonis ætate vini usum in Christi sanguinis locum suffectum esse. Tertio, adultos sub utraque specie Eucharistie ci- bo animum refecisse; & ex dicto Vicecomite lib. 5. cap. 36.

Coro-

Coronam impositam fuisse olim baptizatorum capiti, ex Nazianzeno, orat. 40. *De Corona* in sanctum Baptismum, ibi: *Baptismo consignare: hunc tibi vita socium, & familiarem na-*
adficere, honore cum complectere, ut te ornem, capitique tuo gratiarum coronam nectas, &
corona deliciarum te protegas. Severus Alexandrinus lib. de Baptismo, scribit: *Et ele-*
vante baptizatos ad altare, eisque dant mysteria, Eucharistiam, & fertis coronat eos sacer-
dos. Et Paulo post: *Psallite hymnum Filio Dominatoris omnium, qui Regum Corona*
vos coronavit, &c. Etidem refert sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in sua Proca-
tech. cum baptizatos hortaretur. Imponebatur baptizatorum capiti Corona, tan-
quam leertia Symbolum, uti Amoris index, & Regium, & Sacerdotale insigne, Ter-
tullian. de corona militis, sanctus Cyprianus de lapsis, & aliis; ac etiam ut signum
Victorae, Nazianzen. orat. 23. in laudem Heron.

Ab initio nascentis Ecclesiæ fuit consuetudo dare baptizatis Lac & Mel; ut *De Lacte*
ex sancto Petro, epist. 1. cap. 2. ibi: Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dole & melle,
lac concupiscere, ut in eo crescat in salutem. Quod nomen *infantes pro baptizatis*
insupatur, ex sancto Hieronym. in cap. 55. Isaiae. Item Clemens Alexandrinus,
lib. 1. Pædagog. cap. 6. latè Tertullian. de corona militis, cap. 3. ubi de Baptisi
ceremoniis inquit: Deinde ter mergitamur, inde suscepimus lattis, & mellis societatem
pregustamus. Et idem lib. 1. adveritus Marcionem cap. 14. ait: *Sed ille quidem usque*
nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos ungit; nec lattis, &
mellis societatem, quo suos infantat; nec panem, quo ipsum corpus suum represe-
rat. Ubi significantur Baptismi ceremoniæ, & sanctus Hieronymus adversus Lu-
cif. ibi: Veluti in lavacro ter caput mergitare; deinde egressos, lattis & mellis pregu-
stare concordiam ad infantea significacionem. Quiibus adde Auctorem de Ordine
Romano de Sabbato sancto Paschæ, ubi refertur Benedictio lattis, & mellis. Da-
*batur lac & mel, ad significandam spiritualem infantiam, ut ex Clemente Alexandri-
nus lib. 1. Pædag. cap. 6. Item ad significandam Dei misericordiam, & peccatorum
remissionem, ac etiam Gratiam, & cœlestem Beatitudinem, ut ex Clemente, dict. cap.
6. allegato. Duravit prædicta consuetudo usque ad Ordinis Romani tempora an-
*no 725. & adhuc observatur à Christianis Aethiopibus.**

Præbebant quoque Ministri Baptizatis lac & vinum dulce, Clemens Alexan- *De Lacte*
drinus lib. 1. Pædag. cap. 6. ibi: Porro autem misicitur quoque lac vino dulci. San- & vivo.
ctus Hieronymus in explan. cap. 55. Isaiae ait: Qui mos, ac typus in Occidentis Eccle-
sia hodie usque seruatur, ut renatis in Christo vinum, lacque tribuantur. Inhaben-
tes forsitan illi ad cap. 55. Isaiae: Omnes sicutientes venite ad aquas; & qui non habetis ar-
gentum, properate, & comedite: venite, emite absque argento, & absque commutatione
lac & mel.

Demum post Baptismum Concio habebatur, & Pax baptizatis impertiebatur.
Severus Alexandrinus, lib. de Baptism. ibi; Psallite hymnum Filio Dominatoris omni-
um, qui Regum Corona vos coronavit; peroperecum, immutare vestimenta vestra, &
zandidi estote in modum nivis, ac in similitudinem Angelorum splendores vestros illu-
minare. Ita in Pace filii Baptismi. Diaconus, Ita in Pace.

*De obser-
mo lynie.*

Expletis ceremoniis ad Baptismum pertinentibus; subiectam quoque de aliis quibusdam à baptizatis servari solitis. Et primò baptizati stipem copiosè in egenos conferebant, ex Act. Apost. cap. 4. *Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia ad pedes Apostolorum;* & similiter cap. 5. de Anania.

*De Com-
vicio.*

Baptizati excipiebant convivio Ministros, & suscepiores, ex Nazianzeno orat. 40. in sanctum Baptismum, qui inquit, quod non imminuat de gratia Baptismi, si desit splendida vestis ad excipiendos initiatores, ubi expositi Nicet: *At inquietus munus parabo, splendidamque vestem, quam post Baptismum induam, atque mensam, qua initiatorem meum excipiam.* Ne hac quidem necessaria sunt, nec si ea preparatae non fueris, propterea Baptismi gratia quicquam decederet. Successu temporis prohibita, aut saltem moderata fuere prædicta convivia; ex Maguntina Synodo II. cap. 16. ibi: *Comeßationes vero, & parum sobria convivia, que quibusdam in locu post Baptismum sunt, per civiles Magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam, reduci volumus.*

*De lusi-
tia.*

Lætitiae signa præbebant Christiani propter baptizatos. Tertull. de Baptism. cap. 20. ibi: *Ipsum Dominum post lavacrum statim tentaciones circumstet exunt, quadraginta diebus jejuniis funeturum.* Ergo & nos, dicet aliquis, a lavacro potius jejunare oportet? & quis enim prohibet, nisi necessitas gaudii, & gratulatio salutis? Sanctus Augustinus serm. 163. de tempore in die Paschatis ibi: *Hic igitur est dies, quem fecit Dominus, oculis cunctis, lucidior universis; in quo sibi novam plebem, ut ipsi uidetis, regenerationis spiritu conquisiuit, in quo singulorum menses gaudio, & exultatione perfudit.* Remanet adhuc vestigium Gaudii propter baptizatos in octiduo Paschæ. Rupertus Abbas de divinis officiis. cap. II. ibi: *Hoc alleluja, sicut & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorum est exultatio; eo quod prima, ut dictum est, Resurrectione jam consurrexerunt cum Christo.* Auctor Ordinis Romani de Sabbato sancto in die.

*Denuo-
ciatio Ba-
ptizati.*

Denunciatio baptizatorum prius ab Episcopo siebat: ex Nazianzeno orat. 13. ibi: *Sed coram Deo, & Angelis, atque universo Ecclesie cœtu viatorum proclamabo.* Postquam vero crevit dignitas Episcopalis, devolutum est munus prædictæ declinationis ad inferiores Clericos, & Notarium Regionarium. Auctor Ordinis Romani in Vigilia lancæ Paschæ ibi: *Die Resurrectionis Domini procedente Pontifice ad sanctam Mariam cum Ordinibus suis; Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & laetato Pontifice, dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi baptizati sunt externa nobilitate in sancta Dei Genitrix Maria, infantes masculi numero tot, feminæ cor. Et papare spondebat: Deo gratias, ut etiam refert Cencius Camerarius.*

*Do-
gine Agni
ex cora.*

Fuit confutudo dandi baptizatis in certa consecrata imagines Angni coelestis. Guilielmus Durantus in ratione Divin. offic. & hodie Romæ peragitur ceremonia veteris consuetudinis vestigium: quod Dominicō die, qui Paschatis solennia subsequitur, dum Pontifex Agnos è cera ritè consecrata fictos Domesticis distribuit; Acolythus tunc alta voce clamat: *Domine, Domine, Domine, sibi sunt Agni novelli, qui*

annunciarunt. Alleluia: modo venerunt ad Fontes, &c. De hoc patet, quoniam non solum Agnorum novellorum, hoc est nuper baptizatorum mentio est; verum quia etiam tunc *Fontes, nempe Baptisteria, nominantur*; unde sacras Agni Dei imagines in coelesti lavacro baptizatis dari solitas esse, constabit. Quare autem baptizatis daretur praedicta circa imago Divini Agni? Ut Baptizati intelligerent, se proper Agni Christi Domini acerbissimam mortem pro humano genere obitam, salutibus Baptismi aquis ablertos fuisse, & studerent se virtutum Christianarum officia, & pricipue manufudinem, quae in Agno elucet, exemplo aliis praelucere.

Apud antiquos Christifideles solita fuit celebratio de Anniversario die, quo quis fuerat baptizatus: & haec dicebatur Illuminatio, seu de sanctis Luminibus, de qua sanctus Gregorius Nazianzenus, orat. 40. in sanctum lavacrum, ibi: *Quoniam beri splendidam Luminum diem celebravimus, &c.* Et haec solennitas a Genibus fuit defumpta, dum celebrabant diem nominalium, nempe in quo nomen ipsis fuit impositum, ex Tertullian. de Idolatria, cap. 16. ibi: *Circa officia vero privatarum, & communium solennitatum; ut roga, ut sponsalium, ut nominalium: nullum periculum observari de statu Idolatrie, que intervenit.* Quod in hanc sententiam exponit Pamphilus.

Et postremo addimus, quod baptizati apud Ministrum per aliquot dies manebant, & erant in Ecclesia, ad hoc munus electi homines, qui recens baptizatos erudirent, ex sancto Ambrosio in cap. 4. epist. ad Ephes. ibi: *Magistri vero exorciste sunt; quia in Ecclesia ipsi compescunt, & verberant inquietas; siue ita, qui infantes solebant inuidere.* Ubi infantis nomen accipitur pro de recenti baptizato.

Et haec de Baptismi Sacramento dicta sint satis: ut noti sint omnibus de illo missorum Fidelium ritus: nec non ejusdem necessitas ad salutem; dicente Dominio: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, Joann. 3.* Et quamvis Christus, qua hora sanguinem, & aquam de latere suo perfudit, eadem in hora totum corpus ejus, quod est Ecclesia, quantacunque ab initio mundi usque in eandem horam consecraverit, & semel simulque baptizaverit, ut in Christus apud Lucam 12. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor usque ad perficiatur:* Sicque Latre in Cruce mortuus cum Christo, & cum eodem in patrum ingressus; & tamen non nisi in universalis Ecclesia simul cum illo, qui de latere Domini effluxit flumine praesentaliter baptizatus est. Siquidem respondemus, sicut Christi sanguinem tunc profuisse ad salutem; quoniam ut Romana Leonis Pape auctoritas ex Evangelica serie comprobat, baptizandi regula ante Passionem Domini data non fuerat, sed post Passionem, & resurrectionem ejus, ab eodem praefixa forma his verbis: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti;* ut late Rupert. Abb. de Divin. offic.

lib. 6. cap. 35.

De triplici Christi Cœna, & primum de Legali.

Absolutis veteribus Baptismi ritibus, prosequemur, quos in sanctissima Eucharistia, ac etiam in Missæ sacrificio veteres observabant: ad quorum majorem cognitionem præfabimur de triplici Christi cœna. Et quamvis unam tantum cœnam admittat Maldonatus in Matthæum 26. vers. 20. & partitionem cœnarum, *Legalis, Communis, & Eucharistice*, neget commodam esse, quia Legalis, & Tertia, non Cœna; sed Pascha, & Eucharistia dicendæ sint: Tamen cum Tertullianus ad uxorem, Chrysostomus homilia 82. in Matth. 26. & Marc. 14. Augustinus lib. 3. de consensu Evangel. cap. 1. distinguant; & Rituale Hebraeorum secundam mensam cœnam nostram communem vocet; nos etiam hic agemus primum de Legali Cœna.

De Cœna Legali. Quod igitur ad Legalem cœnam attinet: Hierosolymis tantum, & non alibi morem fuisse celebrandi, Deuteronom. 16. Non poteris immolare Phase in qualibet Urbi, quas Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegere Dominus Deus tuus, ut habuerit nomen eius ibi. Christum autem in civitate Hierosolymitana cœnassem: atque in ædibus cuiusdam Petrus & Joannes locum impetrarunt; & si confusè nominetur, certum tamen Christus designat, ut Hieronymus notavit, Beda in Marcum 14. Hic allegoricus est, neminem nominari, ut se omnes ad novum Christi Paschanominatos intelligant: Sed proprius ad veri historicam similitudinem Euthymus accedit; Ne Judas cognita domo ad Judæos vitæ Christi insidiantes, locum referret; illique prævenirent tempus, quo ipse capi voluit. Voluerunt aliqui, fuisse dictandum Joannis Evangelista, alii Josephi ab Arimathia, alii Simonis leprosi; sed quoniam de hoc non satis constat, procedamus ulterius.

Circa ritum institutionis Phase, præcepit Deus, quod cum ex Aegypto Israhel excederet, servaret Pascha, ut legitur cap. 12. Exodi, & ordinavit, quod Agnum animalium mactarent circa introitum, & ostium domus; & tunc accipiebant sanguinem illius pelvi, aut alio quopiam vase: tum accipiebant fasciculum hyssopi, intingebant in sanguinem adhuc calentem, & aspergebant super liminare ostii, & duas postes.

At quoniam mandarat Deus ut ad Agni ritum, etiam Hædum tollerent; quidam duplē immolationē præceptam intelligunt. Verum tamen est, non de duplē immolatione præceptum Exodi 12. sed tantum innuitur, ut cui Agnus deficeret, licuisset Hædum immolare illius loco: ita Theodoretus quæst. 14. in Exod. & ibidem Lyranus, & Tostatus.

Quare decima die Agnum jussi sunt accipere, quem tantum decima quarta immolabant? Putat Lyranus, quod in illis quatuor diebus explorarent; an in illo Agno, vel Hædo accepto esset aliqua macula, id est defectus, propter quem non deberet immolari, & sic de alio sibi providerent.

Qui

Qui rite Agnam in Paschate faciebant, non adducebant agnos in templum, ut sacerdotes illos jugularent; sed qui immolabant, edebant; ut clare legitur in dicto textu Exodi 12. ibi: *Immolabique cum universa multitudo filiorum Israhel ad vesperam, & edent carnes nocte illa assas igne, &c.* & ita post alios Cardin. Bellarm. lib. 1. de Missa, cap. 7.

Cœnatores in Pascha, infra decem, esse non licuisse, ut refert Josephus. *Per singulas hostias cœnabuntur non pauciorum, quam decem fiant.*

Christi cœnz, præter ipsum, duodecim interfuerunt, qui una cœnabant; Christus scilicet, & Apostoli duodecim, quavis alii plures ibidem interfuerint, ut refert Metaphrastes, oratione de vita Deiparae, his verbis: *Videntur non abfuisse tempore Mysteriorum, sed cum Apostolis minime accubuisse; fuisse tamen ejus domus participes: nam Christus discipulos habuit accumbentes. Matrem autem jussit curam gerere mulierum, quae ipse ministrabant, tanquam per eam eas excipiens, & cum eis vespere. Virgo Matrem cum mulieribus iisdem in ædibus, ac eodem tempore, discretis tam in cœnaculis, cœnasce.*

Quo situ Christus cum Discipulis cœnaverit? Respondeatur, quod in Paschali cœna Christus stetit; Ac in Communione, seu vulgari. At in Eucharistica accubuit, ex Augustin. de consensu Evangel. & in tract. 55. in Joannem, quo loco facit illam triplicem cœnæ divisionem.

Loti ad mensam adstiterunt, prout Christus dixit Petro: *Qui lores est, non indiget nisi ut pedes laveret.*

Quid ergo est Pascha? Transitus. Hinc Dorotheus Abb. doctrinal. 22. inquit; *Anima Christiana rectè celebrat, cum egreditur à cogitationibus Ægypti, hoc est appetato. Quoties enim digreditur anima à peccato, roties Domino celebratur Phœse.* Et nobis illum Christus stravit, sed cum ipse transfigivit. Eligius homilia 4. de cœna Domini: *Suo Paschale, id est transitu ex hoc mundo ad Patrem, nos de virtutis ad virtutem, de terrenis ad caelestia transire docuit.* Modum, quem tenere debemus, docet Anselmus in March. 26. *Quicunque voluerit Pascha Domini celebrare, debet sequi Balatum aqua.* Aqua significat gratiam Spiritus sancti: unde dictum est; *De ventre ejus fluente aqua viva: hoc autem dicebat de Spiritu sancto.*

Agnum edebant in una domo plures. Cæsarius Arclatensis homilia 6. de Pascha. *Quid est in una domo? id est, in unitate Ecclesiæ, iubemur carnes ejus assumere.* Ariani ergo, & diversa Hereticorum perversitates, non in una ictu comedunt domo. *Quare sicut in diluvio non est salvatus, nisi qui in Arca Noe fuit inventus;* ita diversi fidei homines extra Ecclesiæ dominum non habentes Agnum, quis Christus est, salvi esse non possunt.

Est autem hic Agnus Christi figura, ob simplicitatem, & innocentiam: cum ad lanenam trahitur, non vociferat; cum tonetur, non clamat, sic Christus per Isaiam 53. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus coram condente se obmucescet, & non aperiet os suum.*

DE VETER. SACR. CHRIST.

Panis azymus unà debet comedì , ut præcepit lex Levitici 8. Eligius; Edende sunt carnes ista cum azymis panibus, & lactucis agrestibus. Azymum dicimus absque fermento; fermentum verò malitiā designat, & dolum. Absque fermento igitur Agnum comedimus, si sacram Eucharistiam sine malitia, dolo, & simulatione in sinceritate bona vita percipimus. Lactuca quoque agrestis valde amara est , & in viris luxuriam reprimit. Significat autem hoc, ut quando ad Corpus Christi, qui verus Agnus est, sumendum accedimus; quamvis de Redemptione letemur, amari vitudinem tamen ex recor-datione peccatorum habeamus; ut dulcescat ex venia, quod amarescir ex paenitentia.

Renes vestros accingitis , & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter. B. Eligius homilia 14. Agnum nostrum co-mestiri renes nostros accingamus, id est delectationes noxiās, & carnalium desideriorum fluxa restringamus: calceamenta in pedibus habeamus, id est operum nostrorum gressus exemplis sanctorum Patrum muniamus : Et baculos opus est manibus teneamus, ut in cunctis, que agimus, timorem Dei vivum pre oculis tenentes, secundum ipsum opera nostra dirigi postulemus. Nec prætereundum, quod dicitur, Comedetis festinanter: Festinantes namque Pascha comedimus, cum nos hic non habere certam mansiōnem recolentes, quotidie de festinanti, & jam jamque imminentī fine suspendimur, assidue meditantes, quoniam incole super terram, & peregrini simus . &c.

Caput cum pedibus vorandum. Cæsarius Arelatenſis, homilia 6. de Pascha: Ut Deum, & hominem puri confessione veneremur: caput accipiamus de eo, quod dicit B. Joannes; In principio erat Verbum: Pedes verò de eo, quod Apostolus scribit; Semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, &c. Oportet ergo, ut hujus nostri Agni carnalibus succinctis lumbis, id est mortificatis carnalibus paſſionibus, cum summa cordis, & corporis puritate vescamur caput cum pedibus; id est & ex Deo genitum credamus, & ex homine procreatūm.

Ossa comburenda igni. Gregor. Nifflenus de vita Moysis inquit; Duo esse preceptorum genera: nam alia ejusmodi sunt, ut possibile sit ea nobis plane intelligere, probabilemque de ipsis rationem reddere: Hac neque coacte, neque ignoranter pertractare debemus, sed ut ad bonam nobis hic cibis valetudinem anima & prodesse possit. Alia sic latent, ut duriora sint, quam ut plane intelligere, vel reddere rationem queamus: ut si quereres, quānam sit substantia Dei? Quā sit necessitas eorum, quā sunt? aliaque plurimā. Hac omnia Spiritui sancto relinquemus, qui Dei profunda investigat, & scit. Nam ignis in sa-cri litteris, plerumque pro Spiritu sancto ponitur.

Uterque postis oblinendus sanguine Agni; Gaudentius serm. 6. de manduca-tione Agni inquit: Habemus in utrisque postibus, scilicet in corde, & ore, salutarem Do-minii Passionem. Quomodo? sicut dicit Apostol. Roman. 10. Corde creditur ad iustifi-ciam, ore autem confessio fit ad salutem. Habemus in limine frontis, signum sanguinis Agni, ut non sinat exterminatorem Dei introire ad nos.

CAP.

C A P. VII.

De Vulgari, seu Communi Coena.

Sequitur altera Coena, quæ Communis, seu Vulgaris vocatur. Et peracta pri-
ma Legali Coena, in qua stantes erant, ad hanc secundam Christum cum Disci-
pulis accubuisse, ferè omnes consentiunt. Chrysostomus homilia 82. in Matth.
*Quomodo is Pascha comedebant adversus legem recumbentes? Dicere possumus, quis
postquam comederunt Pascha, ad cenandum recubuerunt.* Theophilactus in 26.
Matth. & Marcum 14. Dicimus itaque quod prius Pascha stans coquederit, dein-
de recubens tradidit suum Sacramentum. Primum enim perfecit figuralia, dein-
de verum perficit: Ambrosius in 15. Lucæ, & Nonnus in Joannis 15. hoc idem refert
Baron. in anno 34. ubi Spond. num. 12. Notandum, quod omnes duodecim de eo-
dem vate in circuitu cum Domino sumebant in cœnaculo strato; quasi jacendo,
more antiquo recubentes.

Leoti stabant dispositi in Cœnaculo circum mensam, in quos illi positis so-
lis, loci, unctique cum cœnatoria veste ascendebant ad mensam accubituri. In
Homer. Odyss. 8. Et nos annotavimus in lib. de Roman. veter. Ritibus, cap. de
Triclinio.

Singularis erat vestis, non una omnium, sed cuique sua. Martialis in Silam.

Ad cœnam venies, sed sic divisa recubes,

Ut non tangantur Pallia nostra tuis.

Proni deinde pectus pulvino fulti procumbebant in vescem; supini erant non-
unquam, & ritu sedentium erant aliquando, ex Martiale.

Languidus in cubitum jam se conviva reponet.

Pro pulvino Christo erat Joannes, Ambros. Luc. 15. *Nonne tibi videretur Christus
accidisse in collum Joannis, quando erat Joannes in sūmū Iesu service recubens refle-
xi video Verbum apud Denū vidit, qui eret tu est ad superna.*

In Triclinio ex frequenti Romanorum usu dicemus, quinos accubuisse Apo-
stolos utrinque ad mensam; ternos in capite, Christum, Joannem, & forsan Petrum; Joanni proximus in accubitu erat Petrus, qui alioqui in autem quadam di-
cere Joanni non potuisset. Verisimilis hic ordo, & forma Mensæ, quæ non rotunda,
sed quadrata; prout est videre Romæ in Laterano eandem illam, in qua Christus
postremo cœnavit, à Vespasiano Romam transvectam inter tot alia pretiosâ sacra;
ut cœl traditio.

Cœna facta surgit Christus ab illa, Lyranus ibidem. *Non enim intelligendum
est, quod esset totaliter completa, quia postea ducitur, cum recubassent: sed erat facta
quantum ad hoc, quod comedebant Agnum Paschalem.* Augustinus tractatu 55. in Jo-
annem. *Non ita debemus intelligere cœnam factam, velut: jam consummatam, atque
transactam: adhuc enim cœnabatur, cum Dominus surrexit, & pedes laoris Discipulio-*

*I*psis; nam postea recubuit, & buccellam suō traditori postea dedit, usque cœna nondum finita; id est dum adhuc panis esset in mensa. Cœna ergo facta dictum est, jam parata, & ad concurvantium mensam, nūsumque perducta.

Posuit vestimenta Christus, & linteo se præcinctit. Hinc Cardinalis Viguerius Chorda 7. Ponit vestimenta sua, non quidem omnia, sed superiora, sive exteriæ, qua magistri speciem præferrente, quasi ministri personam ipso habent profeſſus est.

Præcinctus mittit aquam in pelvim, & lavare coepit pedes Discipulorum, Clemens constitutionum, cap. 19. Cum enim accepisset linteum, præcinctum se, deinde fudit aquam in pelvum, & nobis mensæ accumbentibus accessit ad nos, & nostris omnium pedes lavis, & linteo terfe. Etnœra, quod mensæ accumbentibus loti pedes: Non surrexerunt ergo alii, sed Christus solus loco se moverit, ut ex Evangelio. Hanc demissionem tantam demiratus Cosmas Hierosolymitanus hymno 6. exclamat. Irreptibilem tenens, & altam in æthere aquam abyssos franans, & maria retinens Dei sapientia; aquam in pelvum jactis, pedes vero servorum lavat herus.

Et quod omnium pedes, & quidem Judæi laverit, Augustinus tract. 55. in Joannem. Illi non dignatus est pedes lavare, cuius manus videbat in scelere. & infra. Passurus exitia, premisit obsequia, non solum pro quibus erat subiturus mortem, sed etiam illi, qui cum fuerat traditus ad mortem.

Christo Petrus restitit dicens; Non lavabis mihi pedes in eternum; Beatus Augustinus exactè expendit. Tu mihi? Quid est tu, quid est mihi? cogitanda sunt potius, quam decenda; ne forte quod ex iis verbis aliquatenus dignum concepit anima, non explicet lingua. Ambrosius Prologo in libr. 1. de Spiritu Sancto. Extendantur pedes animorum nostrorum: vult Dominus Iesus & nostros lavare pedes: nos enim Petro soli, sed unicuique dioice fidelis; Nisi lavero tibi pedes, non habebis mecum partem.

Iterum recubuit à lotione, & verba habuit ad discipulos, &c. Postquam lavaverat pedes, & uestes resumpserat, tanquam Rex sacerdotum in summo accumbit, testamentum conditus; ubi occurrat de Jacob Patriarcha cogitare, Genesis 49. qui sub vita finem filios duodecim ad se vocarat, ut singulis benediceret, & olim futura nunciaret. Vocavit autem Jacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annunciem, que venebra sunt vobis in diebus novissimis. Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israël Patrem vestrum, &c. Finitioque mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, & obire, appositusque est ad populum suum. Figura est de Christo, qui Discipulos suos duodecim convocarat, promonuit de futuris; proditorem suum inter ipsos accumbere, dispergendo omnes, negaturos, scandalum passuros, &c. Et pro Benedictione testamento corpus sanguinemque suum iis reliquit; postmodum collectis pedibus super lectulum Crucis expiravit.

Cum haec dixisset Iesus; turbatus est spiritu, Joann. 13. Quia unus ex vobis maleficus. In amoriibus Christo Judas erat, ut non nisi turbatus spiritu de illa sacrilega

designatio quicquam portierit eloqui, sed tantum spiritu humano. Lyranus. *Hec vero turbatio, qua erat in parte sensitiva, non erat contraria rationi, sed magis conveniens: idq; secundum Glossam: Quia ex imperio rationis procedebat. Hinc Augustinus tractat 60. Turbeatur plane animus Christianus non miseria, sed misericordia: timeat, ne preceps homines Christo: contristetur cum periret aliquis Christo.*

*V*e homini illi, per quem filius hoministradetur; bonus erat ei, si natus non fuisset homo ille. Quamvis aliqui culpent Christum, ac Judam liberent; eum, cum bonus esset, traditum juxta cœlestem cognitionem; Tertullian. præscript. cap. 47. & apud Epiphanium Hæresi 38. Nihilominus clarè patet, quod ipse Christum, Verbum, Sapientia, Veritas, dicit misero; *V*a, *v*a; ergo pessime sacrilegus fecit, cum magistrum Deum vendidit. Fatetur id ille ipse; *Peccavit tradens sanguinem justum.* Hinc sc, & Judæos parricidii damnavit; ait Euthymius in Matth. cap. 67. *Et Christum injuste mori testans est. Iudai uenit respondentes: Quid ad nos? tu videris: ejus testimonio subscripti erunt, veritatemque et si inimici confessi sunt.*

Occasionem proditioni dedit profusa Mariz Magdalena liberalitas, quæ *Accipit libram unguentum nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & exterit pedes illius capillis suis. Dixit ergo Iudas Iscariotes, qui erat cum traditurus: Quare hoc unguentum non venisti trecentis denariis, & datum est egenis?* Hinc Euthymius cap. 62. in Evangelia: *Cum aliena est effecta Domestica Maria Magdalena; tum Domestica aliena est.* Et sanctus Antoninus part. i. histor. *Unctio occasio accepta, non data.* Sed nota, quod non tunc præciso tempore de proditione cum Scribis convenit, sed tria pridie ante cœnam pacti sunt pecuniam illi dare; Clem. lib. 5. constit. cap. 13. Alcuin. de divin. offic. cap. 16. & est communis opio.

Proditorum nondum noverunt Apostoli, ergo & sibi metuentes coepérunt. *Dixi singularem, Nunquid ego?* Tamen Judas, ut innocentiam congera conscientiam probaret. Hieronymus lib. 4. in Matth. *Cateris contristatis, & retrahentibus manus, & interdicentibus labores ori suo; temeritate & impudentia, qua proditurus era, manum cum Magistro noctis in paropside, ut audacia bonam conscientiam membrorum.*

*E*ipos Encecellam intravit in eum Saranas; Hieron. in Matth. lib. 4. *Nec prius secundo correpsus à proditione retrahit pedem, sed patientia Domini nutrit impunitatem suam, & obsessarizat sibi iram in die ire: pana predicitur, ut quem pudor non reverent corrigant denunciata supplicia.*

*Q*uod facis, fac citius; cum Dæmon proditorem occupasset, & quasi eidem Demon Christus loqueretur, ut loquitur Cyrillus in Joannem, cap. 17. *Opus, quod fratres oles à Diabolo, fac citius. Prophetas occidiisti, nemini à Deo missò pepercisti: vengro post illos, &c.* Et Theophil. Alexandrinus lib. 4. in Evangel. *Ostendo horam passionis propria voluntate mihi imminere.*

C A P. VIII.

De Tertia Coena Eucharistica.

EX communi sanctorum Patrum doctrina in hac Coena panis azymus fuit appositus, quia in sacro eloquio nunquam inventur fermentum accipi in bonum, 1. Corinth. 5. *Modicum fermentum eoram massam corrumpit.* Et iterum: *Expurgat vetus fermentum.* Et paulò post: *Epulemar non in fermento veteri, neque in fermento nequitia, & malitia.* Et Matth. *Cavete à fermento Pharisaeorum.* Contra verò azymum sumitur semper in bonam significationem, ut apud Paulum. *Epulemar in azymo sinceritatis, & veritatis.* Azymo itaque utimur Christi imitatione, sed & illo ex frumento lecto. Concilium Cojacense in Diocesis Ovetensi, sub Ferdinando I. Hispania ex frumento sano, & integro; vinum sit mundum, & aqua munda; in utrūque vinum aquam, & hostiam Trinitas sit significata. Et pariter Humbertus Sylvæ candidæ inquit: *Romanæ Ecclesiæ a ministris sacri Altaris offere azymum, ex grano frumenti, & limpida lympha per ignem preparatum.*

Christus cùm accepisset panem in manus, oculis elevatis in cœlum Deo gratias pro donis egit; *Benedixit*: nobis in exemplum, si quando de beneficiis participemus, memoriaerimus Creatoris.

Deditque Discipulis suis. Judam autem prædитorem exclusum fuisse cœna Eucharistica; communior videtur opinio sanctorum Patrum. Clemens Romanus, qui ait se cœnæ Eucharisticæ interfuisse, lib. 8. constitut. Apost. cap. 13. Cum autem tradidisse nobis mysteria preciosi corporis, & sanguinis absente Iuda. Areopagita Hierarchia Ecclesiæ. cap. 3. *Ipsæ author symbolorum iustissime subtrahit eum qui non sanctè, neque pari morum similitudine sacra concœnaverat.* Concoenaverat quippe Judas sacra, id est Pascha cum azymis, & lactucis; subtrahit à cœna Dominica, faciendo suo corpore non impertit. Unde sanctus Maximus ad dicta superius Areopagitæ verba: *Judam intelligit, & significat, quod illi impertieret mysticum panem, & poculum: mysteria verò discipulis post Iudam à cœna discessum, quasi eoram indignus ille extiterit.* Hilarius can. 30. in Matth. *Post quo Iudas proditor indicatur, sine quo Pascha accepto calice, & fracto pane conficitur: dignus enim aeternorum sacramentorum non fueras.* Innocentius Papa de sacro altaris mysterio, lib. 4. cap. 13. cœlum nobiscum sentiendum omnino, scilicet ab Eucharistia traditorem exclusum. Hanc opinionem latè firmat VVeringus de triplici Christi cœna p. 2. c. 8.

Christus communicavit, & se sibi impertit. Basilius in anaphora, de calice loquens: *Benedixit, sanctificavit, ac gaſtavit, & diuiſis Discipulis suis.* Hieronymus ad Hedibiam, quæſt. 2. *Dominus Iesus Christus ipse convivum; ipse comedens, & qui comedetur.* & sanctus Antoninus, part. 1. cap. 6. tit. 5. §. 2. *Facta consecratione & ipse sacramentum sumpsit; non quod egeret, vel novum effectum gratia ex eo suscepit; sed ut exemplum illud accipiendo nobis praberet.*

Glorio-

Gloriosam Dei parentem communicasse putat Cardinalis Viguerius, idem putat Didacus de Vega, concione prima feriae lectæ hebdomadæ sanctæ, Metaphrastes oratione de vita Deiparæ apud Surium 15. Augusti; quamvis sanctam Virginem Matrem, quasi seorsim Gynaceum instituisse divercio in cubiculo, & si eisdem in ædibus, ibique per Petrum à Christo missam sanctissimam Eucharistiam, cum sequacibus mulieribus suscepisse; Bertadius lib. 4. commentariorum lib. 1. cap. 17. & sequitur V Valterius Veringus de triplici cœna, lib. 3. cap. II.

HOC EST CORPUS MEUM.

Ex istis Christi verbis constat aperte, in sanctissima Eucharistia adesse Christi Corpus verè & realiter. Unde S. Basilius Christum in Eucharistia latenter allocuens inquit: *Quis supracum Patre sedet, & hic invisiibiliter nobiscum es.* Et sanctus Chrysostomus homil. 83. in Matth. *Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Atque alibi: *Non regium puerum, sed ipsum unigenitum Dei Filium accipis.* Et Paschalis lib. de Instit. Sacram. explicans prædicta Christi verba, testatur neminem omnino fuisse Ecclesiarum Latinarum, Græcarum, & Barbararum; modò se Christianum profiteatur; qui angelus sit negare Carnem Domini verè esse in Eucharistia. De qua quidem veritate carnis in Eucharistia etiam Lactantius lib. ultimo, inquit: *Interrogavimus, quis Latina lingua, nostrarumque litterarum notitiam perceperunt; Interrogavimus Graecos, Armenios, seu cuiuslibet nationes quoquecumque Christianos: uno ore hanc fidem restabuntur habere.*

Sed ut primarium aliquem ex primis quinque sæculis afferam: Ignatius, Apostolorum Discipulus, inquit: *Panem Dei volo, panem coelestem: que est caro Filius Dei.*

Ex secundo, Justinus Martyr, Apolog. 2. ad Antoninum Imp. de Eucharistia inquit: *Neque enim ut communem panem, neque ut communem porum hac sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei incarnatus Jesus Christus Salvator noster, & Carnem & Sanguinem pro salute nostra habuit; sic etiam vi Verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis & carnes nostre per mutationem aluntur, illius incarnationis Iesu & carnem & sanguinem esse edobiti sumus.*

Ex tertio seculo, S. Cyprianus serm. 15. de lapsis ait: *Panis iste, quem Dominus Discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus: omnipotentia Verbi factus est Caro: & sicut in persona Christi Humanitas apparebat & latebat Divinitas; ita Sacramenta infibili ineffabiliter infundit essentia.*

Ex quarto, S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. inquit: *Cum Christus ipse affirmaret, so dicat de Pane: Hoc est Corpus meum: Quis deinceps audet dubitare? Et dicens quoque confirmante, & dicente de Vino: Hic est Sanguis meus? Quis unquam ubiset ac dicat: Non esse illius sanguinem?*

Ex quinto denique seculo, S. Joann. Chrysostomus prædictis omnibus subscribit in haec verba: *O miraculum, o Dei benignitas! Quis cum Patre sursum sedet, in illo tempore*

DE VETER. SACR. CHRIST.

temporis articulo omnium manibus pertractatur; ac se seipsum tradit voluntatis illas excipere & ampletti.

Reliquos sequentium saeculorum Parres, quos contra festare Calvinus non negat, sedulò omitto: præsertim quia nemini generalium Conciliorum doctrina vel leviter eruditio, ignotum est, Lateranense sub Innocentio III. celebratum, hoc habere in primo Decreto: *Christi corpus, & sanguis in Sacramento Altaris sub speciebus panis ac vini veraciter continentur.* Quod Viennense celebratum sub Clemente V. Constantiense sess. 13. inhærens Decreto Urbani IV. qui ejus mysterii Fætum celebrari jussit, & Florentinum in Decreto de Unione cum Græcis, & in instructione, quam tradit Armeniorum: necnon & post alia sacrosancta Concilia hanc Catholica-
can veritatem præsentiae corporis Christi in Eucharistia approbavit etiam Tridentina Synodus sess. 13. pluribus in locis.

Nihilominus circa annum 1030. Berengarius Archidiaconus Turonensis, primus sacrosanctæ Eucharistia oppugnator extitit; à Benedicto Nono Romano Pont. ignominia notatus: Idem deinde in Concilio Romæ habitu sub Nicolo Secundo sacrilegum Eucharistia depositus errorem: ut etiam aliis duobus sequentibus Conciliis abjecit. Exinde circa prædicta sanctissimæ consecrationis verba præcisis Hydriæ capitibus tot alia succrevere; quorū hic errores ad unam vocem scilicet syllabam sectatores inierunt; quorum paucos brevitatē studens, solummodo hic re-
censobo.

Et quidem *Sacramentarii*, inter quos Zwinglius, Calvinus, Petrus Martyr, & alii, conantur interpretari verbum illud: *Hoc est; videlicet; Hoc est Corpus meum;* Hoc significat corpus meum; vel, *Hoc est signum corporis mei.* Quod ex textu revincit Damascenus lib. 4. de Fide orthodoxa, cap. 14. *Panis & vinum non corporis figura sunt, absit enim hoc; verum ipsi summet Domini corpus Divinitate affectum; quippe cum Dominus ipse dixerit: Hoc est; non corporis signum, sed corpus; non sanguinis signum, sed sanguis.*

Alteram viam inuit Berengarius apud Averianum, lib. 2. de veritate Eucharistia: *Qui risum tenere jam valeat audiens Berengarium ipsa Domini verba de Sacramentis interpretantem? Hoc inquam necessario panis est corpus meum; & hic calix necessario vinum. O impudentissima stultitia! Quia est enim hic neccesitas, ut subandatur etiam necessario panis, & vinum; cum possit e contra congrue dici: Hoc subandatur corpus, jam non panis, est corpus meum: Et hic subandatur potius, jam non vinum, est calix sanguinis mei?*

Simile figuratum voluit Lutherus, lib. Quod verba Domini firmiter stent, sub annum Domini 1527. quasi Christus dixerit: *Hoc est corpus meum: id est, Panis est corpus a me factum, creatumque. Fateetur enim illic realiter contineri Christi corpus; sed non existimat panem inde recedere: & quamvis fateatur adeste Christi corpus realiter, negat tamen illud adorandum. Sed ad hoc responderi sufficiat, si illic panis & Christi corpus esset, non diceret Christus; Hoc est corpus meum; sed, Hic est corpus meum: Nec diceret, Panis, quem ego dabo, caro mea est; sed, in pane, quem ergo*

ego dabo, caro mea est. Præfata opinio quamvis ridicula sit, habuit tamen sequaces, qui *Impanatores* nominantur: inter quos Joannes Campanus, Anno 1544. testatur confessionem. In eundem errorem lapsus erat olim Rupertus Abbas, lib. 2. de Divinis Officiis cap. 2 & 9. & alii multi Algeriæ, ut iste lib. 1. testatur cap. 6. ibi: *Dicunt ita personaliter impanatum in panem Christum, sicut in carne humana personaliter incarnatum Deum.* Atque hæc videtur causa fuisse ut opera dicti Ruperti Abbatis, alioquin non mala nec indocta, jacuerint sine luce & honore in tenebris oblivionis annis circiter quadringentis: nam nostro primum tempore cœperant lucem aspicere, ut refert Card. Bellarm. De scriptoribus Ecclesiasticis ad annum 1119.

Ugonoti, Protestantes, & cæteri Calvinista, nihil illic præter panem esse contendunt; quippe sedere à dextris Patris Christum; neque variis locis posse consistere: nec aliud ex consecratione resultare intendunt, quam fieri commemorationem ipsius Christi; ac scilicet per fidem manducare Dominicam carnem. Quibus verbis Calvinistæ Scripturæ sacrae, & Patrum sententias elidunt, qui testantur re ipsa Christi Carne & Sanguinem sumi.

Successerunt *Ubiquistæ*, qui Christum volebant ubique etiam in Inferno esse verè præsentem secundum Corpus; nec magis in Pane Corpus Christi esse, quam alius in rebus. Ita Stapulensis in cap. 11. 1. ad Corinth. quia nempe Verbum Dei caro factum est: quod cum ubique sit, sequitur carnem ubique esse in omnibus locis, ut unam cum eo personam constituat. Cui argumento resporidet Augustinus epistola 57. *Covendum, ne ita Divinitatem adstruamus hominis, ut veritatem corporis defruamus: non est autem consequens, ut id, quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus: nam & de nobis Scriptura dicit. Quod in illo vivimus, movemur, & sumus; nec tamen sic illi ubique sumus: sed aliter illi homo in Deo, quoniam alter & Deus ille in homine, proprio quodam, & singulari modo. Una enim persona Deus est, & Homo est; & utrumque est unus Christus Jesus, ubique per id, quod Deus est, in caelo autem per id, quod Homo.*

Ex prædictis insertur; Quamvis Omnipotentia, Præsentia, & Essentia Majestatis suæ omnia replete Deus, apud Hierem. cap. 23. *Cælum, & terram ego impleo, dicens Dominus*, & Apost. ad Atheniensis in Actis cap. 17. *In ipso movemur, vivimus, & sumus: ita ut ubique idem audiat & exaudiat, ut in Psalm. 144. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum*: Nihilominus absque hæsitatione supponendum est, ut Catholica Fides nos instruit, quod quamvis ubique existat Deus majestate potentia; tamen non omnibus locis ostenditur Deus iisdem effectibus potentia & beatitudinis suæ; & in Christo solum est Filius, & Verbum æternum, suppositans, & communicans suum esse personale, & Divinum illi naturæ humanæ sibi unitæ. Similiter reperiatur in Cælo, ut objectum beneficium in Inferno exercens justitiam suam, ut etiam in Eucharistia verè, realiter, & sacramentaliter existit. Præterea Jesus Christus in propria persona quandoque est supra tertam, ac semper in Cœlis ad dexteram Patris, ut in Psalm. 109. *Sede à dextris meis, &c. & tamen suum corpus est, & pot-*

est esse in diversis locis eodem tempore; ut continuò in sanctissima Eucharistia exercet; ut refert S. Chrysostomus lib. 3. De Sacerdotio sub initium tom. 5. supra ad ductus: cuius rationem communiter adducunt Theologi: Quoniam Identitas Sacrificii proveniens ex Identitate Victimæ, & principalis Sacrificatoris, est & erit semper in diversis locis eodem tempore absque diminutione ulla essentiæ sua naturalis. Hoc idem inquit Basilius in Liturgia; *Veni ad satisfaciendum nos qui sursum Patri confides; & hic nobis invisibiliter coes: dignare manu forti dare nobis sanctum & intaminatum corpus tuum, & pretiosum Sanguinem, & per nos peccatores populo tuo.* Et magis dilucide Gregorius Nyssenus Orat. de Paschate: *Sicut divinitus replet mundum; & tamen unus Deus est; ita innumerabilibus locis consecratus, & tamen unum corpus est.* Et Chrysost. homil. 17. in cap. 19. ad Hebr. inquit: *Eundem enim semper offerunt, non nunc quidem alium, sed semper eundem: Quam ob rem unum est sacrificium propter hanc rationem; Quoniam multis in locis offertur, multine sunt Christi? nequaquam, sed unus est Christus, qui & hic est plenus, & ille plenus, unum corpus, & non multæ corpora; ita etiam unum est sacrificium.* Quamvis hæc admodum difficilia sint sensibus hominum; non est tamen impossibile apud Deum omne Verbum ex Angeli oraculo: ut potè si sit res, quæ rationi non repugnet, & quæ respondeat æternis Verbi Ideis, quod factum non est, & per quem omnia facta sunt: hujusmodi ea sunt, quæ non retinent in suis essentialibus conceptionibus aliquam contradictionem, & sic possibilia, & factibilia sunt; sicuti est locus, qui extra corpus est, posterior corpore, accidentalis corpori; & nullatenus essentialis corpori: Et de prædictis similia multa occurruunt exempla, ut apud Theologos, & eos qui de controversiis scripsere.

Utuntur quoque adversarii altera insulsa ratiuncula, Eph. 4. *Ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.* Quasi quod Christi Humanitas omnia modo impletat: Non intelligentes, aliud Apostolum non dicere, quām Christum ascensisse, ut Propheta de illo vaticinati implerentur. Cogitent Act. 1. dictum: *Hic IESUS, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet: Qui aliquò venit, eo sine motu venire non potest, debetque postmodum esse, ubi ante non erat: inquit ergo venire ad Iudicium in Vallem Josaphat, si modò ibi est.*

Ex verbis consecrationis nempe, CORPUS MEUM, Berengarius calumnians est verba Domini, Joann. 6. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c.* Hæc, inquit ille, non intelligenda de Carne, & Sanguine Christi, sed de homine justo sanctificato, à communī hominum vita segregato; ut refert Lanfrancus lib. de Eucharistiae Sacramento. Quæ opinio confutatur per Cyrrillum in Actis Concilii, tom. 1. edit. Peltane, c. 14. ibi: *Quamvis ad nos ergo dicat, Amen, Amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c. nequit tamen istam communem, id est, hominis cuiusquam nostræ conditionis carnem esse existimare debemus; quomodo enim hominis caro secundum suam ipsius naturam vivifica esse queat? sed vere illius propriam, qui nostri causa, & filius hominis factus, & appellatus est.*

BIBITE

BIBITE EX EO OMNES.

Nihil hic præcepti Christus tulit de Calice laicis communicando (ut pertinaci-
ter nituntur Hæretici extorquere:) sed cum ipse sacram fum sanguinem bi-
bisset, Joanni, ut est verosimilius, tradidit; voluitque tum in ambitum ire inter ma-
nus, inquiens: *Bebite ex eo omnes*: nempe voluit Christus singulos accumbentes bibe-
re: illi paruerunt, & biberant.

Præcis tamen temporibus, etiam oriente Ecclesia, utraque species communis
populo erat, & præsertim Missa divina Jacobi fratri Domini, ac Marci Evangelista
Liturgia.

T R A N S U B S T A N T I A T I O.

Clarè admodum mutationem, quæ fit in ven. Eucharistia, Conc. Trid. sess. 13.
Cap. 4. fatetur, creditumque semper à Catholicis Transubstantiationem fieri
doceatur: *Quæ conversio convenienter, & proprie à sancta Catholica Ecclesia Tran-*
substantiatione est appellata. Deinde can. 1. & 2. *Anathema contra sententiis dicit.*
Qua denominatione per aliquot sæcula ante dictum Concilium usus fuit Petrus Ble-
sensis quondam Angliae Cancellarius, qui serm. 38. in Synodo de sacerdotibus lo-
quitur: *Qui corpus Domini conficiunt samunt, samendum alii tribunnt; eorum ministerio*
panis, & vinnm in carne Christi transubstantiantur. Et idem Epistola 140. ad Pe-
trum Clericum: *Et ut in uno sacramentorum videoas abyssum profundissimum, & hu-*
mans sensu imperceptibilem pane, & vino transubstantialis virtute verborum cœlestium
in Corpus, & sanguinem Christi, accidentia, que prius ibi fuerant, sine subiecto remanent,
apparent.

Quibus verbis fiat consecratio, Concilium Florentinum definivit, ibi: *Forma*
huius Sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: sacerdos enim
in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum. Ubi docet Christum, & sacer-
dotem, qui vice Christi consecrat, iisdem verbis facere.

Si modum hujus conversionis nos non intelligimus, relictis humanis disputa-
tionibus sequamur consilium sancti Fulberti Carnotensis Epist. ad Adeodatum, dum
de hoc ipso sic loquitur: *Si Deum omnia posse credis; & hoc consequitur ut credas; nec*
humanis disputationibus discernere certius insistas. Si creaturas de nihilo potuisse creare,
has ipsas multo magis valeat in excelsioris naturæ dignitatem convertere, & in sui corporis
substantiam transfundere. Quod etiam Glossa ordinaria in cap. II. epist. 1. ad Corin-
thios profitetur his verbis: *Nos incerta relinquentes, quod ex anterioribus certum est pro-*
ficiunt, scilicet substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Domini-
ci converti: modum verò conversionis ignorare, non erubescamus faceri. Rationes
enim de occulto Dei iudicio quererere, est contra Dei iudicium superbire: otenim
Proverb. cap. 25. *Quis scrutator est majestatis, opprimeretur à gloria.* Et Apostolus,
ut in his mysteriis nos credendo subjiciamus: *In captivitatem redigentes omnem*
k. 2 *in se*

intellectum in obsequium fidei : quod inter ceremonias ad esum Agni Paschalis fuit figuratum de hoc Sacramento , Exod. 12. Non comedetis ex eo crudum quid , nec coctum aqua ; sed tantum assum igni ; caput cum pedibus ejus & intestinis vorabis ; nec remanebit ex eo quicquam usque mane ; si quid residuum fuerit , igne comburebis . Ut scilicet hoc mysterium coqui non debeat aqua Philosophicae curiositatis , aut rationis humanae , quomodo conantur Gentiles & Hæretici frigidissimis rationibus comprehendere mysteria divina ; sed tantum affari debet Agnus igne charitatis , quæ sola hunc facit fructuosum , omnesque in eo delicias includit .

Magna igitur charitatis arte pigmenta sua Dei sapientia composita , quibus lethargicam magni ægroti mentem , renovata quotidie sua salutis commemoratione , percelleret : & infantem plebem , quæ aeterni Verbi solidum non poterat terere & ruminare cibum ; dulcissimo hoc liquamine confecto , Verbi ejusdem Divinitatem in panis & vini Sacramento sorbillare consuefaceret .

De Apparatu Mensæ Christi .

Accipiens calicem , &c. Materiam & formam illius videamus . Chrysostom . homilia 60. ad Pop. Non erat illa mensa r̄tina ex argento , nec auro n̄ calix , ex quo sanguinem proprium Christus suis dedit Discipulis : pretiosa tamen erant illa omnia , & tremenda , quoniam erant Spiritu plena . Et inferius : Non puerus satiis ad salutem si vivuis , & pupillis expilaris aureum calicem , & gemmatum offeramus . Vis honorare sacrificium ? offer animam , propter quam immolarum est , hanc fac auream . Si autem plumbum maneat , & testa deterior , vas autem sit aureum ; quid utilicatis ? Et subdit : Et haec dico nō prohibens ejusmodi oblationes fieri ; suadeo tamen cum iis , & ante has eleemosynas exhiberi ; haec enim suscipit , sed illam multo gratius . Gabrieli Biel . lect . 52. in Canonem Missæ inquit : Sacerdos calicem factum de auro & argento , vel ubi paupertas Ecclesia cogit , de stanno ; Christus autem , qui Apostolis suis possessionem aurii interdicit , non creditur fuisse usus calice aureo , vel argenteo , sed fornici nec stanno . Sed contra alii pretiosum judicarunt : Beda de locis sanctis , cap . 2. In platea , qua martyrium , & Golgotha continua , exedra est , in qua calix Domini scrinio reconditus per operculi foramen tangi solet , & osculari ; qui argenteus calix hinc inde duas habens ansulas , sextarius Gallici mensaram capi , &c. Et hoc idem refert Baron . in annum 34. ubi Spordan . num . 18.

Lagenam , sive amphoram aquæ testaceam , dicit Chrysost . 26. in Matth .

Pelvis ex ære fuit , ex quo fabricata crux , quæ anno 1437. asservabatur in Cyprus ; sed deinde Rhodium translata , ut retulit Saligniacus in Itinerario Terræ sanctæ , sub annum 1522.

De Linteo refertur id circa annum Domini 1376. servatum in templo sancti Andreæ Constantinopoli ; Quamvis apud Leonem in Chronico Cassinensi , lib . 2. cap . 34. legimus anno 1013. Quosdam Monachos ab Hierosolymis venientes particulam linteui , cum quo Dominus pedes Discipulorum exterrit , secum detulisse , & Cassinensi cœnobio obtulisse : cuius fides miraculo ignis fuit confirmata .

Catinum

Catinom eundem cum Paropside fuisse, & quidem quadrangulum fictilem, putant D. Thomas in 20. Matth. ex Rabano Mauro: sic ferè Zacharias Chrysopolitanus, lib. 4. in unum ex quatuor cap. 1. *Quod verò Matthæus Paropsideum, Marcus Catinum dicit; unus quadraturam vasis, alter quia esset fictile, designat.*

Mappam beatæ Mariz manu elaboratam servat Societas Jesu Olyssipone in Ecclesia S. Rocchi.

Panis Azymus, paudus, triticeus integer, ut opinantur Epiphanius, & diximus supra. Et de prædictis omnibus vide latius VValterium Viringum de triplici Cœna, libr. 3. cap. 38.

Duos Calices habuisse Christum in cœna, refert Paschasius Corbejensis lib. de Corpore & Sanguine Domini: *Unum post Agni comedionem, antequam panem aciperet; alterum postquam benedixit ipsum panem, ac frigie, & dedit Discipulis:* Quamvis ex epistola Gregorii II. ad Bonifacium Apostolum Germaniz: *In Missarum solenniis observandum est, quod Dominus noster Iesus Christus sanctis suis tribus Discipulis dicens: Hic est Calix, &c. Marc. 14. & Luc. 22. Unde congruum non est duos, vel tres Calices in Altari ponere, cum Missarum solennia celebrantur.* VViringus ubi supra cap. 41.

Vino Dominus aquilam miscuit; quia Christi demortui per osso latere sanguis & aqua profluxerunt. Amalarius lib. 4. offic. Eccles. cap. 47. *Vinum & aqua in calicem monstrant Sacraenta, qua de latere Domini in cruce effluxerunt; id est, sanguinem & aquam, quibus nos poterit Dominus noster.* Unionem innui vult Cyprianus, ibi: *In calice Dominicano aqua sine vino esse non debet; ne populus, qui per aquam iuxta Apocalypsin significatur, a Christo separatus esse videatur.*

C A P. IX.

De antiquis Missæ Ritibus.

Dicam de antiquis Missæ Ritibus, & uti sacrificii rationem habet, ac etiam ut Sacramenti naturam induit.

Hanc Missam, præter Sanctissimum Eucharistia sacramentum, ut diximus super, verum fuisse sacrificium; ponderant plerique illa Christi verba Luke 22. *Hoc verum facie in meam commemorationem.* Ubi per vocem *Hoc declarant, Apostolos & sacerdotes omnes idem facturos, quod Christus fecit in Cœna;* in qua certè se ipsum obulit in specie panis ac vini: & subdens; *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur.* Explicat hoc idem nostrum sacrificium futurum propitiatorium, perinde ac tuum. Et le nostro sacrificio, S. Chrysostom. homil. 96. ad populum Antiochenum inquit: *sacra oblatio, sive illam Petrus, sive Paulus, sive alias cuiuscumque meriti Sacerdos offerat, ea-
m est, quam deduc ipse Discipulis, quamque Sacerdores quoque conficiunt: nihil habet
raq[ue] illa minus.* Et Ambros. in Psalm. 38. *Et si nunc Christus non videtur of-
frire sicut ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immo ipse offerre manife-
statur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.*

Quodque hoc sacrificium sit oblatio pro peccatis hominum, testatur D. Gregorius Dialogorum lib. 4. cap. 58. his verbis: *Hec ultima singulariter ab eterno interiorum animam salvat.* & sanctus Cyrillus Hierosolymitanus ait: *Christum pro nostris peccatis multatum offerimus; ut & nobis & illis eum, qui est benignissimus, propitiem reddamus.*

Idem per ò Sacrificium propitiatorium esse non pro vivis duntaxat, sed etiam pro defunctis, probat Origen. Homil. 3. in Job. ibi: *Memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes.* Et S. Augustin. serm. 32. de verbis Apost. *Orationibus vero sancte Ecclesie & sacrificio salutari, & eleemosynis, qua pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari; ut cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata ameruerunt.* Et sanctus Cyrillus Hierosolymit. Catech. Mystag. 5. ait: *Maximum esse credimus animarum invanum, pro quibus offerunt obsecratio sancti illius ac tremendi, quod in altari possum est, sacrificii.* Et S. Augustin. lib. 9. Confess. cap. 12. refert, illud nequaquam à nobis omittendum, immo à pii Fidelibus omnibus imitandum sanctæ matris suæ Monicæ in morte propositum: non corpus aromatibus conditum, non monuméntum electum, aut sepulchrum patrium curavit; sed solum Missæ sacrificium pro anima sua desideravit. Et nos de his infra dicemus cap. 88. ubi de Purgatorio.

**De novi.
no Missæ.** Vetus quippe est, Missæ vocabulum, quatenus sacrificium significat, Ecclesiæ nascentis exordio fuisse frequentissimum. Clemens I. Papa, epist. 3 Decret. sic scribit: *In aliis locis sacrificare, & Missas sacrificare non licet, &c.* Et idem epistol. 5. ibi: *Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, ubi sacerdotes, & reliqui clericis confitunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando Missa celebrantur, consistere, ut libere, & honorifice possint sacra officia exercere.* Evaristus Papa, epistola 2. Decretal. ibi: *Omnes Basilica cum Missa semper debent consecrari, &c.* Item Alexander Papa epistola 1. statuit. *In sacramentorum oblationibus, que inter Missarum solemnia Domini offeruntur, Passio Domini miscenda est; ut ejus, cuius corpus, & sanguis conficitur, Passio celebretur.* Similiter Telesphorus Papa, epistola ad omnes universaliter in cap. 2. Missæ nomine usus est. Item Soterus Papa, ut legitur in volumine primo Conclitorum, statuit, quod Missæ solum à jejunis celebrentur, &c. & Felix Papa inquit epistola 2. *Mandamus, ut super memorias Martyrum Missa celebrentur.* Habemus ulterius in can. 10. Apost. *Qui non perseverant in oratione, usque dum Missa peragatur, nec sanctam Communionem percipiunt, veluti inquietudines Ecclesia moverent, sortient communione privari.* Demum, ne in infinitum prodeam, satis sit annuere Liturgiam S. Jacobi, ibi: *Proinde hanc orationem, & gratiarum actionem tibi offero, ut mihi Spiritus Paracletus mittatur, fortificans, & inspirans me ad hanc Missam.*

**Missæ De-
nomina-
tio.** Quamvis aliqui Missæ nomen Hebreum, vel Græcum esse censuerint; Verò tamen est opinio à Catechumenorum dimissione ita dictam. S. Augustin. serm. 237. hoc inquit: *Ecce post sermonem sis Missa Catechumenis: manebunt fideles, venient ad locum*

locum orationis. Et clarius Isidorus Hispalensis lib. 6. Orig. cap. 16. ibi: *Missa tempore sacrificii est, quando Catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: si quis Catechumenus remansit, exeat foras: & inde Missa, quia Sacramentis Altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati nascuntur.* Censuerunt quoque nonnulli, Missam à missa in coelum Holtia, vel à missis ad Deum hominibus; Albinus de divinis officiis, cap. de celebr. Missæ ibi: *Missa autem dicitur quasi transmissa; eo quod populus fidelis, de suis meritis non presumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium & orationem sacerdotis ad Deum transmittat.* Sive alio modo potest dici *Missæ*, eo quod nos mittat ad Deum. Vide Baronium anno 34. ubi Spondan. num. 16. in fin.

Et ex iis obiter adverte, obscurò Missæ nomine ad rem Divinam significandam usos veteres fideles Latinos, ut hominibus falsas Religiones colentibus hoc nomen symbolicum ignotum esset, ne fideles ipsi proderentur, dum in locis abditis conventus habebant. Vel certè sub osculi nominis alia causa potuit esse, ut facilius de tam insigni mysterio prophanos homines cœlarent, ne sanctum canibus objicerent. Græci tamen rem Divinam clarioribus vocabulis expresserunt: vel quia vocum propriarum retinendatum studiosiores erant: vel quod tantus persecutionis æstus apud illos commotus non esset.

Apud Græcos Liturgia idem est ac Missa apud Latinos. Nec defunt qui in- *Liturgia* cruentū sacrificii cum mentio facienda est, Liturgiam nominavere. Amphilochius *apud Gra-* de vita sancti Basillii: *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium.* *Ubi ad Eccl. 103.* *eleiam ventum est, voluit ut presbyter faceret ministerium, sive Liturgiam.* Et infra: *Praecepit ut cuncti ad magnam Ecclesiam accederent; participes futuri Divina Liturgia,* *suum ministerii.* Hanc autem veram Liturgiæ Etymologiam scribit Suidas. *Litur-* *gia proprie dicitur officium, sive ministerium, sive munus publicum, &c.*

Alia quoque nomina ad significandam Missam Patres Latini, & Græci adhi- *De aliis* buerunt: nempe Latria, Communio, Spectaculum, Consecratio, Canon universa- *nominis-* lis, Ministerium, Preces, Convivium, Coena, Mensa, Eucharistia, Dominicum, Salu- *bis.* tuatio, Eucaristia, Munus, Officium, Sacramentum, Sacrum, Solennia, Operatio sa- *era* seu mystica, Mysterium, Oblatio, Sacrificium incruentum, Immolatio, Holocau- *stum*, Conventus, Collecta, Concio, Synagoga, Congregatio, Synaxis, Coitio, Communicatio, Cœtus, Convocatio, & alia multa, de quibus Baronius ann. 34. ubi Spondan. num. 16.

Formulæ sacrum Missæ faciendi, quibus veteres scriptores usi sunt, multæ etiam fuere: Scilicet, Sacerdotio incumbere; Domino sacrum ministerium obire; Ministrare Deo; Incruentum offerre sacrificium; Exequi synaxin; Frangere panem; Immolare Dominum; Sacrificare; Dicere, seu tractare Missam, seu mysterium pietatis; Agere Divinum officium, seu sanctum mysterium; Agere collectam, & Dominicum; Habere orationem; facere Eucharistiam, seu Missam, seu oblationem offerre, seu petagere oblationem, seu Missam; Confidere sacram Corpus & Sanguinis mysterium; celebrare, occupari sacris officiis, commemora- *re, &c.*

re, &c, De quibus, & aliis vide quæ scripsit Vicecomes de Missæ ritibus, lib. i. cap. 7. & 8.

De figura Missæ. Deveniendo modo ad rem ipsam, videamus primo figuræ hujus sacrificii, quæ veteris Legis instituta nobis suppeditant. Quarum præcipua est illa, de qua in Psalmo 109. *Juravit Dominus, & non paenitebit eum: tu es Sacerdos in æternam secundum ordinem Melchisedech.* Quem locum D. Paulus citat ad Hebr. 7. *Alii quidem sine jure jurando facti sunt sacerdotes; Hic autem cum jurejurando per eum, Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech.* Verum, ut videamus sacrificium Melchisedech fuisse typum Christi sacrificii, quod Patri obtulit in postrema cena, non ejus, quod in cruce obtulit; inter ceteros est Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. loquens: *Melchisedech Rex Salens, Sacerdos Dei alissimi, qui vinum, & panem sanctorum dedit nutrimentum in typum Eucharistia.* Quibus congruit sanctus Cyprianus epistola 63. ad Cœcil. ibi: *Nam quis magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obulit, & obulit hoc idem, quod Melchisedech obrulerat, id est panem & vinum; suum scilicet corpus & sanguinem.* Et idem refert Eusebius Cælariensis l. 6. de demonstr. Evangel. cap. 3. sanctus Ambrosius libro de Abraham Patriarch. cap. 3. & in cap. 5. epist. ad Hebr. Iudor. Hispalensi lib. Ecclæsiast. offic. cap. 18. cum aliis multis.

Theophilus in Matth. 26. *Sicut verius Testamentum immolationem habebat, ita novum Testamentum sanguinem habet, & immolationem.* Sed præstantiori modo, Leo ferm. 7. de Passion. *Ut enim umbra cederent corpori, & imagines sub presentia veritatis; antiqua observantia novo tollitur sacramento, hostia in hostiam transfusa, sanguinem sanguis excludit; & legalis festivitas, dum mutatur, impletur.* Et refert Iudorus de Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 18. *Hoc sacrificium Christianis celebrare præcepsum esse, reliktis, & finitis judasimis victimis, qua in servitute veteris populi celebrari impetrata sunt.* *Hoc itaque sit à nobis de manu, quod pro nobis ipse Dominus obulit post cenam; nempe ut ostenderet Dominus, horam ipsam sacrificii esse vesperam mundi.*

De umbris, & vaticiniis Missæ. Umbræ erant vituli; placuere tamen Deo, ut Genel. 4. Abel quoque obulit de primogenitis gregis suis, & de adipibus eorum: & respxit Dominus ad Abel, & ad manuera ejus. Et Genel. 8. *Edificavit Noe altare Domino, & tollens de cunctis peccatis, & de volucribus mundis, obtulit holocausta super altare; odoratusque est Dominus odorem sanguinis.* Tandem rejicit illa Deus: *Non accipiant inquit, de domo tua vienes, & de gregibus tuis hircos.* Ut advertit Regius Psaltes Psalm. 50. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedi semperque: holocaustus non detestaberis.*

Res siquidem erat, & cum ea signum, id est Jesu Christi sub speciebus panis & vini, corpus & sanguis, hostia beneplacens; cuius desiderio succensus Deus rejecit cetera: Malach. 1. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & nomen non suscipiam de manu vestra.* *Ab orientem Solis, usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offeratur nomine meo oblatione munda; quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* Et

de nostro sacrificio hoc intellexit Tertullian. contra Marcionem, S. Hieronymus in Malach. August. de Civitate Dei lib. 18. cap. 35.

Secunda prædictio est in Psalm. 39. *Sacrificium, & oblationem nolimisi, corpus autem perficissi nobis.* Et de Liturgia hoc exponunt sancti Augustin. & Chrysostom. in eodem Psalm. 39. Tertia est, Proverbiorum locus, ibi : *Sapientia adificavit sibi domum, & immolarit victimas suas; misericordia vinum, & posuit mensam suam.* Et ita exponit sanctus Cyprianus epistola 63. & sanctus Augustinus lib. 17. de Civitate Dei, cap. 20. Quarta erit Danielis cap. 11. & 12. *A tempore enim ablatum fuerit iugum sacrificiorum, & postea fuerit abominatione desolationis.* Et iterum : *Tulit iugum sacrificiorum; & ejecit locum sanctificationis ejus: robur autem datum est ei contra iugum sacrificiorum, propter peccata.* Quæ loca etiam si communiter intelligentur de Antichristo; tamen nunc quoque Dæmon Antichristum in Ecclesiam induit, cum per Hereticos, sanctissimum tollentes sacrificium, innumera infert damna. Et ita intellexi Petrus Cluniacensis contra Petrobrutianos. Quinto, quoad elevationem sacratissimæ Hostiæ in Missa, facit locus Psalm. 71. *Erit firmamentum in terra in summis montibus.* Quod explicatur à Rabo Jonata ante adventum Domini: *Erit placenta tritici in capitulo Sacerdotum.*

Missa sacrificium à Christo fuit institutum, Tertullian. in Apolog. ait : *Qui Christus Deus offerit optimam & maiorem Hostiam, quam ipse mandavit.* Sanctus Cyprianus epist. 63. ad Cæcil. *Admonitiones nos scias, ut in calice offerendo Dominica traditio servetur; neque abundias à nobis, quam quod à nobis Deus prior fecerit.* Et hoc institutum à Christo, ut ejus recordationem nobis renovaret. Eusebius Cæsariens. demonstr. Evangel. lib. 1. cap. 10. *Sacrificiumque eximum Patris suo operatus, pro nostra, omniumque salute obstat;* ejusque memoriam, ut nos ipsi Deo pro sacrificio offeramus, instituit. Et quod Christus Misericordiam Apostolos docuit, & ipsi ad nos usque transmiserunt. Maurus deinstit. cleric. cap. 32. Baronius anno 34. ubi Spondan. num. 15. Nec aliquid facit contra prædicta Synodus Trullensis apud Gratianum, can. Jacobus, de consecrat. distinct. r. ubi de SS. Jacobo, & Basilio quidem legitur; *In scripturis sacra Missa celebrationem addiderunt.* Ad hoc etenim responderimus, quod post sacrificium à Christo institutum Jacobus, & Basilius Missæ ritum scriptis trædiderunt. Vcl quia, ut docet Nicolaus Melthensis, Jacobus mysticam, in cruentamque Liturgiam exposuit: ut etiam declarat Glossa in verbo, celebrationem, dicti canonis: Baron. anno 63. ubi Spondan. num. 5.

Quando scilicet Christus instituerit? Hoc quippe clare declarat sanctus Cyprianus dicit, epist. 63, ibi : *At enim non mane, sed post cenam, mixtum calicem obtulit dominus.* Et hoc feria quinta hebdomadæ sacrosanctæ, discubens cum discipulis, S. Leo serm. 7. in die Passions Domini. *Discubentibus discipulis ad edendam mysticam cenam;* cum in atrio Caspha tractaretur, quomodo Christus occidi posset, ille corporis sui, & sanguinis ordinans sacramentum, docebat, qualis Deo hostia debeat offerri. item refert. Isidorus Hispalens. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 18.

*Per ver.
bm.*

Ex verbis: Hoc facite in meam commemorationem. Missæ institutio colligitur.
Auctor constitut. Apostolic. lib. 5. cap. 20. ait: *Quare vos quoque suscitato Dominus offerte sacrificium vestrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens: Hoc facite in meam commemorationem.* Et pariter sanctus Dionysius de Eccles. Hierarch. cap. 3 & 5. Matalis epist. ad Burdegal.

*Apostoli
dixisse.*

Missam dixisse Apostolos comprobatur primò, ex Act. Apost. cap. 2. ibi: *Eros autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, fractione panis, & orationis.* Quæ verba communiter de sacra Liturgia intelliguntur: quod etiam confirmatur ex cap. 13. eorundem Actorum ibi: *Sacrificantibus vero ipsis Domino, & ieiunantibus.* Amplius cap. 20. ibidem: *Una autem Sabbati, cum convenissimus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis.* Et notum quippe est Dominicum diem olim dici una Sabbati: Beda in commentar. dict. cap. 20. Actorum inquit: *Id est, de Dominico, qui est primus à Sabbato, cum ad mysteria celebranda congregatis esset.* Et idem refert sanctus Augustinus epistola 88. ad Casul. Strabo lib. de rebus Ecclesiast. cap. 22.

Et sanctum Petrum omnium primum rem divinam celebrasse, ex Albino de divin. offic. cap. de celebr. Missæ: *Petrus Apostolus primus omnium Antiochiae dieum celebrasse.* Ugo à sancto Victore de sacr. fidei lib. 2. part. 8. cap. 14. iisdem verbis refert hoc idem. Sed adverte: quod ajunt Antiochiae primam Missam celebrasse; id accipiendum est de ea, quæ apparatissima pompa conficitur; quandoquidem longe ante Hierosolymis Apostoli sacrificium fecerunt, ut in locis Actorum Apost. citas supra. Et quod prima Missa celebratio contigerit die Pentecostes, Hesychius lib. 4. in Levitic. cap. 9. latè.

*De Calu-
mniis.*

Infanticidæ, & humanæ carnis voratores crediti à Gentilibus Christiani propter Missam; & forsitan suspicione, quod dicerentur sacratissimo Corpore, & sanguine Christi pasci: seu quod alii id criminis conjicant in Hæreticos Nicolaitas, Marcionitas, Gnosticos, & alios Catholicæ fidei hostes. Sanctus Justinus marty. dialog. cum Tryph. *An vos etiam de nobis creditis, homines nos vorare, & post Epulum beatus extintis nefarie promiscuo concubitu misceri?* Ubi Epuli, & Lucernarum nomine alludens ad Agapes, quæ siebant post Missam, & ad cereos in Missa accensos: Mimitius Felix in Octavio: *Illum jam velim convenire, qui initiari nos dicte, ave credite, deesse infantis, & sanguine.* Quæ vox Initiari Missam significat; ex Tertullian. cap. 7. Apolog. adversus Gentes. *Dicimus sceleratissimi de sacramento infanticidu, & pabulo inde, & post convivium incesto.* Et paulò post: *Quis unquam taliter vagienti infanti supervenit? quis cruenta, ut in veneras, Cyclopum & Strenerum ora judici referens? quis vel in uxoribus aliquæ immunda vestigia deprehendit? quis talia facinora cum invenerit, calavit? imo à quibus prodì potuit? ab ipsis enim reis, non utique, cum vel ex ipsa forma omnibus mysteriis silentii fides debeatur.* Si ergo non ipsis predicatoris suis, sequuntur, ne extranei: & unde extraneis notitia, cum semper etiam impie iniciatores arcant profanos? Ex quibus collige inter cetera, quod catarentur Gentilibus mysteria Missæ: &

de predictis vide etiam Minutium in Octavio, & Origen. lib. 6. contra Celsum, & Virgum de triplici cena, lib. 3. cap. 56.

Premiscuuus incestus de Christianis confictus Missæ causa, propter osculum in Missa invicem dari solitum, ac etiam quod Christiani invicem fratris, ac sororis nomine in Missa salutarentur. Tertullian. cap. 9. Apologet. *Dinumera loca, ubi matres abi soror; nota diligenter, ut cum tenebra ceciderint canina non erres; piaculum enim admiseris, nisi incestum feceris.* Et hoc idem latè refert duobus in locis Minutius in Octavio, & alii.

Antistitis Genitalia colere crediti à Gentibus Christiani, propter Missæ sacrificium occultum, & nocturnum, ut plurimum: Minutius Felix in Octavio ibi: *Alii euferunt ipsius Antistitis, ac sacerdotis colere Genitalia, & quasi parentis sui adorare naturam: nescio an falsa: certè occultis, ac nocturnis sacris apposita sufficio.* Et paulo post idem subdit: *Etiam ille, qui de adoratis sacerdotis virilibus adversus nos fabularum; tenet in nos conferre, qua sua sunt; iste enim impudicitia eorum forsitan sacra sunt, quod quos sexus omnis membris proficit.* Et idem refert Arnobius lib. 8. adversus Gentes.

Cultus quoque asinini capitùs Christianis objectus: cuius causam refert Tertullian. apolog. cap. 16. *Iam quidem somnia fuisse, caput asinum esse Deum nostrum.* Hanc C. Tacitus suspicionem hujusmodi infernit: *Is enim refert Judaeos simili bestia effigiem consecrasse; atque ita inde (opinor) presumptum, nos quoque, ut Judaica Religionis propinquos, eidem simulacro iniciari;* &c. Et Minutius in Octavio ait: *Inde est, quod audiens dicens caput asini rem nobis esse divinam.* Per quæ verba; *Rem Divinam, Minutii, & verbum Initiorum, Tertulliani, Missæ sacrificium denotari satis patet.* Sed quatenus prædicta calumnia Tacito attribuatur per Tertullianum; nihilominus Josephus Hebreus Tacito antiquior meminit ejusdem, libr. 2. contra Apion. cap. 10.

Solisadoratio præterea dabatur eisdem Presbyteris, propterca quod in Missa, & ceteris Ecclesiasticis officiis, versus Solem orientem preces funderent: de quo Tertullianus cap. 16. in Apolog. ibi: *Alii plane humani, & verisimili, Solem credunt Deum nostrum; inde suspicio, quod innotuerit, nos ad Orientis regimen precari.* Quod confirmat Origen. lib. 5. contra Celsum.

Bacchum & Cererem coluisse Christianos, item calumnia Gentilium fuit; quia in Missa vīnum, & panem adhiberent; scripsit S. Augustinus lib. 20. advers. Manich. cap. 13.

Quia Diis sacrificium non faciebant Christiani, vocati sunt in erimen sacrilegium Gentilibus. Tertullian. cap. 1. apolog. & idem lib. ad Scapul. scribit: *Nos, quos sacrilegio est, scimus, & reliqua.*

Accusati Christiani etiam propter Missam, quod occultòs conventus haberent; Origenes contra Celsum, inquit: *Primum criminacionis caput, à Christianis clancularios conventus haberi solero, legibus veritos; que eo tendunt, ut calumnientur Agapan, quæ Christiani vociant, quoties occultè communis periculi metu convenienter ad eorum vivum.*

Et propterea, quod pro salute Imperatoris non sacrificarent, ut ex Tertian. in apologet. cap. 27. & idem lib. ad Scapul. item Origenes lib. 1. contra Celsum.

Quamvis contrarium nobis constet, quod Christiani etiam quandoque pro Ethnicis Imperatoribus Deum exorarent: ut ex Athenagora Atheniensi in fine supplicationis, quam habuit ad Impp. Antoninum, & Commodum, & nos latè retulimus supra cap. 4.

Denique fideles in quæstionem vocati, neceque affecti, quia Missam celebrarent. Eusebius Emilienus, homilia de sancta Blandina, ibi: *Post Dominici corporis sacrificium, profanis tribulationibus novam de se hostiam Christo oblatissimam infertur. Item Ado in vita beati Stephani Papæ scribit: Stephanus perrexit cum omnibus Christianis ad Cemeterium sanctæ Lucinae; & multos eos consolatus sermonibus obculus pro eius sacrificium Deo-omnipotenti. Quæ gesta audiens Valerianus misericordissimus militum, qui beatum Stephanum punirent: Et Beda lib. 5. histor. Anglicarum cap. II.*

De Luminaribus. Juxta Romanum Ordinem nunquam celebratur Missa absque lumine; neque ad cœpellendas tenebras, cum sit clara dies: sed potius in typum illius luminis, cuius Sacraenta ibi conficimus, sine quo & in meridie palpabimus ut in nocte: & nos infra dicemus cap. 42.

De Signis. Signa in Missa dabantur Ecclesiæ nascentis exordio, ad convocandos fideles. *Sed verius Papa apud Burchardum lib. 19. decret. cap. de contempt. jejunii, ibi: Solent plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam manducare; qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducavortis, quam respicendum celebraret officium: concordandum est enim ad Missam, & auditis Missarum solennibus, & vespertinis officiis, largius elemosynis, ad cibum accelerandum est.* Et B. Ephrem paræcl. 23. *Signo ad synaxis & officium dato, &c.*

Quomodo autem convocarentur prisci fideles ad officia Ecclesiæ, & quibus modis, vide ut notavimus infra cap. de Campanis, cap. 49.

**De Rati-
bus di-
versis.** Singulæ Nationes olim diversis ritibus in Missæ sacrificio utebantur. *Quoniam* veterum Patrum Liturgiæ, Petri, Jacobi, Marci, Apollinaris, Barnabæ, Dionysii, Basilii, Gregorii, Chrysostomi, & aliorum, inadmodum paucis conveniebant; & quælibet nationes sequebantur Duces proprios in Missæ ritibus: cum Liturgia nil aliud fuerit, quam præfinitæ ceremonias, quas tuum ipsi, qui illas scriplerunt, in salutari hostia Deo offerenda, adhibuere. Hinc Innocentius I. Papa Epistol. 1. ad Decennium Episcopum Eugubinum, eum eo graviter expostulat, quod Apostolorum instituta Episcopi non estimarent, ibi: *Sed unusquisque, non quod tradidimus est, sed quod sibi usum fuerit, hoc estimas esse tenendum: inde diversa in diversis Ecclesiis, aut teneri, aut celebrari videntur; ac si scandalum populi, qui dum nesciunt traditiones antiquas humanæ præsumptione corruptas, puerant, sibi aut Ecclesiæ non convenire, aut ab Apostolicæ contrarieasem inductam.* &c. Similiter sanctus Gregorius ab Augustino Anglia Episcopo interrogatus, interrogatione ter-

ta respondit sic: *Cur cùm una sit fides, sunt Ecclesiarum consuetudines tam diverse, & alera consuetudo Missarum est in Romana Ecclesia, atque in Galliarum tenetur? Mihi placet ut sive in sancta Romana, sive in Galliarum, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, solicite eligas, & in Anglorum Ecclesiam infundas.* Et Innocentius III. Papa præcepit: *ut Episcopi Provinciarum viros idoneos compararent, qui & juxta ritum, & linguarum diversitatem, Missam, & cætera Ecclesiastici cultus officia illis peragerent; ut in cap. quoniam, de officio Jud. ordin.* *Siquidem diverse Nationes diversis ritibus usæ sunt;* Ex Strabone, lib. de rebus Ecclesiasticis cap. 22. ibi: *Multi itaque apud Gracos, & Latinos Missæ ordinem, ut sibi visum est, statuerunt.* Et signanter de expositione Liturgiæ Coptici idiomaticis, quæ formula ante mille & quadringentos annos usitata, vide P. Athanasium Kircherum in suo Prodromo cap. 2. Sed ulterius quoque considerandum, quod singulæ Nationes, non solum à Romana Ecclesia discrepabant, verum inter se ritibus & ceremoniis dissentiebant, ut ex sancto Hieronymo epistola ad Rusticum Narbonensem, ibi: *Hoc in Ecclesiis suis faciunt, quod Roma, sive quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Aphrica, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis, ubi humilitas perseverat.* Quæ enumeratio supervacanea esset, nisi Ecclesiæ singulæ invicem discordassent. Quod confirmatur etiam ex prædicta epistola sancti Gregorii ad Augustinum. Addimus amplius, quod omnes Provinciæ, ac Civitates, diversos ritus habuere. Et de Gracis discordibus inter se, Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. ibi: *Multi itaque apud Gracos, & Latinos, Missæ ordinem, ut sibi visum est, statuerunt.* Pariter Africæ Ecclesiæ diversis ceremoniis usæ sunt. Victor Papa epistol. 2. ad Episcop. Aphricæ ait: *Oportet vos unanimes esse, & adminiculum vicissim ferre, & in sacramentis divinis non discrepare sed concordes esse.* Similiter inter Alexandrinos, & Thebaidos incolas, rituum diversitas intercessit. Socrates lib. 5. histor. Ecclesiasticæ, cap. 21. inquit: *De Synaxi varia consuetudines sunt.* Nam quanquam omnes unice in orbe terrarum Ecclesiæ singulis septimanis vertentibus die Sabbati mysteria celebrant; *Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione illud facere renunt: & Egypti, qui Alexandrinis finitimi sunt, & ii qui Thebaidem incolunt, Sabbatho synaxis exequuntur illi quidem, sed non ut mos est, Christianorum mysteria participant.* Hispani quoque vario ritu Ecclesiastica divini cultus officia celebrent. Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 30. ibi: *Cerum autem benedici non solum in principalibus Ecclesiis, sed etiam in parochiis,* Zosimus Papa constitue, quod psum Concilio Toletano ostenditur quosdam Hispanorum observasse, quosdam neglexerisse. Et confirmatur ex Concilio Toletano IV. cap. 2. Rituum & Ceremoniarum denique discrepantia inter Galliæ, Germaniæ, & Italæ populos, veterum Scriptorum testimoniis comprobatur, ut de Gallis sanctus Hieronymus epistola ad Rusticum Narbonensem. Episcopum, ibi: *Hoc in Ecclesiis suis faciant, quod Roma, sive quod in Oriente, quod in Italia, quod etiam ex parte per Gallias.* Et quo ad Germanos, Fortunatus de ordin. antiphonarum cap. 80. Strabo de rebus Ecclesiasticis, cap. 22.

*In verusto Romano Antiphonario inveni responsoria ad vesperas: sed quoniam maxima pars Regionis nostra non cantabat, &c. Et de reliquis Italie populis, Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. ibi: *Mulci apud Gracos, & Latinos Missa ordinem, ut sibi visum est, statuerunt: Et Romani quidem usum observationum à beato Petro accipientes, suis quoque temporibus, que congrua judicata sunt, addiderunt.* Item Rabanus de institutione cleric. titulo, Additio de Missa, ibi: *Itali quoque primò mittunt de sancto pane in calicem, & postea dicunt, Pax Domini: Aliqui vero reservant immisionem usque dum Pax celebrata sit, & fractio panis: Romani vero cum dicunt, Pax Domini sit semper vobiscum, mittunt corpus Domini in calicem, oblatæ particulatim particulae, &c.**

Diversitas Missarum, in eadem Natione, ac Provincia, desit annos salutis 509. Quandoquidem Synodus Epatinensis eo potissimum tempore celebrata illius meminit, cap. 27. Ad celebrandum divina officia, ordinem, quem Metropolitani tenent, Provinciales observare debebunt. Quod confirmatum in Concilio Gerundensi cap. I. Ut in silentio Missarum, sicut in Metropolitana Ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omni Tarraconenſi provincia, tam ipsius Missa ordo quam psallendo, vel ministrando consuetudo servetur. Et hoc idem in Concilio Toletano 4. cap. 2. Et quando dicatur rituum similitudinem in eadem Natione serius quam dixi, receptam esse, ut per autores supra citatos: Respondemus plerosque eorum non sui temporis ritus, sed superioris ævi significare; quod vocibus præteriti temporis cantabat, statuerunt, addiderunt, ac similibus utantur.

Quare autem ceremoniarum diversitas in singulis Nationibus, ac Provinciis antiquata fuerit? explicatur à Concilio Toletano 4. cap. 2. illis verbis: *Ne quilibet nostra diversitas apud ignaros, seu carnales, schismatis errorem videatur ostendere, & multis extet in scandalum varietas Ecclesiarum: unus ergo modus orandi per omnem Hispaniam, & Galliam conservetur; unus modus in Missarum solennitatibus, unus in vespertinis officiis, &c.*

**De causa diversi-
tatis.** Missarum diversitas in unaquaque Ecclesia introducta fuit, quod singuli Episcopi suos ritus Romanis digniores censerent. Sanctus Ambrosius lib. 3. de Sacrament. cap. 1. ait: *Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem: In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam; sed tamen & nos homines sensum habemus: ideo quod alibi rectius servatur, & nos recte custodimus.* Adducitur secunda ratio à Socrate libr. 5. Ecclesiast. hist. cap. 21. *Quoniam nemo de ea praecepit, litterarum monumentis proditum potest ostendere: perspicuum est Apostolis liberam posse statem in eodem cuiusque menti, vel arbitrio permisisse; ut quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum est, diligere, & sequi posset.* Deinde Episcopi in Apostolorum locum suffici, ritus Ecclesiarum, cui præferant, ab illis præscriptos retinuerunt. Nicéphorus ibidem: *Sed dissensiones tales in Ecclesia invaluisse opinor reverentia eorum, qui eis ab initio prefuerunt, & qui illis deinde successerunt; nam ii tanquam leges quasdam ab illis acceptas per manus posteris tradidere; non facilius pium, neque ferendum esse arbitrati, si traditiones in quibus educari essent, non honorifice colerent, sed contemptim rejectarent.* Et iisdem verbis Sozomenus lib. 7. histor. cap. 19. Fuit quoque Tertia

cant, cur diversis ritibus singulæ Nationes uterentur: quoniam tempore Tyrannorum sevientium in fideles, non poterant isti in unum cogi ad statuendum communibus suffragiis de uno rito Missæ celebrandæ; sed unaquælibet gens traditiones suorum Apostolorum servabat: ut ex citatis auctoribus.

Pleraque deinde Nationes ritus Romanos postea assumperunt, ne suspicio insurgeret scandali, aut schismatis, ut dixi. Gallia siquidem in suis ritibus tenacissima, nihilominus ab avitis consuetudinibus ad Romanos reflectere coepit anno Christi 800. Caroli Magni suasione; ut egregiè refert Joannes Diaconus lib. 2. de vita sancti Gregorii cap. 9. Similiter Strabo de rebus Eccles. cap. 22. scribit: *Ab ipsis ergo (nimis à Græcis) ad Romanos ille usus creditur pervenisse; sed apud Gallos, & Germanos post dejectionem illius Heretici sub Gloriosissimo Carolo Gallorum Rectore damnati, idem Symbolum latius, & crebrius in Missarum capite officiis iterari.* Ubi loquitur de Symbolo, quod in sacra Liturgia Galli à Romanis didicerunt: & successivè Galliz exemplo motæ pleraque nationes, Romanas consuetudines amplexæ fuerunt. Strabo dict. cap. 22. ibi: *Romani quidem usum observationum à B. Petro accipientes; quorum morem ideo in sacris rebus tam multa gentes imitantur, quia &c. & cap. 25. Romanas ceremonias apud plerasque Latinorum Ecclesiæ viguisse testatur, ibi: Privilégio Romanae Sedis observaro, & congruentia rationabili dispositionum apud eam factarum persuidente; factum est, ut omnibus pœnè Latinorum Ecclesiæ consuetudo, & magisterium ejusdem Sedis prævalerer; quia, &c.* In Hispaniis autem usum Romanorum rituum cœpisse tempore, quo Sanctius, & Alphonsus Imperium Hispanum tenebant, ut ex epist. 64. lib. 1. sancti Gregorii VII. Papæ ad dictum Sanctium dum scribit: *Romanus ordinis officium fieri studio, & iussionibus tuis afferis.* Etenim hunc Pontificem, potissimum in hoc elaborasse, videmus etiam ex epistolis 63. lib. 1. & 18. lib. 3. Ita ut non prius anno 1073. Hispani patrios ritus cum Romanis commutarent, ut refert Vicecomitus de Missæ ritibus libr. 2. cap. 17.

Cur autem factum sit, ut potius Romanos titus ab Hispania, reliquisque Ecclesiæ; quam harum à Romana recipiendos, summi rerum moderatores censuerint? Dilecti explicat Strabo de rebus Ecclesiasticis, cap. 22. ibi: *Romani quidem usum observationum à beato Petro Principe Apostolorum accipientes; sive quoque temporibus, quæ antiquè judicata sunt, addiderunt: quorum morem ideo in sacris rebus tam multa gentes imitantur, quia ea ranti magisterii ex apice Apostolico primordiis clarent: & nulla per ordinem Ecclesia aequaliter Romana, ab omnib[us] Hæreti cunctis retro temporibus pura permanens.* Voluit etiam Viringus de triplici cœna, lib. 3. cap. 54. in fine.

Esset dicendum de variis Missis, videlicet, de Dominicæ, de Sanctis, Votivis, & de earundem origine; sicuti etiam de variis Missis pro Defunctis; sed indulgendo brevitatibus, inspiciamus Albinum Flaccum lib. Sacrament. & Vicecomitem de ritibus Missæ lib. 3. & 4.

Fuit mos antiquitus in Ecclesia, quod Missæ essent divisæ in Matutinas, & Vespertinas, Tertull. de Corona militis cap. 3. testatur ibi: *Encharistie Sacramentum, vesperis in tempore vicius, & omnibus mandatum à Domino, etiam angelicis cœribus, &c. nro.*

Etenim

Etenim verba, *Tempore vietus*, Cibi sumptionem significant; Voce autem, *Antelucanis cœtibus*, significantur conventus fidclium de summo mane. Item Concilium Agathense apud Gratianum de consecrat. dist. 5. cap. convenit, ibi: *Hymnus matutinus vel vespertinus diebus omnibus decantentur, & in conclusione matutinarum vel vespertinarum Missarum post hymnos capitula de Psalmis dicantur*. Et in Concilio Aurelianensi 3. cap. 28. canetur; *Sacrificia vero matutina Missarum, sive vespertina, ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum usum spectet*.

Duxerunt originem prædictæ Missæ vespertinæ à Dominica cœna vesperi inita. S. Augustinus epist. 118. inquit: *Queris enim, quid per feriam quintam ultima hebdomadis Quadragesima fieri debet? an offerendum sit mane, & rursus post cœnam? propter illud, quod dictum sit: Similiter post quam cœnatum est; an jejunandum, & post cœnam tantummodo offerendum? an etiam jejunandum, & post oblationem, sicut facere solemus, cœnandum?*

In Aphrica, aliisque Regionibus, quotidianè Missæ vespertinæ peragebantur; Verum alibi tum vespertinæ, tum matutinæ siebant; ut ex prædicta epist. 118. sancti Augustini, Gabriel Philadelphensis Episcopus in suo de Sacramentis libello inquit: *Habent hunc morem Graci, ut in Quadragesima diebus jejunii, & in vigiliis Liturgiam, seu Missam celebrent a meridie: Et ut hinc appareat, post vespertas*.

Quamvis jejunii sacerdotes Missas vespertinis operam darent ferè omnes, ex dict. epist. 118. S. Augustini, ibi: *An etiam jejunandum, & post oblationem (sicut facere solemus) cœnandum? Nihilominus Aegyptii, & alia Nationes, etiam post captum cibum celebrabant. Socrates lib. 5. histor. Eccles. cap. 21. inquit: At Aegyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & illi, qui Thebae incolunt, Sabbato synaxin exequuntur illi quidem; sed non ut mos fert Christianorum, mysteria participant, nam ubi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperam oblatione facta, mysteris communicant. Adde Sozomenum lib. 7. histor. cap. 19. Nicephorum Calistum lib. 11. cap. 34.*

Die quinta hebdomadæ sanctioris Missa vespertina olim frequentissima: S. Augustinus epist. 118. ibi: *Quid per feriam quintam ultimæ hebdomadis Quadragesima fieri debet? an offerendum sit mane, & rursus post cœnam? Et paulò post ibidem: Videl hic offerri quinta Sabbati hebdomadæ ultima Quadragesima, & mane, & ad vesperam. Ut apud Strabonem de rebus Ecclesiasticis cap. 19. ex Concilio Africano cap. 8. Easdem Missas Sabbato celebrari solitas esse, ex Socrate lib. 5. dict. cap. 21. Sabbato synaxin exequuntur illi quidem: & Sozomenus lib. 7. cap. 19. Sub vesperum Sabbato convenientes, ac jam pransi mysteriorum participes sunt: & Niccphorus lib. 12. cap. 34. Synaxes quidem die Sabbati peragebant. Et quamvis de singulari Sabbato non fiat mentio, quo Missæ vespertinæ celebrarentur; conjicitur tamen fuisse illud resurgentis Christi anniversarium: siquidem de hujusmodi Missarum celebratione eo die celebratarum, latè Robertus Abbas lib. 6. de divin. offic. cap. 32. ubi refert, hanc sacrosanctam solennitatem habere matutinum & vespertinum sacrificium. Etenim cum duabus ex causis splendeat, scilicet redēptione animarum ex morte*

Christi;

Christi; & ex resurrectione mortuorum , illo resurgentे : Dicitur quoque sacrificium matutinum, quoniam Lucifer matutinus Christus resurgendo , diem nobilitavit. Celebratur etiam vespertinum sacrificium, quia imminente vespera in parasceve Spiritum tradidit ; sed ejus celebritas dilata , & competenter in hanc translata est. Refertur quoque ritus hujus sacrificii vespertini , quem Ugo de sancto Victore cap. 22. lib. 3. de specialibus Missæ observat. inscripsit ; *De officio Missæ in nocte Paschali*; & subdit: *Nocte prefata Lectiones quatuor leguntur*. Dicbatur quoque Missa vespertina in Sabbato pervigilio Pentecostes, ut refert Berno Augiensis de vita sancti Uldarici Episcopi Vindelicorum, ibi: *Qui in ipsa sancta Pentecostes vigilia, cum fratribus vespertina synaxi interesse incoluntis, &c.* Accedebant quoque dies jejunii, quibus Missæ vespertinæ celebrabantur. Buccard, lib. 19. decret. cap. de contemptu jejunii , ibi: *Solent quidam, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox in signum viderint, ad horam nonam manducare: qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium.* Concurrendum est enim ad Missas, & auditis Missarum solennibus, & vespertinis officiis, largitis elemosynis, ad cibum accedendum est. Ubi Missarum solennia cum vespertinis officiis conjunguntur. Fuerunt quoque in usu Missæ vespertinæ sine diei expressione, ex Conc Agath. c. 20. & ex Conc. Aurelian. 3. c. 28. it. ex capit. Græcarum Synodori. c. 47.

Consuetudo celebrandi Missam vesperi, duravit quibusdam in locis usque ad annum 430, cum adhuc, testibus Socrate lib. 5. cap. 21. & Sozomeno lib. 7. cap. 19. ab Egyptis, & in Thebaide servabatur. Hæc inquam consuetudo sublata est à Concilio Carthaginensi 3. can. 29. excepto die anniversario Cœna Domini; quod confirmavit Coneilium Matisconense 2. cap. 6. verum postea etiam illa permissio abrogata est à Concilio Tarragonensi in Hispanis. In Oriente verò à Laodiceno Concilio can. 5. & rursus à sexta Synodo universalí cap. 29. ob eam causam, ut non nisi jejunium sacram Eucharistiam sumerent fideles, antiquitus observatum esse videretur, ex Batonio ann. 34. ubi Spondanus num. 17. circa finem, & latè V Valterius Viringus de templo eccl. lib. 3. cap. 12. & ad Pii V. tempora anno 1566. fuit publicata Sanctio, qualicunque concessa Metropolitanis, Cathedralibus, Conventibus omnium ordinum, item Imperatoribus, Regibus, Ducibus, &c. vesperi celebrandi Missas, revocatur: vultque Ecclesiæ instituto, & Patrum decretis omnes obsequi; censuris lati in eos, qui contra auderent, &c.

Plures Missas eadem in Urbe, immo Ecclesia, & Altari, jam olim celebratas, cum De audi-
omnes simul Ecclesia non caperet festo solenniore, S. Leo Diocoro Episcopo Ale-
xandrinus epist. 81. c. 2. Successu temporis plura altaria in una Ecclesia erēcta, in quibus solemini
plures simul celebrabant; sic tamen ut ne populus à solenni sacro avocaretur. Theo-
dulphus Aurelianensis, epistola ad Compresbyteros sic ait: *Admonendus est populus, recisen-
ti ante peractum officium ad cibum non accedit, & omnes ad sanctam Matrem Ecclesiam tur-
Missarum solennia, & predicationem audituri convenient, & sacerdotes per Oratoria ne-
quaquam Missas celebrent, ut populus à publicis solennitatibus abstrahatur, sed ut in unum
ad publicam Missarum celebrationem conveniat.*

De Missa quotidiana. Quotidianum semper in Ecclesia sacrificium fuisse; testantur Acta Apostolorum: *Erant autem perseverantes, & communicantes in fractione Panis.* Et Andreas Apostolus ad Aegaeam Tyrannum: *Quotidie immolo Deo Agnum immaculatum.* Et de sancto Cassio Narbonensi Episcopo quotidie celebrante, sanctus Gregorius lib. 4. dialog. cap. 56. Et propterterea sanctus Ambrosius lib. 5. de Sacram. cap. 4. reprehendit, quod cum sit Ecclesiae usus, quotidie in Ecclesia offerre sacrificium in cruentum; nihilominus aliqui persistebant in errore, Eucharistiam præstantioris virtutis esse feria quinta in Cœna Domini, quam alio die consecratam quapropter tunc tantum celebrare solere, ut per totum annum eam ministrent infirmis. Rationem reddit Stephanus Eduensis cap. 13. de Sacramento Altaris. *Culpis nostris exigentibus quotidie labimur; ab hoc lapsum iterata immolariōne, quis fit in Altari, resurgimus, & renovamur; immolatio renovatur, non Christus occiditur, sed ipso presente passo ejus representatur.*

De plurimate sensu repetitio no Missa. Sed fervor etiam ulterius prorupit tres Missas certis diebus celebrandi, Amalarius lib. 3. officiorum cap. 41. Et in Nativitate Domini licet tria sacra celebrare, quamvis de necessitate unum tantum sufficiat: & per haec donantur tres Christi Nativitates: Prima ex Patre: Secunda, spiritualis ex gratia in cordibus nostris: Tertia, corporalis ex Matre. Cardinal. Toletus in summa lib. 1. cap. 3. num. 3. Exolevit vero, quod refert Sotus cap. 38. usus celebrandi tres Missas in Nativitate sancti Joannis Baptista.

Ante cibum iterare solitum Missam, non ita rarum est. Robertus Archidionus Austromasiae de sancto Alberto Monacho: *Factus Presbyter duas in die celebravit Missas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.* Rarius tamen pra Leone III. qui vel novices celebrabat in die. Walfridus Strabo rerum Ecclesiasticarum cap. 21. Modum posuit Concilium Salegustadiense cap. 5. Vetuitque ne quis trium Missarum numerum excederet. Accessit Alexander Papa, quod id tempus unam revocavit, cap. sufficit de consecrat. distinct. 1. Nihilominus si quando postquam celebravit Sacerdos, supervenisset Episcopus, qui vellet sacrum audire, etiam extra diem festum, nec existente alio celebrante; posset iterum celebrare, si non sumpsit ablutionem: & similiter cum supervenissent multi Peregrini, & est dies præcepti, cum aliis non adest sacerdos. Ut quoque, si velit infirmus communicari, & non sit sacramentum, pariter licet. Toletus in sua summa lib. 1. cap. 3. num. 5. 6. & 7.

Alliando vocium celebrazione. Vetus biduo celebrare. Innocentius I. ad Decennium: *Traditio Ecclesia habet isto biduo, id est Parasceve, & Sabbato sancto, quo Apostoli in magno conseruare.* cuius jejunatur, sacramenta penitus non celebrari. Immo sexta Synodus, cap. 52. voluit sacerdotes in Quadragesima tantum confidere die Sabbati, Dominica, & Annuntiatione beatissima Virginis; aliis autem diebus uti præconsecratis Hostiis; ut in Latina Ecclesia ante annos 700. suo tempore fieri solitum. Rabanus Maurus lib. de institutione Cleric. & post divum Augustinum epist. u8. Refert etiam Micrologus de Eccles. observat. cap. 49. tempore Quadragesimalis jejunii Missam usque ad Nonam differ-

affermi. Quæ opiniones conciliantur: ut prior procedat in jejuniū integro Quadragesimæ, quod usque ad noctem proferebatur: Altera opinio procedat in jejuniū dimidiato: & in hoc ad horam Nonam permissa erat Missæ celebratio. Albaspi-nus de veteribus Ecclesiæ ritibus, libr. 1. cap. 15. Præterea Carthusienses primò non quotidie celebrabant, donec hoc Patres Carthusiani nova collectione Statutorum cortexerunt, secunda parte, cap. 7. & rectè siquidem: Nam Augustinus epistol. 118. & refertur cap. si non, de consecrat. dist. 2. Si non talia peccata sint, ut excommunicetur; quis non debet se à quotidiana medicina corporis & sanguinis Domini separare.

TEMP LUM est locus celebrandi decenter. Thodulphus Aurelianensis *vbi celebatur* epistola ad Compresbyteros: *Missarum solennia ne quagniam alibi, nisi in Ecclesia celebra-bamus.* branda sunt; non in quibuslibet dominibus, & in usibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, iuxta Deue. 12. *Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris; sed in loco, quem elegerit Dominus, ut ponat nomen suum ibi.* Nihilominus ex causa, & necessitate, etiam fuit aliquando solitum.

IN CRYPTIS. Cornelius Papa ad Lupicinum Viennensem Episcopum: *Scis fratrem charissime, Aream Dominicam vento persequuntur acerrimè commoveri, & edictu Imperatorum Christianos ubique tormentis variis affici. Nam ad hoc in Urbe Romana Imperator constitutus est, ne publicè, neque in Cryptis notioribus, Missas age-re Christianis liceat.*

SUPER CORPORIBUS SANCTORUM. Apud VVAlfridum Rerum Ecclesiæ. cap. 20. legitur: *Felix XXVII. Papa constituisse, ut super memorias Martyrum Missæ celebrarentur. Sed & Gregorius Papa in ordine LXVI. præcepit super corpus sancti Petri Apostoli fieri Missas.* Et idem refert Joannes Diaconus in vita sancti Gregorii lib. 2. quod jam ante in usu fuerat. Hieronym. contra Vigilantium. *Romanus Ponit se offerat Domino sacrificia super mortuorum hominum Petri, & Pauli ossa venerande, & tumulos eorum arbitratur alearia Christi.* Sigebertus in Chronico ad annum 441. de Leone Pontifice: *Hic quoties rogabatur ab aliquibus, ut eis aliquorum Apostolorum, vel Martyrum reliquias daret, consuevit ad corpora, vel memorias Apostolorum, vel Martyrum, quorum reliquia petebantur, Missas celebrare in ipsorum honorem: Sic BRANDÆUM alearis, quo consecratum Corpus Domini involverat, particula-m druidebat; culeollo pannos illos pungens, sanguinem eliciebat. Sic palam cunctis fa-vens, quod in consecratione mysteriorum Christi, sanguis Apostolorum, vel Martyrum, in pro illo effusus est, intrat per divitiam virtutem pannos illos; & ideo merito illos dari reliquias Sanctorum, in quorum honore consecrari sunt.* De hoc ipso Brandeo ex- at Epistola beati Gregorii Magni 30. lib. 3 registri ad Constantiam Augustam; & la multa in notis Baronii ad Martyrologium Romanum sub die 15. Junii, accetiam ite refert P. Severanus in libro delle sette Chiese di Roma, fol. mihi 147.

Non licet tamen Missas celebrare in campis, vel aliis, ubi Paganus sepultus est, ap. non oportet, de consecrat. distinct. 1.

IN CARCERE. Cyprianus epistola 15. ad Clerum monet, ne glomeratim ad
m 2 carceres

carceres convolent: *Ita ut presbyteri quoque, qui illic apud Confessores offerunt, singulis cum singulis Diaconis per vices alternent; quia & mutatio personarum convenientium minuit invidiam.* Et in vita SS. Processi & Martiniani legitur, quod Apostoli Petrus & Paulus detenti in Mamertini custodia ibidem offerebant sacrificia, & participes illos faciebant Corporis & Sanguinis Domini.

SUPRA PECTUS: idque refert Metaphrastes de sancto Juliano Martyre fame propemodum enecto; à quo Discipuli donari cupiebant Corpore Domini die festo Theophaniae: sed non videbatur fieri posse, ob frequentiam carceres obsidentium. Ait ille: *Erit mensa vobis meum pectus, non futura Deo minus honesta ea, qua sit ex inanimi materia; templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes; itaque factum est, Deus ita voluit, custodes abierunt; iussisque omnes Martyr in orbem consistere; ut inter se in vicem alter prope alterum stantes, cum tuto comprehenderent, & suo pectori imponi signa Divini sacrificii.* Hac ut fecit, in cælum suscepit oculos; rite omnia ad sacram peregrinat; Primum se sacramentorum fecit partipem, & transmisit ad eos, qui abierant, ut ostendit in ultima ad eos epistola.

IN MANIBUS DIACONORUM. Theodoreetus Cyri Episcopus de vita Patrum cap. 20. in Marre ad Nentim Homeri vicem Anachoreta.

IN TITULIS. Sanctus Pius Papa Justo Episc. *Ante quam Roma soror nostra Euprepia Titulum domus sua pauperibus assignavit, ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes Missas agimus.*

IN CAMPIS. Bertoldus, de Synodo Placentina. *Ad quam Synodus multitudinem innumerabilis confluxit, ut nequaquam in qualibet Ecclesia illius loci posset comprehendendi: unde & Dominus Papa extra Urbem in campo illam celebrare compulsus est. Missas quoque nonnunquam extra Ecclesiam satis probabiliter, necessitate quidem cogente celebramus, quamvis Ecclesias earum celebrationi specialiter deputatas non ignoramus.*

IN TENTORIIS. Anonymus author vita S. Bonifacii Martyris, & Episcopi lib. I. cap. 23.

IN TUGURIO. De Apollinare Episcopo & Martyre id constat ex Martyrologio, ubi de eo inquit: *Habebant autem Christiani Tugurium non longe à mænibus, in quo ille Missas faciebat; baptizabat autem in Mari in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti. Capellas enim non Ecclesias, sed antiquitus Tuguria, Caprarum pellibus tecta fuisse.*

IN DOMO. Paulinus in vita Ambrosii: *Cum trans Tyberim apud quendam clarissimum invitaretur, ut sacrificium in domo offerret, quadam Balneatrix, quæ paralytica in lecto jacebat, &c. Marcellus Papa in domo Lucinae via Latina sacra faciebat, ut docent Acta 16. Januarii. S. Gregorius lib. 5. epist. 43. indictione 14. mandat Johanni Episcopo Syracusano, amicitiae, pacisq; causa, quæ inter Ecclesiarum, & seculi Praefides esse debet, in Venantii Praefecti domo Missiarum peragi mysteria permittat. Quod difficile alioquin impetratu erat.*

IN CELLA. Metaphrastes in Phanutio; *Cui prodito, nondum tamen tradito, proximam Martyrii palmam Angelus annunciat. At ille in cellulam suam ingressus pallio, & lin-*

*U latro se induit, ac post oblationem exiit ita hilarius, ut ad convivium aliter per-
gat.*

ANTE LECTUM. Uranius presbyter de sancto Paulino Nolano, cap. 2. ibi:
*Et quasi profectus ad Dominum juberet sibi ante lectulum sacra mysteria exhiberi, no-
biliori sacrificio animam suam Domino commendare.*

Ac demum in MARJ. S. VValfranus Archiepiscopus Se nonensis apud Divum Antoninum part. 2. cap. 2. tit. 13. §. 2. dum in Phrisiam navigaret, in medio Mari positus anchoris Missam cantaret; & dum minister offerre Patenam sancto debebat, illa cecidit in Mare; & Sanctus mittens ad locum, ubi ceciderat, effecit, ut ab imo Maris reiecta, manui ministri cohæreret.

Sacerdos, cuius ea dignitas, ut major esse non possit. In eo laudando Patres *Quis mi-
nister.* omnes Chrysostomi sunt, sed ipse super omnes lib. 2. de Sacerdotio: *Tanto est supe-
rioris regno sacerdotium; quantum est inter spiritum & carnem intervallum.* Conster-
navit hæc Majestas tanta sanctum Paulinum epiftola 6. ad Sulpitium Severum, -
cum de suo sacerdotio loquitur. *Novum, insuperatumque placitum Divina voluntati expavi.* *Data igitur corvise in jugum Christi, video majora me meritis, & sensibus
opera tractare; jamque arcans, & penetralibus Dei summi receptum & insertum, com-
municare cœlestia, & Deo propius admotum, in Spiritu ipso Christi, & corpore, & splen-
do versari.*

Mediatorum ipse agit Deum inter, & humanum genus. Chrysostomus ubi su-
pra. *Medius inter Deum, & hominum naturam, stat sacerdos, beneficia illinc ad nos de-
dicens.* Honorem ideo summum Christiani illi habitum iverunt; & in famulo Do-
minum, & in Oratore Regem venerati sunt. Concilium Matisconense cap. 14. Sta-
tutum, *sic si quis secularium quempiam clericorum in itinere obvium habuerit, usque ad
inferiorum gradum honoris veneranter, sicut concedet Christianum, illi colla subdas, per
missus officia, & obsequia fidelissima Christianitatis iura promeruis, &c.* Et facto ipso B.
Martinus præ Imperatore sacerdotem veneratus est, ut ad Desiderium scribit Severus
Sulpitius. Forte enim Imperator Maximus virum sanctum eò induxit, ut mensæ
volentia interesset. *Ad medium convivium, ut mos est, pateram Regi minister obvulit:*
*ille fatio admodum Episcopo dari potius juber, expectans, ac que ambiens, ut ab illius dex-
træ pedalem sumeres. Sed Martinus ubi ebibie, pateram presbytero suo tradidit; nullum
ficiat existimans digniorem, qui post se biberet, nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum,
aut hoc, qui à Rege erant proximi, presbytero prætulisset. Quod factum Imperator, omnes-
que qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis in quo contempti sunt, placeret:*
*Celeberrimumque per totum palarium fuit, fecisse Martinum in Regis prandio, quod in
infirmitatem judicatum convivii Episcoporum nemo fecisset.*

Verum quia, ut B. Nilus tractatu Parænetico, *Sacerdos non est, qui pro sacerdotis
dignitate non viris; Propterea attendamus nos Sacerdotes potissimum consequi sci-
entiam, castitatem, vitæ integratatem, vigilantiam, sanctitatem & reliqua, de
quibus Apostolus ad Timotheum cap. 3. & ad*

Titum cap. 1.

m 3

C A P.

C A P. X.

De particulari Missæ Expositione.

Dicendum de quibusdam ad expositionem Missæ ex Amalario Fortunato de divinis officiis: Rabano Mauro de institut. Cleric. Strabone, ex Ruperto Abbatte, & Albino de divin. offic. ex quibus & aliis nos quædam recensebimus. Et quamvis præfatis Apostolorum temporibus Missarum celebritas ageretur, ut ad ipsam sollemnido orationem Dominicam oblationis Hostiam consecrarent, ex Bernone, de quibusdam ad Missæ sacrificium. Voltūt etiam Altinus de divin. offic. cap. decelebrat. Missæ: quod hanc Petrus Apostolus primus omnium Antiochiae celebraverit, in qua tres tantummodo Orationes in initio fidei proferrentur, incipientes ubi dicuntur: *Hanc igitur oblationem.* Sed quoniam, crescente statu Religionis, creverunt Missæ ritus: Nos per singula capita prosequemur notabiliora, quæ quique Romanorum Pontificum contulerunt; magis secundum ordinem eorum, quæ ordinata sunt, quam eorum qui ordinaverunt.

DE INTROITU MISSÆ.

Introitus initium habet à prima Antiphona: *Quæ ex Græco Vox reciproca interpretatur, duobus alternatim psallentibus; & finitur in oratione.* Introitus Episcopi ad Missam, qui Christi est Vicarius, illius adventum nobis ad memoriam reddit, & populi adiunctionem ad eum, sive per suam prædicationem, sive suorum. Hoc officium addidit Missæ Coelestinus, ut in gestis Pontificalibus continetur: ille constituit, ut Psalmi David 150 ante sacrificium psallerentur; quod ante non fiebat; nisi quod epistola beati Pauli Apostoli, & sanctum Evangelium recitabatur: Et sic Missa celebrabatur. Qui mos etiam hodie retinetur in vigiliis Paschæ, & Pentecostes. Successores vero Pontifices, ne tædio afficeretur Sacerdos, ac etiam adstantes, commutarunt vice psalmorum quasdam orationes, collectas, versicula &c. ut nos infra dicimus. Cantorum dulcis vox huic operi dedita est, ut sua dulcedine idonea sit hortari populum ad confitendum Domino, ut legitur in libro Paralipomenon: *Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublimi tollentibus, longe sonitus auditur, &c.* Adveniens Dominus dicit secum Prophetas, & sapientes, & scribas, quos in Evangelio pronunciavit se mittere ad invitandum populum. Diaconi loco Prophetarum sunt, qui annunciant ex Evangelio futuram vitam. Subdiaconi loco sapientum, qui sciunt ordinatè vasa Domini disponere. Acolythi loco Scribarum, qui accendunt corda fidelium ex Scripturæ sacra; & ferunt candelabra, ut super fundamentum jam positum luceat lux Prædicatorum coram hominibus.

DE KYRIE ELEISON.

Adunato per prædicationem Christi populo Dei ex magna parte, in quo Cantores magno cermamine laboraverunt; ne aliqua præsumptio inutilis subrepat corda

corda eorum, hortatur eos Dominus dicere: Servi inutiles sumus; & ideo prosequuntur, *Kyrie eleison*, Domine Pater miserere. *Christe eleison*: Miserere, qui nos redemisti, & iterum *Kyrie eleison*: Domine Spiritus sancte miserere. Potest etiam intelligi, ut Cantores post finitam Antiphonam, precentur Dei misericordiam, quæ deprimat inanem jactantiam, quæ solet sequi cantores. At verius ante omnem orationem specialem sacerdotum, necesse est ut generalis Oratio Litania agatur a Clero. Primo, ut serenetur mens sacerdotis ad intelligenda, quæ ore dicit. Secundo, ut dignus sit loqui Deo, quantum humana conditio patitur. Tertio, ut in judicio misericordiae repellantur à mente vanæ cogitationes, quæ accidentur visu, auditu, cæterisque sensibus, ut in oratione sola invisibilia mens cogitet. Ideo autem *Kyrie eleison*, Latini Græcè; & Græci aliqua Latinè proferunt; quia quædam Græca honestius quam Latina; & quædam Latina melius quam Græca sonant: & ut unum populum non esse ostendamus, unumque Deum, utrumque populum credere. Gregorius II. Romanus Pont. præcepit a Clero cantari *Kyrie eleison*, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur.

DE GLORIA IN EXCELSIS DEO.

Telephorus natione Græcus constituit, ut hymnus diceretur Angelicus, hoc est *Gloria in excelsis Deo*, tantum in nocte Natalis Domini. Symmachus XLV. post Telephorum constituit, ut omni die Dominico, & in Natali tuis Martyrum, idem hymnus cantaretur. Sacerdos quando dicit, *Gloria in excelsis Deo*, Orientis partes solet respicere, in quibus ita solemus Deum requirere, quasi ibi propria ejus sedes sit; cum alioquin sciamus eum ubique esse. Vel secundum sanctum Augustinum in oratione Domini in Monte, convertimur ad Orientem, unde cœlum surgit; non tanquam ibi sit Deus, qui ubique Majestatis potentia præsens est; sed ut admoneatur animus ad naturam excellentiorem, id est ad Dominum, se convertere. Acciam dicimus, *Gloria in excelsis Deo* cantandum; quoniam ineffabilis in Excelsum facta est, quando Christus transitu suo animas Sanctorum copulavit consortio Angelorum, ut Angelus in Nativitate annuntiavit.

DE PRIMA MISSÆ ORATIONE.

Quando dicimus, *Pax vobis*, vel *Dominus vobiscum*, quod est salutatio, ad populum sumus versi. Quem salutamus, faciem præsentamus, excepto uno, quod est in præparatione hymni ante *Te igitur*, ibi occupati ad instituendam intentionem devotissimam, quam habemus in offerendo sacrificio; congruentius est ibidem versos nos esse, quam retro respicere. Salutavit in veteri Testamento Angelus Gedeon, dicens: *Dominus tecum Virorum fortissime*. Et iterum dixit Dominus: *Pax tecum*; & in lib. 2. Paralipom. *Andime Aſa, & omnis Iuda, & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuisti cum eo*. Responsio nostra: *Ec cum spiritu tuo*, ex Pauli epistola 2. ad Timoth. sumpta est. Hac salutatione Episcopi, & responsione populi, intelligimus unum debere esse affectum Episcopi & populi, sive hospitium unius Domini. Deinde revertitur Episcopus ad Orientem, & dicit, *Oremus*: & deinde sequitur Oratio, sive Benedictio; sic & Christus antequam ascenderet in Cœlum,

Cælum, Benedixit eis, sicut scriptum est in Evangelio Lucæ. Utroque nomine Benedictionis, & Orationis, vocatur Oratio Sacerdotis.

Sequitur Collecta sic dicta, quod ex multis sermonibus una colligatur Oratio: sive à collectione, & societate Populi dicitur, qui tunc in unum concurrens colligitur. Ideo autem in omnibus Collectis interponitur: *Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum:* ut omne quod datur à Patre, intelligamus per Filium mediatorem ejus nos accipere, cuius hæreditas sumus. Et impossibile est æterna Dei beneficia per aliam viam decurrere ad nos, quam per ipsum: Dicente ipso Christo: *Quodcumque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* Dicens vero Sacerdos: *Qui tecum vivit & regnat, &c.* admonet Populum, ut credat Filium Dei vivere, & regnare semper sine initio, & sine termino, & unam potestatem habere æqualiter cum Patre & Spiritu sancto, atque unam substantiam. *Amen* vero Confirmatio est Orationis à Populo; nempe: ita nos credimus, sicut tu dicis, Filium Dei ante omnia sæcula regnare &c.

DE SESSIONE EPISCOPI.

Deinde Christus ascendit in Cælum, ut sedeat ad dexteram Patris. Episcopus, quia Vicarius est Christi, debet hic ad memoriam nobis reducere Christi ascensionem, & sedem. Quapropter ascendit in sedem post opus, & laborem ministerii commissi. Deiis, qui ascenderunt cum Christo, aliqui sedent, aliqui stant. Per eos, qui sedent, demonstrantur membra Christi in pace quiescentia; per eos, qui stant, in certamine posita. Caput & membra unum corpus; quomodo Christus in aliis sedet, in aliquibus stat, aliqui ascendentium sedent, aliqui stant.

DE OFFICIO LECTORIS ET CANTORIS.

Lector dicitur, quia lectione fungitur, ut ait Isidorus: Lectio dicitur, quia non cantatur, ut Psalmi, vel Hymni; sed legitur. Cantus post sessionem sequitur lectionem, quæ legitur; & talis cantus vocatur Responsorius, quod alio definiente, alias respondeat. Postquam etiam officio Cantoris Prophetas intelligere. Lectio Legis, & Prophetarum frequentabatur etiam à populo antiquitus; unde habetur in Actis Apost. ibi: *Et ingressi Synagogam die Sabbatorum federunt. Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt ad eos, &c.* Ex Responsorio admonetur Cantor, seu Prædictor, quomodo doctrinam, quæ præcessit in Lectione, exerceat; ut dulcedine suæ imitationis plurimos sibi adsciscat: & conjuncti corda multorum excent ad compunctionem & lachrymas.

DE ALLELUJA.

Cantus Alleluja antiquius est Hebræorum, cuius expositio duorum verborum compositione consistit, nempe *Laus Dei.* De cuius mysterio Joannes in Apocal. refert, audivisse vocem cœlestis exercitus Angelorum, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem validorum tonitruum, dicentium Alleluja: & propterea à nobis canitur Alleluja; ut ostendamus nos colere eundem Deum in terris, quem colunt Angeli in Cœlis; ac etiam cum sit illud unum ex decem nominibus, quibus vocatur Deus apud Hebræos.

Alleluia

Alleluja cantatur per festos dies in recordatione æternæ lætitiaz, in quo totum canitur dexterum, quod Ecclesiæ lætiam, & Domini laudem sine tristitia retinet; nempe: *Dominus regnans, exultet terra. Laude anima mea Dominum. Jubilate Deo omnis terra: Etc.*

At vero, qui in laboribus & sudoribus se adhuc esse conspiciunt; non competit eis adjungere laudibus Dei Alleluja; quod non hujus temporis laudes, sed æternæ vite gloriam significat. Unde mos inolevit; quod in diebus Septuagesimæ usque ad Pascha non cantetur, quia sunt dies luctus & pœnitentiaz. Ivo Carnotensi de Sacramentis Dedicationis.

Canitur Alleluja post Graduale; Canticum lætitiaz post luctum pœnitentiaz summopere nitentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est illis qui lugunt; ut illuc rapiantur, ubi sancti exultabunt in gloria, & lætabuntur in cubilibus suis. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 1. cap. 35.

D E A S C E N S U I N P U L P I T U M.

Lector & Cantor in gradum ascendunt more antiquorum, juxta illud, quod scripsit in Eldra: *Scrier autem Esdras Scriba super gradum ligneum, quem fecerat loquendum.* Et paulò post; *Super universum quippe Populum eminebas.* Et in Paralipomenon: *Fecerat Salomon basin æream, et posuit eam in medio Basilice, habentem quinque cubitos longitudinis, Etc.* Verum quia Salomon, quasi Rex, basin fecit æream: Porro Esdras, quasi minoris potentiaz, gradum ad loquendum ligneum constituit: sed non minoris perfectionis sacramentum est putandum lignum Gradum, quam Basim habere æream. Nam sicut æ pro diuturnitate perdurandi, vel suavitate sonandi, Divinis competit sacramentis, quæ nulla sæculorum longitudo deficiunt; *Et in omnem terram exruit sonus eorum:* Ita etiam lignum eisdem aptissime congruit, propter tropheum Dominicæ Passionis: unde merito fiduciam liberè verbum Dei prædicandi obtinet.

D E D I A C O N I A S C E N S I O N E I N T R I B U N A L.

Tribunal vocat Cyprianus Gradum, super quem ascendit Diaconus ad legendum, sic scribens ad Clerum de Celerino Lectore ordinato, ibi: *Quid aliud, quam super pulpitum, id est super Tribunal Ecclesia, oportebat imponi; ne loci altioris celsitate subnixus, et Plebi universa pro honoris sui claritate conspicuus legat precepera.* *E Evangelium Domini, quæ fortius, et fideliter sequuntur? Vox Dominum confessæ in qua Dominus loquutus est, audiatur.* Post scissionem, modo surgendum est ad verba Evangelii.

Anastasius natione Romanus, ut legitur in actibus Episcopalibus, constituit, ut quotiescumque Evangelia sancta recitantur, Sacerdotes non sedeant, sed curvantes, Dominica verba intente audiant & adorent, ut in Decret. de Consecrat. distinet. 1. Can. Apostolica in ordine. 68. Deinde ponit Episcopus hymnata in thuribulum super prunas, ut suavem odorem exciter. Thuribulum Corpus Christi significat, in quo est ignis, scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus dicit procedit, quem unusquisque electorum ad se vult rapere. Deinde Diaconus

petit à sacerdote Benedictionem, ut cor ejus Dominicis verbis adhæreat; & ut non exhalent verba imposita, neve introcant noxia; signo Crucis facta manu sacerdotis super caput ejus, munitur. Salutante Diacono congruit, ut sacerdos, & omnis populus, vertant se ad Orientem, & faciant Crucem in frontibus suis. Quoniam sedes verecundiae in fronte solet esse: siquidem Iudei erubescunt credere in illum, quem norunt Crucifixum, ut Apostolus dicit: *Nos quidem predicamus Christum Crucifixum, Iudeis quidem scandalum, &c. Credimus per eundem salvati.*

Duo Cerei, qui portantur ante Evangelium, Legem, & Prophetas designant præcinuisse Evangelicam doctrinam. Cerei quoque Evangelium præcedentes, demonstrant, gratia Evangelii mundum illuminatum, qui erat in tenebris peccatorum. Thuribulum verò opinionem botiarum virtutum procedentem de Christo ante Evangelicam doctrinam: quia prius Jesus fecit, & postea docuit. Excelsior locus, in quo legitur Evangelium, eminentissimam doctrinam Evangelicæ prædicationis. Status inferior cereorum monstrat, inferiorem esse Legem, & Prophetas Evangelio.

Verba Evangelii Levita pronunciaturus contra Septentrionem faciem veritatis ostendat, verbum Dei, & annunciationem Spiritus sancti contra eum dirigi, qui semper Spiritui sancto contrarius extitit, & in nullo ei communicat. Sicuti etiam per Austrum, qui ventus est calidus, & leniter flat, Spiritus sanctus designatur, qui corda ad amorem dilectionis inflammat; ita & per Aquilonem, qui frigidus est, Diabolus intelligitur, qui eos quos possidet, ab amore Charitatis torpentes, & frigidos reddit. Quod autem per Aquilonem Diabolus designetur, offendit Propheta dicens: *O Lucifer, qui dicebas in corde tuo, Sedebo in lateribus Aquilonis, &c.*

Salutat populum dicens, *Dominus vobiscum*, quatenus corda illorum à mundanis cogitationibus Dominus emundet, & ad fuscipienda verba salutifera aperire dignetur. Dicit Diaconus: *Sequentia sancti Evangelii secundum Mattheum*: quæ sequuntur post salutationem in illa lectione secundum illud Evangelium continentur. Hinc sequitur Evangelium, quod de Greco in Latinum sonat *Bonum nuntium*: & quod est melius nuncium, quam istud: *Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum Caelorum?* Seu quæ dicuntur in Evangelio de Incarnatione, Miraculis, Passione, Resurrectione, Ascensione Filii Dei? &c. Post recitatum Evangelium, iterum signo Crucis populus se munire festinat; ut quod ex divinis eloquuis ad salutem percepit, signatum sigillo Crucis permaneat, ne à mentibus eorum Diabolica fraude evanescat valeat.

Quod Dalmaticam non nisi festis diebus induit Diaconus: non autem tempore Quadragesima seu Adventus: hoc significat, quod rationem sublimium Sacramentorum, non nisi postquam gloriificatus est Dominus Jesus, & Spiritus sanctus advenit, Discipuli portare potuerunt; Nam tunica illa rationem sublimium significat. Rupertus Abbas, de Divinis officiis. lib. i. cap. 36.

Subdia-

Subdiaconus apertum circumfert Evangelii librum, omnibus religioso osculo salutandum, quem ad introitum portaverat clausum; quia post prædicationem Christi cepit ex credentibus, quam antea gestabat clausam, apertam ostendere fidem Evangelicam. Rupertus Abbas lib.2. cap.1.

Cerei extinguuntur post Evangelium, quia ejusdem prædicatione Lex & Prophetæ cessarunt. Amalarius & alii.

D E S Y M B O L O.

Occasione Concilii Aquisgranensis de anno 809. in quo fuit quæstio de pro-cessione Spiritus sancti; Dum apud Hispanos, & Francos additæ fuissent Sym-bolo Constantinopolitano quatuor syllabæ, nempe, F I L I O Q U E; Quare ad Leonem Papam à Carolo Imperatore per Legatos delata: Etsi permiserit Leo sym-bolum cani, prohibuit tamen, ne cum eo additamento caneretur. Ceterum VValfridius Strabo dæribus Ecclef. cap. 22. tradit, usum cantandi in Ecclesia sym-bolum, à tempore damnatae Felicianæ Hæresis in Gallia, atque Germania fuisse fre-quentatum. Ut verò Constantinopolitanum potius, quam Nicenum caneretur, ea ratione factum, quod aptum videretur modulis Musicis: ex Baronio anno 809. & ibidem Spondanus num. 4. Verùm quia deinde Aquilejensis Patriarcha con-spiraverat unà cum Photio adversus Ecclesiam Latinam, quod Spiritus sanctus & Filius non procederet: Ideo Leo Magnus Romanus Pontifex in epistola ad Tur-bium Episcopum; Itemque universa Galliarum, & Hispaniarum Ecclesiæ scripsit: quamvis Ecclesia Romana antiquitatis tenacissima, diutius recusaverit addita-mentum illud, Filioque, in symbolo Constantinopolitano; tamen deinde Ro-mani Pontifices inferendas in symbolum decreverunt illas quatuor syllabas, Filio-que, propter præteriavam prædictorum; ut ex Baronio anno 883. ubi Spondanus num. 3. & 4. & habetur in Synodo Toletana 3. tom. 2. Conciliorum. Pro fir-mata Fidei Catholica, nostra decrevit authoritas, ut propter roborandam gentis nostre novellam confessionem, omnes Hispaniarum, & Gallice Ecclesie hanc regniam servente, ut annis sacrificii tempore ante communicationem Corporis Christi, & Sanguinis, iuxta Oriundiam paruum morem unanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant sym-bolum, &c.

Successu temporis, refert Berno Agiensis Abbas de rebus ad Missam spectanti-bus cap. 3. cum Romani Presbyteri ab eo interrogarentur, cur post Evangelium (ut in aliis Ecclesiis fiebat) symbolum non cantarent? illos respondisse, quod Ro-mana Ecclesia non fuisset aliquando ulla hæreleos face infecta, sed secundum sancti Petri doctrinam in sodalitate Catholicæ fidei permaneret inconcussa; nec ideo ne-cessarium esse symbolum ibidem cantando frequentare, ut in aliis partibus. Addit-que dictus auctor, nihilominus Imperatorem Benedicto Papæ persuasisse, quod etiam Romani Pontifices ad publicam Missam symbolum decantarent; ut mox observa-tum refert etiam Baronius anno 1024. ubi Spondanus num. 3.

DE OFFERTORIIS.

Offertoria, quæ in sacrificiorum honore canuntur, Ecclesiasticus liber cap. 50. indicium est, Veteres cantare solitos, quando Victimæ immolabantur; sic enim inquit: *Porrexit Sacerdos manum suam in libationem, & libavit de sanguine Uva, & fudit in fundamento Altaris odorem Divinum excelso Principi. Tunc exclamaverunt filii Aaron in tubis duobus, & sonuerunt, & audiunt fecerunt vocem magnam in memoriam coram Domino.* Non aliter, & nunc in sono tubæ, id est vocis, prædicatione cantus accendimur, simulque corde & opere laudes Domini declarantes, jubilamus in altum, in illo scilicet vero sacrificio, cuius sanguine salvatus est mundus. Ac etiam quia dum Turba cantabat *Hosanna*; tunc Christus vota eorum suscipiebat. Et propterea hujusmodi oblationes semper in Missarum solennibus offerendas præcipit Gregor. VII. Papa ut in Decret. de Consecrat. distinct. I. can. Omnis, in ordine 69. & hoc ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit: *Non apparetis in conspectu meo vacuus.*

Offerenda inchoatur in Missa, quando sacerdos dicit, *Dominus vobiscum;* & finitur, quando excelsa voce dicit, *Per omnia secula seculorum.* Christus cum venire dignatus est in Hierusalem die Palmarum, & ibi expectaret diem Immolacionis suæ, in illo consummata est omnis immolatio Hebræorum. Dicitur, *Dominus vobiscum;* Quoniam Dominus salutavit Turbam venientem sibi obviam, cum talis esset consuetudo Judæorum. Dicitur, *Oremus:* Quoniam oratione screnatur corda ad cognoscendum Dominum. Deinde Sacerdos ad Altare disponit oblationes, quas immolatur est Domino in sequentibus Missæ: sic Christus post oblationes canentium Templum introivit, ibique se præsentavit sibi, Deoque Patri ad immolationem futuram. Postea dicit Sacerdos *Secreta:* Quoniam Agnus Paschalis latebat in Christo, qui erat immolandus; quod non solum Judæis, sed & Apostolis, & certe riserat secretum usque ad diem Cœnæ. Ac etiam tale silentium post offerendam denotat memoriam Dominicæ Passionis; cum Christus non palam ambularet, & Discipuli conticescerent. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 2. cap. 4. Interim ponitur Sindon, seu *Corporale* in Altare: ut sicut ille mundus est, & nitet suo splendore; ita intentio offerentium simplicitate nitat coram Deo *Corporale*, cui superimponitur *Corpus Dominicum*, non aliud quam lineum esse oportet; quoniam Joseph linteum mandum legimus emisse, ubi corpus Dominicum involvit. *Lavat Sacerdos manus suas* more priorum Sacerdotum, ut extersæ sint à tactu. Lavatio manum munditiam cordis significat per lachrymas, & compunctionem. Et de hac ablutione, quæ sit circa Offertorium, S. Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarch. cap. 3. inquit: *Ab initio illa non sit ad delendas corporis sordes, que jam late fuerant; sed in symbolum, quod oporteat nos à peccatis omnibus mundari; & ad designandam animi puritatem: atque ideo ablunxetur non manus, sed sola extremitates digitorum: ad designandum, non solum gravia, sed etiam levissima peccata esse tollenda.* Idem affirmat Clemens Papa lib. 8. Constit. cap. 5. Cyril. Catech. 5. Mystic. S. Thomas part. 3. quæst.

quæst. 83. art. 5. ad primum. Neque quisquam de plebe ibi lavari, sed ipse Pontifex iussus est, & filii ejus; quia magnorum virorum sicut perfectior vita; sic & compunctione solet esse sublimior. *Oræ pro suis propriis delictis remissionem*, ut dignus sit accedere ad Altara, & ad tactum oblatarum. Diaconus miscer aquam vino: Quoniam, ut inquit sanctus Cyprianus, lib. 2. epist. 3. quem refert Isidor. De Eccles. offic. lib. 1. cap. 18. Christo populus adunatur, & credentium plebs in eum, in quem eredit, copulatur, & jungitur: & hæc sic miscentur in Calice, ut invicem separari non possint; & si quis vinum tantum offerat, Sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola; incipit plebs esse sine Christo. Alexander Romanus Pont. in ord. 6. ideo decrevit, quod sicut de latere Crucifixi Domini effluxit Sanguis & aqua; ita aqua vino in consecratione misceatur, nec unum sine altero offeratur. Sacerdos ante orationem Præfatione præmissa parat mentes Fratrum dicens, *Sursum corda*. Quapropter Apostolus admonet instantes orationi, vigilantes in ea, docens, eos impetrare quod postulant, quos Deus vigilantes videt. Et propterea S. Cyprianus serm. 6. de orat. Dominic. relatus in Decret. de consecrat. dist. 1. can. Quando in ord. 70. inquit: *Ideo et Sacerdos ante orationem prefatione præmissa parat fratrum mentes dicendo, Sursum corda; ne dum responderet Plebs, Habeamus ad Dominum, admonetur nihil se aliquid quam Dominum cogitare debere.*

De Præfatione seu de Hymno ante Domini nostri Passionem.

HYmnus ideo dicitur, quia refertus est gratiarum actione, & laudibus Angelorum, qui solent adesse consecrationi Corporis Christi. Revocat hoc nobis ad memoriam, quod Christus in Cœna multa locutus est cum Discipulis, & Hymnum cantavit, ut refert sanctus Joannes, in quo precatus est Patrem pro Discipulis suis. Refert Beda talem hymnum fuisse exemplum cantus Ecclesiastici; ac etiam refert Paulus Burgensis, Judæos loco gratiarum actionis post cœnam septem Psalmos recitare solitos, incipien. à Psalmo 112. *Laudate pueri Dominum*, cum sequentibus: quod refert etiam Maldonatus in Matth. cap. 26. num. 30. Quales autem Præfationes in Missa sint cantandæ, referuntur à Pelagio II. Papa, & in Decreto de consecrat. distinct. 1. cap. Invenimus in ord. 71.

Prædicto Hymno subsequitur alter additus à Sixto Papa, ut in Gestis Pontificibus legitur, videlicet: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Idem hymnus duorum ordinum voces continet Angelorum, ut in præcedentibus verbis: ordo hominum dicit, *Ossanna in Excelsis, Benedictus, &c.* Quam partem hymni cantavit Turba præcedens Dominum in die Palmarum. Unde quia superna Civitas ex Angelis & hominibus constat; merito sancta Ecclesia, quæ illis socianda est in Cœlo, jam nunc ipsius vocibus Deum laudat in terris, quibus cum sancti Angeli laudant in Cœlis.

Dicitur in prædicto Angelorum Hymno, *Sabaoth*, quod unum est ex decem nominibus Dci apud Hebræos & interpretatur *Exercitum*, sive *Virtutum*, vel *Militiarum*; quia omnes exercitus & militiæ, Virtutesque Angelorum illi servient. In verbis autem turbarum laudantium Dominum venientem Hierosolymam, atque dicentium, *Hosanna in excelsis* &c. ita postlaudem, & gloriam sanctissimæ Trinitatis adjungitur etiam gratiarum actio de adventu Salvatoris, qui pro salute nostra *Homo factus est*: Quod enim dicit *Hosanna*, interpretatur, O Domine salva me fac, seu salvifica in excelsis. Huc usque Præfatio: hinc Obsecratio sequitur.

T E I G I T U R.

Obsecra-
do. **A**d solum autem Patrem dirigitur oratio (quæ initium est Canonis;) cum ratione sanctæ Trinitatis, sicut una est Divinitas; ita æqualis honor, & glorificatio. Id Apostoli, sancto per eos ordinante Spiritu, sanxerunt; ut qui multorum Deorum errores unius Dei prædicatione nitescantur evelere; sub Trinitatis Sacramento uni Personæ in sacrificiorum ritu esse supplicandum decernerent; ne qui unum Deum prædicabant, in pluralem Divinitatis numerum incidisse arguerentur: & quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, unius Dicitatis, unius naturæ, unius substantiæ, unius denique potestatis existunt; una ex eis persona propter unitatis mysterium retinendum, in sacrificio invocaretur: Nec alia debuit, nisi quæ prima est, in qua duæ cæteræ naturaliter existunt.

Hæc oratio secretè etiā dicitur, quia magisterio suo Dominus secreto nos orare præcepit in abditis, & secretis locis, in cubiculis p̄spis; ut sciamus ipsum audire, & videre omnes, & abdita & occulta penetrare; nec vocis, sed cordis, auditor est; nec clamoribus ad nonendus, qui cogitationes hominum videt.

Refert etiam Albinus de divin. offic. Idcirco consuetudo venit in Ecclesia, ut tacite ista obsecratio atque consecratio à sacerdote cantetur; ne verba tam sacra, & ad tantum mysterium pertinentia vilescerent; dum penè omnes per usum ea retinentes memoriaz, per vicos & plateas, aliisque locis, ubi non conveniret, ea decantarent. Inde fertur quod antequam hæc consuetudo inolevisset, cum Pastores ea decantarent, divinitus percussi fuerint.

Exercet hic sacerdos unà cum Ecclesia, spiritali desiderio intrans in sacrarium Dci supremum & xternum, tres orationes; id est pro universali Ecclesia, pro fratribus specialibus, & pro Clero sacerdotum; ita etiam Christus in monte Oliveti ante suam præditionem.

De Institutione Domini in consecrando Corpore & Sanguine.

*sacrificii
Laudis.* **O**ffertur hoc sacrificium Laudis Deo à tota Ecclesia Catholica, ut ex his verbis: *Quorum tibi fides cognita est, & nota devotio, & deinde: Qui tibi offerunt.* *Quod*

Quodenam adimpletur propriè ministerio sacerdotum; hoc generaliter agitur fide, & devotione cunctorum. Sacrificium dicitur Laudis, quia in laude illius offertur: non enim nostra illi damus, sed sua reddimus.

Recensetur in hoc sacrificio memoria sanctissimæ Virginis, & omnium Sanctorum: propter merita namque & intercessionem justorum, Dominus miseretur. Sic & Moyses pro populo preante intercedens, Patrum facit mentionem: Ezechiaz auxilium petenti dicitur: *Civitatem hanc protegam propter te, & propter David servum meum.* Postulat Ecclesia suffragia Martyrum; non tamen sacrificat Martyribus, sed uni Deo & Martyrum & nostro.

HANC IGITUR OBLATIONEM SERVITUTIS NOSTRÆ.

Quam Obscurationem Gelasius principaliter composuit: sed B. Gregorius addidit hunc versiculum: *Atque ab eterna damnatione &c.* Quibus verbis sacerdos præmissa oratione munera subsequitur, & adorans loquitur sapienter, quæ pacis sunt, ne in æternum pereat, sed gloriam consequatur.

Huc usque Obscuratio: hinc sequitur Consecratio, seu sacrificium Immolationis Corporis Christi pro peccatis, ex Apostolo ad Timotheum: *Qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere;* & cum sit Dominus omnium, voluit Hostia fieri pro peccatoribus, qui non poterant Deo offerre sacrificium in reconciliatione peccatorum.

Incipit Consecratio ex his verbis: *Quam oblationem, &c.* Oratur Deus, ut sit illa Benedicta, Adscripta, & Rata; id est in numerum placitorum sibi recepta. Hoc item quod sequitur: *Qui pridie quam pateretur, usque In mei memoriam facietis;* Apostoli in usu habuerunt post Ascensionem Domini; & sicut Dominus Apostolis, sic Apolostoli generaliter Ecclesiæ tradiderunt, ut in 1. Corinth. cap. 11. *Ego enim acceperi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit Panem, &c.* Christi ergo virtute & verbis, iste Panis & Calix ab initio consecratus est, & semper consecrabitur: Ipse enim loquens per Sacerdotes sua verba, cœlesti benedictione sanctum Corpus & Sanguinem suum perfecit.

Quod autem ait: *Sumite ex eo omnes;* Commendatio est unitatis; ut per hoc mysterium Christo participantes, unum sumus omnes in illo; sicut Apostolus ait; *Unus panis, unus corpus multi sumus.*

Accipit Sacerdos Patrem manibus suis, ut eadem, quæ Christus fecit, & nos faciamus. De Crucibus, quas solemus diverso modo facere super panem & vinum; An Dominus, quando benedixit panem, fecisset simile signaculum; non est certum, cum nondum esset erectum vexillum sanctæ Crucis: At modo scimus nobis necessarium, ex August. in Joannem homil. 64. quod nisi adhibeatur in sacramentis, & sacramentalibus; nihil perficitur. Sacerdoteum etiam priscis temporibus, post sacerdotæ Eucharistiæ consecrationem, consuevit eandem in altum extollere, & populo ostendere, testatur Anastasius Sinaita de sacra Synaxi. In eo Panem commendavit Christus Corpus suum, & in Calice Sanguinem suum, atque subjunxit: *Hec*

qua-

quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Quare subdit Sacerdos voce sua & plebis: *Unde & memores Domine nos servitui, sed & plebs tua eiusdem Christi: Filii tui Domininostris tam beatae Passionis, nec non ab Inferis Resurrectionis, sed & in Cœlo gloriose Ascensionis, &c.* Quorum primum Ecclesiaz vulnerat charitatem, alterum confortat fidem, tertium laetificat spem.

Ubi etiam dicens, *Hostiam puram, Hostiam sanctam, &c.* quinquenarium Crucis signaculum Corpori & Sanguini Christi imprimit. Hæc sunt illa foramina viventis Petraz, in quibus immaculata Columba résidet, scilicet Ecclesia, qui quinque dilecti sui plagas fida tenet & contemplatur memoria. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 2. cap. 12. Et subdit Sacerdos: *Supra qua proprie & sereno vultu respicere digneris, &c.* Non quod vultus Dei aliquando mutetur; sed tunc super nos ferent & illuminat vultum suum, quando declarat super nos misericordiam suam. Precatur dein Sacerdos: *Supplices te rogamus; jube hac preferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, & in conspectu divinae Majestatis tue, &c.* Unde sanctus Gregorius inquit: *Uno eodemque tempore ac momento, & in excelsis reputa ministerio Angelorum consociandum Corpori Christi, & ante oculos Sacerdotis in Altar videtur.* Et B. Augustinus de eodem sublimi Altaris sic inquit: *Est quoddam Alare Dei in visibile, ad quod non accedat in iustus: ille solus accedit, qui ad ipsam secundum accessit.* Hæc ex Patrum verbis posita sunt, ne quis carnaliter aestimet in Cœlis esse Altare corporeum; sed potius intelligamus sublimi Altare Dei, rationale, & intelligibile, esse in electa & rationali creatura, quæ in contemplatione Dei sublimata, & sibi invicem per Christum unita, verum, & sublimi Altare Dei existit; ad cuius unitatem adjungitur nunc per fidem, & in futuro per Divinæ contemplationis speciem omnis multitudo Electorum. Postea inclinato capite Christus emisit spiritum, & Sacerdos inclinans se; & hoc quod vice Christi immolatum est, Deo Patri commendat. Sanctus Joannes Chrysostomus inquit, quod conjunctim prolatæ est Passio Christi, & nostra confessio peccatorum, ut non timeremus dura patu pro peccatis nostris. Et Centurio Gentilis confitetur: *Verè hic homo iustus erat;* quod designat Sacerdos per mutationem vocis, *Nobis quoque peccatoribus.* Sicut etiam Iudei persecutiebant pectora sua, & Latro confitebatur: *Verè &c.* Præterea ex Concilio Cibilonensi 2. ut in decret. de Consecrat. distinct. i. Can. visum in ord. 72. habetur, ut in omnibus Missiarum solenniis Oratio fiat pro Defunctis; quas orationes faciendas pro omnibus in Catholica societate, est antiquitus observatum: Præcedunt enim deiles de corpore excentes ad eum; sed non recedunt ab Ecclesia, qui præcedunt cum signo fidei.

DE ORATIONE DOMINICA.

A Malarius de Ecclesiasticis officiis lib. 4. cap. 33. refert Orationem Dominicam ad Missam dici ab Apostolis sumptam, non autem à Græcis, & ut ad ipsam solum orationem, oblationis Hostiam consecrarent. Berno Abbas de quibusdam ad Missam spectantibus, cap. 1. Dominica Oratio dicitur excelsa voce, cum

cetera secreto dicantur, quia ex Apostolo Paulo, cum quis precatur, non pro se tantum preceatur: & ideo non dicimus, Pater meus, qui es in cælis, nec Panem meum, nec Dimitte mihi: sed, *Pater noster, Panem nostrum, & Dimitte nobis.* In iis septem petitionibus, quando dicimus, *Sed libera nos à malo;* comprehendimus adversa cuncta, quæ contra nos molitur Idimicus: Præterita, Præsentia, & Futura.

Dicitur Oratio Dominicalis expansis manibus; quia nos inter orandum ipso gestu profiteretur Christianos, corpore nostro ad figuram Crucifixi contornato. Tertullian. lib. 1. ad Nationes: *Si statueris hominem manibus expansis, imaginem Crucis feceris.* Et D. Ambrosius serm. 56. de Cruce, inquit: *Homo cum manus levaverit, Crucem peragie; atque ideo elevatis manibus orare precipimur, ut ipso membrorum gestu Passionem Domini faciamur.*

Dominicali oratione expleta; Patena, quæ abscondita & cooperta sub Corporali, Palliolo, seu velo remansit, dum sacra fucrunt peracta; tunc detegitur, ut indicetur, Mysteria omnia veteris Testamenti prius occulta, tunc referata & patefacta fuisse per Christi mortem in Cruce; cum ipse dixit, *Consummatum est.* Rupertus Abbas, & alii supra adducti.

DE IMMISSIONE PANIS IN VINUM.

Quamdiu in homine vigent caro & sanguis, spiritus adest. In isto officio monstratur, sanguinem fusum pro nostra anima, & carnem mortuam pro nostro corpore redire ad propriam substantiam, atque spiritu vivificante vegetari hominem novum, ut ultra non moriatur, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Crux, quæ formatur super Calicem particula oblata, ipsum nobis corpus ante oculos prescribit, quod pro nobis Crucis fixum est.

Tripartita sacratissimæ Hostiæ fractura sanctæ Trinitati oblationem assignat: particularique unam, quæ Personam insinuat Filii, sacro Sanguini demissam immergit.

DE PACIS OSCULO.

Sacerdos dicit: *Pax Domini sit semper vobiscum;* per quam constet populum ad Omnia, quæ in Mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum; ac finita esse, Pacis concludentis signaculo demonstrantur. Ac etiam elevatio vocis, bonum significat nuncium Dominicæ Resurrectionis, dicente; *Pax Domini, &c.* Rupert. Abb. lib. 2. cap. 16. de divin. offic. Ethanc Pacem ante Communionem dari instituit Innocentius I. ut refert Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. columnna ultima. Et de osculo Pacis dicernus infra latè cap. 59.

DE AGNUS DEI.

Sergius Papa constituit, *ut Agnus Dei* caneretur, sicut scriptum est in gestis Pontificalibus; & deprecatione est pro populo, qui sumpturus est Corpus Christi, ut misericordia Agni, peccata auferantur. Refert etiam Innocentius de Mysteriis Missæ lib. 6. cap. 4. additum propter Schisma, quod tunc vigebat, ut tertia vice dicetur in Missa *Agnus Dei &c. Dona nobis pacem.*

DE VETER. SACR. CHRIST.

DE EUCHARISTIA.

Eucharistia sumenda est post osculum Pacis: sicut unus panis sumus in Christo, & unum cor debemus habere: Ipsa unitas ut teneatur, admonemur per osculum Pacis, cuius unitatem in Sacramento panis commendat Apostolus dicens: *Unus Panis, & unum Corpus sumus.* At nos imitantes Zacchaeum, & Centurionem, qui ambo honorificaverunt Christum, dicamus: *Non sum dignus, ne subiectum meum intras:* & quemadmodum venerabilis antiquitas in Ecclesiam induxit hunc ritum, ut communicatur dicant ex Origene, *Domine non sum dignus:* ita & nos peccatis miseri misericordiam consequamur. Sacerdos cum Eucharistiam aliis antiquitus sumendum traderet, quid daret, contestabatur dicens, *Corpus Christi;* Et qui accipiebat, id ipsum verum esse profitens, dicebat: *Amen.* Hoc est verum; tradit Ambros. Test. & alii relati per Baron. anno 57. ubi Spond. num. 42.

DE ULTIMA BENEDICTIONE.

Dominus ante ascensionem in Cœlum duxit discipulos in Bethaniam, Benedixit eis, & ascendit in Cœlum. Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia sacramenta consummata, benedicat populo, atque salutet. Et hoc dicto populum excitat ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficiis; quia profecto Redemptore, & ad dextram Patris sedente, & interpellante proximis, perseverant ejus Apostoli dicentes nobis: *Semper gratias agite, sine intermissione orate.* Ephes. 5. & 1. Thessal. cap. 5. Benedictionem dari à Sacerdotibus solitam populo, antiqua per Moyser. Benedictio comprobatur, ut inquit Isidorus de Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 17. que Benedictio populo sub sacramento trinæ invocationis jubetur: art enim Dominus ad Moyser in lib. Num. cap. 6. *Sic benedecitis filius Israël, & diceris eis: Benedic tibi Dominus, & custodiat te: Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: Converterat Dominus vultum suum ad te, & dñe tibi pacem.* Deinde revertitur ad Orientem, ut se commendet Domini Alcenstoni. Dicitque Diaconus; *Ite, Missa est.* Singularis enim legatio Christi missa est pro nobis ad Patrem, ut pro nobis ostendat, quale genus mortis pertulerit; de qua legatione inquit Joannes: *Sed & si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum;* & refert Fortunatus de Eccles. offic. lib. 3. cap. 36.

Hæc de augustissimo Missæ sacrificio præcipue diximus, etiam ex priscis Ecclesiæ ritibus, quoniam non satis est Sectariis nostri temporis, propriis convitiis, & libellis famosis, contumelias, blasphemias, sacros Catholicæ Ecclesiæ præsentes ritus impugnare; sed & ipsi denique Corpori, & Sanguini Domini violentas manus inferre, sanctaque ejus conculcare, & contaminare, ac jugem illam Hostiam sublatam è medio volunt, & abominationem desolationis à Daniele definitam introducere nituntur. Propterea non mirum, si studiosa divina legis Ecclesia Romana paulatim jam protulerit de thesauro suo nova pietatis monumenta, & quoddam velut ex auro, lapidibusque pretiosis religiosi Officii sancto Sacrificio fabrefecerit Diadema: Non

Non quidem sanctius quam erat prius, quando ad sola verba Domini, solamque Dominicam orationem consecrabatur; sed maximè decuit, ut fides, quæ adhuc illo tempore erat rudit; ubi ornari potuit, maximè deauraretur, & earum rerum, quæ superius dicta sunt, veneranda similitudine fulgeret.

C A P. XI. De Calicis usu.

Qui Calices olim in usu? apud VV Alfridum Strabonem, lib. de rebus Eccles. cap. 24. & Rodulphum Tungrensem de canonum observantia, propositione 23, *Ecclesia Marcyr. & Episcopus Bonifacius interrogatus, si liceret in vasis ligneis sacramenta confidere?* respondit: *Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur; nunc è contra lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus.* Nascente siquidem Ecclesia lignei in usu Calices erant; sed quia bibuli imbuebantur sacro Sanguine, à Zephyrino Papa, lib. de Pontificibus Römanis in Zephyrino, in vitreos mutati; ex Hieronymo ad Rusticum: *Nihil Exuperio datus, qui Corpus Domini vimine canistro, & Sanguinem portat in vitro?* Durarunt ex vitro ad Gregorii Turonensis etatem, de Gloria Martyr. cap. 16. factum hoc narrat: sed tandem ex vitro exclusi, quia fragiles, Rhemensi Concilio; cap. ut Calix, de consecr. distinct. 1. Ex metallo sapor displicuit, quamvis eo usi Gallus, & Columbanus Abbes. Marmorei Calicis meminit Gregorius Presbyter in Theodoro Archimandrita Sicæorum, cuius supellex argentea in cœnobio nondum ulla erat. Ex auro, & argento apud Augustinum lib. 3. contra Crescon. Gramm. cap. 29. *Calices duo aurei, item Calices sex argentei.* In Carthensi Ecclesia, idem confirmata & sub Minutio Ecclice; Quibus inhibabant Donatistæ sacrilega prophanatione. Optatus Melcitanus lib. 6. contra Donatistas. Cæterum in præsenti unusquisque Sacædos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens Corpo rale de lino candidum, & nitidum; ut in Bulla Innocentii IV. Papæ super ritibus Græcorum, anno II. Pontif. num. 13.

Nec sumptui parcebant; pingebant, cælabant. Tertullian. de Pudicit. cap. 7. *A parabolis licebit incipias, ubi est ovis perdita, à Domino requisita, & humeris revelta, procedunt ista picture calcum vestrorum, si in illis perlucebit interpretatio illius pecudis.*

Addebat etiam pondus & ornatum: Anastas. in Greg. 2. *Hic fecit calicem aureum præcipuum diversis ornatum lapidibus preciosis, pensantem libræ triginta: similiter & patenam auream pensantem libræ octo, & semis;* Viringus de triplici cœna part. 3. cap. 39.

Vino aqua mixto utendum in sacrificio Calicis; Hieronymus de Quæstion. *De vino Hebraicis; Vinum, quod Deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat:* Et idem Doctor in Proverb. cap. 9. una cum Glosso, & Lyrano in Isai. 55. *Bibite vinum, mixto: quod miscui vobis, quia à Christo hac predicantrur, qui in una persona Divinitatem cum Humanitatem copularit.*

Nihilominus aliqui vino abstinebant, sed aqua utebantur, qui manè antelucano tempore ad synaxin conveniebant; Quos gravissimè Cyprianus erroris monet epist. 63. ad Cæciliū, & Chrysostomushomil. 83. in Math. quoniam apud priores tres Evangelistas legimus: *Genimen vitis, que vinum, non aquam producit.*

Et ulterius processit infania, quod in lacte aliqui consecrarunt, de quibus Concilium Bracharense 3. Proœmio: *Quidam in sacrificio Domini relati sunt lac pro vino offerre; Eucharistiā quoque vino madidam pro complemento Communionis credunt populis porrigidam.*

Alii etiam Mel, & Lac addiderunt: Quod jam ante fuit prohibitum per canon. Apostol. 3. ibi: *Si quis Episcopus, aut presbyter preter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quedam, puta, aut Mel, aut Lac, aut pro vino siceram super Altare obtulerit; ut qui contra ordinationem Dominii faciat, deponitor.*

De Calice ministratore Confirmat prædicta sanctus Marcus Evangelista in Liturgia, ibi: *Similiter & Calicem postquam coenavit accipiens, factaque viui, & aqua commixtione, &c. Et B. Jacobus frater Domini in Missa Divina; Similiter postquam coenavit, accipiens calicem, & permis censem ex vino, & aqua, & adspiciens in Cœlum, &c. Virinus de triplici cena part. 3. cap. 45.*

Communi usu vulgo sub utraque specie communicabatur. Gregor. homil. 22. in Evangel. *Quid sit sanguis Agni, non jam audiendo, sed bibendo. His serviebant ministrales Calices, quod iis Christi sanguis populo ministraretur; Authoritate Pontificis in Sexto III. Calices ministrales duos obtulit pensantes singulos libras tres.* Et suo, quem Ecclesiæ dicit B. Remigius, apud Amalarium hos versus inscripsit.

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro

Injecto: aeternus quem fudit vulnera Christus,

Remigius reddit: Dominico sua vota sacerdos.

Et ministri, qui populo impertiebantur. De beato Laurentio, S. Leo serm. de eo ipso: *Qui non solum ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione Eucharistica substantie eminebat. Et sanctus Ambrosius lib. 1. offic. cap. 41. ubi in persona ejusdem Laurentii ad Pontificem Sextum: Num degenerem me probasti? experire certe utrum idoneum ministrum elegeris: cui commisisti Dominicis Sanguinis dispensationem: cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tu Sanguinis denegas?*

De Cannæ, sive Fistula, & Calamo, B. Rhenanus scholis in Tertullianum: *Non possum calare studiosos antiquitatis Christianæ, Laicos olim canna solitos hancisse Dominicum sanguinem ē calice; quod pridem mihi indicavit P. Volius Abbas Augoniani caenobii, eratum ex libro signorum, qui frequens extat apud Benedictinos. Idem non per reperit in primis Carthusianorum constitutionibus Conradus Pellicanus; ubi prohibetur, ne quidquam pretiosum possideant preser calicem argenteum, & fistulam, qua Lasci Dominicum exsorbeant sanguinem. Preterea libellus de veteribus thesauris Ecclesie Aliguntinensis ab hinc annos 400. & eo amplius conscripus: Inter aureos calices ingentes ponderis ansatos; cruces aureas, grues argenteas, odores impositorum in cayo ventre thymia-*

thyrumatum per rostra, ac collum mira arte exhalantes juxta aram maximam; vestes sacrae gemmatae; & reliqua Danaria: Fistulas quoque recens et argenteas sex, in hunc horreandi sacro sancti Sanguinis usum deponetas. Si quidem & nunc Romanus Pontifex quoties publicè sacrificat, aureo calamo fugit sanguinem Dominicum e calice cum Diacono, & Subdiacono.

Adverte id clarius in Pontificali sub Silvestro, ubi feruntur Patinæ, seu Patenæ ad 30. libras ponderasse, quia ut Fiscarius in lib. 4. dist. 11. inquit; *Cœrus labitur Gus-
u, quam Hostia: Et Rodulphus Abbas, sancti Trudonis ante annos 460.*

Hic tibi canela fias, ne presbyter agris,

Aut sanis tribuat Laicus de Sanguine Christi:

Nam fundi posse leviter, simplexque pataret,

Quod non sub specie sit IESUS totus utraque.

Hinc ut cautè fieret initio, Zosimus Papa tom. 1. Conciliorum ad annum cir-
citer 418. *Præcepit, ut nullis poculum in publico proponeretur, nisi tantum in cellis fide-
lium, & maximè Clericorum.*

Concessum quidem publicè quibusdam, ut Boemis in Concilio Basiliensi, sciss. Quibus
30. ea tamen lege, ut sub panis specie integrum Christum agnoscerent; sed privilegio exciderunt, cum Regni Primores utramque speciem necessariam prædicarunt: *utraque*
de quo Aeneas Sylvius de origine Boemorum cap. 35. Sanderus lib. 7. de visibili Mo-
narchia. Fertur Gallia Rex Clementis VI. indulto, quoties libuerit, sub utraque
communicare; et si alii ad binas vices restringant, nempe dum ipse ungitur, & in
articulo mortis. Eandem gratiam Imperatori factam vult Augustinus Patricius de
adventu Friderici III. sub Paulo II. sicuti etiam de Imperatoribus Constantino-
politanis refert Cyprius cap. 17. num. 44. in ipsorum coronatione Sanguinem
impissile, quem admodum sacerdotes solent. Feruntur & Monachi D. Bernardi
Hostiam sanguine antequam sumerent, ut nos particulam misceamus: de quo
Divus Thomas part. 3. quæst. 83. artic. 5. ad 8. Summis quoque Pontifex, cum lo-
quens facit, tradit calicem gustandum Cardinali Diacono: imo populo Romæ
Maria V. manu propria impertit sacram calicem, ut Henricus Ratisbonensis Archi-
episcopus Nidrosiensis oratione contra Boemos in Concilio Basiliensi habita testa-
tur: & per Orientem, & Aquilonem apud Moschum, Græcos, Armenos, vicinosque
Barbaros, licet, & sine culpa ait Lindanus ubi supra, utraque species est in usu: Re-
fert Virinus de triplici cœna Christi cap. 44. ante fine m: & nos infra cap. 19. dice-
mus de Communione sub unica specie.

C A P. XII.

De Græcorum Errore.

Graeci calidam aquam infundunt in Calicem: Cabasila in expositione Li-
turgiæ cap. 37. *Spiritus sanctus signatur aqua calida in mysteria infusa; hec
tunc cum & aqua sit, & ignis sit particeps, significat Spiritum sanctum, qui etiam*

Aqua dicitur, & tanquam Ignis apparuit in Christi Discipulos illapsus. Præterea sanctus Germanus Constantinopolitanus in Theotia: *Adseritur aqua calidissima ex exiguo lebete, ac ex ea temperat, que Divina Mensa proposita sunt Pocula, ut veluti ex vivente procedant Divino latere, utraque calore referta.* Ita sancte, & aqua calidissima tempore Communionis injecta, *absolutum typum mysterii explet percipientium mammam poculi, quasi ipso vitam porridente latere contrectato.* Ubi labitur cum Oriente vir sanctus: nec enim Christo vivo latus apertum, sed jam mortuo; & præfatae ratiunculae piaæ sunt, sed tortæ. Et ulterius Nicetas Pectoratus supponit tantum, quæ probanda ei erant lib. contra Latinos: *Sanguinem calidissimum ejus bibentes cum effluente aqua ex immaculata costa ejus mundamur ab omni delecto; serventi replemur spiritu.* Calicem enim, ut videtis, *velut ex latere Domini calidum bibimus, quia ex viva carne, & calido spiritu Christi calidissimus nobis sanguis, & aqua emanavit.*

Talis siquidem error convincitur mendacio, supponens Christo viventi vulneri lateris inflictum, ut dolores Christi patientis augeret, contra manifestam Scripturam, Joann. 19. & damnatur in Concilio Viennensi de summ. Trinitate, & fid. Cathol. ibi: *Declaramus predictum Apostolum, & Evangelistam Joannem rectum in premisis facta rei ordinem tenuisse; narrando quia Christo jam mortuo unus militum lancea ejus aperuit.* Confutantur quoque errores prædicti sic ab Humberto Cardinali: *Peto, an aquatantum, vel sanguis tantum, vel utrumque simul calebant? si sanguis tantum, quare aquam calefacitis? si aquatantum, quare ex ea calefacitis sanguinem Christi; si utrumque simul, quare non simul calefacitis?* Ac etiam, *si aqua lateris Christi caluit, quare aqua Baptismi non calefit?* cum præcipue ipsa Baptismum prefiguravit, sicut sanguis redempcionem?

Nihilominus Innocentius IV. Papa in Bulla ad Legatum Regni Cypri in Registro Bullarum Pont. sti anno II. super ritibus Græcorum, qui tolerari vel non tolerari possint, num. 7. inquit: *Porro in appositione aquæ, sive frigide, sive calida, sive tepida in altaris sacrificio suam, si velint, confuetudinem Græci sequantur; dummodo credant, & afferant, quod servata canonis forma, consciatur pariter de utraque.*

C A P. XIII. Quomodo servari solita Eucharistia?

Publicè & privatim decenter habebatur. Publicè in templis, & ad eam rem *Hierochœca, & Columba aurea.* Ex Amphilochio in vita sancti Basillii, cap. 6. discimus beatum Praefulem Hostiam consecratam, elevatamque divisisse *in tres partes: unam quidem suscepit cum timore multo: aliam vero servavit ad conseptuendum sibi: tertianam autem positam super Columbam auream suspendit super altare:* Quo situ annis præteritis similes pendulas ego in Gallia plurimas vidi. Hinc insanire videmus Lutheranos affirmantes, Christi Corpus esse tantummodo in Eucharistia, cum a Christianis sumitur. Certè quanto in errore versentur, & sacræ istæ Columbae ostendunt; & Optatus Melevitanus lib. 6. contra Parmenionem docet; cum vocat Altare, Sedem

Sedem Corporis & Sanguinis Christi. Dubitabitne igitur homo fanus, quin Corpus Domini tamdiu in Eucharistia permaneat, donec species panis, & vini retinentur.

P Y X I S. Acta Martyrum Nicomediensium Indæ, & Donæ apud Metaphrastem 26. Jan. Horum supellecilem Praefectus invenit clavibus eis sublatis.

TABERNACULUM. Clemens II. constitut. cap. 13. *Et post Communionem omnium vestrum virorum, sum multorum, sum multarum Diacorum reliquias, & inferant in tabernaculum.* Et Hieronymus in cap. 40. Ezechielis, & in 22. Isaiae meminit de Pastophorio, seu Tabernaculo, seu Thalamo: quo dicitur confirmatur ex Concilio Niceno, can. 64. ibi: *Habent deinde curam loci, in quo sancta Eucharistia servetur.*

Honorato semper loco, & reconditioni, qui venerationi omnibus erat: Christostomus in epistola ad Innocentium Papam, de crassatione agens, ibi: *Omnia spectabant in eius reconditionia, sanctissimumque Christi Sanguis in tanto tumultu in militum vestimenta fuisse est.*

I N A L T A R I verò, si quando locabatur, eximium erat; Concilium Turense 2. cap. 3. *Corpus Domini in altari, non in imaginario ordine; sed sub Crucis titulo componatur.*

I N N A V I. D Gregor. 3. dialog. cap. 36. narrat de Maximiano Monasterii sui Praefecto, qui in Adriatico Mari nimia tempestate deprehensus, inusitato miraculo erga se, cunctosque, qui cum eo aderant, Dei omnipotentis, & iram cognovit, & gratiam; postquam Corpus & Sanguinem Redemptoris ibidem accepunt.

I N S E P U L C H R O; ut ex Amphilius in vita Basili super citato, & ex Divo Gregorio lib. 2. dialog. cap. 24. quem refert sanctus Antoninus part. 2. tit. 15. cap. 3. §. ubi sanctus Benedictus sic præcepit: *Ite, atque hoc Dominicum Corpus super pessus ejus, omni magnâ reverentia ponite, sicutque sepulture mandate.* Deinde quasi hoc publicè fieret, prescribunt Conc. Carthag. 3. cap. 6. Hipponeñse can. 5. Constantiopolitan. 3. sive Trullanum: & proscriptionis causam dant, quod Math. 26. Accide. & edere: Cadavera autem nec accipere possunt, nec edere. Hoc etiam refert Baronius ad annum 57. ubi Spondanus num. 47. in fin.

P R I V A T I M etiam servabatur Eucharistia in domibus, cum non liceret ad ynaxes accedere, maximè tempore persecutionis: Baron. ad annum 57. ubi Spond. um. 43. Servabatur præsertim in Arca. Cyprian. serm. de lapsis: *Cum quedam, armis in qua sanctum Domini fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente territa est, ne auderet attingere.*

I N O R A R I O involutum habebat S. Satyrus, D. Ambrosii frater, & cum a pendente de collo Naufragus in Oceanum enatavit; sanctus Ambrosius in funere tyri.

I N P A L L A; Acta sancti Byriani Episcopi apud Surium 3. Decembr. Qui creas ab Honorio Papa Episcopus, & in Angliam prædicandi Evangelii causa missus, febat in mari suspensam ad collum pallam sibi à Pontifice traditam, in qua sanctissimi Christi Corpus erat involutum.

Illud

Illud autem certum est; et si fideles sacrificii tempore olim in Ecclesia sub utriusque specie panis, & vini communicarent; tamen cum vel privatim in dormibus suis illam servarent; vel aliter extra sacrificii tempus Eucharistiam reciperent; tunc sub una tantum specie panis illos accipere consueville: Card. Baron. ad annum 57. ubi Spondan. num. 44.

Advertendum etiam in proposito asserationis sanctissimæ Eucharistie, quod citata bulla Innocentii IV. Papa anno Pontificatus II. ad Legatum in Regno Cypræ, super ritibus Græcorum num. 7. sic inquit: *Sed & Eucharistiam in die Cœna Domini consecratam, usque ad annum, praeterea infirmorum; ut de illa videlicet ipsis communicent, non reservent. Liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi confidere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spacio, conservare; ne per diuinam ipsius reservationem, alteratis forsan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum; licet veritas, & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuinitate, sed voluntate temporis evanescat.* Falso enim quidam crediderunt, quod Eucharistia in die Cœna Domini consecrata majoris esset efficaciae.

C A P. XIV.

Quo Ritu, seu Ceremoniis, & situ, Communio olim percepta?

Sicut iam Christus invitavit Discipulos, ut de sacro anulo Corpore participarent: sic pariter Christi vice postea Diaconi sancti sunt, qui proclamabant, *Sancta Sanctis*; ut apud Clementem lib. 8. constitut. cap. 13. Pariter in Missa S. Marci Sacerdos proclamat: *Sancta Sanctis*; eaque verba profecti solita Hostia elevata, dum conversus ad populum sacerdos vocat eos, qui participare voluerint; & jubet accedere cum timore Dei, & fidei; & tunc Sacerdos ipse prætit: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis.* Populus sublequitur, & communicat; postea Sacerdos oratione benedicit: *Serva Deus populum tuum, & benedic hereditati tuae.* Et cantu quidem id fiebat. Ita Nicolaus Cabasilas in Expositio-ne Liturgiæ cap. 36. 37. & 40. Unde Cyrillus Catech. 5. ait: *Andistis deinceps devina melodia psallentem, atque ad sacrorum Mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustare, & videte quod Christus est Deus.*

Monet etiam Cyprianus in expositione orationis Dominicæ: *Placendum Divinis oculis etiam habitu corporis.* Ideoque Dionysius Alexandrinus can. 2. apud Photium ait: *Ad sancta sanctorum; qui animo & corpore purus non est, accedere prohibetur.*

Reverentia propterea requiritur in situ, & corporis positione. Damascenus lib. 4. fidei orthodoxæ, cap. 14. ait: *Ipsum omni puritate colamus; hoc est, & spirituali, & corporea, siquidem ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam composis, Crucifixi corpus suscipiamus, atque & oculis, & labiis, & frontibus, &c. & idem*

& idem 6. Synodo can. 1. *Eucharistiam percepturns manus in crucis signum figurans accedat, & gratia communionem accipiat:* Idem Dionysius Alexandrin. Epist. 5. ad Pinm, Nicephorus lib. 6. hist. cap. 9.

Jejuni, omnino requiritur, ut sint sumentes sanctissimam Eucharistiam; adeo quod celebrantibus etiam priscis temporibus Missam vespertinam, fuit per varia Concilia decretum, quod essent jejuni. Cyprianus epistola 63. Ambrosius sermone 8. in psalmum 118. Walterius Viringus de triplici cena lib. 3. cap. 12. & diximus supra, ubi de antiquis Missaribus, cap. 9.

Non urget contra universum Ecclesiae statum, quod refert Matth. cap. 26. *Canantisbus autem illis accepit Iesu panem, & benedixit. Cum etiam superius dixisset: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis: & edentibus illis dixit: Unus vestrum me tradidurus est.* Postea autem tradidit Sacramentum. Ergo quando primum acceperunt Discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse Jejunos. Respondeatur enim, placuisse Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani intraret prius Dominicum corpus, quam exteri cibi; & iste mos per universum orbem servatur. Nec sicut Apostoli pransi aut coenati, sic accedere debent fideles ad hoc Sacramentum. Namque Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus & memorie Discipulorum, a quibus ad Passionem erat digressurus: & ideo non precepit, quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum; sicut & Paulus 1. Corinth. 11. de hoc Sacramento loquens: *hacque fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate, &c.* Ita D. Augustinus epistol. 118. ad Januar. cap. 6.

Caram, quam quis adhibere debeat in sumenda sanctissima Eucharistia, docet Cyprianus, cathchesi 5. *Accedens ad sacram Communionem non expansis manibus, sed disiunctis digitis; sed sinistram velut sedem quandam, subjiciens dexteram, quam Regem susceptra est, & concavam manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen.* *Susciparis ergo diligenter oculis tam sacris Corporis contractu communica: tuum vero communionem corporis Christi accede, & ad calicem Sanguinis ipsius non exstendam manus, sed pronus adorationis in modum, & venerationis, dicens, Amen;* *susciparis eo sanguine Christi, quem assumis: & dum adhuc est humiditas in labiis tuis, manibus artingens & oculos, ad frontem, & reliqua sensuum organa consecra: proferro expleta oratione Deo gratias age, qui tantis mysteriis dignum reddidit.* *Retinetate has traditiones, & sine ullius offendiculo vosmet servate, atque a communione vos non pracidatis, neque propter inquinamentum peccati sacris hisce spiritualibus mysteriis vos ipsos priveris.*

Vitis haec dicit Cyprianus, quia foeminæ Christi Corpus Dominicali excipiebant: Augustinus Linteamina vocavit sermone 152. de tempore. *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus; omnes mulieres nitida exhibent lnteamina, ubi corpus Christi accipiunt.* Concilium Antisiodorense tempore Gregorii Magni, can. 36. inquit: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere, nec manum suam*

ad pallas Dominicas mittere. Etidem Concilium Antisiodorensis can. 39. Vnaquaque mulier, quando communicat, Dominicale suum habeat: quod si non habuerit, usque in alium Dominicum non communicet: Ut refert etiam Baron. in annum 57. num. 42.

Viri ergo suis manibus, sed puris, corpus Christi magna veneratione excipiebant, easque quasi pro consecratis habebant, ut nefas esset eas polluere. Idem Gregorius Nazianzenus oratione prima in Julianum apostamatam, quem ut docuit publice, solenniterque à fide descivisse exaggerat: Manibus quibus sacratissimum Christi Corpus acceperat, abusum. *Victimas igitur cacidit, earumque sanguine sacrum Baptismi signaculum delere se posse credidit; manus easdem abluit, quibus sacram Eucharistiam ori eam admoturus, acceperat.* Illustris manus vocat sanctus Cyprianus sermone quinto de lapsis. *Illustres manus, quae non nisi divinis operibus assueverant, sacrificiis sacrilegis restiterunt: sanctificata ora celestibus cibis post corpus, & Sanguinem Domini, profana contagia, & idolorum reliquias ressuerunt.* Suasque manus lavabant ante Communionem, ut puri essent; narrat Dorotheus doctrin. 9. de quodam fratre, & ait: *Ut ergo hunc vidit manus lavantem, & se ad Communione percipidam preparantem; occurrit ad Abbatem &c.* Refert etiam Cypriatula de Imperatoribus Constantinopolitanis cap. 17. num. 44. *Quod in ipsorum coronatione Patriarcha, postquam preciosum corpus Domini sumpsit, tradit quoque Imperatori in manus, Dominicis corporis particulam; qua sumpta, sumit etiam vivificum Sanguinem.*

In Orientali Ecclesia fuit frequens usus lanceæ, quæ olim in Cruce sacram latus fudit; sed lancea haec apud antiquos Cochlear erat, quo sacer sanguis sine effundendi periculo in communicantium ora immittebatur: quod clarè habetur in canone universalis, seu Missa Æthiopica.

In fine sumebant aliquid à Communione, ne irreverenter præter mentem cum saliva aliquid de sacro corpore exspueretur; id suavit suis D. Chrysostomus apud Sozomenum lib. 8. cap. 17. ibi: *Quod monere ille consueverat, ut post Communionem, aut aquam, aut pastillum degustarent; ne contra voluntatem unius cum saliva, sive piuita, quicquam sacram excrearent: ipse prius id faciens.* Apud Æthiopes libro de ordine mysteriorum, sive administrationis sacramenti Confirmationis: *Postea sumunt Sacramentum sanctum, & vivificans, spondente sacerdote pro eis, Corpus sacerdotis sanctum, & Sanguinem venerandum Domini Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi: Diaconus deinde dat eis Lac & Mel, & dicit: Lac & Mel immaculatum in generationes. Amen.*

Locum singulis suum assignavit Tolitanum Concilium VI. cap. 18. ibi: *Sacerdos, & Levita ante Altare communicent: in Choro Clerus: ante Chorum populus.*

Mulier velato capite, vir aperto sit capite. Hanc legem imponit Apostoli Corinth. cap. II. *Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, detur pat caput suum: Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, detur pat caput suum.* Et constitutiones Apostolicae, cum ordinem servari debere docuissent, etiam hujus

memi-

eminerunt lib. 2. cap. 57. Fiat sacrificium cuncto populo stante, & silentium preante; oblatione facta quisq; ordo seorsum corpus Domini, & pretiosum Sanguinem sumat: recedentes ordine tum pudore, & reverentia, utpote ad corpus Regis. Item mulieres rerto capite, ut ordinem eorum decet, accedant. Volum autem mulierum non suble esse debet, cujusmodi virgines utebantur, Tertulliani ævo; quod ipse reprehendit b. de veland. Virginibus cap. 2. *Quia illex est libidinis, & acuis erostatem prouis vendens subcanducantem sub eo currem.*

CAP. XV.

Quis porrigitur solitus?

EDENSIS de Sacramento altaris, cap. 16. inquit: *Cum Dominus discipulis suis dixerit; Accipite, & manducate; Queritur, si acceperint, & sibi ministraverint? Ad hoc dicamus: quia qui ministrare venit, & non ministrari, & qui consecravit, ipse ministravit; nec est intelligendum, quod ex manibus ejus acciperent, & sibi ministrarent: sed Dominus de manu sua ministravit, & manducare præcepit.*

Fuit tamen antiquorum aliquando consuetudo, quod etiam laici propriis manibus sumerent Eucharistiam; ut de Basiliis ævo apud Anastasium Nicenum, quæst. 7. in ictiatura. *Necesse habere aliquem, si non ad sit sacerdos, Communionem propria manu sumere: omnes enim qui sunt in desertis Monachi, ubi non est sacerdos, illic iacentes Communionem, ex se ipsis eam sumunt: Alexandria autem, & in Ægypto, quisque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte habet Communionem domine. Nam cum sacerdos semel consecraret Hostiam, & dederit; eam accipiens, & immancans, tanquam à sacerdote sumptam participare se debet credere: etenim in Ecclesia tradit sacerdos particulam, & cum omni potestate eam tenet, qui accipie, & sic sua manu ad eos eam adducit.*

Advertendum circa ea, quæ diximus supra in Capitulis 13. 14. & præsenti; tempè, quomodo servata sanctissima Eucharistia, & à quibus porrecta; utpote manus Laicorum, & similia. Hæc inquit notat B. Basilius ad Cæsarem Panormicum scribens, evenisse tempore persequitorum Ecclesie; dum priscis fidelibus accusatus non erat, nec ad sacerdotes accessus; & tunc iisdem permittentibus in propriis dominis retinere particulas consecratas, ad collum easdem deferre, & propter se communicaret manibus; quamvis Laici & Fœminæ essent: ut ex Tertull. b. 2. ad uxorem, & Eusebius lib. 5. Histor. cap. 24. & lib. 6. cap. 36. refert de Iuodam Seraphione, qui à Laico sanctissimam recepit Communionem. Et sanctus Basilius loquitur de Anachoretis remotis ab Ecclesiis, & sacerdotibus, qui defereant secum sanctissimam Eucharistiam. Sanctus Cyprianus de lapsis, refert de Fœmina, quæ volens aperire fas, in quo recondita erat Eucharistia, ex illo flamma ignis gressa fuit. S. Ambrosius de obitu Satyri fratris inquit, quod in Naufragio, omni humano destitutus auxilio, salvus devenit mediante sanctissima Eucharistia, quam ad collum fetebat: præter alia multa, quæ in hoc adducuntur exempla. Ac etiam

Dum erat
persecu-
tores, di-
versim-
de serva-
batur &
tagebatur
Eucha-
ristia.

supra cap. 9. vidimus, fuisse permisum priscis temporibus, variis in locis Missam celebrari: quod hodie non licet.

Verum cum ex hujusmodi consuetudine variis otirentur abusus, & a multis indecenter servaretur, & tangeretur hoc sacramentum: fuit inde abolita talis consuetudo maxime amotis persecutoribus, & redditâ Ecclesiæ pace; quod solum in Ecclesiis custodirentur & servarentur Hostiæ, seu particulae sacratae, nomine Eucharistie à sanctis Patribus appellatae; ut post Concilium Lateranens. sub Innocentio III. in cap. statuimus, de Custodia Eucharistie; & Honorius III. in cap. sanè, de Celebrat. Missarum. Similiter & in totum prohibetur, quod per aliam manum, quam per sacerdotalem, administretur, nec tangatur; ut Pex Concilio Rhemensi in Can. erexit, de Consecrat. distinct. 2. his verbis. *Pervenit ad nostram noritiam, quod quidam Presbyteri in tantum parvi pendant Divina mysteria, ut Laico vel famine scrum Domini corpus tradant ad deferendam infirmis. Igitur interdicit per omnia Synodus, nec talis temeraria presumptio ulterius fiat; sed omnino modis Presbytis per seipsum communicet infirmum.* Quod idem decretum per Concilium Rhotomanensem can. 2. per Toletanum I. cap. 14.

Sacerdos alter alteri, etiam in primitiva Ecclesia, administrabat, idque sape invicem. Nicephorus lib. 14. cap. 15. *Quo tempore Dominus sacras Antiochene Vibishabenas tenuit, cum ad Simonem Stilem venisset, consternatus est, & cum eo, mystico, arcanoque congressu convenire exceptavit; convenire unque ideo ambo, & sacrificio immaculato, atque in cruento peracto, alter alteri mysticam Communionem porrexit.*

Diaconi Presbyteris: sed hoc Ecclesiæ displicuit, vetitumque Nicena Synodo: *Pervenit ad sanctum, magnumque Concilium, quod in locis quibusdam, Presbyteris gratiam sacra Communionis Diaconi porrigit. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit; ut bi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, sis, qui offerunt, corpus Christi porrigit.*

Aliquando Angeli & Sancti, ac ipse Christus, porrexerunt sanctissimam Eucharistiam piis viris, ut est videre in actis Sanctorum.

CAP. XVI.

De interna dispositione in sumenda sanctissima Eucharistia.

Nec satis ad hoc sacramentum est habita dispositio externa, ut diximus, verum ut quis dignè communicet, attendat gravem admonitionem Apostoli 1. Corinth. II. *Quicunque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne; renuerit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non disiudicans corpus Domini. Patchasius Cordubensis lib. de corpore, & sanguine Domini, cap. 6. Quid manducant homines? ecce omnes in differenter percipiunt planè; sed alius carnem Christi spiritualiter manducat, & sanguinem bibit, alius*

alius vero non; quamvis buccellam de manu sacerdotis videatur percipere: & quid accipit, cum una sit consecratio, si Corpus & Sanguinem Christi non accipit verè, quia reus accipit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, non probans se prius, nec disjdicans Corpus Domini. Ecce quid manducat peccator, & quid bibit; non utiq; sibi carnem utiliter, & sanguinem, sed judicium: licet videatur cum ceteris sacramentum percipere, & quare? quia non se probat, nec disjdicat corpus Domini, &c. Et D. Augustinus epist. 118 cap. 3. inquit: *Hoc est enim indignè accipere, sicut tempore accipiat, quo debet agere paenitentiam; non ut arbitrio suo cum libet, vel austerate Communioni, vel reddat.* Et circa hanc præcedentem dispositionem ad recipiendum Eucharisticum Sacramentum, ea nobis demonstratur etiam, ex quo sub figura legitur in cap. 12. Exod. ut Agnus, qui decima die mensis debebat tolli ad immolandum, deberet servari usque ad decimam quartam mensis diem, ad hoc ut cognoscetur per quatuor illos dies, an aliquis esset defectus in Agno illo? Similiter & nos sanctissimam Eucharistiam recepturi per præcedentes dies dispositionem, ad illam curremus: etenim secundum dispositionem, quam invenit in subiecto Christus realiter in hoc Sacramento existens, qui est gratiæ causa universalis, hunc effectum operatur. D. Chrysostom. homil. 27. I. ad Corinth. c. inquit: *Sicut cibus corporalis, cum corpus invenit malis humoribus occupatum, amplius editur, & nocet, nec ullum praestat auxilium; sic spiritualis hic cibus, si aliquem invenit malitia inquinatum, magis eum perdit: non sua natura, sed accipientis virtus; sales enim sunt socii Iuda preditoris, in quem post buccellam intravit Saranas.*

Ut autem magis singulatim traçemus de præparatione necessario nobis adhibenda: Requiritur primo humilis confessio: Ut quid possumus nos miseri & infelices, concepti in peccatis, nati in vitiis, calamitatibus subjecti? Præcursor Joannes in utero matris sanctificatus, excellenti innocentia præditus, indignum se putavit, ut solveret corrugiam calceamenti Salvatoris: Angeli creati in gratia, confirmati in gloria, nec oculis Dei mundi lati aut casti apparent. Quid ergo de nobis maledictis peccatoriis, qui licet in hoc mille annos expendamus, digni certe non erimus, ut vel semel tremendum Missæ sacrificium immolemus? Id piè confitetur D. Ambros. in orat. Præparat. ad Missam dum inquit: *Quis dignè hoc celebrare poterit, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio & verè scio, & hoc ipsum pietatis confeceor, quia non sum dignus accedere ad tantum mysterium, propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias: sed scio veraciter & credo ex toto corde, quia potes me facere dignum, qui solus potes facere mundum de immundo conceptum semine, & de peccatoriis justos facis & sanctos.*

Secundo, ab omni lethali criminе debet purus esse. Aversanus de humanitate Christi. *Indigne sumitur, si in mortiferis peccatis maneat anima.* Et ideo Augustinus Sermone 26. in Joann. *Panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apparetate.*

Tertio, à Luxuria maximè sit alienus. Petrus Blessensis sermone 38. *Quicunque inimic ad altare Domini accedit inquinatus luxuria, iuxta filium Virginis idolum ponit*

DE VETER. SACR. CHRIST.

ponit Veneris: qui sacra illius verba Sacramenti ore immando profere, in fidem Salvatoris spue, & cum in os immundum sanctissimam carnem impinge, eam quasi in lumen platearum projectat.

Conjugatis autem refert Isidor. de Eccles. offic. lib. 1. cap. 18. abstinendum a venereo congresu cum uxore, vacantibus orationi antequam ad Christi Corpus ipsi accedant: exemplo Achimelech 1. Reg. cap. 21. qui de panibus Propositionis noluit prius dare David & pueris eius; nisi ante eos interrogasset tuncrum mundi essent à mulieribus? non utique ab alienis, sed à propriis conjugibus; & nisi audisset eos ab heri & nudius tertius vacasse ab opere conjugali, nunquam panes, quos prius negaverat, concessisset. Et quanta esset differentia inter corpus & umbram, inter imaginem & veritatem: sic inter panes Propositionis, & Corpus Christi.

Quarto, requiritur notitia Sacramenti & fides: Damascen. lib. 4. fidei, c. 14. *Summo cum metu, pura conscientia, fideque haudque dubia accedamus, ac profecto sic nobis fieri, quemadmodum firme, ac constanter credimus: ipsum porro omni paritate colamus, hoc est, & spirituali, & corporea, siquidem duplex ipse est.* Et Rabanus Maurus de instit. cleric. lib. 1. cap. 31. inquit: *Sumunt ergo fideles bene, & veraciter Corpus Christi, si Corpus Christi non negligant esse: fiunt Corpus Christi, si volunt vivere de Spiritu Christi.* Quapropter, qui visibles species panis comedit, & invisibilēm Christum à corde suo non credendo repellit; ipsum Christum occidit; quia dentibus suis impie mordet & laniat sacratissimum Corpus; atque per hoc reus est Corporis & Sanguinis Domini: ut merito Salvator exclamat: *Que utilitas in Sanguine meo?*

Excitiamus proinde seriò mentem, quoties hanc Cœnam Agni meditumur; videamus num quid displiciturum lateat. Nihil impuritatis purissima admittit mensa; nihil sordium castissima ferçula; nihil macularum, purissimis speciebus panis & vini purissimus obvolutus Agnus, omnium sordium inimicus, omnisque maligni odoris hostis. Quisque ad omnem gravioris delicti afflatum perhorrescat, omnemque naevum detestetur, ac omnem denique sæculariū rerum affectum averteret: solo casto pectori, humilitatis stola. cincto gaudens. In hoc delicia illius, epulatque gratæ, amica mensa, torus castus, votivum cubile, animorum nuptiæ, despensatio casta, sponsi & sponsæ colloquia pura, oscula cœlo nata, cœlo concessa, & donanda cœlo.

C A P. XVII.

De Lætitia ob suscep̄tam Eucharistiam.

A蒲 antiquos tam insignia erant gaudia, quibus ex Eucharistia suscep̄ta comblebantur, ut repertisint, qui ea sumpta, mox ad Martyriam, quasi importentes lætitiae ultro se offerrent. Omnibus olim nefas visum, jejunii, aut aliqua alia anxietate, quam ex ea conceperant, hilaritatem confundere, & quidquid tantillum hanc interturbare posset, penitus illis diebus removebatur. Eadem Religione, atque ob

ob eandem causam, cum ea reficiendi essent, non genibus nixi, non humo jacentes, sed erecti, & in Cœlum intuentes, preces concipiebant, sicut etiam olim genuflexio prohibita ad orationem diebus Dominicis, & Pascha, usque ad Pentecosten, in lætitia signum. Baron. ad annum 58. num. 4. Ante quam aris admovererentur, ut hoc Divinum munus haurirent, myrtos inter se complexus, & oscula impertiebantur. Hidics, quibus Eucharistiam sumpsissent, vocabantur ab antiquis dies lætitiae, dies remissionis, dies immunitatis, dies solennes, dies festivi. Alba pinus Episc. Aurelianensis de veter. Ecclesiarum Ritibus lib. i. observ. 12. & 15.

Fuit summopere debita semper hæc lætitia in sumptione sanctissimæ Eucharistie: quoniam sicuti Israëlis Manna, quo quadraginta annis pasti, in hoc omne defideriorum ciborum delectamentum filii Israël repererunt: eò magis in Eucharistie pane, qui est Christi caro, fideles omnes Cœlestium virtutum omnium delicias invenirent, & invenerunt semper; ut dicere singuli intra se lætantes possent ex Apost. ad Galat. 2. *Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus.* Cum illum panem & vinum non mortuum manducassent, sed vinum. Et quanquam ante, afluxum mortuum Paschalem in veteris Legis Agnum sumpsissent Hebraei, vivum exinde Fideles novæ Legis sumpsserunt; eò feliciores Hebraei isti, quo Lex nova infinitis passibus veterem nobilitatem, meritum, præmiis antecedit: & corpus umbræ suæ præstat; & signatum signum suum anteit: & quo Agnus noster quidquid ubique creatum in cœlo, in terra infinitum superat.

Siqui autem ex Eucharistica Communione delicias illas non percipiāt, accusant scilicet, non hanc carnem panem. Accidit enim his, quod febri laborantibus, quibus sapidissimi cibi insipidi, omne dulce amarum, mel omne in absynthium versum: non ciborum vitio, sed morbi, & palati à morbo tincti: quod evenit etiam Israelitis illis, qui bene dispositi non fuere; dum naufragabant super illo Manna, quod erat cibus omnis conditrici & saporis. Proinde magis ac magis nobis ad hanc Eucharistiam mensam magnō conatu anhelandum, in qua pascimur Carne & Sanguine Domini, & magnō Deo: ut mirum sit, tunc non colliquescere nos toros, & ire in Deum totos, quotiescunq[ue] huic cœlesti mensæ accumbimus. O si par cibo huic, & potui amor occupasset hominem: quantis diffueret gaudiis, quanto potiretur paradiſo, & quanto extra cœlum potiretur ecclœ? quanto dein animorum firmaretur robore? quid in illum caro, mundus, quid inferorum arma possent? quid, inquam, hæc possent in armatum Deo? Hæc dabit mensa illa, si pro dignitate accesserimus; si feceris, audierimus infamum illud: *Ligatus manibus, et pedibus mittitur eum in tenebras exteriores, ubi tristis est frigidor dentium.*

Reticere hic non valeo: Anno millesimo sexcentesimo vigesimo octavo: Ego cum ē Gallia in Angliam, & Hollandiam transisem: ubi quamvis priori saeculo ii populi à vera Christi Religione (proh dolor) aberraverint; nec in publicis illorum templis aliquis catholicus cultus retransferit, abrasis undique sacræ imaginibus, combustis omnibus Sanctorum reliquiis, & alijs quibuscumque Catholicæ Ecclesiarum monumentis abolitis: Nihilominus, quoniam gratia Dei nunquam deficit, & illuminat

omnam

omnem hominem venientem in hunc mundum, vidi ego tunc in plurium Catholicorum ædibus, & præsertim Londini in Anglia apud Excellentissimum Dominum Contarenum ibi tunc Venetiarum Oratorem; ac etiam in Hollandia pluribus in ædibus: Vidi, inquam, in illarum altioribus secessibus quotidie Catholicos convenire ad sacram Missam audiendam, ac etiam sacrosanctam Eucharistiam percipientes; adeo ut in diebus maxime festivis tantus ibi esset fidelium concursus, ut nec locus celebrandi, nec tota posterior pars domus illos caperet, quin etiam in publica via ex iis aliqui magna cordis compunctione extensis manibus, & cum lachrymis, non sine periculo sacerdotium Principum contra Catholicos, dum Sacrum sursum peragebatur, ipsi adstarent. Unde ego ipse saepius cogitabam, id ipsum tunc peragi, quod alias sacerdotibus Tyrannis contra Christianos in nascente Ecclesia fideles ipsi in cryptis & aliis secessibus Sacrum peragebant, quod totum magno nostri rubore contigit, dum in factis templis nos coram summo Deo negligentes, & irreverentes sumus.

C A P. XVIII. De frequentia sanctissimæ Communionis, & quibus ministranda.

Quotidie primum ineunte Ecclesia Christiani communicabant, ut *Auctor. 2. vi. demus: Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & Communicazione fractionis panis. & infra. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo & frangentes circa dominos panem.* Cyprian. serm. in orat. Dominicam ait; *Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus:* Idem testatur Ambrosius, lib. 4. de sacramentis cap. 6. & legitur in vita S. Anaeleti Papæ & Martyris 13. Julii: *Decrevit ut in Missa perpetua omnes communicarent:* & in hanc sententiam probabile videtur, Christum in perfecta divinaque oratione Dominicali, cum nil terrenum petere docuerit; de hoc augustissimo Eucharistiae Sacramento intellexisse per illa verba, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie;* tanquam rem quotidie nobis singulis necessariam, postulare videamus, ut plurimi ex sanctis Patribus credidere.

Sed nihilominus Christi corpus quamvis quotidie sumere maxime utile sit; non fuit tamen id etiam priscis temporibus necessarium: etenim quater in hebdomada & festis, Basilium ad Cæsaream patritiam: feria quarta & sexta, Epiphanius lib. 3. contra Hæret. Dominic., & Sabbato, B. Onufrius apud Evagrium. Plerasque has dictum observationes recenset Augustinus epist. 118. ad Januar. *Alii quotidie communicant corpori Dominicō;* *alii cœriss diebus accipiunt;* *alibi nullus dies intermititur,* quo non offeratur; *alibi Sabbato tantum, & Dominicō;* *alibi & Dominicō tantum:* &c.

Fidelibus, cum essent vicini morti, dabatur Communio pro viatico: Paulinus ad August. & auctor in vita Ambrosii, Miranda de Maria Aegyptiaca refert Paulus Diaconus.

Condemnatis per Judicem ad mortem, non denegabatur Communio; Concilium Maguntinum sub Harbano Archiepiscopo cap. 27. Cedrenus in Annalibus anno primo Phoca.

Quoties autem communicandum? fusè hanc controversiam examinant Doctores antiqui, Chrysost. in epist. ad Ephes. ibi; Sed non oportet festa observare, sed conscientiam mundare, & tunc sanctam & venerandam carnem sumere. Tamen etiam peccatoribus Eucharistia conferenda, sed cum modo B. Algerius: *Quamvis peccato quis mordeatur, peccandi de cetero non habeat voluntatem, & communicatus satis facie lacrymis, & orationibus, & confidens dei miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus; sed de illo dico, quam peccata mortalia non gravane, & paulò post: Dandus est item Agnus Dei peccatoribus, ut à vastante Angelo protegantur, sed deinde peccatis renunciaturis.*

Melius igitur omnino nos frequentare venerabilem Eucharistiam, quam abstineret etiam reverentia prætextu. Cyrillus in Joann. lib. 4. cap. 57. ait: *Si vitam eternam consequis volumus, si largitorem immortalis in nobis desideramus; ad recipiendam Benedictionem libenter concurremus, caveamusque, ne loco laquei damnationis Religionem nobis Diabolus pretendat.* At August. Epist. 118. *Faciat unusquisque quod secundum fidem suam credit esse faciendum: contemptum non vult cibus, sicne nec manna fastidium.* Ubi plura refert idem August. circa frequentiam hujusmodi.

Frequentia hujus augustissimi Sacramenti maxime est etiam expetenda propter illius utilitatem: quoniam Christo tanquam capiti cuncta membra corporis mystici annectuntur: Caro namque Christi, quæ ante passionem solius erat Caro Verbi Dei, per passionem ita crevit, adeo dilatata est, ita mundum universum implevit; ut omnes electi qui fuerunt ab initio mundi, vel futuri sunt usque ad ultimum electum in fine saeculi, nova conspersione hujus Sacramenti, in unam Ecclesiam faciat Deum, & hominem aeternaliter copulari. Caro illa unum erat granum frumenti, quod antequam cadens in terram mortuum fuisset: nunc postquam mortuum est, crescit in terram, fructificat in manibus, & corporibus nostris; & ascende in celum magno ab divite Domino messis, terram fructiferam, in qua crevit, secum vehit in horrea Cœli. Anobis igitur frequentia hujus Sacramenti expetenda est, ut in hanc fructuam terram magis ac magis crescamus; & capiti nostro Christo Iesu per hanc Eucharistiam mensam nos continuo uniamur.

C A P. XIX.

De Communione sub unica specie Panis.

HÆc quæstio, quam Novatores Hæretici maxime exagitant, decisa fuit in sacra Tridentina Synodo less. 22. cap. 11. De Decreto super petitione concess. calic. Quod pro non celebrantibus concedendus sit Usus calicis rationabilibus causis pertinenti alii, vel Nationi, vel Regno, prout sanctissimo Papæ pro tempore videbitur; sicuti etiam in Concilio Basileæ, less. 30. fuit restitutus Boemis Usus calicis pro bono pacis Ecclesiæ.

Sed ut discutiamus articulum, supponendum nobis est, duo esse, quæ pertinent
q ad in-

DE VETER. SACR. CHRIST.

ad integratatem Eucharisticæ communionis nempe: *Integritas significationis communionis; item, integritas substantia communionis.* Quod vero spectat ad integratatem substantiæ seu essentiæ communionis, consistit in eo, ut recipiamus Dominum N. Jesum Christum totum integrum, una cum corpore, & sanguine, anima, & Divinitate; & hoc non potest recipere nec dispensationem, nec argumentum: at verò non potest completere fieri absque receptione unius saltem speciei sacramentalis, quamvis compleatur per unam, vel alteram ex illis.

Circa verò finem integratatis significationis communionis, est in eo, ut memoria teneamus, qualiter hoc corpus & hic sanguis, quæ nos sumimus, fuere divisa in Christi morte supra crucem, secundum Apost. i. Corinth. 11. *Quotiescunq; manducamus panem hunc, & calicem Domini bibimus, mortem Domini annunciamus donec veniat:* Hinc est, quod dum Dominus noster voluit, ut nos sumamus ejus corpus & ejus sanguinem sub velamine sacramenti, hoc pertinet ad integratatem essentiæ communionis, quod non potest recipere dispensationem, nec immutationem.

Quatenus verò dicatur hanc integratatem significationis esse præceptum Christi Salvatoris nostri; Ita respondetur: tale præceptum quo ad non consecrantes, ut communicentur sub utraque specie, non tangit in aliquo integratatem substantiæ, seu essentiæ communionis; nec minus integratatem significationis, quæ servatur in persona consecrantium communicantium sub utraque specie.

Dicimus quoque, quod ex Dominicis præceptis, uhum est dispensabile in eo, quod respicit integratatem magis expressam significationis, nempe in sumptione Communicantium sub utraque specie; sufficit enim, ut non consecrantes sumant divisum sacramentum sub una tantum specie, sicuti divisa fuere in morte Christi, quia nihil minus indivisum etiam tunc capiunt sanguinem à corpore, & è contra. Aliud autem præceptum est indispensabile in integratate significationis minus expressæ, respetu non celebrantium, & communicantium sub una tantum specie panis. Dispensatio autem præcepti quo ad non consecrantes, ut communicentur sub una tantum specie, non tangit integratatem significationis, quæ servatur in personis consecrantium, qui communicantur, sed duabus speciebus, sed solum integratatem magis expressam, & particularem significationis, quæ est dispensabilis. Hoc nobis demonstratur, cum ipse Christus Eucharistiae Sacramentum administraverit in sola panis specie duobus discipulis in Emmaus proficiscientibus, cum quibus distribuit; ut explicant Theophilactus & August. ponderantes quod Lucas cap. 24. postquam dixit, *Accipit panem, & benedixit, ac fregit & porrigebat illis:* ne vero quidem factio de benedictione, & distributione calicis, subdit: *& aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum in fractione panis, & ipse evanuit ab oculis eorum.* Eodem modo Eucharistia sacramentum fuisse ab Apostolis & aliis administratum, ut in Act. Apost cap. 3. Erant autem perseverantes in Doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & Orationibus. Nec ullam facit mentionem de Vino.

Hoc patet ex usu Ecclesiæ primitivæ, quæ multis casibus admisit communionem sub una tantum specie quo ad non consecrantes: nempe pro navigantibus, qui secum

Eucharistiam duxerunt sub sola specie panis, ut se in periculo communicarent, refert divus Ambrosius de obitu Satyri frattis. Similiter una tantum species permittebatur iis, qui eam domi servabant, ut se quotidie communcarent; pariter pro infirmis & abalentibus: Eusebius histor. Ecclesiast. lib. 5. cap. 26. Itcm pœnitentibus reconciliatis nisi una tantum species permittebatur; Dionysius Alexandrinus apud Eusebium ubi supra. Unde fit, quod hoc præceptum Communionis sub utraque specie non fuerit habitum à patribus primitivæ Ecclesiæ pro necessario absolute & indispensibili, quoad non consecrantes, ut resultaret defectus integratatis essentiæ, seu substantiæ: sed solum reddebat integratatem significationis minus expressam, & evidentem; ad quod Ecclesia, ut majora inconvenientia evitaret, potuit dispensare, ut in aliis, quæ respiciunt non integratatem essentiæ, sed solum evidentiam significationis sacramenti; ut quoque in eadem Eucharistia, quam Dominus Jesus Christus instituit in fine Cœnæ, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 21. ac etiam Apostoli in eadem quoque hora celebrarunt; quoniam hæc celebratio erat significativa, quod Eucharistia erat sacrificium ultimorum temporum, ac etiam quod lex Evangelica vesperi mundi pervenisset, ut canit Ecclesia ex divo Ambroſio in primo hymno Adventus Domini: *Vergente mundi vespere, uti sponsus de thalamo, egressus honestissima Virginis matris aula.* Quod sacrificium Eucharisticum jam fuerat prædictum per David Psalm. 141. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Et nihilominus Ecclesia ob majorem reverentiam hujus sacramenti, ne homines alii cibis repleti eam reciperent; commutavit hanc Evangelicam cœnam, quamvis significativam, & mysticam, in aliam sumptionem jejunam, & sacramentalem, ut refert sanctus Augultinus epistola 118. & Concilium Constantient. sess. 15.

Simile videmus in sacramento Baptismi, quem etsi Dominus N. ordinavit fieri *In Baptismo fuit immutata immersio in aspersione.* per immersionem in aquam, & non per aspersionem, ut ex Matth. 28. ubi verbum; Baptizantes in nomine Patris, in textu Græco idem est ac immergentes, & effundentes in aquam; & propterea Joannes Baptista, & Apostoli conveniebant ad ripam Jordanis volentes baptizare, quos faciebant descendere, & totum corpus in flumen immergere; & nihilominus hoc præceptum Salvatoris nostri de toto corpore immergendo in aquam, tametsi in Baptismo pertineret ad integratatem significationis, quatenus hæc immersio denotavit Christi sepulturam, per quam nos protestamur fuisse ante cum Christo sepultos; sed in egressu ab aquis, Christi resurrectionem indicabat, ut nostram quoque regenerationem à morre peccati in gratiam vitæ, ex Paulo ad Rom. 6. & Colosseni. 2. Unde si hæc immersio, quæ à Patribus, sacramentalis etsi habita, & pertinens ad integratatem significationis Baptismi, & à Domino nostro ordinata, & ab Apostolis servata, & in Ecclesia primitiva per longum tempus continuata, à qua nisi Infirmi in periculo mortis extremo erant exempti, supplendo illis in eo casu per aspersionem; & nihilominus etiam dubitabatur, an essent verè baptizati, ut refert Cyprianus ad Magnum, epist. 76. & modo per tot sæcula non invenieimus in Ecclesia, quod fuerit aliquis per immersionem baptizatus, ut post Tertullianum refert Basilius, lib. de Spiritu sancto cap. 15. Et tamen propter

inconvenientiam, & incommoda, quæ progressu temporis ab hac consuetudine redundabant, dum pueri non sine evidenti periculo vita immerabantur; & propter erubescientiam in foeminiis Catechumenis se dispoliantibus coram hominibus, ut refert Chrysostomus ad Innocentium epistola prima; Et tamen non fuit difficile Ecclesia permutare talem usum; quoniam non spectabat ad integritatem essentiae sacramenti; sed solum ad integritatem ejusdem significationis, supplendo in hoc per aspersionem in capite, uti membrum principale totius corporis, quo fiebat immersio.

Hinc est quod pariter summo jure in Ecclesia fuerit permutatus usus quo ad non consecrantes, se communicandi sub una tantum specie panis, respectu difficultatis, & incommodi resultantis ex laicorum communione sub utraque specie; cum etiam pluribus casibus in specie panis tantum concessere hoc sacramentum non consecrantibus in primitiva Ecclesia, ut diximus.

Addimus prædictis, quod successu temporis multiplicatis fidelibus, dum Catechumeni, & initiati indistinctè admittebantur ad communionem, non potuerit Ecclesia servare consuetudinem unius tantum consecrationis in unaquaque Synaxi, non consecrando nisi unum tantum Calicem in ea, exemplo Christi D. N. juxta eadem verba Consecrationis, *Hic est calix novi, & eterni &c.* qua obligant ad Consecrationem unius tantum Calicis pro qualibet vice: quæ quantitas sacramentalis sub specie vini, non erat sufficiens ad tantum Populum sic multiplicatum; at quando maius aliud Vas fuisset consecratum, non utique tunc minus congrua fuissent verba consecrationis: *Hic est Calix &c.*

Hinc nos apprehendimus ex antiquo Rituali Romano, ut talis difficultas evitaretur, qualiter illi capiebant magnas hydrias, seu vasà vino repleta, & in eadem effundebant partem vini in Calice consecrati; ex qua mixtione præbebatur populo communion: sed propter periculum effusionis, & irreverentiaz, ac etiam propter difficultatem aliquorū sumendi communionem sub specie vini ex vasis, in quibus alii prius biberant, maxime tempore suspicionis contagii; successit, quod deinde sub sola specie panis acquiescerent.

Fuit quoque magna difficultas reperiendi sufficientem vini quantitatem pro omnibus communicantibus in plurimis regionibus, ubi illud non nascitur: & præservanda ubique æqualitate, & ne supponerentur aliqui solum pro medietate communicati; insurrexit Ecclesia usus communionis sub utraque specie in persona solum consecrantis; alii vero conferendo sub sola specie panis; quæ in essentia continet idem, quod duas simul species sumptæ; & quo ad significationem id suppletur in consecrante: & talis usus redactus fuit in legem per totam Ecclesiam Catholicam; & hoc potissimum in Concilio Constantiensi, antequam Indiae Occidentales & Orientales patefactæ nobis essent, quibus impossibile fuisset subministrare sacramentum omnibus communicantibus sub vini specie.

Quatenus autem Æthiopes, seu aliae nationes auctæ sint administrare sacramentum sub specie alterius liquoris, ob vini defectum procedentem in illis Regionibus

ab ex-

ab excessu caloris: hoc impium est habitum, & temerarium, dum extrahunt vinum artificiale ex racemis aridis, & in ardenti aqua decoctis: quæ materia cum non sit apta consecrationi, est quoque destrudiva essentia sacramenti.

Nec quoque repugnat, quod quamvis Christus Redemptor noster præviderit irreverentiam provenientem ex sumptione hujus sacramenti, non abstinuit propterea ipse ab illa; quin imo hoc ipsum ab Apostolis continuatum fuit. Respondemus enim à Christo Domino fuisse relictum dispositioni Ecclesiæ suæ permutandi talem consuetudinem, quando opportunum tempus judicasset; ut pariter evenisse videmus, quod immersio Baptismi simili facultate, relata Ecclesiæ, fuerit permutata in aquæ apersionem.

Nec minus refragatur, quod Christus Dominus per Joannem 6. inquit: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;* Quoniam non cocludit hoc, quod ad communionem sub utraque specie: comedentes enim corpus Christi sub specie panis, bibunt quoque ejus sanguinem concomitanter, & quoad effectum ex eo, quod corpus Christi immortale, impassibile, incorruptibile, ut est de præsenti, non potest à suo sanguine remanere separatum: & propterea dictio *Et*, non est hic apposita conjunctivè, sed disjunctivè, italias in sacro textu: *Qui occiderit patrem & matrem, maledictus fit.*

Præterea Christus Dominus in illis verbis dat nobis præceptum, non autem modum prætepti: Nempe præcipit nobis sumere, ejus Corpus & ejus Sanguinem, absque præcio decreto, si sub duabus, vel sub una ex speciebus ea sumenda sint; quin imo afferendum est eo loco Christi voluntatem indifferentem esse, nempe si sub una, vel duabus ex speciebus sumenda sit communio à non consecrantibus, ut ex sacra Trident. Synodo, sess. 21. cap. 1. Siquidem præcepit Christus apud Joann. cap. 6. *Qui manducabunt panem, vivet in eternum;* ex quo textu infertur, necessariam quidem esse Lasci participationem corporis, & sanguinis Christi, sed utramque haberi, ac recipi, etiam sub una panis specie.

Et de his omnibus vide latè Patrem Cottonum Societatis JESU in sua Instru^tione catholica, Cardinalem Bellarminum in Controversiis, ac potissimum Cardinalem Peronem in sua Replica ad Regem Britanniarum Gallico idiomate, cap. de la communion sous les dous especes, &c.

CAP. XX.

Catechumeni quomodo participant de Eucha-
ristia, & assisterent Missæ.

Catechumeni priscis temporibus, cum essent instai Novitorum in schola Christi, antequam ipsi reciperentur ad sanctum Baptismum, ut interim apprehenderent fidelium rudimenta, excludebantur ab omni cognitione Eucharistici sacramenti, ex Tertulliano in apolog. cap. 7. S. August. tractatu 86. in Joannem, & in psalmum 80. Quin uno nec minus locum habebant, dum habebatur sermo de *Eucaria*. Catechumeni non participabant de *Eucaria*.

hoc augustissimo Sacramento, sicuti Tertullian. in libro de *p̄scripte*, & Concilium Valentiae in Hispania satis ostendunt, quod Catechumeni non percipiebant sermones hujusmodi fidelium; Et quamvis post quintum saeculum admirabantur ad percipiendos sermones illos, in iis tamen vel non habebatur mentio de Eucharistia, vel sic obscurè, & sub involucro verborum, ut non perciperent quicquam de illo. Hinc sanctus Augustinus in Joan. dum loquitur de hoc sancto Sacramento, inquit: *Fideles bene intelligunt*: & hoc idem refert sanctus Chrysostomus hom. 40. in 1. ad Corinth. c. Et praedictis sermonibus non solum assistebant Catechumeni, verum ab Ecclesia tunc etiam repellebantur, ut ex sancto Dionysio Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. 5. iis verbis: *Deinceps à ministris sanctorum librorum lectio ordine recitauit: ea recitata extra templi aditum collocantur Catechumeni, & una cum eis energument, atque ii, quos superioris vita paenitet; manent autem ii, qui divinarum rerum & aspectu digni sunt, & communione: & habetur ex Apostolicis constitutionibus lib. 8. cap. 7. iis verbis. Post hac Diaconus dicat: Ite Catechumeni in pace.* Quibus addo, quod nec aspectus eorundem permittebatur, ut Eucharistiam possent respicere: sanctus Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. 5. iis verbis: *Catechumenos autem, & energumentos, quique in paenitentia sunt; sancta hierarchia mis patitur quidem audire sacram psalmorum modulationem, divinamque sacraram scripturarum recitationem; ad sacra autem opera, que deinceps sequuntur, atque mystaria spectanda, non eos convocat, sed perfectos oculos eorum, qui digni sunt.*

Quare nō participabant? Quare aueum tam diligenter occultaretur Catechumenis hoc sacrum mysterium? Prima ratio erat, ne in contemptum verteretur hic pretiosus thesaurus, si ille ante rudimenta fidei participassent de sacramento; siquidem ante dispositionem precedentem non potuissent induci ad credendum tem tam difficultem. Hinc sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 4. cap. 14. refert, quod Christus Dominus noluit Caphamatū declarare, quomodo ipse traderet carnem suam ad manducandum, quoniam illi nondum erant instructi in fide. Secunda fuit ratio, ut hoc diuturnum silentium accenderet magis desiderium Catechumenorum, ut quanto citius se baptizari curarent: sanctus Augustinus in tractatu 86. super Joannem, & in sermone 46. Tertia rati, ne hoc tremendum, & admirandum mysterium salutis nostrae redderetur familiare Catechumenis, quo forsitan illi indignarentur: de cuius offensa antiqui Patres, ut dispensatores timebant, se Deo rationem reddituros. Refert Albaspinus de ritu antiquo administrandi Eucharistiam Gallico idiomate lib. 1. cap. 1.

Quando admittentes sim ad Eucharistiam? Quamvis prioribus saeculis Catechumeni per aliquot annos non reciperebant ad Baptismum, & per consequens multò minus ad communionem Eucharistie, ut diximus: nihilominus si per errorem aliquis Catechumenus, antequam ab Ecclesia egressus, remansisset ibi inter fideles, ac etiam de Corpore Christi Domini participasset; erat incontinenter hic solitus à pœnis catechumenatus, ejusdemque pœnitentia illi remissa pro annis remanentibus, & statim baptizabatur, confirmabatur, & illuminabatur per Eucharistiam, quod comprobatur auctoritate Timothei Patriarchæ Alexandrini, una cum expositione Balsamonis in eundem, ac etiam ex sancti Clemenc-

Clementis constitutione lib. 7. cap. 26. Hinc infertur magna virtus Eucharistia, quæ in instanti poterat illuminare, & statim conferre speciem contritionis, sicuti pœnitentia, & confessio disponebat, & habiles reddebat Catechumenos ad recipientum Baptismum, Confirmationem, & Communionem: Quoniam ex interpretatione Balsamonis adducta, cum dictus Catechumenus non per fraudem receperisset Eucharistiam; credebatur à Deo vocatus, nam sicuti sanctus Petrus dixit Cornelio, & ius, qui secum erant, quod essent ipsi baptizandi, eo quod Spiritus sanctus descendebat super illos; ita quoque Catechumenus, qui Eucharistiam ignoranter receperisset, erat etiam baptizandus: Siquidem catechumenatus non ad aliud antiquitus fuit institutus, nisi ut Catechumenis esset dispositio ad recipientam Eucharistiam; ut inquit S. Augustinus lib. de operibus & fide, ut refert etiam Albaspinus dict. tractat. cap. 4. & 5.

Circa Catechumenorum Missam, antequam illa inchoaretur, mos fuit prioribus saeculis, quod aliquæ fierent orationes: Psalmos etiam canebant, deinde explicabantur sacra Scriptura, ac per Episcopum sermo habebatur, ut ex hoc possent extranei ad Deum converti; quamvis successu temporum post alias orationes canebant Evangelium, quod per Episcopum explicabatur non solum fidelibus, verum etiam prætentibus extraneis cuiusque conditionis Judæis, Paganis, Schismaticis, Hereticis, Catechumenis, Energumenis, & pœnitentibus: & hoc probatur ex Concilio IV. Carthaginensi, & Concilio II. Valentiae in Hispania. Expleto sermone omnes extranei egrediebantur ab Ecclesia, exceptis Catechumenis, & pœnitentibus tertii & quarti ordinis una cum Energumenis: immediate postea incipiebat Missa, quæ dicitur Catechumenorum, ut sequitur; Diaconus circumbat Ecclesiam, admonendo fideles de eo, in quo deberent orare pro Catechumenis tertii ordinis, quibus eodem tempore imperabatur, ut capita inclinarent ad recipientas Episcopi orationes; quibus orationibus completis extra Ecclesiam mittebantur; & statim Diaconus admonebat fideles, quomodo deberent effundi preces ad Deum pro Energumenis, qui similiiter flebant capita, ut supra, & ab Ecclesia egrediebantur: & idem sublequebatur de Catechumenis quarti ordinis, & successivè de pœnitentibus: & hæc nominabatur Missa Catechumenorum potius, quam Pœnitentium, vel Energumenorum, quamvis pro iis omnibus oraretur; Quoniam necessarium fuit ibi pro Catechumenis orare; quod non contingebat respectu aliorum, pro quibus etiam orabatur; & præterea, quoniam numerus Catechumenorum erat satis magnus, cum ferè omnes, qui baptizabantur, essent ætate proœcti; cæteri vero essent respectivè pauci.

Pro Missa Catechumenorum nominabant dictas ceremonias, eo quia preces solenniter fiebant intra tempus solennitatis Eucharistiae, quæ Missa appellabatur; quamvis impropriæ prædictæ preces Missa Catechumenorum nominabantur: siquidem in effectu hoc aliunde non proveniebat, nisi quod ipsi assistebant in principio ceremoniarum sancti sacrificii, ac etiam quod dictæ preces fiebant supra illos ante sacrificium.

Oratio-

Orationes prædictæ , ac impositio manuum supra Catechumenos siebant intra tempus Misæ, vel paulò ante consecrationem, ad hoc, ut purgarentur , & sanctificarentur per Eucharistiam . S. Joann. Chrysostomus homil. 4. de Nat. Dei, inquit, quod paulò ante sacrificium altaris jubebant inclinari Energumenos ad hoc, ut pro illis orarent fideles Christum Dominum , qui immediatè postea in altari debebat præsentari : Et similiter debemus hoc idem afferere de iis , quæ ibidem habebantur pro Energumenis, & Pœnitentibus, ex Albaspino dict. tract. cap. 5.

Catechu- Quo ad eminentiam hujus Eucharistici Sacramenti , refert **Theophilus Patri-**
meni non archa Alexandrinus can. 7. quod non permittebatur Catechumenis, ut ipsi mandu-
participa- carent de reliquiis (non inquam de pane consecrato) sed nec etiam de reliquiis pa-
bant de nis oblati per populum, ad effectum consecrandi , etiam quod tales reliquias non es-
reliquias sent consecratae : & hoc idem habetur in constitutione sancti Clementis lib. 8. cap. 39.
panis ad qualiter dividebantur talia fragmenta inter Ecclesiasticos , quod erat in exclusionem
sacrifi- Catechumenorum propter eorundem inhabilitatem : Ac etiam dicta fragmenta ex
candum. tali destinatione ad consecrationem contraxerant in se talem sanctificationem , ut
non possent in prophanos communicari, ne sequeretur timor contemptus Eucha-
ristiæ ; ut ex Balsamone supra dictum canonem.

Catechumenis in tertio vel quarto gradu præbebatur Panis, & Sal sanctificatum ; ex D. Augustino de pœna, & remissione peccatorum cap. 26. ac etiam habetur in canone 5. Concilii Carthaginensis III. Nam sicuti Panis benedictus dabatur ad servandam unionem inter fideles, ut refert sanctus Innocentius in epistol. 1. Ita hic panis permittebatur Catechumenis nondum natis intra Ecclesiam , cum non es-
sent adhuc habiles alterius alimenti , quo fruebantur fideles . Dabatur etiam hic
panis & sal Catechumenis , ut disponerentur ad credendum Eucharistiæ mirabilia,
quæ maxime sunt difficultia humanis sensibus , & consequerentur ex hoc majorem
gratiam.

Confir- Confirmatio conferebatur ante Eucharistiam , ut ex actis Apostolicis cap. 8.
matio an- ibi : *Miserunt ad eos Petrum & Joannem : qui cum venissent , oraverunt pro ipsis , ut*
se Encha- *acciperent Spiritum sanctum ; nondum enim in quenquam illorum venerat , sed baptisi-*
rism. *tationum erant in nomine Domini ? E S U . Tunc imponebant manus super illos , &*
accipiebant Spiritum sanctum . & cap. 19. His auditis baptizati sunt in nomine Domini
? E S U , & cum imposueret illis manus Paulus , venit Spiritus sanctus super eos , &c. Et
Tertullianus lib. de præscript. cap. 36. ponit post Baptismum Confirmationem , ac
deinde Eucharistiam . Quare autem conferatur Eucharistia post Confirmationem ? Ratio est , quoniam omnia sacramenta , & ministeria à Christo instituta , non
ad aliud principalius tendunt , quain ad uniuersos realiter homines ipsi Christo : sed
Eucharistia cum sit vera Christi caro , & verum ejus corpus , melius , & perfectius ,
quam cætera sacramenta nos Christo conjungit ; siquidem cætera nos uniuit per
Gratiam , hæc autem per contactum realem : Ac etiam cætera sacramenta sunt dis-
positiva ad introducendam hanc perfectam formam unionis , quam operatur ac pro-
ducit Eucharistia . Præterea refert sanctus Dionysius , quod Eucharistia conferat
vita

In cæteris sacramentis, ut operentur dictam unionem cum Deo, & absque illa dissitio cæterorum sacramentorum remaneret imperfecta: & inquit Tertullianus versus Præxeam, & alibi, quod per Eucharistiam acquirimus perpetuitatem, & individualitatem Corporis Christi.

Non Eucharistia, sed Confirmatio nominatur Perfectio, eo quia perficiat Baptismum; ex S. Thom. part. 3. quæst. 72. art. 7. & in Concilio Eliberitan. can. 77. dicitur. Si quis Diaconus sine Episcopo, vel Presbitero aliquos baptizaverit, Episcopus eos confer Benedictionem perficere debet: & similiter ibidem canon. 38. habetur, quod post in necessitate positus baptizari; adeo ut si supervixerit, ab Episcopo permanens impositionem perfici possit. sanctus Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 2. Et ratio prædictorum est, quod quamvis Baptismus abstergat originalia & actualia peccata, ac tamen conferat gratiam justificantem: Nihilominus confirmatio perficit, & roborat iustitatem, quam receperunt fideles in Baptismo: Gratia enim gratum faciens non solum datur ad remissionem culpe, sed etiam ad augmentum, & firmitatem Iustitiae, ex D. Thoma ubi supra ad 1.

Oleum sanctum non poterat perfici absque præsentia Eucharistia, sanctus Cyprianus epistola 12. libr. 1. vel 70. secundum Pamelium ibi: Porro autem Eucharistia, & unde Baptizati unguntur, oleum in altari sanctificatur: sanctificare autem dicitur non potuisse olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam: unde nec sanctio spiritus apud hereticos potest esse, quia constat, oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Item sanctus Hieronymus contra Luciferianos, inquit: Hilarius cum Diaconus de Ecclesia recesserit, neque Eucharistiam confidere potest, Episcopos & Presbiteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia. Quoniam in Baptismo necessaria est unctio olei: & in hoc adducitur ratio, quoniam sicut omnes orationes ad Deum Patrem recipiunt vim ex verbis, Per Jesum Christum, &c. ita in iis, quæ fiebant præsente Eucharistia, dum vice prædictorum verborum ostendebatur Deo Patri ipsius dilectus Filius in altari; exhibebat hoc majorem efficaciam, ac energiam; maxime cum nil magis in Ecclesia posset cogitari post Eucharistiam, quam sanctum oleum, quod potenserat, ut Spiritus sanctus descenderet super fideles, ex Tertulliano, & aliis, &c.

C A P. XXI.

Quid apud Antiquos sit Communio,
seu communicare?

Quamvis in præsenti verbum Communio ad solam Eucharistiam sit restri-
ctum, ut vidimus in præcedentibus; Nihilominus quoniam apud Veteres multo latius patebat; Ecclesie enim communionem accipere, atque ad eam pœnitentes sine Eucharistia etiam poterant admitti; ideo de hac nos inferius dicemus. Communionis squidem jus illud situm erat in rerum omnium humanarum & divinarum parti-

participatu, & societate. Ita excommunicati non solum à sacris arcebantur, sed omnes eos abhorrebat, nemo eos salutatione, nemo alloquio, nemo convivio eos dignos judicabat, ut ne Deo quidem cum eis preces adhibere liccat, can. Apost. Si quis cum excommunicatio, luet in domo preces conjunxerit, iste communione praeter. can. 33. Laodicensis Concilii. Non oportet cum hereticis, & schismaticis orare. can. 73. Carthaginensis 4. Qui communicaverit, vel oraverit cum excommunicatis, fave Clericus, five Laius; excommunicetur. Similiter can. 2. Antiochenæ synodi 1. quod à conviviis excluderentur. can. 3. Arelatensis 2. can. 15. 16. & 18. Toletani 1. can. 6. & 11. Avernensis: Quin imò, ucc panem sumere, aut colloqui cum eis satis tutum videbatur. can. 15. Ep. unensis Concilii, & can. 37. Antisiodorensis Concilii. Si quis presbyter, aut quislibet de Clero, aut de Populo excommunicatum, absque voluntate ipsius, qui cum excommunicavit, sciens receperit, aut cum illo panem manducaverit, vel colloquium habere decreverit; simili sententia subjacebit.

Oblationes in communiam Ecclesie mortui pénitentis recipiuntur, ut in Concilio Arelatensi 2. can. 12. ibi. Sed pro eo, quod honoravit pénitentiam, oblati qui recipiatur. Concilio Taurinensi can. 5. Concilio Toletano 1. can. 17. Concilio Carthaginensi 6. can. 10. Carthaginensi 7. can. 5. Concilio Tarragonensi can. 6. Quidam omnibus locis Communio pro Eucharistia nequaquam sumitur.

De communione Ecclesiastica.

Sicuti ab antiquis dividebatur Communio, ut alia Laica diccretur, quæ jus in Christi corpore mystico, & Ecclesia significabat, ut in præcedenti: Altera nominabatur Communio Ecclesiastica, de qua tot erant species, quot sunt ordinum Gradus, & quot modis ab iis gradibus excidere poterant Clerici. At verò cum quis omnimoda depositione (ut ajunt canones) & perpetua puniretur, hoc est cum quis eam à gradus honore, quam functione removeretur, cum jus integrum Communio Ecclesiastice amissile, & inter laicos fuisse relegatum; sicut quoties Clerici à Communione secluduntur, si nihil sit additum; id de Ecclesiastica Communione sit intelligendum, quæ etiam Sacerdotalis vocatur; ut in Coneilio Arelatensi 2. can. 30. Secundum instituta seniorum, si à Communione sacerdotali fuerit suspectus Episcopus; hunc non solum à Clericorum, sed etiam à totius populi colloquio, a quo concurvo placuit excludi, &c.

De communione Peregrinorum.

Communio peregrina dicebatur, cum Episcopos, Presbyter, seu aliis quivis Clericus, si peregrinando penes se non retinebat Commendatitias litteras, hunc debent de catalogo, quo recensabant clericos; non quo clerici esse desinerent, sed quod à ceteris clericis semigrarent; id est convictu mutuo, synodis, aut aliis congregatis prohiberentur, & capita cum fidelibus conferre non possent: ut ex canone Apostolorum, &c. Prædictis verò Peregrinis sc̄ Christianos profitentibus, in iis, quæ sunt naturæ, & hospitalitatib; exhibebatur humanitas; idemque ad communes Ecclesias preces duntaxat admittitbantur; nequaquam verò ad sacramentorum participacionem, nisi cum se esse Catholicos fide certa, formatisque litteris docuislent, Baron. in ann. 400. ubi Spondan. num. 11, vide etiam, qui de his latè scriptis Albaspinus veter. Eccles. ritibus, lib. 1. cap. 3.

Can-

Communio Laica est Jus communicandi cum ceteris fidelibus more Laico- *De Laico*
rum, & ut Laicum, participem esse societatis Christianorum : Quanquam si Cleri- *Communi-*
cus, vel Presbyter communicabat laicè propter aliquod delictum, ille accipiebat Eu-*nione.*
charistiam more Laicorum, aut extra septa altaris, aut sub una specie, aut sub ultra-
que, prout usus Ecclesiarum obtinebat ; & ulterius communio praedicta multa alia com-
pletebatur præter Eucharistiam. Baron. anno 258. ubi etiam Spond. num. i. &
idem Baron. anno 487. ubi Spondan. num. i. Albaspinus dicto tractatu de veter.
Ecclesiarum ritibus, lib. i. cap. 4.

Oblations dicebantur, quæ à sacerdotibus in altari paulò ante sacra offere- *De Com-*
bantur, certisque precibus benedictebantur ; quarum postea pars aliqua fidelibus, *munione*
cetera in sacerdotum, clericorum, & pauperum alimentum erogabantur ; Augustin. *per obla-*
tions. *xxiiij.* de tempore, ibi ; *Oblations, que in altari consecrentur, offerre ; erubescere debet homo idonus, si de aliena oblatione communicet.* Unde ex praedictis oblationibus particulas, ac buccellas viritim in Ecclesia distributas fuissē, ut hac participatio significarentur omnes fideles sub uno eodemque capite, & de eodem corpore es-
se. Albaspinus ubi supra, cap. 5. Viringus de triplici cœna part. 3. cap. 55. §. Fermen-
tum per titulos.

Communio per Eulogias, id est, per benedictiones, dicitur ; cum per vicos, & *De Com-*
pagos sparsi, & diffusi, ex eadem non possent sumere Communione, cuperentque *manione*
temporunionis Christianæ, & Christi corporis speciem quam maximè retinere. Fe- *per Eulo-*
gias.
stis diebus (præter Panem benedictum, qui in unaquaque Ecclesia inter fideles ex oblationibus offerebatur, ut diximus) ex Matrice etiam per Parochias benedictus
panis mittebatur ; ex cuius perceptione cœmmunitas, quæ inter fideles ejusdem Dicē-
cessis intercedere debet, intelligebatur, & repræsentabatur, ut ex can. 14. Laodiceni
Concilii, cuius instituti ratio per Innocentium adducitur : *Ut se à nostra Commu-*
nione maxima illa die non judicente separatos ; per dictum Albaspinum cap. 8. Præter-
ea Formosus Papa Regi Francorum Carolo dirigens admonitionem, qualiter ei sit in
Regno agendum, congratulans devotioni, quam idem Rex erga Sedem Apostolicam
significaverat ; quem petierat benedictum panem pro pignore mittit, apud Frodoar-
dum histor. R hemensis lib. 4. cap. 2. Similiter à Monasteriis, cum ab Episcopo vi-
sitarentur, solebant offerri eulogia. can. Non semel §. quod nullis canoniciis : causa
18. quæst. 2. & ad Concilia Episcopi eulogias deferebant, quamvis non cogerentur,
can. de eulogis dist. 18. & plura etiam vide apud Viringum de triplici cœna part. 3. cap.
65. vide Glossarium Græco-Barbarum Meursi verbo ἐυλογία.

Primis temporibus nullus unquam pœnitens, aut Catechumenus è vita disce- *De Pani-*
debat, quin ante in fidelium communionem advocaretur, aut corpori Christi Domi-*sentium*
ni, unde distractus fuerat, restitueretur. Quoniam vero continebat, ex illa multi- *& Caso-*
tudine Pœnitentium, & Catechumenorum ; ut aliqui ante vitam amitterent, quam- *catechumeno-*
fidelium gregi consociarentur, aut sacro Baptismi fonte abluerentur, aut ablutionem *rum Com-*
fortarentur ; Quidam simplicitate ducti, Baptismum illis, & Eucharistiam post eo-*muniione*
rum mortem conferebant, ne quis vacuus communione decederet. At vero saniori *post mor-*
tem modo

modo solitum fuit, cum quis desisisset pœnitentia temporē, nondum absolutione percepta; Ecclesia ad communionem fidelium tunc revocabat, non Eucharistia, aut Baptismi quodam beneficio: sed oblationes, quæ corum causa à cognatis, aut affinibus proponebantur, admittendo comprobabat, ex can. 12. Concilii Arelatensis II. ibi: *Deiis, qui in pœnitentia positi, vita excesserunt; placuit nullum communione vacuum debere dimitti; sed pro eo, quod honoravit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur: & late per Albaspinum d. iid. i. cap. 9. & 10.*

*De Communione
per Viaticum.*

Viaticum generatum sumptum significat communioni fidelium restituū approximante necessitate mortis obeundæ: & nil aliud est Viaticum, quam illa ipsa communionio, quæ excommunicato redditur, quem brevi moriturum conjicimus. At verò non omne Viaticum dicitur Eucharistia; quoniam Ecclesiæ communio multis aliis modis potest comparari, quam Eucharistia; nempe Baptismo, Confirmatione, extrema Unctione in morte collata, ut in canon. 9. Concilii Bercendensis. *Pœnitentia benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit, & can. 39. Concilii Araulicensis I. Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reservatione manus impositione eos communicare: quod morientis sufficit consolacioni, secundum diffinitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congruerter Viaticum nominarunt: Quamvis sicuti Eucharistia perfectissima est communio, ita perfectissimum est Viaticum, quod suppeditari possit morituris, ut ex Albaspinō ubi supra, cap. ii. & nos de illa diffusè supra diximus.*

Si quis desperatus, & consequitus Communionem, oblationisque factus particeps iterum convaluerit; sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi Communionis gratiam tribui; Episcopus probabiliter ex oblatione dare debet. Horum vero causa, qui sine Communione sunt defuncti, Dei iudicio reservanda est, in eujus manu fuit, ut talium obitus à Communionis remedio differretur: Nos quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicate non possumus. Albinus de divin. offic. cap. de his qui in extremis.

Eset hic dicendum de Communione per Eucharistiam: Verum quia de illa latit ad propositum diximus supra; ad ea Lectorem rejicio.

*De Communione
per Agapem.*

Confuetum fuit Christianis olim synaxin indicere Christi exemplo. Ut enim ille ad cœnam Apostolos vocavit, eosque donavit sacro suo corpore; sic illi sacrata communioni cœnam submittebant, quam Agapen dicebant ab amore, quo interser mutuum faciebant, ut patet ex 1. Corinth. 10. *Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam Cœnam manducare, unusquisque enim suam Cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum, aut Ecclesiam Dei contemnitis. & confunditis eos, qui non habent? Sedin eo Apostolus eos non laudat, verum capit. Unusquisque enim Cœnam suam præsumit, inquit, ac si diceret: Bene quidem convenitis in unum, Christi imitatione, male tamen eum sequimini. Primum quoniam præmittitis Agapen sacræ communioni. Ita hunc locum August. Primasius, S. Thomas, Anselmus,*

Glossa

Glossæ interlinearis, & ordinaria interpretantur: prius enim synaxis celebranda fuerat, dein Epulo locus. Chrysost. i. Corinth. ii. homil. 27. *Statim diebus mensas faciebant communes, & peracta synaxi post Sacramentorum Communionem inibant Contrauum; divitibus quidem cibos offerentibus, pauperibus, & qui nihil habebant, etiam vocatis, & communiter vescientibus.*

Secundo, peccabant Corinthii, quoniam ut testatur B. Eligius homil. 15. Solebant in hac die deferre ad Ecclesiam Panem & Vinum, & dabant sacerdoti ad consecrandum, expletisque mysteriis, unusquisque quod dederat, recipiebat: sed & quidam illorum in foribus templi preparabant sibi convivia in conspectu pauperum, nihilque horum eis expectantibus erogabant. Malo huic ut obviam iretur, cleemosynæ colligebantur in Agapen, quæ tamen liberæ erant, Tertull. in apologetico cap. 39. ibi. *Modicam quisque stipem mensura die, vel cum velit, & si modo velit, & si modo possit, apponit, &c.* Interdum Ecclesiæ sumptu fiebat; nisi ea tenuior esset, ideo Gregorius Magnus epist. 54. mandat Petro Diacono, in dedicatione suppleri in opiam Oratorii beatæ Mariæ, cui more majorum Agape instituenda esset pauperibus.

Tertius error fuit excessus in luxuriosis comedationibus, & ebrietatibus, quæ ibidem licet putabantur, ut in honorem Martyrum: in quas latè insurgit August. epist. 64.

Quarto, supersticio se immiscuit, & parentalia, August. lib. 6. confess. cap. 2. de matre Monica, ibi: *Ne nulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, & quia illa quasi parentalia superstitioni Gentilium essent similia, abstinuit se libenter, &c.* Ut de his, & similibus tractat Viringus de triplici Cœna lib. 3. cap. 56. De hujusmodi Agape, seu duplici cœna latè etiam Cardin. Baronius in ann. 57. ubi Spondan. in epitom. num. 39. Triplici ex causa inter Christianos Agapes celebrari solitas, nempe in Natalitiis sanctorum Martyrum, in Funeribus, ac etiam in Dedicationibus Ecclesiarum. Baron. d. ann. 57. ubi Spondan. num. 40.

Agape igitur dicebatur, quod diebus Dominicis cœnas de nocte celebrabant; *Agape quid est?* quid effere quibus omnes Christiani intererant, & in privatum aliquam domum conveniebant, ubi post fusas ad Deum preces, cœnabant; cœnati manus abluebant, candelas, cercosque accendebant, Deum precabantur, scripturam sacram legebant, mox inter se omnes de rebus divinis sermones faciebant, & pecunias pro viduis, pupillis, & inopibus ibidem colligebant; nec ibi Eucharistia ministrabatur, cum hæc solum de vespere fierent. Tertull. cap. 34. Apolog. Ac etiam in prædictis conviviis nulli prorsus nisi fideles admittebantur; nam neque Catechumeni, nec penitentes ibidem acumbebant, propterea quod jus communionis, & fraternitatis, aut amissione, aut sondum essent consequuti: Albaspinus d. lib. 1. cap. 17. Vide Glossar. Græco-barbar. Meursi verbo Αγάπη.

Fraterna charitas apud primos Christianos erat, quia unum Deum parentem agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, ut confortes fidei, ut speci cohæredes, &c. ex Tertull. & Minutio Fesice. Cæterum ut filii Dei, & Jesu Christi muncuparentur, non nisi à Lavacro proveniebat. S. Cyrillus Hierosolymitanus in præfat.

Unius Matris filii, & filiae facti estis omnes, quicunque hic nomina deditis: & in prima catechesi. Ad ingenuam adoptionis regenerationem pervenire. D. Ambros. lib. 5. de Sacrament. cap. 4. Ex malo servo factus ex bonus filius. D. Cyprianus ad Pompejum: Qui filius Ecclesia non est, ut habere quis possit Deum Patrem, aut Matrem Ecclesiam.

Hæc amicitia Religionis Societate tam fortiter erat conjuncta, ut Gentilibus suspecta esset: quoniam etiam pro altero mori essent parati fideles. Ab hac amicitia non solum Hæretici, & Schismatici arcebantur, sed etiam Poenitentes, & Catechumeni, qui omnes à cæteris fidelibus fratres non appellabantur, quia scilicet jus ad hæreditatem Christi habere non censerentur; neque salutationem Dominicam, antequam salutaribus aquis purgati essent, recitabant: Indignum enim videbatur, Deum Patrem eos invocare, qui filii tenebrarum adhuc essent. D. Ambros. ibidem. Ergo attolle oculos ad Patrem, quia te per Filium redemit, & dic, Pater noster. & item: Dic ergo & tu per gratiam, Pater noster, ut filius esse merearis. Quod confirmatur, quoniam Catechumeni ab Ecclesia post primas conciones, & antequam sacrificium celebraretur, extemplo recedebant, ut satis supra abunde diximus: adeo ut nec unquam ante percepint orationem Dominicam, quæ sacrificio conjuncta erat; & propterea à sancto Augustino homilia 42. in feria secunda Palmarum admonentur Competentes orationem Dominicam ita ediscere, ut etiam memoriter Sabbatho proximo post Baptismum reddere possint, ibi: Accipite hodie, quomodo invocetur Deus. & paulò post: Tenete ergo & orationem hanc, quam reddituri estis die Sabbathi novissimi, quo baptizandi estis. Ulterius hoc jus Fraternitatis quadam animæ & bonorum societate consistebat, cum unusquisque pro facultate, & modo fortunæ, cæteros liberter juvabat, & pro alendis ægrotis, viduis, captivis, aut iis, qui ad metalla, & arenas damnati essent, ostiatim mendicabant, sicut pro maritandis pueris, & aliis pietatis officiis.

*Communi-
nio per
litteras.*

Erat quoque apud fideles antiquitus Communio per litteras *Formatas*, seu *Communicatorias*, de quibus August. epist. 163. quibus probaretur unitas, ne fraus irrepereret: Eadem etiam *Canonica*, *Ecclesiastica*, *Pacificæ* nominatae reperiuntur. *Commendatitiae* verò litteræ concedebantur etiam ab Episcopis, pauperibus peregrinantibus, ad testandam eorum fidem Catholicam, Concil. Chalcedonens. can. 13. can. extraneo clero, distinct. 71. Erant præterea litteræ *Dimissorie*; ac etiam *Memoriales*, seu *Commonitoriae* dictæ; Itemque *Synodica*; *Circulares*, sive *Catholica*; Similiter *Decretales*; *Pastorales*; *Confessoria*; nec non litteræ *Confessoria Captivorum*, ac etiam litteræ *Apostolica*, quæ etiam Breves dicuntur, de quibus omnibus vide, quæ refert Card. Baron. in ann. 142. ubi Spondan. in epitom. num. 6. 8. & 9. Vide etiam Franciscum Bernardinum Ferrarium Mediolan, qui de istiusmodi litteris librum edidit.

De

C A P. XXII.

De antiquissimo Excommunicationis Usu.

Sicut mos fuit Fidelium nascentis Ecclesiae tempore, quod diversas Communio-
num species servarent inter se, ut diximus; ita etiam Usus Excommunicationis
non fuit ab iisdem alienus. Hæc, inquam, Excommunicationis censura usque adeo
vetus, & antiqua est existimanda, ut à primæva orbis origine ortum habuerit: Lucifer
propræ voluntate excætus cum Angelis suis extra communionem Paradisi pos-
itus, anathemate percussus est. Huic proxima sequuta est Excommunicatio, cum
omnium Parens extra deliciarum tranquillitatem ejectus est, adjecta etiam terra Maledicti
nota. Fraticida deinde Cain extra hominum commercium positus, & pro-
fugus super terram, anathematis argumentum exitit; comet ipso Cain referente
Genef. 4. *Ecce ejus me hodie à facie terra, & à facie tua. Anathematis speciem ha-
bent toties repetita maledictio, Deuter. 27. Maledictus qui fecerit sculptile; qui male-
dixerit patri, & matri; qui transfert terminum proximi sui, &c.* Hujusmodi execra-
torios canones promulgavit Josue cap. 8. ibi: *Post hac legit omnia verba Benedictionis,
& Maledictionis, &c.* Perseverasse etiam apud Hebreos hujus genus penæ, do-
cet sanctus Joannes cap. 9. *Condixerunt ab illa hora, ut qui conficeretur Christum, ex-
tra synagogam fieret.* Notissimus est Evangelicus locus de anathemate ferendo;
Matth. 18. *Si Ecclesia non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Jure igitur
censentur privati usus, & fructu suffragiorum Ecclesiae excommunicati, quando Christi
decreto infelicem subeunt Ethnicorum conditionem; Et ex iis luce clarius ap-
paret, quam temere sola mentis ignorantia, & Catholicæ Religionis odio, Hæ-
retici nostri temporis afferant excommunicationem esse recens inventum, nec
hunc Prælatis in quemquam, quantumvis contumacem, sœvire excommunicationis
gladio.

Signilem excommunicationis sententiam in quendam Corinthiorum propter
potentissimum facinus pronuncians Paulus 1. Corinth. 5. *Tradidit eum Satan in in-
teriorum carnis, ut spiritus salvens se in die Domini nostri Jesu Christi.* Quam quidem
penam, non modo ut incestuosus ille à Dæmonе obfessus miserabiliter cruciaretur,
et intelligendam; sed etiam ut à Communicatione fidelium haberetur abscessus;
Pater omnes consentiunt. Tertull. de pudicitia cap. 13. Ambrosius 1. de Poenit.
cap. 14. cum aliis relatis per Baron. in ann. 57. ubi Spondan. num. 4. Et simili
excommunicationis modo per traditionem Satanæ usus alibi Paulus adversus Ale-
xandrum, & Hymenæum, qui à fide exciderant; ad Galatas 1. Præ cæteris nominibus,
quibus Ecclesiastica illa censura ab auctoribus nominatur, frequentiori usu ea-
dem excommunicatio dici solet, quod, qui ea percellerentur, à Communione sanctis
Eucharistiaz, & quocunq[ue] fidelium consortio arcerentur. Hilarius in Psalm.
118. *Qui ab Ecclesia corpore respnnuntur, qua Christi est corpus, tanquam alieni à Dei
tempore dominanti Diaboli tradantur.*

Cravilli-

Gravissimum omnium censuræ pondus considerantes Origenes homilia, Hieron. & alii Patres; non nisi ex gravissima, & publica causa, & in contumaces dunt taxat adhibendam tradiderunt. Sed quid tunc fiet, si injustè excommunicatio decernatur? Audi Gregorium homilia 26. in Evangel. *Sub magno moderamine Pastores Ecclesia, vel solvere studeant, vel ligare: sed utrum justè, vel injustè obliget pastor: Pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is, qui subest, & cum injustè forsitan ligatur, ipsam obligationis sua sententiam ex alia culpa mereatur, &c.*

Hujusmodi anathematis fulgure percussi sæpius fuere Imperatores, Reges, & alii Principes. Et de Theodosio Imperatore ob cladem Thessalonicensium à sancto Ambrosio ab Ecclesia repulso post Augustinum lib. 5. de Civitate Dei cap. 25. Ambrosius epist. 28. ad Theodosium, referunt Annales Baronii ann. 390. ubi Spondan. num. 1. & 2. & 3. & de Philippo Imperatore, qui post Baptismum deliquit, cum ab Ecclesiæ jure deberet esse extorris: idem facta Exomolegesi publicè in Ecclesia, Fabiano Papa aliter eum ad preces cum reliquis celebrandas postrema vigilia Paschatis admittere recusante, magnæ pietatis exemplo diluit. Eusebius lib. 6. histor. cap. 25. Baron. ann. 246. ubi Spondan. num. 2. in fine. Sicuti etiam Innocentius Papa Arcadium, & Eudoxiam conjugem à communione Ecclesiæ rejecit ob facinora in Joannem perpetrata, ut post Nicephorum, & altos refert Baron. ann. 407. ubi Spondan. num. 7. Ac etiam Anastasius Imperator à Symmacho Papa excommunicatus, ex eodem Baron. ann. 502. num. 3.

Sed iis, & similibus plurimis omissis: horrendum fuit illud anathema, quod Theodorus Papa ad sepulchrum sancti Petri accedens, de sanguine Christi ex calice distillato in atramentum depositionem Pythi, olim Monothelitarum Patriarche excommunicati, conscripsit, ex Baronio in annum 648. ubi Spondan. num. 2. ut simile quoque factum legimus apud Græcos in octava Oecumenica Synodo adversus Photium intrusum in Constantinopolitanam Ecclesiam, ex actis ejusdem Synodi, & apud Baron. ann. 869. num. 5.

Sed hæc satis, brevitatè inserviens, circa antiquum usum hujusmodi censoriarum.

C A P. XXIII.

De Sacramento Confirmationis.

Post Baptismum, & Eucharistiam, quæ sunt præcipua Christianæ Religionis sacramenta; fuit quoque Confirmatio vetum Sacramentum, quæ fiebat, ac etiam fit super omnem populum utriusque sexus, illaque Chrismate exercetur. Hoc Christi unguentum Moyses primum, in Exod. cap. 30. jubente Domino composuit & confudit; quo primi Aaron & filii ejus in testimonium sacerdotii, & sanctitatis peruncti sunt; Deinde quoque Reges eodem Chrismate sacrabantur: unde & Christi nuncupabantur, sicut scriptum est in Psalm. 104. *Nolite tangere Christos meos: eratque eodem tempore in Regibus & Sacerdotibus tantum mystica unitio, qua Christus figura-*

figurabatur, unde & ipsum nomen à Chrismate ducitum est. Sed postquam Dominus noster, verus Rex & Sacerdos aeternus, à Deo Patre cœlesti mystico unguento est delibutus, jam non soli Pontifices & Reges, sed omnis Ecclesia unctione Christi consecratur, pro eo quod membrum est aeterni Sacerdotii & Regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus; ideo post lavacrum ungimur, ut Christi nomine censcamur: Ita Isidorus de Ecclesiast. offic. lib. 2. cap. 25.

Institutum fuit igitur hoc sacramentum Confirmationis, in lege Evangelica, à Christo immediate; ut in Concil. Trident. sess. 7. can. 1. Et hanc institutionem peractam in nocte Cœnæ in qua toties Spiritum sanctum Ecclesiæ suæ promisit; & valde verisimile, tunc etiam docuisse materiam & formam illius sacramenti; & præceptum de eo Apostolis dedisse, ut ex Fabiano Papa epist. 2. cap. 1. his verbis. *In illa die Dominus JESUS postquam cœnavit cum discipulis suis, & lavit eorum pedes; sicut à sanctissimis Apostolis prædecessore nostris accepimus nobisque reliquerunt, Christus confidere docuit.* Quare ex traditione constat ejusmodi tempus. Inde forte manavit consuetudo conficiendi Chrisma illo die singulis annis; & est sententia D. Thomæ & aliorum cum Suarez disput. 32. sect. 2. Potest etiam dici, fuisse quadam ratione consummatum & perfectum hoc sacramentum post resurrectionem Joann. 20. quando Christus dixit, *Accipite Spiritum sanctum: &c.* quatenus secundum probabilem opinionem; tunc Apostolos fecit Episcopos; supposita instructione illis tradita in nocte cœnæ. Nam quod alii dicunt, fuisse hoc sacramentum institutum Matth. 19. quando oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & curaret: nullo fundamento nittitur; & ad summum fuit adumbratio quedam futuri sacramenti: ut refert Filiucius Moralium quæst. tract. 3. de Sacram. Confirmat. cap. 1. num. 5. & 6.

Solis autem Episcopis collatio hujus sacramenti fuit semper assignata, etiam à principio nascentis Ecclesiæ; Rupertus Abb. de divin. offic. lib. 5. cap. 16 & ex Epiphanius, hæresi 21. habetur. *Nam cum Philippus Diaconus esset, non habebat potestatem imponendi manus; ut per hoc daret Spiritum sanctum.* Chrysostom. in octavo cap. Actuum Apost. ait; *Unde mea sententia hic Philippus unus ex septem, erat secundus a Stephano; ideo & baptizans Spiritum sanctum non dabat, neque enim facultatem habebat: hoc enim donum solum Apostolorum erat: &c.* Nam virtutem quidem acceptra faciendo signa, non autem dandi alius Spiritum sanctum. Et ex Innocentio I. circa annum Domini 410. epist. 1. ad Eugubinum cap. 3. habetur. *De consignandis vero Infantibus manifestum est, non ab alio quam ab Episcopo fieri licere: nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Hæc autem Pontificibus solis deberi; ut vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat: verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ afferit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam Baptizatis traderent Spiritum sanctum. Presbyteri seu Presbyters extra Episcopum, seu presente Episcopo baptizant: Chrismate Baptizatos ungere licet; sed quando quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tam frontem ex eodem oleo signare, quod solis & quare debetur Episcopis, cum tradant Spiritum Paracletum. Habetur etiam ex gestis Pontifica-ibus Sylvestrum Papam instituisse, ut à Presbytero ungeretur Neophytus in cerebro Chri-

chrismate ab Episcopo consecrato: Et hoc decretum fuit ob remedium difficultatis Episcopum consequendi ante exitum animæ: etenim si quis deederet sine ornamenti vestis, quæ tribuit Deus menti per manus impositionem (quæ sunt septem dona Spiritus sancti;) periculorum esset, ne in convivio Regis existens, terribilem vocem illam audire mereretur; *Amice quomodo huc intrasti non habens vestem sapientem?* ut refert Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. I. cap. 27. Rupertus Abbas de

Quarebis vin. offic. lib. 5. cap. 16. Hinc adverte, non mirum, si homo bis eodem chrismate ad accipendum Spiritum sanctum ungatur; cum idem Spiritus bis sit ipsis Apostolis datus; nempe post resurrectionem, quando Dominus insufflavit in eos, & dixit, *Accipite Spiritum sanctum; quorum remissio peccata, &c.* & iterum post Ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis; ut refert Harbanus Maurus de Institut. Cleric. lib. 2. cap. 30.

Materia. Potest tamen Papa committere collationem hujus sacramenti, etiam simplici Sacerdoti: quia quædam quæ sunt superioris ordinis, potest ea etiam committere inferioribus de plenitude potestatis; ut permisit Gregorius Magnus quibusdam Presbyteris, ut ipse scripsit Januario Episcopo, & refert Micrologus de Ecclesiasticis Observationibus cap. 21. & tradit D. Thomas part. 3. quæst. 72. art. 12.

Oicum & Balsamum est materia hujus sacramenti, quibus representantur dignitas Sacerdotalis & Regalis. S. Cyprianus de Unctione Chrismatis inquit. *In sacra Chrismate mixtum oleo balsamum Regia, & sacerdotalis gloria exprimit unitatem; quibus dignitatibus iniciandus divinitus est unctio in sancta:* quod etiam affirmit divus Thomas part. 3. quæst. 72. art. 2.

Sed quanvis unctio Chrismatis materia sit hujus sacramenti; obstat tamen textus in Actis Apost. cap. 8. & 9. ubi sola manus impositione Apost. confirmabant. Sed ad hoc respondeatur, Apostolos sola manus impositione confirmasse: quia cum imponebant manus, etiam ungebant. Ac etiam respondeatur & est communior opinio, Apostolos utroque modo confirmasse: & sola manus impositione, quando Spiritus sanctus dabatur visibiliter cura dono linguarum; & præterea unctione, quando cessarunt signa visibilia. D. Thom. quæst. 72. art. 2. ad primum, & art. 4. ad primum, & alii, quos refert Suarez. disput. 33. lec. 4.

Exercebatur Confirmatio Chrismate, & signo Crucis; 2. Corinth. 1. *Qui autem confirmat nos vobis cum in Christo, & qui in Christo nos Deum, qui & signavit nos, & dedi pignus Spiritus sancti in cordibus nostris:* & in ea quam ad Ephesios scripsit idem Apostolus, sic prohibet c. 4. *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati esus in diem Redemptionis.*

Hoc idem sacra Concilia testantur, Elbertin. can. 38. *Possent baptizari in necessitate infirmitatis positum Catechumenum, stat si supervixerit, ad Episcopum cum perducant, ut per manus impositionem perfici possit.*

Concilium Ardatens. 2. cap. 17. de Bonofaciis Hereticis: *Chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi soifficit.* Consil. Laodicensi. cap. 48. *Oportet Baptizatos sacratissimum Chrisma percipere, & ecclesiis Regni participes fieri.* Concil. Aurelianense.

lament. apud Gratian. de consecrat. dist. 5. Ut jejunia ad confirmationem veniant perfecte etatis, ut monentur prius confessionem facere, ut mundi donum Spiritus sancti valeat accipere. & Concil. Meldenie apud Gratian. ibidem. Ut Episcopi non nisi jejunia per impositionem manum Spiritum sanctum tradant.

Hoc idem communiter asserunt sancti Patres, & ex Græcis Dionys. Eccles. Hierarch. cap. 2. Ille divino, ac proorsus Deifico unguento virum signat: & infra. Persiens illa unctio facit perfectum. & cap. 4. Adventum Spiritus sancti consummans unguentum unctio clargueret.

Quod autem hoc sacramentum conferat Spiritum sanctum, constat ex Act. Confess. Apost. ibi: Cum audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, quod accepisset Samaria spiritum verbum Dei, miserant ad eos Petrum & Joannem: qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ^{sicutum} ut acciperent Spiritum sanctum. Origen. homil. 18. in Levit. Donum gratia Spiritus per oleum imaginem designatur; ut non solum purgationem consequi possit is, qui conversatur a peccato, sed & Spiritu sancto repleri. Et datur in augmentum, & firmamentum iustitiae, per quod confertur gratia gratum faciens. D. Thom. part. 3. quæst. 72. art. 7. & S. Melchiades P. & M. in suo Decreto ait: In Fonte plenitudinem tribuit ad innocentium; in Confirmatione augmentum prestat ad Gratiam: Regeneratio in se salvas mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio autem armat & inservient ad agones mundi humani, ^{ad} prelia reservandos.

At vero Tertullianus paucis verbis declarat omnes ritus solitos in hoc sacramento, nempe; Ungendi, benedicendi, Cruce signandi, & manus impositionis; ut in cap. 8. de resurrect. carn. Caro ungitur, ut anima consecratur; caro signatur, ut anima manuatur; caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur.

Cyprianus Epist. 70. ad Januar. Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus es, ut accepto Chrismate, id estunctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi perfice.

Sanctus Ambros. de iis, qui initiantur cap. 7. Repete quia accepisti signaculum grande, Spiritum Sapientia. & infra. Serva quod accepisti: Signavisse Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in corde tuo.

Sanctus Hieronymus adversus Luciferianos. An nescis etiam Ecclesiæ hunc effectorem, ut Baptezatis postea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus? exigui subscritum sit? in Actis Apostolorum. Etenim si scripturis auctoritas non subesseret, natus orbis in hanc partem consensus inßar precepti obtineret.

August. tract. 6. in epist. Joannis. Ergo si vis nosse, quia accepisti Spiritum sanctum, interrogat cor tuum, ne forte Sacramentum habeas, & virtutem Sacramenti non habebas. Et idem lib. 15. de Trinit. cap. 6. Unxit eum Deus Spiritus sancto, non utique oleo visibili, sed dono gratia, quod visibili significatur unguento, quo Baptezatos ungit Ecclesia. Quamvis Christus, & Apostoli donassent effectum hujus Sacramenti miraculose, S. Thom. part. 3. quæst. 72. art. 4.

De Alia
pa.

Quod autem Episcopus in conferendo hoc sacramento det Alapam in faciem Confirmatorum: Non aliud indicasse credo, quam post suscepitum Spiritum sanctum, dispositi & parati reddantur ii ad suscipiendam omnem ignominiam, verbera, & mortem propter Christum: Non aliter quam Apostoli, qui omnes ante Christi passionem scandalizati sunt, & fugerunt; ex quibus alii etiam Magistrum negarunt, & alii tradiderunt: & tamen iidem in die Pentecostes post receptum Spiritum sanctum, digni habitu sunt pro nomine IESU contumeliam pati, verbera, & mortem pro eodem ferre, &c. Impingitur etiam alapa Confirmato, ut is recordetur etiam suscepit Sacramenti, quod iterari non potest.

Sacrum Chrisma per singulos annos in Cœna Domini conficitur per Episcopos: sed dum una confectio chrismati abundat, vetus chrisma debet incendi, & non amplius quam uno anno uti permisum, atque deinceps novo frui. Ut in epist. sancti Fabiani Papæ ad Orientales Episcopos.

C A P. XXIV.

De Pœnitentia Sacramento, & auriculari Confessione.

Pœnitentia Sacramentum, nec non & auricularis Confessio, (à qua indefinenter Hæretici tantum abhorrent) quod semper in usu fuerit à principio nascentis Ecclesie; sacris Scripturis, & sanctorum Patrum auctoritatibus indubitanter manifestum patebit.

Etenim non in lege Evangel. solum, verum & in Mosaica, Num. cap. 5. vers. 6. legitur: *Vir, frue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, que solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint; confitebuntur peccatum suum.* Unde qui in Hebraico idiomate sunt versati, optime non sunt verbum, *Habuadū*, non exponi generaliter confitebuntur, verum particulariter, distinctè, & exactè.

Et de veritate hujus auricularis Confessionis, Scotus in 4. sentent. distinct. quæst. 17. Unica inquit, quod quamvis appareat istam non esse de jure divino promulgato per scripturam Apostolicam, dicendum est tamen, quod sit de jure divino positivo promulgato à Christo Apostolis, sed & Ecclesiæ promulgato per Apostolos absque Domini scriptura, sicuti mandata alia tenet Ecclesia oretenus per Apostolos sibi promulgata sine scriptura: cuius fundamentum est illud Joann. 20. *Multa alia signa fecit CHRISTUS IESUS, &c.* & habetur extr. de celebrat. Missarum cap. Cum Marthæ.

Verum videamus, quoniam pacto hæc Confessio sit Apostolica traditio, quæ inter Mosaica præcepta reponitur, & postea à Christo tanquam Ecclesiæ Sacramentum ordinata?

Quis autem denegabit filium Dei non dedisse potestatem remittendi peccata, cum dicat Apostolis apud Matth. cap. 18. *Amen dico vobis, quæcumque alligeraveritis super*

super terram, erant ligata & in Cælo; & quacunque solveris super terram, erant solvi in Cælo. & apud Joann. cap. 20. Pax vobis: sicut misericordia Pater, & ego misericordia vestra. Accipite Spiritum sanctum: quorum remitteritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta sunt. Non enim Apostoli poterant remittere aut retinere peccata aliorum, nisi eorum cognitionem haberent per externam confessionem singulorum peccatorum cum omnibus circumstantiis. Unde sacra Tridentina Synodus sect. 14. cap. 5. deducit hanc necessariam illationem his verbis. Constat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in penitio injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat. & non potius in specie, & singularim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere a penitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, & si occultissima illa sint, & tantum aduersus duo ultima Decalogi praecepta commissa, que nonnunquam animum gravius sauciant, & periculosa sunt iis, que in manifesto admittuntur. Ac etiam collata Apolto lis à Christo judiciaria potestate absolvendi a peccatis; exerceri illa non potest nisi audita prius causa discussione, de qua S. Gregor. homil. 26. in Octav. Paschæ inquit: *Causa pensande sunt, & cum ligandi atque solvendi potestas exercenda, videndum est, quia culpa ante, quia fit penitentia sequuta post culpam; ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam vivificat, illos Pastoris sententia absolvat: tunc enim vera est ablutio presidentis, cum eterni arbitrium sequitur iudicio.*

Quod autem hæc auricularis Confessio sit indubitata, constat præter epistolam Canonicam S. Jacobidum ait: *Confitemini alterutrum peccata vestra: quod exponitur Alius ali, ac etiam, ex sanctis Patribus, tum Græcis tum Latinis, ut per illos nobis aperta sit consuetudo Ecclesiæ primitivæ.*

Origen. homil. 2. in Levit. *Est adhuc septima, licee dura & laboriosa, per paenitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator lachrymis stratum suum, & non erubescit Sacerdoti Domini, indicare peccatum, querere medicinam secundum eum, qui dicit: Dixi prænunciabo aduersus me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.*

Et idem homil. 7. in Luc. explicans illud; *Ut revelentur ex cordibus cogitationes; Unde, inquit, & nos si peccaverimus, debemus dicere, peccatum meum nonum tibi feci, & iniquitatem meam non abscondi: Dixi, annunciaro iniquitatem meam contra me Dominum. Si enim hoc fecerimus, & revelaverimus peccata nostra, non solum Deo; sed & his, qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis; delebuntur peccata nostra ab eo, qui ut, Ecce delebo, ut nubem, iniurias tuas, & sicut caliginem peccatarum.*

Sandus Basili. Interrogat. 129. *Ut via corporis nequaquam quibusvis temere omnes aperiatur, sed his ratiommodo, qui rationem, qua curanda sunt, seneant; eodem modo etiam peccatorum Confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possunt curare: & item Basili. Interrogat. 228. Necessario iis peccata aperiri debent, quibus est credita dispensatio Mysteriorum Dei: siquidem rationem hanc in paenitentia etiam Veteres illos primi sequentes fuisse, quando & in Evangelio scriptum est, quod Joanni confitebantur peccata sua.*

Gregor. Nissen, orat. ad eos, qui durius & acerbius alios judicant ; *Affiliis* participem, & socium sume Sacerdotem, & Patrem; audacter ostende illi, que sunt recondita animi creana sanquam oculata vultuera Medicore retege; ipse honoris & valentis tua rationem habebit.

Joann. Chrysoſt̄m. homil 20. *Qui hac fecit, si vulneris (ne decet) ne confidencia adjumento ad confessionem facinorum festinare; Medico ostendere ulcus, qui curat, & non exprobret, aequa ab illo remedia accipere; & soli ei loqui nullo alio conscio;* & omnia dicere cum diligentia; facile sua peccata emendabis: Confessio enim peccatorum abolitionē est etiam delictorum.

Et idem lib. 2. de Sacerdotio; *Multa quidem arte opus est, ut qui laborant Christiani, ultra sibi persuadeant Sacerdotum curationi se se submittere oportere.*

Sed omisis aliis Græcorum Patrum auctoritatibus: transamus ad Ecclesiæ Latinæ Doctores: ex quibus Tertullian. de Pœnitent. cap. 12. Cum scias adversari Gehennam post prima illa intinctionis Dominica monumenta esse adhuc in exomologis secunda subsidia: cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, quod scias mederis? nonne quidem anima, & irrationales, medicinas sibi divinitus attributas in tempore agnoscunt: Cogitus sapientia transfixus ut ferrum, & irrevocabiles moras ejus de vulnera reputat, scit sibi Dictam non mendendum: Hirundo si excacaverit pullos, novit illos oculare rufus de sua Chelidonia. Peccator restituendo sibi insitum à Domino exomologefiat, scis præteribit illam, qua Babylonem Regem in Regno restituit?

Sanctus Cyprianus lib. de lapsis. *Confiteantur singuli quoque vos fratres debitum suum; dum adhuc, qui deliquerit in seculo est; dum admitti ejus Confessio potest; dum si- tio factio, & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.*

Sanctus Ambrosius lib. 1. de Pœnitent. cap. 7. *Vult Dominus plurimam pœna Discipulos: vult à servulis suis ea fieri in nomine suo, que faciebat ipse positus in terris. Deindeque ait; Et majora his facieris. Dedit us mortuos suscitarent: Et cum ipse Santos reddere posset usum videnti, cum tamen ad Ananiam Discipulam suum misit, ut ejus benedictione Saulo refunderentur oculi, quos amiserat. Et idem paulo post. Quid intereat, utrum per pœnitentiam, an per lavacrum, hoc ius sibi datum Sacerdotes vindicent? num in utroque mysterium est.*

Sanctus Hieronymus epist. 65. ad Pamphach, contra errores Origenis. *Secunda post manus fragum tabula est, culpam simpliciter conficeri. & idem in 16. Matth. Sacerdos pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit, quis sit ligandus, quisque solvendus.*

Augustin. tom. 9. lib. 2. de Visitat. Infirmit. cap. 5. *Adstantem coram te Sacerdotem Angelum Dei existima. Labia quidem Sacerdotis, ait Malaechias, confundant scientiam, & legem requirunt ex ore ejus: Angelus enim Domini exercituum est; & cum qua, & Deum & Angelum ejus decet reverentia Dei Ministrum affare: Aperi et penetratrum thororum abdissima laribus; conscientiarum tuarum revela repagni: non te pudeat coram uno dicere, quod non pudens forsitan coram multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est a peccato desistere, Diabolicum est perseverare.*

Ergo

Ergo que mentem gravius exacerbant facinora, Dei Angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus obvolvens, nullis circumventionibus, quod verum est operiens: Designanda enim sunt in quibus peccasti loca, si recorderis, & tempora: cum quibus peccasti personis, (non nomina carum) in qua peccasti labilis eras; quo gradu jam Ecclesia inserviebas; utrum semel, an ex consuetudine, velex necessitate, an ex voluptate ecclidiisti, &c.

Et sanctus Gregorius æquiparat confessionem auricularem Lazari resurrectioni, homil. 26, in Evang. Mortuus venit foras, cum peccator nequitias suas sponte confiteretur. Lazarus ergo dicitur: Veni foras, &c.

Bernard. serm. ad Milit. & temp. cap. 12. Non absolvant etiam compunctum, nisi viderint & confessum.

Sed omisis innumeris alii sanctorum Patrum auctoritatibus ad nostrum propositum; Dicimus, quod quamvis hæc auricularis Confessio non fuerit habita de necessitate præcisa ad salutem; nihilominus tamen est necessaria ad salutem de necessitate conditionali, nempe in casu possibilitatis; non absolutè: etenim deficiente possibilitate contrito sola una cum desiderio confessionis est sufficiens, cuius iudicium Deo est reservatum. S. Leo ad Theodorum epist. 91. sic inquit. Si aliquis quocunque interceptus obstatculo à munere Indulgentia exciderit, & priusquam ad constitutare media perveniat, temporalem vitam humana conditione finierit; quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit. Nec necesse est nos eorum, qui sic obierint, merita, auctusque discutere, cum Dominus noster, cuius judiciale nequeunt comprehendendi, quod Sacerdotale ministerium implere non potuit, sua Justitiae reservaverit, ita potestatem suam timeri volens, ut hic error omnibus proficit, & quod quibusdam negligentibus accidit, nemo non metuat: multum enim utile, & necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem Sacerdotali supplicatione solvatur. His autem, qui in tempore necessitatis praesidium pœnitentia, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda. &c.

Affexamus igitur absque hæsitatione, quod Pœnitentia sit Sacramentum, quo Sacerdos virtute clavium, hoc est potestatis à Deo receptæ, dimittit peccata à nobis post Baptismum commissa: nec obliviscamur sub poena ingratitudinis, recognoscere, quam immensa sit Redemptoris nostri misericordia, cum tale, ac promptum, & facile medicamentum infirmitatibus nostris reliquerit. Sicut enim ex peccato non nisi ignominiam peccator habuit; ita ex confessione peccati, & Pœnitentia uberi, gloria fructus colligit: quemadmodum Davidi, & aliis quam plurimis obvenisse scimus, sicut noxas confitentibus.

Etenim multo honestius, ac facilius est confiteri peccatum secretò Sacerdoti Dei Vicario; quam manifestare, ac propalare in publico confessu fornicationes, adulteria, sacrilegia, homicidia, & alia enormia, quæ pœnitentem diffamant, & Ecclesia scandalum interrogabant: ut summo jure fuerit sublata illa confessio Constantiopolitana Nectarium, ut refertur. Et de hujus quoque publicæ Confessionis suppressione circa peccata occulta, D. Chrysost. populo Antiocheno prædicabat, antequam Episcopus

Episcopus Constantinopolitanus fuisse electus; dum in homili. 30. ad populum Antiochenum sic loquitur; *Sufficit tibi soli Deo confiteri, non autem conseruo, qui cereprehendat:* Etenim ibidem declarat hoc intelligendum de Confessione satisfactoria, & publica, non autem de auriculari, & secreta, ut per illa verba: *In Theatro coram magna multitudine:* & alia multa similia verba: sicuti quoque paulo post à Magno Leone, qui sedit in Pontificatu anno 450. in epist. 80. ad Episcopos Campanie, Samnii, & Picenii, his verbis. *Illam etiam contra Apostolicam Regulam presumptionem, quiem nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituto, submoveri (de penitentia videlicet, qua ita à fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio recitetur: cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta.* Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, que propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea qua penitentiam poscunt, non timeant publicare; removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi à penitentiae remedii arceantur: dum, aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserari, quibus possint legum constitutione percelli: sufficit enim illa confessio, qua primum Deo offeritur, iuncta etiam sacerdoti, qui pro delictis penitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad penitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confessitis. Datum pridie nonas Martii, Reumero Coss.

Et ex his videamus, quantus honos Sacerdoti debeatur, ad cuius genua, & pedes diademata, & sceptra, & omnis nobilior purpura, si exsolvi vinculis velint, accedere debent, seclusa omni publica Confessione. Olim Macedo nodum, quem manibus non poterat, ferro solvit: Sacerdos vero nodos omnes, etiam Angelis ipsis inenodabiles, exsolvit verbo: nil hic opus securibus aut ense: verbo *Absolvo* vincula omnia, etiam Paradiso nata dissolvuntur. Et ut olim *Fiat* verbo steterunt omnia; sic sacerdotali verbo *Absolvo* evinculantur omnia, licet cælorum compedibus irretita tenerentur.

C A P. XXV.

De Satisfactione poenæ post remissum peccatum.

EX sacro textu, variis rationibus, Conciliorum & Patrum auctoritatibus sit patet, quod etiam remissa culpa peccati, non propterea poena semper indulgetur; ut inde satisfaciendum sit divinæ Justitiae: & hoc virtute meritorum, & satisfactionis Christi.

Etenim ad hoc primum tenemur ex peccato nostri primi Parentis: quod quamvis Christus ex Apostol. ad Coloss. 2. *Delens, quod adversus nos erat Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Crucis:* Nihilominus remansit adhuc plaga tumens, ut jam minatus est Deus ad Eam, Gen. 3. *Multiplicabo armenta tuas, & conceperis filios, in dolore paries filios.* Ad hæc verò dixit: *Male-*

Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terra. In sudore vultus tui veseris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumpus es.

Præterea Num. 12. *Loquuntur Maria, & Aaron contra Moysen propter uxorem eius Aethiopissam. Parcit Deus illis, precibus Moysis; at sibi reservat pœnam in die ultionis, eo quod in terram promissam non fuerint ii ingressi.*

Tertio, insurgit populus contra Moysen, & Aaron: indulget Deus, sciat tamen sibi pœnam, quoniam nemo ex histerram pro missam ingreditur. Num. 14. *Loquunturque est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens: Usquequo multitudo hec pesimam murmurat contra me querelas filiorum Israel? Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus, sicut loquuntur estis audiens me, sic faciam vobis. In solitudine hac jacebunt cadavera vestra, &c.*

Quarto, puer, qui natus est ex adulterio David, mortuus est, quamvis orasset patet, cui peccatum fuerat remissum; ac in eundem aliae calamitates supervenerunt.

2. Regum 12. *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximotuo.*

Quinto, dixit ad Regem Daniel cap. 4. *Quamobrem Rex consilium meum placuit tibi, & peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperem. Nec de culpa hoc intelligitur, quæ absque contritione non remittitur iis, qui ad ultimam rationis pervenerunt.*

Denum, ut alia multa prætermittam, 1. Corinth. cap. 9. *Castigo corpus meum & infirmitatem redigo, ne forte cum aliis predicatorum, ipse reprobus efficiar.*

Sancti Patres similiter secundum scripturam loquuti sunt de Pœnitentia. Ex Græciis Origen. in Exod. homil. 6. *Misericors & Miserator Dominus: & Creatura sue non vult mortem, sed ut convertatur, & vivat, pœnitendo, flendo, satisfaciendo delect, quod admissum est; dicit enim Propheta, quia si conversus ingenueris, tunc salvus eris.*

Concilium Ancyranum Canon. de iis qui vi sacrificarunt. *Visum est anno audire, mibas autem annis substerni, ac supplices esse, soli autem Orationi duabus annis communicare, & tuni ad id, quod est perfectum, accedere.*

Basil. Homil. 14 que est contra ebrietatem & luxum, sic ait; *Medicina magna delicia sedabit: Jejunium ebrietatem cures; Psalmus turpes cantus: Lacryma risum: profalatione genua Deo flectantur: pro tripludiis pectus Deo pulsetur: pro uestimentis sumptu, & ornatu humilitas: in omnibus vero Eleemosyna peccata diluat: redemptio anima viri divitiae: In societatem communionemque orandi Deum, plures adstitit eorum qui tribulati sunt, si quo pacto tibi malitia culpe remittatur.*

Sanctus Chrysost. homil. 41, ad Populum Antiochenum. *A nobis ultiōnem sumamus, ita placabimus judicem.*

De Ritu, quo in Ecclesia Romana fiebat pœnitentia, Sozomen. Eccles. hist. lib. 1. cap. 16. *Privatismus deinde sponte sua, quisque vel jejunis, vel lotionis, ciborumque abstinentia, vel aliis quibus iussus est, semetipsum affligens, tempus expectat in*

quan-

*quantum Episcopus constituit: elapsō demum p̄afinito die, pœna jam quasi debito quo-
piam exsoluta, à peccatis absolvitur, & populo in Ecclesia conjungitur. Hac Romani
Sacerdotes ab ipso inde exordio, etiam ad nostram usque memoriam custodiunt.*

Theodorus epist. divers. Decret. cap. de pœnitent. *Sunt medicabilia, quia post
Baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem non ut olim per solam fidem datare
missione, sed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & jejunium, & laborem facti
peccati quantitati commoderatum.*

Cyprianus serm. de lapsis, ante finem. *Confiteantur singuli quæso delictum suum,
dum adhuc qui deliquerit in seculo est, dum admitti ejus Confessio potest, dum satisfactio,
& remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est &c. Agite pœnitentiam ple-
nam, dolentis, lacrymanis & lamentantis animi probate modestiam &c.*

Ambrosius lib. 1. de pœnitent. cap. 16. *Cognovi quosdam in pœnitentia sulcasse
vultum lacrymis, exarasse continuis fletibus genas, stravisse corpus suum calcandum
omnibus, jejunio ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore pra-
tulisse.*

Hieronymus epist. 22. ad Eustoch. de Custod. Virg. *O quoties ego ipse in ere-
mo constitueras, & in illa vasta solitudine, qua exusta Solis ardoribus horridum Mo-
nachis prestat habitaculum; putabam me Romanis interesse deliciis: sedebam solus,
quia amaritudine repletus eram; horrebant sacco membra deformia; & squalida
cutis situm Ethiopica carnis obduxerat, quotidie lacryma, quotidie gemini, &
quando somnus imminens oppressisset, nuda humo vix offaharentia colligebam &c.*

Sanctus Augustinus homil. ult. inter Quinquaginta. *Non sufficit mores in me-
lius commutare, & a factis malis recedere; nisi etiam de his, que facta sunt, satisfaciam
Deo per pœnitentia dolorem, per humilitatis gemitus, per contritis cordis sacrificium,
cooperantibus Eleemosynis: Beati enim Misericordes, quoniam ipsorum miserebitur
Deus; non enim dictum est, ut tantum abstineant à peccatis, sed & de preteritis, in-
quit, deprecare Dominum, ut tibi dimittantur.*

Nec verum est doctrinam de satisfactionibus pugnare cum doctrina de suffici-
entia satisfactionis Christi; aut per eam obscurari illius meritum: nam non obscuratur,
sed illustratur Christi meritum; dum fatetur illud adeo efficax & universale,
ut ipse non solum vitam æternam nobis per illud meruerit, sed vires etiam merendi
contulerit. Hoc inferunt sancti Patres, è quibus D. Bernardus serm. i. de Assumptio-
ne Domini inquit; *Quod merita sunt gratia Dei est, volensis & statuensis labores no-
stros digna mercede compensare, licet beneficiis diuinis debiti sint. S. Chrysostomus
homil. i. de Adamo & Heva. Tanta est benignitas Dei, ut nostra velut esse merita, que
sua sunt dona. S. Hieron. Dialog. contr. Pelagium par. i. Quid coronat in nobis
Deus, quod ipse operatus est? voluntatem nostram, qua obvias omne quod potuit.
& sanctus Augustinus epist. 115. ad Sextum. Deus coronans merita
nostra, nihil aliud coronat, nisi munera sua.*

CAP. XXVI.

De Sacramento Ordinis.

Ordo est signaculum quoddam Ecclesiae, quo Spiritualis potestas traditur ordinato, D. Thom. part. 3. quæst. 34. art. 2.

Quod autem ordo fuerit habitum unum ex septem Sacramentis novæ legis: hoc Christus testatur apud Johannem cap. 20. his verbis: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hec cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt: Ac de manuim impositione legitur in Actis Apost. cap. 6. Et elegerunt Stephanum virum plenam fidem & Spiritum sancto, & Philippum, &c. Et hos statuerunt ante conspectum apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Etenim prædicti ab Apolitois in Diaconos constituti fuerunt, sicuti etiam idem ordinarunt Paulum, & Barnabam, ut in A&A. Apost. cap. 13. Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpciois: iuncti jejunantes, & orantes, imponentesque ei manus dimisierunt illos.*

Quod autem impositio manuum conferat gratiam, & cum effectu consistat: Apost. epist. 2. ad Timoth. c. 4. *Noli negligere gratiam, qua in te est, qua data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyteri. Et epist. 1. ad Timoth. cap. 1. Proper quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, qua est in te per impositionem manuum mearum.*

De hoc eodem Ordini Sacramento loquutus est S. Ignatius in Epist. ad Smirnenes. *Omnes Episcopum sequimini, sicut Christus Deus Patrem, Presbyteros sicut Apostolos, Diaconos autem veneramini, sicut Dei mandato ministrantes: & infra: Omnia bene in vobis ordinate, que mandata sunt in Christo. Laici Diaconis subditi sunt, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri, & in vita S. Anacleti Papæ & Martyr 13. Julii legitur: Decrevit ut Clerici sacris Ordinibus publicè à proprio Episcopo iniungantur.*

Eide Ordine clericali S. Gregor. Nazianz. in laudem Athanasii inquit; *In magnam hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum adscribitur; ac sacro sancta stationis, & ordinis honore afficiuntur, cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunduntur.*

Unde ex iis inquit Isidorus de Eccl. Offic. lib. 2. cap. 1. Quod omnes qui in Ecclesiastici ministerii gradibus ordinati sunt, generaliter Clerici nominantur: Clericos, vel Clericos hinc appellatos volunt; quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legitimus ordinatum; & sic omnes, quos illis temporibus Ecclesiastum Principes ordinabant, sorte eligebant: nam κλῆρος fons interpretatur; unde & Hereditas Græcæ Cleronomia appellatur: proinde ergo Clericos vocari ajunt; et quod in sorte hereditatis dentur: vel pro eo quod ipse Dominus fons illorum est: sicuti de iis scriptum est loquente Domino Deut. cap. 18. *Ego hereditas eorum &c.* Unde oportet, ut qui Deum hereditatem possident, sic vivant, ut congrue illud Pl. 15. dicere possint: *Dominus pars hereditatis mea.*

Tertull. exhortat ad Castitatem cap. 7. inquit; *Differentiam inter ordinem & plenam constituit Ecclesia auctoritas & honor per Ordinis confessum sanctificatus: adeo ubi Ecclesiastici Ordinis non est confessus, & offers, & tingis, & Sacerdos est tibi solus.*

Et Optatus Melevitanus lib. I. Ministros subjicit Diaconis his verbis: *Carta membrorum suorum habet Ecclesia; Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Ministros, & turbam fidelium. Qui turbae & consilii praeerat, communī vocabulo dicebatur Praetor, sive Præsidens, & Præpositus.*

Et S. Leo epist. 87. ad Episcopos Aphricæ cap. I. *Quid est citio manus impunere? nisi ante atatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboru, ante experientiam discipline, sacerdotalem honorem tribuere non probatis: & quid est communicare peccatis alienis? nisi tam effici orationem, qualis est ille, qui cum meruit ordinari.*

Et quod oleum effusum supra caput Saulis, significaverit sacerdotalem undicinem; S. Greg. Magn. ad cap. 10. lib. I. Regum. *Samuel Saul in Principem unxit, Deus autem ei cor aliud immutavit: quia sacrorum ordinum sacramenta ab Ecclesia Doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur: virtus vero sacramenti gratia est Spiritus septiformis.*

Hinc autem probatur, quod Ordo sit Sacmentum, ut ex D. Thom. lib. 4. advers. Gentiles cap. 74. *Manifestum est, quod in collatione spiritualis potestatis quoddam Sacmentum peragitur; quod dicitur Ordinis Sacmentum. Ad divinam autem liberalitatem pertinet, ut cui conferetur potestas ad aliquid operandum, conferantur etiam ea, sine quibus hujusmodi operatio exerceri non potest. Administratio autem Sacmentorum, que ordinantur ad spiritualem potestatem, convenienter est, nisi aliquis ad hoc divina gratia adjuvetur; & ideo in hoc Sacramento conferatur. Hæc D. Thomas, quæ procedunt, dummodo promotus, ad ordinem obicem non ponat; ut Apostol docuit cum scriptis ad I. Timoth. cap. 16. Nec ad hanc eximiam dignitatem debet se quispiam extolli, sed à Deo tanquam Aaron vocari; ut ex Amb. de Dignit. Sacerdot. habetur. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam.*

C A P. XXVII.

De Ordinum Distinctione, & eorundem Functionibus.

Sanctus Paulus in epistola I. ad Corinth. c. 1. 2. à vers. 4. usq; ad 11. loquitur de gratiis datis, de functionibus, & administrationibus, quæ fiunt in Ecclesia. Unde S. Thom. in 4. sentent. distinct. 24. quæst. 2. art. 1. ad 2. inquit: *Quidam inveniunt sufficientiam Ordinum per quandam adaptationem ad gratias gratis datas, de quibus habetur I. Corinth. 12. Dicunt enim, quod sermo Sapientie competit Episcopo, quia ipse aliorum ordinator est, quod ad Sapientiam pertinet: sermo Scientie Sacerdoti, quia debet habere claves scientia: Fides Diacono, qui prædicet Evangelium: Opera virtutum Subdiacono, qui se ad opera perfectionis extendit per voluntatem continentia: Gratia sanitatum Exorcistis, qui reddit sanitatem Energumenis.*

Interpretatio sermonum significat lumen, quod committitur Acolythis. *Alii Prophetia*, qui est Lector. *Alii genera linguarum*, qui est Cantor: *Discretio spirituum* competit Ostiario, ut discernat fideles ab infidelibus, filios Ecclesie & Baptizatos ab excommunicatis, catechumenis, & similibus.

Et de praedictis omnibus loquitur etiam S. Ignatius ad Antiochenos. *Saluto sanctorum Presbyterorum Collegium, saluto sacros Diaconos, & saluto Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Janitores, Laborantes, Exorcistas, Confessores.*

Euseb. hist. Eccles. lib. 6. cap. 35. refert, in Ecclesia quadam Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos, Exorcistas, Lectores, cum Ostiariis quadraginta duos.

Concilium Laodicen. can. 24. sic omnibus Ordine insignitis prohibet: *Non oportet sacro ministerio deditos à Presbytero usque ad Diaconos; & deinceps quemlibet Ecclesiastici Ordinis usque ad Monstreros, vel Lectores, vel Cantores, vel Exorcistas, vel Ostiarios, caponam ingredi.*

At distinctio ordinum, & eorundem subordinatio clare demonstratur in Synodo Romana sub Sylvestro cap. 7. *Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolythus, Acolyto Exorcista, Exorcista Lector, Lectori Ostiarius in omni loco represtantes obsequium, sive in publico, sive in gremio Ecclesia.*

A quo tempore autem in usu fuerint Ceremoniae, qua servantur hodie in collatione ordinum: Refertur hoc in Concilio Carthag. 4. celebrato anno 395. ubi cap. 2. *Ritus à collatione* habetur: *Episcopus, cum ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Evangeliorum ordinum. Codicem super caput & cervicem ejus; & uno super eum fundente benedictionem, reliquias Episcopi, qui adiungunt, manibus suis caput ejus tangant.*

Et S. Avacletus, ut legitur in ejus vita: *Decreuit ut Episcops à tribus Episcopis, neque à paucioribus consecretur.*

Et in cap. 3. dicti Carthaginensis habetur: *Presbyter, cum ordinatur, Episcopo imbenedicente, manum super caput ejus tenente; etiam omnes Presbyteri, qui preservant, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.*

Et cap. 4. *Diaconus, cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat; qui a non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.*

Et cap. 5. *Subdiaconus cum ordinatur, qui a manu impositionem non accipit; paternam ab Episcopo manu accipiat vacuam, & Calicem vacuum: De manu vero Archidiaconi urceolum cum aqua & mantile, & manu ergium. Acidem refert Iustinus de Eccles. offic. lib. 2. cap. 10.*

Et idem Concil. c. 6. *Acolythus accipiat Ceroferarium cum cereo ab Archidiacono, ut sciat se ad accendenda Ecclesia luminaria mancipari: urceolum vacuum ad suggestendum vinum ad Eucharistiam sanguinis Christi.*

Idem cap. 7. *Exorcista accipit de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi; accipiens potestarem imponendi manus super Energumenum.*

Et idem cap. 8. *Lectori tradit Episcopus Codicem, è quo lecturus est.*

Et idem cap. 9. *Ostiario ad suggestionem Archidiaconi tradit Episcopus claves*

Ecclesia de altari dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae his clavibus recludentur.

Et idem cap. 10. *Psalmista, id est Cantor, potest absque scientia Episcopi sole iussione Presbyteris officium suscipere cantandi.* Et de predictis vide Ilidorum de Eccles. offic. lib. 2. cap. 6. & seq.

De continenti annexione ordinis Subdiaconi. Quoad continentiam annexam ordini Subdiaconi, praeter supra deducta, Concilium Toletanum primum anno 408. cap. 4. expresse declaravit: *Subdiaconus defunctus uxore si aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, removetur, & habetur inter Ostiarios, vel Lectores; ita ut Evangelium, vel Epistolam non legat.* Quin imino Concil. Agath. can. 28. inquit: *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducenda uxoris licentia non est; etiam alienarum nupsiarum evitent convivia.*

Et sanctus Leo Primus, epist. 84. cap. 4. inquit: *Nec Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, &c.*

Ordinum distinctione quando exponit. Quomodo autem predicti Ordines originem habuerint in Ecclesia? Quamvis D. Thomas in supplemento tertiae partis, quæst. 37. art. 2. velit in primitiva Ecclesia non existisse explicitè tot distinctiones Ordinum, propter paucitatem ministrorum; sed omnes inferiores ordines erant in Diacono; nam Psalmista, seu Cantor erat actus ordini adjunctus, quia toti Choro competebat.

Nihilominus Isidor. Hispalens. de Eccles. offic. lib. 2. cap. 5. inquit, quod *Sacerdotis initium Aaron fuit, quanquam & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Jacob; sed ipsi spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate fecerunt, &c.*

Et idem c. 7. inquit, quod *Presbyterorum ordo exordium sumpsum à filiiis Aar.* qui Sacerdotes vocabantur in veteri Testamento; & qui nuncupabantur Principes Sacerdotum, nunc Episcopi nominantur; quibus clericorum ordinatio, & consecratio reservata est.

Distinctos inter se habebat Ecclesia Episcopum, & Presbyterum, & maximè in ordinatione; & hoc de jure divino, & Apostolica traditione: Hieron. ad Evag. epist. 85. in fin. Beda lib. 3. super Lucam cap. 15. Damasus Epist. de Coëpiscopis. Anacletus in Epist. de Patriarchis & Primatebus. Isidorus in serm. habito in synodo, qui omnes referunt Presbyteros successores Apostolorum: ac etiam tanquam hereticos damnabant illos, qui similiter distinctionem illam non reputabant. Epiphan. heresi 75. & August. de Hæresi cap. 53. qui dum Aetii errores cnumerarat, hunc inter illos recentet, quod videlicet Presbyteros pares Episcopis fecerit: & hanc distinctionem latissimè refert Clemens Card. Aræcæli in Catholicarum Institutionum Compendio, ubi de Sacramentis cap. 56.

Diaconorum ordo à Levi accepit exordium: Præcepit enim Dominus in libro. Num. cap. 3. & 8. Moysi, ut post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorum ejus; rursus Levi Tribus in divini cultus ministeriis ordinaretur, & consecraretur Dominus pro omnibus primogenitis; & servirent coram Aaron, & filiis ejus in Tabernaculo Domini, excubantes in Templo die ac nocte; ipsique gelarent, & Tabernaculum,

culum, & omnia vasa ejus, & in circuitu Tabernaculi Castra ipsi constituerent &c. In Evangelio autem primordia eorum leguntur in Actis Apost. cap. 6. ibi. Convocantes autem Apostoli multititudinem discipulorum dixerunt: Non placet nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Convocate ex vobis viros boni testimonij septem plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus in hac rem: Nos autem erimus orationi, & ministerio sermonis instantes. Et placuit hic sermo coram omni multitudine; & elegerunt Stephanum plenum fide, & Spiritu sancto, Philippum, & Procorum, & Nicanorem, Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam. Hi omnes steterunt ante Apostolos, & cum assent, imposuerunt illis manus, &c.

Ex hinc per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent ceteris, circa Aram Christi, quasi columnæ altaris assisterent, non sine aliquo septenarii numeri mysterio; ut in Apocalypsi. cap. 1. & 8. & vide latè Isidor. ubi supra cap. 8.

Subdiaconorum, qui apud Graecos Hypodiaconi, in Eldra lib. 1. cap. 7. inventiuntur; Appellanturque Natinnæ, id est in humilitate Deo servientes; ex eorum ordine fuit Nathanael. Iste oblationes in Templo Domini suscipiunt à populis; isti obediunt officiis Levitarum; isti quoque vasa Corporis & Sanguinis Christi Diaconis ad altare offerunt. De quibus placuit Patribus, ut quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentis ab uxoribus, & omni carnali immunditia, juxta quod illis jubetur, dicente Isaia cap. 52. *Mundamini qui fertis vasa Domini*; ut ex Isidoro, ubi supra cap. 10.

Lectorum ordo formam, & initium à Prophetis sumpsit: sunt Lectors, qui verbum Dei prædican, quibus dicitur: Clama ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Unde, & dudum Lectors Pracones & Proclamatores vocabantur. Isidor. ubi supra cap. 11.

Psalmistarum, sive Cantorum Principes, vel auctores David, sive Asaph extiterunt: isti enim post Moysen primi Psalmos composuerunt, & cantaverunt, i. Psal. 6. Mortuo autem Asaph, filii ejus in hunc ordinem subrogati sunt à David: et antequam Psalmista per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebant candidis stolis, ad vocem unius respondente Choro. Ex hoc veteri more Ecclesia sumpsit exemplum nutriendi Psalmistas, quorum cantibus ad affectum Dei mentes audientium excitantur. Isidor. ubi supra cap. 12.

Exorcistas, in primo ordine, & ministerio Ecclesiæ esse secundum officia, quæ in Templo Salomonis erant disposita, quæque postea ab Eldra dispergita invenimus; eosque, quos Esdras Actores memorat Templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei. Fuerunt autem sub Esdra dicti Actores, qui atrium templi totius sub cura haberent, aut sacris actionibus deservirent; sed longe erant ab officio Altaris Dei: sicut nec Psalmistis, nec Ostiariis attingere licebat munera altaris, nisi tantummodo Levitis. Unde & Exorcista totius Regni, Domini secreta memoriae commendat de scripturam testimoniis. Isidorus ubi supra cap. 13.

Ostiarii sunt, qui in veteri Testamento, Janitores Templi vocabantur, qui praetent portis Templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas, omnia interiora Tem-

Templi, vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discementes, eos tantum, qui in Ecclesia sunt fideles, recipiunt. Isidor. ubi supra cap. 14.

Tonsuræ quoque Ecclesiastice usus à Nazaræis exortus est, qui præcisæ crinæ se vato, denuo post vitæ magnam continentiam, devotione completa, caput radebant, & capillos in ignem sacrificii ponere jubebantur, ut perfectionem devotionis sua Dominu consecrarent. Hujus ergo exempli usus ab Apostolis introductus est; ut hi, qui in divinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id est sancti Dei, crinæ præciso innoventur. Hoc quippe ex Ezechiele Prophetæ cap. 5. jubetur dicente Domino; *Et tu fili hominis sume tibi gladium acutum radentem pilos, & affumatum, & duces super caput tuum, & super barbam tuam.* Hoc, & Nazaræos illos Priscillam, & Aquilam in Act. Apost. cap. 18. primos fecisse legimus; sicut & Paulum quoque Apostolum, & quosdam discipulorum Christi. Est autem Clericalis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo agitur; ut hoc signo virtus refecentur, & criminibus exuainur, ut inde expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, in agnitionem Dei removeantur; ut latius etiam Isidor. lib. 2. cap. 4. & alibi etiam de hac Tonsura nos inferius dicemus.

*Varia so-
des Episco-
patus.*

Addimus prædictis, quod in ordine Episcopatus agnoscebat Ecclesia variæ *so-
des Episco-
patus.* jurisdictiones Juris positivi, nempe Archiepiscopum, Primatem, Patriarcham, & alium supereminentem gradum Juris divini; & hic summus Pontifex, seu Papam minabatur, Hieronym. ad Dalmat. epistola 57. Augustin. contra duas Epist. Pelagi lib. 1. cap. 1. & idem epist. 92. ad Innocentium Papam. Refert Rupertus Abb. De divin. Off. lib. 1. cap. 27. *Postquam duodecim Apostoli per universum mundum dispersi singulis Civitatibus præsiderent, tam ipsi, quam successores eorum, missere per contiguas suis sedibus provincias Predicatores, quos & Episcopos ordinaverunt; ut ab recepti fuissent, omnia Christianitatis Sacra menta, velut ipsi Apostoli peragerent; & per urbes comprovinciales Episcopos ordinarent. Et aliorum quidem Apostolorum successores Patriarchæ sunt dicti: Petri successor pro excellentia Principis Apostolorum, Apostolus nominatur. Qui autem ab eis per provincias missi sunt, tam ipsi quam successores eorum, Archiepiscopi vocantur: & qui ab his per urbes comprovinciales ordinati sunt, & qui illis succedunt, usq; hodie simpliciter Episcopi nominantur. Illa autem missio, largitio Pallii est, quod à collo dependens humilitatem Domini significat dicentis Jo. 28. *Misi me Pater, & ego misso vos.* Et inter ceteros Galliarum Archiepiscopos B. Remigius Rhemensis auctoritate præminet ab ipso Deo missus: & Ormisda Rom. Pont. à B. Petro 53. dictam ejus missionem approbans, eidem Rhemensi Pontifici vices suas delegavit per totum Francorum Regnum, & Rhemensis Ecclesia Primatum adaugens, summa auctoritate confirmavit. Trajecti S. Wiltbordus & Sergio Papa missus. Sed & colonia primatum metropolis obtinuit, quia S. Crescens Colonie quoque Apostolicam verbi Dei visitationem primum intulit. Cantuarie vero Anglorum metropoli Augustinus à B. Gregorio missus est Pontefex Primus: qui 103 Anglorum genti ut Christum cognosceret, strenua predicationis administratione subvenit: Ita Rupertus Abb. d. cap. 27.*

Adver-

Advertendum quod absq; Papa seu Rom. Pontifice nil poterat decidi de rebus ad Ecclesiam universalem spectantibus; & in defectu illis personæ vel Legatorum ejusdem illicita reddebantur omnia universalia Concilia, Socrates hist. Eccle. lib. 2. cap. 8. Sozom. lib. 3. cap. 10. & infra nos dicemus cap. 76. & cap. 83.

Affirmabat eadem Ecclesia successionem Episcopatus non interruptam post missionem originalem Apostolorum; & hoc ex necessaria, & essentiali Ecclesiæ conditione; & aliter sentientes, ut schismaticos habebat. Cyprianus ad Magnum, epist. 76. Chrysost. ad Epiphan. homil. 11. & de iis omnibus nos latius infra dicemus. cap. 73. & cap. 79.

Quod Diaconi fuerint semper inferiores, & subordinati Presbyteris, & quòd antiquitus non essent illi solum dispensatores eleemosynarum; verum etiam per Episcopum ordinati in obsequium Presbyterorum, ad altare legendō Evangelium, & aliis functionibus assistendo; patet, ex quo sanctus Ignatius ad Heronem Diaconum scribit: *Nihil sine Episcopis facito; Sacerdotes enim sunt: tu vero Sacerdotum Mysteriū baptizans, sacrificans, eligunt, imponunt manus: tu vero illis ministras, ut sanctus ille Stephanus Iacobo, & Presbyteris, qui erant Hierosolymis, & idem Epist. ad Trullianos: Oportet Diaconos Mysteriorum Christi ministras per omnia placere: uenient ciborum, ac potuum ministri sunt: sed Ecclesia Dei administratores. & infra: Quid sacerdotium est, quam sacer coetus? quid vero Diaconi, quam ministrae Episcopo? Imitatores angelicarum virtutum, qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent? &c.*

Quod autem maximæ est auctoritatis, ut alias prætermittamus, Concilium Nicenum cap. 14. Pervenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam, & Circumstantibus, Presbyteris Diaconi Sacramenta porrigit. Hoc neque regula, neque consuetudinari didicit, ut hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem; his, qui offerunt, Corpus Christi porrigit. Sed illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Episcopos Sacramenta sumunt. Hac ergo omnia amputentur, & maneat Diaconi inappropriam mensuram, scientes quia Episcoporum quidem administrisunt, Presbyterorum inferiores sunt. Accipient ergo Eucharistiam secundum ordinem post Presbberos ab Episcopo, aut à Presbtero: *Quod si non fuerit in presenti nec Episcopus, nec Presbyter, tunc ipsi proferant, & edant: sed nec sedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis: extra regulam enim, extra ordinem est, ut hoc fiat.* Magna siquidem est Presbyteri seu Sacerdotis dignitas, potentia magna: Dignitas supra Regiam, potentia supra Angelicam: cum ad Sacerdotis verba, è pane & vino seu Digno Christi & Sanguis statuantur in altari: ante enim prolationem verborum *tum.* Christi panis erat & vinum; ut primum consecratoria verba sacerdos protulit, non iam panis & vinum, Corpus Christi est. Quasi sacerdotis voluntati obsequatur Deus, & iē sitat ad imperium ejus.

Demum sanctus Cyprianus epist. 65 quolibet 3. *Meminisse autem Diaconi debent, quoniam apostolos, id est, Episcopos & Prepositos Dominus elegit: Diaconos autem post ascensum Domini in Cœlos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ ministros.*

CAP. XXVIII.

De Potestate exorcizandi Energumenos, &
Catechumenos.

Nemo est, qui praetextu aliquo possit dubitare de hac in Ecclesia potestate: quoniam Christus Dominus apud Matth. cap. 10. *Convocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spiritum immundorum, ut expellerent eos & curarent omni languorem;* ut etiam apud S. Lucam cap. 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcans supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici:* quam potestatem exercebant Apostoli, ut in actis per eundem Lucam. Etenim cum haec sit potissimum alias omnes afflictiones, congruum maximè erat, ut Dei providentia in hoc medicamen apponenteret, sicut fecerat in aliis omnibus languoribus; Et propterea Dæmones maximè contremiscunt nomen filii Dei: Justin. dialog. cum Tryphon. ait: *Per nomen siquidem istius filii Dei, & Primogeniti creatura omnis, & ex virginē genuit.* Dæmonium omne a iuratum vincitur. Et ibidem: *Et hodie quoque illi per nomen Iesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato adjurati nobis parent.*

Refert Euseb. Cesariensis lib. 8. cap. 35. quod Novatus exorcistarum presidio spiritallo malo liberatus, cum post tam gravem morbum, ut jam fere mori pararetur, incidisset: in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus Baptismum accepit.

Concilium primum Constantinopolitanum can. septuaginta referens ordinem servandum circa Baptizandos, inquit; *Prima quidem die eos Christianos facimus, secundo Catechumenos, tertio vero exorcizamus, & tum in Ecclesia eos perseverare facimus, audire scripturam, & tum demum baptizamus:* & propterea de predicatione catechumenis inquit S. Chrysost. in homil. de Adam & Heva. *Non prius fonte virtus ingrediuntur, quam exorcismis, & insufflationibus Clericorum, spiritus ab illis immundus abigatur.*

Ac etiam Tertull. in apolog. cap. 23. refert, quomodo ante oculos Gentilium fideles expulerint Dæmones ab Energumenis, his verbis: *Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subiecti sunt servis Dei, & Christi;* ita de contactu, afflatisque nostro excedunt invitti, & dolentes, & vobis presentibus erubescentes.

Et Minutius Felix in Octavio: *Dæmones, vel exiliunt statim, vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut grata curantis aspirat.*

Sicut eleganter quoque refert de Dæmonum protervia Firmian. in cap. 27. lib. 4. *Illi nequissimi spiritus ubi adjurantur, ibi se Dæmones confitentur; ubi coluntur, ibi se Deos mentiuntur.*

Hanc eandem exorcizandi potestatem testatur Concilium Carthaginense. 4. cap. 7. his verbis: *Accipe, & commendo memoria, & habeto potestatem imponendo manus super Energumenum, sive Baptizatum, sive Catechumenum.*

Quod vero in hac potestate exorcizandi aliqua non sit fallacia, inquit sanctus Augustinus de nupt. & concupiscent. lib. 1. cap. 20. *In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcizavit in parvulis:* & idem sanctus Augustinus contra alle-

afferentes non habere Diabolum potestatem ante Baptismum lib. 2. cap. 17. 18. 19.
*Et sic accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua ubique omnes baptizandi infantulæ
 non ob aliud insufflantur, nisi ut ab eis Princeps mundi mittatur foras, à quo necesse
 est vasa ire possideantur, cum ex Aquam nascantur. & idem Augustinus lib. 1. de
 peccat. metit. & remission. Quid in parvulo agit exorcismus, si in familia Dsaboli
 non tenetur?*

Confiteamur igitur, quod alia Ecclesia, quam Catholica usque in præfens nunquam exercuerit exorcismos, nec in iis facultatem ullam habuerint alia Ecclesiaz in propriis ipsarum functionibus,

CAP. XXIX.

De Diaconissis, Presbyterissis, & Episcopissis.

A pud ecclesiasticarum rerum scriptores, quoniam frequentissima habetur mentio de mulieribus Diaconissis; quarum etiam alia nominantur Presbyteræ, alia Episcopæ; quamvis ecclesiasticorum ordinum (de quibus nos supra diximus) hujusmodi foeminae non essent ullo modo capaces; nihilominus propter nominis similitudinem, non absconum forsitan erit etiam nos de prædictis hic recensere, quæ & quales illæ essent? ac etiam de munere earundem.

Viduæ portò, quæ præterant ministerio quotidiano, nempe, ut mensarum servitio Praefectæ; seu circa eleemosynarum dispensationem, quæ siebant quotidie: Istas autem post Diaconorum electionem constat ab eo servitio cessasse; verum & aliis functionibus mancipatas esse: de quarum electione agens Paulus 1. Timoth., *Non minus quam sexaginta annorum viduam eligendam, eamque moribus probatam, præcipit: quæ communii appellatione Diaconissæ sunt dictæ.* Fuit autem illarum munus; ut sicut foribus, quæ ingredierentur viri, Janitores seu Ostiarii Praefecti erant: ita ipse portis mulieribus tantum patenibus præcessent: unde ab Ignatio epistola ad Antiochenos dicuntur *sacrorum Vestibulorum custodes.* Sicut enim in templo Hierosolymitano erant foeminarum portæ, & loca orationis à viris sejuncta: Joseph de Bello Jud. lib. 6. cap. 6. sic etiam laudabilem illuin morem in Christianorum ecclesias fuisse translatum; ita quod viri à mulieribus, atque à nuptis Virgines, Sacerdotes à populolo loco essent distincti, ut latè Cardinalis Baronius in anno 57. ubi Spondanus num. 37.

Inseruisse insuper Diaconissas ad mulierum fidelium ministeria, puta lavacri, aut visitationis, vel laboris, & similium: quæ à viris sine pudore, vel aliqua improborum suspicione obiti non possent, ut apud Clementem lib. 3. constitut. cap. 15. & Epiphani. hærel. 79. Cum tamen non essent ejusmodi, ut sicut Diaconi manus impositionem acciperent, vel alio sacramento initiatæ essent: nam sacrosancta Nicæna synodus can. 19. easdem inter laicas enumerat.

Verum tamen est, prædictas viduas, seu Diaconissas ad hoc fuisse institutas,

ut etiam in rebus sacris, & religiosis ritibus operam suam præstarent: nempe ut Cathechumenas primis fidei rudimentis domi imbuerent, docerent, formarent, cum paulo ante Baptismum essent lavanda, ungenda, immergenda, ne sacerdotum oculi læderentur: quibus omnibus hæc viduæ manus admovebant: difficultissim quoque ecclesiæ temporibus poterant sine suspicione per domos discurrere, Episcoporum mandata deferre, monere, corriger, preces, jejunia, pœnitentia, stationes injungere; ut refert Episcopus Albaspinus de veteribus Ecclesiæ Ritibus, lib. 1. cap. 24.

Sicut Diaconissarum frequens est mentio apud ecclesiasticarum rerum Scriptores, ita etiam apud eosdem saepe nomen *Presbytera*, & aliquando etiam *Episcopa* reperitur; at non ab aliquo ecclesiastico ministerio, vel quod Diaconissæ præfuerint; sed vel quod ob ætatem viduæ seniores dicerentur Presbyteræ; ut in Concilio Ladicensi, cap. ultimo, & apud Athanasium ad Virgines: vel quod ita nuncuparentur à virorum suorum ordine, cum istis in Presbyteros electis, ipsæ interim vitam cælibem gererent; ut in Concilio Turonensi 2. can. 20. & Antisiodorensi can. 21. atque apud Gregorium Papam lib. 4. dialog. cap. 11.

Presbyte-
ra & Epis-
copa.

Sicut autem Presbyteræ, ita & Episcopæ appellatae reperiuntur apud Concilium Turonense 11. cap. 13. & 14. quarum viri fuissent in Episcopos postea consecrati, ipsæque ab illis divisa vitam pariter cælibem agerent; eademque denominatione interdum, qua virtu ad Diaconatum promoti, Diaconissa nominabatur, ut in dicto Concilio cap. 20. & Subdiaconissa conjux viri illius, qui ad Subdiaconatus ordinem ascitus esset; & de his Baronius anno 34. ubi Spondanus num. 81. & 82.

Quid sit
petere ma-
ritum ab
*Episco-
po,*
*nisi a vi-
uis.*

Cum sit nobis sermo de Diaconissis, sile offert locus satis difficilis apud Tertullianum lib. de monogamia his verbis: *Vt igitur in Domino nubas secundum legem, & Apostolum (si tamen id curas) qualis es, id matrimonium postulans, quod eis aquisibus id postulas, non licet habere ab Episcopo Monogamo, à Presbyteris, ac Diaconi ejusdem sacramenti, à viduis, quarum in te se etiam recusasti.*

Ad cuius intelligentiam sciendum olim in Ecclesia statutum fuisse, ne quisquam uxorem duceret, aut de nuptiis cogitaret, quin prius Ecclesiam, id est Episcopum, Sacerdotes, viduas, cæterumque Clerum confulisset, eisque conditiones futuri conjugis, statum, religionem, se etiam, patriam denique, ac mores & ætatem exposuisset. Hujuscemque causa non alia, quam quod primis illis temporibus omne studium, & diligentiam adhiberent, ne parva manus Christianorum pollueretur, aut eorum quisquam Gentilis conjugio, aut Judæi, vel Hæretici macularetur. Præterea uxor immersa in Gentilis consuetudinem, & ejus amore flagrans, religionis arcana, & sacramenta retulisset; ac eisdem artibus, eisdemque blanditiis, aut minus fidem uxoris facile Gentilis expugnasset. Denique dum conventus suos Christiani clanculum agere cogerentur, cuiuslibet mulierculæ indicis, quæ vitiata, & corrupta esset à marito; omnes simul una intercipi, & opprimi potuissent.

Ob eas igitur causas Ecclesiam olim præcepisse reo, ne quisquam matrimonio jungeretur, quin prius Episcopos, Viduas, & Sacerdotes consilii tui participes fecisset.

Hinc

Hinc est, quod Tertullian, lib. 2. ad uxorem, non modo eam mulierem increpar, quæ Gentili nuperat, verum etiam eos, qui ejusmodi nuptiarum antecœtores extiterant, ibi; *Miror Consiliorum prævaricationem, & eodem lib. laudat nuptias, quæ authoritate Ecclesiæ, & consilio factæ sunt: Quibus laudibus efferam maximis illud, quod Ecclesia concusat?*

Ex quibus infertur, nil aliud esse, mulieres petere maritum ab Episcopo, aut à viduis, quam eis nubendi consilium, & futuri conjugis vivendi consuetudinem & mores exponere; Ut si honesti, & à lege Christi minimè alieni viderentur, salva fide & religione nubere possent. Nam de nuptiali benedictione verba illa nequeunt explicari, cum de Diaconissis, id est viduis illic fiat mentio, quibus ne quidem in Ecclesia loquias esset; ac etiam inter laicas fuisse enumeratas diximus supra: Et de predictis refer Albaspinus de veteribus Ecclesiæ Ritibus. lib. 1. capit. 14.

CAP. XXX.

De Sacramento Matrimonii.

Matrimonium fuit habitum semper uti verum, & proprium sacramentum novæ legis, ut inquit Apost. Ephes. cap. 5. *Ita & viri debent diligere uxores suas, incorporas suas. Nemo enim unquam carnem suam odiso habuit, sed nutrit & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam, & infra. Mulieres viris suis subdita sunt, sicut Domino. Quoniam vir caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesia, ipse Salvator corpore ejus: sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Volens Apostolus inferre, quod sacramenti matrimonii efficacia consistat in eo, quod naturaliter repræsentet summum amorem, & charitatem, qua Verbum divinum dilexit humanam naturam, & Ecclesiam suam sponsam.*

Quod autem à priscais sanctis Patribus Matrimonium inter Ecclesiæ sacramenta fuit habitum, Tertullian. lib. de monog. cap. 5. *Christus unam habens Ecclesiam suam secundum Ada & Heva figuram, quam Apostolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Christum, Ecclesiam compresisse carnali monogamia per formalem.*

Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 7. *Et quia in Deum peccat, Sacramentum corporis missit consortium.*

Augustinus de nupt. & concupis. lib. 1. cap. 10. *Quoniam sane non tantum secundas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides: Verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendat fidelibus conjugatis: Vnde dicit Apostolus: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius proculdubio sacramentum est, ut mas & femina conjugio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseverent: nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge conjugem dirimis; hoc enim custoditur in Christo, & Ecclesia, ut vivens cum viuente in eternum nullo divorcio separantur.* Et idem Augustinus de bono conjug. cap. 4. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, atque omnes homines in causa generandi**

est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti. De hoc Sacramento inquit Apost. ad Ephes. cap. 1. *Relinqueret homo patrem, & matrem, & adhereret sacerdoti sue, ut sine ipsis in carne una: unde sanctus Chrysostomus homil. 20. supra dictam epist. ad Ephes. inquit: Re vera mysterium est magnum, relitto eo qui genuit; & qui aluit etiam ea, qua peperit, qua misere & cum dolore parturivit; adbareret virum illud, quo ante a neque via est, a quo banc omnibus preferre; vere mysterium est, & parentes curu ista finire, non offenduntur.* Et idem Genez. homil. 56. *Annon audis Paulum dicentem, quod sacramenta sunt Nupis, & simago dilectionis Christi, quam ergo Ecclesiam declaravit?*

Indissolu-
bile matri-
monium Ex hoc procedit illa inseparabilitas, & indissolubilitas matrimonii; quoniam inter Christianos matrimonium representat inseparabile ligamen naturae divinae cum etiam post natura humana; ac etiam inter personam Verbi, & ejusdem Filii Dei cum Ecclesia suu devotio.

Hinc est, quod praetextu adulterii non permittitur alteri ex conjugibus iterum nubere: Etenim apud sanctum Marcum, cap. 10. interrogantibus Discipulis de hoc Christum, ipse respondit: *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit; adulterium committit super eam: & si uxor dimiserit virum suum, & alii nupsi, moechatur.* Quod idem refert S. Matth. cap. 5. *Ego autem dico vobis, quia manus, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari; & qui dimissam duxerit, adulterat.* Et de hoc intelligimus Apolstolum, qui Dei arcu scrutatur 1. Corinth. cap. 7. dum inquit: *His autem, qui matrimonio juncti sunt, precipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manu innuptam, aut viro suo reconciliari, & vir uxorem ne dimittat, & ad Roman. cap. 1. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum also viro; si autem manus fuerit vir, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum also viro.*

Quod idem sentiunt sancti Patres; & Clemens Alexandrinus, postquam reuferat loca citata, inquit secundo Stromat. cap. 12. *Quod consular scriptura uxorem ducere, & nec à conjugio permittas unquam discedere; legem aperte constituit: Non dimittat uxorem, praterquam propter fornicationem: adulterium enim existimat conjugi matrimonio vivo altero, & separato.*

Et quod communione priventur foeminae, quae vivente viro alium ducunt, Concil. Eliberit. anno 320. can. 9. *Item fidelis foemina, quae adulterum reliquit maritus fidelem, & alterum duxerit; prohibetur ne ducat: si autem duxerit, non prius accipiat Communionem, quam is, quem reliquit, de sacculo exierit, nisi necessitas infirmitatis compulerit.*

Sanctus Augustinus de Bono conjugii, cap. 7. *Visque adeo fædus illud initu nuptiale, cuiusdam sacramenti res est; ut nec ipsa separatione irritum fiat; quod quidem vivente viro, à quo relata est, moechatur, si alteri nupserit, & ille huiusmaius causa est, qui reliquit.*

Hoc idem decrevit Concil. Melevit. can. 17. *Placuit, ut secundum Evangelium, & Apostolicam disciplinam, neq; dimissus ab uxore, neq; dimissa à marito alteri conjugatur: Sed ita maneant, ut si bimet reconcilientur: quod si concilij pœnitentiam redigantur.*

C A P. XXXI.

De Impedimentis Matrimonii.

Tria genera cognitionum recognoscit Ecclesia, quæ Matrimonium impedian: nempe cognitionem naturalem, legalem & spiritualem. Prior à natura propter consanguinitatem, seu affinitatem: Secunda à lege propter adoptionem: Tertia à Sacramento, nempe Baptismi, & Confirmationis solummodo.

Et p̄ imum de prædicta cognitione spirituali, sacra Concilia, & sancti Patres *Cognatio fidem Ecclesie confirmant.* Etenim Concil. Nicen. can. 21. Arab. inquit: *Nemo spiritualis fidelium cum patre, aut matre spirituali matrimonium contrahat; id est cum patrinis, aut matrines; & qui hoc commiserit, habeatur tanquam Ethnicus, quousque separentur, & postea viginti annorum paenitentiam sus peccatis agat.* Et idem Concil. can. 2: *Neque vir Des filio suo in matrimonium eam, quam uxor sua tenuit in Baptismo: neque mulier dei filiam suam in matrimonium ei, quam maritus tenuit in Baptismo: quia isti habentur ut fratres, & sorores spirituales, & eorum pater ac mater spirituales.*

Et Synodus Trullea extendit Decretum usque ad matrinas & patrinos in casu viduitatis; eo quia cognatio spiritualis major est, quam corporalis, ut in can. 53. inquit. *Quoniam spiritualis necessando, seu affinitas corporum conjunctione major est; In uerbalis auctor locis cognovimus quosdam, qui ex sancto, & salutari Baptismate infantes suscipiuntur; postea quoque cum matribus illorum uiduis matrimonium contrahere;* Statuimus ut in posterum nihil fiat ejusmodi. Si qui autem post presentem Canem hoc facere deprehensi furint; ita quidem primo ab hoc illico, & injusto matrimonio desistans, deinde, & fornicatorum partis subjiciantur.

Quod antiquitas recognoverunt pro legitimis impedimentis ad contractum matrimonii gradus consanguinitatis, & affinitatis: ut propterea contravenientes, condemnare filii devenirent infames, & incidenter sub legum maledictione; refert Calixtus Papa; qui vixit anno Domini 218. epist. 2. ad Gall. Episcopos, ut caus. 35. questione 2. can. 2. his verbis: *Cognitiones consanguineorum fieri prohibete, quando has, & Divine & seculi prohibent leges. Leges ergo divina hoc agentes, & ea, quae ex eis prodeunt, non solum ejiciunt; sed & maledictos appellant: Leges vero sunt infames tales vocant, & ab hereditate repellunt. Nos vero sequentes Patres nostros, & eorum vestigia inherentes, infamia eos noramus, & infames esse censemus, quia infamie maculis sunt afferri; nec eos ueros, nec accusationes eorum, quas leges seculi rejiciunt, suscipere debemus.*

Sanctus Fabianus Papa, qui passus est martyrium tempore Decii, refert, quod impedimentum affinitatis cessabat in quarto gradu inclusive, ut habetur dicta caus. 35. quest. 2. can. 3. his verbis. *De propinquis, qui ad affinitatem per virum & uxorem veniant, defuncta uxore, vel viro, in quinta generatione conjugantur: in quartâ finientes fuerint, non separantur: in tertia vero propinquitate non licet uxorem alterius*

alterius accipere post obitum ejus. Equaliter vir conjugatur in matrimonio eius, qui sibi consanguinea sunt, & uxoris sue consanguineis post mortem sua uxoris.

Quod autem talia Conjugia abominabilia sint ante Deum; Divus Greg. lib. 12. Regist. epist. 32. ait; *Incestuosus est talis cultus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus: Incestuosos verò nullo conjugij nomine deputandos, à sanctis Patribus, dum statutum esse legimus.*

Tale impedimentum est ex consanguinitate proveniens extendebat se ad lexum gradum inclusivè, ut appareat ex Isidoro lib. 9. Ethymologiatum cap. 6. ibi. Ide usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est: ut sicuti sex eratibus mundi generatio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur; quod idem refertur in Concil. Lugdunens. 2. ut in caus. 35. quæst. 2. & 3. cap. 19. Nulli: ubi idem asseritur procedere tam circa gradus consanguinitatis quam affinitatis. Præcipuum autem fundamentum prædictorum graduum erat illos extendere, [ut appareat ex distinc. 35. quæst. 5.] ad similitudinem hæreditatis, & successionis juxta Imperiales leges.

Postea autem Generalia Concilia reduxere tale impedimentum ad quartum gradum, ut consanguinitates faciliores reddantur, ex Innocentio III. de consanguinit. & affinit. cap. Non debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoque varientur humana. & paulo post: Prohibitio quoque couple conjugalis quartum consanguinitatis, & affinitatis gradum de casero non extendat; quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendo hujusmodi prohibitio naturaliter observari. Et non est dubium, quod ab Ecclesiast. impetrant taxati hujusmodi gradus consanguinitatis impedientes matrimonium, Div. Thom. in supplemento, quæst. 54. art. 4. par. 3.

Qualis autem fuerit divina ordinatio in lege scripta circa hoc impedimentum: Hoc latè refertur in Levitico cap. 18. à vers. 6. usque ad vers. 19.

De cognitione legali per adoptionem, quando impedit matrimonium, Div. Thom. dict. supplem. quæst. 57. per totam, ac etiam leges Civiles.

C A P. XXXII.

De Sacramento extremæ Unctionis.

Quod hæc extrema Unctio sit verum Sacramentum novæ legis, patet nobis ex verbis epistole Catholicæ sancti Jacobi cap. 5. vers. 14. & seqq. his verbis: *I-firmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesia, & orent super eum ungentem oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit Infirmum, & alleviabit eum Dominus;* & si in peccatis sit, remittentur ei. Etenim dictus Apostolus non præcepisset hujusmodi ceremonias, nec sic determinatè promisisset donum gratiæ spiritualis, si non receperisset ipse aliquod præceptum, & à DEO certitudinem; nempe corporis sanitatem cum hypothesi & conditione, si sic expedit Infirmo: alius effectus essentialis est remissio peccatorum per infusionem gracie.

& hu-

& habetur ex Divo Thoma in supplemento, quæst. 29. art. 2. quod licet in Evangelio non fiat mentio de hoc Sacramento, Apostoli nihilominus illud promulgarunt.

Quod antiqua sacra Concilia, & prisci sancti Patres optimè cognoverunt, ut in Concil. Niceno ann. 69. Arab. *Transacto anno debet Sacerdos benedicere aquam. Oleum, non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma; sed sicut oleum Infirmorum.*

Sanctus Ephrem, qui vixit anno 300. de vita spirituali, puncto 75. inquit; *Si Charitatis officio perfungens, oleo agrotantem inungis, fac oculos, manus, linguisque custodias.*

Div. Chrysostom. lib. 3. de sacerdotio, ait; *Sacerdotes non solum cum nos regenerant, sed postea habent potestatem indulgendi peccata. Infirmatur quis inquit Apostolus, ex vobis? accersat presbyteros Ecclesia, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.*

Hieron. in vita Hilarion. inquit: *Constantia sanctæ fæmina generum, & filiam Hilarion unctione olei morte liberaverat. &c. Universi agricultæ, & pastores à venenatis animalibus, & serpentibus percussi ad Hilarionem configuerunt; quo benedicto oleo vulneratæ tangent, certano salutem resumebant.*

Augustin. in tractat. de beatitudine Catholicæ conversationis, inquit; *Qui agrotat, in sola Dei misericordia confidat, Eucharistiam cum fide, & devotione accipiat, oleumque benedictum ab Ecclesia petat; unde corpus suum ungatur; & secundum Apostolum oratio salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus.*

Et idem S. Augustinus lib. 2. de Visitat. Infirm. inquit; *Effectum hujus sacramenti exprimit ipse Jacobus, dum ait: Si in peccatis sis, dimittentur ei. Materiam designavit oleum sacramum. Quibus dandum sit sacramentum, insinuavit dicens: Infirmatur quis, & alibi: Oleum enim visibile in signo est, oleum invisibile in sacramento est. Oleum spiritualiter intus est, oleum visibile exterius est. Acrulus. Quoties aliqua infirmitas superveniet, corpus & sanguinem Christi ille, qui agrotat, accipiat: ac inde corpus suum ungat, ut illud quod scriptum est, impleatur; Infirmatur quis in vobis? &c.*

Beda in verba D. Marc. cap. 6. ait; *Unde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesie morem esse traditum, ut Energumenos, & ali quilibet agroti ungantur oleo pontificis consecrato. Et quamvis in Evangelio de hoc sacramento mentio non fiat; nihilominus non posse Ecclesiam illud auferre, cum sit à Christo institutum, & ab Apostolo promulgatum: ut ex supplemento part. 3. D. Thom. quæst. 29. artic. 2.*

Quotiescunque igitur fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad agrotum cum aqua benedicta, cum cereis, sine incenso ante oleum sanctum, & peragunt omnia, sicut in Sacramentorum libro continetur; ita ut nec ratio penitentiarum, nec communio gratia denegetur. Si autem agrotus amiserit vocis officium; per indicia integrifensus comprobentur. Quod si ita agritudine fuerit aggravatus, ut quod paucante poscebat, in praesentia significare non possit; testimonia fidelium prodeficte debent; ut simul penitentiarum, & reconciliationis beneficium consequatur. Albinus de divin. officiis cap. de Infirmitate. Et haec de sacramento extremæ Unctionis dicta sufficiant.

Per hæc igitur septem Sacraenta necessariò incedendum est ad cœlestem Hierusalem, in qua Christiani omnes Cives conscripti sunt. Siquidem, ut explicant Theologi, *Baptismus*, & *Pœnitentia* necessaria sunt simpliciter; *Baptismus* quidem omnibus; *Pœnitentia* his qui post *Baptismum* lethaliter deliquerunt. *Eucharistia*, *Confirmatio*, & *Extrema Unctio*, necessaria sunt necessitate medii, ut loquuntur Scholastici, ad bene esse. *Ordo* necessarius est non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiae in universum simpliciter: ipse Ecclesiae itidem in universum, non autem singulis hominibus est necessarium *matrimonium* ad bene esse. Quorum explicationem præter supra deducta, diffusè tractant Theologi & Canonistæ.

Serio hic nos quæso perpendamus: Quare sanguis Christi, qui copiosissimus super nos per hæc septem Sacraenta continuò effunditur, per pauci pretio hoc prudenter, & feliciter utantur, imò plurimi in interitum? Neque aliter credo respondendum, nisi tam gravia crimina non fuisse ante fusum Christi sanguinem, quam post eum. Beneficiorum in nos magnitudo auxit criminum magnitudinem. Apost. ad Rom. 7. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? absit. Sed peccatum, ut apparere peccatum, per bonum operatus est mihi mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum.* Nihil nobis melius Christi morte, nihil sanguine illius niedicabilius, nihil nobilior; & tamen hæc tanta, tam medica, facta sunt peccanti in mortem majorem, cum in immensum aggravent peccati magnitudinem, & pœnam illi debitam. Crescit enim ingratitudo crescentibus beneficiis: quæ si infinita sunt, & nullo pretio aquanda, nulla etiam pœna reparari ingratitudo tanta potest. Unde perseveranti & occumbenti in peccato, Christi sanguis in graviorem pœnam, quia in delictum gravius, est: quemadmodum pœnitenti & dolenti, antequam iterato lapsu offendat, in gratiam, & gloriam majorem est. Ita uni in salutem, alteri in mortem mors Christi est. Ex se quidem semper in vitam, & hanc æternam. Quanta prudenter, & felicitatis est, medico sanguine illius per hæc sacramenta redanimari, non perire? Contingat hoc nobis, ut inter electos illius annumeremur, inter oves, inter filios, inter hæredes regni illius magni. In manu nostra hoc est. Tantum sequamur vocantem; & consequemur præmiantem. Sequamur moribus, imitemur factis; & ille sequetur gloria.

Diximus in precedentibus de Sacramentis novæ Legis, que sunt fundamentalia in Catholicæ Ecclesiæ: modo subsequenda de Ecclesia materiali, ejusdemque supellectilibus, vestimentis, Sacramentalibus, nec non de aliis plurimis sacris Veterum Ritibus.

PARS

PARS TERTIA.

C A P. XXXIII.

De Ecclesiarum Ædificatione & Consecratione.

SUponendum autem primo, ut *Ecclesia* vocetur; propriè quod omnes ad se vocet, & in unum congreget. *Catholica* ideo dicitur, quia in universum mundum est constituta: vel quoniam universalis in ea doctrina est ad instructionem hominum de visibilibus, atque invisibilibus rebus cœlestium, ac terrestrium: vel quod hominum omne genus trahat ad se. *De Templo*; quod quasi amplum rectum, vel à tuendo dictum: *Quod Moyses Legislator primum Domino condidit in itinere Tabernaculum*. Exod. cap. 40. nempe quod Tabulis interstantibus, cortinæ de super tenderentur, ut militum tentoria: *Salomon deinde Templum prudentiam perpetuus instituit*, 3. Reg. cap. 6. *Basilica* verò dicta quasi domus Regia. Nostrorum post hæc temporum fides in toto mundo Christi Atria consecravit. Ita Isidorus de Ecclesiast. offic. lib. i. cap. i. & seq. VValfridus de reb. Eccl. cap. 6. Joann. Stephanus Durantes, de Ritibus Eccles. lib. i. cap. i.

Et si Deus ubique sit, neque alicujus loci ambitu cultus ejus circumscribi debat, cum in omni loco puras levantes manus exaudiat. Non enim locus, ait Basilius in Exhortat. ad Baptismum & Pœnitentiam; sed affectus & intentio exigitur. Deum medio in mari Moyses exoravit, Job in sterquilino, Ezechias in lectulo ad misericordiam provocavit, Jeremias in Luto, Jonas in Ceto, Daniel in Lacu, Pueri in camino promeruere, Laero in Cruce, Petrus & Paulus in carcere. Nihilominus sine maiestate sua imminutione, imo maxima nominis veneratione, in certis quibusdam locis, quæ Templa dicuntur, præcipuo quodam cultu adoratur. Cum & ipse jussit, & sanctissimi homines id fieri & sermone & exemplo docuerint. Hinc S. August. serm. 215. de Tempor. inquit. *In Ecclesia stantes nolite verbosari, sed Lectio-nes divinas patienter audire: Qui enim in Ecclesia verbosari volueris; & pro se, & pro aliis reddieris est rationem: dum verbum Dei nec ipse audie, nec alios audire permittit.* Antiquitus ait S. Clemens lib. 8. Const. Apost. cap. ii. *Quidam ex Diaconis in templo inambulabant, contemplantes viros & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut müssitareret, aut dormiret.* Vix credi potest, quanto silentio, quanta observantia Turcæ suas orationes perficiant. Habent enim auctore Cupiniano, de Turcarum Origine & Religione, Accusatores, qui de orationum omissione convictos per urbem circumducentes, ac tabulam cum caudis vulpinis collo appendentes, pecunia multant. Quare studiosè in Eccles. erga Deum vigilandum.

Impugnarunt Ecclesiatum, & Altarium ritus antiquiores Hæretici; ut & Julianus Apollata, & Copronymus Impp. quorum exempla sequuntur etiam Sectarii nostri temporis; quamvis Scriptura sacra, Sancti Patres, & rationes contrarium nos docent.

Omnes Genes erorum terras obcas, invenire possis arbes muris, Luseris, Regibus, domibus, opibus, numismatibus carentes: Urbem Templo, Diisque carentem nemo uspiam videt: Ut propterea ad Templorum frequentiam Gentilium simulationem proponat nobis S. Clemens lib. Constitut. Apost. cap. 64. his verbis: *Etenim si gentes quotidie cum e somno sumixerint, ad Idola properant colenda, & ante opus, actionemque omnem, usurparum preces adhibent: si inquam predicta gentis ea, que nihil eis profunt, frequenter; Tu qua excusatione ueteris cum Deo, qui ab Ecclesia ejus absens es, nec gentem quae deo imitaris?*

Iacob in Loga No- tura & scripta. In lege Naturæ Patriarchæ Noe, Abraham, & Jacob exercent, & confec- runt Altaria Domino. Genes cap. 8, vers. 20. & cap. 12, vers. 7. & cap. 35, vers. 1. In lege scripta dixit Dominus ad Moysen Exod. cap. 30. *Facies quoque Altare adolendum thymiamam de lignis serico habens cubitum longitudinis, & alternum latitudinis, id est quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex eo procedent: faciesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circumferentiam, & una; faciesque & coronam auream per girum &c. Et in 2. Reg. cap. ult. vers. 1. seq. David ex consilio Gad erexit Altare Domino in Area Areopoli: sic etiam in Reg. cap. 18, vers. 30. & seqq. legitur Altare Heliæ compositum duodecim lapidibus, juxta numerum Tribuum filiorum Jacob: similiter lib. 2. Paralipom. cap. 1. in princ. refertur Dedicatio Tempi Salomonis: & in 1. lib. Esdræ cap. 1. debetur renovatio Tempii facta per Cyrrum: sicut etiam 1. Machab. cap. 4, vers. 1. Post purgationem Tempii dedicarunt, & consecravit Altare diebus octo, quod Græci Encœnia appellant: *Et obulerunt holocausta cum letitia, & sacrificia lucis & laudis: & ornaverunt faciem Tempoli coronis aureis, &c. Et hec fuit uita solennis erat Hierosolymæ etiam tempore Salvatoris nostri, ut legitur Joann. cap. 10.**

Dom in Loga Gra- tia. At vero in lege Gratiae evidens est Altare fuisse, cum Christus præcipiat: *Matth. cap. 5, vers. 23. & seq. Si frater tuus habet aliquid adversus te, relinque tuum ante Altare, & uade prius reconciliari fratribus: &c.*

Quod Apostoli una cum fidelibus ad Ecclesiæ convenienter, D. Paulus 2. Corinth. 2. inquit: *Conveniensibus vobis in Ecclesiam, audio, scissuras esse inter vos: ut ostendatur illarum diversitas à dominibus, subdit: Nunquid domos non habemus manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et idem 1. Corini 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant: si quid autem voluerit discere, domi viros suos interrogente.* Christus crebro Templo sua præsenzia honoravit, graviter ferens Templo converti in speluncam latronum, vel negociationis; illudque appellat dominus Patris & orationis, Matth. 21. Petrus, Paulus, & Joannes in Templo frequenter orant. Actuum 1. 3. & 32.

Refert S. Cyrillus Catech. 16. Apostolos consecratisse in Ecclesiam Cenaculum, in quo receperunt Spiritum sanctum: Et S. Clemens lib. 10. recogn. inquit:

Sanctum Petrum Antiochiae convertisse in Ecclesiam domum Theophili, in qua collocavit suam sanctam Sedem, & Cathedram. Et idem Apostolus Romae in Monte Viminali sacravit domum Pudentis Senatoris, quæ titulo Pastoris nominatur; ut refert Pius I. Papa Epist. 1. & Card. Baron. ann. Christi 57. & 59. Evaristus Papa divisit Romæ Ecclesias inter Presbyteros, ex Eusebio l. 6. histor. cap. 35. Cornelio Papa sedente fuisse Romæ Ecclesias 46. inquit Optatus lib. 2. contra Parmen. Ac etiam de consuetudine prisorum fidelium conveniendi in Ecclesiam, meminit Justinus Martyr Apolog. 2.

Pace autem fidelibus concessa; & Templa ab Idolorum squalore mundata. Eusebius Orat. de Laudibus Constantini circa medium, post relationem Ecclesiarum, quas ille edificaverat Constantinopoli, Antiochiae, & Hierosolymæ: de Romanis sic inquit; In Lateranensi Palacio Ecclesiam Salvatoris dedicavit, & ei continentem Basilicam nomine S. Ioannis Baptiste condidit eo loco quo ipse baptizatus à S. Silvestro, à lepra mundans est: quam idem Pontifex consecravit V. Idus Novemboris; quo die Imago Salvatoris in parte depicta populo Romano apparuit.

Item refert: In Sanctorum numero locorum in primis semper fuit insignis ea Vaticani pars, quam sancti Petri Confessionem appellant. Illic Constantinus octavo die post suscepit Baptismum venis, depositoque diademate, & humi jacens, vim lachrymarum profudit: mox sumpto ligone & bidente, terrans crux, indeque duodecim terra copinis honoris causa Apostolorum oblatis, ac loco Basilica Principis Apostolorum designato, Ecclesiam edificare.

Item etiam subdit: Esi B. Sylvester in consecratione Alearis Principis Apostolorum decreverit, ut deinceps non nisi ex lapide Altaria edificarentur: Tamen Basilica Lateranensis Altare fuit è ligno erectum. Nam cum à sancto Petro usque ad Sylvestrum, propter persecutiones necessarias compulisset, fave in Cryptas, fave in Coemeteria, fave in Aedes Piorum; super illo Altari ligneo ad arcem similitudinem concavò sacra faciebant. Quo Altari S. Sylvester reddita Ecclesia pace, honoris causa Principis Apostolorum, qui in illo sacrificasse dicitur, & reliquorum Pontificum, qui usque ad id tempus ad mysteria confinda, eo usi fuerant, in Lateranensi prima Ecclesia collocato: sancivit, ne quisquam in eo praeceperet Romanum Pontificem Missam deinceps celebraret.

Ac etiam sanctus Sylvester Papa in monte Esquilino inter antiquitatis monumenta, ubi iam pridem Thermae Titi, Domitiani & Trajani Impp. extiterant: Ecclesiam construxit nuncupatam Titulus Equitii. Meminit de predicta Ecclesia Damasus in lib. Roman. Pont. in Sylvestro, ac etiam Anastasius Bibliothecarius in eodem Sylvestro his verbis: His fecit in Urbe Roma Ecclesiam in predio cuiusdam Presbyteri, qui cognominatur Equitius, juxta Thermae Domitianas; quem circum Romanum constituit, & usque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitii. Et dem inferius: Eisdem temporibus constituerit B. Sylvester in urbe Roma juxta Thermae Domitianas, quæ cognominantur Trajana, nomen scilicet Sylvestri. Ibidem Sylvester præter Ecclesiam, etiam sui habitationem & Oratorium antea construxerat; & in eodem loco propriæ residentiæ duo generalia Concilia celebravit: nempe

primum Romanum anno 324. interventu 284. Episcoporum, totius Romani Cle-
ri, nec non ipsiusmet Constantini Imp. Matris Helenæ, & Calphurnii Urbis Praefecti;
ut gratiæ Deo agerentur pro Christiana Religione palam omnibus facta, quam
etiam idem Constantinus Imp. receperat; ut in tom. I. Concil. part. I. can. I. legitur,
ut etiam refert Cardinalis Baron. ad ann. 324. Aliud vero Concilium, quod fuit Ro-
manum secundum: anno 325. interventu 275. Episcoporum ibidem etiam adunatum,
continet confirmationem Concilii Nicæni, ut in eadem part. I. Conciliorum, & re-
fert etiam Card. Baron. ad eundem annum.

Annis proximè præteritis idem Titulus Equitii restauratus & ornatus opera,
& impensis Rev. P. Joannis Antonii Philippini Carmelitæ Prioris Ecclesiæ & Con-
ventus sancti Martini, de quo per plura anteacta sœcula antiquitatis memoria penè
aboleverat.

Et Sozomenus lib. 7. cap. 24. refert de Theodosio Imperatore: Quod cum
egressus Constantinopolis ad septimum milliare pervenisset, Deo preces nuncupavit
in Ecclesia illa, quam in honorem S. Joannis Baptistæ construxerat: & ibidem Sozo-
menus lib. 8. cap. I. refert quod Pulcheria Imperatrix ex auro, gemmisque pretio-
fis admirabile quoddam donarium pro Virginitate sua & Imperio Fratris Ecclesiæ
Constantinopolitanæ donavit.

Theodoreetus lib. 8. de Curat. Græc. affect. inquit: *Martyrum vero Tempa-*
conficiuntur, cernuntur, magnitudinisque præstantia, omni præterea ornatus genere varia,
splendoremque quodammodo pulchritudinis sue latè fundentia: neque vero hoc per annos
semel aut bis, aut quinque adventamus: sed in eis sepius numero dies festos peragimus;
sepe diebus singulis coram Martyrum Domino laudes, hymnosque cantamus.

Nazianzenus in laudem Gorgoniae sororis inquit: *Quid fecerit audite? caput*
cum pari clamore, uberrimisque lachrymis Altari admoveens: nec se ante ab eo discessum
minitas, quam sanitatem consequitur: Et protinus liberam se morbo sensit.

Templa
etiam
Sanctis
dicantur. Templa igitur, & Altaria merito Sanctis etiam dicari probatur: quod si licuit
hunc honorem deferre Arcæ alioquin lignæ, quia eam veluti sedem elegerat Deus;
cur non eundem licebit deferre honorem Sanctorum Corporibus? de quibus Apo-
stolus 2. Corinth. 6. *Membræ vestra Templum sunt Spiritus sancti.* Unde venera-
bilis antiquitas plurima erexit Tempa in honorem Sanctorum; de quibus Anacletus
Epist. 3. docet Ecclesiam à S. Marco Evangelista Petri Apostoli adhuc superstitis
nomine, Alexandriæ fuisse dicatam, ut habetur in can. Sacrosancta distinct. 22. Am-
broſ. lib. I. Epist. 5. ad Felicem. *Ortus est sermo de Basílica, quam condidit Apostolorum*
nomine dedicanda. Et Hieron. lib. I. advers. Vigilant. inquit: *Ingredere Basí-*
licas Martyrum, & aliquando purgaberis. Et August. lib. 22. de Civit. Dei cap. 10.
Nos autem Martyribus nostris non Tempa, sicut Diis, sed memorias sicut hominibus
mortuis, quorum apud Deum vivunt Spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus Altaria, in
quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo & nostro sacrificium immolamus. Et
advertisendum, quod sacra Tempa (quæ nos Ecclesiæ nuncupamus) soli Deo ea
consecrata sint, quamvis deferant nomen Virginis Deiparæ, Apostolorum, Marty-

rum, Angelorum, & Sanctorum. Siquidem D. August. lib. de vera Relig. versus finem sic inquit: *Quare honoramus Angelos charitate, non servitute: nec eis Templa construimus: nolunt enim se sic honorari a nobis; quia nos ipsos, cum boni sumus, Templa Dei esse neverunt.* Et infra: *Religio ergo nos Religio uni omnipotenti Deo: Etiam quod nos diversa Sanctorum nomina habeamus, quae in Baptismo imposita nobis fuerunt. Etsi Joann. Stephanus Durantes de Ritib. Ecclesiæ lib. i. cap. 2. num. 3.*

Et alii omisssis: Videmus idem in nobis invisibiliter operari, quod visibiliter agitur in Ecclesiis. S. Augustinus serm. 252. de Tempore in Dedicatione anni-
versarii inquit: *Quotiescumque Altaris vel Temporis festivitatem colimus; sed fideliter, in Eccle-
si diligenter attendimus; & sancte & justè vivimus: quicquid in templis manufactis agi-
tur; totum in nobis spirituali edificatione completur: non enim mentitus est ille qui dixit: Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Et similiter S. Bernardus in Dedicat. Ec-
cles. serm. 1. *In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, que in parietibus visibili-
ter præcesserunt; & si vultis scire: Hac utique sunt Aspersio, Inscriptio, Illuminatio, Bene-
dictio. Hec utique in hac visibili domo fecere Pontifices: Hac & Christus assistens Ponti-
fex futurorum bonorum invisibiliter quotidie operatur in nobis.*

Et præterea, quod ex sacris Canonibus prohibitum sit alibi celebrare, quam in locis
lactris præter tempus necessitatis: Sanctus Felix IV. epist. 1. de Eccles. consecr. dum in
& Missa celebrat, inquit: *Si enim Iudei, qui umbrae legis deserviebant, haec faciebant; Loci sa-
multo magis quibus veritas patet facta est, & gratia, & veritas per Jesum Christum data
est; Tempa Domino adficare, & (prout melius possumus) ornare, atque divinis preci-
bus, & sanctis unctionibus, suis cum Altaribus & Vasibus, vestibus quoque, & reliquis ad
divinum cultum explendum utensilibus de votè ac solenniter sacrare; & non in aliis locis,
quam in Domino sacrificatis ab Episcopis, nisi summa exigente necessitate, Missas celebrare,
nec sacrificia offerre Domino debemus.*

Quod vero ad structuram Ecclesiarum pertinet, habetur ex sacris Canonibus ne absque licentia Episcopi Ecclesiæ edificantur, sub cuius jurisdictione erant lo-
ca construenda in Ecclesiis: ut in Chalcedonensi Concilio cap. 4. relato in can. qui-
dam, 28. quæst. 2. Ac etiam, quod ante constructionem Episcopus Civitatis veniat,
& ibidem Crucem figat, publicè atrium designet, & necessaria stipendia ad cultum
Divinum assignentur; ex Concilio Aurelianensi relato in Can. Nemo Ecclesiarum,
de consecr. dist. 1. Quod etiam antiquitus servatum refert Metaphrastes 13. Septem-
bris in vita sancti Silvani, & Justinianus Imperator in Novella 77. cap. 1. & refert Jo-
ann. Durantes de Ritib. Ecclesiæ lib. i. cap. 2. num. 7.

Etenim hoc notandum, quod Prisci fideles ante construendam Ecclesiam, Cru-
cem ibi apponebant, ut denotarent fundum ad Dei servitium mancipatum, in hoc Quare
Jacob imitantes, qui post mirabilem visionem, Genef. 28. *Surgens itaque Jacob, ere-
xit lapidem in Titulum.* Inde nominabant fideles sacra Templa Tituli nomine, ut ex
Card. Baron. sub ann. 112. ubi Spondan. num. 4. & habetur in Epistolis Pii Papæ
& Martyris ad Justum: Addentes iidem fideles (ut Cruces distinguerentur) nomen
exstructoris, seu Domini fundi; ut de Ecclesia Romæ S. Martini ad Montes, quæ
Titulus

DE VETER. SACR. CHRIST.

Titulus Equitii dicebatur, qui extruxit, & Dominus fundi erat; ut etiam Templum sanctorum Nerei & Achillei dicebatur *Titulus Faſciola*, eodem respectu: ac etiam *Titulus Vestinae*, templum S. Vitalis; & sic de aliis. Quæ nomina cum defuerint, nuncupatae deinde fuerunt Ecclesiæ nomine illius Sancti, ad cuius honorem erant dicatae.

Materia ecclesie. Hujus materialis Ecclesiæ constructio fit ex lapidibus expolitis per manus artificis, & diversimodè effigiatis tunzionibus & pressuris, ut etiam canit Ecclesia;

*Tunzionibus, pressuris
Expoliti lapides
Suis coaptantur locis
Per manus artificis,
Dispontuntur permanenti
Sacris edificis.*

Nec dissimilis est constructio invisibilis Ecclesiæ Catholicæ, quæ non ex mortuis, sed vivis ex lapidibus; qui Martyres sunt, & alii fideles: dum tunzionibus & pressuris, nempe Crucibus, bestiis, forcipibus, craticulis, igne fuerunt isti varie dispositi ad Ecclesiastici ædificii ornatum. Non quod tormentis hujusmodi, & sanguine delectetur Deus; sed quia nulla præmia sine lucta, labore, victoria veniunt: nec sine victoria palmarum; nec sine sudore victoria. Quid enim cœlum, si Virginum exclusum certamina, Confessorum luctas, Martyrum sanguinem?

Forma Ecclesiæ. Circa formam Ecclesiarum ad Orientem spectantem, jam pridem dispositam usu frequentiori, instar Templi Hierosolymitani. Durantes de Ritu lib. i. cap. 3. num. 3. & nos diximus supra cap. 4. Et quamvis in illarum extensione nil esset præcisè determinatum: continebant tamen Ecclesiæ *Porticas seu Atrium*; ubi essent Catechumeni, penitentes, & alii, quibus intra Ecclesiam non patet accessus. Secundo erat pars Ecclesiæ, quæ *Cella seu Navis* nuncupabatur, ad recipiendum populum dum oraret, & cætera ad Dei cultum exerceret. Tertiapans dicebatur *Sancta*, ubi seorsum federent Sacerdotes à Laicis; ex Concilio Laodicensi, ut in can. Non oportet, distinct. 23. & Concilium Maguntinum, ut in cap. i. & vita & honestate Clericorum. Erat demum *Sancta Sanctorum*, ad oblationem in cruentis sacrificii; ut adhuc intuemur Romæ Ecclesiæ constructas temporibus Magni Constantini; & ego annis præteritis plurima iisdem similia vidi in Galliarum Regno: de quibus Euseb. lib. 10. Histor. Eccles & in vita Magni Constantini lib. cap. 34. D. August. lib. 22. de Civit. Dei cap. 85. Card. Baron. ad ann. 57. ubi Spond. num. 32.

Ecclesia in formam Crucis. Præterea iidem prisci fideles, ut eo magis in Ecclesiis appareret *sacrosanctum Crucis signum*; sub hac eadem forma & figura Crucis eorum Ecclesiæ & Oratorii extulerunt solebant: refert Surius die 12. Septembris in vita S. Sirii Episcopi Papicinis Apostolorum contemporanei, qui Oratorium eadem Crucis forma construit: & huic sumillima Templo jussu impii Diocletiani omnia ferè desolata fuisse, refert Euseb. lib. 8. cap. 2. Nicephot. lib. 7. cap. 3. que dein ex grandi liberalitate Magni Con-

Constantini icerum extructa secundum formam Antiquorum à Diocletiano dirutorum; ut hodie Romæ etiam intuentibus appetet. Similia refert Beda de locis sanctis, fusse insigniora Templa in Syria. Similem etiam Ecclesiam Gazæ extruxisse Eudoxiam uxorem Arcadii, referunt Metaphrastes & Lippomanus tom. 5. 20. Febr. in vita S. Porphyrii. Hoc autem, ut denotarent illi militantem Ecclesiam, cuius materiale est, symbolum Christi cruci adhædere; ex cujus persona Apostolus ad Galatas cap. 2. *Christo crucifixus sum cruci.* Eandem prorsus formam Ecclesiarum, quam modò descripsimus, tam in Oriente quam in Occidente, ubique locorum observata scimus testimonio Eusebii Cæsariensi lib. 10. histor. cap. 4. & in vita Constantini, lib. 3. cap. 4. ac etiam Paulini Nolani Epist. 12. & 31. ut quoque refert Card. Baron, ad ann. 401. ubi Spondan. n. 8.

Erant etiam in dictis Ecclesiis Cubicula quædam, ut inquit idem Paulinus, *De pluribus Capellis dicimus* construi solita orationis causa, posita apud apsidem; in quorum uno assertarentur ornamenta, &c alia ad ministerium Ecclesiae pertinentia; in altero vero Libri sacri. Nec indecens visum, in eadem Ecclesia plurima construi etiam Altaria [ut objiciunt Novatores:] nam cum ea essent sepulchra Martyrum; ubicunque esset Martyr conditus, illuc Altare erigi consueverat. & in una Ecclesia de tredecim erecis Altaribus refert Gregor. Magn.lib. 5. Regist. Epist. 150. indict. 14. ueram Cardinalis Baronius ad ann. 57. ubi Spondanus n. 32.

Laicos præterea à Sacerdotibus distinctos in Sacratio, seu Capellis, ubi celebabantur cancellis intermediis, ex Concilio Agathen. can. 66. & sexta Synodo can. 44. & legitur in cap. 1. de vit. & honest. Clericis, his verbis: *Vt Laici fecerunt Altare, quando sacra mysteria celebrantur, stare vel sedere inter Clericos non presumant; sed pars illa, qua Cancellis ab Altari dividitur, tantum pfallentibus pateat Clericis: et orandum vero & commansandum Laicis & faminiis pateant Sancta Sanctorum.* Quod adeo verum est, ut non oporteat Subdiaconos licentiam habere in Sacrae Secretarium ingrediendi. Concil. Laodicensi. can. 21. relatum in distin. 23. Non oportet; & Concil. Chalcedon. act. 2. ostendit Principes Imperii, Seipsum Imperatorem, extra Cancellos stetisse; quod etiam servavit D. Ammonius in persona Theodosii Imperatoris, de quo reprehensus respondit Sanctus: *Natura Imperatores, non Sacerdotes efficit*, ut referunt Nicephorus, Sozomenus, Theodoretus, & refert Jo. Stephan. Durantes de Ritib. Eccles. lib. 1. cap. 15. n. 33.

Non solum Laici à Sacerdotibus in Ecclesia semper erant loco distincti, ut in Templo Hierosolymitano; verum & viti à mulieribus, atque à Nuptiis Virgines, se distincti etem ferme ordine & dispositione fuit in Christianorum Ecclesiis observatum. Et quævis pauperibus æque, ac cæteris pateret Ecclesia precum causa, nulla habitacionum acceptance: tamen, sicut olim in Templo ad stipem mendicandam ii per foribus stabant; ita in Ecclesiam ad elemosynam captandam nefas illis ingredi; ne facta agentibus, aut orantibus essent molesti: refert Card. Baron. ad ann. 57. ubi Spondan. n. 37.

*Dedicatio**Ecclesiastis*

Ecclesiæ consecrandi consuetudo ab ipsis Apostolis usque ad nostram manavit etatem. S. Clemens epist. 2. ad Jacobum fratrem Domini ait: *Ecclesiæ precongrua & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in singulis sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos statuere.* Can. Ecclesiæ 16. q. 7. & Can. Ecclesiæ de consecr. dist. 1. & idem Epist. 3. prohibet Missas celebrari, nisi in locis sacerdotiis, idque Apostolos à Domino accepisse, & nobis tradidisse, hæc addit; *Nos docemus, vobisque & omnibus tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.* Urbanus Papa 28. Cæcilie domum consecravit, nomine ejusdem, & illic perpetuo peraguntur sancta Domini mysteria usque in præsens, in memoriam quidem Martyris, & gloriam & laudem magni Dei. Metaphrastes in vita S. Cæciliæ. Marcellus Papa 131. Domum Lucinæ consecravit. Damas. lib. Pontific. cap. 21. Constantinus Imp. Dedicationem factæ ædis, quæ magnum martyrium dicitur. Hierosolymis celebravit. Euseb. lib. 4. de vita Constantin. cap. 40. Thodoret. lib. 1. cap. 30 & sic de cæteris.

*de Ecclesia**dedicatio-**nis Ritibus*

Consequens est, ut annexamus præmissis etiam Ritus in ipsa Ecclesia Dedicatione, seu Consecratione, ex D. Bernardo serm. 6 de dedicat. Walfredo, Amalario, & Ivone Carnotensi de reb. Eccles. serm. de Sacramentis dedicationis. Durant de Ritib. Eccles. lib. 1. cap. 24. n. 8. & ex aliis priscis Auctotoribus.

Primo igitur Aquam benedicimus, cui & Sal adhucseretur: ista enim Aqua ad quendam Baptismi imaginem circumeundo Ecclesiæ tunc exterius aspergimus; ubi more baptizatorum fieri non potest trina mersio; necesse est, ut qua possimus Sacramenti similitudine trina fiat aspersio: sal Evangelicam doctrinam denotat ad conservandam vitæ novitatem sapienter componens.

*Duodecim**Lumina-**Ria.*

Interim in circuitu dedicandæ Ecclesiæ duodecim sunt accensa Lumen, quibus significatur, quod commendanda sit Lucens Apostolica Doctrina, quæ in Ecclesiæ ædificatione unanimis, & concors sit prædicanda; & tamen quæque genus prædictorem fortitura.

Ad singulos circuitus accedit Pontifex ad ostium Basilicæ, & percussit superimolare virga pastorali, cantando Antiphonam; *Attollite portæ principes vestrae* &c. per quam virginem intelligitur potestas Sacerdotalis, quam Dominus suis Discipulis contulit: Et hæc trina percussio denotat, quod Pontifici Cœli & Terræ, & Inferi potestas cedit: & post hanc trinam percussionem Ostium aperitur; quia tali potestati pars adversa resistere non potest.

Aperto verò Ostio intrat Pontifex cum Clero & populo dicens; *Pax Domini*: quia populus, qui à Deo discordaverat per peccata, ei reconciliatur per bonorum operum exercitia. Pontifex, dum in novam Ecclesiam, eam sanctificaturus ingreditur, statim ad orationem se confert: typum eorum tenens, qui rudem populum docere incipiunt.

*Alphabeticis**descripsio.*

His completis incipit Pontifex de sinistro angulo ab Oriente scribete per pavimentum Alphabetum usque in dextrum angulum Occidentis: atque iterum à dextero angulo Orientis usque in sinistrum angulum occidentalem Basilicæ. Quid autem per Alphabetum, nisi initia & rudimenta doctrinæ sacrae intelligi conuenit? Unde Paulus

Paulus ad Hebreos 5. c. *Rursus indigetis ut vos doceamini, que sunt elementa sermonum Dei.* Quid vero per talem figuram in pavimento scriptam? nisi quia in tali schemate Crux figuratur, ut doctrinæ Evangelicæ simplices imbuendi sint, & mors Christi principaliter inseratur. Hinc Paulus 1. Corinth. cap. 2. *Non enim iudicaris me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum.* Præterea tali figura in unam Crucis Compaginem significatur utriusque populi, Hebrei & Gentilis collectio. Hinc Jacob filius Joseph benedicens Gen. 48. & cancellatis manibus effigiem Crucis faciens, dexteram manum super Ephraim junioris, sinistram supra caput Manasses majoris posuit; significans, quia populus quondam dexter in sinistrum verteretur, sinisterque in dexterum.

Deinde Pontifex ad altiora conscendit, & stans ante Altare dicit; *Deus in adjutorium meum intende &c.* Pontifex ergo, qui cum subditorum imperitia & contradictione adhuc certat, adjutorium quidem Dei postulat: *Allelia nondum cum eis plene cantat, de quorum salute nondum plenè sperat.*

Subsequitur postea benedictio *Aqua*, comixto sale, & cinere. Et Aqua quidem populum significari testatur Apocalyp. cap. 17. *Aqua, populi sunt: Sal doctrinam verbi divini signat: unde in Levit. cap. 2. præcipitur: In omni sacrificio sal offeres;* quoniam non placent Deo opera, quæ non coniunctur divina sapientia. Cinis autem memoriam significat Dominicæ Passionis, quam significabat Cinis vitulæ aspersus ad expiationem populi. Fit autem Crux ter super aquam ex sale & cinere; cum fidei divinitatis, & passionis fides additur Trinitatis. Huic ergo mixtura & vinum additur cum aqua; Quæ duo geminam naturam significant in una persona, divinitatem scilicet, & humanitatem. Hæc secunda interiorum parietum aspersio non est supervaccanea: quia quicquid in exteriori sanctificatione agitur, superstitionis est, nisi in interiori homine compleatur.

Post hæc tingit Sacerdos digitum in aqua, & facit crucem per quatuor cornua Altaris: Altare enim Ecclesiæ figuram præfert, quod per quatuor cornua distenditur, quia per quatuor mundi Cardines dilatatur; ut ostendatur omnem Ecclesiam esse mundandam à fôrdibus peccatorum per lavacrum aquæ, & fidei passionem. Inde venit ante Altare, & aspersit illud septem vicibus; quo numero significatur plenitudo Spiritus sancti; sicut etiam circumeundo Ecclesiam adspexit parietes illius, & facit hoc idem secundo, & tertio: ut ostendat, eos, qui baptizantur, non solum esse mundandos à peccato cogitationis, sed etiam locutionis & operis. Cantatur interim Psalmus 67. *Exsurgat Deus & dissipentur inimici ejus:* ut viribus destituantur, qui Sacramentis Fidei adversantur. His peractis Pontifex ad orationem se confert, petens ut omnes qui eandem dominum oraturi intraverint, exauditos se esse gaudeant; ut ostendat se omnium subditorum curam cum Paulo 2. Corinth. II. & eorum memoriam se in orationibus suis frequentare.

Completa expiacione Pontifex convertitur ad altare, incipiens Antiphonam cum Psalmo 42. & fundit quod remansit de aqua purificationis ad basin Altaris: *Quia sacerdotum est, quidquid possunt, ad utilitatem gregis sibi commissi facere,*

scil. purgationem subditorum: Quod autem vires suas excedit Domino devotissime commendare. Sic & Paulus quasi ad basin Altaris aquam fundens, Discipulos Domino commendabat dicens Act. 20. *Et nunc commendabo vos Domino, & verbo gratiae eis.*

Postea extergitur Altare linteo: linum enim de terra ortum, & magno labore ad candorem productum, Christi carnem significat de terra ortam, & per angustias passionis ad honorem resurrectionis pervenit. Sacerdos autem dum linteo Altare detegit, imitationem Dominicæ passionis auditorum mentibus imprimit: Deinde sit incensum, ut denotetur elevatio cordis per orationem ad Deum, ut psalm. 140. *Diversatur oratio mea sicut incensum in confectu tuo.*

Reliquia Reliquiae necessario requiruntur in consecratione Altarium, ex Concilio Africanderi, cano cap. *Placuit*. S. Ambros. epist. 54. 85. S. Augustinus item, 256. Apponuntur autem reliquiae Sanctorum in Altare, quod est Symbolum Christi, ut denotetur, quod scribit Apostolus ad Coloss. 4. *In eo abscondita est vita & gloria Sanctorum.* Sea quod scripsit Joann. in Apoc. c. 6. *Vidi sub Altare animas inferorum propter verbum Dei; & clamabant voce magna dicentes. Utique Domine non vndeas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Ut propterea S. Augustinus item, 21. de Sanctis: *Video quem locum Martyres apud homines mereantur; qui apud Deum sub Altari meruerunt. & idem inferius: Recte sub altari iustorum anima requiescent, quia super Altare corpus Domini offeritur: nec immerito illuc iusti vindictam sanguinis postulant, ubi enim pro peccatoribus sanguis effunditur: & S. Hieron. in Vigilantium inquit: Malefacit ergo Romanus Pontifex qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem palvisculum, offert Domino sacrificia?*

Chrismata. Præterea Pontifex ex oleo facit crucem in medio Altaris, & super quartuor vultos ejusdem; quia sancta Ecclesia prius aqua mundatur in fonte Baptismatis, & postea unctione insignitur per manus Pontificis, ut Spiritus sancti in se mereatur adventum. Chrisma etiam plenitudinem gratiae significat ex Christi humanitate, in Psalm. 44. *Vnxit te Deus Dens tuis oleo letitia pre confortibus tuis.* Quod sentit S. Cyprianus cap. 14. *Antiquitus Sacerdotes sacrabantur, & Reges: & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi solebant sacriss mysteris inebe pingue nem.* Consecrato Altari chrismantur in parietibus illæ duodecim crucis, quæ typuntur Apostolorum, qui & primicias spiritus acceperunt, & crucis mysterium populis & gentibus manifestare studuerunt.

Peraacta denique consecratione albis velaminibus cooperitur Altare; quibus & Sacramentum intelligitur novitatis, & prænunciatur; sicut & cum de Baptizatis loquereimur: Unde in psal. 29. qui intitulatur, *In dedicatione domus;* ita continetur: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi &c.* Hic planctus in gaudium vertitur, cum ad patriam, à qua nunc exulamus, peracta peregrinatione pervenitur.

His tandem atque aliis solennibus peractis, Pontifex missam celebrat ex decreto Vigili Papæ, ut in Can. de Fabrica, de Consecrat. dist. 1. quamvis ex con-

mani opinione, Missæ consecratio non sit de substantia. S. Antoninus part. 3. tit. 12. cap. 6. in princ.

Hic etiam traditur instrumentum Dotationis, & reddituum pro manutentione *Domatia* ministrorum, & cæterorum. Sanctus Chrysostom. homil. 18. in AEt. Apost. inquit: *Quasi dicta uxore, vel sponsa sic erga Ecclesiam affectus sis, donem inscribe illi; ita tibi benedictionis prædium multiplicabitur:* & habetur in cap. cum sicut, de Consecrat. & alibi.

Effet hic videridum de Altarium consecratione, & eorundem unctione, tam in veteri lege, quam Evangelica: & qui Ritus in illorum consecratione habendi: ac etiam cognoscendum de Altari portatili. De quibus vide Durantem de Ritibus Ecclesiæ lib. 1. cap. 25.

Fuit semper in usu solenniter celebrandi dedicationem, seu consecrationem *De febo* Ecclesiæ, non solum in præciso illius die, verum & singulis annis per octo con- *Dedicati-* tinuos dies; ut in decreto, can. solennitates, de consecrat. distinc. 1. Quod *onis.* etiam apud Hebræos servatum, quando consecratum, & erectum fuit Tabernacu- lum, ut in lib. Numer. cap. 7. & postea in solenni ædificio Templi per Salomonem, idemque consecratum, ut in 2. Paralipom. cap. 7. similiter in reædificatione Tem- pli, quod idem ab Esdra consecratum fuit; ut in 1. Esdræ cap. 6. & à Machabæis post restorationem iterum consecratum, 1. Machab. cap. 4. vers. 16. & Redem- ptor noster Christus, ut ostenderet quām sibi esset grata hæc solennitas, voluit ipse- met divino aspectu suo illam honorare apud Joan. cap. 10. ver 22. Quod in poste- rum semper servatum, ut de priscis Ecclesiæ fidelibus refert Eusebius lib. 9. cap. 10. his verbis: *Festivitates à nostris frequentissimè gerebantur, cum omni letitia, & exultatione, per urbes & loca singula Ecclesiæ dedicationibus decantaris.* Et in hujusmodi consecrationibus fuisse magnum Episcoporum concursum, subdit idem Auditor; *Congregabantur in unum sacerdotes, nec pigebat longe positos conve- nire, quia nullum videbatur spaciū charitatis.* Et idem ille testatur etiam in vita Magni Constantini in Consecratione Templi per ipsum Hierosolymæ extructi in Cœlio monte: ac etiam de hac eadem solennitate Nazianzenus orat. Domin. inquit: *Encanis honorandis lex verus est, eaque præclara instituta.*

Quare autem hujusmodi Templorum, Altarium, & similium absque anima. *Quare inducta* *consecra-* *tio.* inducta consecratio? Respondetur, quod post consecrationem ita Dei cultui prædicta appropriantur, ut non possint postea ad profanos, seu alias usus inservire, in Levit. cap. ultimo. *Quicquid semel fuerit consecratum Domino, Sanctum san- florum erit.* Ut etiam in Decreto, can. ligna, & can. Altaris palla, de consecrat. dist. 1. & S. Gregor. Nissen. lib. de sancto Baptismo inquit: *Altare hoc sanctum, cui affiximus, lapis est natura communis, nihil aliquid differens ab aliis crustis lapideis, ex quibus parietes nostri extrinsecuntur, & pavimenta exornantur, nisi quod Dei cul- tui consecratum & dedicatum est.* Secundò, inducta fuit consecratio, ut denotetur sanctitas requisita in his, qui tractant se recipiunt Sacramenta. Bern. serm. de Dedicat.

Eccl. *Domus ista per manus Pontificis dedicata est Domino; propter nos sine dubio, qui non solum praesentes sumus, sed & eos, qui usque in finem saeculi Domino sunt in hoc saeculo militaturi.* Tertiò, inducta consecratio propter reverentiam debitam locis sacris, & aliis similibus omnibus; ut Jacob è somno surgens post visionem scale, ait Gen. 28. *Quam terribilis est locus iste: vere non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli.* Et Deus admōnens Moysen in visione Rubi Exod. 3. dixit: *Solve calceamenta de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Et in Levitico cap. 26. Praecepit Deus, ut cum timore, & reverentia sint ante Tabernaculum, ibi. *Pavete ad sanctuarium meum.* Quartò, processit consecratio Ecclesiarum, ut Dæmones inde expellantur; Refert D. Gregor. in Dialogis, ut in Decreto Cau. Arianorum, de consecrat. dist. I. Demum Dedicatio, seu Consecratio Ecclesiarum præcipue inducta, ut orationes quæ in illis fiant, facilius exaudiantur; ut ex D. Ambr. in lib. de Exorand. Virgin. & Rex Salomon Deum de hoc exoravit, 3. lib. Reg. cap. 8. his verbis: *Resifice adorationem servi tui, & ad preces ejus, ut sint oculi tui aperi nocte, ac die super domum, de qua dixisti: Et erit nomen meum ibi, ut exaudiatis deprecationem servi tui, & populi tui Israël, quodcumque oraverint in loco isto; & exaudiens in loco habitaculi tui in celo;* & cum exaudieris, propitius eris: ut plenè exaudivit Deus orationem 2. Paralip. cap. 7. his verbis; *Oculi mei erunt aperi, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit: elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.* Quod multò m̄ius verificatur in Ecclesiis legis Evangelicæ adumbratis à Templo Salomonis; quoniam in hoc idem Christus in Eucaristico Sacramento semper realiter permanebit, ut ipse testatur per Matth. cap. 8. *Ecce ego vobis sum usque ad consummationem saeculi.* Quod etiam de sacratissima ejus humanitate & corpore sub speciebus panis & vini, exponunt Chrysost. homil. 91. in Matth. Prosper, primo de vocat. Gent. & Beda in Matth. & ali⁹ plurimi.

Quam verò necessaria sit Ecclesiarum seu Altarium consecratio; nobis præter cetera demonstratur ex cœlesti visu, & miraculo patrato; cum S. Apostolus Petrus cuidam Presbytero imperasset, ut Innocentio III. Romano Pontif. significaret, quod in sua Basilica plura altaria consecrarentur, in quibus dislocatis divina mysteria celebrabantur, ut ex annalibus Ecclesiasticis tom. 13. auctore Odorico Rainaldo anno 1598. n. 18.

Quare pergitat Deus Templa ejus sancto cultui dicata, ubi adorant, & colitur, sint aliquando ab inimicis & rebellibus deturpata, & diruta? & propterea contristatus Elias 3. Reg. cap. 19. Petivit anima sua, ut moreretur: quoniam ut inquit; Altaria tua destruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt. & sanctus David pariter admiratur in Psalm. 73. Ut quid repulisti in finem, iratus es furor tuus super oves pascae riae? Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.

Inter alias, quæ in hoc adducuntur rationes, hæc una est: ut Fides credibilium exer-

exerceatur; sicuti permisit Deus in Ecclesia sancta sua, ut à Tyrannis persequerentur, & occiderentur Martyres, qui viva Dei templa erant, i. Corinth. 3. *Templum Dei estis vos.* Secundo hoc etiam evenit, ut peccatores & transgressores Divinæ legis terreatur: quoniam si propriæ domui non parcitur; nec aliis eo minus: sanctus Petrus epist. 1. cap. 4. *Tempus est, ut judicium incipiat à domo Dei:* si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt?

Sed potissimum Ecclesiarum desolationem permittit Deus propter scelera Ecclesiastorium: Oleas cap. 9. *Propter malitiam ad inventionum eorum de domo mea ejiciam eos;* Quorum avaritia est magna, de qua Apost. 1. Timoth. cap. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas;* quam quidam appetentes erraverunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis: ut per Prophetam fuit indicatum psalm. 18. *Si me non fuerint dominati,* tunc immaculatus ero: sicuti ex amore proprio hoc etiam procedit: ad Philipp. cap. 2. *Omnes querunt qua sua sunt, non qua* *ESV CHRISTI.* Et ex hoc propter peccata sacerdotum filiorum Heli, Arca à Philistæis capta i. Reg. cap. 3. & 4. & refert Ruffinus historicus plurimis exemplis, quod propter defectus & peccata ministrantium Ecclesiis, fuerint perfæpe illæ dirutæ & desolatae: versa uirem vice prudens zelus, & sollicitudo eorundem ministrorum servat, & auget divinum cultum: sicuti propter Oniæ summi Pontificis zelum & pietatem, fuit ab omnibus in veneratione habitum Templum Hierosolymitanum, & legitur 2. Mach. cap. 3. *Ut ipsi Reges & Principes locum summo honore dignum ducerent,* & *Templum maximis muneribus illustrarent: ita ut Seleucus Asia Rex de redditibus suis vestraret omnes sumptus ministerium sacrificiorum pertinentes.*

Accedunt quoque Laiorum populorum scelera, ut à Turcis & Hæreticis Filium Catholicorum Templa desolentur: & hoc Salomoni minatus est Deus, i. Paralip. cap. 7. ibi: *Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas & trapezamea, & servieritis Diis alienis;* evelam vos de domo mea, quam dedi vobis; *& domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, proieciam à facie mea, & tradam eam à parabolam,* & in exemplum cunctis populis: & domus ista erit in proverbium universis transuentibus, & dicent stupentes: *Quare fecit Dominus sic terra huic, & terra huic?* & subditationem; *Quia dereliquerunt Dominum Deum,* & apprehenderunt Deos alienos, & adoraverunt, & coluerunt eos: idcirco venerunt super us univerfa bec mala.

Et hæc nimium postmodum adimpta fuere, cum decursu temporis Chaldæi lib Nabucodonosore crudelissime deprædati sunt, incenderunt & desolarunt Hierosolymam, & insigne Templum; ut legitur in lib. 2. Paralip. cap. 36. Similia etest in ea scelera propter peccata populorum perpetrata leguntur ab impio Aniocho in eodem Hierosolymæ Templo, à Zorobabele iterum extructo; ut in Machab. cap. 4. ubi ratio per Spiritum sanctum adducitur: *Non propter locum enim, sed propter gentem locum Deus elegit;* ideoque & ipse locus particeps factus est populus malorum. Unde cum ex loco sacro amplius Dei honor non resulareret propter scelera hominum; meritò desolationem ejusdem permisit Deus. Similiter apud

apud Ezechiem cap. 8. & 9. cùm ostendisset Deus abominationes, quæ fiebant in Templo, præcepit ministris, ut occiderentur omnes, & à Sanctuario inciperent: subtrahens ex hoc justitia Dei à populis & fidelibus auxilia ad eorum salutem opportuna, quibus temerè abusi sunt, ut refert Optatus Melevit, lib. 6. contra Patmenionem, ibi: *Cur vota hominum cum ipsis Altaribus confregisti? illic ad aves Dei ascendere populi solebat oratio; cur concidisti precibus usam, & ne ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet? impia manu quomodo scalam subducere laboratis?* Ad hanc miseram redacti erant conditionem infelices Fideles, qui hodie sub Turcarum & Hæreticorum imperio misere serviunt; ut de Anglia, Hungaria, & Germania inferiori & superiori, cum similibus; ubi elapsis saeculis floruit Sanctorum numerus una cum sacro Ecclesiæ cultu; & ibi hodie vix scintilla remansit Catholicæ Religionis, saltem in proposito; ut de his ego oculatus sum Testis. Quæ & quot passa sunt mala saeculis præteritis Italæ templa ab Alanis, Herulis, Gothis, Longobardis, & aliis Barbaris Nationibus, propter enormia ejusdem Italæ sceleris; testes adhuc sunt vastationes in urbe; ut etiam est recens memoria Borbonice obsidionis, & Templorum desolationis Clemente VII. summo Pontifice sedente, magno Ecclesiasticorum, & Romæ pudore; ut propterea libeat hodie Italæ, & alteri cuique Catholicæ Regioni exelamare cum Propheta Jeremia cap. 7. *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes: Templum Domini: quia non proderit vobis. Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego sum, ego vidi, dicit Dominus.* Non pepercit Deus Hierosolymæ Templo, nec aliis provinciis hodie ab Hæresibus obsecratis; nec minus certè indulget his, qui in peccatis adhuc perseverant. Subsequitur idem Jeremias loco citato his verbis: *Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum à principio: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel;* & quæ sequuntur. Ut etiam ipse Christus apud Matth. cap. 26. minatur; *Ecce relinquetur domus vestra deserita.* Nec Angeli, seu Sancti tutelares, precibus suis divinam justitiam procrastinabunt: sic Deus Jeremias, ut in cap. 14. indicavit: *Noli orare pro populo isto in bonum: cum jejunaverint, non exaudiām preces eorum; & si obtulerint holocausta & victimas, non suscipiam ea, & infra cap. 15. Sistenterint coram me Moyses & Samuel, non est mens mea ad populum istum.* & S. Chrysostomus in Matth. *Si Moyses, Samuel, si Ezechiel, si Abraham pro nobis in vitiis permanentibus Deum deprecentur; non tamen illorum oratione placabitur.*

Prophanantes pueri. Summo jure igitur, quamvis permittat Deus prophanari, & desolari Templo & Altaria, non tamen impunitos relinquunt tales prophanatores; & quoad animam inferni pœnis, & in hac vita plutinis modis: inquit Apostolus 1. Cor. cap. 3. *Siquis Templum violaverit, differdet illum Deus.* Similia etenim prophanantium scelerata & qualia sunt impietati eorum, qui Christum crucifixerunt ad Hebr. 6. *Rursus crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, & ostentui habentes;* Novis nimurum post tot pænaliis sceleribus iterum iterumque crucifigentes. Optatus Melevitanus contra Patmen. cap. 3. *Quid est tam sacrilegum, quam Altaria Dei frangere, rader,*

R I T I B U S.

177

videt. Et remouere; in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt? Hoc modo Iudeos estis imitati; illi injecerunt manus Christi in Crucem: à vobis percussus est in Altari. Eipropterea minatur Deus Chaldaeis, Babylonii, & Principi eorum Nabucodonosori, quod deprædati fuerint, & combusserint sanctum Templum Salomonis; ut per Jeremiam cap. 50. & 51. & apud Danielem cap. 4. Tibi dicitur Nabucodonosor Rex: Regnum tuum transfibit à te, & ab hominibus ejicente te, & cum feris, & bestias erhaberat te tua. Et infra: Fœnum ut bos comedis; & rore Cœls corpus ejus infelix est.

Nec minus infelix fuit exitus Antiochi post depræ datum Hierosolymæ Templum; cùm in Persiam reversus è curru cadens, omnia ejus ossa, & intestina confracta fuere; ex quibus fœtor magnus, & copia verium scaturiebant: aliis & sibi molestis, in se reversus moriens, querebat à Deo misericordiam, inquiens, ut in 2. Machab. cap. 9. *Reminiscor malorum, qua feci in Hierusalem.* Et infra sacer Textus: *Orabat autem fœlestus ille Dominum; & non est misericordiam consequens.*

Similiter impius Imperator Diocletianus, propter desolata fidelium Tempora, coactus deserere Imperium, & vitam privatam ducere usque ad annum undecimum regni Magni Constantini; permittente hoc Deo, ut videaret infelix ille Christianam Religionem non depressam, sed elevatam; & à semetipso ille cruciaretur; ut in Psalm. iii. *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet; desiderium peccatorum peribit:* Ac deinceps cæcus intellectu propter dementiam, ac etiam oculis corporeis, contumis doloribus, viscerum convulsionibus, ac fœtidus, mæcre sibi mortem præparavit; ut in perpetuum cruciaretur in Inferno; ex Zoroastre, & Cedreno.

Non minora fuere flagella, quæ passi sunt duo impii Juliani, ambo propter diuersas Ecclesiæ, & Martyres occisos: quorum primus Patrius Apostata, & Præses in Oriente, crudelissimis viscerum doloribus ex ore proprio excrementa fætida evomens, ac deinceps miserrime oblitus absque pœnitentia, quamvis à religiosa uxore illi suggesteretur. Alter vero Julianus idem Apostata & Imperator, à proprio exercitu circumdatus, ab ultrice & potenti Deimanu, non autem humana ultione, lancea tenuis, summo dolore & ira percitus contra Christum, collecto suis manibus propria sanguine respiciens Cœlum dixit: *Vicisti Galilee:* Hæc latè referunt Theodosius, Socrates, Sozomenus, & alii.

Sed istis & similibus pressuris non minores fuerunt, quibus concussa fuit Ecclesia, post Tyrannos redditæ Ecclesiæ pace; cum tot tantique insurrexerint Hæretici, qui eam omnibus modis turpiter lacerarunt: ut Petri navicula in mari quamvis periclitari: non tamen perierit. Hinc S. Leo: *Non minicur persequitionibus Ecclesia, sed augetur: & Dominicus ager segete ditiore vestigia, dum grana que casatae singula, multiplicatae nascentur.* Nunquam hoc melius intelligitur, quam cum persequitoris gladius sevit, dum furius tyrannus, insultat carnifex, purpuratur securis, debacchantur bestiæ, cluent flammæ, circumaguntur rotæ, stringuntur fortes, natant tartagine sanguine: tunc crescit terris, cœlisque Ecclesia. Net

DE VETER. SACR. CHRIST.

unquam magnus fuisset Martyr, nisi tormenta fecissent magnum, nisi præcessissent dedecorationes, nisi inimica manus è parvo fecisset magnum. Bene D. Hilarius lib. 7. de Trinit. *Ecclesia sancta, dum persecutionem patitur, floret; dum opprimitur, crescit; dum contemnitur, proficit; dum leditur, vincit; dum arguitur, intelligit; tunc stat, cum superari videtur.*

Timeant tamen, & contremiscant, qui sic Deum ad iracundiam provocarunt dum Ecclesiam ejusdem sponsam impiis corum conatibus contaminarunt: & penitentiam iidem agentes recordentur, quod Deus non irritetur; & horrendum est incidere in manus Dei viventis. Et quamvis aliquando Deus videatur dissimilare poenam: nihilominus tarditatem supplicii poenæ gravitate compensat. Etenim, ut legitur 2. Machab. cap. 6. *Multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere; magni beneficii est indicium.*

Confitebitur quilibet ex prædictis, rationabile esse, distinguere sacra loca à prophanis: quod Deo dicatum est, ab eo quod communiter omnibus est destinatum; Ecclesiæ ab Aulis; Nisi velimus miscere sacra prophanis, & ea quæ sunt Hierusalem, Belial.

C A P. XXXIV.

De Supellectibus sacrorum Templorum.

Expletis quæ in proposito de Ecclesiis occurrerant, subsequuntur, quæ de Supellectibus earundem ad Dei cultum, & Sacramentorum administrationem exercendam erunt dicenda. Excitant hæc ad contemplanda cœlestia, & benedicendum Deum. Etenim homo ex corpore & anima compactus, in sensibilibus intelligibilia percipit, ut inquit S. Gregor. *Ex his quæ nostre animus, surgit ad imaginis, quæ non nover. Et Aristot. in 2. de Anima text. 29. Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.* Et propterea ex hujusmodi sensibilibus ornamentis exultabat Iudaicus populus, ut legitur apud Machab. lib. 1. cap. 4. *Ornauerunt faciem Temporis auris; & facta est laetitia magna in populo.*

Præterea, hujusmodi Supellectilia constructio, cum sit actus latræ, perinde ac ædificare Ecclesiæ ipsas, ex D. Augustin. b. 3. contr. ferm. Arian. & l. 1. contra Marcion. Quoniam hæc pariter omnia ad eundem Dei cultum sunt directa, cuius Majestatem Cœli non capiunt. Et propterea obstupefens Salomon 2. Paralip. cap. 2. inquit: *Quis enim poterit prevalere, ut ei adficiam dignam domum; si Cœli & Cœli Calorum capere cura nequeunt? Quantus ego sum, ut possim ei adficiare Domum?* Quod etiam jam ante induxerat sanctum David, ut congereret tot metallæ, tot lapides, & thesauros immensos ad ædificium Templi, & supellectilia ejusdem; ut ille dixerit ad Prophetam Nathan, 2 Reg. cap. 7. *Videt quod ego habitem in domo Cedrina; Arca autem Domini posita est in medio pollitus.* Necesse est, ut congrue decoretur locus, in quo realiter Christus sub sanctissima Eucharistia existit, non autem Arca; cuius hæc umbra erat. Hinc S. Felix Pont. & Martyr epist. ad omnes Episc. inquit:

inquit: *Sic Iudei, qui umbra legis deferviebant &c. Quibus verbis pars fallax est gratia, & veritas per Jesum Christum data: Templa Domini edificare, & quanta cum diligenter ornare convenie?* Quin imo eò maximè illustrandæ Ecclesiæ novi Testamenti, quam Templum veteris, ut per Isaiam cap. 60. ibi: *Domum Majestatis mea glorificabo, & pro ore afferam aurum, & pro ferro afferam argentum.* Et propterea à Joanne visa illa Civitas sancta, figura Ecclesiæ hujus novi Testamenti, ut in Apocal. cap. 21. *Vidi Civitatem sanctam Hierusalem novam descendentem de Cœlo à Deo sicut floram ornatam viro suo.*

Tamen, quamvis nobilia Supelletilia maximè conferant ad honorem Majestatis; non tamen absolute sunt ad id necessaria. S. Acacius apud Surium lib. 3. *Dens noster non eget discis, nec calicibus aureis: quia non manducas neque bibies.* Praferuntur præterea externis Ecclesiæ ornamentis internæ ministrantium & fidelium virtutes; ut in Genes. cap. 4. *Respxit Deus ad Abel; & dein secundario, Ad manuera epius.* & in Psalm. 92. *Domum tuam Domine decet sanctificando.* Hinc ad populum Hebræorum Dei præcepta contemnentem exclamat Jerem. cap. 7. *Notice considerare in verbis mendacis, dicentes Templum Domini est.* Quæ verba exponens S. Hieron. ait: *Præcepis nobis hodie, qui videmur in Ecclesia constiui, ne fiduciam habeamus in edificiorum splendore, auratis laqueariis, & vestitis parietibus, marmororum crustis.* Quod ferè idem repetit Hieron. ad Nepotianum scribens.

Exoritur quæstio inter Doctores agitata; tempe, quando concurrit simul necessitas supelleciliū Ecclesiæ, ac pauperum: *Quis eorum præferendus? & R. e-
bonyus.* spondetur primo, quod si necessitas pauperum sit moraliter magna cum periculo mortalitatis peccati; ut in mulieribus, quæ propter necessitatem prostituuntur, vel similibus: Tunc pauperes præferuntur. Chrysost. homil. 81. in cap. 26. Matthæi. *Qua-
nam similes est, quod mensa sit aureis calicibus plena; ipse vero pauper fame dispergit;* præfere S. Bernard. ad Abbatem Guilelmum. *O vanitas vanitatum! Fulget Ecclesia in paro-
tibus, & egredit in pauperibus: suos lapides induit astro, & suos filios nudos deferit!* Et idem Hieron. Epist. 8. ad Demetriadem, & 12. ad Gaudentium. Ratio prædictorum, quoniam de pauperibus inquit Apost. 2. Corinth. cap. 14. *Templum Dei estis uos.* Sicut etiam Osea cap. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium:* Et sic declarat D Ambros. 2. Offic. cap. 28. *Melius fuerat si uasa viventium servares, quam metallorum;
aurum Sacra menta non querunt; ornatus Sacramentorum redempcio-
rum est.*

Secundo respondeatur, quod dum pauperes sufficienter juxta ipsorum conditionem vivunt, nec urgentem jam dictam habent necessitatem; tunc præferendus ornatus supelleciliū in Ecclesiæ splendidus & abundans; ut post alios communiter refert Cardin. Bellarmin. de cultu Sanct. lib. 5. *Etratio est patens: Quoniam Dei Ma-
jestas, ejusque cultus præferendus est homini.* Hinc Christus maxime sibi complacuit in pia & affectuosa uenctione sibi facta à ferventi Magdalena, præbens detracto-ribus non esse hanc postponendam mendicis, ut apud Marcum 14. *Bonum opus ope-
rare est in me.* Quod hic exponitur à Theophilacto: *Confundantur hoc loco, qui
pauperes*

*panperes Christi preferunt. Audient quomodo Christus preferat sui curiam panperam
Qui igitur abstulerit discum pretiosum, & cogit ut Corpus Christi in uiliori ponatur, pre-
tescens scidet et panperes, scilicet cuius partis sit.*

*Deicul-
sui etiam prophana dicantur.* Complacet sibi Deus, quod consecrentur divino ejus cultui etiam ea, quae
prophanos usus servierunt; sicuti de Hebreis legitur in Exod. cap. 12. Quod iu-
bente Deo detulerunt secum ex Egypto vasa aurea, argentea, & vestes preciosas &
gyptiorum, quae postea ad usus sacrorum Rituum veri Dei adaptarunt; ut legitur in
Sapientia cap. 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum, & decantarunt laudem tuam Domi-
ne: & in usum Tabernaculi pro sacrificiis, & indumentis sacerdotali bus onnes, &
maxime mulieres, sponte, & cum gaudio aurum, argentum & preciosula quaque offe-
rebat, ut in Exod. cap. 35. & tam copiosa erat oblatio, quae supererat, sicut in Exod.
cap. 36. Unde Artifices venire compulsi dixerunt Moysi; Plus offert populus quam suffi-
citur est. Qussit ergo Moyses praconis voce cantari; ne vir, nec mulier quoquam offe-
ret in opere Sanctuarium; si que cessarum est a munerialibus offerendis, eo quod oblate suffi-
cient, & superabundarent. Esdras similiter lib. 2. cap. 8. & lib. 3. cap. 7. scribit de
donariis hujusmodi a populo, & Principibus collatis in restorationem Templo-
rum, & vestium sacerdotialium ad cultum veri Dei. Dum parabat Re David
Thefauros illos magnos in aedificium & ornatum Templi, refert facer text. 1. Paralip.
cap. 29. *Apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt eos in thefauros domini Domini.* Eodem religioso affectu pii Duces, & milites Hebrei sacrabant divino cul-
tui spolia ex victoriis acquisita post devictos Madianitas; & dixerunt Moysi, in
Numer. cap. 31. *Offerimus in donarius Domini singuli, quod inspreda auri precia
invenire, per scelides & armillas, annulos, & dextralia, & murenas, Nec uni-
gendum, praefata omnia in profanos usus; quin imo Egyptiorum Idololatrie, non
inseruisse; nec minus grata ex hoc postea fuerunt ad pios & religiosos Templo-
usus sacra.**

Prisci & recentiores Hæretici; quamvis sacra vasa, & alia supellecula Exde-
fæ Catholicæ varie rapuerint, & combusserint; ut de Arianis, Donatistis, Albigens-
ibus, & aliis, S. Athanasius in vita S. Antonii, Chrysostomus in Babyla, Optatus Melo-
vitanus lib. 6. Æneas Sylvius de Boemis cap. 38. Illis tamen abominabilior fuit Julianus
Patrus Apostata, qui ingressus Sacramentum, ex utensilibus pretiosis, quæ Constantinus & Constantius Ecclesiæ donaverant, ut refert Theodoret. lib. 3. hystor. cap. 13
irridendo ille dixit: *Ecce quam sumptuosissimæ vasæ filio Marie ministratur.*

*Vasis pro-
tissa.* At vero apud fideles Catholicos religiosa pietas, & magnificentia semper es-
splenduit; cum in hoc potissimum Principes & inferiores studuerint; ut ex Annali-
bus Ecclesiasticis passim est videre.

Quam vero pretiosa essent præfata sacra vasa, quæ offerebantur in ministerium
Dei; Damasus in Pontificali scribit. *Sixtus confiterit ut ministeria, sive vasæ sacrae
non rangoventur, nisi a ministeriis sacrae.* Urbanus fecit ministeria omnia sacrae argen-
teæ, Pacemque argenteam 23. apposuit. Sylvester donavit Ecclesia Romana patrum e-
genecam ponsanem libras viiginti ex dono Augusti Constantini. Donavit autem & pri-
plus

phos argenteos duos, qui pensarunt singuli libras duas: Calices ministrales quinque: patenam argenteam chrismalem auro clausam pensantem libras quinque. Et de prædictis vasis pretiosis refert etiam Prudentius in vita S. Laurentii.

Plurima sunt sacrarum ædium vasa & ornamenta, ut scyphi, metretæ, hydriæ, phialæ, pugillares, & alia, quæ enumerat, & interpretatur Onuphrius in Interpretatione vocum obscurarum Ecclesiasticarum. Eorum frequens mentio apud Damasum in Pontificali, & apud Bibliothecarium, & apud Onuphrium: quæ omnia splendore fulgebant & venerabantur à Christianis. S. Chrysostom. homil. 3. ad Ephesios, & 61. ad populum Antiochenum. *Quia per spicis vasorum venerandam illam suppellem, sic undique terram, aquis perfusam, & tanto splendore resplendentem. Atque iis par est nobis animas esse puriores, sanctiores, & virtutum ornamenti splendidiores.* Item S. August. in Psalm. 113. Conc. 2. *Sed enim & nos pleraque instrumenta, & vasa ex humectemodi materia, vel metallo habemus in usu celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur, in ejus honore, cui pro salute nostra inde servit: & postea; Nunquid eis supplicamus, quia per ea supplicemus Deo?*

Quòd autem secularibus prohibitum esset tangere prædicta sacra vasa: Hoc idem præcepit Isaias cap. 52. vers. II. his verbis: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et in Concilio Laodicensi Can. 21. *Non oportet Subdiaconos licentiam habere in sacrarium ingredi, & contingere vasa Dominica.* Et in Concilio Romano II. sub Sylvistro Can. 9. *Nullus Lector, vel Ostiarius sacra vasa contingat.* Et Concilium Agathense cap. 66. *Non oportet insacratos ministros licentiam habere in sacrarium ingredi, & contingere vasa Dominica.*

Refert S. Chrysostom. orat. in Babylam Martyrem, quòd Julianus prædictus, eo quia ausus fuit arripere, & manibus propriis contrectare sacra Ecclesiæ vasa, caue interram projicere; statim illius verenda corrupta vermiculos generarunt; ita ut morbum divinitus illatum fuisse constaret.

Gregor. Nazianz. orat. 15. ad Arianos de se ipso inquit: *Quæ vasa ministerio sacro destinata, nec vulgi manibus attricanda, iniquorum manibus dedisti? nempe vel Nabzarda Coquorum Principi, vel Baldazaro, qui male in sanctis poculis per baccharius isti, que adeo dignas amentiae sue poenæ persolvit.*

Et D. Ambros. 2. offic. cap. 27. inquit: *In necessitate pro redimendis captivis vasa Ecclesia etiam initia confingere, conflare, vendere licet: opus est, ut de Ecclesia mystici poculi forma non exeat; ne ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur.*

Si sacra Ecclesiæ vasa conculcare impium est, ut diximus; non minus peccatum tristis, si quis animabus sibi subjectis, (quæ vasa Dei sunt) debitum non præstabit auxilium: scriptum namque est apud Isaiam cap. 52. *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Unde in proposito D. Greg. lib. 1. Reg. cap. 24 inquit: *Domini vasa ferunt, qui proximorum animas ad interna sacrificia perducendas, in conversationis suæ exemplo suscipiunt. Apud semetipsum ergo quantum debeat mundari, conspiciat: qui ad aeternitatem templum vasa viventia in sinu propria conversationis portat.*

Dicendum aliquid esset magis præcise de supellecilibus, quæ ordinantur pro administrando decenter sacramento Baptismatis; nempe de Baptisterio, & similibus: Quoniam Baptismus est janua aliorum Sacramentorum, & ordine temporis & naturæ alia præcedit. Verum cum de his supra in cap. 5. de Baptismo satis dictum, et modo repetere non expedit.

Et post Baptismi supellecilia, quo redditur homo capax aliorum Sacramentorum, subsequitur de his supellecilibus etiam referre, quæ per excellentiam, & perfectionem finis, ad quem destinantur, debent aliis præferri; ut hæc, quæ immediate inserviunt persona Divina Christi in sacrosancto Missæ sacrificio. At de his etiam multa diximus supra in cap. 8. & 9. *De Cœna Eucharistica*, ubi de Apparatu mensi Christi; Dum maximè sit mentio de calice Christi, ut etiam in cap. II. & 19.

Patenæ subsequuntur Calicibus; sic dictæ, eo quia patent in superficie: Isidorus lib. 20. Originum cap. 4. Inserviunt ad portandam Hostiam consecrandam; & post consecratam, ad transferendam illam ex Corporali. Conflantur ex eadem materia, sicut Calices. Cap. Ut vasa, de consecrat. distinct. I. & propterea quando in usu erant Calices vitrei; sic etiam similes erant Patenæ: VValfrid. de reb. Eccles. cap. 14. Quod postea immutatum fuit in Concilio Triburiensi cap. 9. Verum longe ante dictum Concilium Patenæ erant etiam ex auro & argento. Urbanus XVIII. Papa fecit ministeria sacra omnia, & Patenæ argenteas 25. ex Damaso in Pontificali cap. 28. & idem Damasus etiam in Sylvestro. Patenarum usus in Ecclesia primitiva in celebratione Missæ institutus in hunc usque diem perseverat. Illud interest, ait Onuphrius, quod hodie parvæ, antiquitus magnæ erant ex auro & argento ponderantes. XV. & XXX. librarum, ut eo eodem Damaso: & diximus in cap. II. *De Calicis usu*.

In libro, qui *Ordo Romanus* inscribitur, refertur consecratio Patenæ, ejusque consecratio in Chrismate peragendo. Quoniam Calices & Patenæ immediate leviant sacrosancto Missæ sacrificio; ideo ab Episcopis sacra unctione consecrantur: ut in Romano Pontificali &c. Nam quamvis illa non habeant qualitatem recipiendi gratiam, consequuntur tamen virtutem supernaturalem, per quam redduntur habilia ad divinum cultum; ut ex D. Thom. part. 3. quæst. 83. art. 3. ad 3. Et ita Deus præcepit Moysi Exod. cap. 40. *Affumpro Unctionis oleo unges Tabernaculum cum vasibus suis, ut sanctificantur, &c.*

Custodia. Fuit quoque antiquitus semper in usu aliud vas, *Custodia*, seu *Pixis* communiter nuncupatum: quoniam in ipso custodiuntur particulæ consecratæ ad communicandos fideles; ne quæ putredo in Sacrario inveniatur. Clemens lib. 8. constit. Apostol. cap. 12. *Sumant Diaconi reliquias, & inferant in tabernaculum.* Et Leo Papa ad Michaelem Imp. scribit, Jerosolymis Eucharistiam in pixide pro advenis, ad & quotidie eam sumere volentibus asservari solitam. Et in lib. Pontificali Symmachum Papam altaribus duatum Basilicarum SS. Andreæ, & Sylvestri argentea Ciboria destinans, quæ quidem Vascula in Sacramenti hujus conservationem habebantur. Loquitur de istis Synodus Turonensis, relata à Buccardo, l. 5. cap. 9. his verbis:

Onus

Dominis Presbyter habeat pax idem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Domini diligenter recordatur, ad viaticum recedentibus à seculo. Et infra: Semperque sit suorum altare observata, propter mures, & nefaros homines; & de septimo in septimum diem rueretur: ne forte dies servata mucida fiat. Et in Concil. Lateran. sub Innocentio III. ap. 20. statutum, utin cunctis Ecclesiis Eucharistia sub fideli custodia clavibus adibitis, conservaretur, ut in c. i. de Custod. Eucharist. & in Canon. si per negligenciam, & in Can. Qui bene, de Consecrat. dist. 2. Dicebantur hujusmodi custodiz *Papophoria*; ut ex S. Clemente lib. 8. constit. Apost. cap. 13 & lib. 2. cap. 57. Durantes le Ritib. Eccles. lib. 1. cap. 10. n. 8. Appellatur item *Ciborium* à Chrys. homil. 42. in 1&t. Apostol. sicut etiam *Columba* nuncupatur ab Amphiliocchio in vita S. Basillii: & ioc quare? Nos diximus supra in cap. 30.

Sub hoc Custodiz nomine comprehenditur aliud vas forma orbiculari, seu varva Turris, quo sacro sanctum Eucharistiz Sacramentum in publicis Orationibus exponitur supra Altare. De hoc loquitur Gregor. Turonens. lib. 1. de Gloria Marryrum cap. 86. *Accepta Turre Diaconus, in qua Mysterium Dominici Corporis habetur, ferre capit; ingressusque Templum, eam Altari supponit*: Et de simili Turre tiam loquitur Card. Baron. ad ann. 570. Quam ex auro satis speciosam construere fecerit Felix Episcopus Bituricensis. Eucharistiam dormum deferendi consuetudo ut mox fuit tempore persecutionum) fuit antiquata. Durant de Ritib. Eccles. lib. 1. cap. 16. num. 12.

Corporale quoque fuit in usu apud Priscos fideles ex lino purissimo, cui in Altare extenso superimponitur Calix & Hostia, ante & post consecrationem; ita Alcuinus de Divinis officiis. cap. de celebrat. Missæ: sub quo nomine comprehenditur etiam illud parvum linteolum, quo Calix cooperitur, *Anima nuncupatum*; quoniam induitur sub altero majore, quasi Anima in corpore: Innocentius de Mysterio Missæ lib. 2. cap. 56. Corporalia nuncupantur *Palle*. Can. Altaria. Can. Cum nemo, de Consecr. distinct. 1. S. Clemens epist. 2. ad Jacobum fratrem Domini: sic dicta à etbo *Pallio*, id est cooperire, quasi quod cooperiant sanctum Missæ sacrificium; ut vult Guilielmus Durantes. Nec possunt hujusmodi Lintea Missa inservire nisi ex lino confecta, non autem ex serico, seu ex alia materia, ut ex Concilio Rheinensi ap. 3. relato per Buccard. lib. 3. decret. cap. 99. *Corporale, supra quod sacra oblatione molatur, ex mundissimo & purissimo linteo fit, nec in eo alterius generis materia pretior, aut vilior miscetur*. Institutio horum Corporalium ascribitur summis Pontificibus Eusebio & Sylvestro I. ut per Gratianum in Can. Consulto, de Consecrat. istinc. 1. Cujus Canonis haec sunt verba: *Consulto omnium statuimus, ut sacrificium Altaris non in serico, aut riente paucum quisquam celebrare presumat; sed in purentio ab Episcopo confessato, terreno scilicet lino procreato arque contexto*. Cujus rationem reddit: *Sicut Corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea & munda secundum est*. Eandem rationem, quare ex lino confiantur Corporalia? adducunt eda in cap. 14. Marti, & 19. Lucre, ac etiam Isidorus Pelusiotib. 1. cap. 123. Ruris ex dicto Corporali, seu syndone admonentur Sacerdotes, Ministri & populus, ut sicut

sicut illud linteum castigatum est ab omni naturali viriditate, & humore, ita sit mens offerentium ab omni carnali cupiditate: & sicut illud nitet suo splendore, ita intentio offerentium simplicitate niteat coram Deo. Ita Amalarius lib. 3. de Ecclesiast. off. cap. 19. & Alcuinus d. cap. de celebrat. Missæ. Et sicut linum per multos sudores pervenit ad candorem; ita Christus multis affectus passionibus, migravit ex hoc saeculo, & ad candorem Resurrectionis & Immortalitatis perducens est. Similiter qui Corpus Christi in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores debet se reddere nitidum & candidum. Ita Duranus de Ritibus Eccles. lib. 1. cap. 12. num. 5. & 6. Addit Innocent. in cap. 36. lib. 2. de myster. Missæ, quod Corporale majus, sicut denotat maiorem syndonem, qua Corpus Domini fuit involutum; sic etiam parvum Corporale (*Amen dictum*) denotat sudarium superimpositum Capiti Christi, ut viderunt Apostoli, & notavit Joann. cap. 20. *Et vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat supra caput ejus separatim involutum in unum locum.* Quod idem refert Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 2. cap. 23. Et hæc de Corporali.

Fuerunt etiam semper in usu in Ecclesia *Linteamina*, quæ extenduntur super Altaria in plana superficie, ubi sacrum offertur sacrificium; ut quoque solita fuere *Pallia*, quibus cœperitur pars anterior Altarum, quæ populo primum appetat.

Linteamina quoad materiam ex lino seu simili: munda & alba debentesse, ex Amalario lib. 3 de offic. Eccles. ut denotetur puritas, qua sit accedendum ad Altare; & sic declarat Concilium Rhemensis relatum à Buccardo cap. 97. *Altaria, in quibus Corpus Dominicum consecratur, sanguisque ejus haeritum, cum omni veneratione honoranda sunt, & mundissimis linteis & palliis cooperienda.* Idem scribit Optatus Melanct. lib. 6. contra Parmen. *Quis enim fidelium nescit, ipsa ligna Altaris linteamine cooperiri?* Et infra, laudans diligentiam quarundam mulierum, subdit: *Extenditis Pallias; has purificare properatis; lavatis procul dubio Pallias.* Etenim hoc nominis ficti Corporalia, sic etiam linteamina Altaris nuncupantur. Clemens Epist. 2. ad Jacobum fratrem Domini, in Can. Nemo, de consecrat. distinct. 1. *In linteo nemo per ignorantiam Clericus mortuum obvolvendum credat pallia, que fuit in Altari.* Et Concilium Lateranense cap. 19. reprehendens linteaminum immunditiam, ut etiam in cap. Relinqui, de Custod. Ecclesiast. *Pallas Altaris, nec non ipsa Corporalia, tam imunda relinquant, quod aliquibus sunt horrore.*

Usus enim ornandi & vestiendi anteriorem partem Altaris, quæ prius intuentibus apparuit: & hanc pannis sericis & aureis: antiquissimus fuit semper in Ecclesia, quin imo à Deo præceptus Numer. cap. 4. ibi: *Nec non Altare aureum involvet hyacinthino vestimento.* Hæc à S. Clemente in d. epist. 2. ad Jacobum: appellabatur *Vela*, quasi quod cooperirent Sancta Sanctorum, ut præceperat Deus ad Moysem. Gloss. in cap. Altaris, de consecrat. distinct. 1. inquit, quod comprehendantur sub nomine Pallii, linteamina & Corporalia, quasi ut cooperiant dictam anteriorem partem Altaris. Ita Concilium Rhemensis relatum à Buccardo lib. 3. cap. 47. & Concilium Toletanum 13. relatum in Can. Quocunque 26. quæst. 5. graviter punit expoliantes Altaria eorum Palliis, præterquam die Jovis & Veneris sancti, in

memo-

memoriam quod Christus tunc fuerit exsoliatus; vel in signum mœstitez Passionis ejusdem; ut referunt Alcuinus & Amalarius, Rupertus Abbas de divinis officiis lib. 5. cap. 30.

Quare autem Vino & Aqua Altaria jam spoliata lavarentur; ut etiam hodie R. o-
mæ in Ecclesia S. Petri in Vaticano servatur in Coena Domini de fero post matut-
inna? Et respondetetur, ideo illa lavari institutum esse antiquitus; quia Christus, quem
Altare significat, de latere suo lancea perforato sanguinem & aquam effudit; quæ pri-
ma sunt elementa salutis: sanguine quippe redimimur, aqua abluiemur. Vinum enim
pro sanguine in sacramento sacrificii ascitum est ipso Domino auctore: Aqua vero
fuit Baptismi origo, cuius ipse Christus primus ejus auctor extitit. Et nota, quod
redius faciunt hi, & magis est ordini Evangelico congruum, qui feria quinta nudant
altaria, & in sequenti die Parasceves lavant: nam feria sexta sanguinem & aquam
Christus effudit. Hispidi quoque ramuscui, cum quibus lavantur Altaria, flagella
significant, quæ sacramentum Christi corpus percusserunt: refert Rupertus Abbas de Di-
vinis officiis lib. 5. cap. 31.

Colores prædictorum Palliorum, qui inserviunt ad cooperienda Altaria, sunt *Colores*
communiter quatuor, ut in Rubrica Missalis, de coloribus paramentorum. Color *Palliorum*
Albus in diebus lætitiae Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Paschæ, Resurrectionis,
Ascensionis, & festis B. Virginis, & sanctorum Virginum, Confessorum, & similium.
Color Rubens in diebus Pentecostes, Martyrum &c. Colore *Viridi* utitur Ecclesia
ab octava Epiphania usque ad Septuagesimam; & ab octava Pentecostes usque ad
Adventum: cum sit talis color symbolum speci, nec non aliarum virtutum. Color
Violetta in diebus mœstitez; nempe in Adventu, Quadragesima, & Vigiliis: sicut
iam color *Niger* in die Parasceves, & Missis Defunctorum. Alii vero colores re-
presentant ad quatuor expressio-

Subsequitur de Tabernaculo aliquid dicere; intra quod servatur sanctissimum *Taberna-*
christi sacramentum: De quo Concilium Lateranen. sub Innocentio III. rela-
tum in cap. Statuimus, de Custodia Eucharistica, his verbis: *Sacramentum ut in cunctis Ec-*
clesiis, & Eucharistia sub fidei custodia claribus adhibitis conservetur. Nomina-
tur tabernaculum, cum inserviat instar domicilii, & Tabernaculi, in quo includitur
sanctum corpus Christi, tanquam Tabernaculum Moysis includens Arcam Te-
menti; quæ fuit figura hujus sacramentæ Eucharistie; ut notarunt Hilar. in Psal. 31.
Orat. tract. 4. in Joann. c. 28. Greg. in Ezech. homil. 22. & propterea S. Clem. lib. 8.

Apost. c. 13. inquit: *Sumane Diaconi reliquias, & inferunt in Tabernaculum.* Idem
S. Clem. dict. c. 13. nominat Sacratum, cum nil sanctius, & magis sacrum in eo possit
adcludi, quam Christus Dominus; sicuti appellatur etiam ab eodem Pastophorium;
qua voce à S. Hieron. in c. 40. Ezech. significatur habitatio Principum Sacerdotum;
quod potè includitur Christus in Tabernaculo, de quo dicitur in Psalm. *Tu es Sacerdos in*
ciborum. Et D. Chrysost. homil. 42. in Act. Apostolorum nominatur *Ciborium:*
quoniam in illo servatur verus cibus spiritualis, de quo idem Christus per Joannem
exit: *Caro mea vere est cibus.*

Circa situm , ubi collocandum Tabernaculum , decrevit Synodus Turonensis . II. sub Pelagio I. Can. 3. Ut Corpus Domini in Altari , non in Armario , sed sub Crucis titulo componatur : Quod etiam Card. Baron. ad anni . 570. refert de sancto Felice Episcopo Bituricensi . Et quamvis ut plurimum fuerit solitum collocari ad Altare majus , quod comparatur ad Sancta Sanctorum Mosaici Tabernaculi ; nil tamen in hoc decretum . Verum est tamen , quod S. Clemens lib. 2. Constit. Apost. cap. 57. præcipit collocandum Tabernaculum in quodam ex his Altaribus , quod ad orientalem partem vertitur , versus quā confluere prisci fideles se vertere ; ut Deum adorarent ; sed in quocunque Altari in Ecclesia , dummodo decenter , & cum munditia collocatum Tabernaculum ; hoc in præsenti sufficiet : ut decrevit Honorius III. in cap. sanè de Celebratione Missarum .

Consueverunt etiam prisci fideles continuò in Ecclesia expositam habere sanctissimam Eucharistiam intra tabernaculum ; ut ex decretis relatis à Burcardo lib. 5. ab Ivone part. 2. & à Gratiano de Consecrat. dist. 2. Et hoc triplici ratione . Primo , ut frequenter & quotiescumque spiritus impellit , possit à fidibus reverenter recipi ; ex Cyrillo epist. ad Concilium Carthaginens. Rustin. lib. 10. hist. cap. 6. Secundo , ut sit parata Eucharistia ad deferendam illam infirmis ; ut in Concilio Vormatiensi . relato in Can. Presbyter, de consecrat. dist. 2. Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam ; ut quando quis infirmatus fuerit , statim eum communicet , ne sine Communione moriatur . Tertio , ut quocunque ibi Christus sub illis speciebus adoretur , & amor Divinus accendatur spe omnem gratiam obtinendi ; ut ipse dixit : Petete , Sacripitiis ; querite , & invenietis ; pulsate , & aperietur vobis .

Missale.

Inter etiam Ecclesiæ supellecilia magis necessaria est Missale , sine quo non potest , nec debet Missa celebrari ; quoniam in eo præscriptæ sunt ceremonia servanda in oblatione sacrosancti sacrificii : ac etiam continet Orationes , Lectiones , Evangelia , Versiculos , & alia quæque ab Ecclesia in Missa ordinata ; à qua hic hibernomen sumpsit . Hinc adhiberi debet in parte secreta & essentiali . nempè Canonis immediate ad consecrationem ordinati : & mortaliter peccaret , si quis deficeret in hoc : ut etiam in Evangelio , Epistola , & similibus ; Quoniam memoria labilis est . Suarez de Sacrificio Missæ disput. 81. seet. 6. Toletus lib. 2. instit. cap. 6. Et in hoc præter observantiam sunt etiam Constitutiones summorum Pontificum , Pii V. & Clementis VIII. Præterea præcipiunt Concilia Coloniensi . part. 4. cap. 13. & Augustanum cap. 18. Sacerdos Missam cum reverenda modestia clare & distincte legat usque ad Canonem ; ut qui adst. at , quod legitur intelligat , & ad pietatem excitetur .

Quoad institutionem Missalis : Proculus Constantinopolitanus tom. 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum , & S. Istorius de officiis divinis . lib. 1. cap. 15. scribat , Apostolum Petrum ejusdem Institutorem fuisse , qui verbis consecrationis essentialibus addidit orationes , ceremonias , & ritus particulares , & præcisos in celebratione observandos ; quos idem commendavit S. Clementi Papæ & Martyri , ut colligitur ex ejusdem Constitutionibus Apostolicis lib. 7. cap. 25. & lib. 8. cap. 15. quos ritus idem Clemens scriptis consignatos tradidit Romanæ Ecclesiæ : & hæc prætata fuisse Mil-

fale

sale Romanum, voluit Card. Baron. ad ann. 102. ubi Spondan. num. 9. Quod hodie etiam in usu, & pluribus summis Pontificibus, & à Gelasio potissimum ampliatum; sed à Magno Gregorio dein restrictum & correctum, ut ipse testatur lib. 7. Reg. 63. ac etiam scribit Joannes Diaconus in vita iusdem Gregorii lib. 2. cap. 17. & demum à sancto mem. Pio IV. reformatum, ut refert Concil. Tridentin. sess. 25. de indice Missalis & Breviarii.

Celestinus Papa hujus nominis Primus decrevit, quod præter Epistolas & Evangelia recitaretur Psalterium, ut scribit Proculus. At successores Pontifices ne tempore afficerentur Sacerdos & adstantes, commutaran vice Psalmorum quasdam orationes, Collectas, & versiculos; sicuti Introitum, Gradualia, Offertoria, & Post-communionem, & nos diximus supra cap. 10. Certum est autem nunquam in facultate Sacerdorum fuisse recitandi Missam ad ipsorum arbitrium, sicuti nec sibi ceremonias fingendi; quam ab aliis in Africæ Ecclesiis abolevit D. Augustinus ad hoc delegatus à Zosimo Romano Pontifice. Refert idem Augustinus serm. 215. de temp. & serm. 115. de divers. S. Cyprian. serm. 3. & Epist. 157. lib. 4. Sicut & docet Polidor. in vita S. August. cap. 14. & supra latè dictum cap. 9. Quæ omnes diversitates accidentales additæ fuere formæ substantiali institutæ in ultima Cœna à Christo Domino.

Refert Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 2. cap 23. ut codices Evangelici auro, & argento, lapidibusque pretiosis non immitto decorentur, in quibus rutilat aurum cœlestis sapientiæ, nitet argentum Fidelis eloquentiæ, fulgent miraculorum pretiosi lapides; quæ manus Christi tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis operatae sunt.

Referam quoque inter supellectilia Ecclesiarum etiam de *Pulpito*, in quo prædicatur, & verbum Dei evangelizatur. *Pulpitum* autem sic nuncupatur à VValfrido reb. Eccles. cap. 6. quasi in publico oculis adstantium expositum: Dicitur etiam *Ambo* à verbo *Ambio*; quasi ut Concionator ab adstantibus ambiatur; ut ex eodem VValfrido, & Gulielmo Durando; & hoc est idem quod *Sugestus*; ut in Concilio Laodicensi. cap. 15. In eminenti autem Ecclesiæ loco esse hic debet erectus, ut Concionator commode ab adstantibus exaudiatur. Hinc Isaías cap. 40. *Super montem excelsum ascendens, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam: Er propterea in aliquibus Ecclesiis mos est canere Evangelium in iisdem pulpitib. sed in solennioribus solummodo Missis exprisco Ecclesiæ ritu, ut refert Cassiodor. lib. 10. cap. 4. histor. Tripart. Socr. lib. 6. cap. 5. Quin immo etiam hodie in antiquissimis Ecclesiis hic Rōmæ extant duo Pulpiti ex lapidibus pretiosis: in quorum alteri concionabatur, & in altero Evangelium habebatur; sicuti in Ecclesia S. Clementis, S. Pancratii, S. Laurentii extra Muros &c. Debet in eminenti Ecclesiæ parte constitui pulpitum, ex Innocentio de Mysteriis Missæ lib. 2. cap. 43. quoniam Evangelica doctrina omnibus publicè manifestari debet, ut Christus apud Matth. cap. 10. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; Et quod in aure auditus, predicate super ecclesia.* Refert etiam Stephanus Eduensis de Sacram. Altar. cap. 12. Quod*

prædicatio Evangelii erigat mentem, ut in Cœlum ascenda nus, & propterea Pulpitus sit eminens; ut in Psalm. 83. *Ascensiones in corde suo disposuit: &c.* Amalarius lib. 3. de Offic. Ecclesiæ cap. 18. Hoc idem exhibere eminentiam legis Evangelicæ, ut apud Joann. cap. 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me.* Hinc est, quod Christus docere volens Discipulos ascendit in montem, apud Matth. cap. 5. *Videns Turbas, ascendit in Montem: & accesserunt Discipuli ejus, & aperiens os suum docebat eos.* Sicut etiam Esdras lib. 2. cap. 8. supra Cathedram Moysis legem docebat. *Stetit autem Esdras supra gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum.* Et ex his Eminens construi Pulpitus debet.

Sedilia.

Inserviunt quoque sacris Templis *Sedilia* pro Ministris Ecclesiæ & divina Of- ficia canentibus; ut etiam pro fidelibus adstantibus; & hæc tali ordine disposita, ut refert S. Clemens lib. 2. Constit. Apostol. cap. 57. his verbis: *Sit solium Episcopum in me- dio positum; ex utroque ejus latere sedeant Presbyteri, & adstant Diaconi succincti & expediti sine multa veste.* Et infra. *Lauri in altera parte ordine, decore, & quiete sedeant.* Quinimo iidem Imperatores post Clerum sedebant extra Cancellos; quod Theodosius legibus confirmavit, ut scribit Sozomen. lib. 7. histor. c. 24. Theodoret. lib. 5. cap. 17. Nicephor. lib. 12. cap. 41. Et de Magno Constantino narrat Euseb. lib. 2. cap. 10. & lib. 4. cap. 33. De vita Constantini, intra populum resedisse ad audiendum Verbum Dei; ut etiam dum in Nicena Synodo interfuit, in loco inferiori adstitisse. S. Athanasius Epist. ad solitariam vitam agentes, commemorat Arianos thronum, subsellia, mensam ligneam, & tabulas Ecclesiæ Alexandrinæ, foras clata combussisse ante vestibulum in magna platea. Et referunt Sozomen. lib. 5. cap. 15. & Nicephor. lib. 10. cap. 20. Julianum Apostatam instituisse in Idolorum templis & subsellia & pri- marios suggestus fieri more Christianæ Religionis.

**De orna-
m. Eccl-
earum.**

Cùm de supellecilibus Ecclesiæ plurima dixerimus; annectam prædictis quod consuevissent prisci fideles Ecclesiæ variis modis ornare. Refert Hieronym. ad Heliadorum, de morte Nepotiani Epist. 3. *Erat ergo solitus, si niteret Altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta serja, si janitor creber in porta, vela semper in opere, si secretarium mundum, si vas a lucientia, & in omnes ceremonias pia sollicitudo disposita.* Non minus, non majus negligebat officium: ubiquecumque eum quereres, in Ecclesia invenires. & paulo post: *Hoc idem possumus de isto dicere, qui Basilicas Ec- clesia & Martyrum, diversis floribus & arborum ramis, vitiumque pampinis adumbra- ret; & quicquid placebat in Ecclesia, tanto dispositione, quam visu, Presbyteri laborem & studium testaretur.*

Et D. Ambrof. 2. Offic. cap. 21. *Maxime Sacerdoti hoc convenie, ornare Dei Templum decore congruo; ut etiam hoc cultu Aula Domini resplendeat.* Et S. Chrysostom. homil. 3. in Epist. ad Ephesios sub finem ait: *Quin perfriciis venerandam il- lam vasorum supellecilem sic perfusa aquis, tanto splendore interlucentem? atqui no- stras animas patet reddi istis longe puriores, sanctiores, ac muleo splendidiores virtutum ornamenti.*

Pallia

Pallia vero, quæ solemniter appenduntur Templi parietibus, futuram sanctæ Ecclesiæ gloriam significant in regno Christi, quod nobis praesentes solennitatis memorant; ubi exhibebit sibi Christus gloriosam sponsam non habentem maculam, neque rugam. Rupert. Abb. de Divin. Offic. lib. 2. cap. 23.

Inferamus ergo ex predictis, non satis esse nobis exhibere, & ministrare summo Deo aureis, & preciosis Calicibus, ac aliis similibus utensilibus; verum maximè in munditia & puritate cordis; quoniam, ut inquit D. Chrysostom. homil. 51. in Matth. Non enim aurum, vel argenti officina, sed Angelorum celebritas est Ecclesia: Animarum ergo munditia opus est, propter quas Deus hac usq[ue] recipit. & idem hom. 14. Tu es his vestis sanctior, & multo sanctior: cur ego te ipsum polluis, & inquinas?

C A P. XXXV.

De Vestibus à sacris Ritibus decretis ad exercendos
Ordines sacramentales.

Idem religiosus & divinus Cultus, qui sanctis Templorum supellectilibus debetur, præscribitur etiam in vestimentis Ministrorum & Sacerdotum, maxime ad Usum sacrificii; & iis omnino diversis ab illis, quæ deferuntur extra Templo quod etiam Gentiles observarunt, ut ex Plinio lib. 9. cap. 1. & latè Guillelmus Covullius de Religione Romana. Sic etiam præcepit Deus ad Moysen Exod. cap. 29. 31. & 40. Applicabis Aaron & filios ejus; & loto aqua induit sacris vestibus, ut ministrent mihi. Et per Ezechiclem cap. 44. Cum ingrediantur Sacerdotes portas Atriū interioris, vestibus lineis induentur, & non sanctificabunt populum in vestibus suis. Hoc etiam decentius dein Ecclesia sancta præcepit, non jam ex Evangelico scripto; sed ex Christi, & Apostolorum traditione, qui hoc instituerunt, ut declarat Concilium Tridentinum less. 12. cap. 5. Hæc siquidem magis opportuna sunt in Lega nova, propter Sacrificii excellentiam, quam in veteri. Rupert. Abb. de Divin. Offic. lib. 1. cap. 18. ut notat etiam Ivo Carnotensi Epist. 124. Quin imo Vester illæ figuræ erant carum, quibus utuntur Sacerdotes Evangelici; & voluit Origen. homil. 11. in cap. 10. Levit. Alcuinus de Divin. Offic. cap. de singulis vestibus. Et propterea Anacletus Papa, Apostolis fere contemporaneus, supponit sacra vestimenta Sacerdotum, & aliorum Ecclesiæ Ministrorum jam antea fuisse decreta; sic præcipiens Episcopis, ut in epist. 1. de oppressis Episc. his verbis: Episcopus secum habeat ministros sacræ indutros vestimentis in fronte, & a tergo. Et Euseb. lib. 5. Histor. cap. 24. scribit, quod similibus utebatur S. Joannes Evangelista: Quin imo beatissimam Virginem D. Alfonso quandam similem vestem donasse, ex Surio tom. I.

Hujus sancti instituti tres præcipue afferuntur rationes à Doctoribus: quarum prima, propter reverentiam Deo & Ecclesiæ debitam; S. Stephanus Papa epist. 1. ^{sacra vestimenta vero Ecclesiastica, quibus cum Dominio ministrantur, cultusque induuntur} ad Hilar. Divinus omni cum honorificentia, & honestate à Sacerdotibus, reliquisque Ministris celebrantur, sacrata esse debent, & honesta; quibus alias in usibus, cùm Deo, & jusque servitio

consecrata, & dedicata sine, nemo debet frui, quam in Ecclesiasticis, Deoque dignis officiis. Quod etiam voluit D. Hieron. in cap. 44. Ezechiel. Innocent. lib. i. de Myster. Missæ cap. 64.

Secunda ratio, ut denotetur quid mysticæ indicent functiones, quæ exercentur, tum etiam sancti mores Ministerorum, qui exerceant: Origen. homil. ii. in cap. 20. Levit. 10. *Vestimenta, sacerdotum dicuntur. Si ergo intueamur, quo sensu hec omnia sancta vestimenta sunt, advertemus quomodo etiam nos operam dare debemus, ut sancti esse possimus. & D. Hieron. in cap. 44. Ezechiel. Debent Sacerdotes munda conscientia, & in tunc vestibus ornata Domini Sacraenta tractare. Propterea Innocent. supra citatus inquit: Attendat ergo Sacerdos studiosæ ut signum sine significato non ferat.*

Additur tertia ratio à D. Thoma part. 3. quæst 83. art. 3. & secunda secundæ quæst. 102. art. 4. Quod pius & resplendens apparatus externus excitat, & extollit ad contemplandas res Divinas, & ad obsequium sacrorum Rituum. Hoc Moysi Deus innuissile videtur Exod. 28. *Facie que vestem sacram Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.*

Hinc Ecclesiæ Præfules ac alii fideles Principes maximè institerunt, ut vestibus Clericalibus & Sacerdotalibus providerent; ut refert Joan. Diaconus lib. 2. de Vita Magni Gregorii cap. 57. qui fatis copiosè transmisit in Angliam hujusmodi vestes, quæ ad Catholicam fidem reducebatur. De Magno Constantino refert Theodoretus lib. 2. hist. cap. 27. qui pretiosis hujusmodi vestibus providerat Ecclesia omnes per ipsum extructas. De Carolo Magno Sigebertus refert, quod abundanter, & splendidè donaverit hujusmodi vestes Ecclesiæ.

Vestes sacrae differunt a profanis. Duo ex prædictis animadversione digna inferuntur. Primum, quod Ecclesiæ sacerdotum habitus, quibus in sacris Ritibus illi utuntur, distinguuntur ab his, quinam communia corundem sunt extra Ecclesiam: Et hoc duplici respectu seu forma: quarum una est, mystica figura à sacris Ritibus præscripta; nempe quod stola Sacerdotalis sit stricta circa palmi mensuram; ita ut collum cingat; & deinde usque ad genua tanquam fascia protendatur; & similiter etiam de aliis habitibus. Altera moralis, nempe quod habitus dicati & affecti sint ad Divinum cultum quadam benedictione, & Ritibus particularibus; ut in Exod. *Cumque ruleris de obo annulis, affigeret Aaron & vestes ejus, filios, & vestimenta eorum. Sicuti & S. Stephanus Papa Epist. I. cap. 3. Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur; sacra esse debent.* Hæc igitur duæ formæ prædictæ, adeò necessariæ sunt in sacris functionibus; ut nemo Sacerdos in aliis quibuscumque vestibus, quamvis benedictis, valeat absque mortali peccato celebrare; ut refert Suarez post alios de Sacr. Eucharist. disp. 83. seçt. 3. Benedictio autem prædicta tunc solum renovatur, quando forma artificialis in totum vel in partem mutatur, sic ut ad usum destinatum interire non valeret. cap. Quod in duobus, de consacr. Eccles. & tradit Sylvester in vita Benedictio. q. 6.

Vestimenta sacra non possunt in profanum usum inservire, nec iisdem Ecclesiasticos ex-

tra Ecclesiam uti, ut per Ezech. cap. 44. *Cum egredientur exterius ad populum, exiunt se vestimentis, quibus ministri raverant; & reponent ea in Gazophylacio Sanctuarii, & viro ad vestient se vestimentis aliis. Quod etiam præcipitur in Can. Vestimenta, de con-*
profane-
secreta, dist. 1.

Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque Divinus à Sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur; nemo debet in aliis usibus illis frui, quam Ecclesiasticis, & Deo dignis officiis: nec ab aliis debent contingi aut fieri, quam à sacratis hominibus: ne ultiō, quæ Balthassar Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes, cadat, & corruere eos faciat ad ima. Idem de Vatis decretum in Agathensi Concilio Can. 66. Ut etiam in Epist. Soteris Papæ ad Episcopos Italiæ sic habetur. *Sacrasas Deo fæminas vel Monachas sacra vasa, vel sacrasas pallas penes vos contingere, & Incensum circa Altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam Sedem.* Et infra: *Quapropter hac omnia resecare vobis funditus, quantumcū poteritis, censemus, &c.*

Quin etiam hujusmodi res sacras corruptas, & vetustate consumptas, etiamsi ad alium usum utiles sint, & pietatem etiam præferre videantur, comburendas potius quam prophanandas: immo cineres earum etiam occultandos. Serbit Clemens I. Papa Epist. 2. ad Jacob. Fratre Domini. *Altaris Palla, Cathedra, Palla, Candelabrum, Velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. Cineres quoque eorum baptisterio inferantur, ubi nullus transitum habeat; aut in pariete aut in fossis pavimentorum ja-*
llentur ne introcentium pedibus inquinentur.

Piæterea in lavandis & repurgandis sacris vestibus, eam cautionem adhiberi Veteres voluerunt, ne inde prophanatio aliqua factorum contingeret; ut in dict. Epist. 2. Clementis ad Jacobum. *Pallas & vela, que in sanctuarii sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lavent, non ejicient foras à sacrario velamina Dominica mensa, ne forte pulvis Dominicæ Corporis male decidat a sydone foris abluto; & erit hac operanti peccatum. Idcirco intra sacrarium minister præcipimus, hac sancta cum diligentia custodiare. Sancte pelvis nova comparetur, & prout hoc nihil aliud tangat, sed nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, nisi qua ad Dominicæ altaris culum pertinent, &c.* Item de eadem re Illerdense Concilium, ut scribit Gratianus in cap. Omnis Presbyter, de consecrat. dist. 4. inquiens: *Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas Altaris propria habeantur vasæ in quibus nihil aliud fiat, &c.*

Hæc autem Ecclesiasticorum vestimenta particularia non solum existunt in in- *De parva*
signioribus Divini cultus functionibus, verum in ordinariis & communioribus simili- Tunica.
pliis Cericorum; utpotè Tunica parva non ultra genua, Italice Cotta nuncu-
pata, inserviens administranti sacramenta quæcumque; Horas canonicas recitan-
t, &c. qua Tunica induitur etiam, qui ad primam tonsuram admittitur; ut dixit
*Deus 1. Reg. cap. 2. Elegi eum portare Ephod coram me. Construuntur hujus-
*modi parvae tunicae ex lino, vel simili materia, ut maculæ ipsarum lotione abstergi pos-
se, & candens resplendeat; ut præcepit etiam Deus, Exodi cap. 28. Filiis Aaron
*tunicas***

tunicas lineas parabis in gloriam, & decorum. Et in Levitic. cap. 16. prohibetur Sacerdoti; Ne ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum, nisi hoc fuerit tunica linea vestitus; ut etiam legimus, puerum Samuelem Templo inservisse; i. Reg. cap. 2. Secundum autem minister rabat Domino puer accinctus ephod linea.

Quamvis antiqua Lex Mosaica non obliget hodie in illis, quae recipient ceremonias; nihilominus propter rationis congruentiam, satis conformis videtur talis usus Divino ministerio ad excitandam charitatem, justificandam fidem, & instruendum populum; ut inquit Alcuinus de divin. offic. cap. 38. Et propterea S. August. quæst. veter. & nov. Testam. quæst. 46. inquit: Sed bino videtur sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat ephod: quasi non bodie Diaconi Dalmaticis induantur, sed Episcopi.

Quæ diximus de hujusmodi Tunicis parvis, idem fere intelligendum de aliis milibus Italicè Rocchetto nuncupatis; nisi quod priores latæ & amplæ, posteriores autem strictæ; & quare sic inter se differant? videndus Amalarius Fortunatus, de Eccles. Offic. lib. 1. cap. 18.

Dalmati-
ce. *Dalmaticis* induuntur Diaconi, & Subdiaconi; de quibus Alcuinus de Divin. Offic. c. 38. & Amalarius lib. 2. de Eccles. Offic. cap. 22. *Dalmatica* nominatur, eo quod Dalmaticorum esset indumentum. Et quamvis usus Dalmaticarum à B. Sylvestro Papa supponatur institutus; tamen antea Colobis utebantur. *Colobium* verò erat vestis sine manicis, ut quisque Fidchum exercitatus esse deberet ad bona opera exercenda. Cum ergo nuditas brachiorum culparetur; à beato Sylvestro Dalmaticarum reportus est usus. Est autem vestimentum in modum Crucis, monachis indutorem suum crucifixum esse debere mundo; juxta Apostolum; *Mibi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Largitas brachiorum, largitatem & hilaritatem datoris significat. De hac eadem veste Damasc. in vita S. Sylvestri tom. I. Concil. inquit: *Hoc constituit; ut Diaconi Dalmaticis in Ecclesia uterentur; & Palla linostimulaverum tegerentur.*

Quod Dalmaticam festis diebus induit Diaconus, non autem in diebus mestiz Adventus, Quadragesimæ, aut similium: hoc significat, quod rationem sublimium sacramentorum non nisi postquam glorificatus est Dominus Jesus, & Spiritus sanctus advenit. Discipuli portare potuerunt: nam Tunica illa rationem sublimium significat. Rupert. Abb. de Divin. Offic. lib. 1. cap. 36.

Amictus. Vestimenta autem communia, & propria omnibus Sacerdotibus Evangelicis, sunt Amictus, Alba, Cingulum, Manipulum, Stola, & Casula. *Amictus* est igitur primum vestimentum, quo Collum undique cingimus; & ita per Amictum intelligitur custodia, & castigatio vocis, quæ è collo procedit: in Psalm. *Us non delinquam in lingua mea, posuisti ori meo custodiam.* Amictu cooperitur caput instar galæ, ut in ejusdem oratione. *Impone Domine capite meo galeam salutis &c.* Voluit Durantes lib., Rational. divin. offic. c. 2. quod Amictus indicet velum; quo Christi facies in ejus passione velata fuit; ut inquit S. Lucas: *Velaverunt eum, & percusserunt faciem ejus.* Opinati sunt Alcuinus, & Rabanus Maurus, Amictum idem ferè fuisse, quod apud Hebreos

Hunc *Albus*; quamvis in materia & coloribus diversificarent. *Rupertus Abb. de Divin. offic. lib. 1. cap. 19.* voluit Amictum denotare, quod Christus divinitatem suam, quæ est caput, in nostra carne abscondit. Hoc ergo carnis latibulum prima vestis sacerdotis, id est Amictus significat.

Sequitur *Alba*, seu *Camisia* satis larga & longa, ex lino, seu simili materia; & hæc *Alba* satis conformis sacerdotali Moysis vestimento, de quo in Exod. cap. 28. Et quamvis illæ esset stricta, nostra vero Alba sit larga; hoc procedit, quia in veteri Testamento spiritu servitutis erant adstricti: Nos vero, quia Christus liberavit, liberi sumus; nec accepimus spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum; ac ideo scilicet stricta, nostra larga propter libertatem; ut scribit Amalarius de Eccles. Offic. lib. 2. cap. 17. Albedo hujus vestis Christi Divinitatem denotat. *S. Germanus in Theoric. reord. Eccles.* *Etenim candor lucis eterna, & speculum sine macula.* Alii voluerent, ut indicet Christi resurrectionem, in qua Angeli induiti vestibus albis apparet: & nobis per Ecclesiastic. præcipitur cap. 9. *Omnis tempore vestimenta tua sunt candida.* *Rupertus Abb. de divin. Offic. lib. 1. cap. 20.* inquit, quod novam vitam ejus Sacerdotii designet vestis illa tota candida.

Deinde sequitur *Zona* seu *Cingulum*, quo restringitur tunica talaris, ne laxè per *Cingulum* pedes diffluant. Ex hoc designatur discretio omnium virtutum: virtutes enim sine discretione viti sunt; Nam virtutes in quodam meditullio consistunt. Alcuinus de divin. Offic. cap. Quid significant vestimenta. Præterea lineas induunt Sacerdotes, ut castitatem habeant; accinguntur *Zona*, ne ipsa castitas sit remissa & negligens; ne crescente iniquitate refrigescere faciat charitatem ipsorum, ne præpedito virtutum cursu ipsa etiam terrestris concupiscentiæ folidibus polluta vilescat, & auctorem suum ad ruinam superbiendo impellat. *Rabanus de institut. Cleric. lib. 1. cap. 17.*

Dein Sacerdotes accingunt *Manipulum* Brachio sinistro: Et hoc, ut notat *Manipulus* D. Thom. & Stephanus Durant. de Ritu Eccles. lib. 2. cap. 9. substituitur in locum cistam *Mantilis*, quod prisci fideles Sacerdotes dicto brachio apponebant ad dilagendas lacrymas ex oculis, sudorem è fronte, & humiditates ex ore & naribus; dum ipsi Missæ Sacrificium celebrabant. Ac ideo *Mantile*, seu *Sudarium* hoc loco significat studium mundandæ cogitationis, quo naturales & ingenitas nostras delusiones studiemus tergere. Portatur in manu sinistra, ut ostendatur in temporali vita tedium nos pati superflui humoris, hoc est carnalis delectationis. Præterea sudarium portatur, ut eo detergamus sudorem, qui fit ex labore proprii corporis: sudor enim est tedium nostro corpori. Et hinc est, ut quando nos tedium aliquo afficiimur, & majoris tristitia absorbeamur, in consolationem nostri, quasi quoddam Sudarium, exempla sanctorum Patrum, ad corroborandam patientiam & detergendum tedium, sumamus; ut refert Amalarius de Eccles. Offic. lib. 2. cap. 24.

Stola quamvis apud Scriptores pro quolibet vestimenti genere accipiatur, sicuti *Stola*. Rex Pharaon induit Josephum Genes. cap. 41. & 45. *Vestivisque illum stolab yssina,* *stola.* *ut pra-*

*ut prepositum esse scirent universa Terra Egypti: Apud Catholicos tamen præcisè accipitur pro habitu Sacerdotali, qui collo Sacerdotis apponitur. Stola à lacis Canonibus sic appellata, sicuti etiam *Orarium* dicitur, ut in cap. Monacho, 27. quæl. I. Can. Non oportet. Can. Ministrum, dist. 23. & notat Raban. Maurus, Inst. Cleric. cap. 19. *Quintum quoque est, quod Orarium dicitur, sicut hoc quidam Solen vocent.* Dicitur *Orarium* à verbo *Oro*, inquit Beda collect. de septem ordin. Quoniam in omnibus publicis orationibus eo utuntur; Rabanus Maurus de Institut. Cleric. cap. 19. Alcuinus de divin. Offic. cap. 38. Quid significant vestimenta: ibi, *Orarium, id est, Stola dicitur, eo quod Oratoribus, id est, Predicatoribus concordit: Admonet eum, qui illo induitur, ut memor sit, sub iugo Christi, quod leuus & suave est, esse se constitutum.**

Utebantur igitur Stola in Ecclesiis Sacerdotes & Diaconi, quævis differenter: quoniam Diaconi in sinistro tantum humero eam ponebant, ut in Conc. Tolletan. 4. cap. 39. *Orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, predicat; dexteram autem partem habere liberam, ut expeditius ad ministerium sacerdotis discurrat.* Sacerdotes autem deferunt stolam æquabiliter per utrumque humerum, ex Conc. Bracharen. ut in Can. Ecclesiastica, d. st. 23. *Prius Sacerdos cum ordi natur, Oratio utroque humero ambiatur, ita ut de anno eademque orario cervicem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectori preferat Crucis.* Subdens idem Concilium in hoc rationem; *Vi quis imperturbatus precipitur consistere inter prospera & adversa viri natum, semper ornamento utique circumseptus appareat humero.* Ac etiam refert idem Conc. Bracharen. *Vi quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione; ut cum Sacerdos ad Missarum solennia accedit, &c.*

Utraque pars ejusdem Stolæ pendens, voluit Rabanus Maurus, quod denotat orationem vocalem & mentalem, quæ simul junctæ placent Deo; ex Apostolo: *Orabo in spiritu, id est voce; Orabo & mente; psallam spiritu, psallam & mente.* Stephanus Eduensis de sacra. Altaris cap. 10, inquit: *Stola circundata collo ad anteriora descendens significat obedientiam filii Dei, & jugum servitatis, quod pro salvo hominum portavit: obedivit Patri usque ad mortem Crucis & subiecit se servitum,* quod etiam voluit Rupertus Abb. de divin. Offic. lib. I. cap. 21. Denotat denique Stola immortalitatem & vitam gloriæ, ut in oratione Sacerdotis: *Redde mihi Domine stolam immortalitatis, &c.*

Casula Demum inter sacerdotalia indumenta ad celebrandum, *Casula* requiritur: sic dicta per diminutionem à casa, eo quod totum hominem tegat; quasi minor casu: & hanc Græci *Planetam* nominant, ut refert Stephanus Durant. lib. I. de Rit. cap. 9. propter frequentes & varias ipsius mutationes (instar in celo Planetarum) ut vix praes illius forma ab antiqua agnosciri posset. Hæc cum cæteta omnia indumenta interius per suum munimen regat & servet, potest charitatem denotare, quæ cunctis virtutibus supereminet: Alcuinus de divin. Offic. cap. quid significant vestimenta. Rabanus Maurus lib. I. Instit. Cleric. cap. 21. cum cæteris. Sicut Apost. ad Coloss. 3. post alias

virtutes enuntiatas inquit; *Super omnia autem hac charitatem habentes, qua est vinculum perfectionis.* Et idem Apost. 2. Corinth. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas: major autem horum est Charitas.* Et propterea novum Sacerdotem dum vestit Episcopus, inquit: *Recipe vestem Sacerdotalem, per quam Christus intelligitur.* Duæ partes ipsius Casulae denotant duo præcepta ejusdem charitatis, ut potè amorem Dei & proximi. *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut te ipsum.* Ita Innocen. de mysterio Missæ lib. 2. cap. 42. Sicut etiam ex dictis partibus anteriore, & posteriore ipsius Casulae denotari Ecclesiam veteris Testamenti, ac etiam novam Evangelicam; notarunt Rupert. Abbas lib. 1. de divin. Offic. cap. 22. Stephan. Eduen. de Sacram. Altaris cap. 10. Propterea ab Evangelistis Matthæo & Marco advertitur, quod simili modo Christum venerabantur & adorabant in Hierosolymitanō triumpho, & qui præibant, & qui sequebantur, clamantes, Osanna filio David; Nec in alio differebant in illa anterioritate & posterioritate: præterquam Mosayca variis figuris fuit adumbrata, 1. Corinth. 10. *Omnia in figuris contingebant illis:* Evangelica autem clara & aperta extabat apud Lucam cap. 8. *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis.* Demum ex oratione in impositione ipsius Casulae, quam facit Sacerdos, denotatur per ipsam suavitatis iugis ipsius Christi.

Unde infertur, quod cum Apostolus 1. Corinth. 14. in fine dicat: *Omnia autem honeste & secundum ordinem fiant:* Congruum est etiam, ut res sacræ differant à profanis, Ecclesiastice à secularibus; spirituales à temporalibus. Et sicut videmus differre homines seculares secundum ordinum varietatem: Ita inter se differunt quoque habitu, & cæteris rebus; & propterea, multo magis incedens esset, quod Ecclesiastici, maximè ministrantes augustissimum Sacramentum, induerentur sicuti seculares: & alia sacra profanis vestibus tractarentur, sicuti clamat Vates: *Procul, procul este profani &c.*

Addimus etiam prædictis, quod sub vestibus Sacerdotalibus debeat Minister seu Sacerdos deferre habitus, ut in communī usū habent Ecclesiastici, juxta cuiusque status conditionem, sive Clericus, sive Sacerdos, sive Episcopus, &c. ut in Constitut. Pi. V. 106. *Quoprimum.* & Constitut. Clementis VII. *Cum Sanctissimum.*

Denique summus Pontifex Zacharias in Conc. Rom. prohibet Sacerdotibus *Caput n.* capite cooperito celebrare; Sicut & Diaconis eo modo assistere sacrosanctæ Missæ *tertium in* Sacrificio; ut in Can. Nullus de consecratione distinet. 1. his verbis: *Nullus celebrati-
Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solennia Missarum celebranda presumat cum baculo introire, aut velato capite Altari Dei assistere; quoniam & Apostolus prohibet viros velato capite orare in Ecclesia:* Subdens debitam pœnam, *Et qui temere presumserit, communione privetur.* Et si aliquo improviso accidenti, seu infirmitate, absque pileolo quis celebrare non posset; at etiam teneretur idem ad celebrandum; & interim si procuraret à summo Pontifice dispensationem, non incurseret pœnam. Sylvester in verbo, Missa 1. quæst. 2. Suarez in 3. part. disput. 83. sec. 3.

De Vestimentis Episcoporum.

Præter sacras Vester, quibus in Sacrificio Missæ Sacerdotes utuntur: alia quoque sunt, Episcoporum propriæ, quæ ab aliis, ut potè Abbatibus, nisi ex privilegio sedis Apostolicæ adhiberi non possunt; quoniam habitus Ministrorum Ecclesiæ Symbolum sunt graduum, & actionum eorum.

Sandalia.

Ex his autem secundum induendi ordinem, Sandalia primum tenent locum. Denotant autem hæc directionem, & stabilitatem in lege Dei; ut Psalm. 118. *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum;* & non dominetur mei onus in iustitia: Seu onus Episcopis impositum sublevandi debiles; ut Job. cap. 4. *Vacillantes confirmaverunt sermones tui,* & genua tremenda confortasti: Et proterea dum his induitur, Episcopus inquit; *Corroborata genua mea debilitatis, ut indefessus valeam per semiram mandatorum tuorum ad te pervenire.* Indicant etiam sandalia in pedibus Pontificis, Christi incarnationem novissimis temporibus: Ad Hebr. 1. *Novissime loquens est nobis in filio;* ut explicat Stephan. Eduens de Sacramento altaris cap. 10. In sandaliis significatur, quia venit ad nos calceata divinitas, sicut scriptum est: In Idumæam extendam Calceamentum meum: Ac etiam refert Rupert. Abb. de divin. Offic. lib. 1. cap. 24.

Priscis temporibus fuit varietas Sandaliorum inter Episcopum, & Presbyterum: ea enim quæ erant Episcopi, habebant ligaturam; quæ vero Presbyterorum, non habebant, & quare? Vide Amalarium de Eccles. Offic. lib. 1. cap. 25, quæ varietas dein desuevit.

Crux.

Apponunt sibi ad Collum Episcopi parvam Crucem; ut etiam simplex Sacerdos stola utrumque humerum premens, signum crucis in suo pectore praferat; ut intelligat ex Apost. 1. Corinth. 2. *Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum:* Quenam in sacrificio crucis oblatum fuit idem Corpus & Sanguis, ut in sacrificio Missæ; quamvis hoc sit incruentum. Etenim Christus, ut ex Epistola ad Hebr. cap. 7. *Hoc fecit semel se offerendo.* Innocent. lib. 1. de Mysterio Missæ cap. 53. Crucem in pectore summi Pontificis postissimum respondere laminæ aureæ in fronte Aaron; ita ut in corde deferat Mysterium, quod Mosaycus sacerdos, licet sub figura, ferebat in fronte; ut ad Roman. cap. 10. *Corde creditur adjustissimum, ore autem confessio fit ad salutem:* Rupert, Abb. de divin. Offic. lib. 1. cap. 26.

Dalmaticæ.

Induitur quoque Episcopus duabus Dalmaticis: & præter supra adducta: retinent hæ manicas latiores, quam dictum his induuntur Diaconi: mysticè admonentes Prælatos, ex Innocent. de myster. Missæ lib. 1. cap. 56, quam debeant ipsi solicite esse de Ecclesia sibi commissa; ut ipse Apost. 2. Corinth. cap. 11. *Instauria mea, quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiæarum:* Sicut etiam liberales, & non avari, ut instat Apost. cap. 20. *Beatus est magis dare, quam accipere.*

Chirotheca.

Subsequuntur Chirotheca, quæ sicut cooperint manus, ita eleemosynæ & alia bona opera Prælatorum non debent dirigi, ut solum extimsecus apparent: ex In-

ex Innocentio citato cap. 57. & propterea Christus apud Matth. cap. 6. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videant opera vestra; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum.* Dummodo non obliget nos proximi exemplum. *Luceat lux vestra coram hominibus, & videant opera vestra bona.* Et in hoc intentio recta, ad Dei & animarum salutem respicienda. D. Greg. homil. II. in Evang. *Compellor dicere, ut bona qua agitis, cum magna cautela teneatis; ne per hoc, quod à vobis reēte geritur, favor aut gratia humana requiratur: & ne appetitus laudis subrepat, & quod foris ostenditur, intus à mercede evacuat.*

Mitra utuntur Episcopi, quam præcepit etiam Deus Pontificibus veteris **Tetragrammaton**, ut in Exod. cap. 29. loquens de Aaron; *Pones tiaram in capite ejus.* Et de aliis omnibus: *Pones eis Mitras;* quarum forma à nostris satis diversa: illæ siquidem instar pilei erant; quæ autem nostrorum Pontificum, in duas partes planas divisæ in acumen terminantur. Hæc autem divisio duo Testamenta indicat, D. Thom. in cap. 13. Apoc. ad eandem Catholicam fidem directa; & ambo divinitus revelata: disjuncta vero propter varietatem rituum & ceremoniarum: subdit Innocent. ut duæ fasciæ ex mitra pendentes supra humeros indicent duos sensus; nempe literalem, & mysticum, quibus Scripturæ sacræ exponuntur. Voluit etiam Innocent lib. 2. cap. 44. per mitram intelligi supremum honorem debitum Christo respectu unionis hypostaticæ, de qua in Psalm. 111. *Gloria & honore coronaisti eum Domine.* Alii dicunt hanc esse symbolum spei tanquam galeam, I. Thesal. cap. 6. *Induti galeam spem salutis &c.* Et tali mitra ornamento pretioso, & maximi pretii in signum Sacerdotis uos Petrum, Jacobum, & alios Apostolos; dum sacra peragerent; ut etiam alios priscos Episcopos; refert latè Card. Baron. sub anno 34. ubi Spondanus n. 85. & seq.

Ulus mitra permisus aliquando aliquibus Abbatibus; ut in Annalibus Ecclesiast. tom. 13. Auctore Raynaldo an. 1236. n. 56. & anno 1240. n. 24. Mitris etiam uti permisum Decano, Archidiaconis, Magistro Scholarum, atq; ærarii Præfecto Ecclesiæ Tolitanæ, ut in dicto tom. 13. anno 1217. n. 84. Paulus Secundus ad Pontificatum assumptus, Cardinalibus, qui sacræ induiti vestibus à Prælatis inferiorum ordinum non dolcebantur, usum mitrae sericeæ Damascini operis indulxit, quibus Romani Antistites antea soli utebantur: refert Card. Papiensis lib. 2. Commentariorum.

Summus Romanus Pontifex, præter mitram intextam ex auro, & margaritis, deferre solet etiam Coronam Imperialem, & hanc duætam triplici ordine *Regnum nuncupatam*, ut scribit Josephus 3. Antiq. cap. 8. fuisse etiam illam summi Sacerdotis Hebræorum, in qua erat insculptum nomen Dei ineffabile, ut in Exod. cap. 28. & 39. ibi. *Facies & laminam de auro purissimo, in qua sculps opere celatoris sanguinem Domino, & erit super tiaram.* Hanc sicut in veteri Testamento summus Sacerdos duntaxat ferebat; ita in novo solus Romanus Pont. tanquam unicus Christi Vicarius in terris, in quo simul hæc duas supremæ potestates conjunctæ sunt, Sacerdotalis & Regia; ut in proposito refert Epiphan. hæres. 29. & 78. figuratum fuisse in Melchisedeh, Rege simul & Sacerdote, ut in Psalm. 109. *Tu es Sacerdos in aeternum secundum*

secundum ordinem Melchisedech: Quamvis spiritualis præcedat, & latius extendatur, quam temporalis & Regia; ut exponit Innocentius III. in serm. in festo S. Sylvvestri. *In signum Imperii Pontifex uititur Regno*: *in signum Pontificis uititur Mitra*, sed Mitra semper & ubique: *Regno nec ubique, nec semper*; quia Pontificalis auctoritas, & prior est, dignior, & diffusior quam Imperialis: *Sacerdotium enim Imperium præcessit*. Quod etiam idem Pontifex refert in alio sermone sua confeerationis, reddens causam, ob quam solus Rom. Pontifex desert Regnum: quod est, esse caput plenarium & absolutum omnium fidelium: *non auctem alii Episcopi*.

Unde autem processerit usus hujus Regni? Alii volunt, Clodovæo Francorum Regi ad Catholicam fidem à sancto Remigio converso, ab Anastasio Imperatore coronam auream pretiosissimam fuisse transmissam; quam ipse Hormisdæ Romano Pontifici dono dedit in signum obsequii, quod ille Romanæ Apostolicæ Sedi profitebatur; & exinde Hormisda cœpit illo uti, ut exhiberet quam gratus sibi esset affectus, & devotione Christianissimi Principis: ita Anastasius in Hormisda. Surius 13. Januar. in vita S. Remigii, Sigibert. sub anno 550. Quamvis Innocentius III. serm. 1. de S. Sylvestro, & alii velint: Constantimum Imp. affectu pietatis erga sanctum Sylvestrum inductum, ei coronam Imperiale magni valoris dedisse; ex qua deinde Regnum compositum, quo summi Romani Pontifices successores usi fuere; ut etiam deducitur ex adductis per Card. Baronium sub anno 34. ubi Spondan. num. 85. & seq.

Liber hic etiam referte, consueuisse summos Pontifices, dum solenniter cum Regno super sellam delati procedebant ad celebrandam Missam, ante ingressum Ecclesiæ in porticu ejusdem deponere Regnum; assumentes Mitram aurifiliam; ut etiam completa Missa, in eodem loco deposita Mitra recipiebant Regnum; ut ex Rituario Cencii Camerarii, & aliis antiquis ceremonialibus. Cujus rationem suppono: Quoniam Regnum est in signum Imperii temporalis; Mitra vero Regni spiritualis.

Nec prætereundum, quod refert Card. Papensis lib. 2. Commentariorum. Ut Paulus II. Rom Pont. conquisitus undique gemmis, lapillisque pretiosissimis; Mitram, quæ tribus adusta Coronis Regnum appellatur, atque à Pontificibus multis ante sæculis desitam gestari: novam conficerit, atque adhibuerit; cuius licitandum opinionibus, amplius centura & viginti millium erat aestimatio.

Annulus. *Annulus* ponitur Episcopo, tanquam symbolum nobilitatis ipsius; sicut etiam Pharaon Rex Aegypti dedit Josepho, Gen. 41. *Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus*: ut etiam S. Jacobus in sua epist. cap. 2. Hinc olim Cives Romani omnes ferebant annulos aureos: & legimus apud Livium, post præmium Cannis Annibalem effundi fecisse in vestibulo curiæ Carthaginis tria modia annulorum, ut ostenderet ex numero illorum, quot millia Romanorum Civium obiissent illa die: & non ambigendum, Episcopos in magnam nobilitatem adscriptos, de quibus inquit S. Petrus epist. 1. cap. 2. *Genus electum, Regale Sacerdotium, Gens sancta, populus acquisitionis*. Propterea decrevit Concilium Lateranense sub Innocentio III. quod

mod Ecclesiastici non deferant annulos, nisi quibus competit ex officio, seu dignitate; ut in cap. Clerici 2. de Vita & Honest. Cleric. ibi: *Clerici non ferant annulos, nisi quibus competit ex officio*: Nempe Episcopis & similibus: Permissus tamen auctor Annuli aliquibus Abbatibus; ut in Annal. Eccl. tom. 13. Raynaldo auctore anno 1199. num. 72.

Annulus est quoque Symbolum non solum charitatis & amoris; verum fidelitatis, & servandæ promissionis. S. Isidorus de divin. Offic. Rupertus Abb. de divin. Offic. lib. 1. cap. 25. Quin immo inter Romanos antiquitus, & inter fideles habantur annuli in signum arrhae & inviolabilis Matrimonii; ut in Can. Nostrates, & Can. fœminæ 30. quæst. 5. & iircap. Illud quoque, de præsumpt. Ac etiam Christianos & Hebreos ad fidem matrimonii tradidisse annulos scalptos conjunctæ simul exterræ, tradit post alios Baroni. in ann. 57. ubi Spond. num. 17. Et ex his Pontificis annulus admonet Episcopos de servanda & promovenda Catholica fide, non autem de propriis bonis augendis; ex Ezechiele cap. 34. *Va Pastoribus, qui pascebant e meipso.*

Denotat etiam Annulus discretionem & prudentiam, qua debet Episcopus uti, ut in oratione, dum traditur Episcopo idem Annulus: *Accipe Annulum discretionis & honoris, fidei signum; ut qua signanda sunt, signes; & qua aperienda sunt, prodas; & qua liganda, liges; & qua solvenda sunt, solvas.*

Baculo etiam Pastorali utuntur Episcopi ad similitudinem Pastorum in dī- Baculus.
igendo Grege, quo etiam baculo puer David Goliam invasit: & traditur sanctum
Mamalem, qui primus in Galliam ad prædicandum Evangelium profectus est, mor-
tem suscitasse, admoto ei baculo sancti Petri, quem ab eo sibi datum Romæ acce-
perat; ac etiam in præsens servatur Burdegalæ dictus baculus. Cujus historiæ me-
mo Innocentius III. de mysterio Missæ lib. 1. cap. 62. & Cardin. Baroni. sub ann.
S. Spondan. num. 7. Et sicuti D. Petrus tradidit proprium baculum D. Mar-
tini Romanus Pontifex illo non utitur, sed aliis Episcopis tradit, cum ipse solus
in Christi Vicarius præemineat, & superintendant toti fidelium Gregi, ubique
existat, & ab hisdem fidelibus idem tanquam supremus agnoscatur. Est
autem baculus symbolum Auctoritatis spiritualis, sed in Episcopis limitata, ut
Stephanus Durantes, nempe in dirigendo, corrigendo, & puniendo, ut ex In-
d. cap. 62. Et S. Antoninus part. 3. tit. 20. cap. 2. s. 19. Ex forma dicti Baculi
spiritualis in calce acuti, in medio recti, in summitate curvi, sic inquit, *Ideo acutus in*
rectus in medio, resortus in summo: quia Pontifex debet per eum pangere pigros,
debiles & colligere vagos; Sed hæc omnia cum lenitate, ut voluit Greg. Magnus.
Et non exasperans, sed zelus, sed non immoderate faciens: Et hæc omnia in fa-
cilius & consolationem animarum, ut in Proverb. c. 23. & Psalm. 21. *Virga tua &*
baculus tuus, ipsam consolata sunt: Et propterea habetur oratio, dum traditur
baculus Episcopo. *Accipe baculum Pastoralis Officij, ut sis in corrigendis vietiis pie se-
cens, judicium sine ira tenens, in fovendis virtutibus Auditorum animos decuplens, in*
tranquillitate severitatis censuram non deferens.

Præter

Præter habitus præfatos omnibus Episcopis communes: *Pallium quoque remanet Patriarcharum & Archiepiscoporum proprium: cum sit plenitudinis Pontificalis insigne, ut in cap. Antiqua, de Privileg. & docet Alcuinus de divinis officiis cap. quid significant vestimenta & Raban. Institut. Cleric. cap. 23. Card. Baron. sub anno 336. ubi Spondan. num. 17. Quamvis aliquando simplici Episcopo ex privilegio concedatur à Pontifice Romano, ut Gregorius II. epist. 2. Bonifacio concessit. Et non nisi à Romanis Pontificibus Pallium Archiepiscopis fuisse solitum imparit, & nunquam ab Imperatoribus tradit Baron. ad annum 432. ubi Spondan. num. 10.*

Pallium est instar fasciae ex alba agnorum lana. Ita Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 36. plurimis crucis signis purpureo colore desuper contextis: & antequam tradatur, ponitur per noctem super Altare Apostolorum Petri & Pauli Romæ, ut in antiquo Romano Ceremoniali, & ex pluribus epistolis sancti Gregorii Magni, & habetur in cap. significasti, de elect.

Referam hic in proposito quod habet in antiquo m. s. tempore Eugenii Papæ III. cui Titulus: *Vaticanae Basilicae Descriptio, auctore Romano ejusdem Basilicae Canonico: & ibi cap. 3. Quod in B. Petri Basilica tantum vigilans Pallium, quæ Dominus Papa mittit Archiepiscopis.* Hæc inter alia verba habentur: Acceptis de Altari faculis, & cereis ad legendas lectiones & orationes Vigiliarum, nec non incenso: Circa sero convenienti Canonici ad Altare S. Leonis Papæ: & Presbyter hebdomadarius accipit ipsos pannos complicatos, & involutos in syndone, præcedentibus tam Mansionariis cum incenso & faculis accensis, quam Canonicis: intrat ad corpus B. Petri, & ponit eos supra Altare, & faculae ante Altare ponuntur. Tunc Chorus, cuius est cantus, incipit Antiphonam; *Si diligis me Simon Petre &c.* cum suis Psalmis versic. *Tu es pastor ovium.* Tres lectiones leguntur in libro Stationali: *Petrus & Joannes ascendebant in templum: & cantatis duobus responsoriis, quæ volvuntur de sancto Petro, deinde sequitur: Te decet laus: & Oratio: Deus, qui beato Petro Apostolo tuo collatis clavibus &c.* sic reportantur, sicut allata fuerunt: si altero die cantatur Missa super majori Altare, ponantur ibi: & post completam Missam tollantur. Sin autem, reddantur Missa Domini Papæ. Et dantur Canonici, quoties has Vigilias celebrant, tres solidi provinientes pro claretto: *facula vero Camerario Canonorum remanent.* Sic vidi tempore Domini Cœlestini III. Papæ fieri: sic scio factum per socios & Dominos meos tempore Domini Clementis Papæ III. &c. & hæc habentut in dicto m. s.

In traditione verò Pallii pronunciantur hæc verba per summum Rom. Pontificem. *Ad honorem Dei, & sanctæ Maria Virginis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctæ Romana Ecclesie, atque commissæ tibi Ecclesiæ: tradimus tibi Pallium de corpore beati Petri sumptum, plenitudinem scilicet Pontificalis officiis: ut utaris intra Ecclesiam certis diebus, qui nominantur in privilegiis ab Apostolica sede concessis, & in eo potestatem babeas consecrandi Episcopos, & celebrandi Concilia: ut ex dicto Ceremoniali.*

Usus hujus Pallii est à primordiis Ecclesie: siquidem Rupertus Abb. de divin. Offic.

Offic. lib. 1. cap. 27. refert Treveris servari pallium sancti Materni, quem Petrus Apóstolus Episcopum ordinavit: Anastasius Bibliothecarius refert fuisse concessum à sancto Marco Rom. Pontifice sub Constantino Imperatore, Episcopo Ostiensi, ut etiam Baron. sub anno 336. ubi Spondan. num. 17. Et nota quod quando Apostoli, seu successores eorumdem mittebant Prædicatores per Provincias, iis Archeepiscopi nominabantur; & illa missio largitio pallii erat, quod à collo dependens humilitatem Domini significat, dicentis Joan. 28. *Misit me Pater, & ego misso vos.* Rupert. Abb. de divin. Offic. lib. 1. cap. 27. ut etiam qui ad particulares civitates destinabantur, Episcopi dicebantur.

His tantum personis, quibus est traditum Pallium, competit ejusdem usus, nec permisum est alteri, etiam successori, illud accommodare, cap. ad hæc, de auctorit. & usu Pallii: sed cum illo sunt sepeliendi, qui illud receperunt; volunt Canonistæ in cap. ad hæc, & cap. gratum, de postulat. Praelat. Solum in Missis Pontificalibus, non autem in Processionibus extra Ecclesiam, nisi in solemnitatis ex privilegio. D. Greg. regist. epist. 51. lib. 4. epist 76. lib. 7. Nec extra jurisdictionem utitur Pallio Archiepiscopus, nisi ex privilegio speciali, seu delictu illius, cui competit jurisdictione cap. cum super, & cap. extuarum, de auctor. & usu Pallii.

Alcuinus de divin. Offic. cap. Quid significant vestimenta? inquit; *Pallium Archiepiscoporum super omnia indumenta est, ut lamina in fronte Pontificis; sicutis est discretio inter Archiepiscopum, & in eius Suffraganeos.* Ac etiam significat Torqueum, quem solebant legitimè certantes aspicere. Amalarius vult etiam indicare excellentiam omnium virtutum, & maxime pastoralem vigilantiam, quæ in Archiepiscopis clarescere debent, ut in Proverb. cap. 1. *Audi disciplinam Patris, & ne diminuis legem Matri tue, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo,* & de hoc D. Greg. lib. 7. regist. epist. 112. can. rationis ordo dist. 100.

Signaculum Crucis purpureo colore in Pallio expressum sensit Rabanus Maurus ~~destitutus~~. Cleric. lib. 1. cap. 23. Quod indutus Pontifex à tergo & pectore Crucem habet, suaque mente piè & dignè de passione Redemptoris cogitet; ac populo, pro Dominum deprecatur, redemptionis suæ signaculum demonstret; ut cum Apolo possit dicere: *Misi ab sit gloriari; nisi in Cruce Domini nostri JESV CHRISTI, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

Demum Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 136. ad Hermin. quem refert Baronius ann. 336. ubi Spondan. num. 17. in fine, inquit, Pallium ex lana, non ex lino contextum esse, & Pontificum humeris imponi solitum; quoniam ovis illius, quam Dominus aberrantem quæsivit, inventamque humeris suis sustulit, pellem designet, Episcopum enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungi, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendere, se boni ac magni Pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.

Functionibus episcopalibus inservit etiam *Faldistorium*, nempè sedes portatilis & ambovibilis; dum suam auctoritatem & ordinem exercent; symbolum est dominii

& dignitatis, ex S. Epiphan. contra hæreses. Rupertus Abbas in cap. 12. Apoc. Hier. S. Petrus epist. 1. inquit, *Regale Sacerdotium*; promissum David sub figura filii Salomonis, ut in Ps. 88. *Et adfiscabo in generationem & generationem sedem tuam.*

Denotat quoque Sedes obsequium debitum à subditis erga Praelatos: hinc Job cap. 39. *In platea parabant cathedram mihi.* & in Ecclesiast. cap. 7. *Noli querere Cathedram honoris:* & propterea, nisi dignos ad hujusmodi gradus esse promovendos, psalm. 106. *Exaltent eum in Ecclesia plebis,* & in *Cathedra seniorum laudent eum.* Indicant præterea Sedes auctoritatem judicandi, Matth. cap. 14. *Sedebitis super sedem duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.* Et idem Salvator noster indicans in premam suam potestatem in extremo judicio ex Matth. cap. 25. *Sedebitis super sedem maiestatis sue.* Nec minus absque mysterio est, quod hæc Episcoporum sedes non habeat ab ullo latere fulcimentum aliquod; cum inde inferatur, totalem dependentiā ecclesiasticæ jurisdictionis non ab humana auctoritate, sed solum à Christi divina; cui absolutum universi Imperium collatum fuit, ex Matth. 26. *Data est mihi pars in cælo, & in terra:* quam postea Petro, & successoribus omnibus communicata, ut his verbis; *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo.* Quamvis Episcopis limitate in propria tantum Dioecesi, ut in cap. præcipuum 16. quest. 1. & cap. licet quest. 3. Ulterius Cathedra indicat doctrinam factam, & legis divinæ cognitionem, ut voluit Divus Greg. epist. 24. lib. 1. & Rupertus Abbas in cap. 8. Joan. Et propterea dixit Christus in cap. 23. apud Matth. *Super Cathedram Moysis sedebunt Scribe & Phœsi, quacunque dixerint vobis, servate & facite.* Cujus desiderio æltuans David in Psalm. inquit: *Declaratio sermonum vestrum illuminat, & intellectum dat parvulis.*

Flabellæ

Addimus etiam inter Episcoporum supellectilia etiam *Flabellæ*, quibus inter Latinos solum Romanus Pontifex utitur, quæ adhibebant prisca tempora omnes Episcopi, & Græci potissimum, ut in Missa S. Basiliī scribunt sanctus Genesius in Theoria, Genebrard. tom. 6. Bibliæ SS. Patrum & S. Clemens Confessor. Apost. lib. 8. cap. 18. vult ea instituta fuisse à S. Jacobo Apost. his verbis; *Duo Dilectorum ex utraque parte Altaris teneant flabellæ ex tenuissimi membranis, aut expensis venis, aut ex linteo;* *ut parva animalia volantia abigant, ne in calicem incident.* D. Hieron. epist. 7. ad Marcellum vult illa Continentiam indicare ibi. *Quod est muscaria parvis animalibus eventislandis;* elegans significatio est, debere luxuriam citore restringere. S. Idelbertus Episcopus Cœnomanensis; vult ut per ea expellant corde celebrantis omnes cogitationes vanæ his verbis. *Dum flabello descendente super sacrificia muscas abegeris, à sacrificiantis mente supervenientium incurvantionum Catholica fidei ventilabro exturbare oportebis.* Mille sunt occasiones panthasmata cogitationum, mille Diaboli suggestiones, mille mortalium tentationum animarum, & infra. Talium portenta muscarum Patriarcha Abraham proposuit, dapsignavit, cum à Sacrificiis aves abegit incurvantates. Demum, quo ad fabella, quæ realem Christi præsentiam cooperiunt in sacrificio sub speciebus panium; vult S. Germanus, ea esse symbola alarum Cherubim, quibus cooperiuntur.

faciem, & pedes majestatis Dei apud Isaiam c. 6. Seraphim stabant: sex ala uni, & sex ala alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.

Non absolum etiam loqui de indumento, quo utuntur Episcopi, ac etiam Ca- *De Cappa*
nonici in Choro, processionibus, & aliis functionibus, quod Itali nominant *Cappa*,
colore violaceo ut plurimum, & pelle alba; quæ eminentem Sacerdotis dignitatem
denotat, ut advertit Rupertus Abbas in cap. 1. Apoc. ubi Christus tanquam Sacerdos
simili ueste Joanni apparuit. Prolixitas ejus vestis denotat permanentem Sacerdotis
auctoritatem in Ecclesia militante usque ad finem mundi; ut in Psalm. 109. *Tu es Sa-
cerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Defertur hæc vestis Episcopo-
rum cincta & implicata circa brachium, ad indicandum quod jurisdictio Ecclesiastica
non propaletur nisi in necessitatibus ad Dei honorem, & animarum salutem: Siqui-
dem in scripturis sacris pro Brachio auctoritas Sacerdotalis intelligitur, ut apud Ma-
lach. cap. 2. *Ecce ego projiciam à vobis brachium,* Et Heli. Sacerdoti dixit Deus 1. Reg.
cap. 2. *Præcidam brachium tuum;* & advertit Origen. Hom. 3. in Levit.

Pelles in dicta Cappa circa collum & pectus Episcopi indicant Sacerdotibus
quamvis supremis, etiam se peccatores esse, & peccatis subditos; ut advertit D. August.
contra Mendac. cap. 10. quoniam ex pellibus peccata denotantur, quibus Jacob col-
lum & manus cooperuit, quando simulavit se esse Esau fratrem suum primogenitum.
Indicant & pelles Episcopo, se mortalem esse, ut voluit Origen. siquidem in Genes.
cap. 3. Primi parentes post peccatum à Deo hujusmodi pellibus mortuorum anima-
lium induti, ut memores mortis essent; ut inquit Apost. ad Hebr. cap. 7. *Et alij
quidem plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere:
Et ex his vana Prælatorum existimatio deprimitur.*

Alter habitus, quo Sacerdotes & Episcopi potissimum in publicis Ecclesiæ fun-
ctionibus utuntur, quod simile videtur habitui Pontificio legis Mosaicæ, nempè
Superhumerali Aaronis, quod præceptorum observantiam denotat: unde D. Hieron.
ad Fabiolam. *Ante Superhumerali, post Rationale: prius facimus, postea docemus:*
Similis est etiam Rationali. Unde Origen. monens Pontifices de præcepto prædicant
verbum Dei, inquit. *Imposuit super eum Rationale, quia non sufficit Pontificem
habere scientiam, scire omnem rationem, nisi posset populo manifestare quod novit, &
respondere poscent se de fide, & veritate.* Assimilatur etiam vesti hyacinthinæ, quæ de-
notat Episcopo excellentiam doctrinæ cum exercitio virtutum; hinc Hieron. ad
Fabiolam inquit: *In tunica hyacinthina tanta debet esse Pontificis scientia, ut quic-
quid agit, quicquid loquitur, doctrina sit: nec sine tintinnabulis, coloribus diversis,
gemmis, floribus virtutum; nec in Ecclesiam ingredietur, nec Pontifex est.*

Eius nominis *Pluvialis* Etymologia ex Arnob. in Psal. 146. & Ambrot. serm. 38.
videtur indicare, quod sicut pluviae denotant passiones, & dolores Christi, ac etiam
Ecclesiæ persecutiones, quibus completis, canit Ecclesia in cap. 2. Cant. *Iam hyems
transit, imber abiit & recessit, &c.* Sic quoque *Pluviale* instar Grabati significat suf-
ferentiam pluviarum & tempestatum, ac etiam tentationibus resistit, ex Apost. 2. Cor. 6

In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, &c.

C A P. XXXVI.

De Aqua benedicta, ac etiam de Pane benedicto.

Religiosum hunc Ritum aquæ benedictæ manifestavit Deus in Exod. cap. 30. his verbis; *Lavabunt Aaron & filii ejus manus suas & pedes, quando ingressus sunt Tabernaculum testamenti, & quando accessuri sunt ad Altare.* Legimus præcea in Numer. cap. 19. vers. 9. ritum, quem Deus tradidit Moysi, ut aqua ad purificationem inserviret, & quamvis substantia illius mysterii principaliter referatur ad sanguinem Agni immaculati, & ad effectus Passionis ejusdem: respiciebat etiam ritus & ceremonia prædictæ purificationis aquam benedictam, quæ locum illius habet, ut videtur indicare Apostolus ibi: *Si enim sanguis hircorum & caurorum, & sanguis vituli affersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quam more sanguis Christi?* Etenim sicut populus ille prior legalibus institutis delerviens sanguine lustrabatur, ut in libro Exod. cap. 12. & 14. Ita novus Christianorum populus Baptismi sacramento renatus, dignè aqua benedicta aspergitur; ut sicut sanguis Agni in postibus ad repellendum percussorem ponebatur, ita Mysterium Aquæ corpora & loca muniat renatorum. Ita Wulfridus de reb. Eccles. cap. 29.

De aqua benedicti onte.

Cujus elementi benedictionem S. Basilius retulit tacite cuicam traditioni, ut in libr. de Spiritu Sancto cap. 27. ibi: *Consecramus aquam Baptismatis, & Olem unctionis, ex quibus scriptis? nonne à tacita secretaque traditione?* & S. Clemens constit. Apost. lib. 7. cap. 43. refert formam illius benedictionis his verbis, *Ipsam igitur nunc quoque invocet Sacerdos à Baptismo, & dicat: Descendo de celo, & sanctificabo hanc aquam gratiam, & virtutem; ne qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, &c.* Quam aquam deinde Alexander I. Rom. Pont. solemniter præcepit benedici; ut in epist. ad omnes orthodoxos, & refert Gratianus de consecrat. distinct. 3. can. Aquam, his verbis; *Aquam conspersam sale benedicimus, ut ea cuncti affersi sanctificantur, & purificantur: quod & omnibus Sacerdotibus faciendum est mandamus.* Nam si cuncti Vituli affersus sanguine populum sanctificabat atque mundabat; multo magis aqua sale affersa, divinisque precibus sacram populum sanctificat atque mundat &c. Quem ritum etiam inquit Concilium Moguntinum cap. 39. *Veterem morem in Ecclesia sequimus, dum Sal, Aquam, & ceteras quasdam res in usum fidelium preparamus: quem morem precipimus observari.* Et quod omnes Parochiani Missarum solennia tenerentur singulis diebus Dominicis hanc aquam benedicere, Burcard. lib. 2. cap. 12. refert Canonem Coadii Nanettensis his verbis: *Omnibus diebus Dominicis unusquisque Presbyter in sua Ecclesia ante Missarum solennia aquam benedictam faciat in vase missio santo mysterio convenienti, de qua populus intrans Ecclesiam aspergatur.* Quod etiam in anti- quum Sacerdotale Romanum p. c. cap. 2. ut etiam explicat Micrologus de Ecccl. observat. cap. 46.

Sal

Sal additur Aquæ, quod à Gentilibus etiam servatum in eorum superstitionis ritibus, ex Cicer. de Divinat, Plin. lib. 12. cap. 18. Ovid. Metamorph. lib. 9. Virg. Eclog. 8. quod clarius præcepit Deus in lege Moysis Levitic. cap. 2. *Quicquid obtuleris sacrifici, sale condies: in omni oblatione tua offeres Sal.* Et in Numer. cap. 18. *Pætum salis est sempiternum.* Et propterea Apostoli & prædicatores Evangelici denotantur per sal: ut eorum doctrina Præserventur homines ab Idolatria, & à tenebris ignorantia divinarum rerum: & hinc Christus Dominus inquit; *Vos estis sal terrenæ.* Denotat etiam gratiam Spiritus sancti apud Marc. cap. 9. *Haberis in vobis sal:* & ad Coloss. cap. 4. *Sermo vester sale sit conditus.*

Hæc igitur aqua sale mixta benedicitur orationibus præscriptis per sacros Ritus: quæ benedictio uti forma confert sanctitatem, efficaciam, & divinam virtutem materiae prædictæ, ut docet Ambros. de his qui initiantur cap. 31. *Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos usus futura salutis est, cum vero fuerit salutaris Crucis Mysterio consecrata; tunc ad usum spiritualis lavaci & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illum fontem Mara Moyses misit lignum: ita & in hunc fontem Sacerdos prædicationem Dominicæ Crucis misit, & aqua fit dulcis per gratiam.* & D. August. in lib. Homiliar. 50. homil. 27, inquit: *Qui Baptismus, id est salutis aqua, non est salutis, nisi nomine Christi consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit; Crux ipsius aqua signatur.* Etenim hæc benedictio, sicuti & omnes aliae, Crucis signo & rationibus præcisum formantur, ut in Epist. 1. ad Timoth. cap. 4. *Omnis creatura sanctificatur per Verbum Dei.* Quamvis Ecclesia sancta non intendat tam arctè in prolatione dictorum verborum astringere, ut sanctificationem impedit D. August lib. 6. de Baptismo contra Donatist. c. 25. ibi; *Si non sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam precator effudit; multi non solum malis, sed etiam boni fratres in ipsa Ecclesia non sanctificant aquam &c.* Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctoribus fuerint recitata. Sic etiam docet D. Thom. in 3. p. quæst. 78. ad 2. & 5. Alensis & alii.

Priscis temporibus hæc aquæ benedictio ab Episcopis, & in eorundem absentia à Sacerdotibus fieri solebat; dein per Alexandrum Papam & Concilium Nanettense ^{Miniſter} omnibus Sacerdotibus permissa hæc benedictio; excepta tamen aqua Baptismali, ac illa, quæ in consecrandis, & reconciliandis Ecclesiis est solita; quæ benedicuntur habitibus, & ceremoniis Pontificalibus, ut in cap. aqua, de consecrat. Eccles. & ibi notatur per Canonistas.

Uſus hujus aquæ benedictæ est circa ferè alias omnes benedictiones, & maximè ^{De uſu} in his directis ad divinum cultum, ut potè Vestibus, Corporalibus, Candelis, Ramis ^{Aqua be-} Olivarum, ut etiam benedicuntur Domus, Armenta, Pasca, Cibaria, & similia; & ^{nedita.} propterea in privatis domibus ad omne beneplacitum servatur. Ut decrevit Concilium Nanettense his verbis; *Omnibus diebus Dominicis unusquisque Presbyter in sua Ecclesia ante Missarum solennia aquam benedictam faciat, & atrium ejusdem Ecclesie cum crucibus circumueniendo similiter asperget, & pro animabus ibidem quiescentibus ore;* & qui voluerit in vasculis suis, accipiat ex ipsa aqua, & per mansiones,

& agros & vineas super pecora quoque, atq; super pabula eorum, nec non super cibos, & potum suum aspergas. In quorum usibus consuevere etiam priisci fideli ut aqua baptismali, ante tamen quam sacrum Chrisma infunderetur, ut in can. in sabbaro, de consecrat. dist. 4. & legitur in Capitularibus Caroli Magni, Ludovici, & Lothani imp. lib. 6. cap. 77. ibi: *In sabato sancto Pasche, vel Pentecostes, si quis velit Aquam consecratam ad aspersionem in domo sua recipere, ante Chrismatis infusionem accipiat.*

Qua ratione usuvenit, ut aqua sanctificata in ipso ingressu Ecclesiarum ad levum sordium expiationem è fidelibus sit exposita, sicuti etiam in privatis domibus possebatur, ut refert Card. Baron. ad ann. 57. ubi Spond. n. 33. & idem Baron. an. 132. ubi Spondan. n. 2. Quod etiam fit manifestum, quoniam in Templo Hierosolymitano etiam ad emundationem positum fuit labrum æneum, quo Sacerdotes manus, pedes, que ante ingressum lavarent. Ita etiam præ Ecclesiarum foribus constituti solitos sunt aquæ communis ad purificationem, & ad manus, ac facies quorui uicinque ablendas, sordesque corporis abstergendas: quoniam naturalis quidam in sanctus doce, non nisi puros ad Deum homines accedere debere: & inde evenit, quod non solum Christiani & Judæi, sed & ipsi quoque Gentiles ante adorationem se aqua mundarent, ut refert Gyraldus de Diis gentium Syntagm. 17. Cælius Rodigin. lib. 2. test. Antiq. cap. 1. ex Baron. & Spond. supra citatis. Et hoc indicabat Lex illa 12. Tabul. Addivos caste adeunto. Hinc Tullius 1. de legibus. *Aspersione aquæ corporeas labem tolli, castimoniamque prestatu.* Et de hoc Gentilium ritu refert Ovid. lib. 9. Metamorph. Alcmaonem se aqua purgasse. Item Virgil. 6. Æneid.

Idem iter socios pura circumulit unda

Spargens rore levi, & ramo felicis Olive.

Hanc eandem aquæ lotionem maximè apud Turcas consuetam ante exercandas eorum preces pseudo-Prophetæ Maometho.

Quid donat hac aspersio? Ex hac Aquæ lotione seu aspersione indicatur fidei Christi servo, qualis debebit esse cor ejus in conspectu Domini, ut per Isaiah cap. 1. *Lava à malitia cor meum.* Quod sacramento pœnitentia, vel saltem contritione offendarum peragitur; & rabi est hyssopus amara herba, qua David orat se purgari in ps. 50. *Asperges me Dominus hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.* De quo maximè Sacerdotes, & ministri Ecclesiæ admonentur per Isaiah cap. 52. vers. 12. *Mundamini qui fertis vas a Domini:* Et in corundem persona Apost. 2. Corinth. 7. *Mundamini nos ab omnibus iniquitatibus nostris.* Et quod aqua Baptismi per virtutem sanguinis Christi mundaverit nos Deus, ut per Ezechielem: *Lava aqua, & mundavi.* Et hoc idem refert Ivo Carnotensis de rebus Ecclesiæ serm. de Benedictione. Et in V. Testam. sicuti nisi lotus Templum quis ingrediebarat, Exod. 30. sic nos ne illora mente in Ecclesiæ introeamus: & si torpida mens aut conscientia fuerit, valde timeamus.

Ecclesia Inter effectus hujus sancti Instituti, Primus est, ut anima mundetur à maculis venialium peccatorum, ut declarat Alexander Pont. in can. aquam, de consecr. dist. 3. ubi Canonista. Et quamvis multi velint hoc contingere ex opere operantis; est quod satis probata opinio, id fieri ex opere operato, & relatis per Gregor. de Valentia tom. 4. disp. 7. quæst. 4. Secun-

Secundo inservit ad effugandos Dæmones, & incantationes, ut in dicto cap. quam, de consecr. distinct. 3. Epiphan. Hæref. 30. Theodoret. hist. Eccles. l.5. c. 21. bi. *Quare confessa Demon aqua aspersa vim non ferens penitus aufugis.* Et Greg. Magnus scribit Augustino in Anglia Episcopo lib. 9. Regist. cap 27. *Nec sana idololatria defrancatur, sed aqua benedicta aspergantur.* & Cyprian. Arelatens. in vita Cesarei cap. 19. ibi: *Orat igitur sanctum Cesareum, ut suis precibus eas malii Damoni injrias a se avertat. Venit ad eum vir beatus, eamque sanctificaturus, benedicta aqua consergitur; moxque adeo omnis illa vexatio profigata est, ut deinceps nil bujusmodi acciderit.*

Inservit etiam aqua benedicta corporis sanitati, & ad alia similia incidentia, ut de tali effectu exoratur Deus in illius benedictione à sacris Ritibus instituta; quod plurimis miraculis confirmatur, & D. Gregor. lib. 1. Dialog. cap. 10. refert de quodam Gotho, qui aqua sancta aspersus à B. Fortunato, statim ab incurabili, & gravi infirmitate sanatus, & S. Bernard. in vita S. Malachiæ testatur fœminam ab illo hac benedicta aqua sanatam ex ulcere in mammilla: ac etiam ab eodem alteram fœminam morti proximam difficultatem pariendo, statim eadem aqua partum edidisse. D.S. Brigida, ut in ejus vita lib. 4. cap. 4. eodem medicamine pluribus leprosis, & paralyticis sanitatem reddidisse: Ac etiam refert Card. Baron. in anno 944. ubi Spondan. n.5. de igneis globis in Germania per aerem volitantibus, qui crucibus appositis cum benedictione & aqua benedicta repellebantur: & apud Japones, & in aliis Regnis Indorum, etiam hodiernis temporibus utuntur fideles hac eadem aqua ad omnes infirmitates, & maximè pro antidoto contra venena.

Ex predictis asseramus, quod aqua ut elementum non purget animas nostras à peccatis; immo in sanguine Christi (in quo est nostra salus) easdem emundari hac benedicta aqua, de qua etiam loquebatur Christus ad Samaritanam, sicuti nec etiam Diabolus reformidat elementum ut tale, sed benedictionem & preces Ecclesiæ, quas recipit Deus, dum illi supplicatur, ut deleat peccatum, & liberet à malis, quia illa benedicta aqua irrigantur: unde Tertullian. lib. de Baptism. cap. 4. inquit. *Supervenit enim Spiritus sanctus de cælis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificata vim sanctificandi combibunt.* Inde etiam observandum, hanc aquam benedictam non esse sacramentum, sed quid sacramentale contra Dæmones, & peccata venialia; ex D. Thom. ad 4. sentent. dist. 12. & 3. p. quæst. 65. art. 1. ad 6. & quæst. 71. art. 2. ad 3. & quæst. 87. art. 3. & plenè Turretemata de aqua benedicta cap. 5. 6. & 7.

De Pane benedicto.

Quod vero ad Panem benedictum attinet, quem Græci appellant Eulogia, & de quo nos diximus supra cap. 21. de Communione per Eulogias: fuit talis usus satis frequens apud priscos fideles; Præbebatur enim ille Catechumenis, qui non participabant de Eucharistica mensa: Postea etiam Baptizatis conferebatur, qui ad communionem Dominicam non essent dispositi; cum hoc esset symbolum fraternalis charitatis. Propterea Ecclesia unicum solum panem facere solebat, ut denotaret unicum corpus mysticum à Christo unico capite dependens, ut ad communionem spiritualem invi-

invitarentur: & ad Sacramentalem disponerentur, ut diserte exprimitur à D. Augustino lib. 2. de peccatorum merit. & remiss. ubi docet quod benedictus panis quamvis non sit corpus Christi, sanctus est tamen, sanctior quam cibi, quibus alitur; & sacramentale sanctificatum per verbum Dei, ut inquit Apostolus 1. Timoth. cap. 4. ibi; *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Ad quae verba etiam refertur sanctificatio olei, & consecratio Chrismatis, ut refert S. Cyrillus Hierosolym. Cateches. 33. Hierarchicæ instructionis: & de quibus nos infra. Et de prædicto pane benedicto præter cæteros latè refert Durant, de Ritibus Eccles. lib. 2. cap. 58. per totum.

CAP. XXXVII.

De Benedictione, & usu Olei sanctissimi
Chrismatis.

Sacerdotes & reges undi in lege scripta.

Quamvis antiqui, & recentiores Hæretici abhorreant ab usu hujus sanctæ unctionis: hic tamen Ritus primo desumptus à pristina unctione, qua ungi in Sacerdotium & regnum Prisci solebant: unde ex Dei præcepto ad Moysem Exod. cap. 30. Aaron, & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ne sacerdotio fungantur mihi: filius quoque Israhel dices: *Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras: caro hominis non ungesur ex eo, & juxta compositionem ejus non facies aliud, quia sanctificatum est.*

Oleum, quo ungebantur Reges per Prophetas, ut Regni gubernacula tenerent, non erat sanctum; & tamen legitur 1. Reg. cap. 10. *Tulit enim Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus [nempe Saulis] & deosculatus est eum, ut air. Ecce unxit te Dominus super hereditatem suam in Principem:* & infra idem Propheta imperante Deo unxit David, ut in cap. 16. *Surge & unge eum, ipse est enim: tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus, & directus est Spiritus Domini à die illa in David.*

Vnde olei Et apud Marcum cap. 6. fit mentio de oleo, quo Apostoli ungebant agrotos, & energumenos, qui sanabantur, & S. Jacobus in sua epist. loquitur de sacro Oleo infirmorum, de quo nos supra cap. 32. quod inservit saluti animæ & corporis.

Circa prædictam olei unctionem in Concilio Meldens. cap. I. apud Bruchar. lib. 4. cap. 75. & Ivonem parte I. cap. 268. constitutum est tres ampullas à Presbytero quinta feria in cœna Domini deferti; unam ad oleum Catechumenorum, alteram ad Chrisma, tertiam ad oleum Infirmorum. Duplex quippe erat oleum: alterum, quod oleo & balsamo etiam nunc conficitur, idque Principale appellatur. Eo autem unguntur qui baptizantur in vertice: illi etiam qui confirmantur in fronte: denique qui ordinantur. Alterum vero est simplex oleum ab Episcopo consecratum, quo unguntur Catechueni in pectore, & scapulis, & in fronte antequam abluantur: infirmi quoque & energumeni eodem oleo unguntur. Planè etsi *Xριστα* apud Græcos unctionem generaliter, seu quodlibet unguenti genus significet, ut docent

docent August. tractat. 33. in Joann. & serm. 47. de Verbis Domini. Raban. Maur. lib. 1. Institut. Clericorum cap. 30. Unde Christus à Chrismate, vel potius Chrisma à Christo; Nihilominus sancti Patres communi consuetudine ad illam unctionem, quæ ex oleo, & Balsamo solenni Episcopi consecratione conficitur, accommodarunt: illudque Chrisma Principale appellat Ordo Romanus. Chrisma Principale conficitur ex oleo & balsamo; quibus Regiae & sacerdotalis gloriae exprimit unitatem, ut refert S. Cyprianus: & nos diximus supra in cap. 23. Ut etiam de oleo Extremæ unctionis vidimus plura in cap. 32.

De prædicto Chrismatis oleo, seu quia refertur ad benedictionem, seu ad usum ejusdem: Clemens Romanus Constit. Apostol. lib. 7. c. 23. inquit; *Unges eum prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postrem consignabis unguento: ut unctione sit participatio Spiritus, aqua sit symbolum mortis, unguentum sigillum passionum: si autem non fuerit oleum, neque unguentum Chrismatis satis erit aqua ad unctionem, tum ad sigillum.* Et D. Dionys. Eccles. Hierarch. cap. 2. late refert de unctione, quæ præcedebat ablutionem, ac de titu benedicendi precibus aquam Baptisterii.

S. Justinus in Dialog. contra Triphonem ait: Chrisma est oleum exultationis, quo Filius Dei fuit unctionus secundum Prophetam, ut his verbis: *Non minus quoque Chrisma, & unguentum omne sive olei, sive aloës, sive aliarum ex unguentorum compositione unctionum, hujus fuisse itidem ostendimus: Verbo dicente, Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis supra confortes tuos.* Et idem Justinus in respons. quæst. 137. refert nos Chrismate Christianos appellatos, & per hanc unctionem nos attestari sepulturam peccati, cui nos motimur in Baptismo his verbis; *Ceterum veteri oleo unguimur, ut Christi utique fiamus: unguento autem ad recordationem ejus, qui unctionem sepulturam suam reputavit.*

Et S. Cyrillus Hierosolym. mysticè instruens baptizatos Cateches. Mystag. initio inquit; *Deinde vero jam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos usque per omnes effectus, & particeps effecti fructifera illius olea Jesu Christi: excisi enim effectus ex oleo sive oleam fructiferam inserti effectus. & pinguedinis illius olea quisque vestrum particeps effectus. Illud ergo exorcizatum oleum symbolum est pinguedinis Christi nobiscum communicare, & quod omne vestigium diabolica operationis in nobis deletum sit.*

Et Tertullian. lib. de Baptism. cap. 7. postquam ostendisset antiquitatem unctionis per Sacerdotem, & Levitas; sicut & verbum Christus, hoc est unctionus, ex quo Deus Pater unxerat eum in qualitate regis & sacerdotis: addit, quod unctione sit Corporalis, sed effectus spiritualis, his verbis; *Sic in nobis carnaliter currit unctione, sed spiritualiter proficit, quomodo & ipsius Baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur: spiritus unctionis effectus, quod delictis liberemur: Ut etiam idem refert lib. de resurrect. Carnis corporalis cap. 8. Sed & caro abluitur, ut & anima emaculetur: caro ungitur, ut & anima confessus crevit: caro signatur, ut & anima muniatur. & habetur in Annal. Eccles. tom. 13. Ray. spiritualis naldo auctore ann. 1204. n. 39.*

Et S. Augustin. tractat. 3. in 1. cap. Joann. inquit; *Uncio spiritualis ipse Spiritus sanctus est, cuius Sacramentum est in unctione visibili. & paulo post: Vnctionis Sacramen-*
dd
tum

tum est virtus ipsa invisibilis: unctio visibilis Spiritus sanctus. Etenim dum unctio carnaliter fit, spiritualiter etiam proficit: quomodo & ipsa Baptisni gratia visibilis actus est, quod in aqua mergitur; sed spiritualis effectus, quod a peccatis nundemur.

Olei natura operacionem Spiritus sancti re-presentans. Quod autem olei natura Spiritus sancti in nobis operationem representatorem ut illud ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum proficiens illas reddit: hoc bene gratiam Spiritus sancti demonstrat. Ipse enim flamma charitatis, & splendor sapientiae animas illustrat. Ipse medicamine clementiae suae per veniam peccatorum vulnera sanat. Ipse admaxtione virtutis suae aquas Baptisni ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat, ut latè Rabanus Maurus de instit. Cleric. cap. 30. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 5. cap. 16.

Philii ad luctandum. S. Cyprianus Epist. 70. quæ est 12. lib. 1. inquit: *Accipis autem mysterium, hoc est, sanguinem supra caput, quia sensus sapientia in capite ejus, ut Salomon ait. Confidetur etiam Christma ex oleo, & balsamo mystica ratione: quoniam per oleum nitor conscientiae designatur, ut in decem virginibus cum lampadibus: per Balsamum exprimitur odor famæ: ut dicitur: Sicut Balsamum aromatizans odorem dedi.* ut in Annal. Eccles. tom. 13. Raynaldo auctore ann. 1204. n. 40.

S. August. tract. 33. in Joannem refert Christum sic appellatum ab unctione: & quod nos sumus uncti ad luctandum cum Dæmone his verbis. *Christi nomen à Christate dictum est, Latine unctio nuncupatur: Ideo autem nos unxit Christus, qui luctatores contra Diabolum fecit.* Et idem tract. 3. in 1. Ioan. *Unctio spiritualis ipse Spiritus est, cuius Sacramentum est in unctione visibili.* & paulo post: *Unctionis sacramentum est virtus ipsa invisibilis, unctio visibilis Spiritus sanctus.*

Et in eodem themate, quod hæc unctio applicetur iis, qui recepti sunt Baptismum, ut cum inimico valcent luctare, S. Chrysostom. hom. 6. cap. 2. ad Coloss. his verbis: *Inungitnr Baptizandus more Athletarum, qui stadium jam ingressuri sunt.*

Hoc ipsum refert etiam Ambrosius lib. 1. de Sacram. cap. 2. *Unctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen hujus seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina.*

Thalidum discribimus de mysteriis. Christate ungi debet Episcopus non tam in corpore, quam in corde; ut interior habeat nitem conscientię quo ad Deum, & exterior habeat odorem famæ quantum ad proximum. Hoc unguento caput, & manus Episcopi consecratur: per caput enim mens intelligitur: per manus opera designantur. Caput etiam injungitur propter auctoritatem & dignitatem, manus propter ministerium & officium.

In veteri Testamento nostri soli ungebatur Sacerdos, sed & Rex & Prophetæ; ut in l. Regum præcepit Deus. Principis unctio à capite ad brachium deinde est translata, vel in humero seu armo, in quibus principatus est rectè designatus: ut legitur: *Eactus est principiens super humerum ejus.* In capite vero Pontificis sacramentalis est delubatio conservata, quia personam capitinis in Pontificali officio representat. Unde ostenditur differentia inter auctoritatem Pontificis, & Principis potestatem.

Unguentus

Unguntur etiam omnes Christiani bis ante Baptismum, sed oleo benedicto, primum in pectore, deinde inter scapulas: & bis post Baptismum, sed Christinante sacro, primum in vertice, demum in fronte. In pectore namque ungitur Baptizandus, ut per Spiritus sancti donum abjiciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia *Justus ex fide vivit*: Inter scapulas Baptizandus inungitur, ut per Spiritus sancti gratiam exequiat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat: quia fides sine operibus mortua est: & per operis exercitium sit fortitudo laborum in scapulis. In vertice Baptizatus inungitur, ut sit paratus omni poscenti de fidereddere rationem; quia in vertice, qui est suprema pars capitis, intelligitur ratio. In fronte ungitur Baptizatus, ut liberè confiteatur quod credit, quia *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

**Ante Baptismum inungitur oleo benedicto, post Baptismum Chrismate sacro, Christina soli competit Christiano, quia à Christo Christiani dicuntur, tanquam un-
eti derivantur ab uncto.**

Per Frontis Chrismationem, manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio, quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur & robur: unde cum cæteras unctiones simplex Sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre; quia de solis Apostolis legitur (quoniam vicarii sunt Episcopi) quod per manus impositionem dabant Spiritum sanctum: ut legitur in Actibus Apostolorum; cuius adventus per unctionis mysterium designatur.

Unguntur præterea ex Ritu Ecclesiæ, cum consecratur Altare, cum dedicatur Templum, & cum benedicitur Calix, non solum ex mandato legis divinæ, verum etiam exemplo beati Sylvestri, qui cùm consecrabat Altare, illud perungebat Christumate. Uade non judaizat Ecclesia, cum unctionis celebrat sacramentum, sicuti aliqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei novere virtutem. De his omnibus latè ex Diplomate Innocentii III. ut in Antitribus Ecclesiasticis tom. 13. ann. 1204. n. 39. 40. 41. & 42. Raynaldo auctore.

Apostoli oleo utebantur in redintegrationem Infirmitarum, ut diximus. Apo- Apostoli,
stoliciviri consignatione Neophytorum; quapropter non sine peccato potest à no- & viri
bis dimitti, quo d eorum auctoritas consecravit, refert Amalar. de Eccles. offic. lib. i. Apostolici
cap.12. & quod Hæretici ad gremium Eccl. redcuntes sacro Chritissime ungerentur, pas un-
quoniam in Baptismo non fuissent uncti. Theodoret.lib.3. Hæretic. fabul. de No-
vato,inquit. *Quocirea etiam eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesia conjunguntur, bene-*
dicti Patres ungi jusserrunt. Oleo Presbyterorum manus unguntur, ut mundæ sint ad
offerendam hostiam, & largæ ad cætera officia pietatis, Amalarius lib.2. c.13. Sicuti
etiam eodem oleo caput Episcoporum perfunditur, ut per gratiam Spiritus sancti
consecratio perficiatur, & majus auxilium tribuatur à Domino, ubi quis majorem
conscenderit gradum, vel plurimorum fuerit regimini prælatus, ut late refertidem A-
malarius lib.2.c.14. Ac etiam Episcopos & Presbyteros Bulgarorum, cum nondum
uncti Romam venissent, Innocentius III. Papa unungi imperavit: ut ex Diplomate
dicti Innocentii in Annal. Eccles. tom.13. Raynaldo auctore ann.1204, num.34.

Rituum Vn- Plurimos ex prædictis ritibus hujus sanctissimi olei, quamvis ex sacro textu
Hincis scriptos non habemus; ex Apostolica tamen traditione eosdem retinemus. B. Ba-
etiam ex siliu s lib. de Spiritu sancto cap. 27. inquit: *Consecramus autem aquam Baptismatis,*
tradicio- *& oleum unctionis, præterea ipsum, qui Baptismum accipit: ex quibus scripturus? non*
*ne à tacita, secretaque traditione? ipsam porro olei inunctionem quis sermo scripto prodi-
*to.**

Expediretin proposito loqui de Cruce circa ritus hujus unctionis: sed quoniam satis amplè in principio operis diximus de hoc signo, sat erit solum addere D. August. tract. 18. in Joannem his verbis; *Postremò quid est, quod omnes noverunt signum Christi? nisi Crux Christi; quod signum, nisi adhibetur, sive frontibus credentium, sive ipsi aqua, ex qua regenerantur, sive oleo, quo Chrismate unguntur, sive sacrificio, quo aluntur: nihil eorum rite perficitur.*

Cum tanta sit dignitas & præcellentia sanctissimæ unctionis, nil mirum si suo diplomate Honorius III. Papa decreverit: Honoris gratia non excipiendos Principes instructo agmine religioso, seu processionaliter, nisi consecrati existant. Nece lecto Evangelio liber ex osculandus deferatur iisdem, nisi sacro oleo inunctis. Ac ne sacris ordinibus initiati Tabellionis munus obeant: ut ex Annalibus Eccles. tom. 13. auctore Raynaldo ann. 1221. num. 27. in fin. & seq.

Concludamus ergo ex prædictis, quod seu Catholica Ecclesia erravit, sancti Pe-
 tres usque in præsens defecerunt à veritate (quod dicendum non est) seu approban-
 da est præsca institutio, & usus hujus sacrae Unctionis.

C A P. XXXVIII.

De Reliquiis & intercessione Sanctorum.

EX his, quæ maximè in materiali Ecclesia servantur, & venerantur, sunt Reliquiæ Sanctorum: merito postquam de Ecclesia, & aliis ejusdem sepulchribus diximus: De Reliquiis, & Sanctorum intercessione etiam subsequemur.

Veneratio igitur, quæ erga Sanctorum Reliquias debetur, ex sacro textu, & ex sanctis Patribus Græcis, & Latinis nobis demonstratur. Et enī dicesur us ex Agypto Moyses habetur in Exod. cap. 13. vers. 29. *Tulie ergo Moyses ossa Ioseph secum, &c.* quæ postea sepelivit in terra Sichem. De Christi sepulchro prædixit Isaías cap. 2. *Et erit sepulchrum eius gloriosum: quod exponit Hieron.* de concursu & veneratione fi-
 delium erga illud, ut in epist. 17.

De Vestimentis Redemptoris nostri habemus apud S. Marcum cap. 15. vers. 16. Mulier, quæ erat in profluvio sanguinis anni duodecim: cum audisset de JESU, ve-
 nit retro, & texit vestimentum ejus; & confertim siccatus est suds sanguinis ejus.

De Umbra Petri in Actis Apostolorum cap. 5. vers. 15. habemus, quod in plateas ejicerent infirmos & ponerent in lectulis & grabatis: *Ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.* Et in ei-
 dem actis Apostolorum de Paulo refertur cap. 19. vers. 12. *Ut super languidos defer-
 venient à corpore ejus sudaria, & sensibilita, & recedebant ab eis languores, & spiritus ne-
 quiorum egrediebantur.*

Dc

De admirabili virtute Reliquiarum testatur Justinus Martyr. quæst. 28. his verbis; *Abominatione Graecorum subdia eſſe sanctorum Corpora, & ſepulchra Martyrum, qua & Damonum amoluntur infidias, & morborum ab arte medica comploratorum conſernunt ſanctatem.*

Eusebius lib. 7. histor. refert honorem, quem Astyrius Romanus Vir Consularis defert corpori sancti Martini Martyris, quod ſplendida, & pretiosa obtegit vête, atque humeris impositum inde deportat; & cum ſumptuoso linteō involvifet, decenti ſepulchro condidit.

Hieron. in vita Pauli Heremita tom. i. in fine refert honorem delatum ab Antonio vedi dicti Pauli, ibi. *Tunicam ejus ſibi vindicavit, quam in ſportarum modum de palme foliis ipſe ſibi conœxuerat: ac ſic ad Monasterium reverſus, diſcipulis cuncta ex ordine replicavit; diebusque ſolennibus Paſcha, & Pentecostes ſemper Pauli tunica uestitus eſt.*

Sanctus Basil. homil. in Psalm 115. habet. *Pro legi Mōaice riuſi qui moriebantur, horum morticinia habebantur abominationi: contra, mors ſi cuiquam irrogatur pro Christi nomine, pretiosa cenzentur Reliquia Sanctorum ojus, &c.*

Veneratio, qua debetur corporibus Sanctorum, eadem quoque debetur minimæ cornuadē particulae. Nazianzen. advers. Julianum Apoſtata m orat. 3. circa medium ſic inquit. *Tu poſt Pilicium Chrifticida, poſt Iudeos Dei hoſtis: non Viſtimas pro Chriſto ceſas veritus es? &c. quorum vel ſola ſanguinis guta, atque exigna paſſionis ſigna iden- pofſuit, quod Corpora: hac non colis, ſed contemnis? &c. Quoniam ut habetur in Psalm. 33. *Cuiſodis Dominus omnia offa eorum; unum ex hiſ non conceretur.**

Et sanctus Chryſtoſtomus præfert honorem, quem Roma reportavit ex Reliquiis Apoſtolorum, aliis quibuscunq; triumphis, & ſimilibus; ut in homil. 32. in cap. 20. ad Rom. inquit; *Ego & Romam properea diligo; tameſi aliunde queam illam huncare nempe à magnificencia, ab antiquitate, à pulchritudine, à multiitudine, à potentia, à divinitate, & à rebus in bello fortiori geſtis: ſed relictis iſis omnibus, ob id illam beatam padię, quod erga illos Paulus dum viueret, adeo fuit benevolus, adeo illos amavit, corans diſperauit, & poſtremo apud eos viam finivit. Unde, & Ciruſas iſi hinc facta eſt inſig- na, quia à reliquis omnibus. & paulo poſt. Quis mihi nunc dabis circumfundere corpori Pauli? affigi ſepulchro, videre pulverem Corporis illius? &c. Oris hujus pulve- rem videre vellem, per quod Chriſtus magnalia, & ineffabilia loquutus eſt: non ſolum au- tam oris, ſed & cordis illius pulverem videre vellem, &c. Videre vellem rurſus pulve- rem manuum illius, qua in vinculis fuerunt, &c. Pulverem videre vellem oculorum be- ne excavarum, deinde ad orbis ſalutem respicientium, qui & Chriſtum in corpore vi- dere meruerint. Vellem & pedum illorum videre pulverem, qui per orbem currentes la- boraverint: Vellem videre ſepulchrum, quo recondita ſunt arma illa iustitia, arma lucis, membrana nec videntia, tunc vero cum in hac vita eſſent, emortua.*

De miraculo Reliquiarum, S. Ambroſ. epift. 51. quæ eſt prima lib. 7. & ſerm. in ſello ſanctorum Gervafii, & Protafii: *Scoverus &c. ut contigit ſimilariam de ueste Mar- tyrum, qua ſacra Reliquia uestiuntur, clamas, ſibi reficiunt lumen; & idem teſtatur S. Auguſtinus lib. 9. confeſſi. cap. 7.*

Ac de obsequio erga Sanctorum reliquias, S. Hieron. in vita S. Hilarionis ait; *Postquam Palestina sanctus vir Hesychius Hilarionem mortuum, & sepultum audivit, perrexit ad Cyprum; & simulans se velle habitare in eodem hortulo, ut diligentis custodia suspiciozem Accolis tolleret, cum ingenti vita sua periculo corpus ejus furatus est; quod Majonam deferens, totis Monachorum, & Oppidorum turbis prospicientibus, in antiquo monasterio condidit, illa sa tunica, cuculla, & pallio, & toto corpore, quasi adhuc vivere, integro, tantisque flagrante odoribus, ut delibutum unguento putares.*

Et sanctus Augustinus epist. 103. ad Quintianum, inquit: *Portant sanè reliquias beatissimi, & gloriofissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam convenienter honorare debeatis.*

Et idem Augustinus lib. 1. de Civitate Dei cap. 13. ait: *Si enim paterna uestis & annulus, ac si quid hujusmodi tanto carius est posteris, quanto erga parentes major extitit affectus; nullo modo ipsa spemenda sunt corpora, quae utique multo familiarius atque conjunctius, quam quelibet instrumenta gestamus.*

Noi dediti sunt Reges & Imperatores hujusmodi reliquias venerari. Augustin. epist. 42. ad Maudarenses inquit; *Videtis Imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum Piscatoris Petri submissò diadematè supplicare. Et S. Chrysoft. in lib. Quod Christus sit Iesus: ait, Roma Urbium est regalissima, relictis omnibus ad sepulchra Piscatoris & Pellionis currunt Reges, & Presides, & milites.*

Complacuit quoquesibi Deus, ut Martyrum corporibus sepulchra Angelorum manibus erigerentur: ut de corpore sanctæ Catharinæ Martyris in monte Sina per sanctos Angelos mirabiliter collocato, ex Metaphraste in ejus vita, & refert Card. Baron. sub ann. 307. sicut etiam de corpore S. Clementis Romani Pont. in eodem marte, quo fuit submersus; dedit illi Deus habitaculum Angelicis manibus preparatum, de quo refert Gregor. Turonens. & singulis annis in die illius Martyris, aqua sic retrahebant ab eo sacratæ loco, ut quisque siccis pedibus posset illum invisere.

Ac proinde Patres ipsi ad Sanctorum invocationem nos enixe invitant: sic enim August. quæst. 148. in Exod. inquit: *Cum merita nostra nos gravant, ut diligamus à Deo, non dubitemus relevari apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Eoque confidentius illos deprecatores nostræ infirmitatis adeundos, dicit Ambrosius lib. de Viduis: *Quia etiam infirmitatem corporis dum viverent, cognoverunt, & S. Basilus orat. XL. Martyr. inquit: Beneficium hoc, fratres, ex Deo obtainemus, ut paratum sit nobis & Ecclesia per hos Martyres auxilium: ubi enim sunt isti, quis dubitet, Deum esse presentem?* *Qui aliqua premitur angustia, ad hos configiat:* *Qui rursus latetur, hoc oret, hic ut malis liberetur, ille ut duret in rebus latis.* *Hos orans mulier pro filiis auditur: Peregrinanti viro redditum incolument, agrotanti salutem implorat.* *Cum his ergo Martyribus nostras effundamus preces.* Et ut digna sane peroratione probationem hanc concludamus; S. Bernard. orat. 2. super Evang. Missus, inquit: *In periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam invoca: non recedat ab ore, non recedat à corde;* & ut impetrē ejus orationis suffragium, *non deseras conversationis exemplum.* *Ipsam sequens non devias: Ipsam rogans non desperas: Ipsam cogitans non erras: Ipsa sentente*

mane non corrui. Ipsa pro te stante non metuis. Ipsa duce non fatigaris. Ipsa pro tua peruenis, & sic in te ipso competeris, quam merito dictum sit: Et nomen virginis Maria.

Exquantus honor ubique, & ab omnibus gentibus fuerit habitus erga Sancto-
rum reliquias: etiam à Graecorum Imperatoribus Tabulam auro & gemmis pretiosissi-
mam multorum Sanctorum reliquiis ornatam, diebus maxime festis aurea catena al-
ligata in pectore præferri fuit consuetum, ut ex Annal. Ecclesiast. tom. 13. Rayaldo
auctore ann. 1205. n. 4r.

Inferamus ex prædictis, quod dum nos veneramus Martyrum, & Sanctorum *Effigie* reliquias, hoc peragimus, ut adoremus eum, cuius illi fuerunt fideles servi; ut refert D. *venerari* Hieronym. epist. 53. ad Riparium, ibi: *Honoramus autem Reliquias Martyrum, ut onis reli-
cum eius sint Martyres adoremus; & ne veneremur eos, qui templo spiritus sancti quievun-
tire.* Acetiam, qtoniam ipsis reservata est gloria Resurrectionis, & Immortalita-
tis, & ut consolemur in absentiâ animarum ipsorum; dum memoriam eorum labo-
res, luctas, & triumphos; & excitemur ad imitationem eorum, quorum corpora cor-
ruptioni erant subjecta, ut nostra; ut de his, & similibus refert Damascen. histor. de
Barlaam, & Josaphat cap. 22. & 23. ibi: *Hoc pura & sancta ossa idcirco circumferimus,
ut admirabilium virorum, quorum ipsis sunt, desiderium secundum leniamus, eorumque
religiosam exercitationem. Deoque caram vitam nobis in memoriam revocamus, aequo
ad eundem vite studium nos ipsos matruo acparamus, &c. Quoniam mortis memoriam,
qua permagnam utilitatem offere, atque ad religiosa vita certamina promptos nos, ac
velut pennatos reddire, nobis hinc comparamus, ac præterea ex eorum contactu sanctificare-
bamus.*

Ac etiam Sanctorum sepulchra veneramus; quoniam ex his virtutes eorum
apprehendimus. S. Ambro. serm. 92. *Honor ergo in carne exceptas pro Christo ci-
carceris, honoro perennitatem virtutis, honoro per confessionem Domini sacraos cineres;
honoro corpus, quod me proper Dominum doctis mortem non timere.* Addit S. Chry-
softom. Orat. SS. Juventis & Maximi, ut eorum intercessionibus exaudiatur a Deo,
dum inquit: *Sanctorum tumulorum adoremus, magna fide contingamus, ut benedictiones
consequamur; etenim qua volu[n]te apud Celorum regem impetrare possunt: proinde ma-
gnus promptu[m] in hac venientia, quo inde magnostib[us] fauoris undeq[ue]que colligamus.* Et item Chrysoftom. orat. in S. Ignatiu[m] inquit; *Ob eam causam reliquias Sanctorum
nobis concessit Deus, ut nos ad se eorum imitatione perducas; & sine nobis velut portus qui-
dam, & idononm solacium eorum malorum, qua quotidie nos affligunt.* Siquidem pro-
pugnacula illi sunt contrainimicos. S. Basil. homil. in XL. Martyres ait; *Hi sunt quasi
quadam terror contra adversariorum incursus.* Denique cohuntur Sanctorum Re-
liquias, ne memorie illorum sint sine honore, qui etiam hominibus aliter insignioribus
confertur. Clemens 6. Stromat. cap. 30. *Eorum, qui cum Deo vivunt, Requiae sine
honore manere non debent.*

Quanto honore delata ab antiquis Reliquiæ habemus ex Socrate lib. 3. cap. 13. *Reliquias*
Theodoret. lib. 3. cap. 9. Sozomen. lib. 5. cap. 18. Illic leges concurrunt Christianos, cù honore
cum delata.

cum essent (Juliano Apostata imperante) sanctæ Babilœ ossa à Daphne suburio Antiochiam deferendæ; & loculum translatisse. *Una cum mulieribus ac pueris exultantes gaudio, psalmosque canentes.* Imo, *Omnes ad unum antecedentes psaltem capi.* Scribit Evagrius lib. 1. cap. 16. S. Ignatii ossa, Theodosii Magni iusti summo honore Antiochiam fuisse translata. *Qua de causa, inquit, Festum celebre, & letitia communis ad nostram usque et atem peragitur:* Nescire quod ejus annuan memoriam cali placuerit. Apud S. Hieronymum adversus Vigilantium, suo xvo ossa Prophetæ Samuelis è Palestina Constantinopolim iussu Archadii delata, inquit: *Illas reliquias omnes Episcopi in serico, & vase aureo portarunt.* Addit, *Omnes Ecclesiæ populi occurrerent sanctis Reliquiis, & tanta leticia, quasi presentem, viventemque propria cernerent, suscepisse;* ut do Palestina usque Chalcedonem iungenteretur populorum communia, *& in Christi laudem una voce resonarent.* Sancti vero Chrysostomi ossa magno quinto postquam obierat anno, Constantinopolim Theodosii Junioris iussu translata, quo cultu excepta sint, habes apud illius saeculi virum Theodoreum Ecclesiast. histor. lib. 5. cap. 36. *Fidelis hominum cetus, pelagus navigiorum extitidine, velut continentem efficiens, Bosphori ostium ad Proponendem fidem humanis cooperuere.*

*Miracula
ex reli-
quiis.*

Dum in Deum ut authorem referebantur hujusmodi venerationis ritus, miraculis Deus haec etiam efferebat: & de Corporibus Martyrum Gervasi & Protasi August. lib. 9. Confess. cap. 7. inquit: *Cum enim propalata & effossa domum cum bene transfrerrentur ad Ambrosianam Basilikam, non solum quos immundi vexantibus, confessi eisdem Demonibus sanabantur; verum etiam quidam plures animos civis, civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis lararia causam quefrassentur, aedisset, exiluit: eoque se ut duores, suum ducem rogavit. Quo perdulitu impetravit, ut sudario tangere feretrum: quod ubi fecis, & admiratio oculis, confitientur sunt.* Et idem simile etiam refert de Reliquiis S. Stephani lib. 22. de Civit. Deicis ac etiam idem August. epist. 137. ad clerum & plebem Ecclesie Hipponeas. *Nam & nos novimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter & interier Demones conficerunt; furem quendam, qui ad eum locum venerat, ut falsamente rando deciporet, compulsum fuisse conficeri furum, & quod abstulerat reddere.*

*Sanctos
videre &
audire.*

Quod autem impius Calvinus scurriliter studit, Sanctis eosque longe non esse, & oculos tam perspicaces, ut ad nostras porrigitur preces, & nostra audire. *gident necessitatibus.* Quoniam sanctus Gregor. Magn. lib. 12. Moral. cap. 2. docet Sanctos, qui Dei charitate fruuntur, omnia in Deo tanquam in lucidissimo speculo adspicere, & spectare quæ ad nos pertinent. & S. Ambros. inquit: *Iste fratres Martires, nostri Presules, & speculatori vite, alii nusque nobis romani.* Et prophetam mihi Prophetam dicit Dominus cap. 15. *Si steterint Moyses, & Samuel coram me est anima mea ad Populum istum.* Omitto quod dicitur 2. Machab. c. 15. Hieronim. & Oniam mortuos tunc usque viros; *Orare pro omni populo Iudeorum.* Ecclœ Apocalypsi refertur Angelos atq; Sanctos in ista terrestria Dei virtute inspicere: sed & Raphael (Tob. 12.) orationes Tobie Deo offerebat: ergo eos proculdubio audiebat.

Referat

Referam hic obiter de Angelo Tutelari, quem unicuique Deus custodem apponit. *De Ange-
lo tutelari*
sunt: & quamvis ex Sectariis plurimi velint; ejusmodi commentum esse à domesticis
Dii, Laribusque Gentilium: asserimus indubitanter nos ex scripturis illam fidem,
non Gentium nugis: Nam & populis atque provinciis Angelos suos esse, qui res eo-
rum current, habes ex Daniele cap. 10 ubi & Michael dicitur Princeps populi Judæo-
rum, & Angelus alius Princeps esse Persarum, aliasque Græcorum: Et singulis ho-
minibus ejusmodi spiritus dari docemur apud Matth. cap. 8. *Videte ne contemna-
tis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in Cœlis semper vident fa-
ciem Patris mei, qui in Cœlis est.* In quem locum D. Hieronym. Comment. in
Matth. *Magna dignitas animarum, ut unaqueque habeat ab origine nativitatis in custo-
diam sui Angelum delegatum.* Et idem de obitu Paulæ, *Testor Iesum, & Sanctos ejus,*
*ipsumque proprium Angelum, qui custos fuit, & comes admirabilis fæmine: me nihil in
gratiam, nihil more blandientium loqui.*

Objiciunt etiam Sectarii, invocationes Sanctorum esse blasphemias contra
Christum, ex eo solvit; quod nemo Catholicus non profitetur Christum esse so-
lum immediatum mediatoe in apud Deum: reliquos omnes mediatos per Christum:
unde etiam D. Bernardus serm. de beata Virgine incip. Signum magnum apparuit,
&c. inquit; *Opus est mediatore ad mediaorem: nec aleter nobis utilior, quam Maria, &c.*

A criterio etiam insurgunt Sectarii contra nos; quod multitudine Reliquiarum
cuique Sancto sit attributa. Respondemus primo hoc processisse, quoniam pluri-
mi Sancti ejusdem nominis sunt nuncupati, ut ex Menologio Græcis, & Martyrolo-
giis Latinis; unde sepe quod est unius Sancti, alteri fuit attributum. Secundò, cum
pietas populorum ex ardesceret erga Martyres, & alios Sanctos, ac exoptarent illi ob-
tinere spolia eorundem, ut multiplici devotioni satisficeret; necesse fuit dividere præ-
dicta Sanctorum corpora, & inter plurimos distribui; ut inquit in proposito sanctus
Basilius homil. in XL. Martyr. *Non uno in loco se se clauserunt, sed in multis locis ho-
fatio recepti, multorum patrias ornaverunt.* Et cum singulæ partes retinerent nomen
illius Sancti, unde fuerunt extractæ, produxerunt multiplicationem corporum: af-
sumptaparte pro toto. Quod etiam processit cum Altaria antiquitus essent sepul-
chra Sanctorum (quæ Memoriae nuncupabantur) postea decrevit Concilium Car-
thaginens. sub Pontificibus Bonifacio, & Cœlestino Can. 14. tom. 1. ibi: *Et omnino
nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliqua certa reli-
quia sint, aut ubi origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine
traditur.* Et ex his cum fuerit necessario divisio prædictorum corporum, non mi-
num, si inde contigit æquicratio, sumendo particulam Reliquiarum pro toto Cor-
pore. Quæ divisio etiam processit, ut singula particularia loca retinerent in tute-
lam illam, cujus Reliquias possent consequi; ex sancto Ambrosio lib. 5. in Lucam, &
idem lib. 1. de Abraham cap. 5. in fin. ibi: *Unde discimus, quantus sit murus Patria vir-
iustus, quemadmodum non debeamus invidere visis sanctis, nec temere derogare; illorum
animas fides servat, illorum justitia ab excidio defendit: Sodoma quoque, si habuisse vi-
ros decem justos, potuisse non perire.*

C A P. XXXIX.

De Peregrinationibus, quæ fiunt ad Reliquias
Sanctorum, & alia sacra loca.

Diximus supra de Ecclesiis, Altaribus, ac de Sanctorum Reliquiis. Et quoniam ad ea loca prisci fideles peregrinationes suscipiebant ; de istis nos modo dicimus ; Quamvis etiam ab Hæreticis eisdem impugnentur ; ex sacro textu, & sanctis Patribus easdem nos comprobabimus.

Habetur in 1. Rcg. cap. 1. vers. 3. quod Elcana Pater Samuel ascendebat de Civitate sua statutis diebus, ut adoraret, & sacrificaret Domino exercitum in Silo, & in 2. Regum cap. 15. vers. 7. dixit Absalon ad Regem David ; *Vadim & reddam vota mea, quæ uoti Domino in Hebron.* & apud Lucam cap. 2. vers. 41. Ibat Iesus cum Maria matre ejus, ac Joseph per singulos annos in Hierusalem in die solenni Pasche. Venerunt quoque Gentiles, ut adorarent, Joann. cap. 12. vers. 20. ibi. Erant autem quædam Gentiles ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo. Et in Paulo legitur in Act. Apost. cap. 20. vers. 16. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut dicens Pentecosten ferret Hierosolymis. Que loca adducit S. Hieron. ad Marcellam, ut ad peregrinandum Hierosolymam illa excitetur, dum in epistola 18. inquit. Si post passionem Christi hic detestabilis locus est, quid sibi voluit Paulus Hierosolymam festinare, ut ibi faceret Pentecosten ?

Hujusmodi quoque peregrinationes à sanctis Patribus comprobantur : & sanctus Basilius reprehendit nundinas, & similia in locis sanctis, ad que habant peregrinationes : interrogat 44. inquiens : *Peregrinandi quidem potest armigeratio, qui in peregrinatione sine anime sua detrimento, & cum uilitate corrum, quibuscum congregatur, possit versari, &c.* Illud enim hoc loco intelligendum est, nundinares, & questus illos, omnes, qui capones attingunt, frarum conuentus longissime fugere debere.

Et sanctus Chrysostomus homil. 32. in epist. ad Roman. ostendit ardens desiderium, quod ipse habebat, ut inviseret Reliquias Romæ. & idem homilia 8. in epistola ad Ephes. exaltat catenas Petri his verbis ; *Nihil est illa caeca beatiss. Velle nam esse in illis locis, in quibus dicuntur manere illa vincula ; & merito viros illos admirare propter Christi desiderium. Velle videre catenas, quas pertinaces quidem, & huius Demones reverentur ansem Angeli.*

Cui subscrigit August. in Psalm. 88. dicens : *Olim Principes sacrae ad urbem Romanam venerunt, non ad Templum Imperatoris, sed ad memoriam Piscatoris.*

Peregrinationum etiam ad sancta Hierosolymorum loca frequentiam sic testatur Hieronym. in epist. 13. ad Paulam. *Detoto buce concurrentur : Plena est Civitas universi generis hominum : & tantum triusque sexus conspacio, ne quod alibi expatrie fugiebas, hinc eorum sustinere cogaris. ac rursum epist. 17. ad Marcell. Longum est nunc ab ascensi Domini usque ad presentem diem per singulas reatas currere, qui Episcoporum, qui*

qui Martyrum, quicloquentium in Doctrina Ecclesiastica virorum venerunt Hierosolymam, putantes minus se Religiosi, minus habere scientia, nec summam ut dicitur, manuus accipit rituum, nisi in illis Christum adorassent locis, in quibus primum Evangelium deponitudo corusceret.

Socrates lib. 7. cap. 46. inquit. Theodosius Imp. Eudociam conjugem Hierosolymam misit, quaque pollicens erat illam hoc votum perfoleturum, si filiam in matrimonio collocarem cernere.

Theodoret. serm. 8. Græcor. affectio, de Martyr. inquit; *Vespasianus quoque & Adrianus sibi templo ingentia excitarunt; verum, & vitali summa cura, & impio honore prius sunt. Martyrum vero templo conspicua cernuntur, magnitudineque, præstantia, omni presertim ornatus genere variata, &c. Neque vero hac per annum semel, aut bis, aut quinque adveniamus, sed in eis saepe numero dies festos peragimus, sepè diebus singulis eorum Martyrum Domino laudes hymnosque cantamus. Quique homines prosperi sunt valitudine conservari eam sibi à Martyribus petunt; qui vero aegridundinem aliquam patientur, sanitatem exposunt; insuper, & steriles viri, & mulieres dari sibi filios petunt: qui vero parentes sunt, integra sibi, & propria custodiri, qua consequunti sunt dona, &c. Non qui sed ad Deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres sanguinem Divinos homines, intercessoresque sibi eos apud Denun advocent, & precentur. Piè verò, fideliterque precatas ea maxime consequi, qua desiderant, testantur illa, qua votorum Dei dona perfoluntur, manifestanimirum adepta sanitatis indicia.*

Ex his patet, priscos fidèles non solum iter fecisse ad loca Martyrum, eosque exorasse non pro salute spirituali tantum, verum etiam pro sanitate temporali ipsorum; cotundemque familiarē, ut etiam refert sanctus August. de Civitate Dei lib. 22. cap. 8. Infantes, & ægrotata animalia ad eosdem portabant pro obtinenda sanitate, Gregor. Nissen. & Theodoret.

At quando eorum intercessionibus gratiam obtinuerant, eorum templis, & stambus, in signo tributi, & consequuti voti appendebant aureas, & argenteas imagines particularium corporum, quæ sanitatem recuperaverant. Theodor. Ioseph. adductus, & Paulinus Nolanus in Felice. Et de hoc ritu antiquissimo in Ecclesiastice Baron. ad ann. 57. ubi Spandan. num. 51. ubi hoc etiam refert apud Gentiles in usu.

Præterea non solum Reliquias Sanctorum venerabantur. Hieronym. ad Marcell. epist. 17. sed eas etiam osculabantur, idem Hieronym. contra Vigilant. Floribus eas spargebant, Augustinus de Civitate Dei lib. 22. cap. 8. Portabant illa in sericis linteis, & aureis vasis. Hieronym. contra Vigilant. Ante eorum thecas cilicio induiti jacebant, Rufin. hist. Eccles. lib. 2. cap. 33. Chrysost. 2. Corinth. homil. 26. offerebant Deo sacrificia supra eorum sepulchra, & Reliquias, Hieron. contra Vigilant.

Addimus ulterius: quamvis Deus sit ubique, & veri Adoratores serviant ei in veritate, & penetralia cordis præcipue ipse respiciat; negari tamen non potest, quod miracula potius in uno loco, quam in alio operetur Deus; cum sit hoc de arcanis

judiciorum ejus, ut legimus apud Lucam cap. 4. Christum in carne fecisse miracula in Cafarnaum, non autem in patria sua: ac etiam de umbra Petri habetur, inter alias omnes privilegiata fuisse in sanandis quibuscumque infirmitatibus: & hoc Hierosolymis solummodo, refert Divus August. epist. 137. ad Clerum, populumque Hippo-nensem tom. 2. ibi: *Ubique quidem Deus est, & nullo continetur, vel includitur loco, qui condidit omnia; & cum à veris adoratoribus in spiritu, & veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam justificet, & coronet: veruntamen ad ista, que visibiliter nota sunt, quis potest ejus consilium perscrutari, quare in aliis locis haec miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo voluit pergerent, quia inde nobis facilius, fideliusque scribi potest, quicquid in eorum aliquo fuerit divinitus propalatum.*

Inferamus igitur ex predictis: quamvis Deus existat in omnibus locis, & praes-
pue intra corda nostra sint vera Dei templo, & Spiritus sancti habitacula; ac etiam
quamvis ex peregrinationibus persepe deficiat devotio, & pietas; ut propterea D.
Hieronymus dissuadens Paulino iter in Palæstinam, initio epist. 13. tom. 1. dicat: *Non
Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est.*

Nihilominus ibi exorandus est Deus, ubi complacet speciali assistentia se mani-festare, & gratias concedere. Cumque etiam Reliquarum praesentia inserviat
ad excitandam in nobis devotionem, ut faciliores reddantur influentiae misericordis
Dei, qui ubique est per essentiam, per præsentiam, & potentiam; sicut etiam est in
anima justi per gratiam, in spiritibus Damnatorum per iustitiam, & super omnes
creaturas per providentiam, & in peccatoribus, qui ingemiscunt, per misericordiam:
similiter credendum est, quod in quibusdam locis speciali protectione, ac affe-
ctu existat.

Nec predictis repugnant verba Domini. *Tu cum oraveris, intra in cubiculum tuum.* Ex quibus inferunt adversarii, Homini non esse peregrinandum, ut Deum
adoret & colat. Quoniam non sunt illa intelligenda de cubiculo materiali, sed, ut
explicat Chrysostomus homil. 76, ad populum, de cubiculo cordis; ne alioquin Do-
minus sibi contradicat apud Matth. 16, ubi ait; *Videant opera vestra bona, & glorifi-
cent Patrem vestrum qui in Cælis est.* Itemque illi adseretur Apost. 1. Timoth. 6.
dicens; *Volo, viros orare in omni loco.* Unde idem Chrysost. sic concludit. *Quando
ergo sic oramus, ne non quaramus humanas landas, semper in cubiculo oramus, siue abiqui
siue in Ecclesia, siue in montibus, siue etiam in ipso foro.* *Quando autem intramus cu-
biculum ad orandum, & cupimus uideri; runc sancte extra cubiculum orare dicimur.* Et
propterea Sanctorum corpora, & precipue Martyrum, perinde ac Christi membra
honoranda, & Basilicas eorum nomine appellatas, velut loca sancta, Divino
cultui mancipata affectu pio, & devotione
frequentandas.

De Procescionibus, & Rogationibus seu Litaniis.

Usus Procescionum consistit in publicis precibus, seu quod populus fidelis ordine *ad quid proficiunt* incedat, & coram Deo assistat, ad implorandum auxilium: Etenim Tribus *liorum Israel profectæ de monte Domini, Arcaque fœderis Domini præcedebat eos per diem, cum incederent; cumque elevaretur Arca, dicebat Moyses, ut in Numer. cap. 10. vers. 33. & seq. Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua.* Redduntur etiam gratiæ Deo in procescionibus, ut in 2. Paralip. cap. 20. Josaphat, & habitatores Hierusalem cum lætitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis, ingressi sunt Hierusalem cum psalteriis, & citharais, & tubis in domum Domini, &c. Sicuti etiam fiunt quoque preces ad avertem tam Dei iram. Joel. 2. vers. 15. *Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate parvulos, &c.* Ac etiam quandoque Deo gratulamur, ut apud Math. 21. *Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: ali⁹ autem cedebant ramos, &c. & que sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini, &c.* Et sicuti cum Arca à sacerdotibus portabatur, sequebatur populus cum reverentia, & devotione; hoc etiam fit de præfenti, cum sanctissima Eucharistia in Arca figurata, Reliquiæ Sanctorum, seu Crucis signum processionaliter deferuntur.

Cœpit usus Procescionum in Ecclesia à Constantini temporibus, cum vidisset *Quando in somnis signum Crucis in Cœlo splendide collocatum, dictumq; sibi fuisset: O Con-* *ceperint.* stanice, *In hoc vince: Jussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum sanctæ Crucis transformare signum, quod Labarum vocabatur.* Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat; eo quod Imperatorem præcedere, & adorari illud ambitus moris esset. Rupert. Abb. de Divin. Offic. lib. 9. cap. 5.

Quod autem usus Procescionum ab exordio Ecclesie habuerit originem, de eisdem Tertull. lib. de præscript. advers. hæres. cap. 43. loquitur. *Et processio mode-* *sa, & Ecclesia unica.* Et D. Hieron. ad Eustochium de custodia Virgin. epistola 12. *Martyris tibi querantur in cubiculo tuo; nunquam deerit causa procedendi, si semper quando necesse erit, processus.* Et in Concilio Bracharens. 3. cap. 5. habetur, quatenus Reliquiæ ab Episcopo, seu Levitis deferendæ sint in procescionibus; ut etiam refert S. August. de Civitate Dei, lib. 22. cap. 8. Theodoret. de Martiano Imperatore, qui pedibus, in procescionibus incedebat, una cum Episcopo Anatolio, lib. 1. Collectan. ex historia, sic inquit: *Martianus ad supplicationes, qua in campo fiebant, pedes regressus multæ largitus est egenis.* Sozomen. refert reliquias Martyris Mcletii solenniter in processione Antiochiam fuisse translatas, ut in lib. 7. cap. 10. ibi: *Alternatis Psalmorum cantibus &c.* Similiter testatur Socrates in translatione Reliquiarum martyris Babylæ lib. 1. cap. 16. quod Daemon, qui in delubro Apollinis Daphne habebat, cum nullum Imperatori responsum daret, vicinum Martyrem reformidans: *Imperator causa intellecta, oculum Martyris, quem celerrime inde transferri jubet, &c.*

DE VETER. SACR. CHRIST.

Rufin. hist. lib. 2. cap. 33. quod Magnus Theodosius Imperator, ante quam Eugenio bellum indiceret; *Cum Sacerdotibus, & populo omnium orationum locare dicens, ante Martyrum, & Apostolorum thecas jacebat cibilio prostratus, & auxilia fidei Sanctorum intercessione poscebat.* Imperator Theodosius Juvenis fecit processionem relatam per Nicephorum lib. 14. cap. 3. hist. Eccles. ibi. *Litanie instituta est: supplicantes processere, atque una concors Ecclesia civitas tota, & ipse medius Theodosius hymnis canendis praedit, habitu privato incedens. Minime vero cum opinio fefellerit: statim enim cœlum aerem turbidum serenitate commutavit, & frumenti non mediocrem inopiam quadam frugum copia, & ubertate consequata.*

Et S. August. de Civit. Dei lib. 22. cap. 8. inquit: *Memorati memoriam Martiris Stephani, qua posita est in Castello Synicensi, ejusdem loci Lucillus Episcopus populo præcedente, atque sequente portabat: fistula, cuius molestia jamdiu laboraverat, illius pia sarcina vœtatione repenti sanata est; nam deinceps eam in suo corpore non invenit.*

Ac Imperator Justinianus in auth. 123. de sanctiss. Episcopis cap. 31. *Si hac sacra mysteria conturbaverit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur: hoc ipsis in Litanis, in quibus Episcopi, & Clerici reperiuntur, custodiendo, &c.*

Cruce praecedebat. In hujusmodi processionibus etiam priscis temporibus Cruces deferabantur sequentibus Ecclesiasticis, & aliis fidelibus: & hunc ritum antiquissimum in Ecclesia referunt Cassiodorus Tripart. lib. 2. cap. 8. Socrates lib. 6. cap. 8. Niceph. lib. 13. cap. 8. Card. Baron. ad annum 401. ubi Spond. num. 8. & legitur in vita S. Porphyrii apud Surium tom. 1. Durant. de Ritib. Eccles. lib. 2. cap. 10. num. 9.

Ex hoc sancto ritu reducitur prium nobis ad memoriam; qualiter pia turba sequebantur Christum, ut audirent ejus sancta verba, & miracula viderent; referunt Matth. cap. 14. Lucas & Marc. 5. Joan. 6. Alliciuntur præterea fideles ex hoc ritu, ut Christum sequantur, & quisque sua propria cruce Math. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Addimus: quod crux in processionibus, tanquam vexillum crucis Christi deferatur: quoniam ut inquit Job. 6. *Militia est vita hominis super terram:* cujus arma spiritualia sunt 2. Corinth. cap. 10. *Non secundum carnem militamus:* Cujus adversarii fortes sunt Diabolus, mundus & caro: ex Apostolo ad Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia inequitia in cœlestibus.* Et S. Petrus Epist. I. cap. 2. *Obsecro vos abstinere a carnalibus desideriis, que militant adversus carnem:* & propterea nos ipso abnegantes, & crucem deferentes, strenue militemus contra dictos adversarios, ex Apol. I. Timoth. cap. 1. *Commendo tibi fili Timothee, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam.*

Non præteribo in proposito, quod habetur in M. S. tempore Eugenii III. Rom. Pont. cui titulus, *Vaticana Basilica Descriptio.* Auctore Romano Canonico ejusdem Basilicæ: ubi habetur: *Quod Crux Dominica Romæ Quadragesimali tempore sumebatur de sanctissimo B. Petri altari, quæ præcedebat populum penitentem per totam Quadragesimam ad stationes euntem: & quod in majori Litanie, seu generali processione.*

seffione B. Petri Basilica ductrix & rectrix ceterorum præambula effet: ut denotetur B. Petrus Vexilliferus, & totius Ecclesie prædicator. Cui determinationi in prædictis Vaticanae Basilice favorem, quantum hodie Canonici Lateranenses acquiescant, me remitto; certum est autem, ut habetur ex diplomate Innocentii III. Papæ, de hac Basilica Lateranensi, his verbis: *Sanè multa congregaverunt divitias, & auxerunt honores, sed hac Basilica supergressa est universas, cum sit mater omnium & multis filiis habeat de laore consurgentes, dantes Dominu[m] landom, &c.* ut latius habetur in tom. 13, Annal. Eccles. ann. 1216. n. 46. & Pius V. Papa in constitutione, quæ incipit, *Infirma evi conditio, confirmat, quæ declaraverat Gregor. XI. circa superioritatem Lateranensis Ecclesie. Etiam super Basiliensem Princ. Apostl. de Urbe: ne in confit. Super universas etiam nos videmus Processiones indictas in modum cuiusdam coelestis exercitus de Christi gloria, & triumpho exultantis, Crucis signa, & vexilla in aera sustollentis, ad significandam aereæ potestatis expugnationem.*

~~adferebantur~~ etiam in hujusmodi processionibus cerei & lumina. S. Bernard. ~~femina~~ in Purificatione B. Mariz, inquit: *Processuri summa bini & bini, candelas habentes in manibus, ipsasque succensas: & infra, Merito sanè bini & bini procedimus: sic enim ab oratione foundationem fraterno charitatis, & socialis vita missis à Salvatore discipulos sacra Evangelia restantur.*

Ac etiam cantantes & psallentes cum immensa multitudinis choris procedebant in processionibus: refert post alios Durant. de Ritibus Eccles. lib. 2. cap. 10. n. 9.

Amplius in processionibus incedebant non pretiosis vestibus, sed etiam discalceati, cinere & cilicio induiti, nisi impidiret infirmitas Concil. Maguntin. Can. 34. Quibus accedit quod refert D. Antoninus Florentinus part. 3. histor. tit. 22. c. 3. §. 32. his verbis. Per hæc ipsa tempora ann. 1388. mirabilis factus est populorum motus, omnis quippè multitudo vester exteriores induit albas, lineas tamen ad pedes usque protensas, cum capitii ad modum capparum religiosorum, quibus facies velabant, ad opulentum foraminibus ad videndum relictis: omnes mares, & feminæ, laici, clerici, religiosi cujusque ordinis, grandes, parvuli, similibus vestibus incedebant, incredibiliique devotionis ardore, longa horum dealbatorum agmina ad vicinas urbes commeabant, processionaliter bini pergentia, pacem, & misericordiam supplici clamore sepe clamantia; ac laudes & hymnos in Latino, vel vulgari decantantia, præcipue sequentiam illam, quam dicunt, D. Gregorium edidisse, *Slabat mater dolorosa, &c.* Ac etiam in illa peregrinatione novem & decem dierum, jejuniis antibus plurimis, qui poterant, in pane & aqua, Confessiones & Communiones frequentabantur cum aliis suis operibus, ut subdit ibidem.

Quoniam processiones, ut plurimum indicuntur occasione Rogationum, seu *Litanie* *Litaniarum publicarum; non incongruum erit hic aliiquid annextere de Rogationi- seu Rogationes.*

Litanie Graeco nomine nuncupantur, quæ Latinæ dicuntur Rogationes. Inter litanias vero & exomologesis hoc differt; quod exomologesis ex sola confessione peccatorum agitur. Litanie vero propter rogandum Dominum, & impetrandam aliquam ejus misericordiam; refert Rabanus Maurus de Institut. Clericor. c. 15. *Lita-*

Qualiter Litanias, id est, Rogationes publicas (quas Majores vocamus) Romani una
intervineat: die denominata; id est VII. Calendas Maij annuatim facere solent: quas Gregorius
 Magnus initio ordinationis suæ instituit: dum post aquarum inundationem insel-
 tam, & inguinariam luem, Pelagio I. Papa extincto, populum vastaret Romanum:
 propterea tunc eo modo septenam ordinavit Litaniam; sicut Paulus Diaconus
 commemorat in Imperatore Mauritio, ut Dominum precatueros in septem tur-
 mas, seu processiones distribueret; quo pietatem Domini multiplicius implora-
 rent. In primo choro fuit Clerus; in secundo Abbates omnes cum Monachis
 suis; in tertio omnes Abbatissæ cum congregationibus suis; in quarto omnes Pue-
 ri; in quinto omnes Laici; in sexto omnes Viduæ; in septimo omnes mulieres con-
 jugatae; ut latius in sermone, quem habuit idem sanctus Gregorius in Ecclesia S. Sa-
 binae IV. Kalend. Septembris, ut ex registro epist. lib. 11. cap. 2. ac etiam VValfidus
 de rebus Ecclesiæ cap. 28.

Refert Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 4. cap. 24. & Albinus de divinis offi-
 ciis cap. de Litanie Majore: Hoc institutum adhuc hodie servari; quia tunc omnia
 in profectu sunt: mesles pullulant, fructus, Vineæ, & Olivæ prodeunt, & erumpunt;
 ita petendum, ut à Domino conserventur etiam.

Triduaæ autem Litaniæ, quæ proximis diebus ante Ascensionem Domini an-
 nœ celebrantur; in Galliis sunt constitutæ temporibus Clodovæ Francorum Re-
 gis, scilicet vigesimo Imperii Zenonis anno, dum Civitas Viennensis crebro ter-
 ræmotu subverteretur, & bestiarum desolaretur incursu; S. Mamertus ejusdem Ci-
 vitatis Episcopus eas legitur pro malis, quæ præmisimus, ordinasse: quas Audia-
 nensis Synodus ex eo tempore jussit fieri. De quibus Sydonius Apollinaris lib. 5.
 epist. 14. inquit: *Quicquid enim illud est, quod vel oratio vel negotio vacas; in Urbem*
tamen Rogationum contemplatione revocabere, quarum nobis solennitatem primas Ma-
mertus pater, & Pontifex reverendissimo exemplo, utilissimo experimento invenit, ini-
ruit, invexit. De iisdem refert etiam Amalarius, de Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 37.
 & VValfidus dicto cap. 28. Rupert. Abbas, de divinis offic. lib. 9. cap. 5. subden-
 tes, quod Hispani, & aliae nationes in alia tempora easdem transtulerunt: quæ con-
 suetudo apud nos usque hodie pro diversis calamitatibus devotissime recolitur, in-
 quid Albinus de divinis officiis cap. de diebus Rogationum: Has autem Rogationes
 fieri solennes ante diem Dominicæ Ascensionis instituit dictus Mamertus, ut tan-
 quam abeunti in cœlum Domino ac dicenti; *Petite, & accipietis, humanæ misericordiæ*
commemoratio triduanis supplicationibus ambitiosius ingeretur: & ut rememorata
sponsoris potentia, fide petentium spes roboretur; in eisdem processionibus trium-
phatoris cœlos ascendentis insignia, scilicet Cruces atque vexilla præferuntur. Ru-
 pert. Abb. de divin. offic. lib. 9. cap. 5. Et quod ejusmodi processiones, Litanie,
 seu Rogationes tam in Occidente quam in Oriente, expiationis causa, urgente
 aliquancessitate indici, quandocumque etiam ante prefata tempora consuerterent,
 extat Concilium Laodicens. cap. 17. & refert Card. Baron. sub ann. 158. ubi Spond.
 num. 45.

Litaniæ

Litaniae quoque institutae à Sergio Papa, in festo Purificationis sanctæ Mariæ: & hæ ab Ecclesia sancti Adriani, usque ad Ecclesiam sanctæ Mariæ Majoris, deferentes ornans cereum, quod de manibus summi Pontificis acceperant similiter etiam instituta in aliis festivitatibus beatæ Virginis. Albinus de Ecclesiast. offic. cap. de Purificatione sanctæ Mariæ, de quibus loquitur etiam Rabanus Maurus, & alii.

Confieverunt etiam Litaniae, seu Processiones in *Dominica in Ramis Palmarum*. Alcuinus de divinis offic. Hugo de sancto Victore lib. 4. Erudit. Theologic. cap. 14. ut nos infra dicemus cap. 26. ubi de hac eadem Dominica.

Fuerunt quoque Litaniae in *Sabbato sancto*, post Baptismum ante Altare, quæ septenæ, quintenæ, ternæ dicuntur: de quibus Alcuinus de divin. offic. cap. de *Sabbato sancto*, & Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. p. cap. 28.

Fuit etiam annualis & præcipua Processio in die *saintæ Resurrectionis*, de qua *De processione in mystica Evangelici auctoritate*: ubi Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: *Ite, Reurreget*. dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: & ipse Dominus ecce *& Dominicus*. currens illis exequitibus à monumento, cum tenuissent pedes ejus, & adorassent eum: *Ite, inquit, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ubi me videbunt*. Et inde merito in primi hujus mandati commemorationem: quod statim ut visus est Christus Dominus post resurrectionem, inquit: *Nunciate fratribus meis, ut eant in Galileam, ubi me videbunt*; Nos Processionem agimus solennem, nosque & nostra loca aspergimus aqua benedicta, in honorem ejus dei, quo jussi sumus baptizati, in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti. Ex ea Processione etiam fluxisse eam, quæ *singulis diebus Dominicis fieri solet*, docet Rupert, Abb. lib. 7. cap. 20. Cujus institutionis auctor creditur Agapetus Papa auctore Martino Polono. Ejusque meminisse videtur S. Hieron. in Epitaphio Paulæ ad Eustochium. *Die tantum Dominicō ad Ecclesiam procedebant; ex cuius habitabant latere, & unumquodque agmen matrem propriam sequebatur atque inde pariter revertentes &c.* Ut de his refert etiam Durantes de Rebus Eccles. l. 2. c. 10. n. 5.

Processionum Ritus miraculis comprobatur: ut supra retuli de miraculo in *Miracula*. Processione cum Reliquiis S. Stephani ex D. August. de Civit. Dei. 22. c. 8. Præterea refert Nicephor. lib. 14. cap. 46. & Cedrenus in Theodosio, ut cum Constantiopolis gravi & diuturno motu terra concuteretur: indicatis Litanis & supplicationibus: subito inspectantibus omnibus, divina quadam vi, puer in ærem sublimis ad cœlestem usque tractum sublatus, divinas Angelorum voces audivit. *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus & immortalis miserere nostri:* Quo auditio Theodosius, ut per orbem Hymnus ille concineretur, decrevit. Etalia multa miracula refert in proposito Durantes de Ritib. Eccles. lib. 2. cap. 10. n. 7.

Ex dictis Processionibus sunt aliae Tristes, cum nos tribulationes patimur: & alias Lætas dicimus ad gratiarum actiones, ob res bene & feliciter gestas: Durant, dict. cap. 10. n. 8.

Verum quoniam Processiones solenniter aliquando indicuntur ad occurrentum

Prælatis vel similibus: Decrevit Honot. Papa III. in suo Diplomate: Ne cui Principi nisi sacro oleo unctus esset, religioso instrueto agmine honoris gratia obviam iret ut ex Annal. Ecclesiast. Raynaldo auctore tom. 13. an. 1221. num. 27, in fin. & seq.

De ordine procedendi. Notandum hic obiter, ut Mendicantes inter se præcedentia contendentes, aut confratres confraternitatem, inter quos ortæ fuerint lites hujusmodi occasione: Qui in quasi possessione Juris præcedendi sunt, hi in processionibus publicis & privatis debent præcedere. Et quando non constat de quasi possessione præcedentia inter Fratres quidem Mendicantes, qui antiquiores in loco controversiæ habent domicilium: Inter confratres vero inter se litigantes ii, qui prius sacris usi sunt in processionibus. Nec in hoc derogatur quo ad præcedentias, quæ propriis Ordinibus debentur, præterquam in processionibus prædictis debentur Fratribus Cappuccinis, qui in processionibus sub cruce conventionalium sancti Francisci, aut Conventionalium de oblatione incedere solent. Ut in Bulla Gregorii XIII. anno 1583. 15. Julii, quæ incipit. Exposuit: Impressa apud Quarantam in summa Bullarum, in verbo, Præcedentia.

Controversiæ, similiter si sint quæ inter Regulares, oriti solent super eorum præcedentia in processionibus, & cæteris actionibus tam publicis, quam privatis illud observandum, quod in urbe Roma omnium Magistra observatur non obstante Constitutione prædicta & aliis contrariis, ut ex resolut. Cardinalium super Episcopis, & Regularib. 26. Augusti anno 1593.

Controversiæ de præcedentia inter Ecclesiasticas personastam Seculares, quam Regulares, tam in processionibus, & aliis similibus actibus, Episcopus amota omni appellatione, & non obstantibus quibuscumque componat. Concilium Trident. Sess. 25. cap. 13. de Regul. Quamvis hoc procedat in controversiis vertentibus inter personas Ecclesiasticas: secus frèx una parte sint seculares personæ, & ex alia Ecclesiastica. Ut ex declarat. Congreg. Cardinalium supra dicto cap. 13.

In Processionibus de jure debent omnes simul convenire in Cathedrali, & unicam processionem facere: Quod si ob locorum distantiam non possint in Cathedrali convenire; debent taliter in unum convenire in Ecclesia baptismali. Ut fuit resolutum in Rota Romana in Calaganitana præminentiarum anno 1567, inter impressas Card. Seraphini in ord. 13. & 15.

In materia Præcedentiae membra non separantur à capite Cat. prim. 12. distin. Adeo ut Episcopus in processionibus debeat incedere cum suo Capitulo; alias amittit distributiones, potest sibi eligere locum ubi maluerit. Ex declarat. Congregat. Concilii Trident. super Sess. 8. cap. 5. de Reform. Item quod præfata membra præcedant omnes, quos antecedit eorum Caput. Felinus in cap. Non licet sub n. 2. vers. Gusta bene. De præscript. & fuit resolutum in Rota Romana coram Gregor. XV. in Calaganitana præminentiarum 18. Decemb. 1606. quod Ecclesia vel Capitulum existens in potestate Cathedralis præcedat Capitulum, quod est in statu Collegiate.

Nec prætermittant in præsenti referre ardenter pietatem suminorum Pontificum in præcedentibus sæculis, qui in processionibus, seu Litanis, antequam solenniter Missam celebrarent, nempe diebus Putificationis, & Annuntiationis gloriose

Virginis, ab Ecclesia S. Hadriani usque ad sanctam Mariam Majorem: & feria quarta Cinerum ab Ecclesia sancte Anastasie usque ad Ecclesiam sancte Sabinæ: similiter in Litania majori in festo S. Marci à Basilica Lateranensi usque ad Basilicam sancti Petri in Vaticano; & aliis festivis diebus: sumimus Pont. Episcopi, & Cardinales calceati tam longis itineribus pedibus nudis incedenter. Cum autem ipse Dominus Papa ad Ecclesiam venisset, ubi Missa erat celebranda, Primicerius cum schola Cantorum in introitu ipsius Ecclesiae cantantes, *Te Deum laudamus*: & deinde ipse Dominus Papa intrans sacrarium deponebat Planetam, ubi schola Cubiculariorum habebat aquam calidam paratam ad abluerendos pedes Domini Papæ: quibus ablutis calceans caligas cum Sandaliis pro Missa cantanda, induens Planetam & Mitram aurifrisiatam, ita cum processione incedebat ad Altare majus; & ibi celebrabatur Missa de more. Hæc deduxi ex Rituario Cencii Camerarii, & aliis antiquis Ceremonialibus.

Exempti omnes tam Clerici Seculares, quam Regulares, etiam Monachi, ad publicas processiones vocati accedere compelluntur, iis tantum exceptis, qui in strictiori clausura perpetuo vivunt. Concil Trid. Sess. 25. de Regular. cap. 13. Quod procedit in omnibus processionibus publicis, & consuetis, vel indictis pro bono publico, & honore, ut resolvit Congregatio Concilii 12. Januar. 1598. Si Monachi vel Regulares ferè ultra medium milliare à civitate distent, non esse utique compellendos accedere ad processiones, non obstante dicto decreto, ut resolvit Congreg. Concilii, & refert Quaranta in summa Bullarii in verbo *Præcedentia*. Nec comprehenduntur Sacerdotes nullum officium, seu beneficium Ecclesiasticum in civitate, seu Diœcesi obtinentes: ut etiam resolvit dicta congregatio Concilii 9. Maij, 1597. secus si haberent beneficium etiam simplex; quia nunc posset compelli ab Episcopo ad processiones. Riccius in Collect. decis. part. 4. Collect. 882. in princ. Nec potest Episcopos compellere centuris Ecclesiasticis, ut accedant ad processiones, sed tantum pena pecuniaria. Sanch. de Matri. lib. 7. dub. 33. Quaranta in dicto verbo *Præcedentia*, in fine; & pluries resolvit Congreg. Concilii. Nec minus potest Episcopus compellere Confraternitates Laicorum, ut ad dictas processiones accedant, ut ex resolutione dictæ Congreg. refert Quaranta in dicto verbo *Præcedentia*.

In Procesionibus, seu in progressu, quamvis pars dextra dicatur nobilior: tamen in confessu dicitur præcedere is, qui sedet in parte sinistra, ut dixi supra in cap. 2. pag. 19. litt. B.

Notandum quoque, Litanias non tantum dici illam recitationem nominum, *Litanie* qua Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanæ; sed etiam cuncta, quæ ^{Sanctorum} supplicationibus sunt, Rogationes appellari. Litia autem Sanctorum nominum postea creditur in usum assumpta, quam Hieronymus per anni circulum conscripsit, rogatus quia Theodosius religiosus Imp. in Concilio Episcoporum laudavit Gregorium Cordubensem Episcopum, quod omni die Missas explicans, eorum Martyrum, quorum natalitia essent, nomina plurima commemoraret, ut refert Walfrid. de Reb. Ecclesiast. cap. 28. Posset hic etiam referri consuevit etiam Gentiles

hujusmodi supplicationes in usu habere; de quibus etuditè & curiose Brissone lib. 2. de Formulis.

Inferamus ex prædictis, quod si in privato permisum est Deum precari, quanto magis hoc laudabile, & proficuum erit in publico multiplicatis intercessoribus; ut in prædictis processionibus, & publicis rogationibus, seu Litaniis; dummodo ebrietates, et apulæ, & alia illicita non intercedant; ut refert D. Apollinaris, de quo si pra. Hæc ut effugiamus, in prædictis rogationibus humili, & contrito corde ad Deum conversi, ipsum ut peccatorum remissionem concedat, & alia mala nobis misericorditer avertat, preceatur. Rogatus est igitur Deus, qui & rogantes exaudiens: sed ita deum, si ad pœnitentia lamenta confugerimus; si prævenimus faciem ejus in confessione: & si levaverimus corda nostra cum manibus ad Deum; id est, si orationis nostra studium cum merito bonæ operationis exerimus, in ipsius verbo confisi, qui dicit; *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.* Item, *Invoca me in distributionis tua, & eripiam te, & magnificabis me.* Est autem assidue invocandus, & importunus etiam fletibus insistendum. Nam quæ hominibus ingrata solet esse importunitas, Judicii veritatis placet; quia pius, & misericors Deus: & à se vult veniam precibus exigi, qui quantum merebimur, non vult irasci.

CAP. XLI.

De Incenso, seu Thymiamate, & Thuribulo.

SUPPONENDUM IN PRÆSENTE, QUOD INTER ECCLESIAZ SUPELLECTILIA REPERIANTUR ETIAM VAS, QUO INCENSUM COMBRATUR; & NOMINATUR A FACTIS RITIBUS THURIBULUM A THURE, QUOD INCENSUM SIGNIFICAT; SICUT ACTUS INCENSIANDI INCENSORIUM NOMINATUR A D. AMBROSIО LIB. 4. DE SACERDOT. AC ETIAM THYMIAMATERIUM, UT IN 2. PARALIPOM. CAP. 4. FECITQUE SALomon THYMIAMATERIUM: & HOC EX THYMIAMATE CONFECTO E THYMO MAGNI ODOРИS, UT IN 4. GEORG. REDOLENTQUE THYMO FRAGRANTISSIMELLA: SEU QUOD IDEM SIT THYMIAMA GRÆCO SERMONE, QUOD INCENSUM LATINE, UT SCRIBIT BEDA IN 1. CORINTH. CAP. 1. HINC ALTARE AD OFFERENDUM THYMIAMA, EXOD. CAP. 30. IN PTINC. *FACIES ALERE AD ADOLENDUM THYMIAMA:* DE QUAO ETIAM S. LUCAS CAP. 1. UBI ASSISTEBAT ZACHARIAS AD ANGELO ADMONITUS DE NATIVITATE FILII PRÆCURSORIS JOANNIS. STANS A DEXIRIS ALTARIS INCENS: QUOD IN LIB. NUMER. CAP. 17. THYMIAMA NOMINATUR: *TOLLE THURIBULUM, MITTE INCENSUM DESUPER, & PERGES EIS AD POPULUM, & ROGES PRO EIS.* *Quod enim fecisset Aaron, obratilis Thymiamama.*

ADVERTENDUM HIC EST, KUISSÉ ETIAM MIXTURAM QUANDAM FRAGRANTEM EX VARIIS ODOРИBUS PRÆTER INCENSUM, PROPRIÈ THYMIAMA NUNCIPATAM, QUAM PRÆCEPERAT DEUS, EXOD. 30. QUA UTI NON LICEBAT IN ALIOS USUS, IBI: *Sanctum sanctorum erit vobis Thymiamama: talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Dominus.* Nec offerebatur a Sacerdotibus inferioribus super Altare incensi, ibi: *Non offeretis super eo Thymiamama compositionis: cum a summo Sacerdote in Sancta Sanctorum fieret.* *Loquere ad Aaron, assumptio Thuribulo: hauriens manus compositionum Thymiamama, ultra velum intrabit in sancta: & sic, esto Thymiamama incensum, & aliud odo-*

odorem generaliter significet; proprie tamen in scripturis compositionem jam dictam denotat.

Idololatræ in Occidente, & Romani potissimum, non utebantur primum Incensio in ipsorum superstitionis Idolorum cultibus, propter distantem Regionem Arabiz^{Qualiter nūjūs infi-}, felicis, ubi illud otitur: at dein eorum Imperio & commercio ad Orientem delato; etiam illo adadolendum uti consuevere. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Plinius lib. 12. cap. 14. Gyraldus Syntagm. 17. hinc Ovid.

Templatis ibi statuam solvam tibi Thuris odores.

Et sic ab omnibus etiam barbaris nationibus dein semper servatum: cum crediderint aliqui sacrificium incensi à legibus universalibus omnium gentium stabilitum. Hieron. cap. 8. in Ezechiele: quamvis non ab aliis prius in usu, quam à Moysè, & Aaron, Dei præcepto Exod. 29. & Levitic. cap. 4. *Offeres incensum super altare. Cremas super altare incensum.* Quòd ab Apostolis traditum cæteris Fidelibus, cum Evangelio fidei non repugnet. D. Leo serm. initio septimi mensis. *Vi qua fuerant dñndum consuetudinēs Iudaica, fierent observantia Christiana.*

Notandum tamen, in Ecclesia sancta non esse usum Incensi tanquam Mosaicum *Thurificatione* præceptum, seu sacrificium, ut in veteri lege: quoniam in nova & Evangelica Lege *cælio eis* unicum est tantum sacrificium; quod est Corpus, & Sanguis Christi verus in Missa *ceremonia* oblatus: sed talis usus incensi est tanquam ceremonia directa ad ipsum sacrificium, & tanquam Ecclesiæ statutum: ex D. Thom. p. 3. quæst. 83. art. 1. & præter alia Conclavia, etiam Trident. Sess. 22. de Sacrificio Missæ cap. 1. & 5.

Et propterea hic ritus offerendi Incensum semper in Christianorum Ecclesia, *Semper tam à principio ejusdem servatus fuit; ut legitur in Liturgia sancti Petri, quando apud Thunificatio peragitur his verbis; Sicut Zacharia suffitum Thymiamatis suscepisti; Christianus de manib[us] nostris peccatorum hanc suscipe Thurificationem in odorem suavitatis. nos in usu.* Et in Missa sancti Jacobi: *Presentem hunc ex nobis in utilibus servis tuis suffitum recipe in odorem suavitatis.* Et sanctus Basilius in Missa. *Diaconus accipiens Thuribulum, &c. Incensum, dicit Sacerdos: Incensum istud tibi offerimus Christe Deus in odore suavitatis spiritualis; mittenobis gratiam Spiritus sancti nunc, & semper. Amen.*

De hoc ritu Incensi legitur in Can. Apostol. juxta veterem editionem; *Offerre non licet aliquid ad Altare præter novas Spicas, & Vvas, & oleum ad luminaria, & Thymiamam; id est, Incensum, tempore quo sancta celebratur oblatio.*

Hippolytus Martyr. orat. de Antichristo sub medium. *Lugebunt etiam Ecclesia uultum magnum; quia nec oblatio, nec suffitum fiet, nec cultus Deo gratus.*

D. Ambrosius in cap. 1. Lucæ. *Arque utinam nobis quoque adolescentibus Altaria, & Sacrificium deferentibus assistat Angelus, imo præbeat se videndum; non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.*

Evagrius in histor. Ecclesiast. lib. 4. cap. 7. de Zosimo ait; *Thuribulum postulat, & toto choro, in quo simul constiterunt, thuris incensi nitore profuso se prosternit humi precibus, & orationibus Denim placaturus. & idem lib. 5. histor. cap. 21.*

DE VETER. SACR. CHRIST.

refert visionem, quam habuit Mauritius tunc, quando offerebat Incensum in Deipare Ecclesia; ex qua Gregorius Episcopus intellexit, illique etiam praedixit elationem in Imperium.

Damasus in vita sancti Soteris docuit, quod ille prohibuit: *Vi nulla Monacha pallam sacram contigeret, nec Incensum ponerer in sancta, & idem in vita Magni Constantini scribit, quod ille Thymatoria duo fecit ex auro purissimo pensantia bibras 30. Donum aromaticum ante Altaria fingatis annis libras 50.*

Germanus Constantinopolitanus in Rerum Ecclesiast. Theoria inquit; *Thuribulum subindicat humanitatem Christi, Ignis Divinitatem, & fragrans fumus indicat illum bonum odorem Spiritus Sancti precedentem: Nam Thymiana est fragrantissima latitia, si interpretari velis.*

Ex combustione Incensi in sacris Tempulis, infertur etiam ad usum Thuribuli, quo ad institutionem & finem; & multa ex his à Deo Moysi ordinata Exod. cap. 25. & 37. Parabis & Thuribula. & infra, Fecit & Thuribula ex auro puro. Ex quibus etiam 2. Regum cap. 7. *Fecitque Salomon Thuribula ex auro purissimo.*

*Quid autem mystice denotet Incensum? Primo est symbolum penitentie, & contritionis, qua Dei ira placatur; sicut odor Incensi stravis est, ut adverteret Arius Montanus in Apocal. cap. 5. ex Ecclesiast. cap. 45. *Ipsum elegit Dominus offerre sacrificium, Incensum, & bonum odorem in memoriam placationis pro populo suo. & in Sapient. cap. 18. Et per incensum deprecationem allegans restitit Ira.* Secundo denotat Evangelicam prædicationem; hinc Apostolus tanquam Thuriferarius 2. Corinth. cap. 2. *Odorem notitia sua spargit per nos in omni loco.* Intelliguntur etiam per Incensum ferventes fidelium orationes, ex Ugone de sancto Victore serm. 36. ut in Psal. 140. *Dirigatur oratio mea, sicut Incensum in conspectu tuo: & in Apocal. cap. 5. 8. 24. Habentes seniores singuliphalias aureas, plenas odoramentorum, que sunt orationes Sanctorum. & alibi: Data sunt illi Incensa multa de orationibus Sanctorum.* Significat etiam Incensum varias Sanctorum virtutes, & bona opera; & in hoc assimilatur beata Virgo, & Ecclesia sancta per Spiritum sanctum in Cantic. cap. 3. *Quae est ista, qua ascendit de deserto, sicut virgula fumi, ex aromatibus Myrrae, & Thuriis &c.* Denique suffitus, seu thurificatio ad fugandos Dæmones efficax est: Innocentius III. lib. 2. de mysterio Missæ cap. 17. Guglielmus Durante lib. 4. Rational. cap. 10. cum praesertim thus & thuribulum benedicantur.*

Amplius Thuribulum, Christi corpus significat, S. August. homil. 6. in Apocal. *Thuribulum aureum corpus Christi sanctum interpretatur. Ipse enim Dominus factus est Thuribulum, ex quo Deus odorem suavitatis accepit, & propitiatus factus est mundo, quia obtulit se ipsum in odorem suavitatis.* Idem August. serm. 98. de tempore. *Vnde quomodo verus Pontifex Jesus Christus assumptus in thuribulo carnis humanae, & superposito igne Altaris, adjecto etiam Incenso, qui est spiritus immaculatus, &c.*

Ex praefatis, & aliis de causis, prisci fideles curarunt, ut similibus odoramentis, & thuribulis decenter ornarentur Ecclesias: refert Damasus de Magno Constantino in vita sancti Sylvestri. Metaphrastes de sancto Nicolao Episcopo. Anastasius Bi-

bisothearius in actis Sergii summi Pont. his verbis. *Hic fecit Thymiamatorium aum
enue maius cum columnis, & cooperculo, quod suspendit ante imagines tres aureas san
cti Petri Apostoli, in quo Incensum & odor suavitatis festis diebus cum Missarum
anniversariis celebrantur, onus iporensi Deo opulentius mittitur.* Et propterea non mirum
quod D. Ambrosius testatur, id summopere Deo gratum esse, his verbis: *Nobis ado
lensibus Altaria, afficit Angelus, ut praebat se videndum.*

Afferamus igitur, quod oblatio Thymiamatis, sicut & quilibet aliis actus, qui ^{Qualis}
severentiam excitare valet, & pietatem debitam erga Deum; sit actus Latriæ, diffe
rentiam tamen ab eo qui redditur Reliquis & imaginibus Sanctorum; etenim non ani
mo supremi cultus istis exhibetur, ut ipsi Deo; sed in honorem pium & religiosum;
excedentem tamen illum cultum consuetum in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis
offerendi Incensum erga Praelatos, & Canonicos, & populum; præfato namque
titu admonentur isti, ut vitam ipsorum sic dirigant, ut sit in exemplum secundum
Apostolum 2. Corinth. cap. 1. *Christi odor bonus sumus Deo.* Præterea exhibetur
Deo cultus Thymiamatis, seu Incensi, ad denotandum effectum nostrarum precum;
ut inquit Psalmista: *Dirigatur Domine oratio mea, sicut Incensum in conspectu tuo.*

Et eodem prætextu Orationum, & bonorum operum, quæ fecere Defuncti; Quare
eorum cadaveribus, & sepulchris præstantur Incensæ; sicut etiam denotant oratio
nes, & bona opera, quæ pro animabus illorum faciunt fideles: ac etiam talis ritus <sup>erga de
functos</sup> Incensi erga Defunctos forsitan institutus loco aromatum, & aliorum odoramento
rum, quibus mos erat priscis temporibus corpora condire, antequam sepelirentur; ut
de Patriarcha Jacob Genes. cap. 50. & de Christo Domino Marc. cap. 16. Luc. 22.
Joanni. 19.

Hæretici hujus saeculi Thurificationes in sacris irrident, respuendasque conten
dunt. Primum ex cap. I. Isaïæ ibi: *Incensum est abomination mihi.* Deinde ex Arnobio
lib. 7. adversus gentes, ubi pluribus thuris usum in sacris, & novum, & vanum docet.
Verum hæc levia sunt. Nec enim purè Deus apud Isaiam thuris Incensum asperna
tur, ac respuit, quemadmodum nec sabbata, nec neomenias; sed tum demum, cum
ab iniçpiis indignè incensum offertur: Atque ita hunc locum explicat Greg. Nazian.
Orat. 3. advers. Julianum Imp. Arnobius verò luffitum, & thuris Incensum in ho
norem Deorum improbat, non autem in honorem Dei vivi; cui & thus, & cætera,
juu puramente à piis, & religiosis offeruntur, grata & accepta sunt: maxime thus,
quod, ut diximus supra, Deo afferri solet, & Divinitatem denotat. Accedat in simili
August. Censura epist. 99. ad Deo gratum his verbis: *Quapropter qui Christia
nas litteras ueriusque Testamentis sciunt, non hoc culpant in sacra legis ritibus;* Paga
norum quod instituans Templa, & Sacerdotia, & faciant sacrificia; sed quod hac
dolis, & Demonis exhibeant. Quare ait Synodus 7. act. 4. *Ne quempiam offend
at, quod ante Sanctorum Imagines lumina, suaveolentia Thymiamata accendun
tur.* Quod & Sphulatus Patriarcha probat in lib. Qui ordo instituendi Diaconum,
is verbis: *Ista sunt in honorem illorum, quorum cum Christo requies, quorum honor
dipsum recurrit.* Hoc istum testante D. Basilio. *Quod erga conservos bonos, honor
erga*

erga ipsum Dominum, commune benevolentia signum exhibet. Sensibilia enim lumina symbolum sunt immaterialis illius, & à Deo dati luminis. Aromatum autem incensio, & totum sancti Spiritus afflatum, & sinceram repletionem significat.

CAP. XLII.

De Lucernis Christianorum & aliis Luminibus.

Num. 13. In altera Lucerna, in qua est impressus Christus, portans in humeris ovem; eadem charitas ardens praefertur, cum ipse Christus testetur;

quod pro ombra sua ponit animam suam.

Est alia in Columbae forma, quæ cum sit symbolum Spiritus sancti, ut dicitur, ignis coniumentis est; & ut inquit Chrysostomus, homil. in Matth. Ideo à Spiritu sancto speciem Columbas suscepimus, quoniam pra omnibus animalibus hanc cultrix est charitatis.

Similiter altera, in qua Palmæ sunt expressæ, & hæc ad Martyrum sepulchra consueverat apponi, ut in Apoc. lypsi: *Palme in manibus eorum: ut etiam similes patrem expressæ apparent in sacris Coemeteriis.*

Denum altera, in qua Cervus est effigiatus, denotat fidem animæ fidelis ad Christum, per Psalmistam. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.*

Quamvis ab Hæreticis etiam repellantur Luminaria in sacris Ritibus: nos utique mus, de iisdem videbimus ex sacro textu, ac etiam ex sanctis Patribus. In Exod. cap. 25. vers. 3. habetur. *Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo. & vers. 5. Facies & Lucernas septem, & pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso;* ac etiam in Exod. cap. 27. vers. 20. & 21. ibi. *Precipe filiis Israel, ut afferant tabernaculum de arboribus Olivæ purissimum, piloque contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii. Et in Levit. cap. 6. vers. 12. habetur. Ignis autem in alienis semper ardebit.*

Quibus & aliis locis Lucernæ septem fieri jubentur, ut appareat Lucernæ & stinctas fuisse à candelabro. Lucernæ vero erant lampades aureæ, quæ super extremitates brachiorum, & hastilis candelabri ponebantur. Porro candelabrum aureum solidum, quandoque Legem, quandoque Ecclesiam significat. S. Hieron. ad c. 4. Zachar. Quidamque Evangelicam conversationem, in qua Christus lucernæ modo virtutes splendere præcipit. Isichius in Levit. cap. 7. Septem vero lucernas super candelabrum, sancti Patres septem gratias Spiritus sancti interpretantur. Gregor. Nisus. viii

vita Moysis. S. Hieron. ad cap. 4. Zachar. Candelabrum usum Ecclesia Christianorum perpetuo retinuit: quod ex S. Clemente in Epist. 2. ad Jacobum fratrem Domini, & aliis Patribus etiam colligere licet.

Habetur tom. 1. Conciliorum in vita sancti Sylvести, ubi agit de Magnificencia Constantini, quod inter dona, quae fecit Imp. Reliquias SS. Petri, & Pauli, & S. Laurentii, ac etiam Ecclesiae S. Crucis; erat numerus magnus candelabrum, & lampadum magni pretii, quae ardere perpetuo debebant ex Balsamo, & aliis oleis preciosis.

Sanctus Cyrillus Hierosolymitan. orat. de occurso Domini inquit: *Leti hodie lampades ornemus, tanquam filii lucis: ceras vera lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad revelationem gentium mundo apparuit: ideo lumina ex lumine supra nivem resplendamus, supra lac dealbati, supra sapphirum illuminati, supra immaculas columbas in celo evolantes, ita in nubibus ad Dei occursum occurramus.*

Et sanctus Gregorius Magnus assignat fundum pro luminibus in Ecclesia sancti Pauli, lib. 2. Regist. epist. 9. *Utile judicavimus eandem massam, que ad aquas Salviae nuncupatur, cum omnibus fundis luminaribus depucare: & idem lib. 1. Dialogorum de Constantio Mansionario Ecclesiae sancti Stephani, ait: Quadam vero die dum in eadem Ecclesia oleum decesserit, predictus Dei famulus lampades Ecclesie implevit aqua, atque ex more in medio papyrum posuit; quas allato igne succendit, sicque aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisse.*

Sanctus August. serm. 17. in Dedicat. Ecclesie ad finem tom. 10. docet Candelabrum mysticum intellectum, nec non Candelabra benedici consueuisse his verbis: *In illo scilicet Christo, edificatur Ecclesia, que abscondi non potest; neque accendi lucernam, & ponunt eam sub modo, sed super Candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.*

Quantumlibet ad tenebras noctis expellendas lampades fuisse collocatas, *Iudeos* quaque jure possit dicere: tamen exploratisnum est consueuisse quoque *Judeos & Genuitini* causa etiam lucernas accendere, cum celebritatem aliquam agerent, ut *les lumières* docet Persius satyr. 5. dum agit de Natali Herodis Regis, quem *Judei celebrant*, ibi:

at cum
Herodis venere dies, undeque fenestra
Disposita pingue nebula vomere Lucerne
Portantes violas.

Nec laetitia tantum, sed etiam Religionis ergo idem factitari solitum (ut prætermittamus de Candelabro praedicto aureo septem infusoria habente) locuples est testis Josephus lib. 18. antiquit. cap. 6. dum asserit ad Stolam Pontificiam in Turre Antonia quotidie solitum accendi lucernam.

Gentiles quoque honoris ergo oleum, & lumina in æde lacra ponebant. Textus in l. si sponsus 9. proinde ff. de Donat. inter vir. & uxorem. Quod sancti Apostoli Can. 70. diligenter verant, his verbis: *Si quis Christianus oleum tulerit ad sacra*

Gentilium, vel Synagogam Iudeorum festis ipsorum diebus, aut lucernas accenderit, de societate pellatur. Nam velut ea, quæ sunt Iudeorum aut Gentilium honorans; oleum offert, & lampades accendit.

Luminibus uos Christianos. Hunc autem usum antiquitus in Ecclesiam demanasse, Baron. in ann. 51. ubi Spondan. num. 20. cum etiam ordinem Ceroferariorum, seu Acolytorum Clericorum, quorum munus erat ferre accensos cereos; & licet aliquando nocte, ut in vigiliis, tamen eriam clara die iluce peragi consuevisse certissimum sit, Cardinal. Baron. in ann. 58. ubi Spondan. num. 26. Nam & per totas Orientis Ecclesias, quando legendum esset Evangelium, accendi solita luminaria jam Sole rutilante, quæ denotant gaudium spirituale in nobis ex Verbo Dei, ac per illud tenebrae infidelitatis, & ignorantiae sunt expulsæ: Hieron. contra Vigilant. cap. 3. Idemque ad Martyrum reliquias in iisdem Orientis partibus fieri solitum, Epiphanius in epistola ad Joannem Hierosolymorum Episcopum; ac pariter Athanasius in epistola ad omnes Orthodoxos ex persecutione Arianorum deplorat Cereos à Fidelibus oblatos, ab Arianis sublatis, & in eorum Templis accensos.

De mystico luminis sensu. Quod etiam in Ecclesiis Occidentis à Fidelibus quoque exhiberi solitum, Hieron. adversus Vigilant. in epist. 58. ad Ripar. multa docet: tum de re ipsa, quæ fieret; tum de luminis mystico sensu; & non ea ad Martyres illuminandos (ut exprobaret Vigilant.) tanquam ipsi eo lumine egerent, accendi; sed ad prius Religionis cultum, ex Augustin. serm. 215. de tempore, & aliis. Etenim, ut inquit Molanus in histor. SS. Imaginum lib. 2. cap. 41. quod nos protestemur Sanctos illos, ante quorum imagines cereos accendimus, lux iste, dum viverent in medio nationis perverxi, velut luminaria in horizonte; nunc vero ex isto loco caliginoso eosdem perverxi ad locum claritatis æternæ, ubi Agnus, qui in medio throni est, eos illuminat; ut in Psalmo, *Lux orta est iusto; & rectis corde latitia.*

Præterea haec lumen accensio indicat Mystria, quæ in se retinet: & primo, quia lumen est stimulus ad virtutes, & pia opera, ex Apostolo ad Ephes. cap. 5. *Ut filii lucis ambulate; fructus enim lucis est in omni bonitate, justitia, & veritate.* de quo admonemur in Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* S. Hieronym. epist. 20. ad Marcellam inquit, per hæc lumina significari vigilantiam, & sollicitudinem in bonis & sanctis operibus, ut Christo Domino, tanquam sponso; sicut Virgines prudentes cum lampadibus occurramus. Guglielm. Durant. Rational. Divinor. Offic. cap. 3. assimilatur Fidei divina & infusa, qua fideles illuminantur, ad Ephes. cap. 5. *Eratis enim aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino.* Sapient. cap. 7: per lumina Sapientiam divinam intelligit: *Proposui illam habere, quoniam inextingibile est lumen.* Et in Proverb. *Diligite lumen Sapientie.* S. Joann. epist. 1. voluit per lumen significatum ipsum Deum. *Deus lux est, & tenebrae in eum non sunt ulla;* quin immenso immissam ejus gloriam nuncupatam ab Apostolo lucem inaccessibilem. Timoth. cap. 6. *Lucem habitat inaccessibilem.* Et idem Salvator dicitur Lumen. Luc. cap. 2. *Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel:* quod ipsemet testatur per Joannem cap. 8. *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambu-*

lat in tenebris. Et propterea de luminibus ad Divinum cultum dicere possumus, quod in Psalm. 36. In lumine tuo videbimus lumen: Quoniam hoc lumen externum in Ecclesiis auget nobis illud mentis: etenim sensibilia Luminaria symbola sunt immaterialis illius, &c à Deo dati luminis, ut David in Psalm. 42. Emite lucem tuam, & veritatem tuam; ipsa me deduxerunt & adduxerunt in tabernacula tua. Hinc Apostoli summe jure decrevere lumina in Ecclesiis in signum obsequii erga Deum & Sanctos ejus; ut fideles excitentur: declarat Tridentina synodus cl. 22 cap. 5. his verbis; Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine administraculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolliri: propterea pia mater Ecclesia ceremonias adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, hymnata, vestes, aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo mentes fidelium per hac visibilare religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum contemplationem excitarentur.

Præterea Cerei Paschalis benedictio, & usus in Ecclesia antiquissimus; & ut *Cereus* singulis Parochiis incenderetur, statuit Zosimus Papa, ut refert Baron. ad ann. 418. *pashalis*, Spondan. num. 8. Causa benedictionis cerei in vigilia Resurrectionis Domini ex primitur in Concilio Toletan. 4. Can. 8. *Lucerna & Cereus in vigilia sacra Resurrectionis propegloriosum noctis ipsius sacramentum solenniter benedicatur; ut sacra Resurrectionis Christi mysterium, quod tempore hujus noctis votive advenit, benedictione sanctificati lumen suscipiamus.*

Cereus iste, qui in Sabbato sancto benedicitur, Christi humanitatem designat: unanimitatem autem vult habere cereus iste cum Columna Ignis, quæ illuminabat populum Israel in nocte: unde dicitur in consecratione hujus Cerei: *Hec igitur nox est, qua peccatorum tenebras Columna illuminatione purgavit.* & infra: *Columna hujus præconia novimus, quam in honore Dei rutilans ignis accedit:* Unde Columna illa Christum præfigurabat, de qua Hieronymus, & alii. Lumen vero Cerei lumen Christi significat, quia Humanitas Christi postquam assumpta est à Divinitate, semper fuit illuminata: & eodem lumine præsens nox illuminatur gratia Resurrectionis, seu ejusdem Christi doctrinam designat, qui fons est omnis sapientia: & illo Catichumenorum tenebrae expulsæ sunt; etenim Christi humanitas, splendor & gaudium Resurrectionis rememoratur in hoc cereo; refert Rupertus Abbas de Divin. Offic. lib. 6. cap. 28, & 29. Qui cereus ideo novo igne accenditur, ut designet Christi doctrinam novam, quæ est in novo Testamento; refert Amalarius Ecclesiast. offic. lib. i. cap. 18. & 20.

Præterea accensio trium Candelarum hac eadem die Sabbati, circumeuante per *Tria lucis* Ecclesiam Clero, hoc indicat, quod fides Christiana ab Evangelicis ministris in tres *munda* mundi partes fuerit delata: Ieu dicamus, quod sanctissima Trinitas per eosdem in omni loco cognoscitur.

Quindecim candelæ, quæ in vigiliis trium noctium majoris hebdomadæ extinguntur, denotat, quod mortuo Domino tenebrae factæ sunt super universam terram: *in officio* ac etiam significant execrationem Judæorum, qui Christum occiderunt. Rupert. *majoris* Abbas de divin. Offic. lib. 5. cap. 26. Volunt etiam quod duodecim Apostoli, & tres *Hebdomadae.*

Mariæ denotentur per quindecim candelas, qui omnes unus post alium fidem perdidérunt: vel etiam postrema illa candela; quæ per breve spatiū occultatur, denotat Christum tribus diebus mortuum quo ad humanitatem, non autem quo ad Divinitatem; qui resurgens deinde manifestum se fecit; ut etiam sacris officiis absolutis candela prædicta propalatur.

Candela in Purificatione B. V. MARIAE candelas portamus; ut felici gaudio iusti Simonis aliquatenus participemus, qui Christum infantem gestans in ulnis, agnoscit, & confessus est, *Paratum ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium.* Ejus igitur visibile signum portamus omnes in manibus; quem jam visibiliter portare, sicut Simeon, nec necesse habemus, nec possumus. Bene autem sacrati Cereoli id quod visibile erat Christi, nobis significant: nam sicut Apes ceram cum melle virginali producit opere: sic Maria Virgo Christum Deum & hominem salva uteri sui genuit integritate. Apes namque, nec ullo concubitu miscentur, neque libido solvuntur, nullis partus doloribus concutuntur, & subito magnum filiorum examen emitunt: de foliis & floribus ore suo prolem legentes. Convenienti igitur ratione deferunt Candelas Fideles in prædicto Purificationis die.

Convenienti etiam signo venerationem infantis Christi, prout possumus, imaginamur. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 3. cap. 25.

In funeribus. Non præteribo usum cereorū, qui in funeribus Christianorum accenduntur; nam eo quanquam veteres Ethnici utebantur in suis funeribus; Christianis tamen is familiaris fuit; id quod ut alii locis supersedeam, in orat. sanct. Gregor, Nissen. in beatam Mariam, dum inquit: *Ex utraque autem parte precedebat non exigua Diaconorum, Ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes accensos ceros manibus gestabant.*

Et Nazianzenus in orat. funebri Cæsarei fratris refert de eorum communi matre procedente in funere, his verbis; *Matre accensas faces gestante;* & idem Nazianzenus orat. 2. in Julian. inquit: *Nocturnis cantionibus, & cereorum ignibus nos Christiani pius è vita discessum ornandum existinamus.* Ac etiam refert eundem ritum in alia oratione in funere sororis Gorgoniae, Patris Gregorii, & Basilii Magni. Euseb. in vita Magni Constantini, cap. 66. inquit; *Milites arreptum cadaver (Constantini) aurea capsula includunt, & undique purpurea ueste coniectum Constantinopolim perducunt: ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatoris adibus celso, atque edito loco deponant, luminibusque circumfusis aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbent;* & sane ejusmodi, quale nunquam in terris ullum & condito mundo sub Sole visum est. Et talis ritus merito inductus, ut ostendamus Defunctos mediante fide & observantia Evangelica, quæ est vera lux, ipsos pervenisse ad æternum splendorem gloriae.

Præterea, quod Lucernariae preces ab ipso Ecclesiæ exordio dicerentur, diximus nos supra cap. 4.

Lucernæ & uasa luminaria. Addimus etiam, quod candelabra in templis per modum coronarum posita, aut pendentia, non sunt nupera, sed vetustissimi usus, dicente Paulino Natali 3.

*Clara coronantur densis altaria lychnis,
Nocte, dieque micane.*

Ibidem alib. Natal. 9.

- - - - *Teloque superne
Pendente lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vagabumina nutant
Funibus.*

Sed quam sumptuosa esse solemente vas aurea, vel argentea, aut alterius metalli iffabre facta ad lumina accendenda composita, in quibus non oleum, vel cera som, sed intertum Opobalsamum, aut Nardinum oleum in honorem Dei, & Sanctorum incenderetur; extat in libello de Munificentia Magni Constantini, tom. I. Conciliorum, in Sylvestrum. Quod non sub Christianis Imperatoribus solummodo, sed urgente adhuc persecutio Diocletiani, praeter alia vas aurea, & argentea, Ecclesiaz uti consueverunt argenteis Lucernis, quibus lumina incenderentur; ex D. August. epist. 165. & contra Crescon. lib. 3. cap. 29. Baron. ann. 57. & ibidem Spond. num. 36.

Luminum usum feliciter in Ecclesiastis introductum multoties à Dco stupendis *Miracula* signis editis confirmatum esse; innumera sunt apud auctores exempla: quinimo ipso *propter etiam oleo lampadum, nec non cera è candelibris sumpta, complura peragi consue- lumina.* tisse miracula, cum morbos pellerent, Dæmones abigerent, mortuos resuscitarent; ex Augustin. de Civitate Dei lib. 22. cap. 8. Theodor. in histor. sanctorum Patrum cap. 21. Stephanus Durantes de Ritibus Ecclesiast. lib. 1. cap. 8. num. 4. Baron. in ann. 38. & ibidem Spondan. num. 30. & ann. 371. ubi Spondan. num. 9. & ann. 412. ubi Spondan. num. 15. Et præter cætera miracula refertur in proposito de lampadibus extintis, jubare divino reaccendi solitis quotannis diebus Passionis Domini in Ecclesia Hierosolymitana, ex Baronio ann. 326. num. 6. & Romæ ex Cœcis oblatis ad Ecclesiam S. Mariæ Majoris, qui tota die Assumptionis sanctissimæ Virginis ibidem trubebant, & non fuisti consumptos; referunt Petrus Venerabilis lib. 2. de miraculis cap. 30. Ac etiam Igne fides probata adversus Hæreticos, Baron. ann. 471. num. 2. sicuti & posterioribus saeculis permulta edita miracula ex cereis illis acceptis ex Cereo Paschali, quæ sacro Christmate delibutæ, & Benedictione sanctificatae Ignis Dei nominantur, Baron. in ann. 58. ubi Spondanus num. 30. & nos etiam iterius dicemus.

Licet autem Gentiles hætitiaz, & Religionis causa eundem luminum usum inter- liu usurpare consuevissent: Juvenalis satyr. 12. ibi;

*Candela nitent, longos erexit jannuaros,
Et matutinis operitur festa Lucernis.*

Sueton. in Cajo cap. 13. Ammianus lib. 21. Servius in 5. Aeneid, adeo ut *Ritus* tiam Græcis Imperatoribus faccs ardentes præferrentur: Herodian. lib. 1. ut *Christia- norum* tam in ultimo nostro Capitulo videbimus. Tamen cum illum ipsum æquaz Judæi *etiam à observarent, ut diximus; non potius à Judæis, sicut & pleraque alia, quam à Gentilibus* *Gentilibus* (ut processisse,

(ut calumniatur Vigilantius) Ecclesiam eam mutuatam esse dixerimus? Si vero concesserimus id acceptum etiam à Gentilibus esse: quid absurdum, si quæ olim in cultum Idolorum fierent, eadem postea in honorem Martyrum conversa fuerint? ex Hieronymo adversus Vigilantium. Vel quia in Natalitis, & aliis Principum celebritatibus factitari solarent, eadem ad Natalitia, & celebritates Martyrum translatæ si quæ diebus Sabbatis Lucernæ accenderentur in templis; non quod, ut inquit Seneca, Dii egerent Lumine epist. 66. exdem in Dei Genetricis honorem sint commutatae? si qui in Saturnalibus cerei erogabantur: Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 7. in solennitate occursum Domini, & sanctissimæ ejus Genetricis fuerint conversi? Nam quoniam consuetudo Romanis fuit, ut Februario mense (qui erat Februario, id est Plutoni consecratus, qui lustrationum potens credebatur) accensis facibus totam urbem lustrarent, atque solennes hostias offerentes, jura Diis manibus solverent: Hanc superstitionem, & lustrandi consuetudinem, quando in totum evelli non potuit, Christiana Religio in meliorem usum commutavit: statuens ut in festivitate Purificationis Mariæ, quæ in eundem mensim incidit, Litaniae fierent, & universa plebs cum Sacerdotibus hymnos canentibus: cunctique datos à Pontifice Cereos in manibus gestarent ardentes: & juxta parabolam lucentibus bonorum actuum lampadibus ob viam sponsi. & Regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ civitatis intrabunt. Præterea si Ægyptiorum anniversaria solennitas dicta accensio lucernarum, quas noctu circa domos suas frequenter accendere consueverunt, Herodotus lib. 2. fol. milii 142. Exdem in festivitatem Ascensionis Dominicæ fuerint permutatae? Beda de locis sanctis cap. 7. Quin immo Tertullian. de idolis cap. 14. exprobat plures inveniri Ethnicorum fores sine lucernis, quam Christianorum, ne more Gentilium hæc illi praestando in Idololatriam incidenterent: Datur intelligi, quam necessario, & pie consultum fuerit, ut luminum sacer usus à superstitione Gentilium vindicatus, veri Dei cultui fuerit consecratus: & de iis vide Baronium ann. 58. ubi Spond. numer. 28. & seq.

*Misticus
Tenuis.*

Ex prædictis infertur, lumina deferri, ad denotandum, quod tenebrae infidelitatis, & ignorantiae evanuerint; & perlumen corporale declaretur, quod legimus in Psalm. 118. vers. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen seminis mei.* Deferimus etiam lumina in Processione, in Funeribus, & Baptismate ad profitendam fidem, quæ nos illuminat in medio tenebrarum hujus mundi; ut ex D. Hieron. adversus Vigilant. habetur: *Et quicunque descendunt cereos secundum fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: unusquisque in suo sensu abundet:* sicut etiam ex dictis luminibus denotamus spern, quam habemus fruendi aliquando meliore vita, gratia, & meritis illius, qui dixit: *Ego sum Lux mundi: qui sequitur me, non ambulet in tenebris.* Advertendum tamen ex sacra Trident. synodo sess. 22. in decreto de observandis, & evitandis in celebratione Missæ; Quod candelarum certus numerus, qui magis à superstitione cultu, quam à vera religione inventus est, omnino ab Ecclesia removeatur.

Nec valet quod objiciunt Sectarii, hunc actum Accensionis Luminum erga Reliquias,

E reliquias, & Imagines Sanctorum esse cultum Latrīz, qui soli Deo debetur : Quoniam respondemus hunc esse solum cultum Hyperduliz erga beatam Virginem, ac etiam Duliz erga alios Sanctos ; etenim in hac lumen accensione ante Sanctos etiam Christus honoratur : ex D. Hieron. lib. 1. epist. 2. ibi ; *Non offendas quempiam quod aenee Sanctorum Imagines Lucernaria susculetur, Thymianata accenduntur, quoniam honor ad Christum recurrat.* Quod etiam scribit Epiphanius. epist. ad Joann. Episcop. Beda de locis sanctis cap. 7.

Non præteribo hic aliquid recensere de aliquibus lucernis perpetuis, repertis *De lucernis perpetuis*, non solum saeculis præteritis, verum etiam temporibus nostris in catacumnis perpetuis, seu cryptis Sanctorum in urbe, ac etiam & in aliis prophanis locis : ut de simili tuis, reperta in Phano Veneris, D. Augusti, de Civitate Dei lib. 21. cap. 6. dicens id potius succedere, vel arte Daemoniaca ; vel quod in lucernilla mechanicum aliquod de lapide Asbesto, seu Carbasio ars humana molita sit ; & huic postremæ opinioni subscribunt Albertus Magnus de Mineralibus eum aliis, quos refert & sequitur Litus de reconditis antiquorum Lucernis lib. 1. cap. 9. afflentes omnes unanimi consensi, Asbeston esse lapidem, qui semel accensus, est inextinguibilis.

Refert etiam Frater Leander : *Nella descrizione d' Italia cap. della Campagna di Roma*; tempore Pontificatus Alexandri VI. fuisse repertum in arca marmorea cadaver cuiusdam puellæ infusum intra liquorem aromatum, nec aliqua vicissitudine temporum offensum, & in eodem sepulchro lucernam accensam, quæ statim extinta fuit.

Diebus præteritis cum ego sermonem habuissim de hujusmodi perpetuis lucernis, una cum Julio Favera, qui optimam habet de urbis cœmeteriis, seu catacumbis cognitionem, propter assiduam, & longam illarum visionem : attestatus est ille mihi annis præteritis in cœmeterio Callixti se unam ex dictis perpetuis lucernis repetuisse accensam, sed illam lumine satis lento resplenduisse : ita ut apparente allo lumine & lucerna non agnosceretur. Tandem dictus Julius è muro, cui illa erat affixa, evanescere extincta est; ac in ea lucerna non aliquem se vidisse liquorem, sed fibra quandam rasinam : Et ego quoque habeo in meo Musæo lucernam ex ære, terminata simili rasina repletam instar lapidis ; quam etiam ex predicto Asbesto ad hujusmodi perpetuum lumen potuisse inservire, probatissimum est.

C A P. XLIII.

De Ære Campano, seu Campanis.

C ampanenomen ex Campania Italiae provincia desumptum, ibi primum esse dem fieri coeperunt : & quæ grandiores essent, Campanæ dicebantur : minores autem, quæ à sono tintinnabula vocantur, Nolas appellant, à Nola ejusdem Civitatis Campaniæ, ubi eadem vasa commentata sunt, ut refert VAlfridus Strabo de rebus Ecclesi cap. 5. ac etiam Baron. in ann. 57. ubi Spont. num. 41. Esto quod plerique autores predicatorum inventionum tribuant S. Paulino dicto Civitatis Episcopo ; Philominus Polydorus de Rerum Inventione lib. 6. cap. 12. & Panvinius in epiph. summ.

sumin. Pontt. volunt Papam Sabinianum invenisse : & forsan hic quoque exemplo urbis extendit hunc usum ad reliquos fideles.

Quamvis earum usum satis antiquissimum ex Dei præcepto ad Moysen, Exod. 28. vers. 33. ut in infima Pontificia veltis parte apponenterunt mala punica, & tintinnabula, ibi: *Mixtis in medio tintinnabulus; ita ut tintinnabulum sit aureum, & malum punicum, &c.* quæ indicabant populo adventum ipsius Pontificis, ut à negotiis ii supercederent. Ac etiam præcepit Deus ad Moysen, ut legitur in Numer. cap. 10. in princ. *Loquutus est ad Moysen dicens: Fac tibi duas Tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra, & paulò post vers. 10. ait: Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canticis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri: Ego Dominus Pesus vester.* Quos textus etiam ad comprobandum usum campanarum adducunt Alcuinus de u. in. offic. cap. 28. & V Valfridius Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 5.

Campana apud Ethnico- Non solum apud Christianos & Hebreos, verum & apud Ethnicos fuit etiam usus campanæ seu tintinnabuli; ut ex Strabon. lib. 14. Geograph. Sueton. in Augult. Dio lib. 5. cap. 4. & de turribus, ubi affixa erant campanæ, refert Plinius lib. 3. cap. 13. his verbis: *Pyramides ita fastigiate, ut in summo orbis aneus, & petasus usus omnibus sit impositus; ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, que longè sonitum referrent.* Utebantur campanis Römani in Thermis, seu Balneis; ut apud Martialem lib. 14 epigram. his verbis.

Redde pilam, sonat es thermarum: ludere pergis?

Virgine vis sola locus obire donum?

Id intelligens Martialis de Aqua Virgine, cuius fontes adhuc Romæ copiose emanant.

Zonaras describens triumphum Dictatoris M. Furii Cainilli refert, quod è curru Triumphantis pendebat tintinnabulum; ut forsan populus de illius adventu admoneretur: refert etiam Lucianus usum Tintinnabuli, ut denotaretur sonitus horarum in Horologiis: sicuti etiam consueverunt Römani uti ære campano ad eorum superstitiones Religionis ritus.

Etenim præ cæteris metallis ad res divinas adhiberi solitum *Æs*; testatur Macrobius lib. 5. Saturnal. quod etiam innuit Sextus Pompejus; sicuti etiam Eusebius Cæsariensis. referens de Matre Deorum lib. 2. de præparat. Evangel. cap. 10. ait: *Sacerdos aneum utriusque sexus vir, & feminæ consecrat; & urbem ut solent, tibiarum & sympanorum sonum perlustrant.*

Etiā apud pri- Et quo ad factos Christianorum ritus, etiam apud priscos Fideles mos fuit convocandi populum diversis signis.

mos Chri- Sanctus Ephrem, qui vixit de anno 370. meminit etiam cujusdam signi, quod suo tempore dabatur ad Synaxin; ut in parænesi 43. ibi: *Signo ad Synaxin, & officio dato, omnium ultimus tunc frater occurrit, & ante omnes e congregazione extremitat.*

Et

Et sanctus Gregorius Turonenſ. qui floruit anno 580. idem refert in vita Partium cap. 4. agens de Gregorio Lingonensi Episcopo ibi: *Observatores officium bapſtistri obſeratum invenerentes, clave ſua ſolida operiebant: communioque ſigno Sanctus Deſiſcunt reliquæ omnes, ad officium Dominicum conſurgebant.*

Ætis campani, seu campanæ, uſum deducam ab anno 600. [de grandiusculis Quot illa
loquor cogendi Christiani populi ad divina officia] quia tunc vixit auctor Ordinis ^{pore d'}
Romani, quia titulo de Sabbato sancto ſic ait; *Fuſſi incipiunt in Eccleſia Litaniā, in vīa
Tertiā & Campanas anguntur, & ingrediuntur ad Miffam.* Et idem auctor Ordiniſ
Romani, in ordine processionis, cum Epifcopus festiuis diebus Miffam celebrare
voluerit. *Cum in tinnabulum ad Tertiā ſonuerit, omnes simul fratres in Chorūm
ordinariſ convenire debent: & idem refert Cardinalis Baronius ad ann. 614. ex actis
sancti Lupi, &c ex eo tempore talis uſus ad vñanes transiit ætates.*

Audēnus, qui ſcripſit vitam sancti Eligii anno 650. nominat expreſſe Campanas lib. 2. cap. 21. dum inquit; *Sed ut ejus temeritas reprimetur, Campanaratio-
nis expers beato viro obtemperans, nullum ſonum reddidit: perſtit illa reſtimitra-
henda campana, ſed ſonum exprimere non potuit.*

Et Ven. Beda, qui ſcribēbat historias Anglorum anno 700. nobis demonſtravit, quod tunc temporis etiam ſonabant campanæ ſpeciali quodam ſono, cum quis ē
vita exiſſet; ut in lib. 2. histor. cap. 23. ibi: *Hac in dormitorio ſororum paufans audivit
ſubito in aere notum campana ſonum, quod adorationem convocari, vel excitari ſole-
bant, cum quis eorum de ſeculo fuſſet evocatus.* Et talis ritus etiam de præſenti
ſervatur in Anglia; ut cūm quis deceſſit, ſtatim campana propriae illius parochiæ
ſpeciali quodam modo ſonet per aliquod temporis ſpatium: [ut ego annis præteritis
cum eſsem Londini in Anglia, annotavi ex continuo tali ſonitu per urbem, ac etiam
ex relatione civitum, & incolarum] quamvis regnum illud jamdiu à vera Christi Reli-
gione apostata averit, ac etiam ipſi Angli negent modo orationes, & ſuffragia Defunctis
proficia; non aliam tamen in hoc ab illis rationem potui percipere, quam quod talis
ſonns sit ritus antiquæ Eccleſiæ Anglicanæ, etenim etiam hodie in illo regno, ut in
Hollandia ego quoque vidi, unam tantum campanam pro qualibet parochia inſervit;
& non plures, nec alibi.

Præterea circa tamē campanarum ſonitum, refert etiam Carolus Magnus de
ribus veteris Eccleſiæ, ibi: *His finitis pulſantur ſigna ad Miffam publicam.* Simi-
liter earundem originem tradit Guilbertus Tornacus, cap. 16. de offic. Epifc. *Signa,*
*qua pulſantur in Miffa principio, Tubas argenteus signant, & dñeſiles, quibus con-
vocabatur populus in veteri Te-mento.*

Advertendum tamen eſt, prædicta de priuō campanarum uſu ad ſolam Eccle-
ſiam Latinam referenda eſſe; Nam Græcis multo poſt, nimicū anno Christi natī
865. illæ uſui eſſe cœperunt, cum à Duce Venetiarum Urſo Patriciaco ad Michaelem
Imperatorem Miffæ fuſſent, ut ex Venetiarum historiis, afferente hoc idem Baronio
in dicto anno 865. ubi etiam Spondanus num. 7. Et hoc veriſimilius, quia anno 830.
hh quo.

quo vixit Amalarius Fortunatus, meminit ipselib. 4. de Eccles. offic. cap. 21. Lignorum soni, qui Constantinopoli in usu erat; Junioris Romæ nomine vocata. Præterea Anastasi Martyris sæculo nondum fuisse usum campanarum in Græcia, sed lignorum, legimus in septima Synodo, act. 4.

Rufus observa. Monachos non nisi anno 740. campanis uti cœpisse, cum Zacharias Papa, qui in ea tempora incidit, concesserit privilegium Cassinensibus, quod in diurnis, & nocturnis Ecclesiæ officiis signum in Ecclesia pulsarent.

Turcae dissidentes à Christianis, odio forsan, quod ipsi prius campanas adhibuerint, propterea illi campanis non utuntur; vocant enim populum suum ad templo, ope ministrorum, quos præcones vocant, Gloss. in Clein. r. de Judæis, & Sarac. Idemque, nec usum Campanarum permittunt Christianis, qui sub eorum ditione vivunt, ut refert Cuspinianus de illorum religione. Quos imitantur Hæretici hujus saeculi, qui Campanis bellum indixerunt, dum eas frangunt, & comminuunt.

Campanæ originem duxerunt ex Tubis Hebræorum, ut diximus supra, quibus populus convocari solebat. Albinus de divin. offic. cap. quid significant vestimenta, &c. ibi; *Signorum usus à V. Testamento sumptus est in lib. Num. Dixit Dominus Moysi: Factibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multititudinem;* Voce signorum campanas intelligens. Iisdem ferè verbis, idem refert Fortunatus de Eccles. offic. lib. 3. cap. 1. nec aliter sentit Guilbertus Tornacus de offic. Episc. cap. 15.

Quid de notent campana. Quare autem æs campanum pulseretur ad officia sacra prænuncianda, refert Albinus de divin. offic. cap. 100. *Campana enim significant Concionatores:* etenim Prædictor perfectus hujuscem signi quadam similitudine formatur; siquidem duritiam metalli fortitudine mentis; plectrumque ferreum, quo sonus eliditur, constantia sermonis imitatur: Ac enim ut Campana pendet de Turri; ita & Concionator sursum cor suspendit, cuius conversatio in cœlis est. Campana ligno alligata nunquam desist personare; Ita & Concionator ligno crucis inhærendo, & charitate colligatus, non desistat die ac nocte os suum dilatare, instans opportune, improture, arguendo, increpando, obsecrando &c. ut latè Rupertus Abb. de divin. offic. lib. 1. cap. 16.

Diverso aeris campani sono ad Missam, reliquosque Ecclesiasticos Conventus olim convocabantur Fideles. Tornacus cap. 25. de offic. Episc. ibi. *Et quod distinguebatur antiquitus in clangore tubarum, & differentia sonituum; cum aliter in convolutionibus faciendis, & aliter etiam pro mortuis.* & idem ab auctore Ordinis Romani de feria 5. in Cœna Domini ibi: *Ipsa die sonentur Campana ad Missam, & ceteras horas, sicuti mos est diebus solennibus.*

Quare non sonent in hebdomada sancta. Inolevit antiquitus mos, ut diebus aliquot Hebdomadæ sanctioris Campanæ non pulsarentur, sed in eatum locum sufficeretur è ligno sonus. Prioris causa fuit, quia campanæ divinam prædicationem significant; tunc autem Apostoli; qui ante de rebus divinis incredibili animi ardore differebant, obmutuere. Albinus de divin. offic. cap. de Coena Domini ibi: *Quia ordo Prædicatorum tempore Passionis silent, retinetur sonus signorum Campanarum.* & idem latius refert Joannes Beletus de divin. offic. cap. 100. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 5. cap. 14.

E ligno vero sonus in locum campanarum sufficitus, quia illud significabat Christum, qui pendens ex ligno crucis, Patrem precatus est, ut suæ mortis ministris ignoreret; solusque dum pateretur, cœlestem doctrinam prædicare non destitit, ex dicto Beleto ibidem his verbis; *Magnus tamen è ligno editur sonus. Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat, predicabat, orabat, dicens: Pater, dimitte eis, quia ne scirent quid faciente. Pulsatur igitur lignum, quia tum solus Christus extitit concionator.* Præterea ligni pulsandi tribus hebdomadæ sanctioris diebus est indicium humilitatis Christi, eumque à nobis intimis sensibus colendum. Fortunatus lib. 1. de Eccles. offic. cap. 12. & ibidem lib. 4. cap. 21.

Additur etiam tertia ratio, ut recoleretur memoria veteris ritus, cum Fideles in occultis locis delitescentes ligneis tabulis uterentur: Fortunatus ibidem ait; *Potest in hoc humilior usus Romana Ecclesia designari antiquis temporibus, quando latrabat per cryptas propter persecutores: nam adhuc Junior Roma, qua antiquis temporibus sub uno Domino cum antiqua Roma regebat, usum lignorum tenens, non propter aris penuriam, sed propter vetustatem.*

Tripli modo in principio nascentis Ecclesiæ Conventus Fidelium indicebantur. Nonnullos scilicet solo Pietatis, & Religionis studio ad statashorarias preces convocavisse: Alios Prænuntiationibus publicis invitatos esse: Quosdam vero in præcenti solennitate subsequuturam didicisse, ut ex Walfrid. Strabone, de Reb. Eccles. cap. 5. Verum hoc contigisse, dum Gentilium persecutio in Christianos defecit; at post Magni Constantini tempora, quando res Christiana melius haberi cœpit, nec dum cœptus usus æris campani, certo homines huc, illucque mittebant Christiani, ad conventus indicendos. S. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. ibi: *Cum ad Agapen vocaveris Praeco, conducitur. Sicuti etiam sonus ligni ad convocandos Fideles fuit in usu maximè, cum in cryptis fideles latabant, ut ex Fortunato dict. cap. 21 refert Metaphrastes in vita S. Theodosii Cœnobitæ, & in vita S. Joannis Chryostomi: Et præterea etiam Monachos, & Moniales ad Missam, reliquosque Ecclesiæ Conventus voce Alleluja vocatos esse. S. Hieron. epist. 23. ad Marcell. ibi. Nunc adorandum festinat, consurgit, & tinnula voce caseris Alleluja præcipiens, prior incipit laudes Dominum suum, & epist. 27. ad Eustoch. Post Alleluia cantatum, quo signo incabantur ad Collectam, nulli residere licitum erat.* Refert etiam Card. Baron. ad annum 58. ubi Spondan. num. 40.

Addimus prædictis, Campanas in Ecclesia tunc primum benedici solitas, & nomine imposito Deo consecrati: quando Joannes XIII. summus Pontifex, cum in Urbe rediisset, contigit primatiam Lateranensis Ecclesiæ Campanam miræ magnitudinis, recens ære fusam super Campanile elevari: quam prius idem Pontifex sacris ritibus Deo consecravit, atque Joannes nomine [cujus Ecclesiæ esset usui] nuncupavit. Qui sacer ritus in Ecclesia perseveravit, ut eo modo campanæ in Ecclesiis collaudæ, Deo, primum imposito eis nomine, dicarentur; quod testantur veteres Codices Rituales: licet errore vulgi pro arbitrio utentis vocibus, dicantur baptizari Campanæ, cum ejusmodi benedictionem, & nomen (sicut in Baptismo nomen infantibus

imponitur) ab Episcopo accipiunt; refert Baronius in anno 968. ubi Spondanus num. 4. quod etiam refert Durantes de Ritib. Eccles. lib. 2. cap. 22. num. 6.

Hujus æris campani effectus præcipuus, ut certiores fiant de tempore quo in Ecclesiam ad officia sacra convenire debeant: & propterea *Signa* nominantur à p̄ficiis Patribus, de quibus supra, & habetur in cap. solent, de consecrat. dist. I. & clarius his versibus, de quibus in Gloss. Extravag. de officio Custod. cap. I.

Lando Deum verum, plebem voco, congrego Clerum,

Defunctos ploro, nimbū fugō, festaque honoro.

Redditur Deo honor, & gloria sonitu Campanæ, primum in elevatione sacrificii Missæ, ex instituto Gregorii IX. ut populus ad tantum mysterium excitetur, refert Petrus Messia par. 4. cap. 9. & Platina in vita ejusdem Pontificis. Secundò, ad sonitum salutationis Angelicæ admonentur fideles, ut tribus vicibus in die flectant genua. Et quamvis tribuant hoc Urbano II. ut fideles Deum orarent pro exercitu transmisso ad recuperationem terræ sanctæ: Platina tamen, & Ciacconius hoc tribuunt Calisto III. ut oratio fieret pro Exercitu cruciatæ contra Turcas anno 1455. & hic triplicatus sonus in die responderet ritui, de quo in psalmo 54. *Vespere, & maner meridie narrabo & annunciaro, & exaudiet vocem meam.* In quem psalm. Hieron. & August. exponunt: *Vespere cum passionem suscepit, manè cum resurrexit, meridie cum cœlos ascendit.* Convocatur etiam populus, & Clerus ad divina officia; & in hoc etiam Deus laudatur, ut in psalm. 118. *Septies in die laudem dixi tibi,* juxta septem horas Canonicas: Sicut etiam ad alias Ecclesiæ functiones pulsantur Campanæ, maxime in exequiis Defunctorum, ut fideles excitentur ad orandum Deum pro animabus illis, quæ abierunt: ac etiam ut viventes recordentur eorumdem proximi decessus; sicuti ut comitentur etiam Defunctum ad sepulturam juxta ritus Ecclesiæ, ex Nazianzeno Orat. 2. in Jul. *Nocturnis cantionibus, & cereorum ignibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimamus.* & S. Chrysost. Orat. 4. ad populum. *Defunctos tanquam athletas comitamus.* Inservit etiam sonus campanæ ad placandos turbines, & aeris agitationes, ut in orationibus ad hoc ab Ecclesia institutis: & quoniā prædicta à Dæmonibus commoventur, propterea verba sacra apponuntur supra hujusmodi Campanas, nempe *Ave Maria gratia plena:* seu etiam *Verbum Caro factum est;* quæ tremenda sunt Dæmonibus.

Multa possunt referri miracula, quæ fecit Deus ad sonitum Campanæ, ut videre est apud scribentes, & maxime apud Petrum Cluniensem lib. 1. de Miracul. cap. 13.

Pulsantur etiam Campanæ ad alios usus etiam prophanos, nempe lætitiae, & mœsticie, ut in hoc vario sonitus genere notant Canonistæ in cap. unico, Extravag. offic. Custod.

Matriæ Ecclesiæ honor. Ut debitus honor Ecclesiæ Matriæ seu Cathedræ reddatur, decrevit Concilium Lateranens. sess. 11. tom. 5. Concil. *Tam ipsi fratres, quam ipsi Clerici seculares, etiam super hoc Apostolica Sedis privilegio muniti, dies sabbati sancti majoris hebdomade antequam Campana cathedralis seu matricis Ecclesiæ pulsaverit, campanam Ecclesiæ pulsare minime possint: contra facientes pœnam centum ducatorum incurvant.*

Quo-

Quoniam fuit alias contentio inter Clerum Secularem, & Regulares circa nū:- Numerus
merum campanarum, quas ipsi haberent: decrevit summus Pont. Joannes XXII. ^{campana-}
anno 1320. ut in Extravag. unica, de offic. custod. quod Religiosi ordinum Men-^{rūm.}
dicantium in nullo conventu seu loco plures campanas habeant: *Sed una tantum pro loco quolibet sint contenti*, & hoc forsitan propter eorum paupertatem, quam pro-
fessi sunt. Et quamvis in hoc derogaverit communis usus: utinam renovaretur in
partiale decretum: siquidem aliqui ex Religiosis eo devenerunt continuo campana-
rum sonitu diu noctuque, ut potius saepe fideles ad impatientiam, & iracundiam, quam
ad pietatem inde provocentur: & plurimi aliquando infirmi, seu in eorum secessu stu-
dentes hoc satis experientur.

Denique hoc addam, morem esse (ut ego vidi) in tota Germania superiore &
inferiore, nec non in Gallia, & Anglia; ut in omnibus campanarum Turribus appo-
natur in summitate effigies Galli ex metallo, ad Prælatorum & Curionum alliciendam
atque excitandam vigilantiam, ut hoc idem in Emblemate Alciatus & refert Duran-
tes de ritibus Eccles. lib. I. cap. 23. n. 8.

CAP. XLIV.

De Cantu in Ecclesia antiquissimo: & aliis musi-
cis Instrumentis.

MOs semper fuit laudare Deum in psalmis, & cantibus; ut de David psallente,
dum Saul à malo spiritu obsidebatur, I. Reg. cap. 19. vers. 4. & 10. habetur:
*Eftalus est spiritus Domini malus in Saul; sedebat autem in domo sua, & tenebat lan-
ciam. Porro David psallebat manu sua, &c. & idem Psalmista David saepius
hortatur ad magnificandum Deum in Tympano, & Choro, & Organo, Cymbalis,
& Cithara, Psalterio decim chordarum, Tubis ductilibus, & voce Tubæ, ut in
Psalm. 9. vers. 12. & psalm. 12. 21. & 70. 22. & 97. 4. & 146. 7. & 149. 1. 3.*

Canendi formam à priscis fidelibus majoribus nostris accepimus, Apostoli mo-
num edocitis, qui ad Ephes. 5. inquit; *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed
implenimini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis
spiritualibus: cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino. Et hujusmodi reli-
giose, modestis modulationibus ad retum æteriarum studiorum fese erigebant, Christi
& Apostolorum exemplo; refert August. epist. 119. cap. 18. ibi; *De hymnis & psalmis
canendis, ipsis Domini, & Apostolorum habemus documenta, exempla, & precepta:
de hac tam utili ad movendum pie animum, & accendendum munire dilectionis
affectionem, varia consuetudo est.**

Musica igitur ex his in Ecclesia retinenda; quoniam hæc tedium tollit, auget
charitatem, & amorem, in Deum nos trahit: propterea inquit Lanctantius Divin.
inst. lib. 6. cap. 21. *Si voluptas est audire canus, & carmina: Dei laudes canere,
& audire iucundum sit, Hac est voluptas vera, que comes, & sociæ virtutis est: Hæc*

est non caduca & brevis, ut illa, quas appetunt, qui corpori ut pecudes serviant, sed perpetua & sine ulla intermissione delectans. & S. Chrysol. hom. in Psalm. 4. inquit;
Nec Damones lascivia meretricia cantica introducentes, omnia everterent; psalmos Deum construxit, ut ex ea resimil capereur voluptas, & utilitas.

Adeo frequens fuit priscis Fidelibus psalmorum cantus, ut eo etiam in convivis & ruri creberimè uterentur. Hinc S. Cyprianus ad Donatum. *Nec sit vel hora convivij gratia cœlestis immunis: sonet psalmos convivium sobrium.* Tertull. in Apolog. cap. 39. *Postquam aquam manualem, & lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere.* Et S. Hieron. epist. 17. ad Marcellam, inquit: *In Christi villula prater psalmos silentium est: quo usque te vertis, Arator stivam tenens. Alleluia decantat, sudans messor psalmis si evocat: & curva attollens vitem falce vinator aliquid Davidicum canit. Hac sunt in provincia nostra carmina: haec, ut vulgo dicitur, amatoriæ cantiones: hic Pastorum sibilus: hec arma culture.*

Et quamvis August. in psalm. 31. Concord. 1. nolit ea, quibus Gentilitas in suis ritibus uti confueverit, Christianis esse communia: tamen si rectè pieque eadem, ut Christianam modestiam decet, exerceantur, non prohibet, sed liberaliter indulget, his verbis: *Et si ad lyram, vel citharam canere, & psallere noveris; nulla in te cadet reprehensio; Hebreum iustum Regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus: Exultate justi in Domino; rectos decet collaudatio: Confitemini Domino in Cithara, & psalterio decachordo ei psallite.* Et nemo jure potest carpere, quod in Ecclesia adhibeantur organa, & similia instrumenta, quæ omnem in sono proferunt cum gravitate, & suavitate modestiam: quod secus erat forsan ab initio nascentis Ecclesie, cum eadem essent proscripta; eò quia communia erant Gentilibus, ut dixi: & refer Card. Baron. sub anno 60. ubi Spodan.

Quatenus quis in Ecclesia musicam, & psalmorum cantum impugnare audeat; impugnabit & ipse quoque libros Exodi, & Regum, in quibus Moyses, & ali Deo devoti laudes Domino decantandas præscriperunt: cumque ipsem David non solum plurimos composuerit psalmos, & choros instituerit canorum, sed etiam horretur, ut instrumentis musicis Deum laudemus. Quibus accedunt cantica Zacharia, Simeonis, & sanctissimæ Deiparæ Virginis; itemque Angelorum exempla, de quibus nato Domino refert Lucas c. 2. *Et subito facta est cum Angelo multitudo militie cœlestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis.* Quæ verba canticum Angelorum nuncupari docet Walfr. Strabo lib. de Eccles. offic. c. 22. Præterea Apostoli Cœna facta etiam hymnum cantarunt apud Matth. cap. 26. ibi: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti.* Quod autem etiam Apostoli hymnum cantarent, non est ambigendum, alias non fuisset hymnus, ut docet S. August. in psal. 72. his verbis: *Hymni laudes sunt Dei cum cantico: hymni cantus sunt continentes laudes Dei: si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus: si sit laus, & Dei laus, & non cantetur, non est hymnus.* Oportet ergo, ut si sit hymnus, haec hanc tria: & laudem: & Dei: & canticum.

Hujus

Hujus ecclesiastici cantus quantum sibi complacet Deus: miraculis etiam *Miracula-*
comprobatur: Dum Suburbiorum Carcassonæ expugnatio facta canente Clero,
ut in Annalib. Ecclesiast. Raynaldo auctore tom. 13. anno 1109. num. 23. Ac etiam
Sacerdotum cantu territi Hæretici: in iisdem Annal. anno 1211. num. 15. Ut quoque
propulsati, in iisdem Annal. anno 1212. num. 12.

De hoc titu Ecclesiastici cantus in Ecclesia, qui plurimis jam in locis ab initio
nascentis Ecclesiae erat in usu, S. Damasus Rom. Pont. ut legitur in ejus vita 11. De-
cembris, & in libro de Romanis Pontif. decrevit ut per omnes Ecclesias canerentur
psalmi die noctuque ab alternis; & in fine cuiusque psalmini diceretur Gloria Patri, &
Filio, & Spiritui sancto.

Quod probabile est etiam, emendatum a S. Hieron. Psalterium septuaginta
Interpretum, cariendum Occidentalibus præcepit idem Damasus, de quo Hieron.
in Apolog. adversus Rufinum inquit: *Psalterium quoque certè emendatisimum*
juxta septuaginta Interpretes nostro labore dudum Roma suscepit. Similiter ordi-
nem cantilenæ diurnis, seu nocturnis horis dicendæ, B. Gregorius Magnus plenaria
creditur ordinatione distribuisse; cum multi ante five post eum Orationes, Anapho-
nas, vel Responsoria composuerint. Walfridius de reb. Eccles. c. 28. Ac etiam sanctus
Leo II. Rom. Pont. cum ipse musicis esset eruditus, sacros hymnos & psalterium re-
duxit ad meliorem concertum, ut legitur in vita ejusdem Leonis 28. Junij.

Organorum usus, de quibus saepius in Davidicis psalmis si mentio, in Ecclesia *Organorū*
pariter antiquissimus: & quamvis Vitaliano Rom. Pont. illa in Ecclesia fuisse rece-
pta, referant Mart. Polonus, Platina, & alii ex Pontificali Damasi Papæ; Organa
primum missa Pipino Regi à Constantino Imper. Græco, auctor est Marianus Scotus
in Pipino, & Aymon Monachus lib. 4. de Gestis Francorum. cap. 113. affirmat, Or-
gana more Græcorum primum in Francia composita industria cujusdam, cui nomen
Gregorius, Imperante Ludovico Pio, ejusque sumptibus: quamvis longe inferius
etundem inventum referat Navarr. lib. de Orat. & horis Canon. cap. 16. Et quan-
quam in capella summi Romani Pontificis organa non sint admissa, sicuti nec alia in-
strumentata; non propterea hæc omnino responda, sed & consulenda est prudentia,
quæ illorum locorum sanctitas deceat? ut refert Sotus de Just. & Jur. lib. 10.
quæst. 5. art. 2. Plenè Democares de observanda Missarum Celebrat. cap. 14. Orga-
norum usum Ecclesia, ait, Synodus Senonensis. cap. 17. ad cultum, & servitium Divi-
num recepit: modo nihil præter hymnos divinos, & cantica spiritualia organa repræ-
sentent. Item in Concilio Coloniensi, & in Synodo Tridentina sess. 22. De observan-
dís & evitandis in Celebrat. Missæ, & refert etiam Durantus de Ritib. Eccles. lib. 1. c. 13.

Prædictis etiam annexam de loco, ubi in Ecclesia canebatur, ut dicunt sanctus *De choro:*
Augustin. in psalm. 149. & S. Isidor. lib. 6. Orig. qui *Chorus* dicebatur: quæ vox non
aliud denotat, quam concentum, & multitudinem simul canentium; ita *choros*
Moyses post transitum maris rubri instituit, utrumque sexum distinctis classibus, se-
cutoro præente, canere Domino in choris carmen triumphale, perdocuit. Præterea
in sacro texu refertur de mulieribus in triumpho David de morte Goliæ 1. Reg. c. 18.
Egressæ

Egressa sunt mulieres in occursum cantantes, choros ducentes. Et lib. 2. Eidoræ cap. II.
Steterunt duo chori laudantium. Et in psalm. 150. dicitur: *Laudate nomen ejus in choro.* Dicitur enim chorus, ut voluit Amalarius lib. 9. cap. 3. & Rabanus Maurus de Institut. Cleric. lib. 1. cap. 33. Quia si in choro cantamus, corde cantamus: vel etiam dictus chorus, quod initio in modum coronæ circa Aras starent canentes, & ita plallerent; unde in Ecclesiast. cap. 50. habetur. *Stans Sacerdos ante Aram, & in circuitu ejus corona fratrum,* ut etiam ad præsens in Collegiatis Ecclesiis, & similibus est in usu. Proprie autem chorus dicitur locus ille, ubi Ecclesiastici canunt in Ecclesiis & psallunt à populo intermedii cancellis, aut alio modo distinctis; ut in Concilio Turonens. 2. can. 3. ubi: *Pars illa, qua à cancellis versus altare dividitur, choros tantum psallentium pateat Clericorum.* Et in Concilio Tolosan. 4. can. 17. *Vi Sacerdotes & Levita ante Altare communicent, in choro Clericus, extra chorum populus.* Et S. Clemens lib. 2. Constitut. Apostol. cap. 57. dum loquitur de fedibus Ecclesiasticorum in choro psallentium, quorum in medio vult esse positam sedem Episcopi, seu alterius Prælati; loquitur his verbis: *Sit solius Episcopi in medio possum, & in utroque ejus latere sedeant Presbyteri, & adstant Diaconi.*

Quomodo autem in Ecclesia cœperit consuetudo alternatim canendi? Hoc processisse ex visione, quam habuit sanctus Ignatius, ut refert Socrates hist. Ecclesiast. lib. 6. cap. 8. his verbis: *Nam vero dicamus, unde consuetudo hymnorum, qui in Ecclesia alternis decantantur, initium sumpserit?* Ignatius Antiochia, qua est in Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis versatus est, visionem vidit Angelorum sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis, collaudantium, & formam canendi in ea visione expressam Ecclesia Antiochiae tradidit: *unde illa traditio in omnibus Ecclesiis recepta est;* Et talis usus alternatim canendi ab initio in Ecclesia, peculiare indicium fuit, quod prisci Christiani ad Imperatores deferrentur, ut ex Luciano in Philopatris, & ex Plinio epistola 97. lib. 10. ibi; *Affirmabant hanc fuisse summam, vel culpe suæ, vel erroris, quod essent soliti statu die ante lucem convenire, carnemque Christo quasi Deo dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere &c.*

De hoc eodem antiquissimo ritu psalmorum, & hymnorum in Ecclesia alternatim ex Apostolica traditione, & divinis visionibus, itemque frequentatissimo, tradit Card. Baronius in anno 60. ubi Spondanus num. 12. & hujus cantus Ecclesiastici ritus alternatim, Euseb. Cæsariensis in histor. Eccles. cap. 17. refert Philonem Hebreum describentem Cantus Christianorum his verbis; *Vnus ex omnibus consurgens in media psalmum honestis modulis concinebat, & præcidente eo unum versiculum, omnis multitudo respondebat.* Loquitur de eodem ritu etiam Justinus Martyr in orat. ad Antoninum Pium, apud Clementem Alexand. in orat. ad Gentiles. Sanctus Cyprianus in oratione Dominicali, ac præcipue sanctus Basilios in Epistola 63, refert ad Hæreticos sui temporis, ut non retrahantur à Psalmodia, quoniam hæc ubique terrarum est in usu, ut his verbis; *Illuminante jam die pariter omnes velut ore uno confessionis psalmum Deo offerunt, ac suis quisque verbis respicientiam profitetur.* & paulo post:

Et ut

*Et ut semel dicam omnes, apud quos vigilie, ac preces, communesque psalmodie in pretio sume. &c. Et ideo talis sonus in Ecclesia resonabat, ut sanctus Hieronymus in prefatione epistolae ad Galatas lib. 2. dicat: *Ad similiudinem celestis toni anni A-^{Populus canore} unde reboate.* Unde ex hoc, ut confusio tolleretur, decretivit Laodicenum Concilium *vocatum.**

Can. 15. *Non licere prater Canonicos psallentes, id est eos, qui regulariter Cantores existunt, quinque Pulpitum ascendunt; & de codice legunt; alium quemlibet in Ecclesia cantare:* Ac etiam quamvis Laicis olim fuisse commune canere in Ecclesia; postea tamen ob eorum inconcinnitatem solis Clericis id reservatum fuisse, prout queritur pluribus, cum populum de ea re objurgat S. Chrysostom. homil. 1. in Isaiam cap. 8. & refert Baron. ad ann. 51. ubi Spondan. num. 20. & idem Baron. ann. 60. ubi Spondan. num. 13. & seq.

Diximus supra ex Apostolica traditione, ac etiam ex divinis visionibus cœpisse *De his-* in Ecclesia ritum alternativum canendi: Addimus hic quoque ex Apostolica traditione *mmo Glo-* inductum in Ecclesiam hymnum glorificationis, ac etiam secundum postea tra-*rificatio-* ditam in Nicena Synodo formulam, hymnos à Catholicis compositos esse, & decan-*nus.* tari solitos: nimirum cum Ariani, sicuti Baptismi formam, ita quoque glorificationis hymnum corrupserint, ut diceretur; *Gloria Patri per Filium, & Spiritui sancto.* Ca-*the*tici contra tunc ex antiqua consuetudine ~~cantare~~ ipsum glorificationis hymnum rite canere perrexerunt; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.* Quem ritum deinde Damasus Papa, ita consulente B. Hieronymo, in Ecclesia Romana, & aliis omnibus Ecclesiis servandum præcepit, de quo Hieronymus ad Damasum sic inquit; *Precatur cliens tuus, ut vox ista psallentium, in sede tua Romana die nocturne canatur, & in fine psal-
morum capitulo libet sive matutinis, sive vespertinis horis conjungi precipiae Apostolatus tui ordo,
Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto &c. ne fides 318. Episcoporum Niceni Concilii in
vestro ore pari confortio declaretur.* Et S. Ambrosius refert, scilicet in odium Arianorum Hæ-*re-* sis in hymnis recens à se editis, & in Ecclesia canendis populis traditis, ad finem cuius-*que addidisse eandem conglorificationem sanctissimæ Trinitatis.*

Post verò Nicenum Concilium, cum glorificationis hymnus ubique occinere-*tur, licet diverso ritu, nova occasione recens accepit additamentum: nimirum ut con-*trablasphemiam Arianorum dicentium Filium à Patre in tempore factum, communi*confessu* Ecclesia ubique orientalis ad antiquum glorificationis hymnum *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,* addiderit Appendicem: *Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* Quod etiam testatum habetur in Concilio Vafensi, ut refert Baron. in ann. 325. ubi Spondan. num. 46. & seq.

Quare autem hymnus glorificationis remittatur à Dominica Passionis, & sequenti hebdomada luctus? Dicimus, quia ex tunc mandatum dederant Pontifices, & Pharisei, ut si quis cognoverit, ubi sit Jesus, indicet, ut apprehendant eum: & quia iam non palam ipse ambulabat apud Judæos; nos quoque cum illo quodammodo secedimus, dum vocem lætitiae, & laudis aliquantulum suppressimus. Nam de Responsoriis *Gloria Patri* subtrahimus, & ad Missas quoque cum Introitu non dicitur. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 5. c. 2.

De Trisagion.

Consequens est etiam, ut hic de *Trisagion* ab Angelis etiam decantato aliqua breviter dicamus. Etenim anno 446. cum ingenti terræmotu per loca varia imminente, plurimæ urbes, & muri Constantinopoli corruissent; ac famæ, & aeris pestifer odor multa millia hominum, jumentorumque delevisset: Accidit mirandum illud Constantinopoli, ut cum Theodosius Imp. una cum Proculo Episcopo, universoque populo, præ metu ruinarum ædificiorum, extra urbem in loco, qui dicebatur Campus, habitarent, ac die quadam motu eo vehementius graflante, cunctis simul ex intimo corde cum multis gemitibus misericordiam divinam implorarent; superne repente vi puer spectantibus omnibus de media turba in sublime extra visum hominum raptus, rursusque priore per aerem via in eundem locum dimissus: Patriarchæ, Imperatori, universaque multititudini Litanii, & supplicationibus, operam dantibus, retulerit dictus Puer ab Angelis se divinum *Trisagion* in hunc modum decantatum audivisse, *Sanctus Deus: sanctus Fortis: sanctus, & immortalis: miserere nobis.* & ut ipsi eodem modo concinerent, monuerunt: inoxque ipse animam efflaverit. Ubi vero populus jubente Proculo *Trisagion* ad eum modum decantare cœpit, terræmotus omnino quieverit. Quam pridem rem adeo ingentem; non solum Nicephorus lib. 14. cap. 46. ex antiquissimis auctoribus exacte descriptis (qui & addit Theodosium Imperat. una cum forore Pulcheria Augusta edita constitutione decrevisse, ut per totum orbem hymnus iste divinus concineretur) sed & consecratam Græci habent in tabulis Ecclesiasticis die 24. Septembris, confirmantque hoc idem plurimi Episcopi, atque ipse Felix III. Papa epistolis suis adversus Petr. Fullonem Episcopum Antiochenum, eundem hymnum additione impia (*Qui crucifixus es pro nobis*) corruptentem, ut in tom. 3. Conciliorum in Felice III. idque ipsum egregie explicavit Damasc. in Comment. de *Trisagion.* & in lib. de fide orthodoxa cap. 10. ut etiam comprobatur in Concilio Chalcedonensi, quando damnatus est Dioscorus. Magnaporro divina providentia tunc factum videtur, ut cum Eutyches in secreto cubiculo, & penitralibus Monasterii aduersus Divinitatem pugnaturus armæ fabricaret, quam sicuti Humanitate in passam esse dixit; aduersus ipsum Deus preparari canticum, quo Divinitatis Immortalitas, ubique gentium caneretur, & per ipsum offensi Numinis conciliatio imploraretur: sic enim planè divinæ providentiae est, prius parare arma, quam instet prælium, medicamenta conficere, antequam venenum irrepatur in præcordia, & ante venturam famei horrea frumento replere; ut refert de his Baronius in ann. 446. ubi Spondan. num. 2. & 3. Quare autem Græci apud Latinos in Parasceve *Trisagion* cantetur, vide eundem Baronium in ann. 492. ubi Spondan. num. 3.

Alleluja.

Est quoque Cantus *Alleluja*, quæ dictio Hebraica in Latinum versa, sonat *Laudate Dominum.* & est de decem nominibus Dei, quæ apud Hebreos habentur. Est *Alleluja* cantus lætitiae, quem Ecclesia in festivitate Paschatis, ac Dominicis diebus frequentat, ad significandum gaudium nostrum, quod ex Resurrectione Domini concipiimus: & significat actionem nostram futuram non esse, nisi laudare Deum, ut in Psalm. 83. *Basti, qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te.*

& recte

& rectè ex Concilio Toletano 4. definitur, quod in diebus Quadragesimæ & mero-
ris non canatur Alleluja: ut refert Brunus de Ceremoniis lib. 5. cap. 2.

Advertendum ex his, solitam in prisca Ecclesia fuisse Musicam, dummodo non delectationem tantum, sed & amorem excitaret in Deum; ut propterea sacros hymnos, & laudes Dei canere non esset usus; quando ab infidelibus & malè feriatis hominibus tunc non habebantur in honore; unde Regius Propheta ex persona Judaici populi in Babylonica obſidione Psalm. 136. inquit: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Quod faciunt similiter hi, qui sacros hymnos, & psalmos ita decantant, ut carnalem aurum voluntatem solum, aut præcipue querant; qui que audiētūm carnales aures delectare variis vocum inflexionibus satagunt: cantica enim sacra instituta sunt ad mentem erigendam in Deum; & spiritum potius, quam corpus recreandum: Contra autem nonnulli sunt, qui canticum Babyloniam in domum Dei, & sanctam Sion inducunt; illi videlicet, qui verba sacra modulis prophaniis ita vestiunt; ut qui audiunt, non tam verba considerent, quam prophana modulationem attendant; refert Card. Bellarminus in explicat. dict. Psalm. 136. vers. 5.

Hinc est quod irascitur S. Hieron. in epist. ad Ephes. (istum locum expendens) *Musica corruptela*
Adolescentibus quibusdam, qui ut suaviorem ederent sonum, dulci medicamine fau-
ces emolliabant, his verbis: *Audiant hec adolescentuli, audiant hi, quibus psallendi in Ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde canendum; nec in tragedorum morem, guttur & fances dulci medicamine collinendas, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica; sed in timore, & opere, in scientia scripturarum &c. & paulo post. Si cantet servus Christi; ut non vox canentis, sed verba placeant, quae leguntur; ut spiritus malus, qui erat in Saule, ejiciatur ab his, qui similiter ab eo possidentur, & non introducatur in eos, qui de domo Dei scenam fecere populorum.* Hæc ille. Si adolescentulos, quidulci medicamine fauces collinire solebant, non tulit vir sanctissimus: Ferretnè illos, qui ut hominum aures permulceant, vocesque suas carius locent, divino humanoque jure neglecto, se exsecari patientur? ut prohibent Can. 22. Apostol. & l. i. C. de Eunuch. & l. 3. & 6. D. ad legem Cornel. de Sicariis: ferretnè illos, qui adeo spiritum malum canendo non abigunt, ut eum de industria suis auditoribus insinuare videantur? Quorsum enim modulationes istæ in lupanari natæ, ac non iam timide in sacras ædes irrepentes, sed procaciter irrumptentes, & bacchantium in momens lascivientes tendunt; nisi, ut qui audiant, lymphati efficiantur?

Hujusmodi corruptelas utique non ferret gravissimus censor Hieronymus; sed cum ipse, tum quisvis aliis, cui esset cor, exclamaret Christianæ Republicæ multum interesse funditus eas extolli, priscamque canendi formam reduci; etenim inquit Cicero lib. 2. de legibus: *Affentior enim Platonis nihil tam facile in animos teneros, atque molles influere, quam varios canendi sonos, quorum dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem; nam & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit.* Ac testatur idem Cicero multarum Civitatum mores in mollietatem lapsos, esse immutatos cum cantibus, & hac dulcedine corruptelaque depravatos, his verbis: *Si Civitatum hoc multarum in Gracia interfuit, antiquum vo-*

DE VETER. SACR. CHRIST.

cum servare modum, quarum mores lapsi ad molitatem, sunt pariter immutati cum cantibus. Quidni hoc ipsum intersit Christianarum Civitatum? Siquidem primis temporibus omnino ab Ecclesiæ modulatione proscripta erat etiam cithara, ut ex August. in Psalm. 32. concord. i. & refert Card. Baron. ann. 60. ubi Spohdan. num. 16.

Faxit Deus ut musica theatali, mollibusque & effeminate cantoribus, qui ut ait Gregor. Magn. lib. 4. Registr. epist. 44. *Deum moribus stimulant, cum populum vocibus delectant,* à sacro ministerio expulsis; de bene illa morata musica instauranda talis tandem aliquando fanciatur lex, qualem à Joanne XX. Pont. Max. fancitam fuisse scimus, ut in Extravag. dicta sanctorum Patrum: de vita & honestat. Clericorum. Faxit Deus ut graves, & viriles illi moduli, à quibus olim sanctus Augustinus in Ecclesia Mediolanensi ad fletum se adductum narrat lib. 9. Confess. cap. 6. veluti postliminio in patriam suam redeant. *Quantum flevi* (ajebat sanctus ille vir) *in hymnis & cantis tuis suavis sonantis Ecclesia tuae vocibus commotus acriter?* Voces ille influerant anribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea assuabat affectus pietatis, & corruerant lachrymae, & bene mihi erat cum eis. Utinam Deus Catholicus Principibus talcm mentem instillet; ita enim non Ecclesiæ tantum dedecori, non morum tantum corruptelæ; sed legum etiam Imperiique mutationi, quam profectò (si Platonilib. 4. Politicorum credimus) novi, mollesque cantus inducere solent, obviam ibitur; ut è contra diversorum sonorum rationabilis, & moderatus concentus concordi varietate compactus, bene ordinatae Civitatis significat unitatem, inquit Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 3. cap. 3. Et hæc de Cantu, & Musica.

C A P. XLV.

De Horis Canonicis.

Diximus in præcedenti de Cantu, subsequitur modo de horis Canonicis, que cantu ut plurimum pronunciantur, ut Christus, & Apostoli fecere, Matth. 26. & Paulus ad idem nos hortatur, Ephes. cap. 5.

Septem Canonicas horas diei non licere à quoquam, qui in conspectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præteriri. Hæ siquidem Creatori nolto deferunt laudes pro certis, & magnis ejus beneficiis, quasi vectigales sunt gratiarum actiones. Sol namque verus & dies æternus Christus has septem horas temporaliiter currentes clarissimis misericordiæ sua radiis illustravit, atque dedicavit. Singularum rationes de thesauris Scripturarum proferemus. Ad quas septem horas Regius Propheta, quamvis urgentibus detentus curis, de se ipso dixit in Psalm. 118. verl. 164. *Septies in die laudem daxi tibi, super judicia justitia tuae.* Et quatuor tempora legendi, & adorandi, de quibus in lib. 2. Esdræ, cap. 9. verl. 3. ibi; *Legerunt in volumine legis Domini Dei tui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.* Ac etiam tria tempora apud Danielē cap. 6. verl. 10. ibi; *Tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturque coram Deo;* & hac interpretantur à Cypriano serm. 8. & Hieron. in commentar. Danielis de prædictis horis Canonicis.

Præterea

Præterea in facro textu datur exemplum de quaque ex septem horis in specie. Etenim de Matutino circa medium noctem in Psalm. 118. dicitur: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi: & infra in eodem Psalmo. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquiatua.* & in cap. 16. Actuum Apostol. fit etiam mentio de simili oratione Pauli, & Silo in carceribus. Cassianus dicit, Matutina solennitatis officium novo tempore Gratia adhuc institutum, primum in Bethleem monasterio, ubi JESUS CHRISTUS pro Redemptione nostra ex Virgine nasci dignatus est; sive ex illo per universum mundum invaluit consuetudo, & idem refert Isidorus de Ecclesiast. Offic. lib. 1. cap. 23. De Laudibus, quæ dicuntur post matutinum ante diem, fit mentio in Psalm. 72. *Sic memor fui tui super stratum meum;* & Psalm. 118. *Memor fui nocte nominis tui Domine:* & de prima hora, quæ est primo mane, dicitur in Psalm. 91. vers. 2. *Ad annunciatum mane misericordiam tuam:* & alibi dicitur in Psalmo; *Domine mane exaudies vocem meam.* De Tertia in actis Apost. cap. 2. habetur: Cum essent Apostoli simul congregati, & descendisset Spiritus sanctus, dixit Petrus ad illos, qui irridebant Apostolos: *Non enim sicut vos existimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei Tertia.* De hora Sexta habetur in istud Actis cap. 10. quod *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam Sextam.* Ac etiam de hora Nona cap. 3. in princ. corundem actuum dicitur: *Petrus autem, & Joannes ascenderunt in templum ad horam orationis Nonam.* Et de Vespere in Psalm. 54. vers. 18. *Vespere, & Mane, & Meridie narrabo, & annunciaro; & exaudiens vocem meam:* & in Psalm. 140. *Elevatio manuum mearum sacrificium Vespertinum.* In novo quoque Testamento; eo tempore Salvator noster cœnabibus Apostolis, mysterium sui Corporis, & Sanguinis initio tradidit; ut tempus ipsum sacrificii Vesperum ostenderet facili. Isidor. de Eccles. offic. lib. 1. cap. 20. de Completoriis etiam celebrandis, David Propheta in Psalm. 131. *Si ascendero in leatum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitionem, aut requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* Quis non stupeat, ut somnum sibi penitus interdixerit? ipse Rex David somnum recipere noluit, donec locum, ac templum Domino fabricandum in pectore suo reperiret; & propterea nos si templum Dei cupimus haberi, exempla Sanctorum imitemur; ne de nobis dicatur, quod legitur in Psalm. 75. *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Ita Isidorus ubi supra cap. 21. Hinc S. Basilius in Reg. quæst. 37. inquit: *Officium initio tenebrarum pro quieten nocturna capienda: id est Completorium.*

S. Clemens Roman. Constit. Apost. lib. 8. c. 34. inquit: *Precationes facite Mane, Tertiabora, ac Sexta, & Nona, atque ad Galli cantum:* Et immediate, ad quem finem singulæ horæ sint directæ; sic subdit; Mane gratias agentes, quod illuminabit nos nocte sublata, & reddito die: Tertia, quod ea hora Pilatus judicium adversus Dominum pronunciavit: Sexta, quod ea hora in Crucem adest est: Nona, quod omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo; quia horrerent audaciam impiorum Iudeorum, & contumeliam Domini ferre non possent; Vespere, quod noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus: Ad Galli cantum, quod ea hora annuntient adventum dicit ad facienda opera lucis.

Et Joannes Cassianus referens vigilantiam Monachorum lib. 2. sic inquit; *Sunt quibus in ipsis quoque diuturnis orationum Officiis, id est Tertia, Sexta, Nona, id usum est, ut secundum horarum modum, in quibus haec Domino redduntur obsequia, Psalmorum etiam, & orationum putarent numerum coequandum: nonnullis placuit senarium numerum singulis diei conventibus deputari.*

Tertullianus referens de Christianis in *Apolog.* cap. 2. ex Plinio secundo ad Trajanum Imperatorem, sic inquit; *Nihil aliud se ex sacris eorum compereisse, quam catu antelucanos ad canendum Christo, & Deo, & ad confederandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, &c. scelerata prohibentes: Tunc Trajanus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere.*

Divus Hieronymus etiam inter alios in hoc egregie se habet in epistola 2. ad Eu-stoch. de Custodia Virg. cap. 16. dum inquit: *Quanquam Apostolus orare nos semper jubeat, & Sanctis etiam ipse sit somnus oratio; tamen divisas orandi horas debemus habere: ut si foris aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat: Horum Tertiam, Sextam, & Nonam, diluculum quisque, & Vesperam, nemo est, qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione premissa; nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia.*

Et idem Hieronymus ad cap. 6. Danielis sic inquit; *Tria sunt tempora, quibus Deo fletenda sunt genera: Tertiam horam, Sextam, & Nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Denique Tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in Cœnaculum. Nona Petrus, & Joannes pergebat ad Templum.*

Quare preces in horis praeditis in ante omnia convenite: nullus se à sancto opere subrrahat; nisi quem infirmitas, aut publicum dicantur? cautilitas aut forte certa, aut grandis necessitas tenuerit occupatum.

Plures deducuntur rationes ad declarandas preces in horis praeditis; quarum una est redditio gratiarum pro complemento creationis in septimo die, cum totidem sint horæ Canonicae. Secundo, preces fiunt in praeditis horis in memoriam nostræ Redemptionis, quam pro nobis operatus est Dei Filius: etenim hora Vespertina (qua incipit officium Ecclesiasticum) Dominus noster Christus comedit Agnum Paschalem cum Apostolis, iisque lavit pedes, & sanctissimam Eucharistiam instituit. Hora Completorii, cum transisset Torrentem Cedron, oravit in agonia, sanguinem sudans, ac dein ligatus ducitur ad Annam, & Caipham. Hora Matutini, circa medium noctem habetur Concilium penes Caipham, ubi interrogatus, dignus morte reputatur. Hora Prima ad Pilatum ductus, dein ad Herodem, & iterum ad Pilatum. Tertia Hora Barabbæ postpositus, ad columnam flagellatus, spinis coronatus, & populo exhibitus. Hora Sexta portans Crucem, eidemque in Calvario affixus, septem verba pronunciavit, & magnum sacrificium de se ipso redemptione mundi fecit Deo Patri. Hora Nonæ expiravit, descendit ad Inferos, & Regnum Diaboli destruxit. Iterum Hora Vespere è Cruce depositus, & à sanctissima Matre receptus, reconditus est

~~in~~ sepulchro à Joseph ab Arimathia. Hora Completorii Custodes appositi ad sepulchrum : & in Marutino Christus Dei filius gloriōsus resurgens &c. ut hæc fusiū meditantur circa predictas Horas Canonicas sancti Athanasi, Basilius, Cassianus, & alii.

Non est igitur modo ullatenus ambigendum de hoc sanctissimo, & veteri in Ecclesia ritu circa Horas Canonicas. Etenim Joannes Cassianus lib. 2. de Instit. Cœnobitarum refert. *Non solum humano, sed angelico etiam ministerio, & magisterio, Canoniarum Horarum ordinem esse constitutum.* Et Ado Trevitensis id Martyrologio ad nonum diem Januarii ait : Tempore persecutionis Djocletiani auditam fuisse, circa Sanctorum reliquias cœlestem gloriamodiam Mane, & Vespere ; & rursus Hora Tertia, Sexta, & Nona. Quem laudabilem ritum invidens Christianis Julianus Apostata, ut refert Sozomenus lib. 5. cap. 15. de Juliano Imperatore his verbis? *Instituit animo delubra Gentilium, cum apparatu, cum ordine Religionis Christianae adorare : subfilius præserua, & primarius sedibus : Doctoribus, Lectoribus Gentilis doctrine, & exhortationum, quin etiam precibus in certas horas diesque prescriptis, &c.*

Demum qui ad recitationem precum Canonicarum obstringantur? Quibus ex causis à precum Canonicarum recitatione Clerici, vel Beneficiarii excusatentur? Item quæ exigantur ad recitationem precum Canonicarum? Ac etiam de pœnis non recitantium horas Canonicas. Vide quæ latè refert Durant. de Rituib. Ecclesiæ lib. 3. cap. 22. 23. 24. & 25.

Quamvis videtur Canonistarum opinio, quod ad celebrationem Missæ non requiratur Matutinale officium fuisse ante recitatum: In contrarium tamen extat diploma Innocentii IV. Papæ, de quo in Annal. Eccles. tom. 13; Raynaldo auctore: ann. 1254. num. 8.

C A P. XLVI.

De Breviario, & ejusdem antiquitate.

Breviarium est Epitome, seu compendium publicarum precum, in quo Divinum Officium, & maximè Horæ Canonicae, de quibus supra, continentur. Retinet autem in se hoc Breviarium Psalmos, Hymnos, Lectiones, Responsoria, Antiphonas, Capitula, Collectas, Symbola, & Confessiones.

Supponendum igitur, in principio cuiuslibet horæ Canonicae dici solitum versiculos divina protectione plenam erga nos. *Denuo in adjutorium meum intendo.* Ut in Psalma. 69. Abulensis inquit hoc sanctum Ecclesiam institutum habuisse originem ex lib. Numer. cap. 10. *Cumque eleveretur Arca, dicebas Moyses: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua; cum autem deparetur, ajobat: Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israel:* Tanta etenim erat spes, quia in populus Judaicus praesente Arca: habebat. Ivo Carnotensi. de Reb. Ecclesiast. refert, quod dictus versiculos, *Denuo in adjutorium meum etc.* sit vox in hac vita laborantium, & contra hostes visibles & invisibilis colluctantium; *& ideo Deum in suum adjutorium invocantium.* Cassian. collat. 10. cap. 9. fusissime pro-

prosequitur utilitatem, & virtutem hujus versiculi, & petitur in eo auxilium Dei magnum, & velox.

De Psalmis igitur, seu Canticis, cum sint extracti ex sacro textu, non est de his difficultas; cum primi fideles in eorum conventibus psallere consueverint; ex Apostolo epist. i. Corinth. 14. *Quid ergo est fratres? cum convenientis unusquisque vestram, psalmum habet doctrinam habet, &c.* Et similiter Tertullian. de velandis Virgaibus inquit: *Quancam autem castigationem merebuntur etiam illa, que inter psalmos, vel in quacunque Dei mentione retenta perseverant.* Quod etiam constat ex Can. 15. & 17. Concilii Laodiceni sub Sylvestro.

Canticum ergo Moyses tunc primum invexit, quando percussa Aegypto decem plagis, & Pharaone submerso, cum populus per insueta maris itinera ad desertum gratulabundus egressus est, dicens, ut in Exod. cap. 15. *Cantemus Domino, gloriem enim magnificatus est, &c.* Deinde Debora in lib. Judic. cap. 5. hoc ministerio functa reperitur. Postea multi non solum viri, sed etiam feminæ Spiritu divino repletæ, Dei cecincre mysteria. Psallere usum esse primum post Moysen Davidem Prophetam in magno mysterio, prodidit Ecclesia: Hic enim à pueritia in hoc munus specialiter à Deo electus, & Cantorum princeps, psalmorumque thesaurus esse promeruit: Cujus psalterium cum melodia cantilenarum suavium ab Ecclesia frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flecantur; ut jam notavit August. lib. 10. Confess. cap. 35. quamvis Ecclesia primitiva ita psalleret, ut ex modico flexu vocis faceret psallentem resonare; ita ut pronuncianti esset vicinior, quam canenti, ut et D. Isidoro de Eccles. offic. lib. 1. cap. 4. & 5.

Te Deum, quamvis non sit ex Canticis sacrae Scripturæ desumptum, divinitus tamen institutum, & generaliter in Ecclesia receptum: quoniam sanctus Dacius Episcopus Mediolanensis, Justino seniore imperante, refert in sua Chronica, cap. 10. lib. 1. fuisse Canticum compositum per sanctos Ambrosium, & Augustinum, alter alteri alternatim respondens, statim ac idem Augustinus à sancto Ambrosio ann. 385. Baptizatum recepit: & subdit idem Dacius, ex tunc fuisse dictum canticum in Ecclæ receptum: quod etiam confirmatur ex antiquis Regulis sancti Benedicti, in quibus pracepit, quod *Te Deum* post Lectiones recitetur.

De Hymnis docet Apostolus, ut simul cum psalmis cantentur, ad Ephel. cap. 5. vers. 19. *Loquentes vobismetipsis in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus: & ad Coloss. 3. v. 16. Commonentes vosmetipso Psalmis, Hymnis & Canticis spiritualibus.* Quos hymnos prisci illi fideles ab initio etiam Ecclesiæ, in Christi honorem componebant, ut de Philone Euseb. lib. 2. histor. cap. 16. inquit: *Philo de novis psalmis, qui ab illo contextur, sic iterum scribit: Ita planè non contemplationi solum se dedunt, sed etiam cantiones, & hymnos variis metris, & carminum cuiusque modi, & numeri graviter fusis, aptè, & convenienter ad Dei honorem, & laudem conficiunt.* Sicuti & Dionys. Areopagita cap. 4. de Divinis Nominibus expressè meminuit de hymnis beatissimi Hierothœi: *Et talis ritus retentus est in Ecclesia, ut ex Concilio Toletan. 4. habito supra mille annos, in quo cap. 12. de hymnis canendis, Salvatoris, & Apostolorum exemplo,*

exemplo, ut apud Matth. 26. & ad Ephes. 5. subjungit. *Et quia nonnulli hymni humana studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos, compositi esse noscuntur: sicuti & quos beatissimi Doctores Hilarius atque Ambrosius edicere rint. & paulo post: Sicut ergo orationes, ita hymnos in laudem Dei compositeos. nullus nostrum ulterius imprabet, sed pari modo in Gallia, Hispaniaque celebrant: excommunicacione plectendi, qui hymnos rejicere fuerint: ausi. S. Hilarius Gallus Episcopus Pictaviensis Hymnorum carmine floruit primus; post quem Ambrosius Episcopus Mediolanensi. cypiosius in hujusmodi carmine floruit, & ejus tempore primum in Ecclesia Mediolanensi. celebrari coepserunt; cuius devotione deinde per totius Occidentis Ecclesias fuit fervata. Carmina autem quæcunque in laudem Dei Hymni vocantur: Ita Isidor. de Eccles. offic. lib. I. cap. 6.*

Lectiones pronunciare antiquæ institutionis esse, Judæotum traditio est: nam & ipsi legitimis præfinitisque diebus ex Lege, & Prophetis Lectione in synagogis utuntur. Oportet cum psallitur, psallatur ab omnibus; cum oratur, oretur ab omnibus; cum lectio legitur, facto silentio, audiatur à cunctis: nam & si tunc superveniat quisque cum lectio legitur, adoret tantum Deum, & præsignata fronte aurem sollicitè accommodet. Isidorus ubi supra cap. 10.

Lectiones præcipiè leguntur in officio nocturno, & propterea appellantur Primum, Secundum, & Tercium Nocturni, juxta tres præcipitas noctis vigilias, in quas dividebatur ad clepsydram nox apud Veteres. Quoniam impossibile videbatur in speculis vigilantes singulos permanere, ideo in quatuor partes divisæ vigilæ, non amplius quam tribus horis nocturnis necesse erat vigilare. Vegetius de re milit. lib. 3. cap. 8. Sunt autem in præsens, ut plurimum lectiones novem, quarum in quolibet Nocturno tres recitantur: Prioræ tres desumptæ ex sacra Scriptura: Secundæ ex vita, morte & martyrio Sancti; Tertiæ, & postremæ, ex homiliis sanctorum Patrum: & de hoc antiquo ritu, ut refert Justinus Martyr (qui scripsit annis 150. à Christo Domino) in Apolog. 2. pro Christianis sub finem ibi: *Solis qui dicuntur, die omnium, qui velin appellid vel ruri degunt, in eundem locum convenient: & commentaria Apostolorum, aut scripta Prophetarum quoad tempus fert, legantur. Concil. Laodiceum supra 1100. annos decrevit cap. 17. Quod in conventu Fidelium ne quaquam psalmos continuae convieniat; sed per intervalum, id est per psalmos singulos recenseri debeant lectiones. Et in Conc. Carthag. 3. habetur can. 47. Liceat etiam legi passiones Martyrum, cum anniversarii eorum dies celebrantur. Et quod scripta sancti Ephrem etiam recitarentur, de suo tempore refert D. Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast. ibi: Ephrem ad tantam venit claritudinem, ut post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis ejus scripta recitarentur.*

Lectiones erant duodecim, juxta numerum psalmorum. Jo. Cassiani temporibus, ut in cap. 5. Instit. Cenobitarum, Gelasius Papa jam supra mille annos rededit illas in ordine: donec post plurimas innovationes in Breviario, Gregorius Papa VI. in Generali Concilio rededit ad antiquam formam, ut refert Gratianus de Consecrat. distinct. 5. Can. 15. incipit; *In die Resurrectionis Domini usque ad Sab-*

Sabbatum in Albis, & in die Pentecostes usque ad Sabbatum ejusdem, tres tantum psalmos nocturnos, tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus duodecim psalmos, & tres Lectiones recitamus. In Dominicis diebus 18. psalmos (excepto die Pascha, & Pentecostes) & novem lectiones dicimus. Quod etiam confirmatum a sancto mem. Pio V. & Clem. VIII. summis Pontificibus.

Quare tres psalmos, & tres lectiones in primis diebus Paschatis.. Nota quod in nocte Paschali non plus quam tres lectiones Romanus ordo habemus: Quoniam Prædicatores, sancti scilicet Apostoli, & numero pauci, & metu timentes, videri fugiebant, & audiri metuebant. Nec solum illa nocte, sed exinde quoque usque ad Pentecosten, causam eandem in paucitate lectionum considerat: quando Prædicatores sancti, & numero plures, & fervore Spiritus sancti facundi devenerunt. Rupertus Abb. de divinis officiis. I. cap. 10.

Lectiones Oratione Dominicali prævenimus, ut Dominus adaperiat cornu strum in lege sua & præceptis suis, ne semen verbi Dei, quod audituri sumitis, aut volvuntur comedant, aut spinæ suffocent, aut duritita petræ supplantet. Rupertus ubi supra num. II.

Lecturus vero Benedictionem petens, hoc significat, quod nemo nisi missus ant permissus officium prædicandi debeat usurpare: *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* inquit Apóst. Rom. 10.

Quod in fine dicit, *Tu autem Domine miserere nostri:* hoc inquit, ne ipsum quidem bonum officium prædicandi sine alicujus vel levioris culpæ prælvere posse peragi: idcirco misericordia Dei indiget, ut in hac parte lavetur, etiam si mundus sit totus. Dicitur *Deo gratias* in fine Lectionis; Quoniam doctrinæ suæ panem Deus nobis frangere dignatur, ne fame audiendi verbum Dei pereamus. Rupertus Abbas d. lib. II. cap. II. 12. 13. & seq.

Responsoria sic nuncupata, quoniā cum unus ex Chronistis cœperit, ceteri sequuntur: Isidorus lib. I. de divin. offic. cap. 8. & Rabanus lib. I. institut. Cleric. volunt. ex Italia ea deduxisse principium: Walfrid, ea præcipue sancto Ambroſio, cum essent in usu tempore S. Benedicti. Responsoria nobis innuunt sanctis monitis Dei, factis nos respondere debere. Dicuntur a respondendo: Tristia namque tristibus, & lata latē debemus succinerelectionibus. Rupertus Abb. de divin. offic. lib. I. c. 15.

Precibus Deum deprecandi Christus nobis constituit modum; cum de eo supplarent Apostoli. Luc. II. Ex hoc producta est consuetudo Ecclesiæ Domini precibus exposceradi contra ægritudines animæ, quas primum Græci cœperunt componere, quibus Domino supplicaretur. Isidorus de Ecclesiast. officiis lib. I. capit. 9.

Capitula non aliud sunt quam parvæ lectiones, seu sententiæ ex Scriptura desumptæ ut Ecclesiastici, & populus instruantur; de quibus habetur mentio in Concilio Agat. ut in decret. dist. 5. de consecrat. can. 13, incipit, convénit. ibi: *Poet Hymnos Capitula de psalmis dicantur.*

Colle

Collectæ sunt orationes, quæ repræsentant Deo necessaria pro Ecclesia universali, ac pro quolibet particulari: cuius formam tradit Apostolus 1. ad Timoth. cap. 2. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrations, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut tranquillam, & quietam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Hoc idem servasse priscos fideles refert Justin. Martyr lib. 2. Apolog. & Tertull. in Apolog. cap. 39. inquit; *Oramus etiam pro Imperatoribus, pro Ministris eorum, ac Potestatisib[us], pro sanctis facili, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et propterea nuncupantur **Collectæ**, quarum conclusio semper ferè est: *Per Christum Dominum nostrum.*

Additur **Amen**, quod significat, Verè, Fideliter, seu Credo, vel Fiat: nempe ut petita compleantur, cuius verbī **Amen**, antiquitatem tradit Apost. 1. Corinth. 14. *Ceterum, si benedixeris spiritui, qui supplet locum idiota, quomodo dicet Amen?* Et D. Hieron. refert, quod tale verbum alta voce proferebatur, in Prolog. lib. 1. ad Galat. *Vbi alibi tanto studio, & frequentia ad Ecclesiam, & ad Martyrum sepulchra concurrunt, ubi sic ad similitudinem cœlestis tonitru Amen reboat, & vacua Idolorum Tempa quaeruntur:* & idem refert S. Augustinus epist. 107. ad Vitalem.

Quo vero ad hymnum *Glorificationis*, seu *Gloria Patri*, diximus in praecedenti capitulo 44.

Antiphona denotant vocem reciprocām: & idem est canere per Antiphonas quod psallere alternatim, refert enim Amalarius lib. 4 de offic. Ecclesiast. cap. 7. quod debeant cani psalmi juxta tonum antiphonatum, quod conjungit duos choros in fine psalmorum. *Quatum antiquitatem* refert Tertullian. lib. 2. ad uxorem. *Quamvis B. Iudorū de Ecclesiast. lib. 1. cap. 7. velit Antiphonas primum à Græcis compōsitas, duobus choris alternatim concinētibus, quasi duo Seraphim*, ut apud Iſaiam cap. 6. *Duo quoque testamenta sibi invicem conclamantia.* Apud Latinos autem primus beatissimus Ambrosius Antiphonas constituit, Græcorum exemplum imitatus: & ex hinc in cunctis occiduis Regionibus earum usus increbuit.

Et hæc dicta sufficient de Breviario Religionis Catholice.

C A P. XLVIII.

De Usu incognitæ Linguæ in servitio Ecclesiæ.

Magnum solamen est pro Romana Ecclesia, quod hæc accusatio incognitæ linguae sibi ab impostoribus Hæreticis, communis quoque sit non solum cum Græca præfanti Ecclesia, quæ quamvis etiam extendatur in plures provincias, nulla tamen ex iis utitur idiomate vulgari, & intelligibili pro populo; sed ulterius quoque Ecclesiæ Syriacæ, Æthiopicæ, Armenicæ, Ægyptiacæ, in aliis omnibus exhibetur servitium in lingua non vulgari. Etenim Idioma, quo celebratur in Ecclesiæ Æthiopum, cum sit illud Chaldaicum satis affine Hebraico, hoc inquam, nulli de populo Æthiopum est cognitum: Armenum Idioma, quo in Ecclesiæ exhibetur servitium, minimè quoque Idiotis est notum, nominaturque ab iisdem quasi Armenianum Latinum: Ægyptiacum Ecclesiæ Idiom. quod characteribus scribitur, &

maximè conforme Græcis litteris; nullam affinitatem habet cum vulgaribus: Syriacum quoque Ecclesiæ minimè commune est cum Idiotis, qui natura Arabice loquuntur, & magno studio apprehendunt Syriacum pro servitio Ecclesiæ.

Hæc accusatio non modo nobis est communis cum omnibus Christianis Ecclesiis per totum orbem; verum cum Judæorum Synagogis, qui in suo servitio utuntur Hebraico Idiomate, quod nec vulgare, nec cognitum fæminis, vel pueris, sed solum iis, qui studio id apprehendunt. Quod non de hodiernis solum Judæorum Synagogis, verum & de antiquis etiam; quoniam ex Theodoret. quæst. 60. in Genet. apprehendimus Hebraicum idioma nullatenus fuisse vulgare: & nos quoque scimus tempore Christi Domini, ejusdemque Apostolorum, idioma Hebraicum, quo reddebatur servitium in templo, & Synagogis, minime cognitum fuisse Idiotis, qui aliud prorsus, quam Syriacum non intelligebant, quod penitus ab Hebraico idiomate differebat. Hinc in lib. 2. Esdræ cap. 8. habetur, quod volens Esdras, ut populus post reditum è Babylonia juraret legem, legendō illam, eandem interpretabatur; quoniam non amplius intelligebat populus legem, sicuti fuerat scripta: & non solum testatur Eusebius de Demonstr. Evangel. lib. 3. cap. 7. quod Apostoli non aliud callebant idioma, quam Syriacum; verum sapientiores inter Hebreos, nempe Philon, minimè sciebant Hebraicum idioma, cum ejus intelligentia reservata fuisse Presbyteris, & Scribis eam studio apprehendentibus; nihilominus Dominus noster, ejusdemque Apostoli nunquam abstinuerunt interesse in Templo servitio Judæorum, quanquam illud incognito idiomate celebraretur, nec unquam id damnarunt, nec de aliquo defectu reprehenderunt.

Addimus quoque, quod usus incogniti Idiomatis communis sit nobis cum Religionibus quoque falsis per orbem diffusis. Nam præter Turcas & Persas, qui idiome Arabico Grammaticali reddunt suum servitium, Idiotis penitus ignoto; Resit quoque Quintilianus lib. 1. Institut. cap. 6. quod in Romanorum Republica, *Carmen Saliorum*, quibus reddebatur servitium, *vix Sacerdotibus suis satis intellecta, sed que mutari vetat religio*, & propterea naturalis est inquam necessitas, qua omnium religionum servitium idiomate incognito, habitum quoque sit populo simplici, & idiotæ.

Etenim sicuti rerum humanarum fert vicissitudo, ut quoque idiomata aliquando varientur, & quod vulgare idioma progressu seculorum cesseret esse vulgare: Et è contra, cum constans majestas, & dignitas rerum divinarum, ac reverentia ejusdem debita, requirat, ut unquam non mutetur, propter timorem, ne alteratio litteræ, seu syllabæ afferat præjudicium rebus Religionis, præter antiquitatis reverentiam, quæ perditur ex innovatione; cum ejusdem Ecclesiæ Fundator Christus fuerit testatus, quod portæ Inferi non prevalebunt aduersus eam.

Hinc est, cum Ecclesia Romana reprehendatur servavisse antiquum suum idioma, in quo Apostoli, ejusdemque discipuli fundarunt Ecclesiam occidentalem tam in Aphrica, quam in Europa; Hoc inquam commune est etiam cum Ecclesia Judaica, in qua Dominus noster, & ejus Apostoli communicarunt; sicuti quoque cum aliis omnibus orbis Ecclesiis, & Religionibus veris & falsis.

Ac præterea, licet simplices, Idiotæ, fœminæ, ac pueri non possint immediate intelligere de verbo ad verbum Preces, Laudes, Gratiarum actiones, quæ Deo fiunt; nihilominus qui voluere apprehendere intelligentiam verborum servitii Ecclesiæ, non carent fructu, & fine, pro quo tale hoc publicum servitium est institutum. Finis enim, pro quo est introductum publicum servitium, quod sit in Synaxibus, & Liturgiis Ecclesiæ, satis differt à privatis orationibus, quæ domi fiunt: Cum sit hoc publicum servitium Homagium Laudum, Precum, & Gratiarum actionum publicè Deo debitum. Secundò, ut fideles particulares per ipsorum assistentiam huic divino servitio protestarentur, & exercenter exteriores actus suæ Religionis cum Ecclesiæ societate, ubique repræsentata per synaxes, & conventus Ecclesiæ. Tertio, ut quisque fidelium implemet consensum præstaret orationibus, laudibus, & gratiarum actionibus publicè habitis, & quasi prædictis idem subsignaret: modò Ministri, & animarum Pastores intelligentiam particularem retineant de eo, quod dicitur: suppledendo in hoc auctoritate Ecclesiæ, quod idiotæ personæ in prædictis actibus valeant respondere. Etenim propter communionem Ecclesiæ, quamvis prædicti omnia verba præcisè non intelligent, cum possint sic participare in communi de fructibus, & plenitudine gratiarum; tamen satisfacient muneri suo; alias hinc sequeretur, quod surdi, & alii, qui de proximo adesse non possint celebranti, non reciperen dicatum fructum; Et sic pariter Galli, & Alemanni Protestantes, dum assistunt Liturgiis Anglicanis, perderent fructum assistentiae ipsorum, juxta tale suppositum; sicut quoque simplices Judæi proficentes olim tempore Christi Domini in Templum, & Synagogas, non intelligentes verborum sensum, caruissent fructu talis communionis, & assistentiae publicis precibus. Insuper etiam dum summus Sacerdos solus in Templi secessu orabat, ad quem quoniam populus ut in Levit. cap. 16. non habebat accessum, sed extra remanebat; non potuisset idem tunc particeps fuisse de sacrificantis orationibus, quas non poterat audire.

Sed estò, simplices, & imbecilles non recreentur intelligentia verborum, sed solum adhaereant fidei, & cautioni Ecclesiæ: Atqui talis defectus compensatur non solum per meritum, & exercitium ferventioris fidei in prædictis simplicibus astantibus; verum ex sacro Concilio Tridentino sess. 24. cap. 7. Præcipitur Parochis, ut inter Missarum solennia, aut divinorum celebrationem, sacra eloquia, & salutis monita eadem vernacula lingua singulis diebus festis explanent. Unde refultat, quod simplex populus apprehendat intelligentiam currentis Evangelii, Epistolæ, & aliorum actuum ipsius sacrificii. Quatenus autem aliqui ex Curatis animarum ab hoc ipsorum munere propter ignorantiam, & desidiam deficiant; talis inquam defectus est eorum illos ordinantium, non autem Ecclesiæ: negligentibus illis quod præcipitur, ut conqueritur Jerem. Thren. 4. *Parvuli quasierunt panem, & non erat qui frangeret eis.*

At quando etiam sequeretur suppositum, quod non possit quis interesse servitio, quod non intelligit; quis non videt confusionem Babel hac idiomaticum multiplicitate, & servitium communionis Ecclesiasticæ penitus dilaceratum? dum Angli priuantur communicare cum Gallis, Galli cum Germanis, Germani cum Polonis, &c.

Quin imo nec idem populus conveniet integer totus in eodem idiomate; nempe in Gallia Piccardus Idiotus non intelliget Provinciale, nec minus Valco Burgundum &c. Sicuti nec etiam in Italia Veneti non percipiunt Januensem, nec Januenses Neapolitanum, &c. & in Anglia refert Ven. Beda suo tempore fuisse ibidem quatuor vulgaria idiomata penitus diversa, & sub Aethiopum Rege habent relatores, esse quadraginta diversa idiomata.

Habetur ulterius successiva alteratio, & variatio idiomatum in plerisque Regionibus; ita ut necesse esset singulis quibusque saeculis ordinare novam translationem idiomatum circa Ecclesiae servitium, sicut idioma mutatur; alias idioma, quod erat in servitio Ecclesiae, duobus vel tribus elapsis saeculis, esset idem in opprobrium, & derisum. & refert Polybius lib. 3. historie, quod tempore secundi belli Punici non potuere Romani quasi amplius intelligere, contractus habitos durante bello primo. Vide Romanorum vulgare idioma, quam brevi tempore mutantum fuerat.

Consideremus etiam, quod quando Ecclesiae servitium originaliter institutum ob varias translationes fuisset perditum, omnis media celebrandi Concilia universalia, & habendi certitudinem in rebus fidei, fuissent è nobis aliena; cum non possimus nobis meti pannis promittere de vero sensu scripturarum ex nostra particulari inspiratione, & interpretatione: Quoniam Ecclesia occidentalis non habet idioma, in quo Episcopi omnes ejus jurisdictiones valeant convenire, sicut in Latino idiomate. Nec orientalis Ecclesia olim existens Catholica minus habuit idioma commune inter omnes Episcopos, sicuti Graecum. Hinc in antiquis Conciliis simul in Oriente congregatis, omnes Episcopi Graeci, ac in Occidente Episcopi Latini conferabant, unde simul decreta utriusque conventus interventu hominum, qui callerent idiomata Latina, & Graeca: & ex iis de omnibus idiomatibus per orbem diffusis non devenerent ad nostram notitiam, nisi que incorporata fuere in Ecclesiarum servitio.

At si dicatur, quod Latino idiomate remoto, ab Ecclesiae servitio, servaretur etiam illud in scholis. Respondeo idiomata, ut alia omnia, esse subjecta saeculorum revolutionibus propter barbaras incursiones, & Dominantium diversas successiones, inter quas solum exercitium religionis remanet fixum, & immobile; Nec in hoc supplerent originarii Codices ex Latino, qui requirentes novam eorum impressionem ad tempus, ii pariter cessarent deficiente Religionis communicatione.

Sed ulterius non solum excluderentur amplius universalia Concilia; sed sequerentur etiam, quod omnes actus, & canones antiquorum Conciliorum, omnes Ecclesiae historiae, omnia scripta sanctorum Patrum ad sacrae Scripturae intelligentiam, omnes Hæreticorum confutationes, & demum omnes antiquitatis Thesauri, & monumenta omnia sancto Spiritu afflata, quoad Ecclesiae regimen, post tot secula remanerent sepulta intra profundam oblivionis abyssum; sacrificium acceptissimum Principi tenebrarum.

Insuper omnes originarij codices sacrarum Scripturarum, ad quos ob tantam varietatem traductionum oportet in omni casu configere ad illos veritatis candos, ij pariter fuissent deperditi, & ab usu & hominum intelligentia elapsi, Hebra-

icum

sum quippe idioma, nisi fuisset servatum in Synagogis Judaicis, & Græcum in Ecclesiæ servitio, cum utrumque illorum cessaverit esse vulgare; ea omnia profecto ab hominum memoria evanuissent. Hinc Spiritus sancti providentia apparet in sanctæ Ecclesiæ regimine, ut conservatione originalium idiomatum universalia mala evanuerint, cum cætera alia omnia particularia mala non sic intensè Ecclesiæ statum terigissent.

Nec prædictis repugnat, quod usus incogniti idiomatis in Ecclesiæ servitio sit contra præceptum Apolloni, 1. Corinth. 12. ibi; *Vnicuique autem datur manifestatio spiritus, &c. aliis gratia sanctorum in uno spiritu, aliis operatio virtutum, alii propheta, alii discernit spirituum, alii GENERA LINGVARVM, alii interpretatio sermonum, &c.* Quoniam hoc nec formaliter, nec per consequens repugnat usui Ecclesiæ in servando originali idiomate, quoad servitium Ecclesiasticæ Liturgiæ. Apostolus enim ibi loquitur de idiomatibus originaliter, & universaliter incognitis Ecclesiæ; & non aliter de idiomatibus, in quibus fuit similiter institutum servitium, quod decursu temporis factum est incognitum non integro corpori, sed simplicibus personis, & idiotis Ecclesiæ. Nec loquitur minus de idiomatibus incognitis apprehensis, & acquisitis studio naturali, quæ animarum Pastores, & non omnino indocti possent intelligere ad hoc, ut simplex populus respondere possit Amen; sed de idiomatibus miraculose, & supernaturaliter, ac per Spiritum sanctum infusis, ut dicto-textu, 1. Corinth. 12. Hæc autem omnia operatur unus & idem Spiritus dividens singulis prout vult; quæ discerni non valent, an à bono, vel malo spiritu sint, nisi per intelligentiam: & si aliter intellexisset Apost. sequeretur, quod nec Dominus noster, nec Apostoli intefuerissent servitio Judaicæ Ecclesiæ, quod reddebatur Hebraico idiomate, quod incognitum erat simplici populo, sicuti & Apostolis non intelligentibus aliud idioma, quam Syriacum ante donum linguarum in die Pentecostes.

Nec aliquis afferat, quod præfens usus incogniti idiomatis contrarius sit consuetudini Ecclesiæ primitivæ: Quoniam scimus non alium tunc solitum fuisse in orientali Ecclesiæ, quam usus Græci idiomatis, sicuti Latini in occidentali: quippe claram est Liturgiam sancti Basili communem fuisse Orienti universo, ut ex Petro Diacono ad Fulgentem. Quod autem Liturgia sancti Basili fuisse Græce scripta, patet ex Concilio Trullensi. cap. 2. & ex Concilio II. Niceno, & ex Damascen. Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. & nihilominus, quod omnibus illis populis non fuisse vulgare Græcum idioma, præsertim Cappadociis, Galatis, Licaonibus, Ægyptiis, Syns: nam ex omnibus Orientis Provinciæ linguam propriam, & separatam habebant, ut constat ex c. x. Actuum Apost. præter sanctorum Patrum auctoritates.

Similiter quoque in tota Occidentis Ecclesia, nempe Africæ, & Europa, reddebatur servitium in solo Latino idiomate, ut ex verbis; *Sursum corda: Habemus ad Dominum: Gratias agamus Domino Deo nostro: Dignum & justum est, &c.* Similia ex patribus, & maximè D. August. de Dono perseverantie lib. 2. cap. 13. & idem testatur sanctus Cyprianus in serm. Orat. Dominicalis; & Albinus de divin. offic. & Amalarius de offic. Eccles. (qui vivebant anno 800.) & testantur, quod non solum in Gal-

in Gallia, sed per totum Occidentem celebrabatur officium divinum Latino idiomate, ut etiam dectevit Concilium Toletanum I V. can. 2. & 12. Et nihilominus Claram est, quod Latinum idiomata non erat in parte aliqua vulgare extra Italiam, & Romanorum Colonias per Imperium diffusas; ut potè erat Carthago in Africâ, ubi Latinum Idioma erat vulgare; cum D. August. uti talis dixerit lib. 1. Confess. cap. 14. illud se apprehendisse ex nutricum blanditiis: & pariter Latinum idiomata in toto Occidente, cum illud particulare fuisse in Judiciorum curiis, nec non in supremis negotiis, ac Literatorum idiomate appreheenso, & intellecto à cunctis hominibus non vulgaribus, & qui utrumque callebant idioma; nec propterea cognitum erat rurioribus rusticis, nec qui unicum, & maternum retinebant idioma.

Concludamus igitur, quod sicut idioma Latinum semper retentum est in servitio occidentalis Ecclesiæ, in qua Apostoli illud instituerunt, quod in hoc gravissime quippe errant Novatores, non idem servando.

Declarando tamen prædicta omnia esse intelligenda de precibus, & rationibus publicis, in quibus publico & communi idiomate omnes uti debent, quamvis ab eruditioribus solummodo tale idioma intelligatur; cum sit sufficiens eo casu, ut Idiotæ & populus respondeant *Amen*. Præterea si Ecclesia Catholica in publicis orationibus non frustra orat pro fidelibus, & aliis peccatoribus absentibus, imo etiam non curantibus, & renuentibus pro se orari; multo magis cum fructu orare censenda est pro præsentibus, & cupientibus orari pro necessitatibus suis etiam non intelligentibus: Unde Orig. homil. 20. in Josue, inquit; *Si vides aliquando legi scripturam in artibus tuis, quam non intelligis; interim hanc primam scias te suscipere utilitatem, quod solo auditu, velut preicatione quadam, noxiorum vitiorum, quare obdident, virus depellitur.*

Quod satis diversum est in privatis & particularibus orationibus; quia tunc potest quisque uti idiomate sibi magis proficuo, & intelligibili; & ita intelligitur Apost. 1. Corinth. 14. vers. 15. de quibus quoque precibus Origen. loco citato ait: *Et si non intelligimus, qua ore proferimus, illa tamen virtutes, qua nobis ad sunt, intelligunt; & velut carmine quodam invitata, adesse nobis & ferre auxilium delectantur. & sanctus Chrysostomus homil. 3. de Lazaro. Quod si non intelligas, que in sacris continentur: etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multanaescitur sanctimonia.*

Neque vero opponas ad ejusmodi precationum genus, quod Christus Dominus ex Propheta improperat: *Populus hic labii me honorat, cor autem &c.* Quod Hieronymo & Ambrofio exponentibus haec Domini verba, non intelliguntur de legentibus aut recitantibus, quae non intelligunt; sed de iis, qui ore profitentur pietatem, & dicunt se Detin diligere, factis autem negant. Quod si orantibus dictum velis; de his interpretare, quamvis nota erant lingua, voluntarie tamen ita vagantur animo; ut quod dicunt, non intelligant: Et hoc idem Dominus declaravit subdens: *Cor autem eorum longe est à me.*

CAP.

De sacris Fidelium Icunculis vulgo Medaglie, & Agnus
Dei : sicuti de Bullis Amuletis , & aliis Ethnicorum
superstitionibus.

INsigne fuit prisorum Triumphantium Romanorum, quam in Triumpho praefetebant Bullam, supra pectus gestare, inclusis intra eam remedis, quæ crederent aduersus invidiam: hinc deductus mos, ut Prætexta simul, & Bulla, quæ Magistratum erant, etiam in usum ingenuorum puerorum usurparentur ad omen, & vota concilianda virtutis. Tarquinii Prisci filius, eo quod scilicet in bello viriliter gessisset, primus hac aurea bulla donatus est, & toga prætexta: Macrobius lib. i. Saturnal, cap. 6. ait: *Sicne Prætexta Magistratum; ita Bulla gestamen erat Triumphantium, quam in Triumpho prefererant, inclusis intra eam remedis, quæ crederent aduersus invidiam validissima. Hinc deductus mos se Prætexta, & Bulla in usum puerorum Nobilium usurpareetur ad omen, & vota concilianda virtutis, ei similiis, cui primis in annis munera ista cesserunt. Et de pueri gestante Prætextam, & Bullam, quam in meo Musæo ex marmore servo, hic figuram apposui.*

Erat in præfata Bulla expressa Cordis figura, quæ sic noscerent homines se esse, si corde præstarent: refert idem Macrob. d. cap. 6. his verbis; *Non nulli credunt ingenuis pueris attributum, ut cordis figuram in Bulla ante pectus annexeterent: quam inspicientes ita deum se homines cogirent, si corde præstarent. Togam quoque prætextam his additam, ut ex purpure rubore ingenuitatis pudore regerentur:* Et de iis vide etiam quæ scripsit Pierius Valerianus de Hieroglyphicis lib. 41. cap. 1. 2. 3. & 4.

Mos quoque fuit apud Ethnicos collo infantium apponendi metalla, re turpicalin virilis membra formam expressa, ad avertendas fascinationes, ut refert Varro lib. 6. de lingua Latina: de quibus metallis plura ego in meo Musæo servo, ut quoque Annulum aureum parvum cuiusdam pueri similis figuræ obscuræ: quæ omnia effigie non permisi, ne oculos ingenuorum offendarem.

Et tñ ad rem nostram revertar, erat hæc præfata Bulla rotunda, ceu in aqua sunt gressus, quæ orbiculantur, vel id quod in torquibus pendet, Bullæ, vel Cordis in modum. Ab ea forma autem post signaturam Provisio à nostris Bulla nuncupatur, nempe scriptura in membrana plumbo, auro, vel argento, funiculis pendente jure insignita: & quia coelestis Agni effigies in Bullarum morem efformantur; hinc factum, ut hoc nomine censeantur, quemadmodum, & Icunculaæ, æneæ, aureæ, vel argenteæ ob eandem causam, & vulgo Medaglie appellatae.

A Christi autem fidelibus in primitiva Ecclesia mutata dicta superstitione de Agnus Cordis figura, seu alterius rei turpicalæ, in veram Religionem, ex Cereo Paschali sa- Dei ex cro Christi delibuto, & Benedictione sanctificato; eo quod Agni Christi imago cera, ibi haberetur expressa, Agnus Dei dici consuevit, quos Agnus Dei recens Baptizati deponentes veterem tunicam, & annunciantes Alleluja, suspensos ferrent ad collum; ut nos diximus supra c. 5. de Baptismo, ante finem: & sicuti Gentiles Cordis figuram,

& rem turpiculam in Bullis suis formare consueverant, quo sic noscerent se esse viros, si corde præstarent; ita Christiani imaginem Christi Agni suscepserunt, ut ejus exemplo disceperent se esse mites, & humiles corde: Cardin. Baron. in ann. 58. & ibi Spondan. num. 30.

Cencius Camerarius in lib. m. f. de Censibus in capitulo; *Quid debet facere Dominus Papa in Sabbato sequenti post Pascha;* inquit. Hac die ipse Dominus Papa distribuit Agnos consecatos Chrismate & Cera per Episcopos & Cardinales, haccratione; ut scilicet filii Israel in Ægypto positi præcepto Domini de sanguine immaculati Agni in limitibus domorum scripserunt hoc signum, T, ne ab Angelo percuteantur; ita & nos de sanguine passionis immaculati Agni Christi debemus hoclignum scribere in limine domorum nostrarum perfidem, ne à Diabolo, & à vitiis percutiamur, & ut à potestate Diaboli liberemur. Vel propter Infantes noviter baptizatos in Ecclesia deponentes veterem tunicam, qui annunciant Alleluja. Vel etiam, quod quicunque habebit de cera prædictorum Agnorum, & ex ea Crucem in domo sua habuerit, vel secum portaverit; non laedatur ab aliquo phantastico Spíitu, vel à tonitruo.

Amalarius Fortunatus de Ecclesiast. offic. lib. I. cap. 17. refert ex libello Romano, die Sabbati sancti benedici Ceram oleo mixtam, indeque fieri Agnos, eosque reservati usque in Octavam P. scha: In Octava vero post Communionem dati populo ex his Incensum ad suffumigandum in domibus suis; & narrat suniliter nos facere debere de Cereo consecrato. Cera namque Christi humanitatem designat, ex D. Gregor. in Homilia, *Agni, quos faciunt Romani, Agnum pro nobis factum immaculatum denotant:* Non ideo, inquit, tamen putare debent stulti, adoranda esse ista luminaria; quia ducitur ex eius aliquid similitudo ad divina mysteria figuranda: etenim quando Agnum de Cera videmus, Agnus præfiguratus, & in Pascha imminolatus ad memoriam reducitur: Cui S. Gregor. oculum infudit, quando mysteria Paschatis Agni referavit.

Evangelia gestabant. Consuevere quoque prisci illi fideles gestare sacro sancta Evangelia; ut ex actis virginis, & martyris Cæciliæ apud Surium, quæ semper in pectore Evangelium gestabat: ac etiam Apostolorum temporibus id usurpatum apparet ex actis Andreae Apóstoli. Quam eandem suo tempore consuetudinem in frequenti usu fuisse, domum mulieres collo appenderent Evangelia, test. tur Chrysostomus relatus à Baron. ann. 22, ubi Spondan. in epitome num. 3. & de prædictis Evangeliorum inquit Isidorus Pelusiotæ lib. II. *Qemadmodum nunc mulieres Evangelia parva:* Hoc est, gestant. De quibus Evangeliorum parvis meminit etiam Gretserus lib. 3 comment. Curopalatae cap. 7 num. 7 §. 2. ubi supponit dici parva Evangelia, cum in iis contineretur initium Evangelii sancti Joannis, vel aliud parvum Evangelium, ad differentiam totius corporis Evangelici quatuor Evangelistarum.

De similibus Bullis D. Gregorius Magnus gratulatoriam mittens epistolam in ordine septimam lib. 12. ad Theodolindam Longobardorum Reginam, eo quod illa filio aucta esset, transmisit quoque unam ex iis infantulo, ut collo appenderet, nempe

Crucem

Crucem cum signo sanctissimae Crucis Domini, & Lectionem sancti Evangelii theca Persica inclusam, ut refert Baron. ann. 604. ubi Spondanus num. i. Ac etiam Magnus Greg. epist. 6. lib. 5. ad Childebertum Francorum Regem mitit claves sancti Petri, in quibus de vinculis catenarum ejusdem inclusum erat, qua collo ejus suspensa, amalis illum tuerentur.

Miracula sepe confirmariunt pium fidelium usum, ut inter cetera duo referat S. Greg. Turonen. Archiepiscop. ex miraculis sancti Martini lib. 1. cap 2. Cum autem ad templum sanctum quidam Devotus fide plenus accessisset, & gratiam Sancti sitiens, cogitaret quid de beata aede raperet ad salutem; prope sepulchrum accedens, adituo cunctis, ne sibi parum benedicta cera largiretur e tumulo: quam accipiens latus abscessit. Agro, cui frugem severas, confisus imposuit. Adveniens autem tempestas servissima, que omnia in annis precedentibus sepe vastaverat, ab hac est prohibita benedictione, recidibunda ultra, ut consueverat, noctis. & idem Author paulo post inquit; Quidam probenedictione aliquid de sancta aede assumere flagitans, parum cera de sepulchro Sancti accepit, & infra penitentia domus, sanquam thesaurem cœlestem imposuit. Factum est autem, ut invidia Tentatoris immisum incendium domum voraci flamma concuteret, & sparsum per aridas tabulas cuncta vaflaret. Interclamor ad celum tollitur, & B. Martini auxilium imploratur; meminit etiam ille cera particula à Sæcti templo delata: Quæ reperta. Signi injecta, protinus cunctum restinxit incendium, novoque miraculo cera, quæ ignem alere erat solita, violentius. Ignem vi sanctitatis oppresit. Hæc Paulinus in extenso operis sui lib. versu conscripsit.

Hæc quantumvis maxime excitent pictatem erga Deum; nihilominus sanctus Joannes Chrysostomus eloquenti calamo invehitur contra eos, qui auxilium implorant à sortilegio Annulis sub praetextu sanctorum verborum; nec non contra illos, qui sortilegia circa caput, & brachia deferebant imaginem Magni Alexandri, ac sanctissimæ Crucis, propter bonos eventus; sicuti & eos reprehendit, qui relictis Sanctorum nominibus, eorum filiis in Baptismo nomina imponebant aliquorum, qui ad senectam decrepitan per venerant, & aliis superstitionibus utebantur: sic loquitur Chrysostom. ad populum Antiochenum homil. 21. *Quid vero dicere aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis utuntur, & de circumligantibus arcea Alexandri Macedonis Numismata capiti, vel pedibus? Dic mihi, hanc sunt expectationes nostra, ne post Crucem, & morem Dominicam in Gentilis Regis imagine spem salutis habeamus? Ignoras quanta Crux perficit: mortem daffavit, peccatum extinxit, orcum manem reddidit, Diaboli solvit potentiam; & ad corporis sanitatem præstandam non est fide digna? totum orbem exfuscatavit, & tu ipsa non confidis? & quid pati dignus non es? Non ligaturas vero teneam, sed etiam excantamenta tibi conducis, vetus ebris, & ritubantes in domum agens: non confunderis, non erubescis? & quod gravius est errore, quando hac admonemus, & disuaderemus, dicente putantes se excusari, quod Christiana mulier est, quæ excantat, & nihil aliud loquitur, nisi Dei nomen. At propterea ego magis ipsam odi, & aversor, quod Dei nomine ad contumeliam utitur, quod se dicens Christianam, Gentilium opera facit: etenim & Demones opera Dei facebantur, & erant Damones. Et idem Chrysost. homil. 13.*

in epist. ad Corinth. cap. 4. *Siquidem cum nomen filio imponendum sit, omissa Sanctorum appellatione, quemadmodum majores faciebant, accensis lucernis. & tis nominibus impositis, quae plurimissim duraverint, ejus nomine filium appellant, hinc cum diuturnius victorum conjectati: Deinde cum nonnunquam accidat, ut prematura morte moriantur; accidit enim sepe, multo id risu Diabolus prosequitur, quod tanquam insipientes pueros delusit. Quod si quis dixerit, quae circumponuntur ornamenta, & bractea manib[us] pendentia, & coccinum stamen, & alia multa stultitia plena? verum nihil aliud afferi potu oportere, praterquam Crucis custodiam, qua in presentia contemnitur, cum totum orbem ad fidem converterit.*

Hinc Magnus Constantinus Imperator contra illos, qui Amuleta superstitiosa collo gestarent ad remedia Quartanæ, seu alterius morbi; jussit severissime agi. Ammianus lib. 19. prope finem, & apud Baronium, & Spondanum in Epitom. ann. 358. in fine; ut similes pravos usus corrigit D. August. de tempore serm. 215. & de diversis de S. Cy. serm. 3. & refert Baron. ann. 418. ubi Spondan. n. 6.

Qualia autem sint Amuleta superstitiosa, & à fidelibus vitanda, vide Martinum del Rio Disquisitionum Magicarum, lib. 1. cap. 4. quæst. 4.

C A P. XLIX.

De Corona Clericorum.

CLeticalis Corona jam ab initio Ecclesiæ fuit in usu, ut refert Isidor. lib. 2. de diuin. offic. cap. 4. Hujus Tonsuræ Ecclesiasticae usum à Nazaræis primum extortum, ut in Num. cap. 6. qui prius Crine servato, demum post ritu magnam continentiam devotione completa caput radebant, & capillos in ignem sacrificii posuerunt jubebantur, scilicet ut perfectionem devotionis suæ Domino consecrarent. Hujus exempli usus ab Apostolis introductus est, ut hi qui divinis cultibus mancipati, Domino consecrarentur, quasi Nazarei, id est sancti Dei, crine præciso innoventur. Hoc quippe & Ezechielii Prophetæ jubetur cap. 5. dicente Domino. *Tu fibbamini, sume tubi gladium acutum radens pilos; & assumes cum, & ducas per caput tuum, & barbam:* quia ipse sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis deliviebat. Hoc & Nazaræos illos Priscillam, & Aquilam in Actibus Apost. cap. 18. primos fecisse legimus: Paulum quoque Apostolum, & quosdam Discipulorum Christi, qui in hujusmodi cultu imitandi extiterunt, ut in dictis Actis cap. 21. ibi: *Huius sumptus sanctificate cum illis, & impende in illis, ut radant capitea.* Unde Hieronymus in epist. 79. utebatur hac apostrophe. *O Paule & in hoc te rursus interrogo, cur caput raseras? cur nudipedalia exercueris de ceremoniis Iudeorum? cur obsecruis sacrificia? & secundum legem pro te hostie fueris immolata? siue respondebis, ne scandala erueris, qui ex Iudeis crediderunt.*

Quare autem in Ecclesiam introductory talis Corona? Germanus Patriarcha Constantinopolitanus in Theoria Ecclesiastica inquit; *Tonsura capitis sacerdotis, & rotunda ejus pilorum media settio, vice corone est spacea, quam Christus gestauit. Duplex corona circumposita capiti Sacerdotis, ex capellorum significatione imaginem referre*

venerandi capititis Apostoli Petri: que cum missus esset ad prædicationem Domini, & Magistri, ei tonsa est ab iis, qui ejus sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis, eique Magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, & posuit super caput ejus coronam, &c. Ac Ven. Beda lib. 5. de gestis Anglorum cap. 22. inquit; Inter omnes, quas in Ecclesia, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam, amplectendamque jure dixerim, ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus: quodque etiam refert Baron. in ann. 58. ubi Spondanus num. 50, 51. & seq. Ut ritus Tonsuræ Clericalis ex Apostolica traditione in Ecclesiam antiquitus introductus sit ob jugem memoriam sacræ Coronæ impositæ Capiti Salvatoris nostri: sicuti etiam ut illa Tonsura, quæ Principi Apostolorum derisionis causa est illata, infamia nota, totius Ecclesiæ honori cesserit; & certum est hanc crassionem Romæ ludibrio ab antiquo fuisse, ut idem Spondanus dicto num. 51. Existimarunt aliqui Coronam in modum Sphærae esse signum hieroglyphicum perfectionis, ut nos diximus in libro de Veter. Ægypt. Ritibus: nimirum ut Clerici omnes, qui ubique ad eam obligantur, perfecti debeant vivere. Et hinc Sacerdotes omnes, ad quam vocati sunt dignitatem, agnoscant, moribusque illam exprimant. Nam quo dignatio illorum major, hoc gravior delinquentes pœna manet; & quo sacrificium: quod offerunt, augustius, ac divinius; eo magis vita illorum improbitas gravioribus subjacet suppliciis.

Quicquid autem sit, certum præter deducta, usum Tonsuræ antiquissimum fuisse in Ecclesia; cum referat Ammianus Marellinus lib. 12. quendam Theodorum fuisse martyrio datum à Gentilibus, eo quod tonsurasset quendam puerum, quem Ecclesiæ dicaverat: Et Cyrilus in Euthymio apud Lipoman. tom. 5. refert, ut Otrejus Episcopus Melitensis (sub Theodosio seniore Imp.) tonsoraverit Euthymium, his verbis; Cum eum baptizasset, & pilos, qui ex lege rontentur pueris, sorondisset, in gradum Lectorum cum cooptat.

Et quod solitum esset adjurare per talem coronam, Augustin. epist. 147. ad Proculianum Episcopum inquit; Honorant nos vestri: Honorant vos nostri: per Coronam nostram nos adjurant vestri, per Coronam vestram vos adjurant nostri: ut pariter per Coronam precatur Hieronymus ad Augustinum inter Epistolas Augustini 26. ibi: Frates tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Evodium, ut mea nomine jalates, precor coronam tuam.

Sanctus Anicetus Papa circa ann. 200. à Christo nato, scribit ad Galliæ Episcopos, ut Clerici deferant tonsuram, sicuti refertur distinct. 23. Can. Prohibete fratres, &c. Ut Clerici juxta Apostolum comam non nutritant, sed desuper caput in modum sphæra radant. Et in Concil. Carthagin. IV. Can. 44. Clericus nec comam nutrit, nec barbam. Et in Concilio Agathensi. Can. 20. Clerici, qui comam nutrit, ab Archidiacono (etiam si noluerint) inviti detondeantur.

De Presbyterorum tonsura Evagrius lib. 30. histor. cap. 26. scribit, quod Marianus Tarsum damnatus: ubi coma abrata Presbyter designatus est.

Et circa Episcoporum tonsuram refert S. Gregorius Nazianzen. orat. in Maximun, ut iste à Philosopho incontinenti devenerit Episcopus: de quo (ut de similibus fuit dictum) inquit; *Cum ad Pastoralis administrationem nihil aliud omnino contulerint, quam quod eam, cui alende, & ornanda corpora studierant, referat.* Sanctus Gregor. Turonens. in vita sanctorum Patrum cap. 17. scribit, quod ~~inclusus~~ Nicetius Episcop. Trevitorum, ex utero egressus apparuit tonsuratus, habens in capite Clerici coronam.

Advertendum hic est: Hodie apud nos antiquam Coronæ formam solos Monachos retinere: nam brevis ille orbis in vertice, quo clerici magna pars utitur, infolens olim, atque inusitatus in Ecclesia fuit, ut legitur in Concilio Tolotano 4. Cap. 40. his verbis; *Omnes Clerici, vel Lectores, vel Levita, & Sacerdotes, detinso superiori capite toto, inferius solam circuli coronam relinquunt: Non sicut hucusque in Gallie partibus facere Lectores videntur, qui prolixis ut Laici comis in solo capitis apice modicis circulum sondunt. Ritus enim iste in Hispania hucusque Hæreticorum fuit: Unde oportet ut pro ampuendo ab Ecclesiis scandalo, hoc signum dedecoris auferatur. Quis fecerit, fidei Catholica reus erit.* Et in hoc conforme est, quod scribit Gregor. Turonens. de dicto Nicetio Episcopo recens nato his verbis; *Omne caput ejus a capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, ne putares coronam a clericis signaram.*

Objiciunt Hæretici, Tonsuram deferre, sit imitari Idolorum ministros etiam Tonsuratos. At respondetur, non propterea in hoc peccasse illos, quod tonsurati essent, sed quoniam referabant illam tonsuram, seu rasuram ad Idola, seu falsos deos.

Secundo reprehendunt Tonsuram, cum haec redundet in derisum Secularium, & Religiosorum, dum admittuntur ad Clericatum: quoniam respondemus Christianos exoptasse hanc derisionem, & improperiū, propter Christum, ut ex Apost. ad Hebræos cap. 13. *Exeamus ergo ad eum extra castra, si properium ejus portamus.* Et sicuti Crux Judæis, & Gentilibus fuit scandalum, & stultitia; ita prædestinatis sapientia, i. Corinth. ii. *Nos autem predicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, Gentilibus autem stultitium: ipsis autem vocatis Iudeis, acque Gracis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*

Tertia objectio, quod Deus expresse prohibeat hanc tonsuram, in Levitico cap. 21. *Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras.* Quoniam respondetur processisse, ne Judæi proclives ad Idololatriam, cum Ægyptiis, & aliis exterioris nationibus in hoc symbolizarent.

Demum reprehendunt Rasuram, ex divo Epiphanio, Hæret. 80. Respondetur enim non impugnasse Epiphanium rasuram, sed modum radendi, & röndendi, ut ipse inquit; *Neque meretricio more ob comam efferraris.*

C A P . L.

De Tonsura Religiosorum.

Reius omnes in Ecclesia, quorum principium ignoratur, cum referantur à sancto Augustino ad Apostolicam traditionem; credendum est etiam tonsuram utriusque sexus Religiosorum originem habuisse ex Apostolorum doctrina.

Quod ex antiquitate confirmatur; cum D. Dionys. præcipiat professores solidissimi Tonsuratos esse, ut in lib. de Hierarch. Eccles. cap. 6. his verbis; *Ubi iste illa omnia continenter promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos, tonder, trinas divinas Beatus uenit personas inclamans, exsternaque ueste ornari, alia induit. & infra. Porro tonsura crinum vitam mundissimam induat, & nulla figura faciat.*

Sanctus Athanas. lib. de vera Virgin. circa medium; *Materia uestium tuarum ne sit pretiosa: capilli circumconfisi, crinalis uestra ex lana sit, caput astringens.*

Et sanctus Hieronymus epist. 48. ad Sabin. cap 3 inquit; *Moris est in Aegypti, ac Syria monasteriis, ut tam Virgo, quam Vida, que se Deo uoverint, & saculo renunciantes omnes delicias seculi concilcaverint, crinem monasteriorum marribus offerant decandunt, non intendo postea contra Apostoli voluntatem incessura capite, sed ligato pariter, & velato. Etidem Hieronym. etiam loquitur de vivendi consuetudine Monialium, ut in epistola 27. ad Eustoch. de obitu Paulæ, cap. 10. circa medium: Unus omnium babrus, linceamine ad tergendas solum manus rebatur: à viris tanta separatio, ut à fratribus quoque eas sejangeret Paula, ne ullam occasionem daret lingue maledica, que Sanitas carpere solita est in solacium delinquendi.*

Et de vestitu, ac alio ritu vivendi in Monialibus; D. Ambros. ad Virginem laplam. cap. 8. *Lugubris tibi accipienda est uestis, & mens, ac membra singula digna castigatione punienda: amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuria prabuerunt: & infra: Denique totum corpus ininxrii, & jejunii maceretur, cinere aspersum, & operario cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit.*

Certum est autem, quod Deus dum minabatur populo flagella, & desolationem per suos Prophetas, prædicebat pilorum tonsionem, & calvitium, ut per Isaian cap. 22. ver. 12. *Et vocabit Dominus Deus exercitum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calvatum, & ad cingulum faciei. Et idem Isaías cap. 13. ver. 24. Et erit pro suavi odore fator, & pro zona funiculus, & pro crispano crine calvium, & fascia pectoral scilicium. Et Michæas cap. 1. vers. 16. Decalvare, & condere super filios deliciarum tuarum, dilata calvatum tuum sicut Aquila, quoniam captivi dulti sunt exte, &c.*

Hoc idem sensus communis docebat Gentiles facere, ut de quibusdam Regulis refert Sueton. in Caligula cap. 3. *Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasuisse in indicium maximi luctus. Et Argivi moeroris causa idem præstabant apud Herodot. lib. 5. histor. ac idem Syri apud Lucianum in Dea Syria. Solum autem Romani, quoniam ipsi communiter tonsi incedebant, propter tristitiam pilos crescere sinebant, ut ex Sueton. in C. Jul. cap. 67. *Diligebat usque adeo, ne audita clade**

Turria-

Ticuriana, barbam, capillumque submiserit, nec ante ademerit, quam vindicasset. Quod etiam testatur Ulpianus I.C. in l. vestem, D. de injuriis, & famosis bellis.

Propterea Religiosi, ut exhiberent moestitiam, & luctum de propriis, & alienis peccatis, pro quibus pœnitentiam faciebant, tonsi incedebant, & capillos radebant, ut refert sanctus Paulinus epistola 7. & Salianus Marsiliensis de vero judicio, & pœnitentia Dei, in fine. Ac etiam non prius ad pœnitentiam quispiam admittebant, quam tonsura conferretur. Conc. Toletan. III. c. 12. *Quicunque ab Episcopo, vel Presbytero pœnitentiam postularat, id ante omnia Episcopus observet, vel Presbyter: ut si vir ei frue sanus, sive infirmus, prius eum condas, & sic pœnitentiam estradas.*

Felices, qui hanc pœnitentiam salutarem amplectuntur; quoniam dicunt poterunt cum Apostolo 2. Corinth. 4. vers. 10. *Semper mortificationes Christi in corpore nostro circumferentes, ut & via Iesu Christi manifestetur in corporibus nostris, &c.*

C A P. LI.

De Habitu Monachorum, & Religiosorum.

Sicuti sacra à prophanis debent separari; ita homines sacros discerni à secularibus per habitus diversitatem congruum est; quod & omni tempore ita servatum erat. Elia induito habitu non vulgari, legitur 4. Regum, cap. 1. vers. 8. *At illi diximus: Vix pilosus es, & zona pellicea accinctus renibus, qui ait: Elias Thesbites es, & de Iohann. Baptista apud Matth. cap. 3. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pila canum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, & ea autem ejus erat locusta, & mel fiducie. Ac de aliis similibus etiam refert Apost. ad Hebr. 11. Circumierunt in melius, apibus caprinis, egentes, angustiati, afflitti, &c.*

Et præterea decretum fuit in Concil. Niceno Can. 73. Arabico. *Religious Monachorum Moniales, habeant alia indumenta, & alios mores, quam Laici; & mitantes caput in modum Coronæ, & cingane se.*

Hinc sanctus Athanasius de Virgin. sic inquit; *Materia tuarum vestiarum propter preciosum instrumentum tuum fusco sit, non tintillum, sed nativicoloris, aut sicut ibi amiculum, simbriis careat; ejusdem quoque coloris sine manica lancea brachia elegans usque ad digitos manuum: capillo circumtonsi, crinalis vista ex lana sit: caput strigata cuculla, & superhumerali laciniis non habeat. & Basilius epist. 1. Tunica cincta appressa corpori, & astricla: cinctus neque muliebrem in modum illa exasperet, neque predece fluxam tunicam efficiat. Et idem de habitu, & tonsura Monachorum refert Epiphanius hæres. 20. & Joann. Chrysost. homil. 56. ad populum Antiochenum.*

Sicuti etiam Gregor. Nazianz. orat. 12. coram Patre suo inquit; *Qui Habet, aut Joannem moribus exprimebat, aut alium quendam ex his, qui Christo nomen detinunt, eademque zona accincti sunt, acque eodem vel fusco, vel nigro pallo contuli, quia vita sancta, & gravis, &c.*

*Et Impp. Theodos. Arcadius, & Honorius lib. 5. Cod. de Episcop. audiētia expressisic prohibent. Mīme. &c quā lūdibrio corporis sui quāstum faciunt, publicē habi-
tū earum virginum, quā Deo dicata sunt, non uentur.*

Joannēs Cassianus de institut. cœnobiorum lib. 1. cap. 24. & 5. diffusè describit habitum, & maximē Cucullios Monachorum, & Religiosorum. *Cucullis perparvis infre ad cervicis, humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, inde-
fuerit diebus uenient, ac noctibus; scilicet, ut innocentiam, & simpliciæ ac parvolorum juger custodire etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur, &c.*

Ac de ciliciis, & tunicis loquitur Theodoretus in histor. Patrum, cap. 14. *Ajude
etiamque tunicam, neque cilicium sepe murasse, sed ita, que in eis siebant rupenris, aliquot
tempore confundo, senectutis hoc modo remedium attulisse.*

Et de Pallio, quod sumpsumit Tertullianus, quando Christianus devenit, exultans idem in tractat. de pallio, ultima periodo, inquit; *Gaudē Pallium, & exulta: melior te
jam Philosophia dignata est ex quo Christianum vestire cepisti.*

De Velo etiam mentinuit Ambrosius lib. 1. ad Virgin. lapsam cap. 5. *Non es me-
morata diei Domini & Resurrectionis, in quo D. Altari te oblatisti velandam. Et idem re-
fert lib. 5. de Virginib. verba, quæ protulit Liberius Papa in tradendo velo Marcellinæ.*

Et sanctus Hieronymus in vita sancti Pauli primi Hcremitæ loquitur de veste palmarum sancto Antonio relicta, ibi; *Ne quid plus hores ex inestatis bonis non posside-
ret, tunicam ejus sibi vindicavit, quam in sportarum modum de palma foliis ipse sibi con-
texerat, &c. Diebusque solennibus Pasche, & Pentecostes semper Pauli tunica vestitus
est. Et idem in vita sancti Hilarionis inquit; *Igitur octogesimo etatis sue anno, cum
absente esse Hesychius, quasi testamenti vice brevem scripsit epistolam, omnes divitias suas
et relinques. Evangelium scilicet, & tunicam / accæcum, cucullum, palliolum. Et de ha-
bitu, quem sumpserat Eustochia filia sanctæ Paulæ, scribens idem Hieronym. ad De-
metriadem de custod. Virgin. cap. 3. inquit; *Prestiosa monilia, & graves censibus unio-
ni, ardentesque gemma redduntur scrinii, vili tunica induitur, viliori tegitur pallio, &
insperata Aria genibus provolvitur. Et idem ad Marcellam de laudibus Asellæ epist.
15. inquit; *Tunicam fusciorē induit repente se Domino consecravit.****

S. Augustinus etiam reprehendit delicata velamina capitis, ut in epist. 108. ad
Moniales; *Nec sint vobis tam tenera capitula regmina, ne retiola subter appearant.*

Ac etiam de habitu Monachorum, quos instituerat sanctus Martinus, inquit Severus Sulpitius in vita ejusdem Martini: *Muli quidem è fratribus in eundem mo-
dam, &c. Plerique Cametorum fetis vestiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat.
Quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè
alii educati ad hanc se humiliarem, & patientiam coegerant.*

Velle igitur impugnare habitus Religiosorum, eorundemque antiquitatem: non aliud certè est, quam imitari Constantimum Copronimum Imperatorem, qui exponebat Monachos per derisionem populo in theatris, ut refert Cedrenus in vita ejusdem Copronimi.

De Monachorum, & Religiosorum institutione: ac de Votis eorundem.

COenobitarum, & Religiosorum disciplina, quæ à tempore Apostolicæ prædicationis sumpsit exordium; ut refert Cassianus collat. 18. cap. 4. §. & 6. & idem de Institut. Coenobit. lib. 2. cap. 5. afferit, Monachos Ægyptios à sancto Marco param vivendi normam accepisse; quod idem testatur Beda, Sozomenus, & Nicephorus: quibus subscriptis Chrysostomus, homil. 11. in Marcum his verbis; *Sicut Sacerdotum Principes sunt Apostoli; sic Monachorum princeps Joannes Baptista est: qui flos eremum incoluit, locusta, & melle tantum nutritus: & hujus conversationis progeniti, deinde sunt Princeps nobilissimi Paulus, Antonius, Hilarion, Macarius, & ceteri Patres relati à Cassiano.*

Eandemque institutionem Religiosorum vetustissimam esse, ostendit divus Hieronymus epist. 4. ad Rusticum, ubi ex sacra Scriptura inquit; *Filiis Prophetarum, quos Monachos novimus, in veteri Testamento, edificabant sibi casulas prope fluenta Jordanis; & turbis Urbium derelictis, polenta, & herbis agrestibus vescerabant. Et idem epist. 13. ad Paulinum, ait: *Nostrus princeps Elias, nostrus Eliseus, nostri Dux filii Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Jordanis.**

Eademque disciplina etiam dein in immensum crevit; refert Augustinus de Moribus Eccles. cap. 31. *Quis nescit summa continentia hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi; & ex Oriente maximi, atque Ægypto? quod vos nullo modo potest latere.*

*Virtutes
Mona-
chorum.* Et talis fuit antiquius hæc institutio, & regula vivendi omnibus repleta virtutibus, ut refert D. Hicron. epist. 35. part. 3. ad Rusticum Monachum. *Ad illud tendit nostra oratio, ut doceamus, non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in Monasterio sub unius Parris disciplina, consortioque multorum; ubi ab alio discas humilitatem ab alio patientiam: hic te doceat silentium, ille doceat mansuetudinem: non facias quod vis, comedas quod iuberis, habeas quancum acceperis, operis tuis pensa persolvias, subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, & nondum expletio somno surgere compellaris, dicas psalmum in ordine tuo, servias fratribus tuis, & hostium pedes laues, passus injuriam tacet, Prepositum timeas ut Dominum, diligas ut parentem; credas salutare quicquid ille precepit, nec de majoris sententia, iudices, cuius officii est adimplere, que iussa sunt. De hoc instituto vivendi refert Augustinus, de Moribus Eccles. cap. 31. *Quis non illos mortet, ac predicet, qui contemptis, atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam sanctissimam, castissimamque congregatis simul, etiam agunt, viventes in orationibus, in letctionibus, in disputationibus? nulla superbia sumidi, nulla pervicacia turbulenti, nulla invicentia lividi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intensissimam in Deum, gratissimum ipsi manus offerunt, à quo ita posse meruerunt.**

Neque

Neque ea ætate Monachi tantum, sed & Moniales, August. cap. 31. de Moribus Eccles. *Hec est etiam vita feminarum Deo solicite, castaque servientium, quæ habitaculis segregatae, ac remota à viris, quam longissime decet, pia rurum illis charitate junguntur, & similitudine videntis: ad quas juvenum nullus accessus est; neque ipsorum quamvis gravissimorum, & probatissimorum senum; nisi usque ad vestibulum, necessaria prebendis, quibus indigent, gracia.*

Ipsaque Religionis disciplina tanti habetur à Patribus, ut cum Baptismo conferratur: quo s' inter Hieronym. epist. 25. de obitu Blasillæ ait: *Cum propitio Christo ante alter Baquator ferme menses secundo quodammodo se proposito Baptismi laverit; & ita deinceps p̄fismus, vocis, ut calcato mundo semper Monasterium cogitaverit.* Et D. Bernardus lib. de Praecepto & Dispensat. inquit; *Andire vulpis à me, unde inter casera paenitentia instituta monasticalis disciplina meruerit hanc prerogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur: arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, & singularem excellentiam vita spiritualis, que preeminet universis vita humana generibus: hujusmodi conversatio professa, & amatores suos Angelos similes, dissimiles hominibus; immo divinam in homine reformam imaginem, configurare nos Christo instar Baptismi.*

Verum quam pia & sancta sint Religiosorum vota, nempè Obedientia, Paupertas, & Castitas; ex hoc solum licet colligere: cum Deus per Prophetas, & Evangelistas suos centuplum, sedes honorarias in judicio, ac locum & nomen promiserit in Regno cœlorum. Quoniam Obedientia animam Deo consecrat, Paupertas bona sacrificat, Castitas corporis holocaustum facit; ut cum Petro ipse Religiosus dicere audeat; *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?*

Adde quod votum Obedientiæ nititur Christi exemplo, qui *Factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis:* De cuius quidem virtutis merito, ait Samuel 1. Reg. cap. 15. *Melior est obediens, quam victimæ: ubi glossa ordinaria rationem reddidit: Quia in victimis aliena caro, in obedientia macatur, & offertur voluntas propria.*

Votum Paupertatis ejusdem Christi exemplo, & consilio nititur: exempla quidem, quia de Christo legimus Matth. c. 8. *Filius hominis non habet ubi reclinet caput suum: Consilio autem, quia ipse dixit: Si vis perfectus esse: vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum, & veni sequere me.*

Votum denique Castitatis non modò fulcitur Apostoli consilio 1 Corinth. cap. 7. ibi: *De Virginibus quidem præceptum Domini non habeo, consilium autem do; verum etiam singulari beatissimæ Virginis exemplo, quæ illud emisit: unde Angelo filium promittenti constanter respondit: Quomodo fieri stud, quoniam virum non cognosco? Super quibus sanctissimæ Virginis verbis, sanctus Bernard. in serm. super Missus est, inquit: Probat propositi inviolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo, respondit; Quomodo fieri stud &c. Et sanctus August. de Virgin. cap. 4. Hoc profecto non dicere, nisi Deo Virginem se ante vorisset. Et de hoc Castitatis voto habemus etiam Christi verba apud Matth. cap. 19. Et sunt Eunuchi, qui seipsostr castraverunt proper regnum cœlorum.*

De iisdem etiam Religiosorum votis teste Eusebio lib. 2. hist. Eccles. cap. 16. & seq. Philo Hebreus diffusè refert, dum luculenter describit vitam, & mores Monachorum, & sanctorum Virginum; ac etiam sanctus Basilius in Regul. per ipsiusa Monachis tradita.

Non impossibilis castitas.

Nec verum est quod sine Divino miraculo impleri non possit votum Castitatis nam fateor quidem cum Hieronymo term. de Assumpt. B. V. In carne præter carnem vivere non terrenam esse vitam, sed cœlestem: & in earne Angelicam gloriam acquirere, majus est meritum quam habere; quippe quia esse Angelum felicitatis est, esse vero Virginem est virtutis; dum obtinere viribus ntitur cura gratia, quod habet Angelus ex natura. Negatur tamen, votum hoc citra miraculum servari non posse; hoc enim esset contra veritatis oraculum ad Apostolum 2. Corinth. 12. *Suffici tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficietur: Et contra generalem exhibitionem, & promissionem cunctis à Christo factam Joann. cap. 16. Petite, & accipietis: Unde August. de peccat. merit. cap. 17. inquit; Casti non sumus, non quia non possumus; sed quia non volumus. Chrysost. in homil. Psalm. 50. Non possum, ait, me continere? hoc pusillanimitatis est, & negligenter tua, quia Dei precepta contemnere malles quam facere.* Et D. Hieron. epist. 6. lib. 2. part. I. cap. 37. inquit: *Non itaque Deus incusandus est, quasi donum continentia non det; quia dare parvus est idoneo: sed nostra negligenter ar- guenda venit, quia non egit, quod debuit, ut Deus daret.*

Media ad casti- zatem.

Idemque ibidem media, quibus gratia à Deo impetretur, præscribit his verbis; *Qui petulantem, & lascivientem carnem sentiens, debitum conjugale non valet asequi; oret, abstineat, jejunet, corpus in media subiectas, occasiones libidinem provocantes fugiat, ad bona opera se conferat, & Divino fultus auxilio continere poterit, quod sibi prius impossibile suspicatus fuerat. & infra. Si quis existimat abundantia ciborum, portionumque frui; & carnis lubricum non sentire; hoc est, versari in delicis, & deliciarum virtus non tenere; seipsum decipit. & infra. Difficile est, smo impossibile, delicis, & voluptatibus affluentes, non ea cogitare qua gerimus: & inter cetera idem Hieronym. ad Rusticum Monachum scribit: Amiscentiam scripturarum, & carnis vita non amabis.*

Vota libe- m sanc-

Nec minus afferendum, quod contra Christianam libertatem hæc Vota sunt inducta: Quoniam cum vota libere emittant Religiosi, & sponte Deo voveant, nihil inde detrimenti libertati accedit: & de hujusmodi libera necessitate August. epist. ad Armentarium inquit: *Felix est necessitas, que ad meliora compellit. & Hieron. epist. 41. ad Marcellam: Si quando sensus obnitiuitur, manet adhuc virtus primi animi propra voluntas, quam Deus non obliviscens acceptat.* Potissimum quia etiam in divinis Scripturis refertur Psalm. 75. *Votato, & reddito: atque in Ecclesiast. cap. 5. Si quid vorasti, ne moreris reddere.*

Cavendum est tamen; quamvis ab initio homo sit in sua libera facultate votum; facta tamen promissione, & voto emissio, si contraveniat, peccat sub pœna perfidie, & fractæ fidei; quoniam inquit Athanas. lib. de Passion. & Cruce Christi initio: *Scire debemus, & nequaquam ignorare, quod quacunque promisiimus Deo, non exinde esse nostra, sed Dei; & si quid inde defraudamus, ea non nos sumere jam tangamus nostra, sed cum Dei sacrilegio compilare.*

Addimus prædictis, sex genera Monachorum etiam prisca temporibus extitisse, De Monachorum quorum tria sanctissimè vixerunt: nempe *Cœnobitarum*, id est in commune viventium, *Eremiarum*, qui procul ab omnibus deserta loca, & vastas solitudines habitasse perhibentur: aqua & pane contenti, divino tantum colloquio perfuerunt. Tertium genus *Anachoretarum*, qui includentes semetipsos in cellis, procul ab hominibus in sola Dei contemplatione perseverabant. Quæ tria genera sicut optimæ fuisse; ita etiam totidem tria genera dissimilia, tenuissima, & omnibus modis evitanda. De quibus Cassianus & Isidorus Hispalens. de Ecclesiast. offic. l. b. 2. cap. 15.

Hinc fit, quod ex malis Religiosis in Claustris nil deterius inveniatur, sicuti ex similibus bonis nil perfectius, ut testatur D. Augustin. epist. 137. Clero, & populo Hippo Religiosus ponensi his verbis: *Simpliciter fateor coram Domino Deo nostro; ex quo Deo servire cœpi, quonodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasteriis profecerunt: ita non sum experitus peiores, quam qui in monasteriis ceciderunt.*

Verum quoniam per se accidit delicta Religiosorum erumpere in notitiam hominum: propterea non temere judicandum; nevè ob paucorum delicta, debet quis deficere à pietate, vel de omnibus male suspicari; cum nulla fuerit unquam tam felix sodalitas, in qua non aliquod flagitium extiterit: ut latè idem August. dict. epist. 137. referat. *Quantumlibet enim vigilet disciplina domus mea, homo sum, & inter homines vivo: nec minus arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam Arca Noe, ubi tandem inter octo homines reprobis unus inventus est. Aut melior sit quam domus Abraham, ubi dictum est; Eiice ancillam, & filium ejus: aut melior sit, quam domus Isaac, cui de duabus geminis dictum est, Jacob dilexi, Esau odio habui. Aut melior quam domus ipsius Jacob, ubi lectum patris sui filius incestavuit.*

Et ex hoc, propter delicta aliquorum Religiosorum, non sunt cæteri imputandi; cum idem Augustinus in Psalm. 99. sub finem dicat: *Sed omnem professionem habere ficitas personas: sunt Christiani mali, sed sunt & boni. & paulo post. Invenis sanctimoniales indisciplinas: nunquid ideo sanctimonium reprehendendum est? e.g. Sed nunquid propter virginis malas damnaturi sumus & sanctas. & corpore, & spiritu? Et quod mos sit malorum damnare totum ordinem ex particulari delicto, idem August. dict. epist. 137. ibi: Ad quid aliud sedent isti? & quid aliud captant? nisi ut quisquis Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, jaclent, contendant, sed non omnes posse manifestari?*

Confiteamur igitur, quod si in Ecclesia sunt mali; sunt tamen & boni; & si excrementa reperiuntur, est quoque oleum luminosum, quo Ecclesia per totum orbem diffusa illustratur, ut idem August. dict. epist. 137. his verbis: *Quapropter, & si contristamur de aliquibus purgamentis: consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis: nolite ergo propter amurcam, quia oculi vestri offenduntur, sorcularia detestari, unde apostola Dominica fructu olei luminosioris implentur. Ut ex iis sanctissimam esse Religiosum institutionem liqueat, quod olim de Aegypto dicebat Chrysostom. homil. 8. in Matthæum; Non ita variis astrorum choris cælum resulget, ut Ecclesia innumeris Monachorum ac Virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis.*

De Votis in genere.

Non solum solennia Religiosorum vota sunt ad unguem servanda, ut diximus: verum & cujuscunque personæ etiam in particulari, ut in Psalm. 57. vers. 12. *Vovete. Et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu ejus afferis munera. & alibi: Vota mea reddam in conspectu timentium te.* Etenim quod ante votum erat in libera voluntate; redditur post emissum votum necessarium sub poena Divinæ indignationis; ut in Ecclesiast. habetur: *Si quid vovisit Deo, ne moreris reddere; displiceret enim ei infidelis, & stulea promissio: sed quodcumque voveris, reddere: multoque melius est non vovere, quam post votum missa non reddere.* Ac etiam in Deuter. cap. 23. vers. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris: Quod autem semel egressum de tabernaculo, observabis. & facies, sicuti promisisti Domino Deo tuo.* Et Paulus loquitur de Viduis, quæ cum fregerint eorum vota, acquirent æternam damnationem, ut in 1. ad Timoth. cap. 5. vers. 11. & seq. ibi: *Adolescentiores autem viduas deviae: cum enim luxuriare fuerint in Christo, nubere volunt; habentes damnationem.*

Considerandæ potissimum sunt circumstantiæ ante emissum votum, nec illud generaliter pronunciare oportet, quoniam ut inquit sanctus Justinus Martyr, quæst. ad Orthodoxos. 99. *Permituit Deus filiam Iepheth in sacrificio victimam offerri, non quod humano delectaretur sanguine, verum ut homines posteri documentum haberent, ne unquam vota sua Deo infinite nuncuparent: multa enim absurdâ sunt per hujuscemodi generale votum cavenda.*

Et de Votis, quæ Sanctis fiunt, inquit Euseb. de preparat. Evangel. lib. 13. c. 7. *Vota, quæ ipfis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parati juvari profitemur.*

S. Joann. Chrysost. refert, quod reddere votum, sit solutio debiti, ut in Psalm. 49. ibi: *Pulchre autem dixit, Redde: post promissionem enim efficitur debitum. Ita etiam Anna reddidit filium, ut debitum maximum.* Et paulo post: *Ne tardaveris reddere votum tuum: pollicies es redde, ne forte morte invadat, & id rescindat.*

Refert Tertullianus, quod votum transit in Legis naturam, ut in cap. II. de juniis. *Tamen & votum, cum & à Deo acceptatum est, legem in posterum facit per autoritatem acceptatoris.*

S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 30. *Quod quis Deo voverit, citè reddendum; apud Salomonem: Prout voveris votum Deo, ne moram feceris reddere illud. Apud Hieremiam: Maledictus qui facit opera Dei negligenter.*

Et Concilium IV. Carthaginens privat communione Viduas, quæ votum Castitatis fregerunt, ut in cap. 104. *Sicut bonum est abstineat premium, ita & majori observantia. & præceptione custodiendum est; ut si que Vidua quantumlibet, in minoribus adhuc annis posita, & matura etate à viro derelicta, si devoverunt Domino, & ueste laicali abjecta sub testimonio Episcopi, & Ecclesia Religioso habitu apparuerint, possea verò ad nuptias seculares transferint; secundum Apostolum damnationem habeant, quo-*

quoniam fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausa sunt. Tales ergo persone, sine Christianorum communione mancant, &c.

Et S. Augustinus de quodam amico, à Dæmone instigato, ut rumperet votum, epist. 45. inquit: Modò auctem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolveris: nec ideo te vovisse pœnitentia, imo grande jam tibi non sic licere, quod cum tuo detimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta ample factis, ipse enim admirabis, qui tua vota expedit: felix necessitas, qua ad meliora compellit.

Lubrici, & sensuales homines, ut retrahant se à Castitatis voto, impossibilitatem adducunt: quodque melius sit nubere, quam uri. At certè hæc impossibilitas non ab alio procedit; quam à mala corum dispositione, non repellendo internas tentationes, nec occasiones externas evitandi: quoniam si in hoc sollicitaret caro, scu Satan; Jejunia: & orationes maxime proficiunt: si objecta offerat mundus, hæc fu-gienda. Sed de hoc themate videamus D. Basilium de vera virginitate circa me-dium, dum inquit; *Cum Domino virginitatem professæ sint carnali postmodum voluptate male blanda delinita, ac devicta, stupriscelus honesto conjugii nomine obtegere cupiunt: non ignorantibusmodi, quamvis ignorantiam simulant, quo sponsi dexteram, & foedera prevaricata sit, eam nec illsus ultra esse sponsam, quem nequitia dans manus, dereliquit. Et infra. Conjugium quippe illi in peccatum reputabatur; primum quidem, quia pessimum hujus coniunctionis fundamentum vo'upratem jecit, prevaricationisque malum: deinde quia causa non esset libera; neque enim est mortuus vir eis, ut cui vult, nubat, vi-vente mortali viro, merito censetur adultera, qua mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intruke, &c.*

Posticmus hic videre, An Votum consistat in solo proposito faciendi: seu in promissione, quæ procedit ex proposito: Sicut etiam, An Votum debeat fieri de meliori bono? An omne Votum obliget ad observandum? &c. sed de his & similibus rejicio Lectorem ad divum Thomam in sua summa 2.2. quæst. 88. &c ad alios scribentes.

C A P. L I V.

De Cœlibatu Ecclesiasticorum.

Quartvis in sancta Matre Ecclesia nulla reperiatur macula, malitiosè tamè Novatores Hæretici delirant reprehendendo castitatem in Ecclesiasticis, ejusdem Ecclesiæ filiis: non retinentes hi memoria Cœlibatum sanctissimè fuisse sacris annexum ordinibus; ut suadetur, & figuratur nobis ex veteri Testamento, ubi Deus præceperat, quod manducaturi Agnūm Paschalem, renes suos accingerent; hoc est, ut exponit Gregor. Exod. cap. 12. voluptatis carnes edomarent. Idemque comprobatur, ex quo Achimelech Sacerdos noluit dare Davidi ac sociis comedendos panes Propositionis, ut in 1. Reg. cap. 21. qui Hieronymo exponente, Christi Corpus significabant; nisi prius illos mundos à mulieribus esse intellexisset. Si enim homines, cum manducaturi erant panem Propositionis, qui corporis Christi figura-tum erat, à mulieribus mundos esse oportuit; multo magis perpetua ab his exi-genda.

genda est continentia, quorum est quotidie non figuram, sed ipsum verum Christi corpus consecrare, offerre, & comedere; ut propterea Paulus præcipiat Tito sobrietatem, justitiam, continentiam, &c. ubi S. Hieronym. inquit verbum, *Sobrietate*, in Græco idiomate idem sonare, quod *Caste*. Et idem Apost. ad Timoth. epist. 2. cap. 2. inquit; *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*: Ex quibus potissimum et Matrimonium, dum idem Apost. 1. Corinth. 7. inquit; *Tribulationem carnis habebunt huiusmodi*. Cumque sanctus Basilius cap. 1. confit. Monach. *Nulle sunt curae graviores, quam ex qua a conjugio profecta gregatim innumerabiles penè advolant*.

Et quod in ccelibatu debeant vivere Ecclesiastici, cum competat illis continuò vacare orationi, maximè dum sanctum & sacrum offerunt sacrificium: inquit Epiphanius. hæres. 59. *Si populo præcipit Apostolus dicens, ut ad tempus vacent orationi; quanto magis sacerdoti idem præcipit? ut indistractus sit, inquam, ad vacandum secundum Deum sacerdotio, quod in necessitatibus spiritualibus, ac usibus perficitur*. Quod maxime expressit Origen. homil. 23. in Num. *Certum est, quia impeditur sacrificium indefinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviantur; unde videtur mihi, quod illius est solus offerre sacrificium indefinens, qui indefinienti, & perpetuo se devovent castritati*. Etidem Origin. homil. lib. 4. in Levit. *Ante omnia enim sacerdos, qui divinis assit altaribus, castitate debet accingi*. Ac etiam Eusebius Cæfariensis. de demonstr. Evangel. lib. 1. cap. 9. *Veruntamen eos, qui sacrati sint, atque in Dei ministerio, cultu que occupati, continere deinceps seipso à commercio uxoris decet, &c.*

Et sanctus Basilius præcipiens Parcgorio presbytero in epist. 17. ut defitata muliercula, quam domi retinebat, postquam adduxit Concilium Nicenum, ne quis mulierculam subintroctam habeat, & alia multa, sic inquit; *Ejice igitur illam ex ebus tuis, & trade in Monasterium: sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra, ne nomen Dei propter vos blasphemetur, &c.* Si vero sine correctione tui iussus fuerit sacerdotii retinere functionem, anathema eris omni plebi, & si qui te receperint per omnem Ecclesiam excommunicabuntur. Et idem Basilius epist. 1. ad Amphilochium. *Diaconus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidem ejicitur, in laicorum autem locum extrusus à communione non arcebitur*.

S. Joannes Chrysostomus homil. 2. in Job, refert differre antiquum Ecclesiastum in sua erectione ab Ecclesia recenti, his verbis; *Quoniam virgines raro inventabantur, Paulus Episcopus ordinans Tito dixit: Constitute Episcopos, sicut ego disposui, unius uxoris viros; non ea ratione, quod id nunc in Ecclesia observetur. Oportet enim omni prorsus sacerdotem ornatum esse*.

Et quod dicta Apostoli verba: *Unius uxoris virum*: intelligatur, ut Bigamus non valeat ordinari: non autem, quod ordinatus in sacris ordinibus possit penes se mulierem retinere: hoc explicite prohibetur in Canon. 3. Nicenæ synodi relatore Gratianum in distinc. 32. Canon. Interdixit. Hoc etiam expresse scripsit D. Ambro. lib. 3. epist. 25. ad Vercellensem Episcopum, his verbis; *Neque iterum ut filios in sacerdotio creare Apostolica invitetur auctoritate; habentem enim dixit filios, non facientem: neque conjugium iterare*. Et paulo post. *Qui iteraverit conjugium, culpan quidem*

quidem non habet coquinari; sed prærogativa exmixtus sacerdotis. Et idem inferius. *Cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo, & Presbitero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Niceni tractatu addidisse, neque Clericorum quenquam debere esse, qui secunda conjugia soritus sit.* Docens ergo Apostolus Episcopos debere esse unius uxoris Viros, ut ibidem annotat Chrysostomus; non fert legem ut Episcopi uxorem habeant; sed solum ut non habeant; vel non habuerint, nisi unam, & Virginem.

At magis clarè, distinctè, ac breviter refert sensum litteralem, moralem, & mysticum ex dictis verbis Apostoli; idem Ambrosius in tract. de dignitate sacerdotali cap.4. his verbis; *Si ad superficiem tantum littera respiciamus, prohibet bigamum Episcopum ordinari. Si vero ad altiorem sensum consendamus, inhibet Episcopum duas habere Ecclesiás: & si adhuc introrsus profundiora perscrutaris mones, ne post Catholicum dogma, sensum inveniatur Episcopus habere hereticum; sed Christianam tantum, orthodoxam, & Catholicam sibi associet fidem, ut unius tantummodo uxoris, & Catholice Ecclesie vir, Episcopus vocaretur.*

Et divus Hieronymus supponit Apostolos uxores non habuisse præter Petrum, ut aduersi. Jovin.lib 1. cap.14. his verbis; *Quanquam, excepto Apostolo Petro, non sit manifeste relatum de aliis Apostolis, quod uxores habuerint: & cum de uno scriptum sit, ac de caseris tacitum: intelligere debemus sine uxoribus eos fuisse, de quibus nihil scriptura significat.* Et idem ubi supra, cap. 18. inquit; *Non dicit Paulus: Eligatur Episcopus, qui unam ducat uxorem, & filios faciat: sed, Qui unam habuerit uxorem, & filios in omnibus diebus disciplina. Certe confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat; alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Et paulo post. *Si laicus quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali: Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sacrificia, semper orandum est: si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio.*

Et hoc idem etiam Justinianus Imper. præcipit in Authent. Episcopo, Cod. de Episc. & Cleric. *Episcopo nullam mulierem secum habere permittitur; sed si habere probetur, ab Episcopatu dejectatur, quo se fecit indignum.*

Quod etiam sanctissime decrevit Nicæna synodus, Can. 3. ut supra diximus; quamvis instantे Paphnutio, obtentum solum fuerit ab Orientalibus, quod uxorati non cogerentur relinquere, quam haberent.

Quilibet ergo, postquam sacrum Subdiaconatus ordinem sumpsit, tenetur ad celibatum promissum in voto solemini ordini annexo: etenim si fides est homini servanda, eo magis, quod Deo sollemniter est promissum, ut refert D. Basilius in lib. de vera virginitate circa medium.

Prædictis quoqueratio accedit, quod si Sacerdotes conjuges haberent & filios; non solum de his semper cogitarent; sed etiam ad officium prædicationis redderentur inepiti: quia, ut inquit Ambrosius, non potest efficaciter ad continentiam, & castitatem exhortari viudas, & virgines, qui liberis perpetuo operam daret. & August. lib. 14. de Civitat. Dei cap. 16. *Actus conjugii maximè hebetas aciem mentis, ac deprimit ad inferiora, & perturbat; atque animum ipsum quodammodo carnaliter facit.*

Quibus non refragantur, quæ à Sectariis in contrarium adducuntur rationes: & primo ex Genes. cap. i. *Crescite & multiplicamini.* Quoniam, ut explicant sancti Doctores, ponderatis præserit verbis, *Et replete terram,* habuit quidem ad tempus vim præcepti, cum terra erat vacua, non vero cum fuit hominibus repleta.

Objiciunt secundo ex Apost. ad Hebr. cap. 13. ubi vocat; *Honorabile conjungere in omnibus:* & rursus i. Corinth. 2. *Propter fornicationem autem unusquisque propriam uxorem habeat.* Quæ verba, ut explicat Theophilactus, intelliguntur in omnibus legitime conjunctis, non autem in conjunctis illegitimè: Ac etiam de Conjugatis ad fidem conversis intelligenda sunt verba; *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habear;* quæ ex Tertulliano & Hieronymo dubitabant, an possent uti uxori bus post conversionem; non autem intelliguntur illa verba de non-conjugatis, & maximè quibus id erat vetitum, ut ex subsequentibus Apostoli verbis: *Dico autem non nuptias, & Viduis; bonum est eis si sic permanferint.*

Denique non obstat primum Apostolorum Concilium Can. 6. quo cavetur ut Episcopus, aut Presbyter uxorem propriam nequaquam obtentu religiosis abjiciat: Quia ut exponit Ubertus Cardinalis, non vult Episcopos, aut Presbyteros uti uxore, sed ex eo quod non utuntur, illam non abjicere; & salva continentia illa necessaria subministrare. Et hæc satis.

C A P. L V.

Quod Bigami sint irregulares, nec ad Ordines admittantur.

Diximus Bigamos non esse ordinandos, ut antiquitus in Ecclesia etiam ab Apostolis fuit servatum, ex epist. i. ad Timoth. cap. 3. *Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse unius uxoris virum.* Etidem Apostolus loquitur de Presbyteris, ut in epist. ad Titum cap. i. *Hujus rei graria reliquæ Cœre;* ut ea, quæ desunt, corrigas & constitutas presbyteros, sicut & ego disposui tibi: *si quis sine crimine est unius uxoris vir.* Ac idem præcipit de Diaconis d. cap. 3. ad Timoth. *Diaconi sint unius uxoris viri, qui filii suis bene praesint, & suis domibus.*

Quinimo ex Pauli Apostoli verbis incurritur Bigamia, si quis sumpererit aliam, quam quæ non fuerit unius viri uxor; utin dicta epist. i. ad Timoth. c. 5. vers. 9. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum: quæ fuerit unius viri uxor.* Ut etiam volunt S. Clem. Romanus constit. Apost. lib. 2. c. 2. *Talem esse oportet Episcopum, qui unit tantum uxorem duxerit, quæ unit tantum nupserit.* Et hoc idem ut Bigamia proveniat, etiamsi quis viduam sumpererit. Voiuit Baron. in ann. 58. ubi Spondanus num. 1. sicuti etiam devenit, quis Bigamus ex conjugio ante Baptismum, ut idem Baronius in ann. 400. ubi Spond. num. 4.

Ex auctoritatibus prædictis, quamvis Bigamia expressè sit prohibita, videatur tamen matrimonium ordinatum Episcopis, Presbyteris, & hujusmodi, maxime ex illo verbo, *Oportet:* ut in dicto cap. 3. ad Timotheum. Sed ad hoc in præcedenti capitulo

capitulo sicut responsum expresse contrarium decreuisse Concilium Nicenum Can. 3. ut Presbyteri, Diaconi, & Clerici non possint uxorem habere.

Sicut etiam respondet Theophilactus ad idem cap. 3. prioris ad Timotheum, his verbis; *Unius uxoris virum.* Porro non ut legem faciat, hoc dicit; quod omnino oportere Episcopum uxoratum esse: qui enim istud statuerit; cum alias dicat, *Volo vos omnes esse sicut me ipsum,* verum quia tempus ita tunc postulabat: as if contingat, inquit, si unius uxoris vir.

Et Tertullian. exhortat ad Castitatem cap. 7 inquit; *Apud nos plenus, atque praeceptus prescribitur unius matrimonii esse oportere, quos adlego licet in ordinem Sacerdotalem; usque adeo quosdam memini Bigamus loco dejectos.*

Bigamia impeditmentum cum esset expressum in lege Mosaica apud Levitic. multò magis servandum in lege Evangelica, ut inquit sanctus Leo epistola 1. cap. 2. *Constas ad Sacerdotium pervenisse viuorum maritos, quoddam etiam, quibus fuerint numeroa conjugia, & ad omnem licentiam vita liberior, &c. & contra illam beati Apostoli vocem, que talibus reclamas dicens: Unius uxoris virum;* & contra illud antiquæ legi preceptum, quo dicitur, & cævetur; *Sacerdos virginem uxorem accipiae, non viuam, non repudiare, &c.*

Rationem hujus prohibitionis adducit S. Joann. Chrysost. hom. 2. in epist. ad Titum his verbis; *Nam qui defuncta uxori benevolentiam nullam servasse deprehendunt, quo patto hic Ecclesia preceptor optimus esse poterit? Nostris enim profecto omnibus: quod est per leges secunda nuptie permittuntur, multis tamen ea res accusationibus parat: nullam ergo accusationem præbere subjectis Præsulem vult.*

C A P. LVI.

De Christianis Imperatoribus erga Ethnicorum Ritus.

Christiani Imperatores Titulum Pontificatus Maximi cum Insignibus suscep-
runt, ut in Lapide Romæ in Ponte Cœstio juncto Insula Tiberis: sed & Auso-
nius Gallus in Gratianum actione pro suo Consulatu Gratianum nominat *Pontifi-
cum Maximum:* Cæterum, tam Constantinum, quam cæteros usque ad Gratianum,
eo titulo nominatos esse Imperatores Christianos, & omnes Stolam Pontificis Ma-
ximi induisse, Gratiano excepto. Zosimus lib. 4. sic ait; *Simul enim, atque summum
Imperium quisquis accipiebat, amictus ei sacerdotalis a Pontificibus offerebatur, & con-
tinuo Pontificis Max. titulum usurpabat.* At cæteri quidem Principes universi luben-
tissimis animis hunc honorem acceperunt: & hoc usitato videntur; adeoque & Constanti-
nus etiam postea Imperio licebat a recta sacris in rebus via deflexisse, & fidem Christiano-
rum amplexus esset; itemque post illum reliqui ordine sequunt, & Valentinianus, & Va-
lens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talum amictum attulissent, aversatus id,
quod petebant; ratus non esse fas illiusmodi habitu Christianorum uti. Cumque Sacer-
dotibus stola redditia fuisset: ajunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixisse: Si
Princeps non vult appellari Pontifex, admodum brevi Pont. Maximus fiet, &c.

Pater ex iis, quod Imperatoria dignitati summus Pontificatus adjunctus esset, cum sine Maximo Pontificio Imperator esse non posset, in eumque Senatus, populusque Romanus facile conspirassent, quem non viderent patria Religione firmatum. Alia rursus fuit causa Christianis Imperatoribus summum Pontificatum capessendi, quod amplissima esset, atque etiam supra Consules ejus Magistratus auctontas: Quippe posset Comitia ne fierent, specie Religionis prohibere, factaque reddere irrita; fierentem bella, ex ejus arbitrio penderet; cuius quoque iussu Consules se abdicarent, &c. Quæ causa postea fuit, quod cum Senatores majori ex parte dein Christiani essent, Gratianus, & Theodosius summum Pontificatum, & Stolam sumere desierint. Unde illud scomma in Gratianum argutum, jactarunt. *Si Princeps non vult appellari Pontifex Max. admodum brevi Maximus (nempe Tyrannus) Pontifex sit.* Etcum Gracchus. V. C. Christianus in dejiciendis Idolis egregiam nayasset operam, quod Gentiles Senatores indigno ferentes animo, secreto maximo studere cœperunt. Et de his omnibus, & similibus vide Eminentissimum Baronium in suis Notis ad Martyrologium, die 22. Augusti, ut etiam idem Baron, in ann. 312. ubi Spondanum. 12. & idem Baron. ann. 383. ubi Spondan. num. 2.

Philippus Arabus I. Imp. Christianus; ut supponit Orosius lib. 7. histor. cap. 20. etiam Cassiodorus; (quamvis in hoc multi non concordent:) hic una cum filio, quem Imperii confortem creaverat, magnificentissime anno millesimo ab V. C. Ludos seculares celebravit: cujus pompa, & impensa maxima tribus diebus, ac noctibus continuabat: de qua Pomponius Lætus in Philippo, his verbis; *Hujus Imperii anno secundo, 11. Kal. Maii, ingenti pompa, magnoque sumptu, & apparatu seculares Ludi. A. V. C. M. celebrati sunt. Belue triumpho Persico, & iis Ludis à Gordiano aservata (nam Juvenis Natali Urbis triumphare decreverat) ha fuisse memorantur. Elephanti XXXII. Alces X. Trigides X. Leones mansueti LX. Leopardi cincos XXX. Hyene X. Hippotamus unus, Rhinoceros unus, Arcolantes X. Camelopardi X. Onagri XX. Equi feri XL. Gladiatorum paria mille.* Quæ omnia in Circo Maximo exhibita, & scenicos Ludos in Pompeji theatro tribus diebus, totidemque noctibus (mirum dictu) pervigil populus spectavit, funeralibus atque lychnisternebras vincentibus: & cum multitudine solennibus Ludis intenta esset, incendium, aut ex luminaribus, aut ex ignibus coactus in Curia divagatum est. Theatrum Pompeji arsit, & ei propinquum Hecatostylon, centum Columnarum in Campo Marcio opus, Circenses dati, in quibus certamine currendi quadragesimus eorum in carcere missus numeratus est. Et infra subdit idem auctor, Philippum ad sua scelera pallianda, se Christianum fanulasse; & in hoc etiam adscribit Joani. Baptista Egnatius in Philippo, his verbis. *Sunt, qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippum, tradant; quorum testimonio hominis perfidia fidem abrogata. Sed quando ipse Philippus Christianus fuerit (ut communiter creditur) non impie & superstitiose Ethnicorum ritibus ille sacrificavit; sed solum in memoriam Natalis urbis se & populum lætitia replevit, ut voluit Cardin. Baron. in ann. 249. & refert P. Orosius lib. 7. cap. 20. histor. ibi; Ita Ludis magnificis angustissimus omnium præteritorum hic Natalis annus à Christiano Imp. celebratus est, nec dubium est, quin Philippus hujus*

ad suam devotionis gratiam, & honorem ad Ecclesiam reportarit: quando vel ascensum fuisse Capitolium immolataeque ex more hostias, nullus auctor ostendit. Panvius illustrator testatur, Honorio Imperante Ludos seculares postremo fuisse celebrari; quoniam spatio centum & decem annorum sequentium Christianorum superstitiosus Romæ prævalebat, qui non permisissent has detestandas Ethnicorum superstitiones celebrari. Et Zosimus, qui vixit Arcadio, & Honorio Imperatoribus, dum Marcus Gothorum Rex Romam devastavit: supponit juxta Gentilium sententiam, talia contigisse, cum Constantino & Licinio Coss. non fuissent tales Ludi celebrati, his verbis: *Quando vero Constantini, & Licinii Consularum, tempus statutum Ludis secularis celebrandis centum & decem annorum exactum est: in quo ex antiquorum consuetudine sacra ipsa agere necesse erat, eisque non factis in eas molestias, in quibus nunc sunt, devenire oportuit: siquidem tanta urbs sanguine praetulsa, Barbarorum mancipium facta est.* Hæc ille.

Cum Ethnici Imperatores veteribus institutis, & Religionibus essent consecrati, & Iherum Praesides & Pontifices Maximi, ut diximus; nullam aliam ob causam in Romanis Episcopos incitabant, nisi quod honores, & titulos, quos cibi debitos putabant, Romani Episcopi astumerent: Vel latenter existimabant tantum sibi detrahi, quantum ab omnibus Christianis obsequii, & obedientiae summis Pontificibus præstaretur. Hinc locus insignis D. Cypriani epistola ad Antonianum sic scribentis;

Cum multò patientius, & tolerabilius audires levari adversus se amulum Principem, quam constitui Roma amulum Sacerdotem. Quid enim præclarius reperi potest; quam Romani Pontificis dignitas in illis temporibus eo devenisse potentiaz, ut Ethnicis Principibus, qui rerum potiebantur, invisa & suspecta esset? Albaspinus de veteribus Eccles. ritibus, l. i. observ. 23.

C A P. LVII.

De Sacerdotibus Gentilium, qui ad Religionem
Christianam transibant.

A Ntiq[ue]s temporibus cum aliqui Christiani fungerentur aliquando officio Sacerdotum Gentilitatis, vel hujusmodi dignitatibus: Ecclesia id maximè tunc propestate retinuit, quod id non esset sine suspicione Idololatriæ. Siricius Episcopo Tarraconenf. cap. 5. Deiis vero, quæ acta paenitentia tanquam canes, ac fues ad vomitoria pristinos, & voluntaria redeuntes, & militia cingulum, & ludicras voluptates. Innocent. epist. 24. cap. 4. Neque de Curialibus aliquem ad Ecclesiasticum ordinem venire posse, qui post Baptismum, vel coronati fuerint, vel Sacerdotium, quod ducio, sustinuerint, & sedationes publicas celebraverint. Similiter id contestatur ex Canonibus 2. 3. & 4. Concilii Elibertini.

Hoc triplici ex causa proveniebat: Primo, ut hujusmodi honorum gradus, & Flaminum facilis in editione speculatorum, & scenæ pompa maxima imperitæ multitudinis applausum, & acclamationem promererentur. Secundo, id proveniebat, quod qui astate, & opibus florabant, si detrectassent obire illa munia, in suspicione

DE VETER. SACR. CHRIST.

veniebant, se esse Christianos. Tertio, quoniam illa sacerdotia erant munera patrimonialia, à quibus Curiales non poterant excusari: quare Christiani quoconque locorum, aut Gentium concessissent, si essent Christiani, aut fortunæ amplissimæ, sustinere illa munera cogebantur. Albaspinus de ritibus veteribus Ecclesiaz lib. i. obseru. 22.

Declarat autem hanc opinionem idem Albaspinus ibidem: Quod quamvis Ecclesia vetuerit, quo minus Christiani ambirent, aut sustinerent sacerdotia Ethnorum sub gravibus penitentiis; mitius tamen procedebat contra eos, quos necessitas quædam impulisset, vel qui fortunis, opibusque abundantaret, cum oblata sacerdotia, quæ erant munera patrimonialia, subterfugere non poterant: dummodo tamen Idolis non immolassent. Similiter Ecclesia mitius procedebat contra eos, qui intra privatos parietes Idola reservarent, modo ius non adolerent; neque illa extra domum sine virtute periculo asportari licebat.

Referam occasione prædictorum, quod annis præteriti perspexi, cum per aliquot dies moratus fuisset Londini, quæ est Civitas Anglorum Regia: vidi, & cognovi ibidem aliquos ex Regni Dynastis, honoribus, & facultatibus forsan nemini post Regem secundis: & ii quamvis corde cum cæteris de sua familia profiterentur Catholicam Romanam Religionem (eo forsan, quod permanissent ii per aliquod tempus hic Romæ, & retinerent adhuc memoria, plurimos ex Gentilitiis à Romanis Pontificibus insigniores dignitates Ecclesiaz fuisse consequitos) prædicti inquam Dynastes (proli dolor) etiam si corde clam confiterentur se Catholicos: nihilominus ne privarentur honoribus, & facultatibus, aderant una cum Rege, & aliis Primitibus Regni, Hæreticorum illorum precibus, & aliis functionibus quibuscumque: ut mihi fuit relatum.

C A P. LVIII.

De Ceremoniis, seu de Ritibus in genere.

Universalis Ecclesia Christum proprium sponsum representans, quod valeat obligatoria præcepta imponere, ac etiam novas indicere Ceremonias; non potest nisi à malè feriatis hominibus controverti. Etenim sicuti Spiritus sanctus in Concil. Apostolorum jam præsidebat; ita & in præsenti disponit de his, quæ decernit Ecclesia, ut ex hoc ista errare non possit; ex D. August. lib. contra epistolam fundamenti Manichæi cap. 5. tom. 6. ibi: *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesia commonerer auctoritas: & D. Bernard. epist. 174. Ego, que accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.*

Ritus igitur, seu Ceremonia, quas Ecclesia servari instituit, altissimarum signa sunt rerum, & maxima quæque continent celestium sacramenta arcanorum ad Dei maiestatem contemplandam. Hos non in Evangelica lege solum principium habuisse, sed & in veteri Testamento ex claro Dei præcepto demonstratur. Legimus enim in Gen. 28. vers. 18. *Surgens Jacob manū tulit lapidem, quem supposserat capiti suū, & erexit in titulum, fundens oleum de super: Appellaveruntque nomen Urbis Bethel: hoc est, Dominus Dei.* In

In libro Esther, Synagoga instituit novum diem festum, qui singulis annis celebrabatur 14. & 15. mensis Veadar: hoc est, Februarii.

Et in Exod. cap. 18. Jetro ad Moysen inquit: *Esto tu populo in his, quae ad Deum pertinent: ut referas, que dicuntur ad eum, ostendasque populo Ceremonias, & ritum condendi: utiqueque per quam ingredi debant e&c.*

Ac etiam Moyses ad populum Deut. 4. inquit: *Quae est alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias, iustaque judicia, & universam legem, quam ego proponam vobis ante oculos vestros.*

Et David jam moriturus ad Salomonem filium: 3. Reg. cap. 2. inquit: *Confor-
mato, & esto vir fortis, & observa, ut custodias mandata Domini Dei tui, & custodias cere-
monias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia.*

Ac etiam in Actis Apostoli, cap. 15. vers. 20. & seq. præcipiunt Apostoli, ut Gentiles baptizati de recenti *Abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocari, & sanguine:* Quamvis hoc Judæorum solum fuisse præceptum, quorum lex per mortem filii Dei jam fuerat abrogata;

Ac in eodem libro cap. 1. elegerunt Apostoli sanctum Matthiam: tradendo fortes absque ullo sacra Scripturae testimonia: & in cap. 4. 5. & 6. Bona fuerunt communia; & dicto cap. 4. *Possessores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant precia eorum, que vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum:* & in cap. 6. Apostoli elegerunt se priorem Diaconos.

Præterea dies Sabbati, quem solennem præceperat Deus, Exod. 20. ibi: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua:* *Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tu est, non facies omne opus in eo:* Et nihilominus hic dies fuit commutatus in diem Dominicam, sola Ecclesiæ auctoritate; ut infra videbimus in cap. 60. & quod non solum Christus in carne, verum & Apostoli scriptis & traditionibus ceremonias docuerint, Conradus Bruinus de Ceremoniis lib. 1. cap. 1. latè.

Nec in hoc ambigendum, ut possit Ecclesia novos ritus, & ceremonias com-
mittare, & de novo inducere, quamvis ex sacro textu non desumantur: siquidem etiam
lectarii nostri temporis suas & ipsi habent recentes ceremonias in psallendo, concio-
nando, & distribuendo sacramenta; nec nisi malitiosè poterunt ipsi redarguere pri-
scas Catholicæ Ecclesiæ ceremonias, cum in hoc nihil repugnet Scriptura sacra: &
præterea in omnem casum, non particularibus personis competit hujusmodi censura,
sed Ecclesiæ universalis, quæ opportunè tradidit ceremonias sensibiles, sine quibus di-
vinus cultus non sic bene exerceri posset, cum non anima solum, sed etiam corpore
nos ipsi compati simus, inquit Chrysost. homil. 85. in Matth. *Sicut incorporeus es, nunc ipsa dona incorporea tradidi: set tibi: quoniam verà corpori conjuncta est anima tua,*
~~et~~ *in corpore in intelligenda traduntur:* Et propterea obsequium Deo præstandum non
internis animi sensibus, verum externis corporis actibus, nempe ceremoniis;
et visibilia Religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum contemplationem:
adveniant homines, ut ex Tridentina Synodo sess. 22. c. 5. ac etiam invisibilia Dei per
que sunt visibilia, nobis demonstrantur: ex D. Ambros. in c. 4. Luc. & tradit Brusus:
ceremonius dicto lib. 1. cap. 1.

At

*Quid ubi
ritus va-
giant?* At vero circa hujusmodi Ecclesiæ Ritus; quid agendum sit in his, in quibus Regionum aut Ecclesiarum consuetudines variantur, nec simul consentiunt? Et in hoc respondetur, quod in præceptis novæ legis, quæ scripta non sunt, sed tradita custodimus, quæque toto terrarum orbe observantur; sicut & Domini Passio, Resurrectio, & Ascensio in Cœlum, Adventus Spiritus sancti, quæ anniversaria solennitate celebrantur, & si quid aliud occurrerit, quod observetur ab universis quacunque se diffundit Ecclesia: datur intelligi ea omnia ab Apostolis, vel plenariis Conciliorum commendata atque statuta ubique esse omnino retinenda.

Alia vero Ecclesiastica Dogmata, quæ per loca terrarum, regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejunent Sabbato, alii non: alii quotidie communicent corpori, & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiant: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur (alibi Sabbato tantum & Dominico) alibi tantum Dominico; & si quid aliud hujusmodi animadverti potest; totum hoc genus rerum liberas habet observationes; nec est in iis melior disciplina, quam ut eo modo quisque agat, quo age reviderit Ecclesiam ad quancumque forte devenerit: quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum societate, inter quos vivitur, servandum est: & in rebus hujusmodi, ut & ille in hujus, & hic in illius patria, ab eo, quod cæteri faciunt, non abhorreat: ipsa namque mutatione consuetudinis (etiam quæ adjuvat utilitate) novitate perturbat, & inde etiam noxia, ut latè D. Augustinus Epist. 118. ad Januarium. Quæ quidem procedunt, dummodo aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit; secus sitale superveniat impedimentum; quia tunc calumniatorum infirmitas metuenda esset: ut ex D. August. in sequenti Epist. 119. ad Januarium cap. 19.

*Cultus in-
ternus &
externus.* Ex prædictis igitur inferamus, quod Cultus cum non sit aliud quam veri Numinis veneratio certis legibus, ceremoniisque devicta; coli enim postulat; quoniam huic fini hominibus natus: idque duplice cultu, interno, & externo. Ille qui in animo & ex animo Deo vero preces concipit, laudes, & grates: ut nos diximus supra: alter vero cultus externus hæc eadem per ritus & gestus expromit. At nos tales etiam extermos ritus amplectemur, ad quos ethnicus Tacitus lib. II, annal. quoque adhortatur his verbis; *Neritus sacrorum inter adversa culti, per prospera oblitterentur:* Sed de iis habenda ratio cum modo, ne illud fiat ex eodem Tacito s. histor. *Gens superstitioni obnoxia, religioni adversa.* Nam ex Varrone D. Augustinus lib. 6. de Civit. Dei. *Deos à Religioso vereri, à superstitione timeri.*

Nec nos Judæos in hoc imitemur, qui non ingrediuntur Prætorium, ne arceantur à mandatione Paschæ, Joann. c. 18. Contaminati timent à loco, non timent ne contaminentur ab effusione innocentis sanguinis Christi. Quam nimis multos similes Judæis reperies, qui in exteriarum quarundam ceremoniarum observatione, cum religiosissimi sint; intus natant odiis, dolisque malis obruunt innocentes; ut per eorum ruinam viam sibi sternant ad optata. Bene D. August. in prædictum locum tom. 2. *O impia & stulta cæcitas! habitaculo, videlicet contaminaretur alieno, & non contaminaren-
tur scelere proprio: alienigena judicis prætorio contaminari timebant; & fratres inocen-
ti sanguinem fundere non timebant.* Pra-

Præterea non urget, quod objiciunt sectarii, arguentes de Idololatria Catholicos, Ritus utpote eorundem ritus ab Ethniciis processerint: quibus respondere sat erit, quod S. Gregorius Magnus scripsit Melito Abbatii in registr. epist. 71. lib. 9. S. Hieron. contra Vigilantium tom. 2. c. 3. his verbis: *Et quicunque accendent cereos, secundum fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo, Vnusquisque sensu suo abundet. Idololatras appellas hujusmodi homines? non diffiseor omnes nos, qui in Christo credimus, de Idololatria errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani; & quia quando colebamus idola, nunc Dcūm colere non debemus, ne simili eum videamur cum Idolis honore venerari? illud siebat idolis, & idcirco detestandum est: & hoc fu martyribus, & idcirco recipiendum est.* Et in ejusdem epist. 53. eodem tom. ad Riparium inquit: *Accensi ante tumulos martyrum cerei Idololatria insignia sunt?* Sed nos præterea autores non recognoscimus Ethnicios catholicorum rituum; cum sit luce clarius, ipsos Gentiles apprehendisse plurimos ipsorum ritus ab Hebreis satis eorundem antiquioribus: ut plurimi ex sanctis Patribus referunt cum Baronio in Annalibus. Sed ulterius nos Christiani & Catholici parvi facere non debemus quæ prudentes, & sapientes Ethnici fecerunt & egerunt; sed quod bonum est permixtum fallæ doctrinæ teneamus & approbemus, ut docuit D. August. de unico Baptismo contra Petilianum cap. 4. his verbis; *De ipsis Gentilibus Idolorumque cultoribus, multa utique à nobis diversitate distantibus; nihil aliud nobis demonstrat Apostolus; nisi ut in iis quoque quod pravum est, corrigamus; ut quod forte rectum est, approbemus: nam utique Idololatras redarguebat, ubi ait: Qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & infra: Quid ergo immutaverunt in mendacium suum, culpat, detestatur, evertit Apostolus: quod autem verum in doctrina, quamvis multis falsitatibus permixta, confusaque, servarunt: tenet & affirmat.* Simile etiam habemus ex Origene in Exod. cap. 17. homil. II. ibi; *Vnde & nos, si aliquando invenimus aliquid sapienter à Gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus, & dicta; nec pro eo quod Legem a Deo datum tenemus, conveni nos tumere superbia, & spernere verba prudenter; sed sicut Apostolus dicit: Omnia probantes, quod bonum est tenentes.* Et ex his retinendi Catholicorum Ritus, quamvis à Gentilibus ad nos derivaverint.

Multas enim Ceremonias cum Gentilibus communes habemus: quemadmodum in Babylone Israelitæ & Babylonii organa & citharam, & alia hujus generis habuerunt, immo & tempa ædificarunt, sacerdotés constituerunt, & sacrificia fecerunt &c. Quas quidem ceremonias non res ipsa, sed usus, & intentio, bonas facit, vel malas; & illas veluti pias amplectimur, has vero ut superstitiones repudiamus. Proinde qui Christianas literas triuifque Testamenti sciunt, ut docet D. August. epist. 49. non hoc culpant in sacrilegis ritibus Paganorum, quod construant tempa, instituant sacerdotia, & faciant sacrificia: sed quod hæc Idolis & Dæmoniis exhibeant tanquam diis, ut in Psalm. 95. *Omnes dei gentium dæmonia.* Unde & Apost. I. Corinth. 10. Gentilium sacrificia condemnat, non quia sacrificant, sed quia Dæmoniis sacrificant, his his verbis: *Quid ergo? dico quod Idolis immolatum sit aliquid, aut quod*

Idolum sit aliquid? sed quod immolant gentes, demoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri Demoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem Demoniorum: non potestis mensa Domini participare, & mensa Demoniorum. Simili modo Gentilium templa non quatenus Templalia sunt: item simulachra, sacra vasaa, vestes sacras, non quatenus talia sunt, reprobamus: sed quia adulteris quibusdam hominibus, impuris, & scelestis, & ipsis demoniis eum honorem, quia Deo aut Sandis debetur, impenderunt: nec res ipsas, sed usum rerum condemnamus. Præterea multas Iudaorum, & Gentilium ceremonias, quas propter inveteratam consuetudinem Ecclesia in totum abolere non potuit: quando aliud non potuit, saltem in verum & pium usum transtulit, de quibus inter cætera ritus Incensi, Luminarium, & campani seu tintinnabulorum: ut supra vidimus.

Quales Eos autem Gentilium ritus, qui contra bonos mores sunt, ut cunque inveteratos, **Gentilium** Ecclesia summis semper viribus extirpare studuit. Sicuti tempore Africani Concilii **Ritus pro-** Patres ab Imperatoribus petierunt, ut in can. 27. his verbis; *Illud etiam petendum, ut que contra præcepta divina convivia multis in locis excentur, que ab errore Gentilium attracta sunt, ita ut nunc à Paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur: ex quare temporibus Christianorum Impp. persequorio altera occulte fieri videatur: veteri italia jubeant, & de civitatibus & possessionibus imposta pena prohiberi: maximè cum etiam in Natalibus beatissimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam satanas sceleratissimas per vicos, & plateas exerceant, ut matronalis honor, & immorabilium fœminarum pudor devotè venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur, &c.*

Ceremo- Est etiam quæstio agitata, præter superius adducta: An revelato N. Testamento, **nia V. Test.** Ceremoniaæ V. Testamenti ita sublatæ sint, ut earum usus in N. Testamento interdi- **an sint** Etus esse censetur? Et respondeatur, ceremonias omnes, & maximè V. Testamenti, **sublate in** latentium rerum sacramenta designare. Et earum aliae futuram gratiam pronunci- **N. Testam** ant, ut sacerdos & sacrificia, quæ summum sacerdotem, cundemque unicum illud & sanctissimum sacrificium pro peccatis vivorum, & mortuorum offerendum Christum significarunt. Aliæ præsentia mysteria annunciant, futuris etiam temporibus duratum, ut sacra vasaa, vestes sacræ, uncio sacra, luminaria, thus, incensum, & quæ sunt ejusdem generis: quæ sacrificantium, & orantium fidem, & devotionem, aliasque virtutes, & divina dona designarunt. Quod ut planius fiat, afferamus exemplum ex Egesippo lib. 5. cap. 9. Salomon Templum fundavit, reliqui quoque Reges ad ornatum urbis addidere plurima, invidia ex magnificentia orta. Inter omnia autem opera, Templum præcellebat amplissimo opere, & fulgenti marmore: in quo erat deambulatorium, peripetasma pretiosum, & maximum, Cocco, & Hyacintho, Byssloque intextum, & Purpura. Non otiosa materia tantæ diversitatis, sed cuius species materiam rerum latentium significarent; eo quod ejus esset Templum, qui cælo, & aëti, terra, & mari, quasi Creator elementorum dominaretur, atque omnia solus regeret, & guber- naret: Cocco enim igneum cælum figuratur: Hyacintho aer: Bysslo terra, quod in ea

in ea nascitur: Purpura mare, quæ conchiliis maritimis inficitur; ut dito ex colore, duo ex generatione colligas. Denique Princeps sacerdotum hæc quatuor indumento suo exprimere consueverat, quando maxima celebritas erat festorum dierum, quasi totum mundum indueret pro populo supplicaturus: in ejus figuram, qui venturus erat Princeps sacerdotum JESUS, qui tolleret peccatum mundi. Femoralia Princeps sacerdos in interius operimento tegebat; eò quod præ cæteris in Sacerdote fides mentis queritur & corporis castimonia. Duo erant Tabernacula sacra, unum interius, alterum exteriū: in hoc introibant sacerdotes: in illud interius (quod secundum appellabatur) semel introibat tantummodo Princeps Sacerdotum, non sine sanguine, quem offerebat & pro se, & pro populi delicto: Hoc significantे Spiritu sancto, ventarum Jesum, qui verè solus intraret interiorum divinorum penetralia sacramentorum, & arcana substantiae cœlestis: solus quoque Patri sanguine suo totum mundum reconciliaret, & ut cœlestium, & terrestrium misereretur: Denique postquam venit, pacificavit omnia per sanguinem crucis suæ, quæ vel in cœlo, vel in terra sunt. Intus thymiamaterium, intus mensa, intus lucerna. Thymiamaterium, quod ita ad Deum Patrem, sicut incensum dirigatur maximi sacerdotis oratio. Mensa, quod in ea passio Christi fit, & mysteria sacramentorum: unde & David dicit, *Parasti in confertu meo mensam;* cuius velut duodecim panes, duodecim Apostoli sint testes Passio- nis & Resurrectionis ejus. Lucerna, quæ super candelabrum ponitur, ante sub modo erat, id est sub mensura; nunc est sub gratiæ plenitudine: heptamycho, id est septem distinctis calamis, ut in Exod. 25, frequens lumen effundens; eò quod Spiritus sanctus septem maximarum gratiarum virtutibus Dei templum illuminaret. Trinitatis igitur cognitio in interioribus erat Templi, quæ dicebantur Sancta Sanctorum, ubi deposita quondam virga Aaron floruit, quod Sacerdotalis gratia in Christo amplius esset operatura post mortem, qua mundum redemit. Fusiū hæc & alia mysteria ceremoniarum Salomonici Templi describit Eucherius lib. 3. Regnorum, de quibus ex commentariis sanctorum Patrum in Exodus, Leviticum, Deuteronomium opportunius perdiscere, quam prolixiore nostro sermone Lectorem distrahere.

Primum igitur, ut jam ad propositam quæstionem revettamur, dicendum est, *Vix cere monias in universum V. Testamenti Ceremonias ita sublatas esse,* ut earum usus, monia- revulso jam N. Testamento non sit necessarius ad salutem. Ad quem sensum accipi- endum est ex August. epist. 19. & in libro contra mendacium cap. 12, quod Paulus dicit ad Galat. 1. cap. 2. vidisse se Petrum non recte ingredientem ad veritatem Evangelii, eique propterea *in faciem restitisse,* quod Gentes cogeret judaizare. Nam contra Evangelii veritatem erat, ut putarent, qui credebant in Christum, sine illis veteribus iacmentis salvos se esse non posse. Et ad eundem sensum dictum est Matth. 11. *Lex & Propheta usque ad Joannem Baptistam.* Item Joh. 5. *Judai perseque- ban tur Iesum, quia solverat Sabbathum, & Patrem suum dicebat Deum.* Item Joh. 1. *Lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est.* Item illud Pauli ad Galat. 5. *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit:* Et si quia sunt similia. Hæc nimis significant, post

DE VETER. SACR. CHRIST.

Joannem Baptisam Sabbathum, aliasque ceremonias V. Testamenti ita abrogatas esse, ut in eis nulla sit spes salutis ponenda.

Valent autem lex ipsa, & ea quæ in lege præcepta sunt, ad infernandos mons
Quomodo fidelium, id est, ut abnegantes impietatem, & seculares cupiditates, temperanter, &
præcepta juste & pie vivamus in hoc seculo, qualis est lex, quam maxime commendandam
moralia elegit Apostolus ad Titum cap. 2. & quæcunque de Deo & proximo diligendo sine
Legis con- ferunt ad ullis figuris præcipiuntur in lege: *In quibus mandatis universa lex penderit.* & Pro-
ferunt ad nullis figuris præcipiuntur in lege: *In quibus mandatis universa lex penderit.* & Pro-
salutem p̄b̄ea, Matth. 22. Ita accipitur & observatur, non ut spem aliquam salutis in ipa
per gratiā ponamus: *Si enim per legem justitia, ergo Christus gratiā mortuus est, ad Galat. 2.*
Christi Item ad Galat. 5, inquit Apost. *Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini, à*
gratia excedidistis: Sed, ut quidquid in eis proficimus, non nobis tribuamus, sed gratiae
Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.

Deinde differentia est inter Ceremonias, quibus futura prænuntiantur, & quibus præsentia annunciantur. Nam quæ fuerunt rerum facturatum figuræ; post-
vet. Test. quæm veneruntea quæ per illas significabantur esse futura, procul dubio esse necessaria desierunt. At eorum usus paulatim ita abolendus fuit, ut non subito & irreligiosè,
non subito sed cum quadam veneratione extinguerentur. Etenim legalia sacramenta, & cere-
sed paula- moniæ, etiam adveniente Christo, & revelata iam gratia, quam prænunciaverant, &
tim debuit aboleri.
Vsus cere- quamdiu (iis maximè, quibus data fuerant) permittenda, ac paulatim deinde dete-
moniarū renda: & sic Synagoga cum honore sepelienda fuit; ut scilicet hoc modo ostendetur, ipsam quidem, tanquam, quæ ad salutem Christianam non esset necessaria deserendam; sed nec tamen ut Idololatriam Gentilium, irreligiosius esse abiiciendam.
aboleri. Nam & Christus à parentibus circumcisus est: Idem ad diem festum ascendit Idem ad Leprosum, quem mundaverat, dixit Matth. 8. *Vade, offende te Sacerdoti*
& offer munus, quod præcepit Moysæ, in testimonium illis. & in Act. Apost. cap. 16. Paulus *Timotheum circumcidit propter Iudeos, qui erant in illis locis.* Similiter Judæi quidam, qui & ipsi in Christum crediderant, sed ita legalia obserabant, tanquam sine his in Evangelio creditibus, solus esse non posset: in Paulo reprehendi- bant, quod discessione à Moysé doceret; propter quod Jacobus & alii fratres eidem suadebant, ut convocata multitudine, ipse legalibus quibusdam ceremoniis iteraret, eoque modo suspicionem, quam de eo conceperant, ex eorum animis eximere: ut latè in Act. Apost. cap. 21. Quod ideo Jacobus admonuit, non quod Circumcisio nem, aliaque veteris Testamenti legitima, tanquam ad salutem necessaria custodienda esse putaret: sed ut Judæi, qui in Christum credebant, adhuc tamen legis obser-
aboleri. vatores erant, videntes Paulum ea celebrare, quorum ipse condemnator ab advocatione esse insimulabatur; simul etiam viderent ipsum Paulum non omnino legalia aperi- nari, nec ea quæ per Moysen Patribus tradita fuerant, tanquam sacrilega, nec Deo mandante conscripta, damnare.

Sepulta autem [ut dictum est] cum honore Synagoga, ac vera fides & Evangelica fide, & gratia in Judæis, & Gentibus revelata, & confirmata; sacrificia, sacramenta, & ceremoniæ veteris Testamenti [quæ futura mysteria designantur] ita aboliti sunt, ut earum

earum nullus deinceps in Christiana Religione legitimus usus esse possit. Nam quæ in V. Testamento gratiam, & remissionem peccatorum significabant, non efficiebant, ut cimis vitulæ, & aspersio sanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarum, &c. ea omnia revelata jam gratia N. Testamenti, traditisque salutiferis Evangelicæ legis sacramentis, quæ remissionem peccatorum non tantum significant, sed etiam efficiunt, tanquam umbra & figuræ prorsus evacuata sunt, ut jam ex D. Thom. in 12. quæst. 103. art. 4. Judæorum sacrificia, & ceremoniæ non solum nihil profint, sed etiam perniciosa & mortiferæ sint Christianis: & qui eas observaverint, sive ex Judæis, sive ex Gentibus, in barathrum Diaboli devolvantur. D. August. epist. 5. Quod & Poppe-
te jam futurum pronunciarunt, in psalm. 49. *Non accipiam de manu tua vitulos, neque de Gregibus tuis hircos.* Item Psalm. 15. *Non congregabo conventicula eorum desanguinibus:* hoc est pecorum victimis. & Hiereth. cap. 31. inquit; *Ecce dies venient, dicit Dominus, & confirmabo super dominum Jacob Testamentum novum; non fecit Testamentum, quod disposui patribus eorum, cum eduxi eos de terra E-gypti, &c.*

Neque vero putandum est, ideo sacrificia & sacramenta V. Testamenti tem-
poribus iis, quibus præcepta fuerunt, mala fuisse; quia postea iis abrogatis alia à Deo
substituta sunt: Nec Deum immutabilem esse, quasi quæ ei aliquando placuerunt, ei-
dem postea displicere cœperint. Nam hæc ut ita fierent, in ratione divina semper
fuerunt; ideoque dici non potest, cum hæc nova à Deo constituerentur, subito pri-
ma eidem displicuisse, velut mutabili voluntate, cui de majoribus etiam rerum muta-
tionibus dicitur psalm. 101. *Mutabis ea, & mutabuntur: Tu autem idem ipse es.*
Sed hanc fuisse Dei in æterna sapientia dispositionem & voluntatem, eamque
non solum Evangelicis, sed etiam propheticis scripturis demonstrari; ut scilicet
disperita essent pro temporum congruentia sacrificia: ut alia fierent ante manife-
stationem N. Testamenti, & aliud nunc, quod huic manifestacioni est congruum;
quod scilicet ex ipsa vera, & unius sacerdotis victima, hoc est effuso Christi sanguine,
ministratur. Quæ quidem mutatio non est Dei, non religionis, sed sacrificiorum,
& sacramentorum. Quemadmodum enim unus idemque homo, si Dco manè
aliud offerat, aliud vespere pro tempotis diurni congruentia, non Deum mutat nec
Religionem: ita in universo tractu seculorum, cum aliud oblatum est ab antiquis
Sanctis, aliud ab eis qui nunc sunt, offertur; non humana præsumptione, sed aucto-
ritate divina, temporibus congrua sacra mysteria celebrantur; non Deus aut Re-
ligio commutatur. Sed & in novo Testamento ceremoniæ non solum diversis Non ma-
temporibus variantur, sed etiam uno eodemque tempore in diversis Ecclesiæ diversæ tatur fides
particulares ceremoniæ observantur: Quod non est indecens, modo una sit fides in novo
universæ, quæ ubique dilatatur, Ecclesiæ. Nil enim prohibet, quin ipsa fidei uni- Testam.
tus, quibusdam diversis observationibus celebretur, quibus nullo modo, quod in vera per diver-
fide verum est, impeditur. Est enim Ecclesia illa filia Regis, cuius gloria & *Pulchritu-* ceremoniæ
do est intus in simbriis aureis circumambulare varietatibus, ut in illi 44. etenim varietates arum.
in veste intelliguntur observationes illæ, quæ varie in membris Ecclesiæ celebrantur,
ab

ab una proficiscentes justitia, omnia in Ecclesia justo & decenti ordine disponente. Ac proinde August. 3. Confess. cap. 7. & idem lib. 6. cap. 2. contra Faustum, eos reprehendit, qui omnes iniquos esse judicant; etiam majores nostros, cum ritibus illis & moribus suis, praesentibus non consentientes: quo errore olim se quoque irretitum esse fatetur: sic inquiens. *Non neveram justitiam veram interiorem, non ex consuetudine judicantem, sed ex lege rectissima Dei omnipotentis, qua mores formarentur regionum, & dierum pro regionibus & diebus; cum ipsa ubique ac semper esset, non alibi alia, nec alias aliter, secundum quam justi essent Abraham, Isaac, & Jacob, Moyses & David. & infra. Sic sunt isti, qui indignantur, cum audierint, illo seculo licuisse iustis aliquid, quod isto non licet iustis: & quia illis aliud praecepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eidem justitia utriusque servierint: cum in uno homine, & in uno die, & in unis adib[us] videant aliud alijs membro congruere, & aliud jam dndum licuisse, & post horam non licere: quiddam in illo angulo permitti, aut juberi, quod in isto iuste vetetur, & vindicetur. Nunquid justitia varia est, & mutabilis? sed tempora, quibus presidet, non pariter eunt; tempora enim sunt. Homines autem, quorum vita super terram brevis est, quia sensu non valent causas contexere saeculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non sunt, cum his quas experti sunt: In uno autem corpore, vel die, vel domo, facile possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus, personisque congruat: in illis offenduntur, his serviunt. Hæc Augustinus. Verum illud interim curandum est, ne ea vestis ita diversis celebrationibus varietur, ut adversis contentioneis dissipetur. Nam ubi id accidit, ut ex diversitate ceremoniarum contentiones oriuntur, mox laborandum est, ut ea diversitas, & contentio ad concordiam redigatur; ut de observatione Paschatis, & aliis quibusdam ceremoniis infra videbimus.*

*Ad quid
series ho-
die cere-
monia & V.
Testam.*

Illud præterea addendum ex D. August. in Præfat. in Speculum, ceremonias V. Testamenti, quæ sacramentorum velata fuerunt mysteriis, non ideo omnino supervacaneas esse hodie, & inutiles, quia nunc impleta sunt quæ prius futura per eas significabant mysteria. Nam etsi nullus hodie earum usus esse possit populo Christiano, tamen ad hoc utiles sunt, ut hujusmodi mysteria jam impleta à nobis intelligamus, sicut est Sabbatum, ad visibilem vocationem, sicut Azyma in pane sine fermento, Pascha in ovis occisione, sicut tot genera sacrificiorum, ciborumque vitandorum, & neomenia, & annuæ solemnitates, quas observant nunc usque Iudei, & similes. Quod ex verbis Apostoli idem confitmat Augustinus lib. 6. contra Faustum cap. 1. his verbis: *Ex hac imperitia Manichei & omnes, quibus displicent litera V. Testamenti, quicquid Deus mandavit priori populo ad celebrandum, umbram futurorum non intelligentes, & ea modo non observari animadvertisentes, ex more presentis temporis illa reprehendunt, quia utique illi tempori congruebant, quo ista, quæ manifesta nunc sunt, ventura significarentur. Sed quid dicturi sunt adversus Apostolum 1. Corinth. 10. dum ait: Hec omnia in figura contingebant illis; Scripta sunt autem propter nos, in quos finis saeculorum obvenit?* Ecce ipse aperuit, cur illæ literæ accipiuntur à nobis, & cur illæ rerum signa jam necesse non sit, ut observentur à nobis. Cum enim dicit: *Scripta sunt*

*nt propter nos, procul dubio demonstrat, quanta nobis cura legenda, & intelligenda, in quanta auctoritate habenda sint: Quia propter nos utiq; scripta sunt. Cum verò cit, figure nostri fuerunt, & in figura contingebant illis; ostendit jam non opus esse, cum res ipsas manifestatas agimus, figurarum prænunciantium celebrationi servius. Unde etiam ad Coloss. 2. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte eius, aut neomenia, aut sabbatorum, que sunt umbra futurorum.* Hinc etiam, im dicit, *nemo vos judicet:* declarat quam non sit necesse ut jam hæc obseruentur. Ium autem dicit, *que sunt umbra futurorum:* ostendit quam oportuerit, ut illo tempore observarentur, quo ista quæ nobis manifestata eluxerunt, per tales umbras figura-
rum futura prædicebantur. Ac proinde cessationem Sabbatorum jam quidem su-cessatio-
nem evacanam ducimus ad observandum, ex quo spes revelata est nostræ quietis æterne: non tamen ad legendam, & intelligendum: quia Propheticis temporibus cùm sent ista, quæ nobis hoc tempore patefacta sunt, non tantum sermonibus, sed etiam operibus præfiguranda, & prænuncianda, illo signo quod legimus, res ista prænotata sunt, quam tenemus. Sic sacrificia jam in operibus nostris non sunt; at nihilominus men ea in mysteriis divinarum scripturarum, ad intelligenda, quæ his prænunciata sunt, amplectimur, quia & ipsæ figuræ nostræ fuerunt. Et omnia talia multis & variis modis unum sacrificium, cuius nunc memoriam celebramus, significaverunt: Unde hoc revelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt, sed signifi-
candi auctoritate manserunt. Sic azymum panem, & cæteras prænunciativas obser-
tiones, in quibus scilicet fuisse umbram futurorum dicit Apostolus; hodie quidem hil prædestinæ nobis putamus, sed ad hoc tamen prolunt, ut earum mysterium à nobis intelligatur: & quod in manifestatione revelatum est, populis prædicetur. Sic ce-
moniae, quæ pertinent ad præcepta vitæ significanda, hodie quidem sublatæ sunt: Iquoniam his ipsis mores prænunciati sunt, vel sequendi boni, vel mali fugiendi;
circo nunc etiam utiles sunt, ut quæ nunc revelata sunt, prænunciata fuisse intelliga-
tur; & quod eorum bonum est, sequamur; quod malum divitemus. Sic lineis Moralia
stibus miscere purpuram, & linostima veste indui, aliquando peccatum fuit; nunc per cere-
moniæ est peccatum: sed ea transgredi, quæ per hujusmodi ceremonias significantur, monitas
in oratione vivere, diversi generis professiones velle miscere: ut vel Monialis habeat vestimenta nuptiarum, vel ea, quæ se non continens nupsit, speciem virginis gerat; & catena ser-
vare operat. *vol significat.**

ratum, & nobis nunc revelatum est. Non sunt igitur tanquam supervacanea abjecta, quæ de ceremoniis, quarum hodie nulla observatio est, scripta sunt: propter nos enim scripta sunt: & impium est, ut non legamus nos, quod scriptum est propter nos. Immo, ut mandatorum Dei prævaricatores essent, quibus illis temporibus hæc mandata fuerunt, si observare contemnerent, quando sic illa fieri; & ista quæ nunc revelata sunt, tunc sic prænunciari oportebat: Ita nos desipientes essemus, si nunc jam manifestato N. Testamento, illas prænunciativas observationses aliquid nobis prodesset putaremus.

Ceremonia quædā in utroq. Testamēto proficia. Ceremoniæ autem V. Testamenti, quæ non futura, sed præsentia annunciarunt, eaque quæ jam futuri temporibus durare potuerunt, etiam in N. Testamento retineri possunt: non quidem quatenus in V. Testamento observatae fuerunt; sed Teſtamēto quia mysteria ad cultum Evangelicæ Religionis pertinentia designant: Quales sunt orationes, jejunia, sacra vasa, vestes, uncio, thus, incensum, luminaria, & quæ sunt ejusdem generis. Quibus etiam addo, quæ ad præcepta vitæ mortuorumque pertinent, quæ ab utriusque V. & N. Testamenti hominibus semper & æquè custodienda fuerunt; quæ Augustinus lib. 6. cap. 2. contra Faustum, *Præcepta vita agende* appellat, hujusmodi sunt, *Honora patrem & matrem, & Non mœchaberis*. Nam quæ ita sunt posita in literis sacræ, vel jubendo, vel vetando, vel etiam finendo, ut etiam nunc id est tempore N. Testamenti, ad vitam piam exercendam, mœresque pertineant. Hæc olim, ita nunc etiam facienda sunt, si facienda præcepta sunt: non facienda, si prohibita. Nec ideo judaizare censentur Christiani, quia iisdem ceremoniis in N. Testamento utimur, quibus olim Judæi in V. Testamento usi fuerunt, vel etiam hodie, sicuti degunt, utuntur. Nam et si res eadem sint, quibus ceremoniæ perficiuntur: tamen usus earum diversus est, & non una utentium intentio: Ideoque & Ceremonia ipse, quanturlibet rebus ipsis pates, tamen usu, & intentione diversæ sunt, & ab usu bonæ vel malæ: Ecclesiasticae vel Judaicæ appellantur: Veluti si Judæus flexis genibus vel manibus in cœlum levatis, oret; ceremonia hæc Judaicæ est: si ad eundem modum oret Christianus; eadem ceremonia Ecclesiastica dicetur. Nec damnanda est Christiani oratio, quia ritu ipso orationi Judæi similis esse videtur: Non enim titus ipse, sed intentio orantis spectanda est: quæ non solum orationem, sed etiam ceremoniam ejus vel bonam efficit, vel malam. Quin etiam illud jam addimus, et si vetera omnia transierunt, & in Christo facta sunt nova omnia: tamen omnes propè ceremonias nostras, ceremoniarum V. Testamenti, (etiam quæ è nostris maximè differe evidenter) & rem & nomen tenere: usu tamen, significacione & intentione differe, ut Sacerdos, Sacrificium, Templum, Altare, Ignis, Panis, Sanguis, & quæ sunt similia; ut eleganter disputat D. August. Epist. 36. ad Casulanum.

In quibus differant ceremonia nostra à judaicis. Et hæc de Ceremoniis in genere dicta sint satis.

C A P. LIX. De Osculo Pacis.

OCcasione duarum Lamellarum, ex ære antiquo, quæ sunt penes me, in quibus est Christus impressus Resurgens à mortuis, & discipulis apparet, & pacem annua-

annicians: non præteribo hic aliquid recensere de ceremonia, seu salutatione in osculo Pacis. Has igitur lamellas prisci fideles in synaxi, & aliis orationibus exhibebant populo in osculum Pacis: Quoniam non solum Petrus in fine primæ epistolæ admonet: *Ut salutent se invicem in osculo sancto;* sed & Paulus saepe faciendum præcipit ad Romanos cap. 16. in fine, 1. Corinth. 16. 2. Corinth. 13. 1. Thessal. 5. Et idipsum Ignatius suis Apostolis consuevit ad Antiochenos, & ad Tarsenses: ac prædicto Apostolico præcepto inhærentes Chalcedonens. ac etiam SS. Martyres Sothenes & Victor, in persecutione Diocletiani, post vincula, & Bestias superatas, jussi sunt incendiis; salutantes se invicem in Osculo sancto, ut legitur in Martyrologio, 4. Idus Septembbris. Cum vero salutationem mutuam, non Osculo tantum, sed Sancto, dandam esse præscripterint; planè certum est, diversam ab illa fuisse, quam Gentiles inter se, quoties sibi obviarent interambulandum Amici, invicem impartiri consueverunt: quam quidem consuetudinem, ut molestam nimis, & frequentibus excursionibus fastidium afferentem, Tiberius lege sancta tollendam curavit, Sueton. in ejusdem vita cap. 34. Licer plus valuisse inolutum usum lege lata, satis ex Martiale constet Epigr. lib. 7. ad Linum, & II. ad Bassum, qui vixit temporibus Domitiani. Quod etiam essent ejusmodi Oscula, Pacis & Amoris symbola, ea non tollenda, sed moderanda inter Christianos, Apostoli curarunt. Illaque, planè SANCTA OSCULA dicta esse reperiuntur, quæ in Ecclesiis, & sacris conventibus post orationes in signum Pacis, & reconciliationis animorum adhiberi consueverunt, adjuncta salutatione, PAX TECUM: sicut videre est apud Justinum orat. ad Anton. Origen. in Roman. cap. 16. Tertullian. lib. de orat. Augustinum ser. 83. de divers. Post osculum vero sequi consuevit administrationem Eucharistiae, fusiū tradit idem Justinus.

Nec tamen quis putet, hæc ita promiscue runc agi solita, ut viros, & fœminæ sic indistinctè se mutuo oscularentur: nam in Ecclesia seorsim viros à mulieribus, Joseph. lib. 6. de bell. Judic. cap. 6. eodem tempore ordine, & dispensatione fuit in Christianorum Ecclesiis observatum, Hieron. de script. ecclesiast. in Philone Ambros. ad virg. laps. cap. 6. & latè Baron. in anno 57. & ibi Spond. in epit. num. 37.

Verum ea nihilominus adhibita cautela, quoniam adhuc inter se invicem osculant, sive viros, sive fœminas, aliqua fraude diaboli non nunquam irrepebat, ut de virginloquens Tertullian. tractat. de virg. veland. cap. 14. in fine inquit: *Dum inter amplexus, & oscula assidua concalcscit, sic frons auratur, sic pudor teritur, sic solvitur, &c.* Et propterea in pluribus Ecclesiis factam tabellam Crucis, aut Imagine decoratam, mutavit usus, & quidem laudabilis, ut tradit Baron. in anno 45. & ibidem Spondanus in epit. num. 8.

Priscis temporibus apud Christianos mox erat osculo se invicem salutare, non solum præstituto Missæ tempore, sed & domi inter privatos parietes, & in vicis: à qua tamen consuetudine abstinebant diebus illis, quibus indictum, & promulgatum esset plenum, atque integrum Jejunium, sicuti feria sexta majoris hebdomadæ, Sabbato quoque sancto, extraordinariisque jejuniis, quæ graviori aliqua de causa ab Ecclesia

clesia indicerentur. Tertullian. lib. de oration. *Sic & die Pascha, quo communis, & quasi publica jejunii Religio est, merito deponimus osculum, nihil curantes de osculo lando, &c.* Idem referunt scriptores de divinis officiis; ac etiam Albaspinus de veteribus Ecclesiae ritibus lib. 1. observ. 17. ubi rationem adducit: quia osculum letitiae, & gaudii publici testimonium quoddam, & indicium erat, quod animi laetantis, & gestientis argumentum die jejunii in lucem proferte nefas dicerent; sicuti neque sacrificii, neque communionis usus diebus illis extiterat. Secunda ratio, quia osculum instar pignoris, & symboli communionis, quibus diebus à Christi corpore sumendo abstinebant, ejus symboli intermissio fiebat.

Sed declarantur vera esse prædicta: Osculum censeri vetitum solummodo diebus jejunorum integrorum, quibus sub vesperam tantum solverentur jejunia, nec iis sacram, nec ullum sacrificium offerebatur, sicuti nec ullum Pacis Osculum interponebatur, secus quando erant jejunia dimidiata usque ad horam nonam: etenim cum in iis sacram fieret; Osculum etiam porrigebatur, & ita intelligitur S. Ambros. serm. 34.

Declaratur etiam cessari ab Osculo in sacrificiis, & facris, quæ pro mortuis offeruntur Amalarius lib. 3. cap. 44. Quoniam olim illa sacra privata erant, non autem solennia, nec in iis publicè fideles communicabant, quemadmodum in Dominicis, & festis diebus.

Item declara in Monachorum sacris, quoniam privata essent, nec iis generalis communio fiebat: quare ibidem Osculum, quod ad solas pertinebat generales, ~~pertinebat~~ tebatur, ut in d. observ. 17. per Albaspinum.

CAP. LX.

De Festivis Diebus.

Vidimus supra in cap. 58. quod Ecclesia potest ex se dies festivos statuere, nec non obseruantiam eorum nobis imponere: & quamvis in principio Ecclesiaz nascientis paucissimi dies festivi anniveraria solennitate celebrarentur, nempe Domini Passio, Resurrectio, Ascensio in cœlum, & adventus Spiritus sancti, ex D. August. epist. 118. ad Januar. cap. 1. Quomodo autem dies illi festivi servati, ac etiam dem aliū plurimum acti; modo videndum.

De festo Annuntiationis Virginis, nec non Incarnationis Verbi (qui celebatur 25. Martii) loquitur S. Athanasius de sanctissima Deipara in initio. Festum Annuntiationis Mariae, unum ex Dominicis festis, atque adeo primarius, ut postea quod pro ordine & digestione rerum earum, que in Evangelio de Christo predicantur, sacro sanctum habeatur; quippe in quo de filii Dei à cœlis descensu agatur.

De natali Domini dies, ea de causa à Patribus votivæ solennitatis institutus est; quia in eo Christus pro Redemptione mundi nasci corporaliter voluit, prodiens ex Virginis utero, qui erat in Patris imperio: ut autem videretur Verbum Caro factum est: assumendo carnem, non mutatum in carnem. Assumpit enim humanitatem, non amisit Divinitatem; ita idem Deus, & homo; in natura Dei æqualis Patti, in natu-

natura hominis factus mortalis in nobis pro nobis: manens quod erat, suscipiens quod non erat, ut liberaret quod fecerat; Hæc est diei hujus gloria festivitas, adventus Dei factus ad homines. Isidorus ubi supra cap. 25. & D. Chrysoſt, homil de Philo-gamo dicit, *Festum Natale esse festum maximum.*

Epiphania Græce Apparitio vel Ostensio dicitur. Tribus ergo ex causis hæc dies vocabulum hoc tempsit: sive quod eo die sideris ortu Christus Magis est proditus: sive quod tunc suo Baptismo populis ostensus fuerit: sive quod primo signo per aquam in vinum versam, multis est manifestatus. Refert autem Cass. collat. 10. apud Agyptios Nativitatis diem & Epiphaniorum solennitatem non bifariè ut in occiduis provinciis, sed unius diei festivitate celebrari: tradit etiam Isidorus ubi supra cap. 26.

Et de festo Purificationis beatissimæ Virginis, S. Gregorius Nyssenus orat, de occulitu Domini, & Dei parente, & Simeone justo, circa initium. *Cum esset quadraginta dierum Infans, Verbuno aeternum ad Templum cum Matre est profectus &c. Cuius quidem nos hodie celebrantes commemorationem, spiritualibus speculationibus, quemadmodum incorporeas mentes, & spiritus, nos oblectamus.*

Ac etiam de eodem festo, S. Cyrillus Hierosolymitan. de Occursu Domini nostri, & Simeone inquit. *Hodie dilecti festi cursum pergamus, cum Angelis Chorus dicamus, cum Pastoribus illuminemur, cum Orthodoxis adoremus, cum Bethlehem festum agamus, cum Sion occurramus, cum Templo sanctificemur, cum Virgine festum agamus.*

Eucherius Lugdunensi. serm. de Assumptione S. Mariæ. *Merito S. Patres consitentur, ut in hac solennitate beata Maria Virginis hoc Evangelium legeretur.*

Concilium Lugduncense, habitum intra quintum saeculum apud Gratianum de Consecrat. dist. 3. inquit; *Pronunciandum est Laicis; ut sciant tempora serandi per annum; id est omnem Dominicam, Natale Domini, &c. Purificationem sancte Marie, Assumptionem, & Nasivitatem.*

De festis Sanctorum, quamvis intendant Sectarii per has solennitates honorem Deo debitum tolli: Dicimus primo, habuisse Iudeos Neomenias per singulos mensfestas, festa Paschalia, & Pentecostes; nec non & Tabernaculorum per septem dies celebranda, præter Sabbathum à Deo eis constituta; ac præterea celebrasse festa pro victoria Judith; pro liberatione populi peracta ab Esther Regina: Quæ si ignota, & gratianon sunt; Quid ergo grave, si apud Christianos festi dies celebrentur pro diversis à Christo, & Sanctis populo præstitis beneficiis? atque ut eorundem beneficiorum gratias agamus. Quibus etiam accedit, ut Sanctorum exempla ad imitationem nos provocent, & illorum imploremus auxilium: & propterea ex D. August. serm. 26. de Sanctis habetur. *Quis honorat Martyres, honorat & Christum; qui spenit Santos, spenit & Christum Dominum.*

Porro hunc Festorum agendorum ritum vetustum in Ecclesia, ut ex S. Clemente, qui primo post Domini Adventum saeculo in suis Constitutionibus lib. 8. c. 39. servari iubuit festa Apostolorum, & Martyrum. Ex secundo saeculo Ecclesiæ Smirnensis habetur Epistola relata ab Euseb. lib. 4. cap. 15. dum inquit: *Eorum memoriam, qui prius*

passi fuerant, celebramus, ut sequentium animis ad predecessorum viam exemplis infi-
gnibus excitentur. Extetio autem saeculo S. Cyprianus lib. 3. epist. 6. inquit: Dies e-
orum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias Marty-
rum celebrare possimus. Quo etiam saeculo, de festo Sanctorum Innocentum loquitur
Origenes homil. 3. in divers. Innocentum memoria semper, ut dignum est, celebratur
in Ecclesie secundum integrum Ordinem Sanctorum, ut primorum Martyrum pro
Domino occisorum, & ut ipsa Bethlehem primitias Domino Martyrum, in qua na-
rus est ipse Salvator, obtulisse videatur: propterea & memorias Sanctorum facimus,
& parentum nostrorum, &c.

Sicuti etiam Sanctorum solennitates celebrantur, ut ipsi pro nobis intercesserint
ad Deum, Euseb. Alexandrin. homil. de Sanctis colendis. *Ob hanc causam precepit*
nobis memorias Sanctorum celebrare, ut acceperis hymnis, & auditis laudibus, beni-
gnum Deum exorent, ut preces nostras caducas admittas. Et propterea qui contemne-
bant conventus in Martyrum honorem, excommunicabantur à Synodo Gangreni
canon. 20. dum inquit: Si quis arrogantia utens, & Martyrum congregations ab-
horrens, & sacra, que in iis celebrantur, & eorum memorias accuset; anathema sit.

Et contra Julianum Imper. qui contemnebat dies festos in Martyrum honorem,
invehitur S. Gregor. Nazianzen. orat. 3. quæ est prima invectiva in Julianum circa
medium. *Non victimas pro Christo casus veritus es? nec magnos pinguis extimisti,*
Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, &c. quibus preclarè
honores, & festa sunt constituta, à quibus demones propelluntur, & morbi curantur,
& idem orat. 22. quæ est in laudem Machabæorum. Quid autem Machabæ? be-
rum enim nomine diem hunc festum agitamus.

Ac etiam de magna populi affluentia in solenni festo S. Theodori martyris, Greg.
Nissen. orat. in eundem circa finem. *Etsi anniversariis feris hunc diem celebramus, n*
unquā cessat studiosè advenientiū multitudine, ac formicarum similitudinem servata,
qua huc pertinet via publica; cum alijs quidē ascendant, alijs vero venientibus cedā, &c.

Quod autem major sit festivitas Sanctorum Dei, quam Principum teræ, Chrysostom. homil. 66. ad populum Antiochenum. *Quid de Christo loquar, cum & disci-*
pulos suos, postquam obierunt, effulgere fecit? Quid dico discipulos? Nam & eo-
rum loca, & sepulchra, & temporaperenni memoria celebrari curavit. Tu vero mibi,
& sepulchrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finivit: sed nibilorum
insigne, sed omnia destructa sunt, & exterminata; Christi vero servorum sepulchra
clara sunt, regiam assequuntur civitatem, & dies notissimi mundo festa afferentes letitiam.

Sanctus Ambrosius in festo Sanctæ Agnetis exorditur opus de Virginibus, ut in
eiusdem lib. 1. inquit. *Bene procedit, ut quoniam hodie Natalis est Virginis, de Virgi-*
nibus sit loquendum: Natalis est Virginis, integratatem sequamur: Natalis est Mar-
tyris, hostias immolemus: Natalis est Sanctæ Agnetis, mirentur viri, non differen-
parvuli, stupent nuptia, imitantur innupta.

Quare autem celebrentur dies solennes in honorem Sanctorum? tres adducit
rationes D. Augustin. lib. 2. contra Faustum, cap. 21. *Populus Christianus memorias*
Mar-

*Martyrum religiosa solennitate concelebrat: & ad exercitandam imitationem, & ne
meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur. Ita tamen ut nullis Marty-
rum, sed ipsis Deo Martyrum sacrificemus; quamvis in memorias Martyrum consti-
tuamus altaria. Quis enim Antistitium in locis Sanctorum corporum asistens altari,
aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule? sed quod offertur, offertur Deo,
qui Martires coronavit, apud memorias eorum, quos coronavit.*

Advertendum præterea, consueuisse priscos fideles venerari non solum solennia Commemo-
Martyrum, & aliorum Sanctorum in particuliari cujusque Natalitio die; verum cele- moratio:
brasse simul etiam festum Commemorationis sanctissimæ Virginis Mariæ, & omniæ Sanctorū.
um Sanctorum. Etenim Bonifacius Papa IV. à Phoca Aug. i mperavit Pantheon no-
bile Rōmæ templum, à M. Agrippa ter Coss. tempore Augusti eretum, Joviq; Vindici
consecratum (compresso nimis tunc bello civili. M. Antonio & Cleopatra ad Aetia-
cum superatis) prædictumq; templum expurgatum ab antiquæ lordibus Idololatriæ,
in honorem Dei Genitricis Mariæ, & Sanctorum omnium illud consecravit; nec non
idem Bonifacius generalem, & celebrem instituit quotannis in urbe Roma corundem
festivitatem. Sed & Gregorius item IV. postmodum decrevit eandem festivitatem,
quaे variis modis in diversis Ecclesiis celebrabatur in honorem omnium Sanctorum,
foiem inter Calendis Novembribus ab universa Ecclesia perpetuo observari, ut refert
Martyrologium Romanum die 1. Novembri, ubi Annocationes Baronii, nec non
idem Baron. in Annalib. tom. 8. anno 607. ubi Spond. num. 1.

Agebatur jam apud priscos fideles etiam Commemoratio omnium fidelium De-
functorum, ut una eademq; die (nempe 2. Nōvembr.) universalis memoria ageretur: Commo-
omnes in primis acceptum id ferunt S. Odiloni Abbatii Cluniacensi, testatur id Petrus functio-
Damianus in vita ipsius, & Sigibertus in Chronico anno Domini 998. Quod enim rum.
ille in suis Monasteriis faciendum curavit; id postmodum Romani Pont. auctoritate
ubique locorum servandum, sancitum videtur; ut ex Baron. in Annat. ad Martyro-
logium Rōm. 2. Novembri, & in Anthalib. anno 1048. ubi Spondan. num. 3.

Addimus prædictis, licet Ecclesiæ, quaे apud Ethnicos impie superstitione
cultu agebantur feriæ, easdem sacro ritu expiatas, ad pietatem Christianam transferre,
ut majori id esset Diaboli contumeliae, & quibus ipse coli voluerit, Christus, & Sancti
ejus ab omnibus honorarentur; sicuti etiam Idolorum tempa in Ecclesiis Sanctorum
fuerant commutata; quemadmodum & Paulus Apost. superstitionis Aram
Ignoto Deo dicatam Athenis, in veri Dei cultum (quantum licuit eo tempore)
sua prudentia transtulisse legitur in Actis Apost. cap. 17. & latè Baron. in anno
44. ubi Spondan. num. 36. ac etiam idem Baron. in ann. 58. ubi Spondan. num.
28. & 29.

Ac etiam Apostoli, explosis legalibus Ceremoniis, sic illa, quaे præcipua esse vi-
debantur Judæorum festa, Pascha, atque Pentecosten, retinentes nomina celebra-
bant, quaे nova erant, in illis augustiora mysteria, atque eadem ipsa, quaे iisdem
solennitatibus erant olim typicè significata, instituerunt; nimirum Crucis, &

Resurrectionis Domini in Paschate, & Adventum Spiritus sancti in Pentecoste. Haec vero docuisse Apostolum ad Coloss. 2. *Ne quis eos judicaret in parte diei festi, aut neomenia, aut Sabbatorum &c.* complures existimarentur. Et non solum festivitates prædictas, verum & diem Dominicam, sed & Natalitiam Martyrum, ac aliorum Sanctorum, ex Apostolica traditione inductas; latè tradit Baron. in anno 58. ubi Spondanus num. 33. cum multis seqq.

Dies Dominicus. Præterea ex Scriptura taca perspicue habetur; ut in Genes. cap. 2. Deum postquam sex diebus universa condidisset, septimo requieuisse; ac voluisse diem sanctum esse: ut in Exod. cap. 16. *Requies Sabbati sanctificata est Domino,* & in eodem Exod. cap. 35. *Sex diebus facietis opus, septimus dies vobis erit sanctus, Sabbatum,* & *requies Domini:* *Qui fecerit opus, occidetur.* Qui quidem dies fuit ab Apostolis commutatus; ut testatur Concilium Laodicense cap. 19. ne Christiani Judæos imitari videantur; & quoniam in illo Christus è sepulchro resurrexit: Hinc August. epist. 86. ad Casulam inquit: *Præpositus dies Dominicus Sabbato fide Resurrectionis.* & idem epist. 18. ad Januar. *Dies Dominicus non iudeis, sed Christianis resurrectione Domini de-*
Det tempo- claratus est, & ex illo suam festivitatem habere coepit: cui subscriptis Ambros. serm.
re cele- 6. de Pentecoste dicens: Dominica ideo venerabilis est, atq; solennis, quia in ea Sal-
brandi Pa- vator, veluti sol oriens, discensus in infernum tenebris, luce resurrectionis emicuit. Ap-
schatis. pellatur dies Dominicus, ut in eo à terrenis operibus, & mundi illecebris abstinentes, tantum divinis cultibus serviamus, propter spem resurrectionis nostræ in novissimo sæculo, quam habemus ex quo Christus Salvator noster resurrexit tertia die à mortuis; & est primogenitus mortuorum: unde etiam in Dominica die stantes orabant pri
Christiani, quod est signum futuræ resurrectionis. Præterea solennis est hæc dies; quoniam Angeli in ipsa creati sunt: ac etiam in eadem de cœlis super Apostolos Spiritus sanctus descendit: & manna eadem die in eremo primum de cœlo venit; ut refert Isidor. de eccles. offic. lib. 1. cap. 24.

Dies Resurrectionis. Dies verò Dominica Resurrectionis aliorum omnium est celeberrimus, ut propterea Nazianzenus orat. 2. de Paschate dicat: *Festum festorum, & celebritatem cele- bratum, tanto ceteris omnibus majorem, quanto sol syderibus excellit, & alibi vocat diem illum Regem dierum.*

Quare autem anniversarius dies celebrandæ Dominicæ Passionis, & Resurrectionis, non ad eundem redeat anni diem, sicut ipse dies, qua traditur natus ipse Christus; Vide quæ latè tradit D. August. epist. 119. ad Januar. à cap. 1, usque ad cap. 9. & Brunus de ceremoniis lib. 1. cap. 2.

Tempus celebrandi Paschatis à lege destinatum, ut à decima quarta Luna usque ad vigesimam primam Pascha immolandum, & azyma faciendum. Ita nimurum subducta calculi ratione, ut post æquinoctium vernale à quarta decima Luna usque ad vigesimam primam, id est in tertia hebdomada primi mensis, die Dominicæ solennitas Paschæ celebretur. Quem ritum Romana Ecclesia à tempore Apostolorum custodivit, ut in const. Apost. can. 8. *Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Pascha ante Vernum æquinoctium cum Iudaïs celebraverit, deponatur, & Victor,*

in epist.

in epist. ad omnes Ecclesias, inquit: *Ceterum nosse vos volumus, quod Pascha Domini, die Dominica annuis solennitatibus fit celebrandum.* Idem Victor ad Episcopos in Alexandria inquit: *Celebritatem sancti Pascha, die Dominica agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem die celebrari solenniter mandamus: quia non decet ut membra à capite discrepant, nec contraria gerant.* & infra. *A quarta decima Luna primi mensis usque ad vigesimum primum eiusdem mensis diei Pascha celebretur festivitas.* Item Sylvester Papa in Concilio Romano (quod præsente Constantino Imp. intra Thermae Domitianas celebravit) omnibus Episcopis, & Presbyteris præcepit, *Pascha observantiam custodire à Luna decima quarta usque ad vigesimam primam, ita ut Dominicus dies coruscet:* & dixerunt Episcopi: *Placet.* Hunc ritum etiā Asiaticæ, & pleraque aliae orientis Ecclesiæ multo tempore neglexerint, ac cum Romana Ecclesia dissenserint, quarta decima Luna primi mensis, in quemcunque diem incidisset, Pascha celebrantes: quæ sane discordia Apostolorum temporibus cœpisse videtur: & in tantum postea invaluisse, ut nullam pacificationem usque ad tempora Constantini Magni admiserit. Sed & Apostoli ipsi ad componendam hujusmodi discordiam, & reducendum omnes Ecclesias ad verum Romanæ Ecclesiæ cultum, laborasse videntur; neque enim volebant, ut cum Judæis concordarent Ecclesiæ, nec ut alio quam Dominico die ea solentitas, celebraretur; ut hæc, & alia ad idem propositum disputantur ab Epiphanio lib. 2. Hæref. 50. Tandem autem operante Spiritu sancto hæc discordia temporibus Magni Constantini penitus sublata, à Patribus Ecclesiæ consuetudo confirmata est, ut sic membra cum capite concordarent; ut tamen cum Judæorum ritu nihil participet, quia & cum immolatione Paschatis à Christo facta concordet: ut latè refert Brunus de ceremoniis lib. 6. cap. 5. Postea vero cum hujusmodi annua computatio, & eleæcio diei festivitatis Paschalis plurimum negotii, & molestiæ habere videretur: cœperunt Patres de computatione, si non perpetua, tamen ad longum tempus valitura deliberare, & negotium suppeditationis ejus peritis delegare: quod nec errorem, nec difficultatem omnem sustulit, ut ex epistola Leonis Papa ad Marcianum 63. ac etiam de ratione computandi Paschatis scripserunt Eusebius Cæsariensis, & alii multi.

Festivitates prædictas prisci fideles tanta alacritate celebrabant, ut nec quibusvis persecutoribus, nec ipsis etiam carceribus prohiberi possent, quin una simul, quantum loci & temporis opportunitate daretur, sacras synaxes, festosque dies celebrarent. Dionysius Alexandrinus apud Euseb. 7. histor. cap. 10. & 17. Cyrillus epist. 5. cum aliis, quo refert Baron. d. anno 58. ubi Spond. num. 38.

Quin etiam in hujusmodi solennitatibus introductam fuisse laudabilem confuetudinem, ut bene precando festos dies se invicem Christiani salutarent; non præsentes in festis. tantum, sed & absentes per literas, quas festivas nominarent; ut ex pluribus epistolis Theodorei etiam tradit Baron. dicto anno 58. ubi Spondanus dicto num. 38.

De Feriatione diei Dominici, non Christianis solum, sed & Gentilibus legem à Magno Constantino fuisse præscriptam, ut etiam in honore haberent sextam feriam, quoniam eo die Christus crucifixus est: ex Euseb. & Sozomen. tradit Card. Baron. an. 321. num. 6.

*Alacritas
in celebra-
tione.*

Dies

Dies feria   Dies Septimanæ quare *Ferie* dicantur? Sylvester Papa I. refutatis *Judaorum* & *Gentilium* nominibus, cæteros hebdomadæ dies feriarum nomine insignivit, quod soli Deo vacanti, nunquam licet vel militiam, vel negotiationem exercere mundanam; ut in Psalm. 45. *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus.* Item Apost. 2 Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Quem ritum & August. in Psal. 93. servandum docet, eos reprehendens, qui etiam nunc *Gentilium* morem servantes, dies Hebdomadæ non ferias, sed à *Planetis*, *Solis*, *Lunæ*, *Martis*, *Mercurii*, *Jovis*, *Venens*, & *Saturni* appellant. Brünus de *Ceremoniis lib. 6. cap. 6.*

Abusus corrigendi   Denique in celebrandis festivitatibus maximi corrigiendi sunt abusus, qui sicut olim à *Gentilibus* ferè omnes introducti; ita etiam hodie durant: quod iis diebus non solum divinus cultus, & memoria Sanctorum non peraguntur, sed etiam (quod alio tempore fortè per negotia non licet) saltationibus, commensationibus, turpibus, obscenis ludis, & spectaculis, aliisque rebus illicitis, opera datur nec alio tempore magis quam festis diebus omnis luxus & turpitudo exercetur. Hos abusus, veteres quoque *Canones* emendasse testantur: Nam in his solennibus turpia convivia & spectacula ne fiant, sanctum est in *Antisiodorensi Concilio can. II.* *Non licet in vigilia Pascha ante horam secundam noctis vigiliam expedire: quia in illa nocte non licet post mediam noctem bibere, nec in Natali Domini, nec in reliquis solennitatibus.* Ac etiam hujusmodi commensationes evitandas in solennitatibus Sanctorum, D. Hieton. epist. 19. ad Eustoch. inquit. *Valde absurdum est nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scimus Deoplacuisse jejuniis.* Item *Concilium Toletanum tertium can. 23.* *Irreligiosa consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent divina officia attendere, saltationibus turpibus invigilant, cantica non solum mala canentes, sed Religiosorum officiis perstrepen tes.* Hoc etenim ut ab omni Hispania depellatur, *Sacerdotum, & Iudicium cura a Concilio sanlo committitur.* Item *Cabilonese cap. ult.* *Valde omnibus noscitur esse indecorum, quod per Dedicationes Basilikarum, aut festivitates Martyrum ad ipsa solennia confluentes, chorus fæminens turpia quædam, & obscena cantica decantare videntur, dum aut orare debeant, aut Clericos psallentes audire:* *Vnde convenit ut Sacerdotes loci talia à septis Basilikarum, vel porticibus ipsarum, vel etiam ab ipsis atriis vetare debeant; ac arcere; &, si voluntarie noluerint emendare, aut excommunicari debeant, aut disciplina aculeum substinere.*

Fuit & olim abulus; ut spectacula theatrorum aliorumque ludorum de Dominicâ exhiberentur. Ad quem abusum olim Christiani à Gentibus coacti fuerunt, quem & emendati Patres Aphricani Concilii Carthaginæ celebrati, ab Imperatoribus petunt can. 28. *Nec non illud petendum, ut spectacula Theatrorum, cæterorumque ludorum Dominicis, vel ceteris religionis Christianæ diebus celeberrimis amoveantur, maxime quia sancti Pascha octavarum die, populi ad Circummagis quam ad Ecclesiam convenient; & debere transferri devotionis eorum dies, si quando occurrerint; nec oportere etiam quemquam Christianorum cogi ad hac spectacula;* maxime quia in his exercendis, qua contra præcepta Dei sunt, nulla persequitionis necessitas a quoquam adbi-

Emendandum quoque erit, quod hodie in plerisque locis in diebus Deo, & Sanctis solennibus, iudicia agitantur, & nundinæ habentur; & ob id in usum revocandæ leges, tam Ecclesiastice, quam civiles, cap. 3. & ult, de feriis. l. omnes dies C. eod. tit.

Quidam ut abusum in Ecclesia reprehendunt pluralitatem Festivitatum; ut quæ necessitatibus hominum aliquid detrahant, & occasionem ferè hunc ritum contempnendi praestent. Evidem scio ex causa quasdam festivitatis institui, quasdam tolli, quasdam mutari: universales quidem ab universalis Ecclesia: particulates etiam à locorum Episcopis posse. cap. licet. cap. conquestus, de feriis, can. pronunciandum, de consecrat. dist. 3. Verum ejus rei discussio an videlicet, & in quibus expeditat? ad Concilium multa referenda videtur. Nec facile vel audiuntur vel admittuntur emendationes in his ritibus: nisi quæ graviora sunt, ut quæ ad confessionem fidei nostræ, & extirpatiōnem hæresum pertinent, & alia his similia prius corriganter.

Et hæc de plurimis, quæ circa Festivos dies dicenda essent, delibasse sufficiat.

C A P . L X I .

De Cinerum ceremonia.

HÆc Cinerum ceremonia quartæ feriæ in capite jejunii nobis præsignatur in lib. Job. cap. 2. cum tres amici Job venissent, ut visitarent eum, & consolarentur: Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cælum, & sedebunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus &c.

Et in lib. Esther. cap. 14. ut averteret Esther persequitionem Aman. Cumque depositisset illa vestes regias; fletibus & luctu apta indumenta suscepit, & prounguentis varvis cinere, & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis, omnique loca, in quibus letari consueverat, crinum laceratione complevit.

Ad fletum exhortans populum Hierosolymæ Propheta Hieremias cap. 5. inquit: Filia populi mei accingere cibicio, & conspergere cinere, lacrumum unigeniti fac tibi planum amarum, quia repente veniet vassator super te.

Juxta auctoritates prædictas conformis est priscus ritus eorum, qui penitentiam agentes inter cætera cinere conspergebantur; etiam Tertulliani ævo, ut idem refert lib. de penitent. cap. 9. his verbis; Itaque Exomologesis prostrandi, & humiliandi hominis disciplina est, &c. De ipso quoque habitu, atque victu mandat sacco, & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa que peccatis tristi tractatione mutare: ceterum pastum, & potum pura nosse, non ventris scilicet sed anima causa: plerumque vero jejuniis preces atere, ingemisci cere, lacrymari, & magre, dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolvi, & caris Dei adminiculari, omnibus fratribus legationes deprecationis sua injungere. &c. Et hoc idem refert Cyprian. de Lapsis paulo ante finem.

Et S. Ambrosius ostendit, quomodo, quæ peccavit, debeat Deo reconciliati, etiam aspersione cinetis, in tractatu ad virginem lapsam, cap. 8. Deinde lugubris

tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuria prestatuerunt: deflant oculis lachrymae, quem a scutum non simpliciter affixerunt: Pallescant facies, quae quondam viruit impudice: Deniq; totum corpus in iuriis, & jejuniis maceretur, cinere aspersum, & apertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit, &c.

Non paenitentes solum prius temporibus cinere conspergebantur: vetum & sanctis viris is mos etiam servabatur, ut in cinere strati, quo paenitentiae sacrae magis indulgerent, ibi emorerentur, ut ex Annalib. Eccles. auctore Raynaldo anno 1200. num. 19. in fin. tom. 13. & ibidem 1202. num. 29.

Nec hujusmodi publica paenitentia, nisi semel tantum concedebatur, ex D. Augustino ad Macedonianum, epist. 54. relata in can. quamvis, distinet. 50.

Ritus in solenni pœnitentia. Quales autem ceremoniae, seu ritus haberentur in hac solenni paenitentia, que in capite Quadragesimæ imponebatur: refertur ex synodo Agathensi can 6; distinet. 50. his verbis. In capite Quadragesimæ omnes paenitentes, qui publicam suscipiunt, aut suscepereunt paenitentiam, ante fines Ecclesia se representent Episcopo Civitatis sacco induiti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu, & vultu protestantes: Ibi ad eum debent Decani, & Presbyter paenitentium, quieorum conversationem diligenter inspicere debent; & secundum modum culpe paenitentiam per prefatos gradus culpe injungere; Post haec eos in Ecclesiam introducunt, & cum omni Clero septem paenitentiales psalmos in terra prostratus Episcopus cum lacrymis pro eorum absolitione decantet; tunc resurgens ab oratione (juxta quod Canoniz jubent) manus ei imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mitat, deinde suspiriis denuntiet eis, quo sicut Adam projectus est de paradyso; ita & ipsi pro peccatis abiciuntur ab Ecclesia. Post hec jubeat ministris, ut eos extra januas Ecclesia expellant: Clerus vero prosequatur eos cum responsorio; In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c. ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefallam, atque commotam, non parvipendant paenitentiam. In sacra autem Domini Cœna rursus ab eorum Decanis, & Presbyteris Ecclesiae limitibus represententur. Et haec Synodus Agathensis.

Et in hoc advertendum, quod praedicti paenitentes ejecti ab Ecclesia locabantur proximi portæ, ubi dicebatur *Locus fletus*; & inde non egrediebantur, nisi ad audiendum prædicationem una cum Catechumenis, etiam prope eandem portam: & hoc servabatur usque ad diem Cœnæ Domini, quando ipsi absolvebantur, & Ecclesia publicè, & coram populo reconciliabantur. Cum igitur ab Ecclesia justissimis de causis abolita fuerit prædicta publica paenitentia, potissimum quod quedam imprudens mulier, inconsulto Presbytero ad id munus constituto, publicè in Ecclesia hoc ipso prætextu propalavit occulta quedam, & libidinosa incontinentia peccata maximo totius populi scandalo, ut ex Nectario, Joanne Chrysostomo, & Leone Papa vidimus supra in cap. 24. de Paenitentiae sacramento: Quis igitur male actum presumere audebit hunc antiquum Ecclesiarum ritum (quem in præsens nos fideles adhuc servamus) recipiendi cineres in principio Quadragesimalis jejunii per manus Sacerdotis?

doris? cum haec sit nota, & signum exterius interni mœroris, & doloris Deum offendisse, ejusdemque unigenito Filio mortem præbuisse; cuius tunc passio nobis representatur, una cum immenso humanae Redemptionis beneficio.

Præterea quoniam maxima pars hominum neque sponte meminit qualem ornatum capit, id est cordis sui, Deum offendendo perdidit, neque facile possunt corda lapidea scindi, nisi extrinsecus adhibitis adjuvemur instrumentis; Igitur ut nostra nobis calamitas ad memoriam revocetur, & meipius erimus, quia pulvis sumus: idcirco cinere capita nostra aspergimus: Hoc habitu confitentes, quia non Dii, neque de celo sumus, sed homines de terra principium habuimus: & quia per peccatum gloria nostra spoliati, & inter hostes nudi constituti, ornatu gratiae Dei indigemus. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 4. cap. 10.

C A P. LXII.

De prisco, & yario Ritu observatae Quadragesimæ
apud Christianos.

JESUS CHRISTUS per totos 40. dies, & 40. noctes cum jejunasset, ut est ab Evangelistis proditum, Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Fideles omnes ad ejus imitacionem, quantum natura nostra patitur, provocavit Apost. ad Ephes. cap. 5. *Estate ratione & imitatores Dei, sicut filii charissimi.* & 1. Corinth. 11. *Imitatores mei estate sicut & logo Christi:* propterea & nos per totos quadraginta dies piscibus, ut potè cibis parciens, minusque succulentis, ut contenti sumus semel unoquoque die vescimur; ratio ipsa, & usus facile convincit; peculiari siquidem jure jejunium Christi nobis Quadragesimam imitationis gratia peperisse, volunt Patres, ut refert Ambros. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. *Et quia isti jejunandum negant, qua causa Christus jejunaverit, adfruant, nisi ut nobis exemplo esset ejus jejunium?* Et idem serm. 25. *Christus, qui peccatum non habebat, Quadragesimam ejunavit: tu non vis Quadragesimam jejunare, qui peccas?* ille inquam peccatum non habebat, sed pro nostris jejunavit peccatis. Et idem in fin. serm. 23. *Christus Dominus hunc numerum jejunij Quadragesime consecravit, ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum jejunare debere:* Et D. Bernardus serm. 3. de Quadrag. Denique tanto de votis imitandum nobis est Christi jejunans exemplum, quanto certius est, propter nos eum jejunasse, non propter seipsum. Ethoc Quadragesimæ jejunium esse ex institutione Evangelica, & traditione Apostolica, tradit Baron. in ann. 57. ubi Spond. num. 57. Quamvis Thelesphorus Papa decreverit de numero dierum, sive hebdomadarum, Baron. in an. 136. ubi Spondanus num. 1.

Etenim de eadem Quadragesima legem sanctivisse Apostolos, Patres testantur, D. Ambros. serm. 27. *Istud autem preceptum Christi est primum, ut his quadraginta diebus jejunii, orationibus, vigilias, opera commodeamus:* Et idem serm. 34. sic Quadragesimæ jejunium à ceteris fecerit, ut ista voluntaria sint, illud necessarium, ista de arbitrio veniant, illud de lege; ad ista invitamus, ad illud compellimus, & sermonе 36. Hunc quadragenarium jejuniorum numerum non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus consecratum, nec terrena cogitatione inventum, sed coelesti maiestate

p̄ceptum afferit: & hanc observantiam nobis indixisse Dominum. S. Leo serm. 4. de Quadragesima *Divinam institutionem* dixit. Petrus venerabilis epistola 17. lib. 6. inquiens: *Qua enim eis mercedis spes superesse potest, qui non sponte, sed inviū, non voluntarii, sed coacti, sanctis illis diebus a carnibus abstinere videntur?* Quainte vim legis expressissime videtur. D. Basilus orat. in 40. Martyres sic in tormentis orantes. *Preciosum est tempus, quod quadraginta dierum jejunio ornasti, per quod Divina lex in orbem transfrui.*

Prioribus Ecclesiæ saeculis propter magnam retum Christianarum perturbationem variis saevientibus Ethnicis Imperatoribus; an postea ob sensum tepescensem pristinum illum Christianæ pietatis ardorem, inter omnes de quadragesimalis jejuniū modo, & ratione non constituisse, nec parem fuisse observationem, certum est. Sozomenus post alios de hac quaestione lib. 7. cap. 19. sic ait. *Jam illam, qua hinc processit, queque appellatur Quadragesima, in qua populus jejunat: alii in sex dierum septimanis computant, ut Illyrici, qui ad Occidentem sibi sunt, nec non & universa Libya. & Egyptus cum Palestini: alijs in septem, ut Constantopolitanis, & nationes circumstantes usque ad Phœnices: alii sparsim tres in tria sex, aut septem iusta sejunnant: alijs tres Pascha immediatè precedentes continuant: alijs duas, ut Montani sectatores.*

Hæc tanta diversitas non facile tolli potest: etenim in Ecclesia Catholica omnibus saeculis tum apud Græcos, tum apud Latinos, jejuniū Paschale fuit dierum quadraginta, aut feriè trigesita sex: id verò perspicuum est: Primo, quoniam Concilia, & Patres utuntur nomine Quadragesimæ, quod nisi de numero quadragenario, aut prope. Secundo, jejuniū quadragesimæ ad exemplum Christi, Mosis, & Elie, introductum volunt Basilius dicta orat. in 40. Martyres, & alii: quoniam predicti quadragesimæ diebus jejunarunt. Tertio, Ambros. serm. 23. Gregor. homil. 16. dicunt quadragesimam continere quadragesima duos dies, & detractis Dominicis, in quibus non jejunatur, remanent dies jejunii trigesita sex. Quarto, S. Augustinus epist. 119. cap. 17. S. Leo sermone 4. de Quadrag. tradunt jejuniū, quod ante Pascha celebratur, esse quadragesima dierum. Verum quia aliquando apud diversas nationes magna fuit variatio dierum Quadragesimæ, ut referunt Irenæus, Basilus, Ambrosius, Cassianus, Socrates, & alii: satis ac hoc latè responderunt Card. Bellarminus tom. 4. lib. 2. cap. 15. & Joann. Fileſacūs de Quadragesima cap. 2. & 3.

Nos autem ut ritus priscarum Ecclesiarum in observanda Quadragesima investigemus; ab Ecclesia Romana ducendum exordium totius orbis Christiani patente, quam ut Divus Cyprianus Aphricæ Primas nominat, *Radicem, & Matricem Ecclesie Catholicae.* Quadragesima dierum jejuniū perpetuo in Ecclesia Romana, & per eam in reliquis totius Occidentis Ecclesiis observatum esse, certum est: Acquarum aliqui peculiari quadam devotione à Septuagesima, Sexagesima, vel Quinquagesima inchoaverint; nihilominus quadragesima dies sibi tantum jejunandos, nos docet Carolus Magnus in sua epistola ad Alcuinum Praeceptorem, ubi de toti relic distinet: ut qui à Septuagesima ad diem Paschæ novem hebdomadas jejunent, ex singulis si Dominicam, feriam quintam, & Sabbatum subtraxeris, iisque addas la-

crum diem Paschæ, triginta sex in abstinentia dies remanent. Ita qui à Sexagesima octo hebdomadibus ad Pascha jejunium deducunt, si ex unaquaque illarum Dominicam, & quintam feriam subduxeris, quadraginta tantum dies jejunasse videantur. Qui vero à quinquagesima septem hedonadas jejunando numerant, suum hoc pacto quadragenartum numerum demonstrant, quod ex iis octo sublatis Dominicis, quadraginta duo dies supersunt; quinta videlicet feria, & Sabbatum majoris hebdomadæ apud quosdam in refectione habetur. Et hoc sapientissimus Carolus Imperator.

Observandum in hoc vario inchoatæ Quadragesimæ ritu duo proposita fuisse: unum, quadraginta dies, quibus Redemptor noster Christus jejunavit, nos abstinentio, quara fieri potest imitari: Alterum, Decimas dierum hac corporali abstinentia omnipotenti Deo dare: quam posteriorem rationem proferunt Concilium Tolitanum octavum cap. 9. & Isidor. lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 36. Et quamvis quadraginta dierum minimè absolutus numerus videbitur, quæ ramen Quadragesimæ nomen, & Christi imitatio proposita præferunt; sed triginta tantum & sex dies numerabantur.

Hunc scrupulum eximit D. Gregor. Magn. homil. 16. in Evangel. his verbis. *Sed pertrecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur; quasi anni decimas Deo damys: & ut sacer numerus 40. dierum adimplatur, quem Salvator noster suo sacro jejuno consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum 40. dierum tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput jejuni⁹ subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & Sabbatum: Sicuti etiam triginta sex dierum, quibus anni decimæ designantur, jejunium Quadragesimæ nomen habeat, exponit Alcuinus de Divin. offic. cap. 8. dum nominis Septuagesimæ rationem assignat in verbis. Consuetudo est divinarum scripturarum, ut omnis numerus, ex quo quantumlibet decadem trahatur, ut tertius monadus incurrit, non deputetur idem numerus precedenti decadis, sed ei, ad quem tendit. Eo pacto statuendum est, ut cum triginta sex dies trigesimali excedant, ad quadragesimali idcirco pertinere dicantur, & econ nomine debeant censerri.*

Verum de quatuor illis diebus ex quinquagesimæ hebdomada ad quadragesimali additis, qui quadragenarium numerum absolvant, Concilium Agathenæ in Gallia Narbonensi sub Rege Clodovæo, circa annum Christi 506. cap. 9. præcipit, Pœnitentes impositis cinere, & cilicio eorum capitibus, ab Episcopo extra Ecclesiam ejici capite Quadragesimæ: quod non aliud esse videtur, quam ipsa quarta feria, quam *In capite jejuni⁹ vocamus*. Ita Amalarius Fortunatus de Eccles. offic. lib. 1. cap. 7. commemorat in ipsa quarta feria cantores in Ecclesia cantare solitos: *Immunitus habitum cinere, & cilicio; jejunemus, & ploramus ante Dominum, &c.* Et quanquam non ignorem, Dominicam primam quadragesimæ vocari Caput quadragesimæ; ramen hoc ad rationem numeri non jejuni spectare perspicuum est. Præterea illa Vestimentatio in iis, qui pœnitentiam publicam, vel solennem agebant, cum hæc luctum, mœroremque indicarent, ad Dominicam, qui semper à Patribus habitus est dies lætitiae, & quo nullæ unquam indicerentur pœnitentiae,

DE VETER. SACR. CHRIST.

nulla planè ratione referri potest: Et hic ut integer, & absolutus Quadragesimæ di-
rum jejuniis consecratorum numerus habeatur, voluit etiam Micrologus de Ecclesi-
sticis observat. cap. 49. tit. de capite jejuniū.

Dicitur. In Ecclesia Romana, cæterisque totius Occidentis Ecclesiis, Christianos omnes
semper à carnibus abstinuisse in Quadragesima, nulli ignotum est. Telephorus Rom.
Pont. distinct. 4. cap. statuimus, Clericorum vitam à laicorum conversatione discre-
tam esse debere statuens, in jejunio id ipsum apparere voluit, ut illi scilicet septem heb-
domadas à carne, & deliciis jejunarent; non quod, & laici ab ipsis rebus non debeant
abstinere, sed quod omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, à Quinquage-
simæ propositum jejunandi suscipere debeant. Exponit D. Greg. ad Augustinum An-
glorum Episcopum dist. 4. cap. Denique sacerdotes: Christianos veteres severoris
in jejunando disciplinæ adeo observantes extitisse, ut non modo à carnibus se se conti-
nerent; verum etiam ne pisces quidem attingerent: Vinum quoque ita biberent, ut
ebrietatem omnem evitarent: refert etiam Euseb. hist. eccl. lib. 5. cap. 6. Prudentius
etiam, quibus cibis vescerentur in Quadragesima Christiani, hymno 3.

Nos oleris coma, nos filqua,

Fæta leguminem multimodo

Paveris innocuis epulis.

Atque adeo ab iis abstinuerunt, quæ sementinam carnis trahunt originem, à lacte,
caseo, & ovis: Ac eus quidem piscium ita Christiano permittitur, ut hoc ei infinitatis
solatium, non luxuriae pariat incendium, testis est D. Gregor. in dicto cap. Denique:
& Concilium Tolestanum 8. cap. 9 eos indicat alienos à communione sacra die Re-
surrectionis Dominicæ, qui diebus Quadragesimæ eum carnium præsumptient ar-
tentare: Ac etiam in Gallia Maximus Taurinensis horil. 3. de institut. quadragesimæ
idem assertit. Quin, & Burchard. lib. 19. cap. 5. ait: *Comedisti carnes in Quadragesimæ
sifecisti, in ipsis annis circulo ab omni esu carnium abstineas.*

Græci, ex antiqua eorum traditione, ad jejunium diei Sabbati in Quadragesima
non tenentur, excepto uno Sabbato sancto; sed duntaxat ad abstinentiam: Nilolu-
minus ex Bulla Innocentij IV. anno undecimo Pontificatus sui, super ritibus Græ-
corum num. 15. quamvis pro libitu servent morem suum; salubrior tamen, & hone-
stius agerent, si sic toto illo tempore abstinerent; ut ex Annalibus ecclesiast. auctore
Raynaldo tom. 13. anno 1254. num. 8.

*Hora co-
missionis.* Priscis saculis non nisi ad vesperam jejunium solvi consueuisse in Latinis Eccle-
siis, D. Aug. lib. de morib. Eccl. Cathol. ac etiam Prudentius, hymn. 3. sic ait.

Te quoque luce sub occidua

Sumere cum mones horacibum

Nostra, Deus, canet harmonia.

Et sanctus Paulinus cecinit in Natali septimo D. Felicis.

Nostris eum morem, ut jejunare solemus

Ante diem, & sero libatis vespere sacris,

Quisque suas remeare domos: tunc ergo solatis

Cœti-

*Cætibus à templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape cœpimus hymnis
Exultare Deo, & psalmis producere nolemus.*

Concilium Cabilonense, quod ab Ivone, & Gratiano profertur in cap. solet. de confecrat. dist. 1. Non nisi ad vesperam jejuniū solvi posse; additque circumstan-
iam, *Auditis Missarum solennibus, & vespertinis officiis.* Et Microlog. de Ecclesi-
obser. cap. 49. *Est Ecclesiastica consuetudo, ut ad Nonam reficiamur, cum ad Sex-
tam Missam celebramus: ad Vesperam autem, cum ad nonam sacrificamus.* Ut ergo,
& in his diebus usque ad vesperam jejunemus. Et in Ord. Rom. in cap. de vigil. Na-
tiv. Domini habetur. *Hora nona canunt Missam ad S. Mariam; qua expletata
canunt vesperalem synaxin, debinc vadunt ad cibam.*

Potmodum cum pristinus ille jejuniandi ardot refrigericeret, horam nostri antici-
parunt, quam suo tempore nonam fuisse scribit D. Thomas 2. 2. quest. 147. art. 7. &
Panorm. in Rub. de obser. Jejunij. Constat enim Jejunia, præter Quadragesimale,
non nisi hora nona solvi posse, ex Conc. Bracharen. 1. cap. 16. Magunt. 1. cap. 34.

Variis locis in jejuniis poenitentiaz causa indictis, modo vesperam, modò horam
nonam, cibo sumendo assignat Burchard. lib. 6 c. 17. & 19. Ivo part. 10. 15. Nunc
vero meridiem sive sextam horam, quam tamen Nonæ principium nonnulli vocant.
Sylvester in verb. jejuniū num. 12. Nec ante nonam, id est, Nonæ officium; solvi
jejuniū; licet Sexta, id est meridies numeretur. D. Antoninus part. 2. tit. 6. c. 2. f. ult.
& quod in Quadragesima affirment multi non esse cibum capiendum, nisi post ho-
ram nonam expletam, & recitatum officium vespertinum: attamen etiam post ho-
ram nonam, vespertinum tempus incipere dici potest, de qua re Riccard. Mediavillanus
in sentent. dist. 15. q. 3. art ult.

D. Ambrosius in Quadragesima minimè prandendum esse ait serm. 34. & gravi-
tateos reprehendit, qui iam transi ad Ecclesiam veniebant: & Burchard. lib. 19. cap. 5. *confessio
Ecclisi quod quidam facere solent, post prandium vadunt ad Missam, & ipsi saturi,
& vinolenti a Sacerdote pro populo offerente, signum pacis accipere presumunt, si feci-
stis dies in pane & aqua penitentes. & D. Augustinus serm. 62. de tempor. ait: Exce-
ptis diebus Dominicis, nullus prandere presumat, nisi ille, quem jejunare infirmitas
non permittit.*

Sed quoniam imbecillitate factum est, ut ad meridiem solvamus jejuniū: mo-
do ad cuiusque regionis consuetudinem recurrentum est. D. Hieron. epistola 28. ad
Lucinum, ubi de modo jejuniandi agens ait: *Vnaqueque provincia abundet in suo
senso, & præcepta majorum leges Apostolicas arbitretur.* Sicut etiam Ambrolius
epist. 112. ad Monicam püissimam feminam, respondit jejuniū observandum secun-
dam consuetudinem Ecclesiarum, ubi esse contingeret; refert etiam Baron. in ann.
384. ubi Spondanus num. 6. Præterea, Ecclesia non vetat simpliciter id, quod non
sumitur præcipue ad nutritionem, sicuti electuaria, & confectiones aromaticæ, que
licet nutriant aliquantum, tamen præcipue sumuntur, ut concoctiones juvent. D.
Thomas 2. 2. q. 147. art. 6.

Colla-

*Collatio-
nis vox.*

Collationis vox comedunt uincula scrotinæ accommodata, à Monachis **vocabulum** desumptum potest videri. D. Bened. in Reg. cap. 42. ait: *Si jeunii dies fuerint, de die vespera parvo intervallo mox accedunt fratres ad collationem, omnibus in unius currentibus per hanc mortationis; quanamirum absoluta, Completorum recitur.*

Et idem ex Concilio Cabilonensi apud Iwonem pat. 7. cap. 95. Ac fortassis post lectas illas collationes, & vitas Patrum, modico cibo & potu unusquisque imbecillit: prospiciebat, & in Concilio Nannetensi cap. 13. Quando Presbyteri simul concurrunt, post peractum divinum mysterium, ad necessariam collationem, non quasi plenam refactionem: ut habetur cap. quando dist. 44. & in Concilio Laodiceno, cap. 55. habetur. *Quod non oportet sacros, & Clericos ex collatione convivia per-
gere, sed neque laicos.*

*Feria
quarta
cinerum.*

Hac die Capitum cinere aspergendorum morem à ritu veteri Pœnitentium, quibus ipso die, & hoc jejuniū introitu, satisfactions pro admissis flagitiis injungebantur, manasse deprehenditur, ut in can. 9. Concilio Agathensis, de quo Gratianus dicit. scilicet. cap. in capite, [ut nos etiam diximus supra in præcedenti capitulo] Neque hac de tantum depravati homines ad bonam frugem vocabantur, verum & fidèles, quorum à vitiis omnibus, non plane sinceras mentes esse constat: unde Alcuinus de div. offic. cap. 13. *In primis premonere debent sacerdotes omnes Christianos ex sancti scripturarum testimonio, quatenus in capite jejuniū ad veram confessionem, veraque pœnitentiam festinantiū accedant.* Porò fideles omnes hoc Quadragesima in uocantur accipere solites, Concilium Toletanum 4. cap. 10. iis verbis: *Tunc enim opus est flebis, & ejusno infistere, corpus cilicio & cinere induere, animum re-
rroribus dejicere, gaudium in tristiam vertere, quousque veniat tempus Resurrec-
tione Christi: & Quadragesima durante, tanquam in publico luctu, interdictebamur
sponsalia, & qualibet etiam natalitia Martyrum celebrare, Concil. Laodiceno capo.
51. & seq. ut in decret. 33. quæst. 4. can. non oportet.*

Sabbatum

Sabbatum quod antecedit Dominicam Palmarum, inquit Alcuinus de dom. palmarū. offic. cap. 14. In Sacramentario D. Gregorii hunc titulum præfessit: *Sabbatum vacat: Dominus Papa eleemosynam dat.* Rationem idem assignat; cum recte Evangelium hac die Mariae, quæ accepit libram unguenti, & unxit pedes Iesu. *Ubi Apostolicus vir, inquit Alcuinus, in memoriam devotissima mulieris, membrum Christi hodie facit, quod ipsa fecit Capiti;* & ideo à statione publica vacat, non rarer à celebratione Missæ. Rescripsit hæc omnia Amalar, lib. i. de Eccles. offic. cap. 9. & Kuper. Abb. de divin. offic. lib. 5. cap. 6.

*De Domini-
nico Qua-
dragesi-
na.*

Maxime observandum diſcrimen Latinorum, & Græcorum, quo Latini Dominicus diebus non tantum, sed etiam ut reliquias feriis, quibus jejunatur, sacrum Nisi sacrificium peragunt; Græci solis Dominicis, & Sabbatis, quibus minimè jejunantur. Liturgiam celebrant; aliis diebus jejuniorum nunquam consecrant; sed Præsanctifi- catis, seu ante aea consecratis utuntur, & Præsanctificatorum Sacrificium vocant. Ex decreto apud Græcos Concilio Laodiceno cap. 49. alias 51. quo cæetur; *Nisi panem quis in Quadragesima offerat ad sacrificandum, nisi Sabbaro, & Domini-*

ut apud Gratianum 33. quæst. 4. cap. non licet: idem refertur in Synodo Trullensi can. 52. & rem perspicuam faciet Balsamonis interpretatio, ibi: *Statutum est, ut jejuniorum dies luctus, & compunctionis dies sunt ad sua uniuscuiusque expienda peccata; Deo autem sacrificium offerre, est festum celebrare: festus autem dies nibile est aliud, quam gaudium. Quomodo ergo potest quis simul, & morere, & letitia diffundi? & ideo statuerunt Patres, non fieri sacrificium tota Quadragesima, præterquam Sabbato, & die Dominico, & die Annunciationis: In his enim festum agere, non defere, non jejunare, vel genu flectere jussi sumus. Præsanctificatorum autem ministerium, incruentum sacrificium non dicimus, sed oblationem prius oblati, & perfecti sacrificij, sacrique mysterij. Patres festum Annunciationis in decimum septimum Decembribus rejiciendum statuerunt; meminat Micrologus cap. 48. & Rodulphus Tungreensis de ecclesiast. oblev. propos. 16.*

Alcuinus lib. de divin. offic. cap. 15. hæc omnia nomina primus colligit. Prima *Dominica dominatio est: Dominica Palmarum, seu in Palmis: Dominica in Ramis olivarum: palmarum dies Palmorum: Festum Evangelismi Ramorum: Dominica gestationis Ramorum, seu Ralmarum.* Ista etiam Dominica; *Pascha Peterium, seu Competentium nuncupatur, quia hac die, teste Alcuino, Symbolum Competentibus tradebatur, propter vicinam Dominicæ Paschæ solennitatem.* Hæc sumpsit Alcuinus ex Isidoro lib. 6. Origin. qui addit hæc propterea fieri, ut ipsi Competentes, qui jam ad Deicratiam perciendam festinarent, fidem quam confiterentur, agnoscerent: sunt autem Competentes Catechumeni secundi gradus, ut memorat Isidor. lib. de eccl. offic. c. 21. sic dicti, quod Gratiam Christi peterent; D. Augustin. lib. de fid. & oper. in sermone ad Competentes: Qui Baptismum peterent, & ad illud percipiendum sua nomina jam darent: quod non quibusvis Catechumenis licebat. *Dominica capita lavantium, seu Capitularium, ut habet Isidor. lib. 6.* Origin. Festus hic dies vocatur, quia tunc mox est lavandi capita infantium, qui ungendi sunt Sabbato sancto: Addit Alcuinus, ne observatione Quadragesimæ fôrdidati adunctionem accederent. Dicitur etiam: *Dominica Osanna, propter letam illam acclamationem, que in Evangelio hujus diei memoratur. Dominica indulgentia nominatur à Divo Hieron. in Lectionario, & ordine Romano, & id attributum videtur, quod Reis & Nocentibus tunc venia daretur, & carcere libertarentur: sic etiam Divus Ambrosius epistola 43. ad Marcellinam sororem: Sanctis diebus hebdomadis ultima, quibus soluebant debitorum, Lazaris vincula, fridunt casena.* Hujusmodi Reorum dimissiones & liberations vestigium etiam tunc aliquibus in locis superest (ut ego vidi Lutetiae Parisiorum) Episcopus una cum Clero, & solenni Processione Reum unum carcere solvit; & solitan ex ritu Judaico, quanquam feliciori significacione, liberations scilicet spiritualis nostræ à Christo; Judæi veteri instituto solebant in memoria liberationis suæ ex servitute Aegyptiaca unum ex iis, qui vinci dicebantur in carcere, liberare ad diem Paschæ, ut Beda & Liranus in c. 27. Matth. ibi; *Per diem autem solennem &c.* Haym. ibidem Glossa ordin. in cap. 18. Joann.

Judei quanquam in Romanorum potestatem venissent, nihilominus hac die sibi servari consuetudinem impetrarunt, ut colligere licet ex Matth. Luc. & Joan.

*De Hebdomada maria hom. 30. in Gen. quæ appellatio Latinis est familiaris: quam denominationem sic exponit Alcuinus de divin. offic. cap. 15, quia in ea maxima est adhibenda parsimonia; sive, quod majus officium recolitur in ea. Theoph. Alexand. ep. 2. est hebdomada Dominicæ Passionis; in Concilio Laodiceno cap. 46. Græci nominant singulariter **Hebdomadam** sine aliquo adjuncto, Gratian. de consecrat. dist. 4. cap. Baptizandos.*

Feria quinta hujus hebdomadæ, etiam nunc funimus Pontifex, & Episcopi, absolvendi, & reconciliandi populi Christiani ceremoniam obseruant: quæ res à præfco pœnitentium hoc die reconciliandorum ritu traxit originem: cuius veteris instituti meminit Innocentius I. Rom. Pontif. epist. ad Decennium Episcopum Eugubinum cap. 7. iis verbis. *De penitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis sive ex levioribus pœnitentiâ gerunt: si nulla intervenit agritudo, quin sa feria ante Pascha ei remittendum Romana Ecclesia consuetudo demonstrat.* citat Butchard.lib 18.cap.18. B. Eligius Episcopus Boviодunensis homil 4. in Cœna Domini, dum exponit ceremoniam illam ablutionis pedum, quæ fit ipsa quinta feria; mystico & sacratori sensu ad reconciliationem pœnitentium, quæ tunc fieri consueverat, reponit: & Albinus cap.17. *Lavatio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum,* & in Synodo Cabilonensi 2. sub Carolo Magno cap. 47. habetur iis verbis: *Cum pœnitentes eadæ die Cœna Domini ad percipienda corporis, & sanguinis Dominicæ sacramenta, se reconciliant.* Hujus autem reconciliationis forma facis dilucide, hec non integre, delictipta est lib. 7. capitulorum cap. 147. *Omnes publicè pœnitentes quinque feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad civitatem in cincre, & cilicio in praesentia Episcopi prostrato vultu convenient, & ibi ab Episcopo canonice, & ordinabiliter sunt in Sacramentario, & in Romano ordine continetur, reconciliantur, atque disindicentur, consolenturque, & predicentur, quid deinceps agere, quidve vitare debeant; instruuntur, atque insuper divinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur.*

Quod autem hac die competenter pœnitentes Ecclesia restituuntur: & quare? Vide Rupertum Abbatem de divin. offic. lib. 5. cap. 19. Feria quinta in Cœna Domini, quoniam partim lœtarum, partim tristium variatur commemoratione rerum, & secundum utriusque habitus, lœtia scilicet, & tristitia distantiam, regularium quoque officiorum, & Missæ diversas & penè contrarias continet qualitates. Hoe procedit, cum dicta feria quinta, qua sumus regenerati, sacramenta unius ejusdemque salutis partim nos deprimit in tristitiam, partim levant in gaudium: ut pro una salute edita valde diverso cultu, vel habitu celebrentur mysteria. Rupert. Abbas de divin. off. lib. 5. cap. 14. Solennis fit Missa ejusdem diei, quia tunc primum officio sui sacerdotii sanctus est Christus, finem imponens Sacerdotio veteri: & post esum Agni typicis ipsum, qui est verus Agnus, Deo Patri suis offerens manibus, ut inquit Apost. Hebr. 9. *Non per sanguinem hincorum aut vitiorum, sed per proprium sanguinem intravit semel*

semel in sancta, eterna redēmptione inventa. Ideo quisque Pontifex quidquid sui est officii, debet hac die de integro perficere; itaque p̄c̄nitentes Ecclesiæ restituit, oleum benedicit, Chrisma conficit, quo signati testimonium accipientes Spiritus sancti, dicimus Deo: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Rupert, Abb. d. lib. 5. cap. 15. & quare hac ipsa die Chrisma consecretur? Vide Rupert, Abb. d. lib. 5. cap. 17. Similiter qualiter hodie fiat Lotio pedum, & maximè à Prælatis? idem Rupert. d. lib. 5. cap. 20. & seq. Nudantur etiam in altaria; quia Christus vestimentis fuit eo tempore spoliatus. Durantes de Ritibus eccles. lib. 1. cap. 15. num. 9.

Fuit in Aphrica priscus mos, licet antiquatus, celebrandæ sacræ Liturgiæ post Cœnam ipsa feria quinta, ut in Concilio Carthaginensi 3. cap. 29. ibi. *Ut sacramenta altaris non nisi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur.* Ut nos etiam diximus supra in cap. 9. de antiq. Missæ ritibus.

De die Parasceve queritur, quare Missarum solenniis vacet, cum Passio Domini nica, quæ hac die celebrata est, sacrificii principium, nostræque salutis summa sit? Si De Para-
enim Martyris cuiuslibet annua dies, qua per passionem mortis ad immortalitatis glo-
riam transmigravit, festivis honoratur gaudiis; quia ut in Ps. 115. *Pretiosainconfertu-*
Domini mors Sanctorum ejus: Cur dies hæc solennium gaudiorum orbata est instru-
mentis? quia Redemptor noster paradisum aperuit; ut etiam dixit Latroni. Præterea
Apostol. Galat. 6, inquit: *Gloriari oportet in Cruce Domini nostri Iesu Christi,* & in
gratia tanti pretii pro nostra redēmptione gaudiis exultare. Sed respondeatur, quod
aliqua sint, quæ gloriam hanc, & exultationem nostram nimirum obnubilent: nempe,
quod charitas sanctissimæ Trinitatis Deum, & hominem morti nihil debentem,
morti addixit, ut inquit Apost. *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus*
tradidit illum: ut merito condolere debeamus, quod tanto Domino tormentorum,
& mortis causa fuimus: siquidem non gaudere, ingratitudinis: non dolere, crudelitatis est.
Ac etiam hac die gaudere Judæis relinquimus, & nos contristamur. Rupert.
Abb. de divin. offic. lib. 6. cap. 2.

Utriusque diei Parasceves, & Sabbati rigidum jejunium sic præscripserant Apo-
stolice constitutiones lib. 5. apud Anastasium Nicenum, & in vulgaribus constitutio-
nibus lib. 5. cap. 17. & 81. his verbis; *Reliquis diebus ante sextam feriam edite hora nona*
aut vespere, aut pro ratione virium, ut quis potest; *Sabbato autem usque ad galli*
cantum jejunium producite. Veteres Christiani tantam in his diebus adhibuerunt
abstinentiam, ut hoc prolixiori jejunio, & aliquid specialius agerent, & dolorem, qui in
cordibus discipulorum Christi fuerat illo die, plenius indicarent. D. Augustinus epist.
86. ad Casulanum: *Equidem licet Graci, & omnes Orientales Sabbatis nunquam je-*
junarent; unum tamen Sabbatum magnum Paschatis semper exceperunt. Divus
Ignatius ad finem epist. ad Philippienses, & habetur in can. 90. Concilii Trullani, ubi
Balsamon inquit: *Magni Sabbati jejunium aliis Christi passionis, seu hebdomadæ*
sanctæ diebus longè præstantius est, propter Christi sepulturam; & propterea religiosiores
toto Sabbato usq; ad horam sextam noctis in Ecclesiis assident, & illa hora sexta divinis
sacramentis communicantes panem, & aquam gustant, fortasse autem, & modicū vini.

Trium noctium Vigiliae, quæ in Hebdomada majore in usitato ordine decantantur, & in tenebris consumantur: denotant exequias triduanæ mortis Domini. Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 5. cap. 24. Candelæ ibidem extinguntur, quoniam mortuo Domino tenebrae factæ sunt super universam terram: ac etiam significat excæcationem Judæorum, qui Christum occiderunt. Rupert. Abb. ubi supra cap. 26. Reetè hac nocte Sabbati celebratur Baptismi Sacramentum, quo constanter adversus victimi diaboli potestatem eunt Sacerdotes nostri, tanquam legati victoriosi Regis Christi, titulosq; victoriae proferentes, victimi ab renunciationem, victorisque ab hominibus exigunt professionem; ut per Baptismum cum Christo injustæ morti addicto morientes ultra mori non debeamus; quoniam nos duplam, scilicet animæ & corporis, mortem debentes, Baptismi subimus remedium. Nunc ego spiritus presentem accepimus in Baptismo justificationem, futuræ vero immutationis spem: nam vita & justificationis spiritus, quo in Baptismo reviviscimus, causa efficiens erit in Resurrectione ut immutemur, i.e. e. impassibiles simus; Rupert. Abb. de divin. offic. lib. 6. cap. 33. & seq.

*De die
Pascha.*

Paschale festum apud Græcos dicitur quodlibet festum in honorem Salvatoris institutum. Pascha etiam vocatur ipsa Quadragesima. Timotheus Patriarcha Alexandrin. interrog. 8. quod hæc digna sit ad Paschæ festivitatēm preparatio, ut eleganter D. Chrysoſt. homil. de jejuniō primæ Paschæ.

Paschæ diem vocant Apostoli *Primam Domnicam; Primum Pascha*, ad discrimen ceterarum festivitatū, quibus Paschæ nomen Græci attribuebant. Dicitur Pascha *Dies Regalis*, ex D. Ignatio: *Omnium dierum supremum: Magna Dominica: Magnum Paschatis Dominicum*. Ut latè Filescus de Quadragesima cap. 16.

Solennis Paschæ festivitas, quo die celebranda esset in Occidentis partibus, ab Ecclesia Romana discebat, quæ in Aretalensi Concilio I. cap. 1. *De observatione Pascha Domini, ut uno die & tempore per omnem orbem obseretur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas*. Forte de tollenda illa celebrandi Paschatis varietate hic agebatur, quæ satis pertinaciter apud Orientis, & Occidentis populos retinebatur; unde tempestate contentionis serenitas charitatis obnubilabatur, quæ tandem Concil. Niceno I. sublata est, ut etiam supra dixi.

Die vero Epiphaniorum denunciabatur festivitas Paschæ, quæ esset proxima; ita Cassianus in Collationibus, & in Galliis Coheilium Aurelianense 4. cap. 1. sic meminit: *Pascha festivitas anni singularis ab Episcopo Epiphaniorum die in Ecclesia denuncietur; Ut etiam in Concilio Toletan. 4. cap. 4.*

Sanctum Pascha cum tota hebdomada feriandum indicit Concilium Lugdunense cap. 4. ut refertur de Consecrat. distinct. 3. cap. pronunciandum: At vero hebdomadæ Paschæ dies priores majori in veneratione habitos, quam sequentes, habetur in Concilio Maguntin. 36.

Ecclesia olim annum incepit à die Paschæ. Cujacius titulo de Feriis ad cap. 1. & 2. decret. Scaliger lib. de Emendat. tempor. cap. de diebus. Etenim duplē fuisse annum, naturalem à Calendis Januarii; alterum, Ecclesiasticum à die solenni Paschæ: Non aliter quam apud Hebreos, quibus annus erat Ecclesiasticus, idemque

Civ.

Civilis, qui mense Martii inchoabatur, quo Pascha celebrabatur, Exod. cap. 12. Alter annus Naturalis, cuius exordium à mense Septembbris ducitur, Ezechiel. cap. 40.

CAP. LXIII.

De Vigiliis, & aliis Ecclesiæ Jejuniis:

Ac etiam

De Operibus Supererogationis.

Audantur & commendantur à priscis Patribus Jejunium & Abstinentia, ex quibus inter cetera præconia illud maximè effert S. Chrysostomus, homil. in Genes. Abstinenceum & jejunantium animas, quasi pennas producere, ut in sublime ferantur, summa contemplari queant.

Tantaque religione prisci Christiani jejunia sectati sunt, ut de illis referat Tertullianus: *Nos jejuniis aridis & omni continentia expressi, ab omni vita frugē dilati, in sacco & cinere vobis utantes, invisa cælum tundimus, Deum tangimus.* Et Lucianus in Philop. licet impius Apostata, inquit, sic solitos fuisse servare jejunium. *Ut decem soles sine cibo transfigerent.* Et S. Augustinus de Morib. Eccles. inquit: *Roma jejunia prorsus incredibiliter multos exercere didicí, non quossidè semel sub noctem reficiendo corpus;* quod est usquequaque usitatisimum; *sed continunt triduum, vel amplius sine cibo,* & postea ducere, neque hoc in viris tantum; *sed etiam infaminis.* Quippe quia numquam melius superni Judicis ira placatur, quam cum ex mandato ipsius carnalia in nobis desideria jejunio extinguntur.

Nec à cibis tantum, sed etiam à voluptatibus, pii Fideles jejunabant. Et ne plurimos congeram: Petrus Damianus epist. ad Agnetem Augustam scribit: *Jejunium Reginatum multiplex est; nos enim aliquando jejunamus à cibis, sed tu jejunas à purpura, jejunas à Coronis, atque à quotquot magnificis imperiali gloria pompis.* & subdit: *His enim abstinere non immerito jejunium nuncupatur, quibus utique mens, sanguinis carnalis delectabiliter pascitur.*

Quo vero ad particularia Ecclesiæ jejunia, præter illud quadragesimale (de quo in cap. præcedenti) ex Apostolica traditione, Hieronymus ad Marcellam his verbis, *Nos unam Quadragesimam secundum traditionem apostolicam toto anno tempore nostri congruo jejunamus.* Et S. Leo de eodem jejuno tert. 9. de quadrages. inquit. *Merito à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti majora sunt ordinatae jejunia; ut per commune consortium Crucis Christi, etiam nos aliquid in eo, quod propter nos egit, ageremus.*

Extant etiam Jejunia, quæ respiciunt vigiliæ dierum festorum, ex quibus facile est agnoscere priscam Ecclesiæ praxin, cœptam jam ab Apostolorum temporibus. Et præter deducta in antecedenti capitulo: constat hoc etiam ex Menologiis Græcorum, Martyrologiis Romanis, sicut ex homiliis sanctorum Patrum in vigiliis Sanctorum; utpote D. Augustinus habet sermonem in vigilia S. Joannis Baptiste, ac etiam in vigilia SS. Petri, & Pauli, S. Bernardus habet sermonem in vigilia Nativitatis Domini, in vigilia SS. Petri, & Pauli, in vigilia S. Andreae &c. Nuncupabantur

De vigiliis.

Vigiliae, quoniam Fideles pertransibant noctes, quæ præcedebant solennibus festis, vigilantes in orationibus, hymnis, spirituali lectione, & aliis officiis una cum jejunio. Nec non appellabantur *Lucernaria preces, seu gratiarum actiones*; ut per Basiliū, Epiphaniū, Cassianū, & alios relatos à Baron. in ann. 51. ubi Spondanus num. 20. Et hujusmodi sanctæ congregations fiebant in Ecclesiis, Oratoriis, & Monumentis sacris, quæ illi appellabant *Limina, Memorias, Oratoria*.

In quem modum perseveravit diutius ille usus, ut non Clerici tantum, sed & populus simul in Ecclesia laudes Deo canerent: tamen id mutatum videtur, quod laici per difficile se continerent in officio; ut non voce rhythnum, & in statu corporis decorum satis decentem servarent; prout queritur pluribus, cum populum de ea re objurgat, Joannes Chrysost. homil. 1. in Isai. Ac etiam de antiquissimo hujusmodi usu in Ecclesia sacrarum Vigiliarum: & hunc etiam temporibus Ambrosii, & Augustini auctorū non sublatum, ut aliqui dixerunt, tradit Baron. in dicto ann. 51. ubi Spod. num. 20.

De quatuor temporibus. Quo ad jejuniū, quod dicitur *Quatuor tempora*: satis patet, Judæos quatuor præcipua habuisse jejunia, nempe, Quarti, Quinti, Septimi, & Decimi mensis. Zacharias cap. 19. *Jejunium Quarti, & jejunium Quinti, & jejunium Septimi, & jejunium Decimi erit domini Iuda in gaudium, latitiam, & in solennitates præclaras.*

jejunium Quarti habebatur in memoriam fractarum tabularum. Exod. cap. 32. vers. 19. *Iratusque valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.*

jejunium Quinti: quoniam in Templum, & Urbs Hierusalem fuerant combusta primum à Chaldæis, ut in lib. 4. Reg. cap. 25. vers. 9. & 10. postea diruta etiam eadem à Romanis. Ac etiam, quoniam eodem tempore annunciatum fuit Moysi, quod ex his, qui secum Ægypto fuerant egressi, terram promissam nemo ingrederetur præter Josue & Caleb, ut legitur in Num. cap. 14. vers. 23. & 24.

jejunium Septimi: quoniam tunc Godolias, & qui cum eo erant Judæi, & Chaldaei, fuerunt occisi in Maspera, ut in 4. Reg. cap. 15. vers. 25. & Hierem. cap. 41. vers. 2.

jejunium Decimi: quoniam Rex Babylonis congregabat tunc vires suas, ut aggredieretur Hierosolymam: Et de hoc jejuno loquitur D. Lucas in Act. Apost. cap. 17. vers. 9. *Cum jam non esset tut a navigatio, eo quod jejunium jam præterisset: nempè, quod hyenis jam in Decembri augebat.*

Hinc est, quod prædicto Judeorum ordini conformis quoque sit ritus Catholicæ Ecclesiæ; & propterea indicitur jejunium Quatuor anni temporibus, videlicet, in Huncime, Vere, Æstate, & Autumno; ut annus in omnibus suis partibus Deo consecretur, a quo æternam speramus nos felicitatem consequituros. S. Athanasius in Apolog de fuga sua, meminit jejunii Pentecostes, quod unum est de prædictis. & S. Leo serm. de sancto jejunio septimi mensissim inquit. *Cui medicina, Dilectissimi, cum omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum; quod & Apostolicis, & legalibus institutis videmus electum; ut sicut in aliis anni diebus, ita in mense Septimo spiritualibus nos purificationibus emundemus, & infra. Ideo enim ipsa continentia observantia, quatuor est assignata temporibus, ut in idipsum totus anni redeunte decursu cognoscemus nos inde sinenter purificationibus indigere, & idem S. Leo serm. 8. in Jejunio men-*

mensis decimi: *Hujus observantia utilitas, Dilectissimi, in Ecclesiasticis precipue est confititura jejuniis, qua ex doctrina Spiritus sancti, ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentia omnibus sit adscripta temporibus.* Et de hoc eodem jejuniū Quatuor temporum in Ecclesia antiquissimo, refert etiam Card. Baron. ad ann. 57. ubi Spond. num. 62.

Præter Jejunia, Abstinentiam quoq; servabant prisci Fideles, de qua Paulus ad Romanos scribens cap. 4. inquit: *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum: modo tamen abstinentia referatur in Deum; juxta id quod paulò ante dixerat. Quis manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo.*

De Petro Apostolo Gregor. Nazianz. orat. de Amos Propheta ait, ipsum lupi-
nis minuto alle venientibus famam pellere consueuisse. De Jacobo fratre Domini,
nec carnes unquam in cibum, nec vinum in potum adhibere solitum fuisse. Aegesippus
apud Euseb. Nissenum lib. 2. cap. 22. De Matthæo etiam hæc eadem Clemens
Alexandr. in Pædag. lib. 2. his verbis. *Mariæ apostolus seminibus, bacis, &
oleribus absque carnibus utebatur.*

Quo vero ad Abstinentiam in die Veneris cuiuslibet hebdomadæ: potro cum hæc
sit in memoriam passionis Filii Dei, nec non immensi beneficij Redemptionis nostræ,
non est in hoc multum inquirendum: & habebatur jejuniū hac die Veneris totius
anni, præter illum, qui incurrit in die Natalis Domini: Epiphan. in compend. Restat
solum agnoscere antiquum Ecclesiæ ritum circa dies Mercurii, & Sabbati: etenim
die Mercurii habitum fuit Concilium de occidendo Christo, qui vitam nobis contulit:
& die Sabbati jejunatur in memoriam sepulturæ, descensus ad Inferos, ac propter
merorem, & dolorem sanctissimæ Matris, ut propterea Epiphan. in sua compendia-
ria doctrina inquietat. *Quarto vero, & pro Sabato jejunium statutum est, usque ad
horam nonam: nempe, ut die Mercurii, & Sabbati usque ad horam nonam protra-
hatur jejunium: & Tertull. de jejunis advers. Psychiens. cap. 14. Cur stationibus
Quartam & Sextam Sabbati dicamus, & jejunis Parasceven?*

S. Hieron. interrogatus an expediret Sabbatho jejunare & recipere Eucharistiam
quotidie? respondet in epistola 28. ad Lucinium, respiciendam loci consuetudinem.
*De Sabato quod queris, utrum jejunandum sit: Et de Eucharistia, an accipienda
quotidie, quod Romana Ecclesia, & Hispania observare prohibentur, &c. Illud te
breviter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiantur,
ita observandas, ut à majoribus tradita sunt; nec aliorum consuetudinem, aliorum
contrario more subverti; atque utinam omni tempore jejunare possemus.*

Ac etiam cum in Aphrica, Oriente, ut quoque Romæ, consuetum esset Sabbatho
jejunare, non solum in abstinentiam qualitatis ciborum, verum & in quantitate eo-
rundem: & cum Monica D. Augustini mater Mediolantum pervenisset, ac eadem
timiceret ibidem infringere jejuniū die Sabbati, quod Romæ viderat observari: De-
hoc scribens Divus Augustinus Januario epistol. 118, inquit: *Cum Romam venio,
jejuno Sabbatho; cum hic sum, non jejuno: Sic etiam tu, ad quam foris Ecclesiastis
veneris, ejus morem serua; si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi: hoc
enarr*

DE VETER. SACR. CHRIST.

cum matre renunciassem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habuit tanquam eam coelesti oraculo suscepimus. Et de hoc jejunio Quartæ, Sextæ Feriæ, & Sabbati refert Baronius ad annum 57. ubi Spond. num. 59. & 60. & quoties in Dominicum diem privilegium incideret: præcepit Innoc. III. Sabbato jejunandum, ut ex Annalib. Ecclesiast. Raynaldi tom. 13. an. 1204. n. 68.

Successu temporis cum diminueretur devotio una cum sæculorum revolutione, opportunum fuit visum Ecclesiæ, indulgendo hominum infirmitati, commutare jejunium in abstinentiam, & quod in quarta feria, nempe die Mercurii, servabatur, immutare in Sabbati observantiam.

Præterea permisit Innocentius IV. ut Græci in diebus Sabbati Quadragesimæ, præter Sabbathum sanctum non jejunent, ut ex Annalibus Ecclesiasticis Raynaldi tom. 13. anno 1248. num. 49. Sola autem Dominica dies à Jejunio exempta est, idq; religionis causa: quia cum diem sine luctu celebrari convenit, nimurum Dominica Resurrectioni consecratum: Quod & Apostoli sanxerunt, quorum constitutio inter cætera illud quoque habet: *Qui affligit animam suam in Dominica, male istus est Deo,* testis Epiphanius lib. 3. tom. 1. contra Hæreses. Olim etiam ad vitandum scandalum, in Dominica non jejunabant Catholicæ, ne scilicet Manichæorum hæresin, & ritum amplecti viderentur, qui suis auditoribus ad jejunandum istum, tanquam legitimum diem constituerunt. Quapropter contra Manichæos in Canonibus Græcarum Synodorum constitutum reperitur can. 57. *Si quis Presbyter publica penitentia ab Sacerdote accepta, ut aliqua necessitate die Dominica pro quadam religione jejunaverit, sicut Manichæi, anabema sit.* & in Decretis Melchiadis Papæ; *Jejunium Dominice diei & quinta feria nemo celebrare debet &c.*

Qualiter prohibita carnes? Impugnat distincio ciborum per Hæreticos, cum Deus in legè scripta non respuat alias carnes, quam de quibus in Levit. cap. 11. vers. 2. 3. & 4. *Hæc sunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animalibus terra:* Omne quod habet divisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis: quicquid autem ruminat quidem, & habet ungulam sed non dividit eam, sicut & Camelus, & cetera, non comedetis illud, & infra. Omne quod haber pinnulas, & squamas tam in mari, quam in fluminibus & stagnis, comedetis, &c. Similiter in Act. Apost. cap. 10. dictum est Petro per visum Occide, & manduca omnia quadrupedia, serpentia terra & volatilia cœli: & alia similia loca iudei Hæretici adducunt, quæ contra Catholicum abstinentiæ ritum non loquuntur.

Quoniam non solum Jejunium, verùm & Abstinentia, & Distinctio ciborum sunt maximè Deo grata; nec ulla in his est superstítio, cum ab Ecclesiâ ordinata hæc fuerint: nec de potestate illius atmigendum, ut valeat ipsa hæc decernere ad præceptum in conscientia, ut nos supra diximus. Hinc D. Hieron. contra Jovinianum lib. 1. cap. 10. qui ciborum distinctionem reprehendebat, & objiciens permissionem à Deo homini factam post diluvium circa comedionem carnium, sic inquit *Quod autem nobis objicit, in secunda Des benedictione comedendarum carnium, licentiam datam, que in prima concessa non fuerat: Sciat quomodo repudium juxta eoqueum Salvatoris ab initio non abatur; sed propter auritam cordis nostri per Moysen*

bonum-

humano generi concessum est : sic & esum carnium usque ad Diluvium ignotum fuisse ; post Diluvium vero , quasi in errore murmuranti populo coturnices : ita dentibus nostris nervos & virulentias carnis ingestas , &c. Postquam autem Christus venit in fine temporum , & extremitatem retraxit ad principium , nec repudium nobis dare permisit . Hac D. Hieron.

Ac præterea , quamvis esus carnium fuerit permissus à Deo ; nihilominus contraventio divini præcepti , ac etiam inordinatus appetitus earundem carnium est reprehensibilis . Hinc D. August. tract. 73. in Joannem . Non est malum carne vesci , cum de hac re loquens Apostolus dicat : Omnis creatura Dei bona est ; & nihil abjecendum quod cum gratiarum actione accipitur : sed quia sic uero idem ipse ait : Malum est homini , qui per offensionem manducat ; & si per hominis offensionem , quanto magis Dei . Ex paulo post : Sed ut sciremus non Dei creaturam culpabilem , sed inobedientiam consumacem & inordinatam cupiditatem : non propter porcum , sed propter pomum , mortem primus homo invenit : Et Esau primatum suum non propter gallinam : sed propter lentulum perdidit .

Et Fulgentius Rusensis Episc. de fide ad Petrum cap. 3. in fin. in illa verba i. Timoth. 4. Quia omnis creatura Dei bona est , inquit : Ideoque servi Dei in eo , quod à carnibus , & vino abstinent : non tanquam immundas refugient , sed mundioris vita instituta settantur . Etidem Fulgent. cap. 42. Firmissime tene , & nullatenus dubites , omnem creaturam Dei bonam esse , & nihil rejiciendum , quod cum gratiarum actione percipitur ; & Dei servos , qui à carnibus , & vino abstinent , non tanquam immunda , que facta sunt , respuere , sed à fortiori cibo , & potu pro sola castigatione corporis abstinere .

Ex prædictis infertur , ut non coiquinet animam , quod intrat in os ; sed contraventio præceptorum Ecclesie : etenim cum sint quædam peccata in tantum mala , quia sunt prohibita , nempe operari cum mercede diebus festivis , &c. sunt autem & alia peccata ex se de sui natura temper mala , nempe occidere , adulterari , &c. infringere autem jejuniū , seu abstinentiam ciborum , sunt mala solum in primo capite : liquidem Ecclesia Dci sponsa , & nostra Mater potuit in hoc nos sub peccati poena obligare , &c.

Præter Vigilias , abstinentias , & opera imperata , & necessaria ad salutem , ut dicitur : sunt etiam opera libera , & supererogationis Marth. 19. Si vis ad vitam in- bus supergredi , & si vis esse perfectus : dicit Christus ut mandata serventur : ad perfectionem erogatio- confuluit omnia vendere ipsum sequi . Ergo sunt opera aliqua Deo gratia , ad quæ tamen nō nullalege , aut præcepto adligimus : quemadmodum absque his ad vitam ingressus nobis patet : sed eum his Deo gratiore crimus ; opera enim eorum sequuntur illos . Ibidem Christus docet esse quosdam Eunuchos , qui se castraverunt propter regnum cœlorum . Eadem sententia est i. Corinth. 7. Qui matrimonio jungit virginem suam bene facit : & qui non jungit , melius facit : nempe ut hic Deo magis placeat , eidemque in terra eo modo constituantur amplior merces ; quamvis talia opera ad perfectionem valentia non necessaria quidem sint , sed salubria , hinc Augustin. ad Hilarium epist. 89. inquit :

Magister bonus mandata legis ab ista excelsiore perfectione distinxit: ibi enim dixit. Si vis venire ad vitam, serva mandata, hic autem: si vis perfektus esse, vade, vende omnia, quae habes. Et quod jejunium Quadragesimale necessarium satis differat à ceteris jejuniis voluntariis. D. Ambros. serm. in Quadrages. Dominicæ primæ inquit: Sicut reliquo anno jejunare præmium est: ita in Quadragesima non jejunare peccatum est: illa de arbitrio veniunt; ista de lege: ad illa in vitamur, ad ista compellimur. & August. serm. 62. de tempor. Alius diebus jejunare remedium est, aut præmium; in Quadragesima non jejunare peccatum est. Simile occurrit in eleemosynis erga egenos: esto quod in iis suprema egestate pressis teneamur ex lege illos sublevare: erga ceteros autem non necesse ad salutem, ut sis munificus. 2. Corinth. 9. conferat eleemosynas; Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate.

Atqui hæc intelligit sacrosancta Ecclesia per supererogationis opera, in qua fæva, & effusa audacia irascuntur lectorii, quibus similia sunt Religiosorum vota Castitas, Obedientia, & Paupertas, maceranda carnis artes, jejunia, flagella, cilicium, alendi spiritus ratio; multæ eleemosynæ; frequens oratio; frequens communio; abdicatione voluptatum; & quæ cætera vel pietas invenit, vel suggesterentur ex tempore, ut pulchrè D. Hieron. ad Eustoch. *Memini me clamantem diem crebro junxit cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, donec redire Domino impetrante tranquillitas. O ubi nostræ preces? ubi constantia in illis?*

Intueamur veteres eremiti cultores, Virginum agmina, Martyrum integratos exercitus; & nos vitamque nostram: aut ille; aut nos fatui: nam si per convivia, purpuram, divitias, honores, delicias omnis generis via ad celum patet; quod Martyrum sanguis, Virginum continentia, Confessorum labor, & unum vita tota continuata serie martyrium? & multos in his reperiemus è Regio sanguine, prima nobilitate, summa eruditione, maximis opibus. Et ut alios taceam, excutiamus Davidem: videamus illius post delictum pro potulachrymas, pro pane cinerem, pro lecto pulverein, pro purpura saccum: & quem sequiri nos sumus non semel delinquentem, sequamur penitentem, & delictorum veniam inde speremus. Non ne ad crucem singulos Christus invitat? aut alia ad hoc via, quam illa, quam prior ipse calcavit, & per quam præmia spondit? Etiam in humanis, ubi nulla lucta, nulla victoria; hanc qui sustulit, etiam præmia sustulit. Et illi Apostolo teste, ut corona peritura cingantur: nos aeternam cogitantes, non majora meditabimur? meminerimus verborum Christi apud Matth. 11. *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Aliud qui cogitat, fallitur: & supererogationis opera maximè indè exceptanda.

C A P. LXIV. De Libero Arbitrio.

Magna fuit inter Ethnicos Philosophos, & Hæreticos controversia, quod humani successus fatalitate, vel necessitate penderent, ut voluit Heraclitus. Gratia auxilium dammarunt Manichæi, & omnia ad liberam voluntarem redegerunt Pelagiani: Ad siderum influxus omniareferebant Priscillianistæ: Alii peccatum abso-

absolutè dependens à Deo : alii in totum à Dæmonè procedere, & alia ejusmodi deliria dixerunt.

Summa Dei Sapientia, & ipsam et veritas non privavit hominem libero Arbitrio. Ecclesiasticus cap. 15. vers. 14. & 18. Deus ab initio constituit hominem, & reliquie illum in manu consilii sui : Ante hominem vita, & mors; bonum & malum, quod placuerit ei, dabuerit illi. & idem Ecclesiasticus cap. 31. vers. 8. Beatus vir, qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec speraverit in pecunia, & thesauris : Quis est hic, & laudabilissimum? fecerit enim mirabilia in vita sua. Qui potuit transgredi, & non est transgressus : facere mala, & non fecit, &c. Et in Deuter. cap. 30. vers. 19. Moyses loquitur est populo, postquam tradidit eis legem. Testis in vobis hodie celum, & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem; benedictionem & maledictionem. Elige ergo viam, ut in vivas, & semet ipsum. & in lib. Jolue, loquitur est Iosues cap. 24. vers. 14. & seq. Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfecto corde, &c. Si autem malum vobis videtur, ut Domino servari, opto vobis darur, elige hodie, quod placet cui seruire perissimum debeat. Ego & domus mea serviemus Domino.

Et Christus Redemptor noster volens inferre liberum Arbitrium homini traditum, dixit Juveni desideranti salvati : Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. & idem Christus plorans supra Hierusalem, Matth. 23. vers. 37. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat Gallina pullos suos sub alas, & nolivisti? & apud Lucam. cap. Regnum Dei intra vos est. Quæ Christi verba in hunc sensum liberi Arbitriū citat Irenæus lib. 4. advers. hærel. cap. 72, & Cyprian. lib. 3. ad Quirinum cap. 52.

Sed quo hæc Christi vocatio, si sit in damnationem? non vocantis, sed renuentis vicio: infortunata vocatio, quæ votati negligentia, facta est in pœnam. At contra, Beati qui provocantur in gaudium, qui associati sunt nuptiis Agni, ad quos etiam illa videntur dicta Apocal. 3. Ecce ego ad ostium, & pulsus: si quis audierit vocem meam, & apernerit mihi januam, intrabo ad illum, & caenabo cum illo, & ipse mecum.

Sed perpendamus quæsito, quantum deferant prisci sancti Patres Libero Arbitrio.

Sanctus Clemens reprehendens Simonem Magum, qui negavit liberum arbitrium lib. 3. recognit. ex persona sancti Petri sic inquit; Sed dic, quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem unumquemque pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? Hoc si reneatur, convulsa sunt omnia, frustra erit studium seculandi meliora: sed & judices seculi frustra legibus praesunt, & puniunt eos, qui male agnoscunt: non enim in sua potestate habuerunt, ne non peccarent: vanâ erunt & jura populorum, quæ malis actibus pœnas tracuerunt: miseri & hi qui servant cum labore justitiam: Beati vero illi, qui in deliciis positi cum luxuria, & scelere viventes tyrannidem tenent. Hæc S. Clemens.

Justinus Martyr quæst. 103. Gentilibus respondet. Voluntate ad possibilia utimur non ad impossibilia. Nam operibus, que possibilia sunt, & in potestate nostra sita; si vel sicut, vel non sicut, aut laus debetur, aut vituperium: eo autem, quod non velimus; non eo, quod non possumus, omnes peccamus homines, &c.

Clemens Alexandrin. lib. i. stromat. *Nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia iusta sunt, si anima non habet liberam potestatem, & appetendi, & aggrediendi, sed sit vitium involuntariorum.*

Origen. hom. 12. in Numer. *Ergo nunc Israël, quid Dominus Deus tuus poscit a te? Erubescant illi hac verba, qui negant in homine esse liberum arbitrium: Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua potestate, quod poscente Deo deberet offerre? & idem Origen. homil. 20. in Numer. *Sui arbitrii est anima, in quam voluerit partem, est ei liberum declinare; & ideo iustum Dei iudicium est, quia sponte sua, sive bonis, sive pessimis monitoribus paret.**

Euseb. Cæsariensi. lib. 6. de præparat. Evangel. cap. 5. *Unicuique rationali anima liberum arbitrium natura inest, bonum ergo id ad eligenda bona creatum. Ideo quando male agit, non est natura culpanda: non enim natura, sed preter naturam malum agitur, cum sit electionis depravata, non naturæ opus.*

S. Basilii homil. quod Deus non est auctor malorum. *Vnde anima mali capax est? Quomodo libero facta est arbitrio, quod creature rationali maxime participi conveniebat; solutam enim hac omni necessitate, & vitam in sua potestate constitutam ex Deo accepit.*

Cyrillus Hierosolymitanus Cateches. 4. de anima, inquit; *Anima sui juris, si que arbitrii est, & Diabolus eam sollicitare, fallereque potest; ut cogendi, nisi velit ipsa, potestatem non habet: suggestum tibi scortationis cogitationem; si velis, admittis; si nolis, non admittis; si enim necessitate scortaris, quamobrem Deus gehennam paravit?*

Gregor. Nazianz. apologet. 1. inquit; *Quod etiam ipsum summa, ac singularis Dei bonitatis argumentum est, nimurum facere, ut virtus nostra quoque aliqua ex parte sit, nec natura tantum nobis inseratur, sed etiam per voluntatem, liberique arbitrii untramque partem aguationem excolatur.*

Chrysost. homil. 60. in Matth. *Cum autem necessitatem dicat, non quia potestatis libertatem, potestatemque liberi arbitrii tollat; nec quia necessitatirerum humanarum subjiciat vitam, hoc dicit; sed quod omnino venturum est prænuntiat, quod Lucas aliis verbis expressit; Impossibile est, ut non eveniant scandala.*

Tertull. lib. 2. adverf. Marcionem cap. 5. *Liberum & sui arbitrii, & sue potestatis invenio hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem, & similitudinem Deim illo animadvertis, quam ejusmodi status formam.*

S. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum cap. 2. in eodem thermate, quod nos non trahamur necessitate ad vitium, seu ad virtutem, inquit; *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: Alioquin ubi necessitas est ne damnatio, nec corona est. & idem ad cap. 5. Matthei. *Si præcepta Dei custodiens, filius quis efficitur Dei; ergo non natura filius, sed arbitrio suo.**

S. Augustini. lib. 1. de libero arbitrio cap. 16. inquit; *Quid quisque secludum, amplectendum eligat, in voluntate esse possum constitutus, nullaque re de arce dominandi, rectoque ordine mentem deponi, nisi voluntate. & idem in lib. de Gratia, & li-*

bero Arbitrio, cap. 15. Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. & idem in lib. de vera Relig. cap. 14. Nunc vero peccatum usque adeo voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium; & hoc quidem manifestum est, &c.

Quamvis auctoritates prædictæ tantis sint ponderis; aliqui tamen majori forsan ^{Præficien-}
ignorantia, quam malitia, cogitant, quod deferre libero arbitrio, sit tollere Dei præsci- ^{tia Dei,}
entiam, ac etiam diminuere divinam gratiam; ac etiam, quod sacra testatur Scriptura,
ut omnia mala in Civitate comminetur Deus. Quo ad præscientiam respondet D.
Augustinus lib. 5. de Civitate Dei, cap. 10. his verbis: Quocirca nullo modo cogimus, aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio,
Denim (quod nefas est) negare præscium fuerorum: sed uerumque amplectimur, utrumque
fideliter, & veraciter confitemur: illud, ut bene credamus: hoc, ut bene vivamus. &
paulo post. Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccatum præcivit: immo
ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccar; qui ille, cuius præscientia falli non potest,
non facit, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccatum esse præcivit, qui si
nolit, utique non peccat; sed si peccare voluerit, hoc ipse etiam præcivit.

Et circa hujusmodi Patruin auctorates, deferatur liberum arbitrium in homi- ^{Gratia.}
ne, sed non detrahatur auxilium Gratiae Dei; ut inquit Joann. cap. 6. ex persona Christi.
Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum. Unde D. August. lib. Me-
ditationum cap. 4. tom. 9. ait: Et nisi prævenierit Deus miserando impium, non est quod
glorificet pium. & ita concilientur duæ extremitates Manichæorum, & Pelagianorum,
ut refert idem S. August. epist. 47. ad Valent. Quantum ergo potimus, egimus
cum ipsis, & ipsis, & nostris fratribus, ut in fide sana, Catholica perseverent: Quia neque
liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive in bonam: neque tantum ei tribuit, ut
fine gratia Dei valeat aliquid sive vi ex malo convertatur in bonum.

Quatenus autem supponant sectarii Deum non modo permittere, sed velle pec- ^{Dens non}
cata: malitiam non ab homine productam, sed habere Deum auctorem: ac Deum ^{privat li-}
operari peccatum per hominem; & alia similiter impiè dicta. Quibus respondetur, ^{berò arbitri-}
quod Dens intentior malorum sit; nec in ipsis aliæ ejus partes, quam vel ob eorum ^{trio.}
mortaliū anteacta scelera, vel ob divini judicii dispensationem arcanam ac justam,

ita rectedit; ita gratia suæ lumen ab indignis abscondit; ut deinde justè ac merito suæ
fragilitati relieti, in sceleri impingant, quæ vitare quidem possint, at nolint: quæque
illis ad damnationem sint, Deo autem ad probationem bonorum, & ad misericordiæ
aut judicii sui lucem, & denique ad humanum regnum ordinem. Itaque indurasse
dicitur cor Pharaonis, ubi aliam gratiam non concessit; quamqua uti homo poterat
uti, & qua tamen uti noluit; qui iniuste quidem peccavit, sed Deo nolente. Quin immo
tam peccatoribus, quam peccatis, Deus ad gloriam suam utitur, qui solus ex malis bonum
facit. Pharaonis cum Moysi lucta miraculis causam dedit: Judæorum scelere
victima Patri oblata, & inde fidelibus salus; & similia.

Quod autem spectat ad Gratiam, S. Chrysostom. epist. de Adam & Heva in- ^{Gratia nō}
quit; Anxilio & munere Dei liberum arbitrium non tollitur, sed liberatur; ut de te- ^{toltis libe-}
rato nebroso ^{rum arbitrii.}

nebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente fit prouida.
Et S. Leo IX. epist. ad Petrum Antiochen. inquit; *Gratiam Dei provenire est
sequi hominem, credo & proficeor, ita tamen ut liberum arbitrium rationale
denegem.*

Summum ergo Dei beneficium est liberum arbitrium, per quod, ut expedit Hieronym. in epistola ad Damasum de filio prodigo, à ceteris animamibus dimus, & ad exemplum Dei permisum est nobis facere quod velimus, de quo D. Bernard. serm. 81. in Cantica sic inquit; *Arbitrius liberatus est planè diuinum quidlibet pro-
fulgens in anima, sanguinam gemma in auro: quod & summum naturæ nostre plaudere
aque ornamennum adferit; & nullis criminibus aboleri, nullis calamitatibus ministrari
externa vi labefactari, destruere potest.* Sed adhuc & similia sectarii corumpuntur
indurati, facti sunt sicut aspides surda obturantes aures suas.

C A P. LXV.

Quod Fides absque Operibus non valcat
justificare.

Non est novum in præsentia, quod homines impii abutantur *veritate scien-
tia pte: siquidem August. lib. de fide, & operibus cap. 14. refert quod si filii
Apostolorum immediate post tempora Christi opera bona reprobasse, et
postoli male intellecti in epist. ad Romanos cap. 1. *In justis ex fide virores: quod
tiendum* (inquit August.) à cordibus religiosis, ne mala securitate saltem
dant; si ad eam obtinendam, sufficere solam fidem putaverint: bene autem
bonis operibus viam Dei tenere neglexerint, &c.*

Simon Magus nominabat præcepta legis, *In iusta servitatem, ex iusta
hæres. cap. 20. de Simone Mago;* (sic enim ajebat ille) secundum Gratianum, homines, sed non secundum opera iusta: non enim esse naturaliter operationes, sed ex accidenti: per hujusmodi præcepta in servitutem deducentes homines, idem refert Theodoret. de hæretic. fabulis: & Nicetas lib. 4. thesaur. cap. I.

Eunomius volebat quodlibet, quamvis enorme peccatum, non obstat, si
dem receperisset. Augustin. hæres. 54.

Bigardi (ut inquit Sigebert. in Chron. ann. 415.) dicebant, quod ex operibus
actibus virtutum, sit hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se vestigia.

Alia plurima sunt, in quibus impie debachantur nonnulli, ut genitrix, & parentes,
nec animum in arctam disciplinam cogant; quæ voluptates secludunt, & corporis
pondus a sidua pietate cogunt ad celum: supponentes ex eorum prætentis
opus meritorium esse: nec propterea orando, meditando, vigiliis, jejuniis, corpore
emacerando opus esse ad salutem. Sed quæ deliria hæc sint, videamus ex
Textu, & sanctis Patribus.

Exclamat Regius Propheta ad Deum in Psalm. 15. *Domine, quis habebit
tabernaculo tuo? aut quis requiesceret in monte sancto tuo? quis ingredieretur fine mortali,
operi*

peratur iustitiam. & in Psalm. 18. In custodiendis illis retributio multa. & in Psalm. 61.
Qui reddet unicuique iuxta opera sua.

Christus Redemptor noster aperte testatur mercedem operum, apud Matth. 25. 5. inquit; *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.* & infra. *Sic lucet lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* & paulo post: *Nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabis in Regnum caelorum.* & idem Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, servanda eras.* & Luc. cap. 10. *Hoc fac, & vives.* Joann. cap. 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, que ego precipio vobis.* & Apost. ad Romanos cap. 1. *Qui reddet unicuique secundum opera sua.*

S. Jacobus in sua Catholica epistola, cap. 2. *Quid proderis fratres mei, si fidem nisi dicat habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides salvare eum?* & infra. *Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.* & paulo post. *Videris, quoniam ex operibus justificatur homo;* & *non ex fide tantum?* & infra. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.*

Et Divus Petrus in 2. epistola cap. 1. *Quapropter fratres magis sagite, ut persona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.*

Sed omisis alii sacri textus auctoritatibus, comprobemus hoc idem ex sanctis Patribus, ut non ex fide tantum, sed etiam ex operibus justificetur homo. Etenim Ioann. Chrysostom. homil. 9. in Joannem, inquit; *Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem facis esse existimare: Nam nisi vitam exhibuerimus uiram, & hac caelesti vocatione digna nos inducerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quia eodem, quo ille miser, afficiamur supplicio.* & idem Chrysostom. homil. 30. in Joann. *Nunquid ergo facis est ad vitam eternam in filium redere? minime, non enim omnis, inquit, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Caelorum, &c.*

Hilar. in Matth. Can. 7. ante medium, inquit; *Salus Gentium omnis ex fide est, & precepis Domini vita est universorum.*

Atabrosius lib. 2. de officiis, cap. 2. *Habet ergo vitam eternam fides, quia fundamentum est bonum: habent & bona facta, quia viri justus, & docti, & rebus probatur. & idem in cap. 11. Luc. lib. 7. *Sed ne rursus fidei nos studiosos faciat, operum negligenter: perfectionem fidelis viri brevi sermone concludit; ut fide, & operibus approbeat, discens: faciat oportet facere, & illa non omittere.**

Et D. Hieron. ad cap. 7. Matth. circa medium, inquit; *Sicut supra dixerat, eos qui haberent vestem vita bona, non recipiendos, propter dogmatum nequitiam: ita nunc contrario asservit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritatem fidei, surpice vivunt, & doctrina integratam malis operibus destruant.* & idem Hieronymi. lib. 2. in Jovinian. cap. 1. inquit; *Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non uimus: scient bonam, & non facient illud, peccatum est: quomodo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est.* Nec grande puerus, unum Deum offecit, & Demones credunt, & contremiscant.

Contro-

Confirmantur prædictæ auctoritates ex D. Jacob. in sua epist. cap. 2. vers. 17. quod fides sine operibus mortua sit: & propterea non valeat ex se vivificare.

Ac etiam: *Qui non diligit, manet in morte*; ex epist. 1. cap. 3. ergo absque charitate non potest fides justificare.

Præterea habetur 1. Corinth. cap. 13. *Si habuero tantam fidem, ita ut montes transferam; charitatem autem non habuero: nihil sum.* Ergo fides per se sola non justificat.

Quo vero ad auctoritates sacræ Scripturæ, ut nostra salus à Fide pendeat: Debent illæ intelligi non de sola Fide; sed de ea unà cum operibus.

Nec propterea refragantur in hoc verba Domini ad Magdalenam Luc. 7. *Fidem tuam salvam fecit.* Et ad Latronem, cui verè credendo dixit; *Hodie mecum eris in Paradyso:* siquidem respondet ut Magdalena non defuerit spes, qua confirmata accessit ad Salvatorem: non charitas, quæ prædicatur ibi; *Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum:* Nec poenitentia, quia ex dolore commissorum criminum lachrymis rigavit pedes Iesu, & capillis capitum sui tersit. Pariter in Latrone non defuere ad meritum opera; quia ejus fides in hoc patuit, quod Dominum in tormentis positum confessus est: resulit iesus, dum palam edixit; *Memento mei, dum veneris in regnum tuum:* Charitas fuit, quod ci adhærere concupivit: & exercuit poenitentia actus, qui de sceleribus suis conquestus fuerat Luc. 23. *Ee nos quidem iuste, nam digna factis recipimus.*

Fidem habuens enim ex his qui non salvantur, Supponunt etiam Sectarii: illos, qui à Deo & semita salutis deficiunt, veram fidem nullo tempore habuisse: Quod à sacris Scripturis abhorret: *Fecit Iudas rectum coram Domino omnibus diebus, quibus docuit eum Joada Sacerdos:* nec tunc caruit fide. Galatæ, quos à bono cursu deflexisse Apostolus scribit, non potuerunt tunc bene vivere, & fidem non habere. Sed nihil insignius Christi verbis; *Refrigescet charitas mulorum: qui autem perseveraverit in finem, hic salvus erit.* Nec dubium ut hi, quos à charitate abituros, nec perseveraturos Dominus hic prædictit, cœlo potiti essent, ac fidem utique habuissent; si perseverassent, nec à charitate abjurassent.

Omnis opera non pera esse peccata pronunciant: quamvis peccata electorum omnia venialia. Quibus esse peccata respondemus, quod Deus misericors sit, & veniam peccatis indulget, nec peccatis delectetur; imo le multis hominum operibus delectatum: ergo illa opera peccata non erant. Genes. 8. ubi de sacrificio Noe: *Odoratusque est Dominus odorem suavitatis.* Item Genes. 22. ad Abraham: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi.* Quod si tantopere placuit Deo; nec fuisse peccatum dicendum est: Nihil frequentius in scripturis. *Fecit rectum coram Deo:* *Fecit rectum in oculis Domini: studiosè egisti quod rectum erat: placuit sermo coram Deo,* &c. Et quo ad peccata, quæ sunt mortalia contra divinam legem, veniam mercentur æternam: quæ autem venialia præter Dei voluntatem, post aliquod temporale supplicium veniam merentur. D. Hieron. adverf. Jovin. lib. 2. *Sunt peccata levia, sunt graviora.* Alinde est decem millia debere, aliud quadrantem: & de otioso quidem verbo, & adulterio

adulterio rei tenebimus, sed non idem suffundi & torqueri; erubescere & longo tempore cruciari. & D. August. in Enchiridio cap. 71. De quotidianis autem levibus brevibusque peccatis, sine quibus hac vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.

Et dum legitur in sacro textu, quod nos ex operibus non justificemur: Respondet loqui de operibus ante fidem: seu ante infusionem gratiae: seu de operibus ceremonialibus legis: seu de his, quæ homo in statu peccati mortaliter fecit &c.

Nec dicendum, ut supponunt sectarii, quod per opera nostra obscuretur Christi meritum. Quoniam nos fatimur, impio quidem per Christum peccata dimitti; ^{meritum non obsecratus per nostra opera.} sed dicimus velle etiam Deum, ac vires tribuere, ut id propriis operibus consequatur: nec propterea Christi meritum obscuramus, sed extollimus, qui docet non solum omnia operari, ac producere, sed etiam rebus creatis vim operandi, ac producendi similia confert: nihil enim est, quod magis declarat excellentiam & perfectionem causæ, quam si non solum ipsa possit operari, sed etiam aliis vim operandi tribuere: ex quibus plerique Patrum ac Theologorum tradunt, & explicant, applicationem meritorum Christi fieri per opera nostra: unde ex epist. Jacobi cap. 2. *Si fides non habet opera: mortua est in semetipsa.*

Contremiscant ergo & paveant sectarii de mendacio in eorum praesumpta fide: Quoniam ex Psalm. 30. *Veritatem requiret Dominus, & retrahet abundantem facientibus superbiam.* Nil dico, nisi moriendum: forsitan & hoc momento. Cogitent hic secum sectarii, quantum referat ad salutem bene & male operari: quem vellent morte jam jugulo insidente imitatos fuisse, Christum, an prætorum suorum dogmatum authores? De æternitate res agitur: & cogitent.

C A P. LXVI.

De Funeribus priscorum Christianorum.

Diximus in libro de prophanicis Romanorum Ritibus, ac etiam in alio libro de Ægyptiorum Ritibus, satis prolixè de Ethnicorum Funeribus; nec in praesenti, cum de Christianorum Ritib. tractemus, ullatenus prætermittam ostendere, quanto studio invigilaverint prisci Fideles nascentis Ecclesiæ (Ethniciis tunc saceruentibus) in Defunctorum obsequio, & Martyrum præsertim, ut eorum corpora sepulturæ mandarent; adeo ut ea etiam magna pecunia mercarentur; ut ex epistola Ecclesiæ Galli canæ ad Fideles Asiaz apud Euseb. histor. lib. 5. cap. 1. *Qua autem ad nos videbantur, sane magnum mæorem propterea in se complecti; quod Martyrum corpora humo tegende nulla dabatur facultas; neque enim Nox ad hanc rem aliquid afferre presidii, neque magna pecunia vis eorum animos flectere, neque preces, illa ex parte placare poterant.* Et in Actis SS. Jonæ, & Barachisi apud Surium tom. I. 19. Martii. *Cum autem vir quidam pietate insignis sanctos Ionam, & Barachisum coronatos intellexisset, accessit & Sanctorum tabernacula quingentis miliariis Daricis, & tribus vestimentis sericis emisit ab iis, à quibus servabantur: Neque verò sola SS. Iona, & Barachisi corpora mercatus est, sed & illorum etiam, qui ante ipsos martyrium pertulerant.* Ac etiam de capite sancti Jeronimi Martyris Melitenis in Armenia empto auri pondere, refert Surius in ejusdem vita, tom. 6. I. Noyembr. Fuit

Vigilia. Fuit igitur mos corundem Fidelium, ante quam Martyrum, seu Confessorum corpora sepelirent, simul convenire in celebratione Vigiliarum, & Exequiarum; ut de sancto Severiano Martyre legitur in ejusdem actis apud Surium tom. 5. nona Septembris. *Sequenti autem die, quidam ex piis quibus Martyr vivus suam mandaverat sepulturam, simul convenientes, cum Martyris illud corpus magnifice composuerint, & super id hymnos cecinissent, & quaecunque solent Christiani, peregrinantibus desiderantibus simul, & coletibus manibus elatum media nocte tulerunt in patriam Martyris.*

De sancta Felicita, & filiis habetur in Cod. Lateranens. Deinde collecta Christianorum Phalanx per opaca noctis venere ad locum, quo sancti Martyres sanctorumque pignorum corpora inventa jacebant, racite Domino psalmodia concinente, ex humo sanctorum membra levaverunt &c.

In exequis Pudentis Senatoris interfuit etiam sanctus Pius Papa, ut in Actis sanctorum Praxedis, & Pudentianae sub nomine Pastoris apud Mombrit. tom. 2. *Quod audientes Christiani, una cum sancto Pio Episcopo undique confluxerunt, & exequias juxta traditionem Ecclesiasticam in hymnis, & canticis celebrantes dicas Deo Virginibus astiterunt, &c.* Unde nota verba illa; *juxta traditionem Ecclesiasticam.*

Idem quoque servatum in obitu Confessorum: ut de sancta Maerina sorore refert sanctus Gregorius Nissenus apud Surium tom. 4. die 29. Jul. Interim dum hac agebamus, & Virginum cantu lamentationibus commixto resonabat locus: fama nescio quomodo, undique diffusa, omnes finitimi ad funus confluxerunt; adeo ut concurrentes vestibulum non caperet. Cum igitur nocturna per vigilatio, ut in Martyrum celebitate, canendis psalmis perfecta esset, & crepusculum advenisset, confluentum vicinis è locis omnibus virorum, & mulierum multitudo, psalmorum decantationem sletibus interpellabat.

Quales essent ii psalmi, & preces, quæ in predictis vigiliis, & funeribus cantabantur; refert Prudentius de S. Romano Martyre, quod mater ejusdem praesens martyrio filii canebat Psalmum 115. Credidi propter quod locutus sum; ut in hymno.

*Deinde dum ferit cerviculam
Percussor ense, docta mulier psallere
Hymnum canebat Carminis Davidis,
Preciosa sancti mors ab asperita Dei.*

Et sanctus Augustinus in obitu sanctæ Monicæ matris lib. 9. confess. cap. 12. refert, recitasse Psalmum 100. *Cobibito ergo à fletu illo puer, psalterium arripit Erodinus, & cantare cœpit Psalmum, cui respondebamus omnes Domus: Misericordiam, & Inducium cantabo tibi Domine.* Ac etiam Romæ receptum fuisse canere Alleluja in funeribus Defunctorum, tradit de suo tempore S. Hieron. epist. 30. ac etiam Baron. in ann. 384. ubi Spondan. num. 4.

Unde autem processerit origo exequiarum dierum tertii, septimi, & trigesimi? Vide Albinum de divin. offic. in duabus ultimis capitulis: qui ritus satis responderet Triennalibus, & Novendialibus Ethnicorum; quibus etiam illi sacrificabant pro Defunctis, ut refert Rosinus antiqu. Roman. sed melius in proposito D. Ambros. Epistolam

latur lib. 5. de obitu Theodosii, sic inquit. *Quod alii tertium, alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare consueverunt in officiis mortuorum: quid doceat lectio, consideremus.* *Defuncto Jacob praecepit Joseph pueris suis sepulchoribus, ut sepelirent eum: & sepeluerunt sepulcora Israël, & compleverunt 40. dies, & luxit eum septem diebus.* Hæc ergo sequenda solennitas, quam præscribit lectio. Sic etiam in Deuter. 34. scriptum est. *Quia planxerunt filii Israël Moysen 30. dies, & consummari sunt dies luctus.* Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium impletur pietatis officium.

Lavabant fidèles deinde ante sepeliendum corpora Defunctorum, ut hinc indi- *De loco-*
carent animam à culpa mandatam propter confessionem, & pœnitentiam; ac etiam, ne
quod corpus in extremo judicio consequeretur claritatem, & gloriam æternam. Gu-
glielm. Durandus in Rationali lib. 7. cap. de offic. refert ibi. *Deinde corpus, nisi vi-
vens noviter innuitus fuerit, debet lavari; ad significandum, quod si anima per confessio-
nem à culpa mundata sit, utrumque (scilicet anima, & corpus) æternam glorificationem,
& claritatem in die judicii consequeretur: quodque illi (secundum Job) vere in Domino
moriuntur, qui nullam secum portant maculam, sed in hoc mundo per pœnitentiam dere-
liqueunt. Hæc Durandus.*

Et hunc usum tempore Apostolorum servatum; ut de Tabita in Actis Apost. cap. 9. *Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur: quam cum lavisset,
posuerunt eam in Cœnaculo.*

Quin immò sanctus Joannes Chrysostomus homilia 84. in Joannem testatur corpus Salvatoris nostri à Cruce depositum lotum fuisse, his verbis: *Cum autem tem-
pore ergerentur, & dum peterent eum à Pilato, & lavarent, jam Vesper adventaret.* Unde dictus Durandus in tractatu de sepulturis, & exequis inquit; *Ex Chrysostom.
homil. 84. in Joannem, constat morem eum jam observatum ante mille ducentos annos;* immo jam etate Christi, dum ibi affveras, Christi corpus à Josepho, & Nicodemo locum; quod licet Evangelium non exprimat, ex hoc ita sentit, quoniam credit eos nihil omisisse eorum, qua praſiare potuerunt ad honorificam ejus sepulturam: *Noverat eum morem
runc observatum, nibilque obſtitisse, cur minus lavarent; ideo censendi sunt id non omisſi-
ſe, & ita lavisse.* Hæc Durandus. Qualis mos conformis est Evangelistæ verbis; *Sicut
est mos Iudaicæ ſepelire.* Meminit de tali lotionis ritu, loquens de sancta Tarsilla amita, sanctus Gregorius in homil. 39. in Evangel. ibi. *Cumque corpus ejus ex more mor-
tuorum ad lavandum effer nudatum, longo orationis uſu in cubitis, & genibus Camelorum
more inventa eſt obdurata cutis.*

Et Gregor. Turon. de glor. Confess. cap. 104. *Abluta juxta morem collocatur
in feretro atque in Ecclesiam deportatur.*

Refert Beda tom. 3. in vita sancti Cuthberti cap. 41. quod aqua, quæ infervierat ad lotionem corporis ejusdem sancti Defuncti, energumenum liberaverat. Ac etiam refert Surius in vita S. Amatoris Episcopi Antisiodor. 31. Jul. A qual lotionis corporis predicti Sancti fuisse sanatum paralyticum.

**Diu-
Bione.**

Ungebantur corpora post lotionem, ut de Magdalena Christus Redemptor loquitur Matth. 26. *Mittens enim hac unguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.* & Marc. cap. 14. *Prævenit ungere corpus meum in sepulturam.* Unxit deinde Magdalena cum aliis mulieribus idem Corpus Christi post mortem Marc. 16. *Cum transisset Sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum.* Quod etiam refert Luc. cap. 23. & 24. Quamvis id ante peregissent Joseph ab Arimathia, & Nicodeinus, Joann. 19. *Venit ergo, & tulit corpus Iesu (nempè Joseph ab Arimathia) venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam Myrra, & Aloës, quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaverunt linteis cum aromatibus, sicuti mos est Iudeis sepelire.*

Hunc autemunctionis ritum fuisse factum erga corpus sanctiss. Petri Principis Apostolorum, refert Baron. tom 1. ann. 69. his verbis; *Cum in Cruce sic affixum martyrum consummasset, à Marcello presbytero ejus corpus curarum, aromatibusque conditum, magnificentissime more Regio, nedium Iudaico, tradidit sepultura.* Quod idem legitur apud acta plurimorum Martyrum, & refert Baron. in ann. 34. ubi Spond. num. 91. & seq. *Christianorum corpora unguentis delibuta inseulta remanere duobus, vel tribus diebus, & interim orationes, & suffragia siebant.*

Inter aromata talis unctionis principalis erat Myrrha: refert Rufinus Aquileiensis: *Myrrha est species valde amara, de qua ungitur corpus mortui, ut non putrefascat, & pellit vermes.* Et Prudent. lib. 10. ad Defunct. exequias.

Affersaque Myrrha, Sabao

Corpus medicamine, servat.

Inseriebat etiam in hoc aliquando Balsamum, ut refert de duodecim fratribus Surius tom. 5. 1. Septembbris. Erat enim in usu mel, ut in vita S. Epiphanii, refert Nicephor. histor. Eccles. lib. 12. cap. 46. ibi; *Quem comites ejus melle oblitum, ne quid forte ingratum corpori accideret, in Cyprum deculerunt.* Et de hujusmodi aromatibus nos scripsimus in lib. de prophanis Etihiicorum Rituibus.

**Denuo
invol-
vendi
corpora.**

Postquam considerant corpora cum aromatibus, mos fuit Hebræorum eadem involvendi, & fasciis ligandi; ut ex citato cap. 19. Joann. circa diligentiam in sepeliendo pretiolo corpore Redemptoris nostri, idem testatur Matth. 27. *Et accepto corpore Joseph, involvit illud in sindone munda, & posuit illud in monumento suo novo.* & Marc. 15. *Joseph autem mercaus sindonem, & deponens eum in involviti sindone, & posuit eum in monumento;* sicuti & Luc. 23.

Consaevere etiam Hebrei involvere alio sudario faciem Defuneti, & ita de Christo Domino refert sanctus Joann. cap. 20. *Venit ergo Simon Petrus, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat supra caput ejus; non cum linteaminibus positum, sed separatum involutum in unum locum.*

De prefato Hebræorum more constat ex Lazaro resuscitato, ut apud Joann. 11. *Et prodidit qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.* Dicit ei Iesus: *Solvite eum, & finite abire.* Hoc idem inauit Prudentius in **Apotheosis.**

Solvite

R I T I B U S.

333

*Solvite jam leta redolentia vincla sorores,
Sols odor sparsi spiramen aromatis efflat.*

Et ita in Christianorum monumentis Lazarum effigiatum videmus more infan-
tium involutum. Unde Joann. Episc. Constantinopolitanus, de quo Beda in hist. tom.
6. inquit: *Lazarum in monumento cum abulis involutum, & Nazianz. de Christo sepulto;*

*En involuens lineis istis jaces;
Prius involutus qui puer eras fasciis.*

Aliquando fuit etiam solitum involvere corpora non fasciis, sed magna sindo-
ne: & sic utroque modo in Coemeteriis urbis inventa sunt corpora sepulta; & pro-
pterea Dionys. Alexandrin. magna diligentia preparabat sindona, ut involveret cor-
pora Martyrum; apud Euseb. hist. lib. 7. cap. 10. & Maximus Praeses sic comminatus
fuit Martyri Taracio, ut legitur in annal. Baron. tom. 2. ann. 290. *Nonne sic te perdam,
& reliquias tuas, ne muliercula in linteamina corpus tuum involuat, & unguento, & odo-
ribus adornent. Sed (scelesti) jubebo te comburi, & cineres hasce in ventum dispergam.*
Involvabant linteaminibus etiam corpora Confessorum, ut apud Surium tom. 5. die
6. Septembris in vita S. Umberti, qui requisivit à sancta Aldegunde unum ex his lin-
teis pro involvendo suo corpore in sepulchro.

Unde apud D. Hieronymum in epistola ad Rusticum Narbonens. tom. 9. fit
mentio de laborantibus, quorum officium erat corpora fidelium Defunctorum ob-
volvere, & cooperire; quos, & alio nomine Fossarios dictos, refert Baron. ann. 44.
ubi Spondan. num. 34.

Prohibitum tamen fuit ex Concilio Arvernense cap. 3. & 5. *Ne pallis, vel mini-
steriis divinis Defunctorum corpuscula obvolverentur.* Item: *De operario Dominici
corporis, seu palla altaris, nunquam sacerdotis corpus, dum ad tumulum evehitur, obrega-
tur: quia sacro velamine usibus suis non reddito, dum honorantur corpora altaria polluan-
tur.* Item Antisiodorens. cap. 12. *Non licet mortuis, nec Encharistium, nec osculum
tradi: nec velo, nec pallis corpora eorum obvolvi.*

Aliquando consuevere etiam induere Defunctorum corpora propriis ipsorum ^{Defun-}
vestibus, & aliis preciosis ornamentis; ut nostris temporibus inventum Corpus san-^{torum}
ctissimæ Virginis Cæciliae. Et idem refert Surius tom. 5. die 19. Octobris de corpore ^{corporum}
sancti Vari Martyris à Cleopatra Matrona sic induo, de qua consuetudine loquitur ^{ornamen-}
sanctus Augustinus, tom. 8. *Sed pompa est funebris, excipitur sepulchro precioso, in-^{ta.}
volvatur preciosis vestibus, sepelitur unguentis & aromaribus.* Aliquando Defun-
ctorum fidelium corpora albis vestibus, seu candido linteo obvolvebantur: refert
Prudentius;

Candore nitens clara

Prætendere linea mos est.

Mos quoque antiquorum fuit, ut sancti Episcopi, Abbates, & Sacerdotes habi- ^{etiam in}
tu Ecclesiastico sepelirentur, ad exemplum sacerdotum legis Mosaicæ, ut inquit Ni- ^{habitu}
colaus de Lyra in cap. 10. Levitici. *Ex hoc autem quod Nadab & Abia fuerunt sepulti Ecclesie
cum vestibus sacerdotalibus, inolevit consuetudo, quod sacerdotes nova legis, cum vestibus sacer-*

sacerdotalibus sepeliantur. Sic etiam voluit Glossa cum scribentibus in Can. nemo, de consecrat. dist. 1. idem in antiquis Ritualibus, ut refert Duran. rational. lib. 7. de offic. Defunct. ac idem ferè refert Amalarius Fortunatus de Ecclesiast. offic. lib. 4. cap. 41. his verbis; *Aperit Dominus Beda declarat exequiis sancti Cuthberti, quomodo vestiri oporteat Sacerdotem defunctum.* Ita enim scribit de ejus exequiis: *Postquam ergo sancte memoria Cuthbertus Episcopus peracta communione elatis oculis, & manibus ad Deum commendans ei animam suam, & emitens spiritum, sedensque sine gemitu; obiit in via Parrum, a navigantibus in insulam nostram delatus, toto corpore lavato, capite sudario circundato.* Oblata (sic nominatur Calix) *supra pectus sanctum posita, vestimento sacerdotali induitus, & obviam Christo calceamentis suis preparatus in sindone cerata involutus.* Eundem morem apponendi Calicem, & Crucem supra pectus Defuncti legimus de sancto Birinio Episcopo apud Surium, tom. 6. die 3. Decembris. *Invenisse corpus Episcopi integrum cum duplice stola, & insulari umbra panno serico, atque cum Cruce e metallo confecta pectori ejus imposita: Denique cum calice ad umbilicalum ejus posito.* Et paulo post suudit. *Inventusque est annulus.* Et refert Cardin. Baron. sub ann. 504. num. 4. Corpus S. Augustini ex Aphrica in Sardiniam, & dein Ticinum translatum cum baculo, & Mitra.

Fit mentio de plurimis Sanctis, qui sacerdotalibus vestibus fuerunt sepulti, ut de sancto Gebardo Episcopo Constantiensi, Canisius antiquar. lect. tom. 6. sicuti & sanctus Annonus Archiepiscopus Coloniensis apud Surium tom. 6. 4. Decembris: ac etiam sanctus Corbinianus Episcopus Frisingensis tom. 4. 8. Septembris apud undem Surium, & alios. Quin etiam consuevere sepeliri Martyres etiam cum Dalmatica, seu Colobria, ut ex D. Greg. tradit Baron. in ann. 283. num. 4.

Compositio corporum. Fuerunt quoque potissimum intenti antiqui Fideles in componendis decenti corporibus Defunctorum, ut ex epistola Dionysii Alexandrin. relata per Euseb. hist. lib. 7. cap. 17. dum ait; *Quin etiam Sanctorum corpora manibus erecti, supinisque excipere: gremio suo reponere; occludere oculos; ora obturare; gestare humeris cadavera; decenter ornare; illis adhæscere; amicè complecti; lavare accurate; & linteo funebri involvere non gravati sunt.* Ac præcipue S. Chrysol. homil. in Job. *Iubent parentes officia adhibere: manus componunt; oculos claudunt; corpus directe statuunt; pedes reducunt, lavant; sepulchro condigno, dignis funeribus condunt.*

Etiam Martyrum abscissa. At maximè studuerunt componere abscissa Martyrum corpora, illa in suum locum reducendo; ut de sancto Constantio Episcopo Perusino, & Martyre apud Surium tom. 1. 29. Jan. habetur: *Eaque infertri formam constructi, corporis primo truncum imponunt, deinde huic caput sacratissimum, quam maximè possunt accommodari annectunt.* Sicut etiam in corpore S. Petri Alexandrini testatur Ado in Martyrol. Novembris. *Declinantes itaque triumphale funus, sacrum caput cervici apponentes.*

Corona Virginum. Fuit quoque mos ad capita Virginum apponendi florum Coronas, sicuti de sanctis Apostolis erga sanctissimam Virginem, apud Damascen. in dormitione sanctissimæ Virginis 15. Augusti inquit; *Postquam autem orationes desiderio simul, & debito satisfecerunt: & ex multis floribus, variisque hymnis contextam sacram concrexuere Coronam;*

nam, &c. Idem de S. Macrina sorore Gregorius Nislenus ejusdem frater in illius vita. *Vestiana propriis manibus ornans sacrum illud caput, &c.* Et de hujusmodi florum coronis super capita Virginum & Infantium defunctorum refert D. Hieron. tom. I. epist. 26. ad Pamachium cap. 2. & D. August. lib. 22. de Civitate Dei cap. 8.

Sævientibus Tyrannis in Christianos deferebantur Martyrum corpora ad sepeliendum clanculum, & ut plurimum supra vehicula in ruralem usum, ut id Ethnicis carent Ministris: Unde ex epistola Luciani de inventione corporis Protomartyris Stephanii, relata in Annal. Baron. tom. I. ann. 34. habetur. *Ego Gamaliel compatiens peliendū Christi ministro, nisi per noctem quantos poteram religiosos Christianos habitantes Hierusalem in medio Iudeorum, & hortatus sum eos, & necessariam substantiam ministriavi, ac persuasi illis ire occulte, ut portarent corpus ejus meo in vehiculo ad villam meam, & ibi feci illi planum fieri diebus septuaginta, & ponendum in monumento novo in orientali theca, &c.* Appellabantur prædicta vehicula Birota, à duabus rotis, in actis S. Feliculæ adjunctis, cum aliis actis SS. Nerei, & Archilhei apud Surium tom. 3. 12. Maji ibi: *Sanctus autem Nicodemus presbyter in spelunca degens, clam abstulit corpus ejus ex cloaca, in quam fuerat projectum, noctu in Biroto vehens illud ad casulam suam septimo milario ab urbe Roma, via Ardeatina, ibi eam sepelivit, &c.*

Condebantur corpora in cœmeteriis supina, respicientia etiam Orientem, sic Situs corpori Redemptorem nostrum fuisse sepultum, refert Beda in Marcum cap. 16. lib. 4. tom. porum in s. his verbis; *Introeunt ab Oriente in domum illam rotundam, qua in petra est excisa, cœmeterio viderunt Angelum sedentem ad meridianam partem loci illius, ubi positum fuerat corpus Iesu: Hoc enim erat in Dextris; quod nimurum corpus, quod supinum jacens caput habebat ad Occasum, dexteram necesse est haberet ad Austrum.* Ac etiam similiter condita corpora Apostolorum Petri, & Pauli, refert Isidor. Hispalens. de vita & morte SS. cap. 79. & 80. *Ibi contra orientalem plagam.* De quo ritu testatur quoque Duran. Rational. cap. 7. ibi: *Debet autem quis sic sepeliri, ut capite ad Occidentem posito, pedes dirigatur ad Orientem, in quo quasi ipsa positione oratur, & innuit, quod promper est, ut de Occa se festinet ad Ortum, de mundo ad seculum.*

In iisdem Rituibus habemus fuisse à Fidelibus appositas frondes virides sub capitibus Defunctorum. Duran, Rational. lib. 7. cap. 35. *Hedera quoque, vel Laurus, & huiusmodi, qua semper servante virorem, in sarcophago corpori sub sternantur, ad signandum, quod qui moriuntur in Christo, vivere non desinunt: nam tunc mundo moriantur secundum corpus, et am secundum animam vivunt, & reviviscunt Deo.* Et in hoc infelices Ethnici hallucinarunt, qui absque Resurrectionis cognitione ornabant corpora cypariso, quod semel abscisum amplius non germinat.

De hoc codem Usu erga corpus S. Valcrii Episcopi testatur Gregor. Turonensis de Glor. Confessor. cap. 84. *Lauri etiam folia sub se habebat strata, de quibus assumens Episcopus multis infirmis prebuit medicinam.*

De corpore S. Umberti confessoris reperto 150. ann. post ejus obitum illæso, inquit Surius tom. 5. 6. Septembris. *Sed & herba à sepulture ejus die apposita fuerat, quas nullas pro temporis antiquitate putares, adeo virides sunt reperte, ac si terra radi-*

*Quomodo
fereban-
tur ad se-
corpora.*

radicibus inherentes, irriguis aquis virescerent. Et nostris temporibus in translatione corporum SS. Apostolorum Simonis, & Judæ ab antiqua Vaticana Basilica, fuerunt sub eorum capitibus reperta hujusmodi lauri folia; quod in actis publicis fuit tunc notatum.

Aqua & oleum benedictum. Consueverunt etiam prisci Fideles aspergere Defunctum aqua benedicta: ut ex antiquis ritualibus, ut etiam apud Ethnicos mos fuit aqua lustrali, ut refert Rosinus lib. 5. cap. 34. antiqu. Rom. *Qui à Sacerdote per aqua pura aspergebantur, & ea expiabantur sive lustralabatur: Quin immo etiam oleo forsan benedicto aspergebant Defunctum. S. Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarch. cap. 7. Infundit dormienti oleum sumnum Sacerdos. In quem locum Dionysius Carthusian. Aliqui forsan olei adhuc consecrati super illum mortuum aspergendo sic, ut modo cum a perso aspergitur corpus Defuncti aqua benedicta.*

Crucis. Apponebatur quoque in monumentis ipsis Aqua benedicta, & signum sanctissimæ Crucis, ut ex dictis Ritualibus Duran. unde etiam reperiuntur in cœmeteriis va- sa vitrea, & lutea in dictum usum verisimiliter ibi accommodata.

In sepulchris Principum Apostolorum apposuit Constantinus Imperator Crucifixes, refert Anastasius in Sylvestro. *Beati Petri super os, unde conclusum est, fecit Crucem ex auro purissimo pensantem libras 150. in mensura loci; sub scrypturn est: Constantinus Augustus, & Helena Augusta: scriptum in litteris puris nigelli in Cruce.*

Insignia dignitatum. Ponebantur etiam in sepulchris insignia dignitatum: instrumenta, vexilla, & similia, quibus usi jam fuissent Defuncti, dum viverent; ut de baculo Pastorali aquila sanctum Erebertum Archiepiscopum Coloniensem, apud Surium tom. 2. die 16. Martii legitur. *Cum igitur, & istum B. Pontifex alloquis inciperet, tangens prius latera ejus Baculo Pastorali, cum quo fuerat tumulatus, vires ille resumpit.*

Sanguis Martyrum. Recondebatur in sepulchris Martyrum eorundem sanguis in vasis: refert S. Paulinus in vita S. Ambrosii apud Surium 4. Aprilis de sancto Nazario: *Vidimus autem in sepulchro, quo jacebat corpus Martyris, sanguinem Martyris ita recentem, quasi eadem die fuisse effusus. Et apud corpus S. Cæciliae Virginis nostris temporibus repertum, extabant velamina, quibus illius sanguis effusus fuerat reasumptus: Ac etiam in sacris cœmeteriis à plurimis est animadversum.*

Instrumenta martyrii. Sicuti etiam una cum corporibus Martyrum recondebant instrumenta eorundem martyrii, ut etiam de sanctiss. Cruce, & Clavis, quibus Salvator noster passus est, repertis penes ipsius sepulchrum, referunt Theodoret. Socrat. Sozom. & Niceph. lib. 8 cap. 29. Sic etiam repertum corpus S. Clementis una cum anchora, qui illi ad colum alligata, demersus fuit in mare: annal. Baron. tom. 2. aæn. 102. Refert etiam S. Ambros. exhort. ad Virgin. in princ. tom. 5. sumplisse eum à sepulchro S. Agicolæ Crucem & Clavos, quibus fuit ille Crucifixus; ac etiam de corpore S. Danielis Martyris Patavii reperto ann. 707. una cum iisdem clavis, quibus fuerat passus martyrium: refert Petrus Natal. lib. 2. cap. 60.

Quin immo etiam plurimi Martyres jusserunt sepelienda eorum corpora, una cum instrumentis eorundem Martyrii: ut de sancto Sabino, qui jussit sepeliri una cum

~~em~~ faxo, quo erat demergendus in flumen, refert Surius tom. 2. die 13. Martii : Nec non S. Babila jussit sepeliendum suum corpus cum catenis, quibus erat alligatus, refert sanctus Chrysostomus.

Apponebant etiam aliquando penes defunctorum corpora instrumenta, quibus in vita afflixerant proprias carnes, nempè catenas, cilicia, & similia. : ut de sancto Simeone Stilita anno 358. sepulto cum ferris, quæ ad domandum corpus, inquit Nielsen. cephori. lib. 14. cap. 15. Juxta corpus ejus etiam Torques ferreos positus est. Sicuti, & alia plurima in Sanctorum actis extant exempla.

Extabant quandoque in sepulchris Martyrum memoriae, & acta eorum martyrii: de sancto Leontio refert Surius tom. 3. 18. Junii. Hec commentaria B. Martyris Leontii. Cyrus quidam scriba in tabulis plumbeis conscripsit, & apud S. Mareyris Martyrii monumentum ea depositus. Et de corporibus SS. Gervasii, & Protasii refert sanctus Ambrosius epist. 53. lib. 7. reperta fuisse una cum actis eorundem Martyrii, scriptis à quodam Philippo.

Quandoque etiam intra sepulchrum ponebant titulum, seu nomen Defuncti, ut in vita S. Landoaldi, & sancti Amantii refert Surius tom. 2. 19. Martii: Sæpius nomen vero nomen, seu titulum extra sepulchrum ponebant, ut refert Prudentius in hymno sancti Hippolyti.

Plurima litteralis signata sepulchra loquuntur
Martyris, aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & muta, tamen tacitas claudentia tumbas,
Marmora, que solum significant numerum.

Effigiebant prisci fideles Palmas ad sepulchra Martyrum , ut in Apocal. cap. 7. *Palmae*, Et *Palmae in manibus eorum*. Hinc S. August. in serm. ex Cod. m.s. in Bibliot. Vatic. in natali SS. qui dicti sunt *Massa candida*, inquit ; *Palmis virentibus*. Sicut enim Palmæ non cedunt ponderibus, sed fortius in adversum consurgunt ; ita Martyres non cesserunt pressuris, sed majori cum virore, & vigore persistenterunt in tormentis: nisi etiam dicamus palmas virentes, quæ non solum in flore, sed etiam in fructu, qui mortem gloriosem sequitur, immarcescibili corona, & gloria decoros, & quasi virentes faciat Martyres. Et quantvis Palma etiam justi cuiusvis symbolum sit, ut in Psalm. 91. *Iustus ut palma florebit*. Ex usu tamen Ecclæsiæ ferè tempore Martyribus consuevit adscribi tanquam signum Victoriaz, ex antiquorum eruditione haulsum, & ex Baron. in Notis Martyrol. Roman. ad 1. diem Januar. ut etiam ex Notis D. Joann. Bap. Marii ad dictum serm. D. August. nuper per ipsum in lucem editum: & in hoc differebant sepulchra Martyrum à sepulchris sanctorum Confessorum; quoniam in istis non Palmas effigiebant, sed litteram X. quam P. interfecat. Quod symbolum cum Christum denotaret: indicabat etiam ipsos Confessores eundem Christum in vita imitatos & sequitos.

Adverte etiam, quod in sepulchris Christianorum non fuit permisum, ut unum corpus aliud premeret, ut ex Concilio Antiocheno. Canon. 15. & Concil. Matiscens. Can. 17. ibi; Non licet mortuum supra morenum misceri. Ut sic videmus in antiquis fidelium coemeteriis.

*Corpora
qualiter
sunt con-
debantur.*

Sepeliri autem juxta Sanctorum corpora semper fidelibus optatissimum, sanctus Maximus ferm. 77. de SS. Oct. Advent. & Solut. ibi; *Ideo namque hoc à majoribus prouisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos Tartarus metuit, nos pena non tangat; dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat.* Cum sanctis ergo Martyribus quiescentes evadimus inferni tenebras, eorum proprius meritus, & confocii sanctitate. & tradit Baron. in ann. 226, ubi Spondan. num. 4.

Est quoque notandum, sepulchra Gentilium discreta fuisse, ac etiam esse deberet à sepulchris Christianorum, ut refert Baron. in ann. 358. ubi Spondan. num. 2.

Præfatis ritibus, ac ceremoniis sepeliebantur in primitiva Ecclesia Martyrum, & aliorum fidelium corpora, & hæc non alibi, quam in cryptis, & aliis reconditis cœmertiis. Horum autem forma describitur à sancto Hieronymo in Ezechiel. cap. 40. ibi; *Dum essem Roma puer, & liberalibus studiis erudire, solebam cum ceteris ejusdem aetatis, & propositi, diebus Dominicis sepulchra Apostolorum, & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, qua in terrarum profundo defosse, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulchorum, & ita obscura sunt omnia, ut propinquum illud propheticum compleatur: Descendant in infernum viventes; & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum; ut non tam fenebris, quam foramen demissi luminis putres: rursumque pedentim acceditur, & cava nocte circundatis, illud Virgilianum proponitur:*

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.

Fuere autem plurima extra urbem hujusmodi cœmeteria, quoniam intra mœnia prohibitum erat Romanis legibus 12. tabul. Defunctos sepelire. Hæc loca modo Areae, interdum Tumbæ, Catacumbæ, vel Cryptæ arenariæ, ex loci natura nomine comparato, dici consueverunt, sed frequentius Cœmeteria; quod fides docebat Christianos non mori, sed rufus excitandos; interea in Domino obdormire. Cœmeterium enim, hoc est dormitorium à κοιμάσθι quod est dormio, volunt appellari. Porro ejusmodi Cryptarum in agro Romano recensentur nomina quadraginta tria in libro de Romanis Pontificibus, & apud Baronium ad Martyrologium Romanum die 3. Januar. Erantque specus subterraneæ, cum ad sepelendos fideles, tam ad conventus, & synaxes peragendas tempore persequitionum: Indeque fiebat ut Edictis Impp. quod docet Eusebius lib. 7. histor. cap. 10. & 12. ab eis Christiani arcerentur, ut scribit Tertullianus in Apolog. & Minutius Felix, & idem Tertull. ad Scapulam ex verbis persequitorum inquit; *Non sint Areae: hoc est, loca sepulturarum Christianorum destruantur, ne ad ea ulterius convenienter, ut etiam refert Baron. ad ann. 260. ubi Spondan. num. 2. & idem Baron. ann. 262. ubi Spondan. num. 3.*

Reddita vero Ecclesiæ Pace, eadem frequentare permittebantur; quæ postea quamdiu in eis fuerunt corpora sanctorum Martyrum, frequenti cœtu à fidelibus visitari consuevisse, ut ex Hieronymo, & Prudentio citatis. Cessarunt autem hujusmodi fidelium studia postquam ea, quæ ibi erant sita corpora Sanctorum sub Christianis Impp. delata sunt in urbem, & in diversis Ecclesiis honorificentius collocata,

quamvis

quamvis in eisdem cœmteriis aliorum fidelium corpora cœpta sint sepeliri, ut refert idem Baron. in d. ann. 262. num. 3.

Ad hæc d. loca memini ego ipse, me hic Romæ in adolescentia plures acceſſisse, etiam cum Domino Antonio Bosio, mihi ab infantia conjunctissimo, Auctore operis *Roma Sotteranea*.

Dicta sunt præfata ferè omnia de funeribus, dum ethnici Principes sæviebant Ritans se- contra fideles annis ferè trecentis; quorum timor cum defecisset, & pax ad Chri- peliendi stianos advenisset, fidelium defunctorum corpora magna pompa sublata fuere, fidelis cum hymnis, cereis, incensis, ex more sepulturæ mandari solita; ut refert Car- reddita Cardinal. Baron. in ann. 310. ubi Spondanus num. 4. Clerici ordine progredientes ac- Ecclesia censit Cereos gestantes manibus, funus deducebant. Gregor. Nissen. epist. ad pace. Olympium de morte sororis suæ Macrinæ. S. Hieronym. ad Eustoch. de morte Paulæ ibi. *Cum alii Pontifices lampades, cereosque preferrent. & in Epitaphio Paulæ. Sacerdores lampades, cereosque prætulerunt funeri.* Imperante Justiniano Acolythi funeralia deferebant. Novell. 59. de Debit. impens. in Exeq. Defunct. Ut etiam faces præferre mos fuit apud Ethnicos in funeribus: sicuti nos diximus in libro de Veter. Rom. Ritib.

Canebantur in Exequiis defunctorum Psalmi, & Hymni à fidelibus, & viris Religiosis. S. Dionys. de Eccles. Hierarch. cap. 7. Item Gregor. Nissen. d. epist. ad Olympium de morte sororis, inquit; *Itaque confluentem populum in genera distribueret; mulierumque multititudinem Virginum admiscentes Choro; virorum autem turbam ascribentes Monachorum cœtu, unum quendam ex utriusque studi aptum concinnumque tanquam in Psalmos canentium congressu, ex communi omnium concentu apèc coniunctum ordinem constituerere.* Et paulo post. *Surgens, qui ei regioni præfectus erat Episcopus; aderat enim cum universa multitudine Sacerdotum.*

Quibus verbis appetit Sacerdotes interfusse officio funeris, psalmosque in excuiis cecinisse. S. Clemens lib. 6. Constit. Apostol. cap. 29. *Pro fratribus nostris, qui in Domino obierunt, & acceptabilem Eucharistiam offerte in Ecclesiis, & cœmteriis vestris, & que in exitu mortuorum psallentes eos deducite.* Gregor. Nazianz. in laudem Cæsarii Orat. 10. ibi; *Psalmodis in Eum sedantibus. Chrysoſt. homil. 70. ad populum Antiochenum. Quanam de causa quoſo vocas presbyteros, & psallentes? nonne ut te confortentur? nonne ut defunctum honorent?* Basilius Seleuciaæ Archiepiscopus in Coracione de Lazaro. *Luctus, & feminine ejulatus non cedunt in usum, & honorem vita defuncti: sed hymni, & psalmi, & vita quam honestissime instituta.*

Nec indicat talis pompa, quod insit ullus cadaveribus sensus; sed ad Dci providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, ad corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis aſtrucidam. S. August. serm. 34. de Verbis Apostoli. *Sed pro viribus cura sepeliendi, & sepulchra conſtruendi, quia & hec in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt. & infra. Impleant hac homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta macroris.*

Et quanquam S. Chrysost. homil. 85. in cap. 20. Matth. & S. August. lib. 1. de Civit. Dei cap. 11. & 13. & lib. de Cura agenda pro mortuis; quibus locis affirmant, *Sepulturam & funeris pompam solatia esse vivorum, non mortuorum subsidia.* Verum hæc sunt interpretanda; ut sepultura per se non sit præsidium ad salutem æternam; per accidens tamen prodebet potest propter preces amicorum, & recordationem Sancti illius, in cuius Ecclesia sepultus est defunctus. Quod S. August. in lib. de Cura pro mortuis agenda, & S. Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 50. observarunt. Amplius S. Chrysost. non damnat sepulturæ solennia: sed luxuriam, & superfluam ambitionem, modumque sumptibus adhibendum suadet. Quod autem ex Matth. cap. 5. & 25. calumniantur Hæretici, diluit D. Thom. 2.2 quæst. 32. artic. 2.

Et predicta adeo vera sunt, ut Imp. Constantinus statuerit, & primus auctor fuerit, ut ad corpora Defunctorum humanda. corpus hominum constitueretur, qui ei muneri mancipati essent; quos & voluit Ecclesiæ esse subjectos, & ab omnibus publicis muneribus immunes, atque vestigalibus liberos, quod idem corpus postea Anastasius Imperator confirmavit, ut testatur Justinianus in Novell. 43. & 59. ac refert Baron. ad ann. 337. ubi Spond. num. 14.

Oratio funebris. Cæterum, priusquam corpus humo injecta congereretur, Defunctus oratione funebri laudabatur. Sanctum Melitum à multis, cum præconiis maximis sepultum scribit Theodoreetus lib. 2. cap. 14. hist. Ecclesiast. & lib. 9. cap. 15. histor. tripart. Extatque Gregorii Nysseni in funere Melitii oratio. Extant & veterum Patrum orationes funebres: Eusebii in funere Constantini: Nazianzeni in funere Basili, & Cesarii: Ambrosii in exequiis Valentiniani, & Satyri, & alia innumeræ.

Precios. Deinde celebrata Missa Sacerdos accedens ipsi mortuo sanctè precabatur, eumque salutabat, ut pluribus docet S. Dionys. de Ecclesiast. Hierarch. Solennibus orationibus sepeliri mortuos indicat Victor Uticens. lib. 2. de persecut. Vandal. ibi: *Qui mos solennibus orationibus sepeliendi morientes, quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus.*

Flores ad sepulchrū. Condito & curato funere solebant nonnulli antiquitus tumulum floribus aspergere. S. Ambros. orat. funebri de obitu Valentiniani: *Non ego floribus tumulum ejus affergam: sed spiritum ejus Christi odore perfundam.* & S. Hieron. epist. ad Pamachium de obitu uxoris. Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos &c.

Apponebant quoque ad sepulchra Epitaphia & alia, de quibus nos supra.

Mortui quando sepulti sunt in Ecclesia. Addimus prædictis, fuisse antiquitus prohibitum, mortuos intra Ecclesiæ sepelire, ut ex Concilio Triburensi anno Domini 895. Can. 17. incip. Nullus, & in Concilio Vasense sub Leone I. Can. 3. incip. Præcipiendum. relato à Gratiano casu 12, quæst. 2. & propterea in sacris templis sepulchra non aderant; sed Coemeteria ad hoc inservientia: meminit etiam Optatus lib. 3. de Schismate Donatistarum. his verbis: *Nec sepultura in domo Dei exhiberi concessa est.* Corpora verò supremorum Principum Ecclesiasticorum, & sæcularium reponebantur in Atriis, seu Porticibus Ecclesiarum; ut de duabus Theodosiis, & Arcadio Impp. scribit Nicephor. lib. 14. cap. 88.

& S. Joann. Chrysostom. refert, Magnum Constantini^m honore fuisse affectum, cum eius corpus fuerit sepultum ante Ecclesiam S. Petri Constantinopolis, quasi post obitum Ostiarius, & Cubicularius Piscatoris effectus. Progresu temporis cœpere in Ecclesiam introduci corpora defunctorum Sacerdotum, Principum, Ministrorum Ecclesiæ, & virorum celeberrimorum; demum indifferenter omnium Fidelium, ut in Concilio Maguntino relato in causa 13, quæst. 2. Can. Nullus, Concilium Meldense Can. 20. Quod ab Ecclesia deinde semper approbatum, juncto etiam cœmteriorum usu: remansit solum prohibitum, ne corpora sepeliantur penes Altaria, in quibus celebratur, ut ex dicto Can. Præcipiendum 13. quæst. 2. & Concilio Meldensi: at cum removeri ossa ab altare non possint, tunc removeatur altare. Ivo part. 3. cap. 213.

Cavendum tamen, quod his qui in peccato dececesserent, non pro sit, ut in Ecclesia sepulchris sepeliantur, refert D. Gregor. in Dialogis lib. 4. cap. 50. his verbis; *Quos gravia pecata non deprimant; hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur; quod eorum proximi quando quiores ad eadem sacra loca convenienter, suorum quoniam sepulchra conspicunt, recordantur;* *prosit?* Et pro eis Domino preces fundunt: nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis ponuntur. & idem D. Gregor. cap. 51. seq. inquit; *Quia ex re aperte datur intelligi, quia hi, quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valcent adjutari.* & idem etiam cap. 54. sic inquit; *Quia hi, quos peccata gravia deprimunt, se in sacro loco sepeliri se faciant, restat ut etiam de sua presumptione judicentur, quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis acenser.* Quin imo mos fuit in Ecclesia primitiva anathematizandi illos, qui in peccatis notoriis dececerant, ut docet D. August. epist. 50. ad Bonifacium, & tradit Vincentius Riccardus in Notis ad epist. S. Procli Archiepiscopi Constantinopol. ad Maximum Diaconum his verbis; *Non simpliciter negat non posse anathematizari post mortem, cum perpetua traditio fuerit sancta Ecclesia, mortuos etiam anathematizandi.* & Concilium Aphricanum Can. 48. *Si quis Episcopus heretici extraneos à consanguinitate sua, vel Hereticos etiam, consanguineos, aut Paganos, Ecclesiæ præulerit; saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei sacerdotes nullo modo reciteatur.*

Confuerunt priscis temporibus etiam Christiani inhærentes vanis Ethnico-^{Abusus} rum superstitionibus, ut supra Defunctorum sepulchra immoderatè canerent, come-^{sepul-}derent & biberent, usque ad ebrietatem: & hujusmodi pravus Christianorum ritus *ebrios* fuit sublatius in Concilio Arclatensi. cap. 5. his verbis; *Nullus diabolica carmina præsum-_{sublati-}ma cantare, nec jocos, nec saltationes facere.* & infra *Quis enim nesciat diabolicum esse, & non solum à Religione Christiana alienum, sed etiam humana natura contrarium, ibi la-
tari, canere, inepti, & cachinnis ora dissolvi, & omni pietate, & affectu charitatis post-
posito, quasi de fraterna morte exultare?* & idem refert D. Angustian. lib. 1. de mori-
bus Ecclesiæ, & epist. 68. ad Aurelium Episcopum, latè Brunus de Ceremoniis lib. 4.
cap. 3. Remansit tamen apud aliquos populos ritus, ut sepultis cadaveribus comedatur
interamicos, & parentes, sed moderate; & hoc ab Ethnicis ad nos transmisum,

ut refert Rosinus. Antiquit. Roman. lib. 5. Per alios ad sepulchrum iustis, convivis domini apparabantur, ad que amici, atque cognati convocabantur.

*Comeſti-
bilia ſupra
ſepulchra.* Fuit etiam Ethnicorum ritus offerendi ſupra Defunctorum ſepulchra plenum ad comedendum & bibendum; credentes, ut illi ſupponebant, mortuorum animas ibi circumire: quod mense Februario peragebatur: & talis ritus diu apud Christianos tanquam pius fuit retentus: donec in Concilio Turonens. 2. Can. 16. alias 34. fuere preſe id prohibitum fidelibus, maximè in festo Cathedræ sancti Petri 22. Februario verbis; *Sunt etiam qui in festivitate Cathedra Divi Petri Apostoli cibos mortui offi-
runt. & post Missas rediueſſes ad domos proprias, ad gentilium revertuntur errora. & pri-
corpus Domini ſacratas Domini eſcas accipiunt.* Contefiamur illam ſoliciitudinem Pastores, quam Presbyteros gerere, &c. Quod etiam exclamavit S. Auguſtin. in dicta Cathedræ ſerm. 15. de Sanctis his verbis; *Cum ſolennitatem hanc Eccleſia mea
religioſa obſervatio introduxit, miror, cur apud quosdam infideles hodie tam periculum
error increverit, ut ſuper tumulos defunctorum cibos, & vina conferant, quia prefati
corporibus anima carnale cibos requirant.* Quem ritum ego annis præterit fer-
tum vidi adhuc plurimis in locis in Regno Galliæ: ut etiam ſimiliter in Hispania hoc
retentum, patet ex lapide in Capella sancti Ildephonsi Romæ apud sanctam Jacobum
Hispanorum, scripto his verbis; *Item tenentur ſupradicti ſingulis anni in commemora-
ratione omnium Defunctorum ponere ſuper ſepulchrum dicti Domini Epifcopum in
perfonam, & duas faces, qua ardeant per totum officium vigilia, & diei: & affraueni
pedes ſepulchri panis & vinum pretius quatuor carlinorum more Hispanie.*

Non prætermittam annectere prædictis funerum Ritibus apud Christianos:
quod ſicut apud Ethnicos Oleum & Filum, illud ſymbolum fuit vita, & illud mor-
tis, ex Pierio Valeriano & aliis: ſimiliter in Catholica Religione conſiderabilis Ri-
tus fuit inducitus: de quo refert Benedictus Canonicus S. Petri, qui vixit sub Alexan-
dro III. Rom. Pont. in quodam manuſcripto *Policrus* nuncupato. Ut in prima de
Quadragesimæ Papa diſcalceatus ab Ecclesia sanctæ Anafastiæ ad sanctam Balbinam
incederet, ubi inter Miſſæ ſolennia, quam ipſe canebat. Subdiaconus Apoſtolorum
Reg'onarius apud altare alta voce dicebat: *Crastina die veniente ſtatio erit in Ecclesia
sancti Georgii Marryris ad Velum aureum.* & reſpondebat Chorus Cantorum, Da
gratias. & ſubdit prædictus auctor: *Finita Miſſa Acolythus debet tollere papyrus, &
tingere in oleo candela, & diligenter extergere, & portare ad palatium ante Pontificem.
dicens, Iube Domine benedicere: Pontifex benedicit: ille vero dicit: Hodie fui fons ad
ſanctam Sabinam, que ſalutem te: Pontifex reſpondet, Deo gratias. Acolythus preſentat
ei papyrus, qui oſculatur cum pro devotione Sancta, & dat eum Cubiculari: Cubicu-
larius reponit, & diligenter conſervat uſque ad mortem Pontificis; & ſic ſit in omnibus
ſtationibus. Ad mortem facit ex eis pulvillum, & ponit ſub capite ejus in ſepulchro. An-
afatius Bibliothecarius appellat diētum papyrus *Myxus ex ſtuppa.* Noſtris tempo-
ribus in reedificatione Basilicæ Vaticanae reperti ſunt pulvilli ex dictis myxis ſu-
pyris ſub capitibus ſummorum Pontificum ibi antiquitus conditorum.*

Et hæc de Ritibus ſepulchralibus Christianorum.

CAP.

R I T I B U S.
C A P. L X V I L
De Miraculis.

343

Diximus de plurimis antiquorum Christianorum Ritibus; verum quoniam isti, sicut & omnia ferè opera Christi, parum ad hominum salutem profuissent, nisi miraculis confirmata fuissent, quibus Dei Potentiam, Sapientiam, & Bonitatem cognoscimus; ideo de miraculis etiam aliqua annetamus; ex quibus patebit veritas de mirabilibus operum Dei etiam in Sanctis suis.

Miraculum alii aliter definivere: nos autem definimus, ut sit *Factum insolitum supra vires, & præter ordinem totius naturæ create.* Diximus

Factum, ad exclusionem nonnullarum illusionum, per quas Dæmones, ac etiam homines vafri faciunt, nobis videri factum, quod verè non est factum. De quo S. Thom. 2.2. quæst. 178. art. 2. & in lib. 3. contra Gentiles cap. 103. & seq.

Insolitum, quia solita, nec re, nec nomine conveniunt miraculo: non re, quia miracula præcipue fiunt ad duplicum effectum; nempe, vel ad confirmationem prædicationis verbi Dei, juxta illud Marc. c. 16. *Illi autem profecti predicaverunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis:* Vel fiunt ad denunciandam facientis sanctitatem, ut ex D. Thom. dicte quæst. 178. art. 2. Solita autem neutrum operantur; nec minus prædicta solita movent admirationem, ex D. August. tract. 24. in Joannem, ubi inquit, miracula visibilium naturarum, licet majora sint his, quæ raro fiunt, attamen propter illorum assiduitatem non movere admirationem.

Supra, non contra naturam, ut dicit Glossa in cap. unico, verbo, *Sedis Apostolicæ*, vers. 2. quod sit contra naturam, de reliq. & venerat. Sanctorum: quia miracula fiunt à solo Deo in Psalm. 71. *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.* S. Thom. part. I. quæst. 110. artic. 4. Natura autem non contrariatur suo Creatori, sed illi libenter cedit, cap. cum Martha, §. requisisti (ibi) (cedit naturam miraculo) de Celebrat. Missarum.

Vires, quia nihil est, quod possit facere natura, quod miraculum dici possit; sive hoc procedat ex singulari artificio hominis, prout de Columba lignea volante Archimedis, & æneis serpentibus sibilantibus Boetii, legitur apud Gellium lib. 10. c. 12. Casiidor. lib. 1. variar. epist. 45. sive hoc fiat ex veloci operatione facta per Dæmonem applicando activa passivis, ut per S. Thom. part. I. quæst. 114. art. 4. ad 2.

Præter ordinem; nam multa sunt miracula, quæ propriè non possunt dici supra vires naturæ, sed tantum præter ordinem; nam natura indies illud facit, sed non eo ordine, ut in febricitante in instanti sanato, Luc. 4. de socru Petri: natura enim indies pellit febrim, sed non illo ordine, hoc est, in instanti.

Totius naturæ, quia multa præter ordinem unius naturæ contingunt, quæ non sunt miracula, cum sint secundum ordinem alterius naturæ; unde non fuit miraculum elevatio corporis Simonis Magi per aera, de qua Surius in vita sancti Petri, nec corporalis transportatio strigarum, quæ hæc non est præter, vel supra naturam Dæmonis, qui hoc operatur.

Creare,

Creato, quia nihil est supra vires naturae increatae, id est Dei omnipotens: unde respectu illius nihil potest dici miraculum, ut ex D. Thom. part. i. quæst. 105. art. 8.

*Miracula
solum in
Ecclesia
Catholica*

Circa miraculorum virtutem, Christus in novissima manifestatione ante ascensionem suam, præter alia dona, quæ sua Ecclesiæ liberaliter contulit, hoc etiam superaddidisse videtur, ut à Marco cap. 16, de operatione miraculorum, quæ communis omnibus in ipsum creditibus esse posset: quod quidem donum, eo quod non nisi in Ecclesia Catholica reperiri, nec ab aliis, qui foris sunt, usurpari potest: merito donum Ecclesiæ à Patribus est appellata; licet non singulis fidelibus miraculorum gratia, vel semper, vel ubique sit concessa.

Quamvis Eunomius Hæresiarcha fuerit ausus afferere, Christianorum miracula præstigia esse Dæmonum, ut refert Baron. in ann. 360. ubi Spondan. num. 7. nec non idem afferuit Vigilantius, adversus quem scripsit: D. Hieron. ut idem Baron. in ann. 406. ubi Spondan. num. 7. sicuti etiam pluries in Ecclesiasticis annalibus refertur, Christianos à Gentilibus ob miracula æstimatos maleficos.

*Claudius
à Petro
sanatus.*

Sed omissis cæteris Ecclesiæ miraculis, consideremus quam refert S. Lucas in Actis historiam sanati à Petro claudi à nativitate ad portam Templi, & quomodo ad rei novitatem concurrentibus populis; & Christum annunciandi arrepta occasione, concionem habuerit; quæ quinque millia hominum ad fidem perduxit, ut fufus idem Lucas. Quale autem mysterium miraculo Petri contineretur, Ambros. serm. 3. in natal. Apostolorum enarrat, dum ait: Petrum, quia petra esset, super quam ædificaretur Ecclesia, rectè primum signum mirabilium suorum fecisse Claudio, pedum restituendo vestigia: ut sicut ipse in Ecclesia fidei fundamentum continebat; ita & in homine membrorum fundamenta confirmaret: ut non mireris si Lucas quantumlibet prodigia, & signa ab Apostolis anteacta cap. 2. facta esse testatus esset, tamen ab eo, quod tam insigniter est editum ab Apostolorum Principe, cæteris prætermis narrationem instituerit.

*Umbra
Petri.*

Præterea narratis, quæ in Ananiam, & Sapphiram sunt divisa acta, subdit Lucas in Act. cap. 5. adeo miraculis, & prædicationibus Apostolorum augeri solitam indies credentium in Domino multitudinem; ut etiam infirmos omnes, & vexatos à spiritibus immundis, non civitatis tantum Hierusalem, & sed vicinarum omnium in plateis exhiberent, ut transeuntis Petri umbra liberarentur ab infirmitatibus suis. Fuit nimis ista prærogativa Petri, ut sicut inter Apostolos primatu in omnes est auctor, ita etiam insigniora ederet miracula. Quid vero umbra Petri, nisi imago expresa corporis ejus? certè quidem non aliunde, quam ex hujusmodi imaginibus umbra formatis, picturam duxisse originem ferunt. Clemens Alexandrinus adversus Gentes. Rursus vero cum eandem umbræ Petri virtutem inditam videmus, quam & ipsi corpori Petri; expressum videtur eandem in successores ipsius propagari voluerit: nimis ut quamvis non omnes æque sancti, ac Petrus, tamen quia ejus gererent personam, eandem etiam retinerent à Deo illi traditam potestatem: scirentque omnes respectu Petri in honore habendos, qui umbram saltem Petri hac ex parte referrent, Baron. in ann. 34. ubi Spondan. num. 77.

Occur-

Occurunt circa prædicta miracula aliquæ dubitationes, de quibus primo est *Miraculo* inter Doctores controversia. An de substantia miraculi sit, quod fiat in instanti? *lum am* Nos fœdere distinctionis opiniones conciliari posse existimamus: nempe quod aut *fiat in in-* natura cum processu temporis poterat causare illud factum, de quo quæritur, an sit *stanti?* miraculum, puta sanare infirmitatem; & tunc de substantia miraculi est, quod fiat statim; alias non esset miraculum, cum posset esse, quod sanatio processerit ex operatione naturæ, ex qua possibilitate excluditur miraculum, cum non concurrat in solitum, ut supra diximus: aut vero factum non erat tale, quod posset per naturam ex intervallo temporis contingere, puta illuminatio cæci à nativitate, Resurrectio mortui, & similia; & tunc etiam si intercedat intervallum temporis, non videtur cessare vis miraculi, quia qualitas temporis tunc nihil conferet ad actum, juxta not. per Abbatem in cap. ad aures num. 2. ubi Decius num. 3. de rescript.

Eadem distinctione solvi potest alia quæstio: An de substantia miraculi sit: quod *Anrequi-* nullum remedium humanum fuit omnino adhibitum, nempe ut inspiciatur, an illud *ratur, ut* remedium esset aliquo modo proportionabile ad producendum illum effectum: quod *sine remo-* si non est, minime tolli vim miraculi, & proinde nec pulvis, qua usus fuit Dominus no- *dio hu-* ster in illuminatione cæci, de qua Joann. cap. 6. nec pallium, quo usus fuit S. Franci- *mano.* scus de Paula, & S. RAYMUNDUS in transfretando mare, sustulerunt vim miraculi, quia nullam proportionem habebant ad illa facta.

Dicimus etiam quod dolor, qui plerumque intervenit in miraculosa sanatione, *Dolor an* non tollit vim miraculi, ex quo nec cum dolore potest natura operari illud factum: & *sollas mi-* dolor ea forte ratione relinquitur, ut sit in memoriam peccatorum, juxta illud Genes. *raculum* cap. 3. *In dolore paries;* quasi quod sic sanati debeant recordari morbum illum sibi contigisse peccati si non actualis, saltem originalis.

Solent etiam Doctores ponderare gradus miraculorum, ut scilicet quod magis *Gradus* excedat vires naturæ. Canonistæ constituunt duos gradus miraculorum: ut primus *miraculo-* sit quo ad factum, id est, illud cui natura penitus repugnat; puta quod Sol stet: alte- *rum.* rum quo ad modum; puta, quod febricitans confessim sanetur, cum mille febricitantes singulis mensibus sanentur, sed repugnat modo, quod exemplo sanetur. Archid. in cap. nec mirum 26. quæst. 5. quem alii sequuntur. Theologi constituunt præterea tertium gradum, quem vocant in subjecto, sive in eo, in quo fit, v.g. resurrectio mor- tuorum, & illuminatio cæci, quia natura potest dare vitam, & lumen, sed non cæco, aut mortuo. D. Thom. lib. 5. contra Gentil. cap. 10.

Ulterius à sancto Thom. part. 1. quæst. 124. artic. 4. ad tertium argu- *Vera mi-* mentum, datur praxis discernendi vera miracula à non veris: nempe efficacia, *racula à* utilitate, & fine. Quibus addi posse credimus qualitatem personæ, quæ facit mira- *non veris.* cula, nempe si sit aliunde probata in Catholica fide, præstans in operibus, iusta, in moribus excellens; quia tunc facilius concedi potest, quod sit miraculum Dei, non autem opus Diaboli, cum quo tales homines non habent commercium. Et ex his videtur constare de veritate miraculorum, quæ etiam in præsens hic in Italia omni- bus patent, nempe de Ebullitione sanguinis sancti Januarii in Civitate Neapolitana.

& de Fluxione mannae è S. Nicolai Baren. & de Excrescentia unguis sanctæ Catharinae Bononiensis ; seu de mirabili incorruptione, & suavi odore, qui ex corpore plurimorum Sanctorum in dies manat.

*Miracula
an sunt à
malis.*

Quæritur ex his an miracula possint fieri per malos ? & concluditur etiam magis quod quandoque facere vera miracula. Nam in die Judicij universalis malos Christianos dicturos testatur Matth. 7. *Domine Domine nonnè in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Propheta enim, nec non Dæmones ejiciendi, & miracula faciendi facultates, sunt gratis datae, quæ ut ajunt Theologi, cum peccato mortali stare possunt. Hinc S. Chrysost. in cap. 7. Matth. inquit; *Sed considera: quia in nomine Christi se prophetasse dicunt, non in spiritu: Prophetant enim in nomine Christi, sed in spiritu Diaboli, quales sunt divinatores. Dæmonia ejiciunt in nomine Christi, habentes spiritum inimici. Magi autem non ejiciunt, sed ejicere videntur, colludentibus sibi Dæmonibus: faciunt & virtutes, id est miracula non utilia & necessaria, sed inutilia & vana.* Dixit S. Thom. 22. quæst. 178. art. 2. hoc provenire ex omnimoda fide, quæ potest sine charitate operari miracula, juxta illud Pauli, 1. Corinth. c. 13. *Et si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Vel ob virtutem sanctissimi nominis Christi invocati, ut per Hieronym. super illud Matth. 7. *Nonnè in nomine tuo prophetavimus?* Vel ob confusione, & justiore condemnationem facientis, unde prophetia Caiphæ sanctus Hieron. ubi supra. Quod tamen procedit in vita, nam post mortem, nisi Sancti faciunt miracula ; sicut, etiam miracula per quemcunque etiam malum fieri possunt ad confirmationem veritatis prædictæ ; secus quando miracula sunt ad demonstrationem sanctitatis alicujus, quia isto casu non sunt miracula nisi à Sanctis. S. Thom. d. quæst. 178. art. 2. Hinc S. Aug. lib. 83. quæst. inquit; *Aliter Magi faciunt miracula; aliter boni Christiani; aliter mali Christiani. Magi per privatos contractus cum Dæmonie: Boni Christiani per publicam justitiam: mali Christiani per signa publicæ justitiae.*

Inter miracula Magorum, & sanctorum hominum afferit discriimen S. August. lib. 83. Quæst. ubi quæst. 79. tom. 4. loquitur his verbis; *Cum talia faciunt Magi, quæria nonnunquam Sancti faciunt: talia quidem visibiliter esse apparent, sed diverso fine. & diverso jure sunt: illi enim faciunt querentes gloriam suam, isti querentes Dei: & illi faciunt per quendam potestatis concessa in ordine suo, quasi privata commercia vel beneficia: isti autem publica administratione, iussu ejus, cui cuncta creatura subjecta est.* S. Thom. lib. 2. Sentent. dist. 7. quæst 3. art. 1. inquit: Miracula bonorum hominum & Magorum, efficacia, duratione, utilitate, modo, ac fine differunt.

Quantum ad efficaciam, & durationem differunt: quia miracula à bonis hominibus facta, non nisi virtute divisa sunt, cuiusmodi est suscitatio mortui, & id genus alia, virtutem naturæ activam excedentia; quæ dæmones re vera facere non possunt, nisi præstigiis quibusdam, hoc est incantationibus, & illusionibus, quæ diu durare non possunt.

Differunt

Differunt etiam quantum ad utilitatem: propterea quod bonorum miracula, non nisi utilitatem afferunt, cuiusmodi sunt admirabiles ægritudinum curationes: Magorum autem signa sunt noxia & vana, dum volatum affectant, & ostentant, stupidaq; hominum membra efficiunt.

Differunt item quantum ad operandi modum: Boni enim Dei nomen piè ac reverenter invocantes miracula faciunt; Magi vero quibusdam utuntur delirantis, dum se cultris incident, & alia id genus turpia operantur.

Differunt tandem quantum ad finem: quia bonorum miracula ad Catholicæ fidei ædificationem, atque ad rectos mores propagandos efficiuntur: Magorum vero signa non nisi manifestum fidei, & honestatis detrimentum afferre solent. Et hæc sunt, quæ ex Angelico Doctore discerpere visum est.

Sed quod pertinet ad miracula, quæ non tantum suis hominibus, sed Diis ipsis ab Historicis Gentilibus sunt adscripta, cuius ea sint fidei; sincerissimus est testis P. Gentilius hist. lib. 16. inter eos clarissimus auctor, cum de his agens, ait; *In omnibus qui-^{am mira-}dem illis, qua plebis pietatem erga Numen conservant, condonandum est historiographis, cula.* dum de talibus monstruosa, et si non vera loquuntur: in eo vero, quod modum hunc excedit, ignorendum non esse. Hoc nobis demonstravit T. Livius, qui in principio primi libri de Numa Pompilio sic loquitur. *Omnium primus rem ad multititudinem imperiam, & illis seculis rudem, efficacissimam; Deorum metum injiciendum ratus est; qui cum descendere ad animos sine aliquo commento miraculi non posset: simulat sibi cum Dea Ageria congressus nocturnos esse: euse moniti, que acceptissima Diis essent, instigare, &c.* Ac etiam consueville Gentiles in emulationem verorum miraculorum, quæ à Christianis quotidie fieri cernerent, in Numinum quoque suorum gratiam saepe miracula, & oracula fingere: cuius farinæ fuere, quædum Alexandriæ Vespasianus Imperator esset, ipsum homini cuidam oculorum labore laboranti; & alteri manu ægro, utrique monitu Serapidis Ægyptiorum Dei ad eum recurrenti restituisse sanitatem; alterius oculos oris sui excremento respergendo; alterius manum pede calcando. Tacitus histor. lib. 4. Sueton. in Vespasiano cap. 7. & alii tradunt: at vero præsentia in primis Apollonii Thyanæ Magorum omnium celeberrimi, & Vespasiano amicitia conjunctissimi, (quem his diebus Alexandriæ fuisse, ac plurimis hujusmodi imposturis in sui admirationem omnes convertisse, docet Philostratus in vita ipsius Thyanæ) non nihil moveor, ut existimem ea omnia fuisse ejusdem Apollonii arte excogitata. Sed & in his, quæ sunt vila miracula, illud etiam ex eodem Tacito considerandum; eas non fuisse hujusmodi ægritudines, quæ à Medicis curati non valuerint: Quod si à Medicis, certè facilius à dæmonibus, quorum fuit planè consilium ad obscurandam Christi gloriam, ut quæ olim à Prophetis de venturo ex Judæa Rege, qui universo dominaretur orbi, prædicta essent, intelligerentur de Vespasiano, qui apud Judæam creatus fuisse Imperator; ita namque hujusmodi sacra oracula in gratiam Vespasiani interpretati sunt Tacitus histor. lib. 5. Sueton. in Vespasiano cap. 4. atque ipse Josephus lib. 7. de Bello Jud. cap. 12. sine impietatis caligine circumfulsus, sive temporibus inserviens, Vespasiano adulatus. Et quoniam qui hujusmodi Rex esset, ab

Maia cap. 35. prædictum erat, fore ut multa operaretur miracula: hoc quæ parte provisum fuit, ut idem Vespasianus Rex ipse Maximus quasi Messias aperiret. Ac si prophetica vaticinia de se loquuta esset Vespasianus credidisset: cur a postmodum tam exacta facta est per vestigatio de familia David, & quos invicit? refert Euseb. lib. 3. hist. cap. II. nisi quod in comperto esset, non aliunde ex ea progenie Regem illum Maximum esse venturum.

Adrianus. De Adriano Imperatore referunt etiam, quod ipse vivendi tædio affectum à desiderio mortis ministri removerent, accedere fecerunt ad illum temporibus mulierem quandam, aliumque virum cæcitatem fingentes, somniis ita essent moniti, ut Adriano significanter, cum sanitatem recuperaveruadnodum & ipsi cum corpus ejus tetigissent, visum recepturi essent; et cum per simulationem accidisset, ut spem valetudinis Adrianus acceptus ex sententia Marii Maximi historici affirmat his artibus Adrianum dissequenter annū vitam coactum esse prorogare. refert Baro. in ann. Spondan. num. 2.

Ulterius scribit Dio de cultu cuiusdam Serpentis, quem posuerat Adiutor in templo Jovis Olympii, quod Athenis sumptuosissimè exercitatur; et India deportatum ibidem pro Numine habitum; nec non tempore Antonini adiutoris alia facta miracula referuntur, quæ omnes consentiunt eisdem genitum illis, quæ olim à Vespasiano, & Adriano facta esse dicuntur; ut refert ann. 139. & Spondan. in ann. 145. num. 7.

Alexand. Magus. Nec prætereundum, quod quidam Alexander ex schola Thyanzi Magi confictis Sibyllinis oraculis Æsculapium in Bithynia apparitum prænuntiavimus, pentem palam adorandum exposuit, illumque Æsculapium esse falso committit gentem ob responsa, quæ à se conficta dare solebat, pecuniam corratis; Septuaginta & octuaginta draginatum millia singulis annis ex oblationibus hominum Asia, atque etiam Roma, ac tota pene Italia, aliisque Provinciis ad hujusmodi oraculuum confluentum; cuius insignem imposturam tanquam in scena tragœdias Lucianus in Pseudo representavit: aditque confinxisse impostorem illud, & professum esse se præ ceteris odio habere Christianos, itemque Eusebium, quod Deos negarent: perdurasse vero hanc fabulam multis annis, donec tandem Etius Alexander septuagenarius miserando consumptus est interitu; ut refertur in ann. 145. ubi Spondan. num. 6.

Hæretico-miracula. Sed omisis, quæ innumera sunt, Ethnicorum miraculis, consideremus quærum falsa quæ prædictis similia sunt, Hæreticorum præstigia, & imposturas; ex quibus Ecclesia Dei graviorem passa est jacturam, quam à persecutoribus Tyrannis. Et Marcus ex Valentini discipulis, addens Hæretici Magiam, inter alia prophana, quæ sacris mysteriis operati soleret, Calicem Eucharisticum purpureum, & rubicundum apparere faciebat, ut putaretur eam gratiam in suum Calicem instillare; undobones in sui admirationem excitans, eosdem ceteris præstigiis, & invocationibus inducens.

pro-
lam-
n. in

idam
is vi-
git,
tha-
ens.

uti
.2.
in.
D-
ad.
bi
i-
s.

*it Andemo-
s faciat mi-
racula.*

nesti
pliciter ~~co~~ angere.

metur : hoc

quod quidem

Uno modo ab interiori, secundum quod daemon potest immutare phanrasiam minis, ac etiam seusus corporeos; ut aliquid videatur aliter quam sit: & hoc etiam secundum dicitur fieri virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori, cum ipse possit formare corpus ex aere cujuscunque formæ, & figuræ, & illud imens in eo visibiliter appareat: potest etiam circumponere cuicunque rei cor- ex quamcunque formam corporalem, ut in ejus specie videatur. D, Thom, part. i.

deliria proferre cogebat : cum & ipse Dæmonem quendam haberet, per quem prophetare videretur : hisque artibus circumiens Christianum orbem , seduxit quamplurimos ; sicuti fuisus Irenæus adversus Marcum l. i. cap. 8. & 9. & refert Baron. in anno 175. ubi Spond. num.8.

Nec multum dissimile, quod Cyrola Arianorum Antistitum Princeps, cuiusdam hominis Ariani supposititii, qui se cæcum pretio accepto fingebat , aperire oculos videri voluisset eundem antea quidem optime videntem ; simul ac oculos ejus tetigit , revera cæcum reddidit : cui fraudem coram universis detegenti , Eugenius Carthaginensis Orthodoxus visum confessim signo Crucis reddidit, refert Greg. Turonens. lib.2,histor. cap. 3. & Baron. in ann. 484. num. 7.

Sed ne ulterius nostrum thema protrahamus, maleficiis , & incantationibus uti solitos Hæreticos Helcesaitas , de quibus Baron. anno 105. ubi Spondanus num. 2. item Basilianos, Baron. ann. 120. ubi Spondan. num.7. Carpocratianos, Baron. ann. 120. ubi Spondan. num.12. Gnosticos, Baron. ann.120. ubi Spōnd. num. 14. 16. Ophitas, Baron. ann.145. ubi Spond. num.5. Montanistas, Baron. ann.173. ubi Spond. num.3. Severianos, Baron. ann.174. ubi Spond. num.5. Marcitas, Baron. ann.175. ubi Spond. num.8. Sed omissis his , & quamplurimis similibus Hæreticorum vanis visionibus, nec veris miraculis, de quibus etiam Martinus del Rio disquisit. magic.lib.6. c.2. sect. 3. quæst. 3. simile est etiam quod legimus de elevatione Simonis Magi, &c.

Non absimilis omnino præcedenti est altera quæstio , quod dæmon non possit *ad demonum facere miracula*, nec aliqua creatura, si propriè illa accipiantur, sed solus Deus : secus *faciat miracula*. tamen si miracula largè sumuntur, nempe quod excedit humanam facultatem, & co- siderationem : & sic dæmones possunt facere miracula , quæ scilicet homines mirantur. D. Thomas in part. i. quæst. 114. art. 4. in corpore. Advertendum tamen, quod omnes transmutationes corporalium rerum , quæ possunt fieri per alias virtutes naturales, ad quas pertinent quædam semina, quæ in elementis mundi inveniuntur ; hæc possunt fieri per operationem Dæmonum hujusmodi seminibus adhibitis, nempe cum aliqua transmutantur in serpentes & ranas, quæ per putrefactionem generari possunt.

Illæ vero transmutationes corporalium rerum, quæ non possunt virtute naturæ fieri; nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt: sicuti, quod corpus humanum mutetur in corpus bestiale ; aut quod corpus hominis mortuum reviviscat, & quando aliquid tale operatione dæmonum fieri videtur : hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum : quod quidem dupliciter potest contingere.

Uno modo ab interiori, secundum quod dæmon potest immutare phantasiam hominis, ac etiam seusus corporeos ; ut aliquid videatur aliter quam sit: & hoc etiam interdum dicitur fieri virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori, cum ipse possit formare corpus ex aere cujuscunque formæ, & figuræ , & illud assumens in eo visibiliter appareat : potest etiam circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, ut in ejus specie videatur.D. Thom. part. i. quæst.

quæst. 114. art. 4. ad 2. ac etiam idem D. Thom. 2. 2. quæst. 178. art. 2. in corpore. Utroque autem modo Angelus, sive bonus, sive malus, immutare potest sensum hominum, sive naturali virtute apponendo exterius sensui sensibile aliquod, vel à natura formatum, vel aliquod de novo formando; sicuti facit dum corpus assumit. Similiter potest etiam interius commovere spiritus, & humores, ex quibus sensus diversimodè immutentur: præter ordinem tamen totius creaturæ facere non potest, sed præter ordinem alicujus tantum particularis naturæ, cum tali ordine non subdatur; & sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem. D. Thom. part. i. quæst. 111. art. 2. 3. & 4.

Ex quibus concludimus, quod vera miracula ea tantum sint, quæ à veris Christi fidelibus in Catholica tantum Ecclesia peraguntur.

C A P. LXVIII.

Quòd vera Miracula in Catholica tantum Ecclesia continauerint ab Apostolis singulis quibusque sæculis.

Profeta vera miracula ab exordio Ecclesiæ per omnia sæcula usque in præsens continuassemper constat; quorum præcipua aliquajnfra recensēbimus. Et enim in primo sæculo de Joanne Evangelista refert Tertull. de præscript. hæret. cap. 36. *Apostolus Joannes postea quam in oleum igneum demersus est, in insulam relegatur.* Et in eodem sæculo de Sancto Polycarpo refert Euseb. lib. 4. cap. 14. ut ad ignem damnatus nondum absque læsione remansit: verum quidam splendor fiammas ipsas superans, ipsum circumfulgens, tantus & tam flagrans odor inde egrediebatur, ut idem velut extubre odorifero, aut alio quovis pretioso aromate afflatus videretur.

Intra Secundum sæculum de fœmina mortua, refert Tertullian. lib. de anima cap. 14. quæ oratione cuiusdam presbyteri junctis manibus absolutionem recepit; & deinde ad eundem statum, quo illa erat, revertitur. Eodem ferè tempore Gregorius Neocæsareæ solo verbo Infirmos sanavit, & Energumenos liberavit: ejusdem precibus mons Ecclesiæ ædificium impediens in aliam partem translatus: Lacus per eum miraculose exsiccatur: Licus fluvius inundans per ipsum firmatur. Demum tot miraculis per ipsum gestis Thaumaturgus denominatur, nempe mirabilium Operator, de quo Beda, & Gregorius Nissenus, lib. 4. cap. 2.

Intra Tertium sæculum: sanctus Romanus post recisam linguam coram Tyranno loquitur, ex Prudentio in hymno ejusdem Romanii; ac etiam Chrysostomus in Encomio ejusdem. Item Albanus Tamisim flumen siccis pedibus transit, quem alii mille homines similiter eundem fuere sequuti, refert Beda lib. i. cap. 7. histor. Anglic. Ac etiam sanctus Paphnutius, ex Rufino lib. i. cap. 4. totidem, ac Apostoli fecit miracula, Dæmones expellendo, sanando Infirmos, Cæcos illuminando, &c. Plurima etiam ipso tempore gesta miracula à sancto Hilarione Abbe refert S. Hieronym. in vita ejusdem Hilarionis. De S. Hilario Episcopo refert Fortunatus in ejusdem vita,

mor-

mortuos ipsum resuscitasse, & ægrotos sanasse. De S. Martino refert Severus Sulpius in ejus vita, ipsum vires naturæ miraculis excessisse, mortuos ad vitam revocando, & alia mirabilia faciendo.

Intra Quartum sæculum præter miracula, quæ gessit Thalasius, & Simeon Stilita, de quibus Thcodoretus: Refert Niciphorus lib. 15. cap. 23. de quodam Episcopo, qui in testimonium fidei, & veritatis, ingressus intra ignem, absque ulla læsione inde egreditur. De Mamerto Episcopo Viennense, ex Gregor. Turonensi. lib. 2. histor. Francorum, cap. 34. profluvio lachrymarum per ipsum extinctum fuisse ignem comburentem Civitatem. Refert Niciphorus lib. 15. cap. 23. de Pictore, cuius manus aruerat, cum tentasset effigiare Christum in Jovis schema, sed errorem ille agnoscens, & confessus, à Gennadio Constantinopolitano Patriarcha consequitur sanitatem. Gregor. Turonensi. lib. 2. histor. Francorum, cap. 31. inquit de S. Remigio Episcopo Rhemensi, qui ignem Crucis signo extinxit, Dæmoniacum sanavit; ejusdemque precibus mortuus ad vitam revocatus, consequitur sanctum Ampullam, futura prædictus, & post ejus mortem alia magna Miracula facta.

Intra Quintum sæculum sanctus Proculus Martyr, ex Sigonio in histor. Bononiensis. lib. 1. cum ille decollatus fuisset, coram omni populo caput accipit, illudquere fert. Joannes summus Pontifex, ut inquit Ado Viennensis ætate 6. Constantinopoli cæcum illuminavit. S. Benedictus Abbas, ex S. Gregor. in Dialogis, cum signo Crucis cuppam signasset, in qua venenum erat appositum, illum frangit: atido marmore fontem erumpere fecit: Mortuum revocavit ad viram: & alia mirabilia peregit. S. Maurus (ex eodem Gregor.) illuminat cæcum, paralyticum, & energumenum sanat. S. Augustinus Angliae Apostolus ad Catholicam fidem Regnum illud convertit, mirabilia supra vires naturæ peragendo, quæ refert Beda hist. Anglic. lib. 1. cap. 31.

Intra Sextum sæculum sanctus Arnulphus Episcopus Metensis, ex Surio tom. 4. Dæmones expellit, morienti sanitatem restituit, & signo Crucis magnum extinguit incendium. S. Amandus, refert Gaudentius in ejus vita, ut mortuum ad vitam revocaverit, paralyticum sanaverit, cæcum illuminaverit. S. Trudus Presbyter precibus ad Deum è terra aquam miraculosè ebullire fecit, refert Theodorus in ejus vita. & S. Florentius Episcopus lumen, & usum linguæ contulit filiæ Regis Dagoberti, quæ cæca, & muta erat à nativitate.

Circa Septimum sæculum Agatho summus Pontifex, ut inquit Platina in ejus vita, vir certè tantæ sanctitatis, ut Leprosum obvium factum osculo suo statim liberaverit. Præterea Wibertus in carcere ab Angelo liberatus, cæcos illuminat, paralyticos sanat, & mortuos ad vitam revocat, ex Marcello in ejus vita.

Inter Octavum sæculum Abbas Joachinus, ex Metaphraste in ejusdem vita, signo Crucis Draconem submergit: quandam insulam ejus precibus à Serpentibus liberat, & orans in aerem elevatur. In translatione Reliquiarum S. Marcellini lumen repperunt cæci, auditum surdi, claudi motum, sanitatem plurimi ægrotantes, refert Eginardus lib. 2. cap. 6. & 7. Sanctus Rembertus Danos, & Suevos convertit ad Catholicam fidem prædicatione & miraculis, quæ Deus per ipsum maxime operatus est, refert

DE VETER. SACR. CHRIST.

352

refert Albertus Crantz.in Metropol. lib. 2. cap. 10. S. Rumoldia filia Regis Scotiz mortuum in vitam revocat, ex Surio tom. 7.

Intra Nonum s^eculum, S. Poppo ferrum igneum magni ponderis defert in testimonium veræ nostræ fidei. Albertus Crant. in Metropol lib.3. cap.34. S. Damertanus Episcopus Cantuarien. dæmones expellit, fontem è terra fecit ebullire, cantus Angelorum audivit, ex Alberto in ejus vita. S. Majolus Abbas Cluniacensis plurimos à diaboli illusionibus liberavit, alios serpentium morsibus ulceratos sanavit &c. Odilo presbyter in ejus vita cap.ii.

Intra Decimum : Rex Robertus, ex Halgaudo in ejus vita, solo tactu, & Crucis signo infirmos sanabat. De Eriberto Archiepiscopo Coloniensi foemina paralytica, cui ille benedictionem contulit, in instanti sanata est, ex Roberto Tuitieni in ejus vita. S. Odilo Abb. Cluniacens. signo Crucis illuminat cæcum à nativitate, refert Petrus Damianus in ejus vita.

Intra Undecimum s^eculum, S. Malachias Episcopus Irlandiz, ut refert S. Bernardus in ejus vita, Confirmationis Sacramentum administrans, paralyticos, & furdo sanitatem confert, ac etiam nobilem foeminam paralyticam sanat. S. Bernardus ex Alberto Stadeni, & aliis manifestat Divinam virtutem sibi communicatam supra maros, claudos, cæcos, paralyticos, febricitantes, & alios. S. Hildegardis Abbatissa, ex Trithemio, & aliis, habuit infusam scientiam sacræ Scripturæ, & S. Thomas Cantuariensis aquam in vinum Crucis signo transtulit, ex Hermaldo in Chronic. Slavonum lib.2. cap. 19.

Duodecimo s^eculo, S. Franciscus, & S. Dominicus primi Fundatores monachorum celeberrimorum Ordinum in Ecclesia Dei, tam grandia, & immensa illip^r regere miracula, ut vix aliquid à Deo petierint, quod non fuerint consequuti. Vincentius Burgundus, Bonaventura, & alii. Elisabeth Ungaria Regis filia decem & septem mortuos revocat in vitam, & cæcum à nativitate illuminat, Bonfin. lib. 7. decade 1. rerum Ungaricarum. S. Bonaventura obtinuit à Deo vitam pro mortuo infante, ut Baptismum reciperet: Jacobus Montanus Spirensis in ejus vita. Petrus Celestinus liberat energumenos, claudos, & paralyticos sanat.

Nec prætereundum in hoc s^eculo anno 1291. sedente Nicolao IV. Romano Pont. Domus in Castro à Nazareth Galilææ provinciæ, in qua Virgo Deipara prodidit in hujus orbis lucem, ex eademque inde in cælum migravit: nec non ubi JESUS Christus Verbum Pattis caro factum est: Hæc inquam domus tunc Angelorum ministerio in Dalmatiam translata: & inde post varias mansiones, demum anno 1291. Bonifacio VIII. Romano Pontif. in agro Lauretano propè Recinetum immota permanit; ubi ex tunc usque in præsens magna miraculorum, & homiæum frequentia continua veneratur, ut refert P. Torsellinus Societ. JESU.

Intra Decimum tertium s^eculum, S. Ivo presbyter Britannus, aquas Crucis signo dividit, incendium extinguit, energumenum liberat. Surius tom.3. S. Rochus nobilis Narbonen. Romæ, & alibi immensum hominum numerum, qui à contagio erant ulcerati Crucis signo sanavit, refert Albert. Crantz. in Metropol. l.9. c.25. Sancta Catha-

Catharina Senensis propriam matrem à mortuis revocavit, quæ absque confessionis sacramento decesserat: nec alio cibo eadem reficitur à Dominica I. Quadragesimæ usque ad Octavam Paschæ; quam admirabili Eucharistiaæ Sacramento, ut retulit Raymundus Capuanus in ejus vita.

Decimo quarto, S. Vincentius Ferrerius Ord. Prædicatorum puerum phreneticum propria manu occisum revocavit ad vitam; sicuti alios mortuos resuscitavit, & alia innumera egit miracula, ut in Bulla ejusdem canonizationis. S. Bernardinus Senensis, cum nunquam Græcum idioma apprehendisset, Græcè concionabatur Græcis; super aquas incedit: & alia multa, de quibus Joannes Capistranus, & alij in ejus vita. S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus mortuam resuscitat, & alia multa fecit. Vincent. Maynardus in ejus vita. S. Didacus mortuam puellam in vitam revocat, & innumera operatus est miracula super infirmos. Thomas Bozius de notis Eccles. lib. 7. cap. 1.

Sancta Francisca nobilis Rœmana, ut matronas à pompis sæculi, & orthatus vanitate revocaret, Domum Oblatarum sub Regula S. Benedicti adhuc viro alligata in magnum hujus Urbis splendorem instituit: Hæc, inquam, Tutelaris Angelæ familiarem habuit consuetudinem: Gratia curationum, & Prophetiarum dono enituit, & cordium secreta penetravit: Non semel aquæ, vel per rivum decurrentes, vel è cœlo labentes, intactam protus, dum Deo vacaret, reliquerunt: Modici panis fragmenta ejus precibus Dominus multiplicavit ad plurimarum fotorum saturitatem, & exuberantiam: Extra Urbe menie Januario recentis Uvæ racemis, ex vite in arbore pendentibus mirabiliter obfentis, abundè explevit sitim suarum fotorum: & alia innumera fecit, de quibus Bulla Canonizationis, & relata per alios, qui ejusdem vitam scripterunt.

Intra Decimum quintum sæculum, S. Franciscus de Paula ardenter ingreditur fornacem absq; læsione: super aquas incedit: ac omnia infirmitatum genera sanat. Sadoletus in ejus Canonizatione. S. Ignatius Lojola hominem, qui tædio vitae exasperatus, & necessitate pressus cum se occidisset; in vitam revocat, usquequo confessus absolutionem obtinuit. Petrus Maffæus lib. 3 c. 14. S. Franciscus Xaverius, Indiarum Apostolus, tres mortuos resuscitat, & mirabilia multa fecit. Tutsellinus ejus vita. S. Carolus Borromæus Cardinalis percussus globo sulphurei instrumenti, illæsus remansit.

Sanctus Philippus Neri Fundator Congregationis Oratorij, præter innumera miracula dignus qui & Angelo in specie pauperis eleemosynam erogaret: Cœlestium spirituum, & ipsius Deiparae Virginis frequenter fuit apparitione dignatus, ac plurimorum animas splendore circumfusas in cœlum concendere vidit.

In præsenti hoc nostro Decimo sexto sæculo, extat magnus numerus hominum utriusque sexus, quorum miracula possent referri; nisi admonuisset nos non solum Sapiens, verum & Poeta Ethnicus, quod *Ante obitum nemo, supremaque funera vita dici Beatus, &c.*

Hoc tamen non prætermittam ex remotissimis Indiarum Regionibus recente: quoniam ut retulit mihi diebus præteritis in familiari sermone Admodum

Reverendus P. Antonius Cardim Societatis Jesu, Procurator hic Romæ Regni Japonis, ubi hi recentes Christiani in prælenti à Ministris Regis dira supplicia, & mortes pro Christi religione patiuntur: hi inquam, fide vera dum à Catholicis Sacerdotibus aquam benedictam signo crucis recipiunt, statim sanitatem, & alias gratias manifestis miraculis à summo Deo consequuntur; ut jam in præsca Ecclesia solitum.

Præterea maximè notandum, quod etiam scribit Admodum Reverend. P. Franciscus Barretus Procurator Provinciae Malavar ejusdem Societ. Jesu, qui in Relatione de sua provincia, inquit ibi, Ecclesiam S. Franc:co Xaverio Indianorum Apostolo dicatam, ad quam tam frequens est non solum Christianorum, sed & infidelium cœtus ad petendas gratias, ut vix dici posse videatur: Gentiles adeo vencrantur templum, ut ad indagandam veritatem impellant aliquid pro S. Francisco Xaverio sacramento te adstringere; adeo certum apud ipsos veritatem inde manifestis signis revelandam; ut si prius accidisse fatentur. Affirmat idem Pater apud eosdem Infideles admiratione dignum esse illud, quod ad indagandam eandem veritatem experiuntur: jubent enim, ut quis manum in oleo fervente immittat, vel ferrum candens manu attractet; si innocens sit, liber & incolumis retrahit manum, ferrumque absque ullo nocumento artipit; si vero nocens, momento temporis comburitur manus, atque adeo inde condemnatur, &c. sed de his apud alias diffusius.

CAP. LXVIII.

De Canonizatione Sanctorum, deque Apotheosi, seu Consecratione Romanorum.

Antequam de Canonizatione Sanctorum sun dicturus, præfabor aliqua de Romanorum Apotheosi, sive consecratione: cuius mos à Cæsare Augusto primum institutus, deinde à Tiberio instauratus: quiique erant eo honore affecti, inter Divos relati dicebantur.

De quibus aliqua referam ex Dione, & Herodiano de consecrationibus Augusti, Pertinacis, Severi, & similium. Postquam igitur Imperator vivus Rostra ascenderat, defunctumque Imperatorem laudaverat, Senatoribus adstantibus, & lugentibus: Erat leitus ex Ebore, & auro factus, stragulis purpureis, auroque intextis ornatus, subterque illum tanquam in feretro corpus ejus jacebat occultum. Ante omnia vero statua ejus cerea vestitu triumphali videbatur, eaque ex Palatio ferebatur ab iis, qui in sequentem annum Magistratus designati fuerant: deinde ex Curia altera autem, tertia curru Triumphali vehebatur; ferebanturque statuta majorum ipsius, atque propinquorum, qui ex vita discesserant, sicuti & aliorum Civium Romanorum, qui in Magistratu fuissent. Aderant etiam omnes Provinciae, & Nationes pietate, quæ aut in societatem ab ipso acceptæ, aut devictæ fuerant. Ita extra urbem in Campum Martium veniebant; Rogusque, sive suggestus quidam specie quadrangula lateribus æquis assurgebat; nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus, in Tabernaculi formam, impletus interius aridis formibus, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis. Erat supra tertium & quartum Tabernaculum minuscu-

No. 16

1

inuscum quidem positum, sed formâ & ornatu persimile, portis, januisque patentibus semper, donec ad extreum omnium brevissimum, in cuius summo currus inauratus, quo mortuus Imperator olim vehebatur, erat collocatus.

Quæ ubi celebrata crant, facem capiebat Imperii successor, eamque Tabernaculo admovebat; tum Coss. primo, & cæteri Magistratus ordine ignem subjiciebant, cunctaque illico somitibus, odoramentisque referta igni valido corripiebantur: Mox à supremo Tabernaculo, tanquam è fastigio subiecto igne Aquila dimittebatur, quæ in cœlum ipsam Principis animam deferre credebatur: Ac jam ex tunc una cum cæteris Numinibus Imperator defunctus colebatur.

Prædicti tabernaculi formam in plurimis nummis expressam habemus, sicut etiam in aliis apparent Aquilæ, & Pavones defunctos Imperatores, vel Augustos in cœlum *Num. 16* portantes, ut hic ex historia Augustæ Angelonij in vita Marci Aurelij delineari curavi.

Consecratis Flamen, & Sodales, qui ab eo nomen acciperent, & S. C. addeban-
tur; templumque in quo hymnos in ejus honorem compositos tencent, canerent.

Non fuit tantum hæc Consecrationis consuetudo Romanorum, verum etiam aliorum: & quidem de Hercule, Libero, Castoribus, aliisque Diis Consentibus: De Alexandro Macedone præter Plutarchum & Q. Curtium, refert Aelianus var. hist. lib. 5 cap. 12. *Convocata Athenierisum concione Demades surgens decreto jussit, ut Alexander scriberetur deus decimus tertius.* Sed cum indignum Græcis id videtur; mulæta centum talentorum ei itrogata est. Idem Aelian. l. 9. var. hist. cap. 37. Et Olympias mater ipsius inquit. *O fili, tu vero, cum inter cœlestes locari volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus aequalis, & parvus est, particeps fieri potes, terraque simul, & sepulture.* Id autem ipsius Alexandri epistolis non nisi superata Perside, & profugato Dario denunciatum est. Nam iunc scripsit Græcis, ut se Deum facerent, satis equidem stulte: & cum mandata ad singulas Gracia civitates referrentur, quidem metus, quidam commodi & emolumenti specie invitati decreverunt, quod ille perebat humana fragilitatis oblitus. Aelianus v.r. hist. lib. 2. cap. 19. Sed tamen decimus tertius inter deos Consentes factus. Pierius hierogl. lib. 43.

Longum foret referre apud Romanos Antoninos, Trajanum, Claudium, Vespasianum, & cæteros, de quibus Vopiscus, Lampridius, Spartanus, inquit Kirchmannus lib. 4. de funere Roman. Unicum hoc dixisse sufficiat, omnes Imperatores inter Deos post mortem referri solitos, quos appellat Juvenalis satyr. 6. *Rivales Divorum.* Vet. Scholiast. *Ridens, quia Imperatores inter Deos referuntur.* Hinc facetum illud Vespasiani Principis, qui prima morbi accessione (ut inquit) puto Deus fio. Sueton. in cap. 24. in fin. & idem in Julio cap. 88. *Stella crinita per sepiem dies continuos fulsit, creditumque est animam Casaris esse in cœlum receptis, & hac de causa simulachro ejus in vertice additur stella.* Unde 8. Aeneid.

*Geminas cui tempora flammæ
Latæ movent patrumque aperitur vertice fidus.*
Propert. lib. 4. eleg. 6.

Tunc Pater Idalio mirans Casar ab astro

Sunt Deus, & nostri sanguinis ista fides.

Et Jupiter Ovidianus 15. Metamorph. ad Venerem inquit;

Hanc animans interea caso de corpore raptam,

Ac jubar.

Talis fuit Ritus superstitionis in Consecratione Imperantium Romanorum: Qualis autem religiosior, ac sanctior sit Christianorum observatio in scribendis fidelibus in Sanctorum Catalogum, patet: quoniam Sanctum ab Ethnicis non nisi à sanguine Hostiæ nuncupatum narrat Isidorus lib. 15. Etymologiarum c. 4. *Nisi enim apud eos (inquit) dicebatur Sanctum, nisi quod Hostia sanguine fuisset consecrata, aut confersum.* In veteri etiam lege omnia sanguine animalium in sacrificiis sanctificabantur, aut mundabantur, B. Aug. teste, qui ait Hebr. 9. *Economia penè in sanguine secundum legem mundabantur, & sine sanguinis effusione non fieremus.* Beati vero in celo existentes, Sancti dicuntur, reque ipsa sunt; quia in sanguine Agni immaculati à luis peccatis mundati olim fuerunt: ut in Apocal. cap. 1. *Qui dilexit nos, & lavavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.*

Licet olim indistinctè Christiani Sancti appellarentur, ut à Paulo ad Rom. 1. & 15. Item 2. Corinth. 13. & à Luca Act. 9. posterisque Ignatio, Polycarpo, Tertulliano, & alijs: Et apud Ethnicos Græcos Hosij, hoc est Sancti, honoris causa, decabantur Sacerdotes. Plutarch, de oraculorum defectu in fine. At demum obtinuit usus apud fideles, ut illi tantummodo Sancti in Ecclesia dicentur, qui eminenti pro probatiorique fulgerent morum sanctitate: nec non canonizandus pro Sancto debet prius extitisse prædictus omnibus virtutibus, etiam in gradu excellenti, quoad illas omnes, qui una virtus sine alijs esse non potest. D. Thom. 1. 2. quæst. 65. art. 1.

De canoni-
zatione
particu-
lari.

Pervetus fuit in Ecclesia Catholica, ut particulares canonizationes in quibusdam provinciis, seu Diocesisbus fieri consuevissent: sicuti etiam consuetudines seculares vim habent legis, ex tacito consensu Principiis, & sine eo nullum vim habent; ut ex S. Thoma 1. 2. quæst. 97. artic. 3. ita Sancti alicujus cultus ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expressa summi Pontificis: Ac propterea in prædictis temporibus quilibet Episcopus poterat in propria Diocesi canonizare; ut ex S. Cypriano in epist. 6. bb. 3. ubi præcipit ad inoneri de quolibet Martyre, ut de illo in sacrificiis recolatur memoria, his verbis. *Denique, & dies eorum, quibus excedunt, annotare, & commemorationes eorum inter memorias Martirum celebrare possumus; quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater pro sollicitudine & cura sua, quam fratibus in omni obsequio operationis impetrat, scripsit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriose mortis exitu transire, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, que cito vobis cum Domino protegente celebrabimus.* Idem recensetur Sess. 7. Concilij Florentini, ubi Patres Latini dixere, quod Simeon Metaphrastes honoraretur à Græcis ut Sanctus.

Sanctus : quod cum in Occidente non servetur, consequens est, ut illa particularis Canonizatio fuerit.

Exstat etiam de hoc egregius locus Oprati Melevitanilib. i, adversus Parmenianum, cum de Lucilla potenti, ac factiosa fœmina Donatistarum patrona, haec ait : *Cum correctionem Archidiaconi Ceciliani bac ferre non posset, que ante spiritualem cibum, & potum os nefcio cuius Martiris, si tamen Martiris libere dicebatur : & cum preponeret, & Calicis salutaris os nefcio cuius hominis mortuis, eis Martiris, sed nondum vindicatis ; correpta, cum confusione irata discessit.* Quibus planè Optatus significat nefas fuisse venerari reliquias Martiris alicujus non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti.

Moris enim erat, ut cum aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub ejus dictione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo mature adhibitis in consilium Collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur, cuius rei ritum & ordinem satis monstrant ea, quæ S. Augustinus scribit in brevi collat, diei 3. cap. 13. dum habet, quod *Secundus T. gitanus Episcopus in Numidia scripsit ad Mensurium Episcopum Carthaginem de his, qui in ea provincia tunc feliciter Martyrio occubuerint, eo quod sacros Codices juxta Diocletiani editum tradere noluissent : quos omnes Martyrum honore, & cultu esse dignos illi rescripsit. Qui idem Mensurius, nisi quisbusdam passis nomen Martiris, & venerationem deferendam esse certiss ex causis negavit, ut ibidem cap. 13. idem testatur.* Quinam autem hi essent ? subdit his verbiis : *Quidam etiam in ea epistola facinorosi arguebantur, & fisci debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent, & quasi abluere facinora sua, vel certè acquirere pecuniam, & in custodia delictis perfrui de obsequio Christianorum, &c. Hierenim (ut paulo superius ibidem dicitur) bis de causis se offerebant persecutoribus non rogati, usque dicebant se habere sacras & Divinas scripturas, quas tradidunt non essent : quos ipsos Mensurius inter Martyres recenseri venuit. Quod quidem Donatisti offendit, qui in eundem Aprice Primatem, ac etiam in eius Archidiaconum invidiam, & odium excitarunt. Sed de his alias.*

In Ecclesia primitiva quamvis non fuerint solenni ritu Sancti catalogo Beatorum adscripti : ritu tamen aliquo in Codices referebantur à Notariis & Diaconis, ut dixi : qui corundem animi humilitatem, pietatem, abstinentiam, & charitatem ; miracula denique, actaque omnia, & quæcunque illa sint, quæ veram hominis sanctitatem præferunt, jussu Romanorum Pontificum conscribebant : Res item Martyrum gestas, nec non varias propter iustitiam persecutions & cruciatus omnes, ac necem pro Christi fide suscepitam litteris mandabant. Jamque inde à nascientis Ecclesiæ primordio, jussu corundem Romanorum Pontificum, Sanctorum nomina, nec non dies, quibus ex hac vita decedebant, in Codices referebantur. Ex hoc deinde annotandi conscribendique genere originem postea sumpserunt Martyrologia : quorum primus auctor fuit Eusebius, cuius Martyrologium sanctus Hieronymus in Latinum transtulit, Beda sub initium Retrotractionum in Acta Apost.

Illum imitati sunt Beda, Ado Trevirensis, ut ait Pamelius in epist. 37. Cypriani. Iusta autem Caroli Magni suum congressit Martyrologium Ustrardus. Illud tamen, quod à Romana Ecclesia fuit congestum atque concinnatum, hodie in omnibus Ecclesiis legitur. Apud Græcos id ipsum, sed prolixius, præstítit Simeon Metaphrastes. Et hæc de Martyrologiis ad nostrum de antiquitate canonizandi institutum dicta sufficiunt.

Erat autem pernecessaria hujusmodi de Martyribus inquisitio, non tantum ob prædictas causas, sed quoniam Hæretici, atque Schismatichi aliquando pro Christi nomine à persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem; & quidem ipsis fecerunt nascentis fidei exordijs, cum omnia Martyrum sanguine redundarent, ut scribit Euseb. hist. lib. 4. cap. 14. propè finem, & lib. 5. cap. 15. & S. Augustinus de Donatistis sape testatur, eos omnes & alienos à Fide, & Communione Catholica, Dei Ecclesiam respulerent, & sententia Cypriani, & Augustini, omniumque Orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidie. Hæc de his quæ spectant ad Martyres.

Quo vero ad inquisitionem de eorundem Fide, & Charitate, exquisitam perverstigationem haberi, moris fuit; etenim si quis det corpus suum, ita ut ardeat, nihil tamen prodest sine charitate: sane mirum videri non debet sanctam Dei Ecclesiam veritatis Columnam, majus studium, multoque exactiorem diligentiam adhibere solitam in adscribendis hominibus Sanctorum numero, quam in operis actibus; ut merito tanti ponderis negotium non Primati, vel Patriarchæ alicui: sed ipsi tantum Romano Pontifici, pro summa ei à Christo Domino in beatissimo Petro Apostolo ejusque successoribus tradita potestate, sit creditum.

Item progressu temporis, cum satis faciles fuissent aliqui Episcopi ad redigendos aliquos in catalogum Sanctorum intra terminos particularium Diœcetur, propterea hujusmodi Decisiones ad sanctam Sedem fuerunt remissa. Quoniam scilicet Christus Dominus solus est, qui in Ecclesia triumphante sanctificat; ut in Levit. *Ego Dominus sanctifico eos*: Ita in militante Ecclesia ad solum Romanum Pont. qui est Christi Vicarius, sanctificationis approbatio, & promulgatio pertinet. Ang. Roccha de Canonizatione Sanctorum cap. 4. Hinc factum ut de hoc conqueratur Alexander. III. summus Pontifex, quod aliquis ebrius occisus, tanquam Sanctus veneratur; ut propterea imposterum absque Romanæ Ecclesiæ Sedis auctoritate id non secedat: sicuti refertur in cap. 1. extra de reliq. & venerat, Sanctorum his verbis. *Antivimus quod quidam inter vos diabolica fraude decepit hominem quondam in potentatione, & ebrietate occisum, quasi Sanctum (more infidelium) venerantur: cum vix protalibus in ebrietatisbus peremptis, Ecclesia permittat orare: dicit enim Apostolus, Ebrios regnum Dei non possidebunt. Illum ergo non presumatis de catero colere: cum etiam si per eum miracula fierent, non licet eis votis ipsum pro Sancto absque auctoritate Romana Ecclesia venerari.* Quod etiam decrevit Honorius Papa III. in cap. venerabilis extr. de testibus, & attestat. Et ex his patet non amplius extaret in praeterea particulares Canonizations, sed solum generales à Romano Pontifice tantum decretas.

Quæ

Quæ autem requirantur in eo, qui canonizandus est: breviter indicabimus. *Requisita*
 Primo, Fama inculpatæ vitæ, longa temporum serie ad finem usque vitæ inclusivè *ad Canonizationem*,
 nunquam interrupta. Secundo, vitæ item rectitudo, Catholica fide prævia, & factis
 & dictis comprobatur: Nam circa spiritualia & corporalia misericordiae opera; circa
 item castitatem, sobrietatem, & abstinentiam, circa bonos mores, actus & labores
 multos, vel pro fide, vel pro animarum salute constanter oleratos, & circa denique
 virtutes omnes, præsertim vero circa Christianam humilitatem versatur. Tertio,
 vera vitæ integritas, & innocentia miraculis interdum illustratur, ac declaratur.
 Quarto, quavis vera vita sanctitas sine miraculis pro aliquo canonizando sufficiat;
 contra vero non item, ut ex D. Augustino. Ea tamen miraculis splendidius comproba-
 tur, ac demonstratur: dummodo in eis veri miraculi conditiones non desiderentur.

De prædictis autem generalibus, seu solennibus Canonizationibus à Romanis
 Pontificibus; Prima, quam refert Baronius in anno 904. ubi Spondanus num. 2. Cui
 advenisset in Germaniam S. Leo III. summus Pontifex magna solennitate suorum
 Cardinalium, Archiepiscoporum, & Prælatorum, & Primatum, atque ab Imperatore
 Carolo Magno Imperialite cum suis susceptus; inter multa pietatis suæ opera, oppi-
 dum Werdam ipsum Pontificem cum Imperatore accedentem, ejusdem rogatu B.
Svibertum post lectam ipsius sanctissimam vitam, innumeraque miracula, postque
aetas precess, ac celebrata Jejunia, de consensu Cardinalium, cæterorumque Prælato-
rum, solenni ritu inter sacratissimum Missæ officium sanctorum Confessorum cata-
logo adscriptisse pridie Nonas Septembbris: ut ex epistola S. Luderij Monasteriensis
Episcopi ad Riufridum Traiectensem Episcopum ibi: Pridie Nonas Septembbris
S. Leo Papa de assensu pariter & consensu suorum Cardinalium, cæterorumque Præ-
latorum, illic coram adstantium, solenniter Svibertum Catalogo sanctorum Confes-
sorum adscripti: Atque hæc Canonizatio solenni ritu prima reperta est celebrata,
ut etiam apud Surium i. Martij in appendice ad vitam S. Sviberti, Card. Bellarmin.
in 7. controvers. gener. lib. i. cap. 8. vers. dicet, affirmat se legiſle primam canonizatio-
nem solennem factam à Leone III. sed dubitat an aliae præcesserint.

Fuit quoque Canonizationis alius minus solennis modus. Etenim, ut refert idem
 Baronius anno 1027. & ibi Spondanus num. 4. Beatum Romualdum in Sanctorum
 numerum adscriptum esse quinquennio post obitum eo tantum antiquiori ritu, qui
 tunc etiam frequentior erat in usu; nempè, ut petentibus concederer Apostolica
 Sedes super corpus Defuncti altare construire: sicut & Petrus Damiani, qui prædicti
 Romualdi vitam conscripsit, etiam in epistola ad Henricum Archiepiscopum Raven-
 natens. refert de sanctis miraculis coruscantibus eorum, qui hoc eodem tempore vi-
 xere, supra quorum corpora ex Concilij autoritate altaria sunt eræta, atque desuper
 sacrosancta Christiani sacrificij mysteria celebrata.

Solennitates, quibus hodie utuntur summi Pontif. in canonizationibus Sancto- *De solen-*
 tum, ex eorum pendent arbitrio, & possunt augeri, & minui, prout Pontifex judicat *nitibus.*
 expedire. Unde Magister ceremoniarum requiritus à Leone X. ut traderet formam
 servandam in canonizatione S. Francisci de Paula, respondit, se nihil posse certo firmare,
 quia

qui diversa à diversis audivit, nec in suis libris certam formam invenerat; & quia aliud vidit servari in canonizatione sancti Nicolai de Tolentino 5. Junij 1446. facta per Eugenium IV. aliud in canonizatione S. Bernardini in festo Apostolorum Petri, & Pauli 1450. per Nicolaum V. aliud in canonizatione S. Vincentii 24. Maij 1455. per Calixtum III. aliud in canonizatione S. Catharinæ Senensis die Ascensionis 1482. facta per Pium II. aliud in canonizatione S. Leopoldi in die Epiphaniarum 1485. per Innocentium VIII. & propterea ipse exhibuit aliam formam Leoni X. quæ in canonizatione S. Francisci de Paula, die 1. Martij 1519. fuit servata.

Concludam cum supradictis auctoribus, & Castellano de canonizatione quest.
 4. art. 1. Canonizationem Sanctorum, quantum attinet ad originem, inducunt fuisse à lege veteri: Ecclesiast. 44. inquit, *Laudemus viros glorioſos, & parentes in generatione ſua.* Voluit Panuinus in relatione S. Bonaventuræ art. 8. unde sentit, quod in lege veteri erat canonizatio, & approbatio Sanctorum ad finem publicæ venerationis. Idcoque Cardinalis Bellarminus tom. 4. controvers. de Sanctis. Beatitud. controvers. 7. gener. lib. 1. ait, quod Ecclesiasticus d. cap. 44. & seq. canonizavit Sanctos ut Henoch. Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moysen, Aaron, Phineam, Iacob, Samuelem, Davidem, Heliām, Heliānum; & in Testamento N. S. Lucas in Actis canonizavit Stephanum, Jacobum majorem, Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios. Quantum verò attinet ad formam, & ordinem procedendi, legimus fuisse inducūt im ab Ecclesia Catholica, ex cap. 1. & 2. de Reliq. & veneratione Sanctorum, & capitulo venerabilis, de Testibus.

C A P. LXX.

Quòd Judicium Ecclesiæ, & sanctæ Sedis sit infallibile in Canonizatione Sanctorum.

Eadem jam fuit auctoritas in canonizatione S. Matthiæ, quando in numerum Apostolorum electus est, quæ adhuc in præſenti auctoritatibus Sanctorum canonizationes mediante S. Romana, & Apostolica Sede: etenim sicuti Spiritus sanctus tunc præſidebat in confessu Apostolorum, in Act. cap. 1. verl. 26. idem etiam modo præſidet in confessibus eorundem successorum: hinc est, quod isti si poſſent in præſens errare, poſſet in dubium etiam revocari electio Matthiæ. Extat præterea Regula S. Augustini expressa in Epift. 118. dum inquit. *Similiter etiam quid hodie tota per orbem frequentat Ecclesia: nam & hinc quia ita faciendum sit disputare, in solennissima insanie est.* Unde S. Bernardus scribens Canonicis Lugduni epift. 174. inquit. *Ego quia accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Et quatenus temerarius quispiam de hoc etiam dubitare audeat; respondebitur illi: in quo igitur adhæret fides authentica librorum sacra Scripturarum? quoniam S. Augustinus in lib. contra epift. fundamenti Manichæi aperte dixit cap. 5. tom. 6. *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholice Ecclesia commonereret auctoritas.* Accedit quod nullatenus apparetur; ut Divina voluerit Providentia tale inconveniens tolerare, quod in Ecclesia anima illius veniat honoranda, quæ ipsamet infamis inserviret tanquam objectum immortalis ejus justitiae.

Mira-

Miracula etiam, quæ operatur Deus ad invocationem Sanctorum, confirmant Judicium Apostolicæ Sedis: cum illa sint in hoc Divinæ attestations, quæ obligant eos ad agnoscendam omnipotentiam illius, qui facit miracula magna solus.

Ac etiam si unquam diligens habetur indagatio ad discernendum miracula vera ab illusoriis; tunc certè est, cum quæstio habetur de hoc percipiendo, quod Deus à nobis desiderat circa Sanctorum agnitionem.

Credimus nos fide humana, quod Alexander, Cæsar, Pompejus, Agesilaus, Demosthenes, &c. fuerint tales, ut Plutarchus de his resert; & hoc simplici auctoritate, & attestatione hujus auctoris, vel similius: & nos renitentes erimus præstare consensum attestationibus, quas ipsemet Deus nobis informat in judicio Ecclesiæ suæ? Judicium, quod habet Ecclesia Dei sponsa ad imitacionem proprii Sponsi in pondere, numero, & mensura.

Et ne irreperet error in hac quæstione tanti ponderis, S. Clemens Apostolis *Gesta* contemporaneus, decrevit hic in urbe septem Notarios Ecclesiasticos, quorum munus erat in scriptis redigere acta Martyrum; ut in lib. de Romanis Pontif. etiam nomine Damasi, in tom. i. Concil. his verbis; *Hic fecit septem Regiones dividi Notariis fidelibus Ecclesiæ, qui gesta Martyrum sollicitè, & curiose unusquisque per Regionem suam perquirerent.* (Quorum Notariorum successores modo Protonotarii Apostolici nominantur.) Ac idem legitur de Papa Fabiano, qui septem Diaconos, & Subdiaconos Regionarios creavit ad idem munus, ut ad sanctam Sedem referrent; sicut in eodem lib. de Romanis Pontif. in Fabiano sic legitur. *Hic Regiones divisit Diaconis; & septem fecit Subdiaconos, qui septem Notarius imminenter, qui gesta Martyrum in integrum colligerent.* & infra. *Hic gesta Martyrum diligenter à Notariis exquisivit, & in Ecclesia recondidit.* Unde constat, qua diligentia, fide, ac sinceritate colligerentur priscis temporibus probationes circa Sanctorum Canonizationes; Ita etiam hoc potissimum scribitur in vita Antheri Papæ. *Hic primus statuit, ut res gestæ Martyrum diligenter exquisita à Notariis scriberentur: conscribas recondi in arario Ecclesia mandavit, &c.* Et de Papa Julio I. quod non solum gesta Martyrum, sed totius etiam Ecclesiæ annotari gesta fecit; resert etiam Platina. *Voluit item, ut omnia ad Ecclesiam pertinentia, per Notarios, aut per Primicyrium Notariorum conscriberentur: hos hodie, arbitror, Protonotarios vocamus, &c.*

Ad exemplum Romanæ Ecclesiæ, quæ est Mater, & Matrix aliarum Ecclesiærum, illa Smirnae reliquit nobis Epistolam narrativam Martyrum, qui passi sunt in perseguitione M. Aurelii, & L. Veri Impp. ut resertur apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 14. Ecclesia Viennensis. & altera Lugdunensis idem fecerunt, ut legitur lib. 5. cap. 1. ejusdem Eusebii, qui etiam loquitur de Ecclesia Alexandrina lib. 6. cap. 33. & 34. & lib. 7. cap. 10. Carthaginensis Ecclesiæ omnimodam diligentiam diffusè retulit sanctus Cyprianus sibi optimè notam: ex quibus inferri posset hanc eandem curam longe ante viguisse in Ecclesia, ut retulit Pontius Diaconus in principio vitæ ejusdem Cypriani, quam ipse scriptis his verbis; *Majores nostri plebeis, & catechumeni martyrum consequentes, tantum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederunt,*

ut de passionibus eoram multa, ac propè dixerim cuncta conscripserint; ne ad nostras quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent.

Spiritus mendacii invidus hujus sanctæ Inquisitionis, ut ille pater est mendacius & inimicus omnisi veritatis, querit occultare lumen ex gestis Sanctorum, ac per se sequens corundem tacitæ, seu expressæ canonizationis; suscitans plurimos scriptores pseudoprotonotarios, qui acta apocrypha publicarunt, cum de falso deinde fuerit convicta judicio ejus, quæ Magistra est veritatis, Ecclesiæ Catholicæ nostre communis matris: unde attendat Lector, quomodo Spiritus sanctus ejusdem ductor, infallibilis Cynosura nunquam permisit, quod illa decepta remanferit in legitima exercitum primogenitorum cognitione, hoc est Sanctorum, qui mysticè componuerunt biliorem partem ejusdem corporis. Tertullian, in lib. Baptismi meminit ejusdem Presbyteri in Asia, qui nomine Pauli Apostoli edidit librum, quem nominabat *bararium Pauli, & Tecla*: de quo auctore, ejusdemque libro loquitur D. Hieronimus in tractatu de scriptoribus Ecclesiasticis, in Lucam num. 17. his verbis; *Igitur bararium Pauli & Tecla, & totam baptizari Leonis fabulam inter apocryphas scripturas comprehendamus. Quale enim est, ut individuus comes Apostoli inter caeteras ejus rationes ignorari? sed & Tertullianus vicinus eorum temporum refere presbiterum quendam in Asia de itinerario Apostoli Pauli convictum à Joanne, quod auctor esse libri; & certissimum se hoc Pauli amore fecisse; & ob id loco excidisse.* Ad hoc idem referuntur à sancti Andreae, sancti Jacobi, sancti Philippi una cum itinerariis sanctorum Petri, Iohannis, Thomæ, & Clementis: quæ omnia damnantur per Athanasium in *hypoth. 2.* post librum utriusque testamenti, ac etiam per Philastr. de hæres. tom. 4. Edith. Patr. & Epiphan. in Panario hæres, his verbis; *Venuntur autem & alii libri: nam circummissionibus Petri, multa corruptiores in ipsis, & pauca vera relinquentia, vnius & Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit Encycelias. & idem Epiphan. hæres. 26. meminit cuiusdam horrendi libri scripti à Gnosticis de Virgine MARIA. & idem hæresi 47. inquit, quod Encratites divulgaverat acta prædicta Andreæ, Iohannis, & Thomæ: Ac etiam ad eorundem exemplum commenti sunt Manichaëni Apostolorum, ut apud Augustinum in lib. de fide: Ut etiam Priscillianisti fecerunt, ut refert Orosius in epist. ad August. de errorib. Priscillianist. Unde evenit, quod Gelasius I. Papa in I. Concilio Romano ann. 494. sic decreverit. *Gesta sanctorum Martyrum secundum antiquam consuetudinem singulare cancela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia eorum, qui conscripserent, nomina penitus ignorarentur, & absque dubio sunt idiotis superflua, & minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur; sicuti ciuiusdam Quiriti, & Iulitta: sicuti Georgii, aliorumque passiones, quæ ab hereticis perturbentur composita: propter quod ne vel leuis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur.**

Eti in sexta Synodo in Trullo Can. 63. habetur. *Quæ à veritatis hostibus falsis ficta sunt Martyrum historiae, ut Dei martyres ignominia afficerent, & qui eis auferrent, ad infidelitatem adducerent; in Ecclesia non publicari jubemus, sed eas ignorari: qui autem eas admicent, vel tanquam verbis his mentem adhibent, anathematizan-*

quem locum Balsamon Patriarcha Antiochenus post laudatam Metaphraстis pietatem in inquirendis Sanctorum actis, refert, quod Patriarcha Nicolaus Musalon comburi jusserrit quædam acta ridicula sanctæ Parasceves, & jussit Diacono Basilisco, ut de his sincerè, & veridicè scriberet.

Constat ex his, quanta circumspectione proponat nobis Catholica Ecclesia vias Sanctorum; de quorum moribus, miraculis, & obitu nil exactius inquire potuit, juramentis, & attestacionibus simul consentientibus: quibus præterea indicabantur jejunia, & publicæ orationes, ut Deus assisteret Ecclesiæ suæ in rem grandis consequentiæ circa verum cultum, & sinceram Religionem in Canonizatione Sanctorum, quæ non propria privatotum hominum facta, nec Papæ personam, sed statum totius Ecclesiæ universalem continet: cuiusmodi sunt ea quæ ad fidem attinent, unde non est probabile voluisse Dei providentiam derelinquere in hoc Ecclesiam; cum ipse promiserit verbo irrevocabili erga quamcunque personam. *Ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, sibi sum in medio eorum.* Matth. cap. 18. vers. 20. Ac etiam de Spiritu sancto dixerit per Joannem c. 16. vers. 13. *Ille vos docebit omnem veritatem.* Quod expertus est sanctus Martinus ex Sulpicio Severo in apparitione animæ cuiusdam latronis in inferno damnati, cuius corpus & sepulchrum in terris honorabatur: & legitur apud Euseb. lib. 5. c. 17. quo lumine Spiritus sancti damnaverit Ecclesia acta Themisonis nominantis se Confessorem, ac Alexandri, qui Martyr appellabatur, ac etiam elogia Prophetis; adversus quas imposturas scripsit Apollonius Ecclesiasticus scriptor.

Contra præfata objiciunt Hæretici prætentam Divi Augusti sententiam, quamvis in operibus ejus non legatur, nempe: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna.* Et ad hanc posset tamen in omnem casum responderi, eandem intelligi de Regibus, seu Monarchis Ethniciis, qui cum vellent mortali bus rebus immortales reddi; crexerunt supra corum eiusdem ossa, & mumias, superba monumenta, quæ à posteris respicerentur: talia fuere Pyramides in Ægypto: sicut & Mausoleum, quod Artemisia erexit viro suo: tale sepulchrum Romæ Publpii Sextii, & similia. Posset etiam prædicta sententia intelligi de corporibus suppositis loco venerabilium Reliquiarum. Vel etiam intelligebatur de Martyribus Donatistarum, qui ab Hæreticis venerabantur, quamvis eorum animæ in profundo abyssi cum aliis omnibus hæreticis cruciarentur: vel denique referebatur dicta sententia ad Heroes, seu Imperatores Ethnicos, quos antiquitas, diaboli versutia, deificaverat, ut nos in præcedenti Capitulo diximus.

Inficitur ergo ex prædictis, quod canonizare Sanctos non sit, illos ut tales constitueri: sed ut tales solum eos declarare, & in numerum Sanctorum redigere; ita ut publicè possit quisquam illos honorare, ac etiam invocare. Decernit præterea Ecclesia Canonizationes Sanctorum, ne quispiam possit ad libitum quorumlibet invocationes sibi supponere; & in hoc superstitionibus janua claudatur. Tertio possunt Sancti tripliciter uti tales agnosciri, nempe testimonio Scripturaræ sacrae, ut Joseph, Simeon, Zacharias, Elisabeth, Joannes Baptista, &c. Vel tacito populi consensu, ut

Doctores Ecclesiae Græcae, & Latinae, sicut Athanasius, Nazianzenus, Basilius, Chrysostomus: nec non Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, &c. Denique exacta, prudenti, & fida inquisitione ex probationibus sanctitatis in vita, & miraculorum post mortem, ut de praesenti in Canonizationibus servatur. Et quatenus quis audeat asserere, posse Papam in hoc errare, respondebitur illi, ipsum fidem Christo non praestare; qui dixit apud Joann. 21. *Rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua: Et tu ubi quando conversus confirmas fratres tuos:* Præsertim quoniam Sanctorum Canonizatio est de iis, quæ ad communem Ecclesiae utilitatem, non autem ad privatam hominis personam pertinent. Ac etiam quia Sanctorum Canonizatio est quedam fidei professio; ut exemplar fidei, ac sanctæ vitæ. Et ex his absque hæsitatione quilibet confitebitur, quod Ecclesia, quæ in cœlo est, idem corpus sit cum hac, quæ est in terra; propter vicissitudinem, quam habent inter se, ut inquit Augustinus in tractatu centesimo vigesimo quarto in Joannem his verbis; *Duas itaque vias sibi dominus predicatas, & commendatas novit Ecclesia: quarum est una in fide; altera in specie: una in tempore peregrinationis; altera in eternitate mansionis: una in labore; altera in requie: una in via, altera in patria: una in opere actionis; altera in mercede contemplationis: una declinat à malo, & facit bonum; altera nullum habet, à quo declinet malum, & magnum habet, quo fruatur, bonum: una cum hoste pugnat; altera sine hoste regnat: una fortis est in adversis; altera nihil sentit adversi: una carnales libidines frenat; altera spiritualibus delectationibus vacat: una est vincendi cura sollicita; altera Victoria pace secura: una in tentationibus adjuvatur; altera sine ulla tentatione in ipso adjutore latetur: una subvenit indigeni; altera ibi est, ubi nullum inventit indigentem: una aliena peccata, ut sua sibi ignoscantur, ignoscit; altera nec patitur quod ignoscatur, nec facit quod sibi poscat ignoscari: una flagellatur malis, ne extollatur in bonis; altera tanta plenitudine gratiae caret omni malo, ut sine ulla tentatione superbie cohæreat summo bono: una bona, & mala discernit; altera que sola bona sunt, cernit. Ergo una bona est, sed adhuc misera; altera melior & beata. Hæc S. Augustinus. Ergo idem erit judicium Ecclesiae universalis; sicuti est judicium, quod fit in cœlo super Canonizatione Sanctorum.*

Quoniam huic veritati refragari videtur quod Platina, & alii in historiis prodiderunt: ut Formosus Romanus Pont. dum esset Cardinalis & Episcopus Portuentis, omni Ecclesiastica dignitate privatus, laicalibusque indumentis induitus, se ab urbe discedentem nunquam nec Romam, nec ad Episcopatum redditurum jurejurando affirmaverit. Hunc deinde contra jura sacramenti ad urbem redeuntem, nec non ad Episcopatum restitutum, & aliquot post annos ad Pontificiam dignitatem assumptum; ob juramentum præstitum verum Papam non fuisse credens Stephanus VII. Papa, omnia ejus gesta irrita fuisse declaravit: Joannes vero Nonus dictum Formosum verum fuisse Papam credens, Stephani res gestas improbavit, & Formosia etiam Concilio Ravennæ restituit.

Hoc scrupulsum ut ab animis hominum evellatur, Ang. Roccha in tractatu de Canonizatione cap. 41, membr. 1, sic respondet: Theologi, & Canonistæ omnes in

ius, quæ sunt fidei, Papam sive Ecclesiam Catholicam errare nullo modo posse, juxta Christi promissum, omnino affirmant: si autem Ecclesiam sive Papam errare unquam contingat, errorem illum aut facti, aut personalem; sive opinativum vocant, non iudicialem: nam judicium ad officium, aut ad Pontificiam sedem pertinet; opinio autem ad personam. Quamvis alterum summorum Pontificum in causa Formosi errasse dicamus oporteat; ille tamen error non fuit in fide, aut judicialis, sed opinativus, seu personalis ac facti. Alteratio enim illa, sicut Joann. de Turrecremata, & Cælia inquiunt, non erat de fide, sed de facto, in quo Ecclesia errare potest, ut ipsi & alii affirmant. Stephanus namque Formosum non verum Papam fuisse putabat; Joannes autem verum Papam eundem opinabatur.

C A P. LXXI.

De Decimis.

POst varios Ecclesiæ ritus, & dogmata, quæ tecensuimus, non præteribo etiam aliqua breviter de Decimis annexere: contra quas licet prisci & recentiores Hæretici maximè insurgant, Ecclesiasticos de avaritia calumniando: nos ut illæ sint debitæ Ecclesiæ, & ejusdem ministris, ex sacra Scriptura, sanctis Patribus, & rationibus demonstrabimus.

Præcipit Deus in Exod. cap. 22. vers. 29. *Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere.* & in Levitic. cap. 27. vers. 30. habetur. *Omnes Decima terra, sive de frugibus, sive de pormis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur.*

Hinc S. Clemens lib. 2. Constit. Apostol. cap. 25. scripsit. *Quæ ex Decimis, & primitiis secundum mandatum Dei dantur: Episcopus, ut Dei homo consumat.*

Origen. homil. 11. in Numer. inquit; *Deo enim offerri dicitur, quod sacerdotibus datur.* & infra. *Sunt enim aliqua legis mandata, quæ etiam novi Testamenti discipuli necessaria observatione custodiunt.*

S. Chrysostomus adducens rationem, quare fuerit Ecclesia coacta accipere dimitias: in homilia 81. in Matthæum inquit; *Veniat in mentem vobis octo millia Leuitarum Iudeos alere solitos fuisse, & cum his viduas, & parentibus orbos.* & idem homil. 15. in epistol. ad Timoth. cap. 5. ostendit inconveniens, quod provenit, cum propter temporalia spiritualia negliguntur; ut propterea Divina voluerit providentia primitias, & decimas Ecclesiæ deberi, his verbis; *Oportet Doctribus necessarium vivum affasim ministrari, ne deficiant, neque solvantur, neque minimis curis occupati magnis scipiosi, neque alios privent; ut spiritualia operentur, nullum secularium habentes rationem: hujusmodi Levita erant.*

Cyrillus Alexandrinus de orat. in spiritu, & veritat. lib. 13. aliam affert rationem: quoniam administratio rerum spiritualium mercede temporalium etiam meretur: & sic inquit; *Definit Decimas Levitis pro mercede laboris: neque enim cunctorum hominum labor mercede caret; immo vero precipuis honoribus afficiendis, illi fructaque sunt errorum premia.*

Hoc autem Magnum Constantiū impulit, refert Sozomenus, ut non solū præcepit, quod in aliquo Ecclesia non vexetur: quin imò omnia eidem restituantur, quæ jam alienata fuissent; ut in epist. ad Provinciales Palæstinæ relata per Euseb. lib. 2. ejusdem vitæ cap. 39. sicuti etiam in edicto ejusdem Constantini ad Proconsulē Anolinum, relato apud Eusebium lib. 10. cap. 5. quod inviolabilit̄ servatum fuit post obitum Juliani Apostata: etenim Valentinianus, & Marcianus Imp̄. idem confirmarunt circa ann. 453. ut in l. privilegia, Cod. de sacrosanctis Ecclesiæ ibi; Et quod humanitatis nostra est egenis prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta nūlū sint: salario etiam, quo sacrosanctis Ecclesiæ in diversis speciebus de publico hædū ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconvenia, & à nullo prorsus immunita p̄fici. Quibus conformatum est Decretum secundæ Synodi Nicænæ, cap. 12. Non hec ex quā ex iis sibi vendicare, vel propriis cognatis, qua Dei sunt, elargiri, &c. Porro Episcopus, vel Monasterii Prefectus qui hac fecerit; exturberet quidem Episcopus & Episcopatus: Monasterii vero Prefectus à Monasterio, ut qui male dissident, que non congregaverent.

Ad hoc idem sanctus Augustinus in lib. Hæresum in Quadraginta instigat contra Apostolicos Hæreticos, qui reprehendebant Ecclesiasticos Regulares, & Seculares; eo quod ipsi possiderent. Et idem Augustinus in Psalm. 146. in cœrba: *Qui producit in montibus foenum*, inquit. *Etenim ea omnia, que Ecclesiastici servientium Deo dantur à divitib⁹, quid aliud sunt nisi foenum?* & idem homil. 48. ex lib. homil. 50. inquit; *Majores nostri ideo copiis omnibus abundavint, quia Deo decimas dabant, & Casari censum reddebat: modo autem, quia censum Dei, accessit indictio fisci.*

Et S. Prosper referens curam, quam in administrandis redditibus Ecclesiæ, in propriis despiciendis habuere S. Paulinus Episcopus Nolanus, & S. Hilarius Episcopus Arelatensis, subdit. *Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimur in Ecclesia vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum.* Quæ eadem in hoc themate adducit Carolus Magnus lib. 1. legum cap. 83.

Quod autem prædia stabilia, & alia Ecclesiæ bona disperdi, nec alienari posse, Concilium Agathense Can. 32. sic præcipit. *Id statuimus, quod omnes Canones inter nos Civitatenses, sive Diaconesani presbyteri, vel clerici, salvo iure Ecclesiæ, rem Ecclesiæ sicut promiserunt Episcopi, seneant: vendere autem, aut donare penitus non premissum: quod si fecerint, vel fecerunt, facta venditio non valebit: & si quas habent præmissas facultatibus, indemnum Ecclesiam reddant, & communione priventur.* Quodcumque plurima confirmaverent Concilia, & summorum Pontificum Constitutiones.

Adducuntur etiam in hoc plures rationes: & quod præsertim præcipit Deo Malachia cap. 3. *Inferte omnem decimam in horreum, & sic cibas in domo mea.* Quod si de tempore antiqui Testamenti hoc in Sacerdotibus, & Levitis, quinque libra, & figura hujus nostri Testamenti Novi erant: quo magis ad eundem finem libere possit vocari obsequio Dei, hoc in lege Evangelica debet servari? Præterea solum Naturæ lumen docet Principes, Milites, Doctores publico sumptu alac-

cum ii Republicæ inserviant, quamvis hæc nisi temporalia sint, ut habetur ex Apost. i. Corinth. 9. ver. 7. *Quis militat suis stipendiis unquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus ejus non edit?* Quo magis hoc in his, qui in communis, & particulari verum ministrant animarum alimento, & spirituales gratias conferunt, sine quibus ad æternam salutem perveniri non valet? ut propterea adimpleatur, quod dicitur: *Ut qui Altari servit, de Altari debeat vivere.*

Confiteri igitur omnes habent, quod in antiquo Testamento decimarum præceptum partim erat morale, inditum naturali ratione: partim autem judiciale, ex Divina institutione robur habens: similiter etiam in Evangelica lege hoc partim est de Jure Divino primitivo, & partim de Jure Ecclesiæ: De Jure Naturæ, seu Divino, in substantia præcepti; & de Jure Ecclesiastico in sui limitatione. Ita ex S. Thom. 2. 2. quæst. 87. art. 1. in corpore.

Quanquam Decimæ, & alii Ecclesiæ redditus in obsequium Dei, nec non in subventionem Ecclesiasticorum, & pauperum primitus instituti; iisdem tamen hoc tempore plarimi ex Ecclesiasticis taliter abutuntur, ut non respiciant pecuniarum subservire, sit Idolis servire, ex Apostoli censura *Ephes. 5. Avarus, quod est Idolorum servitus.* Hinc jam nullus Ecclesiasticorum beneficiorum finis: saturari pecuniarum sitis non solet, non potest; ut gravis sit illorum error, qui putant illam expleri bibendo posse. Sors dura! ubi fatigata cursibus Alpes? ubi Romana limina ab ultimo penè sole pedibus trita avaritia duce? ubi beneficia beneficiis innixa? ubi Canonicatus Canoniciatis inædificati pensione; cemento, & calce? Abbatia, Episcopatus, Archiepiscopatus aliis supremis dignitatibus velut filio assuti? & sic ingentia aureorum millia ex uno filo dependentia, nullo aut per exiguo Ecclesiæ bono. Et moriendum tamen, & sistimur ante tribunal nudi: nec ex tantis opibus integendo quidem corpori lacernam invenies? Et tamen beatum dixit populus, & pars orbis maxima, cui hæc sunt. Hæc satis.

C A P. LXXII.

De Exemptionibus, & Immunitatibus Ecclesiarum,
& Ecclesiasticorum.

Julianus Apostata in eo potissimum insequutus est Ecclesiam, ut Ecclesiasticos privaret immunitatibus, & privilegiis illis à Magno Constantino competentibus, refert Sozomenus lib. 5. cap. 5. his verbis; *Julianus Apostata Clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipsiſ à Constantino donata ademit, legesque eorum causa conditas abrogavit, & eos denudo Curius addixit.* Idem jam exequutus fuit Vitzia Hispaniarum Rex, cum Judæos revocasset, iisdemque exemptiones, & privilegia Ecclesiarum contulit. Joann. V Valaschus in Chronicis Hispaniæ. Hoc idem per singula tempora Hæretici, & male feriati homines sunt insequuti. Contraria tamen praxis ex sacro Textu, Conciliis, sanctis Patribus, & rationibus recepta fuit semper in Ecclesia. Ut qui Altari serviunt, exemptionibus & privilegiis fruerentur.

Habe-

Habetur in Genesi cap. 47. vers. 20. & seq. quod Joseph omnem terram Agypti. mit, præter illas Sacerdotum: his verbis; Emit igitur Joseph omnem terram Agypti vendentibus singulis possessiones suas pro magnitudine famis, subiecitque eam Pharaon. Et. præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat ei; quibus, & statu acibz ex horreis publicis præbebantur, &c. Et in litteris patentibus Regis Artaxerxis scriptis est in lib. i. Esdræ cap. 7. verl. 24. *Vobis quoque notum facimus, de universis Sacerdotibus, & Levitis, & Cantoribus, & Janitoribus, Nachinacis, & ministris domus Dei. Ius ut velligal, & tributum, & annonas non habeat potestate imponendi superius.* in lib. 3. cap. 8. vers. 25. & 26. transsumpti prædictarum ad Esdram; sic loquitur Artaxerxes. *Vobis autem dicemus, ut omnibus Sacerdotibus, & Levitis, & sacris Cantoribus, & servis templi, & Scribis templi hujus, nullum tributum, neque ultra alia iudicium imponatur, nec habeat quisquam potestatem obficere ei quicquam.* Quod etiam innot. Apol. 1. Corinth. 5. vers. 12. & 13. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? nonne tu, qui intus sunt, vos iudicatis? nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit: ostendens, quod Ecclesiasticum Tribunal à prophano distinguitur.*

**origo Im-
munitatis.
rum.**

Unde igitur primæ, & originariæ hujusmodi constitutiones circa Sacerdotum, & Clericorum immunitates, seu exemptiones in Ecclesia Catholica processuerunt. Has à prima Ecclesiæ stabilitate processisse tempore Constantini Magni circa tene-
taculum annum à Christo nato; cum antea fuisse Ecclesia, seu incognita Regnum terræ, seu ab iisdem continuò dilacerata. Scribens autem Constantinus Orientis & Occidentis Imperator Proconsuli Aphricæ Anolino, ut refertur apud Eusebium lib. 10. cap. 7. & Nicephorum lib. 7. cap. 41. inquit: *Quare honorissime Ambo, in
qui in Provincia tua fidei concredita, in Ecclesia Catholica, cui Cecilianus presb., bu-
sanctæ Religioni sedulo inserviunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus
communibus, & civilibus rerum publicarum ministeriis immunes, & soluti ab,
nullo modo per errorem, vel per sacrilegiam, aut prophanaam prolapcionem, que
modi negotiis accidere solent, à cultu Divine Majestati debito abstabantur; sed per
ulla molestia propria legi obsequium praestent: qui quidem cum sacrum Nomen suum
honore, & veneracione prosequantur; incredibile est, quantum Republica admittat
allaturi. Hæc Niceph. Ex qua Christiana Constantini Imp. constitutione apparet,
quomodo Republicæ bonum à bono Religionis pendeat.*

Annis trintig a elapsis Imp. Constantius præfatam constitutionem Patri Constantini confirmans, easdem exemptiones personales & reales confert; illasnam ad liberops utriusque sexus dictorum clericorum extendens, (quatenus illos habent) legitur lege secunda Cod. de Episcopis, & Cleric. in Codice Justiniani.

Sozomenus lib. 2. cap. 9. refert Magni Constantini pietatem erga Ecclesiasticos, conferentis eidem personales immunitates, & à sæculari eximentis iurisdictione, his verbis; *Quod Clericos ubique per legem immunitate donari voluit, quies
illis qui erant vocati in iudicium, dedit potestatem, si modo animam inducerent,
prosternere civiles rejiciendi, & ad Episcoporum iudicium evocandi.* & idem auctori. 6. 3. refert, quod Imperator Jovianianus restituit immunitates, quas Julianus Apcri-

abrogaverat, ibi; Jovinianus Imperator Ecclesia, & Clericis, & Viduis, & Virginibus immunitatem redditidit, & si quid aliud, vel ad commodum, vel ad honorem Religionis nostra a Constantino, ac liberis suis, aut donatum, aut lege sancitum fuisset; postea auecum a Juliano illis ablatum.

Valentinianus, & Marcianus Impp. omnes praedictas exemptiones, & privilegia confirmarunt, ut in lege 12. Cod. de sacro sancte Eccle. ibi; *Privilegia, que generalibus constitutionibus universis sacro sanctis Ecclesias Orthodoxae Religionis retro Principes praestiterunt, firma, & illibata in perpetuum decernimus custodiri.*

Leo, & Anthemius Augg. applicant specialiter praedicta privilegia etiam Xenodochiis, ubi agroti, Peregrini, Orphani, & miserabiles detinerentur, ut in l. omnes 31. Cod. de Episc. & Cleric.

Justinianus Imperator extendit privilegia Sacerdotum, Diaconorum, & Subdiaconorum ad Monachos: nempe, ut qui sub potestate parentum, aut tutorum reperiantur, illis invitatis possint Religionem ingredi absque dimissione juris succendi ex testamento, seu ab intestato, ut in l. Deo nobis 42. & ult. Cod. de Episcop. & Cleric.

Attacletus Papa, qui vixit anno 90. post Christum Dominum, refert ad epist. 1. quod Apostoli a Christo Domino habuerunt, ut Ecclesiæ præcepta inviolabiliter servarentur, his verbis: *Privilegia Ecclesiæ, & Sacerdotum sancti Apostoli iussu Salvatoris intemerata & inviolata omnibus decreverunt manere temporibus: leges Ecclesia Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina judicia submoveamus.*

Et sanctus Hieronymus in suis Commentarij. ad cap. 17. Matth. inquirit, quare non solverit Christus tributum ex pecunia, quam Judas in loculis habebat? & inquit: *Quod si quis obficere voluerit, & quomodo nam Judas in loculis portabat pecuniam? respondebimus: res pauperum in usus suis convertere nefas pœnavit, nobisque idem tribuit exemplum.*

Ut propterea Gregorius Magnus Theodorico, & Theoberto Regibus Francorum, epist. 114. lib. 7. reprehendat illos, cum hujusmodi privilegiorum essent obliti, his verbis; *Audivimus autem, quia Ecclesiæ predia tributa nunc præbeant, & magna super hoc admiratione suspendimur, si ab eis illicita querantur accipi, quibus etiam licita relaxantur.*

Et Carolus Magnus lib. 6. legum cap. 109. inquit; *Quocunque à singulis Regibus circa sacro sanctas Ecclesias sunt constituta, sub pena sacrilegii, iugi solidata eternitate serventur.*

Immunitates Ecclesiæ etiam ad Atria & cœmeteria extenduntur: quod etiam de Domo Episcopi intelligendum, quanquam extra circuitum Ecclesiæ sita sit, ut tradunt Panormitan. & alii Canonistæ in cap. penult. de Immunitate Eccles. & latè inter ceteros refert Brunus de Ceremoniis lib. 3. cap. 3.

Prædictis inhærendo Concilium Lateranense sub Innocentio III. contra prædictæ immunitatis transgressores censuras indicit Can. 46. his verbis; *Adversus Confites, & Rectores civitatum, & alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiæ taliis,*

*seu collectis, & exactionibus aliis aggravare nituntur; volens immunitati Ecclesiastica Lateranense Concilium providere; presumptionem hujusmodi sub anathematis distri-
ctione prohibuit: Transgressores, & fautores eorum excommunicationi precipimus subja-
cere, donec satisfactionem impendant competentem.* Quas censuras postea confirmar-
runt Concilium Constantiense in confirmatione constitutionum Friderici I. I. ac
etiam Synodus Basileensis in appendice in epistola ad Episcopum Adriensem, & Ma-
guntinum Can. 76. & Concilium Coloniae part. 9. Canon. 10, his verbis; *Immunitas Ecclesiarum vetustissima res, & jure pariter Divino & humano introducta, que in du-
bus potissimum sita est: primum, ut Clerici, illorumque possessiones, & bona a vectigali-
bus, & a tributis, aliisque munieribus laicis, libera sint, &c.*

Nec hoc mirum: quoniam sicuti Ecclesia gaudet immunitate, ita quoque Ecclesiasticae personae, ut accessoriæ sequantur naturam sui principalis, consequens est: Ac etiam quoniam Ecclesiastici, & Religiosi tam arctam habent, seu debent habere unionem ad Deum; cuius obsequio se voverunt, & dicarunt: sicuti propter assiduam familiaritatem, quam ipsi habent sacrarum rerum Religionis, etiam ex hoc venerabiles erga omnes redduntur. Præterea, sicuti nulla Gens barbara est in terra, quæ cum repererit aliquod lumen, seu instinctum à natura de aliquo prætenso Numine, seu Deo; ad quem dirigendi sint humani actus, seu ad obtainenda bona, seu ad mala evitanda: ita quoque non reperitur quispiam, qui non credat honorandos illos, qui propinquius adhærent huic prætenso Numini, seu Deo; ut legitimus antiquitus ab omnibus, & ubique servatum.

Sacerdotes in Ægypto publicis sumptibus albantur. Romæ Pontifices, qui Flamines nominabantur, maximo habebantur in honore, ex Lívio lib. 2. & Plutarcho in Numa: quod etiam habitum circa Vestales virgines, quæ instar Monialium, seu Religiosarum nostrarum erant; ut nos diximus de his plura in lib. 2. de ritibus antiquorum Romanorum.

Notum est, quanto in honore essent Gymnosophistæ extra Caucasum: Brachmani apud Indos: Magi apud Persas: Chaldæi inter Assyrios: Druides, & Bardes apud Gallos: sicuti etiam hodie venerentur Caliphes inter Arabas, Syrienses, & Ægyptios: Mophtes, & Talismanes apud Turcas: nec non Bonzes apud Japonas, ubi tanquam Semidei reputantur: & denique omnes Gentes, quæ aliquod habent lumen de prætensa supra aliquid potestate, hæc omnes venerantur, & in honore maximo habent, qui eidem prætenlo Numini assunt, & præstant obsequium. Unde si hujusmodi impia, & detestandæ superstitiones in obsequio pseudodecorum Diaboli arte apprehensæ, tantam habent facultatem, ut earundem sacerdotes, seu ministri sic honorentur; quòd major potestas, & auctoritas conferenda est erga sacerdotes, & ministros veri, & summi Christianorum Dei, ut fruantur immunitatibus, & exemptionibus, quas ab antiquis temporibus semper consequuti sunt?

Præterea dictæ Ethnicorum Immunitates & Prærogativæ nullius momenti erant respectu earum, quæ Ecclesiasticis & maximè Catholicis Sacerdotibus Competunt. Sacerdotalis namque dignitas est summa, quæ in Ecclesia reperiatur; proinde

inde ne nobis contingat cavendum, ut ne honor in hac vita delatus, & neglectus, in pœnæ conferat gravitatem, & dignitatis nostræ amplitudo majorem causet ruinam, inquit D. Bernardus: *Si alio rem, & non meliorem esse delectat; non primum, sed pre- cipuum expectamus.* Ut assentitur etiam D. Ambros. de Dignitat. Sacerd. cap. 3. *Sicut nibil est Sacerdoti excellentias, sic nibil est miserabilius, si de tanta vita periclitetur, si sa- cerdos in crimen teneatur: quia ut levius est de plano corruiere, sic gravius est de sublimi cadere dignitate: quia ruina, qua de alto est, gravi casu colliditur.*

Cognitis plurimis Ritibus ab exordio Ecclesiae, non incongruum erit for- san aliquid super addere de primo statu, & potestate Clavium ejus- dem Ecclesiae, seu Christiane Reipublicæ, in qua summus Pontifex, seu Papa praest, verus Christi Vicarius, Petri successor, ac ejusdem Eccle- siae visible Caput circa omnes occurrentes difficultates: nec non etiam de plurimis Ritibus priscorum Fidelium circa predicta videbimus.

PARS QUARTA,

C A P. LXXIII.

De veris Ecclesiæ Signis.

Non siccans proprios agnoscit parentes; sicut rationale animal fidei lumine ad hoc tenetur erga verum Deum, cui honor, amor & obsequium, tanquam Patri optimo praestare debet: quod pariter erga sanctam Ecclesiam, ut Matrem facere tenetur. At quoniam similitudo fuit semper Mater erroris, & noverca veritatis; nostrum est diligenter, breviter, & dilucidè perscrutari lumine ipsius, qui est Deus veritatis, Pater luminum, & Sol animarum nostrarum; quæ, & qualia sint vera Catholicæ Ecclesiæ signa? quæ nostra est Mater.

Vera autem signa tres debent habere conditiones. Prima est, ut alteri non conveniat, quam ei quod denotatur. Secunda, ut id sit magis notorium, quam res, ad quam refertur. Ultima, ut sit inseparabilis à re, ad quam refertur. Vera autem Ecclesiæ nostræ signa conditiones omnes praedictas continent, & hæ sunt, in quibus omnes convenimus, dum dicimus: *Credo in unam sanctam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam:* nempe unam, sanctam, generalem, & ab Apostolis procedentem.

De primo igitur Ecclesiæ signo, quod hæc unica sit, loquitur Christus apud Matth. cap. 13. in similitudinibus agni, thesauri absconditi, Margaritæ, & Sagenæ missæ.

missæ in mare ; & apud Joann. cap. 10. vers. 16. dicitur de ovili ; sicut etiam Apostolus loquitur Ephes. 2. vers. 21. de Ædificio ; & ad Roman. cap. 12. vers. 5. habetur : *U*nus corpus sumus in Christo : de quo corpore idem Christus, eiusdem caput , orans ad patrem apud Joann. cap. 17. ait : *Pater sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, & sunt unum, sicut & nos.* Quæ oratio sortita est effectum in Ecclesia nascente, ut legitur in Act. Apost. cap. 4. *Multitudo autem credentium erat cor unum, & anima unius* ut inquit Hieron. in Psalm. 24. *Ecclesia ex pluribus personis congregatur, & tamen unius dicitur propter unitatem fidei.* Hæc autem præfata unitas erat Fidei, Charitatis , & Obedientia , de quibus Patres pluribus in locis scripsere.

Sanctitas. Secundum verò Ecclesiæ signum est Sanctitas, de qua in Psalm. 91. *Domi- tuam decet Dominus sanctus tuus.* & in Apoc. cap. 21. *Et ego Joannes vidi sanctam Ca- tatem Hierusalem, novam, descendensem de celo, à Deo paratam, sicut sponsam meam viro suo;* Nempe à Christo sposo sanctificatam. Hoc Ecclesiæ signum habet partes, ut sibi essentiales, nempe veritatem doctrinæ, Professionem bonorum operum, Efficaciam doctrinæ, Actualem sanctitatem presorum Sanctorum , qui Ecclesie fundarunt , Gloriam Miraculorum, & Donum Prophetiarum ; ut de his apud Cardin. Bellarini minum, & alios.

Universali- **satis.** Tertium signum, quod Ecclesia sit Catholica , nempe Universalis, sicut Deus Pater promisit Christo filio suo , ut in Psalm. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes, hi- reditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra:* Quæ universalitas vestrum antiquitate, continuatione, & extensione omnium seculorum : refert Vincentius Llennsi, in commonitorio adverbi prophan. vocum novitates, his verbis; *Quod nupti, quod ab omnibus, quod semper :* & quod D. August. epist. 165. *Cerius, & vni- brius ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesia figuram gerenti Dominus:* Super hanc petram edificabo Ecclesiæ meam , & porta Inferi non prævalebit ad eam. *Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacleetus, Anacleto Eusebius, Evaristo Alexander, Alexandro Silvius, &c.* In hoc ordine successionis nullus Denunciatus Episcopus invenitur.

Aposto- lica. Quartum signum, quod sit Ecclesia Apostolica , nempe quod principium, & fundamentum , & continuatam successionem habuerit ab Apostolis, ut ex Chrysostomis verbis ad Petrum; *Super hanc petram edificabo Ecclesiæ meam :* & contra Hereticos præsumentes hanc successionem ab Apostolis , insurgit Tertullianus de praetexto cap. 32. *Ceterum si qua uident interserere se è atrati Apostolica;* ut ideo videantur ab apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt ; possimus dicere, edant ergo originem Ecclesiæ suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum, &c. & sanctius Cyprianus epist. 76. quæ est lib. 1. epistol. 6. ad Magnum ait: *Novatianus in Ecclesia non est, sed huius scopus computari potest, qui Evangelica, & Apostolica traditione contempta, nemus cedens, à seipso ortus est.*

**Efficax probatio contra Se-
ctarios.** Hic ego à Sectariis quibusdam quererem ; præbeant ipsi circa eorum prætentam originem , seu fidem , quam profitentur ab Apostolis , aliquis quorum historias ? aut si scriptas traditiones non habent , dent alias ? sicut à teque sectariis.

sectarie, cuiusmodi sis sectæ, saltem ut probes omni ævo unum tantum extitisse, qui idem senserit, quod tu modo? quibus in fide succeleris? quorum Ecclesiam jam impleas? & quid justius est, quam hunc vestrum cœtum, quem dicitis verum esse, & perennem à Christo, & Apostolis Ecclesiam, saltem in quibusdam mortalibus constituisse ante vestros recentes auctores?

Quatenus autem persistant sectarii, defecisse veram Ecclesiam in quarto, seu quinto sæculo: Convincuntur ipsis ex verbis Angeli ad Virginem, Luc. 1. *Et regni eius non erit finis.* & hoc idem Christus Petro testatur: *Et porta inferi non prævalebit adversus eam, nempe Ecclesiam.*

Si vero quispiam afferat fuisse absconditam, & invisibilem Ecclesiam spatio undecim sæculorum: hoc inquam esset redarguere Christum de mendacio, qui præterquam in Psalm. 18. inquit: *Posuit in sole tabernaculum suum: nempe Ecclesiam, illamque etiam comparavit Civitati supra montem posse.* Hinc Augustin. lib. 2. contr. Crescon. cap. 16. inquit: *Extat Ecclesia cunctis clara, cunctis conspicua: quippe Civitas, qua abscondi non potest, super montem constituta, per quam dominatur Christus à mari usque ad mare, & à furnine usque ad terminos orbis terra.* & idem contra litteras Petiani lib. 2. cap. 104. *Non estis in montibus Sion, quia non estis in Civitate supra montem constituta, qua certum signum hoc habet, quod abscondi non potest: nota est ergo omnibus gentibus; pars autem Donati ignota est pluribus gentibus; non est ergo ipsa.*

Volunt etiam præcipii ex sectariis exerrasse Christi fidem circa quingentesimum Christi annum. En quod argutus homines æstuantis animi vis, ac sua perperam tuendi, aliena fallaciter criminandi, præceps abripit cupiditas? Vide porro, quid inde sequatur necessario: nunquam Francis, Anglis, Germanis, aut similibus nationibus sinceram Christi fidem illuxisse, sed à Paganismo ipso non tam ad fidei solem, quam ad aliam noctem, & hæresin esse prolapsos: quippe Rex Clodovæus in Fidem Christianam demum receptus est anno Christi 499. Falso igitur Christianissimi Reges dicti, qui nunquam verè ac propriè Christiani, necesse est Saxones, qui hodie Angliam colunt, nunquam verè fuisse Christianos, quippe qui Fidem circa annum Domini 600. suscepserunt. Quid de Germanis, & maximè Saxonibus, qui circa annum 780. à Carolo Magno dominati, Christi fidem amplexi sunt? Et quatenus si admittis sectarie imbutum vera fide Clodovæum, si Anglos, si Germanos: concedere prorsus debes, veram ergo Christi fidem adhuc illis sæculis viguisse, nempe quingeniesimo, sexcentesimo, septingentesimo, & amplius anno: cui consequens erit, ut quæcunque vera illa Ecclesia publico consensu probavit, & te quoque probare oporteat; nempe Missæ sacrificium, potestatem Pontificis, Purgatorium, implorata Sanctorum suffragia &c.

Referetis forsitan, Ecclesiam non fuisse amplius puram, (quippe admixtis ex traditione hominum vitiis multis,) & nondum in puram instar vini in acetum degenerantis. Sed respondemus; nescit in hujusmodi medio stare Ecclesia; vel errat infide, vel non errat: statim ac errat, definit esse & una Ecclesia; quamdiu vero non

DE VETER. SACR. CHRIST.

374

errat, sine sacrilegio ab illa non disceditur. Præterea non minimos jam errores his, de quibus agimus, sæculis, illapsos Ecclesiæ, ut vos supponitis; nempe Missam, Pontificem, Purgatorium, Liberum arbitrium, Monachorum Vota, &c. si cum illis erroribus consistere potest legitima, pura & vera Ecclesia; quid nostram Ecclesiam ob res easdem tam sæviter proscriptisisti? toties apostaticam inclamasti? si non potest consistere. Ergo non pudeat confiteri Francos, Anglos, Germanos, qui in hostiis iniciati sunt, nunquam profus exitisse in legitima, pura, & vera Ecclesia.

Infertur ex iis, quod si quis propriarum novitatum sit nimis cupidus, hic ab omnibus fugiendus sit. Vincent. Lirinen. contra Hæret novitat. cap. 33. ait; *O Timothee, inquit Apostolus, depositum custodi, devitans prophanas vocum novitates. De vita, inquit, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi Basiliscum, &c.*

Præter quatuor præfata signa, quæ satis demonstrant veram Ecclesiam, sunt quoque alia duo: primum nempe, quod hæc nostra Catholica debellaverit omnes hæreses, quoniam vix illis in lucem editis supervenerunt Concilia, & sancti Patres, qui omnes illas concularunt, & in nihilum redegerunt, ut videre est apud Baronium, & Bellarminum, & alios.

Alterum autem veræ Ecclesiæ signum erit exhibere, ac repræsentare, quod eadem Ecclesiæ facies, quam modo in Ecclesia videmus circa sacramenta, & sacramentalia, circa doctrinam, ac ritus ceremoniarum, & similium; eadem enim omnino fuit in principio nascentis Ecclesiæ.

Sicuti & sancti Patres, & Ecclesiastica Historia nos edocent, ut ex Lanfranco Cantuariensi, qui in Commentario Eucharistiae contra Berengarium cap. de Historiis Ecclesiasticis, efficaciter sic inquit; *Ecclesiastica historia, & sanctorum Patrum gesta, tametsi illam excellentissimam antiquitatis arcem non obtinent, qua donata sunt scriptura, quas Prophetias & Apostolicas nuncupamus: hoc tamen probare sufficunt, quod hanc fidem, quam nunc habemus, omnes fideles, qui nos præcesserunt, à prisca temporibus habuerunt.* Et nos in toto decursu præsentis operis non aliud potissimum ostendere conamur, quam ex auctoritate sacræ Scripturæ, sacrorum Conciliorum, & sanctorum Patrum evacuetur cavillatio illa recentiorum Hæreticorum, quod in quarto, seu quinto sæculo fuerint superaddita, & alterata sacramenta, sacramentalia, & alii prisca Ecclesiæ Ritus: quod satis adimplevisse credimus; si ex dictis auctoritatibus probaverimus eosdem prædictos in substantia esse in hac nostra recenti Ecclesia, qui jam vigebant in ejusdem exordio: etenim Ecclesia Romana cultos tenacissima & fidelissima antiquitatis, quod didicerat ab Apostolis, hoc semper retinuit;

ex Ruffino de Expositione Symboli in Præfatione, his verbis; *Quia nulla*

Hæresis hinc sumpfit exordium, & mos ibi servatur antiquus.

C A P.

De sacra Scriptura, & ejus Expositione.

Ex unani^m antiquorum Patrum opinione, quoniam ad solam spectat Ecclesiam (de qua supra diximus) Divinarum scripturarum expositio, ut inquit August. contra Crescon. lib. 1. cap. 33. *Sicut Divina scriptura demonstrat Ecclesiam, ita Ecclesia divinam scripturam interpretatur.* Proinde Paulus, qui non ab homine, sed a Deo (ut ait ad Galatas cap. 1. & 2.) accepit Evangelium; tamen Hierosolymam se ascendisse dicit, ut illud conferret cum Apostolis; & ex his quæ fecerat, alios docens ait: *Etsi Angelus de Cœlo evangelizet vobis, præter id quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Quod docuit etiam Petrus epist. 2. cap. 1. *Hoc primum intelligentes, quod omnis Prophecia scriptura propria interpretatione non sit.* Non solum, inquam, ex hoc rejiciuntur in proposito particulares hominum sensus; sed etiam ex quo ad hanc expositionem minime apti sunt homines impii, & heretici, ut refert Dionys. Areopag. de Ecclesiast. Hierarch. part. 1. cap. 2. ibi: *Divina non capit, qui Dei mandata non servat: & quia, ut advertit Basilius de vita solitaria. Quemadmodum in cera quis scribere non potest, nisi characteres antea impressos deleverit; sic Divina dogma degustare nemo valeret, nisi corruptas ex anima mores extraxeret.* Accidit enim his quod de Philosophis tradit Origen. qui cum suam, quam sectabantur Philosphiam introducere in Ecclesiam conati essent, polluerunt ipsam non habentem maculam neque rugam, ut merito dixerit Tertull. advers. Hermog. *Philosophos extitisse Patriarchas Hæreticorum:* unde etiam Gregor. Nazianz. lib. 1. sua Theologia. *Non cuiusvis est de Deo disputare: non adeo hac res est vilis, & eorum, qui etiamnum serpentes humi terrenis studiis occupantur: quoniam cornu tantum est, qui inter multos habito delectu, ad tanum munus videantur idonei, qui contemplando acumine certis antecellant; & iam ante corpus, & animam ab affectuum fôrdibus purgaverint: Si quidem, ut ad rem ponderat August. lib. 2. cap. 40. de Doctrina Christi: Accedens ad tractationem librorum sacrorum, debet omnem intellectum referre ad charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non fictâ. Proinde inquit Justinus martyr. *At tu votis, & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta; neque enim ab aliquibus perspicuntur atque intelliguntur, præterquam si cui Deus & Christus ejus concederit intelligentiam.**

Et plerique tradunt Divinæ scripturæ momentum non in legendō positum; & variis sensu ex scriptura male intellecta ortas esse omnes hæreses; præsertim quod eadem scriptura habet sensum litteralem, quem verba præseferant; & spiritalem, qui alio refertur præter id quod verba significant: de quibus Apost. 2. Corinth. 3. *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat.* Et hos sensus indicatos tradit Hieronym. per scriptum librum intus & foris in Apocalyp. cap. 5. & Ezechiel. cap. 2. præter alios sensus, qui omnes tamen mystici appellantur.

Sunt tamen iidem sensus intellectu adeo difficiles, ut proiectæ scientiæ homines sape caligent; sicut de sacra Scriptura dixit August. in Præfat. epistol. ad Volus.

Omni-

Omnibus accessibilem esse, paucissimis penetrabilem: nec omnium oculos ferret tantam lucem; cum illa sit oraculum Spiritus sancti. Quippe quia, ut optimè Gregor. ponderat in Ezechiele homil. 17. Multain sacra Scriptura ita aperta sunt, ut pascant parvulos: quedam vero obscurioribus sententiis, ut exerceant fortis, quatenus cum labore intellecta plus grata sint. Nonnulla autem in ea ita clausa sunt, ut dum eam non intelligimus, agnoscentes infirma nostrae cœcitatris; ad humilitatem magis, quam ad intelligentiam perficiamus. Unde Aug. epist. I. ad Volusian. Tanta est Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solus ab ineunte etate usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. & Chrysostomus dicit: Nec syllabam, nec apiculum esse in sacris litteris, in cuius profundo non sit grandis quispiam thesaurus.

Et propterea ad confundendam Hæreticorum arrogantiā, qui etiam sacram Scripturā expositionē Giganteo plane ausu jactabundi sibi arrogant; ut vel aegrē vel nunquam contra suum judicium ad Ecclesias sententiam justa, & humili devotione accedant: est valde verendum, ne scripturarum Lector ignarus, ut inquit Ambros. in cap. 3. Lucx. *Magis vulnus ex imprudentia, quam salutem ex letetione sentiat:* sed maximē in hoc elucet Valentiniā Imp. modestia, qui ab Episcopis Helleponsi Bithyniae rogatus, ut Synodo pro emendatione Dogmatis celebrandæ interestet; insigni prorsus exemplo respondit: *Mihi quidem cum unus de populo sim, fas non est talia perscrutari; sed vobis sacerdotibus haec cura commissa est.* Talis enim humilitas necessaria est in his, quibus mysteriorum suorum arcanad ponat Deus, & emitat gratiæ suæ fontes; ut in Proverb. cap. 11. *Ubi humilitas, ibi sapientia.* & humiles isti sunt parvuli illi, quibus revelavit Deus abscondita sapientibus: hisque datum nosse mysterium Regni Dei, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

*Rericiunt
fect. irii
sacros lib-
bros.*
Et adeo prædictorum Hæreticorum velania contemnit judicium Ecclesie, ut relquunt ipsi eos sacros libros annumerare, qui clarissimorum formis aduersantur: ex quibus quoniam omnia sibi per Christum sola fide remitti peccata vociferant, rejiciunt epistolam S. Jacobi, quæ docet: *Fidem sine operibus mortuam esse,* & inutilē ad salutem. Similiter mortuis infensi oppugnant libros Machabœorum, in quibus Scriptura non modo factum laudat Judæ Machabæi, qui misit Hierusalem 1200. drachmas argenti in sacrificia pro mortuis impendendas, sed expresse addit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro Defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.*

At de receptione Epistole Jacobi non solum probatur ex Hieronymo epist. 103. ad Paulinum, & adversus Pelagianos lib. 2. Item ex Nazianzeno, Innocentio Papa, Augustino, Cassiodoro, Isidoro & alii, qui eam in Canonorum scriptorum Catalogo inseruerunt; item ex actis Gelasii Papæ in primo Concilio Romano. Ac etiam librum Ecclesiastes ab Ecclesia receptum esse constat ex ejusdem Gelasii I. decreto, delibris sacris, ut in tom. 2. Conciliorum, & alii. Cæterum & ipsos Machabœorum libros Ecclesiam amplexataam esse, eadem Gelasii acta, & Concilii Carthaginensis. Can. 47. decernunt: *Quod & S. Augustinus de Civit. Dei lib. 18. cap. 36. confirmat*

dum

dum inquit: *Libros Machabeorum non iudas, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Tantique habet, ut eos inter Matutinas preces tite ac publice legendos proponat. Octobri mensi toto.*

Nec dubitandum de praedictis sacris libris, sic suadente, & præcipiente ipsa sancta Ecclesia Spiritus sancti lumine illustrata, astruente firmiter Salvatore: *Ego rogarci pro te Petre, ut non deficias fides tua.* Unde August. cui & Patres, & Theologi omnes assentuntur, inquit: *In re dubia ad fidem, accertitudinem valet auctoritas Ecclesie Catholica;* & contrarium affirmantes non alia urgeri ratione, quam quæ afferuntur à Tertulliano de Judæorum pervicacia librum Enoch reprobantium, nimicum: *Omnis scriptura edificationi habens divinitus inspirata, à Iudeis propterea reprobatur, quia Christum sonat.*

Nec præterea hunc referre in proposito erroneum, & vulgatum illud Hæreti-
corum Axioma: *Nullam esse credendi regulam, nec aliam controversiarum indicem, scriptura nisi sacram Scripturam.* Rejicientes iidem ex hoc traditiones Patrum, sacra Concilia, & Sanctorum auctoritates; ut adimpleatur in hoc quoque Apostolicum de Hære-
ticis oraculum 2. Timoth. 3. *Inspicientia eorum manifesta erit omnibus.* Hinc aptè
D. August. cap. 16. *Omnes insipientissimi Hæretici, si Christiani vocari volunt, audaciae figurorum suorum, quas maxime exhorre sensus humanus, hoc occasione Evangelica & sententia colorare conantur.*

Quantum vero in hoc desipiant sectarii omnes, vel hac una probatur ratione; quod si sola scriptura esset credendi, & judicandi regula, per eam excluderentur Divinæ revelationes, omnino ad eam regulam pertinentes: & si cuique liceret sacram Scripturam explicare, & ita explicatam proferre (prout illam intelligit) nullus daretur veræ intelligentiæ Judei, nullus esset contentionum terminus: proinde ac lites in Civilibus nunquam absolverentur, si nulla esset decidendi regula, nisi Codex Justiniani; nec quisquam esset, qui textus hinc inde productos explicaret: ut brevi religio in mille discindetur sectas. Quapropter re ipsa Lutherani, Calvinistæ, & Anabaptistæ eam regulam sequentes in gravissimis fidei articulis inter se acerbissime dissentunt, & se invicem schismatis dannant. Non solum sectæ inter se, sed etiam intra seiphas dividuntur; ex Lutheranis enim numerantur septem, ab eodem auctore, ac Migitro nominibus, ac dogmatibus discrepantes: ex Calvinistis duæ, Protestantium scilicet, & Puritanorum: & ex Anabaptistis quatuordecim distinctæ itidem nominibus ac dogmatibus: & dum quisque pro suo captu, & judicio scripturam intelligens; non scripturam regulam credendi, sed propriam habet commentationem; tot oriuntur hæreses, quot hæretici: & inde sapientissime constitutum ut imbecillioribus manibus ille mucro non concedatur de tali explanatione.

Et quoniam tantopere sacram Scripturam malitiosè profitentur hæretici etiam nomine Evangelici; justo Dei iudicio fit, ut eidem Scripturæ parcer renuant, quæ in dubiis fidei ad Ecclesiam illos remittit; ut perspicue intueri quis potest ex Deuteronomio cap. 18. ita præscribente Deo. *Si difficile est ambiguum apud te iudicium esse prospiceris inter sanguinem & sanguinem; causam & causam; lepram & lepram;*

bbb

Ejus-

*E*s judicium intra portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum quem dicit Dominus Deus tuus; veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Iudicum, & fuerit illo tempore, quaresque ab eis, qui indicabunt tibi judicium veritatem, & facias quae cuncte dixerint, qui presumere loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius: sequerisque sententiam illorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. & apud Malachiam cap. 2. habetur. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & leges regnare ex ore eius, quia Angelus Domini exercitium est.*

Neque enim fas est dicere Deum minus assistere hodie Ecclesiaz suaz, quia olim assisteret synagogaz; Imo cum in lege Gratiaz sumus, longe maximum illi honor & auxilium impertiri credendum est: quoniam Deus, ut habetur in Psalm. 47. haec fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis; ut in praefentia, populo Christiano, è converso de perversis Hæreticis prædictis olim Apostolus 2. Thessal. cap. 2. *Eo quod charitatem veritatis non receperant, ut salvi fierent; ideo mitte in Deum operationem erroris, ut credant mendacio.*

Præsertim quia non solum renuent in dubiis Ecclesiam consulere, sed omnibus locis perspicuis, ubi Scripturæ & Patres aperte, ac de industria rem replicant, mentemque suam aperiunt; captant obscura: nec aliud querunt quam ut veritas possit in speciem oppugnari, & à fidelium cordibus avelli, quod Hæreticorum propter unius ponderat Tertull. de Præscript. dicens. *Hanc magis gloriam captavi, si statim rationem, non si jacentibus elevationem operentur.*

*Proprio
judicio
interpre-
tancur
scripturā
hereticī.*
Quod adhuc intolerabilius; depravant textus ipsos impudentissime, et quod depravatis se uti posse contendunt ad decisionem casuarum. Ulterius ad contumaciam, quas faciunt Patres circa sacram Scripturam; Respondent Patres, sicut hoc omnes errori obnoxios; se autem nisi verbo Dei, quod errare non potest; ac deinde referunt iudicium ad spiritum privatum; & ex eorum sententia Scriptura evidenter habenti spiritum. Sic ambulantes in circuitu, ea fallaciter resolvunt, quae maxime obscura sunt, & nemini alii ita constare possunt.

Tantoque minus sola Scriptura privato intellectu censi debet credendi ac iudicandi regula; quia causa Religionis à privatis iudicari non debet, qui nulli in Ecclesia obtinent dignitatem; sed ab universalis Ecclesiaz capite, utpote Romanus Pontifice, à quo saepius eam in rem Concilia iudicata & adhibita fuere. Quare à S. vistro Romano Pontifice damnatam Arianorum hæresin in Nicæa Synodo Damaso Macedonianam in Constantinopolitana prima: à Cœlestino Neftoranum in Ephesina: à Leone I. Eutychianam in Chalcedonensi: ab Adriano I. in Nicæa secunda Iconomachorum: ac deinceps, ut alias omittam, à Leone IX. in Synodo Romana & Vercellensi. damnatam esse Berengarianam de sanctissima Eucharistia, per alia multa.

Et quatenus adversarii prætendunt eorum privatum intellectum esse Regulam iudicandi circa sacram Scripturam; eo quod fuerit aliis temporibus permisum citare de libris Esther, Baruch, Tobiz, Judith, Sapientiaz, Ecclesiastici, & Machabearum; Respondetur erroneum esse assumptum: quoniam si hoc esset, liceret ei

controvertere. An essent circumcidendi Pagani ad Christi fidem conversi? an dies Sabbati, Neomeniz, & alii Hebræorum ritus essent à nobis celebrandi? liceret etiam dubitare de cap. 15. D. Marci, & cap. 22. Lucæ? nempè de sudore sanguinis, & Angelica apparitione; ut ex Apocryphis à Manichæis insertis dubitatum fuit temporibus D. Hieronymi, ut ex lib. 2. ejusdem contra Pelag. *Ne Christo infirmitatem, & animi dolorem tribuere viderentur.*

Concludamus ergo: Plurima, de quibus aliàs poterat licite controverti, antequam ab Ecclesia fuissent recepta; sicuti de Baptismo Hæreticorum tempore S. Cypriani; de Gratia & Libero arbitrio tempore Pelagianorum; de Animabus separatis, an illæ facie Deum viderent, ut ante decisionem Benedicti XI. & Concilii Florentini: at post determinationem, & decisionem Ecclesiaz, maximè in Conciliis; quod alias fuisse error, devenit hæresis; sic ut nemini licet aliter credere sub pœna, ut scribantur inter illos, de quibus Christus apud Matth. cap. 12. *Qui non est mecum, contra me est.*

C A P. LXXV.

De Apostolicis Traditionibus.

Quoniam Ecclesiæ Ritus non omnes ex Dei præcepto, nec ex factò Textu de-
sumpti sunt; sed cum plerique sola Apostolica Traditione (etiam quod in scri-
ptis non fuerint redacti) ad nos devenerint; ideo de hac Apostolica Traditione in-
fra dicemus, eiusque auctoritatem ex lege Mosaica & Evangelica, ac etiam ex sanctis
Patribus comprobabimus.

Scriptura sacra, ad quam solum Hæretici appellant, quantum deferendum sit
traditionibus, sic præcipit in Deuteron. cap. 32 vers. 7. *Interroga Patrem tuum, &
annunciabit tibi: Major est nos, & dicent tibi.* & Proverb. cap. 1. vers. 8. *Audi fili mi di-
sciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae.* & in Psalm. 43. *Deus, auribus
nostris audivimus, & patres nostri annunciarunt nobis, &c.* Isaías 38. vers. 19. *Pater
filiorum ipsi enim didicerunt à patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum, & in
tempore necessitatis dare responsum.*

Post plenitudinem verò temporum, ut Deus loquutus est nobis in Filio: audia-
mus quomodo ipse Christus, Apostoli, nec non & priisci Patres docuerint hujusmo-
di traditiones.

Apud Joannem cap. 16. vers. 12. Christus Redemptor noster dixit discipulis;
*Aduic multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille
spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* & apud Matth. cap. 23. inquit idem
Christus; *Super Cathedram Moysi ederunt Scribe, & Pharisæi: omnia ergo quecumque
dixerint vobis, servate, & facite.* Ex quibus patet, quantum sit deferendum Traditioni
etiam non-criptæ.

Sanctus Hilarius in Psalm. 2. recenset hunc prædictum locum in eodem sensu
Traditionum, quod Moyses mysteria magis recondita sine scriptis tradiderit Senio-
b b b z
ribus

ribus,his verbis ; *Erat jam à Moysi antea institutum , in omni Synagoga sepragines esse Doctores, nam idem Moses quamvis veteris Testamenti verba in litteris condidisset, tamen separatis quedam ex occultis legis secretiora mysteria sepraginta Senioribus, qui Doctores deinceps manerent, intimaverat : cuius doctrina etiam Dominus in Evangelio meminist, dicens : Super Cathedram, &c. Doctrina ergo horum in posterum, que ab ipso scriptore legis accepta, in hoc Seniorum & numero, & officio conservata, &c. hoc Hilarius.*

Et Apostolus Divinitatis interpres laudans fidem, & virtutem Corinthiorum, inquit ; *Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicne tradidi vobis, praecepta mea tenetis. Traditiones autem, de quibus loquitur Apostolus, erant de modo faciendi preces, recipiendi sanctorissimam Eucharistiam, & similia: quæ non erant scripta ; ut animadverterunt Epiphan. & Chrysostomus.*

Præterea de recipiendis traditionibus formale præceptum traditur in 2.ad Thessalon. cap.2. vers.14. *Itaque fratres statue, & tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.*

Quid autem de Traditionibus senserint priisci sancti Patres, videamus. S. Dionys. Areopag. de Ecclesiast. Hierarch. cap. i. loquens de Apostolis, inquit : *Summa illa super substanstialia, partim scriptis, partim non-scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacra definiunt leges) nobis tradiderunt.*

Et S. Irenæus lib. 3.-contra hæreses cap.4. de utilitate , & necessitate traditionum inquit ; *Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis? nocte oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesiæ? cui ordinationi assentiente multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine chære, & aerramento scriptam habentes per Spiritum sanctum in cordibus suis salucent, & veterum traditionem diligenter custodiunt.*

Symbolo Fidei ab Apostolis absque Scriptura tradito, non omnino credendum, supponunt hæretici : & ne prosequatur singula, quæ in Symbolo à veritatis hostibus depravantur, nempe de Processione Spiritus sancti , de communione Sanctorum, de Mortuorum resurrectione, Christi Incarnatione , & cæteris, de quibus plurima in progressu nostri operis referuntur : Symbolum Fidei , quod fuit ab Apostolis traditum, juxta Hieronymi consilium nos scribamus; *Non in charta, neque arramento; sed in tabulis cordis carnalibus :* quippe quia, ut adverterit Augustinus de Tempor. serm. 115. *Collata in unum totius Catholicæ legis fides, symboli colliguntur brevitatem. & ait S. Leo epist. 13. ad Pulcheriam Augustam. Ipsius Catholicæ symboli brevis, & perfecta confessio, qua duodecim Apostolorum totidem est signata sententia, tam instructa est in munitione cœlesti, ut omnes hæretorum opiniones hoc solo possint gladio detruncari.*

Nec dubium ingerit, quòd in diversis locis aliqua inveniantur addita eidem symbolo ; ut videre est in Symbolo Athanasii, Niceno , in Antiocheno , in Constantiopolitano, & aliis. Quia quicquid actum sit in cæteris locis propter nonnullos hæreticos, ad excludendos novellæ doctrinæ sensus: Romana Ecclesia custos tenacissima,

ac fidelissima antiquitatis, quod didicerat ab Apostolis, nullo penitus additamento, seu elucidatione, hoc s^æpē retinuit; ex Ruffino de exposit. Symboli in p^refat, quia *Nulla heres hinc sumpit exordium, & mors ibi servatur antiquus.*

Symbolum ergo Græcè, Indicum, seu Collatio dici potest; id est, quod plures in unum consenserunt, nempe Apostoli: Indicum vel signum ideo dicitur, quod illo tempore ut habetur in Actis cap. 15. Multi se simulabant esse Apostolos Christi, sed non integris Traditionum lineis nunciantes: idcirco istud Indicum posuere, per quod cognosceretur, qui Christum verè secundum Apostolicas regulas prædicaret. Quod etiam in bellis observatur: quoniam armorum habitus, & sonus vocis idem, & mors unus est; sed ut ne belli subreptio, symbola discreta unusquisque Dux suis militibus tradit, quæ Latine signa & indicia nuncupantur; ut si forte quis occurrerit, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis, vel socius. Idcirco autem Patres hoc non scribi membranis, sed retineri cordibus tradiderunt; ut certum esset neminem hoc ex lectione, quæ interdum pervenire etiam ad Infideles solet; sed ex Apostolorum traditione didicisse. Discelluri ergo Apostoli ad prædicandum, istud unanimitatis, & fidei suæ indicium composuerunt. Ilidorus de Ecclesiast. offic. lib. 2. cap. 22. Rabanus Maurus de Institut. Cleric. lib. 2. cap. 56.

Origen, homil. 5. super Numer. latè ostendit praxim plurimorum rituum, qui in Ecclesia consueverant, absque Dei præcepto, nec testimonio sacræ Scripturæ; ut potè quomodo administra, & recipienda sanctissima Eucharistia, de Ceremoniis jam consuetis in Baptismo; sicut etiam refert jam tunc fuisse in usu orationem flexis genibus, & verla ad Orientem facie, ac etiam alios multos laudabiles ritus non scriptos, sed traditos: & subdit hæc verba: *Omnia hec opera, vel velata portamus super humeros nostros, cum ita implenus ea, & exequimur, ut à magno Pontifice, atque eius filius tradita, & commendata suscepimus.* & idem Origen. tract. 19. in Matthæum, inquit: *Nos illis credere non debemus, nec exire à prima, & Ecclesiastica Traditione, nec auter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesia Dei tradiderunt nobis.*

Interdicebat etiam Ecclesia ex Apostolica traditione Episcopis, Presbyteris, Matrimonio, & Diaconis nuptias post ipsorum promotionem, ut ex Concilio Neocæsa-^{ria pro-}riensi Can. 1. relato in decreto Can. de his caul. 31. quæst. 1. Euseb. demonst. Evang. bibita. lib. 1. cap. 9.

Pariter Matrimonium post votum Virginitatis, ex Apostolica traditione peccatum habebatur. Epiphan. contra Apost. hæres. 61. Ac etiam Religiosos & Religiosas post solenne Castitatis votum, non solum adulteros, verum & incestuosos habebat. Ambrol. ad virgin. lapl. Hieron. contra Jovin. lib. 1.

Ac etiam dicta Ecclesia ad Eucharistiæ sacrificium miscebat aquam in vinum ex Apostolica traditione. Concilium Carthagin. 3. cap. 24. Cyprianus ad Cæcilianum Cerom. in sacrificie. epist. 63. Missa.

Sicut ex Apostolica traditione servabatur ceremonia lotionis manuum in altari ante mysteriorum consecrationem. Cyril. Hierosolym. Catech. myst. 5. & alia multa.

Præterea inter differentias opinionum circa Religionem recurrentum est: Traditiones. Origen. in proœm. lib. I. de principiis, inquit; *Servetur Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita usque ad presens in Ecclesia permanens: illa sola credenda est veritas, qua in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.*

Et quod Traditio confirmet auctoritates scriptas, Euseb. Caesariensis, cœt. Marcelli, inquit; *Ecclesia à finibus terra usque ad fines extenditur, & ex diuinis scriptis testimonia ex non-scripta Traditione confirmatur.*

S. Athanasius in epist. ad Epictotum, inquit; *Hoc solummodo responderemus sufficere, quod ista non sint Catholica Ecclesia, neque ista patres nostri senserunt.*

Cyrillus Hierosolym. Catech. 5, inquit; *Videte itaque fratres, ut servetis rationes, quas nunc accepistis, & in latitudine cordis eas describete, ut cum pietate eam adiatis.*

S. Joann. Chrysostom. in 2. ad Thessalonic. in illa verba; *State, & memditiones. Oration. 4. inquit; Hinc est perspicuum, quod non omnia per epistolam transiunt sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque sunt fide digna: quamobrem Ecclesia quae Traditionem censemus esse fide dignam: est Traditionis nihil querens amplius.*

Cyrillus Alexandrin. homil. 8. inquit; *Traditionem Ecclesie longam theformus quendam in penetrati cordis recondens, amplectere: occupationes Deo gratae, ut non solle fide splendeas, sed & pietate luceas.*

Tertullian. de corona milit. cap. 2.3. & 4. cum multa dixerit ad ostendendam cœlitudinem, & necessitatem traditionum, & post quæsitam originem ceremonias Baptisini, oblationum pro mortuis, ac signi sanctissimæ Crucis, inquit cap. 2. *Hoc & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem exposuit, scripturam nullam invenerit: Traxi tibi prætenderetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.*

S. Ambrosius contra illos, qui omisso jejuniu Quadragesima, suscipiebant quindecim Quinquagesimæ post Pascha, serm. 31. Dominicæ primæ Quadragesimæ. Nonnulli Christianorum fratres existimantes se divinitatis præcepta religiosi re, prætermissa devotione Quadragesima, Quinquagesimam se facere mentiantur; id neque divinis litteris iubatur, neque traditum sit auctoritate majorum.

D. Hieron. advers. Luciferian. cap. 4. quod consensus Ecclesie cœderet habeat, quam præcepta scripta, inquit; *Etiamsi Scriptura auctoritas non subest, & orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtinet: nam & multa alia que per Traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scripta legis observantur: sicut velut larvæ ter caput mergitare; deinde egressos lactis, & mellis pregnare concursum ad infantia significationem.* Die Dominico, & per omnem Pentecosten, nec degenerare, & jejuniū solvere, multaque alia, quæ scripta non sunt, rationalis fibi obseruantur. Hæc Hieron.

Et S. Augustinus de Baptism. contra Donatistas lib. 4. cap. 24. inquit: *Qui invenerint Ecclesia, nec Concilii institutum, sed semper recentum est: non nisi apud apostolicam traditionem rectissime creditur.* Et idem Augustin. ad inquisitionem lib. I. cap. 2. *Illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem cœlo terram*

observantur, daeū intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas commendata, atque statuta, retineri.

Demum in hoc themate Traditionum, quanti illæ sint momenti, sic inquit Vincentius Lirinensis adversus hæreses c. 3. (In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ab omnibus creditum est. Hoc est enim propriè, vereque Catholicum, quod ipsa vis nominis, ratioque declarat, quod omnia verè universaliter comprehendit: sed hoc ita demum sit, si sequamur universitatem, antiquitatem, & consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per terrarum orbem confitetur Ecclesia. Antiquitatem vero, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos Sanctos, Majores, & Patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium Sacerdotum pariter, & Magistrorum definitiones, sententiasque sectemur.) Hæc Lirinensis.

Et hoc jus non-scriptum, seu Traditiones, omnes etiam Republicæ compabarunt, ex Ulpiano J. C. in l. 6. D. de just. & jur. ut etiam voluit Plato lib. 6. de legibus. Ac etiam aliquas fuisse Nationes Christianas, quæ absque scriptura, & sola traditione vixerint, refert de suo tempore Ireneus supra adductus.

Nec urget ex prædictis fuisse, ac eis hujusmodi Ecclesiæ Traditiones ab Hæreticis impugnatas: supponentes hi omnia ad salutem necessaria in sacra Scriptura repetiri. Etenim verum est etiam, fuisse à Sadducæis reprobatas Mosaicæ traditiones, ut inquit Jeseph. lib. 13. antiquit. cap. 18. *Nunc enim judicandum est, quod multas constitutiones à majoribus per manus acceptas, Pharisei tradiderint populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicas: Et ideo Sadducæi his auctoritatem abrogant, dicentes eas oportere tantum servari, quæ scripto continentur.*

Quibus respondemus, nec in quolibet ex sacris Libris contineri omnia Christia- *In scriptis*
næ Religionis: etenim Joannes nil loquitur de Incarnatione, Nativitate, Adoratio- ^{ra non co-}
ne, Fuga in Ægyptum, nec de aliis multis. Pariter in toto volumine Bibliæ sacræ ^{tinencur}
deficiunt etiam plurima necessaria ad salutem, cum plures ex authenticis libris fuerint ^{omnia}
deperditi, ut inquit Joann. Chrysostom. homil. 7. in cap. 2. epist. 1. ad Corinth. his ne Reli-
verbis; Magna librorum copia perire, Et pauca ex priori captivitate volumina extiterunt; ^{Christia-}
quod ex reliquis captivitatibus planè constat. & infra. Liber enim Deuteronomii vix ma-
jorum nostrorum temporibus inventus est in late obrenus, etc.

Præterea, quale extat præceptum in sacro Textu, quo Deus imposuerit Evangelistis, ut scriberent? quia imo potius coacti scripsierunt illi, seu casu id contigisse, refert Euseb. histor. Ecclesiast. lib. 3. cap. 18. ibi; Solus Matthæus, Et Joannes nobis quædam monumenta litteris prodita posse reliquerunt. Quos enim fama Et necessitate quædam adductos, se ad scribendum contulisse. & idem paulo post de Luca In ipso sui Evangelii principio causam, cur illud contexere sit aggressus, proponit: nimurum, quod plerique alii eorum sermonum declarationem imprudentius, Et minus considerate instituerint; quorum veritatem ipse satis exploratè cognitam habebat. & infra: Matthæus cum jam ante Hobrais verbū Dei predicasset, simul ac in animo habuit ad alias gentes proficiēti,

Evange-

Evangelium suum patrio sermone conscripsit, &c. Ulterius, magna est copia rerum, quæ in scriptis non sunt redactæ; & omnia tamen credimus sine hæsitatione; ut potè ubinam scriptum reperitur in S. textu, quod Apostoli, antequam transirent ad prædicandum Gentibus, composuerint symbolum fidei? ut referunt Clemens, Irenæus, Augustinus, Ambrosius & alii. Ubi reperitur scriptum, quod Spiritus sanctus à Patre, Filioque procedat, uti ab unico principio? Ubi extat scriptum, quod dies Dominicus sit celebrandus præ Sabbato? Quis probabit, quod Forma, qua nos utimur in Baptismo: *In nomine Patris, Fili, & Spiritus sancti*, sit melior, & unica? cum toties in actis Apostolorum fiat mentio de Baptismo, *In nomine Iesu*. Præterea ubi scripta præcisè reperitur Forma verborum transubstantiationis (sicut in Canone Missæ) de qua ipsi etiam Evangelisti mutuo inter se supplevisse leguntur, quæ ab eorum aliquo vel aliquibus sunt omisæ? nos enim credimus hoc à Christo accepisse Apostolos, & ab ipsis eorum acceperint successores, ut refert Innocent. III. relatus in cap. cum Martha, extr. de Celebrat. Missarum. Et cum ipsis sectarii plurima ex hujusmodi præceptis adhuc ipsi recipient, ac retineant: unde ipsi hoc habent nisi à Traditione? & propterea infertur, vel omnes Traditiones ab Apostolis & Ecclesia recipiendas, vel omnes rejiciendas.

Et ne plura cumulemus argumenta in causa vñtrici: addimus tantum plurima fecisse JESUM, quæ in Evangelii non sunt redacta. Joann. 21. *Sunt autem & alia multa, quæ fecit IESUS; quæ si scribantur per singula; nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* & propterea ex illis aliis multis, quæ non sunt in Evangelii scripta, credendum est Apostolos, qui Christo convixerunt, plurima tradidisse fidelibus: certè Paulus verbi Domini meminit, quod in Evangelii neutiquam habemus, ut in Actis cap. 20. *Oportet suscipere Infirmos, ac meminisse verbi Domini IESU; quoniam ipse dixit: Beatus est magis dare quam accipere.* & supponendum Apostolos observasse, ac tradidisse Christianis præfatum Domini verbum.

De his igitur, & aliis multis indubitanter dicemus; non aliam posse adducrationem, quam quod sint Traditiones Apostolicæ; & ideo servandæ, juxta præceptum Apostoli ad Thessalon, *Tenete Traditiones, quas didicistis.*

Nec novum in nova Christi Religione, ut Traditiones æquentur Scripturæ sacræ; siquidem cum ante Moysen non defuerit aliqua Ecclesia Dei in mundo: unde deducit Augustinus Civitatem Dei ab initio mundi; & in Genesi nominantur Adam, Abel, Seth, Noe, Abraham, & alii, homines justi, qui Deum Fide, Spe, Charitate, atque externis etiam viribus coluerunt; nec ullus per id tempus quadringentorum supra bis mille annorum, & amplius fuerit Scriptor facer: Primus enim, ut omnes consentiunt, fuit Moyses; interim Traditiones non solum fuerunt iuri scripto exquataæ, sed jus omne in eis fuit constitutum.

Quod vero à Moysi usque ad Christum per annos 1500. extantibus scripturis Traditiones non defuerint; constat ex Deuter. cap. 32. *Interroga Patrem tuum, & annuntiabit tibi.* & Job cap. 2. *Interroga generationem pristinam, & diligenter investiga Patrum memoriam:* & præter alia loca supra adducta; advertit & testatur Origen. Juðaos habuisse Traditiones extra Scripturam, ut etiam nos diximus supra.

Neque

Neque his obstat, ut sectarii tot apertissimorum sacræ antiquitatis testimoniiorum, quibus obruuntur, vim sibi intentatam quoquo modo effugiant; nituntur adducere ex Deuteron. *Non adderis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferes ex eo.* Non enim ita intelligendum est, quasi non licet addere nova præcepta; alioquin nec minus licuisset addere nova præcepta Evangelica de Fide Trinitatis, de Baptismo, de Eucharistia &c. sed quod præcepta Mosaica in sui observatione non sint corruptenda, vel additione, vel subtractione, sed integrè custodienda, quod ipsum alibi etiam dicitur: *Non declinabis ab eis, vel ad dextram, vel ad sinistram: nempe, ut mandata sint perfectè servanda, neque ullo modo depravanda tallaci interpretatione.*

Ergo tot Scripturis, Patribus, summis Pontif. ac Rationibus, veras Traditiones rectissimè sacris Scripturis exequari humiliter profitemur: & demum ex Cardin. Baron. ad ann. 388. *Illiud esse tritum, Ecclesia servare depositum, Traditionibus inherere, Novantumque omnes voces tanquam serpentum sibilos, & terrificos luporum jululatus horreficere.* Atque adeo ex eodem Baron. id ann. 428. *Neglectum sanctorum Patrum, aque contemptum antiquarum Ecclesia Traditionum fontem esse primarium, unde omnes heres manare solent.*

C A P. LXXVI.

De Conciliis, eorumque Auctoritate.

MEmoranda contentio cum esset mota inter Christianos ex Judaismo, & Gentilitate in Ecclesia Antiochiae circa Circumcisionem, & usum Ceremoniarum, ut refert sanctus Lucas in act. Apost. cap. 15. *Convenerunt Apostoli, & Seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret; surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere, &c.* ubi subditur. *Tacuit autem omnis multitudo.*

Ex cuius narratione deducunt Patres quatuor conclusiones. Quod sanctus Petrus esset Caput Apostolorum. Quod sit proprium ejusdem capitatis convocare Concilia. Quod quisquam non possit legitimate prædicare, nisi sit missus. Demum, quod Concilia errare non possint: at in præsencia de hoc postremo tantum, quara brevissime videbimus.

Non est ambigendum quin sacra Concilia Oracula sint Spiritus sancti in decisionibus difficultatum fidei, ut inquit D. Petrus in actis Apost. dict. cap. 15. *Placuit Spiritus sancto & nobis; ac etiam Patres Ephesini in Nestoriū: Dominus noster Jesus Christus, & infra, per hanc nostram Synodus decernit:* sicuti in omnibus nota est veneratio, quam tota antiquitas retulit erga quatuor priora generalia Concilia: nempe Nicenum sub Sylvestro Papa, & Magno Constantino Imp. ann. Domini 325. convocatum per 318. Patres, in quo Arianæ perfidie damnata est blasphemia; eum assereret ille

inæqualitatem sanctissimæ Trinitatis, & negaret Deum Filium Patri consubstantialem, ut in cap. Canones §. hatum distinet. cap. 15. & cap. quidam verf. Ariani 24. quæst. 3. *Constantopolitanum* sub Damaso Papa, & Theodosio seniore Imp. contra hæresin Macedonii anno 381. per 150. Patres congregatum, cum ille negaret Spiritum sanctum Deum, dicit. cap. Canones §. secunda. *Epheſinum* sub Cœlestino Papa, & Theodosio juniori Imp. contra Nestorium 200. Episcoporum celebratum ann. 424. cum duas personas ille in Christo assereret; justo anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Jesu Christi personam, dicit. cap. Canones §. tertia. & *Chalcedonense* sub Papa Leone I. & Marciano Imp. 620. Patrum, in quo Eutychem Constantinopolitanum Abbatem, cum sequacibus, verbi Dei, & carnis unam natu-ram renunciavitibus, damnavit: prædicans eadem Synodus Christum Dominum de Virgine sic natum, ut in eo substantiam divinæ & humanæ confiteamur naturæ, dicit. cap. Canones §. quarta.

Hinc S. Gregorius Magnus lib. i. epift. 24. ad fin. *Sicut sancti Evangelii qua-tuor libros*; *sic & quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor.* Ut etiam Imperator Justinianus Authenticarum collat. 9. de Ecclesiast. titulis inquit; *Sancimus vi-cem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas Regulas, que de sanctis quatuor Conciliis expo-sita sunt, aut firmatae: prædictarum quatuor Synodorum dogmata, sicuti sanctas scriptu-ras accipimus, & Regulas sicut leges observamus.*

His præmissis, impium, & haereticum est cogitare de prædictorum Concilio-rum errore: unde Athanas. ad Epictetum Corinth. Episcopum initio tom. i. *Ego arbitrabor omnium quoniam unquam fuerunt hereticorum inanem garrulitatem. Ni-ceno Concilio sedata esse.* & paulo post. *Qua igitur audacia fit, ut post tanti Concilii au-toritatem disputationes, aut disce�ationes instituant?*

Cyrillus dialog. i. cum Hermian. *Si quis fidem illam à sancta magna Synodo optime, & Divino afflato definitam, & expostam dicere voluerit basin animalium nostrarum, fundatumque inconcussum, & munitum; si utique probatissime loquetur, & ab ipso Christo laudem habiturus est: fidelis quoque & verus adorator relucebit.*

Hieronymus epift. 71. ad Thophilum. *Simul obsecro, ut si quæ synodalia habes, ad me dirigas, quo possim tanti Pontificis au托oritate firmatus, libentius, & confidentius pro Christo ora referare.*

Rufinus lib. i. histor. cap. 5. *Deferritur ad Constantinum sacerdotalis Concilii sen-tentia; ille tanquam à Deo prolatam veneratur: cui si quis tentasset obniti; velut contra statuta Divina venientem, in exilium se protestatur acturum.*

D. Augustinus epift. 118. cap. 1. inquit; *Illa autem, quæ non scripta, sed tradita cu-stodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apo-stolis, vel plenarius Concilii, quorum est in Ecclesia saluberrima au托oritas, commendata, atque statuta, retineri; sicuti, quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio in Cælum, & Adventus de Cælo Spiritus sancti anniversaria celebrentur, &c.*

Non esset finishus modi sanctorum Patrum au托oritates referendi, quas Car-din. Bellarm. & alii diffusè ad rem nostram adduxere.

Nec

Nec mirere, posse Ecclesiam per sacrosancta Concilia universalia hæc ad fidem *Concilia revocare*, quæ dubia antea erant: quippe jus suum semper illa tenuit, semper agnovit *dubia reconstituendi*, quæ probanda, quæque improbanda Fidelibus, non quidem, ut fingunt *vocantur ad fidem*. Se^ctarii, immutando aut abolendo, quæ antea receperit (nam hoc esset vel jus sibi in Deum vindicare, vel seipsum erroris arguere) sed audiendo Jesum Christum, & Spiritum sanctum, ex voce illorum decernere de sensu scripturarum, ut diximus supra ex act. Apolt. cap. 15.

Nec novum, posse Ecclesiam ad fidem revocare, quæ dubia antea erant. Etenim in ipso Christianorum ortu de fide non erat, eos, qui ex Gentilibus ad Christum accesserant, Circumcisioni subjici non debere; factum porro est de fide postquam Concilio Hierosolymitano statuerunt cum Spiritu sancto Apostoli, nec Circumcisionem, nec ceteras Judaicæ legis partes necessarias esse fidelibus; quod antea fuerat res perplexa, ut ex dicto cap. 15. act. Apost. his verbis; *Convenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc: cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, Eccl. Nisi antea incerta res fuisset, non convenienter videre de verbo hoc; sed convenienter damnare, nec magna conquisitio extitisset.*

Est etiam exemplum sancti Cypriani Episcopi Carthaginensi. & cum illo 80. Episcopi censuerunt Baptisma Hæreticorum irritum esse, & a Catholicis iterandum, nec Hæreticos tamen dixeris. At si quis post Nicænum Concilium, post primum Carthaginense, post consensum, judiciumque Ecclesiæ, hanc Cypriani sententiam laudet: sit ille proflus Hæreticus.

Chiliasæ priscis temporibus tolerabantur (nam & in his sancti aliquot viri) commenti Christi Regnum post supremi Judicii diem mille annorum in terris: at post Ecclesiæ de eo commento judicium; quod opinio olim fuit, nunc hæres dicas.

Tres in Deo Hypostases dicere abnuebat Hieronymus, donec vocis novitatem probavisset Ecclesia: orat igitur Damasum Papam, ut de tanta re sententiam ferat: etenim de jure illius erat ostendere utrum sint, an non sint illæ hypostases; & idem etiam competebat Conciliis. Nec mirum ex his, si Episcopi, si Apostolorum successores sequantur exempla eorundem Apostolorum: si de dubiis querant: si quod Spiritu sancto Duce credendum invenerint, suo gregi proponant.

Nec minus repugnat in hoc, quod in scholis plurimæ sint lites, plurima argumentorum pugna: ut Scotistæ & Thomistæ, ut ii ab illis dissentient? quæ judicio rum jactantia cum Ecclesiæ pace convenire non videtur. Etenim respondemus: quæ in scholis eo modo Theologi versant, res sint dubiæ; quibus credendis nulla necessitas, rejiciendis nulla hæresis: unusquisque in suo sensu abundat: nec ex imperio fidei, sed ingenii arbitrio, quæ in ejusmodi controversias cadunt, rejicimus vel laudamus. Nec inde inconsutilis Ecclesiæ tunica ob hujusmodi licitas lites dividitur nec lacratur; sicuti & ipse Lutherus, qui initio, Missæ patronus, mox hostis illius: nunc Purgatoriū assertor, mox in illud hostis violentus; cuius denique scripta quibusdam inter se penitus contraria.

Concludamus igitur: ut Concilia vim habeant decernendi Articulum fidei, esse debeant universalia, in libera facultate, ut veritas locum habeat: Item hæc libertas debet esse juxta judicium totius lessionis, non autem particularium: similiter, quod in spiritu humilitatis, & charitatis procedatur in eo: Debent quoque esse congregata auctoritate illius, qui caput est Ecclesiæ: Demum virtute Conciliorum Catholici ab hereticis discernuntur, membra uniantur capiti, caput autem cum membris; unde fiat unus pastor, & unus ovile, & de iis omnibus latè scripserunt Cardin. Bellarminus, & alii plurimi.

C A P. LXXVII.

Quod sanctus Petrus fuerit Princeps Apostolorum.

OMNES duodecim Apostolos certum est fuisse primos Patres Christianitatis, Principes Ecclesiæ, ac etiam totius corporis mystici JESU Christi partes insigniores; nec non fuisse illos tanquam duodecim Patriarchas, ex quibus Israëlitæ descendenterunt. Verum sicut Sol indifferenter suum lumen omnibus astris non dispensat, sic etiam Dei Filius non æqualiter se omnibus Apostolis communicavit: Aliquæ enim, & non omnes, testes oculares fuerunt Transfigurationis in monte Thabor, sicuti & agonizæ in horto Olivarum: unus specialiter erat ex Apostolis appellatus dilectus; & sic ex omnibus unus nominatus Petrus, supra quem fundata est Ecclesia: Etenim cum Dei Filius nomen imminutavit, & Cæphas nominavit, quod Caput Grecæ, & Petrum Syriacè significat. Optatus Melevitanus lib. 2. contr. Parmen. post princ. ait: *Igitur negare non posse; scire te in urbe Roma primo cathedram Episcopalem esse collocaram, in qua federis omnium Apostolorum caput Petrus, unde Cæphas appellatus est, in qua una cathedra unicas ab omnibus servatur.* Et idem inquit Hieronymus in cap. 2. epistol. ad Galat. Hinc patet, quod Dei Filius nova nomina non apponat, nisi maximis de causis, ut inquit Chrysost. hom. 18. in 1. cap. Joann. *Hoc autem non temere fit, sed ut ea appellatio imponatur, que sit Divini beneficij perpetuum monumentum, & memoria per predicta nomina audiitorum animis imprimitur; ita & Iohanni datum nomen imposuit, &c.*

Quod autem mutatio nominis subsequuta fuerit potestatem Petro collatam à Christo: patet primo, quoniam in dinumeratione Apostolorum, quam faciunt Evangelistæ, Petrus semper est primus: etenim Matth. cap. 10. in princ. ait; *Primus Simon, qui dicitur Petrus:* quod non propter ætatem, nec propter vocacionem, in quibus præcedebat frater Andreas: nec propter sanctitatem, quoniam Jacobus Minor nominabatur Justus, & frater Domini: nec propter amorem, cum Johannes fuerit Discipulus dilectus: unde sequitur hanc primam denominationem provenisse à præminentia, & potestate illi ante collata. Sanctus Augustinus homilia 17. in cap. 1. inquit; *Non enim eum appellaverunt Petrum, non dixit super eum petram adificaturum Ecclesiam, sed dixit; Tu vocaberis Cæphas:* illud enim majoris era potestatis,

statim, nec non erat etiam auctoritatis. Et propterea ad Galat. cap. i, inquit Paulus; *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum.* Nec dicit Jacobum, quamvis ibidem esset hic Episcopus.

Quod manifeste patet ex peculiari Petri revelatione apud Matth. cap. 16. *Tu es Christus filius Dei.* Cui Dei Filius respondit: *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi.* Quæ verba clare demonstrant recepisse Petrum donum fidei infusa in eo, quod tangit illius Divinitatem, per quam recognovit eum verum Dei filium naturalem: unde Hilarius in Psalm. 131. inquit; *Tanta ei religio fuit pro humani generis salute patienti, ut Petrum primum filii Dei Confessorem, Ecclesia Fundamentum, Cœlestis Regni Janitorem, & in terreno Iudicio Iudicem Cœli nuncuparet.* & idem Hilar. lib. 6. de Trinitat. ad fin. *Loquitur, quod vox humana nondum protulerat. Tu es Christus Filius Dei virtutis, &c.*

Fuit etiam maxima prærogativa promissio à Christo Petro facta, quod Porta inferi non prævalebunt adversus eam. Hinc Origen. in Matth. cap. 16. inquit; *Neque enim adversus Petram, super quam Christus edificat Ecclesiam; neque adversus Ecclesiam portæ inferi prævalebunt:* quæ promissio Petro solam facta; quoniam hodie, nec Ecclesiam Jacobi Hierosolymæ, nec Joannis Ephesi, nec Matthæi in Aethiopia, nec Andreæ in Scythia, nec Bartholomæi in Armenia, nec Simonis in Mesopotamia, nec Judæi in Agypto, nec Thomæ in India, &c. Sola autem inter fluctus, & tempestates remansit hic Romæ Ecclesia Petri, adversus quam portæ inferi non prævalebunt: ac de dilatatione Religionis in hac eadem urbe inquit sanctus Leo serm. 1. in natal. Apost. Petri & Pauli. *Civitas Sacerdotalis, & Regia per sacram beatæ Petri Sedem caput Orbis effecta, latius praesides Religione Divina, quam dominatione terrena.*

Nec de alio Apostolo Christus Dominus testatur futuris sæculis nunquam defuturam fidem, sicuti loquitur Petro: *Rogavi pro te Perre, ne non deficiat fides tua.* Hinc idem Petrus Ecclesiæ caput in Ecclesia tanquam exercitus Dux; Chrysostom. in cap. 9 Act. Apost. *Quemadmodum Dux in exercitu obambulans considerabas, qua pars su coadunata, qua ornata, qua suo adventu egeae: vide illum ubique circumcurfare, & primum inveneri.* Quando eligendus Apostolus, hic primus: quando loquendum Iudeis, non Apostolos esse ebrios: quando curandus claudius: quando concionandum, hic pre aliis est: quando agendum contra Principes: quando contra Araniam: quando ab umbra sanationes siebant, hic erat: & ubi quidem erat periculum, hoc: ubi autem moderatio, & ubi tranquillitate res erant plene, communiter omnes. & dum ex Act. Apost. cap. 12. habetur: *Sine intermissione oratio siebat ad Deum pro eo;* Chrysostom. inquit: *Oratio siebat magni amoris indicum: Patrem omnes querebant, Patrem manuetum.*

Nec prætereundum, quod refert Euthym. in Joann. & Nicephor. histor. lib. 2. cap. 3. Porro Divinus Evodus, qui & ipse Apostolorum successor fuit, inquit: *Christus manibus suis Petrum tantummodo baptizauit, Petrus porro Andream, & filios Zebedaei; & indeinceps reliquos Apostolos.*

De eodem Petro, Basil. serm. de Jud. Dei ait: *Petrus ille beatus, qui ceteris antelatus discipulis fuit, cuique magnificentius, quam reliquis omnibus datum testimonium est, magisque quam reliqui omnes beatus appellatus, cui claves regni caelestis commissa. & Epiph. haeres. 51. In medio elogit Petrum, ut Dux esset suorum discipolorum.*

Similiter Hieronymus contra Jovinian. cap. 14. *Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. & Ambros. in cap. 12, epistol. 2. ad Corinth. Prior sequens est Andreas Salvatorem, quam Petrus; & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus. & August. in lib. 1. de Baptif. cap. 1. Quis enim nesci illum Apostolatus principatum cuiilibet Episcopatui preferendum?*

Ex quibus, & plurimis similibus auctioribus, quis detrahet Petro primatum à Christo collatum? de quo scriptura testatur, antiquitas recognovit, approbarunt Concilia, Patres declararunt, & omnes nationes confitentur: ut qui ejus maiestatis scrutator, atque impugnator esse voluerit, ipse ejus gloriae specie opprimatur.

C A P. LXXXVIII.

Petrus fundavit, gubernavit & proprio sanguine consecravit Romanam Ecclesiam.

Quod impudenter Novatores conantur impugnare Petrum & Paulum numquam Romæ extitisse, nec ibidem Ecclesiam fundasse; convincitur primo hanc ipsam Romanam Ecclesiam per universum orbem diffusam, ex epist. Pauli ad Roman. cap. 1. ibi: *Quia fides vestra annunciatur in universo mundo.* Quz Pauli verba supponunt; jam ante catechizatos Romanos à Petro tanquam Apostolorum Principe, ut in dicto cap. 1. subdit Paulus. *Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratia spiritalis ad confirmandos vos:* & in hac verba ait Theodoreus. *Non enim dixi, ut dem, sed UT IMPERTIAR: communico enim ex iis, qua accepi:* & quia primus eis magnus Petrus doctrinam Evangelicam praebevit, necessario intulit *AD CONFIRMANDUM VOS: non aliam inquit, doctrinam adfero, sed eam, qua jam plantata est, confirmare,* & arbores jam plantatas irrigare vole. Et in omnem easum comprobatur ex dictis Pauli verbis utrumque, nempe Petrum & Paulum Romæ extitisse, eandemque Romanam Ecclesiam eosdem fundasse, gubernasse & sanguine proprio consecrasse.

Irenæus lib. 3. adversus hæreses cap. 1. inquit; *Matthew in Hebreis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelium, cum Petrus & Paulus Rome evangelizarent, & fundarent Ecclesiam.* & idem cap. 3. *Maxima, & antiquissima, & omnium cognita a gloriosissimis duabus Apostolis Petro, & Paulo Roma fundata, & constituta Ecclesia, cum quam habent ab Apostolis traditionem, &c.*

Athanasius in Apologet. de fuga sua ad finem, inquit; *Petrus, & Paulus cum audiissent oportere se Roma martyrium subire, non abjecerunt eam profecionem, sed posuerunt gaudia abiernans.*

Eusebius

Eusebius in Chronic. ad ann. Christi 44. Petrus Apostolus ~~natione Galilaeus~~, Christianorum Pontifex I. cum primum Antiochenam Ecclesiam fundasset; Romanum proficietur, ubi Evangelium predicat^s 25. annis ejusdem urbis Episcopus perseverat. & idem paulo post ad annum 70. Post Petrum primus Romanam Ecclesiam tenuit Linus annis 11. & idem lib. 1. cap. 13. Ecclesiast. histor. Sub ipso Claudi imperio benigna, & propria Dei, totius hujus universitatis Rectoris erga humanum genus prouidentia, fortis, ac prapotentem, & reliquorum Apostolorum propter potestatis ampliudinem facile Principem Petrum, Romanum versus ad ejusmodi pestiferam vita humane corruptam delendam, quasi manu deduxit. & idem cap. 24. Paulum proinde Roma, eo regnante securi percussum; & Petrum etiam suffixum Crucis, historiarum monumentis proditum est.

Chrysostomus in epist. ad Roman. in Moral. Considerate, & horrete, quale spectaculum visura sit Roma: Paulum repente ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri. Qualem rosum Christo mitit Roma, qualibus coronis dñabus ornatur urbista? propterea celebro hanc urbem non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesie.

Tertull. de Præscript. cap. 36. inquit; Si autem Italia adjaces, habes Romanum; unde nobis quoque auctoritas presto est: ista quam felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine profuderunt; ubi Petrus passioni Dominica adequatur; ubi Paulus Joannis exitu coronatur; ubi Apostolus Joannes postquam in oleum igneum demersus nil passus est, in insulam relegatur.

Arnobius lib. 2. multo post Princ. inquit; Viderant enim cursus Simonis Magi, & quadrigas igneas, Petri ore diffatas, & nominato Christo evanuisse: viderant inquam fidentem diis falsis, & ab eisdem mesuenteribus proditum, pondere precipitatum suo, crucibus jacuisse perfractis; post deinde per lacum Brundam cruciaribus, & pudore defessum ex altissimi culminis se rursum precipitasse fastigio.

S. Ambrosius serm. 3. in festo Apostolorum Petri & Pauli inquit; In urbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum; scilicet, ut ubi caput superstitionis erat, illuc caput quieteret sanctitatis; & ubi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morarentur: Simonem orationibus suis de aeris vacuo precipiti ruina prostraverunt. &c. Tunc igitur Petrus velut vinclum de sublimi aere depositus, & quodam precipito in saxo elidens ejus crura confregit: & hoc in opprobrium acti illius, ut qui paulo ante volare tentaverat, subito ambulare non posset.

Hieronym. in cap. 1. ad Galat. Primum Episcopum Antiochenam Ecclesiam Petrum suisse acceptimus, & Romanum exinde translatum: quod Lucas penitus omisit.

DE ABSOLUTO
ET INDIVIDUO
BEATI PETRI
PRIMATU.

Dixi de Martyrio, quod Romæ p[ro]f. sunt gloriosi Apostoli Petrus & Paulus. Dicendum modo qualiter in eadem urbe idem Petrus Ecclesiam fundaverit & gubernaverit, ad scito in labores Pauli, quod infra declarabimus, de quibus Euseb. lib. hist[ori]c. cap. 6. inquit: *Beatos Apostolorum fundamentis Ecclesia preclarè positis, & ea prouide sapienterque edificata, &c.* Hinc S. Leo in Natali Apost. Petri & Pauli, inquit: *Ipsi sunt, per quos tibi Evangelium Christi Roma resplendens, & qua eras Magistra erroris facta ex discipula veritatis: ipsi sunt paries tui, verique Pastores, quite Regnis cœlestibus inferendam, &c.* Ac etiam D. Bernardus epist. 24. ad Romanos his verbis; *Petrus & Paulus Principes mundi, Romana autem orbis speciale patroni.* In quam sententiam etiam Petrus Damiani serm. 17. *Roma per duos summos Apostolos, Petrum scilicet & Paulum totius orbis sibi vindicat Principatum, & quasi caput reliquis civitatibus facta; ita coruscæ duorum splendore sanctorum, velut humana facies geminorum luminibus oculorum.* Hinc eleganter cecinit Prudentius in Hymno sancti Laurentii.

*Roma jam regnante duo
Apostolorum principes,
Alter vocatur Gentium,
Alter Cathedram possidens
Primam, recludit creditas
Æternitatis janus.*

Certum est tamen, Petrum non tempore tantum antiquorem, sed & dignitate Paulo antecellere. Si enim intra Evangelicæ historiæ, & vitæ Salvatoris tempora consistimus, reperiemus Petrum pro ocul dubio Ecclesiæ claves solum accepisse, solum Apostolis omnibus præpositum esse, solum ei dictum: *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam;* solum ad apertissimum primatus indicium Christi agnos pascendos accepisse. Paulum vero, qui postea ad labores additus dicitur; non modo has Christi voces non audivisse; sed etiam tum Judaicæ noctis tenebris cœcum, lethiferoque somno mersum jacuisse; cum ipsis semper rerudescente feritate, spirans

spirans minarum ac cædis, Christum ipsum non in carne infirmum, sed gloriosum, & immortalem in omnibus membris suis trucidare, ac funditus exterminare in animum induceret. Hæc Pauli in universam Ecclesiam persequentis exordia fuere, qui postea mira prorsus & stupenda conversione Vas Electionis, & mundi Doctor effectus, in laborum Petri societatem à Patribus prædicatur.

At vero potissimum advertendum, quod de auctoritate Apóstolatus præcisè loquendo, omnes Apostoli æquales fuere. Quainvis enim Petrus primus omnium incepit prædicare, tam Gentibus quam Judæis, A& 10. Quia tamen in Gentibus plus laboravit Paulus, ut refert Chrysost. hom. 18. in epist. ad Rom. & laborum, & particularium Ecclesiæ fundatarum multitudine superat Petrum; ea tamen ratione ille primatum dignitatis non habuit inter Gentes, in istar ejus, quem habuit Petrus, sed duntaxat similitudinarium.

Si quæ autem auctoritas Paulo attribuitur specialiter; ea ratione potest ipsi aptari, quatenus Petro absente vcrè Paulus curam sibi delegatam, & Pontificatum Romæ administravit: Petrum vero non continuò Romæ sedisse, sed aliquoties ab urbe longe absuisse (ut insinuat Epiph. hæref. 27.) potuisse Linum, aut Clementem alios constituere Episcopos, ne Roma sine Episcopo esset: sicut enim non sequitur hos debuisse esse summos, aut æquales Petro in primatu: ita neque Paulum ex hoc capite, et si Romæ Episcopatum administravit: alioquin jam non duos, sed plures habebimus ejusdem auctoritatis Romanos Pontifices; quod quomodo cum Monarchico, & Hierarchico regimine constare queat, patet omnibus.

Et in hoc sensu intelligendus est Nicolaus I. epist. 1. ad Michaelem Imperatorem: *Universarum Ecclesiæ Petri & Pauli moderamen expectare posuerunt ali: Sicut & hodie faciunt propter se oratione Petri & Pauli auctoritate agere, præsidere, ligare, solvere, &c. unde dixit Innocentius III. Bullas Pontificias capitum Petri & Pauli charactere presignari: quoniam in eorum persona Ecclesia Romana auctoritatem super universas Ecclesiæ accepit.*

Quod quidem complexum ita verificatur; ut solius Petri principalis auctoritas spectetur, divisiū vero quatenus Paulus sub Petro respectivè convenit; unde semper in dispositionibus Petrus Paulo prænominatur.

Nec officit, quod Paulus ad dexteram cernitur in Imaginibus, & Diplomatibus, cuius rei non unam causam affert inter alios Card. Bellarm. lib. 1. dc Rom. Pontif. c. 27.

Et licet aliquoties nominetur Paulus cum Petro, velut cum dicitur: *Omnium Ecclesiæ solicitude beatorum Apostolorum Petri & Pauli moderamen expectat: hoc tamen non nisi respectivo, quatenus Paulo juvante, tres Patriarchales Ecclesiæ, Alex in-drinam, Antiochenam, Romanam Petrus fundavit: per has enim tres præcipuas Ecclesiæ (inquit Nicolaus) omnium Ecclesiæ solicitude, & moderamen expectat.* Constat autem in singulis plus habuisse Petrum: In Alexandrina, quia hanc per Marcum suum discipulum fecit suam, in Antiochena quia præsentia corporali idem præstítit; in Romana, quia ista suscepit Petro (longe ante Paulum) gaudet, ut liquidum evadat, Paulum non nisi respectivo, & utcunque adjuvando fuisse moderatum omnes Ecclesiæ.

ddd

Infer-

Infertur ex his, omnes quidem Apostolos habuisse sollicitudinem, sed particularium magis Ecclesiarum, excepto Paulo, qui nulli particuli addictus, habuit coram omnium, præcipue inter Gentes, sed Petro associatus Romæ respectivè, & secundario: Petrum autem fuisse Ordinarium, & primarium Pastorem universarum Ecclesiarum, & sicut Hieron. lib. contr. Jovin. ait: *Ut Capite constituo schismatis tollere occasio.* Atque ideo Petro per totum orbem terrarum Ecclesiæ præsidentiam tradidit Christus, ut bene Chrysost. homil. 80. ad populum, quam non nisi similitudine: habuit Paulus, juxta ea, quæ exaggerat Dalmian. opusc. 35. cap. 4. Et profecto nos fuisse sublata schismatis occasio, si Gentes ad secessionem proclives, Paulum potius sibi notiorem optarent habere caput Ecclesiæ, quam Petrum.

Sed neque Paulus se Petro simpliciter æquiparat (si labores excipias) sed tam in Apostolatu inter Gentes, ad Galat. 2. tametsi solus Petrus propter Apostolatus suum primum figurata generalitate gesserit Ecclesiæ personam, ex August. tract. 14. in Joann. Quando vero dictum est illi: *Tibi dabo Claves Regni, &c.* universam significat Ecclesiam, August. ibidem.

Quibus etiam accedit, quæ referuntur ex Regnorum oblationibus de Nummo sancti Petri: ex Palliis quæ propter jurisdictionem dantur Archiepiscopis, & non nisi ab Altari, quod corpus S. Petri continet, sumuntur. Quod sanè indicat supra memoriam sæculorum eam fuisse Romanæ Ecclesiæ sententiam, ut in solo Petro primatum Ecclesiæ proprium agnosceret; & nullo modo auctoritatè in Paulo; ab quo non intermisset Ecclesia etiam Pauli corpori pallia imponere, & jurisdictionem auctoritate ejusdem Pauli quoque tribuere.

Idem ostendimus ex solennitate Cathedræ Petri: sanè si Pauli æqualeficiam Petro primatus, Ecclesia non omitteret eandem solennitatem vocare Cathedram Petri & Pauli; alioquin injuria fieret Paulo; ut rectè Optatus lib. 2. contra Parmen. inquit: *Negare non potes scire in urbe Roma à Petro primò Cathedram Episcopatus si collasam.* Non ergo Paulus æqualem primatus auctoritatem habere potest. Quod argumentum eo magisurget, quod ea solennitate Cathedræ, non ea solum agitur, quæ à Domino Petrus petra fundamentalis Ecclesiæ constitutus perpetuè stabilitas promissionem & Claves regni cœlestis accepit. Idem in omnibus præseferit sacram officium Ecclesiasticum, idem colligitur ex Oratione, quæ hodie in Missâ recitatur, nulla facta Pauli mentione de collatis clavibus; sed duntaxat in secunda Oratione de Prædicatione, quod ad primatum constituendum nil facit.

Cæterum primatum Sedis Apostolicæ Petro uni, & soli convenire ex Concilio Florentino, ubi non longe à principio sic habetur: *Definiimus sanctam Apostolicam Sedem & Rom. Pontificem in universum orbem tenere Primatum, & ipsius Pontificis Romanum successorem esse Petri Principis Apostolorum, & uerum Christi Vicarium, in tuisque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere: & ap. B. Petro pastendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro ESSO CHRISTO plenam potestatem traducam esse, quemadmodum gestis Occumentis conciliorum in sacris Canonibus contingit.*

Denuo

Demum hoc præsenti anno 1647. die 24. Januarii in generali Congregatione sanctæ Romanæ & universalis Inquisitionis, habita coram Sanctiss. D. N. Innocentio X. Decretum fuit hanc propositionem : Petrus & Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, Pastores, Præsides, ac supremi Duces &c. qui unicum caput constituunt; ita explicatam, ut ponat omnino modam æqualitatem inter Petrum & Paulum sine subordinatione; & subjectione Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, & regimine universalis Ecclesiæ : hæreticam esse, & damnatam.

Et hæc breviter ex his, quæ longiori tractatu essent dicenda pro prærogativa unius primatus in unius Petri capite, & persona constituti, quorum plurima habui ex familiari colloquio habito cum admodum Rever. P. Melchiore Inchofer Societatis JESU.

C A P. LXXIX.

Quod Papa sit successor sancti Petri, Hæres
dignitatis, & præminentia,

Ac de Ritibus in Electione ejusdem.

Ecclesiam delicias Christi impletam Cœlum Angelico casu orbum novis colo-
nias, noluit Deus illam instar destituti navigii carere rectore: curam Petro deman-
davit, & successoribus Petri, quos à Petro Romanæ Ecclesia habet Episcopos.

Fuit igitur divinæ providentiaz dare Ecclesiæ caput visibile, ne semper aut opus Christo esset ad omnem controvæsiam de rebus divinis, aut pertinacibus locus fieret divertendi ad proprios sensus: nam non satis Spiritum sanctum adesse, nisi sit aliquis, qui viva voce nos doceat, quæ sit illa Ecclesia, quam Spiritus sanctus regit inter tot sectas; quæ singulæ sibi uni adesse illum spiritum gloriantur circa declarationem hujusmodi. Scripturas, & Traditiones Deus reliquit, quibus utique regeremur: sed cum de his multum possint ambigere homines, constituit Christus Vicarium sibi fideliem, & prudentem super familiam suam; ut det illis cibum in tempore, &, ut inquit Hieronymus lib. 1. in Jovin. Ut capite constituto, schismatis tollatur occasio.

Nec dicas, judicio Concilii generalis inhætere potuisse fideles: quoniam ad omniam momenta, ut lites accendi, non ita Concilia cogi possunt; & ad jurgantium libidinem toto Orbe Christiano Præfules de suis sedibus convocari non possunt. Cumque etiam de fide semper Metropolitani, aut Patriarchæ certent, ut de levioribus etiam causis ad odium inter illos idoneis. Præterea, dubiis, quæ erunt extra Concilii tempus, ex suo sensu Episcopi sententias exponent, quorum plurimos etiam Hæreticas, & Hæreticos errare potuisse indubitatum est: unde ut Pastores extra Concilii tempus errare utique potuissent; sic etiam greges circa fidei dubia aberrassent: & inde divisa à seipso Ecclesia ex variorum Episcoporum sensu, utique desolata mansisset: & ne in hæc dubia incurramus, electus est Pastor à Domino, ad quem accede-

remus, quandocumque ambiguum, & difficile apud nos judicium esset. Hinc Hieronymus, quamvis immensa doctrinæ vir, metuens in discernendis Hæreticis, & doctrina Nicæna exerrare, sciscitatur Damasi sententiam, ut significet nominatum, quibus Episcopis in Oriente communicandum, à quibus fugiendum. Ita ille, ita cæteri Patres se demum in Ecclesia Christi esse putarunt; si essent in Ecclesia, quam Petri successores gubernarent.

Ulterius continua opus est, ut chatitatis & fidei nexu jungamur, nisi in Præfulem omnes respiciant, qui unus unius gregis Pastor totum gregem contineat: & hoc vinculo destituta Hæreses in multiplices sensus effusæ ceciderunt, & cadent. Sic Eunomius Arianus secessit ab Ario, & Eunomianos instiuit; & hinc utique se-
cunda, ut inquit Sozomenus, pernicies. Imo cur non hodie inter se hereticorum mi-
nistri contentiunt? cur tot in illis certamina? cur toties frustra inter illos tentata pax
scriptis, & colloquiis? Quoniam in commune nemini credunt, cuius sit convocare
Concilium, illique præsidere; se temerè in diversa dissipant.

Utilitatis itaque præcipua fuit, ut constitueretur Ecclesiæ visibilis Rector: quod auctoritatibus probatur. Et primo ex scripturis, quæ in recensendis Apostolis, primo loco Petrum ponunt, & signatè primum vocant. Matth. cap. 10. his verbis:
Duodecim autem Apostolorum nomina sunt haec: Primus Simon, qui dicitur Petrus. Cur primus? an à vocatione? ne hoc putas; Andreas eo modo primus fuit: nam & prior Christum sequutus est, & Petro deinde nuntiavit. Joann. 1. Invenimus Messum: & adduxit eum ad Iesum. Cur igitur prius, nisi quia altiorem cæteris potentiam natus? Primus inquam dignitate & potestate, & is Apostolorum ordo non ab hominibus constitutus, non ab Evangelista, sed à Christo: ita in hunc Matthei locum Hieronymus: *Ordinem Apostolorum, & meritum uniuscujusque, illius fuit distribuere, qui cordis arcana rimatur.* & idem lib. 1. advers. Jovin. *Propterea inter duodecim unus eligitur, ut constituto capite, schismatis tollatur occasio.* Ergo illa electio non honori tantum, ut primus federet, primus nominaretur; sed potestatis, ut Schisma tolleretur. Quod ex infra dicendis apertissime demonstratur.

Apud Mattheum cap. 16. Christus inquit Petro. *Ertibi dabo claves Regni Cor-
lorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque
solveris super terram, erit solutum & in cælis.* At cum remissio peccatorum non fiat, nisi in vim clavium, quæ Petro fuerunt donatae; & cum remissio sit articulus fidei, quæ in Ecclesia perseverat: ergo claves Petri in Ecclesia adhuc sunt.

Præterea apud Joann. cap. 21. *Dicit Simon Petro Iesus: Simon Joannis diligenter
plus his? dicit, etiam, Domine: Tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasc agnos meos.* Quod post triplicem replicationem, dicit Christus: *Pasc oves meas: ergo, si oves in ovili, seu
Ecclesia adhuc sunt, necesse est etiam esse Pastorem, quia in Ecclesia visibiliterit Suc-
cessor Petri, nempe Papa.*

Tertio, apud eundem Matth. cap. 16. dicit Dominus: *Tu es Petrus, & super hanc
petram edificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi. &c.* Ergo, si fundamentum Ecclesiæ
durabit quo usq; Ecclesia; consequens est, ut cum non sit amplius in Ecclesia visibilis
Petrus; sit tamen necessariò ejusdem successor, qui est visibilis Papa, & ejusdem Ecclesiæ
fundamentum. Ab

Ab exordio Ecclesiae usque in præsens absque interruptione agnita est hæc ^{succoſio} ritas de successione Petri in Ecclesia universalis, quod omnes Patres testantur. ^{continuo-} Hinc sanctus Athanasius ad Marcum Papam: *Domino sancto Apostolico culminis ta à Petro venerando Marco sancte Romana, & Apostolica Sedis, acque universalis Ecclesia Pa-* ^{in Rom.} *ppe, Athanasius, & universi Egyptiorum Episcopi salutem. & ibidem ad finem. O-* ^{Pontif.} *peramus ne à vœstra sancta Sedis auctoritate, qua est Mater & caput omnium Ecclesiæ-* *rum, ea ad correctionem, & recreationem fidelium Orthodoxorum percipere per præsen-* *tes Legatos mereamur.*

Quod Papa sit Princeps Pontificum, & Episcoporum, audi Tertullianum de Pudicitia cap. i. *Audi etiam editum esse propositum, & quidem peremptorium: Pon-* *tifex scilicet Maximus, quod est, Episcopus Episcoporum, edidit.*

Cyprianus epist. 52. ad Antonianum, inquit: *Factus est autem Cornelius Episco-* *pus, &c. Cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus Cathedra sacerdotalis va-* *caret, quo occupato de Dei voluntate, atque omniam nostrum consensione firmato; quic-* *quis jam Episcopus fieri voluerit, foris sias necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinatio-* *nem, qua Ecclesia non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, mulierum licet de se jactans, &* *fibi plurimum vindicans, prophanus est, alienus est, foris est.*

S. Bernard. epist. 242. ad Romanos, inquit: *Romani Pontifices Heredes Apo-* *stolorum Petri & Pauli, Romana Urbis Principum, Vicarii sunt & successores. Vin-* *centinus Lirinensis Commonit. i. cap. 9. Romana Ecclesia Beatorum est Apostolorum* *beata successio.*

Divus Hieronymus epist. ad Damatum Papam. *Ego cum successore Piscatori, &* *discipulo Crucis loquor: Ego nullum primum nisi Christum sequens, Beati undini tua, id* *est, Cathedra Petri communione consocior; super illam petram edificataam Ecclesiam scio:* *quicunque extra hanc domum Agnum comedenter, prophanus est: si quis in arca non fue-* *rit regnante diluvio, peribit. & idem epist. 58. inquit: Ideo obtestor Beati undini eam,* *&c. Ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Nolo de-* *spicere animam, pro qua Christus mortuus est.*

Divus Augustinus epist. 166. *Si ordo Episcoporum fibi succedentium consideran-* *dus est, quanto certius, & vere salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesia fi-* *guram gerenti Dominus ait: Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta in-* *feriorum non vincere eam. & idem Augustinus epist. 92. ex Concilio Melevitano ait:* *Quia et Dominus gratia sua precipuo munere in Sede Apostolica collocavit, salemque no-* *stris temporibus præstiter. & paulo post: Magnis periculis infirmorum membrorum* *Christi pastoralēm diligentiam quæsumus adhibere digneris.*

Basilius epist. 52. ad Athanalium. *Vixum est autem mihi conscientium, ut scribu-* *ter Episcopo Roma, ut que hic geruntur, considerer; de que consilium: & quoniam diffi-* *cile est, ut communione ore, ac synodico decreto illuc mittantur, ipso sua auctoritate in ista cau-* *sa usus, viros eligat, &c.*

Chrysostomus epist. i. ad Innocent. Papam ante finem. *Cum hec ita se habere* *didiceris, studium vestrum, & magnam diligentiam adhibete, quo redundetur hac, que in* *Ecclesia erumpit, iniquitas.*

Sozomenus lib. 3. cap. 7. inquit: Quorum criminationes cum Episcopus Rom. incollexisset, & omnes fidei Concilii Niceni consentientes reperiisset, in communionem recipie. At cum propter Sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituere: scriptisque ad Episcopos Orientis, quod in consilio eo de hysce viris iudicassent. & infra. Quin etiam minatus est, se de reliquo non passurum eos invulnere, nisi novis rebus studere desierint.

Ac etiam, quod Romanus Pontifex successerit auctoritati, quæ à Christo collata est Petro in Ecclesiam universalem, Baron. ann. 34. ubi Spond. num. 59.

Et hæc satis de multis, quæ possent adduci, ut constet Christum non fundasse, ac promovisse solum Ecclesiam pro tempore Apostolorum, quin imo ad omnia futura saecula: Præterea huic Ecclesiæ non exhibuisse formam Aristocratiz, sed Monarchiz spiritualis, sicuti in præsenti appetat, &c.

De Rebus in Eleccione Rom. Pontif.
Petrus e- legit Cle- mensem.

Dixi, quod Papa seu Romanus Pontifex sit D. Petri successor, & usque in præsens tempus de successione ejusdem: non erit modo Lectori forsitan molestum, ut aliquid breviter de Ribus in Electione ejusdem Romani Pontificis attingam; qui variis & aliquando fuere, & quales in præsenti tractentur, agnoscamus.

Primum igitur, Petrus paulò ante mortem Pontificem, & successorem suum summa auctoritate, quam à Christo acceperebat, Clementem designavit: sed Episcopatum iste recusavit usque ad Lini, & Cleti obitum, qui ejusdem Petri coadjutores extiterant. Quibus refellitur erronea quorundam opinio, non fuisse Linum & Cletum insti tudos Romanæ Sedis Episcopos, sed tantummodo Coadjutores Petri, dum ille vixit. Siquidem non aliter id intelligendum, nisi quod sic federint, dum Petrus vixit: prouinde Linu, & Cleto successive, qui Coadjutores Petri antea fuerant, prelati; Quartus ipse Clemens Pontificatum invit: refert Cardin. Baron. in ann. 69. ubi Spond. num. 16.

Odoacer.
Fuit deinde jus eligendi Romanum Pontificem penes Clerum Romanum, cum aliquando etiam populus se interposuisset: quin-imo, quod deterius, Romani Pontificis electionem sibi usurpare præsumpsit Odoacer Arianus Rex Erulorum: At Felix III. dein ad Pontificatum assumptus, Romæ cogens Concilium 42. Episcoporum & Legatos Constantinopolim ad Zenonem Imperatorem mittens, fortiter in id restitit; ut eminens agnosceretur Romanæ Ecclesiæ subjici nescia auctoritas. Baron. ann. 483. ubi Spondan. num. 3.

Theodori-
cus & suc-
cessores
Gothi.
Sed inde etiam Theodoricus Gothus Italiz Rex, quod nullus unquam Ethnicorum Principum præter Odoacreum ausus fuerat, iste Hæreticus meditatus implevit; ut summi Pontificis electionem, atque nominationem sibi procaciter arrogaverit: Quamvis Dei nutu factum fuerit, ut in Romano Clero probatissimum Felicem hujus nominis IV. in Papam ille elegerit: ac inde tanta præsumptio postea accessit; ut ex pristino usu Clerus deligeret Pontificem, quem Rex suo confirmaret assensu. Quam quidem ab Arianis Italiz Regibus vendicatam sibi tyrannice auctoritatem; iis de medio sublati, Orientalis orbis Imperatores sibi pariter arrogarunt, ac denuo cesserunt. Baron. in ann. 526. ubi Spondan. num. 2. Quin imo Justinia-

nus Imperator , qui præ cæteris , dum voluit pius videri , maxime impium se præstítit , cum hujusmodi auctoritatem non solum assensu , verum & promotio- ne ejusdem in Pontificem , exemplo impiissimorum Gothorum Regum Ariano- rum , fuerit creatus Pelagius in Papam ; & non sine certæ pecunia oblatione ejus- modi fieri solitam ab Imperatore Romano probationem ; refert Baron. in ann. 555. ubi Spondan. num. 2.

Quantumvis alias in Concilio Romano attestatus fuerit in proposito Symma- Non re- chus Papa, quod non ratio, sed necessitas ingruentis seditionis eum impulerat subire tione sed judicium Regis Theodorici Ariani ; atque dein, ut omnia more Majorum ritè fie- necessita- rent, in eodem Concilio decreverit circa Romani Pontificis electionem : ex eodem ^{10.} Baron. in ann. 499. ubi Spondan. num. 2.

Successive ad evitanda schismata, & alia scandala , Stephanus IV. Papæ in Con- Ex Cardi- cilio Romano decretivit ; ne ex alio ordine, nisi Diaconus vel Presbyter Cardinalis ef- nali. Pa- fectus quis esset, Pontifex creari posset ; ut ex predicti Concilii actis : & refert Baron. ^{pa. eügi- in ann. 769: ubi Spond. num. 2.} tur.

Gregorius X. Romanus Pontifex, qui vixit anno 1271. in generali Concilio Lugdunensi. dedit formam circa Ritus in electione ejusdem Romani Pontif. nempe circa Conclave Cardinalium eligentium, & similia ; ut in cap. *Ubipericulum*, de Elec^{t.}. in 6. Decretal. ac etiam Innocentius III. Papa, qui vixerat antea : iste ann. 1200. decrevit generali Concilio electiones faciendas tribus formis , ne in p^e Scrutinii , Compromissi, & Inspirationis ; ut in cap. *Quia propter*, 42. extr. de Elec^{t.}. & hæc constitutio annis præteritis per summos Pontifices Gregor. XV. & Urbanum VIII. in Bullis eorundem de Elec^{t.}. Rom Pontif. fuit modificata , & ampliata ad evitanda scandala tumultuaria electionis. Unde in proposito, ut exteris, maxime Transalpi- nis, magis innoscant Pontificiæ electionis ritus (quorum aliqui etiam nostris tem- poribus servantur) apponam hic relata à Cardinali Papiensi lib.2. suorum Commen- tariorum circa electionem Pauli II. Rom. Pontif. ut infra his verbis.

(Igitur celebratis exequiis & Conclavi constituto, 6. Kal. Septembr. qui fuit *Ritus elec-* annus à Christi Incarnatione 1464. reduxerunt se omnes Cardinales ad novam elec- *tionis.* tioinem in anteriores Pontificiæ Vaticanae aulas. Custodiæ primæ , & quæ proxima Patribus fuit, præfuerunt Episcopi decem, qui scrutarentur singula, quæ vel cibi, vel alterius rei inferrentur ad eos ; differentesque eligere decretis Patrum , ad maturandum arctarent. Secundæ Oratores Regum , Principumque , qui Romæ inventi tunc sunt. Tertiam autem, quæ ultima erat, Prætoriani milites asserabant. Diem, quæ sequuta ingressum est, totam formandis legibus impendere , ad sanam Pontifi- cum administrationem maximè necessariis : quibus Patrum quisque subscribens ju- rejurando , votoque promitteret obtemperaturum se illis, siad Pontificatum assu- mi ipsum contingeret. His constitutis, ad electionem procedi est coeptum , cuius solennitatem servari hanc vidi : Mane Patres omnes induiti palliis à summo deorum apertis, quas Croccias vocant, in cellam beati Nicolai silentio convenere. Ibi Di- vina Spiritus sancti per Custodem Sacrae Apostolici ritè sunt celebrata ; quibus abso-

*scruta-
sors.*

absolutis suo loco disponunt se per subsellia. Quisque quos decreverat eligi, in codicillo ante descriperat, huncque suo annulo oblignarat. Inde tres tantum ei Patribus ad Altare ascendentibus, primi videlicet inter Episcopos, Presbyteros, & que Diaconos, Calicem Sacrificii, in quo ea die fuerat consecratum, ad media Altare constituentes, Custodes ipsi omnium adstitere, atque inspectores. Post hanc codem ordine processerunt reliqui: atque ante Altare in genua prociderunt codicillum sigillatum in Calicem demisere. Id vero postquam ab omnibus facta est, tres illi, quos diximus, Calicem ipsum ad ceteros inferius considentes sublatis altius retulere: Consistentesque in subselliorum medio, unde & spectari & audiendi circumstantibus possent, numerarunt mox codicillos: quorum & conveniente numerus inventus est, singuli ab Episcopo aperti, & lecti proximo Diacono pronuntiandi traditi sunt. Patrum quisque papyrus tenens, ac pugillare, quem quae eleggerant, suo chirographo annotabat. Solent Cardinalium partes duz vocatae creto Pontificem facere. Qui numerus si ex codicillis non adimpletur, libenter cui, quem voluerit Patrum non electum a se scripto, voce eligere: que electionis ratio verbo nostrae consuetudinis *Accessus* dicitur. Inauditus est praenenti, & magis *Accessus*. jorum memoria quempiam ex solis codicillis electum esse: Vocum accessio significare totum opus est solita. Igitur omnibus legitimè observatis, duodecim Cardinales inventi sunt, qui Petrum tituli sancti Marci ex codicillo eligerent, anno 45. natum, Venetum natione, & in Barboram nobili familia ortum. Dux tandem processus ad complendam electionem videbantur deesse; cum subito Patus agitur uno fermè momento ad reliquos accessere, tanta quidem celeritate, ut debita modus fuerit, cujus esset vox prius audita. Cardinales, et si superare ad perficiendam electionem suffragia intelligebant, jamque pro Pontifice habebatur Petrus: tamen unus omnium esset consensus, exquiri sigillatim eligentium sententias volentes. Bessarion Tusculanus Episcopus, primum in Collegio locum habens, immo que ordine appellans, rogavit num ea placaret electio. Cum vero ab omnibus prima assensione placere recipsonsum esset; conversus ad Petrum: Patres, inquit, hic a Pontificem elegerunt, & ego omnium nominibus rursum te eligo: id agens videtur, ut quae sunt ad electionem legitima, viderentur in hanc convenientie. His dictis salutatus est Pontifex, & gratulabundi omnes ad ejus genua procidere. Anteve quam quid actum esset pronuntiaretur ad populum, oblatæ ei juxta conditiones sunt, de quibus ante meminimus: quibus ille accepto statim calamo sine conditione subscripsit, servaturumque se eas juravit, & vovit.) Hæc refert Cardin. Pipera.

Electio.

Subdimus etiam prædictis quæ refert ipsemet Pius II. (alias *Æneas Sici* Piccolomineus Cardin. Senens.) in suis Commentariis lib. i. post sequutam electionem in Romanum Pontif. his verbis: [Nec plura loquutus, priora erubuit, & albam Christi tunicam accepit: & interrogatus quo nomine vult vocari, Pio respondit; & mox Pius II. appellatus est: & juratis quibusdam Capitulo diuis tertius in Collegio editis, in altari positus, rursus a Cardinalibus adoratus.

pedes ejus, & manus, & ora osculantibus; atque eo facto publicata est populo Pontificis electio ex alta fenestra, acclamatumque Pium II. Pontificem haberi, qui fuerat Cardinalis Senensis. Tum qui erant in Conclavi ministri Cardinalium, cellulam spoliavere, atque argentum quamvis erat modicum, & vestes, & libros diripuere, & domum ejus in Urbe vilissima plebs, atque infamis non expilavit tantum, sed disruptit etiam marmoribus asportatis. Fuerunt & alij Cardinales affecti damno: nam suspeso in expectatione populo, cum variae voces tractarentur, & modo hic Cardinalis, modo ille diceretur electus, procurrere vulgus ad illorum aedes, ac rapinam facere; & Genuensis pro Senensi auditus partem substantiae amisit: cumque plures nominarentur, nullius vox cum majori gaudio exaudita est quam Senensis: quem cum certum fuit Aeneam in solio Petri constitutum esse, nemo non exultavit. Vidisse non hominis tantum, sed Urbis ædifica gestire: ubique risus, ubique gaudium, ubique voces clamantium exaudiens bantur, *Sena Sena, vive Sena,* & cum esset armata civitas, nec quisquam in alio quam in ferro videretur habere fiduciam, mox ut certior factus est populus Aeneæ pontificatum obvenisse, deposita sunt arma, adeoque Urbis facies, ut quæ paulo ante Martis, è vestigio Pacis & Quietis civitatis effecta sit: ubique læta atque secura. Interim novus Præsul paululum cibo recreatus in Basiliacum S. Petri ductus est, & in ara majori collocatus, sub qua jacent beatorum Apostolorum corpora; & paulo post in sublimi solio, ipsaque Apostolica Cathedra pro consuetudine sedet. Quo in loco tum Cardinales & Episcopi, tum multi ex populo ejus pedes osculati sunt, & in Throno sedentem Christi Vicarium adoraverunt. Nec diu moratum, cum jam ad vesperasceret, in Palatium reducere: adventu noctis lucere in omni trivio, atque in omni turri ignes, cantus exaudiens, vicinus vicinum invitare, nulla in parte cornua, tubasque non sonare, nullumque in urbe locum non publico gestire gaudio. Ferebant seniores nunquam se Romæ tantam populi alacritatem vidisse.

Sequenti nocte primarij urbis Cives equis insidentes, ardentesque cereos in manu ferentes, ad Palatium salutaturi Pontificem accessere; quorum ordo ex Mole Adriani ad ædem beati Petri protendebatur. Nec Roma tantum, sed multæ Italæ civitates, & multi Principes, audita Pii Pontificis assumptione, figuralem lætitiam ostenderunt: præcipue vero Senenses exultavere, quorum Civis adeo exaltatus esset, ut omnium in orbe primus haberetur.) Hæc & alia plura refert idem Pius II. in proposito loco citato.

Electo Romano Pont. consuetum est ipsum nomen mutare: & quamvis aliqui *Nominis* dixerint Sergium II. in hoc primum fuisse, eò quod *Osporei* dictus, nomen inde- *mutatio* cens tanto sacerdotio viuis fuerit habere. Quanquam hæc fabula sit: & primum id factum ab Octaviano, qui dictus est Joannes Duodecimus; ut alij tradunt, qui re vera primus inventus est, qui nomen sibi mutaverit; vel quod eo nomine ejus pater Joannes papa XI. sit appellatus; velut in nomine saltē bene posset audire in adulatoriis acclamationibus illud elogium; *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes.* Baron. in anno 894. ubi Spondan. num. I. & idem Baron. in ann. 955. ubi Spond. num. I. Ut

Ut prosequamur de priscis ritibus post electionem Romani Pontificis: addimus etiam aliqua non injucunda ex Cincio Cameratio lib. m. f. De Censibus Roman. Eccles. tit. *Quomodo beat summus Pont. eligi, &c.* de quibus ritibus in Consecratio-ne Papæ Cælestini III. refert quoque Card. Baron. in ann. 1191. his verbis.

*[Cum major & melior pars convenerit Cardinalium, Prior Diaconorum ipsum Papam de Pluviali rubeo amandat, & idem electo nomen imponit, ipsumque dea duo de majoribus Cardinalibus adextrant usque ad altare, ubi prostratus adorat: Primicerio cum schola Cantorum, & Cardinalibus cantante *Te Deum laudamus*: quo facto ab Episcopis Cardinalibus ad sedem dicitur post altare, & in ea ut dignior est collatus, in qua dum sedet electus, recipit omnes Episcopos & Cardinales, & quos sibi placuerit ad pedes, postmodum ad osculum pacis; surgensque de sede dicitur a Cardinalibus ad sedem lapideam per porticum, quæ sedes dicitur *Stercorata*; quæ est ante porticum Basilicæ Salvatoris Patriarchatus Lateranens. & in eam cundem electum ipsi Cardinales honorifice ponunt, faciens ibi iactum ter replicatum, ut verè dicatur:*

***Suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solum gloriatur.** (quam sedem eandem volunt esse, quæ hodie in Clauistro Lateranensis Basilicæ reperitur.) Post aliquam horam stans juxta eandem sedem electus accipit de gremio Camerarij tres pugillatas denariorum, & projicit dicens:*

***Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do.** Tunc autem accipit ipsum electum Prior Basilicæ Salvatoris Patriarchatus Lateranens. cum uno de Cardinalibus. Venientibus autem per eandem porticum juxta ipsam Basilicam Salvatoris acclamatur: *Dominum Calestinum S. Petrus elegit*, sive dicitur ab illis usque ad gradus portæ, quæ est introitus Palatij venientibus ab Ecclesia; ibique Judices eundem electum accipientes, ducunt eum per Palatium usque ad Basilicam S. Sylvestri, ubi idem electus sedet ad dexteram in sede porphyretica; ubi Prior Basilicæ S. Laurentij de Palatio dat ei ferulam, quæ est signum regiminis & correctionis, & claves ipsius Basilicæ, & sacri Lateranensi Palatij, quia specialiter Petro Apostolorum Principi data est potestas claudendi, & aperiendi, & ligandi atque solvendi, & per ipsum Apostolum omnibus Romanis Pontificibus: & cum ipsa ferula & clavibus accedit ad alteram sedem similem, & ejusdem lapidis; & tunc reddit eidem Priori tam ferulam, quam etiam ipsas claves, in qua dum aliquantula mora pausat, cingitur ab eodem Priore zona rubea de serico, è qua dependet bursa purpurea, in qua sunt duodecim sigilla pretiosorum pladum, & muscus: qui siquidem electus illis duabus sedibus sic sedere debet, musco.*

*Bursa cū sigillis. & musco. ac si videatur inter duos lectulos jacens; id est, ut accumbat inter Petri Principis Apostolorum primatum. In zona denotatur continentia castitatis: in Bursa gazophylacium, quo pauperes Christi nutriantur, & viduae: in duodecim sigillis duodecim Apostolorum potestas designatur. Muscus includitur ad percipiendum odorem, ut ait Apostolus, *Christi bonus odor sumus Deo.* In qua secunda sede dum sedet electus, recipit omnes Officiales Palatij ad pedes, & postea ad osculum; deinde sedens ibidem recipit de manu Camerarij denarios argenteos val. x. sol. proven. & projicit eos super populum: *Hoc facit tertio dicendo: Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus**

eiusmanet in seculum seculi. Istis peractis ducitur per ipsam porticum, & intrat Basilicam S. Laurentij, in qua postquam peregerit prolixam ante proprium, & speciale altare orationem, pergit ad Papalem Cameram, ubi cum sua voluntate pausaverit, pergit ad mensam.

Post hæc autem in proxima die Domînica electus cùm omnibus ordinibus sacri *Pompa ad* Palatij, & Nobilibus Romanis vadit ad Ecclesiam B. Petri: & ante altare majus, *s. Petrum* prout in Ordine continetur, ab Episcopo Ostiensi specialiter, & alijs Episcopis de Curia consecratur: quod si forte Episcopus Ostiensis præsens non fuerit, Archipres-*Consecra-* byrer Ostiensis, seu Velletrensis interesse debet consecrationi. (*De quo consecrationis suo.* Ritu antiquissimo in electo Romano Pontifice, ex D. Augustino, refert Card. Baron. in ann. 261 ubi Spond. num. 3. & idem in ann. 336. ubi Spond. num. 17.) Qua *pallium.* Consecratione finita, Prior S. Laurentij sacri Palatij Pallium super altare, quod ipse Prior propria manu defert; & statim Archidiaconus cum secundo Diacono dant in manu Pontificis, & solus Archidiaconus dicit Pontifici: *Accipe plenitudinem scilicet Pontificalis officii, ad honorem omnipotentis Dei, & gloriose Virginis ejus Genitricis & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & S. R Eccles.* Et nihil aliud: statimque ipse Archidiaconus, cum Priore Basilicario aptat idem pallium super Pontificem, & intromissis spinulis aureis tribus ante & retro, & sinistro lateri, in capite quartum sunt innixi tres hyacinthi, i.e. lapides: & sic ornatus accedit ad altare Pontifex, & ibi celebrat honorificè Missam. Et notandum, quod laudes ab Archidiacono cum Cardinalibus, & Subdiaconis & Scrinariis; Epistola Latina cum Græca, & *Celebra-* *Evangelium Latinum cum Græco, & omnes aliae solemnitates tunc fiunt; sicut in* *110 Missa.* secunda feria post Pascha: Missa autem celebrata revertitur ad Palatum coronatus cum processione: postquam vero D. Papa pervenit ad S. Adrianum; unus de Curialibus ascendit Palatum sanctæ Martinæ, & facit ibi jactum de denariis, id est, ut sic *Iactus pe-* multitudo populi, quæ impedimentum præstat Domino Papæ, & removeti possit, *cuniorum* denariis ipsis colligendis intendens. Quando autem pervenerit ad S. Marcum, quidam simili modo ob eandem causam facit ibi jactum: Ethoc similiter cum D. Papa venerit ad Turrim Stephani S. Petri, quæ est in capite Parionis, unus de Curialibus existens in ipsa Turri facit ibi alium jactum ob causam supradictam. Notandum, quod à S. Petro usque ad Palatum Lateranens. Domino Papæ fiunt Arcus à Romanis honorabiles in via, per quam transit; pro quibus datur Romanis Presbyterium XXXV. libr. proven. & Clerici omnes Romani occurruunt induiti cum Thimbulo in remuneratione crucis honoris. Cum vero pervenerit D. Papa ante Turrim prædictam. Judæi occurruunt, & ei Legem suam præsentant, faciuntque laudes, pro quibus recipiunt à Camerario in presbyterium, XX. libr. proven.

Sciendum, quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius cum Schola Cantorum, Præfectus, Senatores, Judices, & Advocati, Scrinarij, Præfecti navales, Schola Crucis, & Capellani tale presbyterium, & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ recipiunt &c. Hæc ferè omnia Cincius Camerarius ubi supra. Et subdit etiam, si Papa apud S. Petrum, vel extra Urbem fuisset creatus, quales tunc Ritus servantur, &c.

Advertendum, ex prædictis Ritibus aliquos abiisse in desuetudinem: alios commutatos, & servari solitos ante solennem Coronationem ipsius summi Pontificis.

Denique prædictis ritibus circa Romani Pont. electionem addimus, quod Papa *Papa non posset sibi eligere successorem.* de sui successoris electione decernere non possit: (sicut diximus supra Clementem à S. Petro in proprium successorem designatum. Card. Baron. in anno 499. ubi Spond. num. 2. & de hoc extat Relatio Consistorialis, de qua D. Victorellus in additione ad Ciacconem in vita papæ pjj IV. his verbis; (Anno 1565. die 18. Cardinalis in Consistorio, alloquens Papam ætatem suam senio consestat in occasum quasi præcipitatem ferri, narrans: adjecit, scire se queri à Jurisconsultis, An Romanus Pont. successorem sibi diligere queat; & sub paulo IV. agitatam quæstionem? An idem Pontifex adjutorem cum futura successione adsciscere possit? Et quamvis nonnulli in primis id affirmant; eam tamen sententiam Pius, ut falsam rejiciendam censuit; volebatque declarare, & si opus fuisset, statuere; Pontificem, Cardinalibus etiam assentientibus, id facere non posse. Major Cardinalium numerus, decretrum faciendum indicavit: Gambara dixit, declaratum olim à Pontifice in Consistorio, & decreto firmatum, hoc à Pontifice effici non posse: quare ajebat, videndum quibus verbis Constitutio conficienda. Pius auditis sententiis, Decretum inutile non futurum afferuit; seq. declaraturum, Pontificem non posse successorem, adjutoremque cum futura successione sibi eligere.)

Prædicta propositio quamvis hodie firmata, est tamen declaranda; ut Cardinalibus aliquando cum dececente Romano pontifice de successore agere mos fuerit, sed hoc admonente solummodo & exhortante, non quidem imperante ipso summopontif. absque præjudicio liberæ electionis Cardinalium; ut alias etiam Clerum consueuisse Card. Baron. in anno 499. ubi Spond. n. 2. & idem ann. 1085. ubi Spond. num. 6. & idem anno 1187. ubi Spond. num. 4. & idem anno 1199. ubi Spond. num. 2. & idem anno 1198. ubi Spond. num. 40.

Et hæc de Ritibus in Electione Romani Pontificis attigisse sufficiat.

CAP. LXX.

De Romana Ecclesia.

NEgari non potest quin Romana Ecclesia fuerit appellata & cognita Caput Ecclesiarum, Sedes, Mater, & ut inquit S. Cyprianus de Unit. Eccles. circa finem; *Quidquid à Matrice discerneris, seorsum vivere, & spirare non potest, & substantiam salutis amittit:* Etenim quicunque non habuerit illam Matrem, frustra sperat Deum patrem. Acetiam Optatus Melevitanus contra Parmenian. lib. 2. ait: *Igitur negare non potes, scire te in Urbe Roma Petru primo Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua federit omnium Apostolorum Caput Petrus, unde Cephas appellatus: in qua una Cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne castri & Apostoli singularis sibi quisque defenderent; ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocares.*

Ac etiam, quod Romana Ecclesia Mater & Radix dicatur omnium Ecclesiarum, Baron,

Baron. ad annum 45. ubi Spond. num. 3. Item Caput omnium Baron. anno 342. ubi Spond. num. 8. Dicitur Ecclesia Romana etiam universalis; quoniam ipsa sola privilegio singularis dignitatis, ceteris est prælata. Raynald. in Annalibus Ecclesiast. tom. 13. anno 1199. num. 61. Ab eadem diffusum Evangelium in universum Occidentem. Baron. anno 46. ubi Spond. num. 3. & ann. 254. num. 11. & 13. Ejusque communionem conati sunt suffurari Hæretici, ut sic Catholici viderentur; ut Montanus, Rufinus & alij, de quibus Baron. in ann. 173. ubi Spond. num. 2. & anno 397. ubi Spond. num. 5.

Cognito hujus Urbis primatu, consequens est videre: quare nominetur Roma-
na? de quo multæ adducuntur nationes. Primo, ut ab Hæreticis discriminetur.
Secundo, quoniam Ecclesia Romana nunquam à recta semita aberravit. Tertio,
quoniam hæc repressit semper omnes hæreses. Quartò, cum prima Sedes Romæ à
Christo fuerit erecta. Quintò, quoniam ut plurimum Christi Vicarij Sedes in ea re-
peritur. Deinum, quoniam hæc Romana semper pro Catholica fuerit habita, ut in
Concil. Ephesin. cap. 10. Theodosius ad Acacium Episcopum inquit: *Debet pro-
inde vestram sanctitatem omni diligentia, studio, ac contentione hoc à Deo deposcere,
vosque probatos Romana Religionis Sacerdotes esse manifeste declarare.* & Gregor.
Turonensis de Glor. Martyr. cap. 80. inquit; *Romanos enim vocat homines nostra
Religionis.* Irenæus lib. 3. adversus hæret. c. 3. *Ad hanc Ecclesiam propter potentio-
rem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam;* hoc est eos, qui sunt, un-
disque fideles. Et S. Cyprianus epist. 45. *Scimus nos hortatos eos esse ut Ecclesia Ca-
tholice Radicem, & Matricem agnoscerent, ac tenerent.* S. Ambrosius orat. de obitu
Satyri fratris inquit. *Advocavit ad se Episcopum;* nec ullam veram puravit, nisi
vera fides gratiam: per cuius hæc ex eo est, utrumnam Episcopis Catholicis hoc est,
cum Romana Ecclesia conveniret? & D. Augustinus epist. 162. pag. 3. inquit. *Unde
non mediocris unique auctoritatis habent Episcopum, qui posset non curare confiran-
tiam multitudinem inimicorum, cum se videret & Romana Ecclesia, in qua semper
Apostolica Cathedra viguit principatus, & caseris terris, unde Evangelium ad ipsam
Aplicam venit, per communicatorias litteras esse coniunctum.* Et Hieron. Apolog.
3. adversus Rufinum tom. 1. sic inquit. *Attamen scito Romanam fidem Apostolica vo-
ce laudaram, istiusmodi prestigia non recipere; etiam si Angelus aliter annunciet,
quam semel prædicatum est; Pauli auctoritate muniam non posse mutari.*

Denique, quod Romanum nomen idem sit, quod Catholicum, & Romana fides
eadem quæ Catholicæ, Baron. anno 45. ubi Spond. num. 3. & idem Baron. anno 58.
ubi per Spond. num. 19. satis diffuse.

Hanc autem fuisse Catholicam, cui omnibus saeculis hoc nomen attributum, cur-
jus auctores à Christo Apostoli fuerunt: cuius Ecclesiæ membra fuisse sanctissimos
Patres. Irenæum, Cyprianum, Ambrosum, Augustinum, Hieronymum, Nazianze-
num, Cyrillum, Chryostomum, & alios plurimos; quod haud dubie Orthodoxos, ^{Quare Ro-}
& Catholicos fuisse quisque fatebitur; ut etiam litteris & sanctitate notissimos; ^{maea Es-}
^{clesia di-}
^{catur Ca-}
^{tholica.}

nec in iis ullam Hæresis suspicionem venisse; & in unius Ecclesiaz Catholicæ communione vixisse, charitatis inter se, & fidei vinculis nexos.

Vide in qua abrupta se præcipitent sectarij isti, metuentes hæc retia veritatis; ut non erubescant dicere nævos esse, quos in illis Patribus colligimus; & nos illarum sordium (non integratatis) successores. Inepta equidem hæc responsio: nonne videtis de illis fidei partibus, de quibus nobiscum litigatis, illorum judicium, qui vos damnent, qui nobiscum consentiant? eane adeo levia, ut sint nævi; non hæreses? ut vos dicitis: si panis, quem in Eucharistia videmus, panis est? si Papa non est illius Ecclesiaz rector, extra quam non est salus? si electi sunt certi de salute? si Ecclesia non offerebat pro mortuis Eucharistiaz Sacramentum? nævos putes an hæreses, hæc in contrarium sentire & docere.

Huic Romanæ Ecclesiæ jubemur à Christo credere; & ab ipsa regi, & doceri. Postquam enim Christus resurrexit: *Deus dedidit eum manifestum fieri* (ut in Actis cap. 10) *non omni populo, sed certis preordinatis à Deo:* id est Apostolis & discipulis, qui constituebant Ecclesiam: ac ut cùm pauculos panes, qui in fœcunda alimenta aliquot hominum missis erant sufficiunt, Apostolorum manu distribuit: ita per illos æternæ vite verba misit; quibus ad salutem parcerentur credendo, parendo, exuendo proprij judicij lensus.

Intueamur, qua ratione, quo stylo voluerit Deus Evangelia scribi, Apostolorum Actus, Epistolas, Apocalypsin: alta omnia, recondita, plena sanctiori caligine; cur id vero, nisi ut fideles in humilitatem demissi, ab Ecclesiæ auctoritate penderent? cui exponenti scripturas idem spiritus adest qui adsuit conscribendis: voluit illinc suæ sponsæ majestatem accrescere, quæ sola de ejusmodi controversiis disceptaret: suos autem electos fieri parvulos (ut ad subiectum cœlum necesse est) & proprij ingenij lensu depectu, exponenti Ecclesiæ adhaerere.

Quare Roma fides Petri. Si quis autem curiosè inquirat, Quare posuerit Romæ Petrus Sedem suam? Dicimos, ut iussu divino misericorditer Petrus Apostolos evangelizare per universum orbem, & Romæ quæ erat caput orbis, Imperij, & omnium civitatum, pro se & successoribus suis collocavit ibi Sedem suam: Ita D. Leo in Natal. Apost. Petri, & Pauli his verbis. *Beatus Petrus Princeps Apostolici Ordinis, ad arcem Romani destinatur Imperij; ut lex veritatis, qua in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso Capite per totum mundi corpus effunderet: cui bieventer respondet D. Maximus in Nativitate corundem. Ubi mundus caput habebat Imperij; ibi Regni sui Principes collocavit.*

Et S. Prosper lib. de Ingratis inquit; *Sedes Roma Petri, que Pastoralis bonoris facta est caput mundi.* Agnolcant S. Petrum Roma Episcopum Pontifices, Concilia, sancti Patres, & universus orbis Christianus. Et S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium nominat Sedem Romanam Cathedram S. Petri: & S. Augustinus lib. 2. contra Epist. Petiliani inquit. *Quid fecit tibi Ecclesia Romana, in qua Petrus sedet, & in qua nunc Anastasius sedet?* & S. Anacletus epist. 3. docuit, quod Ecclesia Romana ob Sedem Petri caput sit omnium Ecclesiarum.

Sed

Sed omissis cæteris circa Ecclesiæ Romanæ primatum: curemus nos in hac stabili, & firma Ecclesiæ Romanæ petra inhætere, & dicamus cum S. Augustino contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, cap. 4. tom. 6. *Multa sunt, quæ me justissime tenent in Ecclesia Catholica gremio: tenet consensio populum, atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, sive nutrita, charitate aucta, veritate firmata: Tener ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post Resurrectionem Dominus commendavit, usque ad presentem Episcopatum successio Sacerdotum: Tener postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas heresies sic ista Ecclesia sola obtinuit; ut cum omnes heretici se Catholicos disciverint, querenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus Hæretorum, vel Basilicam suam, vel omum cudeat offendere.*

Unde Calvinus his detentus angustiis lib. 4. instit. evomit venenum intra pectus *Roma non retentam*; quod quamvis ipse confiteatur, Romanam jam fuisse matrem aliarum omnium Ecclesiarum; ex quo tamen cœpit fuisse Antichristi sedes, devenit quæ non erat. *Antichristi sedes*

Cui nos respondeamus cum D. Hieronymo epist. 55. ad Pamphach. & Oceanum tom. 1. his verbis: *Quisquis es assertor novorum dogmatum, quesore, ut parcas Romanis auribus. Parcas fides, qua Apostoli voce laudata est. Cur post quadragesimos annos docere nos nisteris (diceret hodie Hieronymus 1646 annos) quod ante nescivimus: cur profers in medium, quod Petrus, & Paulus edere noluerunt? usque ad hunc dico sine iusta doctrina mundus Christianus fuit. Idque adeo verum est, ut de Roma effecta Christiana, Hieron. in epist. ad Marcellam dicat. Est quidem ibi sancta Ecclesia: sunt trophea Apostolorum ac Martyrum: est Christi vera confessio: est ab Apostolis predicata fides, & gentilitate calcata in sublime quotidie se erigens nomen Christianum.*

Et quo ad prodigiosam Antichristi metamorphosin, quam seminat Calvinus, addimus hoc ejusdem fuisse assumpturn, ut ostenderet ille, ubi, quando, quomodo, & in cuius persona homo iniquitatis, & filius perditionis fuerit revelatus? Sed cum sit satis superius ostensum veteris Ecclesiæ Catholicæ faciem eandem semper fuisse, ut in praesenti Ecclesia; & in consequens, quod nec illa sit Antichristi sedes, vel quod semper talis fuerit; eo quia perpetuitas sit de essentia necessaria Ecclesiæ Dei: Quibus addimus absque hesitatione, quod Romana Ecclesia fixa sit supra petram; non inquam supra immobile saxum Capitolij, ut est loquutus Poëta, sed supra fidem Petri, & supra Verbum æternæ Veritatis, quod testatur nobis, quod portæ Inferi, nempe Hæreses (sic exponunt Patres) non prævalebunt adversus eam.

Et circa morum pravitatem, qua offenduntur sectarij in Prælatis, & Pontificibus: supponendum est, eos quoque homines esse infirmitate circundatos, thesaurum gestantes in vasis fistilibus: nec propter ea eos Prælatos non esse existimandum est, aut minimè illis obediendum, dicente Domino apud Matth. 23. *Omnia quæcumque dixerint vobis, servate, & facite. Et quo ad summum Pontificem: non ideo fideles osculantur illi pedes, quia semper sanctus sit, & peccati expers, sed quia Christi Vicarius, & quia ut ait S. Bernard, lib. 2, de Considerat. Est Sacerdos magnus, Princeps Epi-*

*De morti
pravitate*

Episcoporum, Hares Apostolorum, Primatu Abel, Gubernatione Noe. Patriarchatu Abraham, Ordinatione Melchisedeb, Indicatu Samuel, Pontificatu Petrus, Unionne Christus.

His adde, Religionem & Ecclesiam etiam ovm morum depravatione consistere; & nihilominus nihil hoc ad fiduci nostræ dogmata impugnanda conferre. Chrysost. in Ps. 39. inquit: *Nec ex predictis constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui ex iocis & socordia se dedunt, mollementque & dissolutam vitam amplectentur, & libenter servunt voluptatisibus.* & Hieronymus in Dialog. contra Luciferian. Arca Noe Ecclesia typus fuit; ut ibi Pardus & Hædi, Lupus & Agni; ita & hic Iusti & peccatores: & paucorum culpa non prejudicat Religioni; sicuti Iude proditio Apostolorum fidem non detraxit. Proinde S. Fulgentius lib. de Fide ad Petrum cap. 43. ait: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, Arcam Domini esse cathedram Ecclesie, & intra eam usque ad finem facili frumento mixtas paleas contineri.* & Cyprian. lib. 3. epist. 3. ad Maximum inquit: *Impediri non debet fides, aut caritas nostra, ut quoniama zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.*

Ego vero hisce ventorum impulsibus agitatos adversarios nostros miseratus; enixe precor, ut inclinent aures suas ad concupiscentium decorum Ecclesie: quicunq; enim non habuerit illam matrem, frustra sperat Deum Patrem; ut in naviculam Petri se recipiant: quæ quidem quantumvis fremat pelagus, saeviant venti, grandines increbescant, explodant atræ nubes densa fulgura, quoquoversus ignes evomant inferni portæ, fremant id eam, ac rugiant instar Leonum inumanissimi dæmones; perire nequaquam potest: Quippe manet terra, cæloque firmior illa promissio, qua portas inferni, & vim omnem satanicam adversus eam minimè prævalitutam pollicitus est Dominus: Quilicet videatur aliquid obdormire, dum regit illam, in tuto tamen res est, quod hunc scimus Omnipotentem, ac ventis tandem imperaturum & mari.

C A P. LXXXI.

De aliis Ritibus, & Titulis Romano Pontifici competentibus.

Honor quem deferuant Catholici summo Pontifici, non remanet, nec consistit in illo, sed ulterius usque ad Christum Jesum progreditur: non homini absolute sed relativè ad Deum: non membris, sed capiti: non personæ individuæ, sed dignitatib; nec isti temporali, sed spirituali relatae ad eum, ante quem Magdalena, & alia Mariz apud Matth. cap. 28. *Accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.* Hinc nos videbimus, quare utamur verbo Adorationis, quando fit mentio de Creatione summi Pontificis, seu Papæ: quare osculamur ejus pedes, seu crucem super ejus sandalia: tertio, quare, idem supra cathedram elevetur, & deferatur: & successivè de aliis.

*Adoratio
Papa.* Et quoad primum, nominatur Adoratio, ut exprimatur reverentia, quæ illi exhibetur per humilationem, genuflexionem, & manuum osculum ab his, qui illum diligunt: quod non inconveniens, nisi idololatras nominemus. Abraham dum adorat filios

filios Heth. Gen. 23. 7. sicuti nec Jacob idololatra prosterens se ante Esau, Gen. 33. 3. Nec Joseph idololatra adorans Patrem, Gen. 48. 12. Nec Balaam idololatra Angelum adorans pronus in terram, Num. cap. 22. & prater similia multa in sacris paginis: nec idololatæ sunt ij, qui coram Regibus flectunt genua; vel iis, quibus tanquam directis Dominis reddunt homagium: sed & ulterius in proposito S. Athan. tom. 1. de virgin. ante fin. inquit: *Si homo justus ingreditur in domum tuam, procede ante eum, ac timore, & reverentia prosterne te ante illum.*

Ad secundum circa osculum pedum Papæ, seu crucis supra sandalia; habemus *Osculum Pedum.* in Act. Apost. cap. 10. 25. & cap. 16. 29. quod primi Christiani non solum procidentes ponebant substantias suas ante pedes Apostolorum; verum & personas. Ita Cornelius *procidens ad pedes Petri adoravit:* Sicuti & ante Paulum custos carceris: quod eum consueverit postea fieri erga summos Pontifices Petri successores; iudicem, Divino spirante lumine, apposuerunt crucem supra eorum sandalia, ut denotetur, quod tale osculum pedum non deferatur Papæ tanquam homini, sed Christo JESU crucifixo in ejus persona, cuius in terris est Vicarius; ut pariter remiserit Joannes Baptista Pharisæos ad J E S U M, Joann. cap. 1. 26. dicens: *Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetis, quem vos nescitis: ipse est, qui post me venturus est, &c.* Unde protestantur summi Pontifices esse se servos servorum ejus, quem ipsi representant per crucem.

Hinc nunquam dubitarunt Primate terræ Papam taliter venerari, exequentes quod Ilaia vaticinatus fuerat, cap. 60. vers. 14. *Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui derribebant tibi.*

Hinc refert Baronius ex antiquis actis S. Sylvestri ad annum Christi 204. num. 8. quod Pedrina repente ad Cajum Papam se consulit, ad pedesque procidens, eosque ex more exosculata, eque se ad fidem recipi postulavit; id quod jam ante excequutus est.

De Justino seniore Imperatore, qui Constantinopoli recepit Joannem Papam, refert S. Antoninus histor. par. 2. tit. 12. §. 1. *Justinus autem humiliavit se, & adoravit pronus in terram sanctum Joannem Papam.*

Et de Pipino Francorum Rege erga Stephanum Papam sic refert paulus Aemilius in ejus vita. *Et Pipinus, ad tertium a Carysiano oppidolapidem obviam progressus, pedes, ne ferunt, exosculatus, coerceri non potuit, quin in equo sedentem prosecutus in Regiam deduceret.* Et idem auctor in vita Caroli Magni, inquit: *Praestolabatur Regem Adrianus cum sacro cætu pre gradibus edis sancti Petri: ille ubi in congressum venit, prius Pontificis pedes osculo contigit, quam se illi complectendum daret.*

Pariter de Alexandro III. refert plautina in ejus vita. *Convenerat jam Venetias Alexander componenda pacis Italia causa: eò & Federicus Imperator accedens in ve-*
bibulo S. Marci Pontificis pedes osculatur. Et Genebrardus Chronolog. ad annum 1180. loquens de Federico Imperatore, & Alexand. III. ait: *Adejus pedes procubuisse Federicus Imperator petens absolutionem excommunicationis. Ferunt Ludovicum Francorum, & Henricum II. Anglia Reges pedes ei inservisse stratoris officio;*
 fff ac

ac lava dextraque fratum equi ipsius tenentes, cum magna cum pompa deduxisse: cuius rei pudere non debuit; nam & Magnus ille Constantinus longe potentior, & sanctior prius id honoris Sylvestro Christi Vicario exhibuit.

Et prædictis inhærendo, videmus in lib. decret. Gregor. VII. quod post Innocentium III. Reges, & Imperatores omnes sribentes summis Pontificibus, eos salutare humillimo & affectuoso pedum osculo, quod non mirum, cum apud Ambrosium de dignitate sacerdotali cap. 2. tom. 4. legamus, *Honor igitur, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari, si Regum fulgori comparari: quippe cum videoas Regum colla, & Principum, submitti genibus sacerdotorum, & exosculari eorum dexteris, orationibus eorum credunt se communiri. & Divus Chrysostomushomil. 59. ad populum, inquit: Adeos ubi hospitare accede, sanctos tangere pedes: multo namque honestius est illorum pedes tangere, quam aliorum caput. Dic enim mihi: si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam tantum Regiam habent figuram: Tu ipsum habentem in se ipso Christum, non pedibus tenebis, & salvus eris? Sancti sunt pedes, licet viles sint; inquinatorum neque caput venerandum est: Sanctorum certe pedes magna potuerunt; quamobrem & ulciscuntur, cum pedibus pulvorem excusserint.*

Plures adducuntur in hoc rationes. Primo, dignitatis illius, qui Dei Filium representat. Secundo, successio ejusdem à Petro, ut in Concilio Florentino Ses. 1°. in literis unionis circa finem. *Ita definitus, sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum; & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesia capit, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere; & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Dominino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, &c.*

Tertia ratio erit sanctitas ejusdem Papæ: & sic porrigitur osculum pedibus ejus, sicuti oscularunt sacras Imagines, & Crucem, quam etiam ipse Papa super sandalia habet impressam, ut dixi.

Quarto, hoc etiam processit non solum erga Romanorum Imperatores, verum & erga alios exteriores Principes, ut refert Joan. Stephanus in lib. de osculo Romani Pontificis cap. 8. his verbis. *Ante pedes procumbendi, & ad genua etiam accedendi gratia salutandi, vel supplicandi apud exteriores nationes, usus fuit maximus apud Romanos, cum urbem Consules habuere; non ita tamen crescente paulatim imperio; cum honorum augmento & peregrini mores inferri cuperunt: unde exempla sunt sum de Cajo, Caligula, Nerone, Othone, Trajano, Adriano, & Diocletiano, qui alios ad oscula genuum, & pedum admiserunt; præsertim ultimus (ut qui id circulo calceamenta ornaret auro & argento.) Invidioso, ac falso Cuspinianus Romanum Pontificem calumniatur, tyrannicum sibi pedes osculandi morem in communem usum Christianorum perduxisse.*

Nec mirum consuevit Fideles jam diu Romanos Pontifices venerari: siquidem infelix ille Prætextatus jam Consul designatus, cum Episcopatus amplitudinem

Consulatu prætulisset; homo quidem sacrilegus, & Idolorum cultor, solebat, ut ait Hieron. epist. ad Pamphach. *Audens beato Damaso Papæ dicere: Facite me Romane urbis Episcopum, & ero protinus Christianus.* Ex quibus verbis liquido constat, in Urbe Romani Pontificis dignitatem, etiam Principum virorum oculos pellexisse: cum omnes Republicæ Magistratus huic uni Magistratui cederent: ut Casi- fiodor. lib. ro. per varias epist. docuit.

A quo autem tempore cœptum fuerit osculari pedes summi Pontificis? præter relata per Anastasium Bibliothecarium in creatione Leonis IV. anno 847. in Lateranensi Palatio, & alia antiquiora diversimode relata, satis nobis sit, referre Concilium Parisiense sedente Sergio II. Papa, & Lothario Imperatore in descriptione promotio- nis dicti Leonis IV. Tunc omnes pergentes cum gaudio, multaque aviditatis latitia ad Ecclesiam, in qua degebant beatorum quatuor Coronatorum, eum coactum, invitumque exinde abstrahentes cum hymnis, laudibusque precipue ad Lateranense Patriarchium perduxerunt: qui morem conservantes antiquam, omnes osculari sunt pedes. *Quanta autem in ejus Pontificali electione, concordia, vel unanimitas fuerit, nullus breviter enarrare hominum potest.*

Nec prædictis repugnat, quod in Apocalypsi Angelus prohibuerit Joanni adorare se, & admonet ut Deus adoretur. Quoniam D. Augustinus lib. i. quæst. super Genes. quæst. 61. tom. 4. sic respondet: *Talis apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari.* & idem contra Faustum cap. 21. tom. 6. *Hoc Sancti, & homines, & Angelis exhiberi sibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt.* Et sic etiam intelligitur, quod habetur in Act. Apost. cap. 14. vers. 11.

Lubet hic etiam referre, quod Romanus Pontifex nemini omnino mortalium reverentiam faciat, assurgendo manifeſte, aut caput inclinando, seu detegendo: Romanorum verò Imperatori, postquam illum sedens ad osculum pedis, & manus suscepit, aliquantulum assurgit, ad oris osculum mutuo charitatis amplexu illum benignè recipiens: Idem aliquando facit magnis Regibus: Cæteros omnes, tam Principes quam Prælatos, cuiuscunque dignitatis, post oris osculum solum sedens recipit: Ut ex Rituatio Ecclesiæ Romanæ.

Ad Tertium, quod Papa elevetur, & deferatur ab hominibus super Cathedram, *Papa su-*
eu Sedem non mirum, cum etiam Imperatores, Reges, & Principes terræ fuerint per Sedem
quoque supra Sedem & ipsi ab hominibus delati; sicut Sacerdotes, Druides, & Ve-
stales, ut de Romanis refert Juven. Satyr. 10.

Quod si vidisset Prætorem curribus altis

Extantem, & medio sublimi in pulvere Circi.

Et Sueton. in Claudio cap. 10. *Ab his lectica impositus, & quia servi diffuge-*
rant, vicissim succollantibus, in castra delatus est. Et in præsentia adhuc habemus in Gallia plures Episcopos, & Archiepiscopos in eorum ingressu à quatuor insignioribus Dynastis deferri, nempe Bourgensem, Pictavensem, Turonensem, Angensem, & alios: nec mirum sic Papam, qui caput est Catholicorum fidelium, deferri non per Dynastas, sed ab infimis de sua familia; & hoc tantum in solennioribus diebus, cum

ipsemet solenniter celebrat, maxime onustus Pontificalibus ornamentis; nec intus Ecclesiam celebrationis possit sic equitare, nec pedibus incedere intra populi multitudinem; ut ab eodem populo, quem cum benedicit, possit conspicere accedente etiam gravi senecta, in qua ferè Papa ad Pontificatum promovet.

De hujus Ritus antiquitate quamvis nobis satis non constet: probabile est tamen cœpisse postquam Paganismus defecit in urbe Roma, ut refert Luitprandus in consecratione Leonis Papæ lib. 6. cap. ii. *Fuisse delatum cum laudibus, & cantico juxta antiquam consuetudinem.* & de anno 752. Platina in vita Stephani II. inquit. *Post hunc vero Cleri, & populi consensu in Templo sanctæ Dei genitricis ad præsepe Stephanus II. Pontifex creatus, humeris omnium in Basilicam Salvatoris, que etiam Constantiniana dicitur, deportatur, atque inde in Patriarchium Lateranense: erat enim vir singularts religionis, prudentie, amator Cleri, Ecclesiarum restaurator, Christianæ doctrina diligens prædicator, & scriptor, Pater pauperum, pupillorum & viduarum defensor, &c.*

*Prælatio
crucis an-
te Papam.*

De Ritu præferendæ Crucis Romano Pontifici in publicum quandomcunq[ue] prodeunti (referam in praesenti,) quam à B. Petro, & successoribus manu gestari fuisse in usu ad Evangelium ardentissimo studio promulgandum: Pace deinde populo Christiano restituta, B. Sylvestrum ejusque successores solenni pompa illa ut cœpisse credibile est, quæ eodem modo ante Roman. Pontif. à Subdiacono hodie defertur in signum supremæ spiritualis jurisdictionis in toto orbe, ut ex Anastasio Bibliothecario in vita Leonis IV. & Card. Baron. ad ann. 885. ubi Sp[iritu] Spond. num. 4. dum inquiunt, prædictum S. Pontificem hunc antiquissimum ritum renovasse suo tempore.

Quin immo priscis temporibus non solum Roman. Pontifex verum & Legatos Apostolicos, & alios Episcopos in eorum provinciis & jurisdictionibus crucem etiam præferre solitos: extat inter cetera illud S. Augustini Anglorum Episcopi in vita S. Gregorij à Joan. Diacono relat. lib. 2. cap. 35. his verbis. *Ad civitatem Augustinus cum sociis prælata cruce, seu Salvatoris imagine, appropinquans, cœnit dicens: Deprecamur te Domine, &c.* Accedit & alterius ejusdem Insulae Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis exemplum à Guillelmo de Republica Anglorum lib. 2. cap. 16. his verbis. *Curiam ingressus Thomas Crucem argenteam ante se portari solitam, propria manu bajulans, volentibusque quibusdam qui aderant, ministerium portanda ante Metropolitanum proprium crucis suscipere, abnuit: nec alium in illo conventu publico crucis bajulum quantumcumque rogatus admisit.* Hoc ipsum confirmatur ex Gabo Franciano lib. 5. de Antiq. & situ Calabriæ his verbis. *Ad Nilum cum Imp. Otho accessisset, ei cum cruce obviam perrexit, magnaque humilitate, ac pietate Casarem veneratus est: ac in cœnobium induxit.* Ubi cognitâ viri pietate ac religione, passus non est Imp. se à Nilo adorari; sed contra Casar Coronam in ejus manu deponens, ab eo benedictionem postulavit. Aethiopia Regi vulgo Prætoriani, dum iter agit, crucem à Clericis semper præferti testatur Franc. Alvarez cap. 88. & alijs.

Sed his majorum exemplis, quo luce clarius confirmemus & illustremus prædicta,

addi-

addimus ex Coelestino III. textum in cap. Antiqua, extr. de privilegiis: ubi post enuntiata Patriarchalium Sedium privilegia; nempe Constantinopolitanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ & Hierosolymitanæ, subdit hæc verba. *Dominica vero crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romana: & ubi cunque summus Pontif. presens extiterit, aut ejus Legatus utens insigniss. Apostolica dignitatis.* Ex quo constat, quod crucis præferendæ privilegium Patriarchalibus antiquitus concessum, nemini competit, nisi cui ab eodem summo Pontif. illius præferendi concessa fuerit facultas: quod etiam confirmatur ex rescripto Alexандri III. in cap. A memoria. Ut lit. pend.

Possunt in hoc plures rationes, seu mystici sensus adduci: & primo crucis prælatio, illius, cui præfetur, præcipuum quandam dignitatem, & insignem in alios potestatem demonstrat: quoniam illis tantum præferri consuevit, qui eminentiorem, & excellentiorem habet gradum, & auctoritatem; nempe Archiepiscopis, Patriarchis, Sedis Apostolica Legatis, & ipsi summo Pontif. non autem Episcopis, nisi paucis & insignioribus ex privilegio: Cujus non omnino dissimilem morem in Romana Rep. olim servari solitum; nam Proconsulibus sex fasces, Consulibus duodecim, Dictatori viginti quatuor; quot videlicet utriusque Consuli, quorum ipse potestatem omnem solus obtinebat, præferebantur. Cum ergo ex profundissima crucis humilitate ipsius Salvatoris nostri super omnes creaturest exaltatio processerit; inquit Petrus Cluniensis lib. 1. epist. *Qui crucem odirent, quia Dominum tergit; diligent eam, quia non Crucis excellentia. sed & ipsi gloriam peperit.* Peperit ei gloriam ex Apost. Philip. 2. *Factus est obediens usque ad mortem; mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltavit illum, &c.* Papæ vero crucis vexillum præfertur ad supremam ipsius in terris dignitatem & potestatem indicandam. Uti enim Proregem non aliud nisi Regis Domini sui vexillum erigere & sequi decet: & Vicarius eodem quo suus Episcopus signo utitur; sic Romanus Pontifex, qui Regis Regum, & Episcoporum Episcopi vices in terris gerit; alio insigni non gloriabitur, nisi eo quod verè invictissimi Imperatoris, & maximi sempiternique Sacerdotis proprium & eidem gratissimum esse noverit; quod de seipso dicebat Apost. ad Corinth. 1. cap. 2. *Non enim iudicavi me aliquid scire inesse vos, nisi Jesum Christum, & hunc Crucifixum.* Est autem Romanus Pontif. Petri Successor, & Christi Vicarius; indeque fit, ut idem sit Romanus Pontif. & Christi Domini insigne, quod est crucis signum, ut apud Matth. 24. *Tunc apparet signum Filii hominis in caelo, de quo signo Cyrilus Catech. 15. Signum verum & proprium Christi, quod non audet virtus contraria imitari, est crux.* & de hoc signo Christi morientis & regnantis in psal. etiam 95. *Regnavit a ligno Deus, & canit Ecclesia!* *Hoc signum crucis erit in caelo, cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Præterea hoc confirmatur, quod in nova Romani Pontif. Electione Prior Diaconorum Cardinalium aperta Sacratij fenestrella, qua populus expectans videri potest, crucem profert alta voce clamitans: *Annuntio vobis gaudium magnum: papa. Papam habemus. Reverendiss. Dominus Card. N. electus est in summum Pont. & elegit fibi nomen N.* Qui ritus efferendi crucem antequam electus Pontif. annuncierur,

cum antiquissimus in Catholica & Romana Ecclesia, ac perpetuus fuerit, & in omni Pontificum Romanorum creatione adhibetur; profecto Crucem commune esse insignie omnium, ac proprium singulorum beati Petri successorum concluditur.

**Christi-
dom in
cruce pro-
separatur,** Præfertur etiam Crux summo Pontifici; quoniam sacrum illud signum, tanquam omnium Christi militum præcipuum vexillum, ea qua debemus reverentia prosequamur, Christique fidem in ejus fide protestemur: & quemadmodum charitas in anima distinguit inter filios Regni & Diaboli, ex D. August. tract. 1. in epist. Joannis; ita Crucis signaculum in corpore innotescere facit Fideles ab Infidelibus, quibus crucis prædicatio, vel scandalum est, vel stultitia, ex Apost. 1. Corinth. i. in quam sententiam Crux appellata fuit Tessera à B. Athanasio serm. de Incarnat. Verbi; ubi sic inquit. *Iam in spectaculo virorum, mulierum, puerorumque in tenera atate rectè contendunt, profilientiumque in mortem, idque ob Christi Religionem; quis ita stolidus? quis ita est à credendo alienus? quis ita animo obcatus ut non statim cogitet Christum hanc dubie, cui illi se testes præbent homines: singulis victoriis contra mortem suppeditare, illamque debilitare in unoquoque eorum, qui in ipsum credunt, ac tesserae vexillumque Crucis circumferunt?* Quod quam apte Crucis vexillo conveniat, sic explicavit Damasc. de Fide Orthod. lib. 4. c. 12. cum ait. *Hoc nobis signum datum est super frontem, per ipsum enim Fideles ab infidelibus distamus, & discernimur.*

**Refugium
contra
pericula.** Præfertur quoque crux summo Pont. & quibus eum sequuntur; cum sit illa præsentaneum refugium ad arcenda, effugandaque pericula, quæ animarum quieti, & saluti pernitosissime adversantur. Martialis in epist. ad Burdegenses c. 8 inquit.

Crux Domini armatura vestra invicta contra Satanam, galea custodiens caput, lorica protegens peccatum, clypeus tela maligni repellens, gladius iniquitatem, & angelicas insidias perverse potestatis sibi propinquare nullo modo sinens. Hoc solo signo cœlestis victoria data est nobis, & per crucem Baptisma Dei sanctificatum est. Item Origen. lib. 6. in capit. 6. ad Romanos inquit. *Tanta est vis crucis Christi; ut si ante oculos ponatur, & in mente fideliter retineatur, ita ut in ipsam mortem Christi intentus oculus mentis inspiciat: nulla concupiscentia, nulla libido, nullus furor, nulla superare possit invidia, sed continuo ad ejus presentiam totus ille peccati, & carnis fugatur exercitus.*

Prædictis addimus, quod quamvis varia fuerit reperta Crucis constructio ad significandum inter Patriarchas & Archiepiscopos Eminentia, dignitatisq; discrimen, megamus tamen eandem fuisse necessariam ad ostendendam supremæ Pontificia potestatis dissimilitudinem: non enim uno signo tantum præfulget hujusmodi Pontificis majestas, auctoritas, dignitas; sed plurima sunt eaque propria insignia, quibus supereminentissima omnium Apostolica Sedes à quibuscumque aliis tam Patriarchalibus, quam Episcopalibus distinguitur. Hujusmodi sunt binæ claves decussatae; sacra Tiara triplici corona: varia indumenta ipsius summi Pontifici propria, sive domi ille se contineat, sive in publicum prodeat. Quod si iter agat, prodeunt etiam pulcherrima vexilla, phalerati equi, pilei pretiosi, & alia, quæ Pontificem solenni cum apparatu incidentem juxta factorum Rituum leges antecedunt: & inter cetera illud

et admirabilius est, quod videlicet Papæ ab urbe paulo longe proficisciunt, sacrosanctæ Eucharistia sacramentum præfertur pridie ante ipsum Papam, ut solennissima pompa religiosissimoque apparatu vidimus nostris diebus Clementem VIII. profectum Ferriariam. Ita vero Romano Pontif. hæc propria, & peculiaria, ut nulli unquam Antistiti similia indulta.

Quoniam de sacro sancto Christi corpore, quod Romanis Pontificibus longum iter facientibus præfertur, obiter attigimus: lubet opportunum perquirere; Quare hoc Viatum præferatur? Quod repræsentatum respondemus per Arcam Fœderis, ratus pro quo populum Israeliticum in terram promissionis proficiscerentem, anteibat, nec non per longum ad idem, ipsamque arcæ ante populum gestationem satis congruere. Hinc sacratissimum Eucharistia sacramentum Romano Pontifici, iter longum confidenti, satis concinnè faveat.

In Ecclesiæ nascentis primordiis, ingruentibus in Christianos persequitoribus, Laici etiam Fideles magno fervore panem consecratum in manibus quotidie inter communicandum fermentes (quod non esset liberum, cum vellent ad Ecclesiam convenire, ac synaxin celebrare) permisum erat domum & aliis itineribus persæpe illud asportare, & in Navigatione ad collum etiam deferre, ut de beato Satyro inde à naufragio liberato, refert S. Ambrosius ejusdem frater, ut in illis funebri oratione & nos diximus supra cap. 14. & 15. Quod manifestum pietatis & religionis argumentum præseferebat: Et alii omisssis exemplis, hoc idem legitur apud Suriū 2. Augusti in vita S. Stephani Papæ, & Martyris; & in Martyrologio Romano 15. Augusti circa annum Domini 255. his verbis. *Roma via Appia S. Tharsici Accoliti, quem Pagani cum invenissent corporis Christi sacramenta portantem, coeperunt disquirere, quid gereret: at ille indignum indicans pores prodere margaritas; tandem ab illis mactatus est fusibus, & lapidibus, donec exhalares spiritum: & revulsus eis corpore sacrifici discussores, nihil sacramentorum Christi in manibus, aut vestibus ejus invenerunt.* Qualis Ritus reddita pace Ecclesiæ sub Christianis, & Orthodoxis Impp. idem diuturnus aliquando permanit: ut ex Gregor. Nazianz. in laudem Gorgoniz. Basilius ad Cesaream patriciam de perceptione sacramentorum his verbis. *Tempore persequitionis cogi quempiam absente sacerdote, aut ministro communionem sua manu sumere minime absurdum esse, supervacaneum est offendere, cum ejus rei etiam longa consuetudo rebus ipsis fidem faciat.* Et hoc etiam refert Card. Baron. in notis ad Martyrologium XV. Augusti.

Quamvis Eucharistiam pro Viatico ante summum Pontificem, iter longum confidentem, gestandi ritus multis ab hinc saeculis fuerit usu receptus: Hunc tamens Ritum cum apparatu, & solenni pompa ob parentiam Diariorum à ceremoniarum Magistris; non nisi ducentis abhinc circiter annis passim observatum inveni. Nihilominus hoc idem ab antecedentibus Pontificibus observatum credimus. Stephanus namque Tertius contra Aistulphum, qui tamen ferè Italiam bello vexabat, auxilium à Pipino Franciæ Rege spernere cupiens, in Galliam profectus est. Stephanus item V. in Gallias ad Ludovicum Imperatorem pro Campaniana coniuratione vitanda sc̄e

fæse contulit. Idem à Gregorio VII. Ecclesiastice libertatis assertore, qui magis Italiz partem iu rebus turbulentissimis peragrat. Idem ab Urbano II. Paschal II. Gelasio II. Alexandro III. summis Pontificibus, qui pro Christiana Republica eis in Gallias fæse contulerunt: Hoc idem factum esse dicas oportet.

At vero ex his Pontificibus, de quibus aperte nobis non constat in longissimis sacrosanctum Eucharistia Viaticum ante se præferri fecisse: plus Romanus pontifex hujus nominis II. pro conventu contra Turcas Mantuanam protrectam civitatem ingrediente, post apparatum & comitatum, qui sacrosanctum Eucharistia Viaticum antecedebant, leguntur haec verba in Commentariis ejusdem Pontificis lib. 2. circa finem. *His arcula jungebatur aurea equo albo velta, & ministraribus circundata, in qua condita fuit Eucharistia, id est Hostia Sacra, & servitum desuper umbraculum, &c.*

Alexander VI. Vicovarum profectus: Julius II. Bononiam simili processione ante se in itinere sacrosanctum Viaticum asportari curarunt, ut ex Dianis pandit Graffis Magistri Ceremoniarum: Quod etiam similiter constat factitum in litteris Leonis X. Florentiam, & Bononiam: ut quoque Clemens VII. ad Carolum V. Imperatorem coronandum Bononiam, cum solenni pompa sacrosancto Viatico asportato, proficiscitur; & paulus III. Perusiam proficiscens, ut civitatem à seditionibus liberaret, sacrosanctum viaticum ante se solenniter asportandum curavit: Ut etiam nos Clementem IIX. Ferrariam profectum, & inde redeuntem simili pompa ad sancto Viatico præcedente, vidimus.

Quare ad altare Panitia concessum est, & ad solium communio est? Quoniam de Ritibus erga personam Romani pontificis agitur, etiam referre de aliquibus, qui in solenni ejusdem pontificis Missa petent, & primo videbimus: Quare summus pontifex rem sacram solenniter faciens, ad Altare consecrat, & ad solium communicet? Non desunt in hoc communicandi rite, quæ Divinitatem scilicet ad humanitatem adeuntem representari dicant. Quæ opere rejicitur, cum in ipso Eucharistia sacramento Divinitas & Humanitas Salvatoris nostri indissolubili extent unione: Eademque representatio fieret, dum Eucharia sacramentum aliis Communicantibus ad Altare datur, nec non ad proprias frigitorum ædes defertur.

Secundo, Guillelmus Durandus lib. 4. cap. 54. Rationalis Divinis officiis. Sicut summus pontifex est Christi Vicarius, & caput omnium, qui in Ecclesia continent militanti, ita Christum Ecclesiæ caput, perfectius, ac sublimius representans ad sublimiore locum communicare solet. Quæ opinio aliquibus, nec minus viae omnino tuta.

Innocentius Papa III. lib. 6. myster. Missæ cap. 9. inquit; Romanus Pontifex ideo non communicat ubi frangit; sed ad Altare frangit, & ad sedem communio quia Christus in Emaus duobus Discipulis fregit, & in Hierusalem eorum de Apostolis manducavit: in Emaus fregisse legitur, sed manducasse non legitur: Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur manducasse. Quæ opinio conuenienter, nec minus videtur, qui in Hierusalem non panem, sed pisces, & fayum

christum manducasse legitur: & in sacrificio Altaris non pescis, sed panis solum transubstantiatus; nec minus desunt qui Christum in Emmaus manducasse velint. Gregor. lagn. in homil 23, in Lucam 24. inquit: *Ecce Dominus non est cognitus, dum loquetur, & dignatus est cognosci, dum pascitur.*

Angelus Roccha Sacrarij Apostolici Praefectus in opusculo, de sacra summi pontif. Communione cap. 2. Roman. Pontifex (ut ipse probabilius affirmat) ad Altere consecrat, & frangit Hostiam; & ad sedem communicat: Quoniam dum Missæ sacrificium ultima illa in cœna sine cruore institutum, atque illud alterum cruentum est cœnam præstitum, repræsentare studet; ad altare quasi coenaculum illud, Hostiam consecrat, & ad solium quasi ad Crucem ascendens: quod Seraphicus Bonaventura Exposit. psalm. 21. dum in communicando Ritum à solo Papa observatum, contemplatur: eum ad ipsius Christi passionem coram omnibus in sacratissima Crucis ta consummatum, aperte refert in hæc verba. *Christus in communi, & omnibus vniuersibus passus est: Unde Papa quando sumit corpus Christi in Missa solenni, sumit unibus videntibus: nam sedens in cathedra convertit se ad populum.* Cujus opinio tis amplectenda, quoniam consummatio Hostie in sanctiss. Communione assimilatur, etiā Christi crucifixi, ubi ipse dixit, *Consummatum est: & postea tradidit spiritum.*

Præterea per Augustinum Altaris sacrificium non solum Christi Salvatoris nostri cœna cum Apostolis postremo celebrata, sed sacratissima item ipsius Passio in Ara uicis consummata recolitur, ac repræsentatur, ut ait S. Thomas in sequentia Missæ orporis Domini, dum ait. *Quod in cœna Christus gessit faciendum, hoc expressit in memoriam:* Hoc est in Dominicæ passionis memoriam. Hinc Lyranus illum uæ locum explicans; *Hoc facite in mei commemorationem.* dicit: *Eucharistia commemoratio est quedam Dominicæ passionis, & mortis rememoratio.* Idem sentit Albinus de Div. Offic. Amalatius in prefat. de Divin. Offic. Micrologus de Ecclesiast. observat. & alii. Quin imo S. Paulus 1. Corinth. 22. *Quoiescunque enim manducatis Panem hunc & Calicem biberis, mortem Domini annunciatabis, donec veniat.* Et opter hoc ait Lyranus in cap. 22. Lucæ. *Consecratur corpus separatum à sanguine: ita in passione sanguis fuit separatus à corpore.*

Hinc factum ut Romanus Pontifex Christi in terris Vicarius dum Missæ sacrificium in illa ultima Cœna sine cruore institutum, atque illud alterum cruentum post enam præstitum repræsentare studet; ad Altare quasi ad Coenaculum Hostiam consecrat; & ad solium quasi ad crucem ascendens Hostię consecratæ medietatem manicit, unaque Missæ celebratione utrumque sacrificium magno cum mysterio complectitur, & expressius insinuat; quoniam Christi passioni, nonien Cœla aptè, conuenienterque dari solet, ut S. Bonaventuræ placet in dicto psalm. 21. his verbis. *Nam et Cœna in vespere, vel in fine dies sumitur; ita in vespere, in fine scilicet mundi, in ultima mundo estate, passus est Christus.*

Quod autem inquit D. Bonaventura in predicto psalm. 21. *Sedens in cathedra, populum se convertit:* Dicitur namque summus Pontifex sedere, dum communict; vel quia ipse antiquitus in communicando sedebat, vel quasi sedentis instat

communicabat, sicuti præsens in tempus fieri solet. Summus namque Pontifex ad solium stans, non sedens, ad maiorem venerationem representandam, ipsi ante solio, populo universo spectante, innexus, & incurvus, quasi sedens communica, Christum Dominum cruci affixum, in eaque quodammodo reclinantem representans.

Cur sanguinis dexterum municans sacratissimæ Hostiæ sinistro è latere sibi allata partem; pretiosissime Hostiæ absque mysterio esse reor; & forsitan hunc ritum referendum ad Evangelicam à sinistro riam, quæ sanguinem, & aquam è Christi latere fluxisse narrat. Quod autem Latere sumatur? non sinistrum, sed dexterum fuisse, non solus vetustissimus pingendi, effigie sacrum Christi corpus cruci affixum usus docet, verum etiam scriptores, qui de loco Evangelij loco mentionem fecerunt, illud ipsum constanter affirmarunt. S. Bernardus in Cantic. dum de sacro sancto latere dextro aperto, inquit, *Dextrum mihi latet permisit, ut à dextera in dexteram transeamus.*

Sicut itaque Diaconus Romano Pontifice solenniter celebrante, ad hanc enim insinuandam, Calicem in altari ad dextrum oblatæ Hostiæ latus preparare antiquus solebat; Ita summus Pontifex ad sanguinem à Latere Christi dextro effusum representandum, sanguinem cum calamo è latere solij dextero sibi porrectum habuit. Hostiam vero è sinistro ejusdem solij latere sibi allatam percipit, ut mysterium sanguinis è dextro Christi latere emulati significantius, & expressius representet. Si cum Sanguis & Hostia eadem è latere sibi porrigerentur; mysterium effusum huiusmodi ita significanter exprimeretur.

Occurrit modo altera quæstio. Quare consecratæ Hostiæ, & Vini coquenda, hoc est Christi sanguinis pars à summo Pontifice, altera vero eorumdem pars à Cardinalem Diaconum, & Subdiaconum Apostolicum disperita, ab iisdem sumuntur? Cujus Ritus expositio ab Evangelica pender historia. Christus enim post hoc panem consecravit, instituto Eucharistiae sacramento, eundem statim Panem coquendam & transsubstantiatum fregit, tuisque dedit discipulis, ut Matthæus, Marcus & Lucas testantur: Ad quam panis fractionem indicandam, eundemque Panem eam frumentum discipulis datum representandum, major sacramentum Hostiæ metas à summo Pontifice sumitur: altera medieras in duas divisa partes à Cardine Diacono, & à Subdiacono Apostolico idem sumitur: particula illa minima non à mysterio in calicem jam demissa. Plurimæ adducuntur rationes ab his, qui de Nostre expositione scripserunt, (ut etiam nos diximus supra in cap. X.) Vinum item à Christo Domino in cœnaculo consecratum, & in ipsius Christi sanguinem jam transformatum, inter discipulos distributum fuisse constat, ut ex Matthæo 26. Marc. 14. L. 22. & propterea vini consecratæ pars à summo Pontifice sumitur, eisdemque rationum inter Diaconum Cardinalem, & Subdiaconum Apostolicum distributione à iisdem summi solet.

Præterea hoc ritu Romanus Pontifex sub utraque specie communionem in cœnaculo illo à Salvatore nostro institutam non solum exprimit & representat, sed etiam

veterem illam sub utraque specie communicandi retinet consuetudinem, quæ diu in Ecclesia viguit, & nos diximus supra diffusè cap. 19.

Ad præfatum Ritum antiquitus repræsentandum Amalarius lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 12. Innoceat. de Myster. Missæ lib. 4. cap. 25. & alii testantur, quod Cardinales Presbyteri summum Pontificem solenniter celebrantem circumstabant, cum presbyteris eo pariter celebrantes: Postremo autem, sacrificio jam peracto, Communionem è manu ipsius Pontificis suscipiebant, ad Apostolos repræsentandos, qui cum Christo olim Papa concelebrabant. Dominò discubentes sacratissimam è manu ipsius Eucharistiam sumperunt. Quamvis autem Apostoli Christo Panem & Vinum consecrante, non concelebraverint; nunc tamen sacrificij ritum ab eo didicerunt: & hanc ob causam Presbyteri olim Cardinales, ut inquit Innoc. lib. 4. Myst. Missæ cap. 25. summo Pontif. solenniter celebranti concelebrabant. Ad quam item rem demonstrandam Presbyteratus ordinem suscepturi, Episcopo ordinanti, & celebranti adhuc concelebrant: quia sicut Apostoli Christo cœnanti, ait S. Thom. 3. part. quæst. 82. art. 2. concœnaverunt: ita novi ordinandi Episcopo ordinanti concelebrant. Ad hanc fortasse rem antiquitus observatam repræsentandam, nunc etiam Cardinales Episcopi cum Pluvialibus, Card. Presbyteri Romano Pontifice solenniter celebrante cum Casulis, vel Planetis Papam circumstare solent.

Hæc deinde consuetudo de celebrantibus cum Papa ad periculum in consecratione devitandum omnino exolevit, ut scribit Duran. lib. 4. sentent. dist. 13. quæst. 3. Scholastici enim Doctores non parum olim altercati fuerunt: Num scilicet plures Sacerdotes unam & eandem Holtiam consecrare queant. Postea vero sancta Mater Ecclesia affirmativam partem sequuta, ritum concelebrantium, Episcopo Sacerdotalem Ordinem conferente, approbavit, & omnibus in locis recepit, nullum hac in re dubitandi locum relinquens. Hunc tamen ritum summo Pontifice Missam solenniter celebrante, quamvis in præsentia dimissum; tamen hostiam plures in partes divisam, Diaconumque Cardinalem, & Subdiaconum Apostolicum cum summo Pontifice sub utraq; specie communicantes; & ab Apostolis cum Christo discubentibus, & cum eo ipso communicantibus, originem trahentes, actionem Christi hac in reperbellè repræsentat.

Quare vero Calamum, quem alij Fistulam, alij Cannam appellant, à summo Papa cur Pont. cum Diacono Card. & Subdiacono Apostolico, rem divinam solenniter faciente, in Christi sanguine hauriendo è Calice, adhibetur? Hunc Calami usum in Ordine Romano de officio Missæ videmus observatum, qui supra annos 800. editus fuit. Fit quoque de ipso mentio in lib. de Thesauris Ecclesiæ Moguntinæ supra 400. annos conscriptus: ubi inter Cruces, Calices & alia argentea donaria Fistulæ quoque recensentur in hunc hauriendi sacrosancti sanguinis ultum institutæ. Similiter Lindanus in sua Panoplia Evangelica lib. 4. cap. 56. post medium inquit. *Quia sanguinis effusio propter in cultioris populi rusticitatem merito timebatur; Calicibus Canna est ferrum nata, affabreque inserta. Unde Christi sanguinem licet sugere, non bibere. Tales duos Calices vidimus Boltzvvardia Frisorum. Habet Monasterium Thabor,*

& Bergum poculum simile, sed argentea fistula veterem in ritum factum, quod per Communionem hodie utuntur. Similiter in lib. Signorum apud Benedictionis meutio de hujusmodi fistulis, easque etiam hodie repetiti in monte Cassiano, usq; olim Abbatem uti solitum ad hauriendum sanguinem: Præterea in Verbiis Carthusianorum statutis à Guigone Sancti Bernardi Coætanico capit. 40. hoc ex leguntur. *Ornamenta aurea vel argentea præter Calicem & Calatum, quo sum Domini sumitur, in Ecclesia non habemus.* Denique aliis testibus prætermis, Ne phorus Calistus lib. 17. histor. Ecclesiast. cap. 26. referens de Papa Vigilio dedit iram Imp. Justiniani, inquit. *Vigilius sibi metuens ad Sergii Martyris Aranum, & sacris fistulis implicitus, non prius extractus cessit, quam eas euerit.*

Non solum propter Sacerdotes, verum & Laicos, ad evitandum periculum deriddendi sanguinem, inventam fistulam in usu frequenti antiquitus dicendum est. Lindano dicto cap. 56. Nam in primitiva Ecclesia Laicis etiam non consecrata sub utraque specie communicabatur: ut nos alias diximus cap. 19.

Innocentius III. lib. 3 de Myster. Missæ, quamvis in iis, quæ in Communione summi Pontificis rem sacram solenniter facientis obseruantur, profundè latere Sacra menta arbitretur: verum subticendum censiuit, quoniam aliquorum communionis hujusmodi rituum causam non allegoricam, sed historicam supponit. Postquam nos tamen assérere, ut ille calani, seu cannæ usus pro acetosa potionē Christo Domino fact & Cruci affixo subministranda, ut ex B. Marco cap. 11 his verbis. *Cum in ambo & implens spongiā aceto, circumpanensque calamo, possum dabit ei.* Et inde, per Calicem etiam Passionem & Martyrium denotari; ut ex Matth. 20. v. 22. *Potestis bibere Calicem quem ego bibiturus sum?* & alibi, *Potestis mihi Calix iste.* Sancta itaque Mater Ecclesia, ut in sacro Missæ sacrificio, in memoria Passionis Christi recolitur, amaritudinem Dominicae Passionis repræsentat, instituit ut Romanus Pontifex in hauriendo è Calice sanguine, ut utrum calamo, quem ipsi Christo Acetum potandum fuerat datum in Cruce: sed quoniam nec suum caput sequi debent, acerbissimam Christi passionem per imitationem, vel tem per affectum, aut promptam voluntatem, sua in membra derivare necesse esset ex prædictis Christi verbis ad discipulos; *Potestis bibere Calicem, quem ego habeo sum?* dicunt ei: *possimus, ait illis; Calicem quidem meum bibitis, &c.* Idcirco demandamus, ut non solum Romanus Pontifex, sed & Diaconus Card. & Subdiaconus Apostolicus in ea sanguinis potionē sumenda, eadem utantur calamo adiuncti communicationem insinuandam.

Rosæ in dragesima, summus Pontifex Floræ, seu Rosam auream fidelibus populis repre-
Dominica, *Lazarus*, quoniam inter continuas Quadragesimæ asperitates gaudia etiam interponuntur, hodie num officium plenum est laetitia, & exultatione reservatum. *Lætare fratres* inquit Isaías cap. 66. & *conveniunt facite omnes, qui diligunt eam: gaudete cum mea, qui in tristitia fuisti: & satiamini ab uberibus consolationis vestre.* Unde tria opus designantur in tribus proprietatibus hujus Floris, quem visibiliter representat.

Claritas in colore, Jucunditas in odore, sarietas in sapore: Rosa quippe p̄t cæteris floribus colore delectat, odore recreat, sapore confortat. Delectat visu: Recreat olfactu: Confortat gustu.

Et ut de carnalibus ad spiritualia transeamus: Flos iste florem illum significat, quide se dicit in Canticis. *Ego Flos campi, & Lilium convallium*: quia delectat; & ideo *Speciosus forma p̄r filios hominum*. Recreat olfactu, recreat odore, *Quia me- liora sunt ubera sua vino, fragrantia unguentis optimis*. Et adolescentulæ currunt in odorem unguentorum tuorum. Confortat in gustu, quia panis, quem ipse dat, *Care est promundi vita, omne delectamentum habens, & omnis saporis suavitatem*.

Triplex in hoc Flore materia, Aurum, Muscus, Balsamum; quia triplex in Christo substantia, Deitas, Corpus & anima. Bajulus hujus floris est Romanus Pontifex Vicarius Christi, successor Petri: sicut plenitudo sensuum abundat in capite, in cæteris membris pars est aliqua plenitudinis, ita cæteri voeati sunt in partem sollicitudinum, solus autem Petrus in plenitudine potestatis; ut ostendatur illius esse Vicarius, qui de se dicit: *Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra*.

Hunc florem Romanus Pontifex repræsentat solum in hac Dominica Lætare, quæ septima est ab illa, quæ Septuagesima nuncupatur. Quia Christus in septima tantum ætate videbitur ab illis, qui beata requie consolantur. In sexta namque cernitur Christus per fidem, in septima cernitur per speciem. *Non videbis me, inquit, homo & vivet*: quia Deum nemo vidit unquam; subintelligendum in hac mortali vita: nam videtur in vita beata, non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem sicuti est; propter quod dicit Apostolus: *Manifestabo eis me ipsum*. Ita Innocent. Papa III. serm. I, in Dominica Lætare.

Præter auream Rosam, quam Romanus Pontifex in Dominica Lætare benedit: Ensis Benedic.
tio. mos etiam à præscis temporibus, utidem in sacra Nativitatis Dominicæ nocte Ensem benedicat, & variis Principibus idem Pontifex dono illum transmittat, ut inter cæteros refert Pius II. in suis Commentariis lib. 5. se illum misisse Philippo Duci Burgundio- num, quem atulit Roxetanus Pontificis Aulicus, Græcis & Latinis litteris eruditus. Ac etiam idem Pius refert lib. 7. eorundem Commentariorum dono transmisso Ludovico Franciæ Regi similemensem vagina inclusum ornata geminis, & auro: his versibus inscriptum.

Exeras in Turcas tua me Ludovice furentes

Dextera: Graiorum sanguinus ultor ero.

Corruerit Imperium Maometbis, & inslita rurus

Gallorum viri, se petet arstra Duce.

Quare autem transmittur ad principes Ensis iste in nocte Dominicæ Nativitatis benedictus? Id inductum suadeo, ut dum Christus Dei Unigenitus nascitur in terris ad expugnandum Tartarum, accingant se eodem tempore Principes terræ ad debellandos hostes Christi virentes, & hoc virtute etiam pontificiæ potestatis, cuius symbolum est ille gladius.

Juvat etiam hic aliquid referre de Titulis honorum delatis summo Pontifici: inter quos communior, & antiquior est ille, quo nominatur **PAPA**, ut refert

S. Ignatius Martyr. epist. ad Marcianum Cassioboliten. Biblioth. Patrum tom. 1.
Verus est sermo, quem audivi Roma de te apud beatum Papam Anacletum, cui successit beatitudine dignus Clemens, Petri & Pauli auditor: quod verbum Græcè, & Syriacè idem est, quod magnus Pater; & antiquitus hæ tuæ litteræ P.P. non aliud denotabant, quam quod Pontifex Romanus esset Pater patrum, à quo cæteræ Ecclesiæ dignitate pendent. Advertendum in hoc, quod Titulus Pater patrum tribui conuenit Romano Pontifici, ut totius Ecclesiæ Catholicæ Episcopo: quamvis hujusmodi dignitatis nomen competenter primis temporibus omnibus venerandis Clericis: postea tamen illud nomen cœpit esse peculiare Episcoporum, ut ijdem Papa dicerentur: sicut innumera sunt exempla apud Augustinum, & alios patres, & novissimè apud Eulogium Cordubensem, qui vixit ann. 850. & usque illud tempus commune fuit illud nomen omnibus Episcopis. Sed cum futuris temporibus obtinuisset communis usus, ut Papa nomen tantummodo Romano pontifici tribueretur; cum Schismatici illud in odium Romani Pontif. sibi vendicarent, Gregorius VII. Papa anno 1073. habuit Romæ Synodus adversus Schismaticos; ubi statuit inter alia plura, ut Papa nomen unicum esset in universo orbe, nec liceret alicui se ipsum vel alios appellare nomine Papa præter Roman. Pontif. Ita latè Baronius ad Martyrolog. Rom. 10. Januarij.

Dicitur Papa SANCTUS, ut propter Sanctitatem, quæ in eo debet esse, tum propter virtutem, tum propter eminentiam Sedis à Christo institutæ, & in qua Petrus sedid: alias male reprehenderetur facer textus, ubi nominantur S. presbyteri, sancta sacra olea, sicut & vasa Sanctuarij, templæ ac similia: ac etiam male reprehenderetur Concilia Oecumenica, quæ sic de Papa loquuntur, ut initio Concilij Chalcedonensis tom. 2. Conciliorum: *Domino & beatissimo, & Deo amabili Patri Leoni, &c.*

Nominantur quoque BEATI, ut ab antiquis & sanctis Patribus. Hieron. epist. 57. ad Damasum tom. 1. *Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tue, id est Cathedra Petri communione consocior; super illam petram edificatam Ecclesiam scio.*

Et verè beatum Papam nominamus, qui cum sit Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ caput visibile; eidem invisibiliter assilvit verum, esse entiale, naturale, & supranaturale caput Jesus Christus, Filius Dei, Rex Angelorum, & hominum, in regimine dictæ Ecclesiæ, cui præsidet ipse Papa.

Præterea ut videoas, quanto etiam honore priscis temporibus consneverant sanctissimi Antiphites Romanorum Pontificum majestatem venerati: Hormisdæ & papæ Andreas Episcopus in Epyro in Epist. inscriptione sic inquit: *Angelicus meritis coagulando Patri patrum Pape Hormida. & infra. Commandans me humilime vestigii vestris piissimis, refert Card. Baron. ad ann. 519. ubi Spondanus num. 4.*

Et ab Episcopis Cypræ in Confilio Synodali, ubi de Monothelitarum Hæresi ab ipsis damnata, in epist. ad Theodorum Romanum Pontif. quem patrem patrum, & universalem Papam nominant, ex eodem Baron. sub ann. 643. ubi Spond. num. 3.

Ac etiam quatuor Primate Aphricani in Synodo congregati ad eundem Theodorum

dorum Papam, quem nominant *Patrem patrum, & summum omnium Praesulatum Pontificem*, Baron, sub anno 646. ubi Spond. num. I.

Item Sexta Synodus petuit ab Agathone Papa ejus acta confirmari, tanquam *A Primate Sedis Antistite universalis Ecclesie, stante supra firmam fidei petram, ex Baron. sub ann. 681. ubi Spond. num. II.*

Et ex duabus epistolis Theodori orientalis Episcopi ad Papam Leonem III. quibus eum nominat *santissimum sumnum Patrem patrum, equalēm Angelis, beatissimum & Apostolicum Papam, & infra: Archipastor Ecclesie, que sub ccelis est, & infra: Divinissimum omnium capitum caput: ex Baron. ad ann. 809. ubi Spond. n. 10.*

Rursus ex eodem Baronio ad ann. 825. ubi Spond. num. 3. referuntur epistolæ Ludovici Imperatoris ad Eugenium Papam II. quem nominat *universalem Papam.*

Et præter alia innumeræ, ex Legatione orientalium Antistitum ad paschalem Papam, in qua nominatur *Princeps Sacerdotum, primus universalis, supremum Luxem, Apostolicum caput à Deo propositum, Pastor ovium Christi, Janitor Regni cororum, Petra fidei, supra quam fundata est Catholica Ecclesia, ex Baron. anno 817. ubi Spondan. num. 6.*

Quanquam excelsi & sublimes fuerint tituli, quos erga Romanos Pontifices detulit Antiquitas omni tempore: habet hic etiam referre titulum venerandum, quem etiam à priscis temporibus sibi ascribunt in suis Diplomatibus, & aliis monumentis Romani Pontifices; ut potè *Servus servorum Dei:* Indicantes ex hoc, ut quamvis iudicem in terris supra ceteros eminentiores; memores sint tamen eorum pristinæ conditionis, & humillimæ originis.

Nec prætereundum referre in proposito priscam illum ritum consuetum in electione Romani Pontificis, de quo nos diximus supra in cap. 79. quod ipse Pontifex statim electus apponetur in quadam *Sede stercoreata* nuncupata; dum interim schola Cantorum caneret versiculum psal. 112. *Suscitans de pulvere egenum, & de stercore ericens panperem, ut sedeat cum principibus, & solium glorie teneat.* Et cum origo humilis ipsius electi denotaretur etiam ex hoc præfato ritu, qui temporis successu in defuetudinem abit; fuit in ejusdem locum forsitan alter non penitus dissimilis subrogatus; ut per tres vices Magister Ceremoniarum ante ipsius Pontificis Coronationem manipulum stuppare accendens, ad eundem Pontificem electum respiciens, dicat: *Beatissime Pater, sic transi gloria mundi.*

C A P . LXXXIII.

De Cardinalibus S. R. E.

Dum de prærogativis summi Pontificis, seu Papæ agitur; etiam aliquid breviter de Cardinalibus recensendum, qui sunt de corpore ejusdem, cap. si quis 6. quæst. 5.

De prima Cardinalium origine supponendum, quod D. Petrus Apostolorum Princeps, ex Antiochia Romam profectus ad exstruendam ibi Ecclesiam; virorum habilius numero electo, quibus manus imposuit: creavit ex his Presbyteros aliquos,

*Origo
Cardinal.*
qui

qui vacarent Sacramentorum administrationi : alios Diaconos, qui curam habentes pauperum, viduarum, orphanorum, & ut assisterent Presbyteris tempore sacrificiorum. Tales fuerunt apud Petrum, Linus, Cletus, Clemens, Anacletus, Marcus Evangelista & alij, qui Pontificatus munia, Coadjutores, & Consiliarii in re gerenda, & administranda fuerent. Qui licet nomen Cardinalium tunc insuetum non habuerint ; minus tamen & officium quod nunc Cardinales excent, procul dubio praestiterunt.

Principio igitur Ecclesie pusillus erat praedicatorum numerus : nam & tunc multo post Neronis Imperium, sicut septem Curatores , aut Capita erant Regiones Urbis, Civilia tractantia ; ita totidem iisdem Regionibus Curatores instituti sunt primores Diaconi, qui Religionem sacram promoverent, & vita, si opus esset, episcopa, pietatem tuerentur. Quod ex decretis Symmachi, Hormisdæ, Gelasij, ac Gregorij Magni Pontificum Maximorum elucescit. Floruit autem Symmachus anno Domini 499. in cuius decretis Diaconi Regionarii ita subscribunt. *Cyprianus Diaconus S. R. E. Regionis septima his subscripti, & consensi Synodalibus constitutis, atque in proficieor in hac manere sententia, & rursus. Anastasius Diaconus Regionis prius subscripti. Citonatus Diaconus Regionis quinta subscripti. Joannes Diaconus Regionis secunde subscripti. Tertullus Regionis quarta subscripti.* Sed ante Symmachum S. Sylvester I. in Concilio Romano, intra Thermae Domitianae celebrato, septem Regions fecisse traditur, easque divisisse septem Diaconis Fabiano, Marco, Liberio, Archidamo, Julio, Prisco & Theodoro, ad hunc faciendum numerum ordinatis. Origine igitur Cardinalium ex antiquis Curatoribus, seu Capitibus Regionum urbis Rome primitus desumpta, & ab Evaristo & Hygino sanctissimis Pontificibus inchoata, & a B. Sylvestro non tam instituta, quam renovata. Ceterum factum est, suadentes alii post Evaristum, & Hyginum temporibus, ut se non amplius a Regionibus, quibus pertinuerant, sed passim ab ædificiis, & patrimonii Ecclesie a piis viris & matronis poterioribus in subsidium Presbyterorum, & Diaconorum legatis, discriminis & causa nuncuparent. Ex collationibus namque & legatis virorum, & viarum, & portuum matronatum, non solum comperimus Ecclesiam Romanam fuisse ditatam; ut & Ammianus Marcellinus Ethnicus l. 27. testatur; verum etiam Presbyteros, & Diaconos Cardinales suos Titulos adeptos, ut quisque in talibus dominibus donatis habeat, vel praedijs vel aliis facultatibus relictis fruebatur. Hinc tituli orti, Equitij, Vestitj, Pammachij, Lucinæ, Julij, Calisti, pastoris, Eudociæ, Æmilianæ, Crescentianæ, Falcolæ, Tigridæ. Tituli autem hujusmodi nihil aliud erant, quam redditus, vel proventus ex villis, praedijs, fundis, aut agris; a pijs sive viris sive foerainis ad alienos Ecclesie Ministros relieti, in qua significatione dicitur quemquam ad titulum beneficij, ut patrimonij ordinari; hoc est ad redditus, qui vel ex beneficio, vel ex patrimonio percipiuntur, in sustentationem ordinandi. Quando autem proventus Legatorum coepit erant, & opulentissimi; tunc non unus Cardinalis, sed duo vel tres singulis titulis praticabantur. Titulo namq; Julij unico tites se Cardinales subscribunt, Paulus, Marcellus, & Septimius. Titulo Equitij totidem, Felix, Sebastianus, & Adeodatus. Titulo Macelli Timotheus, Venantius: & in antiqua Synodo relata lib. 4. registr. S. Gregorij

cap. 88. legitimus tres Cardinales presbyteros sanctæ Balbinæ, duos sancti Sylvestri, & alios duos sanctorum Apostolorum. Sicuti quoque auctis fidelibus sub Cleto & Evaristo Pontificibus, ita prædicti Presbyteri, seu Diaconi Regionarii, seu Cardd. crevere; ut Evaristus Pontifex VI. post Petrum, facta prima Ecclesiarum divisione inter dictos Presbyteros & Diaconos; qua iterum aucta ab Hygino anno 154. necesse fuerit etiam augere numerum eorundem Diaconorum & Presbyterorum; et iam plures in unaquaque parochia; imo in quolibet Titulo, ut ex supra relatis. Quod etiam similiter contigit sub Fabiano Papa anno 140.

Hujusmodi autem forma tamdiu observata, quamdiu Christiani intra Cœmeteria, & occulta loca se abdebat, Sacraenta ministraturi Baptismi, & Eucharistia obmetum Principum, & Sacerdotum Gentilium, qui eos inquirebant, & morte etiam mulctabant. Postquam autem Ecclesia sub Principibus Christianis cœpit libertate frui, & templo publica in suis titulis, vel domibus legatis aedificari, tunc primum Cardinales titulis etiam S.S. Martyrum & Confessorum nomina adjecterunt: ita se subscribentes, Laurentius Presbyter Cardinalis sancti Sylvestri in Exquiliis titulo Equitij. Deus-dedit Presbyter Card. SS. Joannis & Pauli tituli Pamphilij. Joannes Presbyter Card. SS. Vitalis, Gervasij & protasij tituli Vestinæ. Petrus Presbyter Card. S. Mariæ in Transtiberim titulo Julij, & Calixti. Bassus Presbyter Card. SS. Pudentis & Pudentianæ in titulo Pastoris. Andromachus Presbyter Card. S. Petri ad Vincula tituli Eudociae. Ut quoq; Cardinales sic appellati in Concilio Romano sub Sylvestro Papa, & Constantino Imper. ut in Act. I. cap. 6. & 7. tomo 3, & Act. 2. canon. II.

Post varia prædictorum augmenta Honorius II. ann. 1125. statuit septem Episcopos Cardinales, ut Papæ solenniter in Lateranensi Ecclesia celebranti assisterent; quorum tituli iidem sunt, ut in præsentia: nempe primus, Hostiensis, cuius munus est Papam consecrare, & deferre pallium. Secundus, Portuens. Tertius S. Rufinæ. Quartus, Sabinensis. Quintus, Praenestinus. Sextus, Tusculanus. Septimus, Albanens.

Et quamvis ad evitanda schismata in creatione Nicolai III. non esset numerus Cardinalium amplius quam septem, tunc viventium; nempe tres Presbyteri, & totidem Diaconi: tandem Paulus IV. usque ad septuaginta Cardinales numerum auxit; ad exemplum septuaginta Seniorum, quos habuit Moyses, vel potius septuaginta Discipulorum Christi Domini, ut etiam in Bulla Sixti Papæ V. anno 1586. incipit.

Postquam versus ille, &c.

Munus prædictorum Cardinalium præcipue est circa spiritualem jurisdictionem *Munus Card.* in propriis Ecclesiis, quæ modicum ab Episcopalib[us] differt. Secundo, quo ad particularem assistentiam, quam reddit papæ, quotidie inservientes illi à consilijs, quomodo antea evocabantur Episcopi è provinciis. Tertio, cognoscunt de negotiis sibi à Papa participatis. Quarto, ut ornant palatium primi Ecclesiæ Principis. Quinto, ut durante interregno post obitum Papæ ipsi Ecclesiam administrent. Sexto, ut in gravioribus negotijs Cardinales ipsi expediantur titulo Legatorum à latere. Septimo, ut sine ipsis non terminentur Synodi, Concilia, & Decreta Ecclesiæ. Demum, ut ex eorum gremio ipsi elegant Papam; cum aliis multis, de quibus Card. Paleottus, & alii scripsere.

hhh

Dicua-

*Quare
dicuntur
Cardd.*

Dicuntur **Cardinales**, quia ipsi sustinent pondus negotiorum Ecclesie, seu quod ipsi Principes sunt inter alias Ecclesie dignitates. Et quamvis Card. Baron. ad ann. 47. ubi etiam Spondan. num. 13. velat Cardinal. Presbyteros S. R. E. jam olim nonne-
quam tunc praëlatos Episcopis; nihilominus tamen fuit Episcoporum dignitas præ-
pua usque ad Pontificatum Clementis V. & Joannis XXII. seu Innocentij IV. ann.
1243. quando Cardinalibus in Concilio Lugdunensi concessus fuit Galerus Rubes;
ex Platina, & alijs; sicut etiam postea a Paulo II. permisum purpureum indumentum
quamvis ex Græcis auctoribus, etiam sub Innocentio III. induitos Cardinales indi-
mentis rubeis, patet ex Annalibus Ecclesiast. auctore Raynaldo anno 1213, num. 6.
Quin imo etiam probabile, tale augmentum hujus dignitatis potissimum copiæ ad
Stephani IV. quando in Concilio Romano fuit confessum ex eorundem Cardini-
lium corpore eligendum summum Pontificem, ut ex Baron. an. 769. ubi etiam Spondan.
in Epit. num. 1. licet Tursellinus in suo epit. videatur annuere id actum, sensu non
in Romano Concilio, sub Nicolo II. Pont. ann. 1055.

Refert quoque Cardinal. Papiens lib. 2. Commentar. quod Paulus II. Roma
Pontif. indulserit Cardinalibus, qui sacris induiti vestibus à Praelatis inferiorum ordinis
præterquam loco non noscebantur, usum mitrae sericeæ D'amasi operis, & rubra
capitia, seu cappas: quibus soli Romani Antistites antea utebantur. Subella quoque,
tam ad senatus, quam ad sacrificiorum confessum altius elevavit. Aureos monenos
centum singulis patrum instituit, quibus annua quatuor millia ex fæcione mones
provenirent. Hæc ille. Concessum etiam Cardinalibus, ut equitarent ubi fuerint.

*Ritus in
Cardina-
lium cre-
atione:*

porro, quoniam etiam elapsis saeculis Rom. Pontifex per omnia pœnae dea
habebatur, nisi novos Cardinals assumpsisset: propterea, ut refert Rom. pontifici
Pius II. in suis Comment. lib. 2. de suo pontificatu, quod vulgata fama velle rapere
Cardinales creare, jam tunc preces à Regibus, & principibus porrigebantur; & respa
quando ex nominatis aliqui non placebant, ipse alios suo judicio digniores, & quos
sibi fidos existimabat, singulis Cardinalibus præconizabat, ut eorum presentia nim
mos, qui essent idonei: & de numero cognoscerent, ne vel nimierate vilesceceret
tas, vel paucitate Reipublicæ non satisficeret; & nominabat deinde papam quos. Cardi
nates Diaconos, seu Presbyteros existimaret: respiciens etiam ad pauperes Monachos
angustæ cellæ cultores; dummodo egregios doctrina, verbi Dei prædictores, in
Eos præstantesque viros, inter Cardinales assuamendos; cum in paupere etiam vita
honoranda: haud ignotum, primos Ecclesie Principes pro mundi consuetudine gno
biles, pauperesque fuissent.

Lubet hic adjicere ritus jam solitos in traditione Pilci, (non satis alienos, ut eius
hodie mos est:) ac etiam orationem, quam habuit in simili occasione præfatus pri
Indicto siquidem Consistorio iussit Cardinals novos, qui aderant, accersiri: Et præ
quam advenirent, de creatione facta, deque meritis singulorum plectaque loquer
estendit omnibus, & dignam & necessariam ordinationem fuisse. Post, advenire
illos, ad cancellum stare præcepit, & dirigens ad eos verba. *Maxima inquit, sub
excellenter dignitate donati effis: ad collegium Apostolicum vocati, Confiteri*

mostris, & conjudices orbis terrarum eritis, inter causam & causam, inter sanguinem & sanguinem, inter lepram & lepram discernere vos oportebit; successores Apostolorum circathronum nostrum sedebitis. Vos senatores urbis, & Regum similes eritis, veri mundi cardines, super quibus militantis ostium Ecclesie valendum, ac regendum est. Cogitate animo, quos viros, qua ingenia, quam integratatem, hac dignitas requirit: humilitatem non superbiam, liberalitatem non avaritiam, abstinentiam non ebrietatem, continentiam non libidinem, scientiam non ignorantiam; virtutes omnes, nullum vitium, hic honos exposcit. Si fuistis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem, qui nunquam dormit, cogitans quem devoret: si liberales fuistis, nunc opes in rebus honestis profundite, & maximè in alendos pauperes: si cibi, potusque abstinentes, nunc præcipue luxuriam fugite; abst avaritia, facessat crudelitas, exulet arrogantia. Sint libri sacri semper in manibus vestris, dies noctesque, aut discite aliquid, aut docete; opera efficite, per qua lux vestra coram hominibus luceat; & denique tales esto; quales esse debere Cardinales dijudicatis antequam ipse hoc culmen ascenderetis.

Quibus dictis vocavit eos papa ad osculum pedis, deinde manum, & os porrexit, & antiqui Cardinales ipsos pariter ad osculum exceperunt, locumque sedentibus præbuerunt. Mox Advocati causas aliquas perorarunt, quibus decisis, Cardinales antiqui stantes coram Papa fecere coronam: Novi genibus flexis, votum pro veteri formula voverunt: exin Pontifex uniuscujusque capitii insigne Cardinalatus imposuit rubrum de more galerum. Chorus hymnum cantavit, gratias Deo reddens. Cardinales antiqui pompam ducentes, exceptis duobus, qui cum Pontifice remanserunt, novos ad altare beatæ Mariæ Virginis deduxerunt, ibique senior Cardinalium orationem supra capita illorum fudit, bona eis & Ecclesiæ sanctæ multa precatus: atque ita rebus peractis ad Pontificem Maximam reversi sunt, qui dissoluto Consistorio in palatium abiit. Et hæc de ritibus in Creatione prædictorum.

Subdimus etiam, Cardinales ex omninatione creandos. Ut in Bulla Sixti V. anno 1586. incipit. Postquam verus ille. Et hoc, nt unusquisque genti suæ, cuius mores, & Quales aditus potiores habet, facilius, & certius justitiam ministrare possit: secundum Divos Bernardum, & Antoninum, quos refert, & lequitur Gomez in Reg. Cancel. quæst. i. les. de Idiomate.

Ad Cardinalatum promovendi sint doctrina, probitate & aliis bonis qualitatibus ornati. Illegitimi nequaquam, etiam legitimati, aut super defectu natalium dis- pensati. Filium, aut ex eo nepotem habentes ad Cardinalatum non promovendi. Nec frater alterius Cardinalis germanus viventis, vel patruelis, consobrinus, aut amitus: neque patruus, aut avunculus nepotis ex fratre Cardinalis viventis; & è converso; ut latè in Constitut. Sixti Papa V. anno 1586. incipit. Postquam verus ille.

Dicimus etiam, Cardinales, inspecto jure communi, teneri ad residentiam in Curia apud summum pontificem, ut ex Text. in cap. Bonæ, el primo, de Postulat. Prælatorum, ibi, Cardinalis presentia utilior. At vero Cardinales, si sunt Episcopi, Archi- episco-

episcopi, seu Patriarchæ; tunc in propriis Ecclesiis tenentur ipsi residere: ut ex Concilio Tridentino Sessione 23. de Reformatione cap. 2.

Addimus etiam prædictis, consuevisse in antecedentibus facultatibus Dominos Cardinales, dum ad Consistoria, & alias pontificias functiones incederent; illos superius non sed supra Mulas phaleratas comitantibus Prælatis, nec non eorumdem familia, & alii nobilis equitantibus, magno urbis splendore tunc processisse. Inducto deinde in urbem theatrum, seu curruum usu; cum pristinum equitandi ritum Cardinales dimisissent; P. IV. Rom. Pontifex XV. Cal. Decembr. anno 1567. dixit in Consistorio: Non eras, non thedas ætate sua Romæ in usu fuisse; Marchionissamque Mantua primam viam patefecisse: cæterasque mulieres, quæ pedibus prodibant in publicum, ex exemplum sequutas, mox Cardinales omnes hortatus est, ut reliquo mulieribus rhetorarum usu, Senatoria majestate, quam Imperator Romæ, à se visam, demisstus erat; ad negotia publica prodeuntes, equitarent. Et XVIII. Cal. Jan. sequentis in Consistorio, Romam gaudio triumphasse, idem pontifex memoravir; quia sis diebus Cardinales dimisissent rhetoris, Romanæ Curiae decorem, & splendorem equis sedi, relinserant; eosque ad idem faciendum imposterum, non clucri sermone inflammati: ut ex actis Consistorialibus refert D. Andreas Victorellus in additione per ipsum ad Ciacconum in vita ejusdem Pij IV. Sed inde brevi factum est, ut idem Cardinals ad pristinum rhetorum usum propter eundem communitatem redierint: Quam ann. Jubilæi 1600. recordor ego jam juvenis Cardinales plurimos tunc equos ad publicas functiones, hortante Clemente VII. summo Pon if. quod statim post id anno in desuetudinem abiit.

Hæc est vera origo, & progressus Cardinalium, qui ad tantum splendorem & auctoritatem pervenerunt, ut prima dignitas post Pontificiam habeatur; ut postquam nunc Papam crecent, & ex eorum Collegio eligendus assumatur.

C A P. LXXXIII.

Quòd omni tempore habitus fuerit recursus ad Papam,
uti caput visible Ecclesiæ; tum in difficultatibus Fidei, morum correctione & similibus.

Veritas temporum filia per historias manifestata, hoc nobis patefaciet; & r. mun: Illud ignorare non debemus, vel sola Apostolica Oracula potuisse eorum omnium portenta fugare, & silentium cunctis indicere: exemplo generali. In Synodi, quæ primo habita fuit in Ecclesia in Act. Apostol. c. 15. ubi sic legitur. *Cum autem congressus fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangeli & credere. ubi subditur: Tunc autem omnis multitudo.*

Præterea de S. Polycarpo discipulo S. Joannis Evangelistæ refert Euseb. his tor. c. 12. *Cum Anicetus Romana Ecclesiæ præcerat, Polycarpum aibi nec supplicari vita, Romam adventasse, & cum Aniceto in congressum, colloquiumque de con versia, que fuit de iudeo Pascha celebrando suscepta venisse, commemorari breviter.*

Anno 153. Christo nato refert Epiphan. hærel. 42. *Venit Romanus Marcion, cum mortuus est Hyginius Episcopus Romanus, & cum senibus adhuc supersticibus, à discipulis Apostolorum congressus perebat, ut in congregationem admittirentur, & nemo sed ipsi permisseebat.*

Anno 252. refert Cyprian. lib. 3. cap 1. quod Fortunatus, & Felix depositi in Aphrica ab eodem Cypriano appellarunt ad Papam, & cœperunt iter Romam versus. Et paulo post Basilius in Hispania degradatus appellavit ad Papam Stephanum, ut legitur etiam epist. 4 lib. 1. d. S. Cypriani.

Anno 351. refert Sozomen. lib. 3. histor. cap. 7. *Athanasius autem fugiens Alexandria Romam adventaravit; codem tempore etiam Paulus Constantinopolitanus Episcopus forte illa accessit, & Marcellus quoque Episcopus Ancyra, & celeps Gaze Episcopus, &c. Quorum criminationes cum Episcopos Romanus intellexisset, &c. Singulis suam Ecclesiam restituuit; scripsitque ad Episcopos Orientis, eosque incusat, quod inconsulto auctoritate viris judicassent Hinc refert Card. Baron. in anno 340. ut ad hanc Roman. Sedem, ideo olim B. Athanasius varijs calumnij exagitatus, magna alacritate convoluerit, quod sciret res ecclesiasticas ibi ecclesiastice, non autem tyrannice, sed secundum Canones pertractari.*

Anno circiter 400. Joannes Chrysostomus depositus à Theophilo appellavit ad Papam Innocentium I. ut in Epist. 1. dicti Chrysost ad Papam Innocentium.

Eodem saeculo Flavianus Episcopus Constantinopolitanus appellat ad Papam Leonem Romæ Episcopum, ut in actis 1. Concilij Chalcedonensi.

Quarto, seu quinto saeculo Gregorius Magnus tringita dierum spatio communione sacramentali privat Joannem Episcopum Græcum, quia judicasset Adrianum Episcopum Thebanum, non obstante appellatione ad Sedem Apostolicam, ut in lib. 2. epist. 6. ejusdem Gregorij.

Præterea Maximus Antiochiae Episcopus confirmatus in Episcopatu per Leonem Papam, ut in Concilio Chalcedonensi. act. 7 tom. 2. concil. ibi. Sanctus & beatissimus Papa, quis Episcopatum sancti, & Venerab. Maximi Episcopi Antiochenae Ecclesia confirmavit, iusto iudicio ejus approbavit meritum.

Idem Leo epist. 57. ad Imperatorem Marcianum confirmat Anatholium in Episcopatu Constantinopolitano: & idem Leo epist. 87. ad Episcopos Aphricæ sic scribit. *Donatum autem Salicensem ex Novatiano cum sua (ut compemimus) plebe conversum; ita Dominico volumus gregi presidere, ut Isbellum fides sua ad nos memnerit dirigendum, quo & Novatiani dogmatis damnet errorem, & plenissimè confiteatur Catholicam veritatem.*

Et S. Gregorius conqueritur lib. 4. epist. 34. cap 78. *Salonitana Civitatis Episcopus, me, ac responsali meo nesciente, ordinatus est: & facta re est, qua sub nullis anterioribus Principib' evenit.*

Et ad ornamentum Archiepiscopale, quod *Pallium* nominatur, constat à Romanis Pontificibus concessum, & transmissum, *Juxta antiquum morem, scu Antiqua consuetudinis ordinens, pluribus Archiepiscopis Græciæ, Galliæ, Hispaniæ, &* alio-

aliorum locorum; ut ex registr. dicti S. Gregor. lib. 4. epist. 54. cap. 98. & idem lib. 4. epist. 10. cap. 54. & idem lib. 4. epist. 51. cap. 9. cum similibus.

S. Cyprianus ad Stephanum Papam lib. 4. epist. 13. *Dirigantur in provincias ad plebem Arelatam consilientem a te littera, quibus abstento Marciano, alias in locis ejus substituantur.*

Et D. Hieronymus ejusdem saeculi oraculum, nobis patet fecit, nihil per ipsum absque Damaso Papa definiendum circa usum verbi *Hypothescon*; ut in epist. 17. ad Damasum tom. 1. ibi; *Quam obrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum tuum et Salvatorem, Homen fidei Trinitatem, ut mihi epistolam tuis, sive sacramentorum fructuorum Hypothescon detur auctoritas.*

Quibus, & aliis pluribus actoribus hujusmodi nil aliud responderi valeret nisi sententibus Novatoribus, quam quod historie, sancti Auctores, corundemque pressiones mendaces sint, ut nihil ipsi quod displiceret, credant.

C A P. LXXXIV.

Quod Episcopus Romæ debeat ipse, seu qui ab ipso delegatus est, præsidere in congressibus Conciliorum.

Breviter ex hoc capite potissimum constat S. R. E. Auctoritas, quod universalia Concilia indicere, & confirmare, seu infirmare, eisdemque præsidere, sit solius Romani Pontificis.

Et primo in Act. Apost. cap. 1. vers. 15. exsurgit Petrus in medio discipulorum pro electione in Apostolatu successoris Iudei, & pariter in Act. Apost. cap. 15. vid. 7. con essent congregati Apostoli & seniores circa differentiam de usu circumcisio[n]is, & ceremoniarum, Petrus I. loquitur in Concilio, ejusdemque sententiam alii secuntur.

Et in primo Niceno Concilio præsederunt nomine Papæ Sylvести Hosius, Virtus, & Vincentius, ut colligitur ex subscriptionibus ejusdem Concilij tom. 1. *Hic Episcopus civitatis Cordubensis, provincia Hispanie: Virtus, & Vincentius Presbiteri urbis Roma pro Venerabili viro Papa, & Episcopo nostro S. Sylvestro subscriptione ita credentes, sicuti supra scriptum est.*

Secundum generale Concilium Constantinopolii congregatum vigore literarum Damasi Papæ: Patres congregati se excusarunt erga illum, quod ipsi Romanum non transiissent, ut primum fuerant convocati; ut ex Concilio Constantinopolitanorum epistola Episcoporum omnium, qui Constantinopolim convenerant, ad Damasum.

In tertio generali Concilio Ephesino S. Cyrillus Legatus Papæ Cœlestini prædet, ut in secunda parte Concilij Ephesini act. 1. *Confidentibus in sanctissima Ecclesijs que appellatur Maria, Religiosissimis, & sanctissimis Episcopis Cyrillo Alexandriae, & Cœlestini quoque sanctissimi, sacraissimisq; Romana Ecclesie Archiepiscopi locis obtinet; & Juvenali Hierosolymorum, &c.*

In quarto Chalcedonensi Concilio Paschasius, & Lucentius, una cum Bonifacio Presbytero Romano præsederunt, & tanquam Pontificis Legati primi subscripti runt. Concilium Chalcedonens. act. 1. tom. 2. sic inquit; *Conveniente etiam sancto,* 5

universali Concilio secundum sacram preceptionem in Chalcedonensi urbe congregatos; i.e. Paschafino, & Lucentio Reverendiss. Episcopis, & Bonifacio Religiosissimo Presbytero, tenentibus locum sanctissimi, & Reverendiss. Archiepiscopi almae urbis Leonis.

Addimus prædictis, quod universale Concilium, absq; Rom. Pontificis auctoritate colligi nefas fuisset. Socrates hist. Ecclesiast. lib. 2. cap. 8. Cassiodor. histor. Tripart. lib. 4. cap. 9. quod pluribus in locis clare demonstrat Card. Baron. ad annum 325. ubi Spond. num. 5. & 6. & idem Baron. ann. 341. ubi Spond. num. 2. in fin. & idem Baron. 342. ubi Spond. num. 8. & idem Baron. ann. 449. ubi Spond. num. 6. & idem Baron. ann. 450. ubi Spond. num. 5. ac idem Baron. anno 451. ubi Spond. num. 15.

Nec prædictis Conciliis extra urbem nisi per suos Legatos interesse consuevit Papa; ut ex Card. Baron. d. anno 449. ubi Spondan. num. 9.

Nec Oecumenico Concilio opus est, ubi Romanus Pontifex aliquid definivit. Baron. dicto anno 449. ubi Spondan. num. 5.

Sicuti nec Imperatorum munus est eadem convocare absque Romani Pontificia auctoritate; ut ostendit Baron. dicto anno 449. num. 5.

Et quamvis impius Calvinus institut. lib. 4. cap. 7. conetur ostendere, non fuisse Concilia universalia convocata, nisi per Imperatores, & Episcopos: Tamen respondeatur, non negari aliquando Imperatores Concilium revocasse respectu autoritatis temporalis, ut ea obligatoria redderentur in foro sæculari, ac etiam per Officiales, & Ministros Imperij mandarentur exequutioni, & ex hoc tolleretur impedimentum politicarum legum prohibientium congregations fieri nisi permittente Imperatore, ut in l. 1. D. de collegijs illicitis: sed non infertur propterea, quod summi Rom. Pontifices ea quoq; principaliter non convocaverint intuitu spiritualis & Ecclesiasticae auctoritatis: adeo ut mos fuerit concursus spiritualis auctoritatis in summo Pontifice, una cum auctoritate Imperatorum temporali, videlicet, ut convocatio Conciliorum Ecclesiastica obligaret in foro conscientiae, ac spiritualiter: altera autem politica Imperatorum convocatio mandaret eadem illa exequutioni ope brachij sæcularis, ac temporali, ut latissime & eruditè docuit Gallico idiomate Card. Peronus in replicatione ad responsionem Regis Magnæ Britanniæ lib. 1. capitulo 42.

Et licet aliqui etiam objecerint, in primis Oecumenicis Conciliis Legatos papæ sedisse à sinistris aliorum Praelatorum; dedimus superius responsum in cap. 3. cum diximus de Imagine S. petri ad sinistram S. Pauli, auctoritate Baronij ad annum 325. ubi Spondanus in epitom. num. 17. & seq. occasione Concilij Nicæni, ac etiam idem Baronius ad annum 451. & ibidem Spondanus num. 13. occasione Concilij Chalcedonensis. Quomodo in confessu, maximè apud Graecos, pars sinistra erat principalior, & precedebat parti dexteræ.

Absolutis Ritibus de Ecclesia materiali: ac de Ecclesia spirituali, qui maxime apud Romanam Sedem sunt in usu: Addendum modò de statu Ecclesie Graeca, & circa earundem Ritus: Quales à Catholicis tolerandi, nec non quales confutandi, in quibus earundem Schismatici cum plerisque Sectariorum adhaerent.

PARS

PARS QUINTA,
CAP. LXXXV.

De Græcæ Ecclesiæ Statu.

Scipio de plurimis Ritibus, qui jam primitus in Catholica Ecclesia, praesumtum Romana, & occidentali, servati fuere; subnexi aliquia de primo Itam Ecclesiae, quam Christus fundavit, & Petrus hic Romae instituit, aliaque compiliatae de Petri Primatu, & summi Pontificis auctoritate; Responsiones præterea adverbios adduximus, qui Catholicam in praesenti Ecclesiâ, ejusdemque cultum, & vendi rationem fugillant.

Non absolum erit forsitan addere etiam aliqua de Statu Græca seu orientalis Ecclesiæ, cui ab eodem Petro primitus Antiochiae præcipuam dignitatem esse collatum, ut cæterarum sedium maxima tunc diceretur; atque ibidem ipsum Petrum septem annis Episcopum sedisse, Majorum traditione, Conciliorum auctoritate, & Scriptorum testificatione constat; ut refert etiam Card. Baron. in annum 43, ubi Spondanus in epitom, num. 3. Verum cum Petrus Romæ Divino consilio prius sedere cœpit, quo etiam Antiochia Sedem transtulit; factum inde est, ut Romæ primatus tanto celebrior esset Antiochena Ecclesia, quæ mobilis, vel ad tempore, & quasi per transitum erecta: Romanam verò in Petri successoribus subiicit, & traxavit Deus in æternum permanuram, quod nobis patefecere sanctissimi & eruditissimi viri, nempe Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, & alii mille (quos subsequentibus sæculis protulit deinde nobis Græca Ecclesia) qui omnes hanc etiam Romanam Sedem, tanquam primam coluerunt, & semper venerati sunt; & præsertim in electione Episcopi Antiocheni post mortem Meletij illius Amicta orta controversia, Ecclesiam orientalem præferendam occidentali, eo quod Christus in ea natus esset: Gregorius Nazianzenus gravissima sententia contrarium fuit, ut refert Baron. in ann. 381. ubi Spondanus num. 7. sicuti consuevit etiam Ecclesia orientalis à Romana, & occidentali Ecclesia in suis pressuris, & angustiis xilium petere, & à Romanis Pontificibus ad eam dirigendam mitti solita Leg. Baron. in anno 371. ubi Spond. num. 1. & idem Baron. anno 450. ubi Spond. & idem Baron. ann. 458. ubi Spond. num. 2. & idem Baron. ann. 512. ubi Spond. num. 3. & alias saepe, ut latissime ostendit Gennadius Constantinopolit. Panormi in defensione Florentinæ Synod. c. 5.

Sicut etiam, & ipse **Justinianus** Græcus Imperator primam Sedem agnovit mani Pontificis, cæteris posthabitis, ut in ejusdem epistola ad Epiphanium Constantinopolitanum Archiepiscopum relata in sancta Synodo Trulli his verbis: *Sed omnia servemus statum unionis sanctissimarum Ecclesiærum, quæ cum sancti Papa, & Patriarcha veteris Roma transacta sunt, & paulo post. Quia enim ad statum Ecclesiasticum pertinentia ad illius beatitudinem, non ad caput sanctorum*

Dei Sacerdotum deferantur; & quia quoties in his partibus Heretici exorti sunt, sententia, & iudicia illius veneranda Sedis sunt repressi: liceat & nobis dicere sic, & concludere, quod omnes qui volunt, & habent ipsum pro capite, sancti sunt, & veri Dei Sacerdotes, & servi fidèles; qui vero nolunt, neque habent eum pro capite, non sunt Dei sacerdotes.

Postea tamen in deterius Græci prolapsi, ex mala conscientia putaverunt ab ipso tempore sextæ Synodi intermissam omnino fuisse Catholicam communionem Græcorum Imperatorum cum Romana Ecclesia: porrò ipse prædictus Justinianus Imperator; eò quia primum adversus Romanum Pontificem moliri cepit, justo Dei iudicio per suos Duces prodita Armenia, pœnas luit impietatis suæ; & Callinicus Constantinopolitanus Episcopus malorum omnium concinnator, postea ab eodem Augusto oculis orbatus est, & in exilium missus: referunt Theophil. & Cedrenus ann. 8. Justiniani, & Baron. in ann. 692. ubi Spondan. num. 5.

Præterea Græci, ut sibi Romanam Ecclesiam subjicerent; postquam Tyrannicæ confirmationi Romani Pontificis tandem renuntiassent Imperatores; studierunt alia via, ut in Collegium S. R. E. Clericorum adlegerentur Orientales, iidemque opera Exarchorum crearentur Pontifices: hinc tot annis sedeturunt ejusdem Romanæ Ecclesiæ Antistites ex Oriente prognati: sed factum est tandem miraculum à Deo, ut iidem creati Pontifices Apostolicæ Sedis, spiritum pariter hæreditavent Apostolicum, steterintque adversus omnes conatus Imperatorum, & orientalium Episcoporum; ut de Joanne VII. & aliis refert Baron. in ann. 705. ubi Spondan. num. 2.

Successu temporis quoque ipsi Græci objectiones erroneas, & falsas criminationes etiam in Latinam Ecclesiam induxerunt, de quibus in annalib. Ecclesiast. per Baron. ann. 867. ubi Spond. num. 3. item ann. 1053. ubi Spond. num. 5. ac etiam ann. 1054. ubi Spond. num. 4. & ann. 1198. ubi Spond. num. 5. Fuit etiam Græcorum Imperatorum, & Patriarcharum recentiorum summa in Romanam Ecclesiam, & Latinos omnes invidia, ex eisdem Annalib. Baron. ann. 869. ubi Spondan. num. 12. & seq. & ann. 968. ubi Spond. num. 2. ac etiam ann. 1193. ubi Spond. num. 5. & 6.

Veris perspè rationibus Græci superati sunt, qui nulla auctoritate authentica rum scripturarum suffragante ab Evangelica Romanæ Ecclesiæ consuetudine nimis pertinaciter semper abhoruerunt; nec non Constantinopolitanæ Sedis arrogântia multarum Hæretorum genitrix, cedere dedita est. Leo IX. hujus nominis Papa à B. Petro 148. per epistolam ad Imperatorem Constantinum scriptam, animum ejus concilians. Apocrifarios suos, & Cancellarium suum Legatos Constantinopolim dirigens, multis Græcorum confutavit Hæreses, qui inter cætera Latinos vocabant Azymitas, & eos nimis persequentes, corum Ecclesiæ cladebant. Ac etiam idem Romanus Pontifex Michaelem Patriarcham à gratia & Palatio Imperatoris remotum, excommunicationis gladio per eosdem Legatos percussit. Baron. ad annum 1054. ubi Spondan. num. 1. 2. & seq. Tantis autem hæresibus continuo fermentata est Græcia, ut mirum videri non debeat, quod etiam de fermento immolata tantæ è contra syncretitatis fuit semper Romana Ecclesia; ut cui quando etiam scripturaturæ

notitia, & argumentandi facultas defecset; sola illi de Azymo contra Græcos sufficere deberet ejus auctoritas. Etenim sicuti Azymum in bonam significationem, ita ē contra fermentum in malam accipitur; ut nos diximus supra in principio cap. 8. & etiam infra cap. 87. Hinc non mirum ut Constantinopolitana Sedes non solum Hæreticos, sed & Hæresiarchas protulerit multos: Romana vero Ecclesia, super Apostolicæ fidei petram altius fundata, semper firmiter stetit, & tam Græcia, quam totus orbis Hæreticos, semper confutavit, & de excelsa fidei tribunal data sententia iudicavit. Rupert. Abb. de Divin. offic. lib. 2. cap. 22.

Et inter cætera adversa, quæ passa est Græcia propter proterviam suorum Schismaticorum, Divinæ providentiae fuit, ut ipsi Græci, qui tot mala alias Crucesignatis, & aliis Catholicis invexerant, irrogaverantque injurias; à Crucesignatis quoque exercerentur, punireturque eos um scelus, non autem à Saracenis (qui Reliquias Sanctorum, & alia eorum sacra conculcascent) sed à Christianis, qui ipsas per totum Occidentem sparserunt, ut majori honore colerentur: & maxime apud Venetos, qui ornamenta Templi sanæ Sophiae, quod Imp. Justinianus augustinissimo cultu extruxerat, Venetas cum ingenti auri yi, innumerisque reliquis ea adduxerunt. Martinum quoque Abbatem Cisterciensem partem Dominicæ Crucis cum aliis multis sacrissimis spoliis in Alsatiam transtulisse: ac præterea plures urbes, & Provincias ab iisdem nobilitatas fuisse; latius ex Annalibus Ecclesiast. tom. 13. Raynaldo auctore ann. 1205. num. 42.

At quamvis Græca Ecclesia à nostra Romana jam se juncta: in Florentina Synodo nihilominus circa annum Domini 1439. concordia fuit transacta, & firmata inter Græcos, & Latinos, à qua paulo post impudenter Græci desciverunt; siquidem post obitum Joannis Palæologi Imperatoris pii profecto, & Catholici, cum successisset in Imperium Constantinus Dragases (cujus vicem vehementer doleo) non eadem, qua frater, erga Romanam Ecclesiam pietate: opera, & scriptis Marci Ephesini Episcopi omnia iterum perturbata sunt: cum nec Græci conventisflare voluerint; non solum renovarunt aliqua antiquorum Hæreticorum dogmata, maximè Photii, circa processionem Spiritus sancti, de qua Baron. ann. 883. ubi Spondan. num. 3. verum, & alia plurima juniorum Hæreticorum amplexati sunt, neinpè de sacrificio tantum in fermentato, non autem in azymo faciendo: De Purgatorio: De Fruitione Sanctorum: De Petri primatu in Ecclesia Romana: Ut propterea nil ferè inter Græcum Schismaticum, & Hæreticos Latinæ Ecclesie hostes interesse videatur. Hinc factum, ut Græci, qui Christi fidem profitentur, sed erroribus infectam gravissimum, post obedientiam Romano Pontifici subtractam misera servitute oppresli, & virga furoris Assur conterriti, infame Mahometis jugum subierint. Etenim ut pia Mater Ecclesia, Catholica, & Apostolica non destitit unquam eosdem sic delinquentes jugiter admonitionibus excitare: sic etiam Nicolaus V. P. M. cum Legatis à dicto Constantino Dragase Imperatore missis ad eum, quibus pertinacissime assertebat omnesgentes decretum, quod dicta synodo sanctum erat, recepisse: cumque omnia convicia, & probra rescrivisset ipse Nicolaus summus Pontifex, quæ à Græcis quoti-

die impudentissime jactabantur, litteras dedit plenas timoris, & horroris, ubi execratione prophetizat excidium, & internacionem extremam infeliciū Græcorum. O magnam calamitatem! anno 1451, hanc conscripsit epistolam Nicolaus, & anno 1453. capta est Constantinopolis; omnia impii occuparunt, omnia Barbari vicerunt: unde Aræ, & Templa prophanata, magna sanguinis effusio sequuta, pollutæ Moniales, virgines corruptæ, impiorum manibus Principes occisi, sicuti etiam Monachi sacri, & Sacerdotes: ac etiam sacra vase, & sanctæ imagines conculcatæ, & conspurcatæ: præterea Græcorum natio, quæ fuit quandam sapiens, clara, & generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subjecerat Imperio: ac etiam, quæ virtutis studio, & sanctitate omnes gentes est supergressa, jejunii, vigiliis, & orationibus Deo semper accepta: at in præsentia, proh dolor, omnia interciderunt, & ita propriam patriam deplorat Gennadius Constantinopolitanus Patriarcha in defensione Florentina Synodi cap. 5. sess. 14. & 15. à qua Synodo ille reversus vidit, & expertus est etiam ipse dictas calamitates propter perversam suorum Civium mentem. Et in prælenti adeo etiam adaucta est Græcorum ignorantia, ut ab ipsis Græcis etiam defeccerit ipsa Graeca lingua, omnes libri, omnia Commentaria non solum Ecclesiæ Doctorum, sed ipsæ etiam Divinæ scripturæ, & ipsum dico sacrum Evangelium. Similibus etiam rationibus reprehendit suos Græcos Cardin. Bessarion in epistola, quam in hoc argumento ad illos scribit.

Nec multum absimile est, quod nostri temporis Hæretici in maximas calamitates etiam ipsis inciderunt; ex quo humana, & divina jura (quantum in ipsis fuit) funditus perversa sunt, atque conturbata: Turcæ etenim post Lutheri & Calvini dogmata, totam ferè Pannoniā occuparunt: & apud Anglos, Scotos, Germanos, & apud Gallos, quot mala iis populis contigerunt, postquam Ugænotti se à Romana Ecclesia sejunxerunt; omnibus est cognitum: etenim ab impia primæ sedis abnegatione, Hæreses, & alia prædicta mala potissimum devenere, S. Cypriano teste, qui lib. 1. epist. 3. inquit; *Neque aliunde hæreses suborta sunt, aut nata sunt schismata; nisi inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, ad tempus iudex vice Christi cogitur.*

Faxit Deus, ut propter prædicta mala, in quæ schismatici Græci, & alii Hæretici incurserunt, remedium idem inveniant contra superbiam, & pertinaciam in Romanam Sedem, ut non dubitaverit ex hoc D. Augustinus in fortia hæc verba prorumperet lib. 14. de Civit. Dei cap. 13. *Audeo dicere, superbis esse utile cadere in aliquod aperatum peccatum, unde sibi displiceant, qui sibi placendo ceciderant.* Sabrinus enim Petrus sibi displicuit, quando flevit; quam sibi placuit, quando presumpsit: hoc dicit sacer Psalmus: *Imple facies eorum ignominia, & querent nomen tuum.*

Quamvis non sit propositum meum velle singulos prædictos Græcorum erores discutere, & confutare; nec minus lectorum tædio magis protrahere hoc meum opus: solum ut minus eruditis satisfaciā, unumquodque prædictorum dogmatum, quam brevissimè paucorum doctorum auctoritate conabor firmare; referens Lectorem ad ea, quæ sanctissimè decrevit prædicta sacra Florentina Synodus, ac etiam, quæ

eruditissimè scripsérunt Eminentissimi Cardinales Bellarminus, & alii, nec non etiam prædictus Gennadius in defensione dictæ Synodi Florentinæ.

Hoc tamen solum in confirmationem prædictæ Synodi Florentinæ non retinabo, prout in actis ejusdem haberur, quod dum Florentia illa ageretur, in ultima sessione subita morte defunctus est Patriarcha Constantinopolitanus, quicquam Græcis & Latinis causam tam subitæ mortis: Dixerunt famuli, ipsum dum scriberet post cœnam, tremore, & languore affectum, statim occubuisse; litteræ autem quæntia continebant.

Joseph, miseratione Divina Constantinopolis, & nova Roma Archepiscopus, & Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad extrellum via mea perveni; idcirco pro munere dilectis filiis benignitatem Dei meam sententiam us litteris palam facio: Namque Domini nostri Iesu Christi Catholica, & Apostolica Ecclesia Roma veteris sententia Galbrez: omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimis acquiesco: beatissimam, ac Patrum Patrem, ac summum Pontificem, Romeque veteris Papam, Domini nostri Iesu Christi Vicarium esse concedere, aequem animarum Purgatorium esse, non superior. Datum Florentie, die 8. mensis Junii anno 1439. Et hæc satis, ad Græcorum schismaticorum cognitionem dicta sufficiant.

C A P. LXXXVI.

Spiritum sanctum ex Patre, Filioque procedere: non ex Patre tantum.

Quartenus autem Spiritus sanctus ex Patre, & Filio procedat, non ex Patre tantum (ut Græci schismatici supponunt) hoc nobis Christus ostendit, qualiminat omnes homines. Etenim apud Joann. cap. 16. ad discipulos suos ait; *Cos autem venientis ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquens semper ipso, sed quemque audierit, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis: ut me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Hinc nos primo inferimus; Quod Spiritus sanctus audit, audiet, & audit, à quo procedit, sed Spiritus audit à Filio, ut etiam Filius à Patre sapientiam, & reliqua. Ergo Spiritus sanctus etiam procedit à Filio.

Præterea cum Christus dixerit supra: *Quia de meo accipiet: nūl aliud offendit nobis, nisi quod etiam ab eo procedit;* non enim possumus aliter intelligere, quia: *quo Spiritus accipit, ab eo etiam esse habet;* à quo habet esse, ab eo etiam procedit: accipit autem à Filio, & habet esse ab eo, ut diximus; ergo & ab eo procedit, ut declarat S. Basilius.

Ac etiam Spiritum sanctum dicti Spiritum Filii, ipse Filius assertit, ipsum appellans Spiritum Veritatis: est autem ipse Veritas. Et multis in locis magnus Paulus id prædicat. *Misit enim Deus Spiritum Filii sui in corda vestra.* Et, si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Est enim ipsius spiritus naturaliter, & essentialiter, non autem adventitiæ. Et cuius esse ad aliquid dicitur, necesse ut si producentur a productum.

QED

Quæ autem ajunt nonnulli veritatem effugientes: Spiritum dici esse Filii, consubstantialitatem cum Spiritu demonstrare, vel à Filio mitti, & similia. Hoc enim mittere & effundere, præsupponit & essentialē processum; & fieri non potest, ut is qui non producit, mittat, ita Cardin. Bessarion in epist. ad Græcos circa susceptionem Synodi Florentinæ.

Ulterius, quæcunque habet Pater, ea & Filium habere ipse testatur, cum dicit Joann. 17. *Pater, omnia tua mea sunt, & mea tua*: unde Damascen. Omnia quæcunque habet Pater in generando tradidit Filio, præterquam esse Patrem: habet autem Pater productionem Spiritus; id ergo habet & Filius: & ex hoc aperte ostenditur, quia non solum à Patre est Spiritus, sed & à Filio: quia non sunt separati essentia Pater, & Filius.

Magnus Chrysost. homil. de Incarnatione Domini, inquit; *Venis Christus ad nos, dedit nobis descendenter ex eo spiritum, & corpus nostrum suscepit*. Adverte, verbum illud, ex eo, si id non significare, quām quod, qui ex eo procedit.

Gregorius Nissenus homil. 4. in expositione super Pater noster, inquit; *Unigenitus Filius ex Patre à sacra Scriptura nominatur, & hoc usque Verbum suam constitutus proprietatem: sanctus autem Spiritus, & ex Patre dicitur, & ex Filiō præterea esse ostenditur, ad Rom. 8. Si quis Spiritum Christi non haberet, hic non est ejus, unde nota verba illa, ex Filiō esse ostenditur*.

Magnus Basilius in tertio adversus Eunomium, inquit; *Quæ necessitas urget, si auctoritate, & ordine tertius est Spiritus, cum natura etiam tertium esse? quod auctoritate quidem secundus à Filio sit, & ab eo habeat esse, & ab eo accipiat, & annunciet nobis; & in summa ab ea dependeat causa religionis ratio traditæ*. Nota verba illa: *Ab eo (scilicet Filio) accipiat, & ab eo habeat esse: ergo non ex solo Patre*.

Cyillus Alexandrinus in epistola ad Nestorium, quæ incipit: *Cum Salvator noster, inquit: Et si Spiritus in hypostasi est propria, intelligitur quoque per se, quatenus Spiritus est non Filius; non tamen ab eo alienum est: nam Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & ab eo proficit, quemadmodum nique à Deo, & Patre*. Audis quod à Christo profluit: ergo ab eodem procedit.

Metaphrastes in Areopagitæ sermonem. *Et in Cœlum Christus meus effertur, ac in patriam revertitur sedem, & procedentem ab eo Spiritum discipulis suis misericorditer ad infideliæ gentium conversionem*. Nota verbum, procedentem ab eo Spiritum, id est, qui ab eo procedit.

De hac veritate processionis Spiritus sancti à Patre & Filio, refert Cardin. Papius in suis Commen. lib. 6. quod Bessarion natione Græcus, summī ingenii, summa quoque eloquentiæ vir, clarus legationibus tribus: Hic sedente Eugenio, cùm de processione Spiritus sancti in Synodo Florentina inter Latinos & Græcos magnis contentionibus geretur: ad quam Imp. Constantinopolitanus cum Patriarcha, & Episcopis Græcis convenerat: primus veritatem agnoscens, suorum pertinaciam condemnavit, atque ad nostros concessit; quam ob causam donatus Cardinalatu ab Eugenio est.

Præterea multæ & egregiæ pro hoc dogmate in Florentina Synodo jactæ sunt quasi fundamenta rationes: multa ex utraque parte dicta sunt, quæ propriam opinionem commendabant. Tandem vicit apud omnes, Patrem, & Filium unum esse principium Spiritus, & ex ambobus ipsum tanquam ab uno productore procedere. Multa Sanctorum & Doctorum non tantum occidentalium, sed etiam orientalium producta sunt testimonia hoc significantia, & multis ostensum est consideratione. Num enim negligenter, num obiter circa rem tanti ponderis exhibuerunt se eiusdem illi Patres? multum evigilarunt, multum solliciti fuerunt: Verum cesserunt usque ad veritatem, locum dederunt Doctoribus; ne animus probus, & Christianus oculis veritati oculos clausisse videretur: & opinionem, quam olim, & modo Catholicæ Romana Ecclesia docet, & tenet, amplexatisunt.

Hinc Clemens Papa VIII. in Brevi super Græcorum Ritibus anno 1597. in summa Quarantæ pag. mihi 262. decretivis verbis: Græci credere tenentur cum à Filio Spiritum sanctum procedere: sed non tenentur pronuntiare, nisi subficti caldum, præsertim si degant inter Latinos, aut necessitas postularer confitendi fidem Catholicam, quia tunc oportet etiam pronunciare.

C A P. LXXXVII.

Quod in Azymo apud Latinos, & Fermentato apud Græcos orthodoxe, & vere Christi Dei corpus conficiatur.

Decreuit sacro sancta Florentina Synodus; In Azymo, sive fermentato Panem triceo Corpus Christi veracieer confici: sacerdoctesque in altero ipsum Dominum corpus confidere debere: unumquemque scilicet juxta sua Ecclesia, sive occidentali, sive orientali, consuetudinem.

Non legitur in sacro Textu, nec apud Catholicos Scriptores, in fermento necessario sacrificari debere, ut volunt Græci, (tam à legali, quam Evangelica Romanæ Ecclesiæ consuetudine nimis pertinaciter abhorrentes) sed tantum in pane, & vino sacrificium confici debere omnes Scripturæ ajunt: Evangelistæ enim dicunt: Quotiescumque comedetis panem hunc, & bibetis Calicem hunc. B. Paulus 1. ad Corinthon. cap. 11. ait: Dominus Jesus, in qua nocte tradiebatur, accepit panem. & D. Iacobus 1. Hierosolymorum Episcopus in sua Liturgia. Magnus Pontifex, & Magister noster Jesus Christus Deus, nocte illa, in qua ad passionem adduictus est, accepit panem. D. Basilius in Liturgia, inquit: Cum panem in sanctas & immaculatas manus posset. & D. Chrysostom. inquit: Sumpto pane. Et uno ore omnes sacræ classis Doctoris sic asserunt: unde patet eos Azymum non repudiare, cum Ecclesia nullum dubium intercedere arbitretur inter Fermentum, & Azymum; dummodo ex tritico factus sit panis, secundura verbum Domini, dum se frumento similem facit. Joannes Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum sollem manet: si vero azymum fuerit, multum fructum afferet: Sic & Christus morticas omnes ab Inferno

avit. Et vitis fructus ejusdem verbis ostenditur, Marc. 14. dum ait; *Ego sum vitis vera; jam non bibam ex genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in Regno Dei:* Resurrectionem suam significans: unde ostenditur non posse nos sacerdotes uti neque hordeo, neque avena, vel alio semine: quemadmodum neque vino ex alia re conflato, siccera, melle, vel laete, sed ex vite secundum verba Domini.

Approbat Deus Azymum, non propter ipsum, sed propter id, cuius est signum: significat quippe sacrificantibus nobis, ut epulemur Paschali convivio non in fermento malitia & nequitia; sed in Azymis sinceritatis & veritatis, ut in I. Corinth. cap. 5. Nec ideo rei tam necessaria significatio haec rejicienda est, quia de legis antiquae ceremoniis illam constat esse profectam. Neque cunctae legis antiquae significativa consuetudines abjicienda, ut illae quae significantur, quoniam bona sunt moralia. De gentibus quoque exemplo Apostolorum atque Doctorum non solemus auferre, si quae ab illis probè dicta vel facta sint. Ex Origene in Exod. cap. 17. habetur. *Vnde & nos si forte aliquando invenimus aliquid sapienter à Gentibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus & dicta; nec pro eo quod legem à Deo datam tememus, convenit nos tumere superbia, & spernere verba Prudentum: sed sicut Apostolus dicit, omnia probantes, quod bonum est tenentes: quod idem latè docuit D. August. de unico Baptismo contra Petilian. cap. 4.*

In proposito autem Azyma non propter hoc abjicienda erant, quia significatio gratia in antiqua lege tradita fuerant; quin potius ideo retinenda, quia quod significant, optimum, & huius temporis gratiae magis congruum est: significant enim, ut Apostolus personat I. Corinth. cap. 5. Ut inter Christum, qui de massa peccati carnem sine peccato, tanquam Azymum assumpsit de fermentato; & Christianum populum ita malitia & nequitia nihil intersit; quomodo in Azymo pane cum fermento & aqua nihil veteris massa aut alienae confectionis intervenit. Cum ergo monumentum sit sinceritatis & veritatis ejus, in cuius azymis nos epulari hortatur Apostolus, expurgato veteri fermento, ut simus nova conspersio; jure inter utilia legis antiquae signa, reservata sunt Azyma, auctore magno Pontifice Christo, & per succedentem sibi B. Petrum Romanæ Ecclesiæ fideliter delegata. Rupertus Abb. de Divin. offic. lib. 2. cap. 22.

Dubium exoritur: fueritne Azymum vel Fermentatum, quod Dominus fecit *Azymum* in ultima sua Cena, cum tradidit hoc mysterium? Et sicut à nemine sanctorum Doctorum deprehenditur aperte de fermentato, ut Græci supponunt; ita fuisse in Azymo nos ex Doctoribus clarum faciemus, Matth. cap. 26. inquit; *Prima autem dies Azymorum accesserunt Discipuli ad Iesum dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* & paulo post. *Et fecerunt Discipuli sicuti constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha.* Luc. vero cap. 22. ait; *Appropinquabat autem dies Azymorum, quæ dicitur Pascha.* & post pauca: *Venit autem dies Azymorum, in quo oportebat immolari Pascha, misit Petrum & Joannem, dicens; Euntes parate nobis Pascha, ut comedamus: & cum discessisset,* paraverunt Pascha.

Considera, quod Vespere illo oportebat eos comedere Pascha, ut Evangelistæ dicunt,

dicunt, *die prima Azymorum*. Qualisnam est hæc prima dies Azymorum, quam tres Evangelistæ concorditer prædican? Hoc nobis declarat D. Chrysost. homil. 81. in Matth. *Primam Azymorum diem esse eam, qua precedit Azyma; nam à Vespere semper numerare Iudei consueverunt; & hujus mentionem facit, in qua Vespere Paschamolari oportebat*. Hoc idem Baron. in ann. 34. Can. 34. ubi Spondan. num. 17.

Quæritur modo, qualenam Palcha quærebant discipuli parare: Legale, & consuetum illis, an novum aliud? Nam cum Judæi essent; idem Pascha, quod transitum maris rubri significat, celebrant: Pascha enim transitus exponitur; ideo quod de more significare debebant, id parare quærebant: siquidem scriptura de Christo testatur, ipsum auctorem fuisse servandi, & adimplendi legem, Matth. 5. *Ego non veni solvere legem, sed adimplere*. Et hoc quam verum sit, D. Chrysost. homil. 81. in Matth. inquit; *In omnibus usque ad extremum diem ostendens, legi se non esse contrarium: ne autem legi contrarius esset, legem peragebat*. Exacte igitur ex eo ostensum est, quod legale Pascha pararunt, ut alter Evangelistarum testatur, *Erat autem Pascha, & Azyma*. Præterea Salvator noster tempore legis peregit, neque ante peregit, neque postea, sed suo tempore & hora, ut jussum erat: hujus testis est D. Luc. cum dicit. *Et cum facta esset hora, discubuit cum duodecim*. Nec prædicta hora in alio erat die, quam in eo, de quo dicit. *Venit autem dies Azymorum, in quo immolabant Pascha*.

Objiciunt in hoc male sentientes Græci non id Legale fuisse Pascha, in quo debebant omnia esse assa igni, & azyma; atque in eo sunt, Jus, Panis, Catini, Vinum; ergo non illud erat. Respondetur, Græcos unum & idem supponere Pascha & Cœnam, quæ sunt satis diversa; In Paschate enim oportebat esse cuncta assa igne, ut dictum est, quod Pascha stantes comedebant, sicuti Christus fecit ante cœnam; postea in cœna Christus discubuit, & comedit jus, & alia quæcunque libuit, (ut nos diximus latè supra de triplici Christi cœna:) quod autem Legale Pascha tunc peregerit Christus, id testatur Damascenus cap. 24. Theolog. his verbis. *In Cœnaculo igitur sancta & gloriose Sion antiquum Pascha cum comedisset, & vetus Testamentum omne complevisset, Discipulorum pedes lavit*.

*Philo di
versa
oblatio.*

Quomodo autem Romana Ecclesia offerat panes azymos, Græci autem fermentatos? quodque indubitate utroque modo conficitur corpus Domini; idque jam diu usus obtinuit in Ecclesiis apud Occidentales, & Orientales. Respondemus enim ex Gennadio Patriarcha Constantinopolitano in defensione Florentinæ Synodi, de sacrificio in azymo sect. 8. Romanam, & occidentalem Ecclesiam Azymum usum esse propter syncretitatem, & puritatem carnis Domini, quia immunis & expersus est omnis vitii: Græcam & Orientalem fermentato, propter Divinitatis & Humanitatis unionem in ipsius hypostasi: Nam ut Azymum purissimum Domini corpus in Azymi sacrificio conficitur; at per fermentatum, sic & Domini Corpus humanae carnis conspersione in unam Divinitatis, & Humanitatis personam per fermentum indicatur. Itaque per fermentum, & Azymum, Domini corpus conficitur, & apud credentes salutaris est communio. Ut habetur etiam in Annalibus Ecclesiasticis tom. 13. Raynaldo auctore sub ann. 1233. num. 4.

CAP.

R I T I B U S.
C A P. LXXXVIII.
De Purgatorio.

441

Purgatorii denominatio est verbum generale, significans omne quod inservit purificationi, & expiationi peccatorum nostrorum; & hoc primum, & originariè convenit sanguini Jesu Christi Agni immaculati: ut apud Hebr. cap. i. vers. 3. *Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Majestatis in excelsis.* Secundo attribuitur bonis operibus, quæ inhærent meritis filii Dei, ut de eleemosynis dicitur Lucas ii. vers. 41. *Date eleemosynam, Et ecce omnia munda sunt vobis.* Tertio significat flagella, quibus utitur Deus erga nos in mundo, ut etiam adversitates, quas sufferunt Sancti: etenim ista etiam Purgatoria dicuntur Sapient. cap. 3. vers. 6. *Fanquam aurum in fornace probavit illos.*

In nostro themate Purgatorium (quod Græci dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo & proprio nomine indicatum) Illud quidem juxta traditiones, & riam quid auctoritates sanctorum Pattum Purgatorium nos nominamus: Et est locus subter-^{sit?} raneus supra Damnatorum Inferium, ubi animæ, quæ divinæ Justitiae non satisficerunt in hoc mundo pro peccatis, ignis temporalis miris, sed veris modis purgantur, de quo sanctus Augustinus lib. 2, in Genes. cap. 30. *Qui forte agrum non coluerit: Et spinis cum opprimitur, habet in hac vita maledictionem terra sua in omnibus operibus suis; Et post hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam aeternam.* Christus Dominus apud sanctum Lucam cap. 12. vers. 58. appellat Purgatorium Carcerem, de quo quis non exibit, donec etiam novissimum minutum redat. & Propheta Zacharias cap. 9. vers. 11. appellat Lacum sine aqua, ibi: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinculos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* Unde in ea verba Psalmi; *Transfruimus per ignem; Et aquam; Et eduxisti nos refrigerium;* Origen. homil. 25. in Numeri cap. 31. inquit; *Videte, quoniodio purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vita hujus.* Et D. Ambros. in Psalm. 36. & idem serm. 3. in Psalm. 118. *Igne purgabuntur filii Levi, Igne Ezechiel, Igne Daniel; sed hi eis per ignem examinabuntur; dicentes tamen, transfruimus per ignem, Et aquam:* *Alii in igne remanebunt; illis vero rorabit ignis, ut Hebreis pueris, &c.*

Advertendum tamen, quod efficacia Baptismi & Purgatorii, quo ad culpam, & pœnam, pendeat à sanguine & satisfactione Christi: quæ satisfactio mediante fide, & charitate nobis applicatur; Nec Christi passio prodest peccatori ad pœnatum remissionem, nisi condignam poenitentiam, & ex parte sua faciat, & aliquam satisfactionem; hinc Apost. ad Roman. c. 6. vers. 8.. *Si moreni sumus cum Christo: credimus, quia simul vivemus cum Christo.* Et sic etiam intelligitur locus ille Apostoli; *Adimplentes quæ desunt passioni Christi:* Quasi quod nisnōs per poenitentiam, & bona opera cooperemus satisfaciendo divinæ Justitiae iudicis erit nobis Christi passio.

Et quamvis remiserit Deus culpam peccati; non propterea est abolita pœna *Remissa ejusdem, pro qua etiam nobis remanet satisfaciendum.* Hoc primum nobis ostendit *euipa non tur ex Sapientia Salomonis cap. 10. in princip. ibi;* *Hac illam, qui primus formatus abolebit kkk est pœna.*

est à Deo, & Pater orbis terrarum, &c. eduxit à delicto suo. Et nihilominus Deus eidem primo parenti dixit Genel.3. *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua: spinas, & tribulos germinabit tibi, &c.* In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es. Sicuti etiam ex eodem peccato primi parentis habemus nos intellectum ignorantia obtenebratum; voluntatem à vero & bono aversam; infirmitates, bella, fames, & alia innumera mala peccati pœnam. Ac etiam idem Baptismus, quo omnis culpa deletur, non impedit effectus funestæ prædictæ sententiae: ita verum est, ut sit *Stipendium peccati mors.* Rom.6. Præterea Deus precibus Moysis parcit populo idolatriæ; sed nihilominus dicit Deus Exod. 32. vers. 34. *In die ultionis visitabo hoc peccatum eorum, ut condignum tam execrando peccato.* Tertio, Moyses dilectus Deo, cuique Deus facie ad faciem loquebatur, nihilominus propter peccatum commissum ad aquas contradictionis, ex hoc dixit Deus ad Moysen, & Aaron in Numer. cap. 20. vers. 12. *Non introduceis hos populos in terram, quam dabo eis.* Quartò, postquam David recognovit peccatum suum, dixit ad eum Nathan 2. Regum cap. 2. *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris: veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Præter alia mala, quæ advenerunt domui David, etiam post remissum peccatum: ut propterea in Ecclesiastico habeatur cap. 5. vers. 5. *De propitiatio peccato noli esse sine metu.*

Ex his infertur, quod si contingat hominem mori ante debitam satisfactionem pro commisso peccato; tunc est locus pœniarum, Purgatorium nuncupatus, ad quem Iesu Christi satisfactiones applicantur, dummodo is decesserit in gratia: Et præter alia plurima loca scriptaræ, quæ adducuntur, habetur 1. Corinth. 3. vers. 13. *Vniuersus jusque opus quale sit, ignis probabit:* Cum de Purgatorio id intelligatur ab Origene homil. 6. in Exod. & Ambros. cap. 3. epist. ad Corinth. & ab Augustino in Psalm. 37. Adducitur Propheta Michæas cap. 7. vers. 8. & 9. ibi: *Ne laceris inimica mea super me, quia cecidi: conjurgam cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est. Iras Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, video iustitiam ejus;* quem textum in hoc themate citavit D. Hieronymus in fine Visionum Isaiae, ac etiam suo tempore inquit, esse illum textum in omnium ore.

Qualis baptisma baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgent? Quæ verba non aliter de Baptismo sacramentali (qui ab alio, non à semetipso confertur) sed referuntur ad Baptismum pœnitentiæ, & afflictionis, de quo Christus loquebatur, Matth. 10. Potestis bibere Calicem, quem ego bibo, aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? apud Lucam cap. 12. vers. 50. Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, usque dum perficiatur. Est igitur sensus Apostoli in prædicta epistola ad Corinth. Quare igitur jejunant, orant, & plorant homines? quare oleemosynas faciunt, & offerunt sacrificia Deo pro mortuis, nisi sit Resurrectio?

Talis fuit afflictio Judæ Machabæi lib. 2. cap. 12. vers. 43. *Et facta collatione, duodecim*

decim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum, sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrectos speraret ; superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) &c. Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro Defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Quæ verba cum sint clara, non aliud objicitur ad ea, quam negando auctoritatem, ad quam nos obligat Ecclesia : sicut etiam Concilium III. Carthaginens. cap. 47. circa tertium saeculum, inter Canonicas scripturas approbat libros Machabæorum ; & sanctus Augustinus, lib. i. de Cura pro mortuis gerenda cap. i. inquit. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium : sed et si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parva tamen est universæ Ecclesia, quæ in hac consuetudine claret auctoritas. ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commemorationem mortuorum : Et de eorundem librorum auctoritate testatur idem Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 36.

Ad hoc idem tendebant jejunia antiquæ legis, postquam quis decesserat : refert Ven. Beda in suis expositionibus allegoriciis in Samuelem lib. 4. cap. 10. vers. 12. & cap. 3. vers. 35. David jejunat post motum Saulis, & Jonathæ, lib. 2. Reg. cap. 1. vers. 11. & cap. 3. flevit, & jejunavit David mortuo Abner; actiones, quæ ad pietatem & religionem potius, quam ad dolorem debent referri : sicuti etiam Salomon post obitum Regis Patris sui dixit, 3. Regum, cap. 2. vers. 33. David autem, & semini ejus, & domui, & throno illius sit Pax usque in aeternum à Domino.

Liturgia Hierosolymitana, quæ Divo Jacobo Apostolo attribuitur : Liturgia Romæ sancto Petro : Liturgia Alexandriæ attributa S. Marco : Æthiopica S. Matthæo : Mediolani S. Ambrosio : Cappadociæ, & Syriæ S. Basilio : Constantinopolis S. Andreæ, & S. Chrysostomo : Demum omnes Liturgiæ Græcæ & Armenæ, nulla excepta, faciunt mentionem, & habent collectas etiam pro Defunctis ; ut in Missis, quas nos hodie celebramus.

Preces igitur offeruntur, & pia opera exhibentur, pro animabus eorum, qui in suffragia vera pœnitentia reperti fuerint, dum anima separatur à corpore, nondum plenè facta profunt de his satisfactione : ex plurimis Conciliis per universum orbem : & adducam in hoc solum decretum in Florentina Synodo contra Græcorum proterviam his verbis ; Si vero pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentia fructibus commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas penitus Purgatorius purgari ; ut à penitus huiusmodi relevantur, prodeesse his virorum fidelium suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri conseruerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Quam doctrinam ex traditione Apostolica, & miraculis confirmatam tradit Baron. in annum 34. ubi Spondan. in epitom. num. 93. & nos Pâtrum aliquorum tantum testimonii contestabimur.

S. Damascenus in orat. de his qui in fide Orthodoxa dormierunt, inquit : Quod Salvatoris Discipuli, & Divini Apostoli, &c. In tremendis, intemeratis, & vivificantibus mysteriis, commemorationem fieri de his, qui fideles obdormiere, sanxerunt ; quod etiam firmiter, & absque ulla controversia tenet à finibus usque ad fines Christi

Dei Apostolica & Catholica Ecclesia, ab eo tempore in præsens, & usque in finem mundi, &c.

Arcopagita etiam ipse in Mystica de mortuis consideratione ait: *Cum Divinas Bonitatem precamur, peccata Defuncto condonari petimus, que ob humaram imbecilitem admissa sunt: in regione viventium eum collocari in sibi Abram, Isaac, & Jacob; in quo loco abest mæror strigula, & genitus, &c.*

Chrysostomus in serm. de Mortuis, inquit; *Ite rurum excogiemus, quomodo mortuis prostrimus, praestamus his auxilium, quod valimus; eleemosynas dico, & oblationes: que quidem res spissis utilitatem, magnum lucrum, & commodum affert, &c.*

S. Gregorius Nyssenus inquit; *Nihil inconsulto, neque absque emolumento à Christi preconibus, & discipulis traditum est; sed res plena utilitatis est, Deo que accepta, commemoratione, videlicet, que habetur in Divino & admirabili sacrificio pro his, qui in fide abdormierunt: Ac proinde de Purgatorio tanquam de re compertissima, & omnino credenda, Theodoret. i. Corinth. cap. 3. inquit; Hunc ignem Purgatoriorum credamus, in quo anima Defunctorum purgantur & repurgantur; sicut aurum in confiectorio: cui subscrimit S. Anselmus ibidem dicens. De quibusdam levibus culpis ante corporis resurrectionem Purgatorius ignis credendus est.*

Quod autem ex Apostolica traditione sacrificia & alia pietatis opera offerri consueverint pro Defunctis; testis est Tertull. de Corona Militis cap. 3. dicens; *Oblationes pro Defunctis non nisi ex traditione provenerunt. Accedit illi Epiphanius Hæresi 35. dum inquit; Ecclesia necessario hoc perfecit, traditione à Patribus accepta. Utique subscrimit Augustin. serm. 32. de Verbis Apolloti. Hoc à Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro his, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, orentur; & pro illis quoque offerre commemorentur. & S. Chrysostomus 69. ad populum Antiochen. Non temere ab Apostolis hac sancta fuerunt, ut in trepidis Mysteriis Defunctorum agatur commemoration: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam. Obmutescant igitur pravae Græcorum Schismaticorum & Hæreticorum synagogæ, quæ omitti debere Defunctorum commemorationes memorant.*

Objiciunt tamen prædictis adversarii, quod homini sufficiat in extremo peregrinationis suæ die pœnitentia cum lachrymis, & fervens confessio ad salutem, & ad cœlestè Regnum obtainendum; præponentes exempla hujusmodi mæcreticuni, & latronum. Quibus respondemus, effusis prædictorum lachrymas eos salvare, & à sempiterna vendicasse damnatione, quam procul dubio subiissent nisi pœnitentiam & lachrymas ostendissent; sed cœlestè Regnum nunquam impetrassent, nisi Purgatorius ignis eos dignos efficeret, quo affligitur, & maceratur anima, ut apud Malach. cap. 3. *Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum purgabit, & mandabit filios: Sed tempus abbreviant, & à cruciatu liberant preces, oblationes, & orationes, ut supradictum est: at æternus ille ignis neminem mundat, neque lavat.*

Ex quibus liquido constat, animas post mortem magnum capere emolummentum ex Ecclesiæ militantis & triumphantis precibus, maximè vero ex sacrificio, &c.

Adver-

Advertendum tamen, quod sicuti pro his, qui in Paradiso cum Christo deliciis *Quibus* ineffabilium bonorum fruuntur; non sunt sacrificia, nec alia pia opera necessaria; *pro sint* cum illi in hoc mundo pro illorum peccatis satisfecerint, ita nec pro animabus, quae *suffragias* hinc sine fructu poenitentiaz decesserunt, nulla post mortem utilitas accedit, ut in Psalm. 6. In Inferno quis confiteatur sibi? ut propterea S. August. in Enchirid. ad Laurentium, cap. 109. dicat: (Neque negandum est Defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel elemosyna in Ecclesia fiunt: sed eis haec prosunt, qui cum viverent, ut haec sibi postea prodesse possent, meruerunt: est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem.) & idem Augustinus infra ejusdem Enchiridii c. 110. ait; Cum ergo sacrificia, sive Alearis, sive quarumcunque elemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur; pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, propitiations sunt: pro valde malis, & si nulla sunt adjumenta mortuorum, qualemque vivorum consolations sunt.

Advertendum postremo, illo transitorio igne non solum peccata criminalia, seu capitalia, quae prius per poenitentiam non fuere remissa; verum etiam parva & minuta purgari, quae post mortem etiam gravant, si non fuerint relaxata, ut habetur ex Diplomate Innocentii IV. Papæ. De quo in Annalib. Ecclesiast. Raynaldo auctore anno 1254. num. II.

C A P. LXXXIX. De Fruitione Sanctorum.

SUpponunt Græci, non ante communem resurrectionem Sanctos præmia reci- *missor post* spere; nec impios penas, quas merentur, luere; sed in aliquo loco eos requiece- *mortem* re usque ad extreum Judicij univeralis diem. Quid de his statendum qui San- *gloriam* ctis, & iis quidem non jam in terra Christo-militantibus, sed in Cœlo cum Chri- *recipere.* store regnantis hæresis erimè objiciunt, atque eorum inviolabili gloriæ fædissimam manuam aspergunt? Ut igitur liquido cognoscamus, Justorum animas esse in Dei gloria, Deum in facie videre, eiusque visione letari, ut etiam impios jam æternis pœnis demandatos; Hoc nobis attinentur omnes Patres Græci & Latini, ex quibus Chrysostom. in sermone: Quod valde prosunt mortuis sacrificia pro iis oblata, inquit; Oblectamur in commemoratione justorum, non solum viventium, verum etiam mortuo- rum. & paulo post. Hi, & qui eodem migrarunt, justi videlicet, beati, qui ad Christum profecti sunt: justi autem, sive hic, sive ibi apud Regem sunt, ibique magis prope sunt, non per speculum, non per fidem, sed facie ad faciem.

Metaphrastes in sancti Joannicii vita in fine orationis dieit. (Divus Joannicius, spiritu quidem ad eum, quem diligebat, demigrat, Angelorum choris comitatus, corpore vero urna clauditur. Quæ sunt igitur ea, quæ post obitum hujus admirabilis Joannicii contigerunt? fractorum consolidationes membrorum, quidam à pravis Dæmonibus liberati sunt, cum ad ejus tautum monumentū accessissent: & quo pacto-

post obitum poterat Joannicius hac gloria spoliari, cuius discessum columnam ignem apud montem Olympum significavit? quem Angeli præcedebant, Paradisi portas aperientes, & in cœlestem Beatitudinem deducentes, ut purificatus in conspectu Domini perveniret, & cum Angelorum ordinibus versaretur &c.

Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 25. inquit: *Nam sicut quorundam pectorum anima, qua a cœlesti Regno quibusdam adhuc mansionibus deferuntur, in qualiterationis damno nihil aliud innuerit, nisi quod de perfecta justitia aliquid minus habent: Et tamen luce clarior constat, quia perfectorum anima mox ad huius carnis deponit exenit, in cœlestis regni sedibus recipiuntur; quod & Paulus refascat: Cœpito defutare, & esse cum Christo.*

Et alius omissis, decrevit nobis præter Decisionem præcedentem Benedicti papa XI. etiam sancta Florentina synodus in hunc modum. (Illorum etiam animarum, quæ post Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurserunt; illarum autem, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel ex ictu corporibus sunt purgatae, in cœlum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum Trinum, & Unum, sicuti est; pro meritorum tamen diversitate aliud alio perfectius. Illorum autem animas, quæ in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, morientium descendere, poenis tamen disparibus puniendos.)

Prædictis objiciunt Græci: Si animæ justorum ante resurrectionem ratione consequuntur felicitatem, supervacanea est resurrectio, & Judicium, & superfluo tum assensus, & Judicij constitutio: quid tum recipient, si nunc recipiunt? Quibus respondet S. Gregorius Magnus dialog. lib. 4. cap. 25. his verbis: *Hoc enim numerum cresce in iudicio, quod nunc animarum tantummodo; postmodum venient corporum beatitudine perfruentur, ut in ipsa quoque carne gaudent, in qua dolorum ardore, cruciarumque pertulerunt: pro hac quippe geminata eorum gloria scriptura est: In terra sua duplia possidebunt, &c. Quibus etiam congruit, quod refert magister Athanasius. Animæ justorum post Christi adventum (ex latrone, qui in cruce pependit, intelligimus) sunt in Paradiso: non enim propter latronis justi animam eamnam Christus Deus Paradisum aperiuit, sed propter omnes denique Sanctorum animas.*

Sed omissis innumeris sanctorum Patrum auctoritatibus, adducam testimoniū Apocal. cap. 6. his verbis: *Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt? & dixi illi: Domine nos tu sis; & dixi mihi: Hi sunt qui venerunt ex tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni, ideo sunt a thronum Dei serviant ei die ac nocte in templo ejus.*

Opponunt etiam Græci nostræ veritati, ex epist. ad Hebr. cap. 11. in fin. ibi: *Ei omnes testimonio fidei probati non accepérunt recompensationem, Deo pro nobis melius a quid providente, ut non sine nobis consummarentur; Inferentes ex hoc Sanctos nos percipere æternam gloriam. Respondetur enim, ea verba à Paulo prolata proprie universalem corporum resurrectionem, quam veluti Christiani omnes futuram credimus: cum sit hæc promissio, quam Patribus Deus fecit in Prophetis; id est: eos suscitaturum: cum autem in fine sæculorum totius mundi resurrectio fuerit consequens;*

sequitur; tune Salvatoris Dei nostri promissio adimplebitur, & universa hominum corpora resurgent, & utraque simul anima, & corpus, perfectionem unam recipient, id est perfectam beatitudinem: Hujus rei testis est Lucas in Act. Apostol. cap. 13. *Et ius vobis annuntiamus eam, que ad Patres nostros promissio facta est, quoniam hunc Denus dimplevit filius nostris, suscitans Iesum, &c.* Hæc autem promissio Patribus facta est, nempe Resurrectio mortuorum, ut ipse Christus resurgens a mortuis primitæ formientium, in seipso primam ostendet eam, cum ad mortuos venisset, & ab eis primogenitus resurrexisset; ut apud Roman. cap. 14. *Christus mortuus est, & resurrexit; ut & mortuorum, & vivorum dominetur.* 2. Corinth. cap. 4. *Scientes quoniam uiuiscit auctus Iesum, & noscum Iesu suscieruntur.* Ergo ex his unanimiter concludamus, sanctos, quorum amigæ cum Deo sunt, laudare te Domine; ut & ii à nobis enixè intercedant apud præmiorum datum Christum Salvatorem nostrum; ut nos suæ societatis dignos efficiat. Fiat.

C A P. X C. De Petri Primatu.

Restat quintus articulus de Petri primatu, nec non de summorum Romanorum Pontificum successione; verum cum de his satis dictum sit supra in præcedentibus capitulis: adducam hoc solum Decretum sacrosanctæ Florentinæ Synodi his verbis; *Item definimus, sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in univer-*um orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesia caput, & omnium Christianorum Parentem, ac Doctorem existere, ut ipsi beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem tradimesse; quemadmodum etiam gestis Oecumenicorum Conciliorum in sacris Canonibus ministratur. Datum Florentia in Sessione Synodali anno 1339.

Cardin. Bessarion in epist. ad Græcos exhortans eos ad obedientiam Romanæ Ecclesie, inquit. (Hæc illa, re vera est, quæ Petri fidem tenet, & conservat, aliisque edicat. Qui eam sequuntur, unam cum eo Ecclesiam faciunt: Qui ab ea discesserint, & à sua communione disjuncti, salutem consequi non possunt: Quippe extra iusti aulam salus non est: In Lupos, & Raptore, atque Latrones incidere necesse eos, qui vocem Pastoris non audiunt. Quod ne quis Christianus patiatur, illa es credenda est atque docenda, quam Catholica hæc Ecclesia confitetur, & colit. Et ne putetis me novam sanctionem introducere, novum dogma vos docere, ligite in memoriam quotquot in antiquis historiis, quotquot in actis universalium Conciliorum culti, & exercitati estis, quantam potestatem Romanus Pontifex super rem Ecclesiam habet. Papa Cœlestinus solus ipse Synodus Ephesinam approbit, atque indixit, licet tota orientalis Ecclesia, & ipsi Patriarchæ in idem conveniant. Leonis Magni Epistolam Patres sexcenti & triginta numero, qui fuerunt alcedone Episcopi existentes, ut sacra Evangelia acceptarunt, & Columnam orthodoxæ appellarunt, & juxta illam de proposita quæstione judicium rularent, ejusque

que vestigiis insistentes, ejus dogmata sequuti sunt. Idem inter Patriarchas secundis partibus Alexandrinum privantes, & Constantinopolitano eas concedentes ad imitationem secundæ Synodi, nihil fecisse existimarent, nisi eidem etiam Leo I. Etissimus Papa ipsum confirmasset; & ut hoc faceret, per epistolas & Legatos supplicarunt: ipse tamen non abnuit; & nisi alias deinde Pontifex confirmasset, non prævaluisset. Ante hunc Innocentius Arcadium & Eudoxiam Lupp. quem illud os immerito exilio multarunt, anathemate percussit, & à communione Christianorum alienos effecit: quod utique non fecisset, nisi supra omnia Ecclesiam principatum haberet. Nisi enim universalis esset Pastor, & communis Christianorum Pater, & Magister, & Constantinopolis, & ibi Imperatores illuciles oves, non utique eas à communione, & unitate Ecclesiarum separasset: Nullum enim robur illius sententia habuisset, nec eos læsisset, nec tantulum quidem nos illi luxatos: Post hanc Photium Constantinopolitanæ Sedis iuvavorem, qui sanctum Ignatium expulerat, ab Ecclesia ejecit, & introduxit Ignatium. Quo jure? iniurium, quod supra omnes habebat potestatem. Postea, cum sacer Ignatius ad Deum migrasset, & Imperatores multis, & frequentibus pro Photio urgerent precibus, nonne Joannes post Nicolaum, & Adrianum Romanarum Ecclesiarum ad eius Imperium, in Patriarchalem sedem restituit, Pallium illi per Episcopum Paschalium mitens? Quid hæc omnia significant, fratres, quam maximum Romanorum Pontificum supra totam Ecclesiam principatum, & dignitatem &c. (& infra.) Vosque Romanorum Ecclesiarum Factorem, & verè Oecumenicum Patrem, & Doctorem auctoritatem Pontificem existimantes ipsum veneramini; & ut par est honorate.) Hæc, & ipsa Doctissimus, & piissimus Cardin. Bessarion Constantinopolitanus Patriarcha alios Græcos, illos exhortans ad Obedientiam sanctæ Romanarum Sedis, & ad suscipiendam Florentianæ Synodi. Et hæc eadem est Apostolicæ Sedis de Primatus auctoritate primis Ecclesiarum temporibus ad nostram usque ætatem nunquam interrupta traditio. Hæc est mens, hæc sunt oracula sanctissimum Patrum, & oecumenicorum Conciliorum.

Qui plura de hoc articulo habere desiderat, præter à nobis superius prefatis, deat allegatum Gennadium virum eruditum, & Constantinopolitanum Patriarcham cap. 5. per totum: & faxit Deus, ut Græci aliquando à falsa suâsione resipiscant, & unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Matrem Ecclesiarum recognoscant; ut fiat unus Pastor, & unus Ovile.

C A R. XCI.

De plurimis Græcorum Ritibus.

Quanquam plura fuerint supra discussa de statu Græcorum Ecclesiarum, nec non de diversis aliis quibus dogmatibus, in quibus etiam in præsens schismatici Græci absunt à vera Catholica Religione: superest scrutari de aliquibus corundem Græcorum Ritibus, qui licet à Latinis diversi, tolerabiles tamen existunt plurimi ex p[ro]p[ri]is: & inde illud nos tentare aggredimur, si forte Latinos ritus cum Græcis, :

G.

Græcos cum Latinis conciliare, conjungere, & consociare fas sit: quamquam in his, quæ periculum generant animarum, & ecclesiasticæ derogant honestati, Ritus Græcorum tolerandi omnino non sint. cap. fin. de Baptismo.

Et primò, de Forma Baptismi apud Græcos, nempe baptizetur (*à me scilicet, Forma vel per me: Hoc enim deest, sed necessario intelligitur*) *Servus Dei N. seu serva Dei Baptismi N. in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti*. Non enim dicunt Græci, baptizetur, apud deprecatoriè; sed imperativè, seu enuntiativè. Quocirca Conclitum Florentinum in Græcos. Bulla Armeniorum utramque formam commemorat, & approbat. Gabriel Philadelphiæ Antistes in Libello de Sacraentis, ubi agit de Forma Baptismi, duplucem reddit hujus rei causam. Alteram, quod divina Scriptura etiam verbo passivo utatur, ut inquit Joannes ad Christum: *Ego debeo à te baptizari*, apud Matth. 3. non minus propriè enuntiant Græci, baptizetur servus Dei, &c. Alteram causam, quod Græci modestè de seipso sentiant; & ad hoc probandum affertur Chrysost. homil. 1. in acta Apost. ponderans verbum illud, *baptizabimini*; ubi inquit: *Non dixit Christus: Vos vero ego baptizo in Spiritu sancto; sed, baptizabimini; nos docens, ut modestè de nobis sentiamus.*

Præterea reddenda etiam causa magis propria, cur Græci passivo verbo actum Baptismi promant? Non defuerunt enim in Oriente, ut etiam postea in Aphrica, qui pro Ministeri meritis Baptismum meliorem aut deteriorem fieri crederent, hoc est, eum sua virtute baptizare, ceteraque administrare sacramenta arbitrarentur: & per consequens seipso primarios quodammodo constituebant auctores, quos reprehendit D. August, in lib. Quinquaginta homil. serm. 23. ubi rationem reddit, cur Christus loquendo de Magdalena dixerit: *Dimittuntur ei: & dum Pharisei interrogarent; Quis est iste, qui peccata dimittit?* Non responderit Filius Dei, Verbum Dei. Medicus inquit, *bonas agros non solum praesentes sanabat, sed & futuros etiam pravidebat. Fuerunt erant homines, qui dicerent, ego peccata dimitto; ego iustifico, ego sanctifico, ego sano quemcunque baptizo.* sic Augustinus. Et nota, quod Augustinus non reprehendit Hæreticos dum dicerent, *Ego baptizo.*; sed in eo quod dicerent, *Ego sano quemcunque baptizo.* Et de hoc modo loquendi passivo in hac materia quasi modesto, Chrysost. homil. 38. in Joann. inquit: *Intraere modum loquendi Christi ab omni jactatione, & ostentatione alienum: Non enim dixit, sanum te feci; sed, sanus factus es; jam noli peccare: neque dixit, Ne te puniam; sed, Ne decerius tibi aliquid contingat: In neutrō personam ponens, & ostendens, sanitatem potius tribuendam esse gratia, quam meritis.* Non ergo mirum, si Græci Patres antiqui in formis sacramentorum Baptismi, Confirmationis, & factorum ordinum, non propriam personam, sed divinam exprimant gratiam. Nec in hoc reprehendendi Latini, qui tam de principali auctore Christo, quam de ejus legitimo Ministero, quæ consona sunt rectæ & orthodoxæ fidei, semper senserunt, & docuerunt; ut propterea neque in hac lege loquutionis fuerint astricti: & de his late Arcadius, de Concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 1. cap. 8.

Quare autem in hoc Sacramento Baptismi corpus ter in aqua abscondatur? Respondet Cabasilas in Interpretat. Divini Sacrificij cap. 4. Quia Salvator,

qui & mortuus erat, & resurrexerat, novam suam vitam dum nobis quoque voluit impartiri: jussit nos etiam ex hoc magno dono ipsi aliquid offerre; nempe ejus in morte nos imitari, cum in Imagine, & pictura corpus in aqua tanquam in sepulchro abscondimus; tanquam iam mortis & sepulchri nos socios accepit; & inde novam luc vitam voluit nobis retribuere.

De Litur. xime Jacobi Apostoli, Basilij, & Chrysostomi: Ut omnes cognoscant, quod non est recens inventum Missæ sacrificium in Ecclesia Catholica frequentatum: quod utrūcunq; hoc tempore impugnant omnes Hæretici. Admonendi tamen sunt ij, qui tractant fruuntur doctrina, nec non qui tremenda & mysticæ victimæ participes sunt; ut nos esse omnes oportere à théâtris, à comediationibus, scortis, & omnibus impeditijs: quoniam hic Dominus adest, qui mentem cuiusque metitur, & contentationem habet, ubi Augelorum exercitus huic stupendæ assistunt mentz. Hæc similia pluribus in locis hortatur Chrysostomus. Officiuni hoc *Missam* Latinam, Graecam aptè & propriè *Liturgiam* nominant.

Oblatio panis & vini. Ante sacrificium dona Deo offeruntur, tanquam humanæ vite paucitaz. Antiqui offerebant primitias fructuum, pecorum, vel armentorum: nos tanquam vite nostræ primitias hæc dona Deo conjectamus, quæ sunt humanum nutrimentum, nempe quod ad solum hominem pertinet: conjectione autem panis opus habet, ut comedat, & vinum confidere, ut bibat; est solius hominis proprium: & haecdem forma donorum oblationis. Quare autem hæc dona humanæ vite paucitaz sint? Dicimus, quod ipse Christus jussit Panem & Vinum sibi offerri; donec post eis retribuit Panem viventem, & Calicem vitæ æternæ. Et quemadmodum Apollonis pro punctione piscium reddidit punctionem hominum: & diviti, quæ de rego interrogaverat, pro terrenis divitijs cœlestes divitias pollicitus est: ita contrabibibus vitam æternam Christus erat datus, nempe vivificum suum corpus & sanguinem eis offerre jussit ea, quæ brevis & momentaneæ vitæ causa sunt; ut pro vita vitæ ciperemus, & pro temporali æternam: & nostri misericordia sit gloriæ tribue. Cabasilas in interpret. divini sacrific. cap.4.

Præterea, panis propositionis sanctificatus indicat purgationem mundi, & emias divitias bonitatis & clementiaz Dei: in eo quod filius Dei homo factus est, & ipsum proposuit hostiam & oblationem, & redemptivam propitiationem pro mortali vita, & salute: oblatus est, ut primitiaz, & holocaustum selectum Deo & Patri genere humano, ut ipse ait: *Ego sum Panis, qui de celo descendit, & quis manu bunc panem, vives in aeternum,* de quo Hierem. *Venite & mittamus lignum in pyrem ejus:* Ostendens lignum Crucis, in quo Corpus ejus infixum est. Ita S. German. in Theoria Rer. Eccles.

Quare gloria Dei brat, non semel duntaxat, sed personis distinctis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *In principio* verò Liturgiæ ante omnem orationem Sacerdos gloriam Dei per incarnationem Domini primum didicerunt homines, tres esse personas: non oportebat in processu prælucere, & prædicari Trinitatem.

Antiphonæ sunt prophetatum prædictiones, prænuntiantes adventum Filii Dei *Antiphona.*
ex Virgine super terram, & clamantes: *Deus noster super terram visus est, & deo-*
rem induit: id est, incarnationem ejus manifestantes, quam nos suscepisse, & didi-
cisse per ministros, & oculatos testes Verbi, Apostolos profitemur. Sciendum, initio
omnis officij primùm V. Testamenti cantari psalmos, deinde novæ Gratia Cantica:
ujus legislator natus extremis diebus oracula fudit; ut omnes intelligant, unum &
undem Deum ac Dominum esse, qui has & illas leges sancivit, Christus; ut inquit
S. Germanus in Theoria.

Peractis alijs observationibus, Sacerdos stans super altare in altum tollit Evange- *Evangelium*
um, & ostendit: Domini ostensionem significans, quando cœpit multis apparere. *Ostensio.*
per Evangelium Christus significatur, quemadmodum & propheticæ libri dicuntur
prophetæ. Quia verò qui prædictus, ostendo, & per se ipsum apparente; verbis pro-
phetarum nemo vult attendere: Propterea ostensio Evangelio cessant prophetica.
Canimus autem si quid est N. Testamenti; vel etiam Deiparam, vel alios Sanctos
audamus, vel ipsum Christum canticis celebramus, ob ea, quæ dum nobiscum versa-
tur, passus est, vel fecit. Deinde etiam ipsum, ut Trinitatem Deum decantamus,
ymno quamvis Angelorum: Hoc enim, *Sanctus*, quod ter canitur: Illud verò,
Deus fortis & immortalis, desumptum ex psalmo David, *Sistivit anima mea ad De-*
um fortè vivum. Hæc autem suscepisse, & illis conjunxisse, & supplicationem ad- *Bisagion,*
ecclœ, nempè *Miserere nostri*, est Ecclesiæ eorum, qui Trinitatem unum Deum, &
iunct & prædicant: partim, ut ostendatur V. Testamenti cum novo convenientia:
artim, ut Angeli, & homines fiant una Ecclesia, & Chorus unus per Christi adven-
tum, qui est supercœlestis & terrenus. Propterea, postquam est ostensum Evange-
lium, hunc hymnum canimus, propemodum clamantes, quod is nobiscum versatus
est statuit cum Angelis, & in illo Choro posuit. Cabasilas in Liturgiæ expositione
p. 20.

Alleluia. Præco Evangelij vociferans, *Dominus venit*; vel, *Laudate, celebrate.*
Alleluia clamat David, & ait: *Deus noster manifestè veniet, & ignis coram ipso præ-*
des. Apparuerunt fulgura Evangelistarum ejus orbi terrarum. Hebraica enim lin-
ia est *Al*, venit, apparetur: *El, iia, laudate & celebrate viventium Deum.* *Aliter Al*
iter: *El* Filius: *iia* Spiritus sanctus. Aliter *Alleluia*, divinam laudem significat tri-
tiam propter tribus personis distinctam Patris, Filii, & Spiritus sancti singularem
icitatem. S. Germanus in Theoria.

Thuribulum statim defertur, quod humanitatem Christi subindicat. Ignis Dei-
em: Odoratus fumus indicat bonum odorem Spiritus sancti præcedentem: In- *Thuribu-*
suum est fragrantissima lætitia. *lum.*

*Re*eti audiamus sanctum Evangelium, id est, erigamus mentes nostras cum ope-
rus à terenis, & intelligamus bonorum declarationem.

Quatuor Evangelia sunt quatuor universales venti, juxta quadriformia anima alias; *Evangelia*
o sanè Cherubim illa, in quibus sedet universorum Deus: ex quibus constat
feden-

sedentem super Cherubim Deum, & continentem hoc universum, patefactum dedit nobis quadrisforme Evangelium; id est uno spiritu contentum. Quatuor enim facies habent: ac facies eorum imaginem referunt administrationis filij Dei. Primum animal Leonis simile est, denotans efficaciam ejus & principatum, & regnum. Secundum simile vitulo, sacrificium, & sacerdotalem Ordinem indicans. Tertium habet faciem hominis, adventum ejus secundum hominem manifestò prescribens. Quartum simile Aquilæ volanti, sancti Spiritus advolantem largitionem declarans. Igitur & Evangelia his conformia sunt, in quibus insidet Christus: nam Aquila, quæ secundum Joannem Evangelium, quem habet à Patre principatum ejus, & gloriam generationem enarrat, inquiens: *In principio erat Verbum: & omnia per ipsum facta sunt, & sine quo factum est nihil. Quod factum est.* Taurus, qui est secundum Iacobum Evangelium, cum sacerdotalem speciem preferat, à Zacharia sacerdote habens offerente incipit, inquiens: *Fuit in diebus Herodis sacerdos quidam nomine Zacharias &c.* Matthæus vero in humanam ejus generationem concionatur: *Liber generationis Jesu Christi: &c.* Hominis vero conformatio haberet hoc Evangelium à Christi Nativitate. Leonis specie Marcus à propheticō Spiritu ex alto adveniente hominibus initium fecit, inquiens: *Initium Evangelij Jesu Christi, & scriptum est in Prophetis; Ecce ego misero Angelum meum, &c.* His vero scilicet habendis, imperiti & temerarij sunt omnes, qui abrogant ideam Evangelij, & sive plures, sive pauciores, quæ dictæ sunt, circumferunt Evangeliorum facies.

Catechumeni. Post divinorum Evangeliorum lectionem, preces & petitiones intermissione ipsius Catechumenis, fidelibus, & ipso Pontifice. D. August. serm. 137. de Tempore. *Ecce post sermonem sis Missa Catechumenis, manebois fideles, venietur ad hanc orationis.* Quibus expletis Diaconus tribus vocibus clamat. *Quicunque Catechumeni recessite.* Catechumeni & nondum admissi ad Christi mysteria foras migrat, quoniam ad sacrificium processurus sacerdos nefas est interesse illos, qui non tunc mysteriis initiati, Cabasilas in Liturgia cap. 23. & de his nos diximus supra cap. 10. Hinc Chrysost. in Matth. homil. 24. *Mysteria a clausis ianuis celebrantur, ut eos, ex nondum iniciatis sunt, adesse prohibemus: non quia infirmitatem aliquam mysteriorum esse deprehendamus, sed quia ad participationem eorum, illi adhuc quos arcemus infirmi sunt.* Et idem D. Chrysost. homil. 4. in Matth. *Ut inter fideles infideles distinguas, solo celebrandi mysterii tempore dignosci possunt, dum videlicet alius clavis videris, alios vero intus teneris.*

Offertoriis. Sacrorum ad sanctam Mensam depositio sepulturam designat, & resurrecti nem, & illine assumptionem: meritò sancti Patres ita perfici hæc & offerti cererunt. Ablutio manuum innuit nobis sacerdotibus, ut puri conscientia, mente & cogitatione, quæ sunt manus animarum nostrarum, cum timore & mansuetudine, & conscientia omni accedamus ad sanctam Mensam. Et diximus nos supra cap. 10, ubi Offertoriis.

Manuum ablucio. Manuum Ablutio indicat, ut Sacerdos à peccatis sit mundatus. Cyrillus Hieron. lymit. Catech. 5. Arystig. Vidistis igitur aquam manibus Diaconum portigentem fac-

cerdoti, & illis, qui circum altare Dei stabant Presbyteris: num ideo prorsus dabat, tñrdes corporis abluentur? nequaquam: sed illa manum ablutionis symbolum est portere nos à peccatis omnibus & iniquitatibus mundari: non de auditis David ysteria ista tractantem & dicentem. *Lavabo inter innocentes manus meas, & cingidabo altare tuum Domine.*

Januarum Clausio. (ut mos est Græcorum Liturgia,) & super has Veli, seu Coronarum explicatio, quod aët appellatur: Divinorum velatio noctem indicat illam, in qua discipuli proditio processit; & ad Caipham & Annam abductio & alia, quæ tunc intigeruntur. Quam ob rem hoc velamen Aët nominatus est, quia occultatus ab eo nebrosum aët dictæ noctis, designatur. Sublato aëre & velo contracto, januisque serratis, tempus matutinum illud innuitur, quando post mortem & sepulturam resurxit: ac etiam manifestata sunt nobis & revelata omnia antiquæ legis arcana. Vel iam dicas ex velo amoto Cœli aperitionem denotati D. Chrysost. in cap. i. ad Ephes. omil 3. his verbis. *Quando autem precamur pariter omnes: dum vides vela sublata, cogitacœlum spissum referari, Angelosque descendere. Velum dicitur etiam propter postulum inquietum: Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Jesu Christi, quam renovavit nobis viam salutis novam & viventem per velamen:* id est, ex carnem suam. S. Germanus in Theoria.

Deinde progreditur Sacerdos cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, cum veraci irde, conferens sermones cum Deo, non jam per tubas, ut aliquando Moses in Tabernaculo Testimonij, sed revelata facie gloriam Domini oculis cernens: ac sanctæ Trinitatis divina cognitione & fide initiatur. Deinde populus vice Cherubicarum virtutum, & quadriformium animalium clamabat, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus noster Sabaoth;* i.e. ter Sanctus: & unus Deus virtutum: singularis, natura in Trinitate.

Flabella, quæ super sacrificio tenent in manibus Diaconi Græci, ut in Liturgia Flabella Basili, de quibus nos diximus supra etiam in cap. 35. Hæc inquam indicant Seraphim sex aliis praedita, & multi oculorum Cherubim effigiem. Dicimus igitur semper inseparabiliter adfuisse virtutes cœlestes unâ cum Domino Christo: præcipue ò in nocte, qua traditus est: Eæ vero cernentes in Christum execrationes, collarum inflictiones, ludibria Judæorum, aliaque omnia tremenda: admirantes & stuantes in singulis, quæ siebant longanimitatis & patientiæ magnitudinem: velantes s facies te aversebant; & iterum Domini majestatem reverentes, ad se redibant; id enim faciebant usque ad ejus in Crucis exaltationem, quæ gloria potius est, ac non ecclæ: hæc enim est initium operationum, & virtutum divinarum; hinc terrætus, trium horarum tenebrae, veli & petrarum disruptio, monumentorum paterio & mortuorum resurrectione, & alia quæcumque. Itaque, per hujusmodi Flabellæ, regi alarum compage id quod Deitatis ignotum est & occultum, indicatur, re- S. Germanus in Theoria.

Elatio autem in altum venerandi corporis repræsentat Crucis elationem, & tem in ea, & ipsam resurrectionem. Quod autem Sacerdos ter faciat in ære unum Crucis cum venerabili, & vivifico pane, innuit Sanctissimæ Trinitatis myste-

mysterium : passus est enim Filius , & sermo Dei, beneplacito coeterni Dei, & Panis, cooperatiene Spiritus sancti Ex S. Germano in sua Theoria. Unde D. Chrysost. homil. 60. ad Antioch. Popul. inquit. *Cum ergo Sacerdotem videris offerentem non Sacerdotem pures hoc facientem, sed invisiibiliter Christi manum extensam.*

*Sancta
Sanctis.*

Quoniam non abolutè omnibus sacramentorum communio est licita, ipse Sacerdos quoque non omnes vocat : sed vivifico pane accepto, & ostendo, eo quod sunt ipsius participes futuri, vocat & ait : *Sancta Sanctis.* Propemodum dicas: Ecce panis vita, quem videris. Accurrite ergo, participes futuri, sed non omnes: sed si quis Sanctus. Sancta enim Sanctis solum permittuntur. Sanctos autem non dicit virtute perfectos, sed quicunque ad illam tendunt perfectionem, sed nondum sunt assequuti ; etenim eos nihil prohibet Sanctorum effectos mysteriorum participantibus, sanctificari : & Apostolus scribens ad universum populum, inquit: *Hoc sancti vocationis supercaelestis participes, dohuc ei conjuncti sumus, a patre coniagem & connexionem servamus, vivimus, vitam & sanctificationem per sacramenta ab illo capite, & corde trahimus; postquam autem abscessi fuerimus & a sanctissimi corporis integritate exciderimus, fructu sacra mysteria gustamus, nec enim transmittetur vita ad membra mortua & abscessa.* Et ideo cum clamavit Sacerdos; *Sancta Sanctis,* fideles contra exclamant. *Unus sanctus, unus Dominus Iesus Christus in gloria dei Patris.* De quibus vide Cabasilam cap. 36.

*Oratio
Dominicalis.*

Dicitur in Missa Oratio Dominicalis: ut D. Hicronym. lib. 3. adversus Pelagianos inquit. *Sic enim Christus docuit Apostolos suos, ut quotidie in corporis sicut arca credentes audirent loqui Pater noster, quies in caelis, &c.* Et Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. inquit. *Deinde dicitis illam orationem, super propitiationis hostiam quam Salvator discipulis suis tradidit, cum pura conscientia Parentem nuncupantes Deum, atque dicentes Pater noster, qui es &c.*

*Osculum
pacis.*

Peracta Dominica oratione Osculum pacis præstatutus Cytill. Hierosolym. Catech. 5. inquit. *Deinde clamat Diaconus: osculemini vos invicem: atque tunc unum osculo salutamus; non hoc ita accipias quasi osculum illud sit ejusmodi, quale inter inscri communes amicos esse consuevit, sed hoc osculum animas meum concilia & omnis iniurie oblivionem illis spondet.* & D. Chrysost. lib. 1. de Compunctione cordis. *Osculum pacis porrigit tempore quo afferuntur munera in usu est: sed rur ne plures ex vobis labii tantum hoc faciant, cum Christus non ex ore sed ex cœlo pacem desideret & affectus velit proximum, non labii salvare.*

*Fractione
Panis.*

Ex hujusmodi Panis fractione immensus Christi amor ostenditur. Chrysost. ad Corinth. homil. 24. ait. *Sed quare addit Paulus Panem scilicet, quem fratres: hoc in Eucharistia videre licet, in Cruce autem minime, sed omnino conteretur os anime Iesu (inquit) non conteretur: sed quod in Cruce passus non est, id non oblatum patitur, & propter se sustinet, ut omnes satiet.*

*De ritu
feruentia
aqua in
Calice.*

Praeter vinum & aquam frigidam, quæ à principio sacrificij in Calice miscentur, temperant; infandunt Graci etiam aquam ferventem in Calicem, peracta iam consecratione, immediate ante Communionem. Et quamvis Ballamon in reipositione ad eam

ad quæsita Marci Patriarchæ Alexand. velit id fieri ad demonstrandum, quod sanguis & aqua, quæ fluxerunt è sancto latere Salvatoris tempore passionis ejus, vivifica esse constet, quæ ferventia effluxerunt, quod etiam retulit. S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus, qui floruit anno 730. in Theoria Liturgiæ: sed quod ex vivo latere effluxerint, sanomodo intelligendum (nam ex D. Jo. post emissum spiritum unus miles lancea latus ejus aperuit) & vivum latus appellat propter Divinitatem: Quare non ex vivo, sed veluti ex vivo corpore manasse dicendum est: miraculosè enim ex mortuo corpore veluti ex vivo sanguis & aqua effluxerunt: estque hoc modo triplex miraculum: quod ex mortuo corpore, quod sanguis & aqua, & ea calida, effluxerint. Et ita immemorato Græcos à Latinis reprehensos, voluit Arcadius de Concordia Ecclesiæ occidentalis & orientalis lib. 3. cap. 39. Voluit Angelus Roccha in Libello de solenni Communione summi Pontif. quæst. 5. Per aquam calefactam vino mixtam Populum charitate ferventem, atque ad martyrii passionem præparatum significari posse, ut in Apocal. cap. 3. & 17. Hinc, ut inquit Papias, Calix potionem calidam, vel Passionem; vel Hieronymo teste, mortificationem carnis, seu animum ad martyrium semper paratum significat: sive ut Origeni placet, passionem dolorum, aut martyrij, quod sine Igne, & fervore charitatis esse non potest. Quem profectò fidei, vel charitatis fervorem, ut videre est in Missa SS. Basilij & Chrysostomi, insinuant Græci, dum aquam calidam calefactam, seu fervidam vino jara consecrato adiungunt. Cæterum, circa prædictum Græcorum Ritum Innocentius Papa IV. in Bulla ad Legatum Regni Cypri in Registro Bullarum Pontific. sui anno 11. super Ritibus Græcorum, qui tolerari, vel tolerari non possint, num. 7. inquit. Porro in appositione aqua, sive frigida, sive calida, sive tepida, in Altaris sacrificio suam, si velint, consuetudinem Græci sequantur; dummodo credant & afferant, quod servata Canonis forma conficiatur pariter de usraqe.

Quid maximè in Communione agendum? Chrysost. homil. 83. in Matth. inquit. *Communio Christus gratias egit, antequam discipulis daret, ut etiam agricolarum actione incipiatio-*
nus: posteaquam dedit, & hymnum cecinit, ut & nos similiter faciamus.

Communicare pueros & infantes; fuit antiquitus in usu etiam in occidentali Ecclesia, ut refert Clemens Rom. lib. 8. Constitut. Apostol. cap. 20, sed potissimum hoc etiam in præsenti servatur apud Græcos, ut pueros portant Eucharistiam; cum isti propter innocentiam nullum ponant, neque possint ponere obicem, unde Sacramentum illis infallibiliter conferat gratiam: Quod miraculo comprobatum est Costantinopoli tempore Justiniani Imp. refert Evagr. Ecclesiast. hist. lib. 4. cap. 35. & Nicephorus lib. 17. cap. 25. Verum est etiam, veires Latinos aliquando communicasse infantes, sed sub una specie tantum; nimis instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini, cum non possint illi solidum cibum sumere. Hugo de sancto Victore de Sacram. lib. 1. cap. 20. D. August. epist. 23. ad Bonifacium, & idem epist. 107. quæ consuetudo non solum in toto oriente, & alicubi in occidente, approbata prisca temporebus: Postmodum crescente numero Fidelium, & refrigerante charitate, cum uniori cura, ac diligentia Sacraenta administrarentur, magis ac decentiam, & reverentiam

rentiam sacramenti expedire visum est, si parvulis ante usum rationis sacramentum denegaretur, quam si aliquali utilitati eorum provideretur. Quocirca si vellent Graeci se in hoc conformes reddere Romanæ Ecclesiæ, melius facerent, quam si persistant in antiqua eorum consuetudine, ut inquit Arcadius de concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 3. cap. 40. quod etiam damnat Pius Papa V. in Brevi anno 1564.

16. Febr. impresso apud Quarantam in summa Bullarij pag. mihi 267.

*Communi-
nio sub
specie vi-
ni sacerdotum*

Non solum apud priscos Graecos Patres fuit retentus usus se communicandi sub unica specie Panis; verum etiam urgente necessitate conferebatur Eucharistia sub una specie vini tantum: Nam & pueris post Baptismum conferebatur Eucharistia sub specie vini tantum, ut diximus supra. Ac etiam Eucharistia sub specie vini dabatur interdum agratis, qui pro morbi vehementia panem consecratum deglutire non poterant: ut Lindanus ex Concilij Carthaginensis Decretalib. 4. Panoplia Evangelica cap. 56. his verbis. *Quare videre est, tunc unius speciei communionem fuisse non nullis etiam magni nominis Ecclesiis, et si non omnibus nec toto orbe solennius usum arcta. Quid quod alicubi videre est, fuisse interdum agroris sacram administratam Eucharistiam sub una Vini specie, cum Panem sacrum non possent pro morbi vehementia sumere aut deglutire.* Hæc Lindanus. Verba vero Concilij Carthaginensis 4. cap. 76. & 26. quæst. 6. is qui cap. 8. hæc sunt. *Is, qui paenitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in praefatis versus fuerit; dens testimonium, qui cum andaserunt, & accipiat paenitentiam: Esi continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia.* Ita phæneticis morituris sub vini specie Eucharistia dabatur. Quod etiam ex Concilio Toletano sanctum: nec mirum; quoniam sub qualibet parte Hostiæ consecratæ, & qualibet vini consecrati, totus est Christus. Ut ex Concilio Florentino de Sacram. Eucharist. Quod etiam refert Arcadius de Concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 3. cap. 40.

*Communi-
cio infir-
mitatum.*

Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam, usq; ad annum prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, quasi majoris efficaciaz: non referunt; sive tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi confidere, & per quindecim dies, & non longiori temporis spatio conservare, nec per diuturnam reservationem reddatur minus habile ad sumendum. Ut in Bulla Innoc. IV. super Ritib. Graecor. relata in summa Quarantæ pag. 265. n. 8. & fuit etiam supra dictum c. 13. & propter talis abusus graviter reprehenditur à Divo Ambrosio lib. 5. de Sacram. cap. 4.

*Sacra-
mentum pe-
nitentia.*

In casu necessitatis presbyteri Graeci Catholici possunt Latinos absolvere, dummodo utantur forma præscripta in Concilio Florentino; & postea, si voluerint, dicant orationem deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.

*Matrimo-
nium.*

Tollendus Graecorum abusus ubi est, ut vir atque uxor simul, & eodem tempore eidem Presbytero confiteantur. Ita ex Brevi Clementis Papæ VIII. anno 1597. impresso in summa Quarantæ pag. mihi 261.

De sacra.

Presbyteri Graeci Baptizatos christinare in fronte non consignent; Et soli Episcopi confi-

consignant chrismate in fronte Baptizatos, ut in Bulla Innocentii IV. de Ritibus Græcorum. Episcopi Latini infantes, seu alios Baptizatos à Presbyteris Græcis de sancto Chrysante in fronte consignatoꝝ, confirmant: & tutius videtur, ut cum cautela, & sub conditione id faciant (nempe ; *Si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego te consigno signo Crucis, & confirmo te Chrysate salutis in nomine Patris &c.*) Præterim, cum verisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati. Ut ex Brevi Clementis Papæ VIII. super aliquibus Græcorum Ritibus, impresso in Bullario Quarantæ.

Singuli Episcopi in suis Ecclesiis in die Cœnæ Domini possunt secundum formam Ecclesiæ Chrysma confidere, ex Baltamo quidem, & oleo Olivarum: nam Spiritus sancti donum in Chrysatis unctione conferitur. Sed si suum antiquum titum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet quod Patriarcha unâ cum Archiepiscopis, & Episcopis ejus suffraganeis : &c Archiepiscopi simul cum suffraganeis suis simul Chrysma confiant in tali eorum consuetudine tolerentur, ut in Bulla Innocentii IV. super Ritibus Græcorum: de qua in summa Quarantæ pag. mīhi 264. num. 5.

Ordinati ab Episcopis schismatice, alias rite ordinati servata debita forma, recipiant quidem ordinem, sed non executionem. Proinde ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti, vel emendati reconciliandi sunt, & absolvendi cum pœnitentiis salutaribus, diammodo errores vel saltēm schisma ordinatoris abjurent in judicio, vel publicè, vel secretō pro qualitate facti. In ordinib⁹ autem per eos alias rite suscep̄tis ministrare non permittantur, nisi cum ipsis super Irregularitate hujusmodi occasione contracta auctoritate sanctæ Sedis Apostolicae fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, sive pro ordinibus, sive pro aliis sacramentis conferendis, sed detinendi quo ad sancta Sedes Apostolica desuper consūtatur & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissoriis Episcopi Latini Diocesani ad sacros Ordines promoti, s. p.ensi sunt; et si luspoli suis ordinibus ministraverint, efficiuntur irregularites, sicut & Latini. Super hujusmodi autem & similibus irregularitatibus, dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à Presbytero Græco in Baptismo Chrysate in fronte de facto fuerit consignatus; debet illum antea confirmare, s. item sub conditione, *Nisi es confirmatus, &c.* Ita ex Brevi Clementis III. Papæ super Græcorum Ritibus ann. 1597. relato in summa Quarantæ pag. 261.

Episcopi Græci septem ordines secundum morem Ecclesiæ Romanae de cœteri conferant, cum huc usque tres de minoribus circa Ordinarios neglexisse dicantur: ita tamen qui jam sunt taliter ordinati, per eos tolerentur, ut in Bulla Innocentii IV. per Ritibus Græcorum, in summa Quarantæ pag. 265. num. 19.

Nunquam Monachis Græcis, seu Calogeris, animalium cura comittatur, nisi anima- necessitate, vel alia justa causa.

Presbyteri seculares Græci, abjuratis schismate, & erroribus, atque in fide Ca-

olica bene instructi, in Parochialibus, seu Curatis Ecclesiis Græcorum instrui-

mm m

possunt.

possunt. Ex Brevi Clementis Papæ VIII. super Ritib. Græcorum ann. 1597. impresso in summa Quarantæ pag. mihi 262.

Sacerdos quoque Conjugati, & alii, quibus Parochiarum cura, vel Ecclesiæ Parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licet & liberè possint Parochianorum suorum confessiones audire, ipsique pœnitentiam injungere pro pacatis; Ut ex Bulla Innocentii IV. super Ritibus Græcorum impressa in summa Quarantæ pag. 265. n. 16.

In sacramento Ordinis utrum sola manuum impositio sit sufficiens materiam Ecclesia Græca absque unctione, porrectione Calicis, & aliorum instrumentorum, sicut mos est in Ecclesia Latina. Articulis de Concordia Ecclesiæ occidentalis & orientalis lib. 6. cap. 7. quamvis in utraque Ecclesia velit solam manuum impositionem sufficientem esse materiam: nihilominus, quoniam satis ardua est questio: & Romæ annis præteritis jussu suorum Pontificum Pauli V. & Urbani VIII. placuerunt super hoc articulo habitæ Congregationes: Nihil in hoc firmabo.

Diaconis. sa apud Græcos. Di: coniassarum munus jam diu apud Latinos cessavit. Apud Græcos de predictis Ritus recensentur à Matthæo Blastario in suo Nomocanone, ubi ita scribit: *Vestiti sane libri, qui Ceremonias omnium ordinationum complectuntur, etiam annes etatis, quorum esse oporteat Diaconisse prescribuntur; scilicet quadragesimum; Et habentes Monachalem, & cum quidem perfectum, & institutum vita, quod nimurum decat et cum viris virtute præstantibus certare. Præterea ea omnia peragunt in ejus iniciacione exceptis paucis tradunt, que & in Diaconorum solent. Quippe ad sacram missam illa etiæ pallio Pontificis contingit, extremis tabis Pallii à parte anteriori Pontifici pedatibus, ac prolatis illis verbis, Divina gratia, que infirma sanat: neuerum pedem ad glorificat; sed tantum caput inclinat; impositaque illi manu Pontifex precans, ut sine reprehensione ministerii opus perficiat, castitatem atque perfectam conversationem sedat. At ita sacris adibus assidua præsto sit. Non autem permittit ei immaculata adsumptio Eucharistia mysteria; nec Flabellum in manu ipsi traditum, ut sit in ordinatione Diaconi ad Stolam Diaconorum subter Pallium Pontifex collo ejus imponit, deductis extremitatibus Stola ad partem anteriorem. Tempore vero Communionis post Diaconos ducuntur mysteriorum participem efficit. Quæ accepero Calice ex manibus Pontificis imperium, sed continuo ipsum Altari sacro imponit. Hæc Matthæus. Circa predicta coet Turrianus, quod impositio manuum Diaconissæ non eximat eam ex ordine Li- corum: accipitur enim impositio pro benedictione. Unde potius abusus Græcum erat, si qui solita forma verborum, quæ sacris ordinibus convenit, Diaconum consecrabant; immo ipsi permettere ingredi Sanctuarium minus licebat, ex Can. & Laodicensi. & multo minus tangere Calicem. Omnium verò minimè fas erat accedere ad sacram Aram intra Sanctuarium & ibi sacris initiari: & ita latè refert Arcetri de Concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 6. cap. 10. Sicut nec permisum mulieribus Græcis servire ad Altare, sed ab illius ministerio repellantur omnes, ut in Bulla Innoc. IV. super Ritibus Græcorum apud Quarantam in sua summa pag. mihi 265. n. 14.*

Quar.

Quamvis Matrimonium sit indissolubile, ut quos Deus coniunxit, homo non ~~Matrimonio~~ separaret. Fuit tamen Græcorum erronea opinio, in causa fornicationis dirimi matrimonia, etiam quo ad vinculum, & omni ex parte solutionem, & ita intelligunt illud Evangelium Matth. 19. & plurimas in hoc rationes adducunt nempe si Matrimonium sit inter Infideles & alter eorum efficiatur Fidelis, potest solvi etiam quo ad vinculum: cur igitur non in causa fornicationis? Ac etiam spiritualis fornicatio separat sponsum à sponsa; ita ut sponsus valeat alium sibi diligere, cur hoc non admittatur in carnali Conjugio? cum in carnali sit spiritualis significatio. Sed contra opinionem Græcorum est textus Rom. 7. illamque opinionem diffuse impugnat etiam Græcus Arcadius de Concordia Ecclesiæ orientalis & occidentalis lib. 7. cap. 5. cum seq.

Ideoque Clemens Papa VI: I. in Brevi de Ritib. Græcorum ann. 1597. impresso in summa Quarantæ pag. mihi 262. decrevit, ut Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia quo ad vinculum fieri nullo modo permittant aut patientur; et si quæ de facto processerint, nulla & irrita declarent.

Maritus Latinus uxoris Græcae ritum non sequatur. Latina uxor non sequatur ritum Mariti Græci. Quod si fieri non possit, quisque conjugum in suo ritu, Catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter Græcus conjugatus ante sacrum sacrificium, seu sanctam Misam celebrandam, vel per hebdomadam, vel per triduum, abstineat ab ~~uare~~. Ita in dicto Brevi Clém. VIII.

Lubet hic referre de ceremonia poculi vino pleni, quod Græcorum Presbyter solet exhibere sponso, & sponsæ, dum eos in matrimonium conjungit. Cujus institutio forsitan processit; Quoniam illud poculum, Eucharistia percepta, ablutioni ^{De ritu} ~~Græcorum~~ ^{in matrimoniis} potissimum inservit; simul etiam communio rem vitam conjuges inter se aucturos significat. Igitur absolutis sponsalibus, si voluerint simul etiam coronari, hoc est solenniter matrimonium contrahere, ingrediuntur templum accensis cærcis, præente sacerdote cum thuribulo, ac suffimentis, & recitante Psalmum 127. Unde in Euchologio vetustissimo, quod asservatur in monasterio Cryptæ ferratae, sic habetur: *Ex postquam venerunt ante sanctuarium, manus non amplius tenent confortes, sed stans præ sarcis foribus.* *Repositum est autem supra divinam mensam poculum babens præsanctificata, & corona dura, item poculum vitreum vini plenum.* Diacono dicente: *In pace Dominum deprecemur.* & infra in m. l. *At tenens poculum (hoc est Calicem)* Sacerdos dicit, præsanctificata sancta sanctis: & eos participes efficit communionis: deinde recitat consequentem orationem. Deus qui omnia fecisti. Qua finita oratione, & ter exhibita ablutione in m. l. restituit poculum alicui, vel sicut nonnulli faciunt, strangit. Ubi per poculum intelligit vitreum, non autem Calicem, ubi erat Communio præsanctificata. Hæc de ceremonia, ex antiquis Euchologiis. Et notandum obiter, unicum speciem præsanctificatam sponso, & sponsæ distribui solitam fuisse. Quippe poculum vitreum vino minime consecrato plenum ablutioni eorum inserviebat. Ceterum quoniam bigamos non communicabant, imo in signum incontinentie, anno integrum

tegro à communione abstinere jubebant; idcirco postea fortassis eum modum dandi poculum invenerunt, qui Bigamis inserviebat, ut voluit Arcadius de Concordia Eccles. orient. & occident, lib. 7.

De Con- Græcis, sive Latinis, sacris ordinibus initiatis, nunquam permissum fuit matrimoniū inire Can. 51. quis eorum distinct. 22. Sanchez de Matrim. lib. 7. disput. 28. corum in num. 3. quod etiam ab initio nascentis Ecclesiæ prohibitum fuit; ut in Can. 27. Apost. sacris or- ibi; *Qui ad Clerum proiecti sunt, precipimus, ne si voluerint uxores accipiant, sed Lecto- dinibus.* Et Cantores tantummodo. Et semper apud Græcos fuit irritum matrimonium contractum post ordines factos, Azor, & Sanchez dict. num. 3. Quin imo ut Græcus sa- cris ordinibus post conjugium initiatus, non possit valide uxore mortua ad alias nuptias transire; ut post Azorium Sanchez allegatus num. 4.

Ea vero est differentia inter Græcos & Latinos in sacris ordinibus constitutos: Quod illis licuit post conjugium ad sacros ordines ascendere, & uti matrimonio ante contracto: quod Latinis est interdictum; ut constat ex capitulo cum olim, de Cleric. conjug. & cap. Syracusanæ 28. distinct. & Græcis quidem concedebatur usus matrimoniū ante Ordinem initio, præter id tempus, quo altaris ministerio deservire, vel consuetudine, vel lege debent. Sanchez, ubi supra num. 5.

Sacerdotes Græci utentes matrimonio ante ordines initio, minime peccant, cap. aliter distinct. 31. cap. cum olim. de Cleric. conjug. cum aliis; quos refert, & se- quitur Sanchez, allegatus num. 6. Et de hujusmodi Græcorum Ritib. vide quæ etiam refert Arcadius de Concord. Eccles. occident. & orient. lib. 7. cap. 40.

De rito Mos est orientalis Ecclesiæ septem convocare Presbyteros, qui extremamunctionem ægrotis administrent. Septem autem Presbyteros, quos Græca exigit Ec-
extrema clesia, sive propter septem peccata mortalia, sive propter mysterium Jubilæi, sive pro-
missionis. pter septem dona Spiritus sancti, sive propter septem Sacerdotes, qui divino iusto circumvenientes urbem Jericho septies tubis cecinerunt, atque mœnia diruerunt; ut etiam hic septem Sacerdotes malitia urbem, duraque mœnia altitudinem peccati demoliantur. In necessitate autem etiam tres Sacerdotes apud Græcos sufficiunt, propter potentiam Trinitatis. B. Thomas lib. 4. contra Gentiles cap. 83. inquit: *Quia hoc sacramentum perfecta curationis effectum habet, & in eo requiriunt copia gratia; competit huic sacramento, ut multi sacerdotes interficiantur, & ne oratio totius Ecclesiæ ad effectum hujus sacramenti coadiuvet.* Unde Jacobus dicit: *Inducat Presbyteros Ecclesia, & Oratio fidei sanabit infirmum.* Si autem unus solus Presbyter adsit, intelli- gitur hoc sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cuius Minister, & cuius personam gerit, & repræsentat. Arcadius de Concord. Eccles. occident. & orientalis lib. 5. cap. 3.

De partibus corporis, quas ungunt Græci: convenit inter Græcos & Latinos, Unctionem sacram solitam fieri ad expiandos, & sanctificandos sensus, per quos delinquimus. At verò in modo ungendi aliquo modo differunt inter se; Latini qui- dem in viris expressè ungunt oculos, aures, narres, os & manus propter quinque sensus; deinde renes, ubi sedes concupiscentiarum; & tandem pedes ob vim progressivam: in facili-

emini ratione honestatis tenet non unguntur. Græcorum vero Sacerdotes un-
tūt ægri frontem, mentum, ambas genas, ita ut fieri videatur Unctio ad modum Cru-
is, deinde pectus, tum manus, idque ex utraque parte, postremo pedes. Arcadius
et Concordia Ecclesiæ occidentalis & orientalis lib. 5. cap. 7.

Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta præter Chrisma ab Episcopis ^{Olea san-}
atini Diœcesanis accipere; cum hujusmodi olea, nempè Catechumenorum, & In- ^{ta.}
firmorum, ab eis in ipsa oleorum, & sacramentorum exhibitione ex veteri ritu confi-
iantur, seu benedicantur. Chrisma autem, quod non nisi ab Episcopo (etiam ju-
ta eorum ritum,) benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Epi-
scopis Græcis externis Schismaticis, seu sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem
non habentibus, illud accipere, vel couti. Ut in Brevi Papæ Clementis VIII. de Ri-
bus Græcorum ann. 1597. ut in summa Quarantæ pag. 261.

Græci in Unctionibus, quæ circa Baptisma fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ
eneant & obseruent. Ritus vero, quem habere dicuntur ungendi per totum bapti-
zandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cum sive fiat, sive
non, quantum ad Baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, toleretur.
It in Bulla Innocentii IV. Papæ super Ritibus Græcorum impressa in summa Qua-
rantæ pag. 264. num. 1. & 2.

Græci inter ceteros ipsorum Ritus, aquam solenniter in festo Epiphaniæ puri- ^{De aqua}
cant, & in Ecclesiæ vestibulo vase marmoreo clausam totum conservant anno, fe- ^{benedicta}
licitantibusque concedunt tanquam febris expultricem. De quo ritu servari soli-
etiam à Monachis Græcis Cryptæ ferratae in Agro Tusculano, refert Pius Papa II.
in suis Commentariis lib. II. Quod induetum credo, quoniam Christus ea die tripli-
ter est nobis manifestatus gratia Spiritus sancti (cuius symbolum est Aqua) unde
utres Græci sanitatem ægrotis dicta aqua concedebant.

Et Clemens VIII. Papa in Brevi anno 1597. super Ritibus Græcorum, de-
to in summa Bullarii per Quarantam pag. mihi 261. inquit: *Aqua ex Ritu Greco*
die Epiphanie, vel primo die mensis benedicta, conservetur in Ecclesia, ut illa fideles
ergantur.

Missam celebrare non præsumant Græci, nisi prius compleverint officium ma- ^{Missari-}
inale. Ut ex Bulla Innocentii IV. super Ritibus Græcorum in summa Quarantæ ^{tus apud}
3. 245. num. 11.

Præterea dignum scitu est, quod Quadragesimali tempore Græci Missarum so-
nia, exceptis Sabbato, & Dominica, minime celebrant; sed præsanctificatis (sicut
in die Parasceves) utuntur; ut nos diximus etiam supra in cap. 9. de antiquis Mis-
sibus.

Abusus Græcorum, qui Latino more; ut quoque Latinorum, qui Græco Ritu
tas, & alia divina officia celebabant; fuerunt omnes revocati, non obstantibus
uscunquicentius etiam à Sede Apostolica concessis: ut in Bulla Pii V. Papæ ann.
6. XIII. Kal. Septemb.

Notandum tamen in proposito, ut D. Gregor. Magnus, nisi forte alius quispiam ante illum, induxit in Romana Ecclesia in gratiam Græcorum ad Synaxin confluentum, lectiones, quæ solent statim aliquot diebus Latine simul & Græcè auditoribus recitari. Ut in hunc usque diem in Festa Nativitatis Dominicæ, Paschæ, Resurrectionis, & SS. Apostolorum Petri & Pauli Epistola & Evangelium Latinè & Græcè cantatur in solenni Missa Romani Pontificis. Ut notatur in Annotatione Liturgie S. Petri Antuerpiæ impressa ann. 1589.

De pres. Est consuetudo Græcorum Presbyterorum, qui sè numero etiam extra ordinem presbytero con nationem cum Episcopo concelebrant. Quod non improbat à simili consuetudine Latinorum, quando conferuntur facti ordines: & refert Innoc. de Myster. Myster. Myſterio. sive usitatum fuisse aliquando in Ecclesia Romana, ut interdum Cardinales simul cum Pontifice consecrent. Verum quia apud Latinos auctores graves, multi presenti consuetudini minus favent; ideo diligentius hoc examinandum est. An plures Sacerdotes possint eandem hostiam consecrare; ita ut quisque consecret totam hostiam? Et communis sententia Theologorum in 4. dist. 12. quod possint plures id confidere, si omnes simul proferant & finiant verba consecrationis. Sed queritur secundo: An omnes consecrent, si unus in proferenda forma alterum antecedat? Et opinio probabilior videretur, tunc non consecrate omnes, sed eum qui prius dixit formam consecrationis; ceteros verò nihil efficere, etiam si sit Episcopus, qui Presbyteros ordinet. Durand. dist. 13. quæst. 3. Cajetanus patt. 3. quæst. 82. art. 2. Sotus dist. 13. quæst. 1. art. 2. Nam qui primus protulit, sive sit Episcopus, sive sit Sacerdos, consecrat; modò tunc habuerit intentionem consecrandi. Quod si non habuit intentionem consecrandi præveniendo Episcopum, tunc non consecrat, sed consecrat Episcopus; sed ipse Sacerdos, qui anticipavit, nihil facit, & ita refert Arcadius de Concordia Ecclesiæ occidentalis & orientalis lib. 6. cap. II.

Tolerandus est apud Græcos usus carnium die Sabbati, ubi sine scandalo fieri potest; in locis tamen ipsorum & inter ipsos tantum.

Jejunium & abstinentia. Item tolerandum est, ut ad Jejunium eadem die Sabbati in Quadragesima, excepto uno Sabato sancto, ex antiqua traditione non teneantur; sed duntaxat ad abstinentiam. Ut in bulla Innocentij IV. super Ritibus Græcorum.

In jejunis biduanis, vel triduanis, vel alia à Diœcesanis, vel in Jubilæis à summo Romano Pontifice indictis, dies Sabbati in eis comprehensus, vel præscriptus in aliud diem pro plebis Græcis, ab ipsis Diœcesanis Apostolica auctoritate sanctissimi D. N. Clementis VIII. permittitur commutari.

Si ipsis Græci ad observationem Jejuniorum & Vigiliarum Latinæ Ecclesiæ induci possent, optimum esset; sed non cogantur, cum ipsis qualibet hebdomada, & feria quarta & sexta jejunent. Ut ex brevi Clem. VIII. super Ritibus Græcorum anno 1597. relato in summa Quarantæ pap. 263.

Non genu fletere. Stare, & non genuflectere die Dominice Resurrectionis, ut mos Græcorum est, significat lapsuum nostrorum erectionem factam per triduanam Christi Resurrectionem. Non flectere genu ad Pentecosten usque, est septem dies post

sanc*tum Pascha in septem multipticatos contineri dies Pentecostes. Nam septies septem quadraginta novem, & Dominico addito quinquaginta. Sanctus Germanus in Theoria pag. 2.*

Humerale Græci Pontificis ad exemplum Stolæ Aarón, quam gestabant Legales Pontifices, sudariis longis lævo humero circumponentes, ad significandum jugum mandatorum Christi. Humerale autem, quo Episcopus circundatur, significat ovis pellem, quam errantem cum Dominus invenisset, super suis humeris astupans, & cum h̄s, quæ non erraverant, recensuit. Habet autem & Cruces, quia Christus super humero ipse quoque gestavit Crucem suam. Præterea, qui volunt secundum Christum vivere, super humeris tollunt Crucem, id est, afflictionem; symbolum enim afflictionis Crux est. S. Germanus in Theoria.

*Humerale
Pontificis.*

Nec non prædictis etiam annexam, acriter contra Latinos conqueri Græcos, *Additio* quod per illos fuerit Symbolo facta additio. Ad quod responderetur: Si recte veli- *ad symbo-*
lum.
mus id considerare non additio illa fuit, sed expositio, sed explanatio, sed declaratio. Additio namque illa est, quæ contraria, aut saken satis diversa dogmata introducit: quæ verò eadem similiaque profiterur, declaratio, non additio est. Quippè si verum non esset, quod dicitur, fugienda utique hæc additio foret. Quod si verum est, & fidei Sanctorum consonans, ibi timemus timorem, ubi non est timor, & superstitioni magis quam pietati indulgemus. Multa Niceno symbolo secunda Synodus addidit de Divinitate Spiritus sancti, de Unitate Ecclesiarum, de Baptismate, de remissione peccatorum, de resurrectione mortuorum, de vita æterna. De quibus primum Concilium nullam omnino expeditè mentionem fecerat. Multa præterea alij quoque Doctores, qui illis successerunt Latini, quam illi fecerant, tradidere; quæ tamen non additiones, sed declarationes fuerunt. Cur igitur & Catholicæ Ecclesiarum non licuerit hoc idem facere, simili Hæreticorum urgente necessitate? Et de his etiam supra in cap. 75. ubi de Traditionibns.

Demum circa hujusmodi Ritus, quoniam ipsi Græci inter alias eorum blasphemias, ut dixi, nullum esse Defunctorum Purgatorium; Romanum Pontificem aliquam in eos jurisdictionem, vel auctoritatem habere negantes: Indulgentias & Ecclesiasticas Censuras ab illo concessas damnantes; Deiparae Virginis, & Sanctorum festivitates ab Ecclesia indictas non observantes: Sanctissimum Eucharistiarum Sacramentum suis infantibus in Baptismo exhibentes; inhumata Defunctorum cadavera superstitione plusquam barbara è sepulchris eruentes, igneque comburentes; Visitationem, Jurisdictionemque Ordinariorum locorum quos habitant, contemnentes, & suis opinionibus erroneis atque sacrilegis populos Latinos inficienes.

Propterea Ecclesiæ Græcorum, eorumque Prælati, & Administratores tam Regulares quam Sæculares, visitationi & superioritati Ordinariorum Latinorum, ubi illi habitant, subjiciuntur: non obstantibus quibuscumque Privilegiis, & gratis, etiam ab Apostolica Sede indultis. Ita Pius Papa V. in Brevi anno 1564. 16. Febr. impresso *enarr.* apud Quarantanam in summa Bullarij pag. mibi 267.

CAP.

De Indulgentiis, De Potestate easdem concedendi, & de eisdem Distinctione.

Cum de Purgatorio dixerimus, ac etiam de Petri Primatu: aliquid de Indulgentiis annexere visum est, quæ à potestate successorum Petri pendent, & animabus Purgatorii suffragantur. Namque hæc omnia etiam à Schismatibus Græco-spirituinaciter impugnantur, & damnantur. Indulgentia igitur est remissio pœnæ temporalis pro actualibus peccatis debitæ, extra sacramentum facta, ex theulauri Ecclesiastici dispensatione. Toletus in summa lib. 6. cap. 21. in Princip.

Ad hoc duo consideranda circa peccatum mortale, nempe Aversio à Deo, & Conversio ad Creaturam inordinata: ex parte Aversionis debetur pœna damni, quæ est non videre Deum in æternum; ratione Conversionis, debetur pœna sensus, justè enim torquetur is, qui propter ipsam creaturam reliquit auctorem Deum. Catholica autem Ecclesia hoc tenet, & docet, ut etiam deleta culpa per misericordiam Dei, reseretur tamen à Divina Justitia satisfactio pro pœna: & propterea quamvis Contritione, & Confessione Misericordia Divinæ satisfiat; operibus tamen satisfactoriis ad Justitiam tenemur, ut ex Apostolo ad Roman. 6. cap. 23. *Stipendia peccatorum.* Nec prosunt Indulgientiæ ad remissionem pœnarum ei, qui est in peccato mortal: ex D. Thoma ad part. 3. quæst. 27. art. 1. & virtute Indulgenciarum non remittatur culpa, docent Suarez Disp. 50. sect. 1. Cardin. Bellarm. de Indulg. lib. 1. cap. 7. & nos in cap. 88. idem vidimus ex Adam, Moyle, David, &c. quod certè non est, si remissa culpa, remitteretur etiam pœna: nec minus nos quotidie dicemus, quod propter peccata veniunt adversa. Adjicienda est igitur satisfactio divinæ Justitiae etiam post reconciliationem; & hæc propter exuberantiam meritorum, seu potius satisfactionum Salvatoris nostri, Deipara Virginis, & Sanctorum: ex his enim constituitur ditisimus in Ecclesia thesaurus pro conterendis in pios fideles Indulgentiis. Minima proinde pœna, uhoque verbere, unaq; sanguinis gutta, peccatis omnibus omnem debitam pœnam Christus exsolvere potuit: satisque minima pœna sufficiens erat ad omnem justitiae expletionem.

Quatuor media docent Theologi, quibus sanguis Christi meruit nobis remissionem culpæ; eademque nobis ad condonationem pœnæ applicantur.

Est ergo primum participatio sacramentorum ex opere operato, ex quibus pars pœnæ debita peccatis, nobis remittitur. Dicitur pars, (& non tota pœna) alias sola tantum participatio sacramenti sufficeret animæ ad confirmationem plenitudinis gratiarum: quamvis culpa semper tota, & non in parte remittatur; cum hæc delectetur mediante Gratia, quæ non potest dividii respectu particularis peccati, & sit indivisibilis: ac etiam ex quo dicta pœna compatitur se cum Gratia Dei; ut ex flagellis & tribulationibus, quæ quotidie experitur Ecclesia Christi sponsa; & propterea ex participatione sacramentorum per se solum pars pœnæ, & non tota aboletur.

Secundo,

Secundo, remittitur poena per Charitatem, quæ idem posset operari, quod Martirium ex i. epist. D. Petri cap. 4. vers. 9. *Charitas operis multitudinem peccatorum. &c* ex Cantic. cap. 18. vers. 8. *Fons est uero mors dilectio.*

Tertio, remittitur poena ex operibus satisfactoriis; etenim sicuti nos Deum offendimus in bonis fortunæ, corporis, vel animæ; ita condecens est, ut eleemosynis, jejuniis, orationibus, & similibus nos Deum honoremus.

Quarto, & facilius remittitur poena ex bono Indulgentiarum usu, quoniam sicuti Iesu Christi satisfactio regulariter nobis applicatur mediantibus sacramentis, charitate, ac etiam pœnalibus operibus; ita extra ordinem de eadem satisfactione nos participamus ab eo, qui potestatem habet dispensandi Indulgentias ex thesauris, quos Christus Ecclesiae suæ reliquit.

Diximus supra, quod temporales pœnæ remittuntur nobis per Indulgentias, quæ se non extendunt ad pœnas æternas, cum à culpa proveniant, nec ad eos, qui Deo non sint reconciliati. Et quamvis aliquando publicentur *Indulgentia à culpa, & pœna*: intelliguntur tamen, quod tunc temporis conferatur potestas Confessariis approbatis absolvendi pœnitentes à Censuris Ecclesiasticis, & ab omni casu reservato absque exceptione: vel quod intelligatur talis Indulgentia de pœna remissæ cu lpæ.

Et circa potestatem conferendi Indulgentias, quam Christus tradidit Petro, *Potestas & Successoribus*: habemus textum apud Matth. cap. 16. vers. 19. dicit Petro: *Tu confideris in me claves Regni Cœlorum, & quocunque ligaveris super terram, erit ligatum & in celis: & quocunque solveris super terram, erit solutum & in celis.* Sancti Cyprianus, Ambrosius, & Augustinus notant in hunc locum verborum generalitatem, nempe: *Quocunque*; per quod verbum omnis exceptio prohibetur, & præcipit credere, quod quæcunque sint pœna, vel culpa, dummodo à Petro super terram soluta, ea quoque sint soluta in celis. At quoniam Jesus Christus utitur eodem themate loquens Apostolis in plurali numero apud eundem Matthæum cap. 18. vers. 18. *Quocunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in celo: & quocunque solveritis super terram, erunt soluta & in celo.* Et apud Joann. cap. 20. vers. 21. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ecclesiastos inde docet, ut potestas conferendi Indulgentias, competit de jure divino directè Papæ legitimo Petri successori, ac Episcopis: illi absque exceptione, & generali; cæteris particulariter, & determinatè circa sibi subjectos: certum est autem, quod summus Pontifex habens auctoritatem, & jurisdictionem supra Episcopos, tanquam partem gregis, potest ille eorundem auctoritatem limitare, & restringere, ut sic putaverit expedire, sanctus Thomas in supplem. part. 3. quest. 26. art. 1. & 3. Concilium Lateranens. Can. 62. cap. nostro, & cap. cum ex antiquorum, de Pœnis, & Remission. etenim in dicto Lateranensi fuit decretum, quod Archiepiscopus in sua provincia, & Episcopus in sua Diœcesi possent concedere annum Indulgentie in die Dedicationis Ecclesie, & in anniversario ejusdem 40. dies; si bonum expedierit.

Infertur ex his, quod suprema, & absoluta potestas conferendi, & dispensandi indulgentias pertineat ad illum, cui dictum est: *Pasce oves meas: Pasce Agnos meos.* Sed tamen est ipse summus Pontifex in hoc solum fidus dispensator: ut expediens iudicabit Joann. 12. ver. 15. & 17. *Ethi jam queritur ut inter dispensatores fidelis quis inveniatur.* Ut habetur etiam in cap. cum ex eo, extr. de poenit. & remiss. & D. Thom. 4. sent. distinct. 20. quæst. 1. artic. 5. & idem in supplém. part. 3. quæst. 25. art. 2. & 3.

Ipsa vero concedendarum Indulgenciarum potestas summo Pontifici collata, probatur non solum prædicto Christi oraculo ad Petrum & ejus successores prohumciato, nempe: *Et tibi dabo claves Regni Cælorum:* Sed & ratione ipsa suadetur; quod si erga Ecclesiam ita Christus fuit misericors, ut eam Sacerdotibus per Vicarium suum tradidenter possetatem, qua à culpa, & poena æterna absolverentur animæ; ejusdem misericordiæ consentaneum fuit, in suprema Ecclesiæ potestate alia relinquere media, per quæ à Purgatoriis poenit. possent eadem animæ liberari.

Porro ex multorum sententia eadem potestas colligitur etiam ex sancti Pauli epist. ad Coloss. cap. 1. *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ defuncti passio Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Ex quibus Apostoli verbis Origenes, atque Augustinus probant quoque Indulgencias.

Ideoque Apost. 2. Corinth. cap. 2. Jam indulgens absolvit incestuosum illum, quem prioribus litteris tradiderat Satanæ, & inquit: *Cui abiquid donasti & ego; non & ego quod donavi, si quid donavi propter vos in persona Christi, ne non circumveniatur a Satana.* Et ita intelligunt Ambros. Anselmus, ac Dionys.

Plerique vero Patrum, & Theologorum confirmant hanc potestatem Indulgenciarum, ex Psalm. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.* Et ex illo Apostolico symboli articulo *Sanctorum Communione* confitemur.

Quid re- Advertendum ex his, quod Indulgencias tantum valeant, quantum pronuntiantur: dummodo adsit auctoritas dantis; charitas accipientis, & pietas causæ; ut propteræ possit dari major, & minor Indulgencia. S. Thomas in supplém. part. 3. quæst. 25. art. 2.

Indulgen- Ac etiam pro subsidio temporali conferri valent Indulgencias; si sint ordinata
tia esse non
pro subsi- hæc temporalia ad spiritualia, nec intercedat labes soniorum, ut dicta quæst. 25. art. 3.
dio tem- Quoniam præter collectas, quarum meminerunt Paulus 1. Corinth. 16. & Tertull. in Apolog. quæ olim fiebant in templis Christianorum: quasque in concione ipsem
poral. supremus Pontifex indicabat, ut Christianis, qui Hierosolymis exuti bonis, & fortunis fuerant, subsidia transmittenrentur; idem Apostolus adhortans Corinthios ad supplendam bonis temporalibus, quibus abundabant, paupertatem ministrorum Christi; ut eorum opera bona Corinthiorum cegestati in bonis spiritualibus essent supplemento, inquit 2. Corinth. cap. 8. *In presenti tempore vestra abundancia idornum (scilicet pauperum ministrorum Christi) inopiam supplicat; ne & illorum abundantia vestra inopie sit supplementum.* Ex quo patet Apostolico etiam exemplo elemosynas exigere occasione Indulgenciarum.

Ex dicta libera potestate, quam habet Papa concedendi Indulgentias, variae distinctiones Indulgentiarum deducuntur: sicuti dum confertur *Indulgentia unius Qua-indulgentia, seu Quadragesima*: quae non aliud denotat, quam condonationem ejusdem*tempore.* pœnæ, qua pœnitentia Ecclesiastica quadraginta dierum fuisse deleta: sicuti etiam *Indulgentia septennii, seu decennii,* est illa, cuius pœnam pœnitentia totidem annorum remisisset; talis est illa, quam Innocentius IV. Papa concedit toties, quoties iis, qui pro Christianissimo Rege ad Deum orarent, de qua D. Thomas in 4. distinct. 20. quæst. 1. art. 3. & refert Navarrus de Oratoriis, & horis Canonicis num. 90. Et in hoc advertendum, quod in pœnitentia septem, decem, aut duodecim annorum intererant aliqui particulares dies, quibus magis arctam faciebat pœnitens pœnitentiam, quam in cæteris diebus, ut in Canon. Presbyter. distinct. 82. ubi de Presbytero fornicatore, & similibus.

C A P. XCIII.

De Jubilæo, & Anno sancto.

Jubilæum additur Indulgentiæ: & Primo, publicatur propter evidenter causam, & magis universalem, quam illa aliarum Indulgentiarum. Secundò, defert secum gaudium magnum, & jubilum in domo Dei. Tertiò, confertur tunc potestas omnibus Confessoriis (ab Ordinario approbatis) absolvendi ab omnibus Casibus reservatis, & ab omnibus Censuris, Excommunicationibus etiam majoribus, suspensionibus Officiorum, seu Beneficiorum, & Interdictis, ac etiam confertur auctoritas commutandi Vota, absque exceptione, præter Votum Religionis, Castitatis perpetuae, & peregrinandi Romam, Jerusalēm, seu Galitiam.

Fuerat de hoc figura Jubilæum illud, quod in Levitico cap. 25. vers. 9. ibi: *Clauges bructina mensa septimo, decima die mensis, propitiacionis tempore in universa terra vestra: sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus corratae, ipse est enim jubileus. Reveretur homo ad possessionem suam, & unusquisque adiet ad familiam pristinam, quia jubileus est, & quinquagesimus annus, &c.* Erant præterea leges hujus Judaici Jubilæi, quod servi liberi devenirent, obligationes delerentur, debita remitterentur, parceretur injuriis, & quisque possessionem terrarum, quas alienaverat, recuperabat.

At quoniam *Omnia in figuris contingebant illis.* 1. Corinth 10. vers. II. fuit opportune habitum, ut Christianorum Jubilæum etiam indicaretur, quod prius nisi semel in quolibet saeculo publicabatur, ut in Extravagante Bonifacii VI II. ibi: *Et quo libet centesimo anno deinceps secunero.* Quam sane vetustam institutionem anni centesimi non vana Gentilium superstitione circa saeculare ludos, sed Religioso cultu, & Christianorum concursu Romæ celebrandum, Bonifacius VIII. Papa in suo decreto confirmavit. Nam sicut in Mosaico Jubilæo quisque revertebatur ad possessionem suam & ad familiam pristinam, sic quoque Christus Dominus per mortem suam, mediante sacramentis, peccatorum remissionem condonat, à Diaboli tyrannide liberavit, & Paradisi januam nobis aperuit.

Centesimus subi- Bonifacius VIII. igitur, ex Cajetanorum familia Romanus Pontif. ann. 1300. ut
tus per in sua Extravaganti continetur. Incipit: *Antiquorum habet fida relatio: tit. de Pe-*
Bonifaciu- nit. & remiss. centesimo quoque anno visitantibus basilicas Apostolorum Petri & Pauli
nus plenissimam peccatorum veniam concedit. Quanquam hoc institutum non à Bo-
nitatem nifacio primum, sed bene renovatum explurimorum testimonio, ut infra.

Renova- De quo Torsellinus in histor. Virginis Lauretanæ lib. I. cap. 15. inquit: *Annum*
tio cente- *secularem vel instituit, vel restauravit.* Angelus Pientinus Dominicanus lib. 2. cap. 7.
simi de- de Jubil. inquit: *Antiquorum habet fida relatio: nempe longe ante Bonifacium con-*
serata. *fuevisse celebrari centesimum, quin immo Pancirolus in lib. De Tesori nascosti di Ro-*
ma, testatur ante mille annos Fideles Romam accessisse quolibet centesimo: etiam
de predicta Antiquitate Navatrus in Commentar. Indulgenciarum. Sanctus Antoni-
nus part. I. summæ tit. 10. cap. 10. præter alios multos, quos refert eruditus D. An-
dreas Viatorius in Historia Jubilæi Pontificii part. I. qui omnes quamvis de Anti-
quitate testantur, ignorant tamen ejusdem originem.

Jubilatum Et advertendum circa prædictum Jubilæum, seu centesimum Bonifacii, dum ipse
de quibus in suo Diplomate inquit: *Omnium suorum concedimus veniam peccatorum: non id*
abfolvatis. intelligendum de culpa peccatorum, quæ sacramentali absolutione delentur, sed de pœ-
ninis temporalibus debitis culpæ remissione, nec remittuntur pœnae temporales nisi prius
remissa culpa, nec prosunt indulgentiae ad remissionem pœnatum ei, qui est in peccato
mortalí, ut ex D. Thom. ad part. 3. quæst. 27. art. 1. & vidimus supra in cap. 92. de
Indulgentiis.

Centesimus re- De concursu Peregrinorum ad Urbem in dicto centesimo Bonifacii refert præter
cateros S. Antoninus part. I. tit. 20. cap. 8. §. 11. Ex omni autem natione, quæ sub oculo
*dactus ad est fidelium, & mares, & foemine ad eam Indulgentiam profecti sunt, adeo ut communiter
annos 50. dicatur, quod sine Romanis solum ex Peregrinis ducenta millia hominum essent per totum
illum annum in Urbe sine us, qui erant in via: & satis copiose provisum est de viualibus. & idem refert Joann. Villanus, Tritheimius & alii.*

Clemens VI. Papa dum esset Avinioni anno primo Pontificatus sui rededit
 ad annum quinquagesimum Jubileum celebrandum; jam à Bonifacio centesimo
 quoque anno statutum: cum in hoc à Romano populo fuisse ille requisitus, ut in sua
 extravag. incip. *Unigenitus*, de Pœn. & Remiss. his verbis: *Attendentes & clamore*
rem pecularis populi nostri Romani, videlicet hoc humiliter supplicantes. Cujus restri-
 ctionis prætextus; quod pauci propter vitæ brevitatem ad centesimum annum vale-
 rent pervenire, ut idem Pontif. testatur in dicta extravag. & numerus annorum quin-
 quaginta, ad quos fuit redactus Pontificius Jubilæus, processit: quoniam annus quin-
 quagimus in lege Mosaiæ Jubilæus erat remissionis & gaudii: ac etiam quinquagé-
 mus numerus in veteri Testamento ex legis datione; & in novo ex visibili Spiritu san-
 thi in discipulos missione, per quem datur peccatorum remissio; singulariter honora-
 tur: ut in eadem extravag.

Visitatio- Quamvis Bonifacius in sua Decretali, incipit: *Antiquorum habet fida relatio;*
Basilica - decreverit in quolibet centesimo remissionem omnium peccatorum visitantibus so-
lummo-

Iuxtammodo Basiliicas sanctorum Petri & Pauli; Clemens nihilominus in reductione ad Quinquagesimum annum, superaddidit, ut visitaretur etiam Lateranensis Ecclesia, ut in predicta extravag. *Unigenitus*. Sicut & Urbanus VI, dein voluit etiam visitari in Jubilaeo Ecclesiam sancte Mariae Majoris: ut testatur Paulus II, in Decretali *Ineffabilis providentie*, & idem refert etiam Sixtus IV. in Decretali, *Pastoris aeterni*.

Urbanus VI. Papa præterea restrinxit quoque annum Jubilæi celebrandum simbolum
gulis triginta tribus annis, quamvis idem superveniente morte non illum celebrasset: restitutus
& quanquam non reperiatur Decretalis dicti Urbani. Nobis tamen hoc patet ex ad an. 33.
Brevi Bonifacii IX. Papæ, incipit: *Exigunt devotionis integratas, & fidei puritas,*
ad Richardum Anglia regem, his verbis: *Urbanus VI. statuit, ut universi Christi*
fideles verè paenitentes, & confessi, qui in anno à Nativitate Domini Iesu Christi
M C C C X C. instanti tunc futuro, & deinceps perpetuis temporibus de 33. in 33. annos
Apostolorum Petri & Pauli Basiliicas de Urbe, & Lateranensi. & sancte Mariae Majoris
Ecclesiæ visitassent, &c. Et similiter hoc idem testatur Paulus II. Papa in sua Constitut. incipit: *Ineffabilis*, his verbis: *Et deinde Urbanus VI. in sua obedientia nuncupans, provide considerans, quod aetate hominum amplius solito in dies laberetur pauciores; ac*
desiderans, quam plurimos ejusdem Indulgentie fieri participes, cum ad annum quinquagesimum propter brevitatem vite plurimi hominum minime perveniant, us popolorum
augeretur devotio, fides splendorer, & charitas amplius incataseret, de Fratrum suorum
consilio annum quinquagesimum supradictum ad 33. reducens: statuit, quod universi fi-
deles verè paenitentes, & confessi, qui in anno à Nativitate M C C C X C. & deinceps per-
petuis temporibus de 33. annis in 33. annos Basiliicas Apostolorum, & Lateranensi. & S.
Mariae Majoris predictæ Urbis Ecclesiæ, causa devotionis, modo premiso visuaverine,
candom consequantur remissionem, & veniam peccatorum. Et idem testatur Sixtus IV.
in Decretal., incipit: *Pastoris aeterni*. ac etiam Julius III. in Decret. *Pastores ovium.*
Ut etiam hoc idem testantur plurimi Historici recti per D. Andream Victorellum in
historia Jubilæi Pontifici part. 2. sed in hoc notandum, quod Pontifex Bonifacius IX.
annum Jubilæum tertio celebravit ab Urbano VI. indictum anno Christi 1390. ut
volunt dictus Victorellus & plurimi Historici. Unde plurimi exterarum partium
Peregrini se in hoc deceperunt, qui ad Urbe advenirent etiam anno 1400. inhæren-
tes dispositionibus Bonifacii VIII. & Clementis V. circa annum Jubilæi centesimum
& quinquagesimum.

Nicolaus vero Papa V. post sedata schismata, & alias procellas sanctæ Ecclesiæ,
confirmavit constitutionem Clementis VI. Papæ circa Jubilæum ab illo redactum ad
singulos qui quinquagesimos annos, ut in Decretali ejusdem Nicolai anno 1449. incipit:
Immensa. & innumerabilia &c. & subdit: Statuimus, & ordinamus, ut omnes Christi
fideles, qui verè paenitentes, & confessi juxta formam in ipsis litteris comprehensam, in anno
Nativitatis Domini Iesu Christi 1450. proximè futuro prefatas sanctorum Apostolorum
Petri & Pauli Basiliicas, & Lateranensi. & beatae Mariae Majoris Ecclesiæ visitaverint:
omnium peccatorum suorum plenariam Indulgentiam consequantur.

*Jubileus
ad annos
25.*

Paulus II. Papa & ipse reduxit annum Jubilæi ad singulos 25. annos, ut in ejus decretali anno 1470. sexto Pontificatus sui iacipit: *Ineffabilis providentia summi Patris. & subdit: Annum trigesimum tertium hujusmodi ad annum 25. reducentes auctoritate, scientia, & potestate premisis, statuimus, & ordinamus, quod de casero perpetuo futuris temporibus annus Jubilæi, cum omnibus, & singulis Indulgencias, & peccatorum remissionibus, &c. Sed idem Pontifex Paulus morte præventus anno 1471. ejusdem successor Sixtus IV. Jubilæum celebravit anno 1475. ut in Decretali etiam ejusdem Sixti incipit: *Quemadmodum, &c. his verbis: Nos qui (dicto predecessore, sicut Domino placuit, sublato de medio) fuimus, Divina disponente Clementia ad apicem summum Apostolatus assumpci, ejusdem Pauli predecessoris ordinationem, voluntatem, & statutum, ac omnia, & singula in eisdem litteris suis contenta, approbantes, similiter statuimus, & ordinamus, &c.**

Alexander VI. Borgia successivè anno 1500. annum Jubilæi celebravit, quem idem ante publicaverat anno 1498.

Clemens VII. Medices Jubilæum celebravit ann. 1525. juxta dispositionem Pauli II. singulis quibusque annis 25. quem idem antea publicaverat, ut in Constitut. *Inter sollicitudines & curas.*

Julius III. Papa de Monte celebravit Jubilæum anno 1550. de quo ante Constitutionem fecerat Paulus III. qui morte præventus attingere non potuit; ut de aliis etiam summis Pontificibus diximus supra: & quoniam Vacante Sede Pauli III. non prius electus fuit in summum Pontificem dictis Julius III. propterea aperio Portarum sanctorum dilata fuit usq; ad XXIV. Febr. diem Natalem sancti Matthie Apostoli, sicuti in anno sequenti 1551. clausæ fuere eadem die, ut testantur Panvinus, Ciacconius & alii.

Gregorius XIII. Bononiensis ex familia Boncompagni annum Jubilæi 1575. celebavit, ut in ejus Decretali incipit: *Dominus & Redemptor noster Jesus, &c. qui fuit publicatus anno antecedenti 1574. die Dominica VI. Idus Maji.*

Clemens VIII. Florentinus ex Aldrobandina familia ann. 1600. Jubilæum celebravit, quem ante XIX. Maji 1599. idem indicaverat, ut in ejus Decretali incipit: *Annus Domini placabilis, &c.*

Sicuti etiam Urbanus VIII. celebravit Jubilæum anno 1625.

*Porta aperi-
tur &
quare.* Circa vero Ritum in anno Jubilæi de Aperiitione Portæ sanctæ, post aliquam ipsius perquisitionem, adhuc illius originem adinvenire nequivi. Sancta dicitur Porta, quod supernæ Civitatis aditum, ceu figura quedam insinuare videatur. Quo vero ad illius mystetium, ut refert Angelus Pientinus de Jubilæo lib. 3. cap. 6. aperitur Porta illa in ipsis anni sancti inchoatione, primo, ut intelligatur eo anno nulli non patere Ecclesiā; nulli, si Jubilæum lucrari velit, ejus ingressus denegari; & quamvis quicunque in graviora prolaberetur facinora, ut ex Ecclesiæ limitibus pelleretur, quo usque demandatas pœnitentias absolvisset. Qui ergo praesertim Jubilæi Anno extrinseco quoque signo pœnitentiam demonstraverit; Porta illa omnibus aperitur: quod à Sophonia Propheta cap. 1. indicatur his verbis: *Et eris in die illa, dicit Dominus,*

nus, Vox clamoris de Porta Piscium. Piscium quippe nomine Christianos quandoque intelligi debere ex Parabola Matth. 13. Sagenemissa in Mare, & ex omni genere Piscium congreganti. Rursus ditissimus Ecclesiae thesaurus Jubilaei tempore largius elargiri designatur; propterea materialis Ecclesiae Porta eo Anno referatur, quo thesauri illius insolita indicetur distributio. Postremo si ob commissa crimina, & ob poenam propterea subeundas Porta Cœli omnibus intercluditur; ut ex fatuarum Virginum Parabola Matth. 25. Sacri Jubilaei virtute utraque dimituntur & Cœli janua illis, qui Jubilaei participes effeci fuerint, sic reseretur; ut in eo statu in felicissimum Abrahæ simum ab Angelis deferri valeant.

Porro à summo Ecclesiae Antistite Porta sancta reseratur; ut significetur illum tantum illius ditissimi thesauri claves habere, ejusque januam aperire, quatenus ei expedire videbitur, ut non incongrue de eo dici possit Apoc. 3. Aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Rursus Petro ejusque successoribus illius celestis Civitatis claves à Christo collatae fuerunt, dum dicitur apud Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram adificabo Ecclesiam meam, &c. Et tibi dabo Claves Regni Cœlorum.*

Nec absque mysterio tribus iætibus Porta illa à summo Pontif. aperitur; quam thesaurus ille cunctis Christianis communicatur, qui tribus terrarum partibus continentur; nemini Europa, Africa, & Asia. Deinde cum ex sacri Jubilaei solenniis, qui in Cœlo, qui in terra, necnon qui in Purgatorio sunt; maximo cum afficiantur gaudio, id quoque sensibili signo innuitur, dum Porta illa trinæ mallei percussione convenit aperiri.

Verum cum quatuor Ecclesiæ visere jubeantur, quicunque Jubilaei participes fieri concupiscunt; & in earum qualibet Porta illa, quæmerito sancta dicitur, debeat aperiri; ad hoc exercendum munus Papa suos destinat Legatos, ut hoc quoque pacto maxima prorsusque insolita ipsius thesauri insinuetur erogatio: & eos omnes, praesertim, qui Ecclesiæ illas adierint, Sanctorum meritis ditiores fieri designentur, ut in dicta Extravag. Bonif. VIII.

Porta illa, quæ adveniente Anno Jubilaei aperiri consuevit: eodem Jubilaei anno peracto non absque solemnitate clauditur ab eodem: quoniam supremus Jubilaei Porta, fructus nempe celestis, sempiternaque vita acquisitione illius interclusione demonstratur, ut inquit D. Gregor. *Ad illud enim convivium quisquis semel intraverit, ulterius non exhibet.* Rurius convenientissime staturum est, ut Anno Jubilaei clapsa Porta illa claudatur, quo designetur periculum, ne superveniat obstinationis nox,

quando nemo potest operari, quibus una cum fatuis Virginibus claudatur

salutis janua, eisque à Domino dicatur Matth. 25.

Nescio vos.

De Indulgentiis pro Mortuis.

ANIMÆ, quæ in statu gratiæ ex hac vita decesserunt : S. Sedis auctoritate Iesu Christi, & Sanctorum satisfactionem recipiunt, cum illis Indulgentiæ (ut mos est) per modum suffragii applicantur, quæ verba non aliud significant, nisi talis applicatio; Non fiat per modum juridice abolitionis; sed per modum pie, & certe solutionis. Navarr. de Jubilæo, not. 22. 4. Cardinal. Bellarmin. de Indulgenc. cap. 14. ad quam sufficit auctoritas Papæ. Secundò, requiritur, ut interveniat rationabilis causa, respiciens gloriam Dei, & bonum Ecclesiæ suæ. Tertiò, ut is, qui hanc charitatem erga Defunctos exercet, totum compleat, quod requiritur ad Indulgenciam; & ut magis prolat, quod hic non reperiatur in mortali peccato: tunc enim certum est, tali suffragium non fore defunctis animabus inutile, qui nobiscum in charitate Deo communicant; quamvis in igne cruciatæ reperiuntur quacunque majori pena vite hujus, ut inquit August. in Psalm. 37. ibi: *Quia dicitur saluus erit, contemnent ille ignis; ita planè quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest brenni pati in hac vita.* Etidem voluit Greg. in Psalm. 3. pœnit. Beda in cundem Psalm. & S. Bernardus serm. de obitu Umberti Monachi.

Quod autem vivorum suffragia defunctis proficia sint, præter auctoritates Patrum, de quibus diximus nos supra cap. 89. probatur etiam ex apparitionibus, que leguntur apud sanctum Augustinum in lib. de Cura pro Mortuis cap. 4. & in Encyclo cap. 109. ibi: *Neque negandum est Defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosyna in Ecclesia fiunt.* Ac etiam idem refert S. Gregorius Magnus lib. 4. Dialog. cap. 40. & Gregorius Turonensis lib. de Glorio Confessorum cap. 5. ex quibus inferritur, quod pena unius dici in Purgatorio in sua intentione respondeat extensioni plurium annorum penitentiarum in hac vita; & propterea nil absurdum, cum sit mentio sex, decem, aut centum milie annorum Indulgenciarum, quoniam juxta antiquam Ecclesiam rigorem concedebatur penitentia septem, decem, & duodecim annorum culiber peccato: & in Concilio Elibertino cap. 5. dabatur penitentia quinque annorum propter homicidium casuale, & annorum septem, quando illud fuisset ex proposito, & in cap. 64. ejusdem Concilii dabatur penitentia decem annorum propter adulterium, & in Canon. Presbyter. distinct. 82, eadem pena injungebatur Presbytero fornicianti.

Certum est igitur ex his Theologorum axioma, quod Indulgencia tunc utilis, & infallibilis sit; *Si adgit in concedente auctoritas, in causa pietatis, & in suscipiente charitas:* Contra erroneam illorum opinionem, qui sibi suadent elevationem spirituum solum sibi sufficere pro Indulgencia, seu Jubilæo, ut in hoc adimpleatur, quod dicitur in Psalm. 61. *Mendaces filii hominum in falso suis.*

De Antiquitate Indulgentiarum.

Dei Filius apud sanctum Joannem cap. 5. ver. 14. remisit Paralytico poenam peccatorum his verbis: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid omittas.* Eadem remissio, quoad culpam, & poenam facta est Adulteræ, Joann. 8. ver. 10. ibi: *Vade, jam amplius noli peccare: ut notavit sanctus Augustinus in tract. in Joannem: Si peccatorum fastor esset, diceret, nec ego te condemnabo, vade, et vive, et vis; de mea liberatione esto secura, ego quantumcumque peccaveris, te ab omni pena tiam gehenna, et inferni terroribus liberabo, non hoc dixit, etc.*

Corinthii instanter rogarunt Paulum, ut remitteret poenam, quam ordinaverat ncestuosis, quod in Christi persona concessit, ut in 2. Corinth. cap. 2. ver. 10. *Cui autem aliquid donasti, et ego: nam et ego, quod donavi, si quod donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a Satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.* Ita hunc locum exponunt Theodoret. & S. Thomas: & non ambigendum, quin S. Petrus iotuislet etiam eximere à morte Aniam, & Saphiram tribuendo illis Indulgentiam; orundem demeritis non obstantibus, si id expediens reputasset.

In seculo Apostolis subsequenti, cirea remissionem, quam Episcopi faciebant ad intercessionem, & preces Martyrum, Tertull. in lib. ad Martyres cap. 1. appellat indulgentias pacem his verbis: *Quam Pacem, quidam in Ecclesia non habentes, a Matribus in carcere exorare consueverunt: ut notat Pamelius in hunc locum num. 12. ac tiam scribit Cyprianus lib. 15. cap. 3. ubi idem admonet Martyres considerare, pro cuius intercedant.*

Tertio, & quarto saeculo sunt antiqua Concilia Oecumenica, & Provincialia, in quibus Indulgentiae poenitentibus condonantur, juxta Episcoporum judicium, usum ante fuissent decretæ poenæ delictis respondentes, ut in Nicena Synodo I. Can. 12. *Licebit Episcopo humanius circa eos aliquid cogitare.* & paulo ante: *Placuisse in modo, licet indigni sint misericordia, sicut aliquid circa eos humanitatis offendit.* & in Concilio Ancyran. Can. 5. *Statimut ut Episcopi modo conversationis examinato, poenam habeant, vel utendi clementia, vel plus temporis adjiciendi.* & in Concil. Laodicens. Can. 2. *Oportet, ut parvo tempore transacto vacent orationibus, et jejunii, quibus iam juxta Indulgentiam communionem reddi decrevimus.*

Quinto, & sexto saeculo S. Gregorius Magnus confert Indulgentias his, qui inferent stationes Romæ; refert D. Thom. 1. Sent. distinct 20. quest. 1. art. 13. quest. uncula secunda.

Septimo, & octavo saeculo, S. Leo Papa concedit Indulgentias Ecclesiis Germanicæ & Gallicæ, ut scribit Ludgerus S. Sviberto, ut in tom. 2. Surii in vita ejusdem nisi ibi: *Leomanita alia Monasteria, et Altaria, et Capellas per Alemanniam, et alliam consecravit, ubique multas indulgentias conferendo.*

Sergius Papa anno 884. concedit indulgentias trium annorum, & trium quadrangularium iis, qui visitarent Romæ Ecclesiam S. Martini ad Montes in die festivitatis,

ut videre est in antiquo marmore ad altare ejusdem Ecclesiae: unde non est apparet, quod S. Gregorius, S. Leo, & Sergius voluerent indulgentias concedere in Ecclesia, quando non licuisset eisdem.

Præterea in Concilio generali Claramontano anno 1116. Urbanus Papa concedit plenariam Indulgentiam his, qui ad recuperationem terræ sanctæ militarent. Et anno 1213. summus Pontifex Innocentius III. promulgat Indulgentiam plenariam pro subventione terræ sanctæ, & in Concilio generali deinde celebrato anno 1215. apud Lateranum inter alia ibi actum fuit de corrigendo abusu Indulgentiarum quarundam, ut refertur in cap. cum ex eo, de pœnitent. & remiss. & de simili correctione Indulgentiarum facta in Concilio Lugdunensi: refertur in capitulo 1. de Pœnit. & Remiss. in 6. & in Concilio generali Constantiens. (ubi VVicelitus fuit condemnatus) Martinus V. concedit plenariam Indulgentiam, ut in sess. 8. Demum Concilium Tridentinum pronuntiat anathema contra negantes usum Indulgentiarum, ut in sess. 25. decret. de Indulgentiis ibi: *Cum potestas conferendi Indulgentias à Christo Ecclesia concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa uia fuerit, usum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit: eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse afferunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant, &c.*

Confirmantur prædicta ex miraculis, quæ pluribus in locis operatus est sanctus Bernardus prædicando Indulgentias publicatas per Papam Eugenium his, qui proficerentur ad Bellum Hierosolymitanum, ut ex eodem Bernard. lib. 2. de considerat. & lib. 3. ejusdem vitæ, cap. 4.

Ethæc ad solatium Catholicorum; ac simul ad sectariorum parænesin, de Indulgentiis satis sint dicta.

C A P. XCVI.

De Limbo sanctorum Patrum.

Quoniam de Purgatorio, & Fruitione Sanctorum diximus supra, aliquid etiam pro complemento operis, de Limbo, & Inferno annexamus. Duplex supponitur Limbus; vel ubi animæ Justorum ante adventum Christi permanebant; vel ubi Infantes, qui nondum baptizati moriuntur, damnantur.

Quoad primum, nempe de Limbo sanctorum Patrum; omnes confitentur fuisse sinum Abrahæ, in quo Lazarus quiescebat apud Lucam cap. 16. Et quamvis ex communī ferè omnium sententia hæc sit historia, nihilominus quando etiam esset parabola: certum est Christum Dominum fuisse loquacum juxta communem omnium sensum; ut tunc temporis communiter omnes crederent; fuisse sinum Abrahæ, cognitum Hebreis, & hunc denotantem locum quietis instar portus, ad quem naufragantes confugerent, ut exponit Theophylactus, ut etiam Christus Dominus intellexit apud Matth. 8. *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abram, Isaac, & Jacob in Regno Celorum.*

Notum

Notum est omnibus Páradísum terrestre clausum fuisse prímis parentibus, eorumque posteris, donec in diem Ascensionis duxit secum Christus in cœlum sanctos Patres, quos ex Limbo eduxerat, ut inquit Apostol. ad Ephes. 4. vers. 8. *Ascendens in alium, captivam duxis captivitatem: dedit dona hominibus.* Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terra? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia. Hinc quomodo negari valet, fuisse locum, ubi tam grandis captivorum multitudo Liberatorem suum expectaret? ut verè fuit Limbus, de quo loquimur.

Hunc locum fuisse sub terra, docet nos Apostolorum Symbolum: *Descendit ad inferos.* & Princeps Apostolorum prædicat Israélitæ post Spiritus sancti adventum, in Actis cap. 2. *Viri Israélitæ, audite verba hac: Jesum Nazarenum, &c. quem Deus suscitat, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo:* David enim dicit in eum: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* & infra in dicto cap. 2. vers. 31. *Providens loquutus est de resurrectione Christi; quia neque derelictus est in inferno: neque caro ejus vidi corruptionem.*

Idem S. Petrus scribit in 1. epist. cap. 3. vers. 19. *In quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens, prædicavit.* Nempe quod Christus veniens Spiritu (id est quoad animam) prædicatorum spiritibus, qui erant in Limbo; etenim de Damnatis id intelligi non potest, quorum desperata erat salus: maximè cum loquatur Petrus de his, qui in carcere erant, & consequenter hodie non reperiuntur in carcere; ut erant jam sancti Patres in Limbo.

S. Irenæus de mora Christi cum Patribus in Limbo lib. 4. cap. 45. quam prædicationem ibi ipse habuerit, inquit: *Eapropter Dominum in ea, qua sunt sub terra descendisse; Evangelizantem & illis adventum suum, remissum peccatum, &c.*

Et quod Christus retraxerit ex Limbo animas sanctorum Patrium. Origen. homil. 15. in Genes. *Quod dixit ad Larvarem: Hodie mecum eris in Paradiſo; hoc non illi soli dictum est, sed & omnibus sanctis intellige, pro quibus in inferna descenderat.*

Quod Christus Liberator fuerit mortuorum, S. Athanasius homilia de Semente uit: *Jesus autem proper nos mortuus est, descendit ad inferna in medium mortuorum, & inter mortuos incedens, non solum liber, sed & Liberator mortuorum erat.*

Et S. Chryloſtomus appropriat prædictionem Isaiae animabūs in Limbo homini. 5. de Resurrect. *Hodie Sol justitie Christus ascendit evangelizans Sanctorum animis ab inferis, elevans secum corpora Sanctorum.* & infra: *Exclamaverunt qui erant in tenebris, quia lumen viderunt magnum: & qui erant in regione umbra mortis, lux ora et eis.* Sicuti etiam idem Isaías cap. 45. vers. 2. & 3. *Portas aeras conteram, & vectes terreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum.*

S. Hieronymus explicans in proposito verba Jacob, inquit epist. 25. cap. 5. *Descendam ad filium meum lugens in infernum: quia necdum paradisi janum Christus frigerat, necdum flammarum illam romphaeam, & vertiginem presidentium Cherubim anguis eis extinxerat.*

Sanctus Augustinus declarans promissionem Christi ad latronem, quod non intelligatur de celo Empyreo, epist. 17. ad Dardanum sic inquit: Neque enim ipso die in celo futurus erat homo Christus Jesus, sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem; & de carne quidem quod eodie in sepulchro sit posita, manifestissimum est Evangelium. Quod vero illa anima in infernum descendenter, Apostolica doctrina praedicat. Quamobrem S. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, ubi de ipso predictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Hzc Augustinus quod idem saepius confirmat, ut in epist. 99. ad Evod. lib. 20. de Civitate Dei cap. 15. in Psalm. 85. & tract. 110. in Joannem.

C A P. XCVII.

De Limbo Puerorum, & de peccato
Originali.

*E*st alius locus pariter Limbus nuncupatus, ubi, qui mortui nascuntur, & alii infantes, qui absque lavacro Baptismi decedunt; à virtute beatifica propter originale peccatum penitus excluduntur, ut dixit Iesus apud Joann. cap. 3. vers. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto; non potest introire in regnum calorum.* ut evam de Circumcisione in antiquo Testamento, Genes. c. 17. vers. 14. *Masculus, cuius prepucium caro circumcisitia non fuerit, delicietur anima illa de populo suo.*

De primo, nempe de Baptismo, cuius Arca fuit figura, loquitur S. Petrus epistol. 1. cap. 3. vers. 20. & 21. *Quando in diebus Noe, cum fabricaretur Arca, in qua pauci, id est octo anima salva facta sunt per aquam, quod et vos nunc fratres formae, salvos fecis Raptisma.* De secundo, nempe de Circumcisione, fuit figura, quod legitur in lib. Josue cap. 5. vers. 2. *Pac tibi cultros lapideos, & circumcidere secundo filios Israel:* qualis circumcision ex cultro lapideo denotabat, quod quis in terram promisam non ingredieretur, nisi Petra angularis, quæ Christus est, non applicasset virtutem ex Sacramentis.

Hoc autem provenit, ex quo nos omnes in peccato concepti sumus, quamvis ex laudabilibus parentibus, ut inquit Rufin. in Psalm. 50. *David natus erat de Jesse, viro iusto, & conjugi ejus: quid est ergo, quod de se dicit: In iniurias conceperis sum? nisi quia trahitur iniurias ex Adam nemo nascitur nisi trahens culpam, & culpa peccatum?* Sicuti etiam Apostolus natus ex laudabili tribu Benjamin, ut ipse de se ad Philipp. cap. 3. vers. 5. *Ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebreus ex Hebreis,* secundum legem *Phariseus secundum emulationem persecutus Ecclesiam Dei, secundum justitiam, que in lege est, conversatus sine querela.* Et nihilominus confitetur se natum in peccato, ut ad Ephes. cap. 2. vers. 3. *Eramus natura filii ira, sicut & careri.*

Idem hoc manifestè indicat S. Ambrosius in Apol. David cap. 11. *An sequam nascamur, maculamur contagio.* Et S. Hieronymus in epistola ad Lætam: *Christiani non nascuntur, sed fiunt.* quam candem sententiam ante pronuntiaverat Tertullian. in Apolog. cap. 17.

Con-

Concilium Melevitanum Can.2. inquit: *Item placuit ut quicunque parvulos recenter ab eteris matrum baptizandos neget, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expiat, anathema sit.*

Concilium Florentinum session. ultima: *Ilorum animas, qui in actuali peccato, vel solo originali decedunt; mox in infernum descendere: pénis tamen disparibus puniendos.*

Sed cæteris omissis adducam solum S Augustinum epist. 28. ad Hieronym. his verbis: *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificatur etiam parvuli, qui sine sacramenti ejus participatione de vita excent: hic profecto, & contra Apostolicam predicationem venit, & totam condonat Ecclesiam, quia sine dubio credunt alie eos in Christo vivificari omnino non posse, &c.* idem testatur Augustinus in epist 106. ad Paulinum, & lib.

i. de Orig. Anim. cap.9. & lib.1. de peccat. merit. & remiss. cap.23.

Item de peccato Originali non solum habemus Regis Prophetæ dictum in De Orig. Psalm. 50. *Ecce enim in iniuriasibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater nati peccata mea.* Sed etiam tergeminum suppetit D. Pauli testimonium ad Roman. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Alterum: *Sicut in Adam omnes moriuntur; ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Tertium: *Eramus natura filii ira sicue cæteri, ubi Gloss. interlinearis, *Natura*, id est per parentes, & Augustin. *Natura*, id est originaliter.*

Hanc Catholicam veritatem testati sunt nobis alii quoque Patres, ex quibus Orig. homil. 8. in Levit. inquit: *Quacunque anima in carne nascitur; iniuritatis, & peccati sorde polluitur, propter quod dictum est: Nemo mundus à sorde, nec infans cuius est unius dicit vita super terram.* & S. Cyprian. lib. 3. epist. 8. *Infans recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiqua prima mortalitate contraxit.* & S. Ambrol. inquit: *Antequam nascimur, maculamur conceptione, & ante usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam; in iniuritate concipiuntur.* & infra: *Omnes homines sub peccato nascimur.*

Et quatenus fragmentum hoc esse contendant Sectarii; afferentes se non intelligere, quomodo omnes homines peccaverint in Adamo: aut quomodo Adami peccatum traducatur in omnes homines. Nam hoc præmissio ex Augustino de Morib. Eccles. c. 22. *Nihil esse ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Quodque plerique Theologorum tradunt, & explicant, peccatum originale eodem momento ab anima conturbat, quo per seminalem generationem unitur corpori ex terreno Adam infecto procedenti. Primum illud, quod Sectarii non intelligunt, ab eodem discimus Augustin. lib. 3. de Peccat. Merit. & Remiss. *In Adam omnes tunc peccaverunt, quando ejus natura illa insita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes illi unus fuerunt.* & quicquid erat in futura propagine, vita unius hominis continebat. & idem lib. 4. cap. contra duas Epistolæ Pelag. inquit: *Resistat ut in illo primo homine peccasse omnes intelligantur, quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccavit.* Cum quo

consentit S. Hilarius super verbis Apost. ad Roman. 5. *In quo omnes peccaverant*, dicens: *Manifestum in Adam omnes peccasse quasi in massa.*

Ab eodem Augustino discimus illud secundum, quod non intelligunt circa peccati traductionem; illam enim explicat his verbis lib. 5. ad Jul. cap. 3. *Profecto autem utrumque vitium ex hominibus trahitur, aut alterum in altero tanquam in vase vitiato, ubi occulta iustitia Divina legis includitur, & subdit: Quid anem horum sit verius, libenterius disco, quam dico; ne audiem docere, quod nescio.*

Confitebuntur Catholici ex predictis, ut pro his, qui rationis usum habuere, duo in fine mundi loca sint remansura; nempe Paradisum pro Beatis, & infernum pro damnatis. Præterea quod infantes, qui ante usum rationis moriuntur, & qui Baptisma in remedium originalis peccati non fuerint consequuti, isti damnabuntur, nec unquam essentiam beatificam Dei videbunt: locus autem in quo permanebunt isti, juxta communiorum sententiam, erit pars superiori inferni (de quo infra soluta restat dicendum) S. Thomas, S. Bonaventura, Scotus, Durandus, & alii in lib. 4. Sententiarum distinc. 45. & Albertus in part. 2. summæ quest. 113. & hoc solum inter tantos Theologos interest, quod alii constituant infantes in parte inferni altiore, quam Limbum puerorum appellant: alii cum ceteris damnatis eos locum habere pronuntiant.

C A P. XCVIII.

De Inferno.

Quamvis Christus ut homo fuerit mortuus, & tanquam Deus satisfecerit, adeo ut minima ejusdem actio, sola gutta ejus sanguinis, lachryma oculorum ejus plene de rigore justitiae satisfecisset: nihilominus ultra passus est, & fuit *Copioſa apud eum redemptio*, ut in Psalm. 129. sicuti testantur Joann. cap. 13. *Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos*. & ipse Christus apud Lucam cap. 13. *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobis cum, antequam patiar, &c.*

Sed non propterea censebuntur ullo unquam tempore remissæ poenæ, quibus damnati in inferno cruciantur, ut credidere aliqui ex impiis Hæreticis futuram post diem Judicii.

Hanc veritatem aperte docet Prophetæ Isaías cap. 33. vers. 14. *Quis poterit habere de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* & idem in fine suis prophetiæ loquens de prævaricatoribus inquit: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

Et Christus ipse metet Judex contra impios sententiam fulminabit apud Matth. cap. 25. vers. 41. *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paraens est Diabolo, & angelis ejus.*

Et alibi apud Matth. Christus assimilat paleas reprobis ibi: *Paleas autem comburêt ignis inextinguibilis.* Quod expertus est infelix Dives, qui Abrahæ dixit apud Lucam cap. 16. *Crucior in hac flamma.*

Similiter

Similiter Apostolus Judas in sua epist. Catholica loquens de Sodoma & Gomorra, vers. 7. inquit: *Ignis aeterni poenam sustinentes.*

Et in Apocalypsi cap. 21. vers. 8. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris & omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti, igne, & sulphure, quod est mors secunda.*

Dicta sunt hæc circa poenam sensus: nempe de inferni horrore, miserandis pœnarum generibus, nec non earundem pœnarum acerbitate, ac de ejusdem ignis perpetuate. Poena autem essentialis, & principalior damnatorum in inferno, est privatio Divinæ visionis; quamvis reperiantur horripes in mundo non apprehendentes hanc privationem hujus beatificæ visionis, quam non meditationes potius quam de ea scribentes, exoremus Deum, ut per immensam suimisericordiam liberet nos ab his omnibus malis.

C A P. XCIX.

De Resurrectione Mortuorum.

PRædictis videtur annectendum etiam de Mortuorum Resurrectione, qua seclusa inanes essent Indulgientia, Purgatorium, Fruitione Sanctorum, Limbus & Infernus, de quibus diximus.

De hac igitur Mortuorum Resurrectione Apost. 1. Corinth. cap. 15. inquit: *Eccelle mysterium vobis dico: omnes quidem resurgent. &c. S. Damascen. lib. 4. Cecidie hoc corpus per mortem, quod in novissimo die de terra resurget. Unde S. August. lib. 8. de Trinitat. Resurgere nihil aliud est quam reviviscere; non autem reviviscere, nisi idem numero: & Theologi omnes advertunt, quod si anima aliud assumeret in resurrectione corpus; quam quod in vita possedit, & in morte reliquit, hæc non esset Resurrexio, sed Assumptio. Quemadmodum Dei Filium in Incarnatione assumpsisse dicimus naturam humanam in unitatem suppositi. Dicimus etiam cum anima hominis secundum substantiam sit rationalis, & sensibilis: hoc sufficit, ut sit idem numerus homo: nam potentia sensitiva, quæ corrumpuntur, non possunt totaliter tollere identitatem animalis, cum sint accidentales proprietates: ex supplemento D. Thom. quæst. 79. art. 2. Dicimus etiam, ut pulvres humani corporis oporteat redire ad eandem partem corporis, quæ in eis disloluta est; dummodo servetur eadem species; & congruentius videtur, quod servetur in resurrectione situs partium quantum ad partes accidentales; ut sunt unguis &c. dicta quæst. 79. art. 3. Item resurgent intestina plena nobilissimis humoribus; ac etiam capilli, & unguis, quæ sunt ad conservationem partium: urina, & aliae superfluitates, quæ expelluntur à natura, non erunt, nec semer, quod est solum ad perfectionem speciei, non autem individui, ut in quæst. 70. d. supplementi.*

Idque adeo verum est, ut idem Apostolus dicat: *Omnes resurgent in mensura etatis plenitudinis Christi. Hoc est in ætate, quam habuerunt, aut habituri fuerant circa trigeminum tertium annum. Non resurgent ejusdem staturæ, sed in quantitate, quæ debebatur in individuo, si natura non errasset: resurgent autem in diversis sexibus, sed non erit libido incitans, ut ex quæst. 81. dicti supplementi.*

Neque

Neque his obsistunt verba S. Pauli : *Surget Corpus spiritale*. Quia ut expoit August. *Spirituale dixit ; non quia ipsum corpus spiritale erit ; sed quia vivificante spiritu immortale atque incorruptibile permanebit*. subditque : *Sic autem nunc dicitur spiritale corpus, cum non spiritus sit, sed permaneat corpus ; sicut nunc animale dicitur, cum tamen non inveniatur non anima esse sed corpus*.

Non esuriens neque sitiens. Et ex hoc etiam tollitur, quod aliqui insipientes futurum supponunt ; si resurgent ut egeant cibis, ac potibus, & subfint aliis necessitatibus, quibus subsunt corpora : siquidem ut supra eundem Pauli textum notat S. Ambrof. *Animale corpus est, dum cibis sustentatur, ut vivat : spiritale autem, cum horum nullo indigebit conversum ad vitam*. & Anselmus ibidem inquit : *Surget corpus spiritale ; id est nullis alimentis indigens, ab anima separari jam non valens*. Advertendum tamen, quod comedio Christi post Resurrectionem non fuit necessitatis, quia cibo egeret, sed potestatis, ut ostenderet se veram assumptissimam naturam , quam prius habebat ex supplemento D. Thomæ quæst. 81. art. 4. & infra nos videbimus.

Resurgent omnes sine macula. Nec minus leve est, quod blaterant, futurum etiam indecens, si resurgerent alii qui, ut erant, dum viverent, Cæci, Monoculi, Claudi & aliis vitiis obnoxii. Quia quicquid futurum de Reprobis sit ; nam ut August. in Enchirid. cap. 92. inquit : *Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo, quorum erit certa, & semperna damnatio*. De probis idem August. inquit : *Sic resurgent omnes, ut singula anima singula sua corpora obtineant, cum membris omnibus, quibus humani corporis completetur integritas ; ut videlicet in Beatis resuscetur, quod superabundavit, dum agerent in humanis. Potentia quoque divina reparet, quod fuit in membris truncatis, aut vitio deformatus. ac rursus : Resurgent Sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate ; sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate ; & hista erit facilitas resurgendi, quanta felicitas. Unde adverte, quicquid fuerit in membris hominis materialiter, non totum resurrectum, quia esset monstruositas, sed considerata totalitate speciei, quæ attenditur secundum quantitatem, figuram, situm, & ordinem partium : sic capilli non resurgent considerata totalitate materiae ab infantia, sed speciei ; sic ossa & similia, ut ex supplemento D. Thomæ quæst. 80. art. 5.*

Resurgent omnes in ab hominibus. hi propterea non possint resurgere in corpore jam assumpto, minusque individuo in eo, quod assumpsit, siquidem ut ait idem August. in Enchirid. cap. 88. *Non perire deo terrena materies, sed in quemcunque pulverem, cineremve solvatur ; in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel ipsa alimenta vertatur in quorumcunque animalium etiam hominum cibum cedat ; illi anima humana puncto temporis cedit, que illum primitus, ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit. Ut etiam ex d. supplemento D. Thomæ quæst. 80. art. 4.*

Portentorum in nobis ipsi divites sumus ? in Resurrectione enim surget hæc caro sparsa per orbem, redhibentibus eam undis, ignibus, ferarum alvis, ruinis alitum, lactibus piscium, & ipsorum temporum gula ; non Divinæ potentiae magnum documentum hoc est ? pascit humana carne, & sanguine aves, feras, pisces,

ut de humana carne , caro illis & sanguis enascatur : sed & de homine apud barbaros pascit hominem , & de feris adhuc cruditantes alit homines : & post hæc omnia , & feræ , & aves , & pisces , & homines eunt in cineres , in terrā , in sterquilinia ; & exinde in culices , formicas , tineas , locustas , papiliunculos , cochleas , vespurigines ; & ex his iursum in terram , in spinas , in agrestium frondium amaritudines , in vermes venena ruminantes ; ut in omni propè bestia videas hominem , ibi insultantem in aquila , alibi defultantem in anguilla , ibi transilientem in capram , hic in coturnicem , corvum , vulturem , etiam in leonem , ursam , asinum : & post tot hominum in bestias , bestiarum in homines revolutiones , redit in resurrectione eadem caro , idem sanguis ad originem suam . Postque tot subterraneas , tot subaqueas , tot aereas mutationes ; idem qui vixit homo , in eadem per omnia carne , & sanguine redit homo , & Dei tribunalis sistitur , eadem pro meritis punienda , aut præmianda caro , non alia . Nequit enim stare cum Divina justitia possit , carnem unam peccasse , aliam ignibus tradi : unam cœlos promeritam , aliam præmiari . Eadem ergo , quæ peccavit , punitur ; & quæ placuit Deo , præmitur caro .

In illa igitur die tot prædicationibus , tot ante sæculis decantata ; nulla erunt tunc amplius discrimina purpuræ , & sagi ; non sceptri , & ligonis ; non doctæ , & indoctæ mentis ; non divitis , & pauperis : non Domini , Regis , servi ; Sola enim virtute ibi discriminabitur ; solis meritis , demeritisque discernemur . Dura nimis fors Regum , Principum , sæculi magnorum , divitum , nobilium , doctorum , ineruditæ , egenæ , vili , & toties pedibus calcatae æquari plebi ? Vera tamen nimis . Dum vivinus , versatur in hac mundi scena , in qua singuli partes suas tinentur ; ille Regis , Domini , docti , divitis , nobilis : alter servi , mancipii , indocti , pauperis , ignobilis . Cortina per mortem reducta , redimus ad priora , ad animæ & corporis paritatem ; ad unum patrem , & Judicem filii , & rei , peractæ scenæ rationem reddituri , præmiaque aut pœnas relaturi . Hic videtis non inferiora præmia , aut pœnas à scenæ magistro referri , qui tuisticum , & servum bene maléve expressit , quam qui nobilem , & Regem . Eadem in illa Domini die reperies : Sed & eum , qui hic Deum sequutus monentem , suadentem ; servi personam sustinuit bene , regia non raro inter cœlites æternatura donandum corona ; cum non pauci regum servitutem servient omnium infelicissimam , nunquam inter æternos ignes deponendum . Mutat nimirum tribunal illud Domini , theatrum , scenam ; & è Dominis servos , è servis Dominos statuit : præmiat servos , punit Dominos . Beati servi , quorum præmia felici commensurantur æternitate : meminit illius diei Joel . *A facie ejus contremuit terra , moti sunt Cœli : Sol , & Luna obtenebrati sunt , & Stellæ retraxerunt splendorem suum , &c.*

Præterea advertendum , ut communis est Doctorum consensus in 4. Sentent. distinct. 47. Post diem Judicij nullæ erunt amplius plantæ , nulla animantia , nulla corpora mixta (hominibus duntaxat exceptis) aqua ad suum locum naturalem redeunte . Neque per perpetuo duratura sunt , nisi vel in toto , vel in parte incorruptionem ab ipsa natura fortita sint . Ejusmodi autem sunt primum corpora cœlestia , quia & secundum totum ,

PPP

& secun-

Quid remanebit post judicium.

& secundum partes incorruptibilia sunt: deinde elementa, quæ secundum totum, non secundum partes à natura incorruptionem habent. Denique homines, qui secundum partem, quæ est anima rationalis; non secundum totum immortales sunt: cætera corpora sunt omnia tum in toto tum in partibus corruptibilia, Cardin. Bellarmin. de Amission. Gratiae, & statu peccati lib. 6. cap. 2.

Post Resurrectionem an Christus verè comedederit. Occurrit modo aliquid scrutari de Christi comeditione in Hierusalem una cum discipulis in Emaus proficiscentibus. Et quod vera fuerit illa comedatio celebrata ad solam veramque Resurrectionem indicandam, patet. Quoniam si Christus Dominus verè manducare non potuisset, ejus corpus vivum non fuisset, nec verè resurrexisset; sed vera fuit illa manducatio, ut ait sanctus Thom. 3. Sentent. distinct. 21. quæst. 2. art. 4. ad 2. arg. *Vera fuit*, inquit, *quantum ad cibi divisionem, ejusque trajunctionem in ventrem: non autem quantum ad cibi in humores, vel in substantiam comedentis conversionem.* & ut ait August. lib. 3. de Mirabil. Scripturæ sacræ cap. 10. tom. 3. *Cibus vero ille in spiritualem naturam conversus est, id est, in vaporem resolutus, sicut aqua per radium Solis.* Nam corpus glorificatum (ejusmodi erunt corpora nostra post Resurrectionem glorificata) cibo non indiget. Hinc Euthynius in cap. 24. Lucæ. *Christus Dominus post Resurrectionem supernaturaliter, vel dispensatoriè digessit.* Reipsa tamen manducavit, hoc est, ut S. August. in epist. 49. quæst. 1. & Beda lib. 6. in cap. 24. Lucæ cap. 97. interpretantur. *Manifestissima veritate, nec tamen necessitate, sed potestate.* *Aliter enim absorbet aquam terra sitiens, aliter Solis radius candens: illa indigentia; iste potentia.* Manducavit tamen aliter Christus, quam Tobiae Raphael in assumpto à se ad tempus corpore, quod vivum & animatum non erat, quamvis vera fuerit cibi contritio ac trajectio in interiore corporis assumptam partem: non tamen in ventrem, quem habere non poterat. Ideo Angelus manducare & bibere videbatur, sed revera manducare & bibere non valebat: Christus autem, post Resurrectionem quamvis corpus glorificatum, cibo non indigens haberet; ad veram tamen Resurrectionem demonstrandam verè manducavit, eo quem diximus modo, nam ut ait August. lib. 13. de Civitate Dei cap. 22. *Non potestas, sed egestas edendi, ac bibendi talibus corporibus (immortalibus scilicet) aufertar.* Imo epist. 49. quæst. 1. idem August. ad Presbyterum scribens ait: *Futura Resurrectionis corpus imperfecta felicitatis erit, si cibis eguerit.* Christus itaque non ad communionem præstandam, sed ad suam Resurrectionem indicandam, manducationem ostentavit; quia nullum manducatione ipsa certius hominis vivi argumentum dari solet. Ideo Dominus Iesus puellæ ad vitam revocatæ cibum dari jussit: & Lazarum resuscitatum secum convivari voluit Marc. 5. Joann. 12. ne resurrectio eorum teste Hieronym. epistola 27. phantasma putaretur. Panem tamen in Emaus à Christo benedictum, non Eucharistiam; ut Joann. à Lovanio, & alii, qui cum eo sentiunt, sed quandam Eucharistiæ figuram, aut umbram exitisse: exemploque illo fructum, & utilitatem Eucharistiæ in una tantum specie demonstratum fuisse concedimus; & Auctores in contrarium, non nisi mysterium aliquid ad Eucharistiam pertinens, ex Luca

**Luca cap. 4. demonstrare voluisse, cum ipso Jansenio Concordantiarum Evangelic.
in hunc locum affirmare non dubitamus.**

Hæc dixi circa ritus, & alia dogmata semper in Catholica Ecclesia retenta etiam ab ejusdem exordio: sed quoniam quæ à nobis asseruntur, à Sectariis negantur; nec ii admittunt supremum Judicem Controversiarum, nempe Romanum Pontificem, qui oraculo suo rem definit: Dei maiestatem nos exoremus, ut ipse Spiritus sancti gratia in mentes non credentium veritatem instillet; corundemque Sectariorum pertinaciam confundat, quod solus Deus patrare valet, & non aliis.

C A P. C.

De Græcorum Imperatorum Triumphis.

Dum hæc scriberem, devenit ad me Numisma satis grande Heraclii Imperatoris ex æte hic delineatum, quod postea vidi idemmet expressissime quoque Lipsi. Num. 17. um in suo de Cruce tractatu: & cum de Græcis ritibus nos supra dixerimus; etiam de illius explanatione hic aliqua afferre non erit à nostro argumento alienum: quoniam de similibus Græcorum ritibus etiam nonnulla in prætenti superaddemus. In cujus Numismatis anteriori parte ejusdem Imperatoris effigies Divinum Lumen deprecantis his verbis: *Illumina vulnus tuum Dens;* & sub ejusdem effigie posita est Luna, quæ magnam partem prædictæ figuræ circundat.

Luna siquidem, ut alieno Solis lumine coruscatur, de qua Tullius de Somno Scipionis ait: *Luce lucebat aliena, hac Solis discipula obsequitur cursibus superis;* & prout accedit ad Solem, vel recedit, dispensat lumen. Sic etiam Imperator Heraclius deprecatur à Deo summo Sole lumen Justitiae, ut idem lumen ipse dispensare, & administrare valeat in populum sibi subiectum.

Præterea sicuti Luna semper instabilis, & variabilis est. Ovid. 11. metamor. *Nec par, aut eadem naturæ forma Diana esse potest unquam.* & Macrobius inquit: *Luna dispensationibus septenariis luminis suæ vices, sempiterna lege variando disponit:* Ita Heraclius Lunam invitatus magna instabilitate bonorum, ac detestandorum operum vitam duxit inæqualem, eande inque male, ac miserrimè tandem complevit. Ipse siquidem ad Imperium erectus adversus tyrannidem Phocæ victoriam obtinuit virtute imaginum Christi, & Deiparæ, ut ex annalibus Baronii ad annum 610. num. 1. sicuti etiam piè cœpit expeditionem, & insignes victorias reportavit de Persis Imperium devastantibus, & hoc prævia quoque prædicta imagine Christi non manu facta, & assistente auxilio Dei Genitricis, ut in prædictis annalibus ann. 621. & 622. & 623. 624. & 626. ac idem Heraclius extincto Cosdroe Rege pacem cum ejus filio composuit amplissimis conditionibus, & in primis sanctissimum Crucis signum repetiit, accurritibus ad Triumphi spectaculum ubique fideibus cum palmis, & olivis, suffitibus, atque luminibus, & præ gaudio lachrymas emitentibus, atque ex more hymnos sacros tantæ victoriae occidentibus, ipsumque Heraclium ejusdem venerandæ Crucis recuperatorem magnis acclamationibus excipientibus, refert Thcophanes, & Cedrenus,

drenus, sicuti & Annales Baronii ann. 627. ubi Spondan. num. 3. & 4. Et venies Heraclius cum triumpho Hierosolymam Crucem in proprium Calvariae locum sis humeris portat, illustri miraculo ea re commendata, ut per Baron. ann. 628. n. i.

Sed non permanxit Heraclius diu in vita innocentia; incestuosas siquidem negotias contrahens, neptem suam Martinam in matrimonium duxit, Augustam quenam nominavit, coronatam a Sergio Constantinopolitano Episcopo; quod detestandus cinis gravi vindicta a Deo punitur esse docent Theophanes, Cedrenus, & Baron. ann. 613, ubi Spondan. num. I.

Præterea nullus unquam majoris in Republicam Christianam causa clausus est, quam Heraclius, dum non se opposuit nascenti Arabum Imperio post obitum Mahometis, refert Baron. ann. 631. n. i.

Tertio idem Heraclius fidei consulere imprudens existimans, imbabit Massachitarum hæresin, referunt prædicti annales ann. 629. & 640. ac demum ad exitu vitam clausit confessus ærumnis animi, corporisque molestiis; ea passus, que puden ter referre; qui quidem reliquit de se quasi in tabula egregie effigiarum exemplar, quantum Deo inhærentes Principes possint; ut verè tunc de eo potuerit dici, quod in Nummo expressum habetur: *Super Aspidem, & Basiliicum ambulabis, concavabu Leonem, & Draconem: Quantumque ab eodem Deo Principes recentes fuerint invicti, ac Reipublicæ & Ecclesiæ noxii, propagata etiam ad liberos suos infelicitate, quod clarè nobis in proposito demonstratur, dum præter alias æternitas in Heracle etiam ejus prosapia defecerit,* refert idem Baron. ad ann. 641. Misera mortalis conditione! Quanta venena per exiguo integuntur melle! Dubia, vana, dolosa; den certis, solidis, æternaturis, neminemque fallentibus anteponuntur. Ita patimur nos habere & falli; ut merito extimescere debeamus ad increpatum Prophetam Psalm. 4. *Fili hominum, usque quo gravi corde? ut quid diligis vanitatem, & queritis mendaciam?*

In alia posteriori parte dicti Numismatis est idem Imperator triumphans supra Quadrigam, Diadema gemmis, & margaritis repleto, habet præ manibus Crucem, & supra eundem Triumphantem Imperatorem sunt Lampades ardentes; literis quoque Graecis, & Latinis hinc inde exaratis.

Constantinopolitani siquidem Imperatores in ejusmodi Triumphali pompa imitati sunt priscos Imperatores Romanos, quibus tunc vieti Duces, simulachra oppidorum, ayrum, argentum, Tribuni, & Legati in equis præcedebant, & undeque clamor militum, de quo ritu Cicero in Pisonem ait: *Quid tandem habet isti currus? quid vieti ante currum Duces? quid simulachra oppidorum? quid auro? quid argenteo? quid Legati in equis? & Tribuni? quid clamor militum? quid tota pars pompa?* Et inter ceteros auctores Plutarchus in vita Pauli Æmilia egrediè describit Triumphum, quem ille devicto Perse peregit; sicuti etiam Zonaras lib. 2. annabatur refert similem Cainilli.

*Triumphus
iracorū
operat.*

Præcedebant autem præfatum Constantinopolitanum Imperatorem præter Despotas equitantes, ceteri quoque pedites, & supplicantium agmen; ex utraque au-

tem parte comitabantur illum Berengarii, & omnes Securiferi, & juvenes nobilitate eximi armati : refeit Curopalata, cap. 17.n.36.& 47.

Mos acclamandi Graecis Imperatoribus fuit valde frequens : Corippus lib. 1. de *Acclama-*
laudibus Justini junioris relatus per Gretserum in Curopalatam lib. 3. Commentar. *tio.*
cap. 1. n. 13. his versibus.

*Excubia primum, qua summa palatia servane,
Imperium felix Dominis intrancibus optane,
Et cunctos aditus armato militie vallane.*

Et idem Corippus lib. 2.

*Intonnis Patrum subitus fragor, inde Clientum
Clamores crescunt, clamoribus adsonat equor.
Laudibus innumeris regnansum nomina tollunt.
Justini vitam tercentum vocibus opepane.
Auguste toridem Sophia plebs tota reclamae.
Mille canunt laudes, vocum discrimina mille:
Justinum, Sophiamque parem, duo lumina mundi
Esse ferunt: Regnate parei in sacra dicunt.
Felices annos Dominus felicibus orant.
Insonuit vox illa diu, tandemque quievit.*

Nicephoro Phocæ factas acclamations suaviter irridet Luitprandus in Legatione sua Constantinopolitana de processione Phocæ ad S. Sophiam sic inquit: Cumque quasi repræs monstrum illud prodiret, clamabant adulatores Psalte: Ecce venit stella matutina, surgit Eous, reverberat obtutus Solis radios, pallida Saracenorum mors, Nicephorus princeps: unde & cantabatur principi Nicephoro, plures anni sint, Genes hunc adorare, hunc colere, hunc tanto collo subdare. Quanto runc verius canerent: Carbo extincte venit annus incessu, Sylvanus uniuersus, rustice, Instrivage, capripes, cornuta bimbris, setiger indocilis, agrestis, barbare, dure, rebellis Cappadox. Igitur falsidicis illis inflammatus naniis S. Sophiam ingreditur, Dominis suis Imper. se à longe sequentibus, & n Pacis osculo ad terram usque adorantes.

Multa profecto in his acclamationibus appreocabantur, quibus nihil jucundius accidere potuisset, quam si Imperator ille ipso die, quin & illo momento extinctus esset.

Acclamationem iteratam sæpius, immo sæpissimè à Senatu, cum Claudius Imperator renuntiatus esset, apud Trebellium: *Auguste Claudi, di te nobis praestent, rincipem te, aut qualis tu es, semper opeavimus.* Claudi Auguste par Respublica resuebat: *Claudi Auguste tu Frater, tu Pater, & tu Amicus, tu bonus Senator, tu vere rinceps, & similia.*

Non bonis tantum bona, sed & mala malis in hujusmodi acclamationibus appreocabantur, ut ex Lampridio de acclamationibus Senatus in occisum Commodum Imperatorem: *Hosti patrie honores detrahantur, Parricide honoræ detrahantur, Parricida trahantur, hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanetur, hostis deorum,*

Carnifex Senaens, qui Senatum occidit in spoliario ponatur, unco trahatur, &c. Similes fermè execrationes in Synodo sub Mena act. 4. in Petrum Zoneram, & Severum Hæreticos, & action. 5. extat longissima acclamatio, quæ partim bona Augustis, & Patriarchæ; partim mala in hæreticos Manichæos, Nestorianos, & Eutychianos, quorum ossa exhumentur, populus imprecatur.

*Trium-
phus
go Virginis* Mos fuit prædictis Imperatoribus Græcis in Triumpho, seu alia solenni processione Quadriga incedere, ut in nostro effigiatu nummo est videre, & apud alios scriptores. At satis laudabilius fuit, quod gessit Joannes Comnenus Imperator, qui imaginem sanctissimæ Virginis Nicopteræ victoriaræ effectricis, suo loco Curri Triumphali imposuit, ut Nicetas in Comnenio inquit: *Cum dies supplicationis, seu Triumphi adesset, omnis generis tapetes auro, & purpura intexti vicos exornabat: nec de- erant Christi, & Sanctorum effigies in iis ad vivum expressa. Erant & tabulae utrinque propter spectatores structæ digna admiratione. Fuit autem in locis orbis se- structus, qui ab orientali porta usque ad magnum palatium pertinet. Quadriga à quatuor equis nive candidioribus trahebantur. Imperator vero non condescendit, sed Dei Genitricis imaginem in eo collocavit: ob quam iustitia exultabat, & animo penitentebatur: cui victorias, ut collega Imperii invictæ acceptas ferebat: Habebat igitur potentissimis moderandas, & Cognatis suis currum dedit curandum: Ipse Crucem manu gestans, pedes antecepit, & Dei sapientia templum ingressus, atque in conspectu omnium populis successus gratiis Deo actus, in Palatium abiit. Et hoc idem refert Gretterus lib. 3. Commentariorum in Europalatam cap. 6. num. 1. §. 2, refert Baronius ann. 970. ibi Spondan. num. 3.*

Alium similem Triumphum de imagine sanctissimæ Virginis antea gessit Joannes Zemis rediens Constantinopolim post devictos Russos, Bulgaros, Scythas, & Turcas numero trecentorum triginta milium, refert idem Baron. ann. 970.

Videntur hanc dictam Dei Genitricis Imaginem secum extulisse in expeditiones alii Imperatores, ac Reges; hinc Nicetas in Imperio Mutzuphili ait: *Imago Dei Genitricis, quam Romani bellum sociam adfiscunt, ab hostibus capta est.* Etiam noster Heraclius Quadrigæ insidens, in nostro nummo effigiatu, in aliud tempore imaginem sanctissimæ Virginis in militiam præsidii causa abducebat. Arturus Britto: *In ob- ditione Badonici montis, fatus imagine Dominica Matri, quam armis insuerat, non- gentos hostium solus adorans, incredibili cede profigavit.* Scribit VVilhelmus Malme- burgensis lib. 1. de Gestis Regum Angliae cap. 1.

Quid venerationis Michael Palæologus Imperator imagini Hodegetriæ expul- sis Latinis Constantinopoli, detulerit, his verbis exposuit Gregorius lib. 4. *Possidit complures Imperator Constantinopolim intrat, non prius tamen quam sacrosanctæ Dei pare, quam quasi via monstratricem Hodegetriam vocant; imago per poreanam, quam au- ream dicunt, ingressa esset: ubi cum illi gratia hymnis æcta fuissent, cum denuntiata pede præcedente sacra sancta imagine est ingressus, & in palatio, quod Hippodromo proximum est, habitari coepit.*

Diade-

Diadema, seu stemma gemmis, & margaritis repletum defert in capite noster Heraclius: quando hoc ipsum stemma portabat Græcus Imperator, aliud indumentum non gestabat, quam laccum, inquit Cuperalata de officio Constantinopolit. cap. 6. num. 33. & 35. Quanta autem in veneratione haberetur prædictum stemma, seu diadema Græcorum Imperatorum, quod in eorundem inauguratione intra sanctum tabernaculum illud teneretur, & à Diaconis sacras stolas ferentibus, deportaretur in ambonem, refert d. Cuperalata, cap. 17. num. 19.

Sed idem Imperator in eadem solenni Coronatione communicaturus, in signum profundæ reverentiæ, deposito è capite diademate, tradebat illud Diaconis: & Patriarcha postquam ipse pretiosum Domini Corpus sumpserat, tradebat quoque Imperatori in manus Dominici Corporis particulam: qua sumpta sumebat etiam vivificum sanguinem: communicabat autem, Patriarcha sanctum Calicem tenente, & ipso os ad Calicem applicante, quemadmodum Sacerdotes solent. Ac post participationem Divinorum mysteriorum tursus Imperator imponebat capiti diadema, refert Cuperalata dict. cap. 17. n. 44. & 45.

Imperatore coronato eidem mortuorum ossa, pulvis, & stuppa accensa objiciuntur: refert Petrus Damianus lib. 1. epistol. 17. *Apud Græcos haec teneri consuetudo perhibetur, ut cum Imperator quis in dignitate creatur, mox ut Imperialibus infulis fuerit redimitus, Coronæ simul, ac Sceptri gloria decoratus; cum denique Procerum vallatur obsequis, cum excipitur modularibus psallentium chorus, quidam sibi presto sit, qui videlicet una manu vasculum plenum mortuorum ossibus, ac pulveribus offerat; in alia verò stupram lini subtiliter pensam, ac pilis pensilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, & repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur: ut in altero debeat considerare, quod est: in altero valeat videre, quod habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit; in stuppa jam colligit, in die Judicii, quam subito mandus ardebit; quatenus dum se simul, ac sua tam vana: tam floccipendenda; nullatenus insolecat; & dum possessor, atque possessio subjacere communi omnium casus non ambigitur; jam quasi de singulari dignitatis apice, qui ad summa proiectus est, non infletur.* Hæc Damianus.

Nec ab simile est, quod servatur hic Romæ in summi Pontificis Coronatione, cui per tres vices objicitur stuppa, quam ignis momento comburit; dicente Ceremoniarum Magistro totidem vicibus alta voce: *Beatissime Pater, sic transire gloriam mundi.*

Mos etiam fuit Romanorum Imperatorum, dum triumpharent, quod publicus minister in ipso curru veheretur, Coronam auream gemmis interpolatam super caput ejus tenens; & retro videre jubens, quo monebat, ut reliquum vitæ cursum prouident; & ne eo honore elatus superbiret: non enim est minus insigne fragilitatis exemplum is, qui triumphat, quam is, de quo triumphatur. Appensa propterea erat eorum curui Nola, & flagellum, quo innuebatur eum in tantas calamitates posse incidere, ut aut flagris cederetur, aut capite damnaretur: nam qui ob facinus extremo suppli-

Supplicio afficiebantur. Nolas gestare solebant, ne quis contactu illorum præculo obstringeretur, refert Zonaras de Camillo lib.2. Annal. Illustre prodit in hoc exemplum de Sesostris Ægypti Rege tam superbo, qui annis quibusque forte Reges singulos à subjectis jungere ad currum solitus, sicque triumphasse; refert Plinius lib. 34. cap. 3. At vero alter Rex triumphans, ductus à similibus Regibus currum decentibus; cum isti ductores à triumphante exprobrarentur, quod retro respicerent, respondisse fertur ex iis unus: *Se continuum rotarum motum aspicere;* aliquid ad instabilitatem fortunæ, cuius Symbolum est ipsa Rota, è qua etiam ipse triumphans poterat continuo in præceps ruere.

Pulchrum ergo mundanæ conditionis ordinem homo consideret, & dum suis usibus omnia cernit attribui, non sibi, sed suo referat gratias conditori; lenocinatem mundi gloriam sub judicij sui calcibus deprimat; viorem carnis aridum jam pulverem credat, diem suæ vocationis tanquam speculum suis obtutibus anteponat, districtum ultimæ discussionis judicium contremiscat: quatenus dum nunc Creatoris sui legibus subditur, qui inter creaturas, quæ tenebræ sunt, videtur insignis, in cœlesti quoque gloria veraciter sit sublimis, ut etiam inquit Petrus Damiani loco citato.

Sanctissimam Crucem manu dextera Græcus Imperator, ut in nostro Nymmo solitus erat portare. Cuperata cap. 6. n. 37. & 39. tum quando coronatus considebat in thronis unâ cum Imperatrice, quæ & ipsa tunc ramum, seu palma tenebat; idem Cuperata cap. 17. n. 3. tum etiam quando solenniter gestabat stemma, seu diadema, similiter Crucem tenebat dict. cap. 17. n. 35. Quæ gestatio Crucis, non aliud indicabat, quam signum Dei, aut Christi, sicut libenter Christiani, ipsam Crucem appellabant; ac etiam quasi Imperatoris illius tesseram, seu vexillum, ut in codice Justiniani: *Veratur signum Salvatoris Christi humi, vel in felice incutpi.* sic Graci interpres legem 38. Scævola accipiunt; de auro, argento quoque mundo. *Fieri volo, jubeoque signum Dei ex libris centum.*

Aliquando prædicti Imperatores ipsi manu gestabant Crucem, ut diuersos, aliquando gestabant Globulum, cui illamet erat superne infixa. Suidas in Julianiano: *Imaginem suam posuit columnam in equo: ea sinistra manu fert globum, Crucem in eo infixa: significante, quod per fidem in Crucem, terre Dominus sic factus: Globus enim terra est ob hanc ejus rotundam formam: fides autem Crux ob Deum, qui in carne in ea affixus.*

Hoc idem salutiferæ Crucis signum idem Imperator habebat supra diademam, ut etiam in nostro numero habemus expressum, unde S. Hieronym. ad Lætian. *Verillum crucis insignia sunt, Regum purpuras, atque ardentes diademas cum gemmas patibuli Salvadoris pictura condecorat.* & Chrysost. advers. Gentil. *Hoc extremitus supplici symbolum, Crux diadematis, & coronis clarius factum est, sicuti in ipsis orum etiam militum armis erat expressa.* Euseb. de Vita Constantini: *nam vero in armis ipsorum militum salutaris trophy signum jussit extare.* Prudentius contra Symmachum: *Clypeorum insignia Christus scriperat, ardebas summis Crux addisa crista.*

Sed

Sed quod omnem videtur fidem exceedere, etiam Gentiles aliquando in eorum Triumphis non solum Crucem; verum & Crucifixum adunbrasse, ut ad eosdem Gentiles loquens Minutius Felix in Octavio sic inquit: *Trophæa vestra vicitrix non tantum simplicis Crucis faciem; verum & affixi hominis imitantur.* Quod etiam probat Pamelius ex quodam numismate Lucii Septimii, ut propterea SS. Patres Triumphi nomine appellaverint Crucem; ita S. Ambros. in c. 7. & 9. Luc. *Eft autem Ecclesia filius, qui Crucem Triumphum putat:* Et D. Augustin. de Symbolo ad Catechum. cap. 5. *Crux fidelibus non est opprobrium, sed Triumphus, Crux vexillum contra adversarium Diabolum.* Et ex hac omnis honor pendet & gloria, ut dixerit Cyrillus Catech. 13. *Gloriatio gloriationum est Crux.* Et idem Redemptor noster cum morti appropinquaret, nominat eandem suam gloriam & exaltationem. Joann. cap. 8. & 12. *Venit hora, ne glorificetur Filius hominis.* & infra: *Oportet exaltari Filium hominis.* In qua etiam Apostolus ad Galatas omnem suam Gloriam reposuerat, his verbis: *Misi ab te gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi.*

In sinistra vero manu solitum fuit praedictis Imperatoribus deferre involucrum Codici simile, ligatum mantili, habetque intus cavitatem, & hoc vocatur Acacia, quasi dicat illud: Imperatorem humilem esse, atque mortalem; neque propter Imperium sublimitatem effterri, neque insolenter se jactare: per mantile significatur ejusdem Imperii inc constantia, & mos ab uno ad aliud transiendi, ut ex Curopalata cap. 6. num. 37. quamvis Gretser. in d. Curopalatam cap. 12. in fine velit Acaciam, quam Imperator ferre altera manu erat solitus, vitæ innocentiam denotasse.

Præferabant quoque Imperatori Lampades, etiam in nostro aummo effigias, propter illud Christi dictum Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ne videant opera vestra bona, & glorificant Patrem vestrum, qui in caelis est.* Curopalata cap. 6. num. 37.

Extrat etiam Theodori Balsamonis disceptatio de hoc more præferendi lampadem Imperatori, ut Imperatrici, & quinque Patriarchis, Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano; inepit supponens ille Imperatori duplarem ob causam deferri lampades; tum quia humana, tum quia Divina curat; tamque ea quæ ad corpus; quam quæ ad animam pertinent: (hujus enim geminæ potestatis concessione blandiebantur recentiores Græci suis Imperatoribus) eaque de causa Lampades Imperatoris duplicitibus aureis Coronis cinctas esse: Patriarcharum vero Lampades, ut & Imperatricis una tantum: eo quod Patriarchæ Spirituum tantummodo curam habeant: mulieribus temporalia duntaxat spectent; quippe quibus in Ecclesia docere interdictum sit; refert Gretserus lib. 3. in Cu-

ropalatam cap. 1. num. 7. & hæc satis de
Numismate.

qqq

NOTA.

N O T A B I L I A.

Absoluta impressione hujus Centuriæ de Veteribus Christianorum Ritibus superaddendas etiam ali-
quas Appendices, seu Notabilia, ex eruditorum etiam
Virorum judicio credidi: quæ sicut ad argumentum
& elucidationem mearum lucubrationum non
erunt importuna; nec minus spero in jucunda Lecto-
ri futura.

Erit autem unaquæque Appendix addenda ad quodli-
bet Capitulum.

Capitulo primo. §. Ilsa quoque &c.

Drum agitur de Symbolo T. seu Tau ad Crucem denotandam: attendat nōc
**De sym-
bolo T.** sunt picturæ, in quibus passim hodie videmus D. Antonii vetustissimi Anachor-
etæ penulæ, & manui imponi hanc Crucem seu Tau; siquidem Ägypto illi vero
notum inter sacra erat hoc signum: Quod pariter Obeliscis, qui inde Romanum vedi
sunt, insculptum sæpiissimè videmus: Et forsitan hunc Crucis characterem Ägypta
primum sumperunt à Moysè exaltante serpentem in deserto, aut ex Virga ejus
mirifica, in qua Tetragrammaton Dei nomen forma Crucis incisum fuisse tradidit,
ut refert P. Kircherius Soc. Jesu in suo Prodromo.

Num. 18. **D**um adhuc essent sub prælo hæc à mescripta de Veteribus Christianorum Ri-
bus, Reverendiss. D. Ferdinandus Ughellus Abbas SS. Vincentii & Anastasi
ad Aquas Salvias Ordinis Cisterciensium, vir maximè eruditioñis ut ex ejus lucu-
tionibus nuper in lucem proditis titulo, *Italia sacra, seu de Episcopis Itabæ.* Ipsa
quam diebus præteritis dono mihi obtulit Crucem ex ære antiquissimam, qua
hoc arguento ad æternam grati animi memoriam, hic delineatam propono.
qua quinque Leones erectialis expansis apparent.

Circa cuius explicationem, Leo fortitudinis est symbolum, ut de Christi per-
sona in cap. 5. Apocalypseos. *Ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David aperire librum
& solvere septem signacula ejus:* In quem locum D. Ambros. per Leonem de tribu
da Christum intelligit, qui ex tribu Juda, & progenie David ortus est. Leo autem
propter fortitudinem est appellatus, quia Diabolum vicit, ut aperiret librum, & scilicet

res signacula ejus, quoniam liber non potuisset aperiri, nisi prius vinceretur Diabolus, quæ victoria aperitio fuit veteris Testamenti, cuius spirituales intelligentiae nobis antea latebant.

Hanc victoriam Christus reportavit, dum supra Crucis trophæum ipse metus Redemptor noster immolatus vicit: unde Regius Propheta cum Ecclesia canit: *Regnabit a ligno Deus*: & inde in nostra Cruce merito expressi Leones fuerunt.

Alas expansas habent iidem Leones erecti: tanquam symbolum, Christum evolasse supra Crucem, ut mundum redimeret; sicuti jam prænuntiaverat idem Christus; *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*.

Quinquenarius eorundem Leonum numerus: in eadem Cruce, forte denotat quinque plagas, quas ex fixuris clavorum, & lancea pertulit fortiter Christus noster in Cruce.

Possumus sic etiam interpretari, ut Martyres & Confessores in eorum pressuris tormenta omnia superando, tanquam fortes Leones fuerint in nostra Cruce expressi: ac etiam iidem supra Crucem evolantes, & in fissuris Christi crucifixi mediantes, tanquam Columbae in foraminibus petrae tuti semper remanserint, & circumvolantem Accipitrem intrepidi fuerint semper intuiti: ut dixi etiam supra in cap. I. hujus operis.

De Hieroglyphicis & Symbolis experimentibus sanctissimam Crucem, vidimus *De Crucis* plura in capitulo primo, quæ non à fidelibus solum, verum & ab Ethnici diversarum *fixe in ar-* Religionum habitum in veneracione fuerere. Nec minus prædictis prodigiosa est arbor *bore*. illa, quam nostris temporibus naturæ auctor in partibus Indianorum Americae Australis in Regno Cili, nasci voluit in testimonium Christianæ religionis ibi exortæ: ac etiam ut ibidem passio & mors Salvatoris nostri unicum & efficax redemptionis rededium ibi recolatur. Quidam illius regionis incola anno 1636. cum cæderet in ilva arbores ad construendas domos, invenit, & amputavit inter cæteras, arborem atis grandem duorum hominum magnitudine, quam postea cognovit duobus ex anlis ramis perfectam Crucem formasse; sed augebatur portentum, ex quo super adeni Cruce ex eodem ligno à natura formatu, tanquam à scalptore fabrefactus, exendebatur quoque Crucifixus hominis magnitudine, qui manibus, facie & corpore effectè & distinctè inspiciebatur. Hujusmodi prodigo in Regione tunc propato fœmina quædam nobilis, & erga sanctissimam Crucem pia, in propriam domum allocavit hoc redemptionis pignus, ubi etiam suis sumptibus Ecclesiam construi fecit, in qua hoc sanctuarium magno etiam hodie veneratur cultu: ut inde agnoscant gentes etiam in rebus naturalibus, & insensibilibus voluisse Deum ibi Fidem, & Fidem pietatem augescere & confirmare. Hæc ita relata sunt à P. Alphonso de Oviedo Soc. Jesu, oriundo ex Regno Cili, ejusdemque Romæ Procuratore in sua Historia Cili impressa hoc anno 1646. ubi attestatur se ipsummet arborem hanc vidisse.

Cap. II. §. Addetur quandoque terra Clavis.

Nota tertiam Clavem, quæ etiam addi aliquando est solita ad imaginem D. Petri; esse quoque Clavem scientiæ; & ex scientia regendi Ecclesiam juxta illud:

Pasce oves meas. Eadem Clavis est diffiniendorum ex revelatione, qua docendi suar Christiani; & de hac clavi dici solet, Clave non errante.

Eodem cap. II. §. Est etiam quæstio.

car Petrus ad sinistrā Pauli? PRæterea, quæ in hac quæstione deducta sunt; Quod Paulus aliquando à dextis ponatur Petro. Id potius appetat ratione diversi situs inventum, ex positione templorum juxta Orientales, & Occidentales. In quibusdam sigillis id observatum, namque in incisione sinistra est imago, in impressione fit dextra.

Idem §. De sancto Christophoro.

Dos. Chri. Christophoro. DE figura D. Christophori magna seu Gigantea; non tam hieroglyphica est, quam vera; ut ex authenticis scriptis de mensura pedis cum crure, & coxa ejusdem Martyris, carne, pelleque ita integra ut usque ad digitos nil mutilatum haberet: nam capta per Tureas Constantinopoli illa reliquia cum publica attestatione Gennadij Patriarchæ Constantinopolitanæ ejusdem sigillo, & subscriptione munera, qua mira observatione tota illa sacra reliqua describitur, ut omnis de ea dubitandi occasio adimatur: eam patroni Ecclesiæ, ubi illa servabatur. Sibenicensi Episcopo donarunt, cum ipso Patriarchali authographo Græcis & Latinis literis exarato, adhuc in Ecclesia cathedrali Sibenicensi extante.

Ea porro magnitudo est mensuræ A. B. vicies ac semel repetitæ, cum excessu C. D. semel adjuncto

A. —————— B.

C. —————— D.

Quibus firmatis, necesse fuerit ad symbolicas transire interpretationes. Ulkate refert Rev. P. Melchior Inchofer in coniectione de epistola B. Virginis Mariæ ad Messinenses: ut in Appendice 76. ad pag.

Cap. II. §. Inde est.

De oculis sanctæ Lucie, Quidam de Luciæ Virginis, & Martyris oculis plures scribunt, error subrepit; nam illud de oculis non habetur in vera lectione Luciæ Martyris Syracusanæ; sed Luciæ Romanæ tribuitur, de qua Beda, Usuardus, Ado, Mombrit, tom. 2. & Martyrolog. Romanum 16. Septemb. ubi notationes Baronij, & idem Baron. anno 303. num. 115. Confundunt aliqui hanc Luciam Romanam cum illa Syracusanæ; Sicque & Ecclesia ab Honorio Papa erecta Romæ in Esquilino, dicta Diaconia sanctæ Luciæ ad septem Solia apud Basilicam sancti Silvestri posita, tribuitur illi Romanæ. Quanquam Bzovius in Annalib. Ecclesiast. anno Domini 1057. num. 4. referens statum Ecclesiæ Romanæ ex codice Vaticano tempore Petri Damiani Card. Episcopi Ostiens. inquit fuisse Romæ Ecclesiam sanctæ Luciæ in capite Suburbæ (quæ est eadem cum supradicta apud Ecclesiam sancti Silvestri) & aliam ecclesiam sanctæ Luciæ ad septem Solia seu Septizonium, quæ hodie est diruta intra montem Sacrum, & Palatium. Est præterea juxta Tiberim ad quatuor portas vetus memoria ejusdem, ubi corpora d. S. Luciæ Romanæ, & S. Geminiani condita dicuntur: ut in dictis Annotationibus ad Martyrolog.

Cap.

Cap. IV. §. De numero Sacramentorum.

Septem autem esse Ecclesiæ Sacraenta à Christo Domino instituta, nec plura aut pauciora, quam septem adducta, ac etiam singula prædictorum Sacramentorum esse vere, & propriè Sacraenta. Unde refellendi inter cæteros recentiores quidam, dum erronee docent octo esse Sacraenta, annumerantes etiam inter illa Regum unctionem; sicuti nec in veteri Lege oleum, quo ungebantur Reges per Prophetas, ut Regni gubernacula tenerent, plerunque non erat fandum: ut infra in Appendice ad cap. 37.

De connexione & congruentia inter hæc septem sacramenta nobis apertè constat. *De septem sacramentis in Baptismo congruentia.*

Quoniam per Baptismum renascimur in vitam quandam novam, qua non jam nobis vivimus, sed vivit in nobis Christus, quem in Baptismo sumus induiti: unde Baptismus dicitur sacramentum fidei; Sed postquam in Baptismo semel Christo despensi sumus, non ad fidem otiosam, sed ad pugnam periculosam nos cum Satana vocati sumus: ut ex Job. cap. 7. *Militia est vita hominis super terram.* Quo igitur sumus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte & ungibus Christmate salutis; quo signo datur nobis Spiritus sanctus, qui præsto nobis sit pugnantibus, robur præstet, fiduciam resistenti suppeditet: Unde vocatur confirmatio spei sacramentum, eo quod per illud in bonam spem erigimur ex hostibus victoria deportandæ. Sed quia qui pugnant, indigent alimento, alias vires non suppeditarent, de illo Pater misericordiarum nobis pro-vidit; non ea carne, quæ videri, quæ tangi, & quæ sensu aliquo comprehendendi possit, sed ea quæ sola fide complecti licet, sua videlicet vera, & viva carne, suo vero & vivo sanguine nos reficere dignatur. Qua in te cum maxima sit illius in nos charitas, qua nos ad illum amandum vicissim inflammamur, recte dicitur Eucharistia sacramentum charitatis, per quam unum cum Christo capite, unum inter nos corpus efficiuntur. Sed quia sæpe nostra culpa fit, ut cum hoste dimicantes succumbamus, graviterque sauciati prosternamur; hac quoque in parte de remedio Pater cœlestis providit, paenitentiæque medicinam concessit, qua sauciati resurgere possemus, & Deo per hoc sacramentum reconciliaremur; requiritur tamen in hoc aliquid à nobis, si redire velimus in gratiam, ut scilicet à peccatis cessemus, ut ea detestemur, & odio habeamus, ut corde contrito, & humiliato non solum recognoscimus in amaritudine peccata nostra, verum etiam ministro reconciliationis Evangelico Sacerdoti ea confiteamur, & ab eo absolutionis beneficium petamus. Postremo ut per jejunia, orationes, eleemosynas, ac alia pia vita spiritualis exercitia, dignaque paenitentia opera satisfaciamus; non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis, & mortis per sacramentum, vel sacramenti votum una cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporali, quæ non tota semper, ut fit in Baptismo, remittitur: Sacramentum enim hoc ad justitiam referuntur, cum justum sit, ut qui gratiæ, quam acceperat, ingratus spiritum sanctum contristavit & templum Dei violavit, non sine satisfactione reconcilietur. Sed quoniam non alio tempore gravius, & periculosius certamen instat, quam cum gravi infirmitate conflictatis ex hac vita migrandum est, qua de te non .dedita quoque

N O T A B I L I A.

494

cit Dei benignitas; deditque sacramentum extremae Unctionis, quo vires tam corporis quam animi refocillari possint; ut cum ad congregendum cum tam potentiam adversario accedimus, illius gratia adjuti, non omnino ei impates esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseverantia, quam hujus unctionis beneficio consequimur fortis in pugna perseverantes, ac sumpto scuto fidei omnia tela nequissimi ignea extinguimus. Sed quia sine ministris vita constare non potest, de illis etiam Ecclesia sua Deus providit non sine ordine, quod non solum ad decorum facit pluriimum, verum etiam ad concordiam, & unitatem retinendam: unde dedit minores ordines quatuor: dedit & maiores, subdiaconatum, diaconatum, & sacerdotium. Refertur autem hoc sacramentum ad Prudentiam; quandoquidem fidem esse servum, & prudentem oportet, quem constitui. Dominus super familiam suam: Fidelem, ut bonum in communem utilitatem ordinet: Prudentem, ut rationem dispensandi agnoscat. Quoniam vero unius hominis aetas longa non est, brevi defuncti crant, qui per Baptismum renati Christo se militis alicerent; etiam huic rei remedium Deus contulit ac matrimonium in ipso paradiſo instituit, ut novi Christi milites conscriberentur: si modo parentes non alia voluntate liberos procrearent, quam ut per Baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translatis, in ejusdem Christi militum locum sive album referrentur: atque iis, qui vita funeti essent, novi semper succederent. Hoc sacramentum ante Adae peccatum erat tantum in officium, & ministerium; post vero non modo in officium, sed & in remedium institutum erat: quapropter ad eam virtutem refertur, quae Temperantia dicitur, ut est incotinenteria remedium.

Cap. VIII.

Christus se communi- **Q** uod autem Christus communicaverit, & sibi sanctissimam Communionem impetr erit, quamvis apud Evangelistas in Cœna jam peracta non fiat de hoc mentio aperte; id tamen totum ab eo factum esse affirmare non dubitamus, sanctorum Patrum doctrina suffulti. S. Thomas part 3. quest. 81. art. 1. inquit: *Etenim quae Christus ab aliis facienda voluit, ipse jam prior executioni mandavit, sicut ab eo de Baptismo factum esse constat, iuxta illud Actuum 1. Capit 7. Jesus facere, & docere.* Hinc Glossa in cap. 3. Ruth explicans comeditionem Booz. inquit in hunc modum: *Come- die Christus & bibit; cum in Cœna corporis. & sanguinis sui sacramentum tradidit Apostolis, Euseb. Emissenus homil. de Paschate, dum explicat illud Luc 22. Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Hoc est, inquit, nostrum mysterium nostri Testamenti, quod tradebat Discipulis: *quod plures ante eum Prophetae, & iusti concupie- runt.* Qui per Pascha à Christo desideratum, sive esuritum, novum Pascha, Eucharistie scilicet Sacramentum interpretatur. Et Glossa Moralis Lyrae in hunc locum: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum: hoc est Eucharistie Sacra- mentum, quod nos per fidem spiritualiter manducamus, & ipse inducat nobiscum, in orpo- rando nos sibi per hoc Sacramentum.* De quo loquens D. August. lib. 7. Confess. cap. 10. ait: *Cibus sum grandium; cresce, & manducabis me. Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me.* Christus itaque Cœna illa ultima jam peracta,

*Acta, prius Corpus suum comedit & sanguinem suum bibit, deinde Apostolis eadem
iuncta præbuit, quando dixit: Accipite & comedite: Hoc est enim Corpus meum;
leinde: Bibite ex hoc omnes: Hie est enim sanguis meus.*

Christus igitur novum Pascha, hoc est Eucharistia Sacramentum, scilicet vi-
lelicet manducavit spiritualiter, & sacramentaliter, ut ait S. Thom. dict. quæst. 81. art.
sed aliter quam cæteri homines, id est non quantum ad effectum illum, qui est au-
gmentum gratiæ, qua ipse plenus non indigebat, sed quantum ad effectum illum, qui
est spiritualis dulcedinis delectatio. Cæteri enim Eucharistiam, quæ bona interpre-
tatur gratia, spiritualiter, & sacramentaliter sumentes, gratiæ augmentum, sub sacra-
mentalibus signis suscipiunt, quibus pro veritatis perceptione indigent: Id ipsum
quod in ultima Cœna Christus Eucharistia Sacramentum suscepit, vel se ipsum
manducaverit. S. Bonavent. in suo Breviloquio part. 6. cap. 4. inquit: *Christus qua-
lam Sacraenta instituit initiando, & consummando, & in seipso suscipiendo: Sacra-
mentum scilicet Baptismi, Eucharistie, & Ordinis. Hac enim tria, & plenè instituta
etiam primus suscepit. De Sacramentali Eucharistiæ mandatione à Christo ce-
lebrata, idem cum Gloss. lentiit Hesychius in Levit. cap. 28. Alexand. Alensis, part. 4.
quæst. 11. Bonavent. lib. 4. Sentent. art. 1. Biel. lib. 4. distinct. 9. quæst. 1. Qui Chri-
stum corpus suum sacramentaliter comedisse dicunt.*

Cap. VIII.

DE Verbis Consecrationis à Sacerdote prolatis in Christi persona inquit Am-
broſ. de Sacrament. lib. 4. cap. 4. *In superioribus, que à Sacerdote dicuntur, laus sacrifici-
o refertur, oratione peritur pro populo, pro Regibus, pro ceteris; ubi autem sacrificium
conficitur, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi: ergo sermo-
nem Christi conficitur venerabile Sacramentum.* Et idem infra: *Panis iste est ante ver-
bi Sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur aſtrua-
mus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione: consecratio igitur
verbis est, & cuius sermonibus? Iesu Christi.*

Hoc idem expressit D. Chrysostomus homil. 51. in Matth. ibi: *Qui dixit, hoc est
corpus meum, & rem simul cum verbo conficit.* Et idem Chrysostom. ibidem. Non
omo qui corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille qui crucifixus est pro nobis Chri-
stus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & De gratia, & virtute proposita conse-
antur: Hoc enim (ait) est corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur.
ox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ, usque ad hodiernum
em, & usque ad Christi adventum praefat sacrificio firmitatem.

Quamvis Sacerdotii munus, ac functionem beatissima Virgo MARIA longe
e ipsa constituit, omnium tamen Sacerdotum jura, religiones, ac laetitates, dignita-
supergressa est: quin imo Sacerdotibus ipsa universis argumentum singulare fuit,
æ Unigenitum suum in Ara Crucis pro salute generis humani longe acceptiori yoto
am totius Ecclesiæ, Patri eterno sacrum dedit.

Quæret forsan aliquis curiosior: Quomodo hæc Transubstantiatio à Christo Quomodo
ri potuerit? Respondent Patres. Primus Cyrillus: *Aquam aliquando mantuvit in Transub-
stantiatione vinum fecit?*

vinnum sola voluntate: & non erit dignus, cui credamus, quod vinnum in sanguinem mutasset? Secundus Ambrosius: *Sicut enim vis est in sermone Domini IESU, ne inciperent esse, quae non erant; quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur? carnum non erat, mare non erat, terra non erat: sed audi dicentes: Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandarunt, & creata sunt.* Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem; sed post consecrationem dico tibi, quod jam est corpus Christi. Ipse dixit & factum est. Subiungit: *Virgam tenebat Moyses, projectis eam & facta est serpens.* Quod si rancum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Sermoner-
go Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea que sunt, in id mutare quod non erant? non minus enim est novas rebus dare quam mutare naturas. Imò longe majus, ut bene Eucherius Lugdunensis, qui vixit suò annum Domini 450. *Quid mirum est, si ea, quae verbo creare potuit, possit creata convertere?* imò jam mun-
ris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscatur condidisse, jam conditum in me-
lius valeat commutare.

Non vilis transubstantiatio Nec vile fortè alicui videatur Deum panis & vini vestiri specie. Fuitne por-
tentum minus Virgineo claudi ventre, Virgineoque ubere lactari Deum? tot mensibus cæco carcere claudi, tot mensibus überibus lactari Deum? & non elurit, non sit, non lachrymatur super Lazarum, non trepidat in horto Deus? non sanguinem in hor-
to, in Columna, in Cruce fudit Deus? portentorum enim divites sumus.

De forma transubstantiationis. Nec minus urget quod forma Transubstantiationis (sicut in Canone Missæ legitur) ab aliquo ex Evangelistis præcisè relata non habeatur, nam respondetur multa de verbis, & factis Dominicis ab Evangelistis omissa, quæ sermonibus supplererunt Apostoli, & operibus expresserunt: ac etiam nos credimus prædictam Canonis formam à Christo accepisse Apostolos, & ab ipsis receperunt successores; ita in Constit. Innocentii III. Papæ, de qua in Annalibus Ecclesiast. tom. 13. Raynaldo auctore ann. 1202. num. 14. 15. & 16. ut etiam refertur in cap. Cun Martha; de Celebrat. Mil-
farum.

Habetur in Canone Missæ, *Hic Calix novi, & aeterni Testamenti: ex 1. Corinth. cap. II. Hic Christus alludit ad Fœdus Moysis inter Deum & populum sancitum san-
guine victimarum, Exod. 24.* quod allegorice hoc fœdus Christi sanguine sancitum significabat: ut etiam hoc loco Testamentum scripturam vel instrumentum hujus ultimæ voluntatis significat. Hinc etiam veteres Ethnici solebant fœdera victimis & sanguine sancire, ut de fœdere inter Romanos & Albanos inito, Livius lib. 1. in-
quit: *Postea fœderis legibus ajebat Fœcialis: Populus Romanus prior non deficeret; si prior defecisset, publico consilio, dolo malo; tu illo die impigeris populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, sicutoque magis feris, quaremo magis potes pollesque, & meo porcum quo silice percosse.* Et Virgilius 8. Aeneid. de Romulo & Tatio.

*Armati joves ante aram, paterasque tenentes
Siabant, & casæ jungebant fœdera porca.*

Wade

Unde putant nonnulli Fœdus dictum à fœdo scilicet animali, puta porco, qui in fœdere mactabatur. Idem etiam usū receptum inter veri Dei cultores Genes. 15. vers. 9. 10. & 27. Idem factum in fœdere Dei cum Moysè, & Judæis Exod. 24. Simili modo Christus Dominus novum Fœdus, & Testamentum sancivit se ipso, & sanguine suo quasi viætima, & sanguine viætima fœderalis, quibus promeruit nobis redemptionem, gratiam, hæreditatem, & omnia bona, quæ in hoc fœdere suo nobis promisit: ad Hebræos cap. 9. vers. 15. & seq. Idque expressit hic in institutione Eucharistie: *Hic Calix novum Testamentum est in meo sanguine.* Et clarius explicat S. Matthæus; *Hic est Sangus novi Testamenti.*

Objiciunt etiam in hoc Sectarii, ut per ea verba Canonis Missæ: *Mysterium fidei.* Intelligatur sacrificium illud Exemplum; non autem vera Transubstantiatio corporis & sanguinis: quoniam respondeatur per ea verba id intelligi quod aliud ibi creditur, quam cernatur, & aliud cernitur, quam credatur, ut habetur in dict. Constit. Innocentii III. ann. 1202. de qua in cap. Cum Marthæ extr. de Celebrat. Missarum.

Calumniantur etiam Sectarii verba illa: *Hoc facite in meam commemorationem.* Si commemoratio sacrificii Crucis: ergo non est sacrificium, sed respondeatur negando consequentiam, sic enim vetera sacrificia erant vera sacrificia, etiamsi representarent sacrificium Crucis: pari modo Eucharistia est verum sacrificium; et si fiat in commemorationem sacrificii Crucis. Cornelius à Lapide in i. ad Corinth. cap. 11. vers. 25. in fin.

Demum quoniam præteritis sæculis fuit controversia, utrum in sacramento Altaris aqua cum vino transubstantiaretur in sanguinem: fuit decretum, aquam cum vino in sanguinem transubstantiari, ut expressius elucet proprietas sacramenti: ita in prædicto cap. Cum Marthæ extr. de Celebratione Missarum. §. Quæsivisti etiam.

Contra hæc sacra lanza Consecrationis & totius Missæ mysteria impudentissime etiam objiciunt Sectarii: Missam Papisticam cum toto abusuum oceano ante pauca sæcula in Ecclesiam per homines impiè audaces invectam, patribus purioris Ecclesiæ omnino incognitam fuisse. Quibus respondeatur, nil impudentius unquam comminisci verbis prædictis valet, præsertim, cum ipsi Sectarii nullos tantæ impietatis prætentæ auctores prodant. Quod si eorum nomina tam detestanda existimant, ut ea nominare fæs non sit; cur modum, per quem tantum mali in Ecclesiam invectum sit, non referunt, vel saltem tempus quando hæc evenere?

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo? Omnibusne fortè dormientibus inopinato ante pauca sæcula Missas enatas credunt? nonne ulli aderant, qui hæc conscriberent & memoriae mandarent? Hæc cine nullis productis testibus, nullorum ve allegatis scriptis tam temere effutre non erubescunt? Quod si fide dignis testibus, ac Doctorum scriptis hæc ostendissent; merito nos Catholici causa caderemus: nec opus foret ullos articulos probandos proponere circa nocturnas illorum comedationes, seu Orgya, longe satis diversa à Misla, seu sacra Synaxi à Christo Domino instituta, & ab Apostolis, sanctis Patribus, & summis Pontificibus, usque in præsens ordinata, ut latè supra in cap. 9. & 10. fuit demonstratum.

Cap. IX. §. & S. Petrum.

*Prima
Missa.*

Dicitur, Petrum Apostolum primum omnium Antiochiae celebrasse. Nota eundem primum omnium beatæ Virgini viventi Aradi templum erexit, & ibi primum sacrificasse; refert Raphael Volaterranus lib. 2. Geograph.

Eodem cap. IX.

*Missa
unigaris.*

Juxta ritum, & diversitatem linguarum Missam celebrant. Adverte vetitum fuisse lingua vulgari Missam celebrare, ut infra cap. 47. Unde quod Joannes VIII. leviter concederit Moravis celebrare lingua Sclavonica, Gregorius VII. severè sustulit. Inde, & aliis prætextibus orta fabula ipsum Joannem fuisse fœminam. Ita Pater La-chofer in Annalibus Ecclesiasticis Regni Ungaricæ anno 880. pag. mihi 101. ubi refertur privilegium Joana, VIII.

Eodem cap. IX.

*De Missis
S. Ioann.*

Usus celebrandi jam tres Missas in festivitate sancti Joannis Baptistæ processu, quia tribus insignibus triumphis excellenter resulxit. Ad hoc enim venit, ut viam Domino præpararet exemplo suæ conversationis, qui triumphus celebratur in vigilia ejusdem. Per mysterium Baptismi claruit insignis: hujus mysterii triumphus in prima Missa recolitur. Nazarenus permanxit ex utero matris: hoc donum recolitur in secunda Missa. Alcuinus de divin. offic. cap. de sancto Joanne Baptista, Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 3. cap. 38.

*De Missis
SS. Inno-
centum.*

In Missa SS. Innocentum omittitur Gloria in Excelsis, Alleluja, & Altaria colore violaceo ornantur, & quasi in tristitia deducitur ille dies. Quoniam Ecclesia in hoc officio conjungi nos vult animis devotarum fœminarum, quæ in morte Innocentum doluerunt, & plixerunt; sicut etiam nos ab actu malorum Judæorum in Cœna Domini, in Paræsceves, & in Sabbato sancto à porrigenis osculis, sive aliis fuetis abstinemus. Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 41.

*Missa de
Sanctis.*

Dicuntur Missæ de Sanctis, quoniam de ipsis habentur commemorationes, refert D. Cyprianus lib. 4. epist. 5. *Sacrificia pro Celerina, Laurentio, & Ignatio, qui palmas à Domino, & coronas illustri passione meruerunt, ut semper meminisset, offeramus, quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.*

Quanquam Missæ dicantur de Sanctis propter earum Commemorationes, non tamen pro ipsis oratur, & sacrificium in ea soli Deo offertur. August. de verbis Apóstoli serm. 17. *Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles noverint, cum Martyres eo loco recitantur ad Altare Dei, ibi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur; injuria enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.*

Sacrificium in Missa non Martyribus, aut aliis Sanctis sed soli Deo. D. August. lib. 22. de Civit. Dei cap. 10. inquit: *Igitur & nos Martyribus non sacrificamus, sed nisi Deo, & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicebunt, suo loco & ordine nominantur; non tamen à Sacerdoti invocantur; Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrifices eorum.*

Quod

Quod etiam ex verbis Canonis evidenter demonstratur: ut refert D. Augustin. lib. 8. cap. 27. de Civit. Dei his verbis: (Quis enim fidelium audivit aliquando stante Sacerdotem ad Altare etiam super sanctum Corpus Martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Patre, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martires fecit, & sanctis suis Angelis sociavit: ut ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum, eodem advocate in auxilium, ex eorum memorie renovatione adhortemur.)

At quamvis in praecedenti saeculo mos fuerit in Ecclesia plures particulares sanctorum Missas etiam cum suis praefatiis celebrari, que hodie ab ipsis Romanis Pontificibus, & sacra Rituum Congregatione expressè prohibentur, nempè S. Gregorii pro vivis, & defunctis, quindecim Auxiliatorum S. Rocchi, quinque Plagarum. De Patre Aeterno, & quascunque alias non approbatas. Hoc probabile est provenisse cum sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sit maximum omnium Sacraimentorum, iludque in sacra Missa conficiatur, ac pro peccatis totius populi Deo Patri offeratur: sane conveniens est, ut qui omnes unum sumus in uno corpore, quod est Ecclesia, & de uno corpore Christi participemus; una & eadem celebrandi ratione, uniusque officii, & ritus observatione, in hoc ineffabili, & tremendo sacrificio utamur: sicut habetur in Bullis Pii V. & Clementis VIII. de quibus in Missali.

Missas à priscis Patribus celebrari consuetas pro Defunctis. Augustinus lib. 9. Confess. cap. 12. & 13. inquit: *Offerunt sacrificium pretii nostri pro Monica matre ejus, defunctis uia desideraverat sui memoriam post mortem ad Altare (cui nullius diei pratermissione celebrari vicerat) fieri, unde sciebat dispensari vietimam sanctam, qua deletum est chirographum, da- uod erat contrarium nobis.*

Posidonius in vita D. Augustini inquit: Augustinus membris omnibus sui corporis in columnis integro aspectu, atque auditu, nobis adstantibus, & videntibus, ac cum pariter orantibus obdormivit in pace cum patribus suis, enutritus in bona senectute, & nobis coram positis pro ejus corporis depositione commendando sacrificium eo oblatum est, & sepultus est. S. Cyrillus Hierosolym. Catech. mystag. 5. inquit: *ostea cum sacrificium offerimus, facimus etiam mentionem pro defunctis sanctis Patriis, & Episcopis: denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt: maximum credentes animarum iuvamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius. Et tremen- quod in Altari positum est, sacrificii. Et dixi in cap. 88. de Purgatorio; quod inter centum suffragia maximè sacrosanctum Missæ sacrificium proficit Defunctis.*

At vero pro Excommunicatis, aut infidelibus Missas non esse celebrandas D. Cyprianus lib. 1. epist. 9. inhibit Clero Furnensi, ne pro dormitione Victoris fiat oblation, vel deprecatione ejus nomine, ed quo d antiquum Canonem violarat, & subdit: *Nem enim ad Altare Dei mereris nominari in sacerdotum prece, qui ab Altari Sacerdos & ministros sive Levitas avocare voluit.*

Nec minus ulla ratione permittendum ab Ecclesia, ut pro non-Baptizatis cujus-
ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis & sanguinis Christi, Aug. de

Anima, & ejus origine lib. 1. cap. 9. & 11. ad Renatum, & lib. 3. cap. 12. de Anima, & ejus origine ad Vincentium Victorem.

Eodem cap. IX. §. Quotidianum.

Dicitum est supra in Ecclesia fuisse celebratas Missas quotidianas. Quibus ad-
dere lubet D. Chrysol. homil. 17. in epist. ad Hebreos his verbis : *In Christo se-
mel oblatæ est hostia ad salutem sempiternam potens ; quid ergo nos ? nonne per singulos
dies offerimus ? offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis ejus, & una est
hæc hostia, non multæ : quomodo una & non multæ ? quia semel oblatæ est, oblatæ est in
sancta sanctorum. Hoc sacrificium exemplar est illius : id ipsum semper offerimus, nec
nunc quidem aliud agnum, crastina aliud, sed eundem ipsum : proinde unum est sacri-
ficium hac ratione : alioquin quoniam in multis locis offertur, malei Christi sunt ? nequa-
quam, sed unus est Christus & hic plenus existens & illuc plenus. Sicne enim quod ubique
offeretur, unum corpus est, & non multa corpora, ita & unum sacrificium. Pontifex noster
ille est, qui hostiam mundantem nos, obtulit ipsam offerimus, & nunc quæ unæ oblatæ quo-
dem consumi non potest. Quod enim nos facimus in commemorationem, si ejus quod fa-
ctum est, hoc enim facite, aut in meam commemorationem.*

Sempiternum. Erit præterea hoc Missæ sacrificium sempiternum. Cyprian. serm. de Cœna Domini. Perpetuum est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum. Nulla panem hunc
multicudo consumit, nulla antiquitate veterascit. Et D. Athanasius, qui floruit anno
324. aduersus Arrianos, inquit : *In eternum Christi est sacerdotium, quia quotidie offeratur
per ministros Dei oblatio, Christum & Pontificem habens & sacrificium.*

Tempore Antichristi. Quanquam tempore Antichristi cessaturum hoc sacrificium tribus annis, & di-
midio. Chrysostomus opere imperfecto in Matth. cap 24. homil 49. inquit, his ver-
bis : *In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Chris-
tianum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca defer-
ra. Non erit qui aut Ecclesiam intret, aut Dei oblationem offerat. Et Hippolyt. Epis-
copus, orat. de Antichristo, sic inquit : *Nam lugebunt Ecclesie lugulum magnum, quia
nec ablucio, nec sufficiens fiet, nec cultus Deo gratus, sed Ecclesiæ ades instar rugorū
erunt, pretiosumque corpus, & sanguis Christi non excitable in diebus illis, liturgia extin-
guetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audiatur.**

Missa privata. Non solum publicas, verum & privatas Missas fuit semper in Ecclesia celebrandi
ritus. Augustinus lib. 22. de Civitate Dei cap. 8. scribit : *Hesperium virum tribunitium
comparasse fundum suum, Cubebi appellatum in territorio Fuscalensi, malignorum spiri-
tuum vi noxia infestatum : rogasseque presbyteros, ut aliquis illorum illo pergeret ; perve-
xit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa ve-
xatio. Deoque protinus miserante cessavit.*

Sozomenus lib. 9. cap. 8. & 9. Tripart. hist. narrat, Gregorium Nazianzenum
Episcopum Constantinopoli, in parvo Oratorio sacra celebrafle; cum populus illic ad
Missas congregaretur : mulierque prægnans ex portico superiori delapsa, mortua esset,
commemoratione facta, revixerit partu servato.

Theodoreto cap. 20. hist. Relig. qui vixit anno 454. refert ; *Cum Maris eremita
longo*

longo tempore desiderasset videre offerri spirituale, & mysticum sacrificium, rogavit ut divini doni illic fieret oblatio: ego vero lubenter parui, & iussi sacra vasa adferri: & pro altari usus Diaconorum manibus mysticum, divinum, & salutare obtuli sacrificium: ille autem omni spirituali implebatur voluptate, & existimabat se ipsum cælum videre: dicebatque se nunquam tantam cepisse voluptatem.

Eodem cap. IX. §. in tugurio.

Missas olim celebratas in Capellis tectis virgis, & stramine; ut legimus in Anna-Capella libus Anglorum: & tale fuit Oratorium extrectum ibi à Josepho ab Arimathia.

Eodem cap. IX.

Quanquam in Sacerdote celebrante Missam, Sanctitas morum requiratur, nisi hilominus D. Chrysoft. 2. ad Timoth. 2. homil. 2. inquit: *Sacra illa oblato, sive donec missam Petrus, sive illam Paulus, sive cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam Christus ipse dedit discipulis*, quamque Sacerdotes modo quoque conficiunt, nihil habet ista, Missa. quam illa minus. Nam non hanc sanctificant homines, sed ipse Christus, qui illam ante sacraverat: quemadmodum enim verba, quæ loquuntur est, eadem sunt, quæ nunc Sacerdotes pronunziant: ita & oblato eadem est. Unde cujuscunque meriti sit sacramentorum minister, non facit illa diversificate, seu alterare. S. Chrysoft. hom. 8. in 1. ad Corinth. Idem Baptisma non est, aut corpus Christi; aut oblato, quæ per Sacerdotes impie viventes admittuntur: si ubique gratia meritum exquireret, quia id omne divina virtus est opus. Non sunt enim humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna fecit Christus; nunc operatur, & perficit: nos sacerdotes ministrorum ordinem tenemus, qui vero ipsa sanctificat, & transubstantiat principaliter ipse est. Hinc D. Cyprianus lib. 2. epist. 3. inquit: *Utique ille Sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur, & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri; si sic incipiat offerre, secundum quod videat ipsum Christum obtulisse.* Et propterea sacerdotium in malis sacerdotibus etiam venerandum. Chrysoft. homil. 3. ad Colos., inquit: *Oportet indignos Sacerdotes venerari, ac credere, Deum per ipsos operari, quamdiu sunt. Non nos contemnis, sed ipsum Sacerdotium.* Si quando videris Sacerdotio exutum, contemne: neque ego tunc præcipere potero. Quousque vero in sede constitutis sumus, quousque praesidentiam habemus, habemus & dignitatem, & potestatem, licet indigni simus. Et Hieron. epist. ad Heliodorum, *Absit jam igitur, ut de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt.*

Cap. X.

Refert Epiphan. ab Aggæo Propheta omnium primo *Alleluja*, fuisse cantatum; item *Amen*, quod fia significat: forsan quod prophetaverit ipse Christum venturum, ut in cap. 2. ibi: *Et veniet desiderans cunctis gentibus.* Sed admodum videtur hoc difficile, cum ante illius ætatem in Psalmis Davidicis nullies legamus Alleluja. Nisi dicamus Psalmis, & Canticis ab Aggæo primum additum Alleluja, & post orationem quasi legitime positum *Amen*, quod etiam modo facit Ecclesia, sicut faciebat olim ætate Pauli, ut constati. Corinth. 14. vers. 16. *Quomodo dicet Amen super tuam benedictionem.* Ita Sanctius Societatis JESU in Aggæum Prolegomeno, 2.

Cap. X. §. Tribunali.

*De rīsmi
Evange-* **E**vangelia ex editiori, fixo que loco à Diaconis cani solita exploratum est, idque à dilatato jam pridem Ecclesiæ regno celebre satis fuit: siquidem 20. post Redemptoris mortem, aut 30. annorum curiculo doctrinam Evangelicam ubique fernè auditam fuisse. Chrysost. homil. 76. in Matth. Quo spectat & illud Apostoli Pauli Rom. i. cap. 8. *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiabitur in universo mundo.* Recte Joann. Stephanus Durantus de Ritibus Ecclesiast. lib. 2. cap. 23. à n. 11. inquit: Diaconus altiorem locum ascendit lectorus Evangelium, idque variis rationibus. Prima, ut ab omnibus audiatur, juxta illud Isaïæ cap. 40. *Super montem ascende tu, qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam.* Secunda, ad significandum, quod veritas Evangelica enuntiari debet luce, palam ante oculos omnium, non in latibulis occultorum locorum, ut faciunt haeretici, Matth. cap. 10. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, predicare super secta.* Tertia, ad commemorationem ascensus Domini in montem, dum docebat turbas. At Amalarius lib. 3. cap. 8. inquit: *Excellentior locus excellentissimam doctrinam, auctoritatemque judicandi designat.* Hunc Ecclesiæ morem ex edito legendi, ac concinendi Evangelium vetustissimum ostendit Cyprianus lib. 4. epist. 5. ibi: *Quid alius quam super pulpitum, id est Tribunal Ecclesia oportebat imponi, ut loci altioris celstis subnixus, et plebi universa pro honoris sui claritate conspicuus legas precepta Evangelii Domini.* Ita religio fidelium olim in ritus immisit, ut Evangelio legendo, ac decantando, non secus ac praedicando suggestus eminentes, perpetuos, immobiles ævo, & natura penè marmoreos, eosque non in angulis, & angustiis obscurisque adytis: sed aperto, patenti, & illustri loco, & quod hodie in antiquioribus urbibus Romæ, Europæque templis integra vestigia servat, in mediis propemodium Ecclesiæ erigerent, exornarent; sive populari coronæ addoctrinam; sive annuntiantibus Deum, ne Evangelium erubescerent; sive denique ad propagati per orbem regni Dei, luminisque fidei in medio constituti claritatem, firmitatem, majestatem, ad quod respexisse videtur Hilarius in Comment. cap. 10. Math. *Non legitimus Dominum solitum fuisse noctibus sermocinari, et doctrinam in tenebris tradidisse.*

Cap. X. §. Anastasius.

Reti audimus Evangelium, ut mentem ad excelsa erigamus. Et in partibus septentrionalibus dum legitur Evangelium, omnes Laici erecti non solum stant; sed in plerisque regnis Laici manus ad capulum gladii ponunt, tanquam parati ad defensionem Evangelii: alicubi etiam evaginatis gladiis stant procincti, usque ad finem Evangelii; ut habetur in Chronicis de Rebus Polon.

Levita, seu Sacerdos lectorus Evangelium, dum transiit de parte dextera ad sinistram: significatur illud quod Judæis credere nolentibus Apostoli dixerunt: *Primum oportebat vobis logni verbum Dei, sed quia repulisti illud: et indignos vos exhibuisti, ecce convertimur ad Gentes.* Adversus Gentilitatem ergo, in qua fugitus infidelitatis diu regnavit, tanquam in plaga septentrionali, adhuc praedicatur Evangelium, donec intrœat

trocat plenitudo Gentium; & tandem sub Enoch & Elia ad fidem veniant reliquæ Judæorum: & hoc significatur, cum Sacerdos ob complenda Missæ Sacraenta ad dexteram partem revertitur. Post Evangelium proficitur Ecclesia fidem suam, cantando Symbolum Apostolicum, ut ostendat, quantum profecerit per Evangelium. Ivo Carnotens. serm. de Convenient. vet. & nov. Testam.

Eodem cap. X. §. Successus temporis.

Sed adverte, ut optime probat Rev. P. Inchofer in suis Annalibus Ungariæ anno ^{De Sym-} 1014. quod Romæ etiam ab initio Symbolum dici consueverat: sed postea cel-^{bolo.} savit recitari, ex quo tempore Latini addiderunt particulam, *Filioque*, à Niceno Concilio non expressam. Unde id miratus Carolus Magnus Imp. obtinuit à Benedicto Romano Pontif. potius, ut iterum Symbolum caneretur in Missa, quam de novo il- lud induceretur.

Cap. X.

Et circa elevationem & ostensionem sanctissimæ Eucharistie ab ipsis Ecclesiæ in- ^{De eleva-} cunabulis, post consecrationem Eucharistiam in altum tollere, & populo osten- ^{tione in} dere consuetam, probat Dionysius de Ecclesiast. Hicrarch. cap. 3. his verbis: *Ponti-* ^{Missa.} *sex cum divina munera laude prosequimus fueris: sacramentissima, & augustissima mysteria confidis, & que ante laudaverat venerandis operis signis, atque abdita, in conspectum agit, divinaque munera reverenter ostendens, ad sacram illorum communionem, & ipse converteatur, &c. & S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. Invocationis verba, cum ostenditur Panis Eucharistia, & poculum benedictionis, quis Sanctorum nobis scripto re- liquit? S. Germanus in Theoria rerum Ecclesiast. inquit: *Elatio in altum sacrosancte Corporis Christi representat Crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam Resurrec- tionem.**

Elevationis vero, & ostensionis Panis & Calicis variæ afferuntur rationes à Duranto in Rationali, & aliis. Potissimum vero adorationis causa ostenditur. S. Chrysost. homil. 24. in priorem ad Corinth. *Hoc Corpus in praesepi reveriti sunt Magi, & Barbari longo itinere confecti cum timore, & tremore plurimo adoraverunt. Imitemur igitur saltem nos Barbaros, quicacolorum cives sumus. Tu non in presepi, sed in Altari: non mulierem, qua in ulnere stenat, sed Sacerdotem presentem, &c. & S. August. in Psalm. 98. inquit: *Nemo autem carnem illam manducat, nisi prius adoraverit: inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum Domini: & non solum peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Amplius adoratam fuisse Eucharistiam extra usum, & à non-Communicantibus. Chrysost. homil. 4. de Incomprehensib. Dei nat. ait: *Cur homines tremore agitatos, & furore accitos tetricimo, adduci tempore illo, & capita inclinare jubet Diaconus.* Plura de adoratione Eucharistie refert Algerus lib. 1. c. 3. 7. 10. & 12. & lib. 2. cap. 1. cum aliis. Porro nedum homines, sed & Angelos adorare Eucharistiam. Chrysost. lib. 3. de Incomprehensib. Dei nat. circa finem inquit: *Tempore illo non solum homines clamorem illum horribilem reddunt; sed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant, habentes sibi id tempus idoneum, habentes sa- crans illam oblationem, &c.**

- Præterea

Præterea cum ostendebatur Eucharistia, veteres manus attollere consueverant. Tertull. de Spectaculis cap. 23. ait: *Illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare?* Solebant etiam dum Eucharistia ostendebatur, caput inclinare nudo vertice, genua flectere, & sunikla, ut tradit Brunus de ceremoniis lib. 2 cap. 40. & hoc decernit etiam Honorius III. in cap. sanè de Celebr. Miss. ibi: *Et cum in celebratione Missarum elevatur Hostia salutaris, se reverenter inclinet.* Sollet etiam pulsari campana, quod recens non est. Ivo Carnotensi. epist. 167. cum id denotet, ut illa salutaris Hostia pro nobis semel in ara Crucis oblata, per novi sacerdotii ministros quotidie consecretur in Altari: quod etiam statuisse Gregorium IX. anno 1240. refert Naucleus Generat. 42. & de tali Ritu etiam in Annalibus Ecclesiast. ann. 1203. num. 42. Raynaldo auctore.

Quæritur inter Theologos, num peccator conspicio factos sanctam Eucharistiam, peccet, sicut peccatum sumendo indignè ante expiationem peccatorum, & respondetur, nulli esse vetitum sacrosanctam Eucharistiam intueri adorationis ergo: ut latè Alexandr. de Alex. part. 4. quæst. 52. metr. 6. quem cæteri sequuntur.

Cap. X.

Dona nobis pacem P ropter schisma è medio tollendum, & propter pacem Christi fidelibus à Deo imperatam, ad hanc usque diem remansit Ritus dicendi, **Dona nobis pacem** in ter-
Missa. tio Agnus Dei, dum celebratur Missa: Basilica verò Lateranensis tanquam antiquior, & quatenus aliarum Ecclesiarum præthogenita, nunquam in Agnus Dei dicit, **Dona nobis pacem**, sicuti nec Chorus, sed tribus vicibus uniformiter dicit: *Miserere nobis*, ad antiquitatem illam conservandam quavis alia opinione prætermissa. Hoc igitur ab omnibus ejusdem Basiliæ Sacerdotibus observatur. Quando autem in eadem Basilica coram summo Pontifice & S. R. E. Cardinalibus Missa solenniter cantatur, tertia vice tam à celebrante, quam à schola Cantorum, qui Capellæ Pontificie de-
serviunt, dicitur: **Dona nobis pacem**.

De hoc Ritu in celebranda Missa observato, deinde mutato, Innocentius III. lib. 6. Myster. Missæ cap. 4. ante annos quadringentos & quadraginta sex meminist in hæc verba: *Porro secundum consuetudinem antiquam scolæ cantorum, quam adhuc ipsi conservant, & in pluribus observatur Ecclesiæ, ut in Lateranensi, nullatenus variatur; sed tribus vicibus uniformiter dicitur, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis; propter tria genera peccatorum, que perimus nobis remitti, cogitationis, locutionis, & actionis. & infra: Postmodum aveem multis & variis adversitatibus, & horribilis Ecclesia ingruentibus, cœpit ad Dominum clamare de tribulatione; Dona nobis pacem.* Hanc Innocentii sententiam recitat etiam Guillelmus Durandus in Rationali de divin. offic. lib. 4. cap. 25. nulla tamen facta de Innocentio mentione. Stephanus autem Duranus lib. 3. cap. 53. de Ritibus Ecclesiæ sub Innocentii nomine, assert in medium eandem sententiam, cui assentiendum omnino censetur, qualibet alia consideratio-
ne, aut opinione à nobis prætermissa.

Cap.

Exalta profundaque sapientia pronuntiat S. August. lib. 19. contra Faustum c. II. *De Communi-*
In nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum coagulari homines posse, nisi antiquo munione
signaculorum, vel sacramentorum visibilium confortio colligantur. Hanc conuentudinem populi omnes non à Philosophis traditam acceperunt, sed cum vita, & spiritu, haustam legibus suis expreserunt. Hanc non ratio docuit, sed natura rationem prævenit. Inde velut è perenni fonte dimanarunt ritus, ceremoniae, mysteriaque omnia, quibus religio omnis Ethnica temperata est. Neque enim religione ulla homines inter se devinciri possunt, nisi sacramentis, & symbolis quibusdam initiati à prophanicis distinguantur. Nec ulla natio est tanta barbarie & immanitate efferrata, quæ moribus suis hoc ipsum non profiteatur. Quemadmodum enim qui militare nomen derunt, cingulo, balteo, tessereisque quibusdam insigniuntur, queis ut socii, & comilitones ab hostibus, aut exploratoribus sese discernunt; ita qui Deo nomen dedecunt, mysteriis & signis quibusdam, quæ sint reciprocæ communionis pignora, & mutua bencvolentia monumenta cum Deo, & inter sese religari & veluti coagulari necesse est. Præterea non secus ac milites perduellionis aliusve criminis rei, cinguli, chlamydis, cæterorumque militantium insignium detractione exauctiorabantur; sic qui scelerum gravissimorum consciæ erant, apud omnes gentes à sacris procul abigebantur, ne eorum contagione polluerentur. Neque à sacrifici modo, verum aliquando ab omni prophano commercio; ita ut cum cæteris hominibus, sub eodem tecto, & in eadem mensa vivere prohiberentur, ut loquitur Synesius epist. 58. Hanc communionis sinceritatem, ut cæteros populos præteream, rigidè observarunt Druides, & auctore est Cæsar lib. 6. de Bello Gallico. *Si quis aut privatus, aut populus eorum de-reto non stetit, sacrificiis interdicunt: hac pœna apud eos est gravissima.* Quibus ita est interdictum, numero impiorum ac scelerorum habentur, ab iis omnes discedunt, adiutoriorum sermonemque defugunt, ne quid ex contagione incommode accipiant: neque iis cœribus jus redditur, neque honos uiles communicatur.

Hinc superstitiones apud Gentes scelerum expiationes, februationes, lustrationes, uarum ceremoniarum minutias Antiquarii solicite persequuntur. Quædam vero tantum crimina, quorum scelus tam erat immane, ut ex eorum sententia nullis placulis cipiari, aut elui posset. Itaque qui horum conscientia tenebantur, inexorabili anathematice perculsi, perpetuæque execrationi devoti, à mysteriis gentium procul semper mortalia. & venialia, etiam apud E-thnicos. culabant: quod Plato in Phœdro, & in Gorgia, Platonici, & alii tradiderunt. Peccata enim, ut loquitur Plutarchus in quæst. Roman. in mortalia, & venialia; seu positis in placabilia, & implacabilia dividebant: posterioribus Sacrorum communio inquam restituebatur; prioribus vero post sacrificia, libamenta, lustrationesque, communicatione soluta, ad mysteria aditus patebat. Ejusmodi erat olim apud nullos Christianos peccatorum discrimen: quibusdam enim ut lapsis, homicidiis, & mœchis; neque in fine (ut Canonæ Elebritani loquuntur) communionio præstatitur; sed excommunicatione laxata, quæ ex præcepto Ecclesiæ nunquam fuit perpetua, & perpetuæ etiam erant addicte pœnitentiae, ut eruditè Albæpinus Aurelianensis quom fuit Antistes perpetua,

Antistes Observat. lib.2. cæteris pro prudentia, & clementia Episcoporum juxta Canones variè dispensata pœnitentia, venia tandem indulgebatur.

Verum in superstitionibus mutuam communionem, quam adumbrarunt Ethnici, eam in Mysteriis expresserunt Christiani. Hinc Christianorum nomen Antiochiae primo impositum. Act. 11. 26. Genebrard. in Petro. Baron. ann. 43. num. 10. & seq. Idque ad distinguendos fideles ab Ethnicis, qui magno cum concursu ad fidem accedebant. Quemadmodum & Catholicorum appellatio inventa est, ut veri Christiani à falsis distinguerentur, hoc est ab Hæreticis: & quidem jam inde ab Apostolorum temporibus, quod ipse novus Symboli Apostolici articulus planum facit. Baron. ann. 43. num. 17. Franciscus Turrianus, dum Antiocheni Apostolorum Concilii Canones refert, hunc primo loco statuit: *Ut credentes in Dominum JESUM, quos illius temporis homines vocabant Galileos, Christiani deinceps vocarentur.* Turian. lib. 1. pro Canonibus Apost. cap. 25. initio.

Præterea hujus mutua communionis efficaciam relative ad communicationem corporis Christi totam iidem fideles repetebant. Eucharistia igitur *omnis communionis Christianæ fons est*, à quo omnium communionum genera veluti rivuli scaturiunt, de qua sanctus Dionysius, inquit: *Arcana deificationis mysterium initiatum, & perficitur.* Et in Eucharistia incipit, & in Eucharistiam desinit omnis Christianorum communio, & fraternitas.

Duplex autem est Christianorum circa Eucharistiam affectio, seu relatio; una in corpus Christi conficiendum, altera ad corpus Christi suscipiendum: illa activa, hæc passiva: illa potestatis est, hæc amoris; illa perfectis convenit, hæc perficiendis. Hinc Christianæ communionis unitas duplex exoritur, Christianorum Communio Laica una, Ecclesiastica altera.

Communio Christiana & Ecclesiastica. Laica, qua populus mutuo & secum, & cum Ecclesiasticis, ut perficiatur, communicat: cuius communicationis terminus, & consummationis jus est percipiendæ Eucharistiae, cætera omnia in hunc scopum, ut media in finem supremum destinantur. Ecclesiastica verò Laicam supponit, seu potius, ut superioris ordinis, Laicæ dignitatem eminenter continet. Ecclesiastica igitur Communio ea est, quam Ecclesiastici in sacrificii ministerio & inter se exercent.

Ecclesiastica communio quid? Hujus distinctionis creberimus est usus apud Antiquos: ut in Concil. Ephes. cap. 1. habetur. *Si quis Metropolitanus, &c. Omni Ecclesiastica communione ab hinc jam à Synodo ejectus, & ad nullum officium exercendum idoneus.* Depositionem Antiocheni Patriarchæ iisdem verbis enuntiat idem Concilium in exemplo relat. ad Imper. Missæ Concil. part. 2. inter Epift. Cathol. *Ipsum Apostatici Conciliabuli auctorem, & reliquos, qui cum eo sunt ab omni Ecclesiastica communione alienos esse censuit.* Omnemque Sacerdotalem functionem ipsis ademit. Hinc adverte, in quo porrò consistat haec Ecclesiastica Communio.

Hanc Communionem in annum suspendit Concil. Aurel. 5. cap. 17. *Quod si patuerit Episcopum ipsum contra justitiam fatigatum, is qui cum in iusta interpellatione pulavit, anni spacio à communione Ecclesiastica suspendatur.*

Expref-

Expressius proponitur hæc distinctio, cum utriusque Communionis mentio iabetur, & Clericus ab Ecclesiastica ejectus ad Laicam damnatur, ut explicat Optat. Milevit. lib. 7. de quodam Macario, cui Episcopi munera attributa non fuisse sic demonstrat: *Nec Episcopus fuit, nec in officio Episcopali versatus est, nec manum alicui imposuit, nec sacrificium obtulit: unde cum constet eum alienum fuisse ab Episcoporum actibus, nullus Episcopus ab eo, qui cum Episcopis non obtulit, videatur esse alienus.* Restatur licet eum cum populo communicasse. Nec dissentit Basil. ad Amphiloch. cap. 3. & 32. Diaconus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidem ejicietur, in Laicorum autem locum extrusus, à communione non arcebitur. Siricius ad Episc. Tarragon. cap. 11. *Quisquis sanè Clericus, aut viduam, aut certè secundam conjugem duxerit, omni Ecclesiastice dignitatis privilegio mox nudetur, Laica tantum sibi Communionem concessa.*

Tanta igitur est Laicæ Communionis ab Ecclesiastica differentia, ut Laicum esse, & esse extra Ecclesiam paria sint. Teste S. Basilio ad Amphiloch. cap. 55. *Quin nio Laica.* que autem sunt gradus hujus Laicæ Communionis, nempe fletus, auditio, substratio, consistentia, & quæ dicitur Communicatio; inde in Conciliis, & antiquissimis auctoribus frequenter commemorantur flentes, audientes, substrati (qui propriè sunt poenitentes) consistentes, seu precibus communicantes, & Fideles. Hoc est.

Consistentia, qua peccator ab Eucharistæ Communione removetur; substratio quæ non tantum à Communione Eucharistæ, sed etiam à conspectu, omnique sacrificio, & precum Liturgiarum praesentia, & confortio arcetur. Auditio, quæ non autum istis privilegiis, sed etiam omni manuum impositione, & expiatoria deprecatione, & benedictione multetur. Fletus, quo præter hæc omnia extra Eccles. eliminatur. Qui vero extra fletum vagantur, fulgure excommunic. maximæ ab Eccles. ugati, & ejurati, non secus, ac Ethnici, & publicani nullo cum ea vinculo connentuntur.

Communionis autem Ecclesiasticæ octo sunt gradus, Ostiariorum, Lectorum, exorcistarum, Acolythorum, Subdiaconorum, Diaconorum, Presbyterorum, & Episcoporum. Qui supra Episcopos constituti sunt Metropolitæ, Primates, Patriarchæ, pontifices; dignitates sunt, quæ potestatem non habent ampliorem ordinis, sed tantum jurisdictionis. Quo respxit Optatus lib. 1. cum *Diaconos in tertio, Presbyteros secundo sacerdotio constitutos; Episcopos vero omnium apices, & Principes.* De iibis vide Morinum Exercitat. Ecclesiast. lib. 2. cap. 1.

Dictum est supra, ut sit duplex relatio Clericorum ad Sacramentum Eucharistæ; ad illud conficiendum, & ad illud suscipiendum: utriusque igitur respectu puniri possunt, vel ad tempus, vel in perpetuum, si illud suspensio dicitur: si hoc Depositio, a Excommunicatio nuncupatur.

Suspensionis nomine utitur Concil. Aurel. 5. Can. 17. *Memorata persona suspenditur, honore, vel officio suscepto, juxta arbitrium sui Pontificis suspendantur.* & Can. 2. *A communione Ecclesiastica suspendatur.* Et prioribus saeculis abstentum, abheri dicebant, ut nos dicimus suspensum, & suspendi, ut latè Morinus adducatur. 2. & 3.

Depositio. Quid vero sit Depositio, definit Canon. Apost. 15. *Clericus qui preter suis Episcopi sententiam in altera parocia manet, eum non amplius celebrare jubemus, maxime si eum adhortante Episcopo, ut rediret, non paruit: istam eniā ut Laicus communicet.* Nihil igitur aliud est Depositio, quam à sacro ministerio perpetua cessatio, & Clericis ordinem, & Communionem Laicorum relegatio. Qui hoc fulmine tacti sunt, vocat *Excommunicatos*. Nicenā Synodus i. Canon. 5. & 16. sunt enim excommunicati à Communiōne sacerdotali.

Hæc Laicorum relegatio excommunicationem minorem, seu poenitentiaz claves nonnunquam significat, ut in Concil. Chalcedonens. cap. 8. & clarè S. Basilius ad Amphiloch. cap. 56. 57. & seqq. *Qui sponte interficit, & postea poenitentia dicitur est, viginti annis Sacramento non communicabit.* Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur: debet quatuor annis deflere, stans extra fines Oratorii, & fideles ingrediētes rogans, ut pro eo precenur, suam iniquitatem pronuntians. Post quatuor annos inter audiatores recipetur, & quinque annis cum ipsis egreditur: *septem autem annis cumus, qui in substratione orant, egreditur.* In quatuor annis solum stabit cum fidibus, sed non erit oblationis particeps. His autem expletis erit Sacramentorum particeps. Prædicti poenitentiaz gradus, qui à Canonibus definiuntur, aliquando Episcoporum prudentiaz creduntur; & testatur D. Basilius eodem in loco cap. 54. Est autem tua prudentia pro circumstantia proprietate penas intendere, vel remittere. Sæpe deinde excommunicationem maximam significat, atque ab omni fidelium commercio repulsum. Utin Constitut. Apostol. Can. 10. *Si quis excommunicato, vel in domo una precatus fuerit, is segregetur.*

Quid autem sit Clericum Communiōne Laica frui: Innocentius I. epistol. 22. cap. 4. inquit: *Nostra lex est Ecclesia, venientibus ab hereticis, per manus impositionem Laicam tantum tribuere Communionem, nec ex his aliquem in Clericariis honorem, vel exiguum subrogare.* Laicè enim communicare est, idem quod ecclesiasticè non communicare, officiisque Ecclesiasticis non defungi: & de his Albaspinus Observat. Ecclesiast. lib. 1. cap. 4. Morinus Exercitat. lib. 2. cap. 9.

Cap. XXVIII. §. Addimus Predictis.

De Patriarcharum & Primatum origine, ac etiam de Ecclesiastica in Orbe divisione.

Diximus habuisse Ecclesiam distinctos Ordines Episcopatus in varias sedes Jurisdictionales juris positivi, nempè Archiepiscopum, Primatem, Patriarcham, & summum Romanum Pontificem. Circa quæ supponendum, & altius animo repetendum, Ecclesiasticorum ordinum compages, quibus inter se connectuntur, & inferiores à superioribus pendent, de quibus sanctus Leo epistol. 84. ad Anastas. Thessalonici. *Magna dispositione provisum esse, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis Provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidem in majoribus urbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam* Petri

Patri sedem universalis Ecclesiae cura confluenter, & nihil usque à suo capite diffideret. Loquitur enim ibi de Archiepiscopis, & Primatibus, seu Patriarchis ad unum Romanum Pontificem subordinatis. Tunc etenim membra apri commissuris capiti suo adhaerent, quando vitales influxus caput corpori suo infundit; & pariter capiti corpus obsequium sponte refundit. De hac sacerdotali unitate loquitur sanctus Cyprianus epist. 55, his verbis: *Fons, & origo, à qua varii, & multiplices Antistitum ordinis scaturiunt, & multiplicantur: centrum, à quo consanguinitatis Catholica linea, per quasvis Orbis partes ducuntur: Sol denique, à quo omnium dignitatum Ecclesiasticarum radii promicant, Pontifex est Romanus.* Ab ipso ut sacra illa unitas explicatur, & protenditur; sic in ipsum replicatur, & colligitur: *Fraternitatis, & communionis linea omnes reducuntur; dignitatumque omnium radices reflecentur; ut ab unitate multiplicitas exorta in unitatem individua definet.* Quod etiam docet sanctus Leo epistol. 89, ad Episcopos Vienneses: *Religionis enim Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo princeps alter collocaret; ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet; ut ex sorore mysteriū intelligeretur esse divini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere.* Hunc enim in confortium individuae unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: *Tu es Petrus, &c.* Ut eterni templi adificatio mirabili munere gratia Dei in Petri soliditate confisteret. Unde qui capituli unioni non adhaeret, ejusque unitati mente saltem, & voto non inseritur, frustra fidem, frustra spem, & charitatem sibi vendicet, frustra Sacraenta, templumque Domini ostentet, ut praedictus Optatus Melevitanus inquit: *Negare non potes, scierte in urbe Roma Petro prium Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum Caput Petrus, &c.* In qua una Cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem Cathedram aliam collocaret.

Porrò compages quibus Ecclesia cum Capite suo connectitur, vincula, quibus membra Christi Pontifex moderatur, & inter se, & secum constringit, quatuor sunt *Episcoporum Ordines*. Episcopalis jurisdictionis Ordines Episcoporum, Metropolitarum, seu Archiepiscoporum, Primum, & Patriarcharum. His administris sacra Ecclesiae unitas fœcundatur, & veluti obstetricibus filiorum multitudinem infinitam Christo educat: neque ista varia cum dignitatum multitudine unitatem Ecclesiasticam perimit, imo supponit: nam ut demonstrat D. Dionys. cap. 13. de divin. nomin. *Omnis multitudine unus est princeps:* ideo D. Thomas part. I. quæst. 30. art. 3. ad tertium. *Unum non est removit multitudinis, sed divisionis: multitudine autem non removet unitatem, sed removet divisionem circa unumquodque eorum, ex quibus constat multitudine.* Nemo igitur mentis compos sacros Antistitum Ordines è medio tollet: Ordinum vero Ecclesiasticorum varietas, & sub unoquoque ordine numerus fere innumerus istam unitatem non lacerat, sed confirmat: nemo nisi hæreticus Episcopis in aliquibus Metropolitis præfice, Metropolitis Patriarchas inserviabitur. Nec adversus hæc quidpiam est nobis exposito desudandum.

Tribus orbis per sibus tres Petrus Apostolus namque cum universum orbem fidei sue à Domino creditum intelligeret, fines Ecclesiastice & jurisdictionis dividere animo cœpit. Hoc ut animo perpendret, terram universam olim ab Ethnicis in tres partes distinctam animadversus est, Europam, Africam, Asiam : præterea tres opulentissimas urbes, ceterarum omnium maxima consideravit, Romanam, Alexandriam, Antiochiam : quarum prima Omnipotens Petrus in una Domina, Antiochia Seleucidarum in Asia ; Alexandria Ptolemaeorum in Aegypti. pro, & Africa, quæ populi, & potestri amplitudine vix Romæ concedebant, ut pluri- des. mi circa illa tempora testantur Auctores.

Inde Petrus divino aspirante numinae sedem propriam in tribus his locis constitutæ Republicæ Christianæ utilissimum judicavit : Romæ igitur, & Antiochiae per se ipsum dedit ; Alexandriæ per Marcum discipulum, quem ut Legatum, & Vicarium perpetuum, non autem ad tempus delegatum, eo misit ; cuius origo, & fundatio non à Marco, sed à Petro resultaret : voluit etiam idem Petrus, ut Alexandria post Romanam esset nobilissima, ipsique Antiochiae præcederet, sicut magnitudine superavit, ut refert Strabo lib. 16. Si igitur tripartitus Orbis tripartitam nactus est Ecclesiasticam administrationem : Antiocheno enim Episcopo cessit Asia, Alexandrino Africa, Romano Europa.

Sedie Pe- tri in uni- tate trini- tas. Pontifex autem Romanus non tantum Europæ præterat (ut ceteri duo Patriarchæ editioni quisque suæ) sed jus præterea summum universis Christianis dicebat, Patriarcharumque Pater & Princeps erat : ut trinitas Patriarcharum in unitate Pontificis coalesceret ; docet Symmachus Papa ad Eonium Arelatens. Episcop. ibi : Ad trinitatis instar, cui una est asque individua potestas, unum est per diversos Antistites sacerdotium. Quod spectans Gregorius Magnus, huc appositè refert illud Domini apud Joannem : Rogo Pater, ut omnes unum sint ; sicut & tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.

Hanc eandem de trina Petri sede sententiam, varia sanctorum Patrum dicta comprobant ; ita Anacletus epist. 3. Secunda sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco ejus discipulo consecrata est : &c. Tertia autem sedes apud Antiochiam ejusdem beati Petri Apostoli habetur honorabilis. Et sanctus Leo : Nihil Alexandrina sedi ejus, quam per beatum Marcum Evangelistam beati Petri discipulum meruit, pereat dignitas : Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum prædicante Apostolo Petro Christianum nomen exortum est, in paterna constitutionis ordine perseveret, & in gradu tertio collocata nunquam fias inferior.

Trium Patriar- charum una sedes prævaleat. In tribus illis Civitatibus non tantum auctoritatis apicem Petrum extulisse ; verum etiam tres illas sedes in unam Petri sedem confluere, unamque cum Romana constituere certum est, ideo sanctus Gregorius sedem Alexandrinam sedem suam vocat lib. 11. epist. 48. ad Eulogium Episcopum Alexandrinum inquit : Festinare debetis simoniacam heresin, qua prima in Ecclesia orta est, à sanctissima sede vestra, qua nostra est, funditus evellere. Quod repetit Hincmarus Opuscul. 55. cap. 16. Cum multis sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum Principis sedes in antiquitate convalescit, que in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quisere,

N O T A B I L I A.

518

escere, & presentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravi sedem, in quam Evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit sedem, in qua septem annis quamvis discessurus, sedidit. Cum ergo unus, arque una sit sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc Episcopi president, quicquid ego de vobis audio, hoc mihi imputo. Ea ratione summi Pontifices ambas illas maximis semper fecerunt, nec ad alias Ecclesias hujusmodi Patriarcharum, nempe Alexandrini, & Antiocheni dignitatem extendi, maxime instituerunt: quarum & omnium aliarum Ecclesia Romana esset caput, ut dixit D. Gregor. Magn. lib. II. epist. 54. Unde in rebus concernentibus jurisdictionem Patriarchalem, sicuti celebratio Conciliorum provincialium, corre~~gio~~ morum Presbyterorum, seu Diaconorum, confirmatio Episcoporum subjectorum omnes Patriarchæ ad instar illius Romæ dirigebantur; nihilominus dum agebatur de jurisdictione, quæ excedebat illam Patriarcharum, nempe de causis universalis Ecclesiæ, de causis fidei, demoribus generalibus Ecclesiæ, seu de deponendis Episcopis, seu de judicandis ipsis Patriarchis; tunc Romanus Pontifex, ut Caput Ecclesiæ, & Superintendens aliorum Patriarcharum, solus supra illos jurisdictionem exercebat. Ita Cardin. Perronus in Replacat. ad Regem Britannia lib. I. cap. 32.

Quibus non refragatur objectio illa à Sectariis acriter exagitata ad firmandam prætentam æqualitatem inter Romanum Pontificem, & alios Patriarchas ex Concil. Nicæno cap. 6. cuius germanus intellectus est, ut ex Romanæ Ecclesiæ auctoritate, quæ semper habuit in universa Ecclesia primatum, Episcopus Alexandriæ omnium Ecclesiarum, quæ sunt in Ægypto, haberet potestatem; quoniam sic moris fuit Episcopo Romano illi concedere: sive quod Romanus Episcopus consueverit per Alexandrinum Episcopum illas Provincias gubernare; ut latè Cardin. Baron. ad annum 325. ubi Spondan. num. 32. 33. & seq.

Et quod ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinet, præter ea, quæ jam superius de illa in eandem sententiam dicta sunt, ejusdem privilegia non ab aliqua Synodo promanarunt, sed ab ipso Christo Domino, nec ipsum Concilium Nicænum aliquid eidem Romanæ Ecclesiæ contulisse abundè differuit Nicolaus Papa in Epist. ad Michaelem Imperatorem Romanæ sedis, ejusque primatus acerbissimum adversarium; dum sic inquit: *Ista igitur privilegia huic sanctæ Ecclesiæ à Christo donata, à Synodis non donata, sed solummodo celebrata, & veneratione habita, per qua non tam honor quam onus nobis incumbit.* Et infra: *Proinde animadvertendum, quia non Nicæna, non denique ulla Synodus quicquam Romana contulit Ecclesiæ privilegi.* Et rursus: *Nicæna Synodi non aliud præcepta restantur, adeo ut non aliquid super eam ausa sit constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri: omnia denique huic noverat Domini sermone concessa: si omnia, ergo nihil defuit, quod illi non cesserit.* Denique si instituta Nicæna Synodi diligenter inspiciantur, invenietur profecto, quia Romana Ecclesia nullum eadem Synodus contulit incrementum, sed potius ex ejus forma, quod Alexandrina Ecclesia tribueret, particulariter sumpsit exordium.

Objiciunt contra prædicta etiam Sectarii ex Ruffino lib. 2. historiarum, quos ille ex Græco in Latinum traduxit, videlicet: *Quod Episcopus Alexandriae curram habeat*

beat Ecclesiarum Egypti, & ille Roma Ecclesiarum suburbicariorum. Inde inferens Sectatii, quod Romanus Pontifex non aliam habeat jurisdictionem, quam supra Ecclesiis urbi propinquas circiter centum milliaria.

Ad quæ respondet primo, Ruffinum Romanæ Ecclesiæ infensum (utique D. Hieron.) vertisse verbum illud Suburbicariorum, quod non extat in Graeco cognali. Constat præterea urbicariorum regionum appellationem non solum loco propter urbem posita, sed etiam plures continere Provincias tam in Italia, quam ex ultra mari sitas: nam sicut illæ dictæ sunt apud Jurisconsultos, & Historicos Provinciarum bicariæ, seu suburbicariæ, quæ urbi debentes annonam, eidem peculiari newabantur obstrictæ, ita eodem exemplo appellatas esse à Ruffino Ecclesiæ suburbicias, quæ Romanæ Ecclesiæ Patriarchatu peculiarter viderentur esse subjectæ; & etiam jure Episcopus Alexandrinus moderaretur omnes subjectas sibi Provincias. Addimus etiam prædictis varios Ruffini sensus aptari ad diversas Romanæ munieris partes, & personas, quas sustinet: sive quia Provinciam Romanam regit, & Metropolitanus, seu qui Italiam, ut Primas, vel Occidentem, ut Patriarcha, nec comprehendit Ruffinum universale totius Ecclesiæ Catholicæ regimen, quod à Dominio in persona Petri accepit Romanus Pontifex.

Quod autem Petrus Pontificalem sedem Romæ constituerit, fecit hoc quidem quoniam urbs Roma totius Orbis Romani esset Regina, sed non ut ab ea auctoritem Primatus acciperet, quo iam ante in universum terrarum Orbem inveniatur Papa pro se, & successoribus suis fuerat ab ipso Christo, qualem continuo successores suos Romanos Pontifices exercuisse constat; & hæc ex multis, quæ in hoc monumento essent dicenda, de quibus latè Cardin. Peronus Gallo idiomate in Rotula Regem Britannæ lib. 1. cap. 32. & seq.

Sed ut ad propositum, unde eramus digressi, nos modo revertamur. Quinque annis usque ad Justinianum Imp. Ecclesia Catholica non agnovit plures habentes Patriarchis. Tres illi soli sunt à S. Petro instituti, & à Concilio Niceno confirmati, & altos prædictis S. Leo I. admisit epist. 54. adversus Bizantinum Partem Patriarchatu inhiantem ibi: *Privilegia Ecclesiarum sanctorum Patrum Canonibus instituta, & venerabilis Nicena Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nata rite mutari.* Ideo decretum Concilii Chalcedonensis de evehendo in Patriarchatu cæterisque Patriarchis præferendo Episcopo Bizantino rescidit epist. 55. ad Pulchram Augustam ibi: *Confessiones sanctorum Canonum apud Nicenam conditorum regimur pugnantes unita nobiscum vestre fidei pietate in irritum recessimus, & per anterius beati Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* Hoc idem decrevit Final epist. 1. ibi: *Primates illi & non alii sint, quam qui in Nicena Synodo sunt constituti.* Quidam Synodus tres tantum sive Primates sive Patriarchas receperit; & idem etiam decrevit Nicolaus I. ad Consulta Bulgarorum cap. 92. his verbis: *Desideratis nosse quod faciat Patriarcha: veraciter illi sunt Patriarcha, qui sedes Apostolicas per suum Pontificum obtinent, &c. Constantinopolitanus autem, & Hieropolitanus Antiochenus ducantur Patriarchæ, non tanta sunt auctoritatis, quanta superiores existunt.*

Adscititii, & irrepetitii fuerunt duo illi posteriores Patriarchæ, qui diu obnitiensibus Romanis Pontificibus, tandem eorum consensu Patriarchæ nomen, honorem, ^{Patriar-}
^{Hierosoly.} chaira-
privilegia consequuti sunt.

Quomodo autem ad hunc Ecclesiasticæ dignitatis apicem Hierosolymitanus ^{Hierosoly.} cæca animi ambitione ascenderit? De grege enim cæterorum erat Hierosolymita- ^{Hierosoly.} mitanus Episcopus ad Concil. usque Nicænum: honoris & sedis prærogativa quadam Patriar- quo ad jurisdictionem gaudebat; sed quæ de jure, & auctoritate Metropolitani sui ^{clue.} Cæsariensis Episcopi nihil detraheret, ut in cap. 7. ejusdem Nicæna Synodi ibi: *Quoniam obtinuit consuetudo, & antiqua traditio, ut qui est in Aelia Episcopus, hono-
retur: habeat honoris consequentiam, Metropoli propria dignitate servata.* Idem præ-
terea testatur de suo tempore D. Hieronymus ad Pamachium adversus Joannem Hierosolymitanum Episcopum scribens: superbienti enim Joanni Aelio, id est Hie-
rosolymæ Episcopo Metropolim Cæsaream objicit: tunc tamen ægrè ferebat Aelio
Episcopus Cæsariensi, & Antiocheno se subjicit: & quamvis in Concilio Constanti-
nopolitano, ut refert Theodoret. hist. Ecclesiast. lib. 5. cap. 9. fuerit Hierusalem nun-
cupata Mater omnium Ecclesiarum; hæc tamen fuit Maternitas antiquitatis, non au-
tem auctoritatis, ut voluit Cardin. Peronus in Replicat. ad Regem Britanniæ lib. 1.
cap. 30. Exortæ jam tunc erant de finibus Diœcœlæn contentiones. Lis tandem
à Maximo Antiocheno Episcopo, & Juvenale Hierosolymano ita composita est,
& à Concilio Chalcedonensi. act. 7. confirmata, ut tribus Palæstinis Patriarchatui
Antiocheno ademptis, corum Hierosolymitanus esset Patriarcha, ut etiam testatur
Concilium Hierosolymitanum, quod incipit: *Post Consulatum Flavii Bellisarii glo-
riosisimi 13. Kalend. Octobris in d. 15. In Colonia Aelia Metropolis, & Hierosolymæ
Præsidente sanctissimo, & beatissimo Patriar. ha Petro, & assistentibus sacerdotio suo
anciissimi Episcopis trium Palestinarum.* Innovationi fortissime sc̄e opposuit S.
eo epist. 62. ad Maximum Antiochenum Episcopum ejusdem ambitus reum, in
juem auctoritatis suæ mucroneū stringit his verbis: *In Ephesina Synodo, qua impium
Vestorum, cum dogmate suo perculit, Juvenalis Episcopus (Hierosolymitanus) ad
beinendum Palæstina Principatum, credidit se posse sufficere, & insolentes ausus per com-
petentia scripta firmare. & infra: Hoc tamen proprium diffinitionis mea est, ut quan-
umlibet numerus Sacerdotum amplior, aliquid per quorundam subreptionem decernat;
sed illis trecentorum decem, & octo Patrium constitutionibus inveniatur adversum, id
est ut consideratione cassetur. Imperatoribus tamen in contrarium incumbentibus,
rationeque ipsa velut iuscente tandem Romani Pontifices id comprobarunt: Hie-
rosolymano novo Patriarchæ Metropolitæ, & Suffraganei, ex mutatis Orientis, &
Egypti Diœcesibus de more sunt attributi, ut refert Morinus Exercitat. Ecclesiast.
b. 1. cap. 7.*

Constantinopolitanus Episcopus etiam ipse ad Patriarchatus dignitatem ma- ^{Constan-}
s. artibus evenitus: nam Græci Imperatores, cum sibi persuasissent, quod semper ipsis ^{tinopoli-}
erit licitum sacras Provincias mutare; ut in Canon. 17. Concili Chalcedonensi. his ^{tenuis.}
erbis habetur: *Sin autem Civitas aliqua ab Imperatoria auctoritate innovata fuerit,*

*Civiles & publicas formas Ecclesiarum quoque Parochiarum Ordo consequtatur. Et Bal-
samus in Canon. Trullens. 38. inquit: *Licer Imperatori preeminentie librum Ecclesias clari-
fici clari, & Episcopatus, vel Archiepiscopatus in Metropolis erigere, eaque que uel de-
cpcionem pertinet, & reliquam dispositionem, prout ipse voluerit, describere, & decr. Ideo Episcopi, qui gratia prævalebant apud Imperatores, novas sapè dignitatis abire, atque in eum finem artificiis suis Imperatores circumvenire solebant, ut ei Cor-
cil. Chalcedonensi. act. 13, aliisque Ecclesiasticis monumentis colligitur: unde fabri-
est, ut à labefactato, & tandem postea collapso Imperio orientali Græco-
cæsis Imperatorum libidine magis, quam Patrum, & Conciliorum voluntate reg-
tentur.**

Hujusmodi Provinciarum Ecclesiasticarum perturbationibus Romani Po-
fices constantissimè occurrerunt; etenim cum Anatolius Constantinopolitanus Epis-
copus in Synodo Chalcedonensi. act. 15. cap. 28. ibidem absentibus Legi Apo-
stolicis, ac nemine adhuc suffecto Episcopo Alexandrino in locum Diocesanum, quod
contradicere posset; clandestinè atque dolosè obtinuit à reliquis fieri decreta, &
Ecclesia Constantinopolitana primum post Romanam locum obiicerat; eo quod
Constantinopolis esset altera Roma: ad quod decretum contra Canones Nicæi
Concilii, cum deinde reclamassent Legati; nihilominus faventibus iudicibus Con-
stantinopolitanæ Ecclesiæ privilegiis, itum est in sententiam Anatoli juncto
dissentientem distinctionem Constantinopolitanæ Synodi sub Theodosiomajori, id
id veritate fulciatur, nunquam hactenus cognitum fuisse primatum Ecclesiæ Con-
stantinopolitanæ supra Alexandrinam refert Cardin. Baron. in ann. 451. de spon-
sus num. 31. De quo graviter conquestus est Leo I. Papa epist. 59. Matrona
Imperatori, qui illud procuraverat, fortiter contradixit his verbis: *Priuilegia Ecclesiarum sanctorum Patrum Canonibus instituta, & venerabilis Nicæa Synodus de-
creta, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari, &c. Nondumque
regiam Civitatem, quam Apostolicam non potest facere sedem, nec illo specie, qui
per aliorum possit offensiones angeri.* Similia repetit idem Leo ad Pulcherianam
epist. 60. & ad Anatolium, qui decretum illud fraudulenter impetravera; &
demque obtinuit Leo: à quo nihilominus successivè idem Anatolius accepta
Vicariæ potestatis ad recipiendos hæreticos, quamvis non recte ea fuerit ulti, &
tim obierit, ut refert Baron. in ann. 458. ubi Spond. num. 2.

Ulterius Græcis in hoc idem instantibus, ut Acacius & ipse Constantinopolis
Patriarcha declararetur, rescribit Gelasius Papa his verbis: *Rifimus autem
prerogativam volunt Acacio comparari, quia Episcopus fueris Regia Civitatis: Num
apud Ravennam, apud Mediolanum, Syrmium, apud Trieros multis tempore
constitit Imperator? minquidnam harum urbium Sacerdotes ultra mensuras
antiquius deputatam quidpiam suis dignitaribus usurparunt? Consueverant
Romani Pontifices ad importunas Græcorum preces & subdolas corunder
concedere prædictis Constantinopolitanis Episcopis Vicariam potestatem in re
ad hæreses, & universalis Ecclesiæ pertinentibus; sicuti de Epiphanio Episcopo.*

N O T A B I L I A.

915

Baron. ad annum 521. ubi Spondan. num. 2. & de Mena idem **Baron.** ad ann. 536. ubi Spondan. num. 10.

Sed in hoc non acquieavit praedictorum protervia: quoniam Joannes Constantopolitanus cum arrogasset sibi nomen Occumenici, seu Universalis, confuratur à Pelagio II. Papa firmissimis rationibus; eo quod ille titulus soli Romano Pontifici sit debitus, ut idem **Baron.** ann. 587. ubi Spondan. num. 2. & idem redarguitur ab ejusdem successori Gregorio Magno lib. 4. Regest. epist. 39. ad Anianum suum Apocryfarium **Baron.** ann. 595. & ibi Spondan. num. 3. ubi pater, quo sensu blasphemum sit hoc nomen, & quam juste competit solis Romanis Pontificibus, quodque ejusdem Gregorii de eo fuerit sententia dict. num. 3. & sequentibus.

Confirmat hoc idem Phocas Imp. illud non convenire Episcopis Constantinopolitanis, sed tantum Romano Pontifici, ex eodem **Baron.** ann. 606. ubi Spondan. num. 2. & 3.

Et rursum quoniam Græci una cum Imperatore Basilio illum titulum in suo Oriente muneribus suffurari conantur, à Joanne Romano Pontifice repelluntur, ut idem **Baron.** refert ann. 1024. ubi Spondan. num. 3.

Consueverunt etiam Constantinopolitani Episcopi singuli à Romano Pontifice petere usum Pallii, quem postea eis in perpetuum concessit Joann. XI. Papa tyranicè ad id coactus. **Baron.** 934. num. 1.

Quatuor igitur Patriarchas præfatos, & non plures præter Romanum Pontificem usque ad sua tempora enumerat D. Gregorius epist. 37. lib. 2. ad Natalem Episcopum Salonitanum his verbis: *Quod si quilibet ex quatuor Patriarchis fecisset, sine gravissimo scandalo consumacia transire nullo modo potuisse, &c.*

Ultra præfatos quatuor istos Patriarchas Majores principaliter, & communiter **Primates** sic nuncupatos, fuerunt etiam alii Patriarchæ gradus inferioris. Horum inferiorum **quales** unusquisque Dicæcisi propriæ præferat; hoc est multis Provinciis, & Archiepiscopis, **sint?** seu Metropolis; & hic prædictis Patriarchis majoribus subditus. Ac etiam inferior iste Patriarcha nuncupabatur **Primas**, seu **Exarchus**, ut lege Caroli Magni Imp. est cautum lib. 7. cap. 336. his verbis: *Non alii Metropolitanæ appellentur Primates, nisi illi, qui primas sedes tenent, & quos sancti Patres Synodali, & Apostolica auctoritate Primes esse decreverunt. Reliqui vero, qui alias Metropolitanas sedes sunt adepti, non Primates, sed Metropolitanæ vocentur.* Quanquam Patriarchæ aliquando etiam nominati sint ipsi Primates, Felix II. Papa epist. 1. his verbis: *Primates illi & non alii sine, quam qui in Nicana Synodo sunt constituti, reliqui vero qui Metropolitanas tenent sedes, Archiepiscopi vocentur, & non Primates.*

Quatuor igitur conditiones ad hoc Primum genus constituendam, voluit Hincmarus. Primo ut possit convocare Synodos. Secundo ordinare Episcopos. Tertio ordinari à Provincialibus Episcopos. Quarto disponere quæque per Provinciam.

Magna est autem conformitas Primum cum Vicariis Romani Imperii: Apostoli enim, quique eas secuti sunt Romani Pontifices, cœaverunt Archiepiscopos,

NOTABILIA

Provinciis, Civitatibus Episcopos; postquam ergo circatempora Imperatoris Constantini creati sunt Vicarii, qui Provinciarum moderatoribus praesentent; instituti sunt etiam Primates, qui ipsis Metropolitis, & Provinciarum Rectoribus antestarent. Præterea ab imitatione Vicariorum Primatus duxerunt originem, nam ante Constantinum Imperatorem hujusmodi Vicariorum nulla sunt testimonia; sic nec Primatum, Exarchorum, seu Dicæcum in Catholica Eccl. ut refert Morinus Exercitat. Ecclesiast. lib. i. cap. 19.

Advertendum autem hic est; cum Romani Pontifices Primatus aliquos instituant, Metropolitarum jura inviolata, & illibata conservati præcipiant: notat Hormisda Pontif. Remigio suas vices committens epist. 1. his verbis: *Vices itaque nostras per omne regnum dilecti, & spiritalis filii Ludovici, &c. Salvis privilegiis, qua Metropolitanis decrevit antiquitas, presenti auctoritate committimus.* Et S. Gregorius eundem honorem Arelatensi Episcopo deferens inquit: *Fraternitati vestre vices nostras in Ecclesias, qua sub regno sunt præcellentissimi filii nostri Childeberti, iuxta antiquum morem Deo auctore committimus: singulis siquidem Metropolitanis secundum prisam consuetudinem proprio honore servato.*

Theſſalonicensis primatus. Primatum, seu Vicariorum à Romano Pontifice primus occutit Archiepiscopus Thessalonicensis, cuius Vicariatus per Græciam, & Illyricum longe lateque patet, Macedoniam, Daciam, Achaiam, Dardaniam, & loca alia complectens, ut refert Nicolaus I. Papa ad Michealem Imperatorem epist. 2. Amplissima illa Thessalonicensis auctoritas, quam Vicariatus sui virtute possidebat ad Imperatores, usque Iconomachos illi conservata est, hoc est quamdiu Dicæceses prædictæ è Pontificis nota Patriarchatu tyrannicè & impiè avulsæ fuerunt, ut refert Morinus Exercitat. Ecclesiast. lib. i. cap. 21.

Arelatensis. Secundus in Occidente Primas, & Pontificis Vicarius fuit Arelatensis Archiepiscopus, cuius auctoritas in universam Galliam fuit, de qua D. Gregorius lib. 4. epist. 52. sic loquitur: *Quia igitur unumquodque tunc salubriter completur officium, cum fuerit unus ad quem possit recurri Prepositus: idcirco opportunum esse perspeximus in Ecclesiis, qui sub regno præcellentissimi filii nostri Childeberti Regis sunt secundum antiquam consuetudinem, fratri nostro Virgilio Arelatensis Civitatis Episcopo vices nostras tribuere, quatenus, & Catholicæ fidei integritas; id est, sanctorum quatuor Synodorum, Deo protegente, solicita devotione servetur.* Ante S. Gregorium Pelagius I. Papa Sepando Episcopo Arelatensi vices suas delegavit his verbis: *Majorum nostrorum operante Dei misericordia cupientes inherere vestigii, & eorum actus divino iuvamine in omnibus imitari; Charitati tua per universam Galliam sanctæ Sedis Apostolicæ, cui divina gratia præsidemus, vires jungimus, &c.* Hinc est, quod nos fraternitati tuo hujusmodi curas in jungimus, ut sedis nostra Vicarius institutus ad insfar nostrum in Galliarum partibus sacerdotis locum obtineas, & quicquid ad gubernationem, vel dispensationem Ecclesiasticon gerendum est, servatis Patrum regulis, & Sedis Apostolicæ constitutis, de veri judicij consideratione dispenses, talemque te in custodiendis Canonibus sancta conversatione demonstres, qualem tanti loci decet esse Vicarium.

De hujusmodi etiam Arelatensis Primatus Antiquitate loquitur etiam Zosimus Papa epist. 6. his verbis: *Quid illud quod praetermisso fratre nostro Paeroclo Metropolitano Episcopo Arelatensis Civitatis, sine cuius auctoritate juxta majorum Canones nulla penitus potius ordinatio celebrari; tumultuose, & turbide indebitis sacerdotia impinguntur.* Quod etiam inquit Concilium Arelatens. 2. cap. 18. ibi: *Ad Arelatensis Episcopi arbitrium Synodus congregandum, ad quam urbem ex omnibus mundi partibus principi Gallicanis sub sancti Maurini tempore legimus celebratum fuisse Concilium, atque conventum.*

Fuerunt & alii in Gallia Vicarius, seu Primatus, nempè Rhemensis, Maguntiensis, Senonensis, Lugdunensis. In Hispania Hispalensis, Toletanus, Carthaginensis, & similes, de quibus late Morinus Exercitat. Ecclesiast. lib. 1. & hæc satis.

Cap. XXXIII.

Quoniam sermo est habitus de Reliquiis, quæ requiruntur in Consecratione Altaris. Advertendum hic est, quod illa Ecclesiæ pars, sive locus ille subterraneus, ^{Locus quæ} in Ecclesiæ ^{dicitur} sub majori Altari circa Presbyterii ambitum, ubi sanctorum Martyrum reliquæ ^{confessio-} recondebantur, Confessio dicta sit, utpote Confessoribus addicta, & confessionis fidei sanguine testata monumentum. Habet autem quælibet Ecclesia antiquitus suam Confessionem. Vide Anastasium Bibliothecarium in Vitis summorum Pontificum Sixti III. Hilarii, Leonis IV. & aliorum apud ipsum, quæ etiam appellabatur martyrium. Vide S. Augustinum lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. ubi martyrium S. Stephani appellat locum, in quo is colebatur Hierosolymis. Templum in Calvaria monte à Constantino ædificatum, magnum Martyrium dicebatur. Eusebius lib. 4. de vita Constantini cap. 4.

In hujusmodi loco, qui Confessio dicitur, antiquitus Brandea apponebantur, quæ vice ipsarum reliquiarum inter pios fideles dispensabantur: ut ex epist. 30. Magni Gregor. lib. 3. regest. ad Constantiam Augustam ibi: *In pixide Brandeum mittitur, atque ad sacrissima corpora Sanctorum ponitur, &c.*

Hinc etiam notandum Martyres dictos Confessores, quia fidem usque ad sanguinis effusionem profitebantur. D. August. in serm. plurimorum Martyrum: *Coronabantur, inquit, Martyres Confessores, & remanserunt Iudices desertores.* Quanquam Confessores etiam appellantur ii, qui multis pro Christi fide tormentis superatus, divina voluntate liberati, & tot agonibus superstites, sine sanguinis effusione tandem tranquillam mortem obierunt. Cyprianus epist. 46. Talis fuit inter alios Papinius ille Magnus, quem Maximus dextero oculo exculpro, & poplite suncto inciso ad metalla damnaverat. S. Athanasius item, Ambrosius, & Hilarius, de quo sanctus Hieronymus. *Hilarius meorum Confessor temporum, & Episcopus.* Pluresque alii, quorum nonnullos Eusebius vocat tertio, & quarto Confessores, hoc est ob Christi Confessionem saepius publicè cruciatos; quos tamen Tertull. nunc designatos Martyres, nunc simpl. citer Martyres appellat. Interduum id nominis etiam Cantibus, & Psalmis, penè in infino Clericorum gradu censitis, concessit, quod Deo laudes decantarent, ut in Concil. Carthag. 4. Can. 2. id enim est passim in S. Scriptura,

Confiteri; quod Deum cantando laudare: & ita intelligendus est **Canon. 6.** Concili Toletan. i. ubi vetat puellam Dei familiaritatem habere cum Confessore, & Can. 9. vetat Profetas, & viduas absente Episcopo, vel Presbytero in domo sua Antiphonas cum Confessore, vel servo suo facere. Vide plura apud Gabrielem Albaspinum lib. i. Observ. 21. de Veterib. Eccles. Ritib. Ubi diffusè ponit discrimen inter nomen Martyris, & Confessoris, Extorris, Libellaticorum, Thurificatorum, & blasphemorum, & lapsorum.

Denique etiam advertendum, quod sicut Martyres saepius fuerunt dicti Confessores, ut iam dixi; ita etiam Confessores fuerunt aliquando Martyres nominati propter similitudinem afflictionis, saltem propter diurnitatem illius, si non propter intentionem. D. Gregor. Magnus sic inquit: *Quamvis occasio persequitionis defit: habet pax nostra Martyrium suum: quia & si carnis colla ferro non subjicimus: spiritu tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus.* Ex Supplemento D. Thom. 3. part. 3. quest. 96. art. 6. resp. ad 5. argument.

Cap. XXXVII. §. Oleum quo ungebantur Reges.

DeRequoniam **sanctiontionibus** **C**um plura de sacris Unctionibus Olei à nobis fuerint dicta: & quamvis ex recentioribus aliqui non dubitaverunt etiam scriptis asserere, Regum unctionem esse Sacramentum. Nos, quantum à vero illi aberrent, Deo dante ostendemus.

Sed quoniam Abulensis in cap. 10. lib. 1. Reg. dubitat, An Reges, qui unctioni- cuntur in Scriptura sacra, ac etiam alii, quos & si Scriptura taceat, unctiones tamen fuisse verisimile est; unctiones oleo communi, vel sacro? Act tandem statuit utroque o- leo Reges potuisse, ac solitos esse perungiri; ubi adducit exempla, quæ utrumque fa-ctum esse probant.

Quod vero ad Regum unctionem factum aliquando adhiberetur oleum, probat Salomonis unctione, de quo 3. Reg. cap. 1. *Sumpitque Sacerdos cornu olei de Tabernaculo, & unxit Salomonem.* Sacro oleo unctione David Psalm. 88. vers. 21. *Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum.* Quamvis Sancius in Com- ment. d. cap. 10. lib. 1. Reg. num. 6. velit in Regibus Israel, postquam decem Tribus à duabus aliis fuere disiectæ, non aliter sacro, sed communis fuerint ipsi oleo delubri: ac etiam plurimas aliorum Regum unctiones communi oleo factas fuisse; cruditi-ribus est notum.

Ceremoniæ vero in constituendo, atque inaugurando Regem apud Hebreos post infusionem olei super caput Regis, hæ erant, quod offerebantur Victimæ, ut in lib. 1. Reg. cap. 11. in fin. & 2. Reg. cap. 15. vers. 12. Deinde in Regis manum tradebatur lex, cuius deberet Rex custos esse, ut in Deuter. cap. 17. vers. 18. Demum gratulatio, & acclamatio festiva accedebat, nempe *Vixit Rex.* Ut de Adonia in lib. 3. Reg. cap. 1. vers. 25. & 39. & in Rege Joas lib. 4. Reg. cap. 11. vers. 12. *Produxusque (Jojadas ficer- dos) filium Regis, & posuit super eum Diademum, & testimonium (id est legem) feceruntque eum Regem, & unxerunt, & plaudentes manu dixerunt, Vixit Rex.*

Nostris vero temporibus, dum fit inauguracione Regum Orthodoxorum ex Ro- mano Ceremoniali: primo dum ungitur, pronuntiantur verba: *Ungos te in Regem de- olo*

N O T A B I L I A.

518

eo sanctificato in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti. Deinde Pontifex gladio cingens Regem, inquit: Attende quod Sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt Regia. Et Diadema capiti imponens: Accipe Coronam Regni, quam sanctitatis gloriam, & honorem, & opus fortitudinis significare intelligas. Et Sceptrum tradens: Accipe Virum virtutis, ac veritatis, quem intelligas te obnoxium mulcere pios, serrero reprobos, &c. Quibus ceremoniis docetur Rex munera tantæ dignitatis; ne se ad fastum tantummodo secularem vocatum putet: unde per hujusmodi signa, non gratias habituales fundi, non characteres imprimi, sed actuales quosdam motus animi, Deo rebus istis, sponsæ suæ precibus assistente suscitari.

Quod autem hujusmodi ceremonia, & maximè Regum unctionio quanquam spiritualis sit, non tamen sacra hæc nuncupatur, sed corporalis ab unctionibus corporim; sicuti & corporalia erant, quæ nominat Apostolus spiritualia 1. Corinth. 10. *Omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritualem beruntur: bibebant autem de spirituali, consequente eos petra: Petra autem erae Christus, & nihilominus Manna, Aqua, Petra, Christus non erant; sed res palpabiles, quamvis rituales.*

Nec minorem eminentiam tribuit Regum unctioni oleum, quomodo cumque consagratum, sanctificatum, seu è cælo allatum; sicuti & Baptismum in aqua simplici, & consecrata, & cælitus missa ejusdem esse sanctitatis, ejusdem in operando potestis, & auctoritatis creare Christianos. Minister ipse qui illis utitur, idem efficit, sive bonus, sive sit malus, Augustin. in Joann. tract. 5. ait: *Sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluantur. Et idem tract. 6. Petrus baptizet, Paulus baptizet, Judas baptizet; hic est qui baptizat. Videlicet Christus, qui solus baptizat postate, discipuli ministerio: & sicuti nullam agnoscunt Ministri differentiam, ita ecclasierum, ut diximus supra in Ver. Testam, ex oleo, seu unguento sacro est tabernaculo unctionis Salomonem, ac etiam ex oleo communis alios Reges.*

Præterea talis Regum unctionis cum cæteris prædictis ceremoniis non est Sacramentum, quia non imprimit characterem ex opere operato, ut loquitur D. August. lib. 4. : Bapt. cap. 24. *Ipsum per se ipsum Sacramentum multum valeat. Ergo Rex characteris impressione ex opere operato caret. Siquidem si characterem imprimeret unio, profecto etiam repeti nequeret: quoniam secundum Theologos tria Sacraenta iterari nequeunt, quia characterem imprimitur indelebilem. Ut ex Concilio orientino in decret. Unionis: *Sacramenta tria sunt, que characterem impriment in anima indelebilem: unde in eadem persona non iterantur. Et idem in Concil. Trident. ss. 7. cap. 9. Si quis dixerit in tribus Sacramentis, &c. Non imprimit characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale, & indeleibile, unde ea iterari non possunt, anathema sit. Ad quid enim iteraretur, quod semel infixum: Evelli nequit & indelebitur, unde ea iterari non possunt, anathema sit. Ut loquitur etiam Concil. Toleran. 8. an. 7.**

Quod autem ex Regibus Christianis fuerint aliqui bis ac ter unctioni & coronati. pinum primò à Bonifacio Archidiacono Moguntino unctionum, & coronatum esse, refert

refert Adelhemus continuator Aymonii anno 750. ibi : *Pipinus Rex Francorum appellatus est, & ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione manus sancte memoriae Bonifacii.* Quod etiam Annales Francorum, Regino in Chronico, & recordatores verum agnoscent. Triennio vero post à Stephano Papa, idem Adel ibidem anno 754. *Stephanus Papa postquam à Rege Pipino Ecclesie Romane defensione acceptum est; ipsum sacra unctione ad Regia dignitatis honorem consecravit.* Cuncta ante citati adstipulantur.

Exemplum patris Carolus Magnus in filiis suis imitatus est : nam ut idem Adel ann. 781. *Baptizavu Pontifex (Adrianus) filium ejus Pipinum, unxitque eum alicetum, & Ludovicum fratrem ejus, quibus & Coronam imposuit.* Pipino scilicet fratre, Ludovico Aquitanus teste Reginone in Chronico. Quem Pipinum tamen Sponius, & Fauchetus in vita Caroli Magni, à Leone Pontifice, Carolum Imperatorem inaugurante, iterum Regem Italiam unctionem esse tradunt : Ludovicum vero regem Aquitanus Stephanus Papa, qui Leoni successerat postea Rhemis, ut inquit ann. 816. *Celebratis ex more solennius, diadema si impositione coronavit.* Quo reuella inaugurationis, & unctionis ceremonia comprehenditur. Quinimo & ipse Carolus Magnus bis inunctus, & coronatus fuit : nam præter alios citatos, & Adel ann. 754. & Annales Fuldenses ibi : *Stephanus duos filios ejus (Pipini) Carolum & Cormannum sacra unctione unxit in Reges.* Idem postea à Leone Pontifice in Massenum solenniis Imperator coronatus est unctione a capite ad pedes usque perficitus antiquum Judaicæ consecratiois ritum, ut voluit Constantinus Manasses.

Ceterum Iudeiacis etiam ritibus usus

A capite usque ad pedes eum perfudit oleo.

In promptu quoque est exemplum usitatum olim in Romano Imperatore, usu per antiquo tribus Coronis cingebatur, ungebaturque tribus diversis unctionibus. Prima Aquisgrani ab Archiepiscopo Moguntino. Secunda Mediolani ab Archiepiscopo Mediolanensi. Tertia à Romæ à summo Ecclesiæ Præfule : ut refert Petrus Beuh in Aquisgrano, & alii plurimi.

Suggerunt etiam in hoc nobis majora exempla sacræ litteræ. David panorum annorum spacio ter omnino diversis temporibus in Regem unctionis est. Primum in Bethlehem à Samuele 1. Reg. 16. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit eum in mediaturum ejus.* Secundo in Hebron à Tribu Juda 2. Reg. 2. *Venerunt viri Iuda, & exierunt ibi David, ut regnaret super dominum Iuda.* Tertio in eadem Hebron in Israel. 2. Reg. 3. *Venerunt quoque & seniores Israel ad Regem in Hebron, unxitque David in Regem super Israel.* Salomon filius ejus bina unctione inauguratus 3. Reg. 1. *Sumpfit Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonum rursum Proceres familiarium ac tribuum, i. Paralip. ult. Unixerunt secundo Salomonum filium David : unixerunt autem eum Domino in Principem.* Quæ omnia ad hanc potius & spiritualem ceremoniam, solennemque inaugurationis ritum adhibentur. Etionem, quam ad ullius characteris impressionem. Siquidem Antist. temeriter & cum, & charactere verè consecratum ad quemcunque Episcopatum, vel simili-

N O T A B I L I A.

521

Imporum successione transferatur, nunquam unctionem Episcopalem iterare; & ui ad summum Pontificatum est electus, nullius etiam unctionis repetitione consecrandus est, qui jam ante Episcopus erat consecratus. Ex his ergo si talis unctione reiteratur, nec in Regibus imprimis characterem sequitur quod non sit Sacramentum.

Unctio, & Coronatio non solum Romano Imperatori, Regibusque Franciae, Anglie propriæ; verum omnibus Christianis Regibus talem coronationem, & unctionem efficitam, & plerisque jam inde à primis Regnorum exordiis usitatam. scilicet Rex Primus Rogerius Panormi in Ecclesia Archiepiscopali sacra unctione deputus, Regiam dignitatem sumpsit anno 1130. die Dominicæ Nativitatis, de cuius iectoritate extat Diploma, de quo Alexand. Abb. lib. 2. de Gestis Rogerii. Hoc postea cœlestes ejus Jacobus, Petrus, Ludovicus, & alii plures imitati sunt, Chronicum Bevent. & Chronic. Arragon. Stephanus Dux Hungariae anno 1000. primus in Regem natus, Chartuitius in vita Sancti Stephani. Eodem ferè tempore Poloniae Princeps oleslaus Gaudentio Archiepiscopo sacris operante præmissa unctione Regio cinctus fit Diadema, refert Nauebauarus in histor. Rer. Polon. Qui ritus in nostra usque tempora perdurat. In Norvvegia refert Guil. Neubrigensis lib. 3. cap. 6. Quiunque tyrannice Regem occidisset, Rex erat. Huic infami malo ut Optimates occurrerent, ann. circiter 1181. decreverunt Regem suum Magnum nomine, unctione mystica consecrandum, & coronandum esse, ut nemo de cætero auderet manum mitte in Christum Domini; sed Rex iterum imperfectus est à famoso Presbytero, & latrone Severo, qui ritu jam consueto mystica unctione Diadema consecutus est. Rex Danie Christophorus anno 1403. Ripis inunctus, & Regno inauguratus est; ut ex ipломate Felicis V. de quo Cypræus in Annal. Slevicensi. qui idem refert de Rege Sieviæ Christerno patrum nostrorum memoria. Similiter Balduinus anno 1101. ex Hierosolymotum inunctus in Ecclesia Bethlehemitica. Tyr. de Bello Sacro l. 10. p. 9. Petrus II. Rex Arragonie in æde S. Pancratii Romæ facto oleo inunctus tempore Innocentii III. Gordon in Chronol. ad annum 1101. de Unctione Regum othorum ante 1000. annos, late refert Armacanus de Justitia Armorum lib. 1. cap. 1. Quod idem successit in Regibus Longobardorum, in quorum Diplomatibus annunctionem sic apponebatur data: *Actum in felicissimo Palacio.* Ad differentiam terius datæ post unctionem: *Actum in sacrissimo Beneventano Palacio.* Ut habetur Chronicò S. Sophia Beneventanae. Et hæc satis.

Cap. XL.

— Ita sacrosanctam Ecclesiam Lateranensem Salvatori dicatam, culmen, & summa Depræmitatem totius Christianæ Religionis effectam, inquit Petrus Damiani lib. 2. dentia ist. 1. ad Card. Ecclesiam Ecclesiarum habere utrinque beatorum Apostolorum Petri Latere Pauli diversis quidem in locis conscientias; sed sui compage Sacramenti indifferenter universalis Ecclesias. Ut ostendatur: *Quoniam his tanquam expansis D. misericordia brachis, omnia illa, & universalis Ecclesia omnem ambitum totius Orbis amplectitur.* Quod sane exemplum præclarè respondet antiquæ illi Ecclesiæ consuetudini, qua Christum mediū uuu inter

inter duos Apostolos Petrum & Paulum pingi solitum Patres prodidere. Ein Concilio Florentino dum de unione inter Latinam, Græcamque Ecclesiam inlauranda, redintegrandaque agebatur Eugenio IV. summo Pontifice, & Joanne Palologo presentibus. In Prolegom. ejusdem Synodi, & Sess. I. habetur: *Thronum meum ipsum Altare aureo velo cooperitus, splendido & magnifico apparatus est constitutus, in quo magnus ille ac justus index Christus Dominus, hoc est, sanctum ipsum Evangelium regnabit. Utinque autem à lacribus sanctorum Apostolorum Petri & Pauli caput posita erant, accensis facibus ante ipsa pralucensibus.* Quare opportunum visum est, & Patres Græci in ipso apparatu Petrum & Paulum supremos post Christum Principes, & Pastores universam Ecclesiam in Oecumenico Concilio collectam supereminentes agnoicerent.

Cap. XLII. §. Sed quam sumptuosa.

De Balso. **Q**uoniam de Luminibus in Ecclesia solitis, jam diximus; & inde quod Balsamo. bidem ex Magni Constantini munificentia quoque arderet. Hic addimus: ut dum Terræ sanctæ pulchritudo tota, & fertilitas una cum Templo, & Natione evanuerit; similiter etiam Ballatum soli Judææ à Plinio lib. 12. cap. 15. attributum, nec nisi in Jerichontinis viridiariis nasci solitum; in Ægyptum fuerit translatum, ut non alia irrigatum aqua crescit, quam illius fontis, qui B. Virginis Marie, Filii ipsius scaturit. Genebr. l.b.2. Chron. in Tito, ex P. Jovio lib. 17. histor. postmodum. ann. I. num. 46. ex Burchardo teste oculato in Descript. Terra sanctæ p. 15. & Cornelio Jansenio Concord. Evang. cap. II.

Cap. XLIV.

Contra castratos. **P**raeter ea, quæ diximus contra adolescentulos, qui ut carius voces locent, & castri permitunt, ut in Can. 22. Apost. Operæ pretium esset contra coeteris agere; ut etiam prohibetur castratio in Concilio Niceno Can. I. ut inde Can. Si quis à Medicis distinet. 55. Hic abusus hodie maxime irepunitur: ob quem dubio procul multa imminent à Deo flagella: utin tractatu quen padidit de hoc eruditissimus Inchofer, Soc. Jesu.

Cap. XLVI.

Dixi de horis Canoniciis. Quibus adde ann. 1096. fuisse institutas horas V. Mariae in Concilio Claramontano, praesente Urbano II. Papa celebrato. C. nebr. toin. I. in Psalm. post epistolam ad Leëtorem: & in Chronic. Sec. II. in U. no II. Gauuterius in Chronographia status Ecclesiæ in seculo II. col. 12.

Cap. LX.

De festo Epiphania. **H**anc solennitatem ab initio Ecclesiæ succrescentis mos passim obtinuit, ut Epiphaniorum, seu Theophaniorum, alisque vocabulis ad explicandum diaconatum spectantibus insigniretur. Magnam vero hujus diei religionem ciuitatis eidem ab antiquo constituta declarat, de qua Ordo Romanus, Gregorius Tengensis de Gestis Francor. lib. 10. cap. 31. in perpetuo Episcopo, quem inter alias

lias hanc introduxisse memorat: quibus addi possunt Breviarium, & Calendarium Græcum; et si eam noteat non sub appellatione vigiliæ, sed *Expectationis luminum*, seu *Illuminationis*, à Baptismo Christi, quemadmodum traditur hoc die peracto; unde religiosè antiquitus etiam, *Dies Baptismi* appellari solitus est, Græcis *Festum Luminum*, Latinis vero *Epiphania Domini*, id est manifestatio, vel apparitio Domini: dicitur ab Alcuino cum pluribus aliis, & Menologio *Theophania*, quia plura mysteria in hoc uno die repræsentantur. Denique alii eam nominant *Diem secundum Natalis Domini*; quemadmodum inquit Ordo Romanus: *Secunda Nativitas Christi tot illustrata mysteriis, honoratior est quam prima: tunc tantummodo natus est, & Angelus Pastores affatus est.* *Hodie vero à Magis, cum muneribus adoratus; hodie cum in Jordanicis aqua stingeretur, filius dilectus a Patre est vocatus de Cœlo, & Spiritus sanctus in specie Colubra super eum visus est; nec non per Baptismi Sacramentum caput Draconis est contritum: hodie ex aqua vinum factum est, eidemque coelesti sposo Ecclesia conjuncta est.* *Insuper & quinque millia hominum ab eo refecta sunt, & ideo manifestatio interpretatur, quia in his manifestare se hominibus dignatus est.* Præterea in Ægypto hac eadem die celebrari consueverat Nativitas prima Christi, refert Cassian. Collat. 10. Isidor. lib. 1. de Eccles. off. cap. 26. in hunc usque diem prorogata, sive errore, sive industria à quibusdam, ab hoc die principium anni duceretur; & proinde congruum fuit præcipuum hanc esse solennitatem.

Rectissime utique sancta Mater Ecclesia hæc tria hac eadem die memorat: nempe Adorationem Gentium, Manifestationem in Baptismo Miraculi exhibitio nem in Cana; non quidem attentis temporibus, quibus singula contigerunt, sed consideratis rationibus, quod his maximè tribus Divinitas Servatoris universo Orbi manifestata est. Eadem religione ducti Ægyptii, hoc ipso die, ut diximus, & Nativitatem ex utero celebrarunt, & Africani miraculum quinque panum, quod hæc quoque maximè facerent ad contostandam Divinitatem; nulla habita ratione dierum, quibus acciderunt.

Diximus supra hunc Festum *Illuminationis* vocari consueuisse, nempe à Baptismo: ac præsertim apud Patres Græcos Baptismus *Illuminatio*, seu *Illustratio* plerumque appellatur, idque præter alios Dionys. Areop. de Eccles. Hierarch. cap. 2, tracto videlicet nomine ex Apost. ad Hebr. cap. 6. & 10. semel nimirum *Iluminatos*, & prolapsos impossibile esse renovari ad pœnitentiam. Fuisse autem aliquando usum hoc die baptizandi in quibusdam Ecclesiis, ex Damasceno, Victore Uticensi lib. 2. Persecut. Vandal. nempe ex commemoratione ejusdem diei, quod Christus ad Joannem baptizandus accesserit; ac etiam ut sciamus nullum huic Sacramento administrando diem si res poscat, non esse idoneum: Christo semper præbente virtutem, & religionem fidelium approbante.

Exitisse tamen eo tempore Canones severè prohibentes Baptismum in prædi- *Tempus Baptizandi.*
Æto Epiphaniæ die: certè Siricius Papa ad Hispamerum Tarragonensem scribens ar-
guit contra Baptizantes in die Nativitatis Domini, & Epiphaniæ aliisque Festis, inquit:
Emendandam consuetudinem non ratione auctoritatis alicuius, sed sola temeritate pre-

tempore. Leo epist. 4. ad Episc. Siciliæ, ut refertur in decreto Canon. Non raro
Can. Duo tempora. Can. Si quis autem Epiphaniz. De Consecrat. dist. 4 ubi habet
tur non nisi Pascha, & Pentecosten legitima Baptismi tempora; idque ex mysterio
Resurrectionis Christi, & Adventus Spiritus sancti, & instituto Principis Apostolorum;
refellitque eos, qui in Epiphanius baptizandum contendebant, quod hoc est
Christus Dominus ad Baptismum Joannis accessisset. Idem Episcopos Sicilie repre-
hendit tanquam Apostolicæ sanctioni adversantes, quod eo die baptizarent, & impo-
sterum anathemate eavit: neque id solum, sed invehitur in Campaniæ, Sannii, & P-
cenzi Episcopos, quod præter hunc diem aliis festis solennibus gentiles expiarent.
Et quibus efficitur non apud Græcos duntraxat, sed apud Latinos quoque palmarum
ulmum viguisse. Contra quem tamen facit etiam Constitutio Apostolica, que
baptismum in solo Paschate, & Pentecosten, sicut Apostolorum tempore cepit, ex-
brandum perhibet: idemque expressè insinuat Tertull. de Baptism. cap. 9. Relat.
de Exhort. ad Baptism. Ambrol. de Helia, & Jejun. cap. 10. & lib. de Patch. cap. N.
fenus epist. Can. ad S. Latojum, præterea Concilium Gerundens. de quo in Canone
Catechumenis, de Consecr. dist. 4. Baptismum Paschalem miraculo etiam compro-
batum habentus ex ep. Paschafij Lilybæti ad Leonem Pont. f. & Joann. Notbini Prä-
to cap. 214. Quod in Castello Cedebratis in Lycia Baptisterium in Paschate Reinc-
tionis ex se continuo impleretur, & aqua illa duraret usque ad Pentecosten, &
transacta Pentecosten evanesceret.

Porro consuetudo ita paulatim desit; servata namque est ad tempus
in Paschate, primum in Thesalia, deinde in aliis locis sensim evanuit: & quatenus
Occidente post tempora Caroli Magni, & filiorum ejus, vix alicubi videatur remanere,
ita de suo tempore Theophylact. ad cap. 10. Lucæ (qui vixit anno 1071.) quodam
Baptismatis usus jam pridem fuerat introductus. Causa mutationis ex Balbo in Ita.
Exhort. ad Baptism. fuit communæ vita periculum, & quia multi absque Baptismis
præmoriebantur, ex Socrat. lib. 1. hist. cap. 21. Nicephor. lib. 12. hist. cap. 31. Ru-
pert. Abb. lib. 4. de Divin. offic. cap. 18. Nam quamvis graviter infirmi, aut aliam genitatem
necessitate coacti quocunque tempore possent baptizari, ut in Can. de Catech. Cui
qui Can. Venerab. Can. baptizandi; permulti tamen, & persæpe moriebantur, ut
casu, aut occidione, & improviso decedebant. Ae etiam non pauci franziskus
peccandi licetiz, fredi certa remissione quando curaque vel sero ad Baptismum acced-
issent, ut videtur insinuare Basilius loco cit. Denique manuenda fuit Diaboli po-
testas, quæ multum prævalebat adversus eos, quos innocencia nondum celo dignus
efficeret, sed ira Dei obnoxios dilatio temere detinueret.

Solennis hic dies etiam tempore Augusti Casparis habitus est, quando venisse
proximè Christi regno, hoc ipso die, tametsi imprudens Augustus, mirè famularum pro-
batuſeſt, ut ex P. Orosio lib. 6. hist. cap. 20. his verbis: *Caspar vitor ab Orientem
ens 8. Idus Januar. Urbem tripli triumpho ingressus est: ac tum primam ipse po-
portas sopites omnibus finitisque bellis civitibus clausit.* Hac die primam Augustus in
salutem suam est.

Quod tamen cunctis anteā inviolatum, & huc usque ceteris transīit Di-

winis, rāntum orbis līcētē usurpatum, apicem declarat Imperii: atque ex eodem die summa erum ac pote statum penes unum cōpūtē esse, & manst̄, quod Graci Monarchiam vocant. Porro autem hunc esse eundem diem, id est 8. Idus Januar. quem nos Epiphaniam, hoc est apparitionem, sive manifestationem Dominici Sacramenti observamus. Et infra: Hoc autem fideliter commemorare ideo par fuit, ut per omnia venturi Christi gratia p̄paratum Caesaris Imperium comprobetur. Nam cum primum Cajo Cæsare Avunculo suo interfec̄to, ex Apollonia rediens urbem ingredetur, hora circiter tertia, repente liquido ac p̄fuso, sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus, orbem solis ambiit: quasi unum eum ac potissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore venturus es̄t, qui ipsum solēa solus, mundumque totum & fecisset, & regeret. Hæc Orosius.

Cæterum à primis Ecclesiæ temporibus, tanta Christianorum religione obiri solita est hujus diei solennitas, ut qui eam debite non coluisset, notam suspecta fidei on evaderet. Quocirca ut eam Julianus Apostata declinaret, inquit Ammianus lib. Adhærere cultui Christiano fingebat, à quo jam pridem occulte desciverat arcanorum irticibus paucis, aruspicina, augurisque intentus, & ceteris, quæ Deorum semper fecere st̄ores: & ut hac interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Januario Christiani Epiphania dicitant, progressus in eorum Ecclesiam, solenniter numine orato sc̄essit. Sed meliores Juliano Principes Valentianus, Theodosius, Arcadius, pa- em diei Paschatis, Natalis Domini, & Epiphaniorum solennitatem existimantes, ita apud fide- uis diem feriatum esse jussérunt, ut septenos etiam dies, qui præcedunt, & septenos, les. si subsequuntur, sine strepitu fori voluerint observari, & quod contra hoc factum iislet, modis omnibus irritari; ita l. omnes dies Cod. de Feriis.

Denique Alexandrinis primum peculiari quadam celebritate fuit hic dies singularis, ac deinde Romanæ, & totius Orbis Christiani Ecclesiæ insignis; quod die Pontifices Alexandrinii, postquam ex instituto Romanum Pontificem moni- tissent, ad omnes Ecclesiæ, & monasteria Ægypti, ipsi quidem dirigebant dicas, sed Romanus Pontif. ad universas per Orbem Ecclesiæ destinabat epistolas, albus & de initio Quadragesimæ, & de die Paschatis cuncti monerentur. Factum ne Christiani cum Judæis celebrando coinciderent, semperque dies Paschæ diem dominicum vendicaret; quod tempus legitimum cum non nisi vel methodo Astronomica, quæ diem æquinoctii, Lunamque decimam quartam ostendat; vel yclica, quæ videlicet beneficio Lunaris Cyclostatem Lunæ præfigere possint: idcirco Nicænum Concilium, sancta pro Paschate die Dominica methodum Cyclianum proponi voluit. Quam quia Alexandrini præ ceteris Matheos periti iam ita excogitarunt, & ab ingenio Theophilii in arte versatissimi, tum commendauit, non solum communi consensu fuit approbata; verum etiam Alexandrinis ærogativæ loco datum, ut ipsi in posterum ejusmodi Cyclos conficerent, atque ad omanum Pontificem transmitterent, qui deinde singularum Provinciarum Primus, & Metropolitanus, cum auctoritate id ipsum indicaret; juxta relata in Concilio Carthaginensi IV. & Bracharense II. ut refertur in decreto Canon. Placuit dies, & Can. Placuit ut postquam de Consecrat. dist 3. Hinc interdum evenit, ut

Metropolitani non percepta sententia in denuntiando die Paschatis aberrare, de nec monerentur, expectandum à Romano Pontif. quid servandum esset. Ille miraculo confirmatur ex Paschasio Lilybro in epist. ad Leonem Papam, ubi teneat errore inter Occidentales ordo de die celebrationis Paschæ, monet in Ecclesia quod ad Melitas Baptisterium nocte Paschali repleti, & baptizatis, si qui essent baptizati iterum delabi solitum; illo anno nimis 417. officium negasse, quod peperant spicati fuissent diem Paschæ ad 8. Kalend. Aprilis: iterum vero ad 10. Kalend. Maii, qui legitimus dies erat, ad genium rediisse, & stupefactos erroris admouisse. Eiusdem vero turn in Ecclesia Occidentalium fuisse putant, ut Sigebertus notat, quod ultimo Cycli decem novennalis anno pro embolismo communem accepisset, quod contigit prædicto anno 417. ut advertit Maffæus lib. 11. Chron. ad hunc annum zimo Pontif. & Honorio Imperante in Occidente.

Duravit porro ea consuetudo, mansisque honos condendi Cyli apud Africinos, quoque tandem Orientales variis inter se conflictati diffidit, ab Ecclesia Romana secesserunt: tunc enim Romani Pontifices designati ea prerogativa Hereticos afficere, cum multi in Ecclesia Romana periti Mathefes convenirent, horum consilio, & industria deinceps ut cœpit in designandis temporibus, & insuper scribendo. De quibus Eruditiss. P. Melchior. Inchofer in suo Libello de Tuberculosis Evangelicis.

Eodem cap. LX.

Festum
sanctiss.
Sacra-
menti.

Festum sanctissimi Sacramenti pro feria quinta, que post Octavam Pentecôte primo occurrit, institutum ab Urbano VI. ejusque officium una cum hypsice profa compositum, atque ad Papam missum à sancto Thoma Aquinatem. Cenatio autem post anno cœptum est Papiae in processione defreti Sacrolanctum Iesu Christi corpus. Unde mos in alias Occidentis partes dimanavit, præcipue vero in Ecclesiā Andegavensem, ubi Sacramentariorum Dux Berengarius suum venenum fecerat. Genebr. in Urbano IV. S. Thom. Opusc. 57. Bellarmin. lib. 3. de Sanctis cap. Azor. Institut. Moral. lib. 1. cap. 14. Porro quod hic ex Genebrardo dixi de crux gestatione Corporis Christi ad specialem festi hujus solennitatem restringendum cum longe antiquorem esse, & ad alios etiam dies festos pertinere hanc ceremoniam constet, ex Concilii Braccharensis III. cap. 5. his verbis: *Antiqua in hac parte, Crux lennis consuetudo servabitur, ut in festis quibusque diebus Arcam Domini, canentes non Episcopi, sed Levita in humeris gestent, quibus & in Veteri lege onus idem non sum novimus esse praeceptum. Quod si Episcopus reliquias per se deportaret, non ipse à Diaconis in sellula vobearit, sed portans pedestris una cum populis præcedente ad conventicula sanctorum Ecclesiarum sanctæ Dei reliquias per eundem Episcopum portabuntur.* Vide Sanct. Rep. 9. de Eucharist. cap. 8. multo antemerito. **Ubi Arcam Domini, & sanctas Dei reliquias ad augustissimum Eucharistiz Sacramentum refert, quod voluit etiam Gaulterius in Chronographia status Ecclesiæ decimo tertio Seculo col. 12.**

N O T A B I L I A .

527

Transfigurationis Jesu Christi Festum ad 6. August. diem à Callisto III. insti-
tutur ob victoriam ann. 1456. à Turcis reportatam. Genebr. in Callisto III. Cum Transfi-
gurationis Mahomethes ingenti exercitu Albam Regalem Ungaria Civitatem obsidens , ab gurationis
Iniade urbem propugnante fortissimè repellitur, cælis 40. millibus Turcarum, & ipso D. N. Iesu
Mahomethe oculum hasta sauciato : quo etiam prælio B. Joannes Capistranus Or-
dinis Minorum sanctitate , & doctrina celeberrimus egregiam operam adhibuit in
mortandis militibus, ut refert Æneas Silvius in Comment. Porro concessa fuit à diœto
Callisto III. iis Indulgentia, qui officio dicti Festi Transfigurationis intersunt , non
ecus ac die Festo sanctissimi Sacramenti. S. Antonin. part.3. tit. 22. cap. 4. Azor. In-
tit. Moral. part.2.lib.1.c.15. quæst.1. Bellarmin. lib.3.de Sanctis cap. 15.

De Festo sanctissimæ Trinitatis: supponendum quod tempore Caroli Magni Defesto
ompositum fuerit ab Alcuino officium sanctiss. Trinitatis, ejusque dies festus cele- sanctiss.
bratus à multis seculis variisque Ecclesiis: quarum tandem ritus inductus est in Eccle- Trinitatis
iam Romanam, non tamen ante Pontificatum Alexandri III, Azorius Institut. Moral.
part.2.cap.13. quæst.1. Vide Durand. Rational. divin. offic. c. 114. Bellarm. lib.3. de
sanctis cap.15. & cap. quoniam in parte de Fenis.

Conceptionis B. V. Mariae Festum à tempore sancti Bernardi inchoatur, sed Festum
non nisi Sixti IV. tempore per totam Ecclesiam extenditur. Azor. Institut. Mo- Concepti.
al. part. 2. lib. 1. cap. 21. quæst. 1. Bellarmin. lib. 3. de Sanctis cap. 16. ad secundum onis B. V.
ad tertium. Maria.

Festum Visitationis B. V. Mariae ab Urbano VI. Papa constitutum, ut celebre- Festum
ur die 2. Julii, ad hoc ut sua intercessione ipsa Eccles. unionem refaciat, & unitam Visitationis
conservet. Platina in vita ejusdem Urbani. Genebr. in eundem Urbanum. Azor.
Instit. Moral. part. 2. lib. 1. cap. 23. quæst. 1. nis B. V. M.

Eodem cap. LX. §. de Feſto Annuntiationis.

Festum Annuntiationis sanctissimæ Deiparae Virginis Mariæ die 18. Decembbris Feſtu
ex prisco more in Hispania celebratur. Unde advenientes dudum aliquot Mo- Annun-
achi Cluniacum à S. Odilione incliti illius monasterii Cœnobiarcha poposcerunt, tiationis
et sibi licet more suo hac die ipsam solennitatem peragere: quod pius Pater iis indul- B. V. M.
t. At Deo gratam rem non fuisse ex indicio nocturnæ visionis innotuit. Quæ
isio referata antiquam Catholicæ Ecclesiæ, quæ vigebat in Gallia, observationem,
tua Annuntiationis Virginis, quo contigit die, recolitur 25. Martij: eaque quæstio Dei
indicio sospita est, quæ circa hæc tempora inter Galliaz Pontifices orta erat: num scili-
et congruentius esset alio quam quo consuetum pridem erat tempore tantam cele-
ritatem recolere, quæ in Quadragesimam sæpè sæpius incideret, eoque concursu
iinus solenniter exequi posse videretur. Cui rationi innixi Toletani Concilii X.
uisub Vitaliani Pontificatu confederunt Patres, die octavæ ante Natalem Salva-
oris, Annuntiationem ipsius beatissimæ Genetricis Canone 1. decreverunt re-
colendam.

coledam. Qui mos inde ortus , & propagatus in hunc usque diem apud plenaria Hispaniae Ecclesiis prevaluit. Quia tamen ne praxi Catholicæ Ecclesiæ permissus obliuctari viderentur, sacris Anniversariis diem 25. Martii prosequuntur: & nihilominus hunc etiam peculiari festivitate colunt: at illum jam multis in locis sub titulo Annuntiationis, istum vero sub nomine Expectationis partus gloriosissimæ Virginis refertur in Appendice ad Martyrologium Gallicanum die 18. Decembris.

De die, tempore Incarnationis & Nativitatis Christi Domini. Sicuti jam visum est supra Verbum Aeternum Patris aeterni Filium incarnatum 25. Martii; ita 25. Decembris natum, non solum assertit, sed etiam pro traditione narrat Clemens Rom. 5. Apostol. Constit. cap. 12. ut etiam D. August. lib. 4 de Trinitate cap. 6. lib. 83. questionum quest. 56. & lib. 65. qq. quest. 26. & super Platonem 132. Quod ipsum apud Nicephor. lib. 2. histor. cap. 3. confirmat Eusebius Pera Antiochenus fidei successor, ac etiam refert Cardin. Baron. ad annum Chalci. Gentiles in festo Natalitiorum die 25. Decembris adiisse Maximianum, & consuetudinem Christianorum eo die maximum Festorum celebrantium, quo semper Deum suum natum fabularentur. Ut hinc clarum evadat, ab initio hancem in Ecclesia fuisse hunc Nativitatis diem, nec nisi ab Apostolis profluisse papa Augustinus Canonem lib. 4. contra Donatistas cap. 24.

In quam vero hebdomada feriam incidenterit Christi Domini Nativitas, debet variare, ut notatur tom. 3. Conciliorum Romæ impressorum, ubi in Can. 8. quod subjicitur, & falso adscribitur sextæ Synodo, sic habetur: *Dies vero Domini natus eo Deus Incens condidit, &c.* Et in eo nasci dignatus est; in eo Stella Magiuniplex. Cujus loci non est habenda ratio ex infra allegandis. Et licet verum sit prima de ceteram lucem, non tamen ideo debemus assertere natum Christum, in ea sed post de quarto, in quo & ipsa lux aut formata est in corpus Solis; aut certè lumen ipsum Solis, quod primo die erat informe, quarto die formatum est. Ut S. Thomas patet, q. 70. art. 1. ad secundum ex Dionys. cap. 4. de Divin. Nominib. assertit, cum qua conceptione magis consistit Nativitas Christi in carne, quam cum primo die, in quo secundum August. lib. 2. super Genes. cap. 5. & lib. 1. cap. 9. non Lux corporalis, sed spiritualis tantum facta est; & uno verbo Lux informis, cuius similitudo non cadit in Christi Nativitatem, quæ Orbi Terrarum lucem attulit, illuminans omnem hominem rem tem in hunc mundum.

Alii & rectius, Incarnationem, seu Conceptionem feria secunda, Nativitatem vero feria quarta contigisse affirmant, quasi ea feria decuerit Solem Justitiae habebitis in Regione umbræ mortis oriri, qua olim Sol iste materialis, quem quotidianus etamus, illuxit Orbi. Tuetur hanc sententiam Cedreas in Compendio. Massa Monachus satis illo vetustior in tract. de Chris. quibus accedit Venantius in reliquias degundis Regina apud Surium 13. Augusti, affirmans, eam inter mortales defunctos 13. Augusti, feria quarta, ideoque die Natalitio Salvatoris. Attestatur & Gregorius Turonensis. lib. 9. histor. cap. 2. lib. de Gloria Confessor. cap. 106. nec discessit haec Argum. Lunæ, dum conceptum ait Dominum feria prima in Dominica, & non in

ia tertia: id enim extra difficultatem explicari sic debet, si secundum Persarum, ibyloniorum, aliarumque gentium, immo & Astrologorum morem intelligatur, i.e. nox ad diem lucis præcedentis referri solet; ita ut natus sit Christus media nocte, i.e. lucem feria tertia (quam diem Martis vulgo vocant) est consecuta, & quartæ feria, seu diei Mercurii lucem est antegressa; unde & feria quarta natus dicitur, quia deinde Sol primum illuxit mundo: ut P. Inchofer, lib. de tribus Magis cap. 25. hanc esse Ecclesiæ traditionem tradit Tirinus in Sacr. Chronic. cap. 48. incl. 3.

De Anno vero, quo natus est Christus, constat illum natum anno 41. Juliano, i.e. Lucas Evangelista afferit, exiisse edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis: tum vero natum Christum, nemo nisi absurdè negat. Iterum Christum natum esse in diebus Herodis Regis, quod etiam nemo inficias eat, nisi Mattheum Evangelistam falsa scripsisse calumnietur: at hoc nulli convenit anno nisi 41. d. qui etiam fuit Regni Herodis partim 32. partim 33. quo primum legitimè regnare epiti. Cui assertioni addi potest hunc eundem annum Tribunitiaz potestatis Augusti 18. fuisse, quo universis gentibus una pace compositis, Jani portas idem ipse Augustus tertium clausit, & quo decretum edidit, ut universus censeretur Orbis: qui enique ex institutione C. Jul. Cæsar is fuit bissexus, quib solo nasci potuit Christus Ierode Seniore adhuc in vivis agente. Et hæc satis præter alia multa, quæ in hoc argumento essent dicenda.

Cap. LX. §. Porro.

Non est absque difficultate scrutari; Quare Ecclesia Innocentium celebret so- De fæto
lennia? qui usum liberi arbitrii non habebant, sine quo meritum nec Martyrii SS. Inno- ureola debetur, quoniam respondetur verè Martyres actu illos fuisse, quamvis etiam *continuum*. oluntas eorum non accesserit, quod videtur sentire Bernard. distinguens tria genera martyrum, & secundum hoc licet Innocentes non pertingant ad perfectam rationem martyrii; habent tamen aliquid Martyrii, ex quo passi sunt pro Christo: ita etiam & ureolam habent, non quidem secundum perfectam rationem; sed secundum aliquam participationem; in quantum scilicet gaudent se in obsequium Christi occisisse; ut etiam de pueris baptizatis, qui habebunt aliquod gaudium de innocentia, & arnis integritate: habetur ex supplemento D. Thomæ part. 3. quæst. 96. art. 6. ad 12. Quin imo quod in eorum singulis Christus videatur occisus, merito magno honore os semper Ecclesia affecit. Origen. hom. 3. divers. August. contr. Pelag. & serm. de inoc. & ut Martyres coluit, atque Anniversaria memoria celebrare consuevit. August. cpiſt. 28 ad Hieronym.

Igitur sanctos Innocentes crudelissime ab Herode magno, seu Antipatre neatos Matth. 2. in odium Jesu Christi, idque paulo post ipsius in Templo Præsentationem. Baron. ann. 1. n. 47. & seq. De quo in manu scelere scribit Macrobius lib. 2. Satur. al. cap. 4. Augustum, cum audisset Herodem inter alios infantes suum etiam filium missæ trucidari, respondisse: *Melius est Herodis porcum esse quam filium.* Quibus agneco insania atq; furoris processuæ cæcam Herodis dominandi cupidinem, ut cum

omnes homines sic regnare velint, ut cupiant etiam regnum ipsum in filios propagare; ipsomet modo arma veritatem parentem in filios ne regent. Hinc Dei iudicio factum, ut idem Herodes sanctorum Innocentium carnifex animam evomuerit anno Christi 8. Baron. ann. 8. num. 10. corrodentibus, alios inter cruciatus acerbissimos, totum corpus vermis. Euseb. ann. 6. Vide Joseph. lib. 17. Antiquit. Judaeorum, cap. 8.

De Febo S. Petri ad Vincula. Festum S. Petri ad Vincula i. Augusti die, Imperatricis Eudoxiae rogatu à Sixto III. institutum: idque potissimum ad avertendum populum ab ea Ethnica consuetudine, qua illo die per solenne festum quotannis celebrabat victoriam ab Octavio Augusto de Antonio, & Cleopatra reportatum. Sigibert, ann. 438. Genebr. in Sixto III. Vide latè Annotat. Baroni ad Martyrolog. dict. die i. Augusti; nec non ejusdem Annales Ecclesiast.

Festum Exaltationis sancte Crucis. Heraclius Phocæ successor, Constantinopoli ipsomet obitus illius die à Patriarcha Sergio coronatur; eodemque die coronatur cum eo, & matrimonium init Eu-
doxia ante Fabia nuncupata. Baron. ann. 610. num. 5. ex Cedreno, & Zonara. Ad prælium dum proficiscitur, sacram Jesu Christi Iconem defert, magisque pietati quam armis confidit. Baron. ann. 621. num. 1. 2. 6. 7. Nec sine premio tam nobilis pietas fuit: fusis enim fugatisque saepenumero Persis, egregias ab illis referit victorias. Baron. ann. 621. num. 3. 9. & ann. 622. num. 5. 6. 7. & ann. 623. num. 5. 6. Erupit & sacram veræ Crucis lignum Siroi Persarum Regi. Baron. 627. num. 23. Quod pater Siroi Cosroes capti Hierosolyma in Perside asportarat. Baron. ann. 614. num. 14. Hierosolymam autem vicit reversus Crucem suis humeris in montem Calvariarum iolenniter reportavit, verum depositis Imperii, triumphique insignibus, quod his antea redimitum nefcio quæ vis arcana tanto magis detinuisse, quanto magis progredi conatus erat, his inquam insignibus depositus, & habitu vulgari de Zachariæ Patriarchæ consilio commutatis, nec non abjectis calceis. Quod miraculum occasionem dedit instituendi solenne Exaltationis sanctæ Crucis Festum singulis annis in Ecclesia solitum. Baron. ann. 628. num. 1. 2. Cæterum (O volubilem humanæ mentis inconstantiam!) cum Edessæ otio solveretur, Imperatorem se, non Episcopum esse oblitus, curiosa de rebus fidei disputandi prurigine, eo adductus est, ut se ab Anastasio Jacobita, à Patriarcha Sergio Monothelita circumveniti permiserit. Baron. ann. 629. num. 1. & seq. suum utique ferendis questiunculis, agitandisque dogmatibus animum dedens, quem enascentibus Mahometanis extinguendis applicare debuerat. Baron. ann. 630. num. 12. Eodem procellit audacie, ut novam atque hereticam fidei professionem promulgarit: quam Romanum ad se missam Severinus Papa rejectit. Baron. ann. 639. num. 1. 2. 7. 8. 9. sicuti & eandem postea in plena Synodo Joannes IV. Papa condemnavit. Baron. ann. 640. num. 1. Tandem ubi per apostoliam prolapsum Imperii aditum aperuit, animi corporisque angoribus oppressus, morbisque plurimis, atque adeo hydropisi vexatus miserè occubuit. Egregium sancte Principi-
bus

us exemplum, in quo dilucidè perspiciant, quantum Deo subhixi possint; quam arum, si à Deo recedant, ut Ecclesiae ac Reipublicæ bellum indicent. Baron. ann. 41. num. i.

Dum agitur de Festis Sanctorum, referre non piget de Festo sancte Annae Matris Genitricis Deiparæ, de qua tam in Orientali, quam in Occidentali Ecclesia per etustum fuisse cultum, diffusè Baron. in Notat. ad Martyrolog. die 26. Julii: & idem *nepotibus*, om. i. Annalium, in Apparatu num. 41. Hunc festum dicto die Gregor. XIII. Romanus Pontif. divino afflatus Spiritu Apostolicis litteris datis ann. 1584. Kal. Maii firmavit, auxitque: præcipiens nimurum, ut perpetuis futuris temporibus beatæ Annae festus 7. Kal. August. per totius Orbis Ecclesiæ duplice officio recolatur.

Quoniam in proposito oritur controversia circa descendentes Annae, & Consanguineos Christi Domini: neimpè cur Jacobus frater Domini sit dictus? quem aliqui alio dicunt fuisse filium Joseph ex priori conjugio, ita Euseb. lib. 2. histor. cap. i. Epiphian. hæres. 78. Alii tradunt, quia filius fuit Cleophae fratri Joseph; hinc Maria Cleophae. Joann. 10. dicitur soror matris Domini, more usitato quod essent duorum fratrum conjuges, unde & earum filii fratres. In quo sensu putatur à D. Bernardo de Lament. Virg. Joannes dictus Nepos Mariæ Virginis.

Alii putant Jacobum esse fratrem Domini, quia filius fuit Mariæ sotoris Deiparæ ex eadem matre Anna, sed diverso patre, nempe Cleopha genitæ. Tuentur enim in eam Annam tres habuisse maritos, & ex singulis singulas habuisse Marias. Ita Natalis Beda in Apol. pro filiabus, & nepotibus Annae, contra Jacobum Fabrum, cuius aliquando liber fuit suspensus. Hanc vero sententiam tanquam antiquam sanctorum Patrum, & Doctorum, & Ecclesiæ usu receptam multis ostendit, & rationes diversantes solvit: pro eadem adducit 48. circiter auctores graves, inter quos pluri ni sancti Patres. Quibus addi possunt Petrus Dorlandus in vita Annae, & Joachim, & præcipue quæ leguntur in vita B. Colettæ Virginis, quæ obiit ann. Domini 1447. Iurius ad 6. Mart. Molanus de Sanctis Bel.

Tres mariti Annae dicuntur Joachim, ex quo Maria Virgo: Cleophas, ex quo Maria dicta Cleophae, nupta Alphæo genuit Jacobum Minorem, qui & Justus, Joseph tem Justum, Simonem Cananæum, & Judam Thaddæum: Denique Salomes, ex quo erit Maria, dicta Salomes nupta Zebodæo, genuit Jacobum Majorem, & Joannem Evangelistam; quæ denique in Italia apud Hernicos quievit, ut produnt Ecclesiæ Verulanæ monumenta, ubi ejus venerandum corpus religiosè asservari creditur.

Hæc si ita sunt, satis appareat, cur à Bernardo Joannes dicatur nepos beatæ Virginis? cur cæteri consobrini fratres Domini? cur vero Jacobus Alphæi hoc nomine præcipue nobilitetur? fortasse originem habet ex epistola ad Joannem Ignatio adscripta, in qua legitur: *Similiter et ilium venerabilem Jacobum, qui cognominatur Justus, quem referunt Christo Iesu simillimum facie, et modo conversandi, ac si ejusdem ueritatem effet gemellus, quem dicunt si videro, video ipsum Iesum secundum omnia corporis ueritatem.* Hæc ille. Unde & à pictoribus antique suscepimus, ut Jacobum

Alphæ simillimum Christo pingant: quod improbat Molanus de hist. Imagin. lib. 2. cap. 16. & 28. Fortasse periculum fuerit tempore Helvidii heretici, Jacobum fratrem Domini dicentis, quod filius esset Joseph ex Maria Christi Domini, quæ dementia hodie extincta est: & referuntur etiam prædicta ab Eruditissimo P. Inchofer Soc. Jesu in Conjectatione ad epist. B.M.V. ad Messinenes.

Cap. L X.

Lætitia in die festi. **O**lim Dies festi tanta lætitia celebabantur, ut in illis convivia, & spectacula fierent, & choreæ ducerentur; ut observat S. Basilius in serm. de sancto Barlaam, & S. Gregor. Nyssen. in Vita S. Gregor. Thaurnat. Hanc ob causam multa apud Ethnicos in suis Festis adhiberi solita, videntur conversa esse in solennitatem Christianorum, ne Ethnici conversi repentina mutatione deterri viderentur, si apud Christianos nihil splendoris in Festis celebrandis servari animadvertisserent. Facit etiā hujusmodi celebritas ad Religionis magnificentiam, & ad sanctitatem estimandam: ut in Notis Baronii ad diem 2. Febr. Sed tunc vere nos in Sanctorum solennitatibus gaudemus; quando quos veneramur, etiam imitamur: & ut inquit D. August. in serm. ex Cod. M. S. Biblioth. Vatic. in Natali sanctorum Martyrum, qui dicti sunt Massa Candida nuper in lucem edito à Domino Joann. Baptista Mari his verbis: *Sic enim volvunt solennitates suas celebrari convensibus nostris, ut eorum pietatem sacrificemur membribus nostris.* Similem sententiam habet serm. 30. in Natal. 20. Martyrum Additio Sirmundi: *Illi nostris festivitatibus non egere, quia in Cœlis cum Angelis gaudent: cagaudent enim nobis, non si honoremus eos, sed si imitemur eos: cum non sit aliud honorare, & non imitari: quam mendaciter adulari.* Avocantur enim Christiani à superstitione Gentilium ad operam pietatis. Vide serm. 7. Augustini de Kalend. Januar. Addit. Sirmondi ubi: *Nolite miseri Gentibus similitudine morum, aequæ factorum. Dat illi serinas, dare vos elemosynas.* Advocantur illi cancionibus luxuriarum, advocate vos sermonibus Scripturarum: currunt illi ad theatrum, vos ad Ecclesiam: inebriantur illi, vos jejunate. Vide Asterium de Festis Kalend. Chrysost. de Spectac. Circens.

Cap. L XII. §. De die Parasceve.

De diebus Parasceves, & Sabbati sancti refert Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 13. col. 4. junctis etiam & cap. 15. & 16. Ex Decretalibus Innocentii Papæ Missas prædicto biduo penitus non celebrari: quoniam percussus est Pastor, oves gregis dissipatae sunt, Pastores qui videntur esse in Ecclesia, declinatione sui officii demonstrant statum illius temporis, quod tunc agebatur apud Christi discipulos, qui propter metum Judæorum in tristitia & mero se occultarunt. Quod etiam Christus attestatus est pridie quam pateretur ibi: Non bibam de hoc genmine vitis, donec bibam illud vobisnum novum. Quod manifestat actum esse, quod legitur secunda feria post Pascha dicente Petro: Nobis qui manducavimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis. Unde ratus ordo est, ut expectemus, usque dum Dominus noster consecret Sacra menta Corporis, & Sanguinis sui in Crucem, & nova ea faciat post Resurrectionem suam; & sic tandem manducemus, & bibamus saluberrimum illud Sacramentum non jam pransi, quod Apostoli fecerunt.

n Cœna Domini, sed jejunii. Ob hoc quoque non celebratur Missa prædictis diebus, quia tunc Dominus seipsum obtulit; & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium. Orationes tamen leguntur, quia Christus oravit pro persecutoribus: *Pater ignosce illis, &c.* ut Dominico exemplo etiam nos pro detractoribus Hæreticis, perfidis Judæis, & Paganis oremus, & securi dicamus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Recordor, cum de hujusmodi arguento familiare colloquium habuisssem cum Eruditissimo, & admodum Reverendo Patre Melchiore Inchofer Soc. Jesu; ipse excitavit mihi duo dubia, ad quæ responderem ego: videlicet, Cur Ecclesia in hebdomada sancta mutaverit repræsentationem Mysterii Dominicæ Passionis: ut die Jovis condat in sepulchrum, quo nondum mortuus fuit? Secundo, Quare die Sabbati sancti repræsentet resuscitatum, quando adhuc facet in sepulchro?

Ad quæ quamvis auctorem in terminis non invenerim, crederem tamen sic posse ad primum responderi: quod cum in Ecclesia consuetum fuerit duo hæc mysteria simul repræsentari, nempè commemorationem Sacrificii incruenti in Eucharistica institutione, ac etiam sacrificii cruentii supra Crucem, ut in omnibus Missis, & liturgiis quotidianis fit commemorationis simul utriusque sacrificii, nempè Eucharisticae institutionis per Dominicæ verba consecrationis: *Hoc est Corpus, &c.* Ut quoque Dominicæ crucifixionis, ac mortis in elevatione Corporis, & Sanguinis ad populum per illa verba: *Hec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.* Quibus suppositis, nil mirum quod in die Cœna Domini fiat non solum solennis commemorationis in Missa incruenti sacrificii, videlicet Eucharistiae eo ipso die institutæ; verum & cruenti sacrificii in Crucem, cum deponatur Corpus Christi quasi jam mortuum in sepulchrum; & ideo propter utriusque mysterii connexionem Ecclesia à Spiritu sancto edocta prævenit celebrando hoc die Cœna Domini etiam Commemorationem prædicti cruenti sacrificii: maxime cum die Parasceves nulla debeat Missa celebrari, ut vidiimus supra.

Hoc etiam nobis maximè demonstratur, cum in Ecclesia exordio mos esset in die Cœna Domini post Vespertas in sero Missas celebrari, ut nos vidiimus c. 9. pag. 70. & seq. Et cum jam tunc proximè inciperet dies Parasceves: non incongruum fuit, si postquam Missas in Ecclesia ante meridiem solum celebrari cœptas, etiam commemorationis cruentis sacrificii à die Parasceves in diem Cœna Domini ante meridiem fuerit præventum celebrari: eodemque tempore sacrosanctum Christi Corpus in sepulchrum recondi, ut etiam in præsenti servatur.

Ad secundum dubium jam excitatum, Quare repræsentet Ecclesia die Sabbati Resurrectionem Christi Domini, cum adhuc Corpus ejusdem in sepulchro jaceret? Respondetur, Commemorationem Resurrectionis, quæ hodie fit in Sabbato, solitum jam fuisse illam repræsentari in Missa, quæ jam celebrabatur in nocte præcedente Dominicæ Resurrectioni, ut in benedictione Cerei, quæ habetur in Sabbato sancto; *Hec max est, &c.* Et in oratione in Missa ejusdem diei: *Deus qui hanc sacrissimam noctem gloriosa Resurrectionis illustras.* In qua nocte usque ad ejus dimidium perseverantes

erant in eorum vigiliis fideles meditantes Christi mortem , & Resurrectionem , & postea solennis praedicta Missa celebrabatur propter eandem Resurrectionem , quia ea completa est , & propter visitationem sanctarum mulierum ad sepulchrum Domini . Ut refert Amalarius de Ecclesiast. offic. lib. 4. cap. 40. At vero progressus temporis , cum iustis de causis cessassent praedictæ vigilie nocturnæ celebrari in Ecclesiæ Missa que jam dicebatur in nocte præcedente diem Resurrectionis , probabile fuisse decretum , ut celebraretur in Sabbato sancto , qui dies etiam jam erat vacuus , in quo nullum tunc habebatur sacrificium , ut supra fuit ostensum ; & ut fidèles in prima illa Missa Sabbati sancti disponerentur ad sequentem diem magnæ Dominicæ Resurrectionis .

Sed si forte objiciat quispiam tempore praedictæ Missæ in Sabbato , in qua habatur solennis commemorationis Dominica Resurrectionis , ejusdem Corpus ab in sepulchro extare , nec adhuc resurrexisse ; & ideo incongruè tunc Missam celebratam . Ad hoc respondetur , Missam illam Resurrectionis in Sabbato proclasse , ut nos meditaremur , quia Christus dormivit , ut nos vigilaremus , accidit quia ille est mortuus , ut viveremus .

Cap. L X I I .

De Vigiliis **N** Octurnæ Vigiliae ad sepulchra Martyrum à Bonifacio I. Papa subi: jps-
nium vero retentum. Genebrard. in Bonifacio I. de Vigiliarum Ecclesiasticorum Antiquitate. Bellarmin. lib. 3. de Sanctis cap. 17. & lib. de Jejunio cap. 11. Cr. dia. Baron. ann. 51. num. 71.

Cap. L X V .

An apostolis **Q** Uoniam satis est ostensura Fidem absque Operibus ad salutem non sufficere , quilibet in sua fide salvare , modo credere in Deum , & simul honeste vivat . Quod absoluere negandum .
Primo si quilibet Turca , seu Judæus in sua fide salvare potest : ergo frustra Apo-
stoli , & sancti Patres , tantopere in Christi fide afferenda laborarunt : frustra Mammæ per omnia tormentorum genera sanguinem & vitam pro ea profuderunt . Ergo
frustra Deus factus est homo ; frustra Christus tot miracula patravit , ut Mellæ , &
Salvator crederetur ; frustra crucifixus , & mortuus est . Nihil enim horum ad salutem
hominum erat necessarium . Ita Apostolus ad Galat. 2. *Si per legem iustitia: ergo Christus mortuus est.* Hoc est , si iustitia potest obtineri per cognitionem unius Dei & legis observationem ; frustra Christus mortuus est .

Secundo mendax aliter erit scriptura , quæ Christum esse nostrum Mediatorum Redemptorem , & Salvatorem docet ; cuius sanguine nos à peccatis ablui , cuius tamen nos justificari passim confirmat . Quia imo quod ejus fides nobis sit ad salutem recessaria , pater ; quia ut efficiamus participes magni , & insoliti beneficij (sicuti redemp-
tionis est beneficium) omnis ratio postulat , ut agnoscamus beneficium , & benefi-
torem , cumque ut par est cum omni gratiarum actione honoremus . Nec forsitan cognoscere generatim omnia bona nobis à Deo provenire : sed oportet cognoscere quale , & quantum sit ipsius beneficium , & quomodo illud contulerit ; nimis tamen ap-

à peccato, & à eterna morte nos liberaverit, quod ad æternam vitam nobis aditum referat; idque stupendo prolsus modo, nempè nostram sibi naturam copulando, & in eam mortem pro nobis sustinendo.

Tertio, si quilibet in sua Fide potest salvari. Ergo sufficeret fides, quæ non est donum divinitus infusum, sed humana persuasio, privato judicio concepta, fallaci fundamento substructa. Turcæ enim etsi credant unum Deum Cœli, Terræque Conditorem, bonorum & malorum Remuneratorem, ea tamen fides non est à Spiritu sancto, sed à judicio privato, vel potius à Diabolo. Nec enim Turcæ per aliquem Prophetam propositam illam habent, sed quia Mahometus in suo Alcorano illam tradidit: sicuti & Judæi ab eorum Rabbinis, & Synagogæ Doctoribus post promulgationem Evangelii fidem corruptam acceperunt. Quomodo ergo talis fides potest esse salutis fundamentum?

Denique hic error nullum facit discrimen inter Turcisnum, Judaismum, & Christianismum: quod nihil est aliud quam viam aperire Alcorano, & Mahometem à equate Christo; vel potius atheismum non obscurè inducere. Probare enim omnem Religionem est tollere omnem Religionem: cum vera Religio non nisi unica esse possit.

Nec in hoc refragatur: quod incredibile videatur omnes Judæos, & Turcas quorum plurimi legem, quam veram existimant, rigorose observant, & cum proximis iustitiam servant, in æternum perire; solum eo nomine quod in Christum non crediderint, quamvis ab ineunte ætate non aliter instituti sint. Ad quod respondetur, sicut Deus per aliquot annorum millia totum mundum (excepta gente Judaica, Orbis exigua partiuncula) reliquit sub idolatria, & juste permisit ruere in exitium; etsi inter eos essent præclara ingenia, & iustitiae cultores: non debet etiam incredibile videri, si Turcas & Judæos modo justo Dei judicio perire dicamus, & maximè hoc tempore postquam Christiana Religio totum pervalsit Orbem, & ubique terrarum Christiani reperiuntur, à quibus Judæi & Turcæ possunt de vera Religione instrui; quod tenentur illi etiam in remotas Regiones perveстиari. Si vero aliqui sint, qui nihil de Christi Religione audierunt; hi non damnabuntur propter peccatum infidelitatis, sed propter alia contra legem naturæ commissa, quæ ipsis divina ope vitare poterant: quoniam Deus illos sua providentia, & auxilio non destituit, quin possent vitare peccata, si divinis inspirationibus & auxiliis cooperari, & rem tantam cordi habere voluissent. Hinc Dionys. Arcop. de Cœlest. Hierarch. cap. 9. in fin. inquit: *Omnes autem Angelos, qui singulis gentibus praesint, ad illud ipsum principium, ut proprium, eos qui ultra, ac sponte sequantur deducere.* Et sequitur D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 6. in corpore, nempè ipsos Ethnicos sive Judæos, &c. qui lumen ipsum non repulerunt, quo docentur rectam vivendi rationem, subsidium à summo Deo reportasse, ut Christum perfectè cognoscerent, ac demum ad immortalitatis præmia pervenirent, ut ex Apost. ad Rom. 3. *An Judæorum Deus tantum? nonne & Gentium?*

Subsequitur altera quæstio non multum dissimilis, Utrum sufficiat ad salutem credere in Christum, cumque pro peccatis nostris mortuum esse, cum his quæ habentur ad salutem

credere in tur in Symbolo; etiam si multa alia nolimus credere? Qui error pluribus rationibus Christi? rejiciendus.

Primo, quia salvat penè omnes antiquos hæreticos: plerique enim confitent Christum, & suo sensu tenent Symbolum. Salvari itaque poterant in sua heretis Arriani, qui Filium Patri negabant consubstantialem: Macedoniani, qui Spiritum S. Filio faciebant minorem: Nestoriani, qui duas in Christo statuebant personas: Euchiani, qui carnem Christi in Divinitatem conversam asserebant: Monothelites, quæ unicam tantum voluntatem, & operationem in Christo statuebant: Pelagiani, quæ peccatum Originale negabant, & hominem viribus naturæ posse gratiam & salutem promoveri docebant: Donatistæ, qui Christi Ecclesiam ubique deluisse affirmabant: Novatiani, qui lapsis poenitentiam negabant: Montanistæ, qui Montanum Prætutum putabant, cum similibus. Si enim eum hujusmodi fidei falsum obtinere posset, tota Concilia tanto labore, & sumptu convocatis ex toto Orbe Episcopis ad rem hæreses celebrata? Cur toties anathemate fuere damnatae? Cur sancti Patrum extirpandis tantopere laborarunt? Cur plurimi Catholici exilia, morem, & onus tormentorum genera perferre maluerunt, quam alicui ex illis hæretibus subscrivere? Ergo fatendum est hæreses illas tanquam pestiferas non posse cum eisdem latentes consistere. Hinc Apost. ad Titum 3. sic præcipit: *Hereticum hominem p[ro]fane, & secundam correptionem devita, sciens quia subversus est, qui h[ab]et modum, & deinceps, cum sit proprio iudicio condemnatus.*

Nec sufficit ad excludendam hæresin inhærente in his solum, quæ hæresin Symbolo. Sic non esset hæreticus, qui vetus & novum Testamentum tolleret a studio: non esset hæreticus, qui negaret Infernum, & poenarum æternitatem: non esset hæreticus, qui duplice Christo assereret personam: non esset hæreticus, qui negaret septem Sacraenta, cum similibus, de quibus nil in Symbolo; & nihilominus reprobavit, & omnibus Doctoribus, qui à 12. seculis, & amplius extiterunt, repugnat.

Præterea hic error omnes hæreses supradictas orthodoxæ fidei exquisitando non minus per illas quam per hanc salutem obtineri posse. Itaque orthodoxa Religio nihil erit melior Arrianismo, Pelagianismo, Nestorianismo, & similibus Religionibus falsis, quod impium est asserere.

Nec dicatur, s[ed] esse credere Symbolum juxta suum sensum. Quoniam veritas est veritas, quæ si non attingitur, jam falsum creditur; nec potest fides falsa quam juvare ad salutem. Quamvero inter se discrepent Sectarii in Symbolo: appareat in eo Articulo: *Et in Iesum Christum Filium ejus unicum.* Ariani & alii filium Patre statuunt minorem; Lutherani & Catholici æqualem & consubstantiam Articulum, *De descensu Christi ad Inferos,* intelligunt Calvinistæ, quod ibi Christus statuerit tormenta damnatorum, & dubitataverit de sua salute. Et ita in omni Symboli Articulis maxima est discrepancia inter omnes Sectarios, & Catholicos, quanquam non sit nisi una veritas, & hæc apud Catholicos, ut alias fuit ostensum.

Ulterius Scriptura Divina non est minoris auctoritatis, quam Symbolum apostolorum, nec minorem Deo injuriam irrogat, qui aliquid in Scripturis daret.

N O T A B I L I A.

537

sum negat, quam is qui aliquem Symboli articulum rejicit. Ergo nulla est ratio, cur Fides restringatur ad Symbolum, & in reliquis sit libertas sentiendi.

Ac etiam Fides omnium Sectarum fallaci ntititur fundamento: etenim vel credunt sua dogmata propter auctoritatem suorum Antesignanorum Lutheri, Calvini, Zwinglii, &c. Vel quia singuli proprio judicio ea in scripturis contineri judicant: vel denique quia spiritus privatus interius testatur ea esse vera, vel hanc esse Scripturæ divinæ mentem. Quæ fundamenta cum sint fallacia, & deceptoria, ut fuit alias ostensum; subinde fides Sectarum inutilis est ad salutem.

Maxime id etiam agnoscitur ex tanta inter Religiones diffensione, cum se mutuo haereses damnent, & anathemate perstringant, cum se inter fratres agnoscerre recusent, ac inter se impios, & blasphemos publicè voce proclament, & scriptis affitment.

Est etiam erronea dicta opinio; quia ut quis possit salvus fieri, non sufficit unius, duorum, vel trium mandatorum observatio, sed necesse est servare omnia juxta illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, servá mandata.* Et sicut obedientia se debet extendere ad omnia mandata, ita & fides ad omnia revelata, quia teste sancto Jacobo cap. 2. *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* *Qui enim dixit, non moechaberis, dixerit, non occides.* Ergo qui unum articulum negaverit, etiam si reliqua omnia credit, factus est reus totius fidei, & religionis, quia contemnit primam veritatem Deum.

Concludamus ex prædictis, quod quamvis in Legi scripta veteris Testamenti solius Dei cognitio esset ad salutem sufficiens; in nostra tamen Legi Gratiae; Christi quoque cognitio necessaria est, ut dictum est supra. Ita D. Chrysost. homil. 38. in Matth. his verbis: *Poterant enim tunc homines etiam Christum non confessi salvari;* *non enim hoc ab illis petebatur, sed ut idololatria abstinerent, unumque solum Deum cognoscerent.* *Ad consequendam enim salutem Deum nosse tunc sat erat; nunc id non sufficit, sed & Christi cognitione opus est.*

Eset hic etiam altera quaestio annexenda non injucunda, nempe Utrum ex Ethnici ante Christum natum fuerint aliqui salvi? De qua cum late dixerimus in alio nostro tractatu, *De Veteribus Romanorum Ritibus.* Propterea haec dicta sufficiant.

Cap. LXVI. §. Fuiteiam.

Intra cæteros Christianorum Ritus sepulchrales, de quibus plura jam diximus, non **De Ritu in funere.** prætereundum fuisse etiam consuetudinem diversorum Ordinum Monasticorum; qui Abbatibus, seu aliis Superioribus defunctis, cibos mensæ inferebant, in quo loco sedebat ipse Abbas, tanquam viventi: postea eosdem per dies quadraginta in elemosynam dabant pauperibus. Idem usus servatur etiam hodie in Gallia magna pompa defunctis Regibus, Reginis, seu aliis Principibus sanguinis (ut ego ipsem et vidi) de quo Ritu habetur in historia Campanæ.

Cap. LXVII. §. Uno modo.

CAlumniantur Ethnici, ac Hæretici, quod Christus populos præstigiis de- **De mira- culis Christi.** mentaverit, ad suamque lectam traduxerit, quod pondus habere nequit apud sensatos, si cum moribus Christi, suorumque conferatur: Humilitas certè non queritur

præstigiis, sed diutinxat oculi fascinantur, ut honores ambiant, & usque ad dementem divina interdum affectent. Deinde præstigiis Cœlum ad miracula non fecerit, sicuti hoc succedit ad votum sui factoris, qui lucis, & astrorum, rerumque omnium naturam in virtute sua implicavit: ac talem fuisse Christum, qui ex utero Virginis Dei homo existens, mirabilium fuit operum patrator, quem & nascientem Stella in Omen signavit, & denascentem in Cruce sol atratus deplanxit.

Non erubescunt hæretici mentiri Christum de Magia scripsisse. Hieronim. 3. Ezech. & August. lib. 1. de Consens. Evangelist. cap. 10. narrant, Gentiles quædam jaçasse vidisse se, ac leguisse libros aliquos Christi ad Petrum, & Paulum, in quibus scripta esset summa totius artis magia, ex cuius peritia Christus dum viveret, totumque miracula edidisset. Hos S. August. inter alia sic refellit.

Primo. Quia qui legerunt tales libros, non potuerunt facere miracula illorum vis conati sint. Secundo, quia Christus non potuit scribere ad Paulum, qui eorum nondum conversus fuerat. Tertio, quia non potuit Christus Magus esse antequam natus, & tamen antequam natus tot Prophetas divino Spiritu implevit.

Idem multos tenuisse in seculis Martyrum, qui mirabilia, quæ Dei in sanctis suis ad fidem roborandam operabatur, Magicis artibus attribuere dementebat. His præceptoribus hodie nostri temporis hæretici, calumniantur Catholicos, quorum fide, & potestate à Christo data, miracula crebra fiunt, magno Heretico probro, apud quos nihil unquam in hoc genere contingit, quo doctrinam suarum fidelibus probent, vel confirmant. Vide P. Melchiorem Inchofer in Conspicere ad epist. beatæ Virginis Mariæ ad Messinenes. Append. 12.

Et siquidem, quod ex omnibus Sectariis prætensarum Religionum constet quempiam miraculum ullum patrasse, sicuti nec minus potuisse, prout habet esse necesse ad confirmanda eorum prætensa dogmata. Latè Lessius in Opul. Quæ Fides, & Religio sit capessenda. §. *Quarta Ratio ex defectu Miraculorum.* Quæ evidenter constat eorum Antisignanos vitæ, & mortum conditione impios, & abominandos fuisse. Scimus namque Lutherum Monachum fuisse, & quindecim annis Sacerdotem, & proinde duplice voto continentiæ obstrictum; & cunctam secularem reversum, & Monialem professam è monasterio abducere pulasse, & cum ea assidue vixisse, præter ejusdem superbiam, malidicentiam, & iniuriam.

De infamia Calvini præter alia scelera, constat ex actis Judicialibus Novi, illum convictum, & per sententiam damnatum de nefando crimine, & publicè rendum fuisse, nisi ad preces Episcopi poena ignis fuisse commurata in supplicium galum, & ferri candentis in tergo ultiulationem: unde patet illum jure factum infamem, ex Lessio ubi supra. §. *Quinta Ratio ex morum, & vita conditione.*

Cap. LXXIV.

De libris Canoniciis **P**Ræter illa, quæ diximus de sacra Scriptura, supponendum quod in orthodoxa Ecclesia ab exordio absque contradictione ii recepti sint inter Canonicos libri, de quibus habetur mentio in Concilio Carthaginensi. III. tempore Syrici Pap.

anno 397. quod collectum ex ducentis decem, & octo Episcopis, inter quos etiam Divus Augustinus, ubi post diligens examen, sic decreverunt cap. 47. Item placuit, ut preter scripturas Canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem Canonica Scriptura, Genes, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Nave, Iudicium, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalmorum Davidicum, Salomon libri quinque, Prophetarum duodecim, Isaia, Jeremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Esther, Esdra libri duo, Machabaeorum libri duo. Novi autem Testamenti, Evangelistarum libri quatuor, Actuum Apost. lib. unus, Pauli Apostoli Epistola tredecim, ejusdem ad Hebreos una, Ioannis Apostoli tres, Iudea Apostoli una, & Iacobi una, Apocalypsis Ioannis liber unus. Similem enumerationem fecit D. August. lib. 2. de Doctrin. Christ. cap. 8. tom. 3. ut etiam Innocentius I. epist. 3. ad Exuperium cap. 1. tom. 7. Conciliorum Isidor. Etymol. lib. 6. cap. 1. Raban. de Institut. Cleric. lib. 2. cap. 53.

Quamvis fuerit aliquando permisum dubitare de Libris Esther, Baruch, Tobiae, Judith, Sapientiae, Ecclesiastici, & Machabaeorum. Tamen post secutam Eccles. determinationem, fuit haeresis de predictis dubitare, ut in d. c. 74. jam diximus.

Conveniunt omnes, ut antiqui Testamenti originale Hebraici sit idiomatis, ut inquit Epiphan. lib. de Mensuris (referens Aquilam interpretatum fuisse Scripturam Translatio ex Hebreo) nisi forsitan libros Ecclesiastici, Machabaeorum, seu alias Syriacè scriptos, quod Hebreis maternum fuit idioma ex Hebraico, & Chaldaico post captivitatem Babyloniam septuaginta annorum. Denovo Testamento non controvertitur eius originale Græcè scriptum: refert Hieron. præf. in Evang. tom. postremo ibi: *Denovo nunc loquor Testamento, quod Gracum esse non dubium est, excepto Apostolo Mattheo, qui primus in India Evangelium Christi Hebraicè litteris edidit. Epistolam ad Hebreos scriptam primum Hebraicè sum in Gracum sermonem translatam à Luca, vel à Clemente.* Et Clem. Alexand. apud Euseb. lib. 6. cap. II. *Marcum verò Latinè primum probat.*

Prima igitur Scripturæ translatio ante Macedonis Monarchiam, de qua Clemens Alexand. lib. 1. Stromat. cap. 14. *Plato Philosophus à Mose in legibus ferendis aduenus.* De secunda translatione inquit Epiphan. lib. de Mensuris sub initium. *Pri-
mi quidem interpretes eiusdem divina Scriptura fuerunt, ex Hebraica lingua in Gra-
cam septuaginta duo viri, qui eandem primam interpretationem, tempore Ptolemei Phi-
ladelphi interpretare sunt, & electi fuorunt è duodecim tribus Israel, ex singulis Tribu-
bus sex viri, veluti tradidit Aristreas, &c.* Tertia translatio facta anno 124. Adriani Imp. per Aquilam, qui abnegata Gentilitate circumciditur Judæus, ut refert idem Epiphan. eodem lib. de Mensuris. Quarta anno 2. Commodi Imp. à Theodosio Pontico ex sectoribus Marcionis Hæresiarchæ, & deinde ad Judaismum declinans, privatim ipse interpretationem edidit, & pleraque cum septuaginta duobus consonantia: idem Epiphan. adductus. Quinta, Severo Imperante Symmachus quidam Samarita ex numero Sapientum apud ipsos contra propriam Tribum indi-
y y y 2 gnatus,

gnatus, accedit ad Judæos, & circumciditur, ac idem edidit interpretationem & se-
versam. Sexta editio post persecutionem Severi inventa est in dolis occultis
Hierico temporibus filii Caracalla. Septima Imperante Alexandro filio Mammæz
reperta Nicopoli ad Orientem sita. De quibus Epiphanius ubi supra. Octava et
translatio Origenis, quæ communis fuit appellata, ut refert Hieron. epist. 89, quæ di-
u. inter alias August. tom. i. Hieron. Nona translatio est S. Luciani Presbyteri, &
Martyris sub Diocletiano, qui cum in prædictas versiones, & Hebraicos libros re-
disset & diligenter omnia cortexisset, versionem hanc Christi apud fratibus edit,
quæ postea Nicomedie sub Constantino Magno inventa. Athanasius de Syncop. agit de Versionibus, inquit. Decima fuit Hesychii, qui iterum interpretationem &
septuaginta correxit.

Ex omnibus sacræ Scripturæ versionibus septuaginta duorum Interpretationem per-
ferenda duplice respectu; tum ob majorem cognitionem linguarum, quam libet
bebant; ut propterea talis translatio primum dæcreta à Ptolemyo Lagi filio, & deni-
jussu ejusdem successoris Philadelpi, ac etiam mediante Demetrio Phalero abfici-
ta, ut in Alexandrina Biblioth. illam servaret, quam sibi ex omni litteraturæ genere com-
paraverat: aliis respectus defumitur ex miraculosa Spiritus sancti afflitione: quo-
niam spacio etiam septuaginta dierum opus illi mirabiliter conformes terminaverunt:
ut dixerit D. Augustin. lib. 2. de Doctrin. Christ. cap. 15. *Ille quis corrigebat, & p-
os unum omnibus fecerat. Spiritus sanctus judicavit.* Et idem epist. ab Hieron. quæ
inter epist. Hieron. 86. tom. i. inquit: *De septuaginta Interpretum, vel confundan-
tioris spiritus concordia, quasi unus homo esset, non audeo in aliquam partem in-
re sententiam, nisi quod eis præminentem auctoritatem in hoc manere sine contraria
tribuendam existimo.* Athanasius in Synopsi de Versionibus Biblio. inquit: *Prae-
versione est 72. Interpretum: hic cum Hebrei essent, elegerunt ex unaquaque Tribus se-
vros, & divinam Scripturam Ptolemeo Philadelpho Rōge, 230. annis ante Incarna-
tionem Domini nostri Iesu Christi interpretari sunt.* Et in hoc etiam advertendum Apo-
stolos secutos translationem septuaginta Interpretum: ut refert Origen. lib. 8. in cap.
10. ad Roman. Ac etiam notandum in loco completeræ translationis prædictæ, Eng-
lis annis diem festum peragi solitum, ut notavit Philo Judæus de vita Moysis lib.
cap. 9. his verbis: *Idcirco nunc etiam mos est, ut singulis annis in Insula Pharœ
brentur festi dies, eoque non Iudei solum, sed alii quæ plorimi nativitas, ut & hec
ipsum honorent, in quo primum eluxit Interpretatio, & Deo proprieri uti beneficium.
cuius memoria semper est recens, gratias agant.*

Ex iunctis, & variis exemplaribus sacræ Scripturæ refert D. Hieron. praef. in Jo-
sue: *Unusquisque pro arbitrio suo, eum vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei vult
est, utique non potest verum esse, quod dissonat: propterea idem Hieron. in praef.
super Evang. ad Damasum inquit: Ita calamo temperavimus, ut instar noster, quæ
sum monare videbantur, correctis, reliqua manere patremour, ut fuerant.*

Et nos inde attestamur, recurrentum esse ad fontes Græcos pro novo Testa-
mento: & ad Hebreos pro Veteri, ut docet idem Hieronymus in epistola ad Ma-
thæum,

cellam, & in Comment. ad capitulum 8. Zachariae; ut, & in Can. Ut veterum. distinct. 9.

Quo autem Idiomate in publicis Ecclesiarum Conventibus sacra Scriptura sit *Quo idio-legenda?* sicuti in Oriente Codices Hebræi, nec non versio Græcalegebatur; ita in *mense le-*
Occidente Latinum idioma recitatum D. Hieronym. præfat. in Paralip. & D. Augu-*gendo:*
stin. lib. 2, de Doct. Christ. cap. 13, tom. 3, & diximus diffusè supra in cap. 47.

Et in hoc argumento non prætereundum, quod sacra Scriptura in vulgare idio-ma nullatenus sit vertenda nec publicè recitanda, quoniam illam idiotis apprehenden-tibus profanatio verbi Dei inde resultaret, ut in proposito S. Basilius reprehendit Co-quum Imp. Valentis ex Theod. Eccles. hist. lib. 4. cap. 17. *Tu num est iusculorum cu-rare condimenta: nam cum asres habeas oppletas fardibus, sacro sancta dogmata audi-re non potes.* De quo maximè quilibet senatus conquereretur una cum D. Hierony-mo ad Paulinum epist. 103. his verbis; *Sola scripturarum ars est, quam sibi omnes pa-sim vindicant: scribimus indocti que poema a pa-sim: hanc garrula annus, hanc delirans senex, hanc Sophista verbosus, hanc universi presumunt, lacerant, docent, antequam discant: alii adducto supercilioso grandia verba trutinantes inter muliercu-las de sacris litteris philosophantur: alii discant (prob pudor) à feminis, quod viros doceant, & ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia ediscernunt aliis, quod ipsi non intelligunt.*

Perpendamus ex præfatis, quod non sit res omnino facilis intelligentia, & expla-natio sacræ Scripturæ, ut omnibus possit illa palam fieri, sicut supponunt Lu-Scriptura-therus, Calvinus, & alii. Dicit namque Philippus Eunucho Candacis Reginæ AE-*difficiles-* thiopum Isaiam legenti in Actis Apostolorum cap. 8. *Putas ne intelligis, qua legis?* *sacra*
qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis offendit mihi? Denotant enim verba illa, quam pius, humilis & devotus esset ille in sacrarum Scripturarum lectione: à quo maxi-mè abhorrent sectarii, cum quædam difficultia intellectu indocti, & instabiles depravent, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem, ut dixit D. Petrus epist. 2. cap. 3. v. et 16.

Hoc ipsum docet Apostolus Paulus scribens ad Corinth. epist. 1. cap. 12. vers. 10. ad Roman. cap. 12. cap. 6. ad Ephes. cap. 4. vers. 11. Ut interpretatio Scriptura-rum sit donum particolare Spiritus sancti, dividens illud singulis, prout vult: quando ex nobis dilectorum obstaculum non intercedat: talis namque fuit increpatio Ste-phani ad Scribas, & Seniores populi in Act. c. 7. *Dura cervice, & incircumcis cordi-bus, & auribus vos semper Spiritum sanctum resistitis, sicut & Patres vestri, ita & vos.* Et propter hujusmodi etiam defectum Cleophas, & alter discipulus reprehensi à Chri-sto Domino. Luc. 24. *Ostulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetae: & incipiens à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omni-bus Scripturis, qua de ipso erant.* Hinc patet aperite sacræ Scripturæ difficultas tum ex se ipsa, tum propter nostram incapacitatem, quod sapientiores liberè & humiliter sunt confisi; ut infra dicendum.

Clemens Alexand. lib. 6. Strom. cap. 6. inquit: *Neque ipse Salvator ad eum locutus est ipsa divina mysteria, ut facile capi possint à quibuslibet, sed diffinuntur in Partibus, &c.* Et idem lib. cap. 7. *Propter multas causas occultavit Scriptura sententiam: primum quidem, ut diligenter inquiramus, & semper vigilemus in inveniendis salutaribus orationibus: praterea ne omnibus quidem conveniebas hominibus intelligere, ut lib. renetur, aliter accipientes ea, que à Spiritu sancto dicta sunt salutariter.*

Origen. lib. 7. contr. Celsum post initium inquit: *Alii quoque cordati timorando Scripturam, intellectum ejus invenire potuerunt, licet re vera mulius lucis futura. Et idem homil. 12. in Exod. Diebus ac noctibus obsecrandus est, ut venias agnus de Tribu Iuda, & ipse liberum signatum dignetur aperire.*

Hanc eandem difficultatem in Scripturis sacris non ab omnibus intellexerunt, percepérunt illa duo magna lumina Orientis, scilicet Basilius epist. 75. ad Neo-Cri-tienenses ibi: *Ego vero novi, quod qua in oraculis spiritus dicuntur, et hanc curia hoc proprio subjecere examini, sed ei qui spiritum habet discretionis.* Et alter Nazianz. ad Amel. *Est in scripturis nostris duplex sensus, alter internus, ac spiritualis; alter externus, nec littera corticem excedens: ille à paucis percipiatur, hic à plerisque intelligatur.*

Manifestat hoc idem quanta sit Scripturarum profunditas. D. Chrysostom. homil. 40. in illud Joannis cap. 5. Scrutamini Scripturas: *Christus Iudeos ad Scripturam simplicem, & nudam lectionem, sed ad investigationem per quam diligenter religio non enim dixit: legite Scripturas, sed scrutamini. Divina enim summa diligentia intelligentia. In umbra enim majoribus illis non abs re locutus est: idcirco effudem praeceptum iubet, ut qua alto delitescunt, invenire possumus. Non enim rem in superficie prompte positam effodimus, sed que tanquam thesaurus profundè recondita, quae huiusmodi querit, nisi summam adhibeat diligentiam, & laborem, nunquam quae inveniet.*

Et circa mysterium de primi parentis expulsione è Paradiso, quae non a omnibus intelligatur. Tertull. lib. de Pallio cap. 3. inquit: *Dehinc de originis loco extranat, quippe deliquerat, pellitus orbi, ut metallo datur: sed arcana ista, nec omnium manifesta. Quodque hujusmodi: Scripturarum intelligentia hominibus seculi sit ignota.* D. Hilarius prologo in Psalmos inquit: *Sunt omnes Prophetiae ad mandibalem sensum, intelligentiam seculi clausa, & obsignatae secundum illud Isaiae: Et erunt vobis omnia verbis tanquam eloquia libri huius signati.*

Quodque matis instar sit Scripturarum intelligentia, Ambros. epist. 19. lib. tom. 5. *Mare est Scriptura divina, habens in se sensus profundos, & altitudinem prophetarum enigmatum, in quod mare plura interierunt flamina.*

Quot sunt singulis Scriptura libris difficultates, ut non omnibus corunderentur? Etio esset premissa, Hieronym. ad Paulinum de omnibus Script. lib. cap. 7. *Inter Hieremiam, Ezechielem, & Danieliem, qui potest vel intelligere, vel expondere? Et si Ezechiel principia, & finem habet tantis obscuritateibus involuta, ne apud Henricum partes cum exordio Genesios ante annos 30. non legantur. Et infra. Apocalypsis legitime habet Sacra menta, quot verba. Idem ad Heldibiam quæst. 10. tom. 1. Omnesque*

ad Romanos epistola interpretatione indiget, & tantis obscuritatibus involuta est, ut ad eam intelligendam Spiritus sancti indigeamus auxilio, qui per Apostolum hæc ipsa dictavit. Et idem in Proœmio in Ezechielem: Agrediar Ezechielem Prophetam, cuius difficultatem Hebraorum probat traditio: nam nisi quis apud eos etatem Sacerdotalis ministerii, id est trigesimum annum impleverit, nec principium Geneseos, nec Canticum Cantorum, nec hujus voluminis exordium, & finem legere permittitur, ut ad perfectam scientiam, & mysticos intellectus plenum humanae naturæ tempus accedat.

Quod Divina providentia sapientissimè reliquerit has sacræ Scripturæ difficultates, D. Augustin. lib. 12. Confess. cap. 14. tom. 1. inquit: *Mira profunditas eloquiorum tuorum: quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas: Deus mens mira profunditas, horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris.* Et quare tanta profunditas: respondet idem Augustin. in prefat. in Psalm. 140. tom. 8. *Sunt in Scripturis sanctis profunda mysteria, que ad hoc absconduntur ne videntur; ad hoc queruntur, ut exerceant: ad hoc aperiuntur, ut pascant.* Nec inde supponendum, ut Deus ambigue, obscurè, & per ambages fuerit nobis locutus: quoniam divina & recondita mysteria nos docuit, in quibus altitudo Sapientiæ latet: & quoniam Scriptura sacra à Sectariis non spiritu Dei legitur, qui hanc per Prophetas, & Apostolos dictavit; nil mirum, ut inde in præcepis iudicem in æternum ruant; teste D. Augustin. tract. 18. in Joannem tom. 9. *Neque enim naturæ sunt hereses, & quedam dogma perversitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum Scripturæ bona intelliguntur non bene: & quod in eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter assentitur.*

Ex quibus difficultatibus, quis sapiens erit nobis exponere, vel saltem ex se comprehendere sex priora Genesis capitula? quis indicabit nobis quales illi sex dies fuerint, in quibus paravit Deus universum opus? Quale illud lumen ante Solis creationem? qualis ille serpens qui loquebatur, & in poenam recepit, ut super pectus suum gradetur, & terram comedet cunctis diebus vitaे suæ, quamvis jam ante serpens esset? Quis nobis palam faciet, qualis deambulatio Domini Dei in Paradiso ad auram post meridiem? quis bestiis detraxit pelles, ut inservirent in usum eorum, qui è Paradiso fuerunt expulsi? ex quibus animalibus pelles detractæ, & species eorum ad nihilum redactæ, quæ paulo ante creata à Deo, nondum probabiliter genuerant? qualis ille flammus gladius, atque versatilis in manu Cherubim ad custodiendam viam ligni vitaे? quis demonstrabit Arcæ mirabilia, qualis poterat esse capacitas illius præ multitudine tot animalium, quæ ibidem obserata erant intra dimensionem trecentorum cubitorum longitudinis, & quinquaginta latitudinis, & triginta altitudinis: & hæc septena cuiusque mundæ speciei, & bina immundæ, quæ paucua durante anno clausuræ in Arca, eisdem necessaria fuere? Quo vero ad Canticum Cantorum Salomonis hoc inquam spiritibus profanis facetias, seu amoris illecebras denotasse videtur. Ezechielis liber viros eruditiores omnibus seculis sic molestos, & sollicitos reddidit, ut ænigmata sibi esse explananda crederent.

Quibus

Quibus & similibus respondetur ex sacra Scriptura tres partes defunii prior scilicet, quæ litteram, seu historiam respicit, utpote libros Genesis, Exodus, Numeri, Ioseph, Iudiciorum, Judith, Regum, Esdræ, Tobiae, Esther, Job, Machabæorum; item Evangelia, & Acta Apostolorum. Altera pars quæ Moralis, seu Tropologica est; hanc continet Proverbia, Ecclesiasten, Sapientiam, Ecclesiasticum, Epistolas Pauli, Petri, Iohanni, Joannis, & Judæ. Tertia pars, quæ Mystica, seu Analogica dicitur, habet Cantus Salomonis, Psalmos, Prophetas, & Apocalypsin.

Ex his igitur prior pars, ut plurimum facilis, sed quandoque etiam difficulter; cuncta pars tam facilis quam difficilis. Pars tertia in totum obscura, ut in illa videntur Isaia cap. 29. ibi: *Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quæ non dederint scientes litteras, dicentes: Lege istum: & respondebis: Non possum, ignorans enim.* Verè ergo omnes afferant tam de Veteri, quam de Novo Testamento, quod apud Laertium dixit Euripides de scriptis Heracliti planè obscuris: *Quæcumque lexi, præclaræ sunt; opinor & quæ non intellexi.*

Ac simul erubescant, & diluantur Sectarii Sacrae Scripturæ interpretationibus juxta proprium sensum inhærentes; & referant à quo receperunt gratiam le interpretes esse Spiritus sancti, & Ecclesiæ: etenim, ut inquit D. August. lib. de Utilitate credendi cap. 17. tom. 6. *Sin unaqueque disciplina, quanquam velis & faciliter percepisti, Doctorem aut Magistrum requiris: quid temeraria superbia plenis, quæ non norum Sacramentorum liberos, & ab Interpretibus suis nolle cognoscere, & aperi velle damnare?* Ut certè eosdem Sectarios increpare possimus cum codicil. Iustin. lib. i. contra Julianum Pelagianum cap. 7. tom. 7. *Nunc primum perfici didicisse, ac docuisse tot Sanctorum, quod & nos didicimus, & docemus: multo plus mentem, obliviscere hujus erroris, & propemodum furoris, quo in iis accidit, Prosternendum jacularis opprobrium.*

**Optimo-
rum &
eruditio-
rum viro-
rum La-
tini.** In hanc similem dutitiam, & detestandam proprii sensus pervicaciam lapidum & duo doctissimi, & optimi quandam Ecclesiæ Doctores, unus Græcus Origenes, Latinus Tertullianus. Uterque in juventute cupidissimus martyrii, uterque continentia, & continentiam amator, uterque scriptor egregius non solum adetus Generis, sed etiam adversus Hæreticos, & tamen uterque in senectute lapsus est, & novationes excogitavit, & inter Hæreticos numerari meruit.

Origenes. De Origene loquitur Vincent. Lirinens. advers. hæret. novitates Comment. cap. 23. Et Euseb. Ecclesiæ hist. lib. 6. cap. 5. inter cætera sic inquit: *Quæcumque in
hic idem Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei insolentias abutitur, dum ergo
suo nimium indulget, sibi quis satius credit, cum parviperde antiquam Christiani-
gionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere presumat, dum Ecclesiastica munera
et veterum magisteria contemnens, quadam Scripturarum capitulo novato
interpretatur, meruit, ut de se quoque Ecclesia Dei diceretur; Si surrexerit in me
Propheta, non audies verba illius.*

At vero de Tertulliano (qui inter Latinos non inferior Origene inter Græcos loquitur idem Vincent. Lirinens. cap. 24. Commonit. i. his verbis: *Ingeniosus, vero tam gravi, & vehementi excelluit, ut nihil sibi penè ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliceret. Cujus quoct penè verba, tot sententia sunt: quot sensus tot victoria. Scilicet hoc Marciones, Appelles, Praxie, Hermogenes, Judas, Gentiles, Gnostici, caterique, quorum ille blasphemias multis, ac magnis voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus evertit. Et tamen hic quoque post hac omnia, hic inquam Tertullianus Catholici dogmatis, id est universalis, & vetera fidei parum tenax ac desertor multo quam fidelior, mutata deinceps sententia fecit ad extreum, quod de eo B. Confessor Hilarius scribit. Sequenti errores detraxit scriptis auctoritatem.*

Quibus tertio loco addimus magni Osii memorandum lapsum, qui in subscribendo Syrmensi Conciliabulo excessit apostasiā omnium quorumcunque, ut refert Baron. ad ann. 557. quoniam alius nullus illi similis in sacris Ecclesiarum functionibus, in publicis, & gravissimis negotiis tum in Oriente, tum in Occidente: in omnibus Conciliorum sui temporis primus, & maximè in Nicæno, cuius formulas direxerat: Magni Constantini præceptor, & ab eodem Pater nominatus, sicut ab Arianiis Synodorum Princeps. De quo Hilarius in cap. 5. Matth. inquit: *Quis rogo de suo exitu posuit esse certus, si omnium synodorum laudibus Osium celebratum, & scriptorum cunctorum illorum temporum praecognitione exaltatum, torque ex diversis, atque multiplicibus certaminibus coronis auctum, hominem in Concilio agentem patronum, atque Magistrum, videas tam inopinato profterni, ac instar satis infatuati pedibus proculi cari, sanctum que ducem effici exercitus desertorem, imo ad hostes deficientem, & in castris hostium profitementem, transfigam adeo ignominiose constitutus, eoque potissimum tempore (prob. dolor) quo de laboribus immensis premium accepturus, & de innumeris victoriis donandus a summo Imperatore Coronis. Quanquam talis lapsus non errore intellectus, non malitia, sed vi tormentorum, & fragilitate (erat enim centenario major) adeo ut conveniret cum Ursacio, & Valente, & subsignaverit prædicto Syrmensi Conciliabulo. Unde idem Athanas. ad Solitarios ait: *Tantam vim intulit seni, quem Syrmi pro exilio detinebas, & eam ita arête tenuis, ut afflatus acriterusque malis tandem agre cum Ursacio, & Valente communicaret. Et Sozomen. lib. 4. cap. 5. Osium initio quidem istis consentire renuit: ac post vi compulsus, & verberibus, ut fama est, licet senex graviter casus, eisdemque subscriptis. Idem refert Socrat. lib. 2. hist. cap. 26.**

Quam tremenda sint judicia Dei supra filios hominum maximè superbos, agnoscamus ex prædictis: ut propterea ex Apost. i. Corinth. 10. *Qui se existimat stare, videat nec cadas. Attendentes ejusdem Apostoli præceptum ad Galat. cap. 1. dum ait: Si alius nos, aut Angelus de Cœlo evangelizat vobis, præterquam quod evangelizavimus, anathema sit.*

Infertur etiam, ut Justitia sequitur veritatem: sic Hæresis comes fit iniuriantis: etiam ex eodem Apost. i. ad Timoth. cap. 1. *Bonam conscientiam quidam repellentes,*

circa fidem naufragarunt: ex quibus est Hymeneus, & Alexander, quo tradiſ Sarana, ut dicant non blasphemare.

*Proven-
sus ex fa-
cra Scri-
ptura.*

MElius certè erit nobis, quam præfatis infelicibus quamvis crudelissimis vici præter nostrum intellectum sacras Scripturas juxta Christi disciplinam perhidentes, inveniamus tunc in illarum humili lectione omnia moralia, & Christi præcepta, ut ex D. Gregorio lib. 2. Moral. cap. 1. his verbis: *Scriptura sacram oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videantur. Et enim fæda, ibi pulchra nostra cognoscimus: ibi sentimus quantum proficuum, ibi perfectum quam longe distamus. Narrat autem gesta Sanctorum & adimitationem provocat infirmorum: dumque illorum velutris a fæta commemorat, contraria prælia debilitas nostra confirmat: fitque verbis illius, ut eō mens minus interclusa trepidet; quo ante se positos tot virorum fore sum triumphos uidet. Nonnam vero non solum nobis eorum virtutes afferit, sed etiam casus innotescit: ut in vicinum fortium quid imitando arripere, & rursus videamus in lapsibus quid debemus imitere. Ecce enim Job describitur tentatione auctus, sed David tentatus prostratus, & majorum virtus spem nostram foveat, & majorum casus ad causam nos humilitatis accingat: quatenus dum illa gaudentes sublevant, ista mementes premant: & audientis animus illinc spes fiducia, binc humilitate timoris eruditus, nec memorem superbiat, quia formidine premitur; nec pressus timore desperet, quia ad ipsius virtutis exemplo roboretur. Ecce quam dissimiles eventus ex eadem liceat in prælektione. Humiles, & Orthodoxi inde magnum faciunt salutis provisori perbi vero & sectariæ æternam ruinam recipiunt ex eadem; sic pariter extorquent apes mel, & venenum araneis sumunt.*

Cap. LXXXI.

*De Cruce
preferen-
do.*

DE Ritu præferendæ crucis præter ea, quæ jam dicta sunt; notandum, quod hæc Ecclesiæ redditæ; sicut Imperator Constantinus, & ejus successores Cæsares, Labarum, hoc signo Crucis expresso sibi præferri curarunt. Ita etiam anno 1000 Silvester II. Romanus Pontif. Stephano Regi Ungariæ serventi ejusdem regni inspecta, & propagandæ fidei conatu, nec non summa in Ecclesiæ Romanæ, & eadem Apostolicam pietate; decretivit peculiari honore eundem & successores suo corare, ut non solum Coronam contulerit, sed Crucem ante Regem, seu Apollinaris insignem Inchofer in Annalibus Ungariæ anno 1000.

Cap. LXXXI. §. Juvat hic etiam.

*De nomi-
ne Papa
& Pro-
topapa.*

DIxi quod nomen Papa tribuitur in primo sensu Romano Pontifici; ita in genere Synodali Conc. Prov. Epiri Hormisda Pater Patrum appellatur: in secundo sensu apud Græcos Clerici Venerandi Papæ, hoc est, Patres dicti, Walfredus in Eccles. cap. 7. Et apud Latinos commune fuit etiam Episcopis: usque quo Gregorius VII. ne Schismatichi illud sibi nomen usurparunt, vetuit alios illo uti.

Inde etiam Protopapa à Græcis dictus est, qui Papis in secunda accepta, hoc est Clericis officio & dignitate præiret. Unde Balsamoni in Can. Ap.

dem quod Chorépiscopus: & in Photii Can. tit. i. cap. 3. Clerici inferiores dicuntur
visini Papæ: sed major videtur tamen fuisse dignitas Protopapæ, quam Chorépisco-
pi: dictus quippe est Defensor, & Princeps tribunalis. Gretserus vertit primum in
abernaculo, seu in loco altaris, idemque secundas à Patriarcha obtinebat. Idem in
coronatione Imp. legebat Evangelium; & in die lotionis Imperatore pauperum pe-
les loturo pelvum consecrabat.

Alius porro fuit Protopapa Palatii, seu in Clero Imperatoris, qui & magnus
Protopapas dicebatur, cujus functiones novem generis ferè ponit Cod. in lib. i.
ap. 7. 8. 12. 14. Alius in Clero Ecclesiæ, qui eadem ferè in Ecclesia, quæ ille in Pa-
tio peragere consueverat: & hujus generis videtur fuisse Messinensis Protopapa.
Obtinebat autem secundas à Patriarcha, non simpliciter, nam exocata cœli (quasi
Cardinales) majoris erant dignitatis; sed inter Sacerdotes communes primus, & sic
proximus à Patriarcha, Cod. in lib. i. cap. 10. Dictus etiam Protopadas. Inter
lia legebat Evangelium primum in vigilia Nativitatis, reliqua vero legebant alii Sa-
cerdotes. Is porro qui ab hoc Protopapa secundas tenebat: secundus sacerdotum
icebatur; & inter alia munia Sacerdotes ad Altare, seu ad sacram Mensam intro-
ucere consueverat. Ut refert P. Inchofer in Conjectatione de Epistola B. V. M.
d Messinenses Notat. 78.

Cap. LXXXI. §. Quanquam.

Titus Servus servorum Dei, de quo in Diplomatibus Pontificiis, primum à D.
Gregorio Magno exordium habuissè, ut in lib. 4. Regest. in dict. 13. epist. 76.
tauritio Augusto his verbis: *Ego enim cunctorum Sacerdotum servus sum, in qua-
m ipsi sacerdotaliter vivunt, &c.*

Similiter & in eisdem Epistolis Pontificiis Salutatio, quamvis ab ipso Christo,
aliis Apostolis primo; tamen qui primus salutandi formam impertiverit: *Salutem,*
Apostolicam benedictionem; is Cletus Rom. Pontif. traditur, ut tradit Polydorus
irgilii lib. 5. cap. 2.

Cap. LXXXII.

T circa Cardinalitiam dignitatem, ne illa in deocrante ad alios inferiores Illu-
strissimi titulo vilesceret: decrevit Urbanus II. Rom. Pontif. 10. Junii ann. 1630.
ardinales Eminentissimi appellatione discernere; eaque alios præterquam Imper-
toris Electores, Magnum Magistrum Melit. & si quibus sedes est inter Cardinales,
sunt abstinere.

Cap. XC I. in fine ejusdem Capituli.

Lura de Græcorum Ritibus dixi, que satis testantur, Ecclesiam esse Sanctorum *Græcorum*
Communionem. Nam parum à nobis illorum Catholici in suis Rei Divinae *Ritibus.*
Ritibus differunt; ut racciam fidei capita de Transubstantiatione, de veritate Corporis
& Sanguinis Domini, de Preicatione pro Mortuis, de Invocatione Sanctorum, &c.
ex planè habent nobiscum communia.

Primum singulos habent Papas (sic enim vocant Presbyteros, vel Curiones) in
Uræcis singulis cum uno Diacono, ut dixi supra in Notabili ad cap. 81.

Hodie propter tyrannidem Turcarum (opinor) unam duntaxat Missam in Ecclēsīs dicunt: vixque aliis quam Dominicis, & festis diebus. Jejuni singuli Parochiani Panem benedictum festis diebus, & quoties celebratur, osculato Sacerdote capiunt. At Paschatis Festo, post auricularem Confessionem, etiam communicant: sed sub utraque specie. Ad ægrotos tamen panis duntaxat species defertur.

Vestes sacerdotales, ferè cum nostris convenient: nisi quod ultra nos habent Subgeniale, à zona ad lumbos usque protendens, forma Rhomboide. Prima ergo vestis Tunica, secunda Manipulus, tertia Stola, quarta Subgeniale, quinta Casula.

Diaconus similiter, nihil amplius quam apud nos habet, præter Orarium id est Stolam: & quasi alas, quibus exprimatur Angelorum velocitas. In hac Stola scriptus est *Sanctus*, ter.

Ecclesia in quinque partes divisa. Prima sanctum Tabernaculum, quod gradibus in illam scandatur solis sacrificantibus pervium: illic sunt duo Altaria: Majus in medio: sacra Mensa, sancta Sanctorum, Cathedra, locus Dei, Requies, Propitiatorium, Magni sacrificii officina, Christi monumentum, & ejus gloria tabernaculum: tot enim vocabulis appellatur: Minus Altare, in quo Sacerdos sacra præparat, Prothesis dicitur; quasi Propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponatur. Secunda pars Sacramentum, Chorus, locus Clero, & Cantoribus deputatus: ubi tabularum duo habens ostia, & vela in utroque ostio interjecta. Tertia Pulpitum, ubi recitantur Evangelia, & Epistolæ, & verba fiunt ad populum: unde oratio ante cancellos, post completam Missam. Quarta pars Templi, Atrium populi, navis Ecclesiae (indeciam Latini Templi partem, navini videntur nominasse.) In ima ejus ita mulieres à viris separantur, ut à nullo videri possint. In tabulato superiori, sunt viri: ex quo per clathres sacra, quæ conficiuntur, prospiciunt.

Baptisterium propè Templi vestibulum, ubi erant pœnitentes.

Sacram supellecilem habent Græci: Lagenula capiens aquam calidam: Corporale, Flabellum: & Astericus, stellula: Fuscina, tenaculum, forcipula: Sudarium quo velantur res sanctæ: Patena: Tabellæ inscripta Mortuorum, & Sanctorum habentes nomina: Lanceola qua desecatur: sigillum oblationis; nempe imo Christi crucifixi in pane, quæ excisa consecratur: Reliqua enim pars est, quam frustulatum incisam, Sacerdos post Missam dividit iis, qui Corpori, & sanguini Domini non communicaverint: quasi isto loco Doni sive Eucharistie, alias iωαη̄ia dicitur: ut à nobis Panis benedictus. Quæ supra sunt deducta, referuntur omnia à G. Genebardo in Interpretatione Liturgiæ S. Joann. Chrysostomi, ut in Bibliotheca Patrum tom. 12. Lutetiarum anno 1644. pag. 346.

Cap. XCVIII. §. Sed propterea.

Perna Infernorum asserta. **Q**uoniam nos de fide esse contestati sumus, pœnas Inferni sempiternas esse: fuit tamen Origenis error, quem plurimi Græcorum sunt secuti, pœnarum Inferni aliquando finem esse, & damnatorum redemptionem insinuant. Hunc errorem præter Catholicorum mentem irreplisse, & postea latenter apud orientales nationes fuisse propagatum; supponentes illi, ut preces à sanctis viris Deo effusas, proficias esse

esse damnatis ad æternos cruciatus, quibus & recreentur, & aliquando etiam eorum ope à pœnis liberentur: & nolunt Græci, qui in eam iverunt sententiam, Sanctorum precibus detrahere, qui id negarent, quasi illæ nullius essent roboris apud Deum. Inde factum aliorum exemplis comprobantes referunt primo de sancto Macario: hic siquidem infidelis hominis Gentilis exsiccatam calvariam præteriens in itinere ad inventam interrogavit: si quam in Inferno consolationem Animæ persentiscant. Illa respondit summopere eas recreari, cum pro mortuis preces pater effundis. Quam historiam è Palladii Lausiacis desumptam præter Nicephorum Joann. Damascenus refert ibidem, & comprobat Joann. Hagidelita in encomio Macarii. Secundo referunt iidem Græci de D. Gregorio Magno, qui effusis precibus ad Deum pro anima Trajani Imp. qui vitam in impietate finierat, eundem à pœnis Inferni liberavit; monitus propterea à Deo, ne de cætero pro infideli deprecaretur. Glycas. epist. 27. Joann. Damascenus in orat. de Fidelibus Defunctis; de quo etiam Nicephorus Blemiida Tractatu: *Qualem deceat esse Imperatorem*: Tertio adducunt etiam, quod prima Martyr sancta Thecla pro Gentili, cui Falconillæ nomen, supplicans à sempiternis pœnis eam eripuit. Præterea & Mauritius Imp. cum in peccatum grave incidisset, innumeram enim exercitus multitudinem barbaris trucidandam exhibuit, precibus hominum sanctorum æternas pœnas ausfugit. Ita cum Damasco refert auctor vita Cosmæ Melodi præter alios autores. Denique volunt etiam Theophilum ab alterius vita suppliciis liberatum Sanctorum precibus, præter Nicephorum tradunt Zonaras hist. tom. 3. in vita Michaelis filii, Manasses in Synopsi, &c. Quæ si vera essent, ut revera sunt falsa, jam post hanc vitam in Inferno redemptionem, ac salutem esse comprobarent. Et licet plerique apud Latinos, quibus historia de Trajani salute cordi est, ut similem errorem evitarent, multa commenti sunt: hi quidem Trajanum vita funètum ad vitam revocatum à sancto Gregorio, & baptizatum rursumque vita funètum abiisse in Cœlum. Alii haudquam ab Inferis liberatum, sed tantummodo pœnis allevatum: alii scholasticè differentes rem ita potuisse esse voluerunt; Trajanum postquam ex hac vita migravit, secundum præfensem justitiam in Tartarum detrusum; secundum autem superiores causas, quibus prævidebatur ad vitam revocandus orationibus Gregorii, non finaliter fuit in Inferno deputatus. Quorum omnium opiniones tanquam nullius momenti, & errores repellit Card. Baron. tom. 8. ann. 604. sicuti etiam Spondan. in Epitom. ann. 119. num. 2 & seqq. Maximè cum iidem Græci autores, neque causas tententia suæ querant, sed admiratione perciti omnia in misericordiam Dei, & vim orationis deferrant. Quæ autem de Macario, & aliis sunt relata, mera figura reputantur: vel quia hominem non integræ fidei habeant auctorem: vel ut Orthodoxorum, & sanctorum Patrum virtute, & doctrina sua tutarentur nugamenta Origenicæ heresies perniciosa venena in scriptis illorum malitiose admiscuerunt: de quibus spuriis additamentis conqueritur Gennadius Patriarcha in libro à se edito, & ex male sanorum hominum fraudibus nata esse apertissimè ostendit; ideoque omnes illæ auctoritates de tali errore incusari possunt tanquam suspectæ. Ut latè hæc probat Leo Alatius hodie

Græcorum ipse Eruditissimus. Delib. Ecclesiast. Græcor. Dissert. 2. §. Primus ergo error est.

Cap. XCVIII.

Non absimilis præcedenti est alter Græcorum error de Descensu Christi ad Inferos, & animarum ibi degentium liberatione: quare sive dicant omnes damnatos per Christi prædicationem in Inferno, sive aliquos esse salvatos, error est, & heresis manifesta damnata à Divo Augustino lib. de Hæresib. cap. 79. Quam etiam in Marcione Irenæus, & Epiphanius damnarunt, qui descensu Christi ad Inferos omnes impios salvatos regnum Dei percepisse; justos vero ac Sanctos non fuisse ab illo libertatos, cum noluerint illi credere, assertebat. Et Gregorius Papa tanquam hereticum in Georgio Presbytero, & Theodoro Diacono Ecclesiæ Constantinopolitanæ condannavit lib. 6. Regest. epist. 15. his verbis: *Praeterea post descensum vestrum dilectissimis filiosis meis Diaconis narrantibus agnovi, quod dilectio vestra dixisset. Omnipotentem Dominum Salvatorem nostrum Jesum Christum ad Inferos descendentes omnes, qui illuc confiterentur eum Deum salvasse, atque à poenis debitis liberasse. De quare volo, ut fraternitas vestra longe aliter sentiat. Descendens quippe ad inferos solos illos per suam gratiam liberavit, qui eum, & venturum esse crediderant, & precepsa ejus vivendo tenuerant. Constat autem quia post Incarnationem Domini nullus etiam ex his salvari potest, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia scriptum est, confitentur se nosse Deum factis auctem negant. Et Joann. ait: Qui dicit quia novit eum, & mandata ejus non custodit, mendax est. Si ergo fideles nunc sine bonis operibus non salvantur, & infideles, ac reprobis sine bona actione Domino ad Inferos descendentes salvatis sunt, melior illorum sors fuit, qui Incarnationem Domini minimè viderunt, quam horum, qui post Incarnationis ejus mysterium nati sunt: quod quanta fatuus sit. &c. Ubique etiam idem Gregorius suam sententiam confirmat Augustini, & Philastrii auctoritate, & idem etiam sic subdit: *Quod enim per Evangelium dicit: Cum ex a' status fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, omnia videlicet ecta. Nam trahi ad Deum post mortem non potuit, qui se à Deo male vivendo separavit. Ex quibus utique confirmatur poenas damnatorum esse æternas, & in Inferno nullam esse redemptionem.**

Quatenus vero Græci dicant ex speciali privilegio, Christi arbitrio illos fuisse liberatos, doceant de privilegio. Sane proposita illis prædicatio, libera, sed effectu tantum valida, si ipsi credidissent, non speciale priuilegium, sed legem ordinariam arrexit. Verum quoniam Græci suam sententiam Damasceni auctoritate confirmant. Respondetur, nunquam Damasceni fœtum legitimum reputatum, sed ut alias sepe contigit, à nebulonibus, ut gratiam ac pondus orationi tanti Patris nomine adderent, illi fuisse appetitum. Et hæc de multis tetigisse sufficiat, quæ in hac questione diffusa confutantur à Leone Allatio, de libris Ecclesiast. Græcor. Dissertat. 2. pag. 236. §. Tertium est.

p.

DE Mortuorum Resurrectione licet plura sint dicta : visum est tamen hic etiam referre de septem Dormientibus, quorum gesta ab hoc argumento non multum erunt aliena. Referunt post Metaphrasten Surius tom. 4. die 27. Julii, Nicéphor. lib. 14. cap. 45. Cedren. in Compend. anno 23. Theodosii, Gregor. Turon. de Glor. Confess. cap. 95. Sigebert. in Chron. anno 447. quod septem prædicti Dormientes temporibus Væcii Imp. usque ad ultima tempora Theodosii Junioris intra specum clavi somno capti, ad ducentos fere annos re vera dormierint. Id miraculum divinitus factum ob eam causam, quod eo tempore de Resurrectione carnis Constantiopolis hæresis esset orta ; & ex hoc inde sopita.

Excitantur tamen difficultates contra prædicta ; miraculum istud divinitus factum ob cauam supradictam, non subsistere, cum supponatur nihil tale temporibus Theodosii Junioris contigisse, sed longe post hæresis illa dicatur exorta : etenim saltem si de hoc extaret memoria in Concilio Ephesino sub Theodosio, aut paulo post in Chalcedonensi celebrato, ubi tamen nulla de ejusmodi hæresi fit mentio, quam aliter primum damnari oportuisset. Præterea si ad struendam fidem Resurrectionis, voluit Dominus hos Martyres excitare : manifestum est eos re vera fuisse mortuos : alioquin dormientium à somno excitatorum, fidem Resurrectionis non reddidissent. Accedit tertio, quod nullus illorum scriptorum, qui illis temporibus vixerent, rem tam insignem, miraculum tam grande scriptis commendarunt, quæ omnia sanctos Prosperum, Marcellinum, & alios ejusdem temporis scriptores non latuissime verisimile est. Ita Card. Baronius in Notat. ad Martyrolog. Roman. 27. Julii, & idem tom. 2. ann. 254. ubi Spondan. num. 25. qui ambiguus decernere, aut diffinire hoc non audet.

At vero Eruditissimus Pater Inchofer Soc. Jclu in Conjectatione de Epistola beatæ Virginis Mariæ ad Messanenses, in Appendic. 77. ad pag. 344. audacter testatur ea disceptatione tam insigni miraculo sopita, opera pretium non fuisse in dictis Conciliis ob alias præsertim causas coætis, pluribus de hoc decernere. Fuit quippe Ephesinum contra Nestorium, & Pelagianos ; Chalcedonense contra Eutycheten celebratum. Certè Philastrius Ambrosio fere coætaneus, atque adeo longe superior Theodosio, meminit in Catal. Hæres, Prodiannitarum, Florianorum, denique Manichæorum, qui omnes inter alia Resurrectionem negarunt ; qmnes tamen ante Theodosium vixerunt : ut prœinde necesse sit talem antea extitisse de Resurrectione controversiam, quam tali miraculo repressam esse opörtuit. Addit præterea idem auctor valuisse argumentum ad Resurrectionem probandam, et si tantum vere dormientes, nec mortui fuerint ; neque enim historiam tanto omnium consensu ab antiquo firmatam de vera dormitione facile negandam, de qua replura idem P. Inchofer in suo Martyrologio.

Perora-

Peroratio.

Dixi & expressi de Veteribus Christianorum Ritibus ; quæ instar Apiculæ ex sacrosanctæ Scripturæ medulla, sacræ Conciliis, Ecclesiasticis Scriptoribus, probatorumque Auctorum floribus antiquitatem perscrutando mea ingenii tenacitate adinveni ; vel hac ratione, ut Sectariorum errores retundantur , & præclarioribus ingeniis inde præstetur occasio illa accuratius, uberioriusque cum summa studiorum utilitate prosequendi : sed quoniam hujusmodi Ritus maxima quæque continent cœlestium arcanorum Sacraenta, ab eorum intelligentia propterea excluduntur homines minus eruditæ, nec virtute , seu vitæ integritate prædicti. Ideo namque prisci illi sancti Patres mysteria sacrosanctæ Eucharistiz clausis januis celebrabant, & ii qui nondum initiatierant, adesse prohibebantur, nec coram Catechumenis, & quod pejus erat, coram Ethniciis permissum erat ea offerre : quoniam sicut Sanctum non fas est dare canibus, nec margaritas ante porcos projicere : ita nec fas est mysteria gentibus prodere, ne per imperitiam ea subsannent, aut Catechumeni ex prædictis per curiositatem scandalizantur , seu etiam nos in rebus humani ingenii captum excedentibus mysteria non esse mysteria sinamus. Curemus igitur nos & doctrina, & vitæ innocentia hujusmodi sacrorum Rituum arcana rimari, ut ad majorem Divinæ Majestatis gloriam noster hic labor proficiat. Qui vero sacrosanctæ Missæ , & aliorum officiorum mysteria, seu alias preces , quas ipsi de ore proferrunt, non assequuntur intelligentia ; sit satis eis, ut illæ Angelicæ virtutes, quæ ipsis assistunt, præfata intelligentia ; &, velut carmine quodam tunc invitare, adesse eisdem , & ferre auxilium excitentur; quoniam in Scripturis sanctis vim quandam inesse, est satis compertum, ut legenti etiam sine explanatione sufficiat.

**REGI SÆCULORUM, IMMORTALI, INVISIBILI:
SOLI DEO HONOR ET GLORIA.**

INDEX

Index , in Johannis Baptistæ Casalii Tractatum , de Veteribus Christianorum Ritibus , accuratissimus & locupletissimus.

A.			
<i>Blaus pedum quando fiat?</i>	314	<i>cum Axymis comeditus</i>	66
<i>Abstinencia cuiusq; diei Veneris</i>	319	<i>cum Lactucis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Abstinencia Iacobi Apostoli?</i>	<i>ibid.</i>	<i>Alapa confirmatis data & cur?</i>	140
<i>Matthei</i>	<i>ibid.</i>	<i>Alba</i>	193
<i>Petri</i>	<i>ibid.</i>	<i>Alleluja cantio</i>	250, 501
<i>Acacia quid?</i>	489	<i>Alleluja in convocatione Monachorum</i>	243
<i>Acclamatio in Triumphis</i>	485	<i>Alphaberi descriptio in Dedicacione Tem-</i>	
<i>Accumbentium Dispositio</i>	67	<i>pli</i>	171
<i>Agape Christianorum post Eucharistiam</i>	132	<i>Altaria probantur ex Lege Natura & Gra-</i>	
<i>Cur celebrare?</i>	133	<i>ritie</i>	164
<i>Quomodo laudabiliter celebrentur? ibid.</i>		<i>Altarium Alba velamine</i>	172
<i>Suspicio Gentilium de illis</i>	134	<i>Chrisma, s. Unctio</i>	<i>ibid.</i>
<i>Agnina Palliata quanam?</i>	46	<i>Dedicationis Ritus</i>	171
<i>Agni Paschalis immolatio</i>	65	<i>Lotiones</i>	185
<i>Immolaci tempus</i>	64	<i>Missa celebrata</i>	172
<i>Ossa comburenda</i>	66	<i>Ornatus</i>	184
<i>Pedes & caput consumendum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Reliquia Sanctorum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Sanguine posteris oblinenda</i>	64. 65	<i>Ansen, vox Communicantium</i>	113
<i>Agnos Dei Papa distribuit, & quando?</i>	266	<i>Amictus quid?</i>	192
<i>Agnus Paschalem quomodo comedenter?</i>	64. 65	<i>Amphora in coenaculo Christi</i>	76
<i>Calceari</i>	66	<i>Amuleta Ethnicorum</i>	268
<i>Cincti</i>	<i>ibid.</i>	<i>Amuletorum Usus ad Fascinum</i>	265
<i>Festinanter</i>	<i>ibid.</i>	<i>Anathemate Imperatores percussi</i>	136
<i>Agnus cum vexillo crucis</i>	6	<i>Anathema Theodori Papa horrendum</i>	<i>ib.</i>
<i>Agnus Dei Catechumenis ex collo suspen-</i>		<i>Angelorum comedio qualis?</i>	482
<i>sus</i>	62. 265	<i>Imago</i>	20
<i>Ex Cereo Paschali fiebas</i>	265	<i>Vocabulum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Agnus loco Christi crucifixi expositus</i>	3	<i>Angelus Tutelaris</i>	217
<i>Agnus Paschalis Christi Figura</i>	65	<i>Anima Corporale dicitur & quare?</i>	183
		<i>S. Anna ejusque nepotes</i>	531
		<i>Anniversarius dies quis?</i>	63
		<i>Annus jubilans</i>	467
		<i>aa aa</i>	
			<i>Annae</i>

INDEX.

<i>Annus quo die incepimus</i>	316	<i>Baptismalis Aque consecratio unde orta?</i>	42
<i>Annus sanctus. Vid. Jubileus.</i>		<i>Baptismi Locus. Baptizabantur primus</i>	
<i>Apotheosis Alexandri Magni</i>	353	<i>Domi</i>	41
<i>Castorum</i>	ibid.	<i>in Fontibus</i>	ibid.
<i>Herculis</i>	ibid.	<i>Mari</i>	ibid.
<i>Liberi</i>	ibid.	<i>Seagnis</i>	ibid.
<i>Imperatorum</i>	354	<i>Via</i>	ibid.
<i>Vespasiani facetus Dictum</i>	355	<i>Baptismi Forma</i>	53
<i>Aqua Benedicta</i>	204	<i>Baptismi Modus. Fiebat per</i>	
<i>Baptismo inserviebat</i>	206	<i>Affersionem</i>	52
<i>Consecra certis Ritibus</i>	204. 205	<i>Immersionem</i>	52-449
<i>Defunctorum corporibus aspersa</i>	336	<i>Que mucata</i>	123
<i>Monumentis imponi solita</i>	ibid.	<i>Infusionem</i>	52
<i>Sale misceratur</i>	205	<i>Baptismi Tempus</i>	523
<i>Aqua Baptismalis consecratio</i>	42	<i>celebrabatur primus in</i>	
<i>Aqua Benedicta consecratio à quibus facta</i>	205	<i>Paschae</i>	43. 524
<i>Aqua Benedicta Uſus</i>	ibid.	<i>Peneccoste</i>	ibid.
<i>ad Expiationem levium fordiam</i>	206	<i>Quilibet die</i>	ibid.
<i>Fingendos Demones</i>	207	<i>Baptismus comparatur Maritubro</i>	40
<i>Purificationem</i>	206	<i>Dilatus</i>	45
<i>Aqua Benedicta Miracula</i>	207	<i>Fluminis, Flaminis & sanguinis</i>	45
<i>Aquæ Gentiles se lavabant ante preces</i>	206	<i>in Fluminibus & Fontibus fiebat</i>	41
<i>Aquam Benedicti præcepit Alexander I.</i>	204	<i>Baptismus Græcorum</i>	449
<i>Calidam Græci calici infundebant</i>	109	<i>Forma illius</i>	ibid.
<i>Aqua qua Defunctorum corporum lotioni</i>		<i>Baptismus localis an validus?</i>	43
<i>infervierat.</i>		<i>Baptismus Adulorum</i>	44
<i>Energumenos liberabat</i>	331	<i>Parviorum</i>	ibid.
<i>Infirmos sanabat</i>	ibid.	<i>Necessarius qua necessitate?</i>	
<i>Archiepiscopi quinam dicerentur</i>	201	<i>Baptisteria Confant. M. in suburbio ext-</i>	
<i>Aspercio Aque benedicta</i>	206	<i>cruxit</i>	41
<i>Aspercionis Ritus in Baptismo</i>	52	<i>Baptisteria habebant Domi</i>	41
<i>Auricularis Confessio</i>	140	<i>Extra Ecclesiam</i>	ibid.
<i>Azymia quinam dicti?</i>	433	<i>Extra Urbem</i>	ibid.
<i>Azymo Christus usus in Eucharistia</i>	439	<i>in Gallia quando extrulla?</i>	ibid.
<i>Azymus Panis in cena Eucharistica</i>	70	<i>Loci abditi</i>	ibid.
<i>Ex frumento electo siebat</i>	ibid.	<i>Loco elevato</i>	42
<i>B.</i>		<i>Parochius singulis</i>	ibid.
B Alfami usus in Luminibus	322	<i>Baptisteria quando coepirint?</i>	41
<i>Balsamum ubi & quomodo nascatur?</i>	ibid.	<i>Baptisteriorum consecratio</i>	42
		<i>Baptisteriorum Locus in Ecclesia ubi?</i>	41. 42
		<i>Baptisteriorum Locus distinctus</i>	42
		<i>Bapti-</i>	

I N D E X.

<i>Baptizandi Forma</i>	53	<i>Oraciones & Psalmos recitabantur</i>	56
<i>Baptizandi abstinentiae ab uxoribus pro-</i>		<i>Pallium accipiebantur</i>	46
<i>prius</i>	48	<i>Professionem Fidei edebantur</i>	46.47
<i>Adulti</i>	44	<i>Stipendium dabatur</i>	62
<i>Aures & Nares Saliva tanta</i>	47	<i>Suscepit orationis manus traditum</i>	57
<i>in Carcere Constituti</i>	53	<i>Uncti Oleo</i>	47.57
<i>Christiani dicti</i>	44. item	<i>Baptizantes Agnus ex cera datus</i>	62
<i>Competentes</i>	44. 48	<i>Benedictio impetrabatur</i>	60
<i>Electi, Initianti &c.</i>	ibid.	<i>Calcei dabantur</i>	57
<i>Exorcizati</i>	47	<i>Ceremonia accensus datus</i>	58
<i>Jejunierant ad vesperam</i>	56	<i>Concio habuita</i>	61
<i>Infantes</i>	44	<i>Congratulationes fiebantur</i>	57
<i>Mulieres seorsim baptizatae</i>	42.56	<i>Corona imponitur</i>	62
<i>Nominabantur a Clericis</i>	56	<i>Eucharistia data</i>	60
<i>Nomina mutabantur</i>	46	<i>Imagines Agnus celestis traditae</i>	62
<i>Ordine Baptismum accipiebant.</i>		<i>Indulgentia Peccatorum appræcessit</i>	57
<i>Penitentia variis modis</i>	48	<i>Lac & Mel datum</i>	61
<i>Quo tempore baptizati</i>	43	<i>Lac & Vinum dulce præbitum</i>	ibid.
<i>Speciatum constituerunt</i>	58	<i>Osculum præbitum</i>	56
<i>Baptizandi etiam Mortuicini.</i>		<i>In Pede</i>	57
<i>Baptizandis Capita & Pedes lavabantur</i>		<i>Panis Benedictus datus</i>	60.45
<i>Oratio Dominica tradiebatur</i>	49	<i>Siliqua decem data, & cur</i>	58
<i>Symbolum exponebatur</i>	ibid.	<i>Velamen cum Filo rubeo datum</i>	57
<i>Baptizandi Ritus</i>	53	<i>Vere ex Christo ungus solebat</i>	57.59
<i>Baptizare licuit Omnibus</i>	43	<i>Vestis Candida data</i>	56.57
<i>Episcopis</i>	ibid.	<i>Baptizantes Lineis abstergabantur</i>	57
<i>Presbyteris</i>	ibid.	<i>Oculabantur Ministri</i>	56
<i>Baptizare non licuit Monachis</i>	ibid.	<i>Suscepit orationis manus tradebantur</i>	57
<i>Baptizare pro Mortuis</i>	442	<i>Baptizatus in loco edito constituerunt</i>	58
<i>Baptizari Anniversarium diem celebra-</i>		<i>Basilica</i>	163
<i>bant</i>	63	<i>Benedictio Ensis in Dom. Letare</i>	421
<i>Christum uncti in vertice</i>	57	<i>Olei sancti</i>	208
<i>Confirmabantur</i>	59	<i>Berengarius Error in Eucharistia</i>	72.74
<i>Convivio excipiebant Ministros & Su-</i>		<i>Bibite Omnes</i>	75
<i>sceptores.</i>		<i>Bigamia</i>	280.282
<i>Cruce Signati</i>	47	<i>Bigamus Ordine excludetur</i>	ibid.
<i>Denunciabantur ab Episcopo</i>	62	<i>Ratio illius</i>	282
<i>Letitia signa prebebant</i>	62	<i>Birota</i>	335
<i>in Loco edito constituti</i>	58	<i>Brandum quid</i>	91.517
<i>Manebant apud Ministros aliquot die-</i>		<i>Breviarium Compendium è precium publis-</i>	
<i>bns</i>	63	<i>carum</i>	255
		<i>aaaa 2</i>	
			<i>Bre-</i>

I N D E X.

<i>Breviarium confitatum Capitulis & Oratio-</i>		
<i>nibus</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Anaphorae.</i>	259	
<i>Collectis</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Hymnis.</i>	256	
<i>Lectionibus</i>	257	
<i>Precibus.</i>		
<i>Psalmis</i>	256	
<i>Responsoris.</i>	258	
<i>Te Deum laudamus</i>	256	
<i>Buccella accepit Sarana Iudam in trave</i>	69	
<i>Bulla cordis figuram habebat</i>	265	
<i>cum Crucis signo</i>	266. 297	
<i>Prætexta Pueris data</i>	265	
<i>Miracula sepe inde exierunt</i>	267	
<i>Provisio quando vocatur</i>	265	
<i>Tarquinii Prisci Filius primus ea dona-</i>		
<i>tus.</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Bulle Abusus ad fortologia</i>	267	
<i>C.</i>		
<i>Calamus in Calice. &c cur?</i>	108	
<i>Calcei Baptizatis dati</i>	57	
<i>Calicem Diaconogustandum tradit Ponti-</i>		
<i>fex</i>	109. 418	
<i>Imperatores Graci in Coronatione sum-</i>		
<i>pserunt</i>	109	
<i>Calicos erant Argentei, Aurei</i>	107	
<i>Lignei.</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Marmorei.</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Kitrei</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Calices Ministrales ad dispensandum Po-</i>		
<i>pulo</i>	108	
<i>Calices calabant & pingebant</i>	107	
<i>Mel & Lac adhibitum</i>	108	
<i>Panis & Vinum ex calice prebitum</i>	109	
<i>Vinum aqua mixtum</i>	107	
<i>Edici Aquam calidam infundebant Graci</i>		
<i>109.</i>		
<i>Calicis usus prohibitus.</i>		
<i>Calix Bohemis concessus</i>	109	
<i>in Altari ad dexteram, Hostia ad sinis-</i>		
<i>stram locata</i>	418 ¹	
<i>Caena Christi ex qua Materia</i>	77	
<i>Caena Duplex an fuerit?</i>	77	
<i>in Publico nemini propositus</i>	149	
<i>Regi Gallie concessus in Undiu</i>	149	
<i>& Mortis Articulo.</i>	141	
<i>Calix & Crux super Defundorum Sac-</i>		
<i>dorum peccatore</i>	34	
<i>Calvities Petri ex imagine.</i>		
<i>Calvatum minatur Deum populo</i>	171	
<i>Camisia</i>	43	
<i>Campana Egyman</i>	139	
<i>Grandimacula quando invenit</i>	241	
<i>in Hebdomada sancta silent</i>	242	
<i>Campana Materia, ex ere</i>	242	
<i>Quid notent?</i>	242	
<i>Signa vacantur, & quare</i>	244	
<i>Campanam unicam Monachi Mendicantes</i>		
<i>habebant</i>	24	
<i>Campanarum loco, Ligni Sonus si-</i>		
<i>quanda?</i>	24	
<i>Origo.</i>	14	
<i>Sonus diversus</i>	14	
<i>Sonus radiosus</i>	24	
<i>Campanarum Uſus in V.T.</i>	24	
<i>Campanarum Uſus Profani ad Leticijs</i>	24	
<i>Sacer</i>	24	
<i>apud Christianos primus</i>	24	
<i>Ethnicos</i>	24	
<i>Campanarum Uſus sacer in Anglia quo-</i>		
<i>do quis decedere</i>	24	
<i>in Ecclesia ad convocationem publicam</i>	24	
<i>ad indicenda Officia sacra</i>	24, 24	
<i>in Ecclesia Greca</i>	24	
<i>Campanis benedicti quando copias</i>	24	
<i>Monachi quando uis copias?</i>	24	
<i>Candelabrum in Templo</i>	24	
<i>Modus ponendo</i>	24	
<i>Candela extincta quando</i>	30	
<i>Candela in Officio Hebdomadae Majoris</i>	24	
<i>in Funeribus</i>	24	
<i>in Excommunicationis F.</i>	24	
	24	

I N D E X.

<i>Candalarum numerus certus supersticio-</i>		<i>Residentia</i>	427
<i>sus</i>	238	<i>Ticuli</i>	424
<i>Candida Vestis Catechumenorum</i>	57	<i>Cardinalium Dignitas</i>	547
<i>Canendi Forma</i>	254	<i>ex Cardinalium numero Pontificelli</i>	425
<i>Locus in Choro</i>	247.248	<i>Carnium Iesu contra prohibitus</i>	320.328
<i>Ruri in Campus</i>	247	<i>Castrati</i>	522
<i>Canna in Calice</i>	108.420	<i>Casula</i>	594
<i>Sanguinem Pontifex inde haurit</i>	419	<i>Catus Reservari</i>	467
<i>Canonici Libri quinam?</i>	538. seq.	<i>Catechismo adhibitum crucis signum</i>	47
<i>Canonizandi Ritus minus solennis</i>	359	<i>Exorcismus</i>	ibid.
<i>Ex arbitrio Pontificis pondeat</i>	358	<i>Unctio Oli</i>	47
<i>Canonizare quislibet Episcopus potest in sua</i>		<i>Catechumenatus trib. mnesibus durabat</i>	45
<i>Dioecesi</i>	356	<i>Catechument</i>	4445
<i>Canonizatio Martyrum</i>	357	<i>Admissi ad Sermones Fidelium quando</i>	126
<i>Sanctorum</i>	354.356	<i>Beati dicebantur</i>	
<i>Canonizations Generales</i>	359	<i>confirmabantur ante Eucharistiam</i>	128
<i>Canonizationis Origo</i>	354	<i>Ejiciebantur post Evangelia</i>	45
<i>Requisita</i>	359	<i>Exclusi ab Asperitu communionis</i>	126
<i>Ritus</i>	357		552
<i>Canonizationum Solennitas</i>	359	<i>à cognitione Eucharistie</i>	125
<i>Validitas ex Miraculo</i>	361	<i>à communione, & quare</i>	126
<i>Cantus alternativus factus:</i>	248	<i>Infantes inter illos</i>	45
<i>in Canâ Apostolorum</i>	101	<i>Informabantur à Susceptoribus</i>	45
<i>Communis erat Laicis & Clericis</i>	249	<i>Non participabant de Eucharistia</i>	126
<i>Vet. Testam.</i>	245	<i>Orationes & Psalms recitabant</i>	127
<i>Cantus Miraculis confirmatus</i>	247	<i>Penitabant, & quomodo?</i>	48
<i>Capella</i>	501	<i>Professionem fidei edebant</i>	46
<i>Capitilavium quid?</i>		<i>Quadragesimam observabant</i>	45
<i>Cappa Episcoporum</i>	203	<i>Renuntiabant Sacrae & quomodo?</i>	46
<i>Pelles in illis</i>	ibid.		47
<i>Quid noter?</i>	ibid.	<i>Sanctificato pane reficiebantur</i>	45
<i>Cardinales</i>	423	<i>Symbolum reddere debebant, & Ora-</i>	
<i>Mulius & Equis inequitante</i>	428	<i>tionem Dominicam</i>	45
<i>Cardinalium creandorum Ritus</i>	426	<i>Catechumeni Cinere aspersi</i>	50
<i>Etymon</i>	426	<i>Catechumenis Crucis Signum in fronte im-</i>	
<i>Galerus</i>	ibid.	<i>primebatur</i>	50
<i>Mores & Qualitas</i>	427	<i>Catechumenis Eucharistia post confirma-</i>	
<i>Numerus ab inicio pusillus:</i>	424	<i>tionem data</i>	128
<i>Auctus & à quo?</i>	425	<i>Eulogia dababantur</i>	207
<i>Septem Diaconi</i>	424	<i>Manducare non licuit de Panis oblati</i>	
<i>Origo</i>	423. seq.	<i>reliquis:</i>	128
		<i>aa aa 3</i>	
		<i>Mar-</i>	

INDEX.

<i>Moxus imponebantur</i>	128	<i>Patres etiam</i>	208. 209
<i>Nomina immixata</i>	45	<i>Vetus combatitur</i>	140
<i>Nomina nova imposita</i>	ibid.	<i>Chrismate ungebatur Alere</i>	211
<i>Pallium datum</i>	46	<i>Crux</i>	ibid.
<i>Panis & Sal sanctificatum datum</i>	128	<i>Episcopus</i>	210
<i>Sal datum in Os</i>	48	<i>Chrisma Uſus duplex</i>	59. 139
<i>Velamen datum</i>	53	<i>Unde desumptus?</i>	208
<i>Vestis Candida data</i>	56	<i>Christiani, dicti à Christo</i>	211
<i>Catechumenorum Communio post mortem</i>	131	<i>Christiani ob Missam calumniati & dicti</i>	
<i>Missa</i>	127	<i>Afinini capites cultores</i>	83
<i>Orationes</i>	128	<i>Bacchum & Cererem colere credidi</i>	83
<i>Catechumenus ex errore relatus quomodo tractatus?</i>	126	<i>Genitalia Antifuis colere preabantur</i>	
<i>Censura Ecclesiastice</i>	135. 136	<i>Incestuosi dicti ob Osculum</i>	ibid.
<i>Cera Benedicte Miracula</i>	267	<i>Infanticida dicti & car?</i>	82
<i>Cera Oleo mixta ad Agnum Dei servata</i>	266	<i>Officio Gentilium Sacerdotum fungebantur</i>	285
<i>Cerei in funeribus Christianorum</i>	236	<i>Orabant pro Imperatoribus Ethnici</i>	36
<i>Cereum ardente exorcizati gestabante.</i>		<i>Pontificis Maximi titulum quare suscep-</i>	
<i>Cereus Paschalis</i>	235	<i>perire?</i>	283
<i>Quando benedicatur?</i>	ibid.	<i>Santi quomodo dicti?</i>	83. 356
<i>Quid significet?</i>	ibid.	<i>Solis Adoratores dicti</i>	ibid.
<i>Ceremonie</i>	286. seq.	<i>Voratores carnis humanae</i>	ibid.
<i>Ceremonie circa Azymum</i>	295	<i>S. Christophori figura</i>	492
<i>Sabbatum</i>	ibid.	<i>Christophorus</i>	23. 492
<i>Sacrificium</i>	ibid.	<i>Christus an semet communicaverit?</i>	70. 494
<i>Ceremonia V. Test. an in N.T. sublate</i>	290	<i>Symbolis variis exprimebatur</i>	17
<i>ad quid utiles?</i>	294	<i>Ciboria</i>	182. 183
<i>Quedam in utroque T. utiles</i>	296	<i>Ciborum Distinctio</i>	203
<i>Ceremoniarum Diversitas non mutat Fi-</i>		<i>Cilicia</i>	273
<i>dem</i>	293	<i>Cinere conspersi paenitentes</i>	306
<i>Nostrarum Differentia à Iudeis</i>	296	<i>Cinerum Ceremonia</i>	305
<i>Ceremoniarum V. T. Uſus non est ad sa-</i>		<i>Cuinam Ritui conformis</i>	ibid.
<i>lutem necessarius</i>	291	<i>Quid moneat?</i>	307
<i>Paulacim abrogandus</i>	292	<i>Cingulum</i>	193
<i>Ceroferaris</i>	234	<i>Circulus in Capite</i>	17. 55
<i>Chorus quis locus?</i>	242	<i>Clavis Petri duplex</i>	
<i>Chrisma</i>	208	<i>Argentea quid notae?</i>	21
<i>Annis singulis confectum</i>	140	<i>Aurea quid notae?</i>	21
<i>Concilii præsca cognoverunt</i>	138. 208	<i>Clavis Petri tertia</i>	21. 491
		<i>Clericalis Tonsura</i>	368. 271
		<i>Adm-</i>	

INDEX.

<i>Adjuvare solebant per illam</i>	269	<i>Eucharistica accubuit</i>	ibid.
<i>Monachi soli recinebant illam</i>	270	<i>Cenarorum numerus in convivio Paschali</i>	ibid.
<i>Originem unde ducat?</i>	152. 268		ibid.
<i>Precabantur per illam</i>	269	<i>Cenaculi prout pectus fusti procumbebant</i>	67
<i>Calibatum Apostoli tradidere</i>	281	<i>Supini aliquando procumbebant</i>	ibid.
<i>Concilium Nicenum decrevit</i>	280. 281	<i>Unti caenabant</i>	
<i>Objectiones contra illum, soluta</i>	282	<i>Cœnobitarum Disciplina</i>	274
<i>Cœmeteria extra Urbem</i>	338	<i>Cognatio Legalis quando Matrimonium im-</i>	
<i>Cœnaculum cœna Paschalis</i>	67	<i>pediat</i>	160
<i>Lects ibi positi</i>	67	<i>Spiritualis Matrimonii impedimentum</i>	
<i>Vestes Cœnatoria</i>	ibid.		159
<i>Cœna Christi triplex</i>	64		
<i>Communis S. Vulgaris</i>	67	<i>Collationis vox quid notet?</i>	312
<i>Eucharistica</i>	70	<i>Collecta pro Defunctis</i>	330
<i>Legalis</i>	64	<i>Colobium</i>	192
<i>in Cœna Christo Iohannes fuit pro pulvino</i>	67	<i>Colombe aurea</i>	110
<i>Christus levit pedes Discipolorum</i>	68	<i>Suspense ubi?</i>	ibid.
<i>Post Lotionem iterum recubuit ibid.</i>		<i>Columba Spiritus S. imago</i>	17
<i>Præcinctus aquam infundit pelvi ib.</i>		<i>Columbe candida</i>	12
<i>Turbatur ob Iude productionem</i>	ibid.	<i>in cruce</i>	7
<i>Vestimenta posuit</i>	ibid.	<i>Communicantes Amen dicebant</i>	113
<i>Hymnum an cecinerit Christus?</i>	101	<i>Communicantes puri debent esse à crimine</i>	
<i>Cœna Christiana Mater interfuerit?</i>	65. 71		117
<i>Cœna Donum cur Christus confusa nota-</i>		<i>Luxuria</i>	ibid.
<i>verit?</i>	64	<i>Manus lavabant</i>	113
<i>Cœna Christi suppelætilia</i>	76	<i>Quarer in Hebdomada communica-</i>	
<i>Amphora</i>	76	<i>bant</i>	120
<i>Azymus Panis</i>	77	<i>Quotidiè ab initio</i>	ibid.
<i>Calices an duo?</i>	ibid.	<i>Communicantibus Locus assignatus</i>	114
<i>Cænus</i>	76	<i>Fides & Notitia Sacramenti necessaria</i>	
<i>Lagena testacea</i>	76	<i>ibid.</i>	118
<i>Eintuum</i>	ibid.	<i>Communicantiū Dispositio interna 116. seq.</i>	
<i>Mappa</i>	77	<i>Lætitia</i>	118. 119
<i>Pelvis ex ere</i>	76	<i>Communio data Fidelibus</i>	
<i>Vinum & Aqua</i>	77	<i>Mortuicinis</i>	120
<i>Cœna Legalis Hierosolymis tantum cele-</i>	64	<i>Non denegata Condemnatis ad Mortem</i>	
<i>bra</i>			120
<i>Vulgaris in Paschale quomodo celebra-</i>	67	<i>Communio Ecclesiastica qualis esset?</i>	130.
<i>ta</i>			506
<i>in Cœna Paschali Christus fuit</i>	65	<i>Laica</i>	131. 506. 507
		<i>Per Agapem</i>	132
		<i>Pere-</i>	

INDEX.

Peregrina	130	Competentes quinam?	44.41.31
Per Eulogias	131	Competentes Baptismum petendi jus substa-	
Oblationem	ibid.	bebantur	41
Viatum	132	Dominica Palmarum sibi cantata ibi	
Communio Fraterne Charitatis	133.505	Humi prosternebantur	ibid.
Per Literas formatas	134	Concilia an possint errare?	31
Communio Grecorum Imperatorum quo-		an sint Oracula Spiritu S.	31
modo fieret?	109	Concilia Generalia quatuor	18.34
ad Communionem Mulier velato capite ac-		Universalia confirmare, indicere, ad-	
cederat	114	mare Papa est	41
Vir aperto capite accedebat	ibid.	Concilia Imperatoris an possit convocari?	41
Communio Grecorum Imperatorum quo-		Concilii Legitimi requisita	31
modo fieret?	109.114	Concilii extra urbem quomodo papula-	
Communione peracta Lac & Mel Diaconus		esse soleat?	41
praebevit apud Aethiopes	108	Concilium Oecumenico an opus sit, quando	
Communionis integritas absq; Calice	122	Papa aliquid definivit?	41
Communio Penitentiam & Catarchumenen-		Conciliorum Generalium errores nulla	31
rum post mortem	131	Concilium Generale an absque Pontifici	
Communio sub una admissa in casibus qui-		vocari liceat	41
buidam	122	Confessio Auricularis	10
Pro Infirmis & Absentibus	123	Apostolica Traditionis est	66
Navigantibus	122	Necessaria ad salutem	10
Paenitentibus reconciliatis	123	Probatur	14.34
Communionis sub una Ratio	123.124	Confessio Locus in Ecclesia quis?	31
Effusionis metus	ibid.	Confessio publica Opole probabili	
Vini penuria	ibid.	Semel tamen concessa.	
Communio sub una ad Ecclesiam admissa	121. seq.	Confirmabantur fejani	13
Quando introducta & cur?	112.124	Post Baptismum	59
Communio sub utraq; quibus concessa?	109	Post Confessionem.	
Compatres adhibiti in Bap. Infantum	43	Confirmandi Ritus quando confessio in	
dicti Offerentes, Patrini, Sponsores, Su-		fanebus?	
sceptrores	43	Collatus ab Episcopis	59
Compatres Adultorum	ibid.	Confirmandi uncti in fronte Gratiani	
Mulieres mulierem	ibid.	Confirmati Adulti	
Vir Virum suscipiebat	ibid.	Infantes & quare?	
Corructum hoc postea	44	Confirmatio Baptezatis collata	
Compatris munere Monacho fungi non li-		Bis conferunt & quare?	
cuit	44	Collata ab Episcopis solis	
Clericis, Episcopis licuit	ibid.	a Sacerdote simplici confessio pcp	
Parentes filios suscipiebant	44	Confert Graciam gratum facientem	
Mos ille abrogatus	ibid.	Spiritu S.	
		Perfectio dicuntur & quare?	

INDEX.

<i>Sacramentum an sit?</i>	136	<i>Crucis ornamenta, Flores</i>	9
<i>Confirmationem quando conferant Presby-</i>		<i>Crucis prelatio</i>	546
<i>teri</i>	137	<i>Crucis Signo frontem signabant Fideles</i>	14
<i>Confirmationis collatio fiebat cum Chrisma-</i>		<i>Crucis Signum adhibitum in Catech.</i>	47
<i>te & crucis signo</i>	138	<i>in Unctione</i>	212
<i>Confirmationis Materia</i>	ibid.	<i>Expositū in Altari adorandū quando?</i>	13
<i>Ritus</i>	136. 137	<i>Necessariū in Exercitatione Sacram.</i>	103
<i>Consecratio Altarium, Templorum, &c.</i>		<i>Ubique delatum.</i>	
<i>quando introducta?</i>	173	<i>Crucis supplicium frequens apud Ethnicos</i>	3
<i>Aqua Baptismalis</i>	42	<i>Crucis Symb. in Labaro Constant. M.</i>	12
<i>Consecratio Imperatorum</i>	354	<i>Sub imagine Nycticoracis</i>	11
<i>Consecrationis verba: Hoc est corpus meū</i>	71	<i>Crucis Veneratio</i>	13
<i>Consecratio vera</i>	495	<i>Crux Coronata</i>	7
<i>Continentia</i>	150	<i>Crux cum Agno immaculato</i>	4
<i>Convivia à Baptizatis data, moderata post-</i>		<i>Cervo</i>	8
<i>modum</i>	65	<i>Columba</i>	3
<i>Convocationis mos in Ecclesia ad conventus</i>		<i>Columbis</i>	12, candidis
<i>sacros</i>	243	<i>Leonibus V. alatis</i>	490
<i>Corona</i>	16, 17	<i>Crux figuratur in structura Templorum</i>	167
<i>Corona Baptizatis imposta</i>	61	<i>Crux in Laterano</i>	4
<i>Virginū defunctorū capiti imposta</i>	334	<i>Crux Lingua Chaldaica & Indica quid no-</i>	
<i>Corona Clericalis</i>	268	<i>tet?</i>	9
<i>à Nazareis orta</i>	ibid.	<i>Crux prefertur Papæ</i>	412
<i>Cur introducta</i>	ibid.	<i>in annuntiando novo Papa</i>	413
<i>Coronatio Imperatorum Graecorum quomo-</i>		<i>Crux Refugium contra pericula</i>	414
<i>dofieret?</i>	487	<i>Symbolis variis indicata</i>	12. 491
<i>Corporale</i>	183	<i>Tessera dicta</i>	414
<i>Ex lino candido</i>	ibid.	<i>Cuculli Monachorum</i>	273
<i>Croccia, Pallii genus</i>	399	<i>Cultus Dñlie</i>	33
<i>Crucem Gentiles etiam adumbrabant</i>	489	<i>Latriæ</i>	33
<i>Cruces gemmate</i>	4	<i>Hyperdulie</i>	ibid.
<i>Crucifixus in Arbore</i>	491	<i>Cultus internus & externus</i>	288
<i>Crucis Excellentia</i>	413	<i>Custodia, vas Ecclesiae</i>	182
<i>Crucis Hieroglyphicum</i>	9	<i>D.</i> <i>(cula 345.346.349)</i>	
<i>in Ægyptiac tabella explicatum</i>	10	D <i>Æmonum illusiones non sunt Mira-</i>	
<i>Crucis imago in Basilica Lateranensi</i>	4	<i>Dalmatica</i>	192
<i>Vaticana</i>	3	<i>Decime</i>	365
<i>Civitate Luca</i>	3	<i>Quo jure inducitæ</i>	ibid.
<i>S Thome apud Indos</i>	ibid.	<i>Decimarum abusus taxatur</i>	367
<i>Crucis imago modis multis effigiatæ</i>	3. 414	<i>Decimas Ecclesiae restituit Constant. M.</i>	
<i>Crucis Miracula Daemones pellunt</i>	14	<i>Marcianus & Valentinianus</i>	366
<i>Exempla</i>	15	<i>bbb</i>	<i>Dedi-</i>

I N D E X.

<i>Dedicatio Altarie</i>	171	<i>Portis preerant</i>	ibid.
<i>Dedicatio Ecclesiarum</i>	170	<i>Dies Parasceves & Sabbathi</i>	132
<i>Alphabeti Descriptio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Dominicale quid?</i>	133
<i>Aqua cum Sale benedicitur</i>	170	<i>Dominica Letare</i>	120
<i>Luminaria duodecim</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ensis benedicitur</i>	ibid.
<i>Dedicationis Festum</i>	173	<i>Rosa benedicta</i>	ibid.
<i>Defunctorum Virginum capitibus corona</i>		<i>Dominica Palmarum</i>	313. <i>della fin</i>
<i>florum imposita</i>	334	<i>Capitilarium</i>	33
<i>Defunctionis Caemiterii sepulis</i>	338	<i>Competentium Pascha</i>	ibid.
<i>Cum Hymnis & Cereis</i>	330. 339	<i>Indulgentia</i>	ibid.
<i>Magnâ pompa tempore Pacis</i>	339	<i>Osanna</i>	ibid.
<i>Orientem respiciebant</i>	335	<i>Dominica I. Paschacur dilla</i>	316
<i>Defuncti Martyres cum Dalmatice se-</i>		<i>Dominicis & Subsabbatis Grati Liturg</i>	
<i>pules.</i>		<i>celebrant</i>	534
<i>Sacerdotes quomodo sepulti?</i>	333. 334	<i>Dormientes septem</i>	131
<i>Defunctorum Corpora ad Sepulturam</i>		<i>Dotacionis Instrumentum in Dedicatione</i>	
<i>mercabantur</i>	329	<i>Ecclesie</i>	173
<i>Quomodo delata?</i>	335	<i>Ecclesia</i>	16
<i>Sepultura honeste mandata</i>	329	<i>Ecclesia an possit errare in Commu-</i>	
<i>Vestibus pretiosis induit</i>	333	<i>nione</i>	51. 10
<i>Propriis involuta</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ecclesia Catholica non potest errari</i>	50.
<i>Defunctorum Martyrum capita reponen-</i>			164
<i>bantur</i>	334	<i>Ecclesia Catholica, Sancta, Unica</i>	171. 172
<i>Corpora clanculum sepulta</i>		<i>Nunquam defecit</i>	
<i>cum Aquâ benedicta</i>	336	<i>Visibilis an semper fuerit?</i>	53
<i>Defunctorum Ori oleum infusum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ecclesia Conditiones vera</i>	51
<i>Defunctorum Sacerdotum Habitum Eccle-</i>		<i>Ecclesia Immunitas</i>	307
<i>sisticus</i>	333	<i>Immunitates Personales & Rebus</i>	308
<i>Calix & Crux in Pectore</i>	334	<i>Immunitatum Ampliatio</i>	309
<i>Deposito</i>	308	<i>Origo</i>	31
<i>Desensus Christi ad inferos</i>	350	<i>Quousque extense</i>	369
<i>Deus non est Autor malorum</i>	325	<i>Ecclesia Orientem spectabant</i>	163
<i>Praesens est, quomodo?</i>	220	<i>Ecclesia Ornamenta & Vestimenta</i>	138
<i>Diaconissa apud Gracos</i>	458	<i>Ornatius varius</i>	53
<i>in Ecclesia</i>	355	<i>Ritus & Ceremonia</i>	353
<i>Diaconissarum Officium</i>	155	<i>Signa</i>	57
<i>Catechumenas instituebant</i>	156	<i>Ecclesia Supellestilia</i>	58
<i>Episcoporum mandata referebant</i>	<i>ibid.</i>	<i>Calices</i>	58
<i>Fidelium mulierum ministra erant ad</i>		<i>Hydria</i>	ibid.
<i>Lavacra</i>	155		
<i>Visitationes</i>	<i>ibid.</i>		
		<i>Mercu</i>	

I N D E X.

<i>Metreta</i>	<i>ibid.</i>	Electorū Origo ex Scrutinio pendebat 49
<i>Patene</i>	181	Eleemosynas dabans Baptizati 62
<i>Phiala</i>	<i>ibid.</i>	Elevatio in Missa 503
<i>Pugillares</i>	<i>ibid.</i>	Energumeni ejecti cum Catechumenis, & quando?
<i>Ecclesia Titule</i>	167, 168	Ensis benedicti solitus in Dom. Latare 421 ad Principes missus, & quomodo <i>ibid.</i>
<i>Basilica</i>	163	Epiphaniorum Festum 299, 522, 525
<i>Catholica</i>	<i>ibid.</i>	Episcopa 156
<i>Tabernaculum</i>	<i>ibid.</i>	Episcopatus Sedes varia 152
<i>Templum</i>	168	Episcopi circumabant urbes confirmatio- nis causa 59
<i>Ecclesia varia Loca</i>	<i>ibid.</i>	Episcopisse 156
<i>Atrium</i>	169	Episcopo ~~ante~~ , baptizavitamen confir- mabantur 59
<i>Capella</i>	<i>ibid.</i>	Evangelia de collo suffensa 268
<i>Laici distincti à Sacerdotibus</i>	168	Evangelia parva quamam dicta <i>ibid.</i>
<i>Laici distincti inter se</i>	<i>ibid.</i>	Evangelii Ritus 502
<i>Loca à vicis separata</i>	169	Eucharistia Adulatis sub utraque data, Baptizatis etiam 60
<i>Cella</i>	168	clausis januis celebrata 552
<i>Navis</i>	<i>ibid.</i>	Genitiles & Catechumeni ejecti 45
<i>Porticus</i>	<i>ibid.</i>	Infantibus sub una 60
<i>Sancta Sanctorum</i>	<i>ibid.</i>	Sub utraque data <i>ibid.</i>
<i>Ecclesia Vasa pretiosa</i>	186	Eucharistia servabatur
<i>Tangi non potuerunt nisi à Ministris</i>	181	Privatum in Orario 111
<i>Ecclesia Vasa hypothecari non possunt, nisi</i>		Palla <i>ibid.</i>
<i>pro Redemptione Captivorum</i>		Sepulchro <i>ibid.</i>
<i>Ecclesiam Graciam Petrus Antiochia fun-</i>		Publicè in Altari 110, seq.
<i>davit</i>	432	Navi <i>ibid.</i>
<i>Romam deinde transtulit</i>	<i>ibid.</i>	Quamdiu conseruetur pro Infirmis?
<i>Septem annis Antiochia sedet</i>	<i>ibid.</i>	Quomodo à Christo confecta?
<i>Ecclesia quando adificari possit?</i>	167	Quomodo sumenda?
<i>Ecclesia Signa certa circa Sacramentalia</i>		112, 113
<i>celebrat</i>	374	Quotidie olim celebrata 120
<i>Ecclesiарum Consecratio</i>	163	Quoties sumenda?
<i>Dedicatio</i>	170	Eucharistia celebranda Ritus 121
<i>Erectio</i>		Consecrationis verba 74
<i>Forma crucis</i>	168	Effectus <i>ibid.</i>
<i>Structura</i>	167	Eucharistia Materia 70
<i>Ecclesiastica Censura quando adhibenda</i>		Panis triticenus <i>ibid.</i>
	136	Praceptum circa calicem 75
<i>Injusta etiam timenda</i>	<i>ibid.</i>	bbb 2
<i>Electi quinam?</i>	45, 49	Revo-
<i>Quomodo dicti</i>	<i>ibid.</i>	

INDEX.

<i>Reverentia</i>	112	<i>Potestas à Christo</i>	ibid.
<i>Transubstantiatio</i>	75	<i>Ritus</i>	154
<i>Vinum ex uice</i>	70, 108	<i>Extrema Utriclo</i>	160
<i>Eucharist. Angelis aliquando porrrexere</i>	116	<i>Quid conferat?</i>	160, 161
<i>Christus ministravit Apostolis</i>	115	<i>Sacramentum an sit?</i>	164
<i>Clausis ianuis celebrabante</i>	552	<i>Extrema Utriclo quo Runtur?</i>	161
<i>Consecravit Christus in Azymis</i>		<i>Scriptura incognita</i>	ibid.
<i>Domini retinebant</i>	115	F.	
<i>Jejuni sumebant</i>	113	<i>Aldistorium quid?</i>	201, 202
<i>Infirmis Presbyteri dabant</i>	116	<i>Dominii Symbolum est</i>	212
<i>Lasci manibus propriis sumebant</i>	114, 115	<i>Obsequium denotat</i>	ibid.
<i>Puris & latis</i>	ibid.	<i>Feria Dies</i>	314
<i>Monachi in Desertis M. accipiebant</i>	115	<i>Feria quarta cinerum</i>	312
<i>Presbyteris Diaconi porrigitur</i>	116	<i>Festa cur celebrentur?</i>	319
<i>Sacerdos alter alteri dabit</i>	ibid.	<i>Festa Sanctor. cedunt in honores Dei</i>	311
<i>Eucharistiam communicantes accipiebant,</i>		<i>Festa Maria</i>	308
<i>manu sinistra dextra subiecta</i>	113	<i>Dies Dominicus</i>	302
<i>Famina Dominalis</i>	ibid.	<i>Natalitia Martyrum</i>	ibid.
<i>Velato capite</i>	114	<i>Festis Diebus Christiani invicem & sibi</i>	
<i>Viri manibus</i>	114	<i>bant</i>	31
<i>Aperto capite</i>	ibid.	<i>Absentes & Praesentes</i>	ibid.
<i>Entomiae</i>	207	<i>Confessiones prohibita</i>	
<i>Eunuchi</i>	322	<i>Festivitas Sanctorum major</i>	303, 304
<i>Excommunicati Communione exclusi</i>	135	<i>Principum terre</i>	31
<i>Paena qualis?</i>	ibid.	<i>Festinus Dies quis?</i>	
<i>Sacra traditio</i>	ibid.	<i>Festorum Dies anno Abusus</i>	31
<i>Excommunicatio ab initio mundi usitata</i>	135	<i>Pluralitas</i>	315
<i>Excommunicatio nunquam perpetua</i>	505	<i>Festos Dies contempentes excom</i>	
<i>Excommunications ab Apostolis traditae</i>	ib.	<i>bane</i>	31
<i>Excommunicatis denegabant Alloquia</i>	130	<i>Nazianz. in vettiva in Julian. Apf. b.</i>	
<i>. Communionem Eucharistia</i>	135	<i>Festos Dies Ecclesia potest inducere</i>	31
<i>Precium</i>	130	<i>Ethnicorum Ecclesia licet commun</i>	
<i>Salutationes</i>	ibid.	<i>in honorem Dei</i>	31
<i>Excommunicatos abhorrebant</i>		<i>Magna alacritate celebrabant</i>	31
<i>Arcebant à Sacris</i>		<i>Festum S. Agnetis</i>	30
<i>Exemptiones Ecclesia</i>	367	<i>Ambrosii Exordium in illo</i>	ibid.
<i>Exequia Christianorum</i>	33	<i>Annunciationis</i>	291, 292
<i>Exorcismus</i>	47	<i>Quoto die celebrari solent?</i>	ibid.
<i>Exorcista</i>	151	<i>Affectionis Maria</i>	299
<i>Exorcizandi Effectus</i>	154	<i>Conceptionis Maria</i>	311
<i>Ordo</i>	ibid.	<i>Epiphany Mariae</i>	299, 312
		<i>Salutis</i>	

I N D E X.

<i>Solemne apud Fideles</i>	525	<i>Aqua hujus Miracula</i>	333
<i>Gentiles etiam</i>	524	<i>Linteis involuta</i>	332
<i>Pascha hoc die Alexandrini indice- bant</i>	525	<i>Sindone magna & fasciis</i>	333
<i>Exaltationis crucis</i>	530	<i>Aqua benedicta aspersa</i>	336
<i>Incarnationis & Nativitatis</i>	528	<i>Sepulta juxta SS corpora in Ecclesia quando?</i>	338
<i>Innocentium</i>	55. 300. 529	<i>Simul quomodo condita?</i>	340
<i>Natalis Domini</i>	299	<i>Crypae</i>	338
<i>Paschatis</i>	302	<i>Exequia</i>	330
<i>Dominica prima dictum</i>	316	<i>Flores ad Sepulchra</i>	340
<i>Quadragesima dictum</i>	ibid.	<i>Fossarii</i>	333
<i>Petri ad Vincula</i>	530	<i>Frondes capillis subiecta</i>	335
<i>Purificationis</i>	299	<i>Insignia & Vexilla apposita</i>	336
<i>Sacramenit</i>	5. 526	<i>Instrumenta propria afflictionis</i>	337
<i>Theodori</i>	5. 300	<i>Martyrii Instrumenta</i>	336
<i>Transfigurationis</i>	527	<i>de his Martyrum pracepta</i>	ibid.
<i>Trinitatis</i>	55. 527	<i>Martyrum acta in sepulchris extabant</i>	
<i>Vesicationis Mariae</i>	527		337
<i>Fidem habuerunt M. non salvati</i>	318	<i>Oratio funebris</i>	340
<i>Fides an absq; operibus esse posse?</i>	326	<i>Palma ad Sepulchra Martyrum</i>	337
<i>Salvat, sed cum operibus</i>	327	<i>Preces</i>	340
<i>Fides in Christum ad sufficiat ad Salutem?</i>	535. 536	<i>Psalmos canebant</i>	330. 339
<i>Fide sua an quislibet possit salvari?</i>	534	<i>Sanguis Martyrum in vase</i>	336
<i>Filium rubrum in Velamine Baptizator</i>	57	<i>Titulus in Sepulchris</i>	337
<i>Fistula in Calicibus</i>	108	<i>Vigilia</i>	330
<i>Flabellum Episcoporum</i>	202	<i>Unitioes Corporum</i>	332
<i>& Quo infusaria?</i>	ibid.		G.
<i>Quid notent?</i>	ibid.		
<i>Flores ad sepulchra</i>	340	G <i>Allus in turri</i>	
<i>Fossarii in Exequiis</i>	333	<i>Gennadius</i>	436
<i>Fructus SS.</i>	445	<i>Gradus Matrimonii quouiq; probabit?</i>	159
<i>Fulminatrix Legio</i>	37	<i>Graci Azymis non utuntur in Eucaristiia</i>	433 438
<i>Fundi pro luminibns assignati</i>	233	<i>Dogmata Photii renovarunt</i>	434
<i>Funera Christianorum pacis tempore</i>	339	<i>Exarchorum opera Pontifices creati</i>	433
<i>Funerum curandorum Ritus</i>	329. 537	<i>Firmarunt concordiam cum Latinis in</i>	
<i>Caput Sudorio involvebatur</i>	332	<i>Concil. Florent. sed defecerunt</i>	434
<i>Cerei prelati</i>	236	<i>In pressuris à R. Pontif. auxilium pe- tierunt</i>	432
<i>Corpora Defunctorum Aromaticis condita</i>	332	<i>Mahometis jugo oppressi</i>	434
<i>Balsamo, Melle & Myrra</i>	ibid.	<i>Objectiones erroneas in Latin. Eccles. introduxerunt</i>	433
<i>Lavabant Aqua</i>	331		bb bb 3 Paires

INDEX.

<i>Patres Rom. Eccles. venerati sunt.</i>	460
<i>Premia Sanctorum & penas impiorum</i>	
negant ante Resurrectionem	446
<i>Primatus Petri non assentuntur</i>	447
<i>Processionem Sp. S. negant à Felio</i>	436
<i>Purgatoriorum negant</i>	441
Schismatici sunt	465
<i>Graci Imperatores Eccles. Rom. venerati sunt.</i>	
<i>Saintatis sunt Rom. Imp. in Triumpho</i>	484
<i>Gracis Liturgia idem est quod Latinis Missa.</i>	
<i>Gracorum Errores circa Baptismum</i>	449.
<i>circa Eucharistiam</i>	456
<i>Gracorum Imperatorum Triumphus</i>	483
<i>Acclamandi Mos</i>	485
<i>Bonis bona, malis mala appreccabantur</i>	
<i>ibid.</i>	
<i>Imaginem B. Virginis currus Triumphali imposuere</i>	486
<i>Quadriges incedebant</i>	486
<i>Quinam precesserint</i>	484 seq.
<i>Gracorum Imperatorum & Patriarcharum invidia in Eccles. Latinam</i>	433
<i>Gracorum Ritus</i>	448-547. seq.
<i>Gracorum Ritus varii</i>	448
<i>Additio ad Symbolum illis improbarum</i>	
<i>Aqua Benedicta</i>	463
<i>Baptismi Forma; Baptezetur</i>	449
<i>Confessio Chrysostomus</i>	457
<i>Conjugium clericorum</i>	460
<i>Humerale Pontificis</i>	463
<i>Jejunium & Abstinentia</i>	462
<i>Indulgentias negant</i>	464
<i>Missa Gracorum. Vid. Liturgia Gracorum.</i>	
<i>Olea sancta</i>	461
<i>Presbyter concelebrans Episcopo</i>	462
<i>Ritus extremae Unctionis</i>	
<i>Matrimonii</i>	419
<i>Visitationis Ordinariorum subiecti</i>	
<i>Gracus Imperator quando Diadema ferret?</i>	41
H.	
H eraclii bona & mala opera	48
<i>Heraclius Imp. Gracis Luit contra</i>	
<i>paratur</i>	48
<i>Arabum Imperio nascenti subiicit</i>	484
<i>Monacheletarum beneficimbia</i>	
<i>Nuptias cum nepte contraxit</i>	484
<i>Hierotheca quenam?</i>	110
<i>Hora Canonica</i>	342 ³
<i>Patrum de illis mentis</i>	214
<i>Probantur ex Scriptis.</i>	25
<i>Horarum Canonistarum ordo duplo</i>	
<i>ministerio inductus</i>	21
<i>Preces</i>	44
<i>Preces Julianus in delubro</i>	
<i>inducere voluit</i>	33
<i>Hostia in Altari cur ad sumptuosa</i>	
<i>dexteram ponatur</i>	43
<i>Pontificis à Sinistra, Sanguis à Deo</i>	
<i>offeretur</i>	34
<i>Sanguinetineta à Monachis S. Benedicti an sequam sumeretur</i>	103
<i>Hugenotti</i>	
<i>Hydria magna in Cena Christi.</i>	24
<i>Hymnus Glorificationis</i>	
<i>Trisagion</i>	25
<i>Hymnus in Cena Apostolica</i>	
<i>I.</i>	
<i>Cuncula fidelium</i>	
<i>Jejunabant Christiani die Matutini</i>	
<i>cur?</i>	2
<i>Die Sabbathi & cur?</i>	
<i>Die Veneris omnes libet Hebdomada</i>	
<i>Tribus diebus Rogationum.</i>	
<i>Jejunitia Christianorum qualiter</i>	33

INDEX.

<i>Jejunia particularia</i>	317	<i>Immissionis Ritus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Jejunii capne</i>	309	<i>Immunitates Ecclesie</i>	367
<i>Jejunium Quadragestimal. Vid. Quadragesima.</i>		<i>Personales, quis conculoris Ecclesia</i>	368
<i>Quatuor temporum</i>	318	<i>Immissiones Ethnicorum</i>	370
<i>Quo esque dilatum?</i>	318	<i>Immunitatum ampliatio</i>	369
<i>Sabbathi</i>	319	<i>Impanatores quinam?</i>	73
<i>Vigiliarum</i>	317	<i>Imperatores Christiani Pontif. M. titulum</i>	
<i>Illuminatio qua dicta?</i>	63	<i>sumpserunt</i>	283
<i>Imagines Angelorum</i>	20	<i>Imperatores Graci Globulum cum Crucifixo tenebant</i>	488
<i>Johannis Bap.</i>	21	<i>Crucem dextrate tenebant</i>	<i>ibid.</i>
<i>Petri & Pauli</i>	21. 393	<i>Cum Diadema triumphabant</i>	487
<i>Imaginem cultus, probans</i>	15. 16	<i>Involucrum sinistra forebant</i>	489
<i>Imaginem Origo</i>	27	<i>Palmam tenebant</i>	488
<i>Veneratio</i>	15	<i>Imperatores Romani quomodo triumpharent?</i>	487
<i>Usus contra Hareotics</i>	27	<i>Imperatoribus Larpades pralata in Triumpho</i>	454, 489
<i>Imago S. Antonii</i>	22	<i>Imperatoris Romani Coronatio</i>	520
<i>Catharinae</i>	24	<i>Inauguratio</i>	<i>ibid.</i>
<i>Christophori</i>	23	<i>Uncio</i>	518, seq.
<i>Georgii</i>	ibid.	<i>Imperatorum Ebnicorum Consecratio</i>	454
<i>Hieronymi</i>	24	<i>Imperatorum Gracorum Coronatio</i>	486
<i>Ursulae</i>	107	<i>Triumphus</i>	483
<i>Imago Christi ad Abgarum missa</i>	19	<i>Imperatorum Romanor. Triumphus</i>	487
<i>Pastoris in calice insculpta</i>	19	<i>Incensa Sepulchris praefixa</i>	235
<i>Sudario Veronica impressa</i>	18	<i>Incensi Mystica significatio</i>	230
<i>Imago Christiane miraculosa</i>	17	<i>Incensi offerendi Kitum Ecclesia servauit</i>	229
<i>in Tabula lapidea</i>	19	<i>Incensum Deus Mosi pracepit</i>	228
<i>Imago Christi Symbolis per A & O</i>	21	<i>Monsalis nulla offerre potest</i>	230
<i>Agnum cum vexillo crucis</i>	ibid.	<i>Indulgentia à culpa</i>	464
<i>Pastoris</i>	22	<i>à Pœna</i>	<i>ibid.</i>
<i>Imago S. Joh. Bap.</i>	21	<i>Indulgentia quid sint?</i>	
<i>Pauli cur Petro à dextra</i>	17	<i>Defunctis quomodo applicentur?</i>	
<i>Petricum 2. Clavibus</i>	19	<i>Miraculis confirmata</i>	474
<i>Sebastiani Martyris</i>	22	<i>Pœnas quae remittant?</i>	464
<i>Spiritus S. Columbae</i>	21	<i>Pro Mortuis</i>	473
<i>Virginis B. in Expeditione elata</i>	17	<i>Satisfactionem involvunt</i>	463
<i>in Triumpho Grac. Impp. circumdata</i>	19	<i>pro Subsidio temporalis presunt</i>	466
<i>Per Modum crucis facta</i>	53	<i>Simonia antea absit</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Indul-</i>	

INDEX.

<i>Indulgentiarum Antiquitatem</i>	473	<i>Communicantibus datum</i>	114
<i>Distinctio</i>	467	<i>In Calice</i>	108
<i>Potestas Papa competit</i>	465	<i>Lac & Vinos dulce Baptizatis datum</i>	11
<i>Potestatem Petro Christus dedit</i>	ibid.	<i>Lætitia ex Celebracione Festerum</i>	52
<i>Infantes baptizandi</i>	44	<i>ex Eucharistia percepit</i>	118.19
<i>Infantibus baptizata Eucharistia data</i>	60	<i>Lagen in Convivio Christi</i>	73
		<i>Lanci Eucharistiam manibus accipit</i>	11
<i>Infernī Porte.</i>			119
<i>Infernus.</i> Ibi datur Pœna Damni & Sen- sus	479.548. seq.	<i>Lamella ad Osculum pacis</i>	297
<i>Private Visionis beatifica.</i>		<i>Lancea Uſus in Synaxi</i>	114
<i>Initiati quinam?</i>	45	<i>Cochlear erat</i>	166
<i>Josephus Opolitanus obiit in Concil. Flo- rent.</i>	436	<i>Lampades extincte quomodo accendi?</i>	11
<i>Jubilei celebrandi Ritus</i>	470	<i>Imperatoribus pralate</i>	44.489
<i>Porta sancta Apertio</i>	ibid.	<i>Lampadum Miracula</i>	17
<i>Tribus illibus aperintur</i>	471	<i>Lapsus Sanctorum Exempla</i>	54
<i>Porta claudetur</i>	ibid.	<i>Origenis</i>	162
<i>Porta quatuor aperiuntur</i>	ibid.	<i>Oſi</i>	14
<i>Jubilei Figura</i>	467	<i>Terulliani</i>	162
<i>Jubilei Tempus</i>	468	<i>Latria</i>	15
<i>Annus centesimus</i>	ibid.	<i>Leſtores</i>	16
<i>Renovatio</i>	ibid.	<i>Legati Papa à ſinistra &c. quibus</i>	44
<i>Quinquagesimus</i>	ibid.	<i>Liberi Arbitrii Exclusio abiturum ponit</i>	11
<i>Reſtrictio ad 33. Ann.</i>	469	<i>Liberum Arbitrium bonum conſequi</i>	33.11
<i>ad 25. Ann.</i>	470		11
<i>Jubileum Christianorum quoto anno pro- mulgaretur?</i>	467	<i>Auxilio Gratianon detribit</i>	11
<i>Indulgentias additum & quare?</i>	467	<i>Dei Gratiam non collat</i>	11
<i>Judas an Cœnam Eucharist sumperit</i>	70	<i>nec Dei Præscientiam</i>	11
<i>Concenavit Pascha cum Azymis</i>	ibid.	<i>Simon Magus negavit</i>	11
<i>Turare per Coronam clericalem soliti</i>	269	<i>Liberum Arbitrium patres confir-</i>	33
<i>Justiniianus adversus Pontif. Rom. moliri caepit</i>	433		11
K	K.	<i>Limbis Infantum</i>	11
<i>Yrie Eleison</i>	94	<i>Infantes ibi sine Baptismo morti</i>	11
	L.	<i>Limbis Patrium</i>	11
L		<i>Animas SS. extraxit inde Christus</i>	11
<i>Abarum S. Crucis Vexillum 13. 221</i>		<i>Mors Christi ibi</i>	11
<i>Laborantes in Exequiis quinam?</i>		<i>Ubi fit?</i>	11
<i>Lac & Mel Baptizatis datum</i>	61	<i>Lingua incognita Uſus</i>	11
		<i>Linteamina Eccleſia</i>	11
		<i>Lipatum in Cœna Christi</i>	11

INDEX.

<i>Litanie ante, & in Baptismo</i>	53	<i>Liturgia Apollinaris</i>	84
<i>Litanie Etymon</i>	223	<i>Barnaba</i>	<i>ibid.</i>
<i>Litaniorum Institutio</i>	224	<i>Basilii</i>	<i>ibid.</i>
<i>Litanie Sanctorum</i>	227	<i>Chrysostomus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Litanie Triduana</i>	224	<i>Dionysii</i>	<i>ibid.</i>
<i>Littera varie</i>	134	<i>Gregorii</i>	<i>ibid.</i>
<i>Apostolica</i>	<i>ibid.</i>	<i>Jacobi</i>	<i>ibid.</i>
<i>Communicatoria</i>	<i>ibid.</i>	<i>Marci</i>	<i>ibid.</i>
<i>Confessoria</i>	<i>ibid.</i>	<i>Petri</i>	<i>ibid.</i>
<i>Decretales</i>	<i>ibid.</i>	<i>Locus Fletius quisnam?</i>	306
<i>Dimissoria</i>	<i>ibid.</i>	<i>Lucerne accensa luxuria causa à Iudeis</i>	
<i>Festiva</i>	303		233
<i>Formatae</i>	<i>ibid.</i>	<i>Perpetua, ex qua Materia</i>	239
<i>Memoriales</i>	<i>ibid.</i>	<i>Lucernaria preces quanam</i>	35.318
<i>Pastorales</i>	<i>ibid.</i>	<i>S. Lucie Oculi</i>	492
<i>Littera X.</i>	12	<i>Lucia Romana</i>	<i>ibid.</i>
<i>Liturgia Grecis idem est quod Missa Latinis</i>	79	<i>Lumina accensacur?</i>	234
<i>Liturgia Gracorum ejusque ordo, ubi Oblatio Panis & Vini</i>	450	<i>in Missa</i>	84
<i>Antiphona</i>	451	<i>Luminaria</i>	232
<i>Evangelii Ostensio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Luminariorum Effigies</i>	<i>ibid.</i>
<i>Trisagion</i>	<i>ibid.</i>	<i>Fundi pro Luminibus assignati</i>	233
<i>Alleluja</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ritus a Gentilibus processus</i>	233.237
<i>Thuribulum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Usus</i>	234
<i>Evangelium</i>	<i>ibid.</i>	<i>Lumina tria in Sabbatibus Paschatis</i>	235
<i>Preces pro Casechumenis</i>	452	<i>Mumimum Miracula</i>	237
<i>Officerium</i>	<i>ibid.</i>	<i>Luminum sensus Mysticus</i>	234.238
<i>Manuum ablutio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Luminum usus sumptuosa</i>	237
<i>Velum</i>	453	<i>Luna Heraclius Imper. cur compareatur</i>	483
<i>Flabellum</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Sancta Sanctis</i>	454	M.	
<i>Oratio Dominica</i>	<i>ibid.</i>	<i>Anibus Eucharistiam communicantes excipiebant</i>	113.114.115
<i>Osculum Pacis</i>	454	<i>Ex passis ad modum Crucis orabane</i>	
<i>Fractio Panis</i>	<i>ibid.</i>		14
<i>Aqua fervens in Calice</i>	<i>ibid.</i>	<i>Manipulum quid?</i>	193
<i>Communio</i>	455	<i>Mantile quid</i>	<i>ibid.</i>
<i>Communio Puerorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mare rubrum Baptismi figura</i>	40
<i>Sub una specie vini</i>	456	<i>Maria Mater Christi an communicaverit</i>	
<i>Panis</i>	<i>ibid.</i>	<i>in Cena?</i>	65.71
<i>Communio Infirmorum</i>	456	<i>Martyres Confessores dicti</i>	517
		<i>cccc</i>	
			<i>Marty-</i>

I N D E X.

<i>Martyrium quis Locus?</i>	<i>ibid.</i>	<i>Requisita sunt, ut faciant ad</i>	
<i>Martyrum Acta à Notariis conscribitoria</i>	361	<i>Confirmationem Evangelie</i>	347
<i>Instrumenta Defunctorum apposita</i>	336	<i>Denuntiationem Sanctitatis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Sanguis in Vase exceptus & conditus</i>	336	<i>Miraculi Requisitum est ne sit insolutum</i>	343
<i>Martyrum Canonizatio quomodo fieri?</i>	361	<i>Miraculorum Distinctio</i>	345
<i>ad Martyrum Reliquias adorare Deo placere</i>	215	<i>Gradus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Missas celebrare solebant</i>		<i>Miraculum primorum Petri</i>	344
<i>Matrimonii impedimenta quadam</i>	159	<i>Miraculum quid sit, & quomodo fieri?</i>	
<i>Matrimonium contrahentes viduas consulebant</i>	156	<i>Natura non potest facere</i>	343
<i>Diacaenissas III. & Episcopos</i>	<i>ibid.</i>	<i>Non sit contra Naturam</i>	<i>ibid.</i>
<i>Matrimonium Inseparabile inter Fideles</i>	155	<i>Missa ad Orationem Dominicam celebra</i>	
<i>an Sacramentum verum?</i>	157	<i>Missa Calumnias peperit Christiani. Vid.</i>	
<i>Matrimonium prohibiti quibusnam?</i>	281	<i>Christiani</i>	
<i>Episcopis, Presbyteris & Diaconis</i>	<i>ibid.</i>	<i>Missa Etymon</i>	78
<i>Patrimis & Matrimis</i>	159	<i>Figura V. Legis</i>	80
<i>Virginibus post Votum.</i>		<i>Formula</i>	<i>ibid.</i>
<i>Mel & Lac in Consecratione</i>	108	<i>Vaticinia</i>	80
<i>Mel & Vinum dulce Baptizatis datum</i>	61	<i>Umbra</i>	<i>ibid.</i>
<i>Memoria, quanam?</i>	318	<i>Missa celebranda Locus 91. celebratio</i>	
<i>Mensa Christi apparatus</i>	76	<i>Campis</i>	92
<i>Miracula Christi</i>	537. 538	<i>Capella.</i>	
<i>Deorum Gentilium</i>	347	<i>Carcere</i>	91
<i>Mali an faciant?</i>	346	<i>Cella</i>	92
<i>Miracula Ecclesie Gentibus maleficia affi-</i>		<i>Corporibus Sanctorum</i>	91
<i>mata</i>	344	<i>Cryptis</i>	91
<i>in Ecclesia Catholicare repertis tantor</i>	344	<i>Domo</i>	92
<i>Miracula Gentiles an fecerint?</i>	347	<i>ante Lectum</i>	93
<i>Adrianus</i>	345	<i>Maribus Diaconorum</i>	92
<i>Alexander M.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mari.</i>	93
<i>Demones</i>	349	<i>Pectore</i>	92
<i>Heretici</i>	348	<i>Temporis</i>	91
<i>Vespasianus</i>	347	<i>Tentoris</i>	92
<i>Miracula veracontinuant in Ecclesia</i>	350.	<i>Titulis</i>	92
	seqq.	<i>Tagario</i>	<i>ibid.</i>
<i>Miraculi Definitio</i>	343	<i>Missa Celebranda Modus & Ordo, abi-</i>	
<i>Explicata</i>	<i>ibid.</i>	<i>Introitus</i>	94
		<i>Kyrie Eleison</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Gloria in Excelsis</i>	95
		<i>Oratio Prima</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Cele-</i>	

I N D E X.

<i>Celebrantis Sessio</i>	96	<i>Conveniens.</i>	
<i>Lectoris officium</i>	<i>ibid.</i>	<i>Convivium.</i>	
<i>Cantoris officium</i>	<i>ibid.</i>	<i>Dominicum.</i>	
<i>Alleluia</i>	<i>ibid.</i>	<i>Eucharistia.</i>	
<i>Ascensus in Pulpitum Lectoris & Can-</i>		<i>Holocaustum.</i>	
<i>toris</i>	97	<i>Immolatio.</i>	
<i>Diconi in Tribunalis</i>	97	<i>Latraria.</i>	
<i>Cerei ante Evangelium portati</i>	98	<i>Liturgia.</i>	
<i>Evangelii Recitatio</i>	98	<i>Mensa.</i>	
<i>Salutatio populi</i>	98	<i>Ministerium.</i>	
<i>Symbolum in Missa quale</i>	99	<i>Munus.</i>	
<i>Offertoria.</i>	100	<i>Mysterium.</i>	
<i>Aqua vino cur miscetur?</i>	101	<i>Oblatio.</i>	
<i>Prefatio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Officium.</i>	
<i>Hymni Angelorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Operatio Sacra S. Mystica.</i>	
<i>Oratio secreto dicta</i>	102	<i>Preces.</i>	
<i>Consecratio Corporis Christi</i>	102, 103	<i>Sacramentum.</i>	
<i>Oratio Dominica</i>	104	<i>Sacrificium incruentum.</i>	
<i>Immisiō parisi in vinum</i>	105	<i>Sacrum.</i>	
<i>Pax osculum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Salutatio Perfunditoria.</i>	
<i>Agnus Dei</i>	<i>ibid.</i>	<i>Solennia.</i>	
<i>Eucharistie sumptio</i>	106	<i>Spectacula.</i>	
<i>Benedictio ultima</i>	<i>ibid.</i>	<i>Synagoga.</i>	
<i>Missae Ceremonia varia</i>	77	<i>Synaxis.</i> Vid. de his omnibus pag. 79	
<i>Diversitas</i>	84	<i>Missae Sacrificium à Christo institutum</i> 81	
<i>Diversitas quare introducta</i>	86	<i>Quando</i>	<i>ibid.</i>
<i>Quando desierit?</i>	<i>ibid.</i>	<i>Missae Sacrificium perpetuum</i>	500
<i>Diverso idiomate celebrata.</i>	94	<i>Cessabit tempore Antichristi</i>	<i>ibid.</i>
<i>Expositio</i>	79	<i>Missae varia</i>	499
<i>Missae facienda Formula</i>	80	<i>pro Defunctis</i>	<i>ibid.</i>
<i>Missae Figure</i>	78	<i>Innocentium SS.</i>	498
<i>Missae Nomina & Etymon</i>	79	<i>Johann. Baptiste</i>	<i>ibid.</i>
<i>Canon Universalis</i>	<i>ibid.</i>	<i>Prima</i>	<i>ibid.</i>
<i>Caena, Cœnæ</i>		<i>Privata</i>	500
<i>Coitio.</i>		<i>de Sanctis</i>	498
<i>Collecta.</i>		<i>Vulgaris</i>	<i>ibid.</i>
<i>Communicatio.</i>		<i>Missae varia</i>	87
<i>Communio.</i>		<i>Matutine</i>	87, 88
<i>Concio.</i>		<i>Quotidianæ</i>	90
<i>Congregatio.</i>		<i>Vespertina in Egypto</i>	89
<i>Consecratio.</i>		<i>in Africa</i>	88

INDEX.

<i>Quoto die celebrare</i>	89	<i>Nudi in Baptismo</i>	11
<i>Missale</i>	186	<i>Mulieres etiam</i>	ibid.
<i>Missaam Apostoli dixere</i>	82	<i>Nuditatis causa</i>	11
<i>Petrus primus Antiochia celebravit</i>	82	<i>Nuditatis Mos quoniam duravit?</i>	11
<i>Missa non nisi una celebranda</i>	90	<i>Numinous Heraclius</i>	41
<i>Post Baptismum</i>	60	<i>Nycticoracis imago Christum nota</i>	11
<i>Missarum pluralitas</i>	90	 O.	
<i>Missas novena celebravit Leo III. uno die</i>	90	<i>Blata Calix dictus</i>	34
<i>Plures in uno Altari alii celebratas</i>	89	<i>Oblatio diversa in Ecclesia</i>	41
<i>Missa verum Sacrificium est.</i>	77	<i>Oblationes in Baptismo</i>	13
<i>Sacrificium Proprietorum</i>	78	<i>Morens Paenitentis</i>	11
<i>Mitra Episcoporum</i>	197	<i>Oblatio Sacerdotis</i>	11
<i>Pontificis ibid. Aurifrisata</i>	227	<i>Oculi S. Lucia</i>	41
<i>Monachorum Genera</i>	277	<i>Oecumenicus Titulus</i>	
<i>Anachoreta</i>	ibid.	<i>Offerentes dicti Susceptora</i>	43
<i>Cenobita</i>	ibid.	<i>Offertorium</i>	11. 412
<i>Eremita</i>	ibid.	<i>Olei sancti Usus</i>	203
<i>Musicia Cornuptela</i>	251	<i>Oleum sanctum</i>	21
<i>Musicia Usus qualis</i>	ibid.	<i>Eucharistia presente perficit</i>	
<i>Musicia in Ecclesia retinetur</i>	245	<i>Quomodo confici soleat</i>	11. 14
<i>Musicia Instrumenta</i>	245	<i>Oleum usurpatum ad Unctionem</i>	11
<i>Musicia Theatralis</i>	252	<i>& Prophetarum</i>	11
<i>Mystoria Incarnationis, Crucis &c. He- breis & Gentibus Deus sub umbra revelavit</i>	12	<i>Opera omnia non sunt peccata</i>	11
<i>Myxus ex Scappa</i>	342	<i>Meritorum Christi non obstante</i>	11
N.			
N <i>atalis Domini</i>	299	<i>Opera Supererogationis</i>	11. 423
<i>Natalitia Martyrum</i>	312	<i>Operibus non justificamur</i>	11
<i>Necessitate nec ad Virtutem nec ad vicium renemur</i>		<i>Operum Merces</i>	
<i>Nola & Flagellum in curru Triumphato- ris</i>	488	<i>Probatur</i>	
<i>Nominibus Genituum abstinebatur in Ba- ptismo</i>	46	<i>Orabane olim Genuflexi</i>	11
<i>Nominum Impositio in Baptismo</i>		<i>Capite desecto urri</i>	11
<i>Nominum Mutatio Pontif. usitata</i>	401	<i>recto nubieres</i>	11
<i>Nocaru Ecclesiastici sepe</i>	360	<i>Manibus ad modum Crucis expiati</i>	11
<i>Officium illorum</i>	ibid.	<i>Pectus tundentes</i>	11
		<i>Remittebant offensas</i>	11
		<i>Stances</i>	11
		<i>Submisæ</i>	11
		<i>Orandi Loca</i>	11
		<i>Ritus</i>	11
		<i>Orantes jejuni erant</i>	11
		<i>Oratoria</i>	11
		<i>Orarinta</i>	11
		 O.	

INDE X.

Orationes fundebant Gentiles pro Christia-		Osculum sanctum cur dictum?	287
nis Imperatoribus	36	Promiscue non datum mulieribus	287
Christians pro infidelibus Principibus	87	Quando darum?	297
Ostiori			151
Ordine excluditur Bigamus		P.	
Ordines Episcoporum	509	P Alla	111. 183
Ordinis collatio quibus ritibus fieri?	149	Pallia	184
	150	Pallia Agmina	46
Ordinum Distinctio	148. 150	Pallus Forma	201
Ordinum Functiones	148	Materia	201
Episcopi	ibid.	Origo	200
Presbyteri s. Sacerdotes	ibid.	Usus	ibid.
Diaconi, Subdiaconi	ibid.	Palliorum colores	46. 185. 200
Exorciste	ibid.	Pallio uicitur Archiepiscopus in Missis Ponti-	
Acoluthi	149	ficalibus	201
Lectores	ibid.	non verò in Processionibus	ibid.
Cantores	ibid.	non extra jurisdictionem	ibid.
Ostiarii	ibid.	Pallium Archiepiscopale	201
Ordinum Origo ex Mosis & Evangelii		à Pontif. Rom. concessum	ibid.
Lege		Catechumenis impossum	46
Ordo Episcoporum	148. 150	Christianorum commune indumentum	ibid.
Diaconi	148		
Subdiaconi &c.	ibid.	Crucis Signum babebat Colore purpu-	
Ordo quid conferat?		reo	201
Sacramentum est	147	Gentiles ridebant	46
Organorum Origo	247	Insigne quale?	
Orientem spectabant Ecclesia	30	ad Monachos transfie	
Orantes	29. 30	Quid notet?	46
Originale Peccatum	477	Usus ab Apostolis introductus	201
Osculabantur omni Pii se invicem domi	297	Pallium Materni Treviris	201
in Ecclesiis	ibid.	Panis Benedictus	207
Tabellam cruce signata	ibid.	Baptizatis præbebatur	ibid.
Osculum darum in Baptismo & cur?	56	Catechumenis datus	ibid.
Salutationibus	297	Corpus Domini non est	208
Osculum non datum in jejuniis	298	Panis in vinnum immissus	105
in Sacrificiis pro Defunctis	298	Sanctificatur verbo	ibid.
Monachorum	ibid.	Unicum Ecclesia faciebat, & cur?	207
Osculum Pacis	296	Papa Adorari debetur	408
Pedum Papa debetur	410	Crux preferratur	412. 546
Imperatoribus & Regibus præbitum	410	Honor non est individua persone	
		Osculum	
		ccc 3	

I N D E X.

<i>Osculum Pedum debetur, & cur?</i>	409	<i>Universalis Antifona</i>	43
<i>Papa communicat ad Solium</i>	416	<i>Papa Pallium concessio semper</i>	394.43
<i>Confecrat ad Altare</i>	ibid.	<i>Suprà Sedem deferitur</i>	411
<i>Papa Communio</i>	417	<i>Paschalis Festum</i>	302.33
<i>Hostia à sinistra</i>		<i>Denuntiatur Epiphaniorum</i>	316
<i>Sanguis à Dextra offertur</i>	418	<i>Dominica Prima dictum</i>	ibid.
<i>Pape concelebrant Cardinales</i>	419	<i>Quadragesima dictum</i>	ibid.
<i>Papa sanguinem barrit ex canna ibid.</i>	109	<i>Quo die celebrandum</i>	313
<i>ad Papam recursus habitus in difficultate</i>		<i>Rex dierum dictum</i>	312
<i>ibid. Fidei & morum correctione</i>	428.	<i>Pastillum degustabane Communicatio</i>	3
	429	<i>cur?</i>	114
<i>Papa Electio, ejusque Ordo</i>	398	<i>Pastophoria</i>	113
<i>Accessus quid?</i>	400	<i>Patene</i>	113.115
<i>Acclamatio</i>	401	<i>Patene magna Calicibus subdita</i>	
<i>Adoratio</i>	402	<i>Patenarum consecratio</i>	112
<i>Bursa cum Sigillis & Musco</i>	402	<i>Patriarcha irrepieui</i>	113
<i>Celebratio Missae</i>	403	<i>Patriarcha Opolitanus</i>	113
<i>Consecratio</i>	ibid.	<i>Hierofolymitanus</i>	ibid.
<i>Electio</i>	400	<i>Patriarch. sedes ubi Patres instituerunt</i>	114
<i>Fornile & Clavium traditio</i>	402	<i>Patriarcharum Origo</i>	111
<i>Manipulus Stuppa</i>	487	<i>Trium Sedes una prevaleat</i>	114.115
<i>Nomina mactio</i>	401	<i>Patriarchis Lampades prelata</i>	111
<i>Pallium</i>	403	<i>Pallium competitetas</i>	111
<i>Pecuniarum jactus</i>	403	<i>Paulus Petro à Dextra</i>	314
<i>Pompa ad S. Petrum</i>	ibid.	<i>Pax data Baptizatis</i>	111.11
<i>Scruatores</i>	400	<i>Pax in Missa</i>	114
<i>Sedes stercorea</i>	402	<i>Peccata Morealis & Venialis</i>	115
<i>Papa incedentis Apparatus</i>	314	<i>Peccatum Originale</i>	411
<i>Insignia Claves decussatae</i>	ibid.	<i>Pedes laevis Pontifex quando, &c. ut?</i>	114
<i>Tetra tripli Corona</i>	ibid.	<i>Pedum Oscula quibus data?</i>	411
<i>Vaticum preferuntur</i>	415	<i>Pelvis in Cena Christi</i>	11
<i>Papa Titulus 405. 422. Dicitur</i>		<i>Aenea fuit</i>	ibid.
<i>Beatus</i>	422	<i>Crux inde fabricata</i>	ibid.
<i>Ecclesia caput Visibile</i>	395	<i>Peregrinatio ad Reliquias Sanctorum</i>	11
<i>Heres Dignitatis</i>		<i>Probatur ex Patribus</i>	ibid.
<i>Papa</i>	421. seq.	<i>Peregrinationum Nundinae Befestigatio</i>	11
<i>Pater Patrum</i>	ibid.	<i>bendic</i>	11
<i>Princeps Pontificum</i>	397	<i>Chrysostomi hic Desiderium</i>	ibid.
<i>Proto-Papa</i>	546	<i>Petri Fides deficere non debebat</i>	311
<i>Servus Servorum</i>	423.547	<i>Nomen muratum</i>	311
<i>Successor Petri</i>	397	<i>Petro collata Cathedra prima</i>	392.310

I N D E X.

<i>Committentur graviora Ecclesia</i>		Precanarium Christianorum Ritus	32
<i>Druinitas Filii Dei revelata</i>	389	Genu flebant	ibid.
<i>Promissio magna facta</i>	ibid.	Orientem Speculabant	29.30
<i>Petrum Christus tantum baptizavit</i>	ibid.	Pectus tundebant	33
<i>Petrus ad Sinistram Pauli</i>	431.492	Prosternebantur in terra	32
<i>Petrus Antiochia 7. annis sedie</i>	432	Preces Lucernaria	35
<i>Baptizavit Andream & Filios Zebedei</i>	389	Nocturne	34
<i>Ecclesiam Romanam fundavit</i>	390.391	Orientem versus fusa	30
<i>Potestatem supra alios Apostolos habuit</i>	388	Leo illud reprehendit & cur?	ibid.
<i>Praeminentiam habet</i>	ibid.	Tenaces erant illius Ritus	ibid.
<i>Primatum habet</i>	390.392	Precium Formule	36
<i>Philippus Arab. I. Imper. Christianus</i>	284	Locus	ibid.
<i>Scelera illius</i>	ibid.	Presbyterissa quanam?	156
<i>Pluviale</i>	203	Primates quinam?	515
<i>Etymologia</i>	ibid.	Primatum Origo:	
<i>Symbolum cuius rei</i>	ibid.	Primatus Arelatenfis	316
<i>Paena Remissio quot modis fiat?</i>	464.465	Thessalonicensis	ibid.
<i>Penitentes Cinere confersi</i>	306	Primatus Ecclesie Romana Autoritas	
<i>Ejecti ex Ecclesia</i>	306	Primitias Ecclesia sumere cur coacta	365
<i>Penitentes publici absoluti quomodo, & cur?</i>		Processionem Ceres & Lamina precedebant	223
<i>Penitentia Catechumenorum</i>	48	Crux item	222.437
<i>Penitentia Ritus & Ceremonie</i>	306	Psalmi & Hymni cantati	223
<i>Sacramentum</i>	140.143	Processiones siebante antequam bellum indicaretur	222
<i>Penitentia publica</i>	306	Indicuntur ad averendum Dei iram	221
<i>Abolsita & cur?</i>	ibid.	Processionum alia tristes, alia lata	225
<i>in Capite Quadragesima imposita</i>	ibid.	Miracula	225
<i>Penitentiam Communio post morem</i>	131	Ordo	226
<i>Locus proximus porta</i>	306	Origo ab Ecclesie incutabiles	221
<i>Porta Inferorum</i>	389	Ritus	222
<i>Prasedere quomodo dicunt qui sedet ad Sististrum</i>	22.431	Usus consistit in precibus publicis	223
<i>Præcedentia Basilice Lateranensis</i>	521	Processio Spiritus S. probatur	437
<i>Præcedentia in Litanis</i>	226	Proditio Iuda	69
<i>Præceptum Christi de Calice</i>	125	Discipulis ignota	ibid.
<i>Preparatio ad Eucharistiam</i>	117	Occasio illius	ibid.
<i>Præsanctificata</i>	312	Profanatio Templorum	175
<i>Præsanctificatorum Sacrificium</i>	ibid.	Profanatorum Paena	176 seq.
<i>Præsentia Corporis Christi</i>	71.73	Professio Fidei à Catechumenis edita	46
<i>Præsentia Dei quot modis?</i>	220	Ex quo loco fieret	ibid.
		In tabulas referebatur	47
		Pro-	

INDEX.

<i>Promissio Christi Latroni facta de quo cœlo intelligenda?</i>	446	<i>Probibita Natalicia Martyrum</i>	312
<i>Proto-Papa dictus Papa</i>	546	<i>& Sponsalia</i>	<i>ibid.</i>
<i>Proto-Papa Palatii</i>	547	<i>Solutio</i>	310.311
<i>psalmista</i>	151	<i>Quadragefimalis observatio unde orta?</i>	307
<i>Pulpitum</i>	187	<i>Quadragefimorum Dominice</i>	312
<i>Pulvilli sub Capitibus Pontificum</i>	342	<i>Varietas</i>	308
<i>Purgatoriū Pœna non aboletur remissa culpa</i>	441	<i>Quadraginea dierum Jejunium in Ecclesia semper observatum</i>	307.308
<i>Vocabulum inelligitur de bonis Operibus & Eleemosynis</i>	441	<i>à Sepenagesima, Sexagesima, I. Quatuoragesima aliquando incepunt 308.</i>	309
<i>Purgatoriū locus sub terra supra Infernum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Quatuor Tempora</i>	318
<i>Anima ibi purgantur</i>	<i>ibid.</i>	<i>Quatuor Temporum Jejunium</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pyxides sacra</i>	182	R.	
Q.		<i>Eligio alter Baptismus</i>	275
<i>Quadragesima Jejunium necessarium</i>	307	<i>Religiosorum Habitus</i>	273
<i>Voluntaria sunt cerea</i>	<i>ibid.</i>	<i>Cilicia</i>	<i>ibid.</i>
<i>Telesphorus definivit de numero dierum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Pallia</i>	<i>ibid.</i>
<i>Quadragesime modus non constitit omnibus</i>	308	<i>Tunica</i>	<i>ibid.</i>
<i>in Quadragesima per totum Occidentem à Carnibus abstinnere</i>	308.310	<i>Velamina delicata reprobensa</i>	<i>ibid.</i>
<i>Læte, Caseo & Ovis</i>	310	<i>Velum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pisces non fuere astacti</i>	<i>ibid.</i>	<i>Vestis Palmarum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Quadragesimali jejunio duo invituntur</i>	309	<i>Religiosorum rigorosa Disciplina</i>	274
<i>Dies 40. quibus Christus jejunavit</i>	<i>ibid.</i>	<i>Tancorum Delicta?</i>	277
<i>Decima dierum Deo data</i>	<i>ibid.</i>	<i>Tonsura. Vid. Corona, & Tonsura.</i>	
<i>Dies 4. Hebdomada Quinquagesima additi</i>	303	<i>Vota Communia</i>	275
<i>Quadragesimalis jejunii Ritus</i>	307. seqq.	<i>Reliquia deitate in Processionibus</i>	221
<i>Ad vesperam solvi solitum</i>	310.311	<i>Magnocum honore</i>	215
<i>Comeſtions Hora</i>	310	<i>Oſculabantur</i>	219
<i>Comeſtio unica concessa</i>	311	<i>Portata in aureis vasis</i>	214
<i>Licita sunt Electuaria, & Conſectiones aromaticae</i>	311	<i>Sanctorum floribus asperse</i>	219
<i>Prandendū non nisi diebus Dominicis in Infirmitateo.</i>	320	<i>Reliquiarum Effectus</i>	215
	311	<i>Miracula</i>	213.216
		<i>Oſequium</i>	214
		<i>Operatio</i>	212.216
		<i>Presentia cui rei in ſerviis</i>	220
		<i>Reliquiarum multeſtudo excufa</i>	217
		<i>Reliquiarum veneratio</i>	212.215
		<i>Probatur ex Mose & Evangelistis</i>	212
		<i>Patribus & Historiis</i>	214
		<i>Renuntiationis Ritus, Locus, Modus &c.</i>	46
		<i>Re-</i>	

INDEX.

R esurgentes non esurient nec sitiens	480	<i>Quadragesima non jejunabatne</i>	320
Sine macula erunt	ibid.	<i>Sabbathum Palmarum</i>	312
R esurreccio Christi	482	<i>Resurrectionis</i>	314
An Christus post Resurrectionem come- derit?	482	<i>Sanctum</i>	532
R esurreccio Mortuorum	479	<i>Sacerdotes Gentiles ad Relig. Christian.</i>	
R esurrectionis Portentum	480	<i>transfeentes</i>	285
R ex Dierum, quis dies	302	<i>Sacerdotis Dignitas quanta?</i>	153
R atiobus & Ceremoniis Missae differunt sin- gule nationes	84	<i>Requisita.</i>	
R itus & Ceremonia Ecclesie	29.286. seq.	<i>Sacramentalia</i>	39
R itus Gentilitatis ad Christianos transiere	289	<i>Sacramento nova Legis</i>	38
		<i>Sacramentarius</i>	72
R itus novos indicit Ecclesia Romana	287	<i>Sacramentorum Differentia</i>	38
Probatur id Exemplis	ibid.	<i>Necessitas</i>	39
R ituum Diversitas quando deficerit?	84	<i>Numerus Septenarius</i>	39.493
Quare defecerit?		<i>Ritus non scripti</i>	39
Unde orta?		<i>Sacramentum Ordinis</i>	147
R ochetto quid	192	<i>Sacrificia pro Defunctis</i>	444
R ogationum Dies. Vid. Litania	221.223	<i>Sacrilegiū crimen Christianis intentatum</i>	
R oma Cathedra prima Petri est		<i>Salis Usus in Aqua benedicta</i>	205
Regia & Praeminens Religione Divina		<i>Salutationes cum Osculo</i>	297
Sacerdotalis Civitas est.		<i>in Festis</i>	303
R omana Ecclesia Caput Ecclesiae dicta	404	<i>Sancta Sanctis: Vox Diaconi</i>	112
Catholica s. Universalis dicitur	405	<i>Sancti dicti Christiani</i>	356
Matrix est Ecclesia Catholica	308.361.	<i>Sanctorum Animæ</i>	447
	404	<i>Fruitio</i>	445
Sedes Antichristi non est	407	<i>Intercessio</i>	212
Petri est, & quare	406	<i>Invocatio</i>	217
Semper continuavit		<i>Premia post mortem</i>	445
R omana Ecclesia non communicantes sunt		<i>Vita</i>	363
Hæretici		<i>Sanctus cur dicatur Papa?</i>	422
Titulus cur Romana ducatur?	405	<i>Sanguis ex pannis miraculosè elicitus</i>	91
R omana Ecclesia pravitas morum	407	<i>Satisfactio in Purgatorio</i>	441
R omanum nomen idem est ac Catholicum	405	<i>Satisfactio non pugnat cum merito Christi</i>	
			146
R osa in Dominica Lazar	420. seq.	<i>Scriptura sacre Difficultates</i>	541. seq.
Triplex, ejusque Materia	421	<i>Expositio</i>	375
S.		<i>Libri quinam rejecti?</i>	376
S abbathi Jejunium	319.	<i>Proventus</i>	346
S abbatho Dom. Palmarum Papa. Elec- mosynas clargitur	312	<i>Quo idiomate legenda</i>	541
		<i>Translatio</i>	539
		<i>Scriptura S. credendi Regula an sola?</i>	377
		<i>dd dd</i>	
		<i>Relig.</i>	

INDEX.

<i>Relig. Christiana capita an continet omnia?</i>	383	<i>Suspensio Symbolum</i>	507 509
<i>Scripturarum Sensus variis</i>	375		
<i>Scrutatores quinam?</i>	400		
<i>Scribentia Electorum</i>	49		
<i>Publicè se habeant, non privatim</i>	50		
<i>Quando sublata?</i>	ibid.		
<i>Scribentia Ritus</i>	49.50		
<i>Scrutinium Infantes subdit?</i>	50		
<i>Secreta</i>	102		
<i>Sedilia Ecclesie</i>	188		
<i>Sedis Pape Stercorea</i>	402		
<i>Sedis Petri Trinitas in unitate</i>	510		
<i>Sepulchra in Ecclesia</i>	340.341		
<i>Sepulchrales Abusus</i>	341		
<i>Sepulchris Comestibilia apposita</i>	342		
<i>Sepulchro Eucharistia illata</i>	111		
<i>Servus Servorum Papa dictus</i>	423.547		
<i>Signa ad convocandas Fideles in Missa</i>	243		
<i>Sibique 10. data Baptizatis Quid fuerint?</i>	58		
<i>Spiritus S. Processio</i>	437		
<i>Solumba Symbolo exprimitur</i>	17		
<i>Sponsores dicti: Susceptores?</i>	43		
<i>Stationaria preces</i>			
<i>Stationes</i>	222		
<i>Stipem dabant Baptizati</i>	62		
<i>Stola</i>	193		
<i>Subdiaconi</i>	151		
<i>Subdiaconissa</i>	156		
<i>Successio in Ecclesia Romana continua</i>	397		
<i>Sudarium</i>	193		
<i>Suffragia in Scrutiniis</i>	50		
<i>Clerici & Populus dabant</i>	ibid.		
<i>Suffragia Virorum pro Defunctis</i>	443		
<i>Profectus</i>	472		
<i>Probatur ex Apparitionibus</i>	ibid.		
<i>Susceptores Convivio excepti</i>	65		
<i>Susceptorum Manus</i>	43		
		<i>T. Signum Crucis Egyptis à Mose sumpserunt</i>	490
		<i>Obeliscis insculptum</i>	ibid.
		<i>Superliminari domus Iudeorum appo-</i>	
		<i>situm</i>	266
		<i>Tabernacula in Ecclesia</i>	185
		<i>Tabernaculum Ecclesia dicta</i>	163
		<i>Templa cœlestis Divini loca</i>	163
		<i>Gentiles extrinxerunt</i>	164
		<i>Sanctis dicantur</i>	166
		<i>Templorum Profanationes cur Deus per-</i>	
		<i>mittat?</i>	174. seq.
		<i>Profanatorum Paena</i>	176 seq.
		<i>Templum unde dictum</i>	163
		<i>Thuribulum, Ignes & Fumus quid nota?</i>	
			230
		<i>Thymiamatis oblatio qualis cutens</i>	231
		<i>Moniales offerre nequeant</i>	230
		<i>Tituli Cardinalium</i>	424. seq.
		<i>Tituli Pape. Vid. Pape Titulus.</i>	
		<i>Tonsio Clericos quid moneat?</i>	269.272
		<i>Tonsionem Deus minatur populo</i>	371
		<i>Gentiles usurpabant in Luctu</i>	271
		<i>Tonsura Clericalis Hieroglyphicum Perfe-</i>	
		<i>ctionis</i>	269
		<i>Necessitas ad Penitentiam</i>	272
		<i>Origo</i>	152.268
		<i>Patrum Autoritas</i>	269.271
		<i>Ufus antiquissimus</i>	269
		<i>Tonsura Episcoporum</i>	270
		<i>Presbyterorum</i>	269
		<i>Religioformem trinque Sexus.</i>	
		<i>Traditiones Apostolica</i>	379
		<i>& quoniam Scriptura S.</i>	384
		<i>Probantur ex Patribus & Scriptura S.</i>	
		<i>379-380.382</i>	
		<i>Traditiones Apostolica quoniam?</i>	384
		<i>Aquam vino miscere</i>	382
		<i>Cere-</i>	

I N D E X.

<i>Ceremonia Baptizmij & Encharistia</i>	381.	<i>Vetustate corrupta combagende</i>	19
<i>Cælibatus Clericorum</i>	ibid.	<i>Cineres occuleanda</i>	ibid
<i>Lotio manuum ante Consecrationem</i>	ibid.	<i>Vestes sacra quare inducta</i>	189.
<i>Matrimonium post Votum peccatum esse</i>	ibid.	<i>Profanis Usibus inservire nequeunt</i>	191
<i>Oblatio pro Morenis, & Crucis signum</i>	w 382	<i>Vestes sacrae</i>	273
<i>Parvulus Baptizmum dare</i>		<i>Vestes sacrae, varii Generis</i>	189
<i>Ritus Quadragesima</i>	207	<i>Alba</i>	193
<i>Symbolum</i>	380. 381	<i>Amictus</i>	192
<i>Unctionis Ritus</i>	212	<i>Camisia</i>	193
<i>Traditiones probarent Republica & Universitates</i>	383	<i>Casula</i>	193
<i>Traditiones cur credendum</i>	379 seq.	<i>Cingulum</i>	273
<i>Traditionis Requisita</i>	ibid.	<i>Cucullus</i>	
<i>Traditio qualem vim habeat?</i>	ibid.	<i>Cotta</i>	192
<i>Translatio Scriptura S.</i>	539	<i>Dalmatica</i>	193
<i>Transsubstantiatio quomodo fiat?</i>	495	<i>Manipulum</i>	ibid.
<i>Transubstantiationis Forma</i>	496	<i>Mantile</i>	194
<i>Modus incognitus</i>	75	<i>Orarium</i>	273
<i>Trisagius addreptamentum impsum</i>	250	<i>Pallium</i>	194
<i>Trisagion Cantus</i>	250. 451	<i>Planeta</i>	192
<i>Triumphandi mos apud Romanos</i>	487	<i>Rochetto</i>	193.
<i>Triumphanti Minister publicus astabat in curru</i>	487	<i>Stola</i>	ibid
<i>Nola & Flagellum in curru</i>	488	<i>Sudarium</i>	191
<i>Triumphantium Gracorum Imperatorum mos</i>	485. seq.	<i>Tunica parva</i>	273
<i>Tunica</i>	191	<i>Velum</i>	56
U.		<i>Vestis candida Baptizorum</i>	ibid.
<i>Uiquitista</i>	73	<i>Forma & Materia</i>	
<i>Velamen Baptizatis datum</i>	57	<i>Depositia octavo die</i>	57
<i>Filo rubeo confutum, & quare</i>	ibid.	<i>Operiebat totum corpus</i>	ibid.
<i>Velamina delicata reprehensa</i>	273	<i>Septem diebus gestata</i>	57
<i>Velum mulierum quale deceat esse?</i>	ibid.	<i>Stricta Cingulo</i>	ibid.
<i>Veronica strophiolum cum imagine Christi</i>	19	<i>Vestis Palmarum, quenam</i>	273
<i>in Vertice Baptizari Chrismate uncti</i>	57	<i>Vestitus Episcoporum</i>	
<i>Vestes sacra ad Usum Sacrificii</i>	189	<i>Annulus</i>	199
<i>Differunt à Profanis</i>	190	<i>Baculus</i>	199
		<i>Cappa</i>	203
		<i>Chirotheca</i>	196
		<i>Croix parva ad collum</i>	196
		<i>Dalmatica</i>	ibid.
		<i>Faldistorium</i>	201. 202
		<i>Flabellum</i>	ibid.
		<i>Mitra</i>	197
		dd dd 2	
		<i>Pallium</i>	

INDEX.

Pallium	200	Unctionis Ritus in T. Testam.	211
Pluviale	203	Unctionis Ritus Apostolis nfi	211
Sandalia	195	Unctionum Ritus in Lucta	211
Vaticum pro Eucharistia	415	Unti Reges	208. 518. seq.
Papa prelatum	ibid.	Propheta	208
Vidua vero fracto Communione privaban-		Sacerdotes	210
tur	278	unctionum discrimina & Mysteria	210
Viduarum Ministerium in Ecclesia	155	Universalis Tenebris	515
Viduas consulebant nubentes	156	Voca communia	275
Vigilia	35. 36. 534	Voca Obedientia Castitatis & Pauperium nde?	275
Nuncupabantur		Libera sunt	ibid.
Trium noctium in tenebris	316	Sanctus M. finit	278
Vigiliarum Ritus	35. 317. seq.	Servanda studiis	ibid.
Vini loco & Ethiopis alium liquorem subfisi- tuebant	124	Voto facto, si quis contra veniat, quomodo peccer?	276
Vino abstinebant quidam	108	Votorum Excellentia	
Vinum aqua mixtum in Calice	101	Impossibilitas	276. 279
Virginum defunctarum Capicibus Corona imposita	334	Votum quomodo promiscuandum?	278
Virile membrum collo infantum suspen- sum	265	Reddere est Solvicio debies	ibid.
Umbra Petri miraculosa	344	X.	
Uncio Corporalis, Effectus Spiritalis est		X. Litera, Crucis Symbolum	11
	209	Z.	
Unctionis Ritus in Baptismo	57	Z. Ona	193
in Catechismo	47		

F I N I S.

Damit die Kupffer nicht mögen an unrichtigen Ort gebracht werden /
als wolle man die paginas wohl merken / welche durchgehends in
diesem Opere folgen/ obgleich die Kupfer/wegen absonderlicher Thesi-
en/von neuem wieder anfangen.

tx

a

